UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Rvperti Ab-||batis Tvitiensis, Svmmi Disertissi=||miq[ue] Theologi, sacris du[n]taxat literis omnia probantis, in XII. prophetas mino-||res, Commentariorum Libri XXXII

Rupert <von Deutz>

[Köln], M. D. XXVII.

VD16 B 3835

urn:nbn:de:hbz:466:1-71859

Visual Library



Deus auxiliu[m] mei. ⁊ dñe auxiliu[m] mei
ꝛpe ꝑtn̄. ⁊ ꝓpe mea ⁊ dño ē. ꝛep-
pat uire fini q̄es. ⁊ ꝛta exp̄
mno fire b̄ndis ex ꝓle ⁊ nñ
ꝙ uiuens ⁊ tō adhanc ꝓem
tñ. fidē ꝑfin dyens. Spare
teo os ꝑuū hñ. ſ. fidē. Iuſti-
les. n. nō hñt unde uiuam beatū
Spare ualeant. Estimate eorum
illo ꝛta mā. ⁊. ꝑces ex dictis
credibz ꝓcedentes. deus admirā nō
ꝑcreuit. ſic ꝙ adiuro. nullum o
pus eo mercatum.

Eruptauit uanū fi
lu hoīm. ſdactis ut de-
prauet ꝑi de uanitate
undiſm. Holite Spare
iniquitate ⁊ rapinas
nolite ꝯcupiſc̄ diuitie
ſi affluant nolite cor
Appo
nere.

Eruptauit uanū.
ſ. dicit. ſcientes
de cupiditate dicēs
eruptauit uanū filu homī. dicit
dñs hoīes uanā ⁊ nō ordinatā opa

dñi. omīa dicit ſcdm ⁊ uanā ſ
uanitas ꝙ ſt ad malū ordinata.
⁊ ꝙ tales. Addicta timore ꝛuiquā
ſper dñe ſmt erant cupidꝰ ꝙ erba
omnia Tullii omdo ut colligit cor
hēdinates. ut hñ. 2. ſpe. 21. ⁊ ordinabi
le ē ꝙ cuiꝰ ꝑ alios exercitat.
doch dñs dñmeꝰ ⁊ alu ei⁹ dicit
hoes dicā exēbant ꝓcipos. Iubilo
hñ ōſe. uidaces filu homū ſtantes
ad ſtandū. ⁊ ad ponendū dñi ſtantia.
ipi ⁊ uanitas ſil. i. ſt cuiuſ odio
mis ꝙ tales ñ uals ſicut ut ui
uanitas. Holite Spare ⁊ uiquitate.
Auferā alienā ꝑ fraudulenciam
diuice ſi affluant nolite cor Appo
nē. ponēdo ibi finē uianū ꝙ de
duxit ad rehenne mānd.

Ecce loquutus ea de
us duo ſi audiui quia
ꝓās deꝰ ē. ⁊ tbi dñe
mā quia tu reddes u
niq; iuxta opa ſua.

Deinde. ſi uidit ꝓdē cām que
dam ꝙ exigebat dñe uiā ad puīen
dū malos ⁊ dulcare ſue mie ad
primandū bonos. Vñ dic. deinde
loquit⁹ ē dñs. ꝙ ſt deo unicū eſt
ybū quo omīa exp̄mit ⁊ dicit
ſi hoīb⁹ dñs reuelatiōb⁹ nonſtēe
nuit ſ. duo ſi audiui. ⁊ q̄

uidiam ſt cuiuſ fit odio ꝙ
dam⁹ uiq; ꝙ ecclia fit odio ꝙ
ſi⁹ uiq; ecclia uo boī ꝓpt ſuum
ſt⁹ id Iob. Pulſi omdo tuba
Abillo auf loco. ⁊ exaltabit⁹ deus ſ
hebūa hñ ōſe. ⁊ ſingultabit eos dñs.
ſingultus ſmt ſt uehis eos. ſcdm
dalaziniſ. omīs eos ligne eor..
Vo⁹ hñ ōſe. ſingultab⁹ ſ⁹ eos dñs
idolo repentino. uiſuſ plage eor
⁊ corruet ſcdm ꝓpīa ſpūs ſancti
⁊ uocabit ꝙ eadem ſtia. ꝙ adiuuant
amicis idolo. uſ ſingultu dñe mee
pauli fuit ſbito. nam ſi creduit
ei ſuccurr dñozū Alcombz comit⁹
auf uiuus ⁊ ſcdm ⁊ ipſi ꝙ uerb fuit
leombz ⁊ dñozū.

Guttur auf omīs
qui uidebant eos er
runuit eos homo. Et
annūciauit opa dei ⁊
ſtā eius intellexerunt
Peccabit uiuus ī dño ⁊
Spabit teo. ⁊ laudabū
tur omīs uerb cor.

Guttur fuit. ſ. deuabit bonū ex
ꝓpīo ⁊ ſtandū ꝙ omīs uidentes
damnū ſubacōne uituperabile ⁊ ꝓpīs

e decet yn
ui ſyon ⁊
dñe uoīs ſtibꝰ
audi oꝛōnem
te os caro uen
ba iniquor ꝓp
ſt. nos ⁊ ipſi en
tuperabis. E
ꝫ eccliam ⁊ ali
hitabit uacuis
ſcplebm ⁊ bo

Th. 45a

ELENCHVS EORVM QVAE HABENTVR IN COMMENTARIIS RVPERTI IN XII. PROphetas minores. Vbi nota, primum numerum significare folium, literas autē a & b designare alteram folij faciem.

ABacuc, id est, luctator 171.a
Abacuc loquitur in persona christi ibidem
Abdiaas interpretatur seruus domini 109.a
Abdias tempore Heliæ fuit ibidē
Abel primus pœnitentium 56.a
Ad austrum habitare 115.a
Ad quid inuocandus deus 69.b
Aeditui apud Sophoniam dicuntur sacerdotes Baal 188.a
Abrahā propheta ad quem & promßio & repromißio facta est 3.a
Abscondita Esau, sunt sacramenta legis & ꝓphetarum 111.a
Absconditum peccatum 56.a
Abyßus dedit uocem 185.b
Aceruus. 20. modiorum Christus 201.a
Accedere ad prophetißam apud Esaiam 1.a
Achor furatus de anathemate, cuius typum geßit 12.a
Aduentus Christi 89.b
Aduentus Christi prædicit præcipue Iohel 59.a
Aduentus Christi primus, sicut sibilus auræ tenuis 5.a
Aduentus iste pacificus arcum & gladium conterens 13.a
Aduentus uterq; Iudæis reprobis in damnationem 95.a
Aduerbiorum similitudinis significatio 63.a
Aduersari fidei triplices 192.b
Afflictio duplex 158.b
Afflictio & ira Christi. 126.a
Afflictio & ira Ionæ 125.b
Afflictio & ira Moysi ibidem
Agitatores qui non sunt domini, qui 61.b
Aggæus dicitur festiuus 198.a
Alexander magnus ut bruchus 169.a
Alæ supbiā significāt & dæmones uolucres cœli dicuntur 21.b
Alexandria Aegypti olim No dicebatur 167.a
Alexandriæ & Niniue comparatio ibidem
Aleni à cœlesti Hierusalem 73.b
Amorræus diabolum significat 82.b
Amos prophetia difficilis 74..a
Ambulare in nomine dei sui 139.a
Amici ficti 150.a
Angeli fortes dicuntur 161b
Angelorum interceßio pro filijs Israhel ad deum 6.a
Angeli excelsi 90.a
Anima ut auis, uerbum dei ut laqueus 85,a
Animalibus & brutis similes 61.b
Animi passiones omnium malorum causæ 164.a
Annuncians eloquium suum 90.a
Ante faciem indignationis domini stare 156.a
Apostoli filij sunt Israhel & scd'm carnē. & scd'm fidem 6.b
Amphora apud Zachariam quid sit 212.b
Apostoli sunt fratres Christi, & filij matris eius 48.b
Apostoli ut ungulæ æreæ 14.a
Apostoli lenes & seueri 144.a
Apostolorum ad gentes expulsio 71.b
Appropinquare solio iniquitatis 97.a
Aquæ bonæ & fideles 164.a
Aquæ maris effusæ, doctores ex gentibus sunt 107.a
Aquæ Niniuæ, diuitiæ dicuntur 163.b
Aquila super domum domini, Romanum Imperium contra Hierusalem 33.a
Aquila super domum domini bis uenit eodem. b
Aratores, patriarchæ: meßores, Apostoli 108.b
Arcturus & Orion 92.a
Arcus Israhel contritus in ualle Iesrahelis 5.b
Area & torcular, preßuræ sanctorum 67.b
Argentum & aurum domini, scriptura
Ariditas in diuitijs 157.b
Arrogantia ingreßus pontificum 188.b
Argento inuoluti 189.b
Ascendere in cœlum quid 105.a
Ascensio de terra duplex, sicut duplex resurrectio 7.a
Ascensio riui omnes, electi sunt 107.
Aßiduitas religionis & continentiæ in ministris Domini. 65.a
Aßur pro superbo diabolo ponitur 36.a, & .141.b, & .159.b & 169.a
Assur à muliere & semine eius contritus, 170.a
Aßur regis pastores 169.a
Aßur diabolus dicitur 194.a
Asiyriorum perfectio qualis 158.a
Atelebus, parua locusta 167.b
Auaritia, abyßus multa 100.b
Auaritia mala quid 179.a
Auaritia mater malorum 102.b
Auaritia sicut ignis 147.b
Auaritiam quæ mala sequantur 164.a
Auaritia in capite omnium 105.b
Auaritia Iudæorum contra pauperes 103.a
Auaritia Pharisæorum 136.a
Auari maxime Iudæi. 102.b
Auaritia Iudæorum 189.b
Auditionem audire quid 170.a
Auditio de uerbo incarnato tremenda 181.b
Auditores carnales & spirituales 66.a
Auolare quasi aues ex Aegypto, quid est 50.b
BAalim quæcunque idola dicuntur 10.b
Balaim per nullam interpretationem debet uocari deus 13.a

Baal non fuit ex Israel sicut fuerunt uituli aurei 35.b
Beelphegor à Latinis Priapus dicitur 41.a
Bellatores diaboli 186.a
Bellum sanctificare 72.a
Belial quomodo uniuersus interijt 160.b
Beniamin, id est filius dextræ 115.a
Bestiæ quatuor de mari ascendentes 202.a
Bethauen, domus idoli: prius dicta est Bethel 21.a
Bethlehem etiam Effrata uocatur 141.b
Bibe & consopire 190.b
Bibere uinum in dulcedinem 60.a
Bibere uinum damnatorum 82.a
Bona temporalia sicut pomum 102.b
Bubali dicuntur superbi Iudæi 99.a
236.a
28.a
40.a
173.a
180.a
115.a
24.a
166.b
186.a
70.a
.9
21954
51.b
75.a
112.b
79.a
98.b
164.a
84.b
146.b
213.b
160.a
106.b
200.b
66.a
28.b
48.b
171.a
165.a
153.a
162.b
89.b
35.a
115.b
179.a
164.b
110.a
137.b
1.a
154.a
92.b
58.a
50.b
104.a
122.a
93.a

Caim peccatum septuplex
Caiphas mendacij opifex
Caiphas laqueus ruinæ factus est

Chaldæi dæmones, & Romani
Caluitium aquilæ
Campestria habitare à deo quid
Capi à deo bona est captiuitas
Capitis commotio duplex
Caput de domo impij
Captiuitatis humanæ initium
Caritas latum mandatum
Carnalia desideria Iudæorum
Carmelus duplex
Carmeli uertex, scribæ & pharisæi
Carnalis Israel, spiritalē semper ut extraneus persecutus
Carnales Iudæi Edom dicuntur
Carnis iustitiæ
Castra Christi morientis magna & fortia
Catulus leonis Christus
Causa dei semper iusta, ergo iustissimum etiam
Carbones desolatorij
Celebrare festiuitates
Ceremoniæ Iudæorum defluunt
Ceremoniæ legis, figura Christi
Christus doctor iustitiæ
Christus cur non placuit carnalibus Iudæis
Christus cur à propheta dicitur Israel
Christus clamauit in prophetis
Christus dominus exercituum
Christus finis totius scripturæ
Christus fortium suorum recordatus
Christus formans montes
Christus in cruce erexit cornu Dauid, cornu salutis
Christus in scripturis quærendus
Christus, lapis
Christus leo dicitur
Christus legatus missus ad gentes
Christus, mons
Christi nomen apud Esaiam, Accelera spolia detrahere
Christi promissio ne impleretur septē regna conabantur
Christum præ omnibus gratis oderunt
Christus quasi ros in utero uirginis
Christus quasi leo rugijt
Christus sol in die luminis
Christus solus uere dicit, Clamaui ad te, quia exaudisti me
Christus solus perfecte locutus

Christus uenit quasi imber temporaneus & serotinus 25.a
Christus ut leæna & catulus leonis 24.b
Christus ut cornu ferreum 141.a
Christus uere deus 89.b
Christus uerbum domini 9.a
Christus candelabrum aureum 210.b
Christus quomodo coronatur in electis 216.b
222.a
Christus agricola est
Christus solus in scripturis quærendus 187.a & 202.b
Christus dicitur Zorobabel & filius Salathiel 202.b
Christus dicitur seruus domini 219.a
Christus lapis super quem septem oculi 210.a
Christus doctor iustitiæ 66.a
Christi egressus duplex 141.a
Christi ecclesiæ dicuntur ciuitates, uineæ & horti 108.b
Christi ecclesia & uirgo est & coniunx 16.a
Christi insultatio contra Iudæos 231.b
Christi passio figurata in Iona 115. per totū prophetā.
Cibus electorum laus dei 68.b
Ciuitas dei 178.b
Ciuitas sanguinum Hierusalem 165.b & 179.b
Clamor ad deum uerus 120.b
Clamor ad deum pro terrenis ululatus est 32.a
Claudicans Israel dicitur 139.a
Clerici memores sui officij quid faciunt 65.a
Clericorum osores lyncæi od eorum uitia, ad sua Tiresiæ 158.a
Climata secundum situm Hierusalem 206.b
Clypeus ignitus sermo dei 161.b
Cogitantes contra dominum 156.b
Cogitantes inutile 131.b
Columba habens fel, non habens cor Iudæi sunt 31.b
Columba regenerantem spiritus sancti gratiam significat 50.b
Comedere peccata populi quid est 19.b
Comprimere manus quid 170.a
Computrescere in stercore suo quid est 61.b
Confessio uera de Christo 175.a
Confusio Iudæorū duplex 179.a
Cœli dicuntur apostoli, terra autem ecclesia 599.b
Conuersio Iudæorum non recta 203.b
Consilium apostoli 168.b
Consolatio electorum duplex 159.
Constantini donatio 125.a
Contemplari uiam 160.b
Contemptibilis 110.a
Contritio & retributio Iudæis duplex debetur 113.b
Contritio capitis, mulieris & seminis Christi est 170.a
Conuersio uera ad deum 64.b
Conuersio dei ad nos & benedictio ibi.
Conuiuijs ferè impij conspirant in sanctos 157.b
Cor maris, medium eius est 120.b
Cornua, brachia crucis 183.a
Correctio & confessio Ionæ 121.b
Corpus Christi templum sanctum dei 122.a
Creatio diabolo qualis 175.b
Credentium numerus paucissimus 172.b
Culmus stans, in quo germen non est, litera legis dicitur 136.a
Cupiditas, meretrix dicitur 166.a
Custodes quasi locustæ 169.a
Custodire uanitates 121.b

Damnatio diaboli triplex 186.a
Damasci scelera 75.& 76.a
Darius, quartus à Cyro Da. rex 203.a
Dauid psalmos clausos scripsit, clauem christo relinquens. 2.a
Dauid primus scripsit & cecinit propheticum sermonẽ. 15.a
Dauid primus cœlestia promissa de regno dei manifeste explicat 27.b
Dauid typum Christi, Hieroboam Iudæorum carnalium gessit ibidem
Dauid victoria contra Goliath mystica 115.a
Decem tribus inuidebant Iudæ promissionem 156.b.
Decima, pars domini 91.a
Dæmones in Romanis sicut equites 172.b
Densum lutum, multæ diuitiæ 178.a
Dentes hostium dei 136.a
Descendere dominum quid 129.a
Descendere in infernum quid 105.a
Deuastatio Niniuæ 159.a
Dei corripientis intentio 84.a
Deum sequi propter pascua sua non propter ipsum 55.a
Deus ad gentem Hebraicam ter accessit, iuxta uerba Oseæ 15.a
Deus ab Austro ueniet 182.b
Deus æmulator & ulciscens dominus 155.a
Deus exercituum 596.b
Deus est hostis Iudæorum 129.a
Deo seruire grande præmium est 195.b
Deus impassibilis 96.b
Deus iudex iustus, fortis & patiens ibidem
Deus iratus est Iudæorum non genti sed incredulitati 50.a
Deus in medio eorum 68.b
Deus misericors inferendo nobis mortem 169.b
Deus neminem eijcit nisi qui prius ab eo sponte recessit 42.a
Deus non factor, sed suscitator gentis amaræ 173.a
Deus non tradit aut dimittit, nisi quos incorrigibiles scit 22.a
Deus nõ solam uindictam petit & pœnam sicut homo læsus: sed magis pœnitentiam peccatorum 50.a
Deus quõ accessit ad fornicariã iuxta similitudinem Oseæ 4.a
Deus spes erit piorum, horror impiorum in die magno 73.a
Dies hostiæ domini 188.b
Dij terræ boni & dij terræ mali 194.a
Die 24 noni mensis natus est Christus 201.b
Diaboli draconis intentio 160.b
Diaboli congregatio 174.a
Diaboli fortitudo imbecillis 175.a
Diabolus qualis à deo creatus 20.b
Diabolus princeps opprobrij nostri 166.b
Diabolus rex equorum & equitum 173.b
Diabolus à Christo expulsus 67.a
Diabolus mortuus deo, uiuit in impijs ibidem
Dictum Iob exponitur. Deus non æquo iudicio afflixit me. 165.b
Dies domini contra dormientes 62.b
Dies domini, cur domini dicatur ibidem
Dies domini magnus quis est. ibidem
Dies domini ex malis præcessuris creditur 61.b
Diem domini magnum ferè indubitabile sit 69.a
Dies domini prope est 70.b
Dies domini terribilis 72.b & 114.b
Dies frigoris 169.a
Dies famis, iudicij dies est 74.b
Diei unius septem nomina 113.b
Dies præparationis 161.b
Dies ultionis incredulis est, credulis dies salutis 10.b
Dies uisitationis, Iudæis factus est dies retributionis 39.a
Dies illa dicitur etiam dies solemnis, & dies festiuitatis, ibidem
Dies nouissimi Iudæorum nobis est plenitudo temporis 137.b
Diligere misericordiam quid est 146.a
Disceptatio dei cum hominibus horribilis 70.b
Diuinatio prophetia mendax. 145.a
Diuisi inter se, qui seipsos à deo diuiserunt 43.a
Diuitiæ rete impiorum sunt 176.b
Diuitiæ huius mundi, ariditas est 157.b
Doctor iustitiæ Christus 66.a
Doctores ex gentibus uelut pluuia ex mari 92.b
Doctores Ecclesiæ 143.b
Doctrina noua non est, quæ scripturis probatur 106.b
Domus furis templum Iudæorum 112.b
Domus Iosiæ ecclesia est 226.b
Dominus iustus in puniendo 218.a
Domus dauid contra Iudam quomodo gloriata est 229.b
Domus Israel nunc ruinosa est 107.b
Dominus exercituum, Christus 106.b.& 165.a
Dominus rex regum 139.b
Dominus stans super altare. Christus est in cruce 105.b
Dominus in Sion 47.a
Dominus de Sion rugiet 75.a
Domine in iudicium posuisti eum 175.a
Dominus exercituum cur ter dictum sit 202.b
Donationis Constantini decretum 125.a
Dormire fiducialiter quid est 13.b
Duo mala seu duas iniquitates fecerũt Iudæi, Gentes unã. 46.a
Duplex retributio debetur impijs 113.b
Duo rostra aurea 212.a
Duo montes aurei lex & euangelium 214.b

Ecclesia ex bonis & malis permixta in hoc mundo 9.b
Ecclesiæ hostes Christi hostes sunt 144.a
Ecclesia Christi & uirgo est & coniunx 16.a
Ecclesiæ Christi dicuntur ciuitates, uineæ & horti 108.b
Ecclesiæ de gentibus sicut septem illæ mulieres apud Esaiã. 10.a
Ecclesiæ de gentibus, licet prius fornicata sit, tamen uirgo est per fidem 15.a
Edom, Esau & Seyr tria nomina res idem 109.a
Edom ter arguitur, Crudelitas eius in Israel 79.a
Edom, carnales Iudæi sunt ibidem & 109.b
Edom nomen inuisum scripturæ 114.a
Edom omnis sectator uitiorum illius dicitur 109.b
Edom nequissima in fratrem suum
Effraim nomine, scribæ & pharisæi denotantur. 115.a
Effraim carnales Iudæi, qui à Dauid & à Christo recesserũt. 31.a
Effraim subcinericius factus est, qui non reuersatur ibidem.
Effrata, Bethlehem est 141.b
Effraim omnis aduersarius iniquitatis 58.a
Effusio spiritus super omnem carnem 69.a
Egressus Christi duplex 141.b
Egressus es in salutem populi tui 185.a
Electa, gentilitas dicitur 139.a & b
Electorum cibus & saturitas 68.b
Eloquentia Iohelis ostenditur 165.b
Electorum consolatio duplex 159.b
Eloquentia mira in sacris literis 96.b
Eloquentia seculi 152.a
Aemulatio dei 154.b

Aenigma quid 178.a
Equi rufi nigri & albi 214,b
Equi uarij ad terram Austri, &c 215.a
Equi domini quales 63.a
Equi fortißimi apostoli 215,b
Error iudæorum bonus est nobis 208,a
Esaias uir nobilis & socer Manasses regis 1.c
Esaias ob quam causam occisus est ibidem
Aetas christi. 182.a
Euangelium secundum Hebræos ii9.a
Euangelica prædicatio in plateis i62.a
Exacerbare dominum, est peccatum suum defendere. 18.b
Excelsa super quæ graditur deus 90. a & b
Extremi iudicij terror i24,b
Exultare est hilariter credere 67.b
Exultare ad horam 228,a
Ezechias dupliciter consolatus i59 a

FAbulæ & genealogiæ iudæorum 105.b
Facere iudicium quid i47,a
Faciens matutinam nebulam Christus est 90,a
Factio lasciuientium, impij sunt 97,b
Fames animæ grauior corporis fame 1051.
Farina spiritualis intelligentia in culmo literæ legis 36,a
Fasciculus, numerus Apostolorum 107.a
Fermentum malicæ in iudæis in nocte azymorum 30 a
Festa iudæorum in luctum conuersa 104.b
Festiuitas tabernaculorum apud Christianos 235.a
Festorum celebratio uera i60,a
Ficulnea genus humanum cur dicitur 41,a
Ficulneæ primæ poma, patriarchæ sunt ibidem
Ficulneæ folia, sunt filij damnationis: poma, filij
Fides paucorum est. i72 b
Fides absq; operibus i38,a
Fidei firmitas in Iona i2i,a
Fidei uerbum bonum ibidem
Filia Sion primitiua ecclesia i38,b
Filii Edom qui i57,a
Filii benedictionis qui sunt 84 b
Filii regis & filii regni 188,b
Filii Sion apostoli 224,a
Filii israel filii promissionis ii5
Filii Sion iudaica gens dicitur 69,a
Filii israel carnales, sunt sicut harena maris. At filii israel secundum fidem sunt sicut stellæ cæli 6.b
Filii maris, qui crediderint & baptizati fuerint 50,b
Finis malus populi israel 103,a
Flagellorum suorum causas deus non uult latere 85.a
Flagellandi modus triplex 65,b
Fletus domui super Hierusalem 90 b
Flumen pacis spiritus sanctus 73,b
Fluuii terræ, sapientes sæculi sunt 184,b
Fornicari est à deo recedere & seruire creaturæ 4.a
Fornicaria duplex in israel Oolla & Ooliba 20 b
Fornicatio corporalis pœna est fornicationis spiritualis 20 b
Fortes tres Dauid boni, fortes tres iudæorum mali 47.b
Fortes, angeli dicuntur 191 b
Fortia fundamenta terræ, reges i46
Fœdus iudæorum cum morte, & pactum cum inferno 43.b
Fortitudo dei Christus aliter quam bruchus 68,a
Fortes quasi quercus 82,b
Fortium suorum recordabitur i62,a
Fortitudo diaboli non uera i75.b
Fratrum Iacob & Esau mystica expositio ii5,a
Frumentum, uinum & oleum duplex 66,a
Fuga Ionæ pia & placens deo, ii6,b
Fugere dominum, & à facie domini differunt ii8,c
Fulgurans hasta quid i88.b
Funiculus misericordiæ & iudicii 189
Funiculus peccatorum longus in iudæis 29,b
Funiculi charitatis 49.a
Funiculus maris, requies pastorum i92,b
Fundamentum summum i58,a
Furati sunt sufficientia sibi iii.a
Fures Iacob & gentes dicuntur & dies ipse ii0,b
Fures & latrones qui sunt i35,a

GAbaa duplex peccatum israel habuit 46, a
Galaad ciuitas in tribu Gad, in qua idolum primo consecratum est 26 b
Galaad cur supplantata sanguine dicitur 27,a
Galgala locus idololatriæ antiquus 2i.a, & 42,a
Gaudium uerum, eiusq; ordo 61,a
Gedeon typum Christi gessit 48,a
Generationes nouem inter zorobabel & ioseph 2ii,b
Gementes ut columbæ i63, b
Gens fortis 60,a
Gens longinquißima, diaboli 72,a
Gentes quæ ederunt israel gratis 78,a
Gentilium iustitia 158,b
Gentilis populus olim fuit absq; misericordia, nunc Iudæi absq; misericordia sunt 15,a
Gentilis populus ut meretrix, Iudaica gens ut adultera habeatur 37,b
Gentes labores suos, Iudæi labores aliorum possidebunt 38.a
Gens Iudæorum cur uitula docta dicitur. 46,b
Gentiles facti sunt Iudas & Iacob. ibidem
Gentibus in euangelizandum in Iona figurabitur missо ad Ninuen ii9,a
Gentes erant procul à deo 217,a
Gladius duplex 107,b
Gloria & laus Christi 183,a
Gloria patrum ex carne Christi 98,b
Gradatio in sermone apud Oseæ, per Apostolū explanata, 14.a
Gurges aquarum transijt 185 a

HAbenæ currus, prælati sunt i6i,b
Helysæus spiritum Heliæ duplicem habuit 88,b
Hereditas mea Israel 70.a
Hæresis contra spiritum sanctum 89,b
Hæretici falsi fratres 114,a
Hæretici cur dicuntur filij Moab & filij Ammon 193, a
Hæretici cur illis dicuntur esse similes ibid.
Hæretici familia Aegypti 230.235,a
Hæretici quid tandem erunt ibidem,b
Hæreticorum liberi sicut uxor loth ibidem
Hæreticorum peccatum irremiscibile ibidem
Hæretici inter paganos repusabuntur 235.a
Herodes rex Iudæorum transiturus 48,b
Hæsitatio incredulitas est 67,b
Hieroboam peccatum i3i,b
Hierusalem ciuitas sanguinum i65,a
Hierusalem cœlesti alieni qui sunt 73,b

Hierusalem infirmata in bonum 129 b
Hierusalem peccatum grauius quam Samaria 99,a
Hierusalem quō Niniue dicatur 194 b
Hierusalem quare pila dicitur 189,a
Hierusalem olim columba 194 b
Hierusalem sæpius succensa 62,a
Hierusalem terrena filia latronis 141,a
Homo diuersum opus ab alijs creaturis 182,a
Homines animalibus similes qui sunt 91,b. & 67,b
Hominis imbecillitas 60.a
Hominum genera duo 59,b
Hostes dei 155,a. & 93,a & b
Hostes ecclesiæ, Christi quoq; sunt 144,a
Humanæ captiuitatis initium 70 a
Humani formij hæretici 145,a
Humilitas custos uirtutum 177,a
Humilitas iudæorum in capt. Babylonica 100,b
Humilitas uera fortitudo 103.b
Humilitas Iacob & Moysi ibidem

IAcob deo primus uouit decimas 91,a
Iacob & gentes dicuntur fures 110,b
Iacob & israel coniunctim quid significent 159,a
Iacob peruulsus, id est, humilis 100,a
Idola quæ deceperunt israel 80,b
Idololatriæ primum edictum 172,b
Idolum primum apud iudæos ex inauribus & monilibus fœminarum fuit 11.a
Idolatrarum dementia 20,a
Idololatria in gentibus error, in iudæis horror est. 27,a
Idola per christi paßionem in telas aranearum fuerunt 35,b
Iehu quasi paliurus 149.b
Iehu rex non uero zelo dei percußit demum Achab. 4,b
Iehu rex iußu dei, non ex gratia sed ad uindictam 54 b
Ieiunium sanctificare 61,a
Ieiunium sanctificare plus quàm prædicare 65 a
Israel, semen dei, filij promißionis dicuntur 4,a
Israel etiam metropolis & Naboth dicitur 20,b
Iesrael cur pro Naboth occiso ponitur ibidem
Ignominiam generis humani operiebat lex, deleuit Chrūs. 10 b
Ignominia Christi & iudæorum diuersa 180 b
Ignorantiam dei habere, & pro ignorantibus orare diuersa sunt 181,b
Imber matutinus & serotinus 95,a & 97 b
Immunditia israel idololatria 154,a
Impij dicuntur factio lasciuientium 97 b
Impij robur, est infirmitas 86,b
Impij sunt sepulchra diaboli 167,a
Impiorum sagenæ duæ 176,b
In carnati uerbi auditio timenda 181,b
Incorrigibiles sunt qui non per ignorantiam, sed per maliciam mendacium dicunt aut confingunt. 35,a
Inexcusabiles filii israel 88,a
Inhonoratus, superbus dicitur 159 a
Iniquitas iudææ maior quàm Salomæ 89,a
In medio annorum quid 182,a
In medio deum esse 68,b
Insania prophetarum Ephraim 40,a
Insaciabilia mala sunt auaritia & luxuria 30,a
Interior atrium 55,b
Intentio corripientis dei 84,a
Interrogatoria Christo & ionæ proposita, similia 118.a
Intrare in profundum maris 106.a
Interpretatione nominum constituit qualitas rerum & sensuum 187,a
Interpretatio quorundam nominum hebraicorum 191,b
Insulæ gentium ecclesiæ Christi 194,a
Inutilia 150.b
Inuidia decem tribuum contra iudam 156,b
inuocandus deus ad quid 69,b
iohannes baptista propheta, & plus q̄ propheta 3,a
ionas typus saluatoris 115,b
ionæ fides firma 121,a
ioppe 117,a
iohel quis, & quid significet 59,a
ioseph typus Christi 93,b & 97.b
ira bona quæ 126.a
ira sanctorum qualis 148, b
irrisio superna contra mundum 168,a
israel carnalis non nisi temporalia bona appetebat 27 b
israel carnalis Dauid regem gratis odio habuit ibidem
israel ut hœdera & frem 127,a
israel durius puniri debet quam cæteræ gentes. 84.a
israel uerus habitat solus non commiscetur gentibus 31,a
israel bonus sicut una in deserto: Ephraim sicut auis auolans 41 a
iuda sunt omnes gentes christum confitentes 258,a
iudæi carnales Moab dicuntur 80,b
iudæi Tyrii dici possunt 71,a
iudæi crucifigentes Christum recte dicuntur Ephraim 40,a
iudæi uaccæ pingues in monte Samariæ 45,a
iudæi dicuntur Chanaan & philistim 192,a
iudicia duo contra iudæos 187,b
iudæi quare dicuntur populus Chanaan. 189,a
iudæi habitantes funiculum maris 191, b
iudæi prophetias de Christo perdidissent si intellexißent 2.a
iudæi cur libros prophetarum uenerati sunt, cum exosos haberent prophetas. ibidem
iudei idolatræ etiam in Aegypto 4,a
iudæorum summa miseria, quod iam sunt & captiui & non populus dei 16.b
iudæi carnales non sunt filii promißionis ibidem
iudæi cur amant ad huc literam in prophetis 74 a, & 74,a
iudæorum duplex fornicatio 7,a
iudæi filii fornicationum recte dicuntur 82
iudæi mendaciter diis falsis dei beneficia attribuerunt 9.a
iudæis non fuit hæreditas à patribus suis sicut aliis gētibus, 20 b
iudeorum dira in deum ingratitudo 10.a
Iudei gens absq; misericordia nunc est 11.a
iudeorum excecatio multum profuit fidei Christianæ 12.b
Iudei sine rege & principe, sine Ephod & Teraphim 16 a
Iudeorum futura conuersio 20.b
Iudei scientiam dei repulerunt 18.b
Iudei pactum dei irritū fecerūt, & filios alienos genuerūt, 23,a
Iudei sicut Adam transgressi sunt 29.b
Iudæi furentes à uino cœperunt Christum 30 b
Iudæorum ingratitudo mendaciaq; contra Christum 32,a
Iudei ululant & ieiunant super triticum & uinum 20.b

Iudæi facti sunt quasi arcus dolosus ibidem
Iudæi negauerũt ac subsannauerũt Mosen Da. & Christũ 33,a
Iudæi a mendacio quod in Christum confixerunt nũquam emun dantur 25,b
Iudæi sunt uasa immunda quia immundi spiritus sunt in eis. 36.a
Iudæorum cæcitas circa leges euangelicas 37.a
Iudæi per superbiam & inuidiam sicut Aegyptus indurãtur, ibi
Iudæorum peruersa dilectio 38,a
Iudæorũ sacrificia post paßionẽ Christi, sunt panis lugentiũ, ibi
Iudæi deriserunt prophetas 39,a
Iudæi inflat scientia, magistri facti sunt erroris 20,b
Iudæi seditionem in Barraba hæreditauerunt 40.a
Iudæorum diuisio inter sese 43.a
Iudæi iusto dei iudicio traditi sunt patri mendacij 45,a
Iudæi absq; regi sunt ubiq; in seruitute ibidem
Iudæi misere nunc pendent inter deum & idola. 50.a
Iudæorum odium contra Christum 98.b
Iudæorum uetus idololatria in deserto 96.a
Iudæi male robusti 92.b
Iudæi & cœlestia & terrestria dona amserunt 82.b
Iudæi frustrã sperant imperium 71.a
Iudæi pectores Cham 180,a
Iudæi spoliati cur sint 178.b
Iudæi, populus Aßur 169,b
Iudæi querunt & non inuenient 104.b
Iudæorum deus, aurum 105,a
Iudæi uolebant sibi prophetari bona carnalia 108.a
Iudæis in uinea solum folia relicta 111,a
Iudæi omnium iniustißimi 124,a
Iudæorum pertinaces responsiones 132,b
Iudæorum dispersio 170.a
Iudæorum confusio duplex 179.a
Iudæi pueri centum annorum 206,b
Iudæi quomodo eleuati 213,b
Iudæi quare ieiunabant 217.b
Iudæi gentibus inuident 241,a
Iudæis 4 mala a 4 regnis 60.a
Iudæorum luctus 20. b
Iudæo primum & Græco 68,b
Iudex uerbum domini 138,a,& b
Iudicium damnationis diaboli triplex 186,a
Iudicium peruersum quod est 171,b
Iudicij funiculus 185,b
Iudicium facere quid est 147.a
Iudicia domini solum in scripturis scrutanda 83.b
Iudicium domini extremum 153,a
Iudicij nouißimi terror 166,a,& 22,b
Iudicij dies pijs non formidabilis 73,a
Iurare in deo dan. 105,a
Iuramenta dei 98 a,& 124,b
Iurauit dominus in sancto suo 87,b
Iuramentum dei in superbia iacob 103,b
Iussiones dei aliquando ex indignatione 88,a
Iustitiæ carnis 98,b
Iustitiæ gentilium 158 b
Iustificari per fidem sine operibus quomodo intelligitur 42 a
Iustitia iudæorum in cæremonijs, in gregibus & in armen. 29,b

Labor contra Christum uanus, 179.b
Lacus in quo non est aqua 228,b
Lactare quid est ibidem
Lactari à deo iudæi uarijs signis & prodigijs ibidem
Lactatur a deo Ecclesia longe dulcius ibidem
Lachis 129b
Quid lampas una & lucernæ septem 110,b
Lapis Christus 179,a
Lapides uiui meremur dici ex fide 110,a
Latrones scribæ & pharisæi 110,b
Lebetis & ollæ differentia, & mystica expositio
Leo Christus dicitur 194.b
Leo deus: præda, electus 4,8
Legatus missus ad gentes, Christus est 110
Legis sententia de pendente in ligno 112,a
Lepra diuersa in Maria & Ozia 81,a
Libanus 58,a. & 155,b
Libani uinum ibidem
Liberum arbitrium in homine 20,a
Liberare lanam & linum à seruitute malorum hominũ 10,a
Libris Canonici ex iudæis non gentibus. 69,a
Lignum crucis 179,a
litera legis hædera 126.b
Lingere puluerem quid est 152,b
Literalis sensus plærunq; nimis exilis & maiestate uacuus, 14,a
Locus natiuitatis Christi, solis dauid et Micheæ reuelatus, 127 b
Locustarum mysticus sensus 60,a,& 99.b & 169,a
lupi uespertini Persæ & Mœdi appellantur 173 a
loqui dominum ad Osee & loqui in oseæ differunt 4,a
luctus iudæorum sub Persis & Mœdis 60,b
luctus sub Assuero. ibidem
luctus sub regno Græcorum 61,a
lux sagittarum uerbum domini 185,b

Mala septem à Iudæis perpetrata 188.a
Maledictio & duplex contritio Iudæorum 238,a
Mala auaritiam sequentia 164.a
Malitia quam Iudæi cogitauerunt in Christum 52,b
Malum quod dominus facit 85,b
Maledictus a deo solus Christus 119.b
Manus domini effugere non possumus 106,a
Manus comprimere est congratulari deo 170,a
Mare orientale 66,b
Mare nouißimum ibidem
Maria mater dei contriuit caput serpentis 170,a
Martyrum uictoria 165,a
Maxilla gulam designat quia per eam cibus comminuitur, 49.b
Meditatio in scripturis 59,a
Memphis Aegypti metropolis olim fuit, 59.a
Mendacium iudeorum de Christo sicut tela aranearum 55.b
Mendacij fructum nunc usq; comedunt iudæi 47,b
Mendacij dilaceratione plena 165.a
Mensis iudæis tantum lunares sunt 23,a
Mensor ciuitatis Christus, 206 a
Merces meretricis 129,b
Meretrix cupiditas dicitur 166,a
Meridies, episcopus gratiæ dei. 112.a
Michæas percutitur, 36,b
Micheas quomodo intelligendus 137,a
Micheæ solicitudo, 126.b
Misericordia dei, constantiæ illius indicium 127,b
Misericordiam diligere quid est 147,a
Misericordia dei in Iona mirabiliter se ostendit 121,b

Misericordia alia parua, alia magna dicitur 25.b
Misericordia ad proximum duplex 26.b
Misericordiæ funiculus 183.a
Moab dicuntur carnales Iudæi 80bb
Mons Sion, Hierusalem est cœlestis 113.b
Montes & colles cœlestis Hierusalem qui sunt 73.b
Montes quos Christus formar 89.b
Mons Pharan quid 182.b
Mons Oliuarum sciſsus 233.a
Morasthi 127.b
Mors duplex 56.a
Mors Iudæorum duplex in captiuitate 106.a
Morsus tuus ero o infarne 56.a
Mors nostra ex dei misericordia est 169.b
Mortui consopiti qui dicuntur 169.b
Mortui dicendi non sunt sancti ibidem
Moses uelut Orion 92.a
Mulier in medio amphoræ 213.a
Mulieres duæ Samaria & Hierusalem ibidem
Multitudo sacerdotum confusa sub Hieroboam 19.a
Mundi peccatum inexcusabile 164.a
Munitiones Iudæorum 174.a
Murmur bonum 163.b
Murus litus 101.a
Mutatio duplex 174.b
Mysteriũ in numero 15. argẽteorũ & in choro ac dimidio 16.a
Mysterium in numeris mille & decem 91.a
Mysterium numeri trigintatres 120.a
Mysterium numeri quadragenarij 124.a
Mysterium resurrectionis Christi 124.a
Mysticus sensus potius attendẽdus q̃ litera 199a
Mysterium numeri senarij 200.a
Myrteta dicuntur scripturæ sanctæ 204.a

NAboth Israelitæ mors maxime super omnium prophetarum neces memorabilis, & in typum paſsiõis Christi fuit 5.b
Naum prophetia cur tam dura & aspera contra Niniuen 154.a
Naum prophetia duplicem habet titulum ibidem
Naum typus spirituſsancti ibidem
Nebulæ in uijs domini 155.b
Negotiationes plures stellis, reproborum numerus 168.a
Nemo credit, id est pauciſsimi 172.b
Nemo iustitia sua saluatur coram deo 156.a
Nescire deum, est contemnere 86.a
Nescientes inter dextram & sinistram qui sunt 127.a
Niniue à Chaldæis capta 163.a
Niniue deuastatio 159.a
Niniuitæ iuſstiores carnali Israel 124.a
Niniue quæ & qualis, & unde iram domini tantam commeruerit 154.a
Niniue mundum designat eodem. & 159.a & 124.b
Nomen domini inuocatum salutem parit 70.b
Nomine Iacob & Esau qui denotentur 112.b
Non conuertam eum, sensus eius 75.a
Nomina septem unius diei 113.a
Nouale dicitur ecclesia ex gentibus quæ sicut syluæ erãt 47.a
Nouiſsima quaſi dies amarus 104.b
Nouiſsima Iudæorum initium plenitudinis nostræ 137.b
Nuditas duplex, spiritualis in aĩa, corporalis in bõis terrenis 8.a
Nuditas Israel in Aegypto ibidem.
Numerus diaboli. 666. 174.b
Numerus septenarius perfectionem semper significat 113.a
Numerorum. 7. & .77. mysterium ibidem
Numeri octonarij mysterium 83.b
Nuptiæ dicuntur, quando uerbum caro factum est in thalamo Mariæ 15.b

OBliuiſci deum, est contemnere illum 19.a
Obscuritas prophetarum cur sit 91.b, & 109.b
Ocaſorum Christi contra se sententia 75.b
Octo beatitudines pro sanctis ibidem
Octo primates 142.b
Oculi septem 222.b
Odium Iudæorum contra Christum implacabile 98.b
Odium istud auaritia effecit 136.b
Odium duplex 150.b
Oderunt præ omnibus Christum gratis 92.b
Olla succensa 163.
Oleum adulationis suauitas quandoq; dicitur 51.a
Oleum, frumentum & uinum duplex 66.a
Oliuæ duæ data spiritus sancti 211.b
Omnia traham ad me 105.a
Omnipotẽtia dei 121.a
Omnis terra, omnes impij 195.b
Onager carnalis populus Iudæorum cur dicitur 36.b
Onus Niniue 163.b
Oolla, decem tribus Israhel peior quàm Ooliba, id est, Iuda 7.b
Opera duplicia, quædam præceptorũ, quædã cerimoniarũ. 14.a
Opprobria gentilium contra nos 65.b
Opprobrij nostri diabolus princeps 66.b
Oratio Ionæ 12.b
Oratio Ionæ orationis Christi typus 121.b
Oratio pro ignorationibus 181.b
Oratio querulosa martyrum 65.b
Ossa regis Idumeæ qui uocentur 80.b
Osculetur me osculo oris sui, id est, uerbum caro siat 15.b
Osee studio scripsit obscuræ ne librum comburerent Iudæi 2.a
Osee id est saluator, tam nomine q̃ officio Christi typũ gesſit 3.a
Osee sub quibus regibus et quanco tempore prophetauit ibidem
Osee prophetarũ, quorũ extãt libri, primus ẽ et ante Esaiã ib.b
Osee excusabilis de uxore fornicationis 4.a
Osee de tribu Isachar 7.b

PAgani cur dicuntur Aethiopes 194.a
Pactum dei cum Iudæis de templo & cerimonijs ubiq; conditionale fuit 33.b
Palatæ sunt massa pinguium caricarum 4.b
Pandens iter Christus est 134.b
Parabola sancta scriptura dicitur 178.a
Panis lugentium est quicquid hodie sacrificant Iudæi 38.b
Pascere uentum, est superbiæ spiritu inflari 50.a
Pascua sua quæ 55.a
Pascha uetus inutile 103.a
Pastor ouium Christus 151.b
Pastores septem præcipuũ 142.a
Pastoralia Thecue 74.b
Paruulus inuidus dicitur & contemptibilis 110.a
Paries dealbatus 95.b & 101.a
Paſsio Christi figurata in Iona per totũ prophetam 115.
Pharisæi uarijs nõibus notãtur, & octo uæ illis dicũtur 83.b
Paulus in epistola ad Romanos sapiens & discretus uerbi dispẽsator 17.b

Peccator quō similis est arāti, metēti, & fructus comedēti 47.a
Peccatores triplices 133.b
Peccata fortia quæ 95.a
Peccatū Adæ 47.a. & 120.b.
Peccatum Hieroboam contra Dauid ibidem
Peccatum Iudæorum contra Christum filium Dauid ibi
Peccatum absconditum 56.a
Peccatum Lamech remißibile 236.b
Peccatum irremißibile 92.b
Peccatum ex superbia 131.b
Peccata iuuentutis ibidem
Peccatum mundi sine excusatione 164.a
Pēnæ columbæ deargentatæ &c. expositio 153.b
Petendūm non est à deo iniustum 176.a
Petra Iudæorum caro Abrahæ 110.a
Petræ illius scißuræ ibi.
Pigneratis uestibus duplex peccatum 82.a
Philistijm quare ponitur pro impijs 191.b
Pilatus rex dicitur, homo mendax, & simulator 29.b
Pilatus reus homicidij. Iudæi etiam sacrilegij 30.a
Pilatus odij inuidiæq; flammas Iudæis augebat eodem.b
Plaga lecti quid 86.b
Planctus domini super Hierusalem 90.b
Planctus unigeniti inconsolabilis 104.b
Plaustrum stridens 85.a
Pœnitentia cur agenda 57.a
Pœnitentia quæ ad salutem sufficit 123.b
Pœnitentiæ asylum sub euangelio 215.a
Pœnitentia uera 64.b
Pœnitentiæ prædicatio quando celebrior 65.a
Pœnitentiā agere & reuerti ad dominum quō differūt 22.a
Pœnitentia Achab non ob æternum, sed propter temporale regnum ibi.
Perambulare terram quid sit 215.b
Populus Israēl dictus est filius dei gratia inde nasciturī 49.a
Populus accinctus per humilitatem 186.b
Porta iustorum passio Christi 134.b
Porta Beniamin 234.a
Prædestinatio dei non tollit nobis liberum arbitrium & 8.a. 69.b. & 176.a
Prædicatio euangelica in plateis 162.a
Præteritis enuntiare futura non infrequens prophetis 88.a
Prælati uocantur habenæ currus 161.b
Præparationis dies ibidē.
Primitiua ecclesia, filia Sion dicitur 139.b
Proletarij qui 168.a
Prophetæ graui cum periculo ac timore prophetabāt 1.b
Prophetæ obscure scripserunt, ne Iudæi libros eorum deperderent 2.a. & 91.b. & 94.b. & 109.b
Prophetæ ij tantum dicuntur, ad quos uerbum domini de aduentu Christi factum est 2.b
Prophetarum primus, Abraham, nouissimus, Iohannes Baptista 3.a
Prophetæ etiam dij recte dicuntur ibi.
Prophetæ in Israel à diebus Hieroboam usq; ad captiuitatē 3.b
Prophetæ Effraim falsi & multi sub Hieroboam 39.b
Prophetæ olim dicti uidentes 109.a
Prophetis nunquam creditum 136.a
Prophetæ templum domini 129.a
Prophetißa ad quam accesserunt prophetæ, Maria mater dei est 208.b
Prophetia lucerna ardens 208.b
Prudentia carnis 112.a
Psallebant bibentes uinum 82.a
Psalterium Dauid, typus carnis Christi fuit 27.b
Quadragesimale ieiunum 124.b
Quadrigæ Aminadab 162.a
Quadrigæ collisæ ibi.
Quadrigæ quatuor 214.a
Quare Niniuitis præ cæteris gentibus pœnitentia indicta 123.b
Quatuor scelera super quibus dominus non uult conuertere eum 76.a
Quæstio de tribus diebus in sepulchro 120.a
Quod malum facit dominus 85.a
Quomodo conuertitur deus & relinquit benedictionem 64.b
Quomodo silendum est deo 181
Quomodo iudicat uerbum domini 138.b
Recordari fortium suorum quid 16.b
Reddere quomodo uelit deus annos 68.a
Regnum Iuda legitimum, Regnum Israel rapina fuit 3.b
Reges Iuda aliqui boni, reges Israel omnes idololatræ 6.a
Reges Israel sine unctione fuerunt omnes excepto Iehu 34.b
Reges Israel à uitulorum peccato nunquam emundari potuerunt 35.b
Reges Israel sicut spuma super faciem aquæ 44.b
Regnum Israel decies per discordiam inter se scißum ibi.
Regum Israel optimus Iehu, peßimi cæteri omnes fuerunt 149.a
Regna præcipua uermium nominibus signantur in scripturis 59.b
Regna mundi & fortia & exilia 68.a
Regia potestas fundamentum terræ 146.a
Reliquiæ Iacob apostoli 143.a
Reliquiæ Israel miseræ 86.a
Reliquæ uocantur iusti 177.b
Remanere de domo Iuda quid sit 192.a
Remuneratio magna est ac beata 196.b
Regna gentium rapina sunt 202.a
Regna quatuor præcipua contra dominum 205.a
Remißio peccatorum per spiritum sanctum 229.b
Reproborum tribulatio duplex 158.b
Reproborum numerus quantus 168.a
Resurrectio duplex prima animarum secunda corporum. 7.a
Resurrectionis Christi mysterium 124.a
Resistere deo 156.a
Rete impiorum diuitiæ 176.b
Reti suo sacrificare quid, ibidem
Rex Aßur, diabolus 169.a
Rex uirtutum dilecti dilecti 138
Roborare uirtutem 160.b
Roma, Babylonia dicitur 172.b
Romanos equitabant dæmones ibidem
Roma caput ecclesiarum, 125.b
Romanum Imperium equus fortis
Romanum Imperium est quarta bestia apud Danielem. 62.a
Romani populi auaritia. 63.b
Ruinæ Israhel duplices 128.a

Sabæi, maligni spiritus mysticæ 72.a
Sacerdotibus contradicere, est peccatum defendere 18.a
Sacerdoti contradicentes Adæ peccanti assimilantur eodem.b
Sacerdotes Hieroboam cõmedebãt peccata populi 19.b
Sacerdotium uetus etc. 240.a
Sacerdotibus illis malis grauius erit iudicium. 21.b
Sacerdotes illi latrones erant 26.b
Sacerdotes Christi qualiter offerunt 241.b
Sacerdotes angeli & nuncij 165.a
Sacerdotibus bellare uetitum 138.b
Sacerdotes quærentes sua 55.a
Sacerdotium Iudæorum proiectum 95.b
Sacra scriptura aurum & argentum 71.b
Sacrificia legis non tam iussa quàm permissa 22.b
Saltus superexcrescens numerus est hominum 84.b
Saluatores quidam temporales 66.b, & 3.a, & 115.b
Salus ex gratia uocantis dei 69.b
Samaria post passionẽ Christi uerbũ dei cũ gaudio suscepit. 35.a
Samariæ habitatores recte dicti sunt Iudæi crucifixores Christi 45.a
Samaria quasi aceruus lapidum 125.b
Sanguis omnium sanctorum super Iudæos 81.a
Sanguis sanguinem tetigit 18.b
Sancti magnopere desiderant secundum Christi aduentũ. 176
Sancti uiuunt deo 162.a
Sanctus in quo iurauit dominus, Christus est 87.b
Sancti ueteris testamenti ignis, noui uero flamma dicunt. 114.a
Sanctorum ira qualis 148.b
Sanctificare iciunium quid 61.a. & 65.a
Sanctificare ecclesiam 65.a
Sanctificare bellum 72.a
Sapientes seculi fluuij terræ 184.b
Sapientia prophetarum Christus est 153.a
Sapientia qui Christus est in scripturis latet 59.a
Sareptanæ uiduæ mysterium 115.a
Saturitas electorum, deliciæ paradysi 68.b
Scandalum uidere coram se, aliud quàm scandalizari 80.b
Scelera Israhel 81.b
Scripturæ litera, argentum: sensus mysticus aurum 96.b
Scripturæ, latebræ Christi 115.b
Saßio Israhel ex peccato Dauid & Salomonis 133.b
Sare Christum eße dominum, uita æterna est 14.a
Sæcnia de deo gentilibus ex creaturis, Iudæis etiam ex lege. 18.a
Scriptura sacra liber grandis scriptus stilo hominis 1.a
Scriptura prophetica cur obscure tradita est à prophetis. eo.a
Scrutari Hierusalem in lucernis 189.b
Spiritum sequi oportet non literam 192.b
Seruire humero uno 196.a
Scrutator maiestatis nimius quis 83.b
Sedere humilium est 58.a
Sedere subtus uineam 138. & 139.a
Seductio duplex bona & mala 108.a
Sela, in Psalmis quid 182.b
Senectus uenerabilis, & quæ uera dicatur 59.b
Semacherib rex, tonsor Israhel, 100.a
Senacherib dupliter tribulatus 159.a
Senteniæ conceßiuæ 168.a
Sensus mysticus de templo Christi 211.b
Septenario uniuersitas significatur 221.b
Sensus puerilis Iudæorum de Meßia 234.a
Septem pastores & octo primates hominis 142.a
Septem ultiones dei, secundum septem capita draconis 155.b
Sepulchrum in inferno 159.a
Sepulturæ Christi utilitas 119.b
Sequi deum propter pascua 55.a
Sermo dei clypeus ignitus 161.b
Sermo dei, æquus nemini parcens 80.b
Serui dei etiam filij dei appellantur 69.a
Serui dei, omnium gentium electi ibidem
Signa pseudoprophetarum inutilia, Christi autem & Apostolorũ utilia 43.b
Silendum quomodo sit deo 181.a
Signa præcßura diem iudicij 69.b
Sion filij, Iudaica gens ibidem.a
Sodomis non reperichantur decem iusti 90.b
Sordes Effraim, uituli aurei, & Baal 24.a
Sol Christus est in die luminis 104.a
Solium Christi regis & sacerdotis 216.b
Solliatudo pro nomine domini pia 128.b
Sortibus an & quomodo credendum 118.a
Speculator cum deo, & speculator dei multum differunt 39.b
Sperandum non præsumendum in pœnitentia 64.b
Spes Iudæorum de regno recuperanda uana & fallax 31.a
Spinæ tribulationum remedia sunt reuertendi ad deum 9.b
Spinæ se inuicem complectentes qui 157.b
Spiritus sanctus Apostolis dupliter datus 14.b
Spiritus sancti egreßus duplex 185.b
Spiritus sancti opus duplex ibidem.
Spiritualis in malam partem dicitur, qui spiritum erroris sequitur 39.a
Spiritus sanctus quomodo arguat mundum de peccato, & iustitia & iudicio 154.b
Spiritum sanctum creaturam dicere hæreticum 89.b
Spoliatio peßima 178.b
Suauitas sensus allegorici 220.a
Sponsatio trina dei ad hominem 13.b
Subrisio quid, & quæ ipsius dei 92.b
Subsannatio Iudæorum contra prophetas 94.b
Summa exultationis & lætitiæ nostræ 67.b
Superbia Iacob. 161.a
Superbia Iudæorum humiliata in faciem eorum 31.b
Superbire quid 177.b
Superbia inhonorat 159.a
Superbiæ modi duo contra deum 156.a
Superbia Israhel hæreses facit 161.a
Superbia Iudæorum in templo 98.a
Superbia incentiuum malorum 80.b
Superædificare in scripturis 153.b
Synagoga est filia seruilis & absque misericordia 6.a
Synagoga nec uirgo est nec coniunx 16.a
Synagoga nunc tacet nocte, quia scientiam dei repulit 19.a
Tabescere tam in bonam quàm in malam partem accipitur 106.b
Thabor mons in campestribus Galilææ 21.b
Talentum plumbi quid sit 213.a
Talis unusquisq; est quale id quod diligit 41.a
Templum Hierusalem bene destructum est ad Christianæ fidei profectum. 12.b

Templum omnino destrui ac tolli oportuit 34.a
Templum & altare Hierusalem post passionem Christi uitulus Samariæ dicitur 35.a
Templum illud domus idoli seu Bethauen, & domus Mammon tunc erat 45.a
Templum non manufactum corpus Christi 206.a
Terra quomodo luget 18.b
Terra promissionis domini erat, Iudæi erant coloni 38.a
Terra domini alia dicitur terra uiuentium. eodem.b
Terra sua, id est domini quæ dicatur 65.b
Terræ motus tempore Amos 81.a
Terribilis sententia in occisores Christi 75.b
Terra extremi iudicij 124.b. & 166.a
Thesaurus absconditus in libris prophetarum. 1.b
Timor duplex 152.a. & 182.a
Timor Iudæorum malignus 112.a
Timiditas, diffidentia est dei 67.b
Tradi in reprobũ sensum & in desideria cordis, est hominem sibi ipsi dimitti ac derelinqui cui deus maxie irascitur. 9.b. & (21.b
Transitus domini ad Hierusalem. 94.a
Tremor & turbatio bona. 186.a
Tres factiones & triplex seditio in Hierusalem 189.a
Triginta maledictiones in Iudæos 189.b
Terror extremi iudicij 190.a
Trinitas sæpe insinuatur apud Sophoniam 196.b
Trinitatis unitas quatuor in Christo admiranda ẽ operata. 197.a
Terra dicitur ecclesia, cœli autem Apostoli 199.b
Trinitatis pulchra insinuatio 203.b
Tribulatio duplex non erit 157.b
Tribulationem cogitationes præeunt cõtra dominum eod.b
Tribulatio reproborum duplex 188.b
Tria incrementa mali Iudæorum 99.b
Tria scelera 75. & 76.b
Triũphus Christi similis triũpho Gedeonis de Madianitis. 48.a
Tuba Euangelica in pœnitentiam 64.b
Tyrannus mortis peccatum est, & dominus peccatoris 20.a
Tyrus superbiam significat 41.b. 71.b

Vaccæ Bethauen simulachra inanimata 44.a
Vaccæ pingues, uitulorum cultores 87.a
Vas desyderabile, electi 57.b
Væ scribis & pharisæis septies à Christo 179.b
Vallis concisionis. 72.a
Vallis Iosaphat 70.a
Vanitates custodire 121.b
Vanitates Iudæorum contra Christum 122.b
Vbertas terræ in rõbus dei, nec bonus nec malus fructus ẽ. 42.b
Vbi est, dupliciter quærimus 164.b
Vbi non est misericordia, ibi nec charitas est 18.a
Venter inferi, cor terræ 119.b
Venditus pro argento iustus 81.b
Ventris spiritus erroris & seductionis 117.a
Venus refrigerium contra tentationes 90.a
Ventus urens, spiritus sanctus est 56.b
Ventres scissi & in aurum quæsitum, eodem
Verbum domini factum est ad homines, non ad deum, sed ex deo notum, apud deum semper fuit 2.b
Verbũ dñi beatũ facit eum ad quem fit ibidem

Verbum domini ut laqueus, anima ut auis 85.a
Verbum domini Christus est 59.a
Verbum quomodo ad Christum factum fuit 116.a & 124.a
Verbum fidei, uerbum bonum 121.a
Verba domini cum quo bona 133.a
Verbum domini iudex uerus 138.a
Veritatem in iniustitia detinere quid est 18.a
Vermiũ noïbus regna præcipua significantur 59.b & 126.b
Vertex Carmeli scribæ & pharisæi 75.
Vestes Esau bonæ 111.a
Vetus pascha mutile 103.a
Via Aegypti euagatio mentis 88.b
Viæ domini 155.b
Victoria martyrum 163.a
Videntes cur prophetæ olim dicti 109.a
Vinacia uuarum dicuntur dæmones 15.b
Vinacia diligere est occidentem sequi literam ibidem
Vinea domini 111.a
Vinitores, dicuntur ecclesiæ prælati 12.a
Vinitorum istorũ fœdus cũ bestijs quale est 13.a
Vinum Libani 58.a
Vindicta in peccatores per hoïes, nõ hoïm sed dei est 43.a
Vindicta in Iudæos propter sanguinem prophetarum 187.a
Vindicta in Iudæos propter sanguinem Christi 188.b
Vix iustus saluabitur 191.b
Visio Ruperti 102.b
Visio per grandis 204.a
Vir super equum filius dei ibidem
Visio de passione domini 28.b
Visio non substantiam sed imagnem rei denotat 209.a
Viri quatuor quid portendant 216.a
Violentia regum Israhel 131.b
Virginẽ spiritualiter ex fornicatiõe deus facit per fidẽ 13.a
Vir pubertatis suæ quis 60.b
Virtus in infirmitate perficitur 72.a
Virtutum custos humilitas 177.a
Visio & diuinatio differunt 136.a
Visiones duplices 109.a
Visio uera, mentis est 74.b
Vituli aurei hæreticorum 132.b
Vituli labiorum 57.a
Vituli aurei regũ Assyriorum in munus missi 44.a
Vituli ærei deaurati ab ædituis pro aureis subornati ibidem
Vlciscens dominus 155.a
Vltio domini duplex, permanẽs & transiens 156.b
Vnum ouile fiet 134.a
Vncinus pomorum auaritiam designat 102.b
Voluntates Christi duæ 116.b
Vox Christi in cruce quid significauerit 164.a
Vox amara 190.b
Vox impiorum non credentes aliam uitam 194.b
Vultus redacti in ollam 63.b
Vxores Esau 111.b

Zacharias typum Christi gerit 203.a
Zelus dei à Iudæis receßit 152.a
Zelus domini de terra sua 65.b
Zelus bonus domini ad Hierusalem 205.a & 218.b

FINIS INDICIS.

PROLOGVS DOMINI RVPERTI TVITIENSIS ABBATIS IN EXPLANATIONEM duodecim Prophetarum.

SPiritui ſancto & omnibus, quoꝝ per os ipſe locutus eſt ſanctis Prophetis, uir illuſtriſſime Colonienſiũ Archipræſul Fritherice, iucundũ eſſe noſtrũ eloquiũ, non uane ſperamus: dũ Chriſti filij dei ſacramenta prædicantes, ipſorũ teſtimonijs opportune, & cõuenienter utimur. Vno nanq; & eodẽ actu, dũ fidẽ noſtrã deo offerimus, ipſoꝝ quoq; teſtes ſumus, ipſoꝝ fidei teſtimoniũ perhibemus. Hoc nimirũ illis gratũ eſſe & iocundũ non dubitamus. Ait em̃ unus illorum Eſaias, in theſauro fidei et uerbo domini ualde copioſus. Et dixit dñs ad me. Sume tibi librũ grandẽ, & ſcribe in eo ſtilo hominis, uelociter ſpolia detrahe, cito prædare. Et adhibui mihi teſtes fideles, Vriam ſacerdotẽ, & Zachariã filiũ Barachiæ, & acceſſi ad prophetiſſam, & cõcepit & peperit filiũ. Et dixit dñs ad me, Voca nomen eius, accelera ſpolia detrahere: feſtina prędari, quia anteq̃ ſciat puer uocare patrẽ ſuũ & matrẽ ſuã, auferetur fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ corã rege Aſſyrioꝝ. ¶ Quiſnã eſt liber ille grandis, quẽ ut ſumeret ſibi iuſſum eſſe dixit, niſi uniuerſitas ſcripturaꝝ ſanctarum, in qua ſunt fidelia teſtimonia Chriſti, quod ſanctũ primũ ad Abrahã deus repromiſit? Et quid illi eſt, in tali libro ſcripſiſſe ſtilo hominis nomen pueri, de quo prædixerat. Ecce uirgo concipiet & pariet filiũ, niſi accepiſſe gratiã propheticã, factũq; eſſe unũ ex illis qui eiuſdẽ Chriſti uenturi teſtimonia cõſcripſerunt, eundẽq; teſtantur extitiſſe deũ, priusq̃ per carnis natiuitatẽ ueniret in hunc mundũ. Hoc eleganter per tale nomen prædicatur, accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari, & per talẽ nominis rationẽ, quia anteq̃ ſciat puer uocare patrẽ ſuũ, & matrẽ ſuã, auferetur fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ corã rege Aſſyrioꝝ. Qualis em̃ uel quanta eſt acceleratio ſpolia detrahẽdi, ſiue feſtinatio prædandi, prius ſpolia detrahere, prius prædari, q̃ habere matrẽ uel uocare patrẽ, qui fuit Ioſeph ſecundũ adoptionẽ puero huic? Idẽ ergo eſt ac ſi dicat, quia puer iſte quẽ uirgo cõcepit & peperit, deus erat priusq̃ idẽ homo fieret, & ſaluauit Hieruſalẽ & Iudã à rege Damaſci Raſin, & à rege Samariæ Facee filio Romeliæ, qui tunc illũ pariter impugnabant, & à cæteris quoq; hoſtibus, à quibus ille populus auxilio ſuperno liberatus eſt. Profecto hmõi prophetias ſcribere, accedere fuit ad prophetiſſam, de qua dicit, & acceſſi ad prophetiſſam, & cõcepit & peperit filiũ. Quænã eſt illa prophetiſſa, niſi illa de qua prælocutus fuerat mater Emanuelis, uirgo Maria gratia plena, in qua omnis prophetia implenda erat? Iſte acceſſus ad hanc prophetiſſam talis eſt, qualis introitus honorati uiri in ſanctuariũ dñi, cũ oblatiõe ſolenni, cũ talento quod offerat auri probati atq; puriſſimi. ¶ Teſtes huius rei, quòd taliter ad prophetiſſam illã acceſſerit, quòd prophetiæ in ea cõplendæ ſuã portionẽ conſcripſerit, gratulatur ſe habere tã Apoſtolos ex Iudæis, q̃ ſanctos doctores ex gentibus, uerbis huiuſcemodi. Et adhibui mihi teſtes fideles, Vriam ſacerdotẽ, & Zachariã filiũ Barachiæ. Sacerdos Vrias, quod interpretatur lux mea dñs, apoſtolica dignitas. Zacharias, quod interpretatur memor dñi. Filius Barachiæ, id eſt benedicti dñi, conuentus uel cœtus eſt eccleſiæ de gentibus, ſanctis ornatus doctoribus: q̃rũ omniũ, uidelicet Apoſtoloꝝ atq; doctoꝝ, ſi ſcripta perpẽdas, palam eſt quia teſtes ſunt Eſaiæ Prophetæ, quòd optime ſenſerit & crediderit de puero hoc talis prophetiſſæ filio, quia nimirũ in prædicatione fidei huius, uerbis eius conſtãter utuntur. ¶ Quod de uno Eſaia diximus de cæteris quoq; prophetis dicimus: quia reuera datũ eſt illis à ſpũ ſancto, diuidente ſingulis prout uult, ſumere libꝝ grandẽ, id eſt ſanctã ſcripturã, cuius primã & magnã portionẽ ſcripſit Moſes, & ſcribere in eo ſtilo hominis, id eſt eadẽ authoritate qua primus Moſes ſcripſit, ſcribere aliquid pro uirili portione, ſiue quod ab homine poſſet legi, & tali modo accedere ad illã prophetiſſam, & inde habere teſtes duos, id eſt tã de Iudæis q̃ de gentibus credentes, quòd de Chriſto dei filio multũ bene ſenſerint, & in ſpũ ſancto locuti ſunt: quæ gratia uere magna eſt. Nã legere quidẽ illũ grandẽ librũ pluribus datũ eſt, pauciſſimis aũt ſcribere in eo, & in ſanctaꝝ canone ſcripturaꝝ eſſe principes. ¶ Igitur ſicut in initio diximus, ſanctis prophetis cũ Chriſto iocundũ eſſe noſtrũ eloquiũ, non uane ſperamus, dũ Chriſti ſacramenta prædicantes, ipſorũ confeſſione & uerbis quæ ſcripſerũt, eũdẽ

Eſaiæ. 8

Ibidem. 7

Duo teſtes, Apoſtoli et ſancti doctores.

Christũ honoramus. Cui aũt non sit optabile, talibus ac tantis regis æterni præconibus in hac parte iocunditatẽ & exultationẽ facere, ut gratulentur se tãtæ rei nos testes habere? Bonã quippe uicissitudinẽ in tẽpore opportuno ualebunt rependere. Ea spe uel expectatione scito me, pater mi, sicut in cæteris scripturis, ita & in uolumine duodecim prophetarũ operã dedisse ad quærendũ Christũ, cuius ueritas eorũ corda possedit, ora repleuit, calamũ rexit ut per omne quod scriberent, ad eius gloriã & honorẽ tenderent. Hoc nũc dico à quo ipse nõ dissentis, quod sicut de quadã terra scriptũ legimus, quia ibi nascitur aurũ, & aurũ terræ illius optimũ est, ita de sancta prophetica scriptura recte dicas, quia in hac inuenitur Christi filij dei testimoniũ, & testimoniũ scripturæ huius optimũ est. Tu mihi, & tecũ paxillus modicus, attamen fidelis & in loco fideli fixus, cœnobij Sygebergensis Abbas Cuno fidei & scientiæ domesticus, stimulũ apposuistis, sicut in cæteris quibusdã, ita & in parte ista: ut quãuis piger essem, nõ tamẽ usquequaq; dormitare possem, quũ & hoc uolumẽ aliquatenus attingerẽ. Quod iã feci usq; ad finẽ Micheæ, qui in hoc ordine sextus est. Septimus sequebatur Naum, sed quia is de aduentu Christi fere nihil tale dicit, quod illũ proprie nunciet ipso sono literali, refriguit studiũ, qa contracta est admodũ iocunditas quæ difficultatẽ tolerabilẽ in alijs fecerat. Ecce per hanc occasionẽ imperfecto opere resedi ego piger operarius, fortassis nihil de sex posterioribus prophetis præsumpturus. Cur in hac re nunc solito pigrior sum? Nomen inane mihi non absq; labore dedisti.

Gene.2

PROLOGVS RVPERTI IN OSEE PROPHETAM.

PRimus in ordine duodecim Prophetarũ ponitur Osee. Huius ad intelligentiã q̃to sapiẽtiæ lumine opus sit, ipse nõ leuiter innuit, cũ in calce uoluminis ita dicit. Quis sapiens, & intelliget ista: intelligens, & sciet hæc? Sic nãq; admirando interrogãs, interrogãdo admirãs: satis affirmat quòd diligẽter & multa cũ industria preciosas in angusta litera quã profundissime absconderit spiritualis intelligẽtiæ margaritas, adeo ut quisq; eorũ qui meditãtur in lege dñi, totis sancti studij uiribus adhibitis eas inuenerit, hic uere sapiens atq; intelligẽs reputãdus sit. ¶ Dicit ergo quis. Quorsum tendebat talis diligẽtia? Nunqd sanctus prophetiæ spũs, qui in isto atq; in cæteris loquebatur, sensus sui thesaurũ nobis occultũ esse uolebat? Nunqd beniuolus nõ est spũs sapientiæ propheticæ, & iccirco taliter se abscõdebat, ut nos eã aut uix aut nunq̃ possemus inuenire? Imò ut inueniri posset, iccirco sapientia hæc abscondita, & thesaurus hic occultus est. Nisi eñ sese abscondisset, nimirũ hodie inueniri nõ posset. Hoc tũc demũ recte aduertis, si statũ temporis illius rite perpẽdis. Nunquid eñ prophetæ suis quiq; tẽporibus tã libere loquebantur, q̃ licenter hodie legũtur? Nunqd nõ in multa formidine prophetabãt? Dicit nãq; unus ipsorũ. Si occiditur in sanctuario dñi sacerdos & propheta, formido & laqueus facta est uaticinatio & cõtritio. Siquidẽ uaticinãtes occidebãtur, & ipsa uaticinatio laqueus fiebat illis, ut quasi iuste & rationabiliter occidi uiderẽtur. Exẽpli gratia. Esaiæ, quãuis esset sanctus & nobilis, ut pote, cuius Manasses rex, gener extitit, id quod uaticinatus fuerat, dicẽdo. Vidi dñm sedẽtem super soliũ excelsum & eleuatũ: laqueus fuit. Nam in lege dñs dicit Mosi. Nõ eñ uidebit me homo, & uiuere potest. Ergo apud iudices iniquos quasi ex ore & uaticinatione sua illaqueatus est, q̃ sanctæ legi & ipsi dño cõtraria dicere præsumpsisset, scribendo se dominũ uidisse, cũ dñs dixisset se nõ posse uideri ab homine: atq; ita habito quasi iudicio condemnatus est. Deniq; ab hoc illũ Hebræi à iam dicto ipsius genero Manasse sectũ esse prohibẽt. Quid putas illi euenisset, si quẽadmodũ dixerat, uidi dñm sedẽtem super soliũ excelsum & eleuatũ: ita etiã nudo sermone dixisset, quomodo uel quali ordine idẽ dñs ab ipsis Iudæis crucifigẽdus, & tunc demũ resurgendo ex mortuis in illud excelsum paternæ dexteræ soliũ esset eleuãdus? Nimirũ nõ expectassent illi, ut saltẽ cũ iudicio cõdemnarẽt, sed sicut beato prothomartyre Stephano dicẽte, Ecce uideo cœlos apertos, & filiũ hominis stãtem à dextris uirtutis dei, qui utiq; crucifixus fuerat ab illis: non expectauerunt ut perageretur iudicium, sed exclamantes continuerunt aures suas, & impetum fecerunt unanimiter in eum,

Thesaurus absc̃ditus

Thren.2

Cur occisus est Esaias.

Esaiæ.6

Exo.33.

Actu.7

in eum, ita insaniẽtes tãquam pro zelo domini fortiter cõclamantes, simul irruissent in eũ. ¶Nec uero tantum de sua morte soliciti formidabãt ne occiderẽtur, quam ne sacræ periclitarentur literæ, & de hominũ memoria tollerentur. Etenim nũc quidem, cum ab alijs prophetæ occiderentur, ab alijs propheticæ literæ custodirẽtur: tũc autem si tantum sceluslantíq; sceleris pœnã Iudæis euenturam palã enunciarẽt, nequaq̃ custodirẽtur. Exempli gratia. Quando uerba domini, quæ Baruch scriba ex ore Hieremiæ scripserat, rex combussit, scindẽs uolumen scalpello scribæ, & proijciens in ignem, Elnathan, & Dalaias, & Gamarias cõtradixerunt regi, licet nõ audierit eos. Profecto si ea, quæ de passione domini, & de futura subuersione ciuitatis, totiusq; gẽtis, quæ propter illam futura erat, sentiebat, idẽ Hieremias manifestis, & rebus, & nominibus cõscripsisset, nõ modo nõ prohibuissent uolumen illud scindi siue comburi, uerumetiam & uniuersam illius, qua nũc ecclesia Christi fruitur, scripturam propheticã perdere festinassent, ipsum quoq; nõ tantum misissent in lacum, ut iam fecerãt, uerumetiã aut uiuũ igni tradidissent, aut alio quolibet modo crudeliter occidissent. Cõtemperãdum itaq; tũc erat tempori, quatenus & scripturas ueritatis spiritus sanctus cõderet, & tamen ueritas nõ usq; quaq; damnosum uenturis seculis odium sibi pareret. Si eñ Christus dei filius in Psalmo loquitur. Deus ostẽdit mihi super inimicos meos ne occidas eos, ne quãdo obliuiscãtur populi mei. Disperge illos in uirtute tua: cur non & prophetis Christi cõueniat dicere. Deus ostẽdit nobis super fornicatrices istas, Oollã atq; Oolibam, quarũ altera Samaria, altera est Hierusalem, ne nimis exasperetis eas, ne quando obliuiscãtur mei, siue ignorãtiam dei semper habeãt uenturi populi, si istæ scripturas recipere aut cõseruare uoluerint, utimini discretione prouida, occultate sub figuris & ænigmatibus descensuræ ad terras diuinitatis mysteria. ¶Igitur cum dicit hic unus ex illis, primus (ut iam dictum est) in ordine prophetarum duodecim. Quis sapiẽs, & intelliget ista, intelligẽs, & sciet hæc, atq; hoc dicẽs manifeste sensus occultos & intellectu difficiles in litera ænigmatica sese signasse cõfirmat: recte non iudicatur tanquã inuidus, sed honoratur tanquã prouidus. Quippe qui bonũ thesaurum futuris gratiæ cohæredibus in tuto reposuit, clauim illi derelinquens cui dereliquit Dauid, qui Psalmos, nihilominus clausos cõscripsit: ut aperiret ipse quibus uellet in plenitudine temporis. Vnde & in Apocalypsi sanctus & uerus dicitur habẽs clauim Dauid qui aperit, & nemo claudit, claudit & nemo aperit, dicitq; angelo Phyladelphię. Ecce dedi ostium apertũ coram te, quod nemo potest claudere. Ipse nobis aperire dignetur ostiũ intelligentiæ, per quod priores & patres nostros, ecclesiæ magistros introducere dignatus est, ut nos quoq; cum illis uidere queamus, quid, quãdo, uel quomodo fecerit deus, per quod assimilatus sit in manu prophetæ huius, semel & iterum, ac tertio ad mulierem fornicariã accedentis, & ex ea duos filios et filiam generantis, et post hæc adhuc mulierem adulterã adeuntis. Nam quod hæc in similitudinem sui propheta facere sit iussus, ipse testatur, qui in hoc eodẽ loquitur. Et locutus sum per prophetas, et ego uisionem multiplicaui, et in manu prophetarũ assimilatus sum. ¶Nam cum et illud nõ absre est quærere, sanctos istos prophetas suis in temporibus tam exosos, ut pleriq; ex eis crudeliter interfecti sint: quæ causa eos defenderit, et tantum genti illi, quãuis peccatrici, commendauerit, ut literas eorũ in eodem receperit apice canonicæ authoritatis, in quo et ipsam legẽ Mosi. Quòd si quæris opportune, respondetur, quia uere dignitati illorũ subuenit authoritas et iudicium sanctæ et prouidæ legis domini. Dixerat nanq; dominus, sicut habes in libro Deuteronomij. Propheta autẽ, qui arrogãtia deprauatus, uoluerit loqui in nomine meo, quæ ego nõ præcepi illi ut diceret, aut ex nomine deorum aliorum, interficietur. Quod si tacita cogitatione responderis, quomodo possum intelligere uerbũ quod non est locutus dñs, hoc habebis signum, quod in nomine domini propheta ille prædixerit et non euenerit, hoc dñs nõ est locutus, sed per timorem animi sui propheta cõfinxit, et iccirco nõ timebis eũ. Cum hæc dicit iusta et irrefragabilis lex, ergo ecõtra quod in nomine domini propheta pdixerit et euenerit, hoc dñs est locutus, iccirco timebis eũ. Porrò sancti prophetæ isti, cũ mitterẽtur ad prænũciandum de longinquo Christi aduentum, simul etiam de propinquo datũ uel iniunctum est illis prophetare illud, in quo citius ueraces comprobari possent, scilicet imminẽtem ab Assyrijs Israheli captiuitatẽ, itemq; instãtem Iudæ quoq;

Cur obscurẽ scripserunt prophetæ.

Hiere. 36

Psalm. 78

Ezech. 23

Infra. 14

Clauis Dauid.

Apoca. 3

Infra. 13

Questio de prophetis.

Deute. 18

Babylonis transmigrationē, & præterea nōnulla etiā minora, quæ literis eoꝝ legimus inserta. Cū igitur cito euenisset captiuitas siue transmigratio illa, sicut p illos ueritas prophetica prædixerat, palā constitit, quod ueraciter fuissent locuti in nomine dñi, & quod dñs misisset eos, atq; ita cōpleta prophetiæ pars, illud quoq; quod reliquū uel maximū erat de promissione uel aduentu Messiæ, uerū fore conuincebat. Hoc animaduerso, nōnihil iuuari arbitror lectorem, mysteriū regni dei uel aduentus Christi filij dei in sanctis prophetis quærē tem, ut nō miretur aut offendatur, dū in sacris eoꝝ literis, modo captiuitatis siue trāsmigrationis iam dictæ cōminationē, modo repente libertatis æterne & dñici aduentus significari audit p̄missionē. Illud de propinquo, hoc aūt uaticiniū sentiēs de longinquo, & tā prope coniūgi in litera quæ tam longe diſiūcta sunt per tempora, Exempli gra, Cum dixisset hic
Infra. 5 idem propheta. Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama, ululate in Bathauen, post tergum tuū Beniamin, Ephraim in desolationē erit in die correptionis, in tribubus Israhel ostendi fidē. Quibus utiq; imminētem declamat decē tribuum captiuitatē, repente postmodū infert illud, quod sine dubio ad inuisibilis animæ nostræ captiuitatis spectat solutionē
Infra. 6 ita in persona saluatoris nostri dicens. In tribulatione sua mane consurgent ad me. Venite & reuertamur ad dñm, quia ipse ccepit & sanabit nos, percutiet & cūrabit nos. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & uiuemus in conspectu eius, sciemus, sequemurq; ut cognoscamus dñm, &c. Sed nos plura, quæ hinc dici possent, in suum locum differentes, iam nunc prophetiæ seriem ingrediamur.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

Verbum domini,



Erbum Dñi quod factum est ad Osee, filium Beheri. Vt simus attenti, scriptura hæc in exordio sui uocatur uerbum dñi. Verbum dñi (ait beatus Hieronymus) quod in principio erat apud deū, & deus erat uerbū, factū est ad Osee filiū Beheri. Nec uero repugnat ei quod ecclesiastica firmiter tenet regula fidei, uerbū quod in principio erat apud deū, non factū, sed natū, non creatū esse, sed genitū. Nā ad homines quidē factū est hoc uerbū, non aūt factum est ad deū, sed erat in principio apud deū. Etenim hominibus quidē accidentaliter ex tempore accessit, apud deū autem nunquā non fuit. Veruntamen ubicunq; in sacris legimus scripturis, ad illū uel ad illum factū esse uerbū domini, magnā sonat beaPsalm. 93 titudinem hominis, quā & in Dauid ueritas ipsa cōmendat, cū dicit. Beatus homo quem tu erudieris dñe, & de lege tua docueris eū. Suauiter nāq; & magna cū deliciaꝝ multitudine, summā sapiētiam cito discit ille, ad quē fit uerbū dñi: quia uidelicet hoc uerbū lux uera est, quæ illuminat omnē hominē uenientem in hūc mūdū, & dū infulget humanæ mēti, repēte illuminat, repēte docet, neq; in incertū aurē cordis audientis adducit, sed ita certū reddit, ita qđ uidet pro cōstāti habet, ut nō dubitet dicere, qa uerbū factū est: factū (inquā) qa certissime futuꝝ est, immutabiliter adimplēdū est, & impossibile est, quin fiat quod futuꝝ esse de
Galat. 1. nūciat. Beatus ergo ille homo est, & de sua multū potest beatitudine in dño gloriari, qa non ab homine, neq; per hoiem accepit illud, sed per reuelationē spūs sancti. ¶ Super hac eruditionis prærogatiua soli possunt apostoli & prophetæ in dño gloriari, quia uidelicet taliter sunt eruditi, nō ab hoie (ut iā dictū est) neq; p hoiem, sed per magisteriū spūs sancti. Iccirco quæcūq; illi scripserūt, ita sunt rata, tāq; firmū habēt fundamētū ueritatis, ut de ullo ipsorū dicto dubitare nephariū sit. Sane modū, q̄ sunt eruditi, siue momētū aut uelocitatē doctoris
Differentia. eoꝝ nemo unq̄ satis agnouit, nisi q experiri meruit. ¶ Sciēdū p̄terea quod ubiq; in sanctis prophetis dictio hæc, qua dicitur, factū est uerbū dñi, ad promissiōes respicit, q̄ nūc implētæ sunt, uerbi incarnati. Et ob huius intētiōis excellētiā, nō tātū uidētes aut filij prophetaꝝ sed pro-

ſed prophetæ merentur nũcupari, quia uidelicet uidẽtes aut filij prophetarũ potuerũt etiã pro minoribus, quas præuiderũt, rebus dici: ſolos aũt eos prophetas ſancta ſcriptura nũcupat, qui prænũciauerũt, uel ad quos ſermo factus eſt de aduẽtu Chri. ¶ Nec illud ignorandũ, quia primus illorũ pater Abrahã, nouiſſimus aũt Iohãnes extitit præcurſor eiuſdem & baptiſta Chriſti. Primũ nãq; ad Abrahã, ad quẽ promiſſio, imò & repromiſſio facta eſt beati ſeminis in hoc ſermone. Atq; in ſemine tuo benedicẽtur oẽs gẽtes. Inter utrũq; id eſt poſt promiſſionẽ & ante repromiſſionẽ ſermo dñi factus eſt. Et hæc talis enunciatio in eũ ſemel & iterũ de cauſa iã dicti ſeminis taliter ſcripta eſt. His ita trãſactis, factus eſt ſermo dñi ad Abram per uiſionẽ dicẽs. Noli timere Abram, ego protector tuus ſum, &c. Illo ad hęc dicẽte: Mihi aũt nõ dediſti ſemen, & ecce uernaculus meus, hæres meus erit: ſtatim ſermo dñi factus eſt ad eũ dicẽs. Nõ erit hic hæres tuus, ſed q egredietur de utero tuo, ipſum habebis hæredẽ. Eduxitq; eũ foras, & ait illi. Suſpice cœlũ, & numera ſtellas, ſi potes. Et dixit ei. Sic erit ſemen tuũ. Credidit dño, & reputatũ eſt illi ad iuſtitiã. Quod aũt hic propheta fuerit, eo ꝙ ſermo dñi ad eũ factus ſit, teſtatur ipſe dñs, qui pro illo arguẽs Abimelech per ſomniũ nocte dicit. Nunc igitur redde uxorẽ uiro ſuo, qa propheta eſt, & orabit pro te, & uiues. ¶ Nouiſſime in Iohannẽ Baptiſtã ſcripta eſt eiuſmodi enũciatio, ſcribente Luca his uerbis. Anno quintodecimo imperij Tyberij Cæſaris, factũ eſt uerbũ dñi ſup Iohãnẽ Zachariæ filiũ in deſerto. Qz uero iſte propheta ſit uel fuerit, teſtatur idẽ dñs cũ de illo adtur bas dicit. Sed quid exiſtis in deſertũ uidere? Prophetã? Etiã dico uobis, & plus q̃ prophetã. Igitur ubi audimus in ſanctis ſcripturis, factum ad ſanctos hoies ſermonẽ ſiue uerbũ dñi, iucundũ & perpulchrũ eſt, perpẽdere, ꝙ ſic dictũ ſit, ut ſubaudiatur eius rei ꝙ uerbũ caro fieret & habitaret in nobis. Et ob hoc alios quidẽ prophetas, Iohannẽ aũt plus q̃ prophetam eſſe, qa uerbũ carnẽ factũ, magno quidem & prophetali munere ſex mẽſes naſcẽdo pręuenit, ſed nõ minori priuilegio gratiæ iã iuuenẽ digito demõſtrauit, dicẽs. Ecce agnus dei, & tollentẽ peccata mũdi, Fluẽte Iordanis baptizare meruit. ¶ Parũ aũt erat prophetas eos dici, ad quos ſermo dei factus eſt. Plus eñ aliquid ſpũs ſanctus in Dauid de illis elocutus eſt. Ego (inquit) dixi, dij eſtis & filij excelſi oẽs. Quã ob cauſam, niſi qa ſermo dei ad eos factus eſt? Hoc eñ in cauſa eſſe dñs ipſe aſtruit, qui loquẽs Iudæis calũniantibus, cũ præmiſiſſet. Nõne ſcriptũ eſt in lege ueſtra. Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi oẽs: continuo ſubiunxit. Si illos dixit deos, ad quos ſermo dei factus eſt, & nõ poteſt ſolui ſcriptura, &c. Ergo prophetæ dij ſunt, quoniã iſti ſunt ad quos ſermo dei factus eſt. ¶ Qz ſi dij recte dicũtur, nonne & ſaluatores nihilominus recte cognominãtur? Si illos ſcriptura dixit ſaluatores, p quos deus tẽporalẽ Iſraheli ſalutẽ operatus eſt. Exempli gratia. Et clamauerunt filij Iſrahel ad dñm, qui ſuſcitauit eis ſaluatorẽ, & liberauit eos, Othoniel uidelicet filiũ Zener, Itẽq;. Et clamauerunt ad dñm, qui ſuſcitauit eis ſaluatorẽ Aoth. Si ergo illos dixit ſaluatores, p quos deus tẽporaliter liberauit Iſrahel: quãto magis recte illi dicãtur ſaluatores, quorũ labor ſaluatori noſtro deo ad noſtrã æternã ſalutẽ cooperatus eſt? ¶ Pulchre igitur, & nõ ſine quodã diuino præſagio, hic unus ex illis, & primus ex duodecim, dictus Oſee, quod interpretatur ſaluator. Dicitur eñ filius Beheri, quod interpretatur putei mei. Et quis eſt, de quo deus pater recte dicat, filius putei mei, niſi Chriſtus filius unicus & uerbũ dei, natus de ſecreto ſiue altitudine aut profundo cordis paterni? Ergo hic nõ ſolũ officio, uerũetiam uocabulo, tam proprio, q̃ paterno, ſaluatoris nri Chri typũ gerit. Sequitur. ¶ In diebus Ozię, Joathã, regis Achaz, & Ezechię, regum Juda: & in diebus Hieroboam, filij Joas, regis Iſrahel. ¶ Ozias qui & Azarias, regnauit ſuper Iudã annis. LII. & poſt hũc filius eius Ioathan annis. XVI, itẽq; poſt eũ Achaz annis. XVI. & poſt hũc Ezechias annis. XXIX, qui ſimul iuncti, fiũt anni fere. CXIII. Quod quia multũ eſt, ut tã diu prophetaſſe unus exiſtimetur: at ſaltẽ illud conſtare oportet, qđ & extremos annos Hieroboam filij Ioas, regis Iſrahel, qui regnãte Ozia in Iuda, iã regnare cœperat (ut prædictũ eſt) regnauitq;. XL. & uno annis. Et primos annos regni Ezechiæ propheta hic attigerit: quia ſic prophetiæ eius initiũ habet. Voca nomen eius Ieſrahel, quoniã adhuc modicũ, & uiſitabo ſanguinem Ieſrahel ſuper domũ Iehu. Hoc fere continuo poſt mortem eiuſdem Hieroboam factũ eſt: quia ſuccedens illi filius eius Zacharias, regnauit tantum ſex menſibus, & percuſſit, atque interfecit

Abraham propheta. Gene. 15 Gene. 20 Iohannes Baptiſta propheta Lucæ. 1. Matth. 11. Iohan. 1. Prophetæ dei pſalm. 81. Iohan. 10 Prophetę ſaluatores. Iud. 3 Oſee filius Beheri. 2. Paral. 26 4. Regũ. 15

Intentio lītæ. interfecit eum Sellum, regnauitq; pro eo. Hic iam recte quæritur, qualis sit intentio literæ huius, cur prophetiam hanc referat esse continuatam à diebus Oziæ, quibus regnauit & Hieroboam, usq; ad dies Ezechiæ regis Iuda. Ad quod primo dicendum, quia regnante Ezechia anno sexto regni eius, qui erat nonus annus Osee regis Israhel, capta est Samaria,
4.Reg.17 & transtulit rex Assyriorum Israhel in Assyrios, collocauitq; eos in aula & in Nabor, iuxta fluuium Gozan, in ciuitatibus Mœdoꝝ, quia non audierunt uocē domini dei sui. Hoc ergo intendit sacræ literæ spiritus, ut testificetur inexcusabiles fuisse reges & populū Israhel, quia nunquā dominus prophetas mittere desit in illis, nullius regis eorum diebus prophetica uox defuit, irā domini ueturā cōminans, captiuitatē futurā prænuncians, donec ueniret: ne Israhel se excusare posset de ignorantia, colens uitulos, quos fecit Hieroboam,
3.Reg.22 imò & Baal quē introduxit Iezabel. Ante hunc extitit Heliseus, qui & mortuus est regnante Ioas patre huius Hieroboam, & ante Heliseum Helias, similiterq; & alij, ut Micheas de Gemla, multiq; filij prophetaꝝ, atq; ita si rite memores, à primo Hieroboā, qui peccare fecit Israhel, cui & mala uentura pro meritis prædixit Ahias Sylonites, propheticū (sicut iā dictū est) testimoniū contra illos nō defuit, usq; ad effectū prædictæ captiuitatis, ita ut per omnia iudex deus laudabilis, reus aūt populus cū regibus suis sit inexcusabilis. Sub eisdem regibus Iuda Esaiam quoq; prophetasse, titulus libri eius indicat. Et uide diligenter in spiritu dei, dignitatis cuiusq; custodiā. Cum dixisset in diebus Oziæ Ioathan Achas & Ezechiæ regū Iuda, tunc demū subdidit, & in diebus Hieroboā filij Ioas regis Israhel. At ille
4.Reg.15 uidelicet Hieroboā cunctis illis tēpore prior extitit, utpote cuius regni anno. xxvij. Ozias qui & Azarias, regnare cœpit in Iuda. Cur ergo tot iunioribus in ordie suppositus est? Nū
Regnum Israhel rapina. casu hoc actū est? Non utiq;, sed quia regnū Iudæ regnū Dauid legitime extitit, regnū autē Israhel scissum à domo Dauid, rapina erat, idolatriæ cultus erat, non tēplo dñi, sed uitulis aureis seruiebat. Iccirco Hieroboā ne cōmemorari qdē in ordine regū aut in sanctarū titulo scripturaꝝ præfigi debuisset, nisi pro causa, quæ iā dicta est: quia contra quos Helias & Heliseus, cæteriq; prophetæ steterunt idolatras reges Israhel, contra ipsos etiā dirigebatur prophetia hæc, ut inexcusabilis esset cum suis regibus impœnitens Israhel. Proinde de cæteris regibus Israhel, qui temporibus istoꝝ regū Iuda regnauerunt in Samaria, cū plures fuerint, nullus hic nominatus est, nisi iste solus, idēq; quāuis tēpore prior, loco (ut dignū erat) positus est posterior. Sufficit nanq; ad insinuandū, quod regibus Israhel prophetica cōmonitio fuerit continuata, isto uidelicet Osee incipiente prophetare in diebus Hieroboā, Heliseo mortuo, qui prophetauerat adhuc in diebus patris eius Ioas. ¶ Principiū loquēdi dominū in Osee. Et dixit dominus ad Osee. Vade, sume tibi uxorē fornicariā, & fac filios fornicationū, quia fornicās fornicabitur terra a dño. Et abijt, & accepit Gomer filiā Debellaim, & concepit & peperit filiū Et dixit dominus ad eū. Voca nomen eius Jesrahel. quia adhuc modicū, & uisitabo sanguinē Jesrahel super domū Jehu, & quiescere faciā regnū Israhel, & in illa die conterā arcum Israhel in valle Jesrahel. ¶ Astruere nō possumus iccirco dictū hic eē, principiū loquēdi dñm, ꝙ iste primus sit uel fuerit eoꝝ, ad quos dñs, uel in quibus propheticæ locutionis mō locutus est, uel quibus futura captiuitas illius populi ꝓmonstrata est. Nā cōstans quidē esse potest, ꝙ prophetarū cæterorū, quorū prophetici extant libri, primus tēpore fuerit, & Esaiā q̄q; aliquantis diebus p̄cesserit, cuius circa initiū uoluminis mortuus Esaias legitur: uerūtamē fuerūt & alij prophetæ, in qbus sine dubio locutus est dñs: quorū notissimi sunt Samuel, & Dauid, Helias, & Heliseus, qui hūc Osee nō paucis p̄cessere diebus. Si ergo sic dictū intelligi placet, principiū loquēdi dñm in Osee, ut sit sensus, primū locutus est dñs in Osee, nihil repugnans inuenitur, ita uidelicet, ut subaudias, eorū qui sub p̄dictis regibus prophetauerūt. Nā & Esaias & Iohel & Amos, & Abdias, & Ionas, et Micheas sub eisdē regibus prophetauere. Quorū etiā interpretationes nominū hic ponere nō superfluū ducimus Ozias interpretatur fortitudo dñi, Ioathan dñi cōsummatio, Achas uirtus, Ezechias imperiū dñi. Hi regnabāt in Iuda, cuius nomen cōfessio est. Porrò in Israhel, qui sibi idola fecerat, et à deitē plo et domo Dauid fuerat separatus, regnabat Hieroboā, qui interpretatur tēporalitas siue mora, ꝙ mundū amauerit, et in ipso diu morari uitā putauerit sempiternā, nequaquam futuris, sed

turis, sed præsentibus delectatus. Quamuis autē sic recte intelligatur, ut iam dictū est, nihilominus tamen sic accipitur principiū loquendi dominū in Osee, ut sit sensus. Hæc talia, q̄ protinus sequuntur, Vade, sume tibi uxorem fornicariā, &c̄. Primū in eo locutus est dñs. ¶ Tandē & hoc prætereundum non est, quia loqui dominū ad Osee, & loqui dominum in Osee, nō omnino idē est. Nam loquitur dñs ad Osee uel ad alium quempiam, cū uerba sua mittit per angelicā siue per quamlibet aliā speciem: loquitur in aliquo, cū sine aliqua specie extrinsecus apparente loquitur in corde eius per occultā suæ uirtutis inspirationē. ¶ Sume (inquit) tibi uxorē fornicationū, & fac filios fornicationū. Vt nunc interim simplicē sequamur literā, nō culpandus est propheta, si meretricē cōuerterit ad pudicitiā, sed potius laudandus, q̄ ex mala fecerit bonā. Non em̄ qui bonus pmanet, ipse polluitur, si malo societ, sed qui malus est, in bonū uertitur, si boni exēpla sectetur. Hæc & his similia multa dicta sunt, & dici possunt in excusationē uiri sancti, nō suæ libidini, sed superno imperio seruiētis, quo uidelicet iubente etiā eorū quæ turpia uel inhonesta uidentur nihil fieri turpe aut inhonestū est. Cæterū eis, qui cū sint ueritatis amatores, spiritū ubiq̄ potius q̄ literam libenter amplectuntur, cito persuasum est, uel persuaderi potest, quia nihil horū, quæ hic de fornicationis opere scribuntur, gestū est corporaliter, sed totū spiritualiter, id est per uisum siue per excessum. Neq̄ em̄ inauditum & inusitatum est, ut uxorem duxisse filiosq̄ ex ea genuisse sibi quispiā uisus sit factus extra sensus corporis, id est per excessum siue in uisum noctis. Quāto magis ubi superna uisitatio prophetam instituit, talium rerum imaginationes insigniter per uisum potuere celebrari? An non multa plura atq̄ prolixiora his continet Apocalypsis Iohannis, quæ omnia sine dubio, sicut testatur ipse, in spiritu uidit & egit? Hic iam recte quæritur, quid opus fuerit istis similitudinibus, uel quomodo per istas similitudines ipse, q̄ in propheta loquitur, dominus in manu eiusdem prophetæ assimiletur, sicut ipse testatur. Hoc etiam in ipso dicens, & in manu prophetarū assimilatus sum. Itaq̄ iam nunc priusquā literæ seriem percurramus, libet præmittere, quid secundū istorū similitudinē cū hominibus mirabilis deus sit operatus, ut postmodum cum singula similitudinis facta uel dicta secundum tempus prophetię disseremus, nō incognita pariter mysteria proferamus. ¶ Vniuersum genus humanum à societate creatoris recessisse, & recedendo fornicatum fuisse, quis nescit? Recedere nanq̄ à creatore & seruire creaturæ, fornicari est. Nam & Psalmista de huiusmodi fornicatione. Perdidisti (inquit) omnē, qui fornicatur abs te. Fornicariā ergo mulierē de⁹ sibi sumpsit, q̄n generationē auersam adh̄t, generationē Chaldaicā, unde Abraham eduxit. Ego em̄ (inquit) sum deus qui eduxi te de Hur Chaldæorū. Cū illo fœdus pepigit, habuitq̄ ex carne eius Iesrahel, id est semen dei. Filios dei, filios promissionis, sed nihilominus pariter nati sunt filij fornicationis, id est filij carnis, qui non sunt filij dei, aut filij promissionis. De qua nimirum distantia & Apostolus dicit. Non enim omnes qui ex Israhel, hi sunt Israhelitæ, neq̄ qui sunt semen Abrahæ omnes filij, sed in Esaia uocabitur tibi semen, id est non qui filij carnis, hi filij dei, sed qui filij promissionis, æstimantur in semine. Isti & in Aegypto, ubi deos Aegyptios coluerunt: sicut in multis scripturarum locis, & maxime in Ezechiele, exprobratur eis: palam fecerunt, q̄ essent filii fornicationū, & exinde fornicarī non desierunt. Nunquā tamen in gente illa defuit Iesrahel, id est semē dei scilicet multi fidē habentes eius beati seminis, quod Abrahæ deus promisit, & econtra filii fornicationum, id est filii carnis, semper psequētes semen dei, siue filios promissionis, non tantum donec interficeretur Naboth, qui hic dicitur Iesrahel. Fuit em̄ Iesrahelites, sed & in perpetuū. Hinc & Apostolus. Si quomodo is qui secundū carnē natus est, persequebat eū qui secundū spiritū, ita & nūc. Deinde iterū tēpore nō paruo interposito, id est post quadringētos & triginta annos, accessit deus ad illā mulierē fornicariā, & genuit filiā, q̄ diceret nō cōsecuta misericordiā. Dedit em̄ legē in mōte Syna, q̄ nō uiuificaret, nec ad pfectū adduceret & instituit synagogā, de qua pro parte reprobor, q̄ maxima extitit, recte dicas, qa filia illa nō est cōsecuta misericordiā. Non em̄ (inquit Apostolus) per legē promissio Abrahæ, aut semini eius, ut hæres esset mūdi, sed p iustitiā fidei, &c. Quam fidei iustitiā, quia nō recepit illa filia, ideo non consecuta est misericordiam, imò consecuta est iram. Lex em̄ irā operatur. Tertio deus ad fornicariā accessit, genuitq̄ rursus filiū, i. sermonē propheticum.

Fornicatio hoim a deo. Psalm. 72

Gene. 15

Roma. 9

Ezech. 16

Gala. 4.

Roma. 4

Prophetas em̃ misit, quoꝝ & scripturas utiliter legi addidit. At illa fornicaria nō solū non est à fornicationibus suis reuersa, imò etiã cōtra semetipsam est diuisa, & ecce iã fornicariæ
Ezech. 23 duæ factæ sunt ex una, quaꝝ altera Oolla, altera in eisdē prophetis dicitur Ooliba. Hæc diuisio unius in duas tunc facta est, quando Samaria cū decē tribubus recedēs à domo Dauid regē suū sibi cōstituit & pro deo uitulos aureos colēs, Baali q̄q̄ cæterisq̄ deoꝝ portētis seſe prostituit. & hæc est Oolla. Nam Hierusalē cum duabus tribubus Iuda & Beniamin,
quæ & ipsa coluit Baal, ipsa est Ooliba. Ad istã quarto iã tēpore deus accessit, qñ dei filius
Osee. 3 de carne eius natus est ex utero uirginis. Huic nimirū quodāmodo dixit. Dies multos expectabis me, nō fornicaberis, & nō eris uiro. Sed & ego expectabo te, qa dies multos sedebunt filij Israhel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephot, & sine Theraphim. ¶ Igitur ut in manu prophetæ huius assimilarē dñs: Sume (ait) uxorē tibi fornicariã, & fac filios fornicationū. Quare? Quia fornicās (inqt) fornicabitur terra à dño. Iccirco (inquit) fac filios fornicationū, ut sint in signū & portentū eoꝝ, q̄ acta, quæq̄ agenda sunt inter gentē istã & me dñm patrum suoꝝ. Notandū quippe, quia non tantū dixerat, quia fornicabitur, sed quia fornicans fornicabitur. Iccirco præmisit fornicans, & deinde fornicabitur, ut sit sensus. Quia gens ista à deo suo, & fornicata est, & fornicatur, nūc & am
Gomer. plius fornicabitur in posterū. Et abñ (inquit) & accepi Gomer filiã Debelaim, & concepit, & peperit filiū. Gomer consummatã atq̄ perfectã in nostra lingua, Debelaim palatas sonat. Est autē massa pinguium caricaꝝ, quas in morē lateꝝ figurantes, ut diu illesæ permanent, calcant, atq̄ conpingunt, habentq̄ in esu suauitatis uoluptatē. Ergo Gomer filiã Debelaim accepi (inquit) id est apud gentem prophetaui consummatã siue perfectã consummatione atq̄ perfectione uoluptuosæ fornicationis post uitulos aureos & post Baalim.
Genitum ex ea filium, uoca inquit Iesrahel. Iesrahel ciuitas erat Metropolis decem
3. Reg. 21. tribuum, de qua fuit, & in qua interfectus est NABOTH. Ponitur ergo pro ipso Naboth hoc nomen Iesrahel. Et est sensus. Naboth quidē Iesrahelites lapidatus & homībus mortuus est: sed mihi uiuit, & ad me sanguis eius clamat, moxq̄ uindictã recepturus est, nō solū de interfectoribus suis, uerūetiã de illo, qui sanguinis eius ultor fuisse uisus est. Nam hoc est quod ait. Et uisitabo sanguinē Iesrahel super domū Iehu. Iehu nāq̄ interfecit domū Ahab, dño iubente, propter peccatū sanguinis Naboth, sicut prædictū fuerat ad eum.
Occidisti insuper & possedisti. Ac deinceps. In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinē
Iehu. Naboth, lingent quoq̄ tuū sanguinē. Item. Canes comedēt Iezabel in agro Iesrahel. Cum
4. Reg. 9 ergo Iehu, nō Iesrahel, siue Naboth sanguinē fuderit, imò interfectores eius ipse interfecerit, quare super domū eius ille sanguis Iesrahel debuit uisitari? Videlicet quia non ueraciter zelo dei paruit, sed propriæ cupiditati ut regnaret, deleta domo regis, per omnia seruiuit. Super hoc satis manifeste conuincitur, quia uidelicet à peccatis Hieroboam nō recessit, uitulosq̄ aureos & ipse coluit: quod non feciſſet, si uero zelo zelatus fuisset pro causa domini. Recte ergo & ipse, uel domus eius reputatur inter occisores Iesrahel, id est persecutores seminis dei, & uindicta peccati eiusmodi, tã ex ipso, q̄ ex cætero populo Iesrahel requirenda iudicatur, & ita factū est. Nam mortuo pro nepote eius Hieroboam, sub quo hic Osee pro
4. Reg. 15 phetare cœpit, succedentē filium eius Zachariã, sexto regni eius mense occidit Sellum, regnauitq̄ pro eo, de alia stirpe generatus. Nec mirū, q̄ subuersa est domus Iehu, cum etiam regnū domus Israhel, hoc est decē tribuum perinde deletū sit. Nam & occiso Zacharia, q̄ fuit ultimus de stirpe Iehu, statim reges Assyrij cœperunt Ruben & Gad, & dimidiã tribū Manasse, quæ erat trans Iordanē, & deinde paucis, id est. xl. & .ix. interiectis annis à Zacharia, quē occidit Sellū (ut iam dictū est, regnante Osee anno regni eius nono. decē tribus in captiuitatē ductæ sunt. Hoc est quod ait. Et requiescere faciã regnū domus Israhel, & in illa die conteram arcū Israhel in ualle Iesrahel. Nam propter urbē Iesrahel, quæ Metropolis erat Samariæ, campi sunt et latissimi, et uallis nimiæ uastitatis, in qua commisso certami-
Quæstio de Iesrahel. ne ab Assyrijs cæsus, et captiuus ductus est Israhel. ¶ Nunc quærere locus admonet, cur omisso proprio uocabulo Naboth, cum dicere posset, Et uisitabo sanguinem Naboth Iesrahelitæ, Maluit dicere, Et uisitabo sanguinem Iesrahel, quod non hominis est nomen, sed ciuitatis, et interpretatione sui: Interpretatur nāq̄ (ut iam dictū est) semen dei non

uni tan

uni tantũ: sed oñibus cõmuniter congruit qui sunt semen dei, homines dei, electi dei. Ad hæc dicimus: qa non solius Naboth uisitandus erat, nec eñ illũ solũ pſecuti sunt Iezabel & Achab & cũ eis insana multitudo populi, sed oñes pſequebañ & occidebant quos conſequebañ qui erant semen dei, q̃ pphetabant in noie dñi, q̃ loquebañ uerbũ dei. Hinc est illa fugientis Heliæ quẽrela: Dñe pphetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderũt, & relictus sum ego solus & quẽrunt animã meã. Quis uero neſciat sanguineã eiusdẽ Iezabel insaniam sub eiusdẽ temporibus profluxiſſe etiã inuidiã? Nã Athalia Iezabelis filia, mortuo filio suo Azaria: nupſerat eñ Ioram regi Iudæ filio Ioſaphat, & filiũ eius iam dictũ Azariã interfecerat Iehu, irata & in ipsum ſquiens dñm, surrexit & interfecit oñe semen Regium, non utiq̃ abſq̃ fauore uel conſensu principũ, qui & pinde suis delinitũ obſequiis atq̃ illaqueatum tenentes, Ioas regem, qui reſiduus fuerat, inſignẽ occiderunt ad imperium eius Prophetam Zachariam, ſicut ſcriptum est: Congregati aduersus eum, miſerunt lapides iuxta regis imperium in atrio domus dñi. Et non est recordatus Ioas rex miſericordiæ quã fecerat Ioiada pater illius ſecum, ſed interfecit filium eius. Qui cum moreretur, ait: Videat dominus & requirat. ¶ Itaq̃ iam dictus Helias cũ fugitaret & latitans in ſpelunca, dicẽti dño, qd hic agis Helia, quẽrula rñſione diceret: Dñe altaria tua ſuffoderunt, & Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus sum ego solus. & quærunt animã meã: egredere ait dñs, & ſta in mõte corã dño. Et ecce dñs tranſiuit, & ſpũs grandis & fortis ſubuertens montes, & conterẽs petras ante dñm. Non in ſpiritu dñs. Et poſt ſpm̃ cõmotio. Non in cõmotiõe dñs. Et poſt cõmotionẽ ignis. Non in igne dñs. Et poſt ignẽ ſibilus auræ tenuis, & ibi dñs. Nimiũ Prophetæ deſideranti aduentũ ſaluatoris, qui peccata tolleret & iuſticiã ſempiternã adduceret, quẽ & hic Oſee deſiderat atq̃ prophetat, tali oraculo præſignabat futura tam Iſrahelis q̃ & Iudæ captiuitas, de qua & iſte non tacet Propheta: utriuſq̃ nanq̃ ſcilicet Iſrahelis et Iudæ futura mala pronunciat, et de ſaluatoris aduentu neceſſaria noſtræ ſaluti (ſicut ſequentia ſuis in locis declarabant) prædicit myſteria. Deniq̃ loquens illic ad Heliam dominus in ſpiritu grandi et forti ſubuertente montes et conterẽte petras, futuram captiuitatem ſignificat, decem tribuum Iſrahel quæ facta est à Salmanaſſar Rege Aſſyriorũ regnante Oſee: Non in ſpiritu (inquit) dñs, id est, nondũ finis, nõdũ uenit Meſſias dñs qui expectabat. In cõmotione tranſmigrationẽ primam deſignat tribus Iuda, qua traducendus erat Ioachim rex Iuda in Babylonẽ cũ quadraginta milibus, nemine relicto exceptis pauperibus. Nõ (inqt) in cõmotione dñs, id est, nondũ finis, nondũ ueniet dñs. In igne ſcdam captiuitatẽ Iuda et Hieruſalẽ uult intelligi, qñ rebellante Sedechia, itẽrũ uenit rex Babylonis et ſuccendit Nabuzardan princeps exercitus domũ dñi, et domũ regis. omnẽq̃ domũ cõbuſſit igni, et muros Hieruſalẽ in circuitu deſtruxit. Non (inquit) in igne dñs, id est, nondũ tẽplo exuſto et ciuitate deſtructa tẽpus erit dominici aduentus. Et poſt ignẽ ſibilus auræ tenuis, et ibi Dominus. Sibilus auræ tenuis, occultus et ſecretus fuit aduẽtus dñi, quẽ quaſi de aura tenui, id est, de ſpiritu ſancto Maria uirgo concepit. ¶ Fuerunt autẽ à prædicto turbine uſq̃ ad cõmotionẽ, id est, à captiuitate decẽ tribuũ uſq̃ ad primã filiorũ Iuda trãſmigrationẽ, anni circiter cẽtumuigintiſeptẽ, q̃ ſupputañ hoc mõ. Anno ſexto Ezechiæ trãſtulit rex Aſſyriorũ Iſrahel in Aſſyrios. Ipſe aũt Ezechias uigintinouẽ annis regnauit in Hierl'm. Ergo regni eius reſidui erãt anni uigintiquatuor, q̃ cõiuncti cũ qnquagintaqnq̃ annis filij eius Manaſſe ac duobus filij eius Ammon, atq̃ .xxx. uno Ioſiæ, ac deinde annis undecim Eliachim, q̃ dictus est Ioachim, tãdẽq̃ tribus filij eius Ioachim, fiũt. 127. Ab illa cõmotiõe uſq̃ ad ignẽ. i. à prima trãſmigratõe uſq̃ ad tẽpli et ciuitatis exuſtionẽ, fuere anni. xi. regni Sedechiæ. Ab illo igne ſiue captiuitate uſq̃ ad ſibilũ auræ tenuẽ. i. Chri aduẽtũ q̃t anni intereſſent, Danieli his uerbis reuelatũ est. Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ ſunt ſup pp̃lm tuũ et ſup urbẽ ſanctã tuã, ut conſumet prævaricatio, et finẽ accipiat peccatũ, et deleat iniqtas, et adducat iuſtitia ſempiterna, et impleat uiſio et prophetia, et ungat ſanctus ſanctorũ et cætera. Nimiũ eo tẽdebat Helias, ut deleret iniquitas per Chriſti aduẽtum, et adduceret iuſtitia ſempiterna, qui tunc abundante iniquitate ſe ſolum relictũ eſſe putabat. Igit quia per eadem tẽpora, non ſolum Naboth occiſus, ſed et multorũ Prophetarũ atq̃ iuſtorũ fundebatur ſanguis, quẽ ſupna requirere deberet iuſtitia, recte nõ ꝓpriũ nomẽ Naboth, ſed id, qd ſcdm interpretationẽ cõ

3.Reg.19

4.Reg.11

2.Para.24.

3.Reg.19

4.Reg.17

4.Reg.24.

4.Reg.25

Sibilus auræ tenuis.

Danie.9

mune

mune est ponitur uocabulum Iesrahel. Miroq; modo ita requirenda esse uindicta prænũciat, ut incipiat à iustissimis illius homicidæ populi, à capite regni sanguinei, qualis tunc erat domus Iehu, quæ sibi domũ Achab occidendo multum contulisse uidebatur, & nihilominus Idololatriã, quæ causa erat effundendi sanguinis sanctoꝝ exeq̃bat. ¶ Sed & adhuc quærit. Quid magnũ erat iter ꝓphetas aut iter iustos ille Naboth Iezrahelites, ut ex eiꝰ occasiõe oĩes, qui interfecti sunt iusti, aut Prophetæ significarent hoc nomine Iesrahel? Ad hoc respondemus: quia uere magnũ fuit & esse debuit memoriale interfectionis eius inter omniũ Prophetaꝝ aut iustoꝝ neces: quia taliter interfectus est, ut uel ante uel post ipsum, usq; ad Christi dñi nostri passionẽ, fere nemo præter dñm nostrũ taliter uel tali ordine occisus esse

Altera q̃stio de Iesrael seu Naboth

3. Reg. 21

referat. Quid em̃? Dicenti sibi Achab: Da mihi uineam tuam, ut faciã mihi hortum olerum & cætera. Hoc tm̃ responderat. Propitius sit mihi dñs, ne dem hæreditatẽ patrum meoꝝ tibi. Pro hoc indignanti & uehementer irato suæ authoritatis ultionẽ pollicita Iezabel scripsit literas: prædicate (inquiens) ieiuniũ, & sedere facite Naboth inter primates populi, & submittite duos uiros filios Belial contra eum, & falsum testimoniũ dicant, bñdixit dominum & regẽ, & educite eum & lapidate, & sic moriatur. Hoc modo hypocrisis deo odibilis pulchræ palliata incessit, specioso quasi ordine iudicij, ut non tantum occideret quasi uir iustus ab iniustis & deo aduersantibus: sed quasi reus & blasphemus, à iustis iudicibus fortiter pro deo zelantibus, legemq; sanctã custodientibus, ieiunãtibus, et animas suas in ieiunio humiliantibus, et prædicantibus ieiunemus ieiunemus: qa tm̃ nefas diebus nostris audiuimus, ne forte cum blasphemo pariter à terra deglutiamur, et talia sciẽter cum iniqua machinantibus simulatione, ut muliebri satisfieret insaniæ uel cupiditati furiosæ. Quantæ putas curę deo uidẽti hoc debuit esse? Quantum fuit in cœlo spectaculum, dum tam crudele cruorem sitiendo callidi simulatores prædicarẽt uel celebrarẽt ieiuniũ? Bene ergo mors eius memorabilis est inter omnium Prophetaꝝ uel iustorum neces, ubi talis apparatus hypocritarum, talis spectatur facies homicidarum. Adde quod in tali eius interfectione splendidissimus dominicæ passionis typus est. Quid enim hic dissimile? Verum quia mysterium hoc alio in opere nostro latius tractauimus, nunc præterire libet. ¶ Hoc tantum hic prætereũdum non est: quia quod ait. Et in illa die conteram arcum Israhel in ualle Iesrahel. Spiritualiter ita factum est, ut omnis Euangelica uel Apostolica doctrina testis est. Arcus quippe Israhel, id est, omnis: Fiducia carnalis Iudaismi, fiducia circũcisionis & cerimoniarũ, fiducia superbi spiritus & sanguinis, qua contra ipsum dominum gloriati sunt dicentes: Pater noster

Hypocrisis palliata

Arcus Israhel contritus

Ioh. 8.

Abraham est, nos ex fornicatione non sumus nati, unum patrem habemus deum, sicut hodie cernitur, contrita est, & gloriari illis non licet: quia non solummodo contempta est eorum lex carnalis, sed & ipsi captiui ducti sunt in omnes gentes. Hoc totum factum est in ualle Iesrahel, id est, in humilitate seminis dei quod est Christus. Nam per humilitatem passionis Christi, sicut exaltatæ sunt gentes, fidem eius recipientes: ita econtra deiecti atq; contriti sunt Iudæi, contemnentes iuxta illud propheticum beatæ uirginis canticum: Deposuit

Lucæ.1

potentes de sede, & exaltauit humiles. Sequitur. ⊥ Et concepit adhuc, & peperit filiam, & dixit. Uocа nomen eius absque misericordia, quia non addam ultra misereri domui Israhel, sed obliuione obliuiscar eorum, & domui Iuda miserebor, & saluabo eos in domino deo suo, & non saluabo eos in arcu & gladio & in bello & in equis & in equitibus. ⊥ Filia hæc magnum prioris sententiæ incrementum est. Prior nanq; sententia hæc erat, & quiescere faciam regnum domus Israhel, & in illa die conteram arcum Israhel in ualle Iesrahel. Quod totum completum erat, ubi rex Assyrioꝝ (sicut iã prædictũ est) præliando uictas duxit captiuas decẽ tribus Israhel. Par illi malo extitit aliud qđ factũ est in Iuda, quando uenit rex Babylonis, et ab eo capta ciuitate Hierusalẽ, populus ille in Babylonẽ captiuus transmigrauit. Facta est magna, iudice deo, captiuitatis utriusq; differẽtia, ut scilicet captiuitas Iudæ post annos septuaginta solueretur, captiuitas autem decem tribuum, nequaquam ultra solueretur. Hoc est quod ait: Quia non addam ultra misereri domui Israhel, sed obliuione obliuiscar eorum, et domui Iuda miserebor, id est, decem tribuum captiuitatem non soluam, sed Iudæ transmigrationem de Babylone reuocabo. Sed et per idem tempus, quando decem tribus in captiuitatem ductæ sunt, misertus est Dominus domui

mui Iuda. Nã cũ sexto anno regis Ezechiæ rex Assyriorũ Salmanassar transtulisset Israhel 4.Reg.ȷ8
itidem. xiiij. Ezechiæ ascendit Sennacherib rex Assyriorũ ad uniuersas ciuitates Iuda mu-
nitas, & cępit eas, & uenit usq; ad Hierusalem. Venit autem angelus domini, & percussit in 4.Reg.ȷ9
castris eius. clxxxv. milia, & reuersus est Sennacherib, & mansit in Niniue. Cunq; adoraret
in templo Neserach deum suum, Adramelech & Seraſar filij eius percusserunt eum gla-
dio. Itaq; si utrũq; tẽpus misericordiæ respicias ueraciter dictũ eẽ ppendis, & saluabo eos in
dño deo suo, & nõ saluabo eos in arcu & gladio, & in bello, & in equis & in equitibus. De-
nicq; filij Iuda neq; nocte illa, qua percussa sunt castra Assyriorũ, neq; tpe illo, quo de captiui
tate Babylonia soluti sunt, contra hostes uel captiuatores suos arcũ tetenderunt, aut gladiũ
uibrauerũt, aut in equos ascenderunt: sed illis quidẽ dormientibus pcussit angelus dñi castra
Assyriorũ. Prophetis aũt orantibus siue cæteris iustis hoĩbus, imò & angelis interuenienti-
bus (iuxta illud Zachariæ, & rñdit angelus dñi, & dixit: Dñe exercituũ usq; quo tu nõ mise Zach.ȷ
reberis Hierusalẽ & urbiũ Iuda qbus iratus es, iste iã septuagesimus annus est) suscitauit dñs
spm̃ Cyri regis Persarũ, ut ꝓponeret ẽdictũ, daretq; libertatẽ ascendendi in Hierusalem & ȷ. Esdræ.ȷ
ædificandi domũ dñi dei in Israhel. Ergo saluabo (inquit) eos in dño deo suo & non in arcu
uel gladio. ¶ Qd si q̃ris cõnẽ, uel iudicij ætatẽ, cur dñs Israeli nõ misereriet domui Iuda mi Distãtia inter
sereri debuerit: sciendum tibi est, magnam in regibus Israhel, & regibus Iuda distantiam fu- regis Israel &
isse peccati. Regum quippe Iuda nonnulli iusti fuerunt, uidelicet Dauid, Ezechias & Iosi- regis Iuda
as, q nullum Idololatriæ peccatum admiserunt, & Iosaphat quoq; nisi amicitias iniisset cum
Ochozia rege Israhel, cuius opera pessima fuerunt, sed & cũ patre eius Achab. Vnde & ar 2.Para.ȷ9
guit eum Iheu filius Anani uidens, & ait: Impio præbes auxiliũ, & his q oderũt dñm amicitia
iungeris. Cæteroq; quoq; nõnulli pœnitentiã egerunt, fecerũtq; qd placitũ erat coram dño
At uero de regibus Israhel nullus extitit q faceret qd rectũ esset aut placitũ corã domino,
nullus omnino qui recederet à peccatis Hieroboam filij Naboth, qui peccare fecit Israhel.
Oĩes impœnitentes extiterunt, & peccata sua defendentes uniuersi, sermonẽ dñi repule-
runt. Vnde & in isto Propheta loqtur dñs. Ego scio Ephraim & Israhel nõ est absc̃ditus à Osee.ȷ
me. Quia nunc fornicatus est Ephraim, cõtaminatus est Israhel, nõ dabũt cogitatiões suas
ut reuertant ad deũ suũ. Itaq; cum tanta fuerit illis atq; illis distantia peccati, recte & sñia in
utroq; debuit dispariter dari. Igit filia hæc recte uocat, absq; misericordia, qa non utcũq; ca
ptiuatus erat Israhel, sed absq; relaxatõis misericordia. Iuxta mysticũ intellectũ itidẽ ueraci-
ter spũs ꝓpheticus dicat: Reprobata qppe iam synagoga, claruit ueritas, qd filia illa non est
misericordiã consecuta, quæ tunc nata est, qñ (ut superius iam dictũ est) deus scdo ad mulie-
rem sibi coniũgendã accessit, q̃ndo post. cccc. & xxx. annos à testamẽto confirmato legẽ de
dit in Syna, & nata est synagoga misericordiã nõ cõsecutura seruilis filia, noie qdem filia, sed
meritis ancilla, foras mittenda. Syna em̃ (inqt Aplus) mons est in Arabia. Porro Arabia tẽ Gala.4.
poribus antiquis nõ illa, quæ nunc nominatur, sola erat, sed solitudo & pars Aegypti non
modica, ubi est mons Syna, in quo data est lex, unde fuerat & Agar, quæ significat uetus te-
stamentũ. Cum ergo dixisset: hęc em̃ sunt duo testamenta, unum qdem à monte Syna, ad-
didit in seruitutẽ generans quæ est Agar, quæ coniuncta est, uidelicet significatione, ei quæ
nunc est Hierusalẽ, & seruit cũ filijs suis. Et subinde, cũ dixisset: sed qũo tunc is, q scdm car- Gene.ȷ.
nem natus fuerat, pſequebat eum q scdm spm̃: ita & nunc, protinus ait: Sed qd dicit scriptu-
ra? Eĳce ancillã & filiũ eius. Non em̃ hæres erit filius ancillæ cũ filio liberæ. Igit filia illa, q̃
& ancilla, non est misericordiam consecuta, sicut iam tunc re nõ parua significatum est, qñ
filiorũ eius corpora in deserto prostrata sunt, & in illã repromissionis terrã non introierũt. Il Num.ȷ4
lud nemo qui nesciat aut nescire debeat: quia fideles oĩes & electi, qui ex eodem populo,
non ad filiã hanc ptinuerunt: sed ad priorẽ filiũ scilicet Iesrahel, id est semen Dei. Sequitur.

¶ Et ablactauit eam quę erat absq; misericordia, ⁊ concepit ⁊ peperit filiũ, ⁊ dixit:
Voca nomẽ eius non populus meus: quia uos nõ populus meus ⁊ ego nõ ero ue
ster deus. Iam nata fuerant duo infelicitatis incrementa. ſ. filius & filia. Filius uidelicet, ut
captiuus duceret Israhel. Filia, ut eadem non solueret captiuitas. Nam Iesrahel qdẽ secun-
dum se filius bonus est, sed scdm id quod requirebatur sanguis eius, malũ illi populo extitit.
Filia uero ablactata perpetuitas est captiuitatis, cui nulla infunditur lactis alimonia, nulla

consola

Summa Iudęorũ miseria.

consolatio de captiuitate soluenda. Quid tandẽ uult tertius iste filius? Quid per hunc intelligere debemus, nisi illud quod nomine suo personat, quod est non populus meus? Maximũ quippe hoc miseriaꝝ est incremẽtũ, ut ppls captiuus, idẽꝙ nullũ habens præfixum soluendæ captiuitatis tempus, dicatur, & sit quod dicitur à deo, non populus meus. Nam si captiuus quidẽ esset populus, & corporalis eius captiuitas nunꝙ solueretur, non tamen etiam secundũ animã à deo proꝛsceretur, esset tolerabile malũ, & magna ex parte bene se haberet status siue casus captiuoꝝ temporaliter gementiũ. Nunc autẽ malũ inremediabile est: quia corpora uisibilis Assyrius cœpit & tenet, animas autẽ inuisibilis Assyrius decipit & possidet.

Quęstio de fędere dei cum Abraham Gene. jſ

¶ Dicat nunc aliquis: Quid ergo dei fiet de proposito? Proposuerat nanꝙ deus & promiserat Abrahæ, de semine eius populũ sibi adducere innumerabilem sicut stellas cœli, & inito fœdere firmauerat quod esse deberet deus eius & deus seminis eius. Suspice (inquit) cœlũ, & numera stellas si potes. Et dixit ei. Sic erit semen tuũ, & continuo sequitur: Credidit Abraham domino, & reputatũ est illi ad iustitiã. Item & alibi loquitur ad eũ idem deus. Et statuã pactũ meũ inter me & te & inter semen tuũ post te in generationibus suis fędere sempiterno, ut sim deus tuus & seminis tui post te. Quid ergo erit, cũ illic dixerit, ut sim deus tuus & deus seminis tui post te. Hic autẽ dicat: quia uos non populus meus, & ego non ero uester deus? Aut quõ complebitur de semine eius splendidus electoꝝ numerus secundũ numeꝝ stellaꝝ cœli. cũ illic quidẽ dixerit, sic erit semen tuũ numerosum sicut stellæ cœli. Hic autẽ potius harenæ maris assimilet eos quàm stellis cœli? Sequitur enim & dicit: Et erit numerus filioꝝ Israhel, quasi harena maris, quæ sine mensura est, & nõ numerabit. Deniꝙ aquatica maris harena multũ disparat a stellis cœli fulgidis, & hoc ipso qđ sine mensura esse, & non numerari dicitur hic, repulsam uehementẽ sonat Israhelis, quod nec mensuram donationis cuiusꝙ habeat, nec numeret in conspectu dei. Quid ergo fiet, ut iam quærere cœpimus, de ꝓpósito dei? Nunquid excidit uerbũ dei? Non utiꝙ, sed habita considerationẽ uerbi dei ꝓmittẽtis Abrahę, distinctionẽ siue determinationẽ teneamus seminis eiusdẽ Abrahæ. Non eñ (inquit Aplus) oẽs qui ex Israhel hi sunt Israhelitæ, neꝙ qui sunt semẽ Abrahæ oñes filij: sed in Isaac uocabit tibi semen. i. non qui filij carnis, hi filij dei, sed qui filij sunt ꝓmissiõis, æstimant in semine. Ergo undecũꝙ ueniat, ubicũꝙ uel quicũꝙ sint habẽtes fidẽ ꝓmissionis, quæ (sicut iam dictũ est) ad iustitiã reputata est ipsi Abrahæ, sine dubio reputant in semine. Et idcirco apostatantibus carnalibus Israhelitis, recte quærant alij, de quibus impleat propositũ dei. Sequit ergo. ⊥ Et erit in loco ubi dicetur eis, non populus meus uos: dicetur eis, filij dei uiuentis, ⁊ congregabuntur filij Juda, ⁊ filij Israhel pariter, ⁊ ponent sibimet caput unum, ⁊ ascendent de terra, quia magnus dies Jſrahel. ⊥ Locũ hunc p semetipsum satis illustrem, authoritas apostolica clarius illustrauit, cũ post prædictã determinationẽ seminis Abrahæ paucis interpositis, ait: Volens deus ostendere iram, & notã facere potentiã suã, sustinuit in multa patientia uasa iræ apta in interitum, ut ostenderet diuitias gloriæ gratiæ suæ in uasa misericordiæ, quæ præparauit in gloria, quos & uocauit nos non solum ex Iudæis sed etiam ex gentibus, sicut in Osee dicit: Vocabo non plębem meam, plębem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et erit in loco ubi dictũ est eis: non plębs mea uos, ibi uocabuntur filij dei uiui. His uerbis uehementer atꝙ diligenter astruit prophetiam hanc esse de gentibus assumendis, in locum eoꝝ qui secundũ carnẽ essent ex Israhel aut semen Abrahæ indurati, & fidem non habentes exciderunt. Porro de illis qui ex gente illa saluantur aut saluãdi sunt, continuo subiunxit: Esaias autem clamat pro Israhel. Si fuerit numerus filioꝝ Israhel, tanꝙ harena maris, reliquiæ saluę fient. Nimiꝝ tali serie uel processu uerborum electos ex gentibus, & saluatos siue saluandos ex Israhel in unũ coniungit Christum, docens quod indifferenter tam illi quàm isti propter fidem seminis Abrahæ, quodẽ Christus, oñes semen Abrahæ sint, atꝙ id esse quod hic Propheta nunc dicit: Et congregabuntur filij Iuda, & filij Israhel pariter, & ponent sibimet caput unũ, & ascendent de terra, quia magnus dies Israhel. Hoc deniꝙ sic fieri cœptum est, filij Israhel, scilicet Apostoli, qui tam secundum carnem qꝙ secundum fidem filij sunt Israhel, congregati sunt cũ filijs Iuda, id est, cum electis ex gentibus, quos ad fidem & confessionem Christi perducendo secerũt

Gene. jz

Rom. 9.

Vbi supra Declaratio ꝓphetæ ꝑ Apostolum

cerunt filios Iuda, congregati sunt pariter in unitatem fidei, ita ut nō sit (sicut aplus ait) di-
stinctio Iudæi & Græci. Et posuerunt sibimet caput unū, illū uidelicet unū, de quo aplus Roma. 5.10. Rom a. 5
ait. Igitur sicut per unius delictū omnes homines in condemnationē, sic & per unius iusti-
tiam oēs homines in iustificationē uitæ. Sicut em̄ per inobedientiā unius hominis peccato-
res cōstituti sunt multi, ita & per unius obedientiā iusti cōstituentur multi. Isto capite posi-
to sibimet, ascendēt (inquit) de terra, ut iam nō sapiant aut quærant terrena, qa magnus dies
Iesrahel. Magnus dies & magna illustratio seminis dei, quod est Chrūs, seminis (inquam)
resurgētis ex mortuis, cū quo cōresurgentes utiq; ascendūt de terra, faciēdo qđ idem aplus Coloss. 3
ait. Si consurrexistis cū Christo, quæ sursum sunt quærite. Vbi Christus est in dextera dei
sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terrā. Mortui em̄ estis, & uita uestra abscō-
dita est cū Christo in deo. Sic nimirū prima ascensione facta, quæ est resurrectio prima, tā-
dem ascendent corpora quoq; de terra, quæ erit resurrectio secunda, & sequentur caput
suū, sicut membra capiti cōiuncta, & sicut ipse Christus pulchre satis breui expressit signifi
cationem, dicēdo. Vbicunq; fuerit corpus, illuc congregabūtur & aquilæ. Taliter loquen- Matth. 24
do in propheta spūs sanctus, miro modo & salutis gentiū prophetiam magna ex parte pa-
tentē fecit, & nihilominus ipsis Iudæis siue carnali Israheli, qui gentiū semper odore salu-
tem, literam amabilē reddidit. Quid em̄ libentius audirent illi, q̄ quod hic dicitur, & cōgre
gabuntur filij Iuda, & filij Israhel pariter, & ponent sibimet caput unum, & ascendent de
terra? Iamdudū quippe magnū illud discordiæ malū acciderat inter Israhel & Iudam ut scin 3. Regū. 12.
deretur regnum, & discederent decē tribus à domo Dauid, & in duo regna diuisi Israhel,
& Iudas, nōnunq; hostilibus quoq; cōtra seipsos conflixere prælijs. Hæc autē litera hoc il-
lis prophetare uidetur, quod aliquādo rursum congregādi sint in unum, Israhel & Iudas, &
sub uno rege fœderati, ascendere debeant de terra, ad pugnandū & subiugādum sibi regna
orbis terrarū, multo fortius atq; bellicosius q̄ fecerunt regna illa, quibus hactenus ipsi serui-
erunt, uidelicet Babylonium, Persicū, Macedonicū, atq; Romanū. Igitur etiam adhuc li-
teram propheticam libenter custodiunt, & ignorātes utilitati gentium seruiunt, testimo-
nia nostra iugiter ferēdo secum. Nunc ad ipsos uocationis illius ministros, per quos uocan
di erant filij dei uiuētis de loco, ubi dicebatur eis, nō populus meus uos, Apostropham fa-
cit sermo propheticus, & dicit. ¶ Dicite fratribus vestris, populus meus, & soro- CAP. II.
ri vestrę misericordiam consecuta. ¶ Fratribus uestris inquit. Quibus fratribus aut ubi manē
tibus & unde uenientibus? Nimirū fratribus Abrahæ fidē habentibus, undecūq; ueniant,
ubicūq; sint, quacunq; ex gente originē ducāt, siue Iudæi, siue Græci sint. Fratribus uestris
et sorori uestræ, id est tantūmodo illis qui ueri sunt Israelitæ: his qui nō in ritus gentium
transierūt, uel qui ritus gentiū et culturā idolorū deseruerūt. Illos agnoscite fratres, et illorū
ecclesiā agnoscite sororē uestrā, et illos fratres appellate populū meū, et illam sororē uestrā
nuncupate misericordiā cōsecutam. Porrò de fratribus uestris qui sunt cognati uestri secū
dū carnē, et de sorore uestra carnea synagoga tristitiā incōsolabilē ne habeatis, q̄ dixerim
ego fratribus illis, nō populus meus uos, et sorori illi, nō cōsecuta misericordiā: sed tristitiā,
quam uobis magnā esse dicitis, et dolorē qui cordi uestro cōtinuus est, cōsolamini bona re
cōpensatione, qa si fratres uestri secundū carnē iā non sunt populus meus, et si soror uestra
carnea nō est misericordiā cōsecuta: ecōtra q̄ nō erat plebs mea, nūc uocat̄ et est plebs mea:
et q̄ nō erat misericordiā cōsecuta, nūc uocatur misericordiā cōsecuta. Deniq; et hūc uersi
culū, dicite fratribus uestris populus meus, et sorori uestræ, misericordiā cōsecuta: ptinere Roma. 9
ad uocationē gentiū aplus innuit, qui nō solūmodo p̄cedentē uersiculū pro testimonio sum
psit, et erit in loco ubi dictū est eis, nō populus meus uos, ibi uocabūtur filij dei uiuētis: uer-
etiā sensum huius p̄misit dicēdo, uocabo nō plebē meā, plebē meā, et nō misericordiā cōse-
cutā, misericordiā cōsecutā. Sequitur. Judicate matrē vestrā iudicate, quoniā ipsa nō
vxor mea, & ego non vir eius. Auferat fornicationes suas a facie sua, & adulteria
sua de medio uberū suorū, ne forte expoliem eā nudā, & sta tuā secundū diē nativita-
tis sue. ¶ Iam supra diximus in manu prophetæ huius assimilatū esse dām, id est prophe-
tā semel et iterū, et tertio accedentē ad mulierē fornicariā, sicut iā dictū est, et deinde adhuc
iussum diligere mulierē dilectā amico et adulterā, ad quod nondū puentū est, locus em̄ hic

adhuc inferius est, similitudinẽ gerere dñi, qui ad gentẽ illã semel & iterũ ac tertio accessit. Primo testamentũ suũ cõfirmãdo cũ Abrahã, deinde dãdo legẽ in mõte Syna, deinde mittendo prophetas, deinde carnẽ assumẽdo ex ipsa. Sed & hoc dictũ est, qa cũ prius fuisset q̃si mulier una, id est gens una, facta diuisione & decẽ tribubus à domo Dauid recedẽtibus, iã
Ezech. 23 duæ mulieres habentur, qnæ & in prophetis ambæ super fornicationis scelere arguũtur, dicitur q̃ altera Oolla, q̃ est Hierusalẽ. Apud Oollã propheta iste prophetabat, eratq̃ de tribu Isachar. Ergo Oolla, secundum carnem mater huius erat, sicut Amos, & sicut Abdiæ, multorumq̃ aliorum, qui sub eisdẽ temporibus prophetauerunt. Porrò prophetãtibus illis, mater illa nihilominus fornicata est, nec cessauit à fornicationibus suis, nullus em̃ omnino ex regibus eius recessit à peccatis Hieroboã. Igitur iã pacta similitudine, q̃ administrata est in psona prophetæ, palã arguitur Oolla, id est tota gens decẽ tribuũ siue metropolis Samaria. Iudicate (inqt) matrẽ uestrã, iudicate. O uos (inqt) prophetę, o uos omnis Israhel, id est semẽ dei, qd in hoc meo decreto reprehẽditis, quid in hac mea sentẽtia titubatis? An, qa mater uestra est domus Israhel, sup quã locutus sum, qa non addã ultra misereri ei, sed obliuione obliuiscar eorũ: domui aũt Iuda miserebor, uos offendimini & iudiciũ hoc cõuerti cupitis? Ecce uosipsi causas appẽdite, uosipsi iudicate, utrũ aliter debeat fieri. Vultis uos, uult ipsa ut addã misereri illi? Ecce prestò sum, dũmodo unũ faciat. Quid illud est? Auferat fornicationes suas, id est fornicari desinat. At illa hoc nõ audit fornicari nõ desinit. Afferte si qd habetis, proponite quippiã pro illa, in quo possit iustificari aut defendi. Ex quo, agẽte Hieroboã, me uirũ legitimũ cõtempsit, & uitulis aureis succubuit. Nunq̃d fornicari desijt? Quo tẽpore aut quo sub rege quieuit? Nimirũ nõ ita soror eius Ooliba pseueranter fornicata est, nõ (inquã) soror eius domus Iuda pseueranter insaniuit, quãuis multũ ad tẽpus insanierit. Diebus Ezechię, diebus Iosię, & nõnunq̃ sub aliis quoq̃ regibus fornicatiões suas abstulit. Iudicate igitur, utrũ huic ita, ut sorori eius iã dictæ domui Iudæ, debeã misereri, & ita hãc liberare ab Assyriis, sicut captiuitatẽ illius de Babylone reuocare decreui. Hanc ipsam ppẽdite causam inter eandẽ matrẽ uestrã & locũ illũ, de q̃ dixi, & erit in loco ubi dicitur eis, nõ populus meus uos, dicetur eis, filij dei uiuẽtis. Deniq̃ locus ille gentilitas est, & illa auferet fornicatiões suas: uestra aũt mater non abstulit, nec auferre uult fornicatiões suas. Itaq̃ & i hoc illã iudicate, & iuste iudicate, qa cũ suis fornicatiõibus nõ debet in domo mea pmanere, & ecõtra q̃ fornicatiões suas dimittit, nõ est cur à me debeat repelli, cũ ego nõ tantũ Israhelis & Iudæ, sed etiam cæterarũ gentiũ æque creator sim.

¶ Notandũ, quãta cũ circũspectione fornicatiões auferri pcepit, secundũ psonã uel gestus mulieris fornicatricis, dicẽdo, auferat fornicatiões suas à facie sua, & adulteria sua de medio
Cant. 1. uberũ suorũ: Faciẽ pro oculis, mediũ uberũ pro corde posuit, In medio nãq̃ uberũ locus cordis est. Vnde & in canticis casta sponsa dicit. Fasciculus mirrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea cõmorabitur. Duobus istis scilicet corde & oculis inundatio fornicationis hauritur, & deinde corpus incõtinẽs ad actũ libidinis uelut magno torrentis impetu ppellitur. Primũ per oculorũ uel uisus cęterorũq̃ sensuũ, qui oẽs in facie sunt, fenestras mors ingreditur, & captiuata mente fornicatio, siue adulteriũ consequẽter actu pagitur. Potest aũt p faciem fornicatio corporalis, & per adulteriũ qd in medio uberũ eius esse dicit, spiritualis corNume. 25. Psalm. 105. ruptio recte intelligi: quia uidelicet utroq̃ modo gens illa peccasse redarguitur in scripturis. Exempli gratia. In uno eodemq̃ peccato Beelphegor, & spiritualiter à deo fornicatus est Israhel, & corporaliter cum filiabus Madianitarũ cõmixtus est. Illę em̃ uocauerũt eos ad sacrficia sua, & initiati sunt Beelphegor, & comederũt sacrificia mortuorũ. Ne forte inqt expoliẽ eã nudã, & statuã eã secũdũ diẽ natiuitatis suę, & ponã eã q̃si solitudinẽ, & statuã eã uelut terrã inuiã, & interficiã eã siti. Nimirũ hoc idem est, ac si dicat. Ne faciã qd locutus
Quæstio de p destinatione dei. sum, ne adipleã filiorũ & filię, qs mulier fornicaria Gomer filia Debellaim in pscripta uisione peperit, ppheticũ psagiũ. ¶ Sed nũq̃d fixũ nõ ẽ, & infectũ eẽ potest qd locutus sum dicens, & quiescere faciã regnũ dom̃ Israhel, & nõ addã ultra misereri domui Israhel, & uos nõ populus meus & ego nõ ero uester deus? Quid ergo sibi uult qd iterũ reuocat dicẽs: auferat fornicatiões suas, addensq̃ ne forte faciã ei hæc uel illa q̃ locutus sum? Huic nõ dissimiDanie. 4 le est, qd cũ data iã esset sentẽtia sup Nabuchodonosor regẽ, ita ut diceret Daniel. Hęc est

interpretatio ſentẽtiæ altiſſimi, q̃ uenit ſup dñm meũ regẽ, eꝫciẽt te ab hoĩbus, & cũ beſtiꝭ ferisq; erit habitatio tua, &c. ait idẽ Daniel. Quãobrẽ rex cõſiliũ meũ placeat tibi, & pecca ta tua eleemoſynis redime, & iniq̃tates tuas miſericordiꝭ pauperꝫ, forſitan ignoſcat deus delictis tuis. Quid ꝑ hæc animaduertere debemus, niſi qa in arbitrio nr̃o eſt, utrũ ſniam ſuã ſuſpẽdere debeat, aut nõ debeat deus? Nõ em̃ aut deo mala nr̃a imputare, aut fata nobis do minari (q̃d demẽtiſſimũ & impiũ eſt) putare debemus. i. non qa deus hoc p̃ſciuit aut p̃dixit: iccirco uenit malũ hoc, aut illud, ſed qa malũ futurꝫ uel faciendũ erat: iccirco & p̃ſciuit & ſniam ſup illud p̃fixit deus. Si igitur q̃ras quare ſniam irreuocabilẽ p̃fixit deus, rñdendum, qa malitiã incorrigibilẽ p̃uidit deus. Itẽ ſi q̃ras, q̃re poſt datã ſniam de correctiõe cõſulit de Rñdendũ, qa ut experimẽto ſciamus incorrigibiles eẽ: iccirco, q̃ q̃ nõ reuerſuros, expectat & p multã patiẽtiã illos ad pœnitẽtiã inuitat deus. Igitur undiq; circũſpectus, & oculis pro uidẽtię plenus, ſermo propheticus ſic loquitur. Auferat fornicatiões ſuas à facie ſua, & ad ulteria ſua de medio uberꝫ ſuorꝫ, ne forte expoliẽ eã nudã. ¶ Quare aũt nõ dixit, ne expoliẽ, & denudẽ eã: ſed ne expoliẽ (inq̃t) eã nudã? Aut qũo expoliari p̃t, ſi iã nuda eſt? Poteſt q̃dẽ ſic intelligi dictũ, ne expoliẽ nudã, ac ſi diceretur, ne expoliãdo faciã nudã. Verũtamẽ ſic me lius placet ſentiri, q̃ & iã nuda ſit, & adhuc habeat quo poſſit expoliari. Eſt em̃ nuditas du plex ſiue gemina, altera uiſibilis, altera inuiſibilis. Deniq; nuditas inuiſibilis eſt, dũ nudatur anima intus, gloria uel gratia dei, ſecundũ quã ſcriptura ſancta de eadẽ gente dicit. Videns Moſes populũ q̃ eſſet nudus, ſpoliauerat em̃ eũ Aaron propter ignominiã ſordis, & inter hoſtes nudũ cõſtituerat. Dixit em̃ hoc propterea, qa fecerãt & adorauerãt uitulũ. Et ſicut pſalmus dicit, Immutauerũt gloriã ſuã in ſimilitudinẽ uituli comedẽtis fœnum. Nã iccirco ſpoliati erãt dei auxilio, imò & proinde dixit deus, ut diſpderet eos, ſi nõ idẽ Moſes ſtetiſſet pro illis in cõſpectu eius, corde cõfracto & cõtrito. Nuditas uiſibilis eſt, qñ exterior q̃q; tol litur ornatus, exterior felicitas, qualis inter cætera maxime extitit gẽti illi ciuitatis Hieroſo limæ, & templi, q̃d in ea condidit Salomon, quædã ſingularis gloria. Nimirũ cũ propheta hic iſta loqueret, nuda iã erat Samaria ſiue decẽ tribus nuditate illa, de qua (ut iã dictũ eſt) ſcriptura dixit. Videns Moſes populũ q̃ eſſet nudus, &c. Hoc em̃ tũc factũ & dictũ eſt ꝓ pter ſcelus unius uituli cõflatilis. Hic aũt regnabat peccatũ Hieroboã ſup eos in duobus ui tulis aureis. Et qa taliter fornicaria gens ſemetipſam nudauerat auxilio uel gratia dei, profe cto merebaẽ ſpoliari etiã uiſibilibus & tẽporalibus bonis, id eſt cũctis terræ illius opibus, q̃s tõtulerat illi deus, prior & legitimus uir. Ait ergo. Ne forte expoliẽ eã nudã. Ac ſi dicat: Ne forte auferã illi cultũ gloriæ tẽporalis atq; uiſibilis, ut in oculis hoĩm expoliata ſit, quos ſolos erubeſcere nouit, propterea qa iã nuda eſt in oculis meis, & illã nuditatẽ nõ erubeſcit Addiditq; cõtinuo. Et ſtatuã eã ſecundũ diẽ natiuitatis ſuæ, et ponã eã quaſi ſolitudinẽ, et ſtatuã eã uelut terrã inuiam, et interficiã ſiti. Quis fuit dies natiuitatis fornicariæ illius? Ni mirũ dies uel tẽpus qñ in Aegyptũ deſcẽderunt patres eius, et peregrini facti ſunt in terra nõ ſua, ab ea q̃ illis promiſſa fuerat, filiꝭ Iacob propter ſcelus ĩ fratrẽ ſuũ Ioſeph, quẽ uẽdide runt. Nã iccirco et famẽ uocauit deus ſup terrã, qa Ioſeph ab illis in ſeruũ uenũdatus eſt, et iccirco in Aegyptũ deſcẽdẽtes peregrini facti, et iuſtę, iudice deo pmittente, ſeruituti ſubiacti ſunt. Ibi nata eſt iſta fornicaria mulier, quia ibi germinantibus et multiplicatis filiꝭ Iſrahel, gens de pauciſſimis hominibus facta eſt. Et qualis iſta, de qua nunc agitur, ibi nata eſt? Vtiq; nuda nuditate utraq;, de qua iam dictũ eſt. Nam quod bonis exterioribus et omni felicitate terrena, tunc in illo exortu ſuo nuda fuerit, fere nemo neſcit. Neq; enim aut regnũ aut principatum aliquem tunc habebat, nec in aliquo ſeculi huius honore gloriari potuerat, quãdo ſub flagellis & uerberibus in luto et latere talibus et tot dominis illudentibus ſeruiebat. Porrò quod gloria quoq; dei patrum ſuorꝫ nuda fuerit, in eiſdem natalibꝰ ſuis quis neſcit? Seruiebat em̃ diꝭ quoq; monſtruoſis dominorꝫ ſuorꝫ et Aegyptiorum, iuxta illud propheticũ Ezechielis teſtimonium. Fili hominis, duæ mulieres filiæ matris unius fuerũt, et fornicatæ ſunt in Aegypto, in adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt ibi, ibi ſubacta ſunt ubera earum, et fractæ ſunt mammæ pubertatis earum. Nomina autem earum Oolla maior et Ooliba ſoror eius. Et habui eas, et pepererunt filios et filias, et reliqua. Igitur ſecundũ diem natiuitatis ſuæ ſtatuam illam, cum dicit, quid ſubaudiendũ eſt, niſi (ut iam præmiſerat) nu

Duplex nuditas.

Exodi. 32

Pſalm. 105

Nuditas filiorum Iſrahel in Aegypto.

Ezech. 23

dam & expoliatam, nudam à gloria unius dei, expoliatam à rebus uel honore regni, omnisq; potentiæ tẽporalis, ſicut erat quando in Aegypto ſeruiuit. Et nota quàm proprie ſubiunxerit adhuc, & ponam eam quaſi ſolitudinẽ: & ſtatuam eam uelut terram inuiam, & interficiam eam ſiti. Nõ dixit, & ducam eam per ſolitudinẽ & per terram inuiam, quod fecit tunc poſt diem natiuitatis eius, quando eduxit illam de terra Aegypti, ſed ipſam ponam (inquit) quaſi ſolitudinẽ, & ipſam ſtatuam quaſi terrã inuiam, ut ipſa ſolitudo & terra deſerta ſit ue inuia ſit: Deſerta à deo, inuia & ſolitaria ſcilicet & omni deſtituta ſanctorũ angelorũ frequentia, & Michaelis quondã principis ſui peruigili præſidio. Item nõ dixit, & fatigabo eã ſiti, quod itidem tunc factũ eſt, quando poſt eundem diem natiuitatis eduxit illam de terra Aegypti, ſed interficiam eam (inquit) ſiti, ut iam non bibat de petra, quæ uirga crucis percuſſa eſt, cuius in typũ tunc illi aquas largiſſimas fudit petra inanimata. ¶ Addidit adhuc,

In filios dãnatio materna.

L Et filiorum illius non miſereboꝛ, qm̃ filij fornicationum ſunt. J Filij à matre hoc differunt, quo ab inuentore maliciæ imitatorẽ eius differre perſpicuũ eſt. Nam ſicut in bona partẽ mater eſt anima, quæcunq; ex ſpiritu dei uerbũ ueritatis concipit: Filius autem uel filia quæ ex ore illius, audiendo uerbũ doctrinæ proficit. Sic in malã partẽ anima quælibet malorũ adinuentrix mater, & qui ab illa decipitur, filius eſt. Ergo in populo illo fornicaria mater ſynagoga eſt, & qui ab ipſa decipiuntur, populares filij ſunt. Quamuis aũt plus damnationis ſit matri eiuſmodi q̃ filijs, tamen quia parum diſtat in uitio decipere & decipi poſſe, recte & in filios effunditur materna damnatio, dũ dicit, & filiorũ eius non miſerebor Quare? Quoniam filij (inquit) fornicationũ ſunt. Quod idem eſt ac ſi dicat, quoniam & ipſi

Sapien. 3.

incorrigibiles ſiue immutabiles ſunt. Nam de talibus ſapientia loquens, cũ dixiſſet: ſed paruis iudicãs dabas locũ pœnitentiæ. Continuo ſubiunxit, Non ignorãs quomodo iniqua eſt natura eorum, & naturalis malitia ipſorũ, & quod non poſſit mutari cogitatio illorum in perpetuũ, Semen eñ erat maledictũ ab initio. Totum hoc exprimitur hic breuiter per hoc dictũ, quoniam filij fornicationũ ſunt, ut uidelicet ſubaudias quod iniqua natio eorũ, & naturalis malitia ipſorũ, & quod non poſſit mutari cogitatio ipſorũ in perpetuũ, & quod ipſi æque, ut Amorræi & Ethei ſemen maledicti ſunt. Nec uero huiuſmodi dictis culpatur natura quã deus creauit, ſed uehementiſſime redarguitur abuſio naturæ, eo q̃ accidens malitia per cõſuetudinẽ in naturã uerſa ſit. Iuſta ergo ratione ſententiã defendit, qua dixerat, & filios eius nõ miſerebor, dicendo, qm̃ filij fornicationũ ſunt. Nihilominus & eandẽ rationẽ cõfirmat ſermo dei cõcertator inſuperabilis, ſubiungẽdo. L Quia fornicata eſt mater eorum. J Meminiſſe nãq; debemus, ga præſens locus iudicatio eſt inter fornicariã & amatorẽ eius quondã deũ, ab eo quod ait, Iudicate matrẽ ueſtrã iudicate. Dederat nãq; illi optionẽ ſiue liberũ arbitriũ, dicẽdo: Auferat fornicatiões ſuas, ſubauditur, ſi uelit mutari ſniam, qua dixi, qm̃ ipſa nõ uxor mea, & ego nõ uir eius. At illa ptinaciter pſeuerat in fornicationibus ſuis, & adulteria diligit. Sequitur ergo. L Et confuſa eſt quę concepit eos, quia dixit. Eladam poſt amatoꝛes meos, qui dant panes mihi, z aquas meas, lanam meã z linũ meũ, oleum meũ, z potũ meum. J Confuſa eſt (inquit) quæ cõcepit eos, uidelicet qũo cõfundi ſolet qui cõuincitur & cauſa cadit in iudicio, nõ habẽs qd cõtra iudices ſiue accuſatores poſſit mutire, manifeſto atq; inexcuſabili cõuictus crimine. Ego eñ mittens prophetas meos, dicebã illis, ſicut & nũc dico: auferat fornicatiões ſuas à facie ſua, & adulteria ſua de medio uberũ ſuorũ. i. ceſſet colere uitulos aureos, & facere ſibi Baal. Illa autẽ dixit & nũc uſq; pſeueranter dicit, nequaq̃, ſed uadã poſt amatores meos. Nec uero ſolũmodo uerbis hoc dixit, uerũetiã factis dicta ſua defendit, eoſdẽ occidẽdo prophetas: Vnde & fugitans cõquerebatur Helias. Dñe altaria tua deſtruxerũt, & prophetas tuos occiderũt gladio

3. Reg. 19

& derelictus ſum ego ſolus, & quærũt animã meã. Taliter dixit: Vadã poſt amatores meos dæmones, quos in idolis colit, humani generis inimicos ſtultiſſimo errore uocãs amatores ſuos, me cõtemnẽs deũ uerũ, uerũq; amicũ: qũo ſi cõtemnat mulier amatorẽ ſuũ. Qũo autẽ dixit, uel qñ dicere cœpit, q dant panes mihi & aquas meas, lanã meã, & linũ meũ, & oleũ meũ, & potũ meũ? Nimirũ qñ aſcendẽs de terra Aegypti, tã cito receſſit de uia dñi, fecitq;

Exodi. 32

ſibi uitulũ cõflatilẽ & adorauit, atq; immolãs dixit. Iſti ſunt dij tui Iſrahel, q te eduxerunt de terra Aegypti, tũc dicere cœpit de falſis amatoribus ſuis, q̃ darent panes ſuos & aquas ſuas

ſibi &

sibi, & mentita est. Non enim illi, sed deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob panes dederat
lo pluebat illis, & aquas fundebat de petra per manum Mosi. Item, & quãdo uitulos aure
os sibimet instituit, mentita est, quia dixit præloquente Hieroboam, quem, relicta domo 3. Reg. 12
Dauid, in adulterio secuta est. Ecce dñi tui Israhel qui eduxerunt te de terra Aegypti. Pro
fecto cũ diceret, qui te eduxerunt de terra Aegypti, simul etiam astruebat, quod ab illis ac
cepisset, oĩa quæcũq; possidere uel obtinere potuit, ex quo ascẽdit de terra Aegypti. Quæ
oĩa hic, methaphorã mulieris superius cœptam seruando, sermo propheticus cõgrue satis
exprimit, sic illã depingens applaudere sibi, q dant panes mihi, & aquas meas, lanã meã, &
linũ meũ, oleũ meũ, & potũ meũ. Lana quippe & linũ materialia sunt instrumẽta oĩs mulie
bris opificij. Oleũ aũt & potus, res simul, & noĩa sunt uoluptatis. Porrò panes & aquæ sunt
necessitatis, qa sine illis humanæ naturæ infirmitas nõ subsistit. In oĩbus his fornicaria men
dax esse cõuincitur, qa nõ uituli illi, nõ Baal, quẽ Iezabel intulit, sed deus unus & uerus hæc
illi cõtulit, ut prouocata beneficijs diligeret eũ, cunctis abominationibus deorũ alienorum
derelictis, sicut scriptũ est. Et dedit illis regiones gentiũ, & labores populorũ possederũt. Vt Psalm. 104
custodiant iustificatiões eius, & legẽ eius requirant. Sequitur. ¶ Propter hoc ecce ego se
piam uiam tuã spinis, & sepiam eã maceria, & uias suas non inueniet, & sequetur a
matores suos, & non apprehendet eos, & queret eos, & non inueniet, Et dicet. Ela
dam, & reuertar ad uirũ meũ priorẽ, quia bene mihi erat tunc magis q̃ nunc. ¶ No
randa diligẽter digressio ueracis & iustæ inuectionis. Necdũ enĩ cœptã culpæ eius inuecti
onẽ asperrimã finierat, & tã cito quãdã promissionis qualiscũq; suauitatẽ repẽte inserit, ma
xime cũ ita dicit. Et dicet. Vadã & reuertar ad uirũ meũ priorẽ, qa bene mihi erat tunc ma
gis q̃ nũc. Nã & si ad talia, q̃lia nũc loquebat, qa filij fornicationũ sunt, qa fornicata est ma
ter eorũ, &ẽ. sic impatiẽtes fuere reges & principes ipsius populi, ut plerosq; occiderent ex
prophetis: attamẽ talia patientius audire potuerũt, quale istud est, in q̃ ad deũ suũ filij Israhel
reuersuri fore p̃dicunt. Deniq; hoc suauitatis tẽperamẽto breuiter interposito, cõfestim illã
quã cœperat accusationẽ, prosequit & dicit. ¶ Et hec nescuit q2 ego dedi ei frumẽtum
& uinũ, & oleũ, & argentũ multiplicaui ei, & aurũ que fecerũt Baal. Iccirco conuer
tar & sumã frumentũ meũ in tpe suo, & uinũ meũ in tpe suo, & liberabo lanã meã, & li
nũ meũ, que operiebant ignominiã eius. Et nunc reuelabo stultitiã eius in oculis
amatorũ eius, & uir non eruet eã de manu mea Et cessare faciã omne gaudiũ eius,
solennitatẽ eius, neomeniã eius, sabbatũ eius, & omnia festa, tpa eius. Et corrũpã
uineã eius & ficũ eius, de quibus dixit. Mercedes hę meę sunt, quales dederũt mi
hi amatores mei. Et ponã eã in saltũ, & comedant eã bestia agri, & uolucres cœli,
& reptilia terrę. Et uisitabo super eã dies Baalim, quibus incendebat incensum &
ornabant inaure sua & monili suo & ibat post amatores suos, & mei obliuiscebatur,
dicit dñs. ¶ Totũ hoc cursu cõtinuo hic p̃scripsimus, ut id q̃d sequitur suo itidẽ sensui co
pulemus. Nã sicut hæc q̃ dicta sunt, & hæc nesciuit: qa ego dedi ei frumentũ & uinũ, &c.
prioribus illis p cõstructionẽ cõiungẽda sunt: qa dixit, uadã post amatores meos, q dant pa
nes mihi & aquas meas, lanã meã, & linũ meũ, oleũ meũ, & potũ meũ: Sic nihilominus di
ctis illis, & dicet, uadã & reuertar ad uirũ meũ priorẽ, qa bene erat mihi tũc magis q̃ nunc,
ista q̃ sequũtur in cõstructione cõiungẽda sunt. ¶ Propter hoc ecce ego lactabo eã, &
ducã eã in solitudinẽ, & loquar ad cor eius. & dabo uineas ei ex eodẽ loco, & val
lẽ Achor ad aperiendã spem. Et canet ibi iuxta dies iuuentutis suę, & iuxta dies
ascensionis suę de terra Aegypti. Et erit in illo die, dicit dominus, uocabit me uir
meus, & non uocabit me ultra Baalim, &c. ¶ Neq; enĩ propterea, qa Baal incẽdebat in
censum, & illa ornabat inaure sua & monili suo, & ibat post amatores suos: & dñi obliuisce
batur, remunerãda erat, ut diceret dñs, Propter hoc ecce ego lactabo eã et ducã eã in solitu
dinẽ, et loquar ad cor eius, &c. Sed propterea, qa quærẽdo amatores suos et nõ inueniendo
eos, dictura erat id q̃d supius dictũ est: Vadã et reuertar ad uirũ meũ priorẽ, qa bene mihi
tũc erat magis q̃ nũc. Lactanda erat spũ gr̃æ, et inũdationis miscdiæ. Sic sermo diuinus me Artificiũ di
dicinæ porẽ experiẽtissimus, uoces suas ponderatas atq; ad mensurã libratas dispẽsat, ama uini sermonis
ra dulcibus, et amaris dulcia p̃miscens, offensionẽ labiorũ infantiliũ & gutturis impatientis

fugit atq; deuitat: quatenus medicamentū quocūq; modo tēperatū penitus infundat, atque intrinsecus in summa authoritate cōtineat sancta scriptura, ipūs sanctus obtineat. Nec uero quasi adulādo id efficit, nec eidē generatiōi, quā filios fornicationū appellauerat, lactationē secretæ allocutiōis, & desponsationē fidei promittit, sed cū uera discretiōe & discreta ueritate procedēs sermo propheticus, in una eadēq; gente, & illos qbus amara, & illos pspicit qbus dulcia iure propinētur. Nā una eadēq; gens siue synagoga aut certe eccl'ia, in semetipsa cōtinet bonos & malos, id est, & eos q ueraciter corpus Chri dicātur & sint, & eos q propter simulationē corpus eiusdē dicātur, cū nō sint. Hinc est illa de septē regulis Tyconij secūda, de corpore dñi pmixto, siue de corpore dñi simulato & uero: & hæc in isto loco plurimū ualet, ut discernas & discrete intelligas, esse in una eadēq; gente siue eccl'ia, & eos, qbus dulcissime cōsolatio gr'æ suauiter offerat, et eos qbus propter impœnitens cor, ita et tribulatio promittat. Et qs sapientiā prophetica digne admiret in eo, qđ sicut boni et reprobi pmixti sunt et nūc discerni nō ualēt, ita uoces suas pmiscet et moderat, et cōprehēdi uel deprehēdi nō pt, quas hoim psonas iustificet atq; cōdemnet? Mirent ergo seculares seculariū rhetoꝝ artificiosas cōpositiōes, affectatas ad captandā hoim beniuolētiā: Ecclesiastici et spūales uerā et discretā sanctoꝝ mirent eloquētiā, p qs deus locutus est. His breuiter dictis pro cōtinuatione l'ræ, iā nūc eadē dicta prophetica repetētes, diligētius singula pcurramus. Propter hoc (inqt) ecce ego sepiā uiā tuā spinis, et sepiā eā maceria, et semitas suas nō inueniet. Via uel semita dicētis, Vadā post amatores meos, q dant panes meos et aquas meas, ad infernū deducūt. Quæ nimiꝝ si planē sint, et absq; offendiculis, ita ut prosperet prosperitate tēporali aīa, q̄ sese à creatore suo auertit, uix aut nunq̄ reuocari pt, uel audire uocem post tergū monētis. Si aūt aduersa occurrerint, et tribulatio uel angustia tēporalis currentē cōprehēderit, tūc reminiscitur (ut sæpe factū est) dñi dei sui, sicut de ipsis filiis Israhel, contra qs maxime hic prophetic⁹ sermo dirigitur, scriptū est, primū in Aegypto, qa igemiscentes propter opa, uociferati sunt: ascēditq; clamor eoꝝ ad dñm pro operibus, et audiuit gemitū eoꝝ. Deinde et ī libro Iudicū pl'æpe scriptū est, qa cū dereliquissent dñm, et propter hoc tradidisset illos in manus gentiū, clamauerūt ad dñm, et sæpe liberauit eos. Igitur qđ nunc ait. Ecce ego sepiā uiā tuā spinis, et sepiā eā maceria, magnæ est miserationis, nā si nō id faceret, tūc potius iratus et miserationū suaꝝ oblitus esset deus, quēadmodū Psalmista cū dixisset. Et acerbauit dñm peccator, cōtinuo subiūxit secūdū multitudinē iræ suæ non quæret. Spinæ nāq; aduersitatis utiliter cōpungūt atq; lacerāt pedē ad mala currētis et inhiantis delicijs pniciosis, ut saltē spinaꝝ taliū punctione, talisq; maceriæ offensionē cōmonita rationalis aīa, dicat. Vadā, et reuertar ad uirū meū priorē, qa bene mihi erat tūc magis q̄ nūc, id est, seruiā deo uiuo et uero, et non superbiæ hoim, uel malignorū spirituū, qa etiā in pſenti uita multo suauius est portare iugū dñi, q̄ seruū uel ancillā fieri hoim. Hoc aliqui ex gente illa fecerunt, hoc recogitauerūt, & sic ad cor suū reuersi, portas æternæ mortis, qbus appropinq̄uerant, refugerūt. ¶ Notandū deinde, q̄ sapienter sermo diuinus mendaciū illud redarguat dicentis de amatoribus suis, q dant panes mihi & aquas meas, lanā meā, & linū meū, oleum meū, & potū meū. Ait em̄. Et hæc nescisti qa dedi ei frumentū, & uinū, & oleū, & argētū multiplicaui ei, & aurū, quæ fecerūt Baal. Nescisti quod nescire nō debuerat, qa uidelicet nō ut cæteræ gentes, sic Israhelitica gens opulenta facta est. Aliæ nāq; à progenitoribus suis potentibus seculi adquisitas uel possessas hæreditario iure obtinuerūt terras: Hæc autē gens de peregrinis & aduenis patribus nata est. Peregrinus erat Abrahā, peregrinus Isaac peregrinus Iacob, pertrāseuntes de gente in gentē, & de regno ad populū alterū, & nullā p priā terrā habuerunt. Expectabant em̄ fundamenta habentē ciuitatē (ut ait aplus) cuius artifex & conditor est deus. Et quidē fides illoꝝ hoc emeruit, ut illud quoq; quod non quærebant, scilicet terras uel regiones gentiū, ipsis & semini ipsorū repromitteret deus. At illi, q protinus ex ipsis orti sunt, uidelicet filij Iacob, eadē promissione sese indignos effecerūt, uendēdo fratrē suū Ioseph. Nā iccirco pegrini facti sunt, & in Aegypto seruierūt. Sed & in deserto, per quod ducebat eos, immeritos gratia liberatoris, uerum sese indignos eadem promissione fecerunt, ita ut diceret dominus ad Mosen. Cerno q̄ populus iste duræ ceruicis sit, dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamq; te in gentem magnam

Boni & mali in ecclesia permixti

Spinæ tribulationū, remedia reuertēdi ad deum.

Exodi. 2

Iud. 3.

Psalm. 9

Vnde Iudæis olim diuitiæ.

Psalm. 104 Hebr. 11

Gene. 37

Exodi. 32

gnam. Ita qui nullã terram ex possessione paterna hæreditabant, ipsam quoq; quam diuina largitas propter fidem patrum illis promiserat, terrã non consequi meruerant, nisi deus propter gloriam & ueritatẽ suam confirmãdam, cumq; patribus eorũ meritam illis suspendisset iram, & exhibuisset misericordiam, eodem Mose suggerente illi in confractione, id est, nimia humilitate cordis. Recordare Abraham, Isaac, & Iacob seruorũ tuorum, quibus iurasti per temetipsum, dicẽs. Multiplicabo semẽ uestrũ sicut stellas cœli, & uniuersam terrã hanc, de qua locutus sum, dabo semini uestro & possidebitis eã semper. Hoc ista nesciuit, Esai. 4
septem autem mulieres optime sciunt, quæ in Esaia dicuntur. Panẽ nostrum comedemus, & uestimentis nostris operiemur, tantũmodo inuocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. Hoc nãq; omnes dicunt ecclesiæ gẽtium in suggillationem meretricis huius, quæ nec panem, quẽ comederet: nec uestimenta, quibus operiretur, habuit: sed sub Psalm. 104
conditione accepit, ut inuocaret nomẽ domini: quemadmodũ Psalmista dicit. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorũ possederunt, ut custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Nos (inquiunt istæ) tale nihil ex te pro mercede quærimus, ut propter euangelium uel fidẽ tuam suscipiendam, terras uel regiones alienas nobis cõferas: sed panem nostrũ comedemus, & uestimentis nostris operiemur, quæ ante notitiam tui nominis habemus, imò & tibi, & his, qui nomẽ tuum prædicant, panem nostrũ, & uestimẽta nostra libenter impartiemur, tantummodo dignare dici, & esse deus noster, & opprobriũ uitæ uel conuersationis pristinæ nobis aufer, ut non simus absq; uiro, & nõ simus sicut hactenus eramus sine deo in hoc mũdo. Dicat ergo. Et hæc nesciuit, id est, scire, aut reminiscino luit, quia ego dedi ei frumentũ, & uinũ, & oleũ, uidelicet dando terrã frumenti, & uini, & olei feracẽ, & argentũ multiplicaui ei, & aurũ: maxime in diebus Salomonis, de quo scriptura refert, Non erat argentũ, nec alicuius precij putabat in diebus Salomonis, qa classis regis 3. Reg. 10
per mare cũ classe Hyrã semel per tres annos ibat in Tharsis, deferẽs inde aurũ & argentũ, dentes elephantoꝝ, & symias, & pauos. Porrò, ex illa auri abundãtia fecit Samaria, scindẽdo se à domo Dauid, & à domo Salomonis, primũ duos uitulos aureos, et deinde Baal. Cũ ergo dixisset, et argentũ multiplicaui ei, et aurũ, pulchre cõtinuo addidit. Quæ fecerũt Baal. O dira ingratitudo. De auro, et argẽto meo fecerunt mihi cõtraria, uitulos, et Baal, cæteraq; deoꝝ portenta. Iccirco cõuertar, et sumã frumentũ meũ in tẽpore suo, et uinũ meũ in tẽpore suo, et liberabo lanã meã, et linũ meũ, quæ operiebãt ignominiã eius. Conuertar (inquit) et cõuersus abibo, recedã, et derelinquã eã, ut (sicut iã dixi) ipsa nõ sit uxor mea, et ego nõ sim uir eius. Hoc em̃ pro parte illoꝝ recte dicit, qs pœnitentiã nõ acturos fuisse p̃sciuit. Nã qd p̃missum est, et sequet amatores suos, et nõ apprehẽdet eos, et q̃ret eos, et nõ inueniet, et dicet: Vadã, et reuertar ad uirũ meũ priorẽ. Pro parte illoꝝ dictũ est, q reuersi sunt aut reuertẽtur ad dñm, saltẽ post experimẽta maloꝝ, postq̃ aĩa per uexationẽ ad intellectũ reducta, illos quos sequebatur, et quærebat uelut amatores, nõ apprehẽdit, aut inuenit sicut amatores, sed sicut hostes crudelissimos, ut uere sunt, experta est. Cõuertar ergo inquit, id ẽ recedã, et hæc uxor mea iam nõ erit. Nec isto cõtentus adhuc, etiã bona tẽporalia tollam, quæ illi quasi pro dote prima cõtuli. Hoc em̃ est qd continuo subiungit: Et sumam frumẽtum meum in tempore suo, et liberabo lanã meam, et linũ meum, quæ operiebant ignominiam eius. Et est sensus. Terrã illi optimam dederã, afferentẽ frumentũ in tẽpore suo, et uinũ in tẽpore suo. Quod utiq; frumentũ uel uinũ meũ est, qa terra ipsa, sicut p̃ Moysen dixi, Leuit. 25
mea est, uos aũt coloni mei estis. Sane hic p̃ frumentũ, et uinũ, uniuersa uult intelligi, quæcũq; ad uictũ ptinentia, terra illa proferre potuit. Porrò, per lanã, et linũ, omnem intelligamus uestitũ. Sumã ergo (inquit) frumentũ meũ, et uinũ meũ, et liberabo lanã meã, et linũ meũ, id est, ad paupertatẽ, et omnimodã uictus, et uestitus inopiã redigã eã, ut sit (sicut supra dictũ est) scdm diẽ natiuitatis suæ, id est, nihil possideat suo iure, sicut qñ nata est, et seruiuit ĩ Aegypto, nihil, nisi miseræ seruitutis pœnã cognoscitur habuisse. ¶ Et notãda diligẽter dictionis acrimonia, dũ dicit, et liberabo lanã meã, et linũ meũ. Idẽ em̃ ẽ, acsi dicat, tãtæ illã eẽ p̃uersitatis, ut rebus q̃q; inaĩatis cõdolẽdũ sit, q̃ seruiãt illi, et magnã eẽ captiuitatẽ lanę, et lini qd usibus eius famulentur, quæ sit ancilla peccati. Quomõ autẽ, uel qñ hæc operiebãt ignominiam eius? Vt taceamus interim de communi usu, quo passim corpora uiroꝝ ac mulieꝝ Liberabo lanã meã, & linum meum

tegebantur, quãuis et hoc indignissimũ fuerit, qđ pannis adoperti, quos dederat deus, libi-
dinibus polluebãtur, et simulachris prosternebãtur: ut (inquã) de hoc nũc taceamus, in eo q̃
magnifice lana et linũ domini operiebãt ignominiã eius, quod sanctuariũ dñi & omnis cultus
tabernaculi uel sacerdotiꝫ eius de lana et lino mirifice cõpositus, secũdum modũ quem ipse
Exodi. 28 Moysi dictauerat, in sola gente illa tunc habebatur. Nã uestimentoꝝ quæ fecit Moyses
fratri suo Aaron, secũdum ordinẽ uel imperiũ dñi dicentis Hæc aũt erunt uestimẽta in qui-
bus sanctificatus Aaron ministret mihi Rationale & suphumerale, tunicã & lineã strictã
cydarim & baltheũ Facies illi et filiꝫs eius ut sacerdotio fungantur mihi, accipiesq; aurum
et hiacynthũ et purpurã coccũq; bis tinctũ et byssum: horꝝ (inquã) decorẽ simul et sacramẽ-
tũ nullus sermo noster explicare sufficit. ¶ Quã illius mulieris, id est Israheliticę ignominiã
gentis, lana illa et linũ illud operiebãt? Nimirũ peccata eius actualia, simulq; originale pec-
catũ, quo admisso primi parẽtes nostri ignominiã suã, id est pudenda sua, foliꝫs fici operue-
runt. Illã ignominiã in gente illa, lanea et linea sacerdotalis cultus ornamẽta operiebãt. No-
tãdũ q̃d dicitur, qa operiebãt qdẽ, sed nõ etiã delebãt. Nã tantũmodo sanguine Chri Iesu il-
la talis ignominia non solũ operitur, sed etiã deleꝫ et abluitur. Itaq; cũ dicit, Et liberabo lanã
meã et linũ meũ, q̃ operiebãt ignominiã eius, subintelligẽdũ est, ac si diceret, auferã illi um-
Infra. 4 braticũ q̃q; sacerdotiũ, q̃ cõmunis nuditas generis hũani in gẽte hac utcũq; tegebat. Nã et
postmodũ dicit illi. Quia tu scientiã reppulisti, repellã te ne sacerdotio fungaris mihi. Ma-
gna igitur uituperatio sacerdotũ eiusmodi, cũ dicũntur lana et linũ liberari tanq̃ à seruitute
ignobili: qbus utiq; magna nobilitas est, quãta pt esse rebus inanimatis, adhiberi ad cultũ sa-
cerdotiꝫ siue altaris dñi. Sequitur adhuc. ⌊ Et nunc reuelabo stultitiã eius in oculis a-
matoꝝ eius, & vir non eruet eã de manu mea. Et cessare faciã omne gaudiũ eius,
solennitatẽ eius, neomeniã eius, sabbatũ eius, & omnia festa tpa eius ⌋ Liberatis (ut
iã dictũ est) lana et lino dñi, q̃ operiebãt ignominiã eius, reuelatur stultitia eius in oculis a-
matoꝝ eius, ut in oculis ipsoꝝ appareat cõtemptibilis, qbus peruerse cõplacere uoluit: qa
captiuitate genti illi ingruente, ita priuatur tẽporibus bonis, ut non habeat in qua gaudere
possit celebrando festiuitates suas, profecto uilis inter gentes apparuit, et insultauerunt ei
nationes, quarũ dñs uelut amatoribus sese impudica prostituit. Nihilominus quod sequit.
⌈ Et corrumpam vineam eius, & ficum eius, de quibus dixit, Mercedes hę meę
sunt, quas dederunt mihi amatores mei: & ponã eam in saltũ, & comedet eam be-
stia agri, & volucres cœli, & reptilia terrę. ⌋ Sic factũ esse constat, quia nimirũ ex quo
3. Reg. 12 dixit, formatis uitulis aureis, hi sunt dñ tui Israhel, qui eduxerunt te de terra Aegypti: quod
erat dicere, mercedes hæ meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei, nõ cessauit cum illis
fornicari, et propter hoc Assyrioꝝ atq; Chaldæoꝝ exercitus ueniẽs, omnia terræ illius de-
uastauit nascentia, quorũ ficus & uinea delicatissima sunt & deficientibus habitatoribus, ea
quæ nascebantur bestiæ agri uolucres cœli, & reptilia terræ licenter comederunt. Verũ
tamen nondum finis, neq; eñ pœna impœnitentis cõsummanda uel finienda erat illa tan-
Deut. 32 tũ uastitate hostili, sed temporalẽ uindictã comitatur æterna, ficut Moses in cantico Deu-
teronomiꝫ protestatus est. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usq; ad inferni no-
uissima. Sequitur ergo. ⌊ Et visitabo super eam dies Baalim, quibus incẽdebat in-
censum, & ornabatur inaure sua, & monili suo, & ibat post amatores suos, & mei ob-
Baalim quæ cunq; idola. liuiscebatur, dicit dominus. ⌋ Cũ eñ dicit, & uisitabo dies Baalim, id est dies uel solenni-
Exodi. 32 tates idoloꝝ, Plurale nãq; est Baalim, deflexũ à singulari qđ est Baal: cũ (inq̃) uisitabo dicit
subaudiẽdũ est in dẽ ultionis. Sic eñ ad Mosen dixerat, qñ primũ idolũ, i. uitulũ cõflatilẽ
in deserto pplus sibi fecerat. Ego aũt in die ultionis uisitabo & hoc peccatũ eoꝝ. Quæcũq;
ex tũc idola pplus ille coluit, simul hic uno significant plurali noie Baalim: qa uidelicet, tũc
3. Reg. 18 sorduerat Israhel cultu Baal, qñ iste prophetauit, & cõtra illũ fere maxia cã erat prophetis,
Dies ultionis qa propter eũ Iezabel prophetas dñi occidit. ¶ Quis aũt est ille dies ultionis, nisi idẽ q̃ cre-
dẽdus est dies salutis? Deniq; tẽpus uel dies, de q̃ aplus dicit: Ecce nũc tẽpus acceptabile, ec-
ce nũc dies salutis: sicut credẽtibus dies salutis uel propitiatiõis, sic ecõtra nõ credẽtibus est
Psalm. 93. dies ultionis, in q̃ in Iudæorũ pfidiã ulciscitur ipse, de q̃ Psalmista dicit. Deus ultionũ do-
min⁹, deus ultionum libere egit, Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis

In ista

In ista die ultionis uisitantur super gentē illam dies Baalim, uisitatione quā totus orbis no-
uit, quia & secundū corpus captiui, & secundū animam in tenebras exteriores sunt missi,
propter dies Baalim, quibus incendebāt incensum patres eorū, quorū iniquitatem sic imi-
tati sunt, ut merito propter illam subeant damnationis iudiciū. ¶ Porrò primū idolum, qđ
post exitū de Aegypto coluerūt, factum est de ornatu inaurium muliebriū, sicut scriptum Exodi. 32
est: Dixitq; ad eos Aaron: Tollite inaures aureas de uxorū, filiorumq;, & filiarū uestrarū
auribus, & afferte ad me, Fecit populus quæ iusserat, deferens inaures ad Aaron. Quas cū
ille accepisset, formauit opere fusorio, & fecit ex eis uitulū cōflatilē. Dixerūtq;. Hi sunt dñi
tui Israhel, q te eduxerūt de terra Aegypti. Recte igitur cū dixisset, & uisitabo super eā dies
Baalim, quibus incendebant incēsum, statim intulit, & ornabatur inaure sua, & monili suo
Nam quia primū (ut iam dictum est) de inauribus suis sibi formauit idolum, recte inauribus
& monilibus suis ad honorem siue cultū Baalim sese ornasse culpatur, ut in omni idolo, qđ
ex tunc coluit, formatura prioris idoli, quod ex inauribus factum est, iudici deo iure ad me-
moriam reuocetur, ut æmulando dicat, & ibat post amatores suos, & mei obliuiscebatur.
Sequitur. ⸗Propter hoc ecce ego lactabo eam, & ducam eam in solitudinem, & lo-
quar ad cor eius, & dabo ei uinitores ex eodem loco, & uallem Achor ad aperien-
dam spem. Et canet ibi iuxta dies iuuentutis suę, & iuxta dies ascensionis suę de
terra Aegypti. ⸗Propter hoc (inquit) ecce ego lactabo eam. Præmiserat autem, & uisita-
bo super eam dies Baalim, &c̄. Num ad unam eandemq; partem sermo respicit, cum illic
ira, hic autem manifeste sonat gratia? Ergo (ut supra iam dictum est) ad meliorem partem
sermo recurrit, id est ad eam, quæ saltem malis commonita seipsam & deum suum tandem
recognoscit, & dicit illud, quod hic idem propheta supra præmisit. Vadā & reuertar ad ui-
rum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis q̄ nunc. Nam ut hoc manifestius fiat
capitulum hoc totum hic ponendum est. ⸗Propter hoc ecce ego lactabo eam, & du-
cam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius, & dabo ei uinitores eius ex eodem
loco, & uallem Achor ad aperiendam spem. Et canet ibi iuxta dies iuuentutis suę
& iuxta dies ascensionis suę de terra Aegypti. Et erit in illo die, ait dominus,
uocabit me uir meus, & non uocabit me ultra Baalim, & auferam nomina Baalim
de ore eius, & non recordabitur ultra nominis eorum. Et percutiam eis fœdus in
die illa cum bestia agri, & cum uolucre cœli, & cum reptili terræ, & arcum, & gladi-
um, & bellum conteram de terra, & dormire eos faciam fiducialiter. Et sponsabo
te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iudicio & iustitia, & in misericordia,
& miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & scies, quia ego dominus, & erit in
die illa, exaudiam dicit dominus, & exaudiam cœlos, & illi exaudient terram, & ter-
ra exaudiet triticū, & uinū, & oleum: & hec exaudient Iezrahel. Et seminabo eā mi
hi in terrā, & miserebor eius que fuit absq; misericordia, & dicā populo meo popu
lus meus es tu, & ipse dicet, deus meus es tu. ⸗Notanda quippe diligēter, prolixi capi
tuli, siue copiosæ huius promissionis clausula tarda, sed discreta. Postq; dixit lactabo eā, du-
cā eā, loquar ad cor eius, dabo ei uinitores eius, & canet ibi, & uocabit me uir meus, & dein
de per apostraphā, & sponsabo te mihi, rursusq;, & seminabo eā mihi & miserebor eius, q̄si
q̄reres & diceres, quā lactabis, quā duces, cuius ad cor loqueris, cui uinitores dabis, quæ ca-
net uel q̄ te uirū suū uocabit, quā sponsabis tibi, uel quā seminabis tibi, & cuius misereberis?
Cōtinuo rñdit rñsione & dictōe prouida, dicēs, q̄ fuit absq; misedia, & dicā nō populo meo
populus meus es tu. Hoc ita esse ut dicimus, scilicet ad illā ista referri q̄ dixit superius, uadā
& reuertar ad uirū meū priorē, & hanc esse omnē animā, quæcunq; ad dominū conuertitur
siue ex Iudæis siue ex Gentibus, Apostolus quoq; testatur. Cū em̄ dixisset, uolens deus o- Roma. 9
stendere irā, & notā facere potentiā suā, sustinuit in multa patientia uasa iræ apta in interitū
ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ p̄parauit in gloriam, continuo
subiunxit. Quos & uocauit nos non solum ex Iudæis, sed etiā ex Gentibus, sicut in Osee di
cit. Vocabo non plebē meam, plebē meam: & nō misericordiā cōsecutam, misericordiam
consecutam. ¶ Interea & hoc notandum, quia nō dixit, & miserebor eius, quæ est absq; mi- Quæ gēs abs-
sericordia, sed quæ fuit absq; misericordia. Absq; misericordia nunc est gens Israhelitica, q̄ misericor-
dia dicitur.
& iccir

& iccirco (ſicut ſuperius dictum eſt) ex quo in captiuitatem ductæ ſunt decẽ tribus à rege Aſſyriorũ Salmanaſſar. Propter hoc ſic ſuperius dictũ eſt. Et concepit adhuc & peperit filiam. Et dixit ei, Voca nomen eius abſq; miſericordia, qa non addã ultra miſereri domui Iſrahel, &c. Proinde & reliqua tribus Iuda nunc eſt abſq; miſericordia, quia Iudæi Romanorum gladijs conciſi, & in omnes gentes ducti captiui, palã eſt quia abſq; miſericordia ſunt. Porrò gentilitas abſq; miſericordia fuit, nunc autem abſq; miſericordia non eſt, dicẽte deo in hac prophetia. Et miſerebor eius, quæ fuit abſq; miſericordia. Hinc idem qui ſupra dicit
Roma. jj. Apoſtolus. Sicut em̃ aliquando & uos nõ credidiſtis deo. Nunc aũt miſericordiã conſecuti eſtis propter illorũ incredulitatẽ, ita & iſti nunc nõ crediderunt in ueſtra miſericordia ut & ipſi miſericordiã cõſequantur. Igitur (ut ſupra iam dictũ eſt) non ad contigua ſcripturæ dicta, in quibus manifeſte ira ſonat, referendũ eſt id quod ait. Ecce ego lactabo, &c. ſed ad ſuperiora, ubi pars bona, pars electa rediens ad cor ſuũ. Vadã (inquit) & reuertar ad uirum meũ priorem, quia bene mihi erat tũc magis q̃ nunc. ¶ Dicamus itaq;, imò quæramus, qd ſit lactari eam, & duci in ſolitudinem, & loqui ad cor eius, & dari ei uinitores eius ex eodẽ
Quid eſt lactari. loco, & cætera quæ ſequũtur. Propter hoc inquit, Ecce ego lactabo eã. Lactari eſt dulciter foueri, & propter imbecillitatẽ ad infantiles delicias reduci. Hoc omnino reprehẽſibile eſt
Heb. v in illis qui ex Iudæis ſunt cõuerſi. Nã illis loquẽs apl̃us, dicit: Etenim cũ deberetis magiſtri eſſe propter tẽpus, rurſus indigetis ut uos doceamini q̃ ſint elementa exordij ſermonũ dei, & facti eſtis, qbus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Oĩs em̃ q lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ. Paruulus em̃ ẽ. Perfectorũ aũt eſt ſolidus cib', eorũ q pro cõſuetudie exercitatos habent ſenſus ad diſcretionẽ boni & mali. Porrò gentium fides iccirco laudis & meriti maioris eſt, quia & ſi illã lactari oportuit, citius tamen ſolidi cibi, id eſt ſermonis iuſtitiæ uidelicet ſpiritualis doctrinæ, perceptibilis extitit, lactatio hæc, qua in Chriſti aduentu omnis eccleſia, tam ex Iudæis q̃ ex gentibus ueniens lactata eſt, ſimilis lactationi illi eſt, qua lactata fuit illa generatio filiorũ Iſrahel, quæ aſcẽdit de terra Aegypti. Iccirco cũ dixiſſet, & ecce ego lactabo eam, Addidit, Et ducam eam in ſolitudinem, paucisq; interpoſitis, Et canet (inqt) ibi iuxta dies iuuentutis ſuæ, & iuxta dies aſcenſionis ſuæ de terra Aegypti. Quis em̃ neſciat gentem, ſiue generationem illam ſeptem ſpinis in Aegypto habuiſſe uiam, & proinde lactatam fuiſſe, & ductam in ſolitudinem per quadraginta annos, & ceciniſſe aſcendendo?
Exodi. j. Nam quia oderant filios Iſrahel Aegyptii & affligebãt illudẽtes eis atq; ad amaritudinẽ perducebant uitã eorũ operibus duris luti & lateris, omnisq; famulatu quo in terræ operibus premebãtur, quæ uerę erant ſpinæ miſeriarũ, iccirco ingemiſcẽtes uocif erati ſunt ad dñm, qui uere prior fuerat uir fidei patrũ ipſorũ Abraham, Iſaac, & Iacob, cuius nequaquã recordarentur ſeruientes diis Aegyptiorũ, niſi afflictio uehemens extorſiſſet gemitum ſenſumq; excitaſſet in negligentia propter abundantiam piſciũ, & propter ollas carniũ conſopitũ: Tunc propter hoc gentẽ eandẽ lactauit deus multis miraculis, quibus Pharaonem & Aegyptũ flagellauit, qđ nimirũ dulce fuit huic, cũ uideret pro ſe tã mirabiliter pugnari de cœlo. Quid multa? Tranſiuit mare rubrũ merſo Pharaone cũ curribus & equitibus ſuis
Exodi. jv atq; aſcendendo cecinit. Cantemus dño, glorioſe em̃ magnificatus eſt, equũ & aſcenſorem proiecit in mare. Ita ducta eſt in ſolitudinẽ, proſequẽte lactatiõe dñi, ita ut panẽ pluĕret illi dñs, & percuſſa petra, copioſam daret aquã ſitiẽtibus, tã iumẽtis, q̃ hoĩbus, atq; illic locutus
Deut. j5 eſt ad cor eius, circũducendo & docendo eã, imò & tentando eã, quẽadmodũ & Moyſes quodã loco dixit. Temptat uos dñs deus ueſter, Lactatiõi illi (ut iam dictũ eſt) ſimile factũrũ ſe pollicetur, dicẽdo, propter hoc ecce ego lactabo eã, & ducã eam in ſolitudinem, &c. Quod & fecit in aduentu filij ſui per ſacramẽtũ paſſionis & reſurrectiõis eiuſdẽ dñi nr̃i Ieſu Chr̃i. Nã oẽs quicũq; relictis erroribus priſtinis, ad ipſum uiũ & uerũ deũ cõuerſi ſunt, qđ eſt reuerti ad priorẽ uirũ, propter hoc ipm̃ q̃d taliter reuerſi ſunt, lactauit idẽ dñs eccleſiam ſuam, non ſolum uerbo dulciſſime prædicationis, uerumetiam dulciſſimis chariſmatibus ſpiritus ſancti, & iucundis miraculis, quæ tunc temporis per apoſtolos & apoſtolicos uiros abundanter et delectabiliter dignatus eſt operari. Ait ergo. Propter hoc ecce ego lactabo eã. Cõtinuo q̃q; addidit, et ducam eã in ſolitudinẽ. Scimus em̃ qa mirabilibus, q̃ operata eſt gratia ſpiritus ſancti, quæ ſup apoſtolos uenit, ita delectati ſunt credẽtes, ut ſolitariã q̃q; uitam apr

tam appeterent, sicut in Actibus Apl'oꝝ scriptū est. Nec quisquā eoꝝ quæ possidebat aliquid suū esse dicebat: sed erant illis oīa cōmunia. Addit adhuc: Et loquar ad cor eius. Et hoc fecit ipse q̄ p̄mittit, hoc ore suo p̄misit & impleuit hō factus ipse q̄ hæc loquit in p̄phetis. Dixit em̄: Paraclet' aūt spūs sc̄tus, quē mittet p̄ in noīe meo, ille uos docebit oīa & suggeret uobis oīa q̄cunq; dixero uobis. Itē: Cū aūt uenerit ille spūs ueritatis, docebit uos oēm ueritatē, & q̄ uēntura sunt, annunciabit uobis. Qui hæc in articulo passionis suæ dixerat postmodū resurgēs, secundum quod promiserat, locutus est ad cor eoꝝ siue docuit eos per spm̄ sanctū oēm ueritatē, sicut scriptū est. Tūc aperuit illis sensum ut itelligerēt scripturas. Actu. 2. & 4. Iohan. 14.

Amplius autem die quinquagesimo dando illis spiritū sanctū, locutus est ad cor eoꝝ, & ex tunc in ecclesia non desunt quoꝝ mentibus ueritatē insinuet & noticiā scripturaꝝ, ut ueritas impleat dicentis, & loquar ad cor eius. ¶ Addit adhuc: Et dabo uinitores eius ex eodē loco. Vinitores eius Apl'i sunt & quic̄q; aplici successores officij. i. p̄dicatores ueritatis. Ipsa nāq; de qua uel in quā hæc dicunt, ecclesia dñi uinea est uel uinea dicit, sicut multis in locis scripturaꝝ legimus, ut in Esaia Vinea domini sabaoth domus Israhel est. Item in Dauid. Vineā de Aegypto transtulisti. Recte ergo curatores eius hic uinitores dicunt. Et istos non undecunq; sed ex eodem loco (inquit) dabo ei. i. de genere ipsius, de gente ipsa quæcūq; uinea dñi dici uel esse meret. Nam ubicunq; uinea dñi est, ubicūq; p orbem terraꝝ sancta ecclesia diffusa est, in medio eius & inter ipsos q̄ inhabitant fideles uiuūt uel ambulāt aliqui q̄s prælatos ecclesia sibi eligere possit, agente & ordinante ipso q̄ hic loquit, dicens: Et dabo ei uinitores eiꝰ ex eodē loco, ut spūs sui dona nō desint in oīm loco suæ dominatōis. Sic quōdā in initio hūiusce plantatōis, quando cōprimebat inter spinas Aegypti, Mosen & Aaron ex eodē loco uinitores dedit: sic itidem q̄n in Babylone captiua transmigrauit, Zorobabel, Iesum, Neemiam & Esdram uinitores ex eodē loco dedit: sic in aduentu suo, q̄n fructū ex uinea requisiuit, & à malis reiectus est agricolis: uinitores optimos illi. s. Apl'os ex eodē loco dedit: sic ubicūq; p oīes gentes eandē uineā, id est, ecclesiā suā, dilatauit, uinitores illi & patronos inclytos, martyres, cōfessores, & uirgines, ex eisdē locis dedit, & nunc usq; prælatos necessarios dare nō desinit. Vinitores eius Apl'i sunt & quic̄q; aplici successores officij. i. p̄dicatores ueritatis. Ipsa nāq; de qua uel in quā hæc dicunt, ecclesia dñi uinea est uel uinea dicit, sicut multis in locis scripturaꝝ legimus, ut in Esaia Vinea domini sabaoth domus Israhel est. Item in Dauid. Vineā de Aegypto transtulisti. Recte ergo curatores eius hic uinitores dicunt. Et istos non undecunq; sed ex eodem loco (inquit) dabo ei. i. de genere ipsius, de gente ipsa quæcūq; uinea dñi dici uel esse meret. Nam ubicunq; uinea dñi est, ubicūq; p orbem terraꝝ sancta ecclesia diffusa est, in medio eius & inter ipsos q̄ inhabitant fideles uiuūt uel ambulāt aliqui q̄s prælatos ecclesia sibi eligere possit, agente & ordinante ipso q̄ hic loquit, dicens: Et dabo ei uinitores eiꝰ ex eodē loco, ut spūs sui dona nō desint in oīm loco suæ dominatōis. Sic quōdā in initio hūiusce plantatōis, quando cōprimebat inter spinas Aegypti, Mosen & Aaron ex eodē loco uinitores dedit: sic itidem q̄n in Babylone captiua transmigrauit, Zorobabel, Iesum, Neemiam & Esdram uinitores ex eodē loco dedit: sic in aduentu suo, q̄n fructū ex uinea requisiuit, & à malis reiectus est agricolis: uinitores optimos illi. s. Apl'os ex eodē loco dedit: sic ubicūq; p oīes gentes eandē uineā, id est, ecclesiā suā, dilatauit, uinitores illi & patronos inclytos, martyres, cōfessores, & uirgines, ex eisdē locis dedit, & nunc usq; prælatos necessarios dare nō desinit. Vinitores Ecclesiæ Prelati. Esai. 5. Psalm. 79. Matth. 21.

Sequit adhuc. ⌊Et vallem Achor ad aperiendam spem.⌋ Subaudit, dabo ei. Breuissima cōmemoratōe magnū & amplū ueteris scripturæ locū nobis illuminat, qui hmōi est. Achor filius Carmi de tribu Iuda, tulit aliqd de anathemate Hiericho, de qua dixerat Iosue ad omnē Israhel. Vociferamini, tradidit em̄ uobis dñs ciuitatem: sitq; ciuitas hæc anathema, & oīa quæ in ea sunt. Propter hoc iratus est dñs, nec potuit Israhel stare ante hostes suos, sed terga uertit & fugit, & p̄cussus est à uiris urbis Hai, dicēte dño ad Iosue. Nō ero ultra uobiscū donec cōteratis eū q̄ huius sceleris reus est. Factumq; est & sorte deprehensum Achor: duxerunt ad uallem Achor, lapidauit eū oīs Israhel. Vocatūq; est nomen loci illius, uallis Achor, usq; hodie. Tunc demū dixit dñs ad Iosue: Ne timeas, neq; formides & cętera. Hoc taliter secundū historiā factū, promittit se dominus rursus spiritualiter factuꝝ. Futuro nanq; tpe dixit, & dabo ei uinitores ex eodē loco ad uallē Achor. Ad quid? Ad aperiendā spem inquit, id est, ne ipsa de sua spe dubia uel incerta sit. Pulchrū ergo illius facti historici pandit mysterium: uidelicet quia sicut tunc postq̄ interfectus est Achor, filiꝰ Israhel sumpserunt spem uincendi hostes, nec frustrati sunt. Sic postq̄ synagoga Iudæoꝝ cum ciuitate Hierusalē destructa est à Romanis, tēplumq; succensum, & ipsi Iudæi interempti, & in totū mundum sunt captiuati, Apostolis cæterisq; credentibus apta est spes uictorię. qua totū mundū fidei Christi subiugauerūt. Itaq; hic in euangęlio, Achar de tribu Iuda fuerit Iudas scarioth discipulus Christi, principis confessionis nostrę de tribu Iuda, & cū eo pariter cœtus ille malignantiū scribarū & pharisæoꝝ, cū quibus de proditione saluatoris ocultū & furtiuū habuit cōsiliū. Reuera nāq; tūc Achar furatus est de anathemate urbis Iericho, q̄n fur loculoꝝ domini Iudas ille in pretiū sanguinis accepit triginta argenteos. Neq; enim ciuitas illa secundū malignitatem inhabitantiū tam Hierusalem, dicenda est quā Iericho. Ceciderūt muri ciuitatis illius iā tūc uisibiliter in oculis domini, quādo dominū negādo & tradēdo ad crucifigendū omne cœleste presidiū a se repulit: tūc aūt etiā uisibiliter, quādo Romano exercitu circundata & subuersa est, & sicut sorte deprehensus Achar ille suo ore confessus est, & dixit. Vere ego peccaui Domino Deo Israhel, & sic Mysteriū uallis Achor. Iosue. 7.

& sic & sic feci: & hæc & hæc concupiscẽs abstuli. Sic iste Iudas Iscarioth, ore domini tra
ditor designatus, postmodum confessus est, proijciens triginta argenteos in tẽplo, dicensq;
senioribus & principibus sacerdotum. Peccaui tradens sanguinẽ iustũ, lapidatus est Achar
prout cum Iuda traditore illo, totus ille cœtus traditionis coemptor, nec remansit lapis sup
lapidem, & hoc totum factum est ad aperiendam spem. Si em̃ templum illud, & ciuitas illa
in sua gloria permansisset, multũ Euangelio Christi obstitisset, nimis gentium fidẽ & spem
impedisset, multos dubitare fecisset. Amplius dicam, quia etiam si om̃es credidissent & fi
dem Christi recepissent, atq; ita factum esset ut non uenirent Romani tollere locum & gen
tem, nihilominus Euangelicam ueritatem & Christianæ fidei regulam cõturbassent. Hoc
ex paucis illis qui crediderunt, facili argumento comprobatur. Pauci quippe ad fidem fue
runt conuersi, comparatione totius Iudaicæ multitudinis. Scriptum est autem in Actibus
Apostolorꝝ: Quia quidam ex illis descendentes Antiochiam de Iudæa, docebant fratres
qui crediderant ex gentibus, & dicebant. Quia nisi circũcidamini secundũ morem Moysi,
non potestis salui fieri. Factaq; est seditio non minima. Paulo & Barnabæ aduersus illos, et
conuenientibus Apostolis & senioribus uidere de uerbo hoc, cum magna conquisitio fie
ret, uix ad tempus sedati sunt per testimonia scripturarꝝ. Quid igitur fieri potuisset, uel quan
tam turbã seditiosos Iudæos putas facturos fuisse, si ad fidẽ Christi conuersi fuissent? Vtiq;
pertinatius euangelium circũcisioni miscuissent, & de utroq; neutrum aut nihil fecissent:
quia si circumcidamini (inquit Apostolus) CHRISTVS nobis nihil prodest. Pro
inde laudanda & ueneranda est prouidẽtia dei, quæ illos excæcauit, sicut in Esaia dicit: Ex
cęca cor populi huius, & aures aggraua, & oculos claude, ne forte uideat oculis suis & auri
bus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertat̃ & sanem eum. Multo em̃ melius est ab
illis non cognosci Christũ, & non recipi baptismatis sacramentũ, per quod qui conuertũtur
sanantur, accipiẽdo remissionem peccatorꝝ, q̃ ita cognosci Christum & baptizari, ut nihi
lominus circũcisio carnis & carnalis Iudaismus exerceat̃. Hoc nanq; pacto & sibi nihil con
tulissent, & gentibus plurimũ nocuissent. Post om̃ia hæc dicit. ⌊Et canet ibi iuxta di
es iuuentutis suę, ⁊ iuxta dies ascensionis suę de terra Aegypti.⌋ Canet ibi inquit.
Vbi? In illa lactatione, in illa deductione, in illa cordis allocutione, in illa spei adapertione.
Ibi canet, ibi laudes & gratias referet. Quõ? Iuxta dies iuuentutis suæ, & iuxta dies ascensio
nis suæ de terra Aegypti, id est, sicut cecinit in diebus in quibus iuuenis fuit, in diebus q̃bus
ascendit de terra Aegypti. Tũc enim ecclesia dei iuuenis fuit, & quasi calorem sanguinis se
quens iuuenilem, iudicium non habuit maturæ & securæ senectutis, in eo ut spiritualia cor
poralibus, cœlestia præferret terrenis. Quomodo cecinit in diebus illis? Signatis postibus
suis sanguine agni, & percussis primogenitis Aegypti, rubrum mare transiens, merso Pha
raone cum curribus & equitibus suis, cecinit carmen hoc: Cantemus domino, gloriose em̃
honorificatus est, &c̃. Iuxta dies illos, id est, secundũ quod in illis diebus præfiguratum est,
ecce nunc ecclesia sancta, signatis frontibus signaculo crucis & sacramento dñicæ passio
nis, atq; ita exterminato primogenito mortis, id est, peccato originali, transiens mare rubrũ,
id est, sacri baptismi sacramentum sanguine Christi rubicundum, sepultis om̃ibus, carmen
gloriosum, cuius illud Mosi canticum fuit præfiguratiuum, sicut in Apocalypsi scriptum
est: Et uidi tanq̃ mare uitreum, mixtum igne, & eos qui uicerunt bestiam & imaginem illi
us, & numerꝝ nominis eius, stantes supra mare uitreum, habentes citharas dei, & cantantes
canticum Mosi serui dei, & canticum agni, dicentes: Magna & mirabilia opera tua domi
ne Deus omnipotens, iustæ & ueræ uiæ tuæ, Rex sęculorum, & cætera. Sequitur. ⌊Et
erit in illo die, ait dominus, vocabit me vir meus, ⁊ non vocabit me vltra Baalim,
⁊ auferam nomina Baalim de ore eius, ⁊ nõ recordabitur vltra nominis eorum.⌋
Hoc, ut dicitur, ita factum est, & fit. Docente nanq; magistro & dño nostro Iesu Christo,
& spiritu sancto, nunc didicit beata ecclesia deum uocare uirum suum, maxime quia bona
& magna ecclesiæ pars, beata uirgo Maria, sic deo altissimo mirabiliter coniuncta est, ut se
men eius, id est, uerbum eius, unicum filium eius, utero proprio conciperet, deumq; et ho
minem ad salutẽ omnium credentium feliciter pareret. Post ipsam omnis anima, quæcũq;
uerbi eiusdem incarnati fidẽ mente ad iustitiam concipit, & oris confessione ad salutẽ parit,

Expedit templum Hierusalem destructum eẽ.

Act. j5

Gala. 5

Esa. 6

Exo. j2

Apoc. j5

uniuer

uniuersa ecclesia, quæ de multis huiusmodi credẽtibus cõsistit, recte dicit deo, uir meus, qa uxor dei dici & esse meretur. Et nõ uocabit me (inquit) ultra Baalim, subauditur, ut hactenus fecit. Denicq; formatis uitulis, & assumpto Baal, cæterisq; deorũ portentis, quæ hoc significantur plurali uocabulo Baalim, quotiẽs dixit, isti sunt dñi tui Israhel, qui eduxerunt te de terra Aegypti, totiens quod auditu quoq; nefas est, Israhel illũ, qui se eduxerat de terra Aegypti, uocauit Baalim. Et auferã (ait) noia Baalim de ore eius, & nõ recordabitur ultra nominis eorũ, uidelicet iuxta illud Apostolicũ. Aut turpitudo, aut stultiloquiũ, nec nominetur in uobis, sicut decet sanctos. Nã potest quidẽ Baali tolerabilẽ habere interpretationẽ, id est, habẽs me, quod de deo uero fidelis aia recte potest dicere, sed hoc nomẽ Baalim, quod ab Iezabel introductũ est in idolo Sydoniorũ, quod illi Baal dicunt, nimis pollutũ & inquinatũ est, & iccirco nulla nominis eiusdẽ interpretatio, quãuis pulchra, placere debet. Non ergo (inquit) ultra recordabitur nominis eorũ, & ego uicissim nõ recordabor nominis eius siue nominũ, sicut in Psalmo scriptũ est. Nõ congregabo cõuenticula eorũ de sanguinibus, nec memor ero nominũ eorũ per labia mea, id est oim eorũ, quæ impie gesserũt, pro qbus raptores, adulteri, & similia, sunt nominati, nõ recordabor, nec pro his puniã eos. ⌊Et percutiam eis fœdus in illa die cũ bestia agri, & cũ uolucre cœli, & cũ reptili terræ, & arcũ, & gladiũ, & bellũ conterã de terra, & dormire eos faciã fiducialiter.⌋ Et percutiã eis inquit. Quibus? Singulari nãq; nũero utebatur, dicendo, uocabit meum uir me us, & auferã noia Baalim de ore eius, & nominis eorũ nõ recordabitur: nunc aũt in plurali numero loquitur, dicens, & percutiã eis. Quibus ergo? Nimirũ supradictis uinitoribus eiº, id est pdicatoribº eius. Illis nãq; percussit dñs fœdus cũ bestia agri, & cũ uolucre cœli, et cũ reptili terræ. Quod primũ iuxta literã recte intelligi potest. Habentes nãq; grãm opationis uirtutũ apostoli, & patres sancti, & bestijs, & uolucribus, atq; reptilibus, siue serpẽtibus imperasse leguntur, & obedierũt eis tã prompte, ut miraculo essent populis ad gloriã Christi quasi fœdus pepigissent cũ eis. Denicq; iuxta hũc sensum tã pulchre q̃ ueraciter nunc dicitur, & percutiã eis fœdus cũ brutis animãtibus. Porrò, iuxta anagogen, uinitoribus eiusdẽ dñs cũ bestijs, cũ uolucribus, & cũ reptilibus fœdus percussit, qa sanctis aplis, cæterisq; ex circũcisione credẽtibus, gentiles in unitate fidei & gratia euangelij cõsociauit: quoq; prior uita uel cõuersatio merebatur bestijs, uolucribus, atq; reptilibus assimilari, iuxta illam apostoli Petri uisionẽ, de qua in Actibus Apostolorũ scriptũ est. Et uidit cœlũ apertũ, & descẽdens uas quoddã uelut lintheũ magnũ, quatuor initijs submitti de cœlo in terrã, in quo erant oia quadrupedia, & serpentia terræ, & uolatilia cœli, & facta est uox ad eũ. Surge Petre, occide, & manduca. Per illa nanq; gentes significari ipse intelligẽs, postmodum dixit. Vos scitis qũo abominatũ sit uiro Iudæo cõiungi, aut accedere ad alienigenã, sed mihi ostẽdit deus, neminẽ cõmunẽ aut immundũ dicere hominẽ. Cũ talibus percussit eis fœdus dominus, uidelicet dicẽdo illi. Quæ deus purificauit, ne tu cõmunia dixeris aut immũda. Sed & quotiens homo secularis, uel potẽs, aut superbus, aut immitis, aut subdolus, mores i melius cõmutando, arctius sanctæ religionis propositũ assumit, & humilibus, mitibus, atq; simplicibus sese coniungit, percutitur à dño sanctis fœdus cum bestijs, & reptilibus eiusmodi, & impletur prophetia Esaiæ, dicẽtis. Habitabit lupus cũ agno, & pardus cũ hœdo accubabit, uitulus & ouis & leo simul morabũtur, & puer paruulus minabit eos. Vitulus & ursus pascentur, simul requiescẽt catuli eorũ, & leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab ubere sup foramine aspidis, & in cauernã reguli, qui ablactatus fuerit, manũ suã mittet. Nã quod idẽ alibi dicit Esaias de diebus nouissimis, id est de aduentu dñi. Et iudicabit gentes, & arguet populos multos, & cõflabunt gladios suos in uomeres, & lanceas suas in falces, nõ leuabit gens cõtra gentẽ gladiũ, nec exercebũtur ultra ad præliũ. Idipsum continuo subiungit iste, imò deus in isto, cũ dicit ⌊Et arcum, & gladium, & bellum conteram de terra.⌋ Hoc em̃ totiens fit, quotiẽs hõ bellator, & militiæ seculari dudũ deditus, arma bellica, qbus homies occiduntur, proijcit, & monachico, siue clericali transformatus habitu capit insignia pacis: aut certe factus heremita, qui dudũ gladiũ, lanceãq; uibrabat, uomere terrã scindit, & falce segetẽ, aut herbã secat exiguã, sustentando corpusculo necessariã. Sed & in singulis hominibus spiritualr arcũ et gladiũ, et bellum conterit dñs, quando post

Ephe. 5.

Psalm. 15

Fœdus uinitorum cum bestijs.

Acto. 10

Esa. 11.

Esa. 2

Roma.7 pugnã uitiorũ, quia fatigabatur miles legitimus, dicens: condelector legi dei secundũ interiorẽ hoiem. Video aũt legẽ in mẽbris meis repugnantẽ legi mentis meæ, tandẽ liberat de
Psal.75. corpore mortis huius, & hoc gratia dei p Iesum Christũ. Nã & in Psalmo maxime de hac pace scriptũ est. Et factus est in pace locus eius, subauditur dei, & habitatio eius in Syon.
Cõtinuo ꝙ sequitur. Ibi confregit potentias arcũ, scutũ, & gladiũ, & bellũ, id est, omnẽ impugnationẽ uitiorũ. Sequitur adhuc. L Et dormire eos faciam fiducialiter. ⌋ Subaudi-
Can 5 tur in illa pace. Ibi nanq; dormitur fiducialiter, uidelicet illa dormitione, de qua in Cãticis loquitur sponsa. Ego dormio & cor meũ uigilat. Vigilanti nãq; corde, fiducialiter dormit, qñ remotis curis secularibus, & repressis uitiorũ motibus, solũ deũ libera per grãm dei, animã suauiter cõtemplari delectatur. Vel certe dormire eos fiducialiter, id est somnũ mortis
Phil.j. excipere faciã confidẽter, uidelicet pro bona cõscientia, quali fretus Apl'us, dissolui & cũ Christo esse cupiebat. His dictis de uinitoribus eius, cõfestim ad eandẽ uineã, id est ecclesiã uniuersam facit apostropham, dicitq; ad eam. L Et sponsabo te mihi in sempiternũ, & sponsabo te mihi in iudicio, & iustitia, & in misericordia, & miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & scies quia ego dominus. ⌋ Mira familiaritas, mira gratia. Mulier ista cui hæc loquitur, fornicatrix fuerat, post amatores suos ibat, nisi quod spinis offensa, & maceria, ita ut nõ posset inuenire uias suas, tandẽ dixit. Vadã, & reuertar ad uirũ meum priorẽ, qa bene erat mihi tũc magis ꝙ nũc. Ecce aũt ad desponsationẽ adducitur, & cõuertit
ad illã amator deus, & inter blãdicias ineffabiles spõsa fore promittitur, q̃si uirgo, imò uere
uirgo. Nã Corinthijs, q utiq; gẽtes fuerãt, & post mltos amatores. i. post multos deos ierat
2.Cor.jj. aia eor, loquitur Apl'us. Aemulor eñ uos dei æmulatiõe, desponsi eñ uos uni uiro uirgi-
nẽ castã exhibere Christo. Talis aia, amator deus, ut quãtumcũq; aia fornicata fuerit, statim ut deo uero p fidẽ cõiungitur, uirgo sit. Hoc homo facere nõ pt, neq; eñ talis est carnis
natura siue lex. Secundũ carnẽ uirgo esse nõ pt, quæ semel corrupta est, imò nec legitima uxor, q̃ semel à uiro suo repudiata est. Iccirco p prophetã aliũ dicit ad hãc ipsam mulierem.
Hiere.3. Vulgo dicitur. Si dimiserit uir uxorẽ suã, & recedẽs ab eo duxerit uirũ alter, nunqd reuertetur ad eã ultro? Nunqd nõ polluta & cõtaminata erit mulier illa? Tu aũt fornicata es cũ
amatoribus multis, tñ reuertere ad me dicit dñs, & ego suscipiã te. Cũ dicit, & ego suscipiã
Trina spõ- satio. te, subaudiendũ est secundũ p̃dicta testimonia, & sponsam & uirginẽ faciã te. ¶ Nunc igitur diligenter considerandũ est familiaritatis & gr̃æ huius trina repetitio, & sponsabo te mihi in sempiternũ, & sponsabo te mihi in iudicio, & iustitia, & in misericordia, & miserationibus, & sponsabo te mihi in fide. Quid est illud primũ qđ promittit dicẽdo, & spõsabo te
mihi in sempiternũ? Quid nisi nuptias illas repromittit, quas iucũditate respersa oĩs sancta
Matth.22 scriptura legẽti & intelligẽti aiæ dulcescit? In quodã loco euãgelij sui sponsus iste dicit. Similе est regnũ cœlor homini, q fecit nuptias filio suo. Nuptiæ istæ iã nobis innotuerũt q̃
les sint, qa tũc deus pater & rex filio suo nuptias fecit, qñ illũ incarnari uoluit. & nuptiarũ
istar thalamus fuit uterus uirginis. In illo nãq; utero natura mulieris huius, natura nr̃a, natu-
Psal.j8 ra humana, cõiuncta est naturæ dei: & exinde q deus erat, processit Chr̃s, deus & hõ, sponsam habẽs, & ideo sponsus, sicut scriptũ est in Psalmo, & ipse tanq; sponsus procedẽs de thalamo suo. Ista sponsalia æterna sunt. Cũ ergo dixisset, & spõsabo te mihi, addidit, in sempiternũ. i. naturã tuæ carnis semel suscipiẽs, ultra nõ dimittã, nec euanescet, ut quidã hæretici
putãt, sed & uerbũ & caro. i. & deus & hõ ero in sempiternũ. Quid porrò est illud secundũ
qđ promittit, dicẽs: & sponsabo te mihi in iudicio, & iustitia, & misericordia, & miserationi-
Ioh.j2 bus? Quid nisi iudiciũ illud promittit, qđ hõ factus ipse deus fecit cõtra principẽ mũdi, moriendo propter delicta nr̃a, ut illũ eijceret foras? Illa nãq; hora instãte dixit. Nũc iudiciũ est
mũdi, nũc princeps mundi eijcietur foras. Perinde iustitia nr̃a resurrectio eius est. Quia cru-
Rom.4. cifixus est (ingt Apl'us) propter delicta nr̃a, & resurrexit propter iustificationẽ nostrã. Misericordia eius est remissio peccatorũ, qđ est primũ sancti spũs datũ, de q̃ ipsa die, qua resurre-
Ioh.20 xit, cũ insufflaret stans in medio discipulorũ suorũ dixit eis. Accipite spiritũ sanctũ, quorũ remiseritis peccata, remittũtur eis. Miserationes eius, diuisiones gratiarũ sunt, qđ est secundũ
Act.2 eiusdẽ spũs sancti datũ: de quo scriptũ est, quia die penthecostes apparuerũt apostolis dispartitæ linguæ, tanq; ignis, seditq; supra singulos eorũ. In his igitur sponsabo te mihi (inquit)

in iudi-

in iudicio, & iustitia, & misericordia, & miserationibus, id est fundã sanguinẽ meũ & mo-
riar pro te, Vnde iudicatus princeps mũdi ejciatur foras, & resurgã propter iustificationẽ
tuã, & miserebor tui, dando spiritũ sanctũ in remissionẽ peccatorũ, & miserebor te, dando
& distribuẽdo tibi diuisiones gratiarũ, id est grãm sanitatũ, operationẽ uirtutũ, genera lingua- 1.Cor.12
rũ, &c. Quid deinde est illud tertiũ, qđ promittit dicẽdo, & spõsabo te mihi in fide? Quid
nisi illud qđ ad Romanos scribẽs, uehemẽtissime cõcertat Aplus, iustificari hoiem ex fide, Roma. 4
nõ ex opibus? Quid (inqt) dicemus inuenisse Abrahã patrẽ nostrũ secundũ carnẽ? Si enim
Abrahã ex opibus iustificatus est, habet gloriã, sed nõ apud deũ. Quid em scriptura dicit? Gene.15
Credidit Abrahã deo, & reputatũ est illi ad iustitiã. Ei aũt q operat, merces nõ imputat se-
cundũ grãm, sed secundũ debitũ. Ei uero q nõ operat: credẽti aũt in eũ q iustificat impiũ, re
putatur fides ad iustitiã: sicut & Dauid dicit, beatitudinẽ hois, cui deus accepto fert iustitiã Psal. 31.
sine operibus. Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt pcta, &c. usq; ad id
qđ ait, iustificati igitur ex fide: pacẽ habemus ad deũ p dñm nostrũ Iesum Christũ. Igitur Roma. 5
cũ dicit, & spõsabo te mihi in fide, subaudiendũ est, & nõ in opibus: qa uidelicet ex ope-
ribus legis nõ iustificabitur ois caro corã illo, iustitia aũt dei p fidẽ Iesu Christi sup omnes
q credunt. Sane cũ hæc dicimus aut legimus, nõ opa decẽ præceptorũ quæ in tabulis lapi-
deis digito dei cõscripta sunt, repudiamus, sed opera cærimoniarũ carnaliũ, in qbus ludęus
gloriatur, cũ oderit eas deus, sicut in Esaia loquitur. Neomeniã & sabbatũ, & festiuitates Esa. 1.
alias nõ ferã: Calendas uestras & solẽnitates uestras odiuit aia mea. Tandẽ hac felici dispen
satione promissa, & quasi triplici funiculo trinæ repetitionis insolubiliter cõfirmata, sum-
mã sponsaliũ totiusq; dotis breuiter appendit, dicẽdo. ¶ Et scies, quia ego dominus. ¶
Quid em? Nunqd parũ est scire, q̃ iste sit dñs? Nẽpe sapiẽtes illi magistri & legisperiti illi Luc. 11.
scribæ & pharisæi, q tulerãt, uel tulisse uidebãtur sibi clauim sciẽtiæ, nescierũt. Cũ em ten- Mat. 22.
tassent hunc dñm, ut quasi sapiẽtes in sermone caperẽt eũ, uelut insciũ, memor scripturę di
centis. Respondẽ stulto secundũ stultitiã suã, ne sibi sapiens uideatur: talionem illis reddidit
proponendo quæstionem huiusmodi. Quid uobis uidetur de Christo cuius filius est? Di- Psal. 109.
centibus illis Dauid, qũo (inquit) Dauid in spũ uocat eũ dñm, dicens: Dixit dñs dño meo,
sede à dextris meis, Donec ponã inimicos tuos scabellũ pedum tuorũ? Si ergo Dauid uocat
eũ dñm, qũo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere uerbũ. Nescierũt, imò scire no-
luerunt de filio Dauid, qũo uel unde sit filius Dauid, tu aũt scies inquit, scies inquã, qa egõ
dñs, nõ solũ Dauid, cuius secundũ carnẽ filius sum: uerũetiã & angelorũ & hoim & cœli &
terræ & maris & oim quæ in eis sunt, quorũ utiq; creator, & iccirco dñs sum. ¶ Ne quis pa-
rũ hoc existimet, nimirũ hæc sententia uita æterna est. Dixit em ipse quodã loco ad patrem Ioh. 17.
Hæc est aũt uita æterna, ut cognoscant te solũ deũ uerũ, & quẽ misisti Iesum Christũ. Sci-
entia hæc non ex magisterio hominis, sed ex reuelatione procedit dei patris & in hac reue-
latione uera beatitudo est. Vnde ad Petrũ, cũ ille incepisset scire q̃ iste dñs sit, taliter locu-
tus est. Beatus es Symon Bar Iona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus qui Mat. 16.
in cœlis est. Sequitur. ¶ Et erit in die illa, exaudiam dicit dominus, exaudiam cœ-
los, & illi exaudient terram, & terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum, & hec exau
dient Iesrahel. ¶ Si solam spectes in istis quoq; dictis literam, ualde exile est, neq; maiesta
ti eius, qui hæc loquitur, domini dei condignum apparet qđ sonuit litera hæc. Etenim me-
tonomica quidem transfiguratione litera decorata est, dũ cœli & terra & triticum & uinũ
& oleum exaudiri uel exaudire dicuntur: sed hic in superficie nihil aliud repromitti senti-
tur, nisi qđ temporale est, quo anima nõ reficitur, sed solus uẽter, qui destruẽdus est, imple
tur. Vt ergo dignũ deo in ista quoq; litera sensum cõsequamur, leuemus ad illũ mentis o- Psal. 118.
culos, cui dicit Psalmista. Reuela oculos meos et considerabo mirabilia de lege tua. ¶ Pri- Exauditiones
mũ est, ut istas exauditiones enumeremus. Dominus exaudit cœlos, et cœli exaudiũt terrã quatuor.
et terra exaudit triticũ, et uinũ, et oleũ, et hæc exaudiũt Iesrahel. Nimirũ quatuor exauditi-
ones sunt et occulta gradatio, sed eã aplus planiorẽ atq; clariorẽ facit, dũ ad Romanos scri- Roma. 10
bens, præmisso, omnis quicũq; inuocauerit nomen dñi, saluus erit, cõtinuo subiungit. Qũo
ergo inuocabunt in quem non crediderũt? Aut qũo credent ei, quẽ non audierunt? Quo
modo aũt audient sine prædicante? Qũo uero p̃dicabũt nisi mittant? Gradatio nãq; uerbis

diuersa, sed sensibus eadē est, nisi qđ hic descēdēdo, Apl'us aūt quasi ascendēdo gradus eos dē disponit: Deniq; cœli, quos hic dñs sese exaudire promittit, ipsi sunt p̄dicatores, de quibus in quarto gradu dicit Apl'us, quō p̄dicabunt, nisi mittantur? Si testimoniū quæris, notū & promptū est illud Psalmistæ: Cœli enarrant gloriā dei, id est, apostoli cæteriq; p̄dicatores annūciant euangeliū Christi filij dei. Itaq; cū dicit hic dñs, exaudiā cœlos, sic intelligendū est, spū sancto implebo apl'os, ut uidelicet authoritatem habeāt p̄dicādi, tanq; à deo missi. Quō em̄ p̄dicabūt, nisi mittant? Itē cū dicit. Et illi exaudiēt terrā, sic intelligēdū est, & illis p̄dicātibus audient inhabitātes terrā, iuxta illud, In oēm terrā exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ uerba eorū. Quō em̄ audient sine p̄dicante? Cœli ergo audient terrā, i. apostoli p nimiā charitatē nō sustinebūt quin descēdāt ad erudiendā terrenorū hoim ignorantiā. Itē, cū dicit: & terra exaudiet triticū, & uinū, & oleū, sic intelligendū est, & terreni hoies credēdo suscipiēt bonū dei uerbū, quēadmodū terra hæc inaiata suscipit semē, siue plantaria paritura triticū, & uinū, & oleū. Sic nimirū & nō aliter, nō nisi audiēdo credere poterūt Quō em̄ credēt ei, quē nō audierūt? Itē qđ dicit, & hæc exaudiēt Iesrahel, sic intelligendū est, & eorū credulitas inuocabit semē dei. i. Christū, quē nisi credūt, inuocare nō poterunt. Quō cm̄ inuocabūt, in quē nō crediderūt? Totū ergo qđ habemus, qđ dñm Iesum Chm̄ scire & inuocare meruimus, miserētis dei gr̄æ ascribendū est: qa uidelicet nō prior dñs exaudisset cœlos, neq; cœli exaudirēt terrā, neq; terra exaudiret triticū, & uinū, & oleū, neq; hæc exaudirēt Iesrahel, nisi deus uel spūs sanctus p̄dicatores misisset, neq; illi p̄dicarēt: ac p hoc hoies, neq; audirēt, neq; crederēt, neq; Christū inuocarēt. ¶ Proprietates istarū exaudi tionū adhuc breuiter pcurrere libet. Exaudiuit dñs cœlos, qñ desiderātes ip̄m, uisitauit apostolos, primo & secūdo post resurrectionē suā. Primo, ipsa die q̄ resurrexit, qñ de ipso loquētibus (sicut Lucas narrat) & dicētibus, qđ surrexit dñs uere & apparuit Symoni, stetit in medio eorū, & dixit eis, Pax uobis: & sicut Iohannes refert, insufflauit & dixit: Accipite spm̄ sanctū, q̄rū remiseritis pcta, remittūtur eis. Hoc em̄ est primū qđ dedit illis spūs sancti datū in remissionē peccatorū. Secūdo, qñ cū essent oēs pseuerātes unanimes in oratione cū mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus eius, misit eis spm̄ sanctū in diuisionē gratiarū quas linguæ dispertitæ significabāt, q̄ apparuerūt. Hoc em̄ est alterū spūs sancti datū, quo illis dedit uel distribuit diuersorū dona charismatū. Propter istas duas uisitationes, qbus illis spūs sanctus datus est, pulchre nō cōtentus est semel dixisse, exaudiā: sed repetiuit, & eo dē bis usus est uerbo. Et erit (inquiens) in die illa, exaudiā dicit dñs, & exaudiā cœlos. ¶ Exaudierūt cœli terrā, qñ apostoli uocib' sanctæ scripturæ, q̄ pro terra, siue pro gētibus agūt, obedierunt. Exēpli gratia. Cū dixissent, uobis quidē oportebat primū loqui uerbū dei, sed qm̄ repulistis illud, & indignos uos iudicastis æternæ uitæ, ecce cōuertimur ad gentes, stat addiderūt. Sic em̄ p̄cepit nobis dñs. Posui te in lucē gentibus, ut sis in salutē usq; ad extremū terræ. Itē. Cū ptransissent Mysiā, descēderūt Troadē, & uisio p noctē Paulo ostēsa est. Vir Macedo quidā erat stans & deprecās eū dicēs. Tranſiens in Macedoniam adiuua nos. Hoc uiso certi facti sunt, qa uocasset eos deus & euāgelizare eis. ¶ Exaudiuit terra triticū & uinū & oleū, quādo gentilitas obediuit euangelio Christi, ut uiueret secūdū eius imperiū, ut conformaret se secundū dei uerbū quod est bonū & spūale triticū, & secundū spiritus sancti beneplacitū, cuius iā dicta duo data recte intelligūtur per uinū & oleū. ¶ Hæc aūt exaudierunt & exaudire nō desinunt Iesrahel, dū saturant ora mutorū & saturando aperiunt, & linguas infantiū disertas faciunt, & aures reserāt ad audiēdū & obediēdū: iuxta illud quod de hoc eodē tritico & uino & oleo saturandos prospiciens spūs p̄dixit in psalmo Edent pauperes & saturabuntur, & laudabūt dñm, Laudabunt quippe, non aliud est q̄ invocabunt: quod hic significatur per exauditionis uerbum. Sequitur. L Et seminabo eam mihi in terram, & miserebor eius quę fuit absq; misericordia, & dicam non populo meo, populus meus es tu, & ipse dicet, deus meus es tu. ¶ Seminabo eam mihi in terram, subauditur uniuersam, id est disseminādo uerbū prædicationis, ecclesiam catholicam in toto orbe terrarū diffundam, ut non sit tantum in una Iudaica gente, sed in omni gente & natione, iuxta quod in psalmo testatur filius, dictum sibi esse à patre. Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Et miserebor (inquit)

Psal. 18

Luc. 24
Ioh. 20

Act. 2

Act. 13
Esa. 49

Act. 16

Psal. 21

Psal. 2

eius.

eius. Cuius eius? Quæ fuit absq; misericordia. Hæc omnia faciendo quæ huc usq; pollicitus sum, lactando & ducendo eã in solitudinẽ, loquendo ad cor eius & cætera peragendo, miserebor eius, & hæc est misericordia quam faciã illi, quæ fuit absq; misericordia. Iam supra hoc diximus, cuncta hæc q̃ hoc prolixæ promissionis capitulo sub relatiuis pronominibus cõtineantur, ab eo qđ ait. Ecce ego lactabo eã: ista clausula cõpleri, q̃ fuit absq; misericordia, atq; hic tandẽ designari, ad quã fiant promissiones huiusmodi, mira nõ solũ ueritate, uerumetiã elocutionis arte, ut nõ usquequaq; iracatur cõtra scripturã, quã seruari oportebat, illa, contra quã superius dictũ est: Voca nomen eius absq; misericordia. Putat nanq; ipsa, q̃ uocatur absq; misericordia, sibimet bona hæc promitti, & semetipsam esse de qua nunc dicitur, & miserebor eius q̃ fuit absq; misericordia. Verũ longe aliud est uocari uel esse absq; misericordia, atq; aliud fuisse absq; misericordia. Nã absq; misericordia uocat, & est domus carnalis Israhel, cui nõ addã (inquit) ultra misereri. Absq; misericordia uero fuit gentilitas, cuius nũc miseretur deus. Hoc manifestius liquet ex eo qđ protinus addidit. Et dicã non populo meo, populus meus es tu, & ipse dicit, deus meus es tu. Iste nãq; populus gentilis est, cui Paulus apl̃us dicit. Qui eratis illo in tẽpore sine Christo, alienati à cõuersatione Israhel & hospites testamẽtorũ promissionis, spem nõ habẽtes, & sine deo in hoc mũdo. Nũc aũt in Chr̃o Iesu uos q̃ aliquãdo eratis longe facti estis prope in sanguine Christi. Ephe. 2.

FINIS LIBRI PRIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHTAM COMMENTARIORVM LIBER II.

SVperiori loco, ubi dictum est, Et dixit dominus ad Osee: Vade sume tibi uxorem fornicariam, & fac filios fornicationum, meminimus: & nunc quoq; meminisse debemus, uerficuli longe inferius in hoc propheta scripti, cũ dominus dicit: Et locutus sum prophetis, & ego uisionem multiplicaui: & in manu prophetarum assimilatus sum. Diximus dominum in manu prophetæ huius assimilatum, in eo uidelicet, q̃ semel & iterum, ac tertio accessit ad mulierem fornicariam, & fecit filios fornicationum. Huic nanq; illud simile est, quod tertio dominus accessit ad gentem Hebraicam. Primo, quando pepigit fœdus siue confirmauit testamẽtum cum Abraham. Secundo, quando legem dedit in monte Syna, post annos quadringentos & triginta. Tertio, quando propheticũ sermonem conscribendũ misit, qualem primus & scripsit, et cecinit Dauid. At uero à domo eiusdem Dauid scissæ sunt decem tribus post mortem Salomonis, et domũ eius secuta est sola tribus Iuda, et quæ contigua illi erat tribus Beniamin, sicq; de una domo Iacob duæ factæ sunt domus: altera domus Israhel, et altera domus Iuda: de quibus in isto cũ dixisset: Voca nomen eius absq; misericordia, continuo subiunxit: Quia nõ addam ultra misereri domui Israhel: sed obliuione obliuiscar eorum et domui Iuda miserebor. Istæ (ut alio iam loco diximus) duæ sunt mulieres, quarũ altera apud Ezechielẽ dicitur Oolla, altera Ooliba. Videamus igitur sequentia, Et dixit dominus ad me. ℣ Adhuc vade, ℟ dilige mulierem dilectam amico, ℟ adulteram, sicut diligit dominus filios Israhel, ℟ ipsi respectant ad deos alienos, ℟ diligunt vinatia uuarum. Mulier ista ipsa est Ooliba, id est Hierusalem siue domus Iuda. Et quare hæc dicitur dilecta amica? Videlicet pro eo quod superius dixit, et domui Iuda miserebor. Addistinctionem domus Israhel, de qua dixit, quia non addam ultra misereri domui Israhel, sed obliuione obliuiscar eorum, ista dicitur dilecta amico. In quo misertus est domui Iuda: In eo nimirum quod cum domum Israhel transtulisset Salmanassar rex Assyriorũ, domum autem Iuda captiuasset rex Babylonis, domum quidem Iuda dominus soluit de ca- Osee. 3. Gen. 15. 17. Exo. 20. Ezech. 23. CAP. III.

ptiuitate post. LXX. annos, domũ autem Israhel non soluit, sed tenentur captiui in Aila & in Abor, iuxta fluuium Gozam in ciuitatibus Mœdorũ. Translatus est (inquit scriptura) Israhel de terra sua in Assyrios, usq; in diẽ hãc. Dilecta ergo recte hęc dicit amico, qa pareius percussit hãc Oolibam, q̃ sororem eius Oollam. Prioris amicitiæ memor, imò propositi sui, de quo mox dicendum est in præsenti loco. Sed uide quomodo, cũ dixisset mulierẽ dilectam amico, statim addidit, & adulteram, subauditur, sicut est & soror eius. Sequitur enim. Sicut diligit dominus filios Israhel, & ipsi respectant ad deos alienos, & diligunt uinatia uuarũ. Idem nanq; est, acsi dicat. Quia domus Iuda sic adultera est ut domus Israhel. Vtraq; em̃ cum diligeretur à dño, sæpe respexit ad deos alienos, & dilexit uinatia uuarum, id est eosdẽ deos, imò dæmones, qui uere tanq̃ uinatia uuaꝝ sunt. Sicut em̃ tẽpore uindemiæ pressis uuis, uinoq; in apotecis recondito, uinacia foras proiciuntur: sic habitis in supernis iudicio, factaq; bonorũ & malorꝝ diuisione angelorꝝ, boni in beatis mãsionibus cõfirmati, mali aũt foras proiecti sunt. Istos deos se esse mentientes ista mulier Ooliba dilexit, & ad eos respexit nõ minus q̃ Oolla, id est domus Iuda nõ minus q̃ domus Israhel. Hierusalem nõ minus q̃ Samaria. Vnde in Ezechiele dñs cum dixisset de Oolla, id est de Samaria. Ipsi discooperuerũt ignomoniã eius, filios & filias eius tulerũt, & ipsam occiderũt gladio, continuo subiunxit. Quod cũ uidisset soror eius Ooliba, plus q̃ illa insaniuit libidine, & fornicationẽ suã super fornicationem sororis suæ ad filios Assyriorꝝ præbuit, impudẽter ducib⁹ & magistratibus ad se uenientibus indutis uestе uaria, equitibus qui uectabãtur equis, & adolescentibus forma cunctis egregia. Præterea & aliter nũc usq; Iudæi fastidientes uinũ, diligunt uinatia uuarũ: quia in omnibus uiuificantẽ fugientes spiritũ, occidentẽ uilem & aridã sequuntur literam. Sed ad ordinẽ redeamus. Adhuc (inquit) uade, dilige mulierem dilectã amico & adulterã. Post q̃ ad illam Gomer filiã Debellaim, ò tu Osee semel & iterum ac tertio accessisti, & illa totiens cõcepit & peperit, adhuc uade & dilige sororẽ eius similem adulteram. Et est sensus hic mysticus. Post illa tria, quæ iam dicta uel facta sunt, testamẽtum confirmatum cũ Abraham, legem datam per Mosen in monte Syna, & sermonẽ prophe ticum à pluribus prophetis administratũ & conscriptũ: tandem ò saluator, fili dei, uerbum patris, ingredere mundũ ad saluandum genus humanũ, & de domo (inquam) Iuda, de semine Dauid, de uirgine Maria homo factus nascere. Hoc nãq; erat mulierẽ illã diligere, imò & osculũ illi dare. Iuxta quod bona pars, dilecta pars eiusdẽ per Salomonẽ dixit. Osculetur me osculo oris sui. Quod est dicere. Qui olim per figuras loquens uel apparẽs, testamentũ uel fœdus cũ Abrahã pepigit: qui deinde in monte Syna legẽ dedit, & q deinde prophetas misit, ipse iã ueniat & cõiungatur mihi per sacrosanctũ mysteriũ suæ incarnationis. Sequitur. ℒEt fodi eam mihi. xv. argenteis, ⁊ chozo ozdei, ⁊ dimidio chozo ozdei. Et dixi ad eam. Dies multos expectabis me, non fornicaberis, ⁊ non eris coniuncta viro. Sed ⁊ ego expectabo te, quia dies multos sedebunt filij Israhel sine rege, ⁊ sine principe, ⁊ sine sacrificio, ⁊ sine altari, ⁊ sine Ephoth, ⁊ sine Teraphim. ¶Sicut paulo ante, cũ secundum multitudinẽ mulieris loqueretur dicendo, & ibat post amatores suos, &c. repente ad similitudinẽ uineæ transiuit, et dixit, et dabo ei uinitores eius ex eodem loco: Ita & hic de similitudine mulieris, qua dixerat. Adhuc uade, dilige mulierẽ dilectam amico, repente ad similitudinem uineæ transiuit dicens, & fodi eam mihi. Ad proprietatem nanq; spectat uineæ quod dicit, fodi, pro quo uerbo in alia translatione scriptum est, & conduxi, quia magis hoc pertinere uisum est ad similitudinẽ uel proprietatem mulieris. ¶Quid autẽ sibi uult hęc argenteoꝝ quantitas numero. xv. item q̃ chorus ordei et dimidius chorus ordei? Et quidẽ multa sunt quæ hinc potuere dici, uidelicet quindenariũ argẽteorum numerũ ad. xv. lunã, qua die exierunt filij Israhel liberati ab Aegyptijs. Chorũ autẽ ordei, et dimidiũ chorũ ordei, qui sunt simul. xlv. modij, ad. xlv. dies congrue referri, q̃ bus egressi, peruenerunt ad montẽ Synai die. xlv. Qui em̃. xlv. die ad eũ peruenerunt locũ in quo legẽ acceperunt, bene. xlv. modijs ordei fuisse referuntur conducti. Nõ quidẽ hunc sensum ab antiquioribus traditũ tenuem arbitramur, sed qa ad saluatoris aduentũ (sicut iam dictum est) præsens spectat locus, ex tunc em̃ sedent Iudæi sine rege et principe, secundum hæc eadem tempora literæ huius sacramentum enucliare conamur. ¶Quærentibus nobis ut inue-

4. Re. 17

Diligere uinatia.

Ezech. 23.

Can. 1.

ut inueniamus, iuxta promissum dicentis: Quærite & inuenietis, tandē illud occurrit, quia neq; in argenteis neq; in ordeo quantitas ad binarium numerum peruenit, sed neq; in unitate remansit. Esset unitas, si ita dixisset, & fodi eā mihi .x. argenteis, Est em̄ denarius secunda unitas: item q̄, si dixisset, & choro ordei, neq; addidisset dimidio choro ordei, esset itidē unitas in quantitate pacti. Excessit unitatem, nec tamen ad binarium peruenit, quia neq; uiginti sunt argentei, qui numerus binarius decenus est, neq; duo sunt chori ordei, qui binarius est singularis. In utroq; limite, id est tam in deceno q̄ in singulari, unitas est & semis, & sicut iam dictū est in neutro ad binarium peruenit. Porrò, absque binario uel minus q̄ in binario numero, coniugium non fit, neq; carnale, quod deus in initio coniunxit: neque spirituale, de quo ad hunc prophetam hic mysticus sermo fit, de quo Apostolus cū præmisisset, & erunt duo in carne una, continuo subiunxit. Sacramētum hoc magnū est, ego autē dico in Christo, & in ecclesia. Quid igitur hoc sibi uult, quia neq; uiginti argenteis dixit, neq; duobus choris ordei, qui numerus est coniugalis, sed utrobiq; & super unitatē ascendit, & tamē ad binarium nō peruenit: nisi quia mulier ista sic dilecta, cuius de carne Christus deus homo fieri dignatus est, & tanq̄ sponsus de thalamo suo processit, ad coniugiū eiusdē Christi non peruenit? Sequitur em̄. ¶ Et dixit ad eam. Dies multos expectabis me, non fornicaberis, & non eris viro, sed & ego expectabo te. ¶ Itaq; defectū coniugij significat hic defectus, tam deceni q̄ singularis binarij, & iccirco recte neq; unitas sola, neq; binarius totus est, quia gens illa, de qua Chrūs, ecclesiæ sponsus, natus est, neq; uirgo est, quippe q̄ iam adultera p̄senti loco dicta est, neque uxor aut cōiunx esse meret, qa sine uiro, qa filiū nō cōfitens, nec patrē habet. At cōtra, q̄ uirū hūc habet, q̄ sponsa dici meret & est, & uirgo est & coniunx, atq; iccirco quātitas argenteoꝝ eius unitate & binario taxata est. Sic em̄ in Cāticis habes. Vinea fuit pacifico, in ea q̄ habet populos, tradidit eā custodibus, uir affert pro fructu eius mille argenteos. Statim q; uir ipse, scilicet Chrūs dicit. Vinea mea corā me est. Mille tui pacifici & ducenti his q̄ custodiūt fructus eius. Millenarius quippe, sicut Abacistæ melius norunt, quarta unitas est. Eodē nāq; charactere, q̄ unus in singulari limite nota t, trāslato in † millenū limitē, mille significātur. Ducēti uero in † cēteno limite, eodē charactere significātur, q̄ in singulari duo p̄notant. Igitur sicut illa neque uirgo, neque uiro iūcta est, & iccirco argentei eius neque decē sunt, neque uiginti, neque chorus unus, neque chori ordei. Sic ecōtra, hæc et uirgo et cōiunx est, et iccirco argētei eius et mille sunt et ducenti. Præterea et hoc notandū, qd illa et argentū accipit et ordeū: Hæc aūt solūmodo argēteos. Quia habet quidē illa quippiā argēti, id est sermōis sancti in lege et prophetis, et soli ordeo occidentis literæ incūbit. Hæc aūt totū quod habet argentū est, neque em̄ ordeū literę adtēdit, sed solo uiuificātis spūs argēto delectat. Et dicit: Eloquia dñi eloqa casta, argētū igne examinatū, probatum terræ, purgatū septuplum. Dicitur ergo illi, quæ nō habet grām cōiugij. Dies multos expectabis me, non fornicaberis, et non eris uiro. Quid hoc sit, cōfestim exponitur his uerbis. Quia dies multos sedebūt filij Israhel sine rege, et sine principe, et sine Ephoth, et sine Teraphim. Ecce hodie ueritatem huius prophetiæ completam uidem⁹ quia Iudæi ducti in omnes gentes captiui, sine rege, et sine principe sunt. Hoc nō fuit antequā Chrūs ueniret, sed sicut p̄dixerat patriarcha Iacob, nō auferetur sceptrum de Iuda, et dux de fœmore eius, donec ueniat q mittendus est, usque ad eius aduentū, et si nō semper regē, semper tamē habuerūt principē: ita ut duces et iudices de semetipsis haberēt, etiā cū in Babylone captiui essent. Nā ibi q̄que iudicia sua p̄ semetipsos exercuerūt, Exēpli gra, Susanna quidē cōdemnātes ut ducerēt ad mortē, sed reuersi ad iudiciū duos p̄sbyteros, q falsum aduersus illā testimoniū dixerāt, iudicauerūt et interfecerūt. At ubi Chrūs uenit quē nō receperūt, iudices et p̄fides alienos habuerūt, et nō licuit eis iudicare uel p semetipsos terminare iudiciū. Inde est quod cū diceret eis Pilatus de dño Iesu, accipite eū uos, et secundū legē uestrā iudicate. Respondērūt. Nobis nō licet interficere quenq̄. Ex tunc sedent sine rege et sine principe, et multi dies sunt. Nā quia regem suū Christū non requirūt, nec regem nec principem de semetipsis habere digni sunt. Sedent et sine sacrificio et sine altari, quia perdito loco ubi templum et altare habebant, de quo illis in lege præcipiebatur, in loco quē elegerit dominus, immolabitis ei, et non in omni loco, nequaq̄ legales uictimas offerūt.

Mysterij huius numeri. Mat. 7.

Ephe. 5.

Can. 8

for. † quartū forte † tertio

Psal. 11.

Ge. 49

Dan. 13.

Ioh. 18

Deu. 16.

Ephoth. Teraphim

Sedent & ſine Ephoth & ſine Teraphim. Ephoth proprie ſuperhumerale uocatur, ſed hic pro omni ueſtimẽto ſacerdotali accipitur. Teraphim proprie appellantur figuræ & ſimulachra, ſed hic pro omni ornamẽto ſacerdotali poſitũ eſt. Hæc oĩa Iudæi perdiderunt. Qũo aũt expectant Chriſtũ, uel qũo illos Chrũs expectat? Dicit eñ. Dies multos expectabis me, nõ fornicaberis, & nõ eris uiro, ſed & ego expectabo te. Nimirũ male expectãt, quia reſpuentes illũ, qui iã uenit, aliũ ſibi pollicẽtur Meſſiã. Hinc ipſe cũ dixiſſet: Ego ueni in noĩe patris mei, & nõ accepiſtis me, ſubiunxit: Si alius uenerit in nomine ſuo, illũ accipietis. Porrò Chrũs illos bene expectat, uidelicet donec plenitudo gentiũ introeat. Cæcitas (inquit Apl'us) ex parte contigit in Iſrahel, donec plenitudo gentiũ intraret, & ſic omnis Iſrahel ſaluus fieret. Hoc ipſum eſt quod hic continuo ſubiungit. ¶ Et poſt hec reuertentur filij Iſrahel, & querent dominum deum ſuum, & Dauid regem ſuum, & pauebunt ad dominum, & ad bonum eius in nouiſſimo dierum. ¶ Interea non fornicaberis (inquit) & non eris uiro. Hoc eſt, nec amatoribus turpiter te proſtitues, nec mihi uiro legitimo coniungeris, à quo conducta es. Iſtis nanq; diebus Iſrahel ſiue ſynagoga, neq; fornicatur publice cum Baal, ſiue cum uitulis aureis, ſicut tunc faciebat: neq; uiro ſuo Chriſto eſt, ac perinde nec patrem Chriſti deũ habet. Poſt iſtos dies, ſiue poſt hæc reuertentur (ut iam dictũ eſt) quia cũ plenitudo gentiũ intrauerit, quærent dominũ deum ſuum, & Dauid regẽ ſuum, id eſt, deũ patrẽ & filium eius confitebuntur Ieſum Chriſtũ. Et pauebunt (inquit) ad dominũ, & ad bonũ eius in nouiſſimo dierum. Duabus perſonis, ſcilicet patri & filio, tertiam addidit, id eſt ſpñ ſanctũ, dũ præmiſſo, & quærent dominũ deũ ſuũ, & Dauid regẽ ſuũ, ſubiunxit, & pauebunt ad dominũ. Pauebunt plane, id eſt ineffabiliter admirabũtur, attoniti pro magnitudine rei uel gaudij ſui, uidelicet quomodo pauebat Thomas, quãdo dicente ſibi dño, Infer digitũ tuum huc, & uide manus meas, & affer manũ tuã, & mitte in latus meũ, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis, Reſpondit, & dixit ei. Dominus meus & deus meus. Sicut eñ Thomas cũ cæteris diſcipulis illa die nõ fuit, quando Ieſus uenit, & dicentibus illis: Vidimus dominũ, Non credidit: poſt octo aũt dies erat cũ eis, & uenientem iterum Ieſum, uidit & credidit: ſic hodie Iudæi nobiſcũ non ſunt, & dicẽtibus nobis, reſurrexiſſe illũ quẽ crucifixerũt, nõ credunt: Poſt hæc aũt nobiſcũ erunt, & cognoſcent eũ, & pauebũt ad bonũ eius in nouiſſimo dierũ. Sequitur. ¶ Audite verbum domini filij Iſrahel, quia iudicium domino cum habitatoribus terre. Non eſt enim veritas, & non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit. ¶ Poſtq; in capite libri (ut dignũ erat) de Chriſto ſcripſit, mirã ſimilitudinẽ ſiue parabolã adhibens de muliere, ad quã ſemel & iterũ ac tertio iuſſus eſt accedere. Itemq; de muliere dilecta & adultera, quã iuſſus eſt adhuc diligere: nũc demũ agit id, qđ nõ quidẽ primũ, ſed tamen bonũ ſecundariũ eſt in ordine officij prophetici, ſcilicet peccata redarguendo populi, in qbus tũc erat, & pro qbus tandẽ mereret proñci atq; diſpdi. Sic Ezechiel quoq; in capite libri, id eſt in prioribus uiſionibus longe poſt futura, pſcripſit myſteria filij dei p quatuor facies, hoĩs, uituli, leonis, atq; aquilæ uolantis: & tũc demũ q̃ minora uel ſecũdaria ſunt, prophetauit uel ſcripſit, ſcilicet inſtantẽ captiuitatẽ populi in Babyloniã tranſmigraturi. Tuer go (inqt) fili hoĩs, fac tibi uaſa trãſmigrationis, & tranſmigrabis per diẽ corã eis, &c. Ait itaq;. Audite uerbũ domini filij Iſrahel, quia iudiciũ dño cũ habitatoribus terræ. Filij Iſrahel, iamiam in captiuitatẽ ducendi, quibus non addet dñs ultra miſereri, quibus dicit dominus, non populus meus uos, audite uerbũ domini, audite & ſcitote: quia iudicio uobiſcũ agitur, quia uos nõ ſine cauſa patimini aut patiemini: ſed multis cauſis p̃cedentibus. Audite & ſcitote uos, audiat & ſciat orbis uniuerſus, omneſq; generationes, tã p̃ſentes q̃ futuræ, cauſas eſſe magnas, propter quas relinquamini abſq; miſericordia. propter quas dño uobiſcũ ſit iudiciũ ſine miſericordia. Quẽnã illæ ſunt cauſæ? Ait. Nõ eſt eñ ueritas, & nõ eſt miſcdia, & nõ eſt ſciẽtia dei in terra, &c. Anteq̃ cauſas hmõi ptractemus, ſciendũ eſt, quia peccata populi illius non minora q̃ gentiũ peccata percutit, & in ſola Chriſti fide, per quã & Abrahã anteq̃ circũcideret, iuſtificatus eſt, iuſtificationẽ hæc prophetica ueritas cõſtituit atq; repromittit. ¶ Et ut totũ prophetiæ corpus p̃luceſcat, iã dicimus, qa ſepties ab hinc uſque ad finem uo

Ioh. 5

Ro. 11.

Futura Iudæorũ cõuerſio.

Ioh. 20

CAP. IIII.

Ezech. 12

Argumẽtũ & ſumma, totius prophetiæ libri huius.

nem uoluminis peccata cõmemorat atq; replicat, & p singulas uices in Christũ sermo recurrit q solus oĩm credentiũ atq; pœnitentiũ iustitia est. Vices istæ iã numerandæ uel præsignãdæ sunt. Primo, inter cætera sic proloquẽs secũdũ multitudinẽ eor̃ sic peccauerũt mihi, fornicati sunt, & nõ cessauerũt, spũs em̃ fornicationũ decepit eos, & fornicati sunt à deo suo, q̃m ipsi cũ meretricibus uersabãtur, & cũ effœminatis sacrificabãt, patriceps idolorũ Effraim, dimitte eũ. Quibus utiq; dictis illos nõ minus q̃ Gentiles sub peccato esse causat, atq; cõuincit, tandẽ Christũ q solus iustificat utroscq; taliter loquentẽ, introducit. In tribulatione sua mane cõsurgent ad me dicentes. Venite, & reuertamur ad dñm, qa ipse cœpit & sanabit nos, percutiet & curabit nos, &c. ¶ Secũdo ita incipiens. Ipsi aũt sicut Adã trãsgressi sunt pactũ, ibi p̃uaricati sunt in me. Galaad ciuitas operantiũ idolũ, supplantata sanguine & quasi fauces uirorũ latronũ, & cætera usq; ad illud, ex dieb⁹ Gabaa peccauit Israhel, ibi steterunt, nõ cõprehendet eos in Gabaa præliũ sup filios iniquitatis, iuxta desideriũ meum corripiã eos, cõgregabuntur super eos populi, cũ corripiẽtur propter duas iniquitates, tandẽ iustũ & iustificantẽ Christũ sic introducit. Effraim uitula, docta diligere triturã, & ego Infra. Io. transiui super pulchritudinẽ colli eius. Ascendã super Effraim, arabit Iudas, cõfringet sibi sulcos Iacob. Seminate uobis in iustitia, metite in ore misericordiæ, innouate uobis nouale tẽpus aũt requirendi dñm, cũ uenerit, q docebit uos iustitiã. ¶ Tertio cõfestim pctã repetẽs Arastis (inqt) impietatẽ, messuistis iniquitatẽ, comedistis fructũ mẽdacij, &c. qbus p̃missis, cõtinuo saluatoris eiusdẽ aduẽtũ repromittit, sic eloquẽs psonã dei patris. Sicut mane trãsit, ptransit rex Israhel, qa puer Israhel, & dilexi eũ, & ex Aegypto uocaui filiũ meũ. ¶ Quarto itidẽ pctã replicans & dicens, Baalim immolabãt, & simulachris sacrificabant, & ego q̃si nutritius Effraim portabã eos in brachijs meis, & nescierũt qd curarẽ eos in funiculis Adã trahã eos in funiculis charitatis, & ero eis q̃si exaltans iugũ sup maxillas eor̃, & declinaui ad eũ, ut uescer etur, nõ reuertetur in terrã Aegypti, & Assur ipse rex eius: qm̃ noluerũt cõuerti, &c. repente ad eũdẽ saluatorẽ sermo recurrens, ipsumq; repromittens, Post dñm (inquit) ambulabũt, q̃si leo rugiet, qa ipse rugiet, & formidabũt filij maris, et uolabunt q̃si auis ex Aegypto, et q̃si colũba de terra Assyrior̃, et collocabo eos in domibus suis, dicit dñs. Denicq; dñs de quo ait, quasi leo rugiet, saluator noster est, de q̃ et patriarcha Iacob p̃dixerat catulus leonis Iuda, ad prædã fili mi ascẽdisti, requiescẽs accubuisti ut leo, et q̃si leæna ipsa rugijt, et formidauerũt filij maris: Quia resurrexit, et p̃dicatores ap̃los suos misit, et timuerunt atq; ad pœnitentiã cõuersæ sunt nationes orbis, et auolauerũt et nũc usq; auolare non desinũt: quasi auis ex Aegypto huius seculi, et collocat eos in domibus suis, uidelicet in supernis mansionibus, de qbus ait. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si q̃ minus dixissem uobis, qa uado parare uobis locũ, &c. ¶ Quinto pctã repcutiẽs cõfestim dicẽdo: cieẽdedit me in negotiatiõe Effraim, et in dolo domus Israhel, et cætera usq; ad id, Iccirco erunt q̃si nubes matutina, et sicut ros mane p̃teriens, sicut puluis turbine raptus ex area, et sicut fumus de fumario: cõtinuo saluator ipse suũ repromittens aduentũ. Ego aũt (inqt) dñs deus tu⁹ ex terra Aegypti, et deũ absq; me nescies, et saluator nõ est p̃ter me, &c. ¶ Sexto p̃tinus pctã cõmemorãs dñs dicẽdo: Iuxta pascua sua adimpleti sunt, et saturati sunt, et eleuauerunt cor suũ, et obliti sunt mei, &c. tunc demũ itidem suũ repromittens aduentũ, de manu mortis (inquit) liberabo eos, et de morte redimam eos. Ero mors tua ò mor, ero morsus tuus inferne, et cætera, usq; ad id, et ipse diripiet thesaurũ oĩs uasis desiderabilis, ipse inquam uidelicet Chrũs, q in persona sua dixerat. Ero mors tua ò mors, qa per mortẽ suã fortem armatũ uicit, et uasa eius diripuit. ¶ Septimo, acriter eadẽ peccata cõdemnãs propheta, dicendo. Pereat Samaria, qm̃ ad amaritudinẽ concitauit deum suũ, in gladio pereat, paruuli eorũ elidantur, et fœtæ eius discindantur: protinus in Christũ uel Christi aduentũ respiciens, cõuertere (ait) Israhel ad deum tuum, et cætera, usq; in finẽ. Quibus utiq; et ueri Israhelis conuersionẽ, et peccatorũ per eundẽ Christũ remissionẽ, et donorũ spũs sancti abundantem et gratuitã mystice p̃signat effusionẽ. Ita quotiens peccata gentis percutit siue enumerat, totiens in aduẽtũ siue sacramẽtũ filij dei suũ propheticus sermo cursum terminat, illud uidelicet innuens, quod iustificari et à peccatis saluari non aliter q̃ per grãm uel fidẽ eius qs possit. Vnde apostolus tam Iudæorũ q̃ Gentiũ peccatis opportune cõmemoratis, tandẽ dicit

Iustificati

Rom.5 Iustificati igitur ex fide, pacem habemus ad deum, per dominum nostrum Iesum Christũ.
¶Nunc ipsum literæ uel expositionis ordinẽ ingrediamur. Præmisso (ut iã dictũ est) audite uerbũ dñi filij Israhel, quia iudiciũ dño cũ habitatoribus terræ: Quo dicto, nõ tantũ attẽtos, uerũ & attonitos reddere potuisset eos, si haberent aures audiendi, cõfestim causam ingrediens sic incipit. Nõ est em̃ ueritas, & nõ est misericordia, & nõ est scientia dei in terra. Maledictũ, & mendaciũ, & homicidiũ, & furtũ, & adulteriũ inundauerũt, & sanguis sanguinẽ tetigit. Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur oĩs qui habitat in ea, in bestia agri, & in uolucre cœli, sed & pisces maris cõgregabũtur. Veruntamẽ unusquisq; non iudicet, & nõ arguatur uir. Populus em̃ tuus, sicut hi q contradicũt sacerdoti, &c. Fere totam hanc sermonis prophetici partẽ, usq; ad id quod ait, in tribulatione sua mane consurgent ad me, Hic præscribi ratio postularet, nisi festinãtis ad expositionem lectoris uitaremus offensam.

Eadẽ materia Pauli ad Romanos, quæ Osee.

¶Deniq; arbitramur apl'm nusq̃ certius respexisse aut respicere potuisse, ut ad Romanos scribẽs, redargutis uehemẽtissime peccatis gentiliũ, diceret protinus cõuersus ad Iudæum Propter qđ inexcusabilis es ò homo oĩs q iudicas. In quo em̃ iudicas alterũ, teipsum cõdemnas. Eadẽ em̃ agis q̃ iudicas, &c. Reuera si nosse cupis q̃ uere Iudæo iudicanti gentilem dixerit, eadẽ em̃ agis quæ iudicas: mala hæc loco p̃senti conscripta de Iudæis conferamus illis quæ de gentibus Apl'us cõmemorauit illic, & luce clarius liquebit, quia mala illorum et

Ro.2

Ro.1. mala istorũ, non utcunq; similia, uerum eadẽ sunt. Verba quidem diuersa, sed res eadẽ sunt Illud breuiter prælibandum, quia sicut Apostolus illic ait: Propter qđ tradidit illos deus, uidelicet gentiles, in desideria cordis eorum & in immunditiam: & hoc ipsum traditionis uerbum tertio repetiuit dicens: Propterea tradidit illos deus in passiones ignominiæ. Itemq;. Et sicut non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in reprobũ sensum, ut faciant ea, quæ nõ conueniunt. Ita & hic Iudæum fornicantẽ idẽ deus tertio tradit uel tradi iubet, dũ derelinquit & redargui prohibet. Primo nãq; dicit: Veruntamẽ unusquisq; nõ iudicet, & nõ arguatur uir. Populus em̃ tuus sicut hi q contradicũt sacerdoti. Secũdo autẽ: Non uisitabo super filias uestras, cũ fuerint fornicatæ, & sponsas uestras cũ adulterauerint qm̃ ipsi cũ meretricibus uersabãtur, & cũ effœminatis sacrificabant. Deinde tertio: Particeps idolorũ Effraim, dimitte eũ, Separatũ est conuiuiũ eorũ, fornicatione fornicati sunt. Sano quippe intellectui non aliud est, qđ iuxta Apl'm deus gentiles tradidit, q̃ qđ iuxta hunc prophetam Iudæũ uirum uetuit arguí: non uisitare se dixit, dimitti iussit, uidelicet secundũ desideria cordis sui. Item qđ de gentibus Apostolus ait, repletos omni iniquitate, malicia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, &c. Hoc idẽ de Iudæis prophetа hic enũciat, breuius tñ, cũ dicit. Maledictũ, et mendaciũ, et homicidiũ, et furtũ, et adulteriũ inundauerũt, et sanguis sanguinẽ tetigit. Vnde mirãda et laude digna uere sapiẽtis apostoli dispẽsatio, qui in disceptatiõe Iudæorũ et Gentiliũ, quæ causa fuit scribẽdi epistolam ad Romanos, ut utroscq; cõpesceret, prius Gentiles tetigit q̃ Iudæos. Quã ob causam? Videlicet quia ex Iudæis quidẽ, omniũ gentiũ cõtemptoribus, totũ certamen oriebatur, et reatus eorũ maior erat: quia legẽ habentes, legis erant p̃uaricatores, atq; iccirco prius ipsi deburerãt repercuti, et ostẽdi sibimet q̃les fuerint: sed gẽtiles ad audiendũ patientiores erant, Laudabilis ergo (ut iam dictũ est) dispensatio siue discretio redarguentis apostoli, qa redargutionẽ illorũ differens, qui merebãtur quidẽ magis, et prius redarguit, sed minus erãt patientes, prius illos redarguit, q minus quidẽ dãnabiles, sed magis erãt patiẽtes. Igitur (ut supra diximus) prolixũ sermõis huius prophetici capitulũ causa hic postulabat p̃scribi et sermõi apostolico cõferri: sed nos utriusq; summã sic tetigisse cõtenti, deinceps carptim singula percurramus, paulatimq; singula horũ qualiter singulis apostoli dictis consonent, intueamur.

Sapiens dispẽsator Paulus.

Ait. Non est veritas, & non est misericordia, & non est scientia dei in terra. Hoc est (inquit) iudiciũ est dño cũ habitatoribus terræ, iudiciũ (inquã) et non misericordia, neq; em̃ addãultra misereri domui Israhel, qa in terra, id est, eisdẽ habitatoribus terræ nõ est ueritas, et nõ ẽ misericordia, et non est sciẽtia dei. Tria hæc si bñ cõsiderent, digna sunt ut ubi cũq; fuerint, cedat iudiciũ, et accedat misericordia dei: ubicũq; aũt non fuerint, misericordia locũ nõ habeat iudiciũq; fiat. Vbi nãq; nõ ẽ ueritas, illic neq; cõfessio pctõr ẽ: et ecõuerso, ubi cõfessio pctõr nõ est, illic ueritas nõ est. Si dixerimus (inquit Apl'us) qa peccatũ non ha

Vbi ueritas, ibi confessio peccatorum. 1.Ioh.1

non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis nō est. Ecce aūt hic paucis interiectis dicitur. Veruntamē unusquisq; nō iudicet, & nō aguatur uir. Populus em̄ tuus sicut hi q̄ contradicunt sacerdoti. Nimirū contradicere sacerdoti, est peccatū defendere, quia sacerdotis officiū est, populū de peccato arguere. Igitur sicut in gentibus ueritas nō erat, ita & in Iudæis, siue in illo carnali Israhel ueritas nō fuit, aut est. ¶ At uero acerbius istam ueritatis absentiam in gentibus redarguit Apostus, cum dicit: Reuelatur em̄ ira dei de cœlo super omnem impietatē & in iustitiā hominū eorū, qui ueritatē dei in iniustitia detinent: quia quod notū est dei, manifestū est illis, &c. Ergo ut culpa Iudæorū contra ueritatē, culpæ gentilium ueraciter æquiparetur, quæramus, & mox occurret, quomodo & illi ueritatem dei in iniustitia detinuerunt. Formatis nanq; uitulis aureis, dixerunt. Hi sunt dñi tui Israhel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. In hac iniustitia, tam Hieroboam, q̄ populus ueritatem dei detinuit atq; depressit, non em̄ ignorabant, sed ignorantiam simulabant, quia quod notum est dei manifestum erat in illis, non tantum (sicut gentilibus) à creatura mundi, sed plusquàm gentilibus, à scriptura susceptæ legis. Ad summum, quia sciderant sese à domo Dauid, illa ueritas non erat in eis, de qua idem dicit: Iurauit dominus Dauid ueritatem, & non frustrabitur eum, de fructu uentris tui ponam super sedem tuam. ¶ Misericordia quoque non est in eis (inquit) & hoc par est ei, quod itidem Apostolus de gentilibus dicit. Sine affectione, absq; fœdere, sine misericordia. Vsqueadeo & isti erant sine misericordia, ut nec etiam ieiunantes misereri scirent, sicut sub eisdem temporibus de ipsis dixit & scripsit Esaias. Ecce in die ieiunij uestri inuenitur uoluntas uestra, & omnes debitores uestros repetitis, Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Vt breuiter multa, quæ hinc dici poterant, concludam, cum dicit, non est misericordia, consequitur, quia nec est dilectio siue charitas, non solummodo in proximum, uerumetiam in deum. Qui em̄ non diligit proximum aut misereturproximo, constat quia nec diligit deum. Hinc Iohannes dicit. Qui habuerit substātiam mundi huius, & uiderit fratrem suum necesse habere, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Iustum ergo etiam pro hoc iudicium domino, ut uidelicet, quia non diligunt, nec ipsi diligātur, quia non miserētur, nec ipsi misericordiam cōsequantur, sicut iam superius cum dixisset, & uoca nomē eius absq; misericordia, confestim ait: quia non addam ultra misereri domui Israhel, sed obliuione obliuiscar eorum. ¶ Et nō est (ait) scientia dei in terra. Hoc loco si ad uerticulum respicias, quia postmodum sequitur: quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi, nimirū quod hic de Iudæis siue Israhelitis dicit, par est ei quod de gentilibus itidem Apostolus ait, quia non probauerunt deum habere in notitia. Hoc de illis dixit, quibus non quidem ex lege promptum erat dei noticiam habere, sed nihilominus poterat illis notum esse, imò nec ipsam eius notitiam non poterant non habere. Deus enim (inquit) illis manifestauit. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque uirtus eius & diuinitas, ita ut sint inexcusabiles. Quanto magis de Iudæis idē dici conuenit, quibus non tantum à creatura mundi, uerum & ex lege scripta propositam constat fuisse scientiam siue notitiam dei? Porrò, de uerbo, quo ait, quodq; iam ex parte cō memoratum est, quia tu scientiam repulisti, postmodum suo loco plenius dicendum erit. Sequitur. ⊥ Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit ⊥ Sine dubio & hoc illi par est quod de gentilibus ibidem loquens Apostolus. Repletos (ait) omni iniquitate, malicia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, cōtentione, dolo, malignitate, susurrones, deodibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos. Nam quod sequitur, sine affectione, absq; fœdere, sine misericordia, idem est (ut iam ante diximus) quod hic præmissum est. Non est em̄ ueritas, non est misericordia. Quod ille gentiles talibus repletos ait. Hoc idem iste de Iudæis sufficienter exprimit uerbo inundationis, dicendo, inundauerunt: quod nimirum nō mediocritatis, sed plenitudinis est uerbum. Iccirco hæc dicimus, & iccirco huius prophetici & illius apostolici loci collationē facimus & facturi sumus, ut memoria nō excidat quod (sicut iam ante diximus) rectissime apostolis enumeratis gentilium uitijs, conuersus ad hoiem Iudæū

Inexcu

Roma.1.

3.Reg.12.

Psalm.131. Vbi non misericordia, ibi nec charitas.

Esa.58

1.Ioh3.

Scientia de deo.

Ro.1.

Vbi supra.

Sanguis sanguinē tetigit.

Inexcusabilis es(inquit)qui iudicas,eadē em̄ agis quæ iudicas. ¶ Cætera cū per se satis pateant,de hoc uno quod ait,& sanguis sanguinē tetigit,quæritur quid sit. Nā recte quidē sic intelligitur,ac si dictū esset,peccatū peccato superadditū uel appositū est,quia solet sanguinis nomine peccatū designari,ut illic, Libera me de sanguinibus deus deus salutis meæ,sed hoc sensu nihil aliud dixisse uidetur q̄ præcedentia sonuerūt. Dicendo nanq̄,maledictum & mendaciū,& homicidiū,& furtū,& adulteriū inundauerunt,quid aliud sonat q̄ peccatū peccato superadditū? Ergo cū dicit,& sanguis sanguinem tetigit, uidetur cōsanguinitas culpari:qa contra legē dei est,dicētis. Omnis homo ad proximā sanguinis sui non accedat. Talibus ac tantis p̄missis malis. ℒ ℙropter hoc(inquit) lugebit terra, ⁊ infirmabitur omnis qui habitat in ea:in bestia agri ⁊ volucre cœli,sed ⁊ pisces maris congregabuntur. ⅃ Sensus iste est. Quia mala hæc quæ p̄dixi inundauerūt, terra ipsa quæ nō peccauit,aut peccare potuit,utpote res inanimata,uindictæ participationē sustinebit, & lugebit,id est delectabilis species eius nō erit,uersis in cōtrariū,siue in tēperiē elementoꝝ naturis,& deficientibus pariter cū hoibus his,quæ ad usum creata sunt hois,scilicet bestijs agri & uolucribus cœli,& piscibus maris. Congregabūtur(ait)pisces maris,id est simul adducentur,ut ipsi quoq̄ partē sustineant uindictæ pro peccato hois, & diminuatur copia bonorū oim,nō solū in agris,uerūetiā in aquis. Sequitur. ℒ Ueruntamen vnusquisq̄ non iudicet,⁊ non arguatur vir. ⅃ Miro modo q̄ sic peccata punit,peccātes uetat iudicari,prohibet argui. Cur ita uelit,cōtinuo causam subiungit. ℒ ℙpopulus enim tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti. ⅃ Hic meminisse oportet illius uersiculi. Exacerbauit dn̄m peccator,secundū multitudinē iræ suæ non quæret. Quis peccator, uel qñ exacerbauit dn̄m? Nimirū ille peccator,qui cū uenerit in profundū malorꝝ,cōtemnit:tūc exacerbat dn̄m,qñ peccatis suis rebellionē addit,& opa sua defendit,sicq̄(ut alibi scriptum est)currit aduersus dn̄m extento collo,& pingui ceruice armatus est. Istū,siue peccata istius, secundū multitudinē(inquit)iræ suæ nō quęret,id est nequaq̄ in uirga iniquitates eius,neq̄ in uerberib⁹ peccata eius uisitabit,sed tacebit nūc,locuturus tēpore alio. Dicet em̄. Hæc feci̇sti, & tacui. Igitur cū dicit,unusquisq̄ nō iudicet,& nō arguatur uir,populus em̄ tuus sicut hi, q̄ contradicunt sacerdoti. Magnā nimis irā intēdit,qa secundū multitudinē iræ suæ nō quæret,nō iudicat,nō arguit,ut auferat misericordiā suā ab eis,sicut in initio dixerat,qa nō addā ultra misereri domui Israhel. Itē. Quia uos nō populus meus,& ego nō ero deus uester. Quid em̄ est quod ait,Populus em̄ tuus sicut hi q̄ contradicunt sacerdoti, nisi acsi diceret,qa rebelles sunt,& in superbiā elati, peccata sua defendūt? Sacerdotis nanq̄ officiū est(ut iā ante p̄liauimus?)populū uice dei de peccatis arguere. Qui ergo sacerdoti cōtradicunt, secūdum exēplū Adæ,qui deo cōtradixit,dū peccatū suū defendit,atq̄ iccirco sicut ille de paradyso sic iste(quicūq̄ est)à dei regno,& ab ecclesia p̄senti pellitur, ut hic idē populus in Assyrios. His dictis cōfestim ad ipsum populū apostraphā facit,& dicit. ℒ Et corrues hodie,⁊ corruet etiam propheta tecum. ⅃ Me nō iudicante,me nō arguente,pro eo q̄d sis ò populē,sicut hi qui contradicunt sacerdoti,corrues hodie, subauditur iniquitate, q̄ ruina hodie fit,siue hodierna est,uidelicet ad distinctionē sequētis ruinæ: qua rues post hæc in pœnā gehennæ,qui hodie ruis in foueā culpæ. Ruet etiā propheta tecū,subauditur cęcus,qui tibi cæco ducatū p̄bet, qa pseudopropheta est: Quales nimirū prophetæ Baal extiterunt CCCCL. uiri, q ruinę primitias ppessi sunt, qñ Helias pro dn̄o zelatus illos occidit. Itaq̄ te ruente hodie,qa cæcus es,ruet etiā propheta tecū,nihilominus cæcus. Nunqd em̄ p̄t cæcus cæco ducatū p̄bere? Nōne ambo in foueā cadēt? Nā de ipsa cæcitate mox sequitur. ℒ Noctē tacere feci matrem tuam. ⅃ Quid em̄ de nocte dicit,nisi de ignorantiæ tenebris? Denicq̄ & cōtinuo subiungit,exprimens noctē illā. ℒ Conticuit populus meus,eo q̄ non habuerit scientiam. ⅃ Quod aūt eadē insciti̇æ nox uoluntaria fuerit, qd illas ignorātiæ tenebras sponte admiserit,nolendo intelligere,ut bene ageret, sequens uersiculus testis est. ℒ Quia tu scientiam repulisti,repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. ⅃ Q⁹ si adhuc quæritur ubi uel qñ,quid dicēdo,quid agendo,populus ille scientiā dei repulerit: ecce in libro Regū scriptū est. Proloquente Hieroboā oīs multitudo Israhel,cum dixisset ad Roboam filiū Salomonis,pater tuus durissimū iugū imposuit nobis,&c. repente conclamauit.

Sacerdotis officium.

Psalm.50 Leuit.18. Psalm.9 Prouer.18. Iob.15 Psal.49. 3.Reg.18 Matth.15 3.Reg.12

mauit. Quæ nobis pars in Dauid, uel quæ nobis hæreditas in filio Iſai? Redi in tabernacu-
la tua Iſrahel. Nunc uide domũ tuã Dauid. Receſſitq; Iſrahel à domo Dauid. Nimirũ ſic Pſal.ſſ.
recedendo, ſcientiã repulit, ſcire nolens, attendere cõtemnẽs, quod ſcientia & ſalus eſſet ex
domo Dauid, cui iurauerat dñs, dicens: De fructu uentris tui ponã ſuper ſedẽ tuã. Repel-
lendo ergo Dauid. Nonne illũ, in quo uera ſcientia eſt, fructũ uentris eius repulit? Excogi
tato nanq; cõſilio Hieroboã fecit duos uitulos aureos, & dixit eis. Nolite ultra aſcendere in
Hieruſalẽ. Ecce dñi tui Iſrahel, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Igitur iſta nox, iſta ſcien-
tiæ repulſio, de qua culpatur populus hic, par illi eſt, quod loco ſæpe dicto Apl̃us de genti Ro.ſ.
bus ait: Quia cũ cognouiſſent deũ, non ſicut deũ glorificauerũt aut gratias egerũt, ſed eua-
nuerũt in cogitationibus ſuis, & obſcuratũ eſt inſipiens cor eorũ. Dicentes em̃ ſe eſſe ſapien
tes, ſtulti facti ſunt, & immutauerunt gloriã ſuã in ſimilitudinẽ imaginis corruptibilis hoĩs,
& uolucrum & quadrupedum & ſerpentium. Nonne faciendo uitulos & colendo illos,
immutauerũt gloriã ſuã Hieroboã & omnis Iſrahel in ſimilitudines eiuſmodi: p̃ſertim cũ
de alio quoq; tẽpore Pſalmiſta dixerit contra eundẽ populũ, non utiq; gentiũ, ſed ludæo- Pſal.ıoſ
rũ. Immutauerũt gloriã ſuã in ſimilitudinẽ uituli comedentis fœnũ. Vere ergo iſtor; quo-
q; obſcuratũ eſt inſipiens cor, nõ minus q̃ gentiliũ, & ipſa cordis obſcuratio nox eſt, de qua
nunc dicit: nocte tacere feci matrem tuã. Matrẽ ſane populi dicit magiſtrã eius ſynagogã.
Hæc nimirũ nocte tacere cõpellitur, dũ propter inſipientis & obſcurati cordis tenebroſam
ignorantiã, docendi authoritas ſiue locus ille aufertur. Tacente aũt matre q̃ docebat, neceſ
ſario conticuerũt, id eſt ſimul tacuerũt & filij qui docebantur. Confeſtim ergo cõuerſus ad
eos qui mirarent̃ tinniẽtibus utriſq; auribus, & dicerent, quare ſic fecit dñs terræ huic & po
pulo huic: iccirco (ait) cõticuit populus meus, quia nõ habuit, imò habere noluit ſcientiam.
In quo cõticuit? In eo uidelicet, q̃ celebrare uel celebris eſſe deſiit, quia feſtiuitates eius: ſab
bata eius, neomenias ſiue Calendas eius, & oĩa feſta tẽpora eius ego proieci. Satius nãq; mi
hi eſt, ut in captiuitatẽ ducti cõticeſcant, q̃ ut ſub noĩe meo coram uitulis ſuis tripudient, &
cantando ſubſiliant. Dicoq; populo huic. Auferà me tumultũ carminũ tuor;, deſcende & Amos.ſ
tace in terrã captiuitatis, in terrã Aſſyrior;. Q; ſi adhuc murmurat & dicit, quare ſic factũ
eſt mihi, dico illi quia tu ſciẽtiã repuliſti, repellã te ne ſacerdotio fungaris mihi. Itaq; ſacer-
dotio, nequaq̃ fungi & conticeſcere, paria ſunt, quia uidelicet ſicut in functione ſacerdotij
pollet eloquij libertas, ſic ecõtra in defunctione uel depoſitione ſacerdotij cadit loquendi
authoritas. Sequitur: ⌊ Et oblita es legis dei tui, obliuiſcar filiorum tuorum ⌋ et ego ⌊ Pſal.ıoſ
Obliuio pro contemptu ponitur hic, quẽadmodũ & illic. Cũ dixiſſet Pſalmiſta, Et muta-
uerunt gloriã ſuã in ſimilitudinẽ uituli comedẽtis fœnũ, cõtinuo ſubiunxit. Obliti ſunt de-
um qui ſaluauit eos. Cauſa nãq; ſimilis, imò eadẽ uel maior p̃ceſſerat, ut diceret hic, & obli 3.Re.ız
ta es legis dei tui, qa uidelicet tũc unũ i deſerto fecerat uitulũ, nũc aũt duos, alterũq; eor; in
Dan, & alter; poſuerũt i Bethel. Loquit aũt cõuerſus ad illã de q̃ dixerat, nocte feci tacere
matrẽ tuã, uidelicet matrẽ populi ſynagogã, ſiue ſacerdotũ, aut ſenior; cœtũ, de q̃r; regimi
ne uel magiſterio populares pendebant. Oblita ergo es legis, id eſt cõtempſiſti legẽ dei tui:
par pari refero, quia obliuiſcar filior; tuor;, id eſt contemnã filios tuos & ego, quẽadmodũ
& ſuperius dixi, quia nõ addã ultra miſereri domui Iſrahel, ſed obliuione obliuiſcar eorum
His dictis ad illã matrẽ, id eſt ſacerdotũ & magiſtror; turbã ſiue multitudinẽ, rurſus ad audi
tores conuertitur, & de eiſdẽ taliter conquerẽdo loquitur. ⌊ Secundum multitudinem
eorum ſic peccauerunt mihi. gloriam eorum in ignominiam commutabo. ⌊ Peccata
populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum ſubleuabunt animas eorum, & erit
ſicut populus ſic ſacerdos, & viſitabo ſuper eum vias eius, & cogitationes eius
reddam ei. ⌋ Secundũ multitudinẽ inquit. Quicquid extra rationẽ numerũq; uel ordinẽ le Multitudo
gitimũ effluit uel ſuper creſcit, recte multitudo ſiue multiplicitas uocari debet. Conſtat ſacerdotũ.
aũt quia diebus illis turba ſacerdotũ ultra ſtatutũ ſanctæ legis ordinẽ terminũq; excreuerat 3.Re.ız.ıȝ.
Scriptũ eſt em̃. Et fecit Hieroboã phana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi qui
non erant de filijs Leui. Item & alibi ſcriptũ eſt, quia quicũq; uolebat, implebat manũ ſuã,
& fiebat ſacerdos excelſor;. Ita multiplicati ſacerdotes fuerant, utpote indifferenter aſſum
pti decunctis tribubus: Rex ille, ut putabat, ſapienter ſibi prouiderat, q̃ ut ſacerdotũ mul-

titudinem haberet, sacerdotes sibi de extremis populi fecerat. Tales quippe, quanto in plebe uiliores, tanto ad honorem illum promptiores: & gauisi sunt sese officio supergredi populum, qui conditione extrema latebant intra uel infra populum. Ait ergo. Secundũ multitudinem eorũ, sic peccauerunt mihi, id est quanto plures sunt uel fuerunt, tanto magis populũ, ut in me peccaret, deceperũt. Econtra quid ego? Gloriã (inquit) eorũ in ignominiam cõmutabo. Et est sensus. Quoniã ipsi gloriã suã & olim in similitudinẽ uituli comedẽtis fœnũ, & nunc in similitudinẽ uitulorꝝ comedentiũ fœnũ cõmutauerunt, eueniet illis ut sint eiusmodi, de quibus recte dicatur, quorꝝ deus uenter est, & gloria in confusione ipsorꝝ. In q̃ em̃ iudicantur isti, uentrẽ suũ habere deũ? Videlicet in eo qđ sequitur, peccata populi mei comedent. Nimirũ sacerdotes de extremis populi (ut iã dictũ est) assumpti, conditionem siue paupertatẽ pristinã superare certabant, & qui illos cõstituerat Hieroboã, uerã sanctę legis imitationẽ se fecisse simulabat, Nã quia p̃ceperat lex, ut filij Leui possessiones proprias non habentes, decimas & oblationes à populo susciperent, & inde sumptus haberẽt: hic de extremis populi sacerdotes fecerat, ut tot decimas atq; oblationes accepturi, quãto fuerant extremi, tanto magis auidi ad colendũ mendaciũ, populũq; decipiendũ sese accingerent. Peccata ergo (inquit) populi mei comedent, id est sicut cœperũt quoad poterũt comedere nõ desinent. Peccata nãq; populi comedebãt, qui pro hoc solũ, ut ipsi decimas atq; oblationes caperent, populũ in peccatis & in mẽdacio detinebãt, p oĩa æque ut gentiles illa apostoli sentẽtia digni, q̃ loco sæpe dicto taliter emittit. Reuelatur em̃ ira dei de cœlo sup oẽm impietatẽ & iniustitiã hoĩm eorꝝ q ueritatẽ dei in iniustitia detinẽt, qa qđ notũ est dei, manifestũ est in illis. Neq; em̃ ignorabãt sacerdotes eiusmodi, nihil ueri esse in uitulis illis aureis, sed ueritatẽ detinebãt, ueritatẽ in corde abscondebãt, & mendaciũ p̃dicabãt labijs, dicẽtes, isti sunt dij tui Israhel, q te eduxerũt de terra Aegypti. Faciebãt hoc nebulones & gulę propriæ serui, ut peccata populi comederẽt, q cũ essent de extremis populi, nõ tantũ haberent ad comedendũ, nisi populus peccaret, nisi uitulos pro deo colens, ipsos pro sacerdotib⁹ Leuitici generis honoraret, dando & offerẽdo qđ uentribus eorꝝ sufficeret. Illi accipiẽtes, dantem beatificabãt, & reuera morientes, id est ad mortẽ peccãtes, quasi de uita securos reddebant. Vnde cũ dixisset, peccata populi mei comedent, continuo subiunxit: Et ad iniquitatem eorꝝ subleuabũt animas eorꝝ. Iniquitas quippe illorꝝ erat, discessio à domo Dauid, & à templo dñi, & aureorꝝ cultus uitulorꝝ. Ad hanc nimirũ iniquitatẽ subleuabãt animas eorꝝ confortantes eos dictis mendacibus, ut in uitulis illis tanq̃ in deo cõfiderent, nihil metuerẽt tanq̃ minorẽ habentes in auro illo diuinitatẽ, eo qđ uituli pulchre formati essent, & festiuitates opulentas apud illos sæpe celebrarẽt, De ignominia, quã dicit, & gloriam eorum in ignominiam cõmutabo, postmodũ latius edisserit. Nã interposito, & erit sicut populus sic sacerdos, & uisitabo super eum uias eius, & cogitationes eius reddã ei, continuo subiungit.

Et comedent, ⁊ non saturabuntur, fornicati sunt, ⁊ non cessauerunt, quoniã dñm dereliquerunt in non custodiendo: fornicatio ⁊ vinũ ⁊ ebrietas aufert cor. Populus meus in ligno suo interrogauit, ⁊ baculus eius annunciauit ei. Spiritus em̃ fornicationũ decepit eos, ⁊ fornicati sunt a deo suo. Super capita montiũ sacrificabant, ⁊ super colles accendebãt thymiama, ⁊ subtus quercũ populũ ⁊ therebynthũ, qꝛ bona erat vmbra eius. Ideo fornicabũtur filię vestrę, ⁊ sponsę vestrę adulterę erunt. Non visitabo super filias vestras cũ fuerint fornicatę, ⁊ super sponsas vestras cũ adulterauerint: quoniã ipsi cũ meretricibus conuersabãtur, ⁊ cũ effœminatis sacrificabãt, ⁊ populus non intelligens vapulabit. Si fornicaris tu Israhel, non † derelinquat saltẽ Juda. Nolite ingredi in Galgala, ⁊ ne ascenderitis in Bethauen, neq; iurauerit is viuit dominus, quoniã sicut vacca lasciuiens, declinauit Israhel. Nunc pascet eos dominus, quasi agnũ in latitudine. Particeps idolorum Effraim, dimitte eum. Separatum est conuiuium eorum, fornicatione fornicati sunt. Dilexerunt afferre ignominiam protectores eius. Ligauit eum spiritus in alis suis, ⁊ confundentur a sacrificijs suis. Totus hic locus illi de apostolo similis est & sensu & ordine, ab eo quod ait, propter quod tradidit illos deus in desideria cordis eorum in immunditiam, ut contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis, usq; ad illud.

Phil. 3

Num. j8

Comedere pctã ppli.

Ro. j.

als † delinq̃t

Ro. j.

Qui

Qui cum iustitiam dei cognouissent, nō intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte. Et notandum illud maxime, quod sicut Apostolus cum tertio dicat de gentibus, tradidit illos deus, secundo uel medio loco ignominiam illorū magis expressit, dicendo. Nam fœminæ eorū immutauerunt naturalem usum, in eū usum, qui est contra naturā. Similiter autem & masculi relicto naturali usu fœminæ, exarserunt in desideriis suis in inuicē, masculi in masculos turpitudinem operantes. Ita & hic in isto habes de Iudæis. Cum em̄ primo dixisset: ueruntamē unusquisq; nō iudicet, & non arguatur uir. Et nunc secundo dicat: gloriam eorū in ignominiam cōmutabo. Tertio quoq; particeps idolorū Effraim, dimitte eū, fornicatione fornicati sunt. Quod idē est, ac si dicat, tradam uel trado eū (quo uerbo Aplus usus est) scilicet in passiones ignominię. In medio iudicij siue iudicationis huius loco, turpē tam fœminaꝝ q̄ masculoꝝ magis exprimit causam. Ait em̄ primū de fœminis. Ideo fornicabuntur filiæ uestræ, & sponsæ uestræ adulteræ erūt. Non uisitabo super filias uestras, cū fuerint fornicatæ, & super sponsas uestras cū adulterauerint. Statimq; de masculis subiungit. Quoniā & ipsi cū meretricibus cōuersabantur, & cū effœminatis sacrificabāt. Nūc ad ordinē reuertamur. Dixerat, Peccata populi mei comedēt, iudiciū cōmune tam populo q̄ sacerdotibus cōminatus fuerat, dicendo. Et erit sicut populus sic sacerdos, moxq; cōmestionis, imò uoracitatis nimietatē culpās: & comedēt (inqt) & nō saturabūtur. Statimq; subiungit: Fornicati sunt, & nō cessauerūt. Duo mala principalia, scilicet auaritiā, & luxuriam breuiter expressit q̄ insatiabilia sint. Auaritiæ quippe, cū semel animū occupauerit, nihil satis est. Ait ergo. Comedent & nō saturabūtur, id est, accipient à populo sacerdotes, qui de extremis populi cōstituti sunt, & acceptis (quāuis plurima sint) cōtenti nō erunt. Itē luxuria cū hoīem imbuerit, nunq̄ dicit sufficit, & licet ad horā extinguatur sitis eius, statim reardescit. Ait ergo. Fornicati sunt, & nō cessauerūt, nā & usq; ad decrepitā senectutē in cœno libidinis cōputruerūt, iuxta illud: Cōputruerūt iumēta in stercore suo, id est, uitā finierūt bruti, & immūdi hoies in peccato suo. Cur hoc? Quare fornicati nō cessauerunt aut cessare potuerunt? Ait. Quoniā dñm dereliquerūt. In quo? In nō custodiendo, id est in eo q̄ se non custodierūt. Potuerant em̄ se custodire, liberū habēdo arbitriū, simulq; dei quærēdo auxiliū Hoc nō fecerūt, sed legitimū dereliquerunt dñm, & sponte tyranno mortis, id est, pctō se se subdiderunt. Est aūt ius, ut suis quiq; serui tradātur dñis. Ergo & peccato debuerūt tradi tanq̄ dño suo, quia ois qui facit peccatū, seruus est peccati. Itaq;, quēadmodū sæpe dictus Aplus de gentilibus dicit, Propterea tradidit illos deus in desideria cordis eoꝝ, in immūditiā, ut contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis: qa cōmutauerūt ueritatē dei in mendaciū, & creaturę potius q̄ creatori seruierūt: Ita & de istis dicēdū, quia dño suo spiritui fornicationis traditi sunt, ut fornicarentur, & nō cessarent quia dñm dereliquerūt. Fornicatio (inquit) & uinū & ebrietas aufert cor. Populus meus in ligno suo interrogauit, & baculus eius annunciauit ei. Spūs em̄ fornicationis decepit eos. Vide quo fornicationis cæcus impetus perduxerit eos. Gentiles, quibus istos in peccato p oīa cōferimus, immutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinē imaginis corruptibilis hoīs & uolucrū & quadrupedū & serpentiū. Populus aūt meus lignū suū, baculū suū pro deo sibi posuit. Quo ergo iste gentili melior q gentilē iudicat? Et uide q̄ rationabiliter, dicturus tantæ amētiæ nimietatē, pmisit: fornicatio & uinū et ebrietas aufert cor, ut uidelicet inexcusabilis sit in eo qđ amisit cor, in tantū ut baculū suū poneret sibi pro deo. Non em̄ casu aut fatali necessitate cor suū perdidit, ut in tantā deueniret amentiā, sed fornicādo, bibēdo uinū, et inebriando se, uim rationis obruit, ut ueri dei et baculi sui nō agnosceret distantiā. ¶ Et uere digna et iusta peccati exaggeratio, cū dicit, in ligno suo, et baculus eius annunciauit ei: quia uidelicet de eodem ligno et deū et baculū sibi fecit, ut sit sensus similis illi, quo et Esaias idolatriæ stultitiā declamat in his uerbis. Sumpsit ex eis uidelicet lignis saltus, et calefactus est, et succendit et coxit panes. De reliquo autem operatus est deum et adorauit, fecit sculptile et curuat⁹ est ante illud. Medium eius combussit igni, et de medio eius carnes comedit. Coxit pulmentum et saturatus est, et calefactus est, et dixit. Vah, calefactus sum, uidi focū. Reliquū autē eius deum fecit et sculptile sibi. Cor insipiens adorauit illud. ¶ Præterea est hic intelligendū genus quoddam diuinationis, de quo proprie dictum sit, et baculus eius annunciauit ei, quod

Duo mala insatiabilia.

Iohel. j.

Ioh. 8

Stultitia hominū in idolis

Esa. 44

Græci (ut ait beatus Hieronymus) ἑκβδομαντείαν uocant. Vnde & in Ezechiele legimus quod uirgas suas miscuerit Nabuchodonosor contra Ammon & Hierusalem, & exierit uirga contra Hierusalem. Et unde tanta amentia populo quondã meo? Spiritus enim (ait)

Duplex fornicatio.

fornicationis decepit eos, & fornicati sunt à deo suo. Quo uno breui uersiculo, utraq; scilicet, tam corporalis q̃ spiritualis, comprehenditur fornicatio: quia uidelicet & spiritualiter fornicati sunt, idolatriam sectãdo, & corporaliter fornicati sunt, contumelijs corpora sua in semetipsis afficiendo. De spirituali fornicatione protinus dicit: Super capita montiũ sacrificabant, & super colles accendebant thimyama, Subter quercũ & populũ & therebynthum, quia bona erat umbra eius. Hæc erat spiritualis fornicatio, de qua dixit, & fornicati sunt à deo suo. Et notanda, secũdum uerba hæc, uaga licentia, siue licentiosa fornicationis huiusce uagatio. Non dixit in angulis aut in cubiculis sacrificabant, sed super capita (inqt) montium: super colles foris sub diuo, in publico subter quercum, subter populum: nõ quia propter metum alicuius necesse haberent subtegi saltem ramis & frondibus, sed quia bona erat umbra eius. Fornicatiõis huius pœna est corporalis fornicatio, sicut Apostolus de gẽtilibus ait. Propterea tradidit illos deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorũ immutauerunt naturalem usum in eũ usum, qui est contra naturam, & dẽ ista continuo sequitur. Ideo fornicabuntur filiæ uestræ, & sponsæ uestræ adulteræ erunt. Non uisitabo super filias uestras, cũ fornicatæ fuerint, & super sponsas uestras cũ adulterauerint. Sicut Apl'us ait. Propterea tradidit, & fœminæ eorũ immutauerunt naturalẽ usum: ita & hic alia quidẽ, sed æquipollente contunctione usus. Ideo (inquit) fornicabũtur filiæ uestræ. Et ille dicẽdo tradidit: & hic dicendo, nõ uisitabo cũ fornicatæ fuerint: uterq; iustum insinuat iudicium dei, dũ i corporali fornicatione derelinquit, & sordidari permittit extra oẽm dignitatẽ rationis eos qui à deo fornicati sunt fornicatione spirituali. Item, quẽadmodũ illic cõtinuo Apostolus subiungit, similiter & masculi, relicto naturali usu fœminæ, exarserũt in desideriis suis, in inuicẽ, masculi in masculos turpitudinẽ operãtes. Ita & hic protinus ait. Qm̃ & ipsi cum meretricibus cõuersabãtur, & cũ effœminatis sacrificabãt. Quod idẽ est ac si diceret. Et cũ fœminis & cũ masculis passiuã libidinis nequitiam masculi perpetrãtes, diabolo semetipsos sacrificabãt, diabolo corporũ suorũ templa dedicabãt. Effœminati nãq; dicũtur masculi fœmineo more peccato subditi, iuxta illd. Qui dormierit cũ masculo coitu fœmineo, mor-

Leui. 20

te moriatur. Itẽ, sicut illic Apl'us ait de gẽtilib⁹. Qui cũ iustitiã dei cognouissent: nõ cognouerũt, qm̃ qui talia agũt, digni sunt morte. Ita & hic cõtinuo de istis subiungit, Et populus nõ intelligẽs, uapulabit. Quod hic dicit, nõ intelligentẽ esse ppl'm, qui uticq; legẽ accepit: & ille gentiles nõ intellexisse ait, quos uticq; iustitiã dei cognouisse p̃misit: nõ excusatio est simpliciũ ignorantiũ & errantiũ, sed accusatio est cõtemptus, scire recusantiũ, intelligere nolentiũ, sicut ait Psalmus de illo q eiusmodi est, noluit intelligere ut bñ ageret. ¶ Interea nõ ptereunda elocutiõis cautela, qũo impatientiũ offensionẽ, quoad p̃t, propheta subterfugiat, p̃sens uitãdo tẽpus, & alia ponẽdo tẽpora, nũc quidẽ futuræ, nũc aũt p̃teritũ. Nõ em̃ ait p̃senti tẽpore, ideo fornicãt, sed ideo (inqt) fornicabũtur filiæ uestræ. Itẽ nõ ait, qm̃ & ipsi cũ meretricibus cõuersant, & cũ effœminatis sacrificãt: Sed cõuersabãtur (inqt) & sacrificabant, nõ ad ipsos in faciẽ: sed quasi de alijs ad ipsos loquẽs p apostrophã repentinam: ut amarissimã rem atq; asperrimã, modus dictionis utcũq; mitiget inuectionẽ, & nihilominus totã expediat ueritatẽ. ¶ Quid porrò est, qd inter uerba, q̃ loquitur sup Israhel, id est decẽ tribus, repẽte cõuertitur, & dicit, si fornicaris tu Israhel, nõ delinquat saltẽ Iudas? Quid nisi fornicationis eiusdẽ, imò fornicationũ earundẽ scelera in Iudã inundasse innuis, sicut scriptura utique tam prophetica q̃ euangelica palam testis est? Ioram quippe filius Iosaphat regis Iuda, am-

Psal. 35 Cautus in loquendo propheta.

4. Re. 8

bulauit in uijs regum Israhel, sicut ambulauerat domus Achab, filia em̃ Achab erat uxor eius, & fecit quod malum est coràm domino. Plena exinde malis historia regum Iudatexitur, ita ut Esaias q̃q; sub eisdem regibus uisionẽ proloquens super Iudam & Hierusalem,

Esa. j.

exclamet & dicat. Audite uerbũ domini principes Sodomorũ, p̃cipite auribus legem dei mei populus Gomorræ. Et ne aliquid minus Iudam q̃ Israhel fornicatũ fuisse putes, loquitur deus in Ezechiele: fornicata est Oolla super me, & insaniuit super amatores suos in Assyrios propinquãtes, &c. post quæ cõtinuo subiungit. Quod cũ uidisset soror eius Ooliba,

Ezech. 23

plusq̃

plusq̃ illa insaniuit libidine,& fornicationẽ super fornicationẽ sororis suæ ad filios Assyrioꝝ præbuit impudẽter, Hanc uidelicet Oolibã Iudam esse siue Hierusalẽ,notũ est. Nam noia(inquit)Samaria Oolla,& Hierusalẽ Ooliba.Cũ igitur dicit: si fornicaris Israhel,non delinquat saltẽ Iuda,magna intelligi debet prophetę admiratio,q̃ Israhel semel cœptis fornicationibus cũ uitulis aureis,nõ solũ nõ redijt ad castitatẽ cũ templo dñi & domo Dauid, unde sese abscideratiuerumetiã in illis fornicationibus perseuerãs,Iudã siue Hierusalẽ sibimet conũmilẽ effecit,atq̃ ita(sicut Apl'us quoq̃ meminit)omnes declinauerũt simul inutiles facti sunt.Non est qui faciat bonũ,nõ est usq̃ ad unũ,&c̃. ¶Et ne de fornicatiõibus q̃q̃ filiaꝝ siue fœminaꝝ Iuda minus qd æstimes,illud uel maxime pro testimonio est, qđ historia libri Regũ refert.Et fecit Asa rectũ ante conspectũ dñi,sicut Dauid pater eius,& abstulit effœminatos de terra,purgauitq̃ oẽs sordes idoloꝝ,q̃ fecerant patres eius, insup & Maacham matrẽ suã amouit ne esset princeps in sacris Priapi,& in luco eius quẽ cõsecrauerat, subuertitq̃ specũ eius,& cõfregit simulachrũ turpissimũ, & cõbussit in torrente Cedron. Vbi talis erat regina,quales fuisse putas cæteras? Protinus ad utrãq̃ ,scilicet Hierusalẽ & Iudã dicit.Et nolite ingredi in Galgala,& ne ascẽderitis in Bethauen, neq̃ iuraueritis uiuit dominus,quoniã sicut ũacca lasciuiens,decliuauit Israhel,nũc pascet eos dñs,quasi agnũ in latitudine.Quasi oblitus quod dixerat,uerũtamẽ unusquisq̃ nõ iudicet & nõ arguatur uir. Populus eñ tuus sicut hi qui contradicũt sacerdoti,Nunc iterũ iudicat & arguit dicendo: & nolite ingredi in Galgala,& ne ascenderitis in Bethauen. Bethauen nanq̃ ipsa est, quæ prius dicebatur Bethel,ex eo uocata Bethauen,id est domus idoli,quod unus ex uitulis aureis illic positus fuerat ab Hieroboã. ¶Sed & Galgala locus idolatriæ fuerat antiquior,sicut scriptura testis est,memoriale uiri fortis hoc modo prędicans. Cunq̃ obtulisset Ahoth regi Eglon munera,prosecutus est socios,qui cum eo uenerant,& reuersus de Galgalis ubi erant idola,dixit ad regem. Verbum secretũ habeo ad te ò rex.Item post pauca. Ahoth autem,dũ illi turbarentur,effugit & pertransiit locũ idolorum unde reuersus fuerat.Nimirum semel & iteꝝ dicendo, illũ reuersum esse de loco idolorum,siue de Galgalis,ubi erant idola, reuersionẽ eius ad deum pulchre significat,& iccirco dignũ fuisse quẽ suscitaret dñs saluatorẽ clamantibus ad se filijs Israhel,quia iam à peccatis eorũ recesserat.Sed & illud nõ ignorandũ,quia Saul contra uoluntatem domini rex petitus, in Galgalis unctus est.Cum ergo dicit,& nolite ingredi in Galgala,neq̃ ascenderitis in Bethauen neq̃ iuraueritis uiuit dominus,superbiæ simul & idolatriæ atq̃ periurij peccata p̃senti loco arguit, & sicut iam diximus,pene oblitus esse uidetur quod populũ eundem ut contradictorem paulo ante iudicari & argui prohibuit.Iccirco ualde notandum quod cum quasi renunciando faciens apostropham dixisset,quoniam sicut uacca lasciuiens declinauit Israhel,nunc pascet eos dominus,quasi agnũ in latitudine,continuo ipse qui supra dixit, ueruntamen unusquisq̃ non iudicet,& non arguatur uir,sententiã confirmat iudiciũq̃ derelinquẽdi, cũ dicit, Particeps idolorum Effraim,dimitte eũ.Idem eñ est ac si dicat.Nonne ò propheta dixerã tibi, unusquisq̃ nõ iudicet, & nõ arguat uir,pp'lus eñ tuus sicut hi qui cõtradicunt sacerdoti? Vtqđ ergo iterũ arguis siue instruere uis,dicẽdo,nolite ingredi in Galgala,&c̃.& sermonẽ effundis,ubi nõ est audit°? Dimitte eũ,noli iudicare eũ,noli arguere eũ,qa particeps idoloꝝ ẽ,& pticeps dæmoniorũ,peccãdo nõ per ignorantiã, sed p superbiã atq̃ contẽptũ.Iccirco dimitte eũ,trade uel traditũ relinque illum in reprobũ sensum,ut faciat Effraim ea q̃ nõ conueniunt:ut habeant passiones ignominiæ,ut contumelijs afficiant corpora sua in semetipis quoniã fornicationes suas diligũt atq̃ defendũt.Nã hoc est qđ sequitur. Separatũ est cõuiuiũ eoꝝ, fornicatione fornicati sunt,dilexerunt afferre ignominiã protectores eius. Separatũ nãq̃ cõuiuiũ,sacrificia dicit dæmoniorũ,quibus cõsequẽter cõmiscetur cõfusio libidinũ iuxta illud.Sedit populus mãducare & bibere,& surrexerũt ludere. Propterea dimitte eũ, quoniam sic faciendo,ut tu quoq̃ testaris,sicut uacca lasciuiens declinauit Israhel,uidelicet iugũ legis abñciens,sacerdoti cõtradicẽs.Sane quod propheta ait,nũc pascet eos dñs quasi agnũ in latitudine,præsentẽ,q̃ in hoc quoq̃ seculo mox recepturus erat Israhel , significat ultionẽ.Idem nãq̃ est ac si dicat.In præsenti tẽpore,dũ spũs hos regit artus,me scilicet uiuẽte,pascet eos dñs in latitudine quasi agnũ,id est ducentur ab Assyrijs in captiuitatẽ,& ibi in

Ro.5 Fornicatio fœiaꝝ spũalis

3.Re.15.

Galgala locꝰ idolatriæ Iud.3

1.Re.15.

Exo.32

Agnus. Psal. 48.

captiuitatē latitudinis terræ dispergētur, ibiq; multo tēpore morabūtur. Agnus nanq; hoc loco nō simplicitatē cōmendat, sed uilitatē insinuat, ut illic. Sicut oues in inferno positi sunt mors depascet eos. Itaq; iā tertio iudicauit populū cōtradictorē derelinqui, prius dicendo, Verūtamen unusquisq; nō iudicet & nō arguatur uir. Et deinde, Nō uisitabo sup filias uestras cū fuerint fornicatæ, & sup spōsas uestras cū adulteraverint. Et nūc dicēdo, Particeps idolorū Effraim, dimitte eū. Iā ante diximus Aplm loquentē de gentibus itidē secūdū hunc sensum tertio dixisse, tradidit illos deus, uidelicet in desideria cordis eorū, in immūditiam in passiones ignominiæ, in reprobū sensum, ut faciāt ea q̄ nō cōueniūt: Ac pinde tradi hoc eē dimitti uel nō argui, eo q̄p cōtradicētes sint. ¶ Ad hæc & illud solerter intuendū, qa quam Aplus in Gētibus denotauit superbiā, cuius pœna eēt passiua turpitudo libidinis, dicendo, sed euanuerūt in cogitatiōibus suis: dicētes se esse sapiētes, stulti facti sunt. Eandē & hic denotat in Iudæis siue Israhelitis, dicēdo. Ligauit eū spūs in alis suis. Per alas quippe supbia siue mentis elatio designat, propter quā dæmones q̄q; interdū in scripturis p uolucres intelligunt, ut illic. Et aliud cecidit secus uiā, & cōculcatū est, & uolucres cœli comederūt illud. Spiritus ergo utiq; fornicationis, ut supra dixit, spiritus enim fornicationis decepit eos, ipse ligauit eum in alis suis. i. iccirco cōprehendit eū, & passiōibus ignominiæ subdidit, qa p superbiā sese extulit, & euanuit in cogitatiōibus suis. Illo spū ligāte, confundet ait, uidelicet cōfusione passionū ignominiæ, in operatiōe turpitudinis, & hoc à sacrificijs suis. i. iccirco, qa deū uiuū & uerū dereliquit & dæmonibus sacrificauit in uitulis aureis, & in Baal, cęterisq; deorū portētis. Cōfusionē istā mors cōsequitur, de qua idē Aplus loco sæpe dicto loquitur. Qui cū iustitiā dei cognouissent, nō intellexerūt, qm̄ qui talia agūt, digni sunt morte: nō solū q faciūt, sed etiā q consentiūt facientibus. Igitur ubi Aplus immūdicias siue contumelias & passiones ignominiæ, quas gentiles operati sunt, cōmemorauit. Existo maxie propheta manifestū atq; probabile est, q̄ uere, q̄ constāter: conuersus ad Iudæum gentiles iudicātē atq; despicientē dixerit, ut supra iā meminimus. Propter qđ inexcusabilis es ō homo oīs qui iudicas. In quo em̄ iudicas alterū, teipsum condēnas. Eadē em̄ agis q̄ iudicas. Sequitur ibidem protinus. Scimus em̄ qm̄ iudiciū dei est secūdū ueritatē in eos q talia agūt. Quid aliud propheta hic p̄senti loco subiūgit? Ait em̄. L Audite hoc sacerdotes ⁊ attendite domus Israhel ⁊ domus regis auscultate, q̄z vobis iudicium est. ⅃ Vobis (inquit) iudiciū est, subauditur (ut Aplus ait) secūdū ueritatē, id est absq; distinctione p̄sonarū. Nā iccirco & sacerdotes & domū Israhel, id est pplm & domū regis. i. principes, ad audiendū & attēdendū atq; auscultādū inuitauit, qa cū oībus ita dirigitur ueritas iudicij, ut neq; sacerdotalibus canis, neq; popularibus siue adolescētulæ ætati, neq; principū solūs parcat aut reuerentiā exhibeat seueritas iudicātis. Eadē considerata ueritate iudicij: nullā Aplus distinctionē uult haberi, Iudęi & Græci. Oēs em̄ (inqt) peccauerūt, & egēt glia dei. ¶ Verūtamen in sacerdotes sicut maius pctm̄, ita & maius redūdat iudiciū. Iccirco p̄ cæteris in eos inuehit districtio sermonis prophetici, cū protinus subiūgit. L Quoniā laqueus facti estis speculationi ⁊ rete expansum super Thabor, ⁊ victimas declinastis in profundū. ⅃ His nāq; uerbis magnitudinē peccati illorū describit, qa sicut laqueis & retibus in saltibus & in montibus capiunt feræ ac uolucres, ita populare stultitiā fabellis & doctrinæ similibus uersutijs, glutinabāt sacerdotes, ne recordorent domus Dauid & tēpli dñi, qđ erat in Hierosolymis, sed uitulis regis aureis, cæterisq; seruirēt simulachris: nō tantum uerbis, agēdo ne ire uellēt, uerūetiā speculādo & insidias ponēdo, ne aliqui uolētes ire ualerent. Hoc est qđ ait, qm̄ laqueus facti estis speculationi, Thabor aūt mons est situs in cāpestribus Galilææ, rotūdus atq; sublimis, quē hic pro quouis mōte ponit, Quia uidelicet sicut in monte saltuoso laquei, ul̄ retia tēdunt uel expādunt ad capiēdū, ita subdola illorū cōsilia tēdebant & effectū habebāt ad decipiēdū. Quod aūt ait, & uictimas declinastis in profundū, uehemēter brutā redarguit taliū dolositatē sacerdotū, qa cū deberēt uictimas subleuare in cœlū, seruiendo & sacrificādo creatori, dimiserūt eas in profundū inferni, seruiēdo & sacrificādo creaturæ auri & argēti, quorū fulgor oculos intuentiū decepit, qa corda cupiditas corrupit. Adhuc ne sede ignorantia excusent, sententiā infert maximā maximeq; ualentē. L Et ego (inquit) eruditor omniū eorū. ⅃ Oēs em̄ erudierat, oībus in lege sua p̄dixerat, nō habebis deos alienos

Superbia per alas designat

Mat. 13

Ro. 1.

CAP. V.

Ro. 11. Grauius iudiciū in sacerdotes malos

Mōs Thabor

Exo. 20

coràm

corām me. Nō facies tibi sculptile, neq; omnē similitudinē quæ est in cœlo desup, & quæ in terra deorsum, nec eorū quæ sunt in aquis sub terra: non adorabis neq; coles ea. Ergo cū dicit: ego eruditor oīm eorū, idē est ac si dicat: excusationē nō hītes de peccatis suis: qa legē ego publicā dedi oībus, ne similitudinē sibi facerēt uitulorū, imò nec aliquorū ex oībus quæ in cœlo & q̄ in terra & q̄ in mari sunt. His oībus iā dictis, cōtinuo q̄si propheta q̄rat, cur dixerit, pticeps idolorū Effraim, dimitte eū: causam huiusce dimissiōis reddit, & dicit. ¶ Ego scio Effraim, & Israhel non est absconditus a me, quia nunc fornicatus est Effraim, contaminatus est Israhel. Non dabunt cogitationes suas vt reuertantur ad dominū deū suū, qr spūs fornicationis in medio eorū, & dominū non cognouerūt. ¶ Iccirco (ait) ego dico, dimitte eū, qa scio cogitatiōes eorū: qd nō dabūt cogitatiōes suas ut reuertant ad dīm. ¶ Sciēdū hoc & in bonitate de dño sentiēdū, qd neminē dimittat siue tradat, q̄ uerbo (ut sæpe iā dictū est) utitur Aplus, nisi quē eē pspicit incorrigibilē, qa uidelicet, (ut idē Aplus ait) uult oēs hoies saluos fieri. si ipsi uelint, Sed forte hic obijcit quisq̄ Sodomitas. Tyrios atq; Sydonios, sciuit pœnitētiā posse agere, & tñ dimisit eos. Ait eñ ipe. Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida, qa si in Tyro & Sydōe essent factæ uirtutes q̄ factæ sunt in uobis, olim in cilitio & cinere pœnitētiā egissent. Et tu Capharnaū (inqt) nunqd usq; in cœlū exaltaberis? Vsq; in infernū descendes. Quia si in Sodomis factæ fuissent uirtutes quę factæ sunt in te, forte mansissent usq; in hanc diē. Quid igitur ad hæc dicēdū? Quare Tyrios Sydonios atq; Sodomitas dimisit, & suas in illis uirtutes nō fecit, si p uirtutes factas poterāt reuocari, & dare cogitatiōes suas ut reuerterētur ad dominū? Nunquid iccirco, quia saluos illos noluit fieri, qui (ut ait Aplus) uult omnes homines saluos fieri? An quod uerius est, & pœnitentiā in cilicio & cinere agere potuissent, & tamē nō dare cogitationes suas ut reuerterentur ad dominū? Diligenter nāq; animaduertēdū est, quia nō paria uel æquipollentia sunt hæc, pœnitētiam agere, & reuerti ad dīm. Alioquin Achab regem Israhel impiū fatebimur reuersum fuisse ad dīm, quia pœnitētiam egit pro sanguine Naboth, quem occidit, quia dicente sibi Helia in sermone dñi. In loco hoc, in quo linxerūt canes sanguinē Naboth, lambēt & tuū sanguinē, scidit uestē suā, & operuit cilicio carnē suā: ieiunauitq; & dormiuit in sacco. Nū iste cogitationes suas dedit ut reuerteretur ad dīm? Nō utiq;, quia & si pro sanguine Naboth pœnitētiam egit: nō tamē à peccatis Hieroboā, id est à uitulis aureis nō recessit, imò & Baal, quem Iezabel induxerat, colere nō desiit. Egit nāq; pœnitētiā, non ut æternum dei regnū consequeretur, sed ne tēporali regno Samariæ priuaretur. Recepit mercedē suā, mercedem pœnitentiæ, qualem quærebat, ut uiuens regno nō careret, dicente dño ad Heliam. Quia igitur humiliatus est mei causa, nō inducam malū in diebus eius, sed in diebus filij sui inferā malū domui eius. Sic nimirū Sodomitæ, Sic Tyrij & Sydonij, si factæ fuissent in illis uirtutes, pœnitētiā quidē egissent, uerūtamē nō in ea intētione uel fide, ut ad inuisibile regnū dei peruenirēt, sed ut in isto uisibili seculo, sicut cæteræ ciuitates, pmanerēt, & in sua pace florerēt. Itaq; sciebat quidē dñs, q̄ pœnitētiā agerēt si uirtutes in illis factæ essent, sed nihilominus sciebat, qd cogitatiōes suas nō darēt ut reuerterētur ad dominū, atq; iccirco dū hæc de illis dicit, olim in cilicio & cinere pœnitētiā egissent, nō cōsequitur, qd illos saluos fieri noluerit: sed qd de tali illorū pœnitētia nō curauerit, q̄ nō fieret propter deū, regnūq; futurū, sed propter psentē statū. Igitur qd de isto dicit, ego scio Effraim, & Israhel nō est absconditus à me, quia nunc fornicatus est Effraim, contaminatus est Israhel, nō dabūt cogitationes suas ut reuertātur ad dominū. Propter qd & dixerat, dimitte eum, siue unusquisq; nō iudicet, & nō arguatur uir. Hoc ipsum de omni homine sentiendū est tam Iudæo q̄ Græco quēcūq; deus derelinquit, uidelicet q̄ ipse sciat unūquēq; non solū qualis nūc sit, uerūetiā qualiter in malo pseueraturus sit, nec daturus cogitatiōes suas ut reuertatur ad dominū, atq; iccirco derelinquit uel dimittit eū. Quia nūc (inqt) fornicatus ē Effraim, cōtaminatus est Israhel. Hoc scio de psenti siue de præterito, & nihilominus scio, nec absconditū est à me de futuro, quia nō dabūt cogitatiōes suas ut reuertātur, sed incorrigibiles permanebūt. Effraim Hieroboam dicit, qui de tribu fuit Effraim. Israhel autem decem tribus, quæ cum illo recesserunt à domo Dauid. Et Effraim quidem, id est Hieroboā fornicatum, Israhel contaminatum esse dicit, quia uidelicet Hieroboā uitulos aureos fecit,

Solos incorrigibiles dimittis dñs. ī. Timo. ij. Matth. jj.

Differūt Pœnitentiā agere & reuerti ad dominū. ij. Reg. xj.

Effraim, Hieroboam dicitur.

& populus ſecundū fauorē eius illos coluit. Quare non dabunt cogitationes ſuas ut reuer
tantur ad dominū? Quia ſpūs (ait) fornicationis in medio eorū, & dominū non cognoue
runt. Magna & uehemēs cauſa, quæ hoc ſatis efficere ualeat, ut nunq̄ in melius mutent co
gitationes ſuas. Non dixit tantū quia ſpiritus fornicationis in medio eorū, ſed addidit, & do
minū non cognouerunt, p̄ſertim de his qui ſcriptā legē acceperunt, atq; iccirco de ignoran
tia ſe excuſare nō poſſunt. Quid (in q̄) eſt de talibus dixiſſe, dominū nō cognouerūt, niſi idē
Ro.j. quod de gentilibus Ap̄lus ait, quia deū habere in notitia nō probauerūt? Itaq; nō cognoue
runt, id eſt cognoſcere noluerūt, uel cognoſcētes cōtempſerūt. Propterea ſpiritus fornica
tionis in medio eorum, propterea traditi ſunt in reprobū ſenſum, quēadmodū & gētiles, ut
facerēt ea quæ nō cōueniunt, ac perinde ſic traditi, nō dabūt cogitatiōes ſuas, ut reuertātur
ad dominum, portātes iuſtum ſuæ damnatiōis iudicium. Et ut manifeſtius fiat quod ait, do
minum nō cognouerūt idem eſſe ac ſi diceret, cognoſcere noluerūt, uel cōtempſerūt, atque
propter hāc cauſam traditos fuiſſe illos, ut eſſet ſpūs fornicatiōis in medio eorū, cōtinuo ſe
quitur. ⌊ Et reſpondebit arrogātia Iſrahel in faciem eius, & Iſrahel & Ephraim ru
Arrogantia. ent in iniquitate ſua. ⌋ Arrogātia nāq; eſt elatio mētis uel ſpūs, qua uſq; in dei cōtemptū
erigitur, ut eum nō cognoſcat, id eſt cognoſcere uel uenerari cōtemnat. Hæc arrogātia, in
faciē illius qui eiuſmodi eſt tūc reſpondet, qñ redditur ei qđ dignū eſt. Quid eſt illud? Ait
Ap̄lus de gētilibus. Et ſicut nō probauerūt deum habere in notitia, tradidit illos deus in re
probū ſenſum, ut faciāt ea q̄ nō cōueniūt. Iſta redditio ſiue retributio mira & terribilis ar
rogātiæ reſponſio eſt, quā & hic propheta breuiter inſinuat, dū p̄miſſo, & reſpōdebit arro
gātia Iſrahel in faciē eius, cōtinuo ſubiūgit. ⌊ Et Iſrahel & Ephraim, ruent in iniquita
te ſua: ruet & etiam Iudas cum eis. ⌋ His iā per ordinē tranſcurſis, nūc recolēdū atque
replicādū eſt id qđ iā plus q̄ ſemel diximus, ſcilicet Ap̄lm, cōmemoratis peccatis gētilium,
ueriſſime ſimili, ſiue æquali culpæ ſubiectū inclamaſſe Iudæū, dicēdo. Propter qđ inexcuſa
Ro.ij. bilis es ò hō oīs q iudicas: in q̄ em̄ iudicas alterū teipſum cōdemnas, eadē em̄ agis q̄ iudicas.
Et illā ueritatē apoſtolicā nullius ſcripturæ melius uel prōptius q̄ huius prophetiæ teſtimo
nio cōfirmari poſſe. Sequitur. ⌊ In gregibus ſuis & in armentis ſuis vadent ad querē
dū dn̄m, & non inuenient, ablatus eſt eis. ⌋ Quod hic dicit in gregibus ſuis & in armen
tis uadēt ad quærēdū dn̄m, uidelicet Iſrahel & Iudas q in iniquitate ſua corruerūt. Hoc eſt
Ro.jj. qđ ſæpe dictus Ap̄lus ait de eiſdē, q (ſicut hodie uidimus) tanq̄ rami de radice bonæ oliuæ,
id eſt de fide patrū, fracti ſunt & ceciderūt: Iſrahel uero ſectādo iuſtitiā in legē iuſtitiæ non
puenit. Quare? Quia nō ex fide, ſed q̄ſi ex opibus. Offenderūt in lapidē offenſiōis. Et ſub
inde. Ignorātes em̄ dei iuſtitiā & ſuā quærētes ſtatuere, iuſtitiæ dei nō ſunt ſubiecti. Iuſti
Qualis iuſti tia illorū eſt, quā & ſtatuere uolūt, in gregibus & armētis ſuis dn̄m quærere, id eſt greges &
tia Iudæorū. armēta certatim ſacrificare, diſſimulando ſe audire quod ecōtra ille reclamat, dicēs in Da
uid. Nō accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos. Et in Eſaia. Quo mi
Pſal.49. hi multitudinē uictimarū ueſtrarū, dicit dn̄s? Plenus ſum, Holocauſta arietū & adipē pin
Eſa.1. guiū, & ſanguinē uitulorū & agnorū & hircorū nolui. Quis q̄ſiuit hæc de manibus ueſtris?
Deniq; ſi recte ꝓpendimus, pp̄lo aſcēdēti ex Aegypto, ubi carnes immolare cōſueuerat, e
iuſmodi ſacrificia nō tā iuſſa fuere q̄ p̄miſſa, teſtāte ipſo, cū dicit in Hieremia. Holocauſto
Hiere.7. mata ueſtra addite uictimis ueſtris, & comedite carnes, qa nō ſum locutus cū patrib⁹ ueſtris
& nō p̄cepi eis i die q̄ eduxi eos de terra Aegypti de uerbo holocauſtomatū & uictimarū:
ſed hoc uerbū p̄cepi eis, dicēs. Audite uocē meā, & ero uobis deus, & uos eritis mihi pp̄lus
& ābulate i oīi uia quā mādaui uobis: ut bñ ſit uobis. Cū hæc ita ſint, nimirū (ſicut ait hic)
uadēt quidē in gregibus ſuis & in armētis ſuis ad q̄rēdū dn̄m: ſed fiet qđ ſequitur, & nō in
ueniēt eum, quia uidelicet offenderūt in lapidem offenſionis & in petrā ſcādali, & pro taliū
iuſtitia ſacrificiorū decertātes ut illam ſtatuāt, iuſtitiæ dei (quæ Chr̄us eſt) nō ſunt ſubiecti,
Iuſtitia dei Chr̄us eſt. Nō ergo inueniēt eum. Ablatus eſt eis, Quomodo ablatus eſt eis? Num quia de loco ad lo
cum tranſiuit? Nō utiq;, ſed quia ipſi ſunt excæcati & indignos ſe iudicantes æternæ uitæ,
tali bono ſunt exhæredati, & collatum eſt alīs. Nam loco illorum, qui cum eſſent natu
rales rami, propter incredulitatem fracti ſunt & ceciderunt, hi qui erant uelut oleaſter, in
ſerti ſunt in bonam oliuam, & fide ſtant, id eſt, illis non credentibus gentes crediderunt,

quæ nō

quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, quæ ex fide est, & taliter domi-
nus uel iustitia dei Christus ablatus est eis. ¶ Dicat quis. Quo ergo deuenit, uel quomodo
impleta est ueritas dei, qui pactum pepigit cum Abraham & cum semine eius, sicut scriptu Ge. j5. j7
ra testatur dicens: In die illo pepigit dominus cũ Abraham fœdus. Itemq́ꝫ. Et statuam (in-
quit) pactum meũ inter me & te, & inter semen tuum in generationibus suis fœdere sem-
piterno, ut sim deus tuus & seminis tui post te? Ad hæc prouida prophetici spiritus sapien
tia dicit. ⌊ In domino preuaricati sunt, quia filios alienos genuerunt. ⌋ Et est sen- Iudæi fecerũt
sus. Si de pacti ratione agitur, quod cũ patribus eorum pepigit deus, & eius qui pepigit, ue pactũ irritum
ritas requiritur: facile & ueraciter excusatur deus, quia pactũ illud pepigit quidẽ deus, sed
ipsi præuaricati sunt, id est irritũ fecerunt, sicut dictum est de illis ad prophetam Hieremiã: Hiere. jj.
Reuersi sunt ad iniquitates patrum suorũ priores, qui noluerunt audire uerba mea. Et hi er
go abierunt post deos alienos, ut seruirent eis. Irritũ fecerunt domus Israhel, & domus Iu-
da pactum meũ quod pepigi cũ patribus eorũ. Vniuersos præuaricationis modos breui-
ter exprimit dicendo, quia filios alienos genuerunt. Genuerunt (inquam) non tam carnali Filii alieni.
procreatione, q̃ spirituali seductione. Nec uero tantummodo filios alienos genuerunt, sed
& ipsi genitores filij alieni extiterunt, id est filij quidẽ carnis, sed non tamen in semine repu
tandi uel æstimandi sunt. Non em̃ (inquit Apostolus) omnes qui ex Israhel, hi sunt Israhe Ro. 9
litæ, neq; quia semen sunt Abrahæ, omnes filij dei: sed in Isaac uocabitur tibi semen, id est
non qui filij carnis hi filij dei: sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine. Ergo fi-
lios alienos genuerunt, id est tales facti sunt uel taliter suos instituerunt, ut de illis semen il-
lud, de quo ad Abraham dictum est, & in semine tuo benedicentur omnes gentes, scilicet Ge. 22
Christus ueraciter dicat. Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni insurrexerũt aduersum me Psal. j7. 53.
& claudicauerunt à semitis suis. Duris corde & incircumcisis auribus parum est hoc omne
malum, quod (sicut sermo propheticus comminatur) non debeant inuenire dominum, &
quod ablatus sit ab eis, transeundo ad fidem gentium, nisi etiam præsentibus percellantur
malis: qui præsentia tantum bona diligunt. Sequitur ergo. ⌊ Nunc deuorabit eos men-
sis cum partibus suis. ⌋ Ac si dicat. Non tantũ illud de futuro præparatur eis malũ æter
num, quod non poterunt inuenire dominum, uerumetiam nũc in præsentiarum auferẽtur
eis bona transitoria, quæ sola diligunt, & inferentur mala temporalia, quæ sola metuũt, quę
sunt partes eorum, partes impiorum, nam ecõtra sanctus & iustus dicit. Portio mea in terra Psal. j4j.
uiuentium. Cum partibus ergo suis, id est cum eis quæ sola diligunt temporalibus bonis,
deuorabit eos mensis. Breue tempus, breuis dierũ numerus est mensis, semperq́ꝫ in motu, Mẽsis lunaris
uel mutatione est: præsertim lunaris, qualem solum nouerãt ex lege, & commutabãt hi cõ
tra quos propheticus hic sermo dirigitur. Vnde quotiens in scriptura sacra decima uel de-
cimaquinta die mensis quippiam gestũ uel gerendum legimus, sine dubio nihil aliud q̃ de-
cimã uel decimamquintã lunã intelligimus. Porrò, luna ipsa nunq̃ in eodem statu perma-
net, sed semper mutatur, & nunc quidẽ cremento proficit, donec plena sit: nunc autem de-
crementum luminis patitur, donec penitus extinguatur. Itaq; mensis hoc loco recte intel-
ligitur temporalitas atq; mutabilitas mundi uel uitæ præsentis, quæ nunc deuorabit eos in-
quit: quia nõ solũ mala æterna in futuro, sed mala quoq; præsentia iamiam recipient in præ
senti seculo tã Israhel q̃ Iudas, Quod iamdudũ adimpletũ uidemus. Nã Israhel ex tunc te-
netur captiuus in terra Assyrioꝝ: Iudæi uero, Babylonia quidẽ captiuitate post annos. lxx
soluti sunt, sed post, Romanis agentibus, ceciderunt in ore gladij, & in omnes gentes capti
ui ducti sunt, & partes suas, id est terrena, quæ sola quærebãt bona, perdiderũt, qa noluerũt
partẽ suã esse dñm. His dictis, protinus mira prophetici spũs acrimonia sic inclamat, deuo
rationẽ illã iamiã imminere significãs, quã p̃dixerat. ⌊ Clangite buccina in Gabaa, tu-
ba in Rama, vlulate in Bethauen. ⌋ Buccina ex cornu animãtis recuruo fit, Tuba autẽ
ex ære uel argento in lege fieri p̃cipitur, cõcrepatq́ꝫ in bellis & in solennitatibus. Gabaa &
Rama ciuitates sunt in tribu Beniamin sibi uicinæ. Hæc est Gabaa, in qua natus est Saul. Nu. j0
Rama autem ipsa est quã rex Israhel conatus est occupare, sicut in Regum legitur, ut clau-
deret exitum & introitum tribui Iuda & Beniamin. Porrò, Bethauen in tribu est Effraim, 3. Re. 15
quæ ante uocata est Bethel. Quia igitur præmiserat superius decem tribuum & duaꝝ capti

uitatem

uitatem dicens, Nunc deuorabit eos mensis cum partibus suis. Hortat eos q̃si iam instante uicina captiuitate ut resonent buccinis & tubis cohortantes se inuicẽ in communẽ luctum & est sensus. Nolite uestram captiuitatem humili uoce deflere, sed buccinis concrepate & tubis, ut omnes audiãt qui in circuitu sunt. Cui sensui bene cõgruit, quod Gabaa collis, Rama excelsa interpretatur. Dicitur ergo eis. Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama, id est ascendite in montes & colles, celsaq; uoce deflete imminentem uobis captiuitatẽ. Vlulate etiam in Bethauen, ubi est unus ex aureis uitulis: pro quorũ ueneratiõe modo captiui tradẽtur habitatores eius. Et pulchre additur. ⌊Post tergum tuum Beniamin.⌋ Vbi em̃ tribus finitur Beniamin, non procul est hæc ciuitas condita in tribu Effraim, in posteriori scz parte ipsius Beniamin. Itaq; cũ de psona tertia in secundã prosilit, dicitq;: Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama, ululate in Bethauen, post tergũ tuum Beniamin. Mira elocutionis arte & rem decẽter exornat, & instãtem tumultũ captiuitatis acriter exprimit. Nec moratus eodem spiritus impetu ad personam tertiã recurrit ac resilit, & dicit. ⌊Effraim in desolatione erit in die correptionis.⌋ Supra dixerat, Ruet etiam Iudas cũ eis, scilicet cum Israhel & Effraim: nunc autẽ de Iuda tacet & de Effraim, id est, de decẽ tribubus dicit. Effraim in desolatione erit, id est, sine cõsolatione erit in miseriis captiuitatis. Et recte, non em̃ Iudas quoq; tũc tẽporis sine cõsolatione habebat esse captiuus in Babylone. Multas quippe cõsolationes habiturus erat, maxime per Danielis sociorũq; eius glorioſam sanctitatẽ: per quos sua magnalia deus Iudæoz ostendit, ita ut possent in deo suo gloriari coram rege Babylonis, & deinde post annos. lxx. solutione captiuitatis erant consolandi. Eiusmodi consolationibus Israhel siue Effraim in terra Assyriorum captiuus caruit. Recte igitur (ut iam dictum est) Iudas hic prætermissus est, dũ dicitur, Effraim in desolatione erit in die correptionis, id est, decẽ tribuũ populus cõsolationẽ ex deo nõ habebit in die uel tẽpore, q̃ propter iniquitates suas hostibus traditus fuerit, quaz iniquitatũ maxime author extitit Effraim, id est Hieroboam cæteriq; reges qui fuere de tribu Effraim. ¶ Cur ita discerni debuerunt, ut Israhel siue Effraim in desolatiõe esset, iã loco alio diximus, qa uidelicet aliqui de regibus Iudæ iusti fuerũt, ut Dauid, Ezechias, & Iosias, aliqui uero, & si peccauerũt, colẽdo deos alienos, cõuersi sunt & pœnitẽtiã egerũt, ut Manasses: & sub alijs q̃q; regibus suis populus Iuda reuersus est ad cultũ dei. Regũ aũt Israhel, id est, decẽ tribuum, pro qbus cũctis hic ponitur Effraim, ex q̃ reges illi fuere orti, nullus oino à pctis Hieroboã recessit, id est, à uitulis aureis, q̃s ille fecit. Iccirco & paulo supra dñs dixerat. Ego scio Effraim, & Israhel nõ est absconditus à me, nõ dabũt cogitatiões suas ut reuertant ad dñm. Mox ne cui dubitare uacet de ueritate cõminantis, sequitur & dicit. ⌊In tribubus Israhel ostendi fidem.⌋ Ac si dicat. Quæcunq; hactenus promisi uel cõminatus sum Israheli, effectũ habuerũt, & in oĩbus me ostẽdi ueracẽ. Ergo & de hoc sermone nemo sibi blandiat, tanq̃ sermo sit incertus, qa profecto sicut in cæteris, ita & in isto fidelis & uerax cõprobabor esse deus. Sequitur. ⌊Facti sunt principes Iuda quasi assumẽtes terminũ, sup eos effundã quasi aquã iræ meã. Calumniã patiẽs Effraim fractus iudicio, qm̃ cœpit abire post sordes.⌋ Hoc qd nũc dicebamus, Iudã aliquotiẽs suas terminasse iniqtates, Effraim uero ppetuasse scelus idolatriæ, atq; iccirco Iudæ quidẽ captiuitatẽ debuisse terminari, Israhelis uero siue Effraim nõ debuisse finiri, uerbis p̃sentibus placet intelligi, ac si dicat ueritas uel iustitia dei. Iccirco, ut in exordio prophetiæ huius dixi, domui Iuda miserebor, qa facti sunt principes Iuda q̃si assumẽtes terminũ: et iccirco nõ addã ultra misereri domui Israhel, qa cœpit abire post sordes, & sicut iã dixi, nõ dabit cogitatiões suas ut assumat terminũ, ut cesset ire, ut terminet ipsas sordes. Iuxta hũc sensum illud qd ait, sup eos effundã quasi aquã iræ meã, profecto magnã in ipsa ira sonat misericordiæ memoriã. Etem̃ captiuitas Iudæ fuit quidẽ ira peccatis debita, sed sicut aqua uisibilis mundare solet sordes corporeas, sic illa captiuitas eadẽ mũdauit populi peccata, ut iã nõ supereſſet i quibusdã, uidelicet in tribus pueris, quippiã peccati, propter qd in Babylonia fornace lædi deberẽt eoz corpora. Igitur qd ait, facti sunt principes Iuda quasi assumẽtes terminũ, sic intelligi libet, ac si diceret: uñs suis pessimis terminũ posuerũt, qd reges Israhel nõ fecerunt, atq; iccirco ira mea, id est, p̃sens captiuitas sic erit illis quasi aqua, id est proficiet ad emũdationẽ peccatoz. Econtra, Effraim calumniã patiẽs,

Reges Iuda meliores regibus Israhel.

Dañ. 3

patiens, id est captiuus ductus ab Assur calumniãte illũ, fractus est & cecidit iudicio, id est causa eius promerẽte aliter de illo iudicatũ est apud deũ, ut non soluatur captiuitas eius, sed perpetuetur in terra Assyriorꝝ. Quare? Quoniam cœpit abire post sordes. Grauissime dictum, quoniã cœpit abire post sordes, atq; subaudiendũ est, sordescere non desinet. iuxta illud. Et qui in sordibus est, sordescat adhuc. Cũ eñ dicit, cœpit, consummationẽ sordium nondũ esse innuit, quamuis maximæ sordes fuerint illi uituli aurei quos Hieroboam fecit, & ille Baal, quem Iezabel impia superinduxit. In illis iam sorduerat Israhel, erantq; magnæ sordes, & tamen non dixit, quoniã abijt, sed quoniã cœpit abire post sordes: nimirũ subintelligi uolens, quia sicut cœperat, ita & in sordibus etiã perseueraret, necq; daret cogitatiões suas, ut rediret, & earundẽ sordiũ emundationem quæreret. Ad hæc subiungit. ⊥ Et ego quasi tinea Effraim, & quasi putredo domui Iuda. ⊥ Mira clemẽtia Effraim post sordes quæ ueræ sunt sordes, abijt, ego aũt, qui gloria eius esse poterã, quasi sordes, imò quasi tinea, & quasi putredo uisus sum illi, etenim erubuit me cũ Gentibus confiteri, quasi leges meæ cõtemptibiles sint, Exẽpli gratia: Circũcisio signũ fidei respicientis in illud semen qđ Abrahæ repromisi. Hæc & cætera sanctæ legis obsequia, quæ gentiũ uicinarũ garruli tas irridebat, secreta nescíens mysteria, sicut porci cõculcare solent margaritas, Effraim ob seruare erubuit, ac perinde quasi tinea & quasi putredo reputatus sum illi, ut erubesceret cõfiteri gloriã nominis mei, quẽadmodũ tinea capitis ab hoie nimis uerecundo circũtegi solet atq; operiri. ⊥ Et vidit Effraim languorem suum, & Juda vinculum suum, & abijt Effraim ad Assur, & misit ad regem vltorem, & ipse non poterit sanare vos, nec soluere poterit vos a vinculo, quoniam ego quasi leena Effraim, & quasi catulus leonis domui Juda. Ego ego capiam & vadam, tollam, & non est qui eruat. Gladens reuertar ad locum meum, donec deficiatis, & queratis faciem meã. ⊥ Mira male uidentis exprobratio. Effraim languorẽ suũ. & Iudas uidit uinculũ suũ, atq; tã magnũ ille suũ languorẽ existimauit, & ille tã forte uinculũ suũ reputauit, ut nullatenus à deo! patrũ suorũ Abrahã, Isaac, & Iacob curari posset aut solui, & iccirco ad Assur quasi ad fortiorẽ deo, cõfugit, munera mittẽs illi. Legi nãq; in libro Regũ, quia sub rege Manahen, qui decẽ tribubus põfuit, Israhel Assyrijs dona transmisit, ut eũ à Damascenis hostibus liberaret. Iudas q̃q; sub rege Achas misit munera Teglath Falassar, ut eũ liberaret de oppressiõe regis Damasci. Nimirũ uterq; male uidit, & ille languorẽ suũ, & iste uinculũ suũ: nã si bene uidissent, scirent id qđ sequitur: & ipse nõ poterit sanare uos, nec soluere uinculũ uestrũ, imò conuertentur uobis in aduersarios, & tanq̃ in dei desertores facient ultionẽ. Vnde & signanter, cum dixisset, & misit ad regẽ, addidit ultorẽ, uehementer illius populi redarguens insipientiam, qui cũ irato deo molitur sibi acquirere hominem auxiliatorẽ, incurrit eundẽ dei ultorẽ, qui desertores dei ducat in captiuitatẽ, tãq̃ deo iurauerit facere ultionẽ. Iccirco dicit. Qm̃ ego q̃si leæna Effraim, & q̃si catulus leonis domui Iuda, Et est sensus, licet prexerint ad Assur, & munera miserint illi, ut illos liberaret: tñ sanare eos nõ poterit, nec soluere uinculũ captiuitatis eorꝝ. Ostendã eñ, quod me aduersante uanũ sit omne humanũ cõsiliũ, imò qđ irato me, spes posita in hoie, uertatur in contrariũ, dũ ab illis captiui ducentur, quos sibimet parauerãt habere refugiũ: & quia uindex deus hoc egit, Deus (inquã) hoc agere consueuit, ut ad quẽ confugit, ab eodẽ potissimũ capiatur atq; elidatur is, qui à deo refugiens & recedẽs ad hoiem confugit, siue dæmonũ in simulachris auxilia requirit. Veruntamẽ qđ protinus ait. Ego ego capiã & uadã, tollã & nõ est q̃ eruat. In bonã accipere partẽ pulcherrimũ atq; rationabile est. Nã postmodũ ipsi q̃ à dño capiũtur, cuius utiq; captura bona est & salubris taliter dicunt. Venite & reuertamur ad dñm, quia ipse cepit & sanabit nos. Igitur secundũ bonã captiuitatẽ, de q̃ & in psalmo scriptũ est, ascẽdisti in altũ, cepisti captiuitatẽ, siue ascendẽs in altũ, captiuã duxit captiuitatẽ, locũ põsentẽ ptractemus. ¶ Recitatis hactenus peccatis, & demõstrato, qđ deo propter eadẽ pcã irato, saluare siue sanare nemo possit, tandẽ seipm saluatorẽ uenturũ ad sanãdũ eos, q̃ ad ipm cõfugiũt, hoc mõ repromittit. Ego ego capiã: Ego (inq̃) quasi leæna Effraim, & quasi catulus leonis domui Iuda, tãdẽ capiã & uadã. Capiam dicit, & qd capiat nõ exprimit. Verum (sicut iam dictum est) hi qui reuertuntur ad dominum, reuertendo exprimunt quid capiat dum dicit, quia ipse cepit & sanabit nos.

Apo. 22 Sordes Effraim

4. Re. 15. 16

Rex Assur, ultor in desertores dei.

Infra. 6

Ego ego capiam.

Ergo

Ergo cũ dicit: ego ego capiã, promittit se capere nos, capere naturam nostrã ut fiat homo. Proinde respiciamus cursum eius qui nos cepit, & tũc liquido perspiciemus cursum sermonis huiusmodi, qui taliter procurrit. Ego ego capiã, & uadã, tollã, & non est qui eruat. Vadens, reuertar ad locũ meũ, donec deficiatis, & quæratis faciẽ meã. In tribulatione sua mane cõsurgent ad me, dicentes: Venite, reuertamur ad dñm, quia ipse cepit & sanabit nos, percutiet & curabit nos. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & uiuemus in conspectu eius, sciemus, sequemurq; ut cognoscamus dñm. Saluator noster Chrũs qui hæc loquitur, sic fecit. Cepit nos & abiit, quẽadmodũ dicit, ego ego capiã & uadã. Capiẽs nanq; naturã nostrã, id est homo factus, transiuit ex hoc mũdo per passionẽ mortis. Vnde Ioh.j5 & eius Euangelista dicit: Sciens Iesus quia uenit hora eius, ut transeat ex hoc mũdo ad patrem. Itẽ: Sciens quia à deo exiuit, & ad deũ uadit. Deinde cũ taliter isset, tulit prædã inferni Lu.jj. quẽadmodũ dixerat. Cũ fortis armatus custodit atriũ suũ, in pace sunt omnia quæ possidet Si aũt fortior illo superueniens uicerit eũ, uniuersa arma eius aufert, in qbus confidebat, & spolia eius distribuit. Cũ ergo dixisset, ego ego capiã & uadã, bene continuo subiunxit: tollam & nõ est qui eruat. Ac si dicat. Ego naturã hominis assumã, & ad mortis passionẽ uadã & electos meos, nemine ualente resistere, de inferni claustris eripiã, ego illa leæna, ego ille Gen.49 catulus leonis, quẽ longe ante Iacob patriarcha intuens, dixit: Catulus leonis Iuda, ad prædã fili mi ascendisti. Requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna. His peractis, resurgens ex mortuis, abiit in cœlũ unde uenerat, & sedet ad dexterã patris. Postq; ergo dixit, ego ergo capiã & uadã, tollã, & non est qui eruat, bene cõtinuo subiunxit. ⌊ Eladens reuertar ad locum meum. ⌋ Locus quippe eius est illa sedes maiestatis, ille cõsessus dei patris, ubi captiuã duxit captiuitatẽ quã cepit, ubi peregrinã collocauit naturã hois, cuius origo non cœlũ, sed terra, cuius patria siue locus originalis nõ altitudo cœlorũ, sed puluueris exiguitas est. Ad illũ locũ reuersus, faciẽ suã ab illo populo, cui hæc scriptura loquitur, abscõdit, donec plenitudo gentiũ subintroeat, & sic omnis Israhel saluus fiat. Cũ ergo dixisset, uadam & reuertar ad locũ meũ, bene continuo subiunxit. ⌊ Donec deficiatis, & queratis faciem Ro.j0 meam. ⌋ Donec deficiatis inquit, illa nimirũ defectione, qua illos nondũ defecisse, Apl'us gemens dicit: Ignorantes eñ iustitiã dei, & suã quærentes statuere, iustitiæ dei nõ sunt subiecti. Finis eñ legis Chrũs ad iustitiã omni credenti. Quod ergo dicit, donec deficiatis, & quæratis faciẽ meã, idem est ac si dicat: Donec definatis uelle uestrã statuere iustitiã, & gloriari in operibus legis, & credatis in me, solã quærentes iustitiã dei iustitiã fidei. His dictis, protinus de omnibus, tã Iudæis q̃ Gentilibus, quicũq; pœnitentiã acturi & in Chm̃ credituri, & per fidẽ eius erant iustificandi, idẽ ipse dicit. ⌊ In tribulatione sua mane consur-
CAP. VI. gent ad me. ⌋ subauditur dicentes. ⌊ Venite & reuertamur ad dominum, quia ipse cepit, & sanabit nos, percutiet & curabit nos. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos ⌋ Hoc fecisse, hoc dixisse primũ Iudæos, deinde Gentiles, postq̃ iuit Chrũs & reuersus est in locũ suũ, id est postq̃ ascendit in cœlũ, manifestũ est. Dato eñ spũ sancto Apostolis, & loquente Petro ad populũ, compuncti sunt corde & dixerũt ad eũ & Act.2 ad reliquos Apl'os. Quid faciemus uiri fratres? Petrus uero ait ad illos. Pœnitentiã agite, & baptizetur unusquisq; uestrũ. In illa tribulatione, id est in illa cõpunctione & pœnitentiæ actione, cõsurrexerunt ad dñm, & consurgunt usq; hodie mane, id est transacta & depulsa infidelitatis nocte, abactis tenebris ignorantiæ. Ita cõsurgentes, dicũt: uenite & reuertamur ad dñm. Prædicant eñ aliis Christũ qui illũ cognouerũt, nec sua tantũ cõtenti salute, aliis quoq; ut saluentur, uerbũ salutis prædicare satagunt. Quod est illud uerbũ? Quia ipse (inquiũt) cepit & sanabit nos, percutiet & curabit nos. Magnificẽtius atq; breuius uerbũ Duplex resurrectio. salutis huius edici nõ potest. Totus, qui cõuersionis ad Christũ, & Christianæ fidei fructus est, his paucis uerbis cõprehensus est: scilicet utraq; resurrectio, qua resurgimus per Chm̃ prima animarũ, secunda corporũ. Cũ eñ dicit, quia ipse cepit & sanabit nos, sensus iste est: Quia ipse nostrã naturã susceptit, & à peccatis nostris saluos faciet nos, secundũ nomen suũ Gc. quod est Iesus, id est saluator. Quamuis aũt nos credentes, & in noie suo baptizatos iam sanauerit, adhuc tamẽ percutiet, & deinde curabit nos, id est sententiã mortis huius corporis de qua dixit, quia puluis es & in puluerẽ reuerteris, super nos dimisit & ita fiet, sed deinde curabit

curabit nos, id est in nouissimo die carnis resurrectione, resurgere faciet nos, qui resurrectione animæ, id est remissione peccatorũ sanauit iam & uiuere fecit nos. Hinc est illud quod Aplus dicit. Corpus quidẽ mortuũ, id est certissime moriturũ est propter peccatũ: spũs uero uiuit propter iustificationem. De illa resurrectione carnis quæ secũda est, cõtinuo dicit. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Et est sensus. Viuificabit nos in nouissimo die uita uel resurrectione carnis, quã in persona sua mortuus propter nos, quia resurrectioni eius, quæ die tertia facta est, hoc ipsum ascribimus quod suscitabit nos. Ita sanati & curati, id est anima & corpore uiuificati atq; suscitati, ⌊ Viuemus (ait) in conspectu eius, ⌋ Id est immortales erimus, neq; eñ ultra mori poterimus propter cõspectũ eius quia uidebimus eum sicuti est: & inde similes ei erimus. ⌊ Tunc sciemus, sequemurq; vt cognoscamus dominum ⌋ Sciemus (inquã) & cognoscemus: nõ sicut nunc ex parte, sed perfecte. Nã hinc & Aplus ait. Ex parte eñ cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cũ aũt uenerit quod perfectũ est, euacuabitur quod ex parte est. Itẽ. Videmus nunc per speculũ in ænigmate, tunc aũt facie ad faciẽ. Nũc cognosco ex parte, tunc aũt cognoscã sicut & cognitus sum. Sequemur inquit. Quo sequemur? Nimirũ ad uitæ fontes aquarũ, sicut alius propheta dicit. Quia miserator eorũ reget eos, & ad uitæ fontes aquarũ potabit eos. Et in Apocalypsi legimus. Quoniã agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad uitæ fontes aquarũ. Quod idẽ est ac si dicat, uidendo uel conspiciẽdo deũ, immortales erunt. Hoc dicent inuicẽ se cohortantes, hoc dicẽt apostoli uel apostolici uiri populis prædicantes: & subiungent. ⌊ Quasi diluculum preparatus est egressus eius. ⌋ Ac si dicant. Quod dicimus qa ipse cepit & sanabit nos, nõ in angulo gestũ est, sed sicut diluculũ à cũctis uidẽ & latere nõ potest, & ad hoc uenit ut uideatur, imò ut illuminet, ita egressus eius, quo de suis inuisibilibꝰ ad uisibilia nostra egressus est, cũctis innotuit, cũctus orbis audiuit, nec est qui se de ignorãtia excusare possit. Hoc est quod Psalmista quoq; dicit. In sole posuit tabernaculũ suũ, id est in manifesto exhibuit humanitatẽ suã. Ac deinceps. Nec est q abscõdat à calore eius, quia uidelicet omnibus tã Iudæis q̃ Gentilibus auditus est aduentus eius, audita est p̃dicatio euangelij eius. Addunt adhuc. ⌊ Et veniet nobis quasi imber temporaneus & serotinus terræ. ⌋ Iuxta literã tẽporaneus imber illa est pluuia, quæ iactis seminibus à deo datur terræ Palestinorũ, ut infusa coalescant semina. Serotina aũt illa dicitur, quæ ad maturitatẽ eosdẽ perducit fructus. Siquidẽ terra illa non ita frequẽter, ut nostra, de cœlo accipit pluuiã, sed tantũ bis in anno. ¶ Spiritualiter pluuiã siue imbrẽ utrunq;, uidelicet temporaneũ & serotinũ, intelligi oportet, & sancta prophetica atq; apostolica scriptura est. Prophetica nanq; scriptura ipsa est imber tẽporaneus, quia sicut serotino imbre infusa coalescunt semina, ita hæc promissionẽ Christi uenturi, quæ ad Abrahã facta est, frequẽti declamatione expectabilẽ faciebat. Porrò euangelica uel apostolica scriptura, imber serotinus est: quia sicut serotino imbre fructus ad maturitatẽ perducuntur, ita scriptura hæc iam aduenisse Christũ confirmat, de quo prophetæ uaticinabãtur. Igitur & ueniet (inquiunt) nobis, quasi imber tẽporaneus & serotinus, id est talis & taliter ueniet nobis: uel taliter nobiscũ faciet, sicut utriusq; scilicet noui ac ueteris testamenti scripturæ testificantur. Hæc ubi dixit de illis qui erant credituri, & fidẽ aduentus eius recepturi, confestim ad eos, quos non esse credituros præsciuit, cõuertitur & dicit. ⌊ Quid faciam tibi Effraim, quid faciam tibi Juda? Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens. ⌋ Sic nimirũ patriarcha Isaac cũ filium suũ Iacob benedixisset, & proinde Esau frater eius eiulatu magno fleret dicens. Nunquid non reseruasti, & mihi benedictionem? Respondit & dixit. Dominũ tuum illũ constitui, & omnes fratres eius seruituti illius subiugaui, frumento & uino stabiliui eũ, & tibi post hæc fili mi quid faciã? Ac deinceps. In pinguedine terræ, & in rore cœli, desuper erit benedictio tua. Profecto ille Isaac typũ Christi gessit, duo uero filij (de qbus iam dictũ est) formã prætulere mysticã utriusq; populi, scilicet & eius qui tantũmodo generatione carnis, & eius qui imitatione fidei semen est Abrahæ. Et illic Isaac in typo Christi dicit agresti filio, & tibi post hæc fili mi ultra quid faciam: sta timq; inuenit quid faciat, dicitq;, in pinguedine terræ, & in rore cœli desuper erit benedictio tua, & hic Chrũs in prophetia dicit, carnalibus Israhelitis siue carnalibus Iudæis, qui

Roma. 8.

1. Iohan. 3.

1. Corin. 13

Esai. 49. Apocal. 7.

Psal. 18.

Imber tẽporaneus & serotinus.

Geñ. 27.

Duo filii Isaac duo populi.

cunq; filij carnis, & nõ filij sunt promissionis, quid faciam tibi Effraim, quid faciam tibi Iuda: statimq; inuenit uel scit quid faciat, dum dicit, Misericordia uestra quasi nubes matutina: & quasi ros mane pertransiens. Misericordia hæc parua illa est, quam intendens ille, in pinguedine (inquit) terræ, & in rore cœli desuper erit benedictio tua. Parua nanq; misericordia est temporaliũ siue corporalium abundantia rerũ, quarum omnium summa, illic pinguedine terræ, & rore cœli comprehẽsa est. Porrò, misericordia magna illa est benedictio quæ simplici Iacob in domo habitanti data uel effusa est secũdum uerba hæc: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus. Et deinceps. Et seruiant tibi populi, & adorent te tribus. Esto dominus fratrum tuorũ, & incuruentur ante te filij matris tuæ. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Sic nanq; benedicendo, magnam illi misericordiã imprecabatur, eam scilicet, ut de semine eius Christus nasceretur. Proinde quia misericordiarũ tanta differentia est, iccirco Dauid, qui utiq; minorem misericordiam fuerat consecutus, in pinguedine terræ, & in rore cœli desuper, utpote rex diues & inclytus, cum dixisset, miserere mei deus, statim addidit, secundum magnam misericordiam tuam. In quo? Nimirum in eo, ut nequaquam promissione Christi de semine suo nasciturí frustraretur, propter causam Vriæ Ethei. Nam inde est qđ postmodum dicit, ut iustificeris in sermonibus tuis, subauditur, misereri mei, conseruando mihi misericordiam magnã, quam promisisti. Iam eñ illi repromiserat Christũ, dicendo. Suscitabo semẽ tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnũ eius. Ipse ædificabit domũ nomini meo, & stabiliã thronũ regni eius usq; in sempiternũ: Igitur & hic post q̃ secundum magnã misericordiam dictũ est de filijs promissionis siue fidei. In tribulatione sua mane cõsurgent ad me, dicentes, uenite & reuertamur ad dominũ, quia ipse cepit & sanabit nos, percutiet & curabit nos, &c. confestim ad filios carnis tanq̃ ad Esau couuersus: Quid (inquit) faciam tibi Effraim, quid faciam tibi Iuda? Misericordia uestra quasi nubes matutina, & q̃si ros mane ptransiens. Ac si dicat. Populo electo, cuius typus erat Iacob, magnam misericordiã, magnam cõsequente benedictionẽ, habendo fidem seminis Abrahæ, quod est Christus: uobis filijs carnis, qui tanquã Esau tardatis & foris uagamini, post hæc ultra quid faciã? In pinguedine terræ & in rore cœli desuper fuerit hactenus benedictio uel misericordia uestra, sed nunc eadẽ ipsa properãte captiuitate pertranseat, sicut pertrãsit matutina nubes, & in meridie siue uespera iam nõ est, & sicut pertransit ros, qui cum mane herbam operuerit, orto sole uelociter disparet, & iam nõ est. Sic eñ uobis continget, qui mane compluti estis, & matutino rore maduistis, id est qui præsentẽ lætitiam & tantũmodo caduca præsentis seculi bona requisistis. Nubes uestra pertransit, & ros uester orto sole siccatur, id est, lætitia uestra in tristitiam uertetur: & deliciæ uestræ in futurum non inuenientur, ubi uerus sol Christus in uirtute sua lucens in meridie conspicietur. ¶ Propter hoc dolaui in prophetis, & occidi eos in uerbis oris mei. Propter hoc inquit, uidelicet quia uos tantũmodo rerum temporaliũ matutinam nubem: roremq; transitorium requiritis, & gloriam dei regnũq; futurũ non attenditis, ego dolaui, id est multas percussiões feci in prophetis, qui uobis secundũ uestrã intentionẽ adulati sunt & applauserunt, uidẽtes uana & loquẽtes mendacia. Quales utiq; fuerunt prophetæ Baal. Et illis nanq; (sicut in Regũ libris legimus) Helias Thesbytes. CCCCL. uiros una die interfecit: itẽq; magnã illoꝝ multitudinẽ percussit Iehu, qui domũ Achab subuertit. Hoc totũ factũ est ad imperiũ dñi. Iccirco cũ dixisset, Dolaui in prophetis, protinus addidit, occidi eos in uerbis oris mei. Hoc recte factũ est, ut qui propter lucrũ tẽporale: & (ut ait alius propheta) propter pugillũ farinæ, non solũ magnã dei misericordiã reliquerãt, sed & populare turbã secũ deuocabant, Primũ inprophetis dolaretur & occiderẽtur, & deinde populus in captiuitatẽ duceretur, matutina misericordia (de qua iam dictũ est) & quasi transitorio rore frustratus. Quàm iuste hæc facta sint uel fiant, nũc toto in orbe scitur, ubicunq; lux ueritatis est. Sequitur. ¶ Et iudicia mea quasi lux egredientur. Et est sensus. Sicut caligantes in nocte oculos lux succedẽs illuminat, sic illis q hactenus in nocte ignorãtiæ fuerãt, annũciata iudicia hæc pspicua erũt, ut dicant, Iudicia dñi uera, iustificata in semetipsa. Egredientur igitur iudicia mea quasi lux, id est, qđ uoluerim, aut quid utile esse iudicauerim ego, manifestius cognoscẽ. Quid est illud? Ait,

¶ Quia

Misericordia alia parua, alia magna dr.

Psal. 50.

2. Re. 7

3. Re. 18.
4. Re. 10

Ezech. 13

¶Quia misericordiam volui & non sacrificiū, & scientiam dei plus q̄ holocaustū ¶ Huius suæ sentētiæ memor dñs semel & iterū apud Matthæū inuenitur. Vbi em̄ discumbente eo in domo eiusdē Matthæi, murmurabant pharisæi dicentes eius discipulis: Quare cū publicanis & peccatoribus māducat magister uester? Non est (inquit) opus ualentibus medico, sed male habētibus. Statimq; subiungit. Euntes aūt discite qd sit, misericordiā uolo & nō sacrificiū. Non em̄ ueni uocare iustos, sed peccatores. Itē, ubi discipulis eius esurientibus, & spinas sabbato uellentibus atq; māducantibus, cū dixissent: ecce discipuli tui faciunt qd non licet eis facere sabbatis. Ait post alia. Si aūt sciretis qd est, misericordiā uolo & nō sacrificiū, nunq̄ cōdēnassetis innocētes istos. Ergo cū dicit in hoc propheta, qa misericordiā uolui & nō sacrificiū: dignā suorū reddidit causam iudiciorū, cur supra inter cætera dixerit. In gregibus suis & in armētis suis uadent ad quærendū dñm, & nō inuenient eū, quia uidelicet, neq; secūdū corpus, neq; secundū animā misereri nouerunt proximis, prompti sacrificatores gregū: immolatores armentorū. Nā utrāq; misericordiā scilicet corporis & animæ testatur se uoluisse illa, quā cōmemorauimus, euangelica prolocutione. Vbi em̄ peccatorē siue publicanū recipiēs Matthæū dicit, eūtes discite quid est, misericordiā uolo & nō sacrificiū, illā patenter misericordiā se requisisse significat, quæ impēditur circa curā animarū. Vbi uero discipulos suos esuriētes, & sabbato spicas uellentes à sabbati uiolatiōe defendit dicens. Si aūt sciretis quid est, misericordiā uolo & nō sacrificiū, nunq̄ cōdemnassetis innocentes istos: Ibi profecto misericordiā, quæ proximis in corporū necessitatibus impēditur sese uoluisse testatur. Igitur iudicia dñi uera sicut lux manifesta sunt, & causa cadit carnalis Israhel siue Effraim & carnalis Iuda, qa certatim sacrificiū offerūt quod dñs nō uult, & uiscera misericordiæ nō habent quā dñs uult: qa holocausta multiplicāt quæ dñs nō requirit, & scientiā dei negligunt: in qua dñs & creator creaturā rationalē uoluit semp & uult exerceri. Non acquieuerūt uolūtati eius, nō executi sunt ea q̄ ille uoluit, scilicet misericordiā & scientiā dei. Hoc est qd continuo subiungit. ¶Ipsi aūt sicut Adam transgressi sunt pactū ibi p̄uaricati sunt in me. ¶Et ē sensus. Ipsi aūt & peccauerūt, & peccatū suū p superbiā defendēdo mihiq; cōtradicēdo: cōtra semetipsos & cōtra posteros suos in misericordes & crudeles extiterunt. Sed iam in isto secūdi huius uoluminis finem facientes, sequētis initiū ab hoc eodem capitulo sumamus.

Mat. 9

Mat. 12.

Misericordia duplex ad p̄ximū, una in aīa, alia in corpore.

FINIS LIBRI SECVNDI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER III.

IN Canticis Canticorum dilectus amicæ suæ loquitur. Ostende mihi faciem tuam amica mea, speciosa mea, columba mea, sonet uox tua in auribus meis. Vox em̄ tua dulcis, & facies tua decora. Vocis siue locutionis eiusmodi nūc opportune reminiscimur, quia uidelicet saluo altiori cœlestis gratiæ uel amoris gradu, in quo dilectus Christus & amica eius sancta ecclesia cognoscitur: nimirum sapientis cuiusq; animus dilectus, & sancta scriptura amica uel dilecta est illius, quicunq; talis est, ut ueraciter testimonium sibi perhibeat conscientia, quod sanctæ scripturæ pulchritudinem ueram & ueritatem pulchram diligat. Illius nanq; uerba sunt hæc. Dixi sapientiæ soror mea es, & prudentiam uocaui amicam meam. Dicit ergo, nunc animus studiosus, et ipsa scripturæ præsentis admonet difficultas, ut dicat. Ostende mihi faciem tuam, sonet uox tua in auribus meis. Vox em̄ tua dulcis, et facies tua decora. Sanctæ huius scripturæ facies non nisi sapienti unquam ostensa est, et uox eius non nisi in auribus diligētis unquam sonuit, neq; alius scire meretur, uox eius quàm dulcis, et facies eius quàm de-

Can. 2

Prouer. 7

Huiꝰ prophetæ scriptura difficilis.

Osee.14 cora sit. Dicit em̃ ille qui scripsit, Quis sapiens & intelliget ista, intelligens & sciet hæc? Igitur semen huius dulcedinis atq; decoris authorem spiritũ propitium habere optantes, dilectam hanc siue amicam instanter cœpto itinere sequamur, ut faciem eius uidere, & uocẽ audire, id est, & intentionem eius sentire, & uerũ eius sensum inspicere mereamur. Cum dixisset in hoc propheta dominus, quia misericordiam uolui & nõ sacrificium, & scientiã dei plus q̃ holocaustum, cõtinuo subiunxit. Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactũ, ibi præuaricati sunt in me. Ab isto rursus capitulo populi peccata incipit declamare. Vnde & hic ad memoriam reuocandum est, quia (sicut superius iam diximus) septies hic propheta gentis suæ peccatricis peccata percutit, totidemq; uicibus in aduentum siue sacramentum filij dei sermo eius recurrit, singulosq; cursus in eodem terminat: nimirum sapienti atq; intelligenti, qui hæc scire meretur, illud innuens, quod iustificari & à peccatis liberari aliter q̃ per gratiam uel fidem Christi nemo possit. Hac uice prima, quam nunc usq; tractauimus, sic incepit. Non est em̃ ueritas, & non est misericordia, & non est scientia dei in terra. Tandem in persona Christi uenturi dixit. In tribulatione sua mane consurgent ad me & cętera: & tũc demum ad initium redargutionis rediit, dicendo, quia misericordiam uolui & non sacrificium, & scientiam dei plus q̃ holocaustum: ipsi autem sicut Adã transgressi sunt pactum, ibi præuaricati sunt in me. Cum em̃ dicit, quia misericordiam uolui & scientiam dei, subaudiendum uel reminiscendum est, quod in intio capituli dixerat: nõ est misericordia, & nõ est scientia dei in terra. Nunc itaq; ordine cœpto processuri, nõ negligenter pręterimus, quia duo dixit in uersiculo præsenti. Sicut Adam transgressi sunt, ibi præuaricati sunt in me. Breui uersiculo & originale peccatũ, & actualia tetigit peccata eorum. ¶ Dicendo nanq;, sicut Adam transgressi sunt, actualia peccata uehementer accusat: quia colentes idola & cætera facientes scelera, nõ quomodocunq; peccauerunt, non per ignorãtiam aut per infirmitatem deliquerunt, sed qui nequissimus peccandi modus est, scienter peccantes, scientes quod male facerent recedendo à domo Dauid & à templo domini quod erat in Hierosolymis, uitulosq; aureos colendo, peccatũ suum defenderunt, cõtradicendo sanctis prophetis, quoscunq; dominus misit. Vnde & superius dñs dicit. Populus em̃ tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti. Hoc nimirũ erat ita transgredi pactũ, sicut transgressus est Adam. Ille nanq; & transgressus est, & transgressionẽ suam superbe defendit, dicendo, mulier quã dedisti mihi sociam, dedit mihi, de ligno & comedi. ¶ Porrò subiungendo, ibi præuaricati sunt in me, originale respicit peccatũ. Ibi nanq; cũ dicit, subauditur in Adã. Præmiserat em̃, sicut Adã transgressi sunt pactũ. Et uere in Adã præuaricati sunt, qa (ut aplus ait) per unũ hoiem in hunc mundũ peccatũ intrauit, & per peccatũ mors: & ita in oẽs homines mors pertransit, in quo oẽs peccauerũt. Itaq; cũ dicit. Ibi præuaricati sunt in me, bene sæpe dictus aplus huic in isto quoq; sermone cõsonat prophetæ, causando Iudæos & Græcos oẽs sub peccato esse, subiungendo etiã hæc. Nõ est em̃ distinctio. Oes em̃ peccauerũt, & egent gloria dei. His dictis, continuo de peccato actuali abũdantius agit, scilicet de peccatò idolatriæ & aureoꝝ cultu uituloꝝ, quo sicut Adã transgressi sunt pactũ, ut iã dictũ est. Sequitur em̃. Galaad ciuitas operantium idolum, supplãtata sanguine, ꝛ quasi fauces virorum latronum: particeps sacerdotum in via interficientium pergẽtes de Sychen, quia scelus operati sunt. Galaad est ciuitas sita trans Iordanẽ in tribu Gad, in qua idolũ primitus est cõsecratũ. Erat em̃ & ciuitas fugitiuoꝝ. Sed quanto celebrior, tanto idolatriæ & maloꝝ oim principium fuit. Et quia isti idola primũ cõsecrarunt, uel maxime sicut præsens testatur, in malũ adiuuerũt, iccirco primi ab Assyrijs capti & in captiuitatẽ ducti sunt. Porrò, Sychen ciuitas in cõfinio decẽ tribuũ & duaꝝ, quæ postea Neapolis appellata est, unde transitus erat Israhelitis in Hierusalem, Vbi solum modo licebat uictimas immolari. Tribus ergo temporibus, quibus secundũ legis præceptũ populus ad templũ domini ascendere debebat. sacerdotes idoloꝝ ponebant in itinere latrones, qui insidiarẽtur peregrinantibus, ut magis uitulos aureos in Dan & in Bethel, q̃ dominũ adorarent in Hierusalem: & quos reuocare nõ poterant, in eadẽ uia interficiebant. Sacerdotũ illoꝝ particeps nũc dicitur Galaad, uidelicet eo quod Galaaditæ coniungendo se iniqua fœderatione, & cooperando sacerdotibus in interfectione. Sensus igitur iste est. Si quæras, cur dixerit, ipsi autem

Sicut Adam trãsgressi sunt

Gen.3

Ibi p̃uaricati sunt in me.

Ro.5.

Ro.3

Galaad ciuitas in tribu Gad.

Sychen quæ & Neapolis.

Exo.23. Deu.16.

trãsgressi

transgressi sunt pactũ sicut Adam, qui utiq; non per ignorantiam, sed scienter per arrogantiã peccauit, & peccatũ suũ aduersus deũ sese corripientẽ proterue defendit, Ecce effectum siue opus manifestũ habes malæ defensionis. Nullũ deniq; manifestius defensionis est experimentũ, q̃ illos interficere, quibus admissum non placet cõmuniter suscipere peccatũ. ¶ Locus interfectionis erat Galaad, mira peruersione, mira supplantatione. Debuerat nãq; ciuitas esse non interficientiũ, sed ab interfectione liberantiũ quempiã fugitiuũ secũdũ legẽ dñi dicẽtis: Cũq; ultor sanguinis eũ fuerit persecutus, nõ tradent in manus eius, qa ignorãs percussit proximũ eius: nec ante biduũ triduũve eius probatur inimicus & habitabit in ciuitate illa: donec stet ante iudiciũ, causam reddens facti sui, & moriatur sacerdos magnus qui fuerit in illo tẽpore. Recte ergo dicitur, supplantata sanguine, qa perdito uel derelicto constituto pacis susceperat pro illo cõmutationẽ sanguinis. Dicitur & quasi fauces uiorũ latronũ, qa uidelicet sicut latrones in faucibus, id est cauernis locisq; abditis latentes, expoliant prætereuntes & interficiunt: sic in ea, quæ debuerat esse asylum fugitiuorum, sanguinarij sacerdotes simplicitati populi insidiantes, expoliabant eos fide, interficiebant mente, & quos decipere non poterant, uestibus priuabant, corpore necabant. Pro tanto scelere propheta dolens exclamat. ⌊ In domo Israhel vidi horrendũ. Ibi fornicatus est Effraim, contaminatus est Israhel. ⌋ Quid enim magis horrendũ, qd magis exclamatione dignũ, q̃ istud accidisse, nõ in qualicũq; gente aut natione, sed in domo Israhel, in gente dei, in parte dñi, sicut Moses loquitur, pars aũt dñi populus eius, Iacob funiculũ hæreditatis eius? Deniq; gentis alterius peccatũ in idolis error est: Israhelis aũt, q ueri & unius dei notitiã habuit, legẽq; accepit, tale peccatũ horror est. Propterea totiens peccatũ illius populi fornicationẽ appellat, & nũc q̃q; dicit. Ibi fornicatus est Effraim, cõtaminatus est Israhel. Effraim (ut sæpe dictũ est) ipse Hieroboã de tribu Effraim: Israhel uero decẽ tribus, q̃ illo peccante, id est uitulos aureos pro deo sibi faciente, cõtaminatæ sunt, sequẽdo illũ. Etenim sicut cõtaminat adulterio mulier, sic derelicto deo ppl'us ille cultu idolatriæ cõtaminatus est. Hęc aduersus Israhel, id est, decẽ tribus dicta sunt. Sed nunqd tantũmodo illis iratus est? Nõne & sup Iudã grandis ira, quã nũc uidemus pro meritis erat uẽtura? Sequit. ⌊ Sed & Iuda pone messem tibi, cũ conuertero captiuitatẽ populi mei. ⌋ Ac si dicat. Dixi quidẽ in initio prophetici huius sermonis, qa nõ addã ultra misereri domui Israhel, sed obliuione obliuiscar eorũ: & domui Iuda miserebor, & saluabo eos in dño deo suo, & hoc uerũ est. Nã Israhelis, id est decẽ tribuũ captiuitas, de terra Assyriorũ nõ reuocabitur: tua uero ò Iuda transmigratio de Babylone est reducẽda post annos. LXX. Verũtamen cũ conuertero illã captiuitatẽ populi mei, cũ reduxero illos in terrã suã, q ex te supererũt digni, ut reliquiæ saluẽtur pro ipsorũ fide & meritis, usq; ad plenitudinẽ tẽporis, quo cõuertenda est uniuersalis captiuitas oĩs populi mei, p aduentũ saluatoris Christi: tu Iuda pone messem tibi q̃ secanda erit, id est multitudinẽ filiorũ male natorũ, qbus multipliciter pullulabis, scito demetendã esse Romanorũ gladijs, sicut nũc, imò magis q̃ nũc decẽ tribus demetũtur, & trãsferũtur ab Assyrijs. Quã ob causam? Quibus pro meritis siue peccatis? Ait. Cum sanare vellẽ Israhel, reuelata ẽ iniquitas Effraim, & malicia Samariæ, quia operati sunt mendaciũ: & fur ingressus est spolians latrunculis foris. ⌋ Et est sensus. Cum ad saluandum Israhel uenissem, illa iniquitas reuelata est, & illa malitia Iudæorum sese expressit: cuius illa iniquitas Effraim, illa malicia Samariæ typus uel p̃curfio fuit, qñ relicta domo Dauid, Hieroboã p̃tulit, relicto dño deo, uitulos aureos colere magis elegit. Diligẽter prophetiæ huius locũ hũc, quẽ nũc ingredimur, pertractare conemur memores illius dicti in fine uoluminis, cuius sæpe meminimus: Quis sapiens & intelliget ista, intelligens & sciet hæc: & scientes tanta esse uel talia q̃ hic prophetali oculo p̃uidet ac p̃scribit, qualia si nudis eloqueretur uerbis, nimis intolerabile esset audire hoĩbus illius tẽporis, sicut diximus iã in prohœmio p̃sentis opusculi. Deniq; pecatũ Iudæ in saluatorẽ, cuius sanguinẽ fudit, hic mystice describit: propter qd talia facta sunt uel fieri debuerũt in eiusdẽ excidio gentis. Quę p̃spiciens, hic recte dicat, sed & Iuda pone messem tibi. Cũ (inquit) sanare uellẽ Israhel, reuelata est iniquitas Effraim, & malicia Samariæ. Qui nondũ sapiens siue intelligens est, qualẽ sanctus prophetiæ spiritus loco iam dicto requirit, nihil aliud significari hic arbitratur, nisi

Galaad supplantata sanguine. Iosue. 20. ii

Deut. 32

CA. VII.

ac si dictum sit. Cum per Dauid electum meũ uellem Israhel instruere ad cognoscẽdũ ueꝝ deum, & ad tenẽdũ firmiter solius nominis mei cultũ legitimũ, iniquitas filiorũ Israhel magis exarsit: & malicia illorum pertinacius insaniuit, nec ante destiterunt, donec ad posteros deriuato regni gubernaculo, iugũ excusserũt, & à domo recesserũt eiusdẽ Dauid, & deos sibi fecerũt iuxta mentionẽ suæ iniqtatis, iuxta malicioſa desideria cordis sui. ¶ Verũ ille Dauid non solũ pater secundũ carnẽ extitit saluatoris nostri, uerũetiã figurã eiusdẽ ptulit ĩ mirabilibus gestis. Regnũ eius p̃paratio fuit regni Christi, imò regnũ unũ est Christi & ipsius Dauid: iuxta quod & angelus ad Mariã de illo dicit. Et dabit illi dñs deus sedem Dauid patris eius. Econtra, Hieroboã & qui illũ secuti sunt, relinquentes Dauid, typũ gesserũt Iudæoꝝ & phariſæoꝝ, qui Christũ negauerũt ante faciẽ Pilati, & dixerũt. Non habemus regẽ nisi Cæsarẽ: Furor ille, quo Christũ cõdemnãtes, petierunt dimitti sibi Barraban homicidã & seditionis authorẽ, illi malitiæ similis extitit, qua illi, qui secuti sunt Hieroboã, ueritatẽ dei in mendaciũ cõmutauerũt: uel (sicut hic scriptũ est) mendaciũ operati sunt: qa ueritate cõtempta: mendaciũ in uitulis aureis operati sunt, & coluerũt. Igitur in uerbis istis similitudinẽ pariter contemplemur & rem. Similitudinem, in illius statu temporis, scilicet in eo quod ille Effraim siue illæ decem tribus taliter recesserũt à domo Dauid. Rem uero, in aduentu saluatoris, quando Iudæi rebellantes ueritati, negauerũt eum, & populus regis huius esse noluerunt. Itaq; cum dicit: Cum sanare uellem Israhel, reuelata est iniquitas Effraim. Ponamus ante oculos mentis & illum Dauid patrem carnis Christi, & hunc filium eius uerum Dauid: quia uidelicet uterq; suo modo Israhel sanare uoluit: Ille psalterium componẽdo, iste carnem assumendo. Nam psalterium illud manu factum, typũ fuisse carnis uel corporis Christi, testatur ipse, cũ in psalmo personã patris ad eundẽ filiũ, dũ in sepulchro corpus eius quiescit, loquentẽ introducit. Exurge gloria mea, exurge psalteriũ & cythara. Et ille respondens: Exurgã (inquit) diluculo. ¶ Illo psalterio suo manu facto Dauid Israhel sanare uoluit, quia nimirũ iccirco uerba cœlestia cũ psalterio cecinit, ut pp̃m tantũmodo terrena diligentẽ introduceret ad amorẽ & spem futuri regni, q̃ uera sanitas est cordis. Hoc ante illũ nemo fecit, ut promissa cœlestia uerbis enũciaret manifestis aut pœnas ignis æterni. Hoc ita uerũ est, ut apud Mosen fere nusquã inuenias promissiones paradysi uel regnũ dei, neq; comminationes inferni, nominibus manifestis: præter locum unũ in cantico Deuteronomij, ubi sic dicit. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usq; ad inferni nouissima. Omnia clausa sunt sub figuris, & bona quidẽ æterna sub nomine terræ Chanaan, terræ quasi lacte & melle manãtis: mala uero sempiterna, sub nominibus famis, pestilẽtię, gladij, malarũq; bestiarũ reddenda significat pro meritis. Talis nanq; & ita quodã modo puerilis sensus erat carnalis populi in illius statu temporis, ut non nisi præsentia diligere prospera, nõ nisi præsentia metuere sciret aduersa. Hic primus (ut iam dictũ est) cœlestis regni gloriã patenter expressit uerbis, addita ui musicæ dulcedinis, & ordine composito diuinæ religionis, uolente domino sanare Israhel, scilicet ut sano corde terrena paruipenderet, cœlestia magis desideraret. ¶ At uero psalteriũ istud siue hæc cythara, cui pater hoc dixit. Exurge gl'ia mea, exurge psalterium & cythara, mlto amplius hoc egit sic aperiendo os suũ, ut Matthæus scribit. Beati pauperes spiritu, quoniã ipsoꝝ est regnũ cœloꝝ, &c̃. Nimiꝝ hęc expectationi carnalis Israhelis, ualde contraria sonuerunt, beatificando pauperes, mites, lugentes, esurientes ac sitientes iustitiam, misericordes, mundicordes, pacificos, & persecutionem propter iustitiã sustinẽtes. Aliter nanq; sentiebat carnalis Israhel, scilicet beatos esse tantum illos, qui prosperarentur in uia huius seculi, quibus uacaret ut essent superbi, immites, siue tyranni ridentes atque exultantes, quamuis in rebus pessimis, inexpertes miseriarum, atq; iccirco nesciẽtes compati miseris, luxuriantes omni uoluptate cordis & corporis, belligerantes atq; bellicis elatos triumphis, ualentes p potentiã q̃s uellẽt occidere ac persequi. Profecto sensus hic magna erat infirmitas: ille aũt sanare uolebat Israhel, ut sane saperet. Aduersus utrunq; reuelata est iniquitas Effraim, id est, persecuti sunt eos oẽs illi qui noluerunt sanari. Primum, quis nesciat quanta Dauid ille regni dei Psaltes aduersa pertulit, q̃ta mala passus ẽ ab illis? Vsq; adeo quo gratis illum odio habuerũt, ut filium quoq; illius Absalon regem sibi facerent, quia non alium habuerunt, quo duce consurgentes regno eum depellerent. Mortuo Absalon secuti sunt Seba filium Bochri, Illo mortuo, subticue-

Dauid Christi typum gessit.

Lu. j.

Ioh. j. 9.

Psal. 56 Cœlestia promissa Dauid primus explicauit.

Deu. 32.

Mat. 5

Carnalis Isrl.

Odiũ Israhel contra Dauid

2. Re. 15

runt uicti & inuiti per ſapientiam eiuſdem Dauid filiꝝ eius Salomonis: ſed deinde mox ubi occaſio data eſt per imprudentiam Roboam, ceruices ſuas excuſſerunt, regemq; alium & deos alienos, id eſt uitulos aureos ſibi fecerunt. Hæc fuit iniquitas Effraim, & hæc malicia Samariæ: quia uidelicet Hieroboam de tribu Effraim malum hoc inique geſſit: & Samaria, per quam totū eius regnum intelligitur (fuit enī Metropolis decem tribuū) hoc ipſum malicioſe ſuſcepit, ſcilicet inuidendo domui Dauid, inuidendo & dedignando tribui Iuda, quod ſibi tantum ex illa tribu reges deberent eſſe deſtinati. Dixerunt enī quodā loco uiri Iſrahel ad regem Dauid. Quare te furati ſunt fratres noſtri uiri Iuda, & tranſduxerunt regem & domum eius Iordanem? Et reſpōdens omnis uir Iuda, quia propinquior (inquit) mihi eſt rex. Et reſpondens uir Iſrahel decem partibus, ait, maior ego ſum, Ita commota ſeditione quidam uir Belial nomine Seba filius Bochri cecinit buccina, & ait. Non eſt nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Iſai. ¶ Deniq; ex dictis & factis huiuſcemodi palam datur intelligi, quænam illa fuerit malicia Samariæ, de qua nunc loquitur hic, qa nimirum ſciſſuræ illius cauſa fuit inuidentia, quæ ueraciter malicia dici poteſt: quia cuncta malicioſarum machinamenta cogitationum parit. Maxime uero tunc iniquitas quæcunq; fit, malicia meretur dici, quando ſic ſe exercet ut cum ſapientia uel ratione incedere poſſit uideri. Sapienter autem ſiue rationabiliꝝ Samaria feciſſe ſibi uideri poterat, ſequendo, regēq; faciendo Hieroboam de tribu Effraim: quia patriarcha Iacob cum benediceret filios Ioſeph Manaſſem & Effraim, iſte qdē (ait) ſcilicet Manaſſes erit in ppl̄os & mlt̄iplicabitur: ſed frater eius iunior, maior illo erit, & ſemen illius creſcet in gentes. Et in Paralypomenon legimus. Ruben quippe primogenitus erat Iſrahel, ſed cum uiolaſſet thorum patris ſui, data ſunt primogenita eius filiꝭ Ioſeph filiꝭ Iſrahel. Et quidem pluraliꝝ dixit filiꝭ Ioſeph, ſed cum ille (ut iam dictum eſt) Effraim iuniorem priori prætulerit, iure ſibi tribus Effraim de primogenitis uidebat gloriari. Itaq; peccatum Samariæ recedentis à domo Dauid & inuidentis tribui Iudæ, ut ex ea reges aut principes deberent germinari, recte malicia debuit nuncupari: quia cum contra ueritatem & rationem ageret, rationis & diuinæ authoritatis patricinio non carere ſibi uiſa eſt. ¶ Et notandum qualiter dixerit huic, reuelata eſt iniquitas Effraim & malicia Samariæ. Non dixit, exorta eſt ſiue oriri cœpit iniquitas cum ſanare uellem Iſrahel, ſed reuelata eſt, Latebat, quàmdiu duces ulꝰ principes habebat Iſrahel, qui illum colerent ad cultum dei qualium optimus ulꝰ maximus fuerat Dauid, Reuelabatur autem quando morientes decedebant illi, ſicut quodam loco ſcriptura dicit. Cunq; dominus iudices ſuſcitaret, in diebus eorum flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorum gemitus: & liberabat eos de cæde uaſtantium: Poſtquam autem mortuus eſſet iudex, reuertebantur, & mlt̄o maiora faciebant, quàm fecerant patres eorum, ſequentes deos alienos & adorantes eos. Non dimiſerunt adinuentiones ſuas & uiam duriſſimam, per quam ambulare conſueuerant. Eodem modo tunc reuelata eſt eadem iniquitas, eadem malicia, quando deceſſerat Dauid, quo regnante, nō audebat reuelari, imò & mlt̄o magis tunc reuelata eſt, quàm eatenus aliquando reuelata fuiſſet. Prius nanq; urgente aliqua calamitate, & clamantibus illis ad dominum cum tribularentur, ſuſcitato ſaluatore aliquo, id eſt iudice bono, conuertebantur ad dominum, & deos alienos relinquebāt. Ex tunc autem quādo ſic reuelata eſt, ut illos facerent uitulos, nunquam ab eiſdem uitulis receſſerunt, ſicut manifeſte de ſingulis regibus ſcriptura dicit, quia à peccatis Hieroboam non receſſerūt. Hanc iniquitatem ſiue maliciam adhuc propheticus ſermo perſequens, protinus addit. ⌊ Quia operati ſunt mendacium, & fur ingreſſus eſt ſpoliās: latrunculus foris ⌋ Mendaciū quippe ſunt operati, dicendo de uitulis, qui utiq; non erant dñi, iſti ſunt dñi tui Iſrahel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Ad illud opus ut fieret, & diabolus inuiſibiliꝝ, & Hieroboam uiſibiliꝝ operatus eſt ¶ Pulchre ergo & ueraciter dictū, fur, ingreſſus eſt ſpolians, ſcilicet diabolus animas furtim deuorans, per inſpiratam occulte maliciā, & latrunculus foris, uidelicet Hieroboam latro uiſibilis, qui foris, id eſt, exterius idola fabricans, extra domū ſiue partem domini, & peccare faciens Iſrahel, nimirum grande & crudele latrociniū fecit. ¶ Dixi mus, qualiter illo tempore regnante ſeu iam decedēte Dauid, iniquitas Effraim & malicia Samariæ reuelata fuerat, cum ſanare uellet dominus Iſrahel, dicamus nunc, qualiter

Malicia Effraim

Antiqua malicia Iſrahel.

nouissimo tempore, cũ in aduentu suo saluator itidẽ Israhel sanare uellet, similis iniquitas uel malicia, imò & multo maior secundũ similitudinem illius reuelara sit. Cum (inquit) sanare uellem Israhel, dicat hoc sanator & saluator Israhel, sanitatis illius author, de qua cum præmisisset paulo ante dicens ipse. In tribulatione sua mane consurgent ad me, uerba ipsorum cõsurgentium protinus intulit hoc modo. Venite & reuertamur ad dominũ, quia ip̃e cepit & sanabit nos, de qua sanatione siue sanitate, id est peccatoꝝ remissione, primaq́ꝫ resurrectione, quæ est resurrectio animæ, iam eodẽ loco dictũ est. Cũ em̃ illa sanitate sanare uellet Israhel, deus homo factus p̃sentialiter atq́ꝫ uisibiliter incipiens p̃dicare, & sic dicere: Pœnitentiã agite, appropinquabit em̃ regnũ cœloꝝ, tunc reuelata est iniquitas Effraim & iniquitas Samariæ, id est illa iniquitas Iudæoꝝ, illa malicia scribaꝝ & pharisæoꝝ, cuius typus extitit illa iniquitas Effraim, & illa malicia Samariæ, de qua iam secũdũ literã uel historiã dictũ est. Exagitauit em̃ illos sp̃us nequã, ut pœnitẽtiæ doctorẽ cũ uerbo p̃dicatiõis, opa q̃ nemo alius fecit, facientẽ deriderẽt, p̃sequerẽtur & blasphemarẽt. Exempli gratia, dicendo: Dæmoniũ habes: Itẽq́ꝫ. In Beelzebub principe dæmonioꝝ eijcit dæmonia. Non em̃ placebat illis Chr̃us talis p̃dicator pœnitentiæ, doctor paupertatis, p̃suasor atq́ꝫ exẽplar humilitatis, magister mansuetudinis, monitor ad lugendũ pro peccatis, declamator iustitiæ, & cõquisitor misericordiæ, mundiciæ cordis collaudator, pacis remunerator, & eoꝝ q p̃secutionẽ patiũtur propter iustitiã consolator. Quare? Quã ob causam talia p̃dicantẽ repulerunt, odio habuerunt, atq́ꝫ impugnauerunt? Videlicet, quia cuncta his cõtraria sapiebant, & diligebant, talemq́ꝫ sibi cupiebant aduenire Messiã, qui illos in hoc seculo extolleret, gẽtiumq́ꝫ pacẽ eo usq́ꝫ turbaret, donec omnes fines terrę ditioni illoꝝ per bella, bellorumq́ꝫ triumphos subiugaret, aureamq́ꝫ ac gemmatã illis Hierosolymã in terris construeret, atq́ꝫ in cæteris his similibus eorũ cupiditatẽ omnino, sicut litera prophetica plerisq́ꝫ in locis sonare uidetur, corporaliter expleret. Talem illoꝝ intentionem sensumq́ꝫ ipse quodã loco breuiter exprimẽs. Quomodo (inquit) potestis uos credere, qui gloriã ab inuicem accipitis: & gloriã quæ à solo est deo non quæritis? Persecuti sunt ergo sanare uolentẽ, tanq̃ frenetici medicũ percutientes antidotũ porrigentẽ, nec ante destiterunt, donec tradentes illũ negarent ante faciem Pilati, præeligentes Barrabã latronẽ, authorẽ seditionis, eundẽq́ꝫ regẽ suũ postulantes crucifigi. Hoc modo reuelata in illis, imò impleta ab illis est iniquitas Effraim, & malicia Samariæ, & sic impleuerunt mensurã patrũ suoꝝ, & sic reuelauerunt ac testificati sunt quod essent consentientes patribus eorũ: Nam quod incœperũt illi, recedendo à domo Dauid, & occidendo prophetas dñi: Hoc isti adimpleuerũt, crucifigendo filiũ Dauid filiũ dei: & deinde occidendo, crucifigẽdo, flagellãdo, & de ciuitate in ciuitatẽ persequendo prophetas & sapientes & scribas, quos ille misit. In omnibus his operati sunt mendaciũ mentientes aduersus eundẽ regem suũ, quem negauerũt & uelut magũ ac seductorem accusauerunt. ¶ Perspicuũ quoq́ꝫ illud est in illis quod sequitur, & fur ingressus est spolians, latrunculus foris, Fur nanq́ꝫ Iudas proditor, & latrunculus cœtus pharisaicus extitit. Iudas nanq́ꝫ loculorũ domini erat fur, sicut Euangelista testatur, quia fur erat, & loculos habens: ea quæ mittebantur, portabat. Porrò pharisæi & sacerdotes in templo latrocinabantur, p̃dam de populo sacientes, uendendo & emendo. Vnde cũ eijceret eos, sumptum de Esaia testimonium protulit dicens, scriptũ est: Domus mea domus orationis uocabitur: & mox illud de Hieremia subiunxit: uos autem fecistis illam spelũcã latronum. Ille fur intus inter discipulos domini Iesu, pseudodiscipulus & fictus amicus: & ille latrunculus foris, id ẽ, manifestus hostis, consilium simul inierunt, & (sicut iam dictũ est) mendaciũ operati sunt: cuius uidelicet mendacij maximus opifex Caiphas, sic mentitus est, toto conspirante illo cõcilio malignantium ad decipiendum miserũ ppl̃m. Expedit uobis ut unus moriatur homo pro ppl̃o, & non tota gens pereat, ne forte ueniant Romani, & tollant nostrum, & locum, & gentem. Adeo cum sanare uellet dominus Israhel, ille more suo sanari noluit, sicut alijs uerbis declamans dicit. Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt. Quotiens uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas & noluisti. Sequitur. L Et ne forte dicant in cordibus suis, omnẽ maliciam eorũ me recordatũ, nunc circumdederunt eos adinuẽtiones

Osee. 6.
Mat. 4.
Cur nõ placuit Iudęis Chr̃s
Ioh. 8
Mat. 12.
Ioh. 5
Mat. 23
Fur Iudas, latrũculus cœtus pharisaicꝰ
Ioh. 12
Mat. 21.
Esa. 56
Hiere. 7
Ioh. 11.
Mat. 23

suę, co

sue coram facie mea factę sunt. ¶Magna & uera confirmatio iusti iudicij dei siue ultionis quam præmiserat dicens, sed & Iuda pone messem tibi: messem (sicut iam dictū est) appellans illius immensitatem excidij, qua à Romanis erant perdendi. Ne forte (inquit) dicant in cordibus suis, omnem maliciam eorū me recordatum. Ac si dicat. Ne forte murmurent, & quasi iniustam reprehendant sententiam dicentis, ut ueniat super uos oīs sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, ut quod uindicatū est in patribus, iterum uindicetur in filijs: oīs causa illis tollitur iustæ reprehensionis. Solent nanq; Iudæi aduersus huiusmodi respondentes dicere nobis. Cur hoc tempore uindicari in nos arbitramini, quod olim uindicatū fuit? Exempli gratia. Cum dicimus eis, illud quoq; peccatum, quod olim in deserto fecerunt patres eorū, faciendo uitulum & adorando illum, hoc tempore uisitari super illos, quando sic excæcati sunt. Respondent nobis, illius maliciæ tūc dominū fuisse recordatū: siquidem tunc ex illis in una die. XXIII. milia ceciderunt. Hæc dicentes, non aduertunt, quia postquā illud factū est per manus filiorū Leui, quibus & Moses ait, consecrastis manus uestras hodie domino, unusquisq; in filio & fratre suo: deinde cū oraret Moses dicens, dimitte eis hanc noxam, ipse respondens, Angelus (inquit) meus p̄cedet te, ego autē in die ultionis uisitabo & hoc peccatū eorū. Igitur ne forte dicant (ait) in cordibus suis omnē maliciam eorū me recordatū, id est singula quæq; peccata tēporibus suis punisse me, atq; iccirco non debere nunc oīa uenire super generationē istam: dico illis, qui nunc circūuenerunt eos adinuentiones suæ, uidelicet quasi longus funiculus, quia cuncta priorum generationū peccata imitati sunt, & ille adinuentiones coràm facie mea factæ sunt: quia nulla pœnitentiæ satisfactione illa delere curauerunt. Tales sunt adinuentiones eorū, quæ illos circūuenerunt, taliter causas mortis in uno homine adinuenerunt, ut merito dictū sit & merito fieri debuerit illud dictū, uenient hæc oīa super generationē istā. Omnibus em̄, quicunq; à sanguine Abel iusti iustos hoies uel prophetas occiderunt, similes sese fecerunt, similes Cain q Abel interfecit, similes Saul q Dauid persecutus est: & propter il lū sacerdotes dñi. LXXXV. uiros trucidauit, & ciuitatē illoq; percussit in ore gladij: similes Iezabel & Achab, q Naboth iustū & cæteros prophetas dñi occiderunt. Atq; iccirco recte iniquitates illoq; & omniū quicūq; tales extiterunt, isti in generatione sua portauerūt Quænā sunt adinuentiones illæ, quæ eos circūuenerunt, & per quas oībus illis similes se fecerunt? Ait. L In malicia sua lętificauerunt regem, ⁊ in mendacijs suis principes. Omnes adulterantes quasi clibanus succensus a coquente. Quieuit paululū ciuitas a commixtione fermenti, donec fermētaretur totū. Dies regis nostri. Cœperunt principes furere a uino. Extendit manū suam cū illusoribus, q applicuerunt quasi clibanum cor suū cū insidiaretur eis. Tota nocte dormiuit, coquēs eos, mane ipse succensus quasi ignis flammę. ¶Quis iste fuit rex, & qui isti principes, quos & in malicia sua & in mendacijs suis lætificauerūt adulterantes, sic succensi quomodo succenditur clibanus à coquēte? Et quidē sensus est utilis, q & si non palam inuenitur, in gestis tamen potest conijci, quod ita factū sit. Rex Hieroboam & principes eius, qui fauentes illi ad omne facinus paruerūt, hoc modo lætificauerunt. Mysterium propheticū de nece saluatoris de quo nunc loquebamur paululū differimus, ne coniectura utcunq; rationabilem atq; probabilem nos neglexisse uideamur. Omnes adulterantes, id est à proprio uiro, deo, recedentes, quasi clibanus à coquente: quia sicut clibanus succenditur ut coquat panes, ita illi succensi sunt malicia Hieroboam & igne idolatriæ. Quieuit paululū ciuitas à commixtione fermenti, donec fermētaretur totum. Fabricatis quippe idolis, non uim fecit Hieroboam populo ut ea coleret, ne forte quibusdā causa dei religionis resistentibus, cultura idolorum euacuaretur. Ideoq; paululum quieuit ciuitas, donec propria uoluntate populus regi consentiret, ut primum principes, deinde satellites illorum regi & principibus fauentes, ad ultimum omnis populus corrumperetur. Et hoc est quod dicit, donec fermentaretur totum. Quæ enim sponte fiunt, diu permanent: Quæ autem necessitate, cito soluuntur. Hoc considerans Hieroboam, maluit sponte, quàm coacte populum subire nouam idolorum culturam. Itaque succensa toti populi massa in ueneratione uitulorum, cœperunt dicere ad fores Hieroboā. Dies regis nostri, subauditur, iste est, & quē nobis festiuū noster cōstituit

Exo. 32.

Longus funiculus pctōrū in Iudæis.

Ge. 4.

3. Re. 21.

3. Re. 23.

Hieroboā regis astutia.

constituit imperator. Hunc celebramus, in hoc gaudemus, in hoc uitulos aureos adoramꝰ. Ita clamante populo, cœperunt (inquit) principes furere à uino, id est, non solum non sunt irati qui debuerant rectores esse populi, sed insuper intelligentiam suæ mentis amittentes, cœperunt furere à uino, uidelicet amentiam passi, tam luxuriæ q̃ idolatriæ. Quid ad hæc ille rex? Extendit (inquit) manum suam cũ illusoribus, quia applicuerũt quasi clibanũ cor suum, cũ insidiaretur eis. Illusores quippe erant principes, qui populo nequiter illudebãt, cũ q̃ à deo suo longe abducebãt, errori eius cõsentiendo: gratulantes ꝙ applicuissent cor suũ quasi clibanũ, ut eos succẽderet ille rex & idolatriæ flãmis ardere faceret. Cũ illis illusoribꝰ, cũ eiusmodi principibus manũ suã extendit, quasi benedicendo & pro facili cõsensu grates agendo, cũ insidiaretur eis, id est, cũ iniquũ penes se haberet cõsiliũ, ut eos omnino auerteret à templo dñi, ne pergendo Hierosolymã causa adorandi & sacrificandi, paulatim resipisceret, & unũ eũdẽq̃ cũ Iuda regẽ rursus susciperet. Talia machinãdo, tota (inquit) nocte dormiuit, coquens eos, mane ipse succensus quasi ignis flammæ. Et est sensus. Postq̃ ignẽ malitiæ cordibus eorũ immisit, & uidit eos furere, nullũq̃ esse qui suæ resisteret uoluntati, tota nocte dormiuit, hoc est securus iacuit, uersutus in tenebris, coquens eos igne impietatis: mane aũt ipse succensus flammis suoꝝ sceleꝝ uenit ad immolandũ. Hęc secundũ coniecturã magis q̃ secundũ historiã de præterito tẽpore narrata utcunq̃ ualeant: nos illud attendentes, quia propheta est. & tante profunditatis sibi cõscius, ut in fine uoluminis dicat illud, quod iam sæpe cõmemoratũ est. Quis sapiens & intelliget ista, intelligẽs & sciet hæc?

3. Re. 12

Mystica de Chro expositio textꝰ.

¶ Nos ad mysteriũ saluatoris supra cœptũ recurramus, & in futuꝝ tẽpus respicientẽ prophetã, intellectuali oculo sequi cõtendamus. Istæ sunt adinuẽtiones illoꝝ, adinuentiones Iudæoꝝ, quæ illos circũuenerunt, quas effugere nõ potuerũt: propter quas bellica Romanoꝝ falce ut secarentur, ut arida messis, iudicati atq̃ damnati sunt. In malicia sua lætificauerunt regẽ, & in mẽdaciis suis principes, oẽs adulterantes quasi clibanus succensus à coquẽte. Isti adulterantes illi sunt, quoꝝ scelus alius propheta prȩuidens. Audite (inquit) uerbum domini principes Sodomorũ, percipite auribus legẽ dei mei, populus Gomorræ. Præuidebat nanq̃ sacrilegiũ Iudæorũ, & illam noctem qua insanierunt aduersus dominũ & aduersus Christũ eius, non sine quadam similitudine Sodomorum. Nota quippe uetus historia est, quia cum hospitaretur dominus apud Loth, uiri ciuitatis uallauerunt domum ipsius ipsa nocte à puero usque ad senem omnis populus simul: uocauerunt Loth & dixerunt ei. Vbi sunt uiri qui ad te introierunt nocte? & cætera. Secundum similitudinem illorum, isti quasi clibanus succensi à coquente diabolo, illa nocte paschali post esum agni sui, crapulati & ebrii, circumdederunt dominum, & tenuerunt eum, ut traderent gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum. In illa malicia sua lætificauerunt regem. Quem regem? Vtiq̃ Pontium Pilatum siue etiam ipsum Cæsarem, quem se lætificare putauerunt adulando, & dicendo, non habemus regem nisi Cæsarem. ¶ Nam Pilatum recte hic regẽ dici confirmat illud de Actibus Apostolorum, ubi cum dixissent fideles, orantes, Domine tu qui fecisti cœlum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, qui spiritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti. Quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania, Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in unum aduersus dominam & aduersus Christum eius, continuo subiunxerunt. Conuenerunt eñ uere in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodes & Pontius Pilatus cum gẽtibus & populus Israhel. Reges illos, de quibus scriptum fuerat, astiterunt reges terræ: Pontium Pilatum & Herodem ille scripturæ locus testatur fuisse. Et recte, tetrarchæ eñ erant, id est, singuli quartæ partis regni Iudaici reguli isti. Pontius Pilatus, Herodes, Philippus, & Lysanias. Illum talem suum regem in malicia sua Iudæi lætificauerunt, in eo quod dominum Iesum comprehenderunt, eiq̃ crucifigendum tradiderunt, Loquebatur quidẽ uerba quasi tristia, dicendo, Ego in eo nullam inuenio causam, et cætera his similia, lauans etiam manus suas et dicens, Mundus ego sum à sanguine iusti huius, uos uideritis: sed mentiebatur homo expers ueritatis, et propria possessio mendaciꝝ. Etenim is qui, dicente DOMINO, Ego in hoc natus sum, et ad hoc ueni in mundum ut testimonium perhibeam ueritati, omis qui est ex ueritate, audit meam uocem: continuo procaciter dixit, qd est

Ioh. 19 Pilatũ rctẽ regem dici Act. 4

Mendax Pilatus. Mat. 27

Ioh. 18

ueritas

ueritas, & non expectato responso, iterũ exiuit. Quàm longe putas à ueritate & q̃ mendax extitit? Imò non solum mendax, uerumetiam simulator & callidus, simulans tristitiam quasi pius, cũ impie lætaretur. ¶ Dicit aliquis. Quæ causa uel necessitas illi erat, ut cum lætaretur, tristitiam simularet? Nimirum Romani imperij, quæ tunc uigebat, secularem timebat, ne uocaretur in ius, eo ꝙ hominem occidisset innocentem, pœnamq; subiret homicidij. Quod tamen postea contigit. Hic erat timor eius, quem & Euangelista memorat, ubi cum dixissent Iudæi, nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium dei se fecit: continuo subiunxit. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. Sed adhuc uidetur illum excusare dominus ipse, cum dicit, Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Nõ excusat homicidam, sed in comparationem eius Iudaicum scelusma gis condemnat. Pilatus nanq;, qui neq; legẽ, neq; prophetas accepit, sic in nece domini accusatur tanq̃ reus homicidij, quia nihil aliud q̃ hominẽ illum esse scire potuit: Iudæus autẽ ex lege & prophetis conuincitur, quia nõ tantum hominẽ, sed & regem & deũ suũ tradidit, ac perinde maius peccatum habet, de quo & excusationem non habet. Igitur in malicia sua lætificauerunt Pilatũ regem siue tetrarcham aut præsidẽ, imò nõ tantũ regem, sed & reges, Pilatũ & Herodẽ. Vt eñ cognouit Pilatus (ait Euangelista) ꝙ de Herodis potestate esset, remisit eũ ad Herodẽ, qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus. Herodes uisso Iesu, gauisus est ualde, scilicet uisu miraculorũ eius sperans regiam ac superbã oculoꝝ suorum curiositatem pascere uel satiare. Sequitur eñ. Erat eñ cupiens ex multo tempore uidere eũ, eo ꝙ audiret multa de illo, & sperabat signũ aliquod uidere ab eo fieri. Cũq; nihil responderet, spreuit illum Herodes cum exercitu suo, & illusit, indutumq; ueste alba, remisit ad Pilatum. Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die. Nam antea inimici erant ad inuicem. Hæc fuit lætitia illorum, conuenire in amicitiam & cõsensum ad illudendum & perdendum dominum. ¶ Porrò principes, quos in mendacijs suis itidẽ lætificauerunt, maxime principes sacerdotũ Annas & Caiphas extiterunt, qui inique lætabãtur, quando secundũ uoluntatẽ ipsoꝝ turbæ mentiebantur, clamãtes illũ seductorẽ, magũ, malefactorẽ dicentes, quia inuenimus hunc subuertentẽ gentem nostrã & prohibentem tributa dari Cæsari, & cætera his similia. Quieuit (inquit) paululũ ciuitas ex cõmixtione fermẽti, donec fermentaretur totũ. Festiuitas Iudæoꝝ, qua imminente dñs quærebatur ad occidendũ, notũ est quia festiuitas erat azymoꝝ, & ab illa uespera qua traditus est usq; ad diẽ octauũ, iuxta præceptum legis fermentatũ nõ inueniebatur in domibus eoꝝ. At illi fermentati in semetipsis erant fermẽto ueteri, fermẽto malitiæ & nequitiæ. Opportune ergo tũc ciuitas habuisse denotat cõmixtionẽ fermenti, qñ uanissime cauebat exterius fermentũ in panibus, & non timebat fermẽtari intrinsecus malicijs & sanguineis apparatibus. Ab eiusmodi fermenti cõmixtione paululum ciuitas conquieuit, quia postq̃ illo concilio malignantiũ fuere fermentati, cogitãtes ut interficerent eum, paululum se continuerunt & quieuerunt Iudæi Hierosolymitani, propter turbas, quæ ascenderãt de ciuitatibus uel regionibus alijs, quæ et susceperunt illum cũ ramis palmaꝝ, clamantes osanna filio Dauid. Hinc est illud, quod cũ consilium fecissent, ut eũ dolo tenerent & occiderent, Dicebant (inquit Euangelista) Nõ in die festo, causamq; subiungit. Ne forte tumultus fieret populi. Quod utiq; nõ dicebant intentione religionis, ut haberet festiuitas ornamentũ pacis, sed ne de manibus eorum tolleretur auxilio eius, qui ad diem festũ conuenerat populi. Nam ubi traditor accessit, qui traderet illũ sine turbis, in ipsa festiuitatis nocte exierunt ad comprehendendũ illũ, contra morem religionis, contra edictũ legis. Cum eñ dixisset lex, fasciculũq; hysopi tingite in sanguine qui est in limine, & aspergite ex eo superliminare & utrunq; postẽ. Istud quoq; addidit: nullũq; uestrũ egrediatur hostiũ domus suæ usq; mane. Ita male & maligna intentione ciuitas, quæ epulari debebat in azymis, quieuit, ex quo fermentari cœperat commixione illius fermenti, quod cõmixtũ fuerat maligni collectione concilij, agentibus hoc senioribus & scribis & pharisæis, & principibus sacerdotũ, ut quiesceret donec fermẽtaretur totũ, id est, donec magis ac magis omnes in eundem cõfirmarẽtur iniquitatis cõsensum. His dictis repente propheta uoces eorum, qui dominum comprehenderant, horribiles inclamat, Dies regis nostri. Puta illos dixisse, Honor regis nostri, honor & fidelitas Cæsaris, non enim habemus regem nisi Cæsa-

Cur simulabat iustitiam Pilatus.

Ioh. 19. Maius peccatum Iudæorũ q̃ Pilati.

Lu. 23

Deu. 16 1. Cor. 5.

Ioh. 11.

Non in die festo.

Exo. 12.

Acclamationes Iudæoꝝ.

Cæsarem, & illi honorẽ in hac die fecimus, capiendo hunc qui prohibebat tributa dari Cæsari. Dies hic memorialis illi sit, pro cuius honore & fidelitate istũ, qui se dicit regẽ esse, illudimus, conspuimus, spinis coronamus, flagellamus, crucifigimus. Hæc & huiusmodi dicentes: cœperunt (inquit) principes furere à uino. Veraciter animo cœperũt furere, qa nõ ieiuni aut sobrij mane, sed crapulati & ebrij cõprehenderunt illũ in uespera clauso iam die in illa festiuitate, in illa paschali nocte, quando nimirũ delectabile illis de more fuisse nemo ambigat, opulẽter cœnare atq; affatim potare. Poti & pleno uentre resoluti, modum furori nescierunt ponere, persequẽtes hoiem inopẽ & mendicũ, & compunctũ corde mortificare. Hinc illud est inter cætera in persona eius dictũ. Aduersum me loquebantur siue exercebãtur qui sedebãt in porta, & in me psallebant qui bibebant uinũ. Biberãt em̃ (ut iã dictũ est) illa nocte uinũ, atq; perinde ui ebrietatis augente furorẽ, psallebãt in eũ: psallebant (in quã) non sicut Dauid laudẽ dei, sed strepebãt uocibus horrisonis, opprobria decãtantes & blasphemiã nominis dei, sicut ait ipse. Et opprobria exprobrantiũ tibi ceciderunt super me. Sequitur. Extendit manũ suã cũ illusoribus, qui applicuerunt quasi clibanũ cor suũ cũ insidiaretur eis. Tota nocte dormiuit coquens eos, mane ipse succensus quasi ignis flammæ. Quis extendit manũ suã cũ illis illusoribus? Nimirũ Pilatus iam dictus. Quomõ extẽdit manũ suam? Profecto cohortẽ mittendo ad capiendũ dñm, sicut testatur Euangelista cũ dicit Iudas ergo cũ accepisset cohortẽ, & à pontificibus & pharisæis ministros, uenit illuc cũ laternis & facibus & armis. Nam cũ sic distinguit, cũ accepisset cohortẽ, & à pontificibus & pharisæis ministros, palàm dat intelligi, quia ministros quidẽ à pontificibus & pharisæis accepit: cohortẽ uero à præside, penes quẽ & cohortes & cæteri militares imperij Romani erant ordines. Itaq; manũ suam extendit cũ illusoribus, manũ utiq; militarẽ, id est cohortem misit, pharisæis & pontificibus suos pariter ministros mittentibus. Et recte hic illusores appellantur, quia nocte illa, cũ tenuissent dñm, illuserunt eũ, expuendo in faciẽ eius, colaphis cædendo, & palmas dando in faciẽ eius, & cætera faciẽdo, quæ in euangelio legim⁹ Qua fiducia fretus, taliter extendit manũ suã? Quia applicuerunt (inquit) quasi clibanũ cor suũ, id est quia bene cõscius erat qđ per inuidiã tradidissent eũ. Illo inuidiæ confisus incendio, manũ suam extendit, in eo q̃ ad comprehendendũ illũ cohortem misit, cũ insidiaretur eis, id est ita, ut insidiaretur eis, ita ut flammã inuidiæ magis ac magis accrescere faceret in eis Dicebat em̃. Quid igitur faciã de Iesu, qui dicitur Christ⁹? Itẽ, cũ adduxisset eũ foras & stetisset pro tribunali: Ecce (inquit) rex uester, Clamantibus illis, tolle tolle crucifige eũ, Regem uestrũ (inquit) crucifigã? Talia dicẽdo nimirũ insidiabatur eis, id est, hoc agebat, ut inuidiæ flammã magis ac magis augescere t in eis. Et uide nequitiã hominis mendacissimi, calidi, & insidiatoris. Tota (inquit) nocte dormiuit coquens eos, mane ipse succensus q̃si ignis flammæ. Qua nocte tota ille dormiuit? Nimirũ eadem nocte qua manũ suã extendit, id est cohortẽ misit. Nusq; em̃ affuit psona eius uel interfuit tota nocte illa, qua illi uelut clibanus succensi, furiose in illũ ardẽtes insanierũt, cõclamãdo, cõspuẽdo, colaphis cædẽdo, palmas in faciẽ eius dando. Inter hæc intus continuit se usq; mane, & tũc apparuit ipse succẽsus q̃si ignis flammæ. Siquidẽ mane facto (inquit Euangelista) uinctũ adduxerunt eũ, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi, uidelicet consiliũ ineuntes, ut eũ morti traderent. In illo cõsilio is, qui tota nocte dormierat, Pilatus quasi ignis flammæ succensus in uerba prorupit, ardẽs pariter & succendẽs, & ardentes instigans uerbis supra memoratis, ne ab illo, quo ardebãt, inuidiæ incendio refrigescerent. Quid multa? ⁊ Omnes calefacti sunt quasi clibanus, ⁊ deuorauerunt iudices suos. Omnes (inquit) calefacti sunt, seditio conualuit, & uidit ipse Pilatus, imò uidere gauisus est gaudio maligno, q̃ seditio conualescceret, nihilq; proficeret negitando q̃ ullã in eo causam inueniret, & fingendo mirari se quod instarent, ut regem ipsorũ crucifigeret. Ita oẽs calefacti flamma zeli & inuidiæ, quasi clibanus, omnes, in quã, principes sacerdotũ & ipse Pilatus, scribæ & pharisæi persuadentes, turbæ Iudæorũ conclamãtes, milites præsidis illudẽtes, & omnia q̃ scripta sunt peragentes. Sed quid? Et deuorauerunt (inquit) iudices suos. Miro modo dictum, q̃ iudices suos deuorauerunt. Væ deuoratoribus illis, quia deuorauerũt, id est cõdemnauerunt illos, à quibus iudicandi sunt. Iudicũ primus ipse est dñs Iesus Chrũs, uenturus iudex uiuoꝝ & mortuoꝝ, cæteri uero iudices

Iudæi furentes a uino.

Psal. 108. Psal. 68.

Pilatus manũ extendit.

Ioh. 18

Mat. 27 Ioh. 19

Mat. 27

Iudices, Chrs & apostoli.

dices Apostoli sunt, quibus ipse locutus est. Sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicãtes duodecim tribus Israhel. Istos, quantũ in ipsis fuit, deuorauerunt, quia uidelicet ipsum dominũ sic se occidere putauerũt, ut omnino moreretur & periret nomen eius: Apl̃os aũt in fugã conuerterunt, & maximũ ex illis Petrũ negare cõpulerũt. Igitur miseri, atq; à misericordię foribus excludendi, mira infelicitate illos deuorauerũt quos iudices habituri sunt: illos iudices habituri sunt quos deuorarũt, quomodo uel in quantum potuerunt. Sequitur. ⌊Omnes reges eorum ceciderunt, non est qui clamet in eis ad me.⌋ Hoc & de illius temporis statu, quo uitulos aureos coluerunt, & de tẽpore iam dictæ passionis dominicæ recte intelligendũ est. Nã & tunc ita ceciderunt oẽs reges decẽ tribuũ, ut non esset uel unus qui recederet à peccatis Hieroboã: & itidẽ quando Christũ condẽnauerunt, ita reges eorũ ceciderunt, ita rectores uel principes eorũ excæcati sunt, ac uelut rami fracti corruerũt, ut non sit in eis qui clamet ad dominũ. Clamant quidẽ, sed non ad dñm, imò contra dominũ blasphemando Christũ deũ & dñm. Quod & si ex tunc clamare & sacrificare contendunt, resultat eis illud propheticũ. Et cũ extenderitis manus uestras, auertã oculos meos à uobis: & cũ multiplicaueritis orationẽ, nõ exaudiã: manus em̃ uestræ sanguine plenæ sunt. Ita cadendo quales facti sunt? Ait. ⌊Effraim in populis ipse commiscebatur.⌋ Effraim omnis ille dicitur, qui recessit à domo Dauid: magis aũt ille populus, qui crucifixit Christũ filiũ Dauid, quia ueraciter sic faciendo recessit à domo Dauid. Sed & de hac & de illa recessione iam superius diximus: quia hæc illi similis est, imò illic cœpta recessio, hic cõsummata est. Ergo Effraim, id est, omnis carnalis Israhel & carnalis Iudaismus, apud quem nõ est Dauid, neq; semen eius Christus, in populis cõmiscebatur & cõmiscetur, id est inter gẽtes reputatur. Nam contra, Israhel uerus inter gentes non reputatur, sed habitat solus, iuxta illud: Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur. Itẽm & Moses benedicẽdo loquitur. Habitabit Israhel confidenter & solus. Hic Israhel sanctus & mũdus est. Is autem, qui nomine Effraim in p̃senti loco denotatur, immundus est & sordidus, in populis cõmixtus. Hoc est qđ sequitur. ⌊Effraim factus est subcinericius, qui non reuersat.⌋ Quod idẽ est ac si dicat. In uidiæ flammis quasi in clibano decoctus, sub cinere peccatorũ suorũ p̃mitur, & ad pœnitentiã non conuertitur. Nã sicut panis subcinericius à cinere non emundatur nisi reuersetur: ita Iudaicus pp̃lus qui (ut sæpe iam dictũ est) ueraciter recessit à domo Dauid: atq; iccirco à nomine Effraim per spiritũ propheticũ denotatur, à peccatis suis non liberatur, quia ad fidẽ Christi non conuertitur. Itaq; in populis cõmiscetur, populorũ nominibus, quibus cõmixtus est & similis factus est, iure censetur, iuxta illud: Pater tuus Amorræus, & mater tua Chetea. Nec uero tantũmodo in populis cõmiscetur, uerũetiã in malis meritis p̃fertur. Exempli gratia, cum dominus dicit. Viri Niniuitæ surgent in iudicio cũ generatione ista, quia pœnitentiã egerunt ad p̃dicationẽ Ionæ. Et ecce plus q̃ Iona hic. Et his similia. Diligenter uerba propheticæ ueritatis persequamur, quibus iste Effraim uehemẽter culpatur. ⌊Comederunt alieni robur eius, & ipse nescuit. Sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit.⌋ Vere manifestũ est qa comederũt alieni robur eius, id est abstulerunt omnẽ dignitatẽ regalẽ siue principalẽ, quia olim tanq̃ in iuuentute sua roborabatur. Ecce em̃ hodie nõ ẽ illi rex neq; princeps aut dux, & ipse (inquit) nescuit. Quid nescuit? Nimirũ illud quod non nescire, sed magnopere scire debuit, quia non prius comederetur, nõ prius oĩno deuoraretur tale illud robur eius, donec ueniret uerũ robur & uere princeps fortitudinis Christus. Sic em̃ patriarcha Iacob fuerat p̃locutus. Non auferet sceptrũ de Iuda, & dux de fœmore eius, donec ueniat qui mittendus est. Quo tẽpore uenit ille quẽ uenisse credimus, natũ ex utero uirginis, quẽ negauit iste Effraim, factũ est istud. Alieni, scilicet gentiles Romani, comederunt robur eius, id est, regnũ eius ablatũ tradiderũt suis satellitibus, scilicet Herodi & posteris eius: & postmodũ uenientes insuper tulerũt locũ, & gentẽ illius. Hoc ipse nescuit, imò nescire noluit, ut diceret aut dicat quia Christus iam uenit, si uerus est sermo quẽ tantus patriarcha dixit. Nec uero taliter comederunt alieni robur illud, ut possit recuperari, sed ita ut irrecuperabile sit. Hoc est qđ ait. Et cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit. Ac si dicat. Sicut homini præsenectute canescenti iam non est spes ut recuperetur in eo robur iuuentutis, ita pp̃o illi, ex quo regnũ sic perdidit, non est spes recuperandi,

Effraim. Esa. j.

Israhel uerus. Nu. 23

Deu. 33

Ezech. j. 6 Mat. j.

Ge. 49.

Spes Iudæorũ uana & fallax

cuperãdi, niſi illa quæ uana eſt, & fallax erit, & fruſtrabitur eũ, quando uidelicet pro Chriſto ſuſcipiet Antichriſtum. Hoc ipſe ignorauit, canos iſtos in ſemetipſo non attendit. Vir aũt quicunq; uerus Iſrahelita extitit uel nunc eſt, ipſe nõ ignorat quia ſic ſenuit & incanuit Effraim, ut iam nõ ſit ſicut heri & nudiuſtertius, quando totiens uictus uel captus ab hoſtibus poſt fatigationem captiuitatis regnũ quaſi iuuenile robur recuperare potuit. Eruditus homo canos iſtos ſic intelligit, ut ad ſimilitudinẽ reſpiciat Abrahæ ſenis, & Saræ iamiã decrepitæ matris. Sicut eñ illi tunc Iſaac genuerunt, quãdo in illis cani effuſi ſunt, cũ ante Sara ſterilis fuiſſet: ita tunc demũ Chriſtus naſci debuit de ppl'o illo, quando regno ablato inualidus factus eſt. Quomõ hæc ipſe neſciuit, aut quomõ ignorauit? Malo nimirũ & peſſimo inſcitiæ uel ignorãtiæ modo, nolẽdo intelligere, nolendo ſcire, repellendo ſcientiã hãc, ſicut ſuperius dñs dicit. Quia tu ſcientiã repuliſti, repellã te, ne ſacerdotio fungaris mihi. Ergo quod dicitur, & ipſe neſciuit & ipſe ignorauit, idẽ eſt, ac ſi diceretur, propter culpam ſuperbiæ cæcatus eſt, quia ſcire contempſit. Vnde & protinus ſubditur. ⊥ Et humiliabitur ſuperbia Iſrahel in faciem eius. ⊥ Superbia nanq; Iſrahel palã nunc eſt quod in faciem eius humiliata ſit, quia propter ſuperbiã cæcitas contigit in Iſrahel, ut Apl'us ait. Velamen quod poſitũ eſt ſuper cor eoꝝ, ſicut p̃ſignabat uelata exterius facies Moſi, humiliatio ſuperbiæ Iſrahel eſt. In conſpectu omniũ, qui reuelata facie contemplãtur gloriã dñi, humiliatio quæ propter ſuperbiã contigit, cognoſcitur in facie eius, in corde & ſenſu eius. Præterea ſic quoq; humiliata eſt eadẽ ſuperbia in faciẽ eius, ut tunc ab Aſſyriis & Babyloniis captiuitatis iugo premeret, pro eo quod prophetas occidit, & poſtea miſerabilius à Romanis diſperderetur, pro eo quod prophetarum dominum, Chriſtum crucifixit. Quamuis in eadẽ humiliatione ceruicẽ ſubrigeret aduerſus dominũ, dicendo, ſemen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus unq̃: tamen nihilominus ſerui peccati, ſub hoibus quoq; ſeruile iugũ ferebãt Romanis ſeruiebant, ut cæteris regnis ſeruierant, & ſeruitutis eiuſdem graue adhuc experimentum capere habebant, cadentes in ore gladij, & in oẽs gentes ducti captiui. In his omnibus humiliatur quidẽ, ſed nihilominus perſeuerat ſuperbia, dum in ſynagogis ſuis ipſum quẽ experti ſunt uictorẽ Chriſtũ blaſphemãt. Hoc eſt quod ſequitur. ⊥ Nec reuerſi ſunt ad dominũ, & non quęſierunt eũ in omnibus his. ⊥ Vere duræ ceruicis ppl'us, qui tot flagellis coercitus, ad dominũ non reuertitur. Super hoc admirans ipſe dñs in Eſaia loquitur. Super quod percutiã uos ultra addentes prævaricationẽ. Nimirũ uelut diſtrictus dominus, cũ oẽs uirgas & flagella cuncta caſtigando cõſumpſerit, miratur ſeruũ incorrigibilem & contumacẽ. Vnde hoc? Videlicet quia uelatũ & obduratũ habent cor, imò quia nec habẽt cor. Sequitur eñ. ⊥ Factus eſt Effraim quaſi columba ſeducta, non habẽs cor. ⊥ In eo quod nõ abſolute ait, factus eſt quaſi colũba, ſed addidit, ſeducta: bonã colũbæ ſignificationẽ p̃ſenti loco penitus exterminat. Amplius aũt cũ apponit adhuc, non habens cor, ſeductiõem eiuſdẽ & uacuitatem totius boni miro exprimit modo. Siquidem aduerſus id qp de columba pro bona ſimilitudine dici uel ſcribi ſ̃olet, non habens fel: dicitur hic, nõ habens cor. Quanta putas diſtantia eſt inter non habentẽ fel, & non habentem cor? Quanta (inquam) differentia, columba habens fel, & non habens cor, à columba non habente fel, & habente cor, ſeiuncta eſt? Magna profecto & omnino contraria. Sic plane & tanta diſſimilitudine ſeiunctus eſt carnalis Iſrahel à ſpirituali, qualis tunc erat ille Effraim, qui ſeductus eſt ut recederet à domo Dauid, & nunc eſt iſte Iudas qui negauit Chriſtum filiũ dei. Columba eſſe debuit manendo in ſimplicitate atq; unitate paternæ fidei: ſed & tunc & nũc ſeducente diabolo receſſit in felle amaritudinis, in inopia cordis. Quo receſſit? Quo abijt? ⊥ Ægyptum inuocabant, & ad Aſſyrios abierunt. ⊥ Quomodo Ægyptum inuocabant? Deos Ægyptios colebant, ex quo corpore, & non mente, de Ægypto exierunt. Tunc eñ cum uix exiſſent, uitulum in deſerto fecerunt, & adorauerunt more Ægyptiorum, ſicut inter eos facere conſueuerant. Verba quoq; ipſorum Ægyptum inuocantium, hæc fuerunt. Vtinam mortui eſſemus per manum domini in terra Ægypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panes in ſaturitate. Item. Conſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Ægyptum. Et his ſimilia. Poſtquam autẽ terram adepti ſunt tam bonã, ut Ægyptiacis carnibus uel panibus non indigerent, nihilominus tamẽ Ægyptum

Sup. 4

Ro. ij. 2. Cor. 3

Seruitus Iudęoꝝ

Ioh. 8

Eſa. j.

Carnalis Iſrahel & Iudas.

Exo. 32.

Exo. 16.

Nu. j4

ptum inuocauerunt: Duos em̃ uitulos fecerunt eadẽ, imò & maiori dementia, quàm olim in deserto fecerant & adorauerant unũ. Hoc modo propter suã ingluuiem atq; luxuriam Aegyptũ inuocantes, ad Assyrios quoq; abierunt & similes illis facti sunt, uidelicet per superbiam: atq; ita in populis cõmixti, non tam Israhelitæ q̃ Aegypti uel Assyrij dici meruerunt. Amplius aũt, quando (ut sæpe iam dictũ est) Christũ dominũ negauerunt, regemq; suũ esse Cæsarem professi sunt, & non alium, Aegyptũ inuocabant & ad Assyrios abierũt id est hominũ sine deo, qui solũ diligunt hoc seculũ, & malignoꝝ spirituũ sese socios in dãnatione fecerunt. Sed quid sequitur? ⌊ Et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meum, quasi volucres cœli detraham eos. ⌋ Secundũ metaphoram columbæ seductæ, & non habentis cor, pulchre significat quod cõprehendantur in superbia sua, q̃ per superbiam quidem quasi uolando sese extollere ausi sunt, sed nihilominus infirmi sunt atq; inualidi ut columba. Cum (inquit) profecti fuerint, uidelicet olim, dicendo: Non est nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Isai, & nunc clamando, nõ habemus regẽ nisi Cæsarem: tunc expandam rete meum, & quasi uolucres cœli detraham eos, ut neq; cum gloriosis & liberis, quos æmulant, penna libertatis uolare possint, neq; apud me liberi sint, sed pœnas dent uanæ spei & præsumptionis: primum in Assyrijs & Chaldæis captiui, & deinde sub Romanis per totum orbem uinculis et retibus captiuitatis distracti atq; compediti. His dictis æquam protinus & iustam accumulat sententiam, dicens. ⌊ Cędam eos secũdum auditionem cœtus eorum. ⌋ Auditio nanq; cœtus eorum illa extitit, quam hodieq; audimus & legimus, quia uanum sibi finxerunt timorem & dixerunt. Si dimittimus eum, sic omnes credent in eum, & uenient Romani & tollent nostrum & locum & gentem. Hunc timorem pontifices & pharisæi collecto concilio finxerunt, & totũ concilium cœtus uniuersus audiuit, & aurem libenter apposuit, ut quasi ex necessitate uiderentur occidere Christum. Sed quid econtra illis euenit? Non quia occiderunt illũ cũ Romanis regnauerũt, sed potius hoc exigente sub Romanis, pœnas dederunt, ueneruntq; Romani, locũq; illis & gẽtem tulerunt. Igitur cædam (inquit) eos secundũ auditionẽ cœtus eorũ, id est inducã super eos formidinem quam formidauerunt, quã sibimet confinxerunt, non uere formidantes, sed formidinẽ eiusmodi uerã uideri uolentes. ⌊ Uę eis, quoniam recesserunt a me. Uastabuntur, quoniã preuaricati sunt in me. Et ego redemi eos, ⁊ ipsi locuti sunt contra me mendacia. ⌋ Ita cædã eos, ut & secundũ animã uæ illis sit, qm̃ recesserũt à me: & secundũ corpus uastentur, qm̃ præuaricati sunt in me. Neq; em̃ tantũmodo in legẽ meã preuaricati sunt, in meipsum manus miserunt, meipsum tradiderũt ad crucifigendũ. Et uide, q̃ ingrati sint. Ego redemi eos, & olim ex Aegypto, & nunc à peccatis in sanguine meo: scelus quoq; meæ mortis ignoscens illis, ita ut dicerẽ: Pater dimitte illis, non em̃ sciunt quid faciunt: & ipsi pertinaciter contra me mendacia locuti sunt. Nam & militibus copiosam dederunt pecuniam, dicentes: Dicite quia discipuli nocte uenerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus: & si hoc auditũ fuerit à præside, nos suadebimus ei, & securos uos faciem⁹. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant docti. Et diuulgatum est apud Iudæos uerbũ istud usq; in hodiernũ diem. Hæc & huiusmodi mendacia contra me locuti sunt & loqui non desinunt. ⌊ Et non clamauerunt ad me in corde suo, sed vlulabant in cubiculis suis. Super triticum ⁊ vinum ruminabant, ⁊ recesserunt a me. ⌋ Diligẽter in uerbis istis diuinã perpendamus iustitiam, quia hic causa est propter quã carnalis Israhel existimetur uel reputetur Edom siue Esau, & non Israhel. Et non clamauerunt (inquit) ad me, sed ululabant. Quidnam est clamare ad dominum, nisi desiderare dominũ? Cæteꝝ si quis orationẽ multiplicet, quantũuis clamando & lachrymando, nõ habẽs intentionẽ in hoc, ut ipsum mereatur habere deũ, sed ut aliud q̃d obtineat terrenũ siue transitoriũ nõ ueraciter dici potest clamare ad dominũ, id est, ita clamare ut clamor eius ad domini dei perueniat auditũ. Iste qui sic clamat, nimirũ similis est Esau, de quo scriptum est. Auditis Esau sermonibus patris, irrugijt clamore magno & consternatus, ait. Benedic etiã & mihi pater mi. Non utiq; aliũ quærebat benedictionis fructum, nisi hunc, ut in isto seculo diues ac potens existeret. Iccirco postmodũ sequitur. Cumq; eiulatu magno fleret, motus Isaac dixit ad eum. In pinguedine terræ & in rore cœli desuper erit benedictio tua. Sciebat enim quid quæreret

3. Re. 12.
Ioh. 19
Ioh. 11.
Lu. 23
Mat. 28
Clamor ad deũ pro terrenis ululat⁹ est
Ge. 27.

& iccirco illius benedictionẽ eiusmodi præfiniuit. Ait ergo. Et non clamauerunt ad me in corde suo, sed ululabant in cubiculis suis, id est nõ fuerunt mihi deuoti, cor eorum mecũ rectum non fuit, non me ipsum, sed quæ mea sunt, quæ sierũt, & propter hæc eiulabant in cubiculis suis, id est in synagogis suis, quæ nimirũ non ecclesia mea, sed cubicula ipsoꝝ sunt. Vere ululabant, quia super triticũ (inquit) & uinũ ruminabant, sola quæ uentris sunt quærebant, & recesserunt à me, uidelicet nõ quærendo habere me. Hoc modo reuera non ad
Psal. 23. generationẽ pertinent quærentium dominũ, quærentium faciẽ dei Iacob, sed ad genera-
Heb. 12 tionẽ Esau. Hoc sentiens apostolus dicit ad Hebræos. Ne qua radix amaritudinis rursum germinans impediat, & per illã inquinentur multi, ne quis fornicator aut prophanus ut Esau, qui propter unam escam uendidit primitiua sua. Scitote enim, quoniã & postea cupiens hæreditare benedictionẽ, reprobatus est. Non enim inuenit pœnitentiæ locũ, quanq̃ cũ lachrymis inquisisset eam. Vsq; hodie infelices Iudæi sic ululant in cubiculis suis, neq; inueniunt pœnitentiæ locũ, ut benedictionem hæreditare possint, quanq̃ cũ lachrymis inquirant eam. Quare? Quia non clamant ad dominũ in corde suo, sed super triticũ & uinũ ruminant, id est, non cœlestẽ quærunt gratiã, non peccatoꝝ optant remissionẽ, nõ regni futuri suspirant gloriã, sed ululant & ruminant, propter illius terræ iracundiã, in qua tritici & uini se habuisse recolunt abundantiam, sicut in psalmo scriptum est: & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant. Nam quia terrã illam ab aduentu saluatoris nostri, propter sanguinẽ eius se amisisse non ignorant, iccirco irascuntur, & zelo maligno inflammati blasphemant illũ. Et recesserunt à me inquit. Vere recesserunt, imò & legationẽ miserunt post ipsum, dicentes. Nolumus hunc regnare super nos. L Et ego erudiui eos, & confortaui brachia eorum, & in me cogitauerunt malitiam. ⌋ Sententia hæc magnæ admirationis habet sensum. Idem enim est ac si dicat. Ego, in quẽ cogitauerunt nequitiã, ego ille sum qui erudiui eos, ego ille qui confortaui brachia eorũ. Erudiui nimirũ dando legẽ, & docendo, non esse uitam hominis tantũ in tritico & uino, super quod nũc ruminant, sed in sermone dei.
Deu. 8 Quemadmodũ & Moses dicit: Afflixit te penuria & dedit tibi cibũ manna, quem ignorabas tu & patres tui, ut ostenderet tibi, quod non in solo pane uiuat homo, sed in omni uer-
Psal. 104 bo quod egreditur ex ore dei. Postquã erudiui eũ, postquã legem dedi illis, & circũduxi & docui, custodiendo quasi pupillam oculi mei, tunc demũ confortaui brachia eoꝝ, constituendo super excelsam terram ut comederet fructus agroꝝ, & ita confortati sunt, ut reges fortes occiderent, duces, principes, & reges eorum, & longo tempore possiderent labores populorum. Ille qui hæc feci illis, ego ipse sum in quẽ cogitauerunt malitiã, uidelicet hanc, ut me crucifigerent. Dixerunt enim. Suspendamus eũ in ligno, & proinde maledictus erit, nec
Psal. 117. reputabitur filius benedicti, de quo Psalmista cecinit. Benedictus qui uenit in nomine do-
Deu. 27. mini. Moses nanq; scripsit, quia maledictus à deo est qui pendet in ligno. Hanc in me malitiam cogitauerunt, sed hæc ipsa malitia eorum excæcauit eos, ut non uiderent ac scirent,
Ioh. 12 quod econtrario per crucem eius in omnes gentes benedictio, id est peccatorũ daretur remissio: & per eam omnia traheret ad seipsum. L Reuersi sunt vt essent absq; iugo, facti sunt quasi arcus dolosus. ⌋ Mira rebellio peruersoꝝ, quibus quod in rectis corde suaue
Mat. 11. est & leue, importabile uidetur & ferre nõ possunt. Iugũ quippe domini suaue est & onus eius leue: duræ autem ceruices & male fortes humeri illorũ ferre non potuerũt. Iccirco re-
Arcꝰ dolosus uersi sunt ut essent absq; iugo, ut nõ haberẽt legem aut regem, malis uoluntatibus suis contradicentẽ: sed ita reuertendo facti sunt quasi arcus dolosus, id est semetipsos interfecerunt ac perdiderunt in modũ arcus dolosi, qui retrocidente sagitta, ipsum à quo tenditur, percutit, Fugiendo nanq; iugũ dei siue imperiũ Christi, pernicioſum sibi subierũt iugũ hominũ,
Psal. 63. mortiferũ sibi fecerunt iugũ Romani imperij. Imò & intendentes arcũ rem amarã, ut sagittarent in occultis immaculatũ: eodem arcu sagittis ipsis in semetipsos reuersis perierunt
Mat. 27. sese æterna dãnatione percusserunt, dicendo. Sanguis eius super nos & super filios nostros Hoc est quod continuo sequitur. L Cadent in gladio principes eorum a furore linguæ suæ. ⌋ Furor nanq; linguæ illoꝝ quasi gladius acutus extitit, quemadmodũ Psalmista ce-
Psal. 63. cinit, qui acuerunt ut gladiũ linguas suas. Item, Filij hominum dentes eorum arma & sagit-
Psal. 56. tæ, & lingua eorum gladius acutus, furor linguæ eiusmodi ille sermo nequam extitit, quẽ

firmauer

firmauerunt sibi clamando: Tolle tolle, crucifige crucifige. Et hic linguæ gladius sic acutus, Mariæ quoq; animã pertransiuit, iuxta dictũ Symeonis. Ab illo furore, id est, propter illum furorem linguæ suæ cadent (inquit) in gladio principes eorum, & sic factum est, Legimus & miramur Iosephum narrantem illud miserabile excidium Hierosolymoꝝ, in quo sic ceciderunt, ut nunquam suum possint recuperare statum, foris Romanorum, intus gladijs concisi suorum conciuium & contribulium, ut multo aliter q̃ gladijs cecidissent Assyriorum siue Babyloniorum. Et merito, quia nimis longum traxerant peccatoꝝ funiculũ. Ait eñ. ℒ Iſta ſubſannatio eorum in terra Ægypti. ⅃ Et est sensus. Ista peccantiũ insania non noua est, sed inueterata, ex quo gens ista nata est in terra Aegypti. Illic nanq; patres istoꝝ, qui subsannauerunt Christũ dominũ legis & prophetaꝝ, subsannauerunt Mosen missum sibi à deo ut liberaret eos de manu Aegyptoꝝ. Licet eñ clamarent ad dominũ propter afflictionẽ & duram seruitutem, tamen mira dementia missum sibi liberatorẽ subsannauerunt, dedignando intelligere quod uisitarentur & saluandi essent per illum. Hinc Stephanus protomartyr, cum præmisisset. Existimabat autem intelligere fratres suos, quoniã deus per manus ipſius daret salutem illis. At illi (inquit) non intellexerunt. Et post pauca. Hunc Mosen, quẽ negauerunt dicentes, quis te constituit principẽ & iudicẽ? Hunc deus principẽ & redemptorem misit, qui accepit uerba uitæ dare nobis, cui noluerunt obedire patres nostri, sed repulerunt & auersi sunt cordibus suis in Aegyptũ, dicentes ad Aarõ: Fac nobis deos qui præcedant nos: Mosi eñ huic, qui eduxit nos de terra Aegypti, nescimus quid factum sit. Et uitulum fecerunt in illis diebus. Ergo quod in Aegypto subsannatio illorum iam sæuierit, palàm est, & ex ipsorum quoq; uerbis attestantibus potest colligi. Cum eñ persequeretur eos Pharao, illi uidẽtes exercitum eius, dixerunt. Forsitan nõ erãt sepulchra in Aegypto, ideo tulisti nos ut moreremur in solitudine. Quid hoc facere uolusti, ut educeres nos ex Aegypto? Nonne iste est sermo quem loquebamur ad te in Aegypto, dicentes: recede à nobis ut seruiamus Aegyptijs? Illic nimirũ testantur se illum repulisse mira inuidentiæ crudelitate, ut cum clamarent ad dominum ob suam liberationem, personam liberantis odirent: & cũ sibi salutem cuperent, illi personæ, quam nouerant gloriã ministerij salutaris inuiderent. ¶ Eodem morbo corrupti, cũ regem nimis importune quæsissent, datam sibi secundũ cor domini personam odere regnantẽ, inuidebantq; gloriæ triumphatoris, cuius contra gentes inimicas gloriabantur triũphis, in tantũ ut contra illum susciperent filium eius Absalon. deinde Seba filiũ Bochri, deinde Hieroboã filiũ Naboth semel & iteꝝ dicẽtes, nõ est nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Isai. Eadẽ iniquitate siue subsannatione pseuerãte, cũ regẽ magnũ p prophetas pnunciatũ expectassent Messiã, ad magnã generis sui gloriã uenientis odere psonã, & illã, quã ex lectione poterant aiaduertere Christi gloriã stanti in medio ipsoꝝ psonæ nimis crudeliter inuidebant. Igitur ista subsannatio eoꝝ i terra Aegypti, id est, sic subsannauerũt Mosen in terra Aegypti: sic subsannauerũt Christũ filiũ dei, sic subsannauerũt Dauid, sic subsannando negauerũt Mosen, negauerũt Dauid, negauerũt Christũ ante faciẽ Pilati. Et iccirco cadẽt in ore gladij (ut iã dictũ est) propter istũ linguæ suæ furorẽ: propter istã suã subsannationẽ. Quid proinde facias ò prophetа? ℒ Jn gutture tuo ſit tuba quaſi aquila ſuper domũ dñi, pro eo q; trãſgreſſi ſunt fœdus meũ, & legẽ meã præuaricati ſunt. Me inuocabant, deus meus, cognouimus te. Projecit Iſrahel bonũ, inimicus perſequetur eũ. ⅃ Hæc annuncia & annũciãdo in gutture tuo sit tuba, quia uidelicet populo huic bellũ est, & nõ pax. Aquila nãq; ueniet super domũ dñi, id est Romanũ imperiũ, cuius militare signũ aquila erat, ueniet super ciuitatẽ, in qua est domus dñi: In Ezechiele, ubi cõtra Iudã prophetia dirigit, decẽ tribus iã in Assyrios translatis, per aquilã Nabuchodonosor significatur his uerbis. Aquila grandis alarũ magnaꝝ longo membroꝝ ductu, plena plumis & uarietate, uenit ad Libanũ & tulit medullã cedri, summitatẽ eius auulsit, &c̃. Nescitis quid ista significẽt? Dic. Ecce uenit rex Babylonis in Hierusalẽ, & assumet reges & principes eius, & adducet eos ad se in Babylonẽ. Hic aũt ubi non aduersus Iudã tãtũ, sed aduersus omnẽ Israhel prophetia texitur, & quasi tuba declamare iubetur: recte secundũ supra dicta per aquilã excellentia Romani intelligitur imperij, cuius (ut iam dictũ est) militare signũ aquila fuit, ante susce-

Lu. 2

Rebellio Iudæorum contra Moſen.

Act. 7

Nu. 16

Exo. 32.

Exo. 14.

Malicia eorũ cõtra Dauid.

2. Re. 15

CA. VIII.

Aquila cõtra Iudæos.

Ezech. 17

ptū uexillū crucis, eo ꝙ aquila rex auiū esse dicatur, & cuius ob honorē Herodes quoq; aureā fixit aquilā super templū dñi, ut refert Iosephus. Hæc aquila (inquit) super domū domini, id est, Romanū imperiū ad destruendā irrecuperabiliter ueniet gloriā sacerdotij Iudaici. Quā ob causam? Pro eo (inquit) quod transgressi sunt pactū meū, & legē meā prævaricati sunt. ¶ Poterat em̄ obijcere quis & dicere, quod istud deus faceret uel fieri sineret, contra suū statutū, cōtra fœdus uel pactū quod pepigit cū patribus eoꝝ. Nā, ut de cęteris taceam⁹, nunc ad Salomonē, qui primus ædificauit illā domū domini, taliter dixit. Exaudiui orationē tuam & deprecationē, qua deprecatus es coràm me. Sanctificaui domū hāc quā ædificasti, ut ponerē nomen meū ibi in sempiternū. Sed uide quid postmodū sequitur. Si autem auersione auersi fueritis uos & filij uestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea & cærimonias quas proposui uobis, sed abieritis & colueritis deos alienos, & adoraueritis eos, auferam Israhel de superficie terræ quā dedi eis, & templum quod sanctificaui nomini meo, proijciam à conspectu meo, eritq; in prouerbiū & in fabulā cunctis populis, & domus hæc erit in exemplū. Ergo in pacto domus illa stetit, id est sub cōditione seruandæ iustitiæ, quam profecto seruandā ab illis nō esse, deus præsciuit. Nā si seruandā esse pscīret, ne quaq; conditionaliter illis bona sua promitteret, totiens dicēdo, si pcepta mea seruaueritis, si in uijs meis ambulaueritis, quod in lege frequēs, sed absolute & modo pdicatiuo uel promissiuo, ficut ad Abrahā locutus est in promissione seminis, qđ est Chrūs. Nō em̄ dixit, si egressus fueris de terra tua, sed egredere (inquit) de terra tua, &c. & benedicā tibi, atq; in te benedicentur uniuersæ cognatiōes terræ. Itēq;, in repromissione nō dixit, si feceris rē hanc & nō peperceris filio tuo unigenito, benedicētur in semine tuo oēs gentes terræ. Quæ uniuersaliter populo pro cultu tabernaculi uel domus dñi, pro cærimonijs seruandis promissa sunt, sub cōditione posuit prouidētia dei pscientis, quod cōditionē uel pactū promissionis nō essent seruaturi, & ꝙ pactū istd irritū facturi essent, sicut & Hieremias uerbis declamat manifestis. Cū em̄ pmisisset. Audite uerba pacti huius, & facite illa, postmodū hæc intulit. Et hi ergo abierunt post deos alienos ut seruirēt eis, irritū fecerūt domus Israhel & domus Iuda pactū meū quod pepigi cū patribus eoꝝ. Itēq; alio loco dicit: Et nolite cōfidere in uerbis mendacij, dicentes: Templū dñi, templū dñi, templū dñi est: qm̄ si bene direxeritis uias uestras & studia uestra, habitatio uobiscū in loco isto. Igitur cū dixisset. In gutture tuo sit tuba, quia aquila super domū dñi, ne quasi de mutabilitate argueretur, qđ abijceret domū quā prius elegisset uel in pactū suscepisset, causam reddidit protinus dicens, pro eo ꝙ trāsgressi sunt fœdus meū & legē meā puaricati sunt, quod idē est ac si diceret, quia pactū meū irritū fecerūt. Et ista quidē causa contra Iudaicos flatus sufficiens est, nec aliā audiri digni sunt q̄diu suam uolentes statuere iustitiā, iustitiæ dei non sunt subiecti, dum inter cætera, quibus sese aduersus fidem Christi defendunt, illud quoq; subsannant dicendo consequenter, esse mutabilem deum, si domum suam nominī suo sanctificatam abiecit, apud Christianos quæ futurus aliam. ¶ Qui autē iam pro emerita fide dignus est ut intret in sanctuariū domini, & intelligat in nouissimis eorum, causas alias audit & reddit, intelligit & dicit, quare super illam domum domini aquila semel & iterum uenire debuerit. Semel nanq; uenit super illam Nabuchodonosor, quē in Ezechiele (ut iam dictum est) per aquilā oportet intelligi, & eandem domum incendio conflagrauit. Iterū uenit Romanum imperium cum uictricibus aquilis, & non solūmodo domū illam, sed & locum & gentem irrecuperabiliter tulit. Semel uel primo permittente deo iccirco factum est, ut uetus illud sacerdotium corriperetur. Secundo iccirco factū est, ut omnino tolleret. Corripiendi nanq; atq; instruēdi erant illius tēporis tā populus q̄ sacerdotes, ut scirent ipsi & ipsoꝝ posteri, quia nō propter locum gentem, sed propter gentem locū elegit dominus, & quia auro & lapidibus, qbus præfulgebat illa domus, non magis q̄ fumo aut fauilla delectatur, nisi cordiū corporūq; templa sibi ad habitandū præparentur. Tollendū autem omnino erat in aduentu Christi domus uel tēpli illius sacerdotium, quia temporis illius sacrificiū nō fuerat iussum, sed permissum. donec cū iussu & præsentia Christi ueniret sacerdotiū necessariū secundū ordinē Melchisedech. Nam quod illud sacrificiū non fuerit iussum (ut iam dictū est) sed permissum, testatur ipse dominus in Hieremia, dicens: Holocaustomata uestra addite uictimis uestris, & comedite

carnes

Pactū dei cū Salomone

3. Re. 9.

Verba pacti conditionaliter posita.

Gene. 12. Ge. 22.

Hiere. 11

Hiere. 7.

Aquila super domum dñi.

4. Reg ult.

2. Macha. 5

Sacrificiū iudæorū nō iussum, sed permissum fuit.

carnes, quia non sum locutus cũ patribus uestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocaustomatũ & uictimarũ, sed hoc uerbũ præcepi eis dicens, Audite uocem meã, & ero uobis deus, & uos eritis mihi populus, & ambulate in omni uia, quã mandaui uobis ut bene sit uobis. Ergo sacrificiũ illud non iussum erat, sed permissum. Ad quid autem permissum? Ad hoc maxime, ut ordo illius carnalem retineret populum, ne citius dilaberetur ad Aegyptiorũ, cæterarumq; sacrificia gentiũ, ut saltem sub nomine ueri dei pingues hostias carniũ sacrificarent, à quibus omnino auelli nequaq; possent. Hoc ipsum interea testari cœpit spũs sanctus per os Dauid, quãuis ille in eadẽ religione sacrificã tium, studiosissimus fuit. Ait enim. Nunqd manducabo carnes tauroꝝ, aut sanguinẽ hircorũ potabo? Immola deo sacrificiũ laudis. Nimirũ istæ uoces parũ profecissent ad decutiendũ superciliũ illius sacerdotij, si post aduentũ Christi stetissent & locus & gens, & nõ uenisset ta lis aquila super illã domũ domini. Deniq; adhuc, postq; lapis super lapidẽ nõ remãsit, Chri stũ blasphemant ubiq; terraꝝ captiui, & blasphemando impedimentũ facere moliunt cur rentibus quadrigis euangelij Christi: Quid facerent, si roborati in terra sua consistentes, do mũq; illã splendidã superstitẽ habentes, tale suæ perfidiæ fulcimentũ digitò demonstrare possent? Tali ergo debuit aquila uenière domus dñi destrui, quẽadmodũ & Danieli ange lus p̃ dixit. Et post hebdomadas (inquit) LXII. occiditur Chrũs, & nõ erit eius populus q eũ negaturus est, Et ciuitatẽ & sanctuariũ dissipabit populus cũ duce uenturo, & finis eius uastitas, & post finẽ belli statuta desolatio. Et deficiet hostia & sacrificiũ, & in templo erit abominatio desolationis, & usq; ad cõsummationẽ & finẽ perseuerabit desolatio. Nunc ad literæ textũ reuertamur. Cum causam reddidisset, cur aquila uenire permitteretur super do mũ domini, dicendo, pro eo quod transgressi sunt fœdus meũ, & legem meam præuaricati sunt, cõtinuo subiunxit. Me inuocabant, deus meus cognouimus te. Et est sensus. Mira im pudentia, cũ sint transgressores, cũ sint præuaricatores, inuocant me, dicentes: Deus meus deus meus cognouimus te. Tale est & illud in Esaia: Me etenim de die in diẽ quærunt, & scire uias meas uolunt, quasi gens, quæ iustitiam fecerit, & iudiciũ dei sui non dereliquerit. Mentiunt ergo dicendo, deus meus cognouimus te. Ipse dei filius refellit eos in hoc dicto Est (inquit) pater meus q glorificat me, quẽ uos dicitis qa deus noster est, & nõ cognouistis eũ. Quare? Nimirũ quia iuxta & illud qđ prophetauit Esaias: Populus hic labijs me hono rat, cor aũt illoꝝ longe est à me: Ita modis omnibus uerbis ipsoꝝ opera cõtraria sunt. ¶ Ic circo protinus hic propheta subiũgit. Proiecit Israhel bonũ, inimicus persequet eũ. Quod boniũ, uel quem bonũ Israhel proiecit, nisi deũ qui summũ bonũ, qui solus & summe bonꝰ est, cui dicit, ore tenus deus meus cognouimus te? Deniq; illũ proiecit, non modo quia dũ dixit, non est nobis pars in Dauid neq; hæreditas in filio Isai, & uitulos sibi pro deo sta tuit: uerũetiam quia quod maius est, dei filiũ extra ciuitatem proiecit, negãs eũ ante faciem Pilati, & foris inter sceleratos proiectũ, crucifixit. Iccirco inimicus persequetur eũ inquit, ni mirũ iuxta maledictiones, quas præscius Moses in lege præscripsit. Tradat te dñs corruen tem ante hostes tuos. Per unã uiam egrediaris cõtra eos, & per septẽ fugias, & dispergaris p omnia regna terræ, sitq; cadauer tuũ in escam cũctis uolatilibus cœli & bestijs terræ, & nõ sit qui abigat. Quod ita factũ sit, assertione nostra nõ indiget. Sequitur. ⁊ Ipsi regnaue runt ⁊ non ex me. principes extiterunt ⁊ non cognoui. Argentũ suum ⁊ aurũ suum fecerunt sibi idola ut interirent. ¶ Qui regnauerunt ex me? Nimirũ ipsi qui bonũ proie cerunt, primũ qui cũ Hieroboam recesserunt à domo Dauid: deinde qui crucifixerũt, uel negauerũt filiũ dei, filiũ Dauid. Primo uidendũ de illis regibus, q, regno scisso à domo Da uid, super decẽ tribus regnauerũt, utrũ uere ex deo regnauerũt an nõ. Videtur nanq; repu gnare uerbis istis illud, quod in illa diuisione regni scriptum est. Apprehendensq; Ahias palliũ suum nouum, quo opertus erat: scidit in duodecim partes, & ait ad Hieroboam. Tol le tibi decẽ scissuras. Hæc enim dicit dominus deus Israhel. Ecce ego scindã regnum de ma nu Salomonis, et dabo tibi decẽ tribus. Item, cum congregasset Roboam multitudinẽ ex ercitus, ut reduceret regnum sibi, factus est sermo domini ad Semeiã uirũ dei, dicens: loquẽ re ad Roboã et ad omnẽ domũ Iuda dicens. Non ascẽdetis, nec bellabitis contra fratres ue stros, filios Israhel. Reuertatur uir in domum suam, à me enim factum est uerbum hoc.

Hiere. 7

Psalm. 49. Oportuit cẽ plum destrui.

Daniel. 9

Esa. 58

Iohan. 8

Esa. 29. Proiecit Israhel bonum.

3. Regũ. 12.

Deut. 28.

Obiectio

3. Reg. 11.

2. Para. 11.

Hæc(ut iam dictũ est)repugnare uidentur uerbis istis. Ipsi regnauerũt & non ex me, prin-
cipes extiterũt, & non cognoui. Sed absit ut sanctæ scripturæ uerba sibimet repugnantia
Solutio. uel contraria sint. Quærimus ergo qualiter & ueritas historiæ consistat, & nihilominus ue-
ra sit hæc sententia prophetica. Hoc intendentes, originẽ perpẽdimus illius mali uel schis-
matis, quia nimirũ facto illo prior extitit quod historia narrat expletũ per manus Ahiæ Sy-
Odiũ Israhel lonitis, & cõfirmatũ per Semeiã uirũ dei. Quænam illius mali origo fuit, nisi odiũ quo Isra-
cõtra Dauid. hel regem suũ Dauid semper odio habuit? Nunq̃ em̃ uolens sapientiã fortitudinẽ atq; hu-
militatẽ, qui fuere tres primi fortes Dauid pplus ille sustinuit, utpote malis intentus studijs
& idolatriæ cultui: cui seruire non poterat regnante Dauid. Huius rei summum illud indi-
cium fuit, quod cum nõ haberent alium quẽ statuere possent super illum depellendum fili-
um eius Absalon susceperũt. Verum quàmdiu uixit Dauid, quàmdiu filius eius Salomon
cum sapientia processit, peccata illorum consummari non potuerunt, ut liceret eis iudicio
dei peruenire ad effectum. At ubi merita domus eiusdem Dauid, quæ peccatis illorũ præ-
ponderauerant sic infirmata sunt, ut Salomon per fornicationes deprauatus seruiret dijs a-
3. Reg. jj lienis, tunc demum manum suam deus subtraxit, & prævalens Israhel contra domum Da-
uid, uelut equus indomitus sese excutiens, frenum rupit, & abijt, suisq; studijs congruum
sessorem Hieroboam suscepit. Hoc nimirum ex deo nõ fuit, & iccirco nunc dicit. Ipsi reg-
nauerunt & non ex me, principes extiterunt & non cognouit. Vt autem nõ posset eos re-
tinere uel reuocare Roboam, diuino factũ est iudicio, atq; iccirco illic ait: à me em̃ factum
Reges Israhel est uerbũ hoc. ¶ Ad summũ eius sententiæ, qua dictũ est, ipsi regnauerunt & non ex me, il-
absq; unctiõe lud pro foribus argumentũ est, qui regnauerunt absq; legitima dei unctione. Vnctio nanq;
regalis in domo Dauid & in tribu Iuda remansit: reges autẽ decẽ tribuũ absq; unctione re-
gnauerunt. Sane unus Iehu filius Iosaphat filij Mansi, quãtulacunq; unctione rex consti-
tutus est, & hoc ex domino, uerũtamen non eundem Iehu comprobante, sed condignã de
domo Achab ultionem exigẽte. Tantummodo lenticulã olei fundens super caput eius u-
4. Reg. 9. nus de filijs prophetarũ dixit. Hæc dicit dominus deus Israhel. Vnxi te regem super po-
pulum domini Israhel, & percuties domum Achab domini tui, & ulciscar sanguinẽ seruo-
rũ meorũ prophetarum & sanguinem omniũ seruorũ domini de manu Iezabel, perdã oẽm
domũ Achab, &c. Iste unus regnauerit ex domino, & principẽ illũ cognoscere deus utcũ-
q; dignatus sit, uerũtamen tantũmodo ad uindictã, quia domũ Achab deleuit, & Baal ex-
terminauit: nõ aũt ad gratiã, quia peccata Hieroboam, id est uitulos aureos, non dereliquit
Quapropter uera undiq; est sententia. Ipsi regnauerũt & nõ ex me, principes extiterunt &
nõ cognouit: quia præter istũ unũ unctũ unctionis imperfectæ, cæteri oẽs, sicut absq; uncti-
one, ita regnauerũt absq; uocatione diuinæ gratiæ. Nunc demum & de illis animaduerten-
dũ, q usq; adeo receſſerũt à domo Dauid, ut crucifigerẽt filiũ Dauid filiũ dei, q̃ uere dictũ
sit. Ipsi regnauerũt & nõ ex me, principes extiterũt & nõ cognoui. Recte em̃ hoc in repro-
bationẽ illoꝝ debuit prophetari, q utiq; uoluerũt tẽporalit in hoc seculo extolli absq; adiu-
Matth. 21. torio uisitantis gratiæ dei: sicut in euãgelica parabola ipse dñs innuit, cũ dicit. Agricolæ au-
tẽ uidẽtes filiũ, dixerũt intra se. Hic est hæres, uenite occidamus eũ, & nostra erit hæredi-
tas, & apprehensum eũ, eiecerunt extra uineã, & occiderũt. Quid hæc parabola innuit, nisi
quia scribæ & pharisæi uidentes Iesum, nõ ignorauerũt, sed oderũt illũ: quẽadmodũ & ipe
Iohã. jv. dicit. Nunc aũt & uiderũt & oderũt & me & patrẽ meũ? Cũ em̃ agricolæ dixerunt, hic est
hæres, nemo est in eis q se de ignorãtia excuset. Ergo cũ dicũt, uenite occidamus eũ, & no-
stra erit hæreditas: recte & ueraciter dicat is q occiditur. Ipsi regnauerũt & nõ ex me, id est
Matth. 23. uoluerũt sine me regnare, & sine me diuites esse, sedẽdo sup cathedrã Mosi, & p̃dã facien-
do de pplo, ita ut mentã quoq; & anetũ decimarent, nõ curando iustitiã & fidẽ, &c. quęcũ
Idẽ. 2j q̃ grauiora sunt legis. Sed cũ illi ore suo semetip̃os iudicantes dixissent, Malos male perdet
& uineã suã locabit alijs agricolis, quid iste intulit? Ideo dico uobis (ait) quia auferetur à uo-
bis regnũ dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Igitur quod ait. Ipsi regnauerunt & nõ
ex me, principes extiterunt et non cognoui, idem est ac si dicat. Ipsi quidem regnare uolu-
erunt, sed auferetur ab eis regnũ dei, quia non regnare uoluerũt ex me, et in principatu suo
cognoscere noluerunt me, suæ modis omnibus studentes auaritiæ. Nã hoc est qd sequit.

Argẽtũ

Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola ut interirent. Et est sensus. Argētum & aurum plus dilexerunt q̃ deum, imò ne ullum auri & argenti detrimentum paterentur, oderunt Christum & patrem eius deū, oderunt & crucifixerunt Christum dei filium. Latrocinabantur em̄ in illo dei templo, aurūq; & argentum sibi congregabant, prædā facientes de populo. Nonne aūt Apl'us Christi testatur, quia auaricia simulachrorū est seruitus? Recte igitur ait, quia argentū suum & aurū suum fecerunt sibi idola, quia simulachrorum seruitus est auaricia, maxime in illis qui præsentes habentes Christū dei filium, cōtra ipsoꝝ auaritiā disputantē, argento & auro magis fauerunt, & aduersariū mammonæ, id est cōtemptorem argenti & auri Christū interfecerunt. Quo fructu? Qua mercede? Vt interirent, ait. Etenim fructus idolorū eiusmodi, fructus mammonæ, fructus argenti & auri, interitus est animæ illorum & corporis. Interierunt spiritualiter inuisibilibus malignorū spirituum phantasiis, interierunt corporaliter uisibilibus Romanoꝝ gladijs. Itaq; uicit domus Dauid uicti sunt oēs, q recesserūt à domo Dauid. Sequitur ergo. ⌊ **Proiectus est uitulus tuus Samaria, iratus est furor meus in eis.** ⌋ Longa quidē concertatio facta est inter domū Dauid & uitulos aureos quos Hieroboā fecit, sed tandē uicit domus Dauid: uicit (inquā) qñ Christus filius Dauid in crucē ascendit. Ibi cornu Dauid, cornu salutis, productū & erectū nobis in domo Dauid cōfregit, proiecit, atq; cōtriuit uitulū Samariæ, id est, oēm impietatē diuidentē se à domo Dauid: In qua princeps sedet nūc ipse filius Dauid, cuius uidelicet diuisionis initiū sæpedictus ille materialis uitulus Samariæ extitit. Et pulchre, cū duo fuerint uituli, singulariter nūc proiectus est, uitulus inquit. Plus em̄ significat, q̃ si dixisset, duo uituli, sicut interdū singulariter per militē plus intelligimus q̃ per milites pluralr. Militem nanq; dicere solemus, exercitū significantes. Proiectus ergo (inquit) est uitulus tuus Samaria, id est cecidit omnis idolatria, & ab illo principe domus Dauid, deo & hoīe Christo sententiam acceperunt, Omnes dij gentiū dæmonia, & princeps mundi huius eiectus est foras. Illud quoq; perpulchrū est attendere, quod loco præsenti Samariā cōpellat, quia uidelicet quādo passionis Christi sacramento destrui cœpit error siue idolatria, fieri hoc cœptū est à Samaria. Cū em̄ Hierusalem non susciperet, imò persequeretur, fidem Christi, sicut scriptum est. Facta est aūt persecutio magna in ecclesia, quæ erat Hierosolymis, & oēs dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ. Samaria uerbū dei cū gaudio magno suscepit, sicut ordo lectionis in actibus apostoloꝝ patenter depromit. Iratus est (inquit) furor meus. In quibus uel contra quos iratus est, nisi in illis uel contra illos qui uitulū fecerūt, qui idolatriam pertinaciter sectati sunt, qui propter simulachroꝝ seruitutē à domo Dauid recesserunt, imò natum de domo Dauid, Christum negauerunt? Nimirum inter istos concluduntur, & maxime sunt uel fuerunt scribæ & pharisæi. Et iccirco iam ex tunc templū uel altare illoꝝ, non altare dei, sed uitulus Samariæ meretur dici. Ecce furor dñi iratus est in eis, & uitulus eorū proiectus est, domus aūt Dauid magnificata est. Templū quippe & sacrificiū illoꝝ ablatū est, Chrūs aūt & ecclesia eius in æternū manet: Et quare iratus est furor meus in eis? Videlicet, quia nō possunt emundari. Nam hoc est, quod admirando pariter & iterrogando, cōfestim subiungit. ⌊ **Vsq; quo non poterunt emundari? Quia ex Israhel ipse est. Artifex fecit illum, & non est deus.** ⌋ Cum interrogando dicit. Vsq; quo nō poterunt emūdari, subaudiri uult in æternū. Et causam reddit, cur in sempiternū non possunt emundari. Quia ex Israhel ipse est (inqt) artifex fecit illū. Causa hæc diligēter animaduertēda est. Sciendū in primis, incorrigibilē esse illū, qui nō per ignorantiā in mendaciū cadit, sed per maliciā de corde suo mendaciū confingit. ¶ Ille nanq; uerbū dicit cōtra spiritū sanctū, qui sciens ueritatē dei, cōtra, mendaciū cogitat, & ueritatē in mendacio detinet, sicut apl'us dicit: Quicunq; talis est, reus est æterni delicti, & nō remittetur ei, neq; in hoc seculo, neque in futuro, quia ex ipso est quod facit aut dicit, non ab alio seductus, sed de corde suo seductionem confingens: & proprio iudicio condemnatus. Nimirum talis ille Hieroboam extitit, & hoc sacræ scripturæ conditor spiritus sanctus nobis intimatum esse uoluit, peccatū eius exprimens uerbis huiuscemodi, dixit Hieroboam in corde suo. Nūc reuerretur regnū ad domum Dauid, si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia in domo domini in Hierusalem, & conuertetur cor populi huius ad domum suam Roboam regē Iuda, interficiētq;

Colos. 5

Psal. 95.

Ioh. 12.

Act. 8.

Pctm̄ in spiritum sanctum

Mat. 12.

Tit. 3

3. Re. 12.

me, &

me,& reuertentur ad eũ. Et excogitato cõsilio fecit duos uitulos aureos,& dixit eis. Nolite ultra ascendere in Hierusalem. Ecce dñi tui Israhel,p eduxerunt te de terra Aegypti. Vera igitur impossibilis emundationis causa,quam dixit,quia ex Israhel ipse est, artifex fecit illũ, id est,quia Israhel & rex eius Hieroboam non aliunde inductus aut ab alio seductus,aureũ uitulum putauit esse deũ,sed artificio malicioso cõfinxit illũ,sciens eũ nõ eẽ deũ,& hoc solũ intendens ut populus sibi subditus,tali prestigio fascinatus,uerũ nequaq̃ requireret deum. Iccirco nõ potuerũt emũdari,& in illo peccato cuncti reges Israhel cordis fuere impœnitẽtis ¶ Porro Baal non ita susceptus est,ut dici posset quia ex Israhel ipse est quia uidelicet ne quaq̃ Israhel siue rex Israhel illũ de corde suo artifici cõmẽto cõfinxit,sed Iehezabel a sydone aduenies,secũ illum aduexit,& suscepit eum Israhel pro fauore reginę & regis Achab, pellecti nimiũq̃ proni ad seruiendũ sęuitie muliebri,& iccirco quãdoq̃ potuerũt emũdari ut non collerent illũ,sicut in eisdem sacris habemus litteris. Iehu nãq̃ studiose super hoc fecit quod rectum erat & placebat in oculis dñi, & deleuit Baal de Israhel Non ita peccatum Iudæ extitit quãuis & Baal & cætera Idolorũ portenta coluerit. Nullũ quippe illorũ ex ipso fuit,sed aliunde accepit,& iccirco emundari potuit,aliquotiens emundatus est, sicut legimus,quia rex ille,& ille statuas uel simulachra confregit,lucosq̃ subuertit, & fecit quod rectum erat in oculis domini. ¶ At postquam eo peruentum est, ut peccatum peccarent Iudæi,de quo ueraciter dicas,quia ex ipsis est, & quia peccati eiusdem fuere artifices, iam non possunt emundari. Quod illud peccatum est? Nimirum illud mendacium aureolum, quod fabricati sunt dicentes: blasphemauit,quia dixit se filium dei benedicti, & si dimittimus eum,sic omnes credent in eum,& uenient Romani,& tollẽt nostrum & locum & gẽtem. Quod(inquam)fabricati sunt,dando pecuniam copiosam militibus,ut dicerent quia discipuli eius nocte uenerunt & furati sunt eum,nobis dormientibus. Sicut ueraciter illic de uitulo dictum est,quia ex Israhel ipse est,artifex fecit illum,& non est deus. Ita & hic ueraciter dicas de hoc mendacio,quia ex Israhel siue ex Iudæis est,artifex fecit,id est malicio sa mens excogitauit & cõfinxit illud,& non est uerum. Vtrunq̃ etenim excogitato siue accepto consilio,factum esse,scriptura refert. Et sicut illic cum lingua foris uitulum ostentãs diceret,isti sunt dñi tui Israhel,conscientia testis intus refragabatur,sciens et dicens, quia nõ est deus: Ita et hic,dum consultarent,et per pecuniam obtinerent,quatinus uerbum hoc diuulgaretur,furati sunt eum nobis dormientibus,sciebant, et conscientiam refragantem intus audiebant,quia non est uerum. Postquam sic peccauerunt, non ueritatem ignorando, sed mendacium excogitando iam emundari nõ potuerunt,iam nõ remittitur eis neq̃ i hoc seculo neq̃ in futuro,quia tale peccatũ consequitur impœnitens cor,semper resistẽs spiritui sancto. Vtrunq̃ proiectũ est,et ille uitulus,ad quẽ transuersi sunt olim recedentes à domo Dauid,et illud simulachrũ auaritiæ,cui seruientes crucifixerunt Christũ filiũ Dauid,et iratus est furor dñi in eis. Vere proiectus est uitulus. Sequitur eñ. ¶ Quoniam in aranearum telas erit vitulus Samarię. ¶ Item, Vere iratus est furor eius in eis. Vnde et protinus subiungit. ¶ Quia inuentum seminabunt, & turbinem metent. Culmus stans non est in eis germen,nõ faciet farinam. Quod & si fecerit,alieni comedent eam. ¶ Ab his experimẽtis utrunq̃ cõprobatur,et qđ uitulus proiectus sit,et q̃ furor dñi iratus sit in eis. Magnã quippe proiectionẽ siue abiectionẽ demonstrat hoc argumentũ, qđ uitulus quondã præcultus aureolus,et ob frequentiã festiuitatũ perpolitus, derelinquitur in telas arenarũ,id est,ita negligitur,ut uacet araneis,suarũq̃ cõtexione telarũ totũ cooperire, et sordidare uitulũ. Hoc ita,ut dicitur,factũ est per passionis Christi triũphũ,nõ tantũ in uitulo Samariæ,sed in cunctis simulachris gentiũ. ¶ Nihilominus et uitulus mẽdacij Iudaici,de quã dictũ est,factus est in telas aranearũ, id est tã infirmũ est atq̃ inualidũ cõtra ueritatẽ, ut sunt telæ aranearũ. Hinc Esaias dicit. Oua aspidum ruperunt,et telas araneæ texuerũt, Telæ eorũ nõ erunt in uestimentũ, neq̃ operiẽtur operibus suis, Exẽpli gratia, ut appareat q̃ facile mendacium illorum solui possit,dicimus eis. O milites uigiles, qui dicitis, ut estis docti, quia discipuli eius uenerunt nocte,et furati sunt eum nobis dormientibus: si dormistis (ut dicitis) unde hoc ipsum scire potestis, quod uenerint et eum furati sint? Ergo telas araneæ texuistis uos, et consiliarij uestri, quia quàm facile soluitur tela araneæ, dissipatur: et uestri

Baal nõ ex Israhel fuit, sicut uituli aurei.

4. Re. 10.

Mar. 14 Ioh. 11. Mat. ult.

Tela araneæ, mendacũ Iudæorum.

Esa. 59.

& ueſtri compoſitio mendacij. Item. Magnam innuit iram, quod ait, quia uentum ſeminabunt, & turbinẽ metent, culmus ſtans non eſt in eis germen, non faciet farinã. Et, quod & ſi fecerit, alieni comedent eã. Belli quippe turbinẽ & famem panis ſonant hæc ſono literali, ſed longe grauiora ſunt quæ intelligimus ſenſu ſpirituali, ſcilicet turbinem iudicij æterni & famem audiendi uerbũ dei. At ille populus eiuſmodi erat, qui ſpiritualia ſiue inuiſibilia hæc mala pertimeſceret, præſentia tantũ & corporalia cupiens bona, metuens mala. Ergo ſecundũ eius puerilẽ intellectũ, bene literã hoc modo contexuit, ut exterius ſonet famẽ panis, interius ſignificet famem audiendi uerbũ dei, qua uidelicet fame nunc ille populus perijt. Ventũ aũt ſeminabunt, id eſt, opera inutilia facient, & ſicut uentũ ſolet ſequi turbo tempeſtatis, ſic opera illorum ſine dubio ſequetur ualida tempeſtas iudicij dei. Culmus ſtans apud eos, litera eſt legis & prophetarũ, & iſte culmus non eſt germen, ſiue non habet germen in eis. Notandũ diligenter, quod cum dixiſſet, culmus ſtans, nequaquã ait, non eſt in eo germen: ſed non eſt in eis germen. Deinde in culmo ſacræ literæ eſt germen ſiue granũ ſpiritualis intelligentiæ, ſed non in eis, quia non intelligunt ſpiritũ uiuificantem, ſolamq; ruminant literam occidentem. Hoc ipſum repetit uerbis aliis, dicendo: non faciet farinam, quod & ſi fecerit, alieni cõmedent eam. Nam nõ faciet farinam, ſubauditur in eis, ſicut iam dixerat, non eſt in eis germen. In quibus aũt eſt germen, aut facit culmus ille farinam? Nimirũ in alienis, id eſt in gentibus, ſiue populis qui in Chriſtum credentes, de culmo literæ illius comedunt ſpiritualis intelligẽtiæ farinam. Nam hoc eſt quod ait. Quod & ſi fecerit, alieni comedẽt eam. Pro minimo eſſet infidelibus illis talem pati famem ſiue ſterilitatẽ, niſi etiam corporaliter nunc præſentia mala ſuſtinerent. Sequitur ergo. ¶ Deuoratus eſt Iſrahel. nunc factus eſt in nationibus quaſi vas immundum, quia ipſi aſcenderunt ad Aſſur. ¶ Et eſt ſenſus. Deuorauerunt hoſtes Iſrahel, ita ut iã nõ ſit populus, ſicut prædictũ fuerat, & ego prouocabo eos in eo qui nõ eſt ppłus: ſiue & ego ad æmulationẽ uos adducam in non gentẽ, & cũ ceciderint in ore gladij, qui ſuperfuerint ex eis, captiui ducẽtur, in oẽs gentes: & ubicunq; fuerint pro immũdis habebũtur, ut uere ſunt. Ipſi eñ ſunt qui cũ blaſphemarent dominũ, dicentes: In Beelzebub principe dæmoniorũ eijcit dæmonia, taliter denotati ſunt. Cũ immundus ſpũs exierit ab homine, ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem, & nõ inueniens, dicit: Reuertar in domum meã unde exiui. Et cũ uenerit, inuenit ſcopis mundatã, & tunc uadit & aſſumit ſeptẽ alios ſpũs nequiores ſe, & ingreſſi, habitant ibi. Et fiunt nouiſſima hois illius peiora prioribus. De hoie nanq; immũdus ſpũs exiuit, & per loca inaquoſa ambulauit: quãdo de populo Iſrahel per Moſen & Aaron cultũ dei ſuſcipiente receſſit, & gentes poſſedit. Ibi requiẽ quærens, nõ inuenit: qa ueniens Chriſtus, expectatio gentiũ, fortiter iſtũ inquietauit, & foras miſit. Reuerſus ergo eſt in domũ ſuam, id eſt in illius populi ſynagogã, quam quia inuenit ſcopis mundatã & ornatã, id eſt, per hypocriſim pulchram ſuãq; uolentes ſtatuere iuſtitiam, nunc ingreſſus habitat ibi, cum ſeptem aliis ſpiritibus nequioribus ſe, ſcilicet cũ omni ſpiritu impietatis & blaſphemiæ. Recte ergo dictũ eſt, nũc factus eſt in nationibus quaſi uas immũdũ, habitãtẽ quippe habet in ſe ſpiritũ immũdũ: ipſæ aũt nationes uaſa immũda ſunt, direpta illi forti armato, quẽadmodũ ait ipſe Chriſtus, ſemetipſum ſignificans. Aut qũo poteſt quiſq; intrare in domũ fortis & diripere uaſa eius, niſi prius alligauerit fortẽ, & tunc domũ illius diripiat? Sic immũdus Iſrahel cur factus eſt? Quia ipſi (inquit) aſcenderunt ad Aſſur: Aſſur. quod interpretatur diriges, pleriſq; ſcripturarũ locis ſuperbũ diabolũ ſignificat, ut illic. Væ aſſur, uirga furoris mei & baculus ipſe, in manu eius indignatio mea. Et poſt pauca. Et erit cũ impleuerit dominus cuncta opera ſua in mõte Syon & in Hieruſalem, uiſitabo ſuper fructum magnifici cordis regis Aſſur, & ſuper gloriam altitudinis oculorũ eius. Ergo quia ipſi aſcenderunt ad Aſſur id eſt, quia ſeſe in ſuperbiam extulerunt, ita ut filij ſint Aſſur, ſicut dñs ait, uos ex patre diabolo eſtis, iccirco quaſi uas immũdum facti ſunt in nationibus. Completa eſt igitur & illa beatæ Mariæ prophetia, quam dixit: Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles, Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Quia uidelicet propter ſuperbiã & diſperſi ſunt, factiq; cõtemptibiles ubiq; terrarũ, & culmus ſtans (ut iã dictũ ẽ) nõ facit in eis farinã. Quod & ſi facit, nos alieni eſurientes comedimus eam. Aſcenſum illum q̃ aſcenderunt ad

Culmus ſtans lra eſt legis.

Pſal. 77.

Iudæi in nationibus immũdi

Mat. 12.

Luc. 11.

Eſa. 10.

Ioh. 8.

Luc. 2

Aſſur

Assur, adhuc denotat ita subiungens. ¶ Onager solitarius sibi Ephraim, munera dede
runt amatoribus, sed & cum mercede conduxerunt nationes. ¶ Onager, id est, agre-
Iob. jj. stis asinus, hominē stultū atq; superbū significat, sicut in Iob scriptū est: Vir uanus in super-
biam erigitur, & quasi pullū onagri, liberē se natū putat. Recte ergo per Onagrū carnalis
Israhel siue Iudæus hic intelligitur, qui uinculo domini ligari, & ad p̄sepe eius duci contem-
Esa. j. p̄sit, sicut in Esaia ipse dñs dicit. Cognouit bos possessorē suū, & asinus p̄sepe dñi sui, Isra-
hel aūt me non cognouit, & pp̄lus meus me nō intellexit. Nā sicut per bouē, qui possesso-
Onager, po- rē suū: & per asinū, qui præsepe dñi sui cognouit, credēs ac fidelis quisq; intelligitur, ille de
pulus Iudaic? Iudæis, iste de gentibus: sic Israhel, qui dominū eundē non cognouit, uel pp̄lus qui eū non
intellexit, imò cognoscere aut intelligere noluit, recte onager dicitur, id est, asinus quidem,
sed supbus: asinus præ stultitia, sed infrenis & p̄sepi dominici cōtemptor uel ignarus præ
superbia. Iste onager solitarius, id est, pp̄lus à rectore deo profugus & solus, utpote dei de-
sertor & à deo desertus, quid fecit aut quo declinauit? Munera (inquit) dederunt amatori-
bus, sed & mercede conduxerunt nationes. Qualibus munera dedit amatoribus? Profecto
amatoribus sine fide, amatoribus amātibus in simulatione, qui sic amant ut amentes faciant
q; sic amare simulant ut decipiant, ut uidelicet cū animas deuocauerint à deo uero creatore
suo, protinus denudatos & auxiliū non habentes inuadant, ut possideant, suāq; tyrānidem
in eos exerceāt. Ergo ironice dictū amatoribus, nam ueraciter dicere posset hostibus, tales
Assyrij, cæteraq; nationes fuerunt, q̄bus Israhel misisse munera refert historia sacra, diui-
nū non sperantē auxiliū. Vt uero de futuris more prophetico dictū intelligas, tunc amato
ribus munera dederunt, quando Christū filiū dei crucifigentes, Barraban quasi pro mune-
re die festi, non utiq; deo, sed diabolo cunctisq; malignis spiritibus, falsissimis amatoribus,
certissimis deceptoribus, reseruauerunt: & ob destruendā dominicæ resurrectionis ueritā-
tem mendaciū supra dictū copiosa pecunia militibus data cōparauerūt. Quid faciat domi
nus onagro huic, pp̄lo huic, qui taliter effugit. Ait. ¶ Tunc congregabo eos, & quiescēt
paulisper ab onere regis & principum. ¶ Et est sensus. Quoniā ipsi effugerunt à me, cō
gregabo eos in obsidionē & in gladiū, prius Assyrioꝝ & Chaldæoꝝ, & deinde Romano-
rum, & deinde (sicut superius iam dixi) mītis diebus sine rege & sine principe sedebunt. Et
Quiescent nota quod dixit, quiescent paulisper, quia uidelicet labor illis erant, & grande onus, habere
paulisper. reges & principes, qualiū seueritas onagrū illū ad p̄sepe dñi religaret, quales fuere iudices,
usq; ad Samuel, per quos Israhel saluatus est: quales fuere reges, Dauid, Ezechias, & Iosi-
as: ac deinde rursus principes, usq; ad Machabæos duces, & ad ultimū ipse Christus, regū
rex & principū princeps. Isti oēs onus fuere illis, nec eos ferre poterant impatientes, tanq̄
sub nimio pondere curui & anheli, propriæ uoluntatis amatores: quomodo pueri lasciui,
& adolescentes petulantes, magistros seueros & pædagogos odisse solent austeriores. Qui-
escent paulisper ab eiusmodi onere requietione nimis damnosa: nunc eñ dimittā eos secun
dū desideria cordis eoꝝ, ut eant in adinuentionibus suis. Quiescent quidē, si paulisper: quia
cū excusserint se occidendo scilicet maximū regē & principē suū, Christū, atq; hoc facto
quiescere se putauerūt diu ab onere uelut importabili, tunc alio p̄mentur onere: nec requi-
escent grauissimis hostibus suppositi. ¶ Quia multiplicauit Ephraim altaria ad peccā
dum, facte sunt are ei in delictum, scribam ei multiplices leges meas: quę uelut alie
nę reputate sunt. ¶ Causa hæc est maloꝝ sequētiū. Quomodo multiplicauit altaria ad pec
candū? Videlicet in eo quod aliud quid coluit extra unū deū, quod sacrificauit extra san-
ctuariū uel ordinē legitimū. Siquidē unus erat deus & unū altare eius, quocunq; in loco ul
quantiscunq; in locis una fide nomen eius inuocatur: Ille aūt altare aliud fecit uitulo suo, q
(ut supra dictū est) non est deus. Hoc utiq; fuit multiplicare altaria ad peccandū, & taliter
extructæ factæ sunt ei aræ in delictū, quando Baal quoq; & cætera deorū portenta susci-
piens, tot aras habuit, quot dæmonibus sacrificauit. Reddam ei multiplicitatis uicē, nam q̄
multiplicauit altaria, multiplicabo & ego leges meas, noua lege reprobando sacrificia quæ
illis lex uetus instituerat. Vnde & sequitur. ¶ Hostias afferent, immolabunt carnes, &
comedent, & dominus non suscipiet eas. ¶ Istæ leges carniū & hostiarum uelut alienæ
Psal. 109 computantur ei, sed tamen meæ sunt. Nōne & Dauid hoc idem testatur, cū dicit: Tu es sa-

cerdos

cerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech. Reprobauerunt illi altare meũ & altaria sua multiplicauerunt: reprobabo & ego sacrificia carniũ illorum, & multiplicabo leges meas, quas illi per cæcitatem mentis intelligere non poterunt, & uelut alienas cõputabunt, sed tamen meæ sunt. Immolabunt carnes, & dominus nõ suscipiet: immolabitur sacrificiũ nouũ, & dñs suscipiet. Non erunt ueteris & noui sacrificij leges contrariæ, sed multiplices. Ipsi aũt dicunt esse contrarias, quia cæci sunt. Scribere nihilominus, & scribere nõ desinit eidem populo dñs leges suas, leges euangelicas. Notandum hoc est, quia nõ dixit tãtum, scribã leges: sed scribã (inquit) ei, qui uidelicet leges ipse multiplices, quas uelut alienas cõputant, cõtinent in ipsius libris, testificatæ sunt à lege & prophetis. Magna est hic uindicta peccatoꝝ præcedentiũ, q̃ sic cæci facti sunt, uelut alienas cõputent leges istas, quascunq; per doctores uel scribas euãgelicæ ueritatis, per ministros noui testamẽti deus scribit, nõ litera, sed spũ: magna (inquã) dãnatio, qđ à claritate ista sub uelamine cordis abscondun tur Hoc est qđ protinus subiungitur. ℒ Nunc recordabitur iniquitatis eorum, & uisitabit peccata eorum. ⅃ Nunc em̃, id est in hoc ipso qđ uelut alienas cõputant & nõ suscipiunt, nõ intelligunt, aut intelligere nolũt leges istas, recordatur dñs iniquitatis eoꝝ, & excæcatio hæc, uisitatio est peccatoꝝ eoꝝ, quæ fecerũt à die q̃ primũ in deserto uitulũ formauerunt, usq; ad illũ diẽ quo Christi sanguinẽ fuderunt, sicut uindex prædixit deus ad Mosen. Ego aũt in die ultionis uisitabo & hoc peccatũ eoꝝ. Hæc est uindicta quam in psalmo sanguinis Christi reposcens, cũ dixisset: Et dederunt in escam meã fel, & in siti mea potauerũt me aceto. Continuo subiunxit. Fiat mensa eoꝝ coràm ipsis in laqueũ, & in retributiones & in scandalũ. Obscurentur oculi eoꝝ, ne uideant: & dorsum eorũ semper incurua. Hoc idẽ & in præsenti loco propheta secretius innuens, cõtinuo subiungit. ℒ Ipsi in Aegyptum conuertentur. ⅃ Aegyptus nanq; in tenebras transfertur. Est ergo sensus. Ipsi excæcabũtur & aggrauabunt cor, sicut aggrauauit Pharao & Aegyptus. Vnde & Apl̃us, cũ de ipsis dolore intimo loqueretur, repente Pharaonẽ pro exemplo intulit hoc modo. Dicit em̃ scriptura Pharaoni. Quia in hoc ipsum excitauite, ut ostendã uirtutem meã, & ut annuncietur nomen meũ in uniuersa terra. Est em̃ hoc simile illi, quia uidelicet sicut Pharao & Aegyptij uidendo magnalia dei, magis ac magis præ inuidia sunt indurati & excæcati, sic isti, qui debuerant esse Israhel, quanto maiorẽ ex iam dictis legibus audiunt gloriã Christi, tãto magis indurantur & scandalizantur, & in blasphemias offendunt & corruũt cæcis oculis. Veraciter ita dictũ, ipsi in Aegyptũ cõuertentur, id est fient Aegyptus: sicut Aegyptij superbiendo atq; inuidẽdo excæcabũtur atq; indurabũtur. Vnde sequitur adhuc. ℒ Et oblitus est Israel factoris sui, & ædificauit delubra. ⅃ Idẽ em̃ est ac si dicat. Et cæcitas continigit in Israhel, qua nimis obscuratus, oblitus est factoris sui, spem suã in deo nõ posuit. Et qd egit ille oblitus domini? Et ædificauit (inquit) delubra. Vere ergo in Aegyptũ cõuersus est quia spirituali Pharaoni, id est diabolo, ædificauit habitacula, maiori seruitutis miseria, q̃ olim Pharaoni illi ciuitates Phyton & Rameſſes ædificauerãt. ℒ Et Judas multiplicauit urbes munitas. ⅃ Et est sensus. Non in domino cõfisus est, sed in ciuitatibus munitis, quasi possint illũ munitiones eiusmodi deo aduersante tueri. Sed uide quid contradicat deus: ℒ Et mittam ignem in ciuitates eius, & deuorabit ædes illius. ⅃ Hæc secundũ præteriti tẽporis historiã ita ut dicunt̃ gesta sunt, quia sicut historia Regũ narrat, Quartodecimo anno Ezechiæ ascendit Sennacherib, & oẽs ciuitates munitas cepit, distruxit, & igne combussit. Deinde multo magis Nabuchodonosor rex Babylonis, & ciuitatẽ Hierusalẽ, templũ quoq; combussit, ad postremũ uero Romanus exercitus prophetiã hanc maxime adimpleuit, quia tunc ignis illius populi ædes irrecuperabiliter deuorauit. Spiritualiter delubra & urbes munitæ, quas ille Israhel siue Iudas ædificauit et multiplicauit, supstitiones furere et machinamẽta impietatis, q̃bus sese defendũt, ex quo Chrũs ueritas, & ueritatis propugnator aduenit, in quibus adhuc sese quasi muniti protegũt aduersus prædicationẽ euangelicæ fidei, Propter quod et igni dupliciter sunt traditi, iuxta illud de cãtico Deuteronomij: Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usq; ad inferni nouissima.

Excæcatio Iudæorum

2. Cor. 3

Exo. 32

Psal. 68.

Rom. 9.

Exo. 5.

4 Reg. 18

4. Reg. ult.

Deu. 32.

FINIS LIBRI TERTII.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER IIII.

PRolixa inuectione peccata Iudæ siue Israhel aut Effraim spūs propheticus præsenti loco declamans, mala illis uentura denunciat acerba nimis & diuturna, non ante finienda, donec ueniret Romanus exercitus, & cumulatā in ultionem sanguinis Christi miseriarum mensuram in illis compleret. Testatur hoc ipse, qui in prophetis olim loquebatur, Christus, cū per semetipsum
Lucæ. 23 testimoniū de præsenti prophetę huius declamatione sumens, ita loquitur ductus ad crucifigendū: Filiæ Hierusalē nolite flere super me, sed supꝙ uosipsas flete & super filios uestros quia ecce dies uenient, in quibus dicent. Beatæ steriles, & uentres quæ nō genuerūt, & ubera quæ non lactauerūt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Hoc nanꝙ propheta hic ante prædixerat, & sic infra scriptū est. Lappa & tribulus
Osee. 10. ascendet super aras eorꝝ, & dicent montibus, operite nos: & collibus, cadite super nos. Dicebat aūt dominus de tribulatione & ira, quæ uentura erat per manus Romanorꝝ populo illi in ultionē sanguinis sui. Igitur quocunꝙ noīe propheta hic utatur, siue Iudā, siue Israhel siue Effraim uocet eos, ipsi sunt Iudæi illius tēpore quod propheta prospicit intendēs in ad
Mat. 23 uentū Christi: & maxime illis mala ista denunciantur, qui patrū suorꝝ recedentiū à domo Dauid, mensurā impleturi erant, crucifigendo magnū & uerū Dauid. Nunc itaꝙ cœpto tenore, ordinē prophetiæ persequamur.

CAP. IX.

Noli lętare Israhel, noli exultare sicut populi, quia fornicatus es a deo tuo. Dilexisti mercedem super omnes areas tritici. Area ꝛ torcular non pascent eos, ꝛ uinum mentietur eis. Non habitabunt in terra domini. Notum est quia lætari & exultare uoluit Israhel sicut populi, & hoc peccatū eius manifestū est, ut inferius hic propheta dicit ex diebus Gabaa, id est, ex diebus Saul qui
1. Reg. 8. fuit de Gabaa. Tunc eī Israhel hoc ipsum, quod uellet lætari & exultare sicut populi, manifestauit Samueli his uerbis. Ecce tu senuisti, & filiꝙ tui nō ambulāt in uijs tuis. Constitue nobis regē ut iudicet nos, sicut & uniuersæ habēt nationes. Cunꝙ diceret dns, audi uocem populi in omnibus, quæ loquūtur tibi, non eī abiecerūt te, sed me, ne regnem super eos: iuxta opera sua quæ fecerunt à die, qua eduxi eos de Aegypto usꝙ ad diē hanc, sicut dereliquerunt me & seruierūt dijs alienis, sic faciunt etiā tibi. Cū (inquam) hæc & cætera diceret dns, & Samuel illi cuncta cōtestaretur, iterū firmius manifestauit Israhel quod uellet lætari & exultare sicut populi, dicens illi, Nequaq̄. Rex eī erit super nos, & erimus nos quoꝙ sicut omnes gentes, & iudicabit nos rex noster, et egredietur ante nos, et pugnabit bella nostra pro nobis. Nimirū hæc lætitia populorꝝ, hæc exultatio est gentiū, regem aliū habere q̄ deū, et hac lætitia lætari, tali exultatione exultare uoluit Israhel, quādo regē Saulem expetiuit, quando secutus est Hieroboā relicta domo Dauid, quando Christū negauit ante faciē Pilati, dicens. Nos nō habemus regē nisi Cæsarē. Verū taliter lætari, tali modo exultare nō conceditur populo illi qui legē accepit, et cultū professus est dei, qualiter lętantur uel quomodo exultant cæteri populi qui nunq̄ habuerunt notitiā dei, ut uacet illis, quēadmodū et cęteris gentibus, deserto deo prosperari in tęporalibus bonis. Ait ergo. Noli lætari Israhel noli exultare sicut populi, subauditur, quia non cōceditur tibi. Quare? Quia, fornicatus es à deo tuo inquit. Ac si dicat, Aliter eī iudicatur adultera, quę fornicādo recessit a uiro suo atꝙ aliter meretrix quæ nulli fidem dederat, neꝙ unq̄ astricta fuerat uinculo cōiugali. Tu uirum deum sortita fueras, et tali marito contempto dormisti cum altero uiro, imò cū pluribus uiris, olim in deserto et in Samaria, siue etiam i Hierosolymis, cum uitulis aureis, et cū Baal cæterisꝙ portentis, et nouissime cum Barraba latrone, quem tibi negato Christo prę-
Nu. 5 elegisti: et hæc adulteria maritus deprehendit. Præcipit autem lex ipsa, quam tu professa es Si spiritus Zelotipię concitauerit uirum contra uxorem suam, adducet eam ad sacerdotem

Cunꝙ

Cunq; steterit mulier in conspectu domini, discooperiet caput eius, & ponet super manus eius sacrificium recordationis & oblationē Zelotipiæ. Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congessit: adiurabitq; eam & dicet. Si declinasti à uiro tuo, atq; polluta es, & concubuisti cum altero, his maledictiōibus subiacebis. Det te dominus in maledictionem, exemplumq; cunctorum in populo suo. Putrescere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus dirumpatur. Ingrediantur aquæ maledictæ in uentrē tuum, & utero tumescente, putrescat fœmur tuum. Et respondebit omnis populus, Amen, Amen. Non sic examinatur uel in isto seculo iudicatur meretrix, cui non est uir, quem iure aduersus eā spiritus Zelotipiæ concitare possit. Noli igitur lætari, noli exultare sicut populi tui, quia deo tuo fornicatus es: quia uidelicet lætitiam siue exultationem populorum non concedunt tibi quæ in te conscripturæ sunt legis maledictiones. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreū tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ, maledictus fructus uentris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorū, & greges ouiū tuarum, &c. Deut. 28.

Porrò, populis saltē istā conceduntur tēporalia bona, ut (uerbi gratia) sint promptuaria eoꝝ plena, eructantia ex hoc in illud: ut sint oues eorū fœtosæ, abundantes in egressibus suis, boues eoꝝ crasse. Cur ita? Qua ratione sic apud deū iudicatū est? Videlicet qa populi suos labores possident, tu aūt labores alioꝝ pro mercede accepisti cōseruandæ legis dei, sicut i psalmo scriptū est. Et dedit illis regiones gentiū, & labores populoꝝ possederunt, ut custodiāt iustificationes eius. Hac mercede accepta, datorem deū diligere, & legem eius custodire debueras. Sed quid? Dilexisti mercedem (ait) super omnes areas tritici. Peruersa dilectio tua. Nam deū diligere, mercede autē uti debueras: Tu autem econtrario, mercedem dilexisti, Deum contempsisti. Ergo fornicatus es à deo tuo, quia dilectionē, qua deum diligere debueras, ad diligendam mercedē detorsisti: & hoc non parce, nō quomodocūq;, sed sup oēs areas tritici, id est, tā immensa cupiditate, tā profunda auaritia, ut te explere non queant omnes areæ tritici. Tua nanq; auaritia ignis est, qui nunq; dicit sufficit. Talē tamq; peruersum tuæ dilectionis ordinē dominus ipse detestans in euangelio, dicit. Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui decimatis, mētam & anetum & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudiciū, & misericordiam, & fidem. Item. Amant autē primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus Rabbi. Tam honoris q̄ pecuniæ mercedē te dilexisse redarguit, quia nimirū in utroq; peruersa est dilectio animæ fornicantis à deo, diligentis rem dei, neglecto deo. Quid igitur? Quid fieri censet propheticus fermo? Area (inquit) & torcular nō pascet eos, & uinū mentietur eis. Ad auditores sese cōuertens, totusq; aduersus à fornicante populo spūs, qui hæc dicit, aliis annunciat, quid iuste propter hoc euentuꝝ sit. Ac si dicat, Quoniā dilexit mercedē meā, & meipsum cōtempsit, ipsa merces tolletur ei, scilicet triticū & uinum: & cū in illis sperauerit, mentientur ei, sicut cōtinetur in maledictionibus legis. Sementē multā iacies in terra, & modicū congregabis, quia locustæ omnia deuorabūt. Vineā plantabis & fodies, & uinū nō bibes: nec colliges ex ea quicpiā, quoniā uastabitur uermibus. Parū hoc erat, ut area tritici nō pasceret eos, & uinū pariter mentiretur eis: nisi etiā & olim Assyrio uastante: & post, Romano exercitu debellante, ducerētur captiui. Ait ergo, repente sententiā complens. Non habitabunt in terra domini, subauditur, sed in omnes gentes ducentur captiui, & nusq; requies erit illis, quemadmodū itidē Moses prædixit. Disperget te dominus in oēs populos à summitate terræ usq; ad terminos eius. In gentibus quoq; illis nō requiesces, neq; erit requies uestigio pedis tui, &c. ¶ Et notandū, quod nō dixerit, nō habitabunt in terra sua, sed nō habitabūt (ait) in terra dñi. Non uult profiteri quod terra illa, ad quā possidendā ingressi sunt filij Israhel, terra ipsorum fuerit aut esse debuerit, sed terra domini. Et recte, nam hoc ipsum confirmatur authoritate ipsius domini dicentis inter cætera legitima terræ quæ obseruari iussit. Terra quoq; nō ueniet in perpetuū, quia mea est, uos autem aduenæ & coloni mei estis. Neq; eīm terra fuit ab initio illius populi, sed neq; suis eādem terram adquisiuit meritis, cum fuerit populus durissimæ ceruicis. Vnde & Moses dicit in Deuteronomio: Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eos dominus deus tuus in conspectu tuo, propter iustitiam meam introduxit me dominus, ut terram hanc possiderem, cum propter impietates

Vbi supra

Terra dñi.

Leui. 25

Deu. 9

suas istæ deletæ sint nationes. Neq; enim propter iustitias tuas & æquitatem cordis tui ingredieris, ut possideas terras eorum, sed quia illæ egerunt impietatem, introeunte te deletæ sunt, & ut compleret uerbum suum dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abrahã, Isaac, & Iacob. Scito igitur quod non propter iustitias tuas dominus deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ ceruicis sis populus. Recte igitur dictum, non habitabunt in terra domini, pro eo ut diceret, non permanebunt in terra, quam dominus dedit illis, quæ nequaq; ipsorum erat, sed terra domini, quia uidelicet nec ipsorum ab initio fuit, nec eã pro ullis adepti sunt meritis suis. Porrò, & alia est terra
Psal. 141 quæ dignius dicatur terra domini, scilicet terra uiuentium, in qua & Psalmista portionem
Psal. 26. suam esse dicit & credit uidere bona domini. Num ergo saltem in illa terra poterunt habitare coloni isti, & suscipiet eos illa terra uiuentiũ, quos ista terra Chanaan euomuit? Nequaquam. Sequitur enim. ¶ Reuersus est Ephraim in Aegyptum, & in Assyrijs pollutum comedit. Non libabũt deo vinum, & non placebunt ei. Sacrificia eorum quasi panis lugentium, omnes qui comedunt eum, contaminabuntur, quia panis eorum ipsorum non intrabit in domum domini. Recte ergo nõ specialiter dixerat, non habitabunt in ista terra domini, sed generaliter, non habitabunt in terrã domini: quia uidelicet sicut de illa corporaliter eiecti sunt terra domini, sic spiritualiter atq; inuisibiliter dãnati sunt ut animæ ipsorum non intrent in illam cœlestem domum domini. Quare? Quia reuersus est (inquit) Ephraim in Aegyptum, id est, qui debuerant esse filij Abrahæ, Aegypti facti sunt, uidelicet superbientes in peccatis suis, & propter superbiam suam excæcati & indurati. Notandum, quia tertio iam in ista inuectione hoc ipsum dixit, licet uerbis aut syllabis paSup. 7 rumper demutatis. Supra nanq; dixerat. Aegyptum inuocabant, & ad Assyrios abierunt,
Sup. 8 Ac deinceps. Ipsi in Aegyptum conuertentur, & oblitus est Israhel factoris sui. Nunc tertio dicit. Reuersus est Israhel in Aegyptum, & in Assyrijs pollutum comedit. Notanda sunt etiam incrementa mali, secundũ modos cuiusq; dictionis. Nam quod secundo ait. Ipsi in Aegyptũ conuertentur, plus est q̃ id quod primo dixerat, Aegyptum inuocabant: & quod tertio dicit, reuersus est Ephraim in Aegyptum, plus est q̃ id quod secundo dixit: ipsi in Aegyptum conuertẽtur. Præterito nanq; tempore dicendo, reuersus est in Aegyptũ, consummatã discessionẽ exprimit, atq; addendo, & in Assyrijs pollutum comedit: peccati
Exo. 32 uel apostasiæ eius delectationẽ uehemẽter coarguit. Secundũ hæc dicta nimirũ pplus ille
Nu, 16. de malo in deterius atq; in pessimũ declinauit. Quando primũ de Aegypto exierant, faciẽtes uitulũ, Aegyptũ inuocabãt, dicẽtes, faciamus nobis ducẽ, & reuertamur in Aegyptum sed suæ uolũtati permissi nõ fuerunt. Quãdo uero peccatũ illud auxerũt, & recedẽtes à do
3. Regũ. 12. mo Dauid, nõ unũ tantũ, sed duos uitulos fecerũt, & suæ uolũtati permissi sunt, recte secundũ illud prophetico spiritui dicere cõueniebat, quia ipsi in Aegyptũ cõuertentur. Sed eius dẽ cõuersionis nondũ finis erat. Adhuc enim suos ad eos dñs prophetas mittebat, adhuc lucerna Dauid reseruabat in tribu Iuda. Vbi tandẽ crucifixerũt Christũ, illuc demũ prophe ta intuitũ intendẽs, iã pterito utitur tẽpore, dicẽdo: reuersus est Ephraim in Aegyptũ, id ẽ, lu dæi excæcati sunt, tenebræ facti sunt, obscurati sunt oculi eorum, & sic Pharao & Aegyptus aggrauauit cor suũ, addẽdo: Et in Assyrijs pollutũ comedit, nõ libabũt deo uinũ & nõ pla cebunt ei. Euidenter astruit, qa quicquid ex tunc quasi sacrũ Iudæi comedũt, cũ Assyrijs,
Assyrii, malig ni spiritus. id est, malignis spiritibus, pollutũ comedũt: quicquid ex tunc libant quicqd sacrificãt, non
Esa. 1. deo placitũ, sed deo est aduersum, secundũ quod & p Esaiã dicit idẽ deus. Quo mihi multitudinem uictimarũ uestrarũ? Holocausta arietũ & adipẽ pinguiũ & sanguinẽ uitulorum & agnorum & hircorum nolui. Ne afferatis ultra sacrificiũ frustra. Hæc & cætera cũ dicit profecto cõfirmat p̃sentẽ prophetiæ locũ, dicẽtis. Non libabunt deo uinũ, & nõ placebunt ei. Et ut exprimeret, quam pollutũ comedit in Assyrijs, id est, cũ spiritibus malignis, q̃ p Assyrios solent designari, protinus ait. Sacrificia eorum quasi panis lugentiũ, oẽs qui comedunt eũ
Panis lugẽtiũ cõtaminabũtur. Apud Iudæos, cũ pro mortuo sacrificiũ offerebat, ipsum sacrificiũ uocabatur panis lugentiũ, uidelicet propter hoc, quia pro mortuo erat oblatũ, in cuius morte parẽtes lugebãt. Et quisquis in domo mortui comedisset aliquid uel tetigisset, reputabatur immundus. Vnde & aliorsum comedebãt usq; ad septimũ diẽ. Est ergo sensus. Sicuti ea quæ

in domo

in domo mortui erant, immunda fiebant, & quisquis ea comediſſet aut bibiſſet, reputabatur immundus: ſic iſtorum ſacrificia, quæ dominus in Eſaia ſeſe odiſſe teſtatur, immunda ſunt, & quisquis inde comedit, contaminatur. Quare? Quia panis (inquit) animæ ipſorum, ſubauditur, repoſitus: iuxta illud, Quæ enim ſeminauerit homo, hęc & metet: non intrabit in domum domini, uidelicet quia ſacrificatur uel offertur extra gratiam domini: extra fidem Chriſti. Hæc propheta quaſi ad circumſtantes reſpiciens dixerat, nunc ad ipſos, quibus ante loquebatur, iterum oculos forti zelo terribiles cõuertit & dicit. ⊥ Quid facietis in die ſolenni, & in die feſtiuitatis domini? ⊥ Hæc ſub interrogatione, ut eos euigilare faceret exclamauit, cunctisq; qui audiunt in attentionẽ excitatis, rurſum ſe cõuertit, & cauſam reddit, cur eos tam grauiter percunctatus ſit. Ait enim. ⊥ Ecce enim profecti ſunt a vaſtitate, Aegyptus congregabit eos, Memphis ſepeliet eos, deſiderabile argenti eorum vrtica hęreditauit, lappa in tabernaculis eorum. Venerunt dies viſitationis venerunt dies retributionis. ⊥ Tanquam diceret. Derident iſti me quaſi promittẽtem longinquũ diẽ, dũ dico: Quid facietis in die ſolẽni, et in die feſtiuitatis dñi: ſicut mos eorũ eſt illudere prophetis. Exẽpli gratia, ſicut in Eſaia dicunt. Manda remãda, mãda remanda: expecta reexpecta, expecta reexpecta: modicũ ibi, modicũ ibi: Quoniã ergo nõ credũt diem illũ, aut certe cõtemnũt, quaſi nõ prope, ſed longe uentur: ecce de propinquo moleſtũ datur illis argumentũ, ut nõ uacet eis diſſimulare diẽ illũ quandoq; uenturũ, quẽ dico ſolennẽ, quẽ dico dñi feſtiuitatẽ. Ecce enim profecti ſunt, id eſt, ſine dubio in proximo proficiſcẽtur à uaſtitate decẽ tribus in Aſſyrios, & reliquiæ duæ in Babylonios. Illuc proficiſcẽtur à uaſtitate, id eſt, hic relinquentes ſolã uaſtationem terræ, uaſtata enim remanebit gladio & igne. Qui ſuperfuerũt ex eis, Aegyptus cõgregabit eos, Memphis ſepeliet eos. Hoc ita factum eſt. Reliquiæ ex Iudæis interfecto Godolia, quẽ rex Babylonis terræ pfecerat, cõtra dñi preceptũ fugientes Chaldæos, ingreſſi ſunt Aegyptũ: & poſtea (ſicut Hieremiæ teſtatur liber) ibi à Nabuchodonoſor interempti ſunt. Memphis, cuius habitatores ſepelierunt eos, ante conditã Alexandriã Metropolis erat Aegypti. Cur cum dixiſſet: ecce profecti ſunt, ſubiunxerit à uaſtitate, ſatis aperit his uerbis. Deſiderabile argenti eorum, urtica hæreditauit, lappa in tabernaculis eorum, Longam nimirũ & magnã his uerbis ſignificat uaſtitatẽ, quia ubi erant quondã domus pulcherrimæ, deſiderabiles, & deſiderabili argento cõparatæ, ibi lappæ ortæ ſunt atq; urticæ. Ab iſto præſentiũ uel citius uenientiũ malorum argumento, maiorum fidẽ capere poterant malorum de longinquo, ut nõ liberet eos ridere uel ſubſannare ad percunctationẽ dicentis, quid facietis in die ſolenni, & in die feſtiuitatis dñi. Sane dies ille ſolennis, dies feſtiuitatis domini quis ſit, manifeſtius aperit, cum repetit, & dicit. Venerunt dies uaſtationis, uenerunt, id eſt, certiſſime uenturi ſunt dies retributionis. Siue cum ſingulariter diem, ſiue cum pluraliter dies dicit, idipſum intendit. ¶ Etenim quod hic dies dicitur alibi dicitur etiam annus. Nã in Eſaia Chriſtus ipſe dicit. Dies enim ultionis in corde meo, annus retributionis meæ uenit. Dicitur etiam tempus, ut uere extitit quando dñs noſter in hunc mundũ uenit, quando & ciuitati, quæ illum uenientẽ cognoſcere noluit, flens ſuper illam, dixit: Et non relinquent in te lapidẽ ſuper lapidẽ, eo quod non cognoueris tẽpus uiſitationis tuæ. Quod illic dicitur tẽpus uiſitationis, & in Eſaia annus retributionis, hic dicuntur dies uiſitationis, dies retributionis. Iſtud tempus uiſitationis, iſte dies uel annus retributionis, uiſitanti domino ſolennis, dies eſt feſtiuitatis: quia ex tunc gloria & honore coronatus eſt filius hominis, & ſicut in Canticis Canticorum legimus, dies deſponſionis eius, dies lætitiæ cordis eius extitit: Illis aũt phreneticis, qui uiſitantis medici gratiã nõ cognouerũt, imõ repulerunt, dies eſt retributionis: dies interfectionis, ſicut de eiuſmodi die Eſaias dicit. Dies em interfectionis & conculcationis & fletuum, à dño deo exercituũ in ualle uiſionis. Sequitur. ⊥ Scito te Iſrahel ſtultũ, prophetam inſanum, virum ſpiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuę & multitudinem amentię tuę. ⊥ Iterum conuerſus ad eũ de quo præcedentia quaſi ad auditores loquebatur, conſiliũ illi præbere atq; ſenſatas cogitationes inſinuare nititur. Conſilium quippe ſanum eſt dicentis, ſcito te ſtultum, ſcito te inſanum, ſcito te ſpiritualem, id eſt amentem poſt ſpiritualia nequitiæ euntem, ſpiritum erroris ſequentem. Iſtud nanq; ſcire, uia uel principium eſt ſapientiæ. Hoc ille de ſemetipſo ſcit

Gala. 6.

Eſa. 28

4 Reg. 25 Hiere. 43.

Memphis ante Alexãdriã Metropolis.

Dies uiſitationis.

Eſa. 63

Lu. 19

Eſa. 22.

quem respexit, quem eruditione sua dignum iudicauit spiritus timoris domini. Hinc nanq;
Prouer.30 Salomon dicit. Visio quam locutus est uir, cum quo est dominus, & qui, deo secum mo-
rante, confortatus, ait: Stultissimus sum uirorũ, & sapientia hominum non est mecum. Nõ
didici sapientiam, & non noui sanctorũ scientiam. Ad magnam ergo uisionem illum exci-
tare intendit, adhortando, ut sciat se esse stultum, quia uidelicet hæc est uisio quam locutus
1.Cor.3 est uir, cum quo est deus. Hoc & Apostolus intendens. Si quis (ait) sibi uidetur inter uos eẽ
Inflari scientia Iudæi. sapiens, stultus fiat ut sit sapiẽs. ¶ Nec uero abs re taliter, sed pro negocio magno illum po-
pulum admonet, quia uidelicet fere nullius gentis homines adeo delectantur uideri sapien-
tes aut scientes & magistri, ut homines populi Israhel. Iccirco spiritu superbiæ decepti, ma-
gistri facti sunt erroris, quia nolunt esse discipuli ueritatis. Inde est illud uæ quod illis domi-
nus enunciat his uerbis. Væ uobis legisperitis, quia tulistis clauim scientiæ. Ipsi non intro-
istis, & eos qui introierunt prohibuistis. Est igitur sensus. O Israhel qui tibi sapiens uideris,
qui cum multa mentis elatione prophetasti, & prophetis suis arrisisti, dicentibus pax pax,
Hiere.6 & non uenient super uos mala: scito te & confitere stultum, scito & confitere te prophetã
insanum insanias falsas secutum, scito te uirum spiritualem, id est, spiritu erroris deceptum,
& hæc tibi accidisse propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter multitudinem amen-
tiæ tuæ. Si enim hoc scieris, si istud confessus fueris, tunc loquente tecum deo, sapiens fieri po-
teris, & iniquitates tuæ remittentur tibi. Quod si nunc scire nolueris, scies quandoq;, & sine
Sapiẽtiæ.7 fructu pœnitentiæ pœnitebit te quod stultus fueris, iuxta illud sapientis. Ergo errauimus
à uia ueritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ nõ est ortus nobis, Las-
sati sumus in uia iniquitatis, & ambulauimus uias difficiles, uiam autẽ domini ignorauim⁹.
Clamauit ad Israhelem suggerens, imò & inculcans, ut sciat & confiteatur quod stultus sit.
At ille pertinaciter stultitiam suam defendit, dicens quod sapiens sit. Itaq; rursus ad audito-
res conuertitur, & conquerendo dicit. ¶ Speculator Effraim cum deo meo. prophe-
ta laqueus ruinę factus est super omnes vias eius, insania in domo eius. Profun-
de peccauerunt, sicut in diebus Gabaa. Recordabitur iniquitatis eorum, & visita-
bit peccata eorum. ¶ Magna uehementer malitiæ uel præsumptionis admiratio, dũ dicit
Speculator cum deo speculator Effraim cũ deo meo. Quid enim ẽ speculatorẽ esse cũ deo, nisi speculationis subti-
litate cõtendere cũ deo? Deniq; sicut pugnare cũ inimico, idẽ est q; pugnare cõtra inimicũ
ita speculari cũ deo, idẽ est hoc loco quod speculari cõtra deũ. Nõ enim dixit speculator dei,
quod bonũ esset. Hoc enim debet esse is, quẽcũq; deus uice sua pro animarũ custodia uigila-
turũ posuit: sed dixit speculator cũ deo quod malũ est, sic enim recte denotatur ille, quicunq;
Hieroboam 3.Reg.12. aliquo machinamento diuinis molitur obuiare consilijs. Hoc egit Effraim, hoc Hieroboã
fecit, Dixit enim in corde suo. Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, si ascenderit po-
pulus iste, ut faciat sacrificia in domo domini in Hierusalem, & cõuertetur cor populi hu-
ius ad dominũ suũ Roboam regẽ Iuda, interficientq; me, & reuertentur ad eũ. Et excogita-
to consilio, fecit duos uitulos aureos, & dixit eis. Nolite ultra ascendere in Hierusalẽ. Ecce
dij tui Israhel, q eduxerunt te de terra Aegypti. Posuitq; unũ in Bethel, & alterum in Dan.
Talis fuit speculator, & sic astute (ut putabat) speculatus Effraim, & hãc speculationẽ cum
3.Reg.13. speculatione dei contulit, prætulitq; illius consilio uel speculationi dicentis sibi. Si igitur au-
dieris omnia quæ præcipio tibi, & ambulaueris in uijs meis, & feceris quod rectum est co-
ram me, custodiens mandata mea & præcepta mea, sicut fecit Dauid seruus meus: ero te-
cum, & ædificabo tibi domum fidelem quomodo ædificaui Dauid, & tradam tibi Israhel,
& affligam semen Dauid super hoc, ueruntamen non cunctis diebus. Nunquid non meli-
us se sibi prouidere putauit, consilium aliud excogitando sibi? Ait ergo. Speculator Effra-
im cum deo meo. Dictum hoc admirantis pariter & dolentis sonat affectum. Non enim tan-
Prophetæ Effraim 3.Re.18. 4.Reg.10. tum dixit, speculator cum deo, sed speculator cum deo meo. ¶ Habuit & prophetas Effra-
im, uidelicet quales erãt illi quadringẽti quinquaginta uiri, quos uno die Helias interfecit
& quales postea Iehu, sacrificio simulato Baal, quotquot erant, omnes occidit. Imò & ab
initio, factis uitulis aureis, sicut sacerdotes, ita et prophetas Hieroboam sibimet instituit. De
3.Re.13. quibus erat ille, qui uirum dei uenientem de Iuda in sermone domini contra Hieroboam,
fefellit & reduxit secum ut comederet & biberet in domo eius: propter quod cum abisset,
inuenit

inuenit eum leo in uia & occidit. Cum ergo dixisset speculator Effraim cum deo meo, subiunxit atq; ait. Propheta laqueus ruinæ factus est super omnes uias eius. Propheta dixit Effraim, id est, prophetas habentem. Et quia prophetæ illi uere insanierant, & nihil quod ad sanitatem pertineret, prophetabant, sed tantummodo inutilia quædam insana mente diuinabant, iccirco subiunxit atq; ait. Insania in domo dei eius. Quis autem erat deus eius? Vitulus aureus, & talis domus dei erat ea quæ fuerat uocata Bethel, id est, domus dei. Illic insaniam, id est, insanam propheriam iam tunc fuisse manifestum est. Scriptum est enim sic. Prophetes autem quidam senex habitabat in Bethel, ad quem uenit filius suus, & narrabat ei omnia opera quæ fecerat uir dei illa die in Bethel, & uerba quæ locutus fuerat ad regẽ, &c. Eiusmodi prophetia, quam illi prophetabant, recte hic dicitur insania. Quid enim insanius, ut exempli gratia de eodem, quem nunc commemorauimus, aliquid proferamus, Quid (inquam) insanius, q̃ quod & illum uirum dei decepit, & in inobedientiam ruere fecit: sciens & hoc intendens quod euenit? Exclamauit enim & dixit. Quia inobediens fuisti ori domini, & non custodisti mandatum quod præcepit tibi, non inferetur cadauer tuum in sepulchrum patrum tuorum. Item cũ occidisset illum leo, & ille sepelisset eum, dixit ad filios suos. Cum mortuus fuero, sepelite me in sepulchro in quo uir dei sepultus est, iuxta ossa eius ponite ossa mea. Profecto enim ueniet sermo, quem prædixit in sermone domini. Vere iste insanus erat, taliter nequã alij, nequior sibi. Quid enim iste, nisi per insaniam semetipsum occidit, suaq; animæ mortẽ cũ morte aliena apertis perpetrauit oculis? Etenim ò insane si propterea non infertur cadauer eius in sepulchrum patrum eius, quia inobediens fuit ori domini: Tibi quid fiet qui hoc scienter fecisti, quod factus es inobediens ori domini? Talis prophetia sic insaniens propheta, laqueus (inquit) ruinæ factus est super omnes uias eius, subauditur Effraim, & ad illaqueandum intenti omnes erant prophetæ illi, & præualebant decipiendo sub nomine prophetarum diuinando aliquid. Quid enim dicebant, nisi quod ille iam dictus dixit. Et ego propheta sum, similis tui, & angelus locutus est mihi in sermone domini? Si hoc dicendo laqueus factus est uiro dei, ita ut falleret eũ & reduceret se cum: quanto magis populum fallebant, & super omnes uias eius laqueum deceptionis tendebant? Neq; enim sinebant, ut authoritatem haberet quispiam de prophetis domini, cum sese conferre auderet illi pseudopropheta, diceretq;, & ego propheta sum similis tui. Denique pugno etiam interdum sibi authoritatem contrarius propheta contra prophetam domini uendicare non dubitabat: sicut alio loco scriptum est. Nunc igitur (ait Micheas) ad regẽ Achab) ecce dedit dominus spiritũ mendacij in ore omnium prophetarũ tuorũ qui hic sunt & dominus locutus est contra te malũ. Accessit autem Sedechias filius Chanaan, & percussit Micheam in maxillam, & dixit: Me ne ergo dimisit spũs domini, & locutus est tibi? ¶ Iam ut ad rem summam recurram, id est, ad tempus dominicæ passionis, quo totius prophetiæ caput intendit, Tunc uere propheta laqueus ruinæ factus est, quando prophetauit Caiphas, quod Iesus moriturus erat pro gente. Hoc nimirũ intendens populo insinuare, q̃ nisi illum interficerent, futurum esset, ut uenirent Romani & tollerent eorum locum & gentem. Sic nanq; prophetando cunctos illaqueauit, & attraxit in cõsensum peccati: qđ uelut laqueus inexplicabilis & loco & genti (sicut nunc apparet) magnæ ruinæ causa extitit. Illic populus Iudaicus recte dicendus erat Effraim, qa (sicut iam superius dictum est) illic Effraim, id est, decem tribuum recedentium à domo Dauid, peccata consummauit, crucifigendo Christum filium & dominũ Dauid. Dicatur ergo speculator Effraim cũ deo meo, propheta laqueus ruinæ factus est super omnes uias eius, insania in domo dei eius. Speculatus est enim & quasi speculando contendit cum deo, putans q̃ consilium dei suo destruere posset consilio. Dixit enim. Quid facimus, quia hic homo signa multa facit? Si dimittimus eum, sic omnes credent in eum. Deus autem econtra speculabatur, quod si non dimitterent eum si omnes crederent in eum. Sed & in omnibus quæcũq; aiebat uel dicebat dominus, speculator aderat ille Effraim, ille falsitatis fabricator pharisaicus liuor, ut illius admiranda opera, uel negarent, uel finistra interpretatione deprauarent, & ut eum aliquando saltem in sermone caperent. Vnde Psalmista, cum dixisset: Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius, continuo de quolibet illorũ subiunxit, Et si ingrediebat foras, ut

Insania prophetarum Effraim 3. Reg. 13

Laqus ruinæ

3. Reg. 22

Caiphas speculator cum deo. Ioh. 11.

Psal. 40.

uideret, uana loquebatur, cor eius congregauit iniquitatẽ sibi. Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. Et est sensus. Si quis illoꝝ accedebat ad sermonẽ uel ad conuictũ meum, ad hoc tantũ accedebat ut insidiaretur mihi, & egrediens ad eos, loquebatur in idipsum, id est, secundũ ipsam iniquitatẽ, quã cor eius cõgregauit sibi. Nimirũ quia sic malicioſe egit ille Ephraim, ecce insania in domo dei eius: insania (inquã) quã totus orbis audiuit. Insanierũt em̃ ex tunc horribiliter sedicioſi, & illã seditionẽ quã in Barraban latrone maluerũt hæreditare, cõdemnato Iesu pacis principe, sic uentilauerũt intus obsessi, ut (sicut Ioſephus testatur) admirationẽ simul & dolorẽ facerent obsidẽtibus Romanis. Fiebat aũt hoc maxime in tẽplo, cuius p̃sidio firmissimo sedicioſi male utebantur. Recte ergo dictũ, insania in domo dei eius. Et quis erat deus eius, nisi mammon, cui seruiendo, domũ illam fecerant spelunca latronũ, & in eo diu latrocinati fuerant? O inexcusabilẽ maliciam illoꝝ. Profunde (inquit) peccauerunt sicut in diebus Gabaa, id est, sicut facere cœperunt in diebus Saul, qui fuit de Gabaa: quando dominus, non ignorans quantũ in profundũ peccati descendere cœpissent ac peruenturi essent, dixit ad Samuelẽ: Audi uocem populi in omnibus quæ loquũtur tibi Non em̃ te abiecerunt, sed me, ne regnẽ super eos. Deniq; nõ statim factũ est, ut nõ regnaret dominus super eos, præsertim cũ postmodũ, amoto Saul, Dauid illis regẽ dederit secũdũ cor suũ: sed certissime futuꝝ erat, ut qđ facere cœperant, dicendo: constitue nobis regẽ, sicut & uniuersæ habent nationes: itẽq; nequaq̃ audiemus te: rex em̃ erit super nos, & erimus nos quoq; sicut oẽs gentes. Hoc ipsum persicerent, negando Christũ regẽ, & dicẽdo, non habemus regẽ nisi Cæsarẽ. ¶ Horũ quidẽ mediũ fuit, q̃ decẽ tribus recesserunt à domo Dauid, Hieroboã, & uitulos aureos secuti, sed tota serie temporꝝ uel generationũ, unus idemq; extitit funiculus peccati, quo merito deberẽt, dño flagellante, de tẽplo & de regno eius eiici. Hoc est qđ protinus dicit. Recordabitur iniquitatis eorꝝ, & uisitabit peccata eorꝝ ut uidelicet, quẽadmodũ dixit: uenient hæc oia super generationẽ istã: duplicẽ recordationis, & uisitationis recipiant uindictã, tẽporalẽ pariter & æternã. Et ut manifestũ sit, hoc idẽ intendere sp̃m propheticũ qđ dñs intendit, dicẽdo (ut iã dictũ est) uenient hæc oia super generationẽ istã, q̃ scilicet superiora patrũ peccata portare debeãt imitatores filiꝝ, repetit altius, & dicit. ℣ Quasi uuas in deserto inueni Israhel, quasi prima poma ficulneę in cacumine eius uidi patres eorum. Ipsi autẽ intrauerunt ad Beelphegor, & abalienati sunt in confusionẽ, & facti sunt abominabiles, sicut ea quę dilexerunt Ephraim, quasi auis auolauit gloria eorum a partu & ab utero & a conceptu. ℟ Hic iã ipsa dei persona loquẽs in propheta, peccata ipsa q̃ uisitanda erant, cõmemorans, prius sua breuiter qdẽ, sed mirabiliter ad memoriã audientiũ beneficia reuocat, ut ingratitudinem illoꝝ contra quos sermo est, quilibet perpendens, admiretur cũ Mose, & dicat. Generatio praua atq; peruersa, hæccine reddis domino populę stulte & insipiens? ¶ Quasi uuas (inquit) in deserto inueni Israhel, Israhel hoc loco totũ bonũ, totũ electũ oportet intelligi. Nam econtra p Ephraim, qui quasi auis auolauit, omnes illi sunt intelligendi, qui tantũmodo filiꝝ carnis & non filiꝝ sunt promissionis: quoꝝ iccirco gloria dicitur esse à partu & ab utero & à conceptu, qa in sola carne gloriantur Abrahæ: atq; iccirco nõ æstimantur in semine. Israhel ergo quasi uuas inueni, id est, sic super filiꝝs Israhel credentibus in me gauisus sum, quomodo gaudet quispiam cum in transitu uel itinere dulces ad comedendũ uuas inuenerit. Ista inuẽtio gratiæ fuit. Ubinam inueni? In deserto, id est, in tali loco, ubi mirum fuerit uuas nasci: ubi pro magno habendum sit, Israhelẽ, id est, animas deũ uidentes siue rectas potuisse inueniri. Desertũ illud fuit, terra Aegypti, quia uidelicet desertũ est terra uel gens omnis, quę deum uerum deserens, uel non habens, ab eodem iuste deserta est. Non solũ aũt desertũ, uerũetiam locus erat horroris, iuxta illud Deuteronomij. Inuenit eã in terra deserta, in loco horroris, & uastæ solitudinis. Et quidẽ illud quoq; desertũ per qđ circũduxit eos quadraginta annis, hic ualet intelligi, sed magis horridũ erat illis desertũ ipsa Aegyptus, ubi seruientes in operibus luti & lateris hoc ipsum uapulabãt, qđ quasi desertos se esse, gementes, ad dñm uociferabantur. Quod illic inuenit Israhel quasi uuas, id est, quod audiuit gemitũ eorꝝ, propter dilectionẽ patrũ fecit: sicut scriptura testatur, ubi p̃misso, quia ascendit clamor eorꝝ ad dominũ pro operibus, & audiuit gemitũ eorũ: cõtinuo subiunctũ est. Ac recordatus est fœderis

In diebus Gabaa. 1. Reg. 8.

Mat. 23

Deu. 32. Israhel bonus Ephraim malꝰ

Roma. 9

Deut. 32

Exo. 1. 5

Exod. 2.

quod

quod pepigerat cū Abraham, Isaac, & Iacob, respexitq; dñs filios Israhel & liberauit eos. Bene ergo cum dixisset, quasi uuas in deserto inueni Israhel, continuo subiunxit. Quasi prima poma ficulneæ in cacumine eius uidi patres eorū. Et est sensus. Quando gemitū eorum audiui, recordatus sum fœderis qđ pepigi cū patribus eorū. ¶ Quomodo aūt patres illi, uel qua significatiōe quasi prima poma ficulneæ dicant, ille locus scripturæ nos instruit, ꝙ Adā & Eua cū admisso pcto cognouissent se esse nudos, cōsuerunt folia ficus, & fecerūt sibi perizomata. Recte nāq; genus humanū propter hoc ipsum ficulnea dicitur, quia primi patres generis humani transgressores facti, foliis ficulneæ pudenda cōtexisse noscunt. Cuius nimirū ficulneæ quasi prima poma fuerunt patres eorū, quia uidelicet primis seculi tempo ribus isti de humano genere deo placuerunt. Non quasi prima folia, sed quasi prima poma (inquit) inueni patres eorum. Quanto meliora sunt folijs poma, tanto utiliores cætera multitudine hominū inueni patres eorū. ¶ Etenim qđ non sine gemitu recolendū est, ficulnea hæc multū in foliis luxuriata est, multa cito folia dilatauit, pauciora uero poma tardius protulit. Homines quos more suo natura produxit extra benedictionē uel grām creatoris dicētis: Crescite & multiplicamini, & ad illam pertinētes irā, qua mulieri post admissum peccātū dixit: Multiplicabo ærumnas tuas & cōceptus tuos, huius ficulneæ non poma, sed folia sunt. Porrò, filij benedictionis poma sunt eiusdē arboris, & patres Israhel (de quibus iā dictū est) quasi prima poma fuerunt in summitate arboris: qa pro merito primæ fidei principatū obtinēt, & summi sunt in uniuersitate generis humani. Ipsi aūt (inquit) intrauerunt ad Beelphegor. Non solū hoc fecerunt, sed inter oīa quæ fecerūt hoc fuit turpissimū, ꝙ spiritu fornicationis seducti per mulieres Madian initiati sunt Beelphegor, quē latini nuncupant Priapū. Et hoc facientes abalienati sunt (ait) in cōfusionē, id est, alieni facti sunt, & non filij patrū talium quos uidi, quos cognoui, quos elegi, ut essem deus eorū, et ab illa gloria traducti sunt in confusionē, in ignominiam dei sui, uentris sui, & eorum quæ sub uentre sunt, comedendo sacrificia mortuorū & fornicando cū mulieribus, quæ illos ad sacrificia sua uocauerunt. Vis scire quantam in confusionem abalienati sunt? Et facti sunt (ait) abominabiles, sicut ea quæ dilexerūt. Ergo facti sunt sicut Beelphegor, ad quem intrauerūt. Et reuera sic facti sunt, testante alio propheta, cū dicit de simulachris eiusmodi. Similes illis fiant q faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Et notandū quod neq; iste dixit, & facti sunt abominabiles sicut quæ fecerunt, sed sicut ea quæ dilexerunt: neq; ille tantummodo dixit, similes illis fiant qui faciunt ea, sed addidit, & omnes qui confidunt in eis. Talis unusquisq; est, quale illud est quod diligit, uel in quo confidit, & hoc adeo uerum est, ut qui deum diligunt uel qui de deo confidunt, authoritate sanctæ scripturæ dicantur etiam dij uel filij dei Cæterum si quis faciat iniquitatem & non etiam diligat, nondū recte dicitur abominabiles sicut illa quæ fecit. Potest ēn fieri, ut recuperet honestatem & beatitudinem, deo contegente mala eius facta, iuxta illud Psalmistæ. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Nomen eorum qui dilexerunt male quæ fecerūt, confestim exprimit, dicendo. Effraim quasi auis auolauit. Etenim peccata Effraim, id est, Hieroboam qui fuit de tribu Effraim, tempore illo erant uituli aurei, & peccata illa sic dilexerunt, ut ne unus q̄dem de regibus decem tribuum recesserit ab eis, atq; iccirco cuncti quicunq; uel prius uel posterius fuerunt, suā diligentes iniquitatem, recte hic denotantur nomine Effraim. Et uide qualiter opposuerit, Israhel quasi uuas inueni (inquit) & patres eorū quasi prima poma in cacumine ficulneæ uidi. Effraim autē quasi auis auolauit. Secundū similitudinem hanc sæpe contingit in eadem uite, qua dependet uua, super eandem ficulneam in qua dulcia iam sunt poma, plerunq; auis sedet sibi, sed longe aliter ad uotum uel commodum agricolæ ꝙ pius accedentis. Deniq; uua pomumq; manū eius expectat, ut carpat & in os suum mittat, auis autem exiliens euolat. Sic nimirum Effraim, quicunq; ille est filius carnis non promissionis, non expectauit manum domini, non uoluntati eius paruit: sed indomitus effugiens, regem suum Dauid dereliquit, Christum filium Dauid denegauit. Israhel autem, quicunq; extitit filius promissionis, radici bonæ inhærens, atq; inde trahens amoris pinguedinem perstitit & tanquam uua, uel ut pomum ficulneæ, colligentem atq; eligentem dominum delectauit. In quo gloriatur uua ista uel pomum istud socium radicis, quod portat illa paternæ

Ficulnea genus humanū Gene. 3.

Plura folia q̄ poma huius ficulneæ

Beelphegor Priapus est. Num. 25

Psal. 113

Psalm. 83. Iohan. 10

Psal. 31.

Effraim

paternæ fidei radix, in eo gloriari nequaq̃ illa poterit auis, ille uolatilis & refuga Effraim.

Gloria Iudęorum in partu

Sed quid? Gloria eorũ (inquit) à partu & ab utero & à conceptu. Et est sensus. In eo gloriantur quod secundum carnem semen sunt Abrahæ, quod secundũ carnem semen faciunt in Israhel, quod uxores eorum multum pariunt, ꝙ uteri nuptiarum steriles non sunt, ꝙ conceptus eorum multiplices sunt. In huiusmodi gloriantur & dicunt. Semen Abrahæ sum⁹, pater noster Abraham est. ⊥ **Quod & si enutrierint filios, absq; liberis eos faciam in hominibus.** ⊥ Ac si dicat. Gloriantur ipsi, tanquã commodi, & multũ prole sua conferentes Israheliticæ carni, sed palam faciam, ꝙ non delecter ego in multitudine filioꝝ, qui non promissiõis uel fidei, sed tantũmodo carnis sunt filij. Nam & si enutrierint & educauerint, si usq; ad adolescentiã, & usq; ad iuuenile robur, gloriã partus, gloriã uteri & conceptus sui perduxerint: faciam ut absq; liberis sint, ut cadant in gladio filij corã parentũ oculis, nullosq; genuisse filios, illis potius optabile sit. Non aũt isto contentus ero. ⊥ **Sed & vę eis cũ recesseroab eis.** ⊥ Ac si dicat. Non solũ hoc malũ erit eis, ut fiant absq; liberis, ut cadant in ore gladij materialis filij, quos enutrierint: sed postquam sic recessero ab eis, postquam sic tradidero illos in manu hostili, sequitur adhuc uæ, id est, iudicium æternæ damnationis, iuxta quod & Psalmista, cum dixisset: Tradentur in manus gladij, confestim addidit, partes uulpium erunt. Idem eñ est, ac si diceret: Corpora illoꝝ gladijs, animæ uero tradentur spiritibus malignis. Quã ob causam? Ait. ⊥ **Effraim (ut uidi) Tyrus erat fundata in pulchritudine.** ⊥ Et est sensus. Iccirco tã terribile portabunt iudiciũ, corpore & anima dãnati, quia peccatũ eoꝝ non ex ignorantia uel infirmitate procedit, sed ex superbia quã per Tyrũ notũ est significari. Exẽpli gratia, cũ ad Ezechielẽ dñs dicit: Fili hominis dic principi Tyri. Hæc dicit dñs deus. Eo ꝙ eleuatũ est cor tuũ, & dixisti, deus ego sum, & in cathedra dei sedi in corde maris, cũ sis homo & nõ deus, & dedisti cor tuũ quasi cor dei. Et subinde. Hæc dicit dñs deus. Tu signaculũ similitudinis, plenus sapientia: & perfectus decore in delicijs paradysi dei fuisti. Cũ ergo p̃mittens, absq; liberis eos faciã in hoibus, sed & uæ eis, cum recessero ab eis, statim subiungit. Effraim Tyrus erat, fundata in pulchritudine, miro modo iustæ damnatiõis causam reddit sufficientẽ, id est, superbiæ magnitudinẽ. ¶ Et recte p Tyrũ uitiũ designatur peccatoris superbiẽtis, peccata sua defendentis: quia uidelicet sicut Tyrus circũuallata mari, nõ sine periculo pugnantiũ poterat impugnari: ita quicũq; eiusmodi est, nõ sine periculo redarguentiũ solet redargui: ut hic idẽ populus, q redarguẽtes prophetas & ipsum dñm prophetaꝝ occidit. Et notãda qualitas distinctionis, cũ dicit: Effraim (ut uidi) Tyrus erat. Idẽ est ac si dicat, Effraim in oculis meis superbus apparebat. Grauissimæ nanq; denotatiõis est, superbũ quẽq; dici in oculis dñi: sicut ecõtra humilẽ esse uel dici in oculis dñi, magnæ approbatiõis est. Porrò, pulchritudo est de qua dicit, fundata in pulchritudinẽ: falsa est & uana, qua superbi oẽs sibimet pulchri uidenť, dũ suas sordes cognoscere dedignanť: quin & irasci solẽt, dũ illis à corripiẽte, ꝙ sordidi sint, aliquo mõ suggeritur. Sic Tyrus fundata est, sic sibi stare uidetur, q supbus & arrogãs est. Propterea iustũ est Effraim pati id qđ iam dictũ est. Et hoc ipm repetitur, cũ protinus subiungit. ⊥ **Effraim educit ad interfectionẽ filios suos.** ⊥ Ac si dicat. Propterea, sicut iã p̃misi dicens, absq; liberis faciã eos: ita nũc repetẽs dico. Effraim educit ad interfectionẽ filios suos, id est, interficiẽdos & morti destinatos generat filios, imò & ipse interficit eos malo exẽplo, ut perinde interficiãtur gladio. Sequitur. ⊥ **Da eis dñe. Quid dabis eis? Da eis uuluã sine liberis, & ubera arentia.** ⊥ Mira inclamatio, mira postulatio. Audierat propheta magnã iustæ sentẽtiæ seueritatẽ, iustã filioꝝ interfectionẽ: & mirabiliť infeliciũ parentũ miseratus angustiã, exclamauit & dixit. Da eis dñe. Statimq; sermone nondũ peracto, datũ quod quærit dolẽter apud semetipsum ppendens pcunctatur & dicit. Quid dabis eis? Quid uolo ut des illis? Nũ quid ut salui sint? Nunquid ut uæ non sit illis, aut ut uiuant cum liberis? Nõ utiq; tale quid postulare ausus sum, sed da eis uuluam sine liberis & ubera arentia. Quare? Nimirum quia dies illi tales erunt ut dicant: Beatæ steriles & uentres quæ non genuerunt, & ubera quæ non lactauerunt. Hoc sciens ipse dominus, cum ad crucifigendum duceretur, dixit mulieribus, quæ plangebant eum, & lamentabantur: Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super uosipsas flete & super filios uestros: quoniam ecce uenient dies in qbus dicent:

Iohan. 8

Psal. 62.

Ezech. 28

Tyrus supbie symbolum.

Pulchritudo uana supboꝝ

Lucæ. 23.

Beata

Beatæ steriles & uentres quæ nõ genuerunt, & ubera quæ non lactauerunt. Itaq; iccirco
da eis uuluã domine sine liberis, quia beati uentres qui nõ genuerunt: & iccirco da eis ube
ra arentia, quia beata ubera quæ nõ lactauerũt. O infelix fœcunditas, & fœcunda infelici
tas: cuius in cõparatione sterilitas, quæ in illa gente pro maledictione reputabatur, beatitu
do est. Hæc interlocuto propheta, rationẽ suã prosequitur in sua persona diuina maiestas,
& dicit: Omnes nequitiæ eorum in Galgalis, quia ibi eos exosos habui. Supra
dixerat: Væ eis cũ recessero ab eis, &c. nunc dicit: Omnes nequitiæ eorũ in Galgalis. Et est
sensus. Nõ mireris ò propheta, nec tibi plus iusto dura uideatur sententia siue ultio nimis se
stinata, quia nequitiæ eorũ quæ uindicantur, propter quas sententia profertur, non nouæ
sunt, sed inueterauerunt: & ab antiquis diebus semper in peius profecerunt. Peius nanq; in Galgala, ue
Galgalis q̃ in Bethel idola coluerunt, quia uidelicet idolum uitulinum in Bethel coluerũt tus idolorum
temporibus Regum: sed supra iam temporibus Iudicum in Galgalis nequiter egerint, ha locus
bendo illic idola, sicut scriptum est in libro Iudicum. Cunq; obtulisset Aboth regi Eglon Iud. 3
munera, prosecutus est socios qui cum eo uenerant, & reuersus de Galgalis ubi erant ido
la, uerbũ (ait) secretũ habeo ad te ò rex. Et post pauca Aboth autẽ, dum illi turbarentur, au
fugit, & pertransiit locum idolorum unde reuersus fuerat. Et pulchre dictũ, quia de loco ido
lorum, id est de Galgalis, reuersus fuerat animo quippe idolatriã, quã sectabatur Israhel, re
liquerat. Et miro modo ante hæc in eodẽ libro scriptũ est. Ascenditq; angelus domini de Iud. 2
Galgala ad locũ flentium, & ait. Cur hoc fecistis? Deniq; iccirco de Galgala, ubi erant ido
la (sicut iam dictũ est) angelus domini ad eos ascendisse dicitur, ut subintelligas eũ ad uiden
das nequitias descendisse illuc eodẽ descensionis modo, quo alibi dictũ est. Clamor Sodo Gene. 18.
rum & Gomorræ multiplicatus est, descendam & uidebo utrũ clamorẽ, qui uenit ad me,
opere cõpleuerint, an non est ita, ut sciam. Præterea regẽ sibi fecerũt Saulẽ, cõtra uolunta
te dñi, & cũ dñs non lætaretur in eis, imò diceret ad Samuelem, non te abiecerũt, sed me, ne
regnẽ super eos: iuxta omnia opera sua q̃ fecerunt à die qua eduxi eos de Aegypto usq; ad
diẽ hanc, sicut dereliquerunt me, & seruierũt dñs alienis, sic faciunt etiam tibi: ipsi tantũ cõ
tenentes offensionẽ siue cõquæstionẽ dñi, lætabãtur, sicut illic manifeste scriptũ est. Et im 1. Reg. 11
molauerũt ibi uictimas pacificas corã dño, & lætatus est ibi Saul, & cũcti uiri Israhel nimis
Vere nimis, quia nimiũ est hoies lætari cũ malefecerint, & exultare in rebus pessimis: sicut Prouer. 2.
lætabantur hi cũ tã male fecissent, ut dñm abiicerent ne regnaret super eos. ¶ Vnde & hoc
uald: notandũ, quia lætitia taliter lætantiũ ibidẽ in cõfusionẽ uersa est, Illic em̃ Saul præ 1. Re. 13.
sumptuose cõtra legẽ, qui nõ erat de tribu Leui, holocaustũ obtulit, & propter hoc audire
meruit. Nequaq̃ regnũ tuũ ultra consurget. Quæsiuit dñs sibi uirũ iuxta cor suũ, & præce
pit ei dñs ut sit dux super populũ suũ, eo quod nõ seruaueris quæ præcepit dñs. Igitur nõ no
uæ sunt nequitiæ, propter quas nũc prædico uæ illis, quia iamdudũ istæ illorũ nequitiæ fu
erunt in Galgalis, & ibi lætati sunt in rebus pessimis. Et iccirco nõ plus iusto festina nũc est
sententia iudicantis: quia sicut lætati sunt in malis, ita nõ desinent lætari, donec loquãtur su
per me labijs, & moueant capita sua, dicentes: Vah qui destruit templũ dei, &c. Ibi (inqt) Matth. 27.
exosos eos habui. Vbi? In ipsis nequitijs, quia sic nequiter egerunt & agunt, ut etiã exultẽt
in rebus pessimis. ¶ Propter maliciam adinuentionũ eorum de domo mea eijciam
eos: non addam vt diligam eos. Hoc iam tertio factũ est. Prius nanq; in Assyrios de
cẽ tribus eiecit dñs de domo sua, id est de Bethel, qd̃ interpretatur domus dei, quod nomen
Iacob urbi imposuit. Hieroboã uero fecit illã esse domũ idoli, ponendo illic unũ de uitulis
aureis. Deinde tribũ Iuda eiecit de domo sua, id est de tẽplo, qd̃ erat in Hierosolymis, & in
Babylonẽ transmigrare fecit. Verũtamẽ tũc addidit, ut diligeret eos: reduxit em̃ eos solu
ta captiuitate post septuaginta annos. Porrò, iã tertio sic eiecit eos de domo sua, ut hoc ipm
terribili signo significare dignũ duceret, cũ flagello eijciẽs uẽdẽtes et emẽtes de tẽplo, dicẽs
eis: Scriptũ ẽ, domus mea domus orationis uocabit, uos aũt fecistis illam speluncã latronũ. Ita Mat. 21.
eiectis illis, postmodũ (sicut illic significatũ est) ut caderent in ore gladij, & captiui ducerẽ Ioh. 12.
tur in oẽs gentes, nõ addã (inquit) ut diligã eos, quia uidelicet cũ sic in p̃senti puniantur, nõ
eueniet illis remissio saltẽ in futuro seculo. Sciendum autem quia de domo sua neminẽ de
us eijcit, nisi eum qui sponte sua mente auersa, recedit. Sequitur ergo, & causam dicit, cur de

domo

domo ſua ſeſe illos eijcere prædixerit. ¶ Omnes principes eorum recedentes. ¶ Idem
em̃ eſt ac ſi dicat. Iccirco de domo mea eijciam illos, quia principes eor̃ omnes recedentes
Eſa. 29. ſunt. Omnes animo receſſerũt, & quãuis labijs me honorent, cor eor̃ longe eſt à me. Et q̃
dẽ de regibus, decẽ tribuũ palàm ſcriptura refert, quia omnes recedẽtes à deo fuerunt: nul
lus em̃ illor̃ receſſit à peccatis Hieroboã, qui peccare fecit Iſrahel. Porrò, de ſcribis & pha
riſæis & principibus ſacerdotũ, quod uere recedentes fuerint, deus ipſe iudex fuit & teſtis:
Lu. 16 dicente ſaluatore: Vos eſtis qui iuſtificatis uos coràm hoĩbus, deus aũt nouit corda ueſtra,
& cætera huiuſmodi. Itaq; ſi quæris, cur de domo ſua illos deus eiecerit, cur in eccleſia uel
in domo dei non ſint recepti, dicit tibi: quia oẽs ipſi recedentes ſunt, id eſt, quia priusq̃ cor
pore uiſibiliter eijcerẽtur, mente receſſerũt, animo longe fuerunt: & iccirco etiã corporal'
eiecti ſunt, & ipſa (quæ ſola diligebãt) terrena domus dei lucra uel cõmoda perdiderũt. His
dictis, & tali cauſa reddita, confeſtim ſententiã quam præſcripſerat, cõfirmat: reperens ita.
¶ Percuſſus eſt Effraim, radix eorum exiccata eſt, fructum nequaquam facient.
Quod & ſi genuerint, interficiam amãtiſſima uteri eorum. Abijciet eos deus me
us, quia non audierunt eum, & erunt uagi in nationibus. ¶ Quid em̃ ſupra dixerat, q̃
& ſi enutrierint filios, abſq; liberis eos faciã in hominibus, idẽ nũc repetit dicẽdo, q̃ & ſige
nuerint, interficiã amantiſſima uteri eor̃. Porrò quod ait, percuſſus eſt Effraim, radix eorũ
exiccata eſt, fructũ nequaq̃ facient: multũ erat ſecundũ ſenſum ipſor̃, ut ſuperius dixerat,
gloria eor̃ à partu eſt, & ab utero, & à conceptu. Dũ em̃ gloriãtur in carnis fructu, & mul
tiplici partu ſiue conceptu contendũt non impleri in ſe quod nunc ait. radix eorũ exiccata
eſt, fructũ nequaq̃ facient. Cũ ergo hoc dixiſſent, recte & opportune, quaſi dicta corrigẽs,
ſententiãq; integrã perficiens, continuo ſubiunxit. Quod & ſi genuerint, interficiã amãtiſ
ſima uteri eor̃. Ac ſi dicat. Quàmdiu genuerãt, & fructũ uentris multiplicãt, uidetur eis q̃
fructũ faciant: nõ putant q̃ radix eor̃ exiccata ſit, uel q̃ ſint percuſſi ferro abſciſionis, & de
terra uiuentiũ eradicati: ſed amantiſſimor̃ occiſione filior̃ diſcrutiati, clamabunt & dicent,
quod filios nõ genuiſſe melius fuiſſet ſibi. Hæc deo dicente, ſtatim in ſua perſona prophe
ta, ueræ ac iuſtæ ſententiæ teſtis conſonat & dicit. Abijciet eos deus meus, quia non au
dierunt eũ, & erunt uagi in nationibus. Quibus utiq; uerbis utranq; damnationẽ exprimit,
de qua iam ſuperius dictũ eſt: quia uidelicet & ſecundũ animã regno dei priuati ſunt, quos
deus abiecit: & ſecundũ corpus captiui, ſuoq; loco expulſi, qui uagi ſunt in nationibus, ic
CAP. X. circo quia nõ audierunt eũ, id eſt, non quia nõ intellexerunt, ſed quia intelligere noluerũt.
Sequitur: ¶ Vitis frondoſa Iſrahel, fructus adæquatus eſt ei. Secundum multitu
dinem fructus ſui multiplicauit ſibi altaria, iuxta ubertatem terræ ſuæ exuberauit
ſimulachris. ¶ Supra dixerat, radix eor̃ exiccata eſt, fructũ nequaq̃ facient: nunc aũt dicit
uitis frondoſa Iſrahel, fructus adæquatus eſt ei. Et exponẽs quid dixerit, fructus adæqua
tus eſt ei, ſubiũxit atq; ait. Secundũ multitudinẽ fructus ſui multiplicauit altaria, iuxta uber
Duplex fru ctus, bonꝰ ſcz & malus. tatẽ terræ ſuæ exuberauit ſimulachris. ¶ Ergo ubi dicit, fructũ nequaq̃ facient, ſubaudien
dũ eſt, bonũ: & exiccata eſt radix eor̃, ſubauditur ab omni pinguedine fidei uel dilectionis
dei: hic aũt ubi nunc dicit, uitis frondoſa Iſrahel, fructus adæquatus eſt ei, ſubauditur malus
Fructus nanq; malus altaria ſunt multiplicia, ſimulachra exuberantia, fructus ille, cuius ſe
cundũ multitudinẽ altaria uel ſimulachra multiplicauit, altaria ſubiungens, iuxta ubertatẽ
terræ ſuæ exuberauit ſimulachris, fructus iſte, ſcilicet ubertas terræ in rationibus diuinita
tis nec bonus eſt nec malus eſt: ſed utriuſq;, ſcilicet boni & mali medius, uidelicet qui boni
fructus, id eſt, bonor̃ meritor̃, quædã tẽporalis merces eſſe debuerit: ſed per prauitatẽ ma
le utentiũ quoddã malorũ operũ inſtrumentũ factus ſit. Proinde ſuapte natura in iudicio di
uinitatis neq; malus neq; bonus iſte fructus meretur addici, ſed (ſicut iam dictũ eſt) utriuſq;
ſcilicet boni ac mali medius: ille aũt, de quo dixerat nequaq̃ fructũ facient, ſine dubio bon̄:
& ille, de quo ſubiunxit, Fructus adæquatus eſt ei, ſecundũ multitudinẽ fructus ſui multi
plicauit altaria: fine dubio fructus intelligitur malus, Fructus bonus & fructus malus mira
Eſa. 5 inuectione diſcernitur in Eſaia, dũ in illo dicit deus de iſta uite frondoſa. Et expectaui ut fa
ceret iudiciũ, & ecce iniquitas, & iuſtitiã, & ecce clamor. Et q̃dẽ quo tẽpore uitis hæc fron
doſa, ſcilicet Iſrahel, a domo Dauid receſſerat, non ualde multorũ deorũ altaria enarratur
feciſſe

feciſſe ſibi ſiue ſimulachra: niſi tantũ uitulorũ duorũ, quorũ alterũ poſuit in Bethel, & alterũ in Dan, ſed hoc ipſum iure multiplicitatis arguitur, quia multũ eſt, extra unius dei altare habere uel unũ altare aliud. Sic eo tẽpore quo in tantũ receſſit à domo Dauid, ut ipſum crucifigeret filiũ Dauid, nõ alios legitur habuiſſe deos, quinimò de unius ueri dei cultu plurimũ ſuperba religione gloriabatur, ſed in hoc altariũ atq; ſimulachrorũ multiplicitas recte condemnatur, q̃ ueri & ſummi ſacerdotis Chriſti ſecundũ ordinẽ Melchiſedech, altare uel ſacrificiũ refugiens, altare aliud, altare ſuũ, & ſacrificiũ ſanguinis hircorũ & uitulorũ ſibi obfirmauit, nimiũ intendens auaritiæ, quæ eſt ſimulachrorũ ſeruitus. Porrò, fructũ ſuũ uitis hæc in eo male ſibi adæquauit, q̃d ſecũdũ amaritudinẽ radicis ſiue cordis ſui aceto, ſiue uino myrrhato ſitientẽ in cruce potauit. ¶ Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt. ¶ Recto & ualde iuſto iudicio cor eorũ diuiſum eſt, qui ſeipſos à deo diuiſerunt. Palã ex hiſtorię Regũ ſerie cognoſcitur, q̃ uere, q̃ multipliciter cor eorum diuiſum fuerit, ex quo diuiſerunt ſeſe à domo Dauid: quippe qui fere decies contra ſemetipſos diuiſi, reges alios, percuſſis aliis, ſibi locauerunt, & tandẽ iuxta uocẽ hanc propheticã (nunc interibunt) in captiuitatẽ irreuocabilẽ ducti ſunt. Porrò, tempore illo quo ſemetipſos à uero Dauid, id eſt, à filio dei diuiſerũt mirũ dictu eſt q̃ crudelis diſcordia contra ſemetipſos diuiſa fuerit multitudo Iudæorũ: ſicut miſerabilis excidij illorũ tragœdia teſtatur, Ioſepho ſcribente, per totũ uulgata mundum. Multo quippe crudeliores ſibimet per impacabiles ſeditiones intus extiterunt, q̃ eſſe potuerit foris obſidens exercitus Romanorũ. Et reuera iuſte, quia principẽ pacis Ieſum condemnantes, Barraban ſibi præelegerant ſeditionis authorẽ. Illos ergo prophetali oculo põ uidens, breui quidẽ, ſed alta declamatione, iuſtã in illos depromit dei ſententiã, diuiſum eſt (inquiens) cor eorũ, nunc interibunt. Diuiſionẽ nanq; cõſequitur interitus, iuxta illud: Omne regnũ in ſeipſum diuiſum, deſolabit, & domus ſupra domũ cadet. Interitũ atq; ruinã regni ſiue cordis eorũ diuiſi, ſequentibus uerbis exprimit, ita dicens. ¶ Ipſe confringet ſimulachra eorum, depopulabitur aras eorum. ¶ Hoc & tunc de prope factũ eſt, quando Aſſyrijs captiuantibus depopulatione merita uaſtati ſunt: & tunc de longe futurũ erat, quando uenientes Romani tollerent & locũ & gentẽ eorũ. Tunc eñ confracta ſunt duriſſima confractione ſimulachra eorum. Et notandum, q̃ non dixit: Hoſtilis exercitus confringet, ſed ipſe ſcilicet deus meus, qui (ut ſupra dictum eſt) abijciet eos: confringet ſimulachra eorum, depopulabitur aras eorum. ¶ Non uult deus, ut homini attribuatur, quando per hominẽ ſecundũ merita peccantiũ uindicta diuinitatis exercetur. Sed & ſi quis ſibimet attribuit, quod deo permittente contra populũ dei quicpiam facere præualuit, ipſe cœleſtẽ contra ſemetipſum indignationẽ magis adducit, fitq; interdũ, ut propter hoc ipſum minus nocere poſſit. Vnde in cantico Deuteronomij, cũ dixiſſet, ceſſare faciã ex hominibus memoriã eorũ, continuo ſubiunxit. Sed propter iram inimicorũ diſtuli, ne forte ſuperbirẽt hoſtes eorũ, & dicerẽt. Manus noſtra excelſa, & non dñs, fecit hæc oĩa. Aſſur ille, per quem tunc temporis deus confregit ſimulachra eorũ & depopulatus eſt aras eorũ, ſibimet arrogauit quod ſua hoc uirtute fecerit, & iccirco dicitur in eum cum indignatione dei. Væ Aſſur. Virga furoris mei & baculus ipſe, in manu eius indignatio mea. Super hoc ille gloriabatur quaſi omnia ſuis faceret uiribus, & iccirco poſtmodũ dicitur contra eũ. Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea, aut exaltabitur ſerra contra eũ, à quo trahit? Dicebat eñ, quemadmodũ idem propheta præmiſit. In fortitudine manus meæ feci, & in ſapientia mea intellexi, & abſtuli terminos populorũ, & principes eorũ depredatus ſum. Nimirũ ita gloriando, ſic ſe exaltando, cœleſtẽ (ut iam dictũ eſt) ſuper ſemetipſum indignationẽ adduxit, quæ protinus intentatur in eũ uerbis iſtis. Propter hoc mittet dominator deus exercituũ in pinguibus eius tenuitatem, & ſubtus gloria eius ſuccenſa ardebit quaſi combuſtio ignis. Cum igitur ſic uehementer ſermo propheticus enunciat. Ipſe confringet ſimulachra eorũ, & depopulabitur aras eorum: idem eſſe intelligamus ac ſi dicat, non manus hoſtiũ excelſa, ſed dñs fecit hæc omnia. Ipſe & tunc per Aſſyrios confregit & depopulatus eſt. & deinde per Romanos confracturus erat ſimulachra eorũ & depopulaturus aras eorũ, quia à domo Dauid receſſerunt: quia filiũ Dauid Chriſtũ crucifixerunt. Quã ob cauſam? Ait. ¶ Quia nunc dicent, non eſt rex nobis. Non enim timemus dominum, et rex quid faciet nobis? ¶

Ephe. 5.

Iudæorũ diuiſio inter ſeſe.

Matth. 12.

Regula notatu digna contra ſuperbiã.

Deut. 32.

Eſa. 10.

Contemptus & cõtumatia Iudęorum

bis? ¶Grandis nimirũ & uehemens causa damnationis est, quia dicere, non est rex nobis, & hoc peccantiũ cõsciẽtiã dicere: nõ em̃ timemus dñm, id est propositũ habemus nõ timere dñm, & ꝓinde cũ tumore cordis effari, rex qd faciet nobis: quẽadmodũ dixerant prius, q̃

3. Reg. jz

pars nobis in Dauid, uel q̃ hæreditas in filio Isai. Sicut em̃ hoc illi dixerant, sic & sequaces illorũ aduersus uerũ Dauid dicturi erãt. Nolumus hũc regnare super nos. Hoc em̃ aptis uo-

Luc. jo

cibus cõclamauerũt, ita ut dicente Pilato, regẽ uestrũ crucifigã, responderũt. Nõ habemus

Iohan. jo

regẽ nisi Cæsarẽ. Profecto hæc dicentes pariter quoq; dicebant, nõ em̃ timemus dñm, id ẽ, propositũ habebant nõ timere dñm, nõ portare timoris eius iugũ, sed cõtumaciter dirũpere, & proiẽcere oia uincula sanctoꝝ eius mãdatoꝝ. Nimirũ ubi cõscientia rebellis sese tali, & tanta ꝑsumptione induit, cõsequebat ut diceret etiã hoc, & rex qd faciet nobis? Conse-

Iohan. 15.

quebat nanq; ut regẽ cõtemneret dei filiũ, qbus propositũ est nõ timere deũ. Neq; em̃ nõ ignorauerũt, sed cõtempserũt & oderunt. Vnde ipse rex, reprobatus ab eisdẽ, dicẽtibus, & rex qd faciet nobis, cũ dixisset, si opera nõ fecissem in eis q̃ nemo alius fecit, peccatũ nõ haberent, cõtinuo subiunxit. Nunc aũt & uiderũt & oderũt & me & patrẽ meũ. Propter hoc ecce ipse destruxit simulachra auaritiæ eoꝝ, & depopulatus est templum & altare eorum. His dictis iteꝝ q̃ loquebatur de ipsis, cõuertitur ad ipsos & dicit. ¶ Loquimini verba visionis inutilis, & ferietis fœdus, & germinabit quasi amaritudo iudiciũ super sulcos agri. ¶Manifestũ est hic, cũ dicit, loquimini, nõ imperiũ uolẽtis, sed permissionẽ esse indignantis: & auersionẽ dimittẽtis, ut sit sensus. Iã docẽdi nõ estis qd utile sit, siue monẽdi ut utilia loquamini: uos em̃ nõ per ignorãtiã errãdo inutilia loquimini, sed sciẽtia & cũ profundo malignitatis cõsilio mẽdacia cõstruitis, & arrogãtia deprauati prophetis de cordibus uestris, uerã aũt & utilẽ prophetiã intelligere nõ uultis. Loquimini igitur qualia potius uos eligitis, loquimini uerba uisionis inutilis: nã utilia uerba loqui uel signa facere q̃ prosint, neq; uos quæritis: neq; datũ aut ꝑmissum est uobis. ¶ Sciendũ quippe de pseudoprophetis, q̃ & si aliquãdo futura diuinant, nihil tñ utile prophetãt, & licet nõnulla signa & prodigia feci-

Signa pseudoprophetarum inutilia sunt.

sse uel facturi esse legãtur, nihil tñ utilitatis aliquod eoꝝ signũ habere cõprobatur. Vnde & Iohannes in Apocalypsi cũ dixisset, & fecit signa magna, & seducit habitantes in terra pro-

Apoc. j3.

pter signa q̃ data sunt illi facere in conspectu bestiæ. Eandẽ signoꝝ magnitudinẽ uanã totã q̃ inutilem fore insinuans, determinando sic ait. Ita ut etiã ignẽ faceret de cœlo descendere in terrã in conspectu hominũ. Quid em̃ utilitatis habet, ignẽ in conspectu hominũ uel super hoies de aere ministerio dæmoniaco cadere? Eiusmodi signa nõ sunt illius generis, cuius illa quæ nobis dominus in semetipso designauit, eũtes (inquiẽs) renũciate Iohanni quæ audi-

Matth. jj.

stis & uidistis: Cæci uident, claudi ambulant, leprosi mũdantur, surdi audiũt, mortui resurgunt, pauperes euãgelizant. Hæc utilia sunt, sicut & uerba ipsa, qbus propter hæc eadẽ signa institũ est creditui uos aũt ò prophetæ uituloꝝ (ꝙs Hieroboã fecit, ꝙs Ephraim coluit) loqui-

Esai. 28.

mini uerba uisionis inutilis, quoniã ita uultis, & ferietis fœdus: subauditur nequaq̃ cũ deo, sed cum mendacio, quẽadmodum & Esaias talibus illusoribus dicit. Dixistis em̃. Percussimus fœdus cum morte, & cũ inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum transierit, non ueniet super nos, quia posuimus mendacium spem nostram, & mẽdacio protecti sumus. Huiusmodi fœdus ferietis, & propter hoc germinabit quasi amaritudo iudiciũ, ut uidelicet fœdus uestrum deleatur, & in inimicitias impacabiles cõuertatur, fiatq; uobis sicut ibidẽ apud eundẽ Esaiam dñs dicit. Et subuertet grando spem mendacij, & protectionem aquæ inundabunt. Et delebitur fœdus uestrũ cũ morte, & pactũ uestrũ cũ inferno nõ stabit. Flagellum inundans cũ transierit, eritis ei in conculcationẽ, &c. Hoc iudiciũ germina-

Deut. 29.

bit fœdus uestrũ (ait) quasi amaritudo, id est, ut uere amaritudo, ut uere amara radix, iuxta illud Mosi. Ne forte sit inter uos uir aut mulier, familia aut tribus cuius cor auersum est, ut uadat & seruiat dijs gentiũ, & sit inter uos radix germinans fel & amaritudinẽ seruitutẽ deorum alienorum, & Moses radicẽ dixit esse generantẽ, fel & amaritudinẽ: Et iste, cũ dixisset, & germinabit quasi amaritudo iudicium super sulcos agri, ut uidelicet remaneant inculti, cultoribus in captiuitatẽ ductis, cõtinuo subiunxit. ¶ Vaccas Bethauen coluerũt habitatoꝛes Samarię. ¶Nã hęc est amaritudo germinãs iudiciũ. Hęc est radix (ut ait Moses) germinans fel & amaritudinẽ. Ad auditores rursus sese conuertit sermo propheticus, miro mo-

miro modo clamans causam, propter quã Israhel iudicetur. Vaccas (inquit) Bethauen coluerunt habitatores Samariæ. ⊥ Quia luxit super eum populus eius, qz migrauit ab eo. Siquidem ꝛ ipse in Assur delatus est minus regi vltori. Confusio † Israhel capiet, ꝛ confundetur Israhel in voluntate sua. ⊥ Cũ irrisione nõ uitulos sexus masculini, sed uaccas, id est fœminas appellauit, ut uidelicet Israhel nõ solum deos uitulos sed deas uaccas coluerit. Nec dixit tantũ uaccas coluerũt, sed uaccas bethauẽ coluerunt, Magna quippe distinctio uaccaꝝ est earũ quæ figi poterãt in bethauẽ, id est in domo Idoli, & earũ quę gradiũtur in armentis & spatiãtur in pascuis. Iste nãq; uaccę uiuũt & sentiũt, illę aureæ siue ex alio quocũq; metallo formatæ, nõ solum insensibilia, uerũ & inanimata simulachra sunt. Constat autẽ quia corpore inanimato corpus animatũ uiuens & sentiens longe præstãtius est. Pulchre igitur & uehementer redarguit nimis depressam hominũ stulticiã, dicẽdo, uaccas bethauen, id est uaccas nõ saltẽ uiuentes & lactis alimoniã prestantes sed inanimatas uaccaꝝ similitudines coluerũt. ¶ Notandũ & hoc, quia nõ dixit, coluerũt reges Samarię, sed coluerũt habitatores Samariæ. Colere nãq; recte dicitur, q sua uolũtate et animi diligentia celebrat & adorat siue ueneratur. Non ergo populũ excusabilẽ uideri sermo hic propheticus patitur, cũ dicit, uaccas bethauẽ coluerũt habitatores Samarię. Hoc enim nõ proprie dictũ esset aut dici posset, si regibus uitulos colentibus metu tantũ & non propria fuissent obsecuti uolũtate, si inuiti paruissent & nõ sponte cõsensissent. Et unde cõstat q; habitatores Samariæ uaccas illas coluerũt? Ait. Quia luxit sup eũ populus eius. Vt ostenderet uaccas Bethauen, unũ in Bethel uitulũ sentiendũ, nõ intulit, luxit super eis populus, sed super eo, id est, uitulo aureo. Quãdo uel quã ob causam luxit populus super eo? Videlicet, quia tẽpore necessitatis & angustiæ uituli quoq; aurei inter munera cætera regibus Assyriis directi sunt. Legimus in Regũ uolumine, regẽ Israhel Manahen regi Assyriorũ Phul misisse argenti talenta mille, ut ei præberet auxiliũ. Inter quæ nonnulli arbitrantur etiam uitulos aureos esse directos. Et ut sciamus (inquiunt) hoc esse quod dicimus, perspicue sequens uersus ostendit. Siquidẽ ipse in Assur delatus est minus regi ultori. Iccirco populus luxit, qui utiq; non lugeret nisi uolens, nisi cũ amore magis q; pro regum timore tali idolatriæ deseruisset. Cum ergo dixisset, uaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ, ut cõfirmaret eos reuera uitulum coluisse, uoluntarie uitulo deseruisse, causam reddidit non firmam, dicendo, quia luxit super eo populus eius. Consequitur eñ, quod cum amore posserint uel habuerint qui luxerunt, quando ablatus est eis. Populus eius, subauditur uituli, nõ sine magno improperio dicitur, qui debuerat esse unius ueri dei populus. Porrò, & hoc tradunt Hebræi, quod à sacerdotibus uituli aurei furto sublati, & pro his ænei deaurati fuerint repositi. Cum igitur lugeret populus tempore necessitatis & angustię, sicut iam dictũ est, uitulos aureos regibus Assyriis esse directos: exultabant æditui, quod fraus eorum ne quaq; potuisset argui uel deprehendi. Hoc est quod continuo subiungit. ⊥ Et ędituí eius super eum exultauerunt in gloria eius, quia migrauit ab eo. ⊥ Lugente populo exultabant æditui in gloria eius, subauditur populi, hoc est in uitulo quẽ habebant pro gloria, nam gloriam incommutabilis dei cõmutauerant in similitudinem imaginis corruptibilis, non hominis, sed uituli. ¶ Et quæ pars uitæ detestabilior habetur, populus ne qui luxit super uitulo tanq; super deo sibi ablato, an æditui uel sacerdotes qui exultauerũt, eo q; non esset deprehensum furtũ quod fecerant in illo tali deo? Profundius barathrũ damnationis meritò illusoribus illis arbitramur destinatũ, quia populares forte errãdo luxerunt, illi autẽ irridendo, in rebus pessimis exultauerunt, quia migrauit ab eo, id est, à populo. Et est sensus. Exultauerunt quod migrasset, quod sic Assyriis regibus datus esset, quasi iam ultra deprehendi non posset, utrũ aureus an æreus esset. Sed quid deinde? Confusio (inquit) Effraim capiet, & confundetur Israhel in uoluntate sua. Postq; eñ in Assur pro munere uitulus uelut aureus delatus est, deprehensa fraus regi Israhel literis indicatur: & unde se placere æstimauerunt, inde uel maxime confunduntur, & offendunt eos, quibus munera miserant, æstimantes non furto sacerdotũ, sed fraude regũ atq; consilio hoc esse perfectũ. Inde confusio cœpit Effraim, inde confusus est Israhel. Sequitur. ⊥ Transire fecit Samaria regem suum, quasi spumam super faciem aquę, ꝛ dispergentur excelsa idoli, peccatum Israhel. ⊥ Si

al's † Effraim

Vaccæ Bethauen.

Populus inexcusabilis, qa sponte coluit uitulos.

Cur ppłus luxit sup uitulo

4. Reg. 15

Rom. 1

Plus peccauerunt æditui q populus.

Rex Israel sicut spuma aquę.

bel. ¶Siquidē pro merito iniquitatis perseuerantis hoc emeruit Samaria siue decem tribus, ut rex eius transiret, & regnum eius solueretur sicut spuma super faciē aquæ: quæ uera nimirum similitudo est. Sicut em̄ in olla feruente superiores aquæ in spumam bullasq; surgētes erumpunt, ipsæq; bullæ subsilientes colliduntur: & aliis emergentibus, aliæ crepant, & dissiliunt: ita Samaria uel decem tribus, iugi seruentes igne discordiæ, reges alios super alios creauerunt, & usq; ad decem uices (sicut ex ipsa libri Regū lectione colligi promptum est) percussis regibus, alij reges superfederunt: secundum numerū scissurarum decem palij: quo discisso, propheta, scilicet Ahias Sylonites, dixerat ad Hieroboam. Tolle tibi decem scissuras. Hæc em̄ dicit dns deus Israhel. Ecce ego scindam regnū de manu Salomonis, & dabo tibi decē tribus. Decies nanq; (sicut iam dictū est) regnū illud decem tribuum per discordiam scissum fuit, decies quasi spumam siue bullā super faciem aquæ transire fecit

Decē scissure in regno Israel.

3.Reg.jj.

3.Reg.jr.

regem suū, alio percusso suscipiens aliū. Primo nanq; scissum est Hieroboā. Secundo, Baasa percussit Nadab filiū Hieroboā, & regnauit pro eo. Tertio Zauri dux mediæ partis equitū percussit Ela filiū Baasa, & regnauit pro eo. Quarto Amri, qui erat princeps militiæ

3.Reg.16

4.Reg.9.

super Israhel, rex factus est ab exercitu, & illo mortuo in peccatis suis, Achab filius eius regnauit pro eo. Quinto loco Ioram filiū Achab occidit Iehu, & regnauit pro eo. Sexto Zachariā abnepotē Ehu percussit Sellū, & regnauit pro eo. Septimo, eundē Sellū percussit Manahen, & regnauit pro eo. Octauo Phacee filius Romeliæ percussit Phaceiā filiū Manahen,

4.Reg.jr.

& regnauit pro eo. Nono Phacee filiū Romeliæ percussit Osee filius Ela, & regnauit pro

4.Reg.17.

eo. Decimo, tandē discidio scissum est regnū in rege Assyriorū, qui Osee iā dictū obsedit, & uinctū misit in carcerē, & transtulit Israhel in Assyrios. Sic & sic Samaria malis suis regē suū transire fecit. Et disperdentur (ait) excelsa idoli, de qbus uide licet totiens scriptura refert: ueruntamē adhuc populus immolabat & adolebat incēsum in excelsis, quod erat peccatū Israhel. ¶Cuncta hæc, ut cætera superiora, altius (sicut prophetalē decet dignitatem) nos animaduertere cōmonet illud, quod cōtinuo subiunctū est. ⌊Zappa & tribulus ascēdet super aras eoꝝ: & dicent montibus, operite nos: & collibus, cadite super nos.⌋ Hoc em̄ nequaq̄ de angustia captiuitatis illius, qua tūc in Assyrios translati sunt, sed potius de excidio pene inenarrabili, quo Iudæi propter scelus dominicæ mortis subuersi, & in oēs gentes captiui ducti sunt: p̄dictū esse authoritate sua dns ipse cōprobat, qui sequētibus

Lucæ.23.

& lamētantibus mulieribus, dū ad mortē duceretur, dixit. Filię Hierusalē nolite flere super me, sed super uosipsas flete & super filios uestros, qm̄ ecce uenient dies, in qbus dicēt. Beatæ steriles & uentres quæ nō genuerūt, & ubera quæ nō lactauerūt. Tunc incipient dicere

De q̄ tribulatione hic sentit propheta

montibus: cadite super nos: & collibus, cooperite nos. ¶Notandū quippe, q̄ nō sic ait: tūc dicent montibus, sed incipient dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Idē nanq; est ac si diceret. Tunc in illa tribulatione siue angustia incipiet impleri quod per Osee p̄dictū est. Q̄ si tunc cœpit impleri, & tunc dicere inceperūt montibus, cadite super nos, qm̄ uenerunt illi dies, quos tunc uenturos esse dicebat dns noster: nō utiq; ad illa tēpora sua, uel ad mala q̄ præsens ipse uidit propheta intendebat, qm̄ hæc dixit uel scripsit. Et re-

4.Reg.17.

uera, si rite perpēdas illud quod tunc Israhel passus est, q̄ anno nono Osee regis Israhel cœpit rex Assyriorū Samariā, & trāstulit Israhel in Assyrios, posuitq; eos in Haila & in Abor iuxta fluuium Gozam in ciuitatibus Mœdorū: non tale uel tam grande fuit malum, ut propter illud propheticus dignaret sic exclamare spiritus: & dicent montibus, operite nos: & collibus, cadite super nos. Quinimò etiam si in seruos & ancillas uenundare illos rex Assyriorum maluisset, q̄ ponere in ciuitatibus suis, tolerabile, imò & optabile fuisset malū, com-

Hester 7

paratione tam miserabilis Hierosolymorum excidij. Quemadmodū Hester quoq; cū dixisset regi, traditi em̄ sumus ego & populus meus, ut conteramur, iugulemur, & pereamus, cōtinuo subiunxit. Atq; utinā in seruos & famulas uenderemur, esset utcūq; tolerabile malum, & gemens tacerē. ¶Igitur quoniā & illa q̄ de uerbis istis propheticis tractauimus, paucis non ex nota rei gestæ historia, sed ex Hebræorū traditione sumpta sunt, ut supra memi-

Infra.14.

nimus: Ipse aūt propheta non Iudæis perfidis, sed sapienti hæc intelligibilia fore infinuat, cū dicit. Quis sapiens & intelliget ista, intelligens & sciet hæc: rursus eadē repetere libet & prophetiā secundū tēpora, q̄ tūc futura erant, notis cōferre uel proferre rebus uel sensi-

bus eo-

bus eodē tenore uel cursu, quousq; ad pſentē locū peruenimus, Christū & eius tēpora non dubitantes huius uel oīs ſanctæ prophetiæ ſummā eſſe uel caput. ¶ Vaccas (inquit) Betha uen coluerūt habitatores Samariæ. Habitatores Samariæ ueraciter Iudæi fuere, qui ciuitatē ſanctā Hieruſalē & tēplū in illa diuini nois uidebātur inhabitare, nō utiq; corde, ſed tantū corpore. Si em̄ dīm nostrū nō dubitauerūt Samaritanū dicere, q utiq; ſecundū carnē Iudæus ex Iudeis erat, & hoc iccirco dicere auſi ſunt, q in ciuitate Samaritanorum duos dies manſerat: poſtq̄ locutus eſt cū muliere Samaritana: quāto magis ipſa ſcriptura dicere debuit, habitatores Samariæ q nimis crudeliter imitatiſunt, atq; impleuerunt peccatū Samariæ? Samaria nāq; receſſit à domo Dauid, regēq; aliū & deos alios ſibi fecit: Iudæi uero neq; gauerūt & crucifixerūt filiū Dauid, filiū dei, regēq; ſuū Cęſarē eſſe profeſſi ſunt, & tūc qdē Barrabā ſibi dimitti petierūt, & Antichriſtū pro Chriſto ſuſcepturi ſunt. Vere ergo habitatores Samariæ, id eſt, alieni à Dauid & à ciuitate eius Hieruſalē, & à tēplo qd̄ eſt in ea, à templo dominici corporis, in quo corporaliter inhabitat oīs plenitudo diuinitatis. Iſti coluerūt uaccas Bethauen, uidelicet qualibus alius propheta loquitur: Audite uerbū hoc uaccę pingues, quæ eſtis in monte Samariæ, q̄ calumniā facitis egenis, & cōfringitis pauperes, q̄ dicitis dīs ueſtris, afferte & bibemus. Iurauit dīs in ſancto ſuo, quia ecce dies uenient ſup uos & leuabūt uos in contis, & reliquias ueſtras in ollis feruētibus: & p aperturas exibitis altera contra alterā, & proiȷciemini in Armon, dicit dominus. Vaccæ itaq; illius temporis, altera contra alterā principes ſacerdotum Annas & Caiphas extiterunt: ita deuorantes plebem, ſicut herbam uirentem uaccæ deuorare ſolent: & hoc in Bethauen, qd̄ interpretat̄ domus idoli, id eſt, in illo templo, quod dicebatur templū domini, & debebat eſſe domus orationis, ſed erat domus mammon, quippe quā ipſi fecerant ſpeluncam latronū. Iſtas utiq; uaccas Iudæi coluerunt, uoluntaria nāq; crudelitate illis principibus ſacerdotū ſeſe ſummiſerunt, & conſenſerunt ad occidendū dīm in illa Bethauen, id eſt, propter illam domū idoli ſui, ſcilicet mammonæ uel pecuniæ ſuæ: & quaſi diuino oraculo crediderūt uaccis illis, dicentibus ſibi. Occidamus eū, ne forte ueniant Romani, & tollant noſtrū & locū & gētem. Talia ſibi immugientes uaccas pingues illi coluerunt, id eſt, libenter audierunt. Vnde hoc comprobatū. Quia luxit (inquit) ſuper eo populus eius. Hoc manifeſtum eſt, Luctū nanq; ſpōtaneū populus ſibimet aſſumpſit ſuper eo, ſubauditur deo ſuo, uidelicet mammona iniquo, cui nimirū ſeruiens nequaq̄ ſeruiebat deo, & quodā modo lugebat, talē inter ſe habere hominē qui diceretur Chriſtus, qui rex Iſrahel acclamaretur, quē niſi occiderent, uenirēt Romani, & tollerent ipſorū locum tam pulchrū tantarumq; diuitiarū. Hoc illi ſimile fuit, quod impia Iezabel iubente primates populi luctū ſimulauerunt, & prædicauerūt ieiuniū, ut quaſi neceſſario iuſtitiæ iudicio interficerent Naboth, ſummittentes duos uiros filios Belial contra eū, qui falſum dicerent teſtimoniū. Et populus quidē totus crudelitati intentus, uoluntariam neceſſitatē occidēdi dominum quaſi triſtis ſuſcepit, ſed principes ſacerdotum ſcribæ & phariſæi gaudebant intra cordis ſui ſecretū, quod prætulīſſet malitiæ ſuæ commentum. Ait ergo. Et æditui eius ſuper eum exultauerunt in gloria eius, quia migrauit ab eo. Siquidem & ipſe in Aſſur delatus eſt munus regi ultori. Aeditui nanq; tunc erāt illi, non ueritatis, ſed erroris & malitiæ, iuxta illam ſententiam domini, quia tuliſtis (inquit) clauim ſcientiæ. Ipſi non introiſtis, & eos qui introibant, prohibuiſtis. Exultauerunt (ait) in gloria eius, quia migrauit ab eo, id eſt, exultauerunt in pecunijs populi, quia prædam faciebant de populo, ſperantes quod deinceps ſua lucra facerent occiſo Chriſto, qui reprehendebat auaritiam ipſorum. Nam quod tali ſpe uel intentione Chriſtum occiderunt, illa probat parabola, in qua uidentes agricolæ filium patrisfamilias. Dixerunt. Hic eſt hæres, occidamus eum, & noſtra erit hæreditas. Cui aūt dubium, uel quis neſciat, quomodo migrauerit ab eo, ſcilicet populo deus ſuus, mammon, cui ſeruiebat, ut merito ueniret in manus Romanorum argentum ipſorum & aurū & locus & gens? Siquidem ipſi hoc emeruerūt, quādo congregati cū ſenioribus, conſilio accepto, pecuniā copioſam dederunt militibus dicentes. Dicite quia diſcipuli eius nocte uenerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Hoc nempe modo deus ipſorum, qui non eſt alius, niſi mammon iniquus, in Aſſyrijs delatus eſt munus regi ultori: quia profecto pecunia ipſorum malignis ſpiritibus, & diabolo patri mē

Repetita expoſitio pręcedentium. Iohan. 8

Ibidem. 4.

Habitatores Samariæ.

Iohan. 15 Mat. 27 Iohan. 1. Coloſſ. 2

Vaccę Bethauen.

Amos. 4.

Matth. 23. Mamon de Iudæorū.

Ioh. 11.

3. Reg. 21.

Lucę. 11.

Matth. 21.

Matth. vlt. Iudęi traditi ſunt regi ultori diabolo.

dacij dedicata est, quando tale mendaciũ coemerũt. Proinde iusto ualde iudicio prouenit, ut traderentur illi regi ultori, ut & super eos rex atq; pater mendacij regnaret, & in eos ultionem per manus Romanoꝝ exerceret. Et illi quidẽ ad horã nimis paruã exultauerunt, putantes ꝙ deinceps liberius copiosa pecunia migrare deberet à populo in marsupia ipsorũ: sed exultatio illa in uerũ cõuersa est luctũ, quia magnã & miserabilẽ, toto mirante seculo, ultionẽ sustinuerũt. Vnde & subditur. Cõfusio † Israhel capiet, & cõfundetur Israhel, sicut nũc palã factũ est, qñ ceciderũt in ore gladij, & in oẽs captiui ducti sunt, & in residuis eorũ toti mũdo spectaculũ est, nõ solũ dispersio qua dispersi sunt, uerũetiã cæcitas mentis quę in Israhel contingit. Et bene cũ dixisset, confundetur Israhel, addidit, in uoluntate sua, quia ui delicet sic uoluerunt Iudæi, sic electione præfixerũt ac præscripserũt sibi, Christũ regem negãtes, & Cæsarẽ profitentes: Christũ occidentes, & Barrabã dimittentes, & clamãtes coràm Pilato, sanguis eius super nos & super filios nostros. Sequitur. ¶ Transire fecit Samaria regẽ suũ quasi spumam super faciẽ aquæ, & disperdentur excelsa idoli, peccatũ Israhel. Samaria (sicut iam dictũ est) hoc loco recte dicitur etiã Iudæa, quia reuera secundũ supradictas rationes Samariæ, quæ à domo Dauid scissa fuerat, similẽ sese in peius fecit Iudæa: quæ uerũ Dauid, Christũ regẽ habere recusat. Transire ergo fecit regẽ suũ, id est, regẽ habere maluit transitoriũ, q̃ regem suũ: Verum non conceditur ei, ut saltẽ transitorium regẽ habere possit, sed oĩno ablatũ est illi regnũ, & dux pariter & rex ab ea trãsiuit. Nec em̃ saltẽ dignatus est Cæsarũ quisq̃ regnare super eos, aut in regno suo ciues habere illos, sed tantũ modo captiuos, licet adulati sint dicẽtes, nõ habemus regẽ nisi Cæsarẽ. Sicut repẽte transit spuma super faciẽ aquæ, sic in breui dissipatũ & adnihilatũ est regnũ Iudææ, & disperdita sunt excelsa idoli peccatũ Israhel, Lapis quippe super lapidẽ non remansit, & destructum est, subuertentibus Romanis illud, quod debebat esse templum domini, erat autẽ excelsum idoli & peccatũ Israhel, ex quo polluti sunt sanguine Christi, homicidę & serui peccati, serui mammonæ dei uel idoli sui. Et quid mirum, si iam post necem Christi templũ illud uocetur excelsum idoli: cum antea domus eadem spelũca latronum facta uocata fuerit? Disperdentur ergo excelsa idoli, id est, adnihilabitur caput superbiæ Iudaicæ, & fundus auaritiæ pharisaicæ: pulchritudo templi, de quo salus exiuit, sicut significatur in euangelio, cũ dicitur. Iesus autem abscondit se & exiuit de templo. ¶ Quanta autem perditione, quanta cum tribulatione gentis hoc deberet fieri, uerbis sequentibus exprimit, cum dicit, Lappa & tribulus ascendet super aras eorum, & dicent montibus, operite nos: & collibus, cadite super nos. Quod enim dicit, lappa & tribulus ascendet super aras eorum, signũ est ultimæ solitudinis, ut ne parietes quidẽ & extrema ædificiorum uestigia relinquantur. Cum autem subiungit, & dicent montibus, operite nos: & collibus, cadite super nos, iram & tribulationem illam uehemẽter edicere nititur: quæ tanta extitit, ut satis declamari non possit. Eorũ nanq; erat dicere montibus, operite nos, & collibus, cadite super nos: quippe qui magis mori optarent, q̃ cernere quæ afferunt mortem. Et reuera satis pulchre atq; eleganter exprimit litera hæc, quanto desiderio latere uoluisset, si possibile fuisset. Etem̃ cũ per omne tempus obsidionis (ut Iosephus refert) occisorum, siue fame, cæterisq; cladibus mortuoꝝ numerus ad decies centena milia collectus fuerit, qui superfuerũt ad ualles & in specus subterraneos confugerũt, & in cloacis quoq; delitescere frustra conati sunt. Sic delituisse uel delitescere uoluisse, nimirũ dixisse fuit montibus operite nos, & collibus cadite super nos. ¶ Quare aũt dñs noster hoc testimoniũ de propheta sumens, sic dicere maluit, tũc incipient dicere? Cur non ait dicent, sed dicere incipient? Videlicet, quia non illic finis, sed initium dolorum extitit, qñ sic ceciderũt in ore gladij. Tempus aliud erit, ueniet dies alius: dies iudicij, q̃ maiori cũ angustia dicent montibus, operite nos: & collibus, cadite sup nos, dicent sanctis patribus & patriarchis, protegite nos: dicent Mosi & prophetis, excusate nos. Verum id frustra dicent, nã econtra, est qui accuset uos (ait dñs) Moses, in quo uos speratis. Et uerba quidẽ diuersa de montibus & collibus p̃dicata sunt, dicendo montibus, operite nos, & collibus, cadite super nos: sed sensu eadem sunt. Nam propheta quidẽ, dicẽt (ait) montibus operite, & collibus, cadite: dñs aũt, tunc (inquit) incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos. Sequitur. L Ex diebus Gabaa peccauit Israhel, Ibi steterunt.

Non

al. † Effraim

Iudæi absq; rege.

Excelsa Idoli templũ Iudæorum.

Iohan. 8.

Fuga Iudæorum in obsidione,

Iohan. 5.

Non comprehendet eos in Gabaa præliũ super filijs iniquitatis. Juxta desiderũ meum corripiam eos. Congregabuntur super eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates suas. ¶Semel & iterum ac tertio, imò & quarto antiquitatem siue uetustatem peccati illoꝝ commemorat, ut nulli uideatur nimium festina uel plus iusto seuera punientis sententia. Primo nanq; superius dixit, ista subsannatio eoꝝ in terra Aegypti, & post aliqua rursus ait. Profunde peccauerũt sic in diebus Gabaa. Item. Oẽs nequitiæ eorũ in Galgalis, quia ibi exosos habui eos. Nunc quartà iam uice secundũ eandẽ intentionem dicit. Ex diebus Gabaa peccauit Israhel, id est, ex eo tẽpore, quo in Gabaa peccare nõ desiit Israhel. ¶Peccauit aũt illic semel & iterũ Israhel peccata, quoꝝ in scriptura seuũ & horribile monumentũ est. Venit Leuita in ciuitatẽ illã cũ uxore sua, illucq; diuertit, & ecce hoies ciuitatis illius circũdederunt nocte domũ in qua manebat, uolentes eũ occidere: & uxorem eius incredibili libidinis furore uexantes. Deniq; mortua est. Vbi tanta regnabat corporalis nequitia fornicatiõis, iam increuerat nequitia quoq; spũalis, & hoc nihilominus eadẽ scriptura denarrat, referens pcedenti lectione, idolũ factũ in domo Michæ. Et quanta illud instantia, qua uiolentia rapuerũt ad se filij stirpis Dan cũ sacerdote, dicentes ei. Veni nobiscũ ut habeamus te patrẽ & sacerdotem, &c. Sed filij Israhel illam fornicationẽ idolatriæ pro nihilo ducentes, imò & ipsi facientes pro illa corporali fornicatione ascenderunt oppugnare Gabaa, contra filios Beniamin: & semel atq; iterum bello concisi, tandemq; uictores, pene unã ex Israhel tribu deleuerũt. ¶Post hæc Saul ex eadem urbe rex assumptus est, tanta cũ offensione dei, ut diceret ad Samuelem. Non eñ te abiecerũt, sed me, ne regnẽ super eos. Nimirũ sic & sic peccante Israhel, filij quoq; postmodũ nati simul peccauerunt, uero & iusto iudicio dei sic enunciante, sic eos arguente, ut dicat. Ibi steterunt. Idem eñ est ac si dicat, Filioli, quamuis post multa tempora nati illic peccauerunt, in illis patribus suis præuaricati sunt: quia uidelicet à peccatis eorum non recesserunt, imò peiora faciendo mensuram illorum impleuerunt. Iccirco etiam durius atq; fortius super eas dari debuit iudiciũ. Quod intendens, continuo dicens. Non comprehendet eos in Gabaa prælium super filijs iniquitatis. Et est sensus. Quod malum passuri sunt, non tale erit quale fuit illud prælij in Gabaa, quod habuerunt contra filios iniquitatis, quorũ incredibilis furor libidinis mulierẽ uexando interfecit, sed multo uehementius, incõparabiliter maius. Hoc est quod protinus ait. Iuxta desiderium meum corripiam eos. Magna & uehemens comminatio, quæ secundum literæ sonum hoc significat, quod uindictæ magnitudinem facere deus (qui utiq; impassibilis est) habeat in desiderio. Simile est huic illud quod in Esaia dicit. Heu consolabor super hostibus meis. Dictum est autem ad similitudinem hominis multum exacerbati, & ultionem uidere adeo desiderantis, ut antequam fiat, nullo modo possit consolari. Et quid facturus sit, protinus breuiter innuit. Congregabuntur (ait) super eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates suas. ¶Propter duas iniquitates corripiendum dicit Israhel, iuxta illud quod in Hieremía loquitur idem deus. Duo mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontẽ aquæ uiuæ, & foderunt sibi cisternas, quæ continere non possunt aquas, hoc de gente alia, de populo quouis deum ignorante, dici non poterat. Gens eñ quæcunq; querum ignorans deum, falsos deos colebat, unam tantum fecisse iniquitatem recte dicitur: gens autem hæc, in qua deus notus erat, declinando in idolatriam, duas habere iniquitates ueraciter culpatur, id est, deum uerũ reliquisse, & pro illo uel cõtra illũ deos alienos coluisse. Dupliciter nanq; reus est, qui bonum sciens, malum potius eligit: ille uero simpliciter, qui bonum nesciens, malum pro bono susçipit. Itaq; & quando uitulum unum populus ille fecit in deserto & coluit, post multa quæ uiderat magnalia ueri dei: & quando deserens domum Dauid & templum domini, duos uitulos sibi statuit, imò & quotiens illos uel illos gentium deos adorauit. Amplius autem quando Barrabam sibi dimitti, Christum autem crucifigi petiuit, duas iniquitates fecit, dupliciter peccauit, bonũ reprobãs, & malũ eligens: dulce amaꝝ, & amaꝝ dulce ponẽs: tenebras lucẽ, & lucẽ tenebras appellãs. Cũ igitur corripiẽtur propter duas iniquitates suas, cõgregabuntur (ait) super eos populi, ut uidelicet propter seditionis authorem, quẽ sibi elegerũt, tradant in manus gladij: & propter hoc qđ

Peccatum Israhel duplex in Gabaa, Iud. j.

j. Reg. 8

Esa. j.

Duæ iniqtates Iudæorũ. Hier. 2

Esa. 5.

Christũ negauerũt, uulpium, id est, malignorũ spirituum partes sint. Sequitur. ⌊ Effraim vitula docta diligere trituram, ⁊ ego transiui super pulchritudinẽ colli eius. Ascẽdam super Effraim, arabit Judas, confringet sibi sulcos Jacob. ⌋ Quærebas forte admirans, quæ causa uel quod uinculũ tam forte populũ illũ idolatriæ subligatũ tam diu tenuerit ex diebus Gabaa, imò & ex diebus Aegypti: sicut superius ait, ista subsannatio eorũ in terra Aegypti. Quasi istud quæreres, causam ueram habili atq; eleganti similitudine cõuenienter exprimit. Effraim (inquit) uitula docta diligere triturã. Consuetudo hic terrę promissionis tangitur, ubi uitulæ cũ cæteris animalibus fruges terere consueuerũt. Cũ aũt grauissimo labore fatigãtur, solent prodire ab area. Iterum aũt diligentes aream, eo ꝙ fruges in ea comedant, unde est illud, Non alligabis os boui trituranti: sponte ad aream redeunt. Igitur Effraim similis est uaccæ uitulæ, quia didicit aream terere: Et nõ solũ didicit, uerumetiam à nimia consuetudine cœpit amare quod docta est, licet trituratio laborẽ inferat. Sic & populus Israheliticus, licet frequenter affligeretur, & multa aduersa pateretur propter idolatriam: tamẽ uoluntates suas & ingluuiem uentris sequi desiderans, ultro ad idola reuertebatur. ¶ Poterat hoc ipsum alia quacunq; similitudine quam per eiusmodi uitulam designari, sed mira proprietate usus est intuitus spiritus prophetici, dum talem proponere similitudinem maluit: Nam quia uitulos colebat Effraim siue Israhl' scissus à domo Dauid, imò & coluit ab initio uitulum, quando egressus est de terra Aegypti, pulchre nimis eadẽ gens hic uitula dicta est, dum arguitur, quod à uero deo fornicando cultui uitulorum succubuerit. Magnam deinde sonat iram dicendo, & ego transiui super pulchritudinem colli eius, ascendam super Effraim. Pulchritudo nanq; colli superbiam designat eorundẽ peccantium, & in peccatis suis complacentiũ sibi. Porrò, transitus siue ascensus, de quo dicit: Ego transiui siue ascendã Effraim, tam futuro q̃ præterito tẽpore certissimum esse significans quod facere intendit, uindicta est eadẽ quam in Exodo legimus præscriptam his uerbis. Populus duræ ceruicis es, semel ascendam in medio tui, & delebo te. Nec uana illa cõminatio extitit Semel em̃ ascẽdit, semel humanatus est, semel passus, mortuus ẽ, & resurrexit, & in cœlum ascendit: & tunc demũ illum populũ dura ceruice ascensus sui nimis impatientem deleuit. Quod hic pulchritudo colli, hoc ibidem dicitur ornatus, cũ dominus dicit. Iam nũc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi, Deposuerunt ergo filij Israhel ornatũ suum à monte Oreb. Q̃diu peccator ornatus incedit, id est, in peccatis suis superbit, q̃diu pulchram ceruicẽ erigit, complacendo sibi, lætabũdus quod male fecerit, & exultans in rebus pessimis: quodammodo nescit deus quid faciat illi, nescit misericordia quali aditu ad illum ueniat remota seueritate iudicij: atq; iccirco cũ dixisset sententiam iudicialem, populus duræ ceruicis es. semel ascendam in medio tui & delebo te: protinus consiliũ offerens, iã nunc (ait) depone ornatum tuum ut sciam quid faciam tibi, id est, humiliare pœnitendo, ut miserear tui. Igitur quod hic ait, & ego ascendi siue ascendã super pulchritudinem colli eius, uidelicet uitulæ diligentis trituram, id est, populi totiens tamq; pertinaciter recurrẽtis ad idolatriã: illã designat irã, quã tũc idẽ populus bibit usq; ad fundũ calicis, qñ deus hõ factus in medio eius ascẽdit. Ex tũc em̃ confracta est pulchritudo ceruicis, qa ceciderũt in ore gladij & in omnes gentes captiui ducti sunt peccatores superbi. Porrò idem ascensus, sicut in ruinam superborum blasphemantium, ita & in resurrectionem positus est humilium credentium atq; confitentiũ. Sequitur ergo. Arabit Iudas, confringet sibi sulcos Iacob. Ecce uidemus, & orbis uniuersus nouit, quia contrita ceruice Effraim, arauit Iudas, & Iacob sulcos sibi confregit: quia disperditis incredulis Iudæis, qui negauerũt filium Dauid, sicut olim recesserat Effraim à domo Dauid, euangelicæ prædicationis uomer corda gentium exarauit & Iacob, id est, supplantator, uidelicet gentilis populus, sulcos sibi confregit, agriculturam exercens ad seminandum uel recipiendum semen uerbum dei. Iudas arauit, quandoquidẽ Iudæis erant Apostoli secundum hoc ipsum nomen quod est Iudas, id est, confessio, primi confitẽtes Christũ filiũ dei uiui gentibus p̃dicauerũt: ipsę aũt gentes Iacob effectæ sunt, quia supplantauerũt Esau, dũ primogenita salutis tulerunt quæ fuerant Iudæoꝝ. Arando sulci fiunt, confringendo autem sulcos id quod aratum est, idoneum fit ad semen contegendum atq; confouendum. Cõgratulatur protinus propheticæ gratiæ spiritus agricolis siue

Supra 7.

Cur vitulę similitudo affertur hic.

Pulchritudo colli sup̃bia ẽ

Exo. 33.

Prouer. 2.

Gẽtiles facti sunt Iudas.

aratorib'

aratoribus istis, & dicit. ⌊ Seminate vobis in iustitia, metite in ore misericordię: innouate vobis nouale. ⌋ Seminant quippe prædicatores quando uerbum annunciant, metunt autem quando de credentiũ confessione exultant. Iccirco sic pulchre distinctũ est, seminate uobis in iustitia, metite in ore misericordiæ: qa uidelicet (sicut Apl'us ait) corde creditur ad iustitiã, ore aũt confessio fit ad salutẽ. Et quia sua quisq; iustitia uel salute contentus esse nõ debet, sed dare operã ut etiã alios saluet, subiungit atq; ait. Innouate uobis nouale. Nouale quippe innouare, est inculta prius loca excolere: utputa saltibus explanare. Porrò gentes prius erant quasi syluæ: nimirũ à feris, uidelicet malignis spiritibus obsessæ. Nã ecõtra comparatione gentium Iudæi domus erant pulchræ, terra occulta & ciuitates opulentæ. Vnde Psalmista cum dixisset: Ecce audiuimus eam, scilicet ecclesiam siue dominicæ incarnationis & sanctificationis eius archam, in Effrata, quæ est Bethleem, per Effratam Iudæos intelligi uolens: statim quia de Iudæis ad gentes eadẽ sanctificationis archa transiuit, subiunxit atq; ait. Inuenimus eã in campis syluæ, id est, in gentibus qui de sylua campi, de infructuosis cultiles facti sunt & fœcundi. Igitur innouate uobis nouale, i. gentibus euãgeliũ Christi prędicando nouã ecclesiã: nouũ acquisitionis populũ uobis parate deo ad uestrã salutẽ & gloriam acquirite. Et quia cũ plenitudo gentiũ subintroierit, futurũ est ut cũ misericordia respiciat uitulam, id est, synagogã illam, cuius super pulchritudinẽ colli nunc tam seuere transiuit. Sequitur & dicit. ⌊ Tempus autem requirendi dominũ cum venerit qui docebit vos iustitiam. ⌋ Tempus quippe requirendi dominũ reliquijs Israhel tunc erit, cũ plenitudo gentiũ subintroierit. Tunc em̃ ueniet dñs & docebit eos iustitiã, iniquitate auersa, quemadmodũ & Apl'us cũ dixisset, quia cæcitas ex parte contigit in Israhel, donec plenitudo gentiũ subintroierit, et sic omnis Israhel saluus fieret: testimoniũ propheticũ apponens, sicut (ait) scriptũ est. Veniet ex Syon, q eripiat & auertat impietatem ab Iacob.

Rom. 10

Nouale ex gentibus.

Psal. 131

Rom. 11.

Esa. 59.

FINIS LIBRI QVARTI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER V.

PRopter prophetiæ præsentis ordinem illustrius retinendũ, iam dictũ, & iterum atq; iterũ dicendum est, quia ab eo quod a't, non est ueritas & nõ est scientia in terra: septies usq; ad finem uoluminis peccata commemorat atq; replicat, & per singulas uices in Christũ sermo recurrit: qui solus omnium credentiũ atq; pœnitentium iustitia est. Secũda iam uice ab eo quod ait: Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, longa & uehementi declamatione peccatorũ declamauit abundantiam sic concludens. Tempus autem requirendi dominũ cum uenerit q docebit uos iustitiam. Tertio nunc eadem peccata repetens dicit. ⌊ Arastis impietatem iniquitatem messuistis, comedistis fructũ mendacij, quia confisus es in vijs tuis ⌋ Aptissime per similitudinem arantium, metentium, & fructus suos comedentium, pertinaciam incorrigibilium denotat peccatorum: qui male incipiendo, in peius proficiunt, & pessime finientes deficiunt. Sicut em̃ hæc per incrementa differunt, arare, metere, & comedere fructũ: sic in peccatoribus distantiã per incrementa peccati diuinũ perpẽdit iudiciũ. Deniq; cũ proposito peccati opere corruptus laborat animus, uersatq; cogitatu intimo, qualiter uolũtatẽ impiã ad opis pducat effectũ, arantiuel semināti similis est. Cũ aũt expleto iniquitatis ope exilit lætabũdus q; male fecerit, & exultãs in rebus pessimis, similis est metẽti. Cũ deinde ad hoc etiã eruperit, ut superbo spũ, sua cõtra redarguentẽ legẽ dei peccata defendat, & securus incedat corde impœnitẽti, similis est ei q post messem recõditos fructus comedit. Proinde cum dixisset, comedistis fructum mẽdacij, continuo quasi quęrer etur ab

Supra. 4.

Supra. 6

Incremẽta peccati.

Prouer. 2

aliquo

aliquo illorum cui hæc dicit: quomodo uel quare dicis quod comederim fructũ mendacij

Peccatũ Originale.

subiunxit atq; ait. Quia cõfisus es in uijs tuis. Idem enim est ac si dicat. Quia tu peccata tua superba ceruice defendis. Eisdem incrementis originale, id est Adæ peccatũ, peractum est Primo quippe impietatẽ arauit, quãdo dei similitudinẽ appetiuit. Nisi enim intus prius tumuisset, nisi diuinitatẽ uel diuinę maiestatis similitudinẽ appetisset, foris tentatus tam facile nõ cederet. Deinde iniquitatẽ messuit, quando positum sibi præceptũ de ligno scientiæ boni ac mali transgressus est, inobediens uoci domini. Deinde comedit fructum mendatij,

Peccatũ Hieroboam.

quando in ipso peccato sibi complacuit, seq; aduersus redarguentem deũ defendit. Exinde omnis uitiosa propago uitiati parentis eadem incrementa contraxit. exempli gratia, ut ille Effraim siue Hieroboã: cuius peccatũ totiens in sanctis & propheticis cõmemoratur literis,

3. Reg. 12

Arauit nãq; impietatẽ, quando excogitauit consiliũ & dixit: Nunc reuertetur regnũ ad domũ Dauid, si ascẽderit populus iste ut sacrificia faciat in domo domini in Hierusalem &c. Messuit iniquitatẽ, quando excogitato consilio fecit duos uitulos aureos & dixit. Ecce dij tui Israhel qui te eduxerũt de terra Aegypti. Comedit fructum mẽdatij, dũ ita regnãdo nõ

Peccatũ Iudęorũ i Christũ.

cũ deo, prophetas ad se missos in sermone dei (sicut scriptura refert) incorrectus cõtempsit & cõfisus est in uijs suis in uitulis suis. Ad summũ cœtus ille Iudaicus, q nõ utcũq; recessit à domo Dauid, sed etiã crucifixit filiũ Dauid, tũc arauit impietatẽ qñ quærebãt principes sacerdotũ & scribę qũo illũ interficerẽt. Messuit iniquitatẽ, qñ petierũt & obtinuerũt à Pilato, ut interficerẽt eũ, Fructũ mẽdatij nũc usq; comedũt, q uidelicet mendaciũ siue mẽdacij

Mat. ult.

fructũ data militibus pecunia copiosa cõparauerũt, ut dicerẽt, ga discipuli eius nocte uenerunt & furati sunt eũ nobis dormientibus. Diuulgatũ est eñ uerbũ istud apud Iudæos usq;

Rom. 10.

in hodiernũ diẽ. Et cõfidunt in uijs suis, dũ iustitiã suã statuere uolẽtes: iustitiæ dei nõ sunt subiecti. Vbi sicarando, sic metẽdo, sic nihilominus comedẽdo siue cõfitendo peccatũ cumulatũ atq; roboratũ est, iã profecto iudicij uel sententiæ uindicis tẽpus & locus est. Sequitur ergo ⌊In multitudine fortiũ tuoꝝ consurget tumultus in populo tuo, & omnes munitiones tuę uastabuntẽ. ⌋ Quicũq; modis supradictis peccata sua consummat, recte fortes suos habere dicitur, fortes utiq; malos, bonis fortibus contrarios. Quales fuere forte

Tres fortes Dauid, boni

Dauid fortes primi, ad ꝗs cæteroꝝ fortiũ nullus puenit. Tres illi fortes, tres eius fuere uirtutes, uidelicet sapiẽtia, humilitas, & fortitudo: quas scriptura taliter designat, breuiterq; comprehẽdit. Hæc noĩa fortiũ Dauid, Dauid sedẽs in cathedra sapiẽtissimus inter tres. Sedens

2. Reg. 23.

in cathedra sapiẽtissimus, hoc est sapiẽtia. Ipse eñ quasi tenerrimus ligni uermiculus. Hæc

Fortes mali.

est humilitas, qui octingentos interfecit impetu uno. Hæc est fortitudo, fortibus illis contrarios, fortes habent isti, uidelicet insipientiã, superbiã, & temeritatẽ, quã putant ueram esse fortitudinẽ, & proinde nullã merentur clementiã, citamq; experiuntur uindictã. Hoc est quod ait. In multitudine fortiũ tuoꝝ consurget tumultus in populo, & omnes munitiones tuæ uastabuntur. Sic factũ est & quando decẽ tribus captiuæ translatæ sunt in Assyrios, sic factũ est qñ Iudæi, uincẽtibus Romanis, ceciderũt in ore gladij, & in oẽs gentes captiui ducti sunt. Consurrexit eñ tumulus in populo illo, triplici discordia (sicut historię referũt) cõtra semetipsum diuiso, & oẽs munitiones eius uastatæ sunt, ita ut nõ relinqueretur lapis super lapidẽ. Hoc euenit in multitudine fortiũ, id est, propter multitudinẽ fortiũ eius, de qũ

Psal. 58.

libus iam dictũ est: quia uidelicet tales fuere Iudæi male fortes, sicut testatur ipse saluator in psalmo dicens. Quia ecce ceperunt animam meã, & irruerunt in me fortes. Nunc ad ipsos deuastandos apostropham faciens, dicit propheticus sermo. ⌊ Sicut vastatus est Balmana a domo eius qui iudicauit Baal in die pęlij, matre super filijs allisa: sic fecit

Prœliũ Gedeonis contra Madian.

vobis Bethel a facie malitię nequitiaꝝ vestraꝝ. ⌋ Nota rei gestę historia est, cui uastationẽ illorũ similẽ fore denũciat. In libro nãq; Iudicũ scriptũ est, angelũ apparuisse Gedeoni, qui dixit ei. Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israhel de manu Madian. Ac dein

Iud. 6.

ceps. Tolle taurũ patris tui, & alterũ taurũ annorũ septẽ, destruesq; aram Baal quæ est patris tui, & nemus quod circa aram est succide. Hoc facto, iubente dño perrexit cũ. CCC. uiris, & uicit Madian mirabili genere pliij. Diuisit trecẽtos uiros, & dedit tubas in manibus eorũ, lagenasq; uacuas ac lãpadas i medio lagenarũ. Ingressusq; ipe & ccc. uiri q cũ eo erãt in parte castrorũ incipiẽtib⁹ uigilijs noctis mediæ, & custodib⁹ suscitatis, cœperũt buccinis

clãgere,

clangere, & cõplodere inter se lagenas. Cunq; per gyrũ castrorũ in tribus personarent locis, & hydrias confregissent, tenuerũt sinistris manibus lãpadas, & dextris sonãtes tubas, clamauerũtq;, Gladius dñi & Gedeonis. Oia itaq; castra turbata sunt, & mutua se cæde truncabant fugientes, cõclamantibus & psequentibus uiris Israhel. Apprehensi sunt & interfecti duo uiri Madian. Oreb & Zeb, & deinde Zebee & Salmana reges Madian. Diẽ illũ appellat hic propheta diẽ prælij, cũ dicit, Sicut uastatus est Salmana à domo eius q iudicauit Baal in die plij. Nã qui iudicauit Baal, ipse est Gedeon. Vnde uocatus est Hieroboã, eo q dixisset pater eius, ulciscatur se Baal de eo q suffodit arã eius. Porrò, Esaias diẽ eundẽ, diẽ appellat Madian. Iugũ (ait) oneris eius, & uirgã humeris eius, & sceptrũ exactoris eius superasti, sicut in die Madian. Vterq; tã iste q̃ ille, triumphũ Christi, quo triũphauit tam de inuisibilibus q̃ de uisibilibus hostibus suis, triũpho illi assimilauit, quo taliter triũphauit Gedeon de Madian cũ illis. CCC. uiris. Nimirũ Psalmista q̃q; inimicos dei, hostes & aduersarios Christi, illis principibus Madian, quoꝝ unus fuit hic Salmana, similes imprecat fore in ruina. Deus (inqt) pone principes eoꝝ sicut Oreb & Zeb & Zebee et Salmana. Magnũ & memorabile pliũ, cuius secũdũ similitudinẽ spũale bellũ dñi tribus prophetis testibꝰ, Esaia, Dauid, & isto Osee cõfirmatũ & pnunciatũ est fore gerendũ. Nã sicut à catholicis atq; orthodoxis est tractãdo depromptũ, Gedeon Chri. CCC. cũ eo uiri pdicatoꝝ sanctæ trinitatis typũ gesserũt, Madian uero cũctoꝝ Chri inimicoꝝ, q̃ uiri illi nõ gladios, sed sinistris qdẽ manibus atq; in lagenis lãpadas, dextris uero sonãtes tenuere tubas, eius rei typus extitit, q̃ sancti pdicatores in minore suoꝝ salutẽ, corpoꝝ, in maiore uero cura uerbũ pdicatõis habuerũt. Cõfractis hydriis siue lagenis lãpades micuerũt, cõcrepante sonitu tubaꝝ, & hostes in fugã uersi disperierũt: qa prostratis in morte corporibus, magnitudo gratiaꝝ, q̃ in illis erat occultior, magis claruit p signa miraculoꝝ, & sic dissipata sunt cõtraria Chro molimina hostiũ, malignorũ spirituũ siue impiorũ hoim. ¶ Nũc secundũ literæ psentis ordinẽ siue tenorẽ cœptũ psequamur itellectũ. Sicut uastatus est (inqt) Salmana à domo eius q iudicauit Baal in die plij, matre sup filios allisa: sic fecit uobis Bethel à facie malitiæ nequitiaꝝ uestraꝝ. Nõ dixit, sicut uastatus est Madian, sed sicut uastatus est Salmana, q fuit rex Madian: sic em̃ ibidẽ scriptũ est. Dixitq; Gedeon ad uiros Sochot. Date (obsecro) panes populo q mecũ est, qa ualde defecerũt, ut possimus persequi Zebee & Salmana reges Madian. Quo uastatus est ille Salmana? Cũ cõprehẽdissẽt eos Gedeon, uidelicet Zebee & Salmana dixit ad eos. Quales fuerũt uiri q̃s occidistis in Thabor? Qui responderũt. Similes tui, & unus ex eis q̃si filius regis. Quibus ille ait, Fratres mei fuerũt, filij matris meę. Viuit dñs si seruasssetis eos, nõ uos occiderẽ, & cætera q̃ concludunt sic. Surrexitq; Gedeon, & interfecit Zebee & Salmana. Iccirco propheta cũ dixisset, sicut uastatus est Salmana à domo eius q iudicauit Baal in die plij, addidit, matre sup filios allisa: qa uidelicet matrẽ ipsius Gedeon uehemẽter allisẽrãt sup filios, q̃ꝝ mors maternoꝝ uisceru allisio nõ esse nõ poterat: quã etiã ob causam noluit seruare Gedeon, sed interfecit eundẽ Salmana. Sic fecit uobis (ait) Bethel à facie maliciæ nequitiarũ uestrarũ. Siue ad illius tẽporis statũ respicias, quo decẽ tribus in Assyrios translatæ sunt: siue ad illius, q̃ Iudæi Romanorũ gladijs excisi sunt: uera est utrobiq; similitudo, qa proide hæc passi sunt, q̃ & priores illi prophetas occiderũt, & iuniores isti Christũ & aplos interfecerũt: & hoc faciẽdo matrẽ sup filios allisẽrũt. i. ecclesiã dei graiter cõtristau erũt. Illis fuit Bethel ciuitas eiusdẽ nois, in qua unũ posuerãt de uitulis q̃s coluerunt: istis aũt Bethel extitit ipsa domus dñi, quæ erat in Hierosolymis secundũ interpretationẽ nois, interpretat em̃ Bethel domus dei, in q̃ nõ deo, sed mãmonæ seruierũt. Illa domus fecit eis à facie malitiæ nequitiarũ ipsorũ, ut sicut uastatus est Salmana, sic ipsi uastarentur & ultimũ paterent exterminiũ. Quare? Quia uidelicet iã nõ erãt sicut Abrahã uel sicut Israhel, sed sicut Salmana q rex erat Madianites, qd nomen interpretat cõsummatio, significãs eos in omni nequitia cõsummatos modis oibus, de qbus supra dictũ est, arãdo ipietatẽ metẽdo iniquitatẽ, comedẽdo fructũ mẽdacij, et cõfidẽdo in uiris suis. Dicat illis igit Gedeõ qd interpretat circuiens uterum, scilicet dñs noster Iesus Christus, qui non de uirili semine conceptus, sed semetipsum de cœlo ueniens, introiuit et impleuit uirginis uterum. Quales fuerunt uiri quos occidistis in Thabor? Et sit sensus. Quid uobis conscientia uestra respondet

Esa. 9. Triũphꝰ Chri similis triumpho Gedeõis

Psal. 82.

Salmana uastatus

Iud. 8

Bethel.

Gedeon typus Chri.

Mat.23 respondet, quales fuerunt illi quos misi ad uos, ex quibus occidistis & crucifixistis, ex qui-
bus flagellastis in synagogis uestris, & persecuti estis de ciuitate in ciuitatē? Nō em̄ ueritas
ream illorū cessat conuenire conscientiā, sed semper accusantes secū cogitationes circumse-
Roma. 2 runt. Dicuntur aūt hoc fecisse in Thabor. Et recte, quia Thabor interpretatur uenies lu-
men: & ipsi in aduentu & propter aduentū ueri luminis, quod est Christus, hoc fecerūt, no
lentes uidere aut ab aliquo uideri siue demonstrari tantū lumen. Respondēt illi. Similes tui,
& unus ex eis quasi filius regis. Nequaq̄ em̄ respondere nō possunt, quia non ignoranter,
sed scienter peccauerunt, & liquido sciebant eos similes fuisse Christi, uidelicet prophetas
& sapientes & scribas, & unū ex eis quasi filiū regis, imò uerū filiū regis qui hoc ipsum re-
quirit, qui cōscientias eoꝝ conuincit, qui ad iudiciū mortis iubet eos produci, fratres (inq;)
mei fuerunt, filij matris meæ. Si seruassetis eos, non uos occiderem. Vere fratres suos esse
Christus beatos apostolos dicit, quia & anteq̄ clarificassent eū passionibus uel mortibus su-
is, dixit Mariæ cū resurrexisset à mortuis. Vade ad fratres meos & dic eis. Ascendo ad pa-
Iohan.20 trem meū & patrem uestrū. Sunt & filij matris eius, uidelicet supernæ Hierusalē quæ ē ma-
ter omniū nostrū, cuius & Christus secundū carnē filius factus est, filius singularis, primo-
Gala.4. genitus ex mortuis. Si seruassetis eos (inquit) non uos occiderē, quia uidelicet dimissus fu-
isset Iudæis reatus quoq; mortis Christi, si post resurrectionē eius apostolis ei⁹ credidissent,
secundū orationē qua orauit quando illū crucifixerunt. Pater dimitte illis, nō em̄ sciunt qd
faciunt. His præmissis, continuo saluatoris eiusdē grām, qua iustificantur credentes electi,
Lucæ. 23 fic eloquitur persona dei patris. ¶ Sicut mane transit, pertransijt rex Israhel: quia pu-
CAP. XI. er Israhel, & dilexi eum, & ex Aegypto uocaui filium meū. ¶ Sensus iste est. Rex Isra-
hel non nisi deus esse debuerat, & Christus dei filius, quē patriarchaꝝ fides expectauerat.
Vnde cū quærerent regē filij Israhel, displicuit sermo in oculis Samuelis, dño quoq; dicen-
1. Reg. 8. te ad eū. Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Verū nequaq̄ expectauit tempo-
ra legitima regni dei, quisquis in Israhel regnare potuit, sed certatim in alterutros insur-
Transitorius rex Israhel. gendo, reges q̄ alios percutiendo alij regnauerunt quousq; regnaret Herodes, qui non erat
de genere Israhel. In illo cessauit homo transiturus regnare in ISRAHEL, quamuis
quidam de posteris eiusdem Herodis aliquas post illum lacerauerint potius quàm rexe-
rint eiusdē regni partes, quia tunc rex Christus natus est, cuius regnum non transit, sed in
æternū permanet. Igitur transire & cessare debuit rex Israhel, eo maxime tēpore, quando ta-
lis erat rex Herodes, qui neq; de Iuda neq; de ulla esset tribu Israhel, quo tēpore uerus rex
Christus natus est. Nimirū ita factū est. Nam sicut mane transit, pertransiit rex Israhel, & fi-
nitū est terrenū regnū Israhel. Et quidē cito mane transit, ueruntamen iterū reuertitur: rex
autē eiusmodi siue regnū Israhel non reuertetur amplius. Recte ergo cū dixisset, sicut ma-
ne transit, non cōtentus fuit dixisse, transiit rex Israhel, sed omnimodū & irreuocabilē ex-
primēs transitum, pertransiit (inquit) rex Israhel, quia iam ultra nō rediturus est: sicut mane
Puer Israhel Christus. transit quidē, sed iterū transmissa nocte redituꝝ est. Quare? Quia puer (inquit) Israhel, sub-
auditur natus est, qui solus cœlesti imperio regnare debeat in Israhel, quē quærebat ad per-
Matth.2. dendū Herodes ille alienigena rex. Et dilexi eū, ait, uidelicet iuxta aliū prophetā, per quem
Esa.42. hic idē deus pater locutus est. Ecce puer meus, suscipiam eū, electus meus, complacuit sibi
Matth.17 in illo anima mea. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. Et rectissime pu-
et iste præsenti loco dicitur Israhel, propter illud quod sequitur, & ex Aegypto uocaui fi-
lium meū. Iste nanq; puer ptulit tētationes siue tribulationes Israhel incipiens ab eo, quod
fugit ex Israhel in Aegyptū, ubi quondā ille peregrinatus est Israhel. Quod sciens diuinus
Mat.2. Euangelista, cū dixisset: qui consurgēs accepit puerū & matrē eius nocte, & secessit in Ae-
Ex Aegypto uocaui fi. me. gyptū, & erat ibi usq; ad obitū Herodis, continuo testimoniū hoc ita subintulit. Vt adim-
Gene.37 pleretur quod dictū est à dño per prophetā dicentē: Ex Aegypto uocaui filiū meum. Vbi
seruiuit propter peccata sua domus Israhel, quia uendiderant fratrem suū Ioseph, illic exul
factus est iste rex Israhel. Vocatus ex Aegypto, quadraginta diebus tentatus est in deser-
to. Illic quondā Israhel, egressus ex Aegypto, tētatus est, quia tētauit deū in deserto quadra-
ginta annos, quia deliquit detrahēdo terræ repromissionis, quam p quadraginta dies explo-
Nu.14 rauit, & iccirco diē pro anno computante illi iudice deo, manfit illic (ut dictū est) quadra-
ginta an

ginta annos. Hic aũt, qui non tentauit, sed tentatus est, statim post quadraginta dies in uerã repromissionis terrã introire, suosq; auditores introducere cœpit, p̃dicando, dæmones eñci endo, & cætera miracula faciẽdo: mortẽ patiendo, & à mortuis resurgendo, atq; in cœlum ascendendo. Recte igitur hic filius præsenti loco Israhel dictus est, & pulchre ad illã eius fugam in Aegyptũ & reditũ hoc pertinet testimoniũ ab Euangelista sumptũ. Ex Aegypto uocaui filiũ meũ. Et quidẽ populus quoq; Israhel, cũ uocaretur ex Aegypto, filius dictus est, sicut scriptũ est. Dicesq; ad Pharaonẽ. Hæc dicit dñs, Filius meus primogenitus Israhel. Dixi tibi, dimitte filiũ meũ ut seruiat mihi, & noluisti dimittere eũ. Ecce ego interficiam filiũ tuũ primogenitũ. Ergo populus quoq; Israhel pro parte elector̃ filius quidem dictus est, sed hoc nõ nisi gratia huius qui filius est unicus, non adoptatus, sed genitus, q̃ de populo illo secundũ carnẽ nasciturus erat, ut multos filios per passionẽ suã in gloriam adduceret, nõ dedignatus eos habere fratres & cohæredes. Alioquin, nisi uenisset qui uenturus erat hic dilectus filius dei, Israhel quoq;, sicut cæteræ gentes, nequaq̃ poterat tanti patris filius dici, testante Apl̃o, qui cũ ex illo sit populo, tamen dicit. Eramus eñ & nos aliquando natura filij iræ, sicut & cęteri. Quod si quæras quid olim factũ sit, quando Israhel de Aegypto ascendit: quoniam quidẽ (sicut Euangelista dicit) tunc quando puer Iesus in Aegyptũ fugit, & inde rediit: impletũ est illud quod dictũ est à dño per hunc prophetã dicẽtem. Ex Aegypto uocaui filiũ meũ. Audi quod sequitur. ¶ Vocauerunt eos, & sic abierunt a facie eorum. Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant. ¶ Hic iam quarto peccata eiusdẽ populi replicans, ad superiora tempora sermo recurrit. Et est sensus. Ego quidẽ uocaui tunc tẽporis filios Israhel ex Aegypto, at illi tunc non exierunt ex Aegypto præterq̃ paucissimos. Corpore quidẽ exierunt, sed animo non exierunt. Alij uocauerunt eos & ipsi me contemnentes, potius secuti sunt illos. Deniq; cũ corpore ex Aegypto exirent, usq; adeo mente in Aegypto remanserunt, ut simulachris Aegyptijs sacrificarent, insuper & Baalim immolarent. Et quidẽ Hieroboal, qui & Gedeon, destruxit idolũ Baal, sed postea ad immolandũ illi reuoluti sunt, uocantibus maxime regibus suis & impia Iezabel: & à facie illor̃ taliter abeundo, nequaq̃ ex Aegypto se exisse testati sunt, qui peccata Aegyptiaca non deseruerunt: ¶ Et ego quasi nutritus Effraim portabam eos in brachijs meis, & nescierunt quod curarem eos. ¶ Miram dei patientiã, cuius & Paulus in Actibus Apl̃or̃ meminit his uerbis, & per quadraginta annor̃ tẽpus, mores eor̃ sustinuit in deserto: præsens locus, quãuis breuiter, magnifice satis innuit. Et ego (inquit) quasi nutritus Effraim, portabã eos in brachijs meis. Sicut eñ nutritius puerulũ, qui nondũ ad intelligibilẽ ætatatẽ peruenit, sed nec discretionẽ adhuc habere potest boni ac mali, patienter sustert, & infantiles eius ineptias, quamuis interdũ cõmotus reuerberet, adhibitis sæpius consolatur blandimentis, & quamlibet ingratũ portat in brachijs: sic dñs deus, qui hæc loquitur, populum rudem & spiritualia nescientẽ mysteria cœlestis regni dei, patienter sustinuit: & quãuis multor̃ ex illis corpora prosterneret in deserto, resiliuit tamen multis & magnis blandiebatur miraculis, circũducendo illos & docendo (ut Moses ait) & custodiẽdo quasi pupillam oculi sui. Hoc est quod ait, & portabã eos in brachijs meis. Per brachia nanq; fortitudinẽ eor̃, quæ facta sunt miracolor̃ uult intelligi. Vnde scriptura cũ dixisset, indurauitq; dñs cor Pharaonis regis Aegypti, & persecutus est filios Israhel, continuo subiunxit. At illi egressi erant in manu excelsa. Et Psalmista. Et eduxit Israhel (inquit) de medio eius in manu potenti & brachio excelso. Nec uero ab re per nomen hic Effraim exprimitur, cũ hæc una tantũ tribus fuerit illius populi: sed quia maior ingratitudo tribus illius extitit, in eo qđ Hieroboam de tribu Effraim uitulos aureos fecit, recte grauius eadẽ tribus denotatur, ubi cunq; potiora super ingratã gentem cõmemorantur beneficia dei. Et nescierũt (inquit) qđ curarem eos. Reuera nescierũt in tantũ, ut dũ ipse quedam curationis ligamenta, id est legalia daret illis præcepta, illi perterriti & pauore concussi, starent procul dicentes Mosi, Loquere tu nobis & audiemus. Non loquatur nobis dñs, ne forte moriamur. Econtra Moses ut scirent, quod dñs non occidere, sed curare uellet eos, Nolite (ait) timere. Vt eñ probaret uos, uenit deus: & ut terror illius ac pauor esset in uobis: & non peccaretis. Secundum sensum uerborum eorundem quæ tunc locutus est dominus, sequitur in propheta & dicit.

Exod. 4.

Ephe. 2.

Iud. 8.

Actu. 13.

Nutritius Effraim.

Nũm. 14. & 16 Deut. 32.

Exo. 14. Psalm. 135.

Exo. 20.

Deut. 18 ¶ In funiculis Adam trahã eos, in funiculis charitatis. ¶ Cum eñ dixisset Moses, Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi dominus deus tuus ipm audies: subiungens protinus, ut petisti (ait) à dño deo tuo in Oreb, quando concio congregata est, atq; dixisti. Vltra nõ audiam uocẽ dñi dei mei, & regẽ hunc maximũ amplius nõ uidebo, ne moriar. Et ait dñs. Bene omnia sunt locuti. Prophetã suscitabo eis de medio fratrũ suorũ, similẽ tui, & ponã uerba mea in ore eius, loquetur q; ad eos oĩa quæ p̃ceperoĩ li. Qui aũt uerba eius q̃ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existã. Deniq; sicut illic in eiusmodi uerbis, ita & hic dicendo, in funiculis Adã trahã eos, in funiculis charitatis, incarnationẽ unigeniti filij sui deus pater hominibus repromittit. Quando eñ hoc factũ est, tunc reuera prophetã suscitauit deus hominibus de medio fratrũ suor, similẽ Mosi, id est, deũ talẽ factũ cui possent hoies loqui sicut locuti sunt Mosi, cui dixerat, Loquere tu nobis, & audiemus. Non loquatur nobis dñs, ne forte moriamur. Et tũc in funiculis Adã traxit nos, utpote factus filius Adã siue filius hominis, qui funiculi sunt charitatis. In eo nãq; q̃ factus est ex carne Adã filius hominis, miro modo sibi nos colligauit, & traxit ad se in funiculis charitatis: & ex eo scimus q̃ curet nos, nã eatenus & nescierunt (ait) q̃ curarem eos. Funiculos earundẽ attritionẽ in eo maxime tandẽ intendit, q̃ ueniens in hunc mundũ peccatũ gulæ (per quod primus homo perijt, & per quod iam dicti filij Israhel tentauerũt deũ concupiscendo concupiscentiã in deserto) corrigeret in electis suis, informãdo illos ad operandũ cibũ, qui nõ perit, ad manducandũ & bibendũ sacramentũ corporis & sanguinis sui. Sequitur ergo. ¶ Et ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum, & declinaui ad eum vt uesceretur. ¶ Maxillis nanq; dentes radicati continẽtur, & per eas primũ cõminatus ad interiora cibus transmittitur. Recte ergo per maxillas gula denotatur, p quã primus (ut iam dictũ est) homo perijt: & per quã filij Israhel deũ tentantes, dixerunt. Nunquid poterit deus parare mẽsam in deserto, & cætera hmõi. Sed & cũ præsens adesset dicereturq; illis, Hoc est opus dei, ut credatis in eũ, quẽ misit ille. Dixerunt ei. Quod ergo tu facis signũ, ut uideamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducauerũt mãna in deserto. Hoc nimirũ intendebant, ut uel eodem modo, quo patres eor fine operis sui panẽ illũ manducauerũt, uel sicut ipse paulo ante de quinq; panibus & duobus piscibus satiauerat quinq; milia hoĩm, ita pasceret eos, atq; hoc modo quasi maxillis hiantibus, ciborũ quã habebãt, expromebãt cõcupiscẽtiã. Cũ ergo dicit. Et ero eis quasi exaltãs iugũ super maxillas eorũ, & declinaui ad eũ ut uesceretur. Hic est sensus. Et ego trahẽs illos in funiculis Adã, in funiculis charitatis (sicut iã dictũ est) reprimã atq; coercebo in illis intẽperatã edẽdi appetentiã, per quã primus homo perijt, & cui secundũ exemplũ eius nimiũ sunt dediti, dicendo illis, Operamini non cibũ qui perit, & cætera hmõi. Etenim ego sum panis uiuus q̃ de cœlo descendi: quo nimirũ descensu declinaui ad eum ut uesceretur, atq; uescendo pane hoc, uiueret quisquis in fide & obedientia bene operãs, infidelitatẽ atq; inobedientiã cuperet in semetipso euadere, per quã in primo parente male comedẽte fuerat mortuus. Sequit. ¶ Non reuertetur in terrã Ægypti, & Assur ipse rex eius, quoniã noluerũt conuerti. Cœpit gladius in ciuitatibus eius, & consumet electos eius, & comedet capita eor, & populus meus pendebit ad reditũ meũ. Jugũ autem imponetur eis simul, quod non auferetur. ¶ Quando ut supra dictũ est, in brachijs suis populum illũ portabat per desertũ, & panẽ, id est mãna dabat illi, uiui & uiuifici panis figuratiuũ, tunc multotiens murmurãdo contendebãt dicendo. Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. Quando aũt ipse per semetipsum declinauit ad eum ut uesceretur, q̃ se descendisse de cœlo testatus est panis uiuus, ut qui manducauerit ex eo nõ moriatur, eo tẽpore nõ erat tumultus iste in populo, ut constituens sibi ducem in Aegyptũ reuerteret, quinimo in ciuitate & templo illo plurimũ gloriabatur, sed nihilominus ipse Assur, id est diabol' rex est eius. Quare? Quoniã noluerũt (inquit) cõuerti, subauditur, ut uescerentur pane illo, qui, ut iã dictũ est, declinauit, id est qui de cœlo descẽdit ad hoc, ut uesceret operarius q̃squis opis dei. Quod aũt reuera rex eius ex tnuc sit Assur. i. diabolus, pro eo q̃d regẽ suũ, regẽ iusticiæ & principẽ pacis negauit & blasphemauit, & ad eum noluit cõuerti, claruit ex subsequẽtibus. Cœpit eñ (inq;) gladius in ciuitatibus eius, uidelicet q̃n populus ille a Romano exercitu cir-

Psalm. 108 Iohan. 6. Maxilla gulã designat. Psalm. 77. Iohan. 6 Exo. 16. Num. 14. Iohan. 6. Assur diabolus.

citu circũdatus est. Miro nãq; modo, anteq̃ hostilib⁹ machinis muri deforis pulsaretur, intus sedicioso; gladius innumera miserabiliũ ciuium corpora necabãtur: sicut mira & cunctis seculis peruulgata Hierosolymitani excidij tragœdia Iosepho describente testatur. Recte ergo & ueraciter dictũ, cœpit gladius in ciuitatibus eius, ga prius uastauit eos intus gladius, q̃ pauor foris ex hostiũ præsentia clausis incuteretur. Quod sequitur dicens. Et cõsumet electos eius, & comedet capita eorũ, id est, ac si dicat, quia destruet non solũ duces aut principes, sed & omnẽ principatũ eorũ, secundũ Danielis quoq; prophetiã: qui cũ dixisset & post hebdomadas. LX. occidetur Chrũs, & nõ erit eius populus qui eũ negaturus est, prosecutus est ita dicens. Et ciuitatẽ & sanctuariũ dissipabit populus cũ duce uenturo, & finis eius uastitas, & post finẽ belli statuta desolatio. Et deficiet hostia & sacrificiũ, & in templo erit abominatio desolationis, & usq; ad cõsummationẽ & finẽ perseuerabit desolatio. Cũ aũt (ut ait ille) & nõ erit eis pp̃lus qui eũ negaturus est, Iudæi cũ Christo nihil habeant, Christũ adhuc se expectare cõtendũt. Hoc est qđ p̃senti loco nũc dicit, & pp̃lus meus pendebit ad reditũ meũ. Pendent em̃ nũc inter utrũq;, utpote neq; deũ patrũ suo; habẽtes, neq; idola colẽtes, sicut quondã Baal & uitulos coluerunt. Et redibit quidẽ Chrũs ad eos, ita ut reliquiæ saluæ fiant: sed interim eis qui nõ credũt, iugũ impositũ est, qđ nõ auferetur, iugũ peccati & iugũ captiuitatis, qua in oẽs gentes captiui ducti sunt. Hoc intendens ac prospiciens, ut uidelicet reliquiæ saluæ fiant, continuo dicit. L Quomodo dabo te Effraim protegam te Israhel? Quomodo dabo te? Sicut Adama ponã te, vt Seboim. Conuersum est in me cor meũ, pariter conturbata est pœnitudo mea. Non faciam furorẽ iræ meę, non conuertar vt disperdã Effraim: quoniã deus ego, & non homo in medio tui sanctus. ⌟Notũ est Adama & Seboim ciuitates fuisse Sodomo;. Quinq; nãq; ciuitates fuerũt, Sodoma & Gomorra, Adama, & Seboim, & Balla, q̃ & Segor. Vnde & ipsa regio Pẽtapolis dicta est, Illæ ciuitates p ignẽ & sulphurẽ, ita subuersæ sũt, ut nullæ ex eis reliquiæ superessent. Cũ ergo dicit, qũo dabo te Effraim, protegã te Israhel? subauditur, qui protegi nõ mereris, statim q; meritã subiungit sentẽtiã dicẽs. Sicut Adama ponã te, ut Seboim: tantã illi populo cõminatur repulsam, ut ne reliquiæ quidẽ ex eo debeant saluari. Hoc dicto confestim quasi dolore cordis tactus intrinsecus, nimiã ipse sui seueritatẽ censet esse iudicij, & dicit. Conuersum est in me cor meũ, pariter cõturbata est pœnitudo mea. Et est sensus. Statim ut locutus sum aduersum te malũ, & crudelẽ protuli sentẽtiã, tetigit me pietas uincente misericordia, ueluti austeritatẽ iudicis pietas mitigat patris. Non faciã (ait) furorẽ iræ meæ, nõ conuertar ut disperdam Effraim, subauditur eo modo q̃ disperdidi Adama & Seboim nullis reliquijs eaꝝ reseruatis. Non ita cõuertar, nõ ita mutabor ab insita mihi clementia, ut taliter compleã furorẽ meũ, quoniã deus ego & non homo in medio tui sanctus. Homo dũ irascitur, accepta iniuria profunde læsus, eo totus intendit ut uindictã exigat, & de pœnis satietur eius qui læsit: nec em̃ pœnitentiã, sed solã (ut iam dictum est) quærit uindictam. Ego autẽ deus sum i medio tui sanctus, non pro furore uindictã aut pœnam, sed pro misericordia peccatoꝝ desiderãs pœnitentiã. L Non ergo ingrediar ciuitatem, ⌟Id est non indiscrete percutiã ad modũ hominis, qui cũ iratus (ut sæpe factũ est) offensam irruperit ciuitatẽ, furore ardens nullã ætatũ aut ordinũ siue cõditionũ habet discretionẽ, oẽs pariter inuoluens, uniuersos indiscrete percutiens, & fugientes insequens, & obuiantes iugulans. Secundũ hũc sensum dicit & Ap̃lus. Nunquid repulit deus populum suũ? Absit. Nã & ego Israhelita sum, ex semine Abrahã, de tribu Beniamin. Non repulit deus plebẽ suã quã præscinit. Et subinde. Quid dicit Heliæ responsum diuinũ? Reliqui mihi septẽ milia uirorum, qui non curuauerunt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt. ¶ Non ergo deus genti iratus est, sed incredulitati: quia non sic iratus est, ut nullas ex illo populo suo reliquias, si cõuertantur suscipere uelit. Non (inquam) iccirco Iudeus quisquam repellitur, quia gens Iudaica Christũ occidit: sed qui Christũ negat, siue Iudæus, siue Gentilis, ipsemet sese facit in sua persona repelli. Vnde loco supra memorato, cũ dixisset Daniel, & post hebdomadas sexaginta occidetur Christus, subiungens, & non erit ei populus (ait) qui eũ negaturus est. Non dixit non erit eius populus qui eũ occisurus est, sed qui eum negaturus est. Nam occisio Christi

Quõ nũc pẽdent Iudæi.

Roma. jj.

Gene. j4.

Gene. j9.

Clemẽtia dei

Deus ego & non homo.

Rom̃. jj.

3. Reg. j9

Danie. 9

Lucæ.23. occisoribus confitentibus sine dubio, donatur, secundū ipsius precē dicentis, pater dimitte illis. Non em̄ sciunt quid faciunt: negationis aūt pertinacia damnatur, nullāq; ueniam meretur. Itaq; non ut Adama & Seboim, quarū corporale incendiū nullus euasit inhabitantium posuit deus illū populū suū: quia corporali excidio multi superfuerūt, & reliquiæ exillis, subuerterent, cū intrauerit plenitudo gentiū, nisi sponte sua, nisi gratuita misericordia surorem iræ suæ repressisset: iusto ualde iudicio, sicut Adama, & sicut Seboim, nullis reseruatis reliquijs, perdidisset. Vnde & Esaias loquitur. Nisi dñs exercituū reliquisset nobis semē, Esa.1. quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorra similes essemus. Sequitur. ¶ Post dominum ambulabunt, quasi leo rugiet, quia ipse rugiet, & formidabunt filij maris, & auolabunt quasi aues ex Ægypto, & quasi columba de terra Assyriorum. Et collocabo eos in domibus suis, dicit dominus. ¶ Ideirco (ait) nō omnino disperdā, quia post dominū reliquiæ ambulabunt, id est, credent in Christū. Etenim Chrūs ab eis in tempore beneplacito cognoscetur & timebitur, sicut ex suo rugitu leo cognoscitur & formidatur. Ipse em̄ quasi leo rugiet, inquit. Hoc ipsum, nō semel contentus, repetit & dicit, quia ipse rugiet, & formidabunt filij maris. Dominus noster Iesus Chrūs quasi leo rugiēt, qñ infernum cōtriuit, & mortē uicit, secundū prophetiā Iacob dicentis. Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi ascendisti. Requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna. Quis suscitabit eū? Itaque post dñm rugientē, quēadmodū rugit leo, ambulabūt: & formidabunt, id est, in Christum deuicta morte, & spoliatis inferis glorificatū credent, eiusq; uestigia sequētur, & in timore illi subditi erunt. ¶ Sed quinā sunt, qui ita post dominū ambulabūt & ita formidabunt? Filij maris, inquit. Non dixit, filij Effraim siue filij Israhel, quibus supra dixerat, quomodo dabo te Effraim? protegā te Israhel? Filij maris inquit, id est, quicunq; crediderint & baptizati fuerint. Moriturus em̄ erat Iesus, nō tantū pro gente siue pro reliquijs gentis, sed ut filios dei, qui erant dispersi, congregaret in unū. Bene ergo magis uniuersali enuntiatione dixit, filij maris, id est, filij baptismi, filij gratiæ regenerantis, quacunq; ex gente siue natione sint. Reliquiæ filiorum cum istis post dominum ambulabunt & formidabūt, & ita qui dispersi erant filij dei, congregabuntur in unum. ¶ Istam unitatis eorum congregationem prophetā pulcherrime exornat, cum dicit. Et auolabunt quasi auis ex Aegypto, & quasi columba de terra Assyriorum, & collocabo eos in domibus suis, dicit dominus. Aegyptus siue terra Assyriorum mūdus iste est omnibus errantibus, & principē huius mundi sectantibus, q intelligitur per Assur. Pulchre nanq; quasi auis auolare dicuntur, qui terrenas cupiditates relinquendo, cœlestem gratiam sequuntur, & sic euadunt, ut uestigia culpæ nulla in eis inueniat insecutor diabolus, sicut auolatus auium uestigia nulla supersunt, dum liberis per aera pennis feruntur. ¶ Nec uero contētus est dixisse nomine generali: & auolabunt quasi auis: sed cōtinuo specialiter exprimit eius auis similitudinē, cui competēter assimiletur gratia cœlestis, dicendo, & quasi columba de terra Assyriorū. Columba nanq; maxime pro eo quod in hac specie spūs sanctus super dominū nostrum cū baptizaretur, apparuit, regenerā tē eiusdē spūs sancti grām significat, cuius utiq; sacramētis uiuificati, auolauimus ex Aegypto & de terra Assyriorū, id est, de ignorātiæ tenebris, & de terrenaꝝ affectibus cupiditatū. Et sic auolātes collocabo eos in domibus suis, dicit dñs. In domibus suis, id est, in mansionibus sibi præparatis. Nā ab origine mūdi, qñ creatis hominibus primis benedixit illis & ait, Crescite & multiplicamini & replete terrā, præparauit illis domos siue mansiones æternas, de quibus & cōtinuo moriturus dixit. In domo patris mei multæ mansiones sunt, & in nouissimo die dicturus est: Venite benedicti patris mei, percipite paratū uobis regnū à cōstitutione mūdi. Sequitur. ¶ Circumdedit me in negatione Effraim, & in dolo domus Israhel. Judas aūt testis descendit cum deo suo, & cū sanctis fidelis Effraim pascit ventū & sequitur æstū. Tota die mendaciū & uastitatē multiplicat, & fœdus cum Assyrijs iniit, & oleum in Ægypto ferebat. ¶ Quinta iā declamatione peccata populi, sese iustificare uolentis, sermo propheticus accusat, & ante tribunal suū reū addicit maiestas, cuius manus non est qui effugiat, si iudicio cū hominibus contendat. Circumdedit me (ait) in negatione Effraim, & in dolo domus Israhel. Secundū euidentem literæ sonum ad illa tempora lectorem mittit, quando (ut sæpe iam dictum est) Hieroboam, qui erat de tribu Effra-

Dñs ut leo rugit. Ge.49. Filii maris Iohan.11. Auolare quasi auis. Quasi colūba Matth.3. Iohan.14 Matth.25. CAP. XII.

bu Effraim, uitulos aureos fecit. Tunc em̃ & ipſe in negatione, & domus Iſrahel in dolo, deum circumdedit, quando eiuſmodi conſiliũ excogitauit, tam ipſe, q̃ domus Iſrahel, qua tenus depellerent à ſe domũ Dauid. Ibi reuera dolus extitit, qui nõ per ignorãtiam, ſed per maliciam Iſrahel peccauit: ibi manifeſte deũ negauit, qui eduxit Iſrahel de terra Aegypti, quando & hoc nomen & hoc opus uitulis illis aſcripſit dicendo, iſti ſunt dñi tui Iſrahel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Sed nunquid is qui hæc loquitur ſolos in iſto propheta uitulos illos attendit, quos illo tempore fecerat Effraim, & non magis illos uitulos multos & tauros, de q̃bus in alio propheta iã dixerat, circũdederunt me uituli multi, tauri pingues ob ſederũt me? Ergo ad illa magis tẽpora proſpicientẽ ſpm̃ propheticũ ſeq̃mur, qñ peccatũ illius Effraim, qui tunc negauit Dauid, imò dñm ipſum in Dauid, ad quẽ promiſſio facta fuerat, dicendo, q̃ nobis pars in Dauid, aut q̃ hæreditas in filio Iſai: ſic imitati ſunt deſertores filiũ dei, filiũ Dauid, ut circũdarent eũ dicentes. Quouſq; animã noſtrã tollis? Si tu es Chrũs dic nobis palã. Tunc em̃ in negatione circũdederunt eũ, & hæc dixerũt ei: qa profecto talis eor̃ intentio fuit, ut confitentẽ ſe eſſe Chriſtũ accuſarent eũ & negarent: qđ & fecerunt ante faciẽ Pilati. Itẽ, quãdo miſerũt ad eũ quoſdã ex phariſæis cũ Herodianis dicẽtes, magiſter, ſcimus qa uerax es, & uiã dei in ueritate doces, dic ergo nobis, licet cenſum dari Cęſari, an nõ? Tunc utiq; in dolo circũdedit eũ domus Iſrahel: quippe qui cõſiliũ inierant, ut caperent eũ in ſermone. Hæc & his ſimilia facturos ſiue dicturos hæredes peccati illius Effraim ſiue Iſrahel, qui receſſit à domo Dauid, ueraciter nũc dicit, circũdedit me in negatiõe Effraim, & in dolo domus Iſrahel. Porrò, his qui illũ ſuſceperũt & cõfeſſi ſunt, ſecũdũ pſentem Petri & apoſtoli cõfeſſionẽ dicẽtis: Tu es Chrs filius dei uiui: cõgruit illud qđ protinus dicit Iudas aũt teſtis deſcẽdit cũ deo ſuo & cũ ſanctis fidelis. Iudas nãq; cõfeſſio interpretat, & ic circo cõfeſſores uirtutis uniuerſi recte hoc noĩe ſignificant. Et notãda diligenter hæc oppoſitio. Effraim in negatione dñm circũdedit, Iudas aũt in hoc ipm̃ qđ eſt Iudas, id eſt in cõfeſſione teſtis cũ deo ſuo deſcẽdit. Nimirũ negatio & Iudas, id eſt, cõfeſſio, cõtraria ſunt. Itẽ, circũdare dñm & deſcẽdere cũ dño, cõtraria ſunt. Nihil uerius hoc p̃conio prophetali. Qui em̃ in negatione dñm circumdat, cõtra dñm ſuperbit, & ſuperbiẽdo incidit in iudiciũ diaboli: & ecõtra, qui cõfitetur dñm filiũ dei, in humilitate filiũ hominis cõfitẽdo deſcẽdit, unde & meruit exaltari. Iſte Iudas recte dicitur teſtis, nõ qualiſcunq;, ſed fidelis, uidelicet ex oppoſito domus Iſrahel, quæ dñm in dolo circumdedit. Dolus nanq; & fidelitas contraria ſunt. Confeſſor igitur & teſtis fidelis cũ deo ſuo & cũ ſanctis deſcẽdit: Exẽpli gratia, quando unus ex illis q̃ uenit in teſtimoniũ ut teſtimonium perhiberet de lumine, cõfeſſus eſt & nõ negauit: & cõfeſſus eſt qa nõ ſum ego Chrũs. Itẽ, q̃ poſt me uenturus eſt (ait) ante me factus eſt, qa prior me erat, & de plenitudine eius nos oẽs accepimus. Hoc modo nimirũ oẽs ſancti deſcẽdunt, & cũ illis oĩs cõfeſſor & teſtis fidelis deſcẽdit, cõfitẽdo ſcilicet, q̃ ille prior omnibus extiterit, & q̃ de plenitudine eius oẽs ipſi acceperũt. Ecõtra ſuperbi oẽs, quales erant illo tpe ſcribæ & phareſæi, tollunt in ſublime: unde & facti ſunt ſicut puluis, quẽ proĩcit uentus à facie terræ. Ait ergo. Effraim paſcit uentũ, & ſequitur æſtũ. Ventũ nãq; paſcere eſt ſuperbiæ ſpũ inflari: ſequi uero æſtũ, luxuria corrũpi: q̃ peccata uel uicia conſequẽtia ſunt, ita ut cũ ſupbia ſpm̃ erexerit, carnẽ quoq; corrũpat ſpũs fornicatiõis. Quod itẽ ſequitur. Tota die mendaciũ & uaſtitatẽ multiplicat, quã ueraciter eiſdẽ cõgruat palã eſt q tota die, id eſt, pertinaciter, ſingendo mendaciũ, uanũq; timorẽ, ac dicẽdo, ſi dimittimus eũ ſic oẽs credent in eũ, et uenient Romani, et tollẽt noſtrũ et locũ et gentẽ. Vaſtitatẽ utique multiplicauerũt, id eſt, multiplicẽ ſuis urbibus euerſionẽ cõparauerũt. Quomõ aũt ille talis Effraim, id eſt, populus deſertor ueri Dauid, fœdus cum Aſſyrijs iniit, et oleũ in Aegyptũ ferebat, niſi malignor̃ ſpirituũ uoluntatẽ faciendo, et imperio mũdi huius male adulãdo ita ut diceret, nõ habemus regẽ niſi Cæſarẽ? Oleũ nanq; interdũ adulationis ſignificat ſuauitatẽ, ut illic. Oleũ aũt peccatoris nõ impinguet caput meũ, id eſt, adulatio cuius q̃ nõ delectabit mentẽ meã: Et quidẽ ille, dicẽdo, nõ habemus regẽ niſi Cæſarẽ, et ſi hũc dimittis, nõ es amicus Cęſaris, et cætera hmõi, oleũ in Aegyptũ ferebat, ſed nec ſaltẽ ad tẽpus illis Aegyptijs, id eſt, gentilibus principibus Romanis acceptũ fuit. Nã pro ſuauitate talis olei nullam ſocietatis gratiã, imò magnã euerſionis ſuæ pœnã conſecuti ſunt. Sequitur. L Judiciũ

Pſal. 21.

3. Reg. 12. Iohan. 20

Mat. 22.

Mat. 16

Ioh. 1.

Paſcere uẽtũ.

Ioh. 11.

Pſal. 140

Iohan. 19.

enim domini cum Juda, & visitatio super Jacob. Juxta vias eius & iuxta adinuentiones eius reddet ei. In utero supplantauit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est cum angelo, & inualuit ad angelum, & confortatus est, flevit & rogauit eum. ¶ Dixerat dominus, circũdedit me in negatione Effraim & in dolo domus Israhel, Iudas autẽ testis descendit cũ deo suo, & cũ sanctis fidelis. Nunc quasi quærat aliquis, quæ causa iurgij fuerit Effraim, ut negaret: quæ causa domui Israhel, ut idolũ excogitaret: cũ Iudas econtra testis fidelis cum deo suo descenderet: subiungit ipse propheta dicens in sua p sona: Iudicium em̃ domini cum Iuda, et uisitatio super Iacob. Et est sensus. Iccirco dominũ circũdederunt negantes, & in dolo loquentes, quia dominus ipse iudiciũ posuit cũ Iuda, & uisitationem egit super Iacob: discernendo uidelicet & discernendũ esse docendo, quinam sint ueraciter Iudæi, & qui econtra Iudæos se esse dicant cum nõ sint, sed sint in synagoga Satanæ: Qui (inquam) sint ueraciter Iacob, & qui econtra Iacob siue Israhel se esse dicant, cum non sint, sed sint Esau. Tale nanq; iudicium cum Iuda, talem uisitationem aduenies dominus noster exercuit super Iacob, ut non eos reputare uelit Iudæos siue filios Iacob, pro eo q̃ sunt filij carnis, nisi sint etiam filij promissionis uel fidei. Vnde & Apostolus dicit: Non em̃ omnes qui sunt ex Israhel, hi sunt Israhelitæ: neq; quia semen sunt Abrahæ, omnes filij dei, sed in Isaac uocabitur tibi semen, id est, non qui filij carnis, hi filij dei, sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine. Deniq; quod nihil prosit esse filios carnis, qui non sunt filij promissionis, iustissima confirmat sententia, cum dicit. Iuxta uias eius & iuxta adinuentiones eius reddet ei. Cui ei? Nimirum ei, qui cum deberet esse Iacob siue Iudas testis fidelis, factus est Effraim qui recessit infideliter à domo Dauid, imò & Chanaan dicimeretur, sicut habemus in sequentibus. Cum ergo dicit. Iuxta uias eius, & iuxta adinuentiones eius reddet ei, subintelligendem est, æque ut gentili. Ira em̃ & indignatio (inquit apostolus) tribulatio & angustia in omnem animã hominis operantis malũ, Iudæi primum & Græci. Non est em̃ personarum acceptio apud deum. Veritatem iudicij siue ueram sentẽtiam iudicis discernentis, quis uere Iacob dicatur & sit, uerbis istis breuiter diffinit. In utero supplantauit fratrem suũ, & in fortitudine sua directus est cũ angelo, & inualuit ad angelũ & confortatus est, fleuit & rogauit eum. Cum em̃ hæc dicit, ualde subtiliter exigit, ut similiter faciat quicunq; hoc astruere uult quod ex Iacob sit: & hoc declamat, quod populus ille ueraciter Iacob dicatur & sit, qui similiter agit. In utero (inquit) supplantauit fratrem suũ, unde dictus est Iacob, id est, supplantator. Ergo qui uult ueraciter dici uel esse Iacob, in huius uitæ angustijs, confligat sensu ueritatis cõtra populum istum, qui cum sit crudelitate rufus, cupiditate terrenus, moribus hispidus: deum sibi arrogat, cum dei filium non habeat, & pugnando usq; ad uictoriam, tollat eius primogenita. Item & in fortitudine sua (inquit) directus est cum angelo, & inualuit ad angelum, & confortatus est, & fleuit & rogauit eũ. Notam historiam contingit, uidelicet cum Iacob reuerteretur de Mesopotamia, traductis q̃ omnibus, quæ ad se pertinebant, trans uadum Iacob remansisset solus: Ecce uir luctabatur cum eo usq; mane. Qui cũ uideret q̃ eum superare nõ posset, dixit ad eum. Dimitte me iam em̃ ascendit aurora. Respondit. Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Et benedixit ei in eodem loco. Ergo & q̃m non solum Iacob, uerumetiam Israhel ueraciter dici uel esse uult, similiter in fortitudine sua, id est, in fide sua dirigatur cũ Christo, magni consilij angelo, & inualescat ad angelum hũc: uidelicet & agendo pœnitentiam, & faciendo dignũ pœnitentiæ fructum. Nam quod ait, & confortatus est, subiungens, fleuit & rogauit eum, recte dicas de fortitudine pœnitentium, quia reuera fortes sunt, flendo instanter, & rogando perseueranter remissionẽ peccatorũ, iuxta illud. A diebus aũt Iohannis, regnũ cœlorũ uim patitur, & uiolenti diripiunt illud. Quisquis taliter imitatur patrẽ Iacob, qui cum angelo luctatus est, & tanq̃ uictor benedictionem exigit ab eo, hic nimirum quacunq; ex gente uel natione sit, uere est iam Iacob, & dici meretur Israhel. Addit adhuc. ¶ **In Bethel inuenit eũ, & ibi locutus est nobiscum, & dominus deus exercituum dominus memoriale eius.** ¶ Patenter hic angelũ, cum quo directus est siue luctatus ille patriarcha Iacob, ipsum asserit fuisse dominũ, dicendo. In Bethel inuenit eũ, & dominus deus exercituum dominus memoriale eius. Nam eum, quem superius inuenerat in Bethel, ipsum fuisse dominũ, scriptura te

Apoc. 3.

Roma. 9

Rom. 2.

Ge. 25 Vere Iacob quis est & dñ.

Ge. 32

Fortes ut Iacob sunt pœnitentes i Matt. 11.

ptura testis est. Sic enim scriptum est. Viditq; in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum: angelos quoq; dei ascendentes & descendentes per eam, & dominum innixum scalæ, dicētem sibi: Ego sum dominus deus Abraham patris tui, & deus Isaac. In Bethel ergo inuenit eum, scilicet angelum, cum quo luctatus est postmodum, qui & dixit ei. Quoniam si contra deum fortis fuisti, quanto magis contra homines preua lebis? Interpretatur autem Bethel dom⁹ dei. ¶ Ergo & quisquis inualescere cupit ad illum talem angelum, ut fletibus tanquam uictor obtineat remissionem peccatorum, in Bethel quærat ut inueniat eum, id est, in domo dei, quæ est ecclesia. Nam extra istam dei domum nullus est locus, in quo inueniat quis eum, uel in quo suum cuiquam impartiatur alloquiū. Vnde nunc ait. Et ibi locutus est nobiscum. Quis uel quantus iste sit, quem uel tunc ille Iacob in Bethel inuenerit, uel nunc inuenire debeat in domo dei, quisquis eiusdem Iacob siue Israhel semen ueraciter meretur nuncupari, manifestius exprimit, cum protinus dicit. Et dominus deus exercituum dominus memoriale eius. Nam reuera hic magni consilij angelus dominus est, deus est: Dominus (inquam) deus exercituum, omnium uidelicet creator & rex angelorū & omnium electorum hominum. Et hoc nomē, quod est dominus, ita est memoriale eius, sicut & dei patris eius. Nemo enim in spiritu dei loquens, diffitetur aut obliuiscitur, sed memoriter tenet, & dicit, dominus deus. Nunc ad auditorem propheta sese conuertit, dicitq; ei. ⊥ Et tu ad dominum deū tuum conuerteris, misericordiam & iudicium custodi, & spera in deo tuo semper. ⊥ Cū dicit & tu, subintelligendū est, quēadmodū ille, siue secundū exemplū illius. Et quō tunc ille Iacob ad dñm deū suū conuersus est? Quomō misericordiā & iudiciū custodiuit, & sperauit in deo suo semper? Nimirū cū peregrinaretur, fratrem suū Esau fugitans, qui iam non peregrinus, sed p̄potens factus erat, accipiendo uxores de filiabus Chanaan, inter quas Isaac pater suus habitabat: tūc omni humano solatio destitutus, flendo (ut iam dictū est) & rogando conuertit se ad dominū deū suū, inualuitq; ad angelū, confortatus cū flebili oratione hac. Deus patris mei Abrahā, & deus patris mei Isaac, domine tu dixisti mihi, reuertere in terrā tuā & in locū natiuitatis tuæ & benefaciam tibi, minor sum cunctis miserationibus tuis, & ueritate quam explesti seruo tuo: in baculo meo transiui Iordanē istum, & nunc cum duabus turmis regredior, erue me de manu fratris mei Esau, quia ualde eū timeo. Ita ergo & tu, quotiēs te persequitur Esau, i. quilibet frater falsus, cuiuscunq; exemplū fuit Esau: imò & quotiens spiritum tuum caro tua persequitur, conuertere ad dominum deum tuum & ora eum, atq; ut exaudiri merearis, rogando fortiter, sicut ille in fortitudine sua cum angelo directus est, perseueranter esto fortis, quēadmodū ille, cū dixit: Nō dimittam te, nisi benedixeris mihi. Misericordiā & iudicium ille custodiuit, uidelicet ambulādo in uijs dñi, Nā uniuersæ uiæ dñi misericordia & iudiciū siue miscdia & ueritas. Proinde & merito sperauit in dño deo suo semp, id est, in omnibus aduersis q̄ multa passus est, nec spe sua frustratus est. Nā & de manu Esau, quē timebat, eruit eū dñs, & tādē post dies peregrinatiōis suæ plurimos, post annos uitæ suæ. cxxx. uisa rursus facie filij sui Ioseph, consolatus est semetipsum dicens, quod iam lætus moriturus esset. Huiusmodi iudicium cū Iuda, & hæc uisitatio super Iacob, ut quisquis secundum hæc exempla uiuit patris illius, ille duntaxat dicatur & sit Iudæus, ille Iacob, imò & Israhel uere uocetur. Quid contra is, qui cū sit fidei uel meritis eiusdē patris contrarius, in sola carne Iacob, siue in carnali tantum iudaismo gloriatur? Audi quod sequitur. ⊥ Chanaan est, in manu eius statera dolosa, calumniā dilexit. ⊥ Mira & condigna secundū cuiusq; merita nominū siue appellationū positio, imò oppositio. Illi, qui secundū exemplū patris iā dicti in fortitudine sua dirigitur cū angelo, & inualescit ad angelū, recte dicitur, nequaquam Iacob appellabitur nomen tuū, sed Israhel: quoniā si contra deū fortis fuisti, quanto magis cōtra homines p̄ualebis? Huic aūt, qui similiter nō facit, imò inuidet similiter faciēti, dicitur secundū sensum sermonis huius prophetici. Nequaq̄ Iacob appellabitur nomen tuum, sed Chanaan. Hoc & in alio propheta cōfirmat idem deus, cum dicit. Pater tuus Amorræus & mater tua Cethæa. Amorræus nanq; & Cethæus posteri Chanaan extiterūt. Quam ob causam maxime meretur uocari Chanaan, quisquis secundum carnem Iudæus dicatur siue Israhelita, secundū mores à tali uel tāto patre degenerat. Nimiq; propter malicioſam terre-

Gene. 28.

Extra eccliaz nō inuenitur peccatorum remissio.

Dominus deus exercituū.

Oro Iacob Gene. 32.

Gen. 27

Psal. 24

Ge. 46.

Vere Israhel, & solum carne Israhel, opposita sunt Ge. 32

Ezech. 16.

næ cupiditatis duplicitatem, quæ pulchre talibus exprimitur uerbis: In manu eius ſtatera
Gene.27. doloſa, calumniã dilexit. Hoc nãq; cõtrariũ illi eſt quod de patre illo ſcriptura dicit. Iacob
autem uir ſimplex, habitabat in tabernaculis. Simplicitas eo prouexit illũ, ut uocari mere-
retur Iſrahel: doloſitas eo deuoluit filios carnis illius, ut uocentur Chanaan. Q; ſi habendo
Leui.19. in manu ſua ſtaterã doloſam contra iuſtitiam legis dei dicẽtis, ſit tibi æquus modius, iuſtuſ-
q; ſextarius, merentur appellari Chanaan: quanto magis pro eo quod conſilium facientes,
ut Ieſum tenerent & occiderent, ſtatera hoc peregerunt, appendendo triginta argẽteis ſan-
guinis eius precium, non iam Iudæi, ſed Chananæi dicendi ſunt? Nimirum de Iudæis illius
temporis ueraciter propheticus ſermo dicat: Chanaan calumniam dilexit: quia maiori dili-
gentia uel inſtantia calumniati ſunt, ut crucifigerent Chriſtũ regem, uerum Dauid, quàm
olim ſeſe ſcidiſſet à domo Dauid ille Effraim, de quo hic propheta protinus dicit. ¶ Et Ef-
fraim dixit. Veruntamen diues effectus ſum, inueni idolum mihi. Omnes labo-
res mei non inuenient mihi iniquitatem quam peccaui. ¶ Manifeſtius expreſſit quẽ
in præcedenti uerſiculo nomine Chanaan denotauerit, ſubiungendo, & dixit Effraim. Nã
qui naſcendo erat Effraim, & pro diſceſſione à domo Dauid, nõ qualiſcunq;, ſed notabilis
Effraim, ipſe ſtaterã doloſam in manu habẽdo, & idolum ſibi inueniendo, Chanaan rec-
te dici meruit. Et uide q̃ mira fatuitatis conſolatio. Cũ haberet iſte Chanaan in manu ſua ſta-
teram doloſam, & accuſantem ſe nuſquã poſſet euadere peccati conſcientiã, conſolatus eſt
ſemetipſum & dixit. Veruntamen diues effectus ſum. Vndecunq; (inquit) uel quomodo,
cũq; acquiſierim, ſiue iuſta ſiue doloſa in manu mea ſtatera fuerit, diues effectus ſum, quod
Iudæorum auaritia quærebã adeptus ſum, inueni idolũ mihi. Et hoc quidẽ ille dixerit Hieroboam de tribu Ef-
fraim, qui euincere potuit, ut pro deo uitulum faceret coli. ¶ Iudæi uero temporis illius, qã
maxime propheta reſpicit, quo uidelicet uenit ut regnaret uerus Dauid, cum audiſſent eũ
contra auaritiam ſuam diſputantem, maximeq; ſcribæ & phariſæi, cũ illum crucifixiſſent,
gauiſi ſunt, quaſi illo interempto deinceps uacaret ſibi ſeruire idolo ſuo, ſcilicet mammonæ,
id eſt, uacare lucris ſuis. Cũ itaq; conſcientia crudeli torqueretur hic talis Chanaan ſiue Ef-
fraim, conſolabatur ſemetipſum, ueruntamen (inquiens) diues effectus ſum. Econtra ille di-
Væ diuitib⁹. cebat. Veruntamen, uæ uobis diuitibus, quia habetis conſolationem ueſtram. Væ uobis,
Luc.6. quia ſaturati eſtis, quia eſurietis. Væ uobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis, Iaco-
bus quoq; Apoſtolus contra diuites eoſdem dicit. Agite nunc diuites, plorate ululantes in
Iaco.5. miſeriis quæ aduenient uobis. At ille diues Chanaan, id eſt, Iudaicus ſiue phariſaicus cœ-
tus, dicebat ſibi, quẽadmodum hic propheta præſcribit. Omnes labores mei non inuenient
mihi iniquitatem meam quam peccaui. Et eſt ſenſus. Omnia peccata mea non poterũt iu-
dicari, neque fieri poteſt ut iniquitas, quam peccaui, puniatur euerſione ciuitatis & templi.
Nunquid enim crederet uel audire poſſet quod locus ille, tam lucroſus, propter ſanguinẽ Ie-
ſu Chriſti deſtruendus foret? Deniq; hoc Stephano prothomartyri pro crimine aſcriptum
Acto.6. eſt, quod ita prædicaret ſicut ſcriptura refert. Et ſtatuerent falſos teſtes qui dicerent. Homo
iſte non ceſſat loqui uerba aduerſus locum & ſanctum & legem. Audiuimus enim eum di-
centem, quoniam Ieſus Nazaræus deſtruet locum iſtum. Agite ergo diuites (inquit apo-
Iaco.5. ſtolus iam dictus) plorate ululantes in miſeriis quæ aduenient uobis. Diuitiæ ueſtræ putre
factæ ſunt, & ueſtimenta ueſtra a tineis comeſta ſunt. Et ſubinde. Epulati (ait) eſtis ſuper ter-
ram, & in luxuriis enutriſtis corda ueſtra. In die occiſionis adduxiſtis, occidiſtis, & non re-
ſtitit uobis. Vane ergo ſe conſolatus eſt hic, qui ſtateram habens doloſam, calumniam dile-
xit, dicendo, Veruntamen diues effectus ſum, quia nec diuitiæ ſuæ proderunt illi, nec ma-
le commutati nominis Chanaam hæreditate carebit. Sequitur. ¶ Et ego dominus deus
tuus ex terra Ægypti, adhuc ſedere te faciam in tabernaculis, ſicut in diebus fe-
ſtiuitatis. ¶ Hoc anterioribus cõiungitur dictis, neq; enim Chanaan illi, cuius in manu ſta-
tera doloſa eſt: aut Effraim, qui ſibi idolũ inuenit, & gloriatus eſt diuitẽ ſe eſſe, gratiã iſtã re-
promittit, ſed ei cui dixerat, et tu ad dñm deũ tuũ cõuerteris, miſcẽdiam & iudiciũ cuſtodi, et
ſpera in deo tuo ſp. Hic ille ẽ q habito iudicio cũ Iuda, ſeu uiſitatiõe ſup Iacob, uere Iudæus
& uerus eẽ Iſrahelita repertus eſt, imitando illũ q in utero ſupplantauit fratrem ſuum, & in
fortitudine ſua directus eſt cum angelo, ſicut iam dictum eſt, itaque ad illud quod dixerat,

& ſpera

& spera in deo tuo semper, cõiungitur id quod ait, Et ego dominus deus tuus ex terra Aegypti, id est, ex eo tempore, quo egressus ex ignorantiæ tenebris uerum mihi fidei sacrificium obtuliſti. ¶ Tabernacula illa quæ repromittit, dicendo, adhuc sedere te faciam in tabernaculis, illa sunt de quibus Psalmista. Quàm dilecta (inquit) tabernacula tua domine uirtutum, subiungens, concupiſcit & deficit anima mea in atrijs domini. Tabernacula quippe, id est tegumenta peregrinantiũ siue in militia laborãtiũ, discreti in ecclesia sunt ordines deo seruientium, in quibus posita anima concupiſcit & deficit in atria domini, dẽsiderando ab istis angustijs transmigrare in illam amplitudinem Hierusalem supercœleſtis: ubi tanta amplitudo est, ut nullius possessio alterius possessione possit artari, sufficiatq; unicuiq; qđ possidet, ita ut amplius nolit. Notandus ergo ordo dictorũ, quia cum dixiſſet, ego dominus deus tuus ex terra Aegypti, adhuc ait, sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festiuitatis. Notum quippe est, q̃ egreſſi de terra Aegypti filij Israhel, in tabernaculs habitauerũt Vnde & festiuitatem tabernaculorum scœnophegiam celeberrimã habuerunt singulis annis. Est itaq; sensus. Olim patres tuos, ascendentes de terra Aegypti, habitare feci in tabernaculis, donec introducerem eos in terram promiſſionis. Sed sicut alia est Aegyptus, quam illa Aegyptus significauit: & alia terra promiſſionis, cuius illa terra typum prætulit: ita adhuc alia sunt tabernacula, quorum illa tabernacula significatiua fuerunt, & in illis te sedere faciam, sicut in diebus festiuitatis, id est, sicut significatũ est illis tabernaculoꝝ festis, quia omnia in figura contingebant illis. Et reuera quicunq; credendo in Christũ de spirituali Aegypto exiuit, in alijs, id est, i spiritualibus sedet tabernaculis, dicitq; sedẽs, cõcupiſcit & deficit anima mea in atrijs dñi. His dictis protinus subiungit. ⊥ Et locutus sum per prophetas, & ego visionem multiplicaui, & in manu prophetarũ assimilatus sum. ⊥ Hoc ita sensui coniungitur p̃cedẽti. Ego (inq̃) dñs deus tuus ex terra Aegypti, & ex tũc ita factis & dictis innotui, ut nemo se de ignorãtia noĩs mei excusare possit. Nã, ut innoteſcerẽ, uiſionẽ ex tũc multiplicaui, ex q̃ Mosi apparui de medio rubi, in flãma ignis: & ille dixit, Vadã & uidebo uiſionẽ hãc magnã, quare nõ cõburatur rubus. Et tũc p illũ prophetã, & p alios prophetas locutus sum, & uiſionẽ multiplicaui, i. uidẽdus atq; cognoſcẽdus prophetis multipliciter apparui, & in manu prophetarũ assimilatus sum, uidelicet opa multa faciẽdo, q̃ mei ipsius quasdã similitudines p̃tulerũt. Exẽpli gra. In manu Mosi decẽ plagis cõtrita quidem Aegyptus & Pharao flagellatus est, sed nõ nisi p immolati sanguinẽ agni ad pfectũ uictoria pduci potuit. Illic nimirũ in manu Mosi assimilatus sum, hoc denicq; tũc assimilatũ uel p̃figuratũ est, qđ decẽ iustitiæ p̃ceptis legalibus, qui illa ante meũ seruarẽt aduentũ, sancti homines, uexarẽt quidẽ spiritualẽ Pharaonẽ, id est, diabolũ, repugnãdo & resistẽdo illi atq; cõtendendo exire de regno mortis, sed non pualerẽt. Nihil est ad perfectũ adductura erat lex (sicut Aplus dicit) donec tandẽ ingrederer mundũ immolandus, & sacrificiũ iustitiæ futurus, uerus agnus dei, qui per meũ sanguinẽ solus implerẽ, ut per iustitiã hominũ, quantũuis fortiter p̃cepta legis adimplentiũ fieri nõ potuit. Eiusmodi factis multiplicibus multisq; similitudinibus in manu Mosi & prophetarũ assimilatus sum. De ignorãtia taliũ, qm̃ scripta sunt, maxie tribus Iuda, penes quã & tẽplũ, & religionis siue sacerdotij cultus erat, excusari nõ poterat. Sequitur ergo. ⊥ Si in Galaad idolũ, tamen frustra errant in Galgal bobus immolantes. ⊥ Et est sensus. Si decẽ tribus idola colũt, q̃ tẽplo & sacerdotibus & dei religione carẽt: tu tñ ò Iuda frustra deũ dereliquiſti, & in Galgal idola colis, cũ habeas tẽplũ & sacerdotiũ, & cætera q̃ ad diuini cultus ptinẽt ritũ. Galaad nãq; & mons ẽ & ciuitas, iuxta eundẽ montẽ sita, trans Iordanẽ, in tribu Gad: de q̃ supius legimus. Galaad ciuitas operãtiũ idolũ, supplãtata sanguie. Galgal uero i tribu Iuda ꝓpe Bethel, de q̃ supra dictũ est Oẽs nequitiæ eoꝝ in Galgalis. Itaq; & p Galaad decẽ tribus, & p Galgal tribus Iuda recte denotat, scdm tropũ, q synecdoche dicitur. i. cõceptio, cũ à parte totũ, uel à toto pars intelligitur. Aliter & sic intelligi p̃t, etiã si Galaad idolũ sit, siue q̃uis Galaaditæ abũdẽt idolis, tñ in Galgal errãt mira superſtitionis insania: nõ cõtenti uno in loco fixa portẽta uenerari, sed semp de loco ad locũ curſitãtes, & idolorũ loca diuersa uiſentes, q̃ſi p̃claris festiuitatibus inuitati. Nã & protinus subiũgit. ⊥ Nam altaria eorũ quaſi acerui super ſulcos agri. ⊥ Qđ est dicere. Cũ eñ uno in loco, uoc est in Hieroſolymis uni deo sacrificia uel primitias offerre

Tabernacula Iacob. Psal. 83.

Exo. 23.

1. Cor. 10

Exodi. 3.

In manu prophetarũ assimilatus Chr̃s

Heb. 7.

Galaad. Supra 6. Galgal. Supra. 9.

offerre debuerint: adeo multiplicauerunt altaria (sicut superius iam dictū est) & ita exubera uerunt simulachris, & in uicis tam multa starent altaria, ut solent manipulorū, congesti sta re acerui. Hoccine est hæreditariū paternæ fidei, quod habito iudicio domini cum Iuda: & uisitatione super Iacob, filij Iuda uel filij Iacob mereantur nuncupari? Non utiq. Sequitur enim. ¶ Fugit Iacob in regionem Syriæ, & seruiuit Israhel in uxore, & in uxore seruauit. In propheta autem eduxit Israhel de Aegypto, & in propheta seruatus est. ¶ Causa ista nō minime operatur in illo iudicio siue operatione dñi super Iacob, in discernendo, quis ueraciter, & quis falso dicatur esse semen Iacob. Cur enim ille fugit in regionē Syriæ & seruiuit in uxore? Videlicet ne quando ad eiusmodi perduceret altaria p mulieres Cha-
Gen. 27 naan. Dixit enim Rebecca ad Isaac. Tædet me uitæ meæ propter filias Eth. Si acceperit Ia-
cob uxorē de stirpe huius terræ, nolo uiuere. Vocauit itaq; Isaac Iacob, & benedixit, præce-
pitq; ei, dicēs. Noli accipere cōiugē de terra Chanaan, sed uade & proficiscere in Mesopo-
tamiā Syriæ ad domū Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde uxorē de filiabus Labā
auunculi tui. Itaq; mulieres terræ illius fugit, q̄ possent illi scandalū esse & causa peccati: &
Deu. 7 exēplū eius sequendū esse, propter causam eandē, Moses ita scripsit. Non inibis cū eis fœ-
dus, nec misereberis eorū, neq; sociabis cū eis cōiugia. Filiā tuā non dabis filio eius, nec filiā
illius accipies filio tuo: qa seducet filiū tuum ne sequatur me, & ut magis seruiat dīs alienis,
irascetur q̄ furor dñi, & delebit te cito. Isti autē e contra de Galaad in Galgal, de Galgal in
Galaad cursitabant, quærendo & sequēdo idola, q̄ ille de gente in gentē, & de regno in po-
pulū alterū pertranseundo fugiebat. Falso igitur filios illius se esse dicūt, cū sint potius Cha-
Laus Iacob ab uxoribus. naan (sicut supra dictū est) cuius opera sectati sunt. Magnū profecto p̄coniū est fugientis,
in eo q̄d dicitur, & in uxore seruiuit. Maluit uxorē iuxta beneplacitū dei patris q̄ ac matris
Ge. 26 propria seruitute acquirere, q̄ filias Chanaan ducere cū offensione, sicut fecit Esau, de quo
scriptū est. Esau uero quadragenarius duxit uxores, Iudith filiā Beberi Ethei, & Bascinath
filiā Heloym eiusdē loci, q̄ ambæ offenderant animū Isaac & Rebeccæ. Vxor illa in qua
Ge. 29 seruiuit, Rachel extitit. Nō pro Lia seruiuit aut conuentionē fecit, sed pro Rachel, quā so-
lā diligens à patre exiuit. Iccirco aūt repetit dicendo, & seruiuit in uxore, & in uxore seruiu-
uit: qa uidelicet bis pro una eadēq; Rachel septēnē seruitutē subijt. Septē quippe annis ser-
uiuit, anteq̄ cōiugē duceret, & debito cōiugio fraudatus est: sed q̄rela deprompta, protinus
post Liæ copulā, quā nō q̄sierat, optatis potitus nuptijs Rachel, rursus seruiuit septem alijs
annis. Et notandū quod sic repente nomen cōmutatur, dicendo: fugit Iacob in regionē Sy-
riæ, & seruiuit Israhel in uxore. Quando fugit, dicebatur Iacob: quando aūt seruiuit me-
ruit uocari Israhel: auctis utiq; meritis, sicut narratio continet reuersionis eiusdē de seruitio
redeuntis. Ad eandē distinctionē tanti patris, & eorū, qui, quamuis carnis eius filij, nequa-
quā tamen merentur in semine reputari, spectat & illud, quod protinus subiungit. In pro-
pheta aūt eduxit dñs Israhel de Aegypto, & in propheta seruatus est. Nā ecōtra subaudi-
endū est. Isti aūt de Aegypto mente nequaq̄ sunt egressi, imò ipsi sunt Aegyptus faciendo
sibi & colendo deos Aegypti, scilicet uitulos, quorū cultū didicerūt in terra Aegypti. Vn
de cōfestim in sua p̄sona deus cōquerendo dicit. ¶ Ad iracundiā me prouocauit Effra-
im in amaritudinibus suis, & sanguis eius super eū veniet. ¶ Statimq; propheta sub-
CA. XIII. sequitur. ¶ Et opprobriū eius restituet ei dñs deus suus. ¶ Loquente Effraim hor-
ror inuasit Israhel, & deliquit in Baal, & mortuus est. Et nunc addiderunt ad pec-
candū, fecerūtq; sibi conflatile de argento suo quasi similitudinē idolor. Factura
Duplex Israhel. artificū tota est. Vbis ipsi dicunt, immolate homines uitulos adorantes. ¶ Hæc oia
quæ hic dicta sunt declamatione uehemēti prophetæ, iudiciū dñi: & uisitationē super Ia-
cob iustificantis, fortiter cōuincunt eos, p nō sint aut mereantur dici Israhel, qualem dñs in-
Exod. 5. propheta ueraciter de Aegypto eduxit. Alij nāq; & longe diuersi, imò & cōtrarij Israhel
uero & fideli, quē in propheta Mose dñs eduxit de Aegypto, uero corde dicēte. Eamus &
sacrificemus dño deo nostro: Illi fuerunt qui in amaritudinibus suis eundē dñm ad iracun-
diā prouocauerunt, tentando & male loquēdo de ipso, semperq; murmurādo cōtra eū. Et
ille quidē Israhel qualis erat Iosue siue Caleph, in eodē propheta seruatus est, ascendendo
per mare rubrum: illoq; autē corpora prostrata sunt in deserto. Illorum omniū deterrimus,

& maxi-

& maxime notabilis extitit Effraim, id est, Hieroboam de tribu Effraim, qui populũ scindens à domo Dauid, uitulos aureos pro deo colendos instituit. Iccirco confestim in illũ sermo recurrit, dicente domino: Ad iracundiam me prouocauit Effraim in amaritudinibus suis, & sanguis eius, id est, peccatum eius, super eũ ueniet, ut scilicet intereat, & regnũ perdat in posteris suis, quod tali modo retinendum putauit. Et quia præsens pœna nõ sola redditur impœnitenti, subiungens propheta. Et opprobrium (inquit) eius restituet ei dominus deus suus, id est, in futuro quoq; seculo tanti opprobrij memoria nõ delebitur, qui in tantũ se deiecit, ut deserto creatore deo, coleret non tam uitulum q̃ inanimatam & insensibilem similitudinẽ uituli. Nec uero sui solius, sed & omnium, quos ad tantum opprobriũ induxit, perditio in illum redundabit. Iccirco peccatum eius amplius declamãs, L oquente (inquit) Effraim, horror inuasit Israhel, & deliquit in Baal, & mortuus est. Et est sensus. Dicente Hieroboam, isti sunt dij tui Israhel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Horrendus error, & erroneus pauor inuasit Israhel: ut aut uerum putaret, aut obloqui nõ auderet: & nõ solũ uitulos illos, sed & Baal, agente Achab cum Iezabel, coleret, atq; hoc modo mortuus est. Extunc usus idolatriæ tantum excreuit, ut pene in omni loco singuli propria pro posse sibimet fabricarent idola in agris & in domibus suis. Hoc est quod ait. Et nunc addiderunt ad peccandum, feceruntq; sibi conflatile de argento suo, quasi similitudinem idolorum, ut scilicet haberent ipsi quoq; suos uitulos. Nam quia rex deos habebat aureos, ipsi secũdum suam possibilitatem fecerunt sibi deos argenteos. Totum hoc (ait) factura est artificum, sicut alibi scriptum est, Simulachra gentium argentum & aurũ, opera manuum hominum. Quod cum ita sit, recte admiratur & dicit. His ipsi dicunt, immolate homines uitulos adorantes. Nam uere mira & nimis misera stultitia, mandare homines, qui sunt opus dei, tali facturæ artificum immolari. Hoc tam grande malũ nequaquam illis fuit inusitatum. Scriptum est em̃. Et immolauerunt filios suos & filias suas dæmonijs, Et effuderunt sanguinẽ innocentum, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaam. Qui autẽ sunt ipsi qui hæc dicunt? Nimirũ sacerdotes siue artifices quorũ illa factura est. Vos (aiunt) ò cultores idolorum, quia non suppetunt hostiæ, filios uestros, & filias uestras, idola siue uitulos nobiscum adorantes, eisdem uitulis immolate. Tantis ac talibus causis redditis, quibus in iudicio domini cũ Iuda siue uisitatione super Iacob cõuincantur, quod potius semen Chanaan q̃ semen Iacob mereantur dici, nunc supereſt pronũciare cõdignas iudicij sententias, & diffinire, qualem pœnam isti falsi filij, & qualem gratiam iure recipiant ueri filij patris illius Iacob, cuius deus dominus dignatur esse uel dici. Sequitur ergo. ¶ Iccirco erunt quasi nubes matutina, & sicut ros matutinus præteriens. Sicut puluis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario. Ego autem dominus deus tuus ex terra Aegypti, & deum absq; me nescies, & saluator non est præter me. Ego cognoui te in deserto, in terra solitudinis. ¶ Prior nanq; sententia super illos filios carnis, & non fidei Iacob depromitur, quod ipsorum memoria sit peritura: sequens ad istos, non tantum carnis, sed & fidei filios, quod in aduentu saluatoris Christi saluandi sint in domino salute æterna. In illorum, qui reprobantur, sententia quatuor ista pro similitudine posita sunt, nubes, ros, puluis, & fumus. Notandum uero, quod nullum horum simpliciter positum est, sed cum adiectione, quæ malum significet, quia uidelicet unumquodq; horum simpliciter positum, in bonam partem accipi plerunq; solet. Scriptum est enim. Qui sunt isti, qui ut nubes uolant? Item. Concrescat in pluuia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum. Vel, ut Abraham loquitur ad deum, Loquar ad dominum cum sim puluis & cinis. Et Psalmista dicit. Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigant. ¶ Itaque quatuor hæc omnia simpliciter in scripturis posita, in bonam partem accipi possunt, iccirco singula hic cum adiectionibus congruis, posita sunt: per quas à sempiterni boni significatione distinguũtur. Nubes matutina, ros item matutinus, & mane pertransiens: puluis turbine ex area raptus, fumus item de fumario turbine raptus dicitur: atque ita hæc omnia perituram cõuenienter significant memoriam illorum, qui cum deberent esse semen Iacob, ipsi per suum uitium in illũ Chanaan, qui àpatre sancto maledictus est, degenerauerũt. Et quidẽ hoc, scilicet delẽdã esse memoriã illorũ, quatuor

3. Reg. 12.

Dii aurei & argentei

Psal. 113.

Homines immolari idolis olim apud Iudæos.

Psal. 105.

Esa. 60.
Deut. 32.
Gene. 18.
Psal. 103.

Hęc quatuor differunt significatione.

Gene. 19.

quatuor ista pariter significant: uerũtamen in propriis significationibus diuersa sunt. Etenim duo postrema, uidelicet puluis turbine raptus ex area, & fumus de fumario, manifestã exprimunt iram: duo aũt præcedentia, nubes matutina, & ros matutinus præteriens, temporalem, licet & cito transiturã quandã misericordiam, iuxta illud, quod supra in hoc eodem
Supra.6 propheta dictũ est. Quid faciã tibi Effraim, quid faciã tibi Iuda? Misericordia uestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens. Denicq; & hic & illic nubes matutina & ros mane pertransiens, temporalia significant genti illi collata, bono quidẽ secundũ se, sed malo illoꝝ cito transitura. Duo sequentia manifeste sempiterna significant mala, sicut iam dictũ est. Etenim hæc impiorũ retributiõe perire, sicut disperiit puluis turbine raptus ex area, & sicut deficit fumus turbine raptus de fumario. Psalmista quoq; dicente: Nõ sic impĩ nõ sic, sed tanq̃ puluis, quẽ proiicit uentus à faciæ terræ. Itẽ: Inimici uero dñi, mox ut honorificati fuerint & exaltati, deficientes quẽadmodũ fumus deficiunt. Sit itaq; nubes illa matu-
Ge.27. tina, siue ros ille mane pertransiens, taliũ pars filioꝝ, qualis fuit Esau, cui dixit pater Isaac: In pinguedine terræ, & in rore cœli desuper erit benedictio tua. Nã illoꝝ qui sunt semẽ Iacob, uel reputantur in semine, suntq; Israhelitæ, pars dñs est, sicut protinus uerbis sequentibus exprimitur. Ego aũt dñs deus tuus ex terra Aegypti, & deũ absq; me nescies, & saluator nõ est præter me. Ecce cognoui te in deserto in terra solitudinis. Qui eñ hæc loquitur
Christus deus filiorũ Iacob, non recens. dñs deus dicens, & saluator nõ est præter me, Christus est dei filius, fructus benedictionis illius, quã non meruit Esau, Iacob aũt adeptus est secundũ uerba hęc. Et seruiant tibi populi, & adorent te tribus. Esto dñs fratrũ tuoꝝ, & incuruentur ante te filij matris tuę. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Hoc nimirũ in spũ sancto agebatur, ut quando diuidẽdi erant Iacob & Esau, iuxta illud diuinũ ora-
Gene.25. culũ, duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi ex uentre tuo diuidentur: nõ de Esau, sed de Iacob semen Abrahæ, quod est Christus, nasceretur. Hic ergo cũ dicit, ego aũt dñs deus tuus. Notandũ quod addit ex terra Aegypti. In hoc nanq; breuiter astruit, quod non sit deus recens, quãuis in nouissimis diebus de uirgine natus sit. Poterat aũt dicere sic, ego aũt dñs deus tuus ex Abrahã, quẽadmodũ & Iudæis dicentibus, quadraginta annos nondũ habes & Abrahã uidisti? Respondens. Amen amen (inquit) dico uobis, anteq̃ Abrahã fieret
Iohan.8 ego sum. Cur ergo dicere maluit, ex terra Aegypti? Videlicet quia tunc magis innotuit & potentiã suã ostendit in signis & prodigiis, qualia Abrahæ nõ ostendit, propter qđ & Mo-
Exo.6. si tunc ait. Ego dñs qui apparui Abrahã, & Isaac, & Iacob in deo omnipotẽte, & nomẽ meum Adonay non indicaui eis. Tunc etenim fœdus pepigit cũ illis in monte Synai, ut esset
Exo.24. deus eoꝝ. Qui dixerunt ad Mosen. Omnia quæ locutus est dñs, faciemus: & erimus obedientes. Ille uero sumptũ sanguinẽ respersit in populũ, & ait. Hic est sanguis fœderis, quod
Exo.20. pepigit dñs uobiscũ super cunctis sermonibus his. Sermonũ eorundũ initiũ erat hoc. Non habebis deos alienos corã. Recte ergo & hic ait. Et deũ absq; me nescies. Continuo quoq;
Mat.1. addit. Et saluator non est præter me. Iste deus & saluator Christus est. Deus quia creauit, saluator qui factus homo saluauit. Vnde & Iesus (quod interpretatur saluator) nuncupari
Acto.4. uoluit. Vere prẽter hũc saluator nõ est, quia nõ est in alio aliquo salus, nec eñ nomen aliud sub cœlo datũ hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Gratiosa ualde cõmemoratiõe qua tandẽ dicit. Ego cognoui te in deserto in terra solitudinis. Neq; eñ exiguũ quid est ei, qui oia scit & oẽs per scientiã nouit, notũ esse per grãm illa notitia, iuxta quã uni illoꝝ uero
Exo.33. Israhelitæ, scilicet Mosi dicit. Inuenisti eñ grãm corã me, & teipsum noui ex noie. Et qđ tunc uni illi dictũ hoc esse legimus, sed qđ uni dicit, omnibus dicit: quos tũc tẽporis, imò & ante & post tẽpus illud p̃scitos atq; p̃destinatos elegit: qa cũctoꝝ noia in libro uitæ scripsit.
Ioh.1. Proinde & hoc sciẽdũ, qa qq; electi, in deserto cognoscũtur maxie & i terra solitudis, in deserto huius seculi, ubi deũ nemo unq̃ uidit, in solitudine cordis & occulto cõscientiæ latentis, ubi solus deus animã tentationibus circũuentam prospiciens exercet & probat, & legitime currentem cognitione sua dignam ducens, profitetur quia cognoscit. Talibus & ita
Lucę.10 cognitis siue nominatis ipse in euãgelio dicit, Gaudete qa noia uestra scripta sunt in cœlis.

FINIS LIBRI QVINTI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER VI.

SExta nunc repetitione peccata gentis eiusdem dominus depromẽs ad auditorem sese conuertit & dicit. ⌊Iuxta pascua sua adimpleti sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei.⌋ Dictum hoc, dei quidem benefaciẽtis commendat bonitatem, sed nihilominus eorũ quibus benefactum est uehementer condemnat ingratitudinem. Simile nanq; illi est quod de eisdem Psalmista dicit. Et manducauerunt & saturati sunt nimis, & desiderium eor̃ attulit eis, non sunt fraudati à desideriis suis. Et subinde. In omnibus his peccauerunt adhuc, & nõ cõuertentur inimici mei retrorsum. ¶ Nunc ipsor̃ proprietatem dictorum consideremus. Iuxta pascua sua (inquit) adimpleti sunt & saturati sunt, Quendã nõ bonũ siue laudabilem adimpletionis & saturitatis modũ insinuat, ita determinando, adimpleti sunt & saturati sunt iuxta pascua sua. Quænam uel qualia fuerunt pascua sua? Nimirũ ea quæ desiderauerũt, propter quæ murmurauerunt & de deo male locuti sunt: Exempli gratia, quãdo dixerũt. Quis dabit nobis carnes ad uescendũ? Recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis. In mentem nobis ueniunt cucumeres & pepones porrica; & cœpe & allia. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciũt oculi nostri, nisi Man. Quia taliter & talia desiderauerũt, & desiderantes usq; ad nauseã impleti sunt, recte pascua sua hæc dicta sunt: neq; em̃ deum propter ipsum, sed propter ista secuti sunt. ¶ Cæterũ qui deum sequuntur propter ipsum, non hæc talia dicuntur pascua ipsor̃, sed sermo dei cibus uel pascua ipsorum est, iuxta illud Deuteronomij: Quia non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore dei. Cum ergo dicit, iuxta pascua sua adimpleti sunt & saturati sunt, uehementer illos reprehendit. Idem em̃ est ac si dicat. Manducando & bibendo totã receperunt mercedẽ suã, pro eo q; exierunt de terra Aegypti & ad tempus susceperunt legẽ dei. ¶ Omnino delictũ est propter talia pascua deũ sequi. Iccirco tales uituperans in euangelio dicit. Amen amen dico uobis, quæritis me, nõ quia uidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. Operamini, nõ cibum qui perit, sed qui permanet in uitã æternã. Similiter & oĩes sese existiment uituperari, quicunq; altari Christo præstò sunt, non propter dilectionẽ sacramentorũ quæ concelebrant, sed propter hoc solũ, ut de altaris sumptibus uiuant. Igitur qđ ait: iuxta pascua sua adimpleti sunt & saturati sunt, illi simile est (ut iam diximus) quod Psalmista dicit. Et desideriũ eor̃ attulit eis dominus. Nimirũ talis plenitudo uentris mentis elationẽ, talis saturitas obliuionẽ dei generat. Notum & manifestũ est, quia taliter illis accidit. Vnde & continuo dicit. Et eleuauerũt cor suũ, & obliti sunt mei. Nam quia terrã optimã in possessionẽ acceperunt, cuius fructibus adimpleti, & diuites facti sunt, elati in superbiã regem sibi petierunt, nolentes audire uocẽ domini & Samuelis, sed dicentes. Nequaq̃. Rex em̃ erit super nos, & erimus nos quoq; sicut oẽs gentes, & iudicabit nos rex noster. Eadem mentis elatione repulerunt domũ Dauid, & fecerunt sibi regem Hieroboam, qui pro deo uitulos illis fecit: quæ nimirũ res magna fuit obliuio dei: Iccirco nũc dicit, & obliti sunt mei Subaudiendum uero est, sed non licuit aut licebit eis penitus obliuiſci. Sequitur em̃. ⌊Et ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum. Occurrent eis quasi ursa raptis catulis, & dirumpam interiora iecoris eorum, & consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos.⌋ Sensus iste est. Tradam illos regnis quatuor, quæ intelligũtur per leænam & pardũ & ursam & bestiam agri, quam sine nomine posuit, ut ab illis oppressi atq; consciſi, magnitudine miseriæ; cogantur reminiſci mei, cuius sunt obliti. Per istas nanq; quatuor bestias regna quatuor, scilicet Babyloniũ, Persicum, Macedonicũ, atq; Romanũ, illa maxime Danielis uisio dat intelligi, qua dicit. Videbam in uisione mea nocte, & ecce quatuor uenti cœli pugnabãt in mari magno, & quatuor bestiæ grãdes ascendebant de mari diuersæ inter se. Prima q̃si leæna, & alas habebat quasi aquilæ. Alia similis urso. Alia

Psal. 77.

Iudæi seq̃bãtur deũ propter pascua sua non ꝓpter ipsum.

Num. ij.

Deut. 8.

Iohan. 6.

Psalm. 77.

j. Reg. 8.

3. Reg. 12.

Quatuor regna precipua.

Danie. 7.

quasi pardus. Quarta terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis. Sicut ille, ita & hic bestiã quar-
tam sine noie posuit, dicendo, bestia agri scindet eos. Igitur ero (inquit) eis quasi leæna, & si-
cut pardus, id est, tradã eos Babyloniis atq; Macedonibus in uia Assyriorũ, id est, pro eo q̃
superbe incedendo cõtra me direxerunt, Assyrij nanq; dirigentes interpretantur. Occurrã
eis quasi ursa raptis catulis. Aiunt, qui de bestiarũ scripsere naturis, inter oẽs feras nihil esse
sæuius ursa, cũ perdiderit catulos uel indiguerit cibis. Cũ ergo per ursum apud Danielẽ re-
gnũ Persarũ atq; Mœdorũ significetur, non incongrue per huiusmodi ursæ ferocitatẽ illi-
Hester. 3. us Aman Agagitæ crudelitas pessima intelligitur, qui indignãs, q̃ Mardocheus nõ se ad-
oraret, nec sibi genu flecteret, pro nihilo duxit in uuũ Mardocheũ mittere manus suas, au-
dierat etiã q̃ esset gentis Iudææ, magisq; uoluit omnẽ Iudæorũ, qui erant in regno Assueri,
perdere nationẽ. Et quia mala hæc sub regnis iã dictis propter peccata sua erant passuri: Et
Interiora iecoris, dirumpã (ait) interiora iecoris eorũ. In iecore nanq;, iuxta physicos, uoluptatis & concupis-
centiæ consistit uis. Itaq; per interiora iecoris, omnẽ concupiscentiã, quæ peccatũ parit bre-
uiter innuit, quæ uidelicet interiora quasi per eiusmodi feras dirupta sunt, quia peccata illo-
rũ regnis illis opprimentibus punita sunt. Et quia peccata ipsa in tribulatione cõfitentibus
tandẽ parcere habebat, subiungit atq; ait. Et consumam eos ibi quasi leo. Tradunt nanque
physici, leonẽ prostrato parcere homini. Ergo ibi, id est, sub regnis illis, nõ utcunq; siue abs-
q; ulla discretione, sed quasi leo consumam eos, ait, quia uidelicet ira mea terribilis quidẽ su-
per eos erit, sed prostratis & peccata sua in tribulatione cõfitentibus parcam illis. Quid tan-
Daniel. 7. dem fiet? Bestia agri scindet eos, bestia quarta terribilis (ut ait Daniel) atq; mirabilis, & for-
tis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atq; cõminuens, & reliqua pedibus su-
is conculcans, & omnino dissimilis cæteris bestijs. Quomodo scindet eos? Nimirũ exscin-
dendo miserabili excidio, & in omnes gentes ducendo captiuos. Nunc ad ipsum populũ
taliter scindendũ conuertitur, & dicit. ⌊Perditio tua Israhel, tantummodo in me au-
xilium tuum.⌋ Ac si dicat. Tu ipse perditionis tuæ causa es, tu tibi perditionẽ thesaurisasti
recedendo à me: qui solus tibi poterã & consueuerã auxiliari, & nusquã tibi auxiliũ est, niſ
apud me, si pœnitentiã egeris. Et quod uere tantummodo in ipso auxiliũ sit, increpando cõ-
firmat sequentibus uerbis. ⌊Vbi est rex tuus? Maxime nunc saluet te in omnibus ur-
bibus tuis, & iudices tui, de quibus dixisti, da mihi regem & principem. Dabo ti-
bi regẽ in furore meo, & auferam in indignatione mea.⌋ Vehementer uanam populi
percutit æstimationẽ, qui regem sibi petiuit, cũ regem deũ haberet, & ab hoc percunctari,
ut ad confiderandũ excitet & scire faciat, quia tantũmodo in deo auxiliũ est. Similis huic
Deut. 32 percunctationi illa est. Vbi sunt dij eorũ in quibus habebant fiduciã, de quorũ uictimis co-
medebant adipes, & bibebant uinũ libaminũ? Nam quemadmodũ illic deficiente respon-
sione, cõpetenter subiungit. Videte quod ego sim solus, & non sit alius deus præter me. Ita
& hic, cũ dicit, ubi est rex tuus & iudices tui, de quibus dixisti, da mihi regẽ & principẽ, sub-
iunxit atq; ait. Dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea, Factũ nan-
1. Reg. 8 q; hoc fuerat in primo rege Saul, quem petenti populo dederat. Denicq; in furore suo regẽ
illum dedit, sicut ipsa eius uerba indicant, cũ dicit. Hoc erit ius regis, qui imperaturus est uo-
bis, Filios uestros tollet et ponet in curribus suis, facietq; sibi equites et p̃cursores quadriga-
rũ suarũ, et cætera quæ hoc modo concludit. Greges quoq; uestros addecimabit, uosq; eri-
tis serui, et clamabitis in die illa à facie regis uestri, quem elegistis uobis, et non exaudiet
Ibi. 15 uos dominus in die illa, quia petistis uobis regem. Ita in furore suo datũ, abstulit in indigna-
tione sua, dicens ad Samuel. Pœnitet me quòd constituerim Saul regem. Et subinde dicit
scriptura. Spiritus aũt domini recessit à Saul et exagitabat eũ spiritus nequã à domino. Iti-
dem de Hieroboam cæterisq; regibus decem tribubũ sentiendũ, quia uolentibus illis et scin-
dentibus sese à domo Dauid, in furore suo dedit illos, et in indignatione sua abstulit, Alios
in uita sua, alios percutiens in posteritate sua. Porrò Dauid neq; populus prior petiuit, neq;
dominus in furore suo dedit, sed dominus prior in misericordia elegit, in gratia dedit, in sum-
ma dignatione firmauit et custodiuit. Itaq; cũ dicit, de quibus dixisti, da mihi regem et prin-
cipem, subaudiendũ est, et ego respondi tibi in occulto iudicio, dicens: Dabo tibi regẽ in fu-
rore meo, et auferam in indignatione mea. Sequitur. ⌊Colligata est iniquitas Ephraim
abscondi

absconditum peccatum eius, dolores parturientis venient ei. Ipse filius non sapiens. Nunc enim non stabit in contritione filiorum. ¶ Iam sæpe dictũ est. Effraim, id est, reges decem tribuũ, ita pariter uiam Hieroboam secutos fuisse, qui peccare fecit Israhel, ut nullus eorũ, scriptura testante, à peccatis eius recederet. Ergo quasi quæreres, quęnã furoris & indignationis causa fuerit, colligata est (ait) iniquitas Effraim, id est, soluta nõ est neq; solui poterat iniquitas regum illoꝝ, eo quod incorrigibiles & impœnitentes fuerint, semperq; iniquitatẽ quisq; illorũ defenderit. Nam hoc est quod sequitur. Absconditũ peccatũ eius. Absconditum nanq; peccatũ dicit, ubi nulla uoce confessionis aperitur, imò & superbæ defensionis scuto contegitur. Ibi iniquitas ita colligata est, ut solui aut dimitti non possit. Econtra sanctus dicit. Delictum meũ cognitũ tibi feci, dixi cõfitebor aduersum me iniustitiam meã domino, & tu remisisti impietatẽ peccati mei. Ille talis filius est sapiens: de isto aũt dicitur, ipse filius non sapiens. Quomodo eñ sapiẽs filius qui à patre recessit à quo fuerat adoptatus, dicente ad Pharaonẽ, filius meus primogenitus Israhel? Et quidem nũc coràm hominibus peccatũ suũ absconditabscondit, & coàm deo cũ abscondere nõ possit impœnitẽti corde defendit: sed dolores (inquit) parturientis uenient ei. Sicut eñ mulier conceptũ suum ad tempus quidẽ dissimulare potest, sed tandẽ parturiendo doloribus attestantibus occulta prodit: sic quisquis eiusmodi est, peccatũ suũ utcunq; dissimulare ad tempus & abscõdere potest, sed in tempore suo cuncta cordis eius occulta cũ dolore manifestabuntur, iuxta illud. Nihil opertũ quod non reueletur, neq; occultũ quod non sciatur. Tunc utiq; parebit sibi, quia ipse filius non sapiens. Et unde hoc probatur quod sit filius non sapiens? Ait. Nunc eñ non stabit in contritione filioꝝ. Et est sensus. Qui eñ uere filij sunt, ipsorũ est cõtritio, & ipsi in tribulatione stant, id est, pœnitentiã agunt habentes cor contritũ & humiliatum. Deniq; ita conteri siue confringi, hoc uere stare est, sicut de quodã eiusmodi filiorum scriptum est. Et dixit ut disperderet eos, si non Moses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius. Nã confractionẽ, nimiã & uehementẽ dicit humilitatẽ, in qua sic stetit, ut deũ teneret homo fortis dicentẽ, dimitte me. In huiusmodi contritione qui stant & filij sapientes sunt: ita eñ se conterendo per pœnitentiam sapientes filij fiunt. Is aũt qui (ut iam dictũ est) corde impœnitenti suam iniquitatẽ colligauit, filius quidẽ dici potest, dũ iactat se & dicit, unũ patrẽ habemus deũ, sed nõ sapiens filius dicitur aut est. Restat igitur, ut quẽadmodũ illi furorẽ debitũ adiudicauit atq; indignationẽ, sic econtra filijs istis, quorũ est cõtritio, id est, cor contritũ & humiliatũ, dignã & gratiosam repromittat cõsolationẽ. Audiamus illã uere magna & sonora declamatione depromptã. ¶ De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero mors tua o mors, morsus tuus ero o inferne. ¶ Christus dei filius, uictor mortis & author uitæ. Hoc in persona sua magna uoce, magna ueritatis eloquitur authoritate. Liberabo eos (inquit) de manu mortis, redimã eos de morte. Quos eos, nisi filias, quorũ (ut iam diximus) contritio est, quorũ cor contritũ in pœnitẽtiæ studio est? Harũ in cathologo primus est Abel, cuius ipsum nomen pœnitentiæ significat lamentũ, transfertur eñ in luctũ. Ab illo usq; ad ultimũ electũ cuncti pœnitentiam agentes, & peccatores se esse confitentes. (Omnes eñ in Adam peccauerunt) consolationẽ istam accipiunt, de manu mortis liberati, de morte redempti. Nec uero ab re ita semel & iterũ depromitur miserationis dignatio, de manu mortis liberabo eos, de morte redimã eos: sed pro duplici morte, qua omnes mortui sumus in Adã, alia corporis, alia uero animæ. Itaq; de manu mortis scilicet eius, qua mortuus est Adam, in qua die pceptũ transgressus est, quæ mors est animæ, liberabo eos: de morte quã indixit deus his uerbis, quia puluis es & in puluerẽ reuerteris, quæ mors est corporis, redimam eos. Quomodo liberabo? Quali redimam precio? Ait. Ero mors tua ò mors, morsus tuus ero inferne. Non auro neq; argento, sed morte mea mortẽ ipsorũ interficiendo. Moriar, ut ipsi uiuant, & ad infernum descendã Nã hoc est quod dicit ad ipsam mortẽ, ad ipsum infernũ apostropham faciens, mortis & inferni potens debellator: uitæ & mortis dominator. Ero mors tua ò mors, morsus tuus ero inferne. Qualiter deberet uel posset mors mortis esse, breuiter innuit dicendo, morsus tuus ero inferne. Et est sensus. Tu deceptus mordebis me, quẽadmodũ innuit per id quod de te ipso dicitur ad Iob. In oculis eius quasi hamo capiet eum. Item, An extrahere poteris Leuiathan

Absconditum peccatum.

Psal. 31

Exo. 4.

Matth. 10.

Contritio filiorum.

Psalm. 105.

Exo. 32.

Iohan. 8.

Abel primus pœnitẽtium.

Rom. 3. & 5.

Dupex mors

Gen. 3.

Morsus tuus ero Inferne.

Iob.40. uiathan hamo? Ego factus homo tibi hamus ero, quia quemadmodū in hamo carnis tene
ritudo ostenditur, & acumen ferri occultatur. sic humanitatis infirmitas te humani gene
ris inimice inuitabit, ut mordeas: & diuinitatis interior fortitudo transfiget, ut captiuus pen
deas. Quia taliter morsus tuus efficiar, mors mortis ero: quia uiscera mortis interiora tua in
ferne non sustinebunt, cū uitam momorderis, & dirupto uētre uitā remittes, morte mortua
euadentibus uiuis quicunq; uita ista sunt digni. Aliter infernū Christus momordit, quan
do partē, suos uidelicet electos liberauit: partem autē, id est, reprobos reliquit. Nam ex eo
q̄ mordemus, partē cōsumimus, partem relinquimus. Sequitur. ⌊Consolatio abscondi
ta est ab oculis meis, quia ipse inter fratres diuidit.⌋ Vbi audiuit propheta de gratia
liberatoris & redemptoris q̄ gauderet: uidit etiam q̄ carne sua de gente sua uel fratribus
suis Israhelitis, q̄ merito doleret, Illud uidelicet quod & Apostolus pene inconsolabiliter
Roma.9. gemit his uerbis. Veritatē dico in Christo, non mentior, testimoniū mihi perhibente con
scientia mea in spiritu sancto, quoniā tristitia mihi est magna, & cōtinuus dolor cordi meo.
Optabam ēm ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei se
cundū carnem, qui sunt Israhelitæ, quor̄ adoptio est filiorū, & gloria, & testamentū, & le
gislatio, & obsequiū, & promissa: quorū patres, & ex quibus Christus secūdū carnem, qui
Diuisio inter frēs luctuosa. est super omnia deus benedictus in secula amen. Diuisionē inter fratres, quā illic Apostо
lus continuo dolore gemit, hic futuram luget, dicens. Consolatio absconditа est ab oculis
meis. Quis ita inter fratres diuisit, nisi infernus, cuius morsum se fore liberator & redēptor
dixit? Diabolus nanq̄, qui designatur nomine inferni, Iudæos excæcando, à fratribus ipso
rū, & apostolis eius diuisit, ut ejicerent eos, & oporteret illos euangelizare potius gentibus
extraneis. Propter hoc (inquit) abscondita est cōsolatio ab oculis meis. Non dicit, periit cō
solatio, sed absc̄dita ē, id est non cito potest inueniri, nō leuiter possum cōsolari. Inuenitur
Rom.ij. aūt in illa spe, q̄ & Aplus seipm consolatus est, q cū dixisset: Cęcitas ex parte cōtigit in Isra
el, subiunxit. donec plenitudo gentiū subintraret, & sic oīs Israel saluus fieret. Ad hūc sen
sum ptinet id q̄d continuo hic propheta subiūgit. ⌊Adducet ventū urentē dīs de deser
to ascendentem, et siccabit venas eius, et desolabit fontē eius, et ipse diripiet the
saurū omnis vasis desiderabilis.⌋ Ventū urentē hoc loco spīn̄sanctū dicit, quēadmodū
Ventus urēs, hic spūs. dicit & illic iuxta mysticū sensum gr̄æ, quæ nos in baptismo Chr̄i saluauit. Cūq; extēdisset Mo
Exo.14. ses manū sup mare, abstulit illud dominus uento flante uehemēti & urēte tota nocte, & uer
tit in siccum. Ventū ergo urentem, id est, spiritū sanctum uehementer ardentem adducet
dominus, subauditur, cū plenitudo gentium introierit: & siccabit uenas eius, subauditur, in
ferni: & desolabit fontem eius, auferendo scilicet omnes causas & abundantiā incredulita
tis, ut reliquiæ Israhel saluæ sint. Interim & ipse (inquit) diripiet thesaur̄ omnis uasis deside
Luc.xj. rabilis, quia uidelicet ip̄e est ille, qui fortior superuenit, cū fortis armatus custodiret atrium
Vas desidera bile sunt om nes electi. suum, & uniuersa arma illius distribuit. Vas desiderabile & thesaurus præciosus utiq; est o
mnis electus. Et quia neminē relinquit, siue gentilis siue Iudæus sit, quicunq; inuocat no
men domini, recte uniuersali enūciatione dictū est, & ipse diripiet thesaurū omnis uasis de
siderabilis. Hoc fit & fieri nō definit per uentum de deserto ascendentem, scilicet per spiritū
sanctū de humilitate Christi procedentē, qui à suis desertus fuerat. Ventū urentē, id est, car
nis petulantiam & humores uitiorū suo calore desiccantem. ¶ Tandē & huius sextæ repe
titiōis fine in Christū, qui iustitia nostra est, reductio: Septima, q̄ & ultima, sic inchoat pec
CA.XIIII. catorum & eiusdem iustitiæ cōmemoratio. ⌊¶ Pereat Samaria, quoniam ad amari
tudinem concitauit deum suum. In gladio pereat, paruuli eorum elidantur, & fœ
tę eius discindantur.⌋ Dissimile hoc initiū est cæteris omnibus, quia uidelicet illa talia
sunt, ut peccata replicent & præ oculis ostendant: hic aūt, tanquam desperata correctione,
statim in primo sermone non tā peccata q̄ idolor̄ uindicem, depromit sententiam. Pereat
(inquit) Samaria. Quare? Quoniā ad amaritudinē concitauit deum suū. Magna hæc & ter
ribilis causa siue accusatio est. Deus ēm naturaliter dulcis est, nec parua potest esse causa,
Cor impœnitēs Samariæ. per quam ad amaritudinem concitatus esse uideatur. Cor impœnitens hoc effecit, & huius
criminis rea fuit Samaria, cuius de regibus nullus omnino recessit à peccatis Hieroboam,
qui peccare fecit Israhel. Pereat ergo (inquit) quia iustitiæ concedendum est, nullam quip
pe cor

pe cor impœnitens cõsequitur ueniã. Nec uero solummodo secundũ animam, uerũetiam secundũ corpus ut pereat concedendũ est. Iccirco cum dixisset, pereat Samaria, corporalẽ quoq; concessit perditionem, dicẽdo, in gladio pereat, &c. ¶ Hic à nomine uel cõdemnati one Samariæ synagoga illa nõ excipitur, quæ peccatũ Samariæ supergressa est, dũ non tantummodo, ut illa, scidit se à domo Dauid, uerũetiam (ut sæpe iam dictũ est) crucifixit Christum filiũ Dauid, filium dei, & iccirco perijt, quoniã ad amaritudinem cõcitauit deum suũ, in tantum ut sitientem in cruce potaret aceto, siue (ut alius Euangelista scribit) uinũ daret ei bibere cum felle mixtũ. Proinde ut periret illa, dominus ipse cõcessit, & ore proprio prædixit. Et quia iustitiæ ratio postulabat, ut periret, per humanitatis quidẽ affectum fleuit super illam, & flendo prædixit: sed per diuinitatis uirtutẽ impassibilẽ, super ipsam quam flebat, fixam & immobilem sententiã tenuit. Dixit Samariæ ut pereat, dicat nunc Israheli quid faciat, ait. ⊥ **Conuertere Israhel ad dominum deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua.** ⊥ Qui hæc loquitur in calce uoluminis, ipse est Christus, finis omnis cõsummationis, qui missus ad oues quæ perierunt domus Israhel, sic prædicare exorsus est. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorũ. Secundũ eundem sensum hic dicit. Cõuertere Israhel ad dominũ deum tuum. Causam confestim, cur cõuerti oporteat, uel unde pœnitentia sit agenda, subiungit, quoniã corruisti in iniquitate tua. Cum dicit, in iniquitate tua, breuiter insinuat, quod omni peccanti iniquitas, quãcunq; perpetrauit, sibimet à seipso sit imputanda, ne ullo modo se excuset aut defendat, sicut fecit Adam, in quo oẽs peccauimus & corruimus, tam gentes q̃ Iudæi, quẽadmodũ Apostolus dicit. Eramus enim aliquando & nos filij iræ sicut & cæteri. Illi originali peccato actuali iungendo peccata, nõ minus Israhel q̃ gens aliqua corruit, sicut hactenus sermo propheticus peccata eius totiens cõmemorando comprobauit. Cõuertere igitur ò Israhel tu primus, cõuersione quippe opus est, quia corruisti: & hoc ipsum confitere, quia in iniquitate tua corruisti, nam cõfessio hęc initium est cõuersionis. Dicant forte aliqui, quemadmodũ & illi, qui compuncti corde dixerũt ad Petrum & ad reliquos apostolos. Quid faciemus uiri fratres? Ad hæc uel huiusmodi quæcunq; perterriti dicere possunt, compuncti, & iniquitatem suã cognoscentes, protinus occurrit & dicit. ⊥ **Tollite uobiscum uerba, & conuertimini ad dominum: & dicite ei. Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus uitulos labiorum nostrorum.** ⊥ Qui conuertimini ad dominũ, uerba (inquit) tollite uobiscũ. Quare uerba & nõ potius munera? Videlicet, ut sciatis, quia non est difficultas apud deum, non exigit à uobis illa quæ forte nõ possetis consequi pro redemptione animarũ uestrarũ. Non ergo dico, tollite aurũ, tollite uobiscum argentum, seu multitudinẽ hircorũ aut uitulorũ, & cætera talia, quæ nõ omnibus præstò sunt: sed uerba quæ cõsequi potestis absq; dispendio rerũ, uerba confessionis & precũ tollite uobiscum: & hæc uobis in promptu adesse possunt, deo autem pro salute uestra sufficiunt, & pro iniquitatibus uestris satisfaciunt. Cũ istis subsidijs cõuertimini ad dominũ deum, qui uestrorũ non eget bonorũ, & sicut iam dixi, non solicitemini, quasi munera nõ habentes grandia preciosi auri & argenti, quibus honoretis propicianda faciẽ tam magni, tã potentis domini, sed dicite illi. Omnẽ aufer iniquitatem, & accipe bonũ. Non dicatis, non habemus iniquitatem, quia tũc mẽtimini & uosipsos seducitis: sed dicite ei, Omnẽ aufer iniquitatẽ, quia iniquitates nostræ multæ sunt. Confidenter dicite, & accipe bonũ, scientes quale requirat bonũ, & hoc sciendo subiungite, & reddemus uitulos, nõ armentorũ, sed labiorũ nostrorum. Sufficiens nanq; es, plenus es. Atq; iccirco nõ opus habes manducare carnes taurorũ aut potare sanguinem hircorũ, sed tãtummodo ut immolentur tibi uituli labiorũ, id est sacrificium laudis: & hoc melius placebit tibi, quia testimonium est bonæ uoluntatis. Proinde Psalmista cũ dixisset: Laudabo nomen dei cũ cantico, & magnificabo eũ in laude, quod nimirũ est uitulos labiorũ reddere, subiunxit atq; ait. Et placebit deo super uitulum nouellũ, cornua producentem & ungulas. Hoc interea prouidendum est, ne post redditos labiorũ uitulos, id est, post uerba cõfessionis & laudis iterentur opera iniquitatis. Itaq; sequitur, & super hac re instruit eos quid dicant, quid promittãt, dum ex persona ipsorum uerba infert huiusmodi. ⊥ **Assur non saluabit nos, super equos non ascendemus, nec dicemus ultra, dijs nostris opera manuum nostrarũ, quia eus**

Ioh. 19 Mat. 27 Lucę. 19 Mat. 3. Ibi. 4 Ephe. 2 Acto. 2. Psal. 49. Vitulabiorũ Psal. 68

qui in te est misereberis populi. ¶Subaudiendum nanq; est, & hoc dicite ei. Et quid est hoc dicere ei? Assur non saluabit nos, nisi ac si dicant, Non sicut hactenus fecimus, confidemus in homine, neq; ponemus carnem brachium nostrū? Sepe nanq; Israhel (sicut sacre testantur historiæ) confisus est in principibus & in filijs hominū, & auxilia quæsiuit ipsorū
Psal. 59. quorum Assyrij potentissimi fuerunt. Item quid est dicere ei, super equos nō ascendemus nisi ac si dicant, hi in curribus & hi in equis: nos autē in nomine domini dei nostri inuocabimus? Deniq; & in hoc Israhel peccauit, quod super equos ascendere nimiū affectauit, male æmulando currus & equitatū Pharaonis, cum filij Israhel de Aegypto pedites exierūt, & glorioſe saluati fuerint: Pharao uero cū curribus et equitibus suis in mari demersus perij
Esa. 31. erit. Propterea redarguit eos alio loco scriptura dicens. Aegyptus em̄ homo & non deus,
Matth. 27. & equi eorū caro & non spiritus. Iccirco rex Israhel, quādo uenit benedictus in nomine domini, non super equū aut super currum ascendit, sed super pullū asinæ filium subiugalis, in contemptū superbiæ seculi maxime gloriantis in curribus & in equis. De tertio quod dicūt nec dicemus ultra, dij nostri opera manuū nostrarū, notū est ex quo cœperint ut dicerent,
Exo. 32. isti sunt dij tui Israhel, qui te eduxerunt de terra Aegypti, cū formassent uitulū in ipso exitu de terra Aegypti: & quomodo ex tunc peccauerunt in idolis, sicut scriptū est. Et cōmixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorū, & seruierunt sculptilibus eorū. ¶ Super tri-
Psal. 105 bus itaq; sceleribus emendationē promittit inquit, de quibus omnia pendēt peccata, quo-
Tria scelera Israhel. rum unū est cōsidere in filijs hominū, aliud magnificari in multitudine equorū & curruum Tertiū cōtaminari in sordibus idolorū. Et istis em̄ omnia generātur peccata, quæcūq; populum Israheliticū non minus q̄ cæteras gentes admisisse, scriptura tā historica q̄ prophetica narrat aut reprehendit. Qua uero fiducia, qua uirtutis uel possibilitatis conscientia tantam
Rom. 9. tantorū criminū emēdationem promittere debetis? Nunquid confidere potestis, q̄ uiribus uestris excutere possitis iugum cuiuscūq; peccati, cui uos semel tradidistis? Non utiq;, quia non uolentis, neq; currentis, sed miserentis est dei. Cum ergo dixeritis, Assur non saluabit nos, super equos non ascendemus, nec dicemus ultra dij nostri opera manuum nostrarum quod est omnimodam spondere peccatorū emendationem, etiam dicite ei, quia eius qui in te est misereberis populi, ut sit sensus. In tuæ miserationis auxilio sperantes hæc promittimus: quia tuum est, & honorem tuū condecet, ut illius populi, qui in te est, qui in te credit, miserearis, manumq; porrigas, ut mala consueta relinquere, pristinamq; conuersationem possint in melius mutare. Quicūq; hæc uerba uobiscum tollitis, quicunq; huiusmodi labiorum uitulos redditis, pœnitentiæ studio dediti, audite quid ipse, qui ad pœnitentiā inuitat, consilio salutis uestrę iamdudū elocutus sit. ¶ Sanabo contritiones eorum, diligā eos spontaneę, quia auersus est furor meus ab eis. Ero quasi ros, Israhel germinabit quasi lilium. Erumpet radix eius vt libani. Ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius, & odor eius vt libani. Conuertentur sedentes in vmbra eius viuent tritico, & germinabunt quasi vinea. Memoriale eius sicut vinum libani. ¶ Manifestius hic ipsa loquitur persona saluatoris, suum ad salutē pœnitentium repromittens aduentum, promissione dulcisona, dulcedine gratiosa. Sanabo (inquit) contritiones eorū, id est, in gaudium cōuertam tristitiam illorū, quicunq; ad pœnitentiam contristati sunt, habentes corcōtritum & humiliatum. Tales nanq; contritiones eorū sanatione digne sunt, tales contritio-
Rom. 11. nes paracletum, id est, consolatorem merētur habere spiritum sanctū. Non pro muneribus quæ ipsi priores mihi dederunt, Quis em̄ prior dedit mihi & retribuetur ei? sed gratis sanabo eos, gratuita peccatorum remissione curabo eos. Et hoc est quod ait, diligam eos spontanee. Sponte ueniam, & homo factus spontaneū subito sanandi officium. Quia auersus est (inquit) furor meus ab eis, iuxta quod alibi scriptum est super hac eadem re. Benedixisti
Psal. 84. domine terram tuā, auertisti captiuitatem Iacob. Remisisti iniquitatē plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorū. Mitigasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ. Iratus quippe fuerat deus humano generi in Adam, & iram illam omnes portauimus. Vnde &
Psalm. 89. alibi dicit. Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. Meus ille furor auersus est ab eis, in plenitudine temporis, quando completū est quod prædictum fuerat, Benedixisti domine terram tuam, ut uidelicet de sacra uirgine nascerer ego nouus Adam. Nā eandem in-

dem intendens benedictionem, ero (inquit) quasi ros, Israhel germinabit quasi liliũ. ¶ Etenim quasi ros extitit, quando per spiritus sancti gratiam, uirginem obumbrans, in uterum eius descendit. Tunc ueraciter germinauit Israhel quasi lilium, quia ueri Israhelitæ, scilicet apostoli non in carne, sed in spiritu fructificauerunt, noua cõuersatione imitantes lilium, id est, magistrum & præceptorem suũ Christum, uirgineæ pulchritudinis filium. In illa pulchritudine fortitudo nihilominus aderit, ut constantissimæ sint fidei: propter quod continuo dicit. Erumpet radix eius ut libani. Libanus quippe mons est, cuius ligna excellentissima, quantum ad auras extendunt uerticem, tantũ radicem in ima demergunt, ut stabili mole consistant, & nulla tempestate quatiantur, Libanus quoq; nomine suo eãdem, quam & lilium, mundiciæ pulchritudinem significat, interpretatur enim candidatio. Ergo erumpet radix eius ut libani, id est, apostoli cæteriq; prædicatores de radice Israhel, quæ Christus est tales consurgent, ut sint fide fortes, conuersatione mundi. Ibunt rami eius, id est, proficiẽt, de uirtute in uirtutem auditores eius. Et erit quasi oliua gloria eius, id est, loquetur (sicut alibi scriptum est) pacem gentibus. Oliua nanq; pacem significat, & apud gentiles quoq; in medio bellorum furore pacis insigne esse consueuit. Erit ergo gloria eius, quasi oliua inquit id est, pacem euangelizabit, pacem inter deum & homines confirmabit: sicut & tunc significari uoluit, quando ueniens ad passionem, per quam nos deo reconciliauit, cum ramis palmarum & oliuarum susceptus est à turbis. Et odor eius ut libani, subauditur erit, id est, bonam ubiq; opinionem habebit, dicente Apostolo, Christi eñ bonus odor sumus in omni loco. Iste odor, ista pacis & misericordiæ gloria, gentes ad credendum inuitabit. Sequitur ergo. Conuertentur sedentes in umbra eius. Conuertentur sedentes, id est, conuersi sedebunt in umbra eius, & propter hoc ipsum quod sedentes erunt, protegentur sub umbra eius. Sessio nanq; humilitatem significat, iuxta quod Psalmista cum dixisset. Vanum est uobis ante lucem surgere, subiunxit atq; ait, surgite postquam sederitis, id est, tunc demum spe rate exaltari postquam uosmetipsos humiliaueritis. Taliter sedentibus uitalis alimonia cœlitus administratur, & de bono semper proficiunt in melius. Dicit itaq; continuo. Viuent tritico, & germinabunt quasi uinea. Triticum nãq; quo interior homo uiuit, est sermo dei: cuius nimirum intelligentia, non erectis, sed sedentibus, id est, non superbis, sed humilibus dari consueuit. Sane uinea, cuius secundum similitudinem germinare dicuntur, à mala uinea distinguenda est. Est enim mala uinea, de qua dicitur in cantico Deuteronomij. De uinea Sodomorum uinea eorum, & de suburbanis Gomorræ. Ait ergo. Memoriale eius sicut uinum libani. Multum nanq; uinea hæc per hoc ipsum, quod dicitur, memoriale eius sicut uinũ libani, ab illa discernitur uinea Sodomorũ, cuius uua dicitur, & est uua fellis, cuius botrus dicitur & est amarissimus. Deniq; uinum libani, imò & ipsum libanum serpentes fugere dicuntur, maxime propter odorem cedri, quem non possunt ferre: illic autẽ dictum est, fel draconũ uinum eorum, & uenenum aspidum insanabile. Potest tamen uinum libani uinũ mixtum dici, & diuersis pigmentis coditum, ut odorẽ habeat suauissimũ: quorũ uidelicet pigmentorum thus maxime odoriferum est, libanus nanq; apud Græcos & Hebræos & mons dicitur & thus. Sequitur. L Effraim quid mihi ultra idola? Ego exaudiam & dirigam eum, ego vt abietem virentem, ex me fructus eius inuẽtus est J Triumphaliter in ultimis aduersariũ percutit, consummatã prospiciens uictoriã in proposito suo, gratia dei. Siquidẽ Effraim iste est oĩs aduersarius ueritatis, quisquis usquã scandalũ uel offendiculũ animabus posuit aut ponere nõ desinit, ne ptingat ad noticiã ueritatis, secũdũ exẽplũ Illius Effraim, id est, Hieroboã de tribu Effraim, q aureos fecit uitulos, hoc intendens, ne filij Israhal ascendẽdo frequenter ad orandũ in Hierusalem, aliquando reuerterentur ad domum Dauid. Et quidem tunc ille secundũ intentionẽ suã prævaluit, & in peccato idolatriæ populũ detinuit. At uero cũ modo supradicto factus fuero quasi ros, & Israhel germinauerit quasi lilium ò tu Effraim, quid mihi ultra idola? Nunquid in uia prædicationis euangelicæ mihi obsistere poterunt? Nunquid spiritualem Israhel ab oriente & occidente uenientem ad fidem euangelij, ut credat in me filium Dauid, auertere poterunt simulachra uel figmenta mendacij tui: sicut carnalem Israhel, ne ascenderet in Hierusalem, & reuertetur ad regem suum DAVID, auerterunt aurei uituli? Non. Sed quid?

Christus bua si ros in utero uirginis.

Libanus.

Zach. 9.

2. Corin. 2

Sedere humilium est.

Psalm. 127

Deut. 32.

Vinũ libani.

Effraim omnis aduersarius ueritatis.

Spiritual Israhel.

Ego exaudiam & dirigam eum, ego ut abietem uirentem, subauditur, dirigam eum Via recta conscendet ille spiritu alis Israhel in cœlestem Hierusalem secundum similitudinem abietis uirentis, & recta statura sursum tendentis: ut perueniat ad regem suũ Dauid, ad me deum & saluatorẽ suum filiũ Dauid. Eo tendentem ego exaudiã & dirigam eũ, & hic fructus eius: ut scilicet perueniat eo quo tendit: ex me inuentus est, quia uidelicet sine me nihil facere potest: & hoc ipse cõfitens, multum carnali Israheli dissimilis est, qui suam iustitiam statuere uolens, iustitiæ dei subiectus non est. ⌊ Quis sapiens, ⁊ intelliget ista: intelligens, ⁊ sciet hec? ⌋ Hunc uersiculũ ab exordio uoluminis semper præ oculis habuimus, & iccirco semper scripturam hanc, tanquã uere cœlestis thesauri clausam uenerãtes thecã nihil condignũ nos effari posse perspeximus: siue aliquem quicũq; ille sit: nisi cui aperire dignatus sit sanctus & uerus qui habet clauim Dauid, qui aperit & nemo claudit: claudit & nemo aperit. Si em̃ ipse qui scripsit, uel difficile uel impossibile confitetur, intelligere & scire hæc: quid nos facere possumus, qui lippientibus oculis & peccatoꝝ sordibus obscuratis clarissimum iubar solis nõ possumus intueri? Veruntamen quæcunq; illa sunt, quæ adhuc clausa nos latent: quantulacunq; illa sint, quæ exinde nos intelligere uel scire potuimus, dicamus cũ ipso in conclusione id quod uerũ est. ⌊ Quia rectę uię domini, ⁊ iusti ambulabunt in eis. Pręuaricatores vero corruent in eis. ⌋ Viæ domini, de quibus maxime in hoc propheta tractatur, illa sunt iudicia domini uere incõprehensibilia, quibus à Iudæis recessit & ad gentes transiuit. In istis uijs iusti ambulant, exempli gratia, Paulus Apostolus uas electionis: qui quamuis dolore continuo doleat pro eisdem fratribus suis, nihilominus tamen rectas confitetur uias domini, & dicit. O altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientiæ dei, q̃ incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Præuaricatores uero, maxime Iudæi, corruunt in eis, dum se iustificant, & ueritati resultant, inuidentes gentiũ saluti. Animaduertimus quippe maxime ex hoc propheta (sicut suo iam loco diximus) conuinci, nõ minus illos q̃ gentes peccasse, & indiguisse gratia dei: quod Apostolus ad Romanos scribens, uehementer affirmat dicendo. Eadẽ em̃ agis, quæ iudicas. Deniq; sup hoc septies (sicut nos distinximus) in isto cõuincũtur propheta, qa uidelicet septies peccata illius populi replicans, per singulas uices in gratiam uel aduentũ Christi recurrit: cuius solius omnẽ hominem, tam Iudęum, q̃ Gentilem iustificat. Proinde illud, quod populo præuaricatori Moses imprecatur, cum dicit. Tradat te dominus corruentem ante hostes tuos, per unam uiam egrediaris contra eos, & per septem fugias. In ista quoq;, quamuis habili scriptura delectabiliter spectari potest, uiri præuaricatores iam dicti, seipsos iustificantes, conuincuntur repetitione septemplici, atque ita corruunt septies.

Ioh. j5.
Rom. j0
Humilis confessio autoris
Roma. 9
Ibi. jj.
Roma. 2
Deut. 28

¶FINIS LIBRI SEXTI ET VLTIMI IN OSEE PROPHETAM.

PROLOGVS RVP. IN IOHEL PROPHETAM.

Qui operantur in me (ait sapientia) nō peccabunt, & qui elucidant me, uitam æternā habebūt. Sapientia q̄ hæc loquitur, Chrūs est, quē & Aplūs p̄dicat dei uirutē & dei sapientiā: q̄ & alibi protestat. Ego (inquiēs) ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnē creaturā. Hæc sapiētia maxime in prophetis latet, & iccirco elucidari postulat: magnā elucidātibus sese remunerationē, id est, uitā æternā repromittēs. Tantæ remuneratiōis spe, studiū nostrū nos exigui sanctorū patrū cōiūgimus studijs, q̄ summopere desudauerūt, tā in propheticis q̄ in ceteris sanctis scripturis: hoc studētes, ut sapiētia dei Chrī, q̄ latebat i illis, posset agnosci, & faciē eius expositio clara legētibus insigniter ostēdere, quā sub hæ grosso uelamine prouidētia sancti spūs indignis occultā eē uoluit. Hancę uit æternę spem, prima iā & p̄paratoria merces corroborat atq; lætificat, si fiat nobis q̄d promisit, dicēs: Et q operanť in me, nō peccabūt. Sicut ēim multā malitiā docuit otiositas, sic ecōtra occupatio bona, & meditatio scripturaꝝ sæpe cogitatiōes nequā & grādia, q̄ subintrare poterāt, excludit p̄cta. Fere de oībus, q̄ scriptitare audemus, uel hactenus ausi fuimus, hæc apud oēs nr̄a respōsio uera esse p̄t, ut nequaq̄ p̄sumptioni seu uanæ temeritati deputēt, q̄ nos postremi hoies, post magna sanctorꝝ patrū opa, in scripturis sapiētiæ quicq̄ operamur, qa uidelicet iccirco taliter exercemur, ut scdm promissiones eius, & in p̄senti nō usq; quaq; peccemus, & in futuro uitā æternā habeamus. Igitur oculo simplici, id est, intētione fideli te requirentes, teq; elucidare cupientes, nos aspirando p̄ueni, & adiuuando prosequere sapientia dei, quæ in te operantibus, teq; elucidantibus tantā remunerationē repromittis: & post Osee secundū Iohel, qui illū in ordine duodecim prophetarū sequitur, reuelata facie nobis annue contemplari. ¶ Finis Prologi.

Eccl. 24.

1. Cor. 1.

Eccl. 24.

Meditatio in scripturis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHEL PROPHETAM, COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

Verbū dñi quod factū est ad Iohel filiū Phatuel. De eo qđ ad prophetas dicitur uel scribitur eē factū uerbū dñi, in initio prophetæ p̄cedentis, scilicet Osee diximus, scdm patrū sanctorꝝ sniam, fideiq; catholicę regulā qa uidelicet ad prophetas quidē factū est. i. in tpe uel ex tpe accessit hoc uerbū. Ad deū aūt nequaq̄ factū est: neq; ei factura ē, sicut Arriani garriūt, sed in principio erat apud ip̄m. Hoc nāq; uerbū est Chrs filius dei, quē & hic Iohel filius Phatuel, tā proprio q̄ paterno noie significat, nō minus q̄ p̄cessor eius Osee filius Beheri. Iohel nāq; ē deus, Phatuel latitudo dei interpretat. Porrò de uerbo dñi, de Chro filio dei, iāduđ lōgo uictrix certamie fides obtinuit, & p̄dicat qa est deus. Et q̄ est latitudo dei, nisi dilectio uel charitas dei? Etēm Psalmista cū dixisset: tois cōsummatōis uidi finē, charitatē intelligi uolens: de q̄ & Aplus: Finis (inqt) p̄cepti est charitas: cōtinuo subiūxit, latū mādatū tuū nimis. Huius nimirū latitudis dei Chrm eē filiū, aplus idē cōfirmat his uerbis. Qui eripuit nos de ptāte tenebraꝝ, & trāstulit in regnū filij dilectiōis suæ. Igit & huius tā propriū q̄ paternum uocabulū, hoc innuit, qa hi ad q̄s factus ē sermo dei, p grām sunt dij & filij dilectiōis dei: sicut & ipse unicus dilectiōis filius scriptū eē meminit, dicēs Iudæis. Nōne scriptū est in lege uestra: ego dixi dij estis & filij excelsi oēs? Nō pauca uel pua eē existimāda sunt, ea q̄ dictus ē, propheta tāti nois, licet sermone breui, p̄sertim qa sic incipit. Audite hoc senes, & auribus p̄cipite oēs habitatores terrę. Si factū est in diebus uestris, aut in diebꝰ patrū uestroꝝ, sup hoc filijs uestris narrate, & filij uestri filijs suis, & filij eoꝝ generationi alterę. Residuū erucę comedit locusta, & residuū locustę comedit bruchus, & residuū bruchi comedit rubigo. Expgiscimini ebrij, & flete, & ululate oēs qui bibitis uinū in dulcedinē, q̄m p̄ijt ab ore uestro. Hęc & cętera q̄ sequūť ex multa & magna sūt, talisq; modus ip̄e dicēdi q̄ enunciātur, imò fortiter auribus nr̄is illidūtur, ut uere nō solū dormiētes uerūetiā p̄ ebrietate absorpti & sepulti reputent, qcūq; ad clamores istos tā terrificos nō excitanť. Prędicit ēim, tā primū q̄ secūdū dñi nr̄i Iesu Chr̄i aduētū, diē magnū & horribilē: hoc uehemēter intendēs, ut hoies ad eius aduentū p̄ pœnitentiā sese p̄parent.

IOHEL.

Psalm. 118. 1. Timo. 1. Coloss. 1.

Iohan. 10.

Vehemēs annunciandi modus.

Summa

Summa hæc prophetæ intẽtio est. Etẽm quæcũq; alia prius uel citius uẽtura p̃dicit, iccirco & à deo fieri, & p̃ prophetas p̃nũciari oportuit, ut citius adimpleta, fidẽ mortalibus facerẽt de maioribus longo post futuris. ¶ Notãda igitur mira discretio prophetæ, imò sp̃ũs sanct̃i p̃ prophetã loquẽtis, q̃ apud multitudinẽ nõ unius moris sese uerba facere p̃sentiẽs, ita in exordio q̃ attentos facere intẽdit cũctos auditores, bifariã discernit ac distinguit. Audite (inquit) hæc senes, & auribus p̃cipite oẽs habitatores terræ. Senes & habitatores terræ, hoc differũt, q̃ cœli & terra apud Esaiã dicentẽ. Audite cœli, & auribus p̃cipe terra. Senũ q̃ppe tanta liũ tã uenerabilis senectus ẽ, ut etiã cœli merito uocent. Senes uidelicet, propter mẽtis canitiẽ uel sensuũ maturitatẽ, iuxta illud sapiẽtis. Senectus em̃ uenerabilis ẽ, nõ diuturna, neq; annoꝝ nũero cõputata: cani em̃ sunt, sensus hoĩs, & ætas senectutis uita immaculata. Cœli aũt pro eo q̃ dicere possunt, nr̃a aũt cõuersatio in cœlis est. Porrò, habitatores terræ cũ reprehẽsiõe hic dicunt oẽs illi, q̃ tã terrena corda gerũt, & adeo terrena sapiũt, ut terra q̃q; uocari mereant, de qualibus & ad serpẽtẽ dictũ est, terrã comedes cũctis diebus. ¶ In duas partes istas omne hoim genus diuiditur, & utraq; pars hic in isto propheta inuenit uel audit unde excitet siue terreat. Nã alĩ sunt quoꝝ ita incanuit fides, exẽplo senis Abrahæ p̃ris ipsorũ ut de actibus hoim curã eẽ deo nõ dubitẽt, & audiẽtes promissionẽ de Chr̃o uẽturo, minas q̃ de iudicio futuro, q̃uis tẽporalibus prosperis abundẽt, nihilominus tñ uẽtura credãt atq; formidẽt. Alĩ uero & istis multũ dissimiles sunt, q̃ dũ, modo p̃sentibus bonis affluãt de futuris bonis aut malis nullũ habẽt respectũ. Illos nimirũ tẽporalibus oportet aduersis excitari, ut saltẽ uexatio sola intellectũ det auditui. Itaq; iã in exordio postulata attentione, ut oẽs habeãt aures audiẽdi, cõsestim dicit. Si factũ est istud in diebus uestris, aut in diebus patrum uestrorũ, sup hoc filĩs uestris narrate, & filĩ uestri filĩs suis, & filĩ eorũ generationi alterę. Ac si dicat. Nulla hæc meminit ętas q̃ dicturus sum, nec uestro nec patrũ uestrorũ atq; maiorũ facta sunt tpe. Quæ sunt illa? Residuũ (inqt) erucæ comedit locusta, & residuũ locustę comedit bruchus, & residuũ bruchi comedit rubigo. Mala de proximo uẽtura p̃misit habitatoribus terræ: postea dicturus de Chr̃o iudicioq; futuro, qualia debeãt expectare, ut dubitare illis nõ liceat de rebus maioribus procul uẽturis, cũ ista de rebus minoribus prophetiæ pars cito cõpleta fuerit. ¶ Deniq; p̃ erucã Assyrios Babylonios atq; Chaldæos intelligim̃ q̃ de uno orbis clymate procedẽtes, tã decẽ tribuũ q̃ Hieroboã separauit à domo Dauid, q̃ duarũ, hæc est Iuda & Beniamin, cũcta uastarũt. Per locustã Mœdos Persas, q̃ subuerso ĩpio Chaldęorũ Iudæos habuere captiuos. Per bruchũ Macedones & oẽs Alexãdri successores, maximeq; regẽ Antiochũ cognomẽto Epiphanẽ, q̃ instar bruchi sedit in Iudæa, & oẽs priorũ regũ reliquias deuorauit, sub q̃ Machabæorũ bella narrãtur. Per rubiginẽ imperiũ Romanorũ, q̃ quarti & ultimi in tantũ oppressere Iudæos, ut de suis eos finibus protrahẽtes ducerẽt uel transmitterẽt captiuos: cuius rei mirabilẽ atq; miserabilẽ tragœdiã plenius scribit Iosepus septẽ uoluminibus V. espasiani & Titi denarrãs triũphos. Hęc quatuor regna subuerterũt Iudæã. ¶ Nec mirũ q̃ hic ipsa eadẽ regna sub noĩbus uermiũ eiusmodi p̃nunciant, q̃ apud Danielẽ p̃ feras terribiles, Leænã, ursum, pardũ, & aliã q̃ sine noie mirabilis & fortis dicitur, dẽtes ferreos habẽs magnos, significãtur. Etẽm cõtra hoim quidẽ, maxime Iudæorũ imbecillitatẽ, regna illa quasi bestiæ fortes atq; feroces extiterũt: sed coram omnipotẽtia diuinitatis infirma & fragilia, siue etiã exigua tanq̃ locusta, uelut eruca, q̃si bruchus, & ceu rubigo reputata sunt, & uana fuit oĩs pulchritudo eorũ. Saltẽ hæc auribus p̃cipite oẽs habitatores terræ. Si iã dicerem uobis illud, qđ post aliqua dicturus sum senib⁹, de aduẽtu dñi & de die eius uẽturo magno & horribili, nihilq; mali siue aduersi cõtingeret uestris diebus, dormitaretis lasciuiẽtes in stratis uestris, & cõuersi in latus aliud diceretis mihi, in tẽpora longa fiet istud: sed nec fidẽ adhiberetis meis sermõibus. Aliter audiũt senes. Nec q̃ em̃ afflictionibus excitati, sed pro sola dilectiõe ad custodiã eui gilãt mãdatoꝝ dei. Abrahã senex bonæ senectutis & plenus dierũ, sicut scriptura testat, nullã adhuc tubam audierat futuri per ignem iudicij, & pro sola dilectione creatoris, de terra & cognatione sua dicto obaudiens exiuit. Similiter cæteri senes quicunq; secundum exemplum illius senectute bona seruierunt, nequaquam præsentibus malis indigent ut excitentur, sed futura sponte credunt, quæcunque bona probis, quæcunq; mala reprobis promittit uel cõminatur deus.

Esa. 5. Senes uere uenerabiles Sapiæ. 4

Philip. 3:

Gene. 3. Duo hominũ genera.

Esa. 28

Quid eruca, locusta, bruchus & rubigo significãt.

Quatuor p̃cipua regna Dani. 7.

Ezech. 12

Gene. 12.

Vosita

Vos habitatores terræ, qa nō ſponte auditis, eruca, locuſta, brucho, & rubigine (de qu ibus iā dictū eſt) oportet circūcingi, ut nō dormiatis. Expergiſcimini ebrij & flete & ululate o, mnes q bibitis uinū in dulcedine, qm̄ perijt ab ore ueſtro. Notandū quo ſenſu dicat, qui bibitis uinū, addendo, in dulcedinē. Non em̄ uini creaturā, ſed bibentiū tali ſermone cōdemnat luxuriā, eo q̄ non tantū ad neceſſitatē implendā, ſed ad uoluptatē concitandā, uinū, qa dulce eſt, immoderate hauriant. Nunq̄ aūt ſine doloris amaritudine amittitur, qđ cū dulcedine poſſidetur aut bibitur. Quoniā ergo perijt ab ore ueſtro, expergiſcimini (inqt) ò ebrij, q (ſicut alius propheta dicit) potētes eſtis ad bibendū uinū, & uiri fortes ad miſcēdā ebrietatē. Expergiſcimini inquā, id eſt, hoc argumēto ſinite uos perdoceri, q̄ cura ſit deo de hoīm factis, & q̄ in nouiſſimo die ſuo magno & horribili (ſicut p̄diximus uobis) cūcta in iudiciū adducturus ſit, qa iā partim indicat & ptim punit, dū ab ore ueſtro dulce uinū perit: Sic expergefacti, tūc demū flete & ululate. i. pœnitētiā agite, ut mala uētura, mala his multo maiora poſſitis euadere. Quō perijt uinū? Ait. ⊥ Gens enim aſcēdit ſup terrā meā fortis ⁊ innumerabilis, Dentes eius vt dētes leonis, ⁊ molares eius vt catuli leonū. ⁊ Posuit vineā meā in deſertū, ficū meā decorticauit, Mudans ſpoliauit eā ⁊ proiecit, albi facti ſunt rami eius. ⊥ Sub metaphora locuſtarū hoſtiū deſcribit aduētus, hoc loco magis Aſſyriorū & Babyloniorū, q tūc imminebāt. Nā de regno Mœdorū atq̄ Perſarū, q poſt futuri erant, & Macedonū q̄s multo poſt fuiſſe cognouimus: Romanorū q̄q̄ qui ultimi cūcta deleuerūt, poſterius p ordinē agere uidet: ſingularūq̄ ſupuentura Iudæis p̄nunciare mala p declamationes ſingulas. Sicut em̄ quatuor p̄miſit, erucā, locuſtā, bruchū, & rubiginem quatuor illa ſignificās regna: ſic etiā quatuor inclamat mala, cōſiderās ſub eiſdē regnis, euētura, Primo nāq̄ ſic dicit. Expergiſcimini ebrij & flete & ululate oēs q bibitis uinū in dulcedinē, qm̄ perijt ab ore uestro, Deinde ſecūdo. Plange q̄ſi uirgo accincta ſacco ſup uirū pubertatis tuæ. Perijt ſacrificiū & libatio de domo dñi, &c̄. Deinde tertio. Accingite uos & plāgite ſacerdotes: ululate miniſtri altaris, ingredimini, cubate in ſacco miniſtri dei mei, qm̄ interijt de domo dei uestri ſacrificiū & libatio, &c̄. Deinde quarto. Canite tuba in Syon, ululate in mōte ſancto meo. Cōturbent oēs habitatores terræ, &c̄. Quatuor iſtas inclamationes ſecūdū regnorū quatuor preſſuras fieri arbitramur, de qbus iā dictū, & adhuc plenius p ordinē dicendū eſt. Nā qđ deinde ſequitur. Nūc ergo dicit dñs. Cōuertimini ad me in toto corde ueſtro, in ieiunio & fletu & planctu: euāgelicā pœnitētiæ p̄dicationē p̄cinit ac perſonat, q̄ primo Hieroſolymis incepta, deinde in oēs gētes p̄dicata eſt. ¶ Nunc iā ad ordinē reuertamur. Gens em̄ (inqt) aſcēdat ſup terrā meā fortis & innūerabilis. Quō fortis, q̄ erucæ cōparat̄ ſiue locuſtis? Sed uere (ut iā dictū eſt) gens uel regnū Aſſyriorū ſiue Babyloniorū ueræ fortitudinis dei reſpectu, iure exiguis & ſegnib⁹ cōparat̄ uermiculis: attamē cōtra Iudæorū imbecillitatē ueraciter gens fortis p̄dicat̄ & innūerabilis. Proinde & locuſtā & bruchū & rubiginē & erucā in hoc eodē propheta dñs fortitudinē ſuā nuncupat his uerbis. Et reddā uobis annos q̄s comedet locuſta, bruchus, & rubigo, & eruca, fortitudo mea magna, quā miſi in uos. Eſt ergo in his q̄dā fortitudo dei, ſed nō illa fortitudo, q̄ nō poſſit infirmari. Infirma eſt fortitudo, ſed tñ ſufficiēs cōtra infirmitatē hoīs, q ne pulici qdē reſiſtere ualet, ut dormire poſſit. Itaq̄ nō minus locuſtarū ſiue erucarū multitudinē, q̄ ip̄m q p illas figurat̄ exercitū Chaldæorū fortē dicas & innūerabilē. Quid em̄ locuſtis innūerabilius & fortius, qbus hūana reſiſtere nō p̄t induſtria? ¶ Protinus fortitudinē gētis eiuſdē exprimit iuxta ceptā metaphorā locuſticę multitudinis. Dentes (inqt) eius ut dētes leonis, & molares eius ut catuli leonū. Nā qa locuſta dēte exiguo nocere cōſueuit, pulchre gēti, quā p locuſtā figurauit, nō arma ferrea, ſed dētes nociuos aſcribit. Miro aūt mō dētes locuſtę hic dicūtur eſſe ut dentes leonis. Sic et in Apocalypſi ſimilitudines locuſtarū ſimiles dicūtur equis paratis in p̄liū, et dētes eorū ſicut leonū. Q̄ parua corpuſcula, q̄ magnos, q̄ ualētes in ore ſuo dentes habere dicuntur: Imò q̄ infirmi, q̄ breuis actus homines, quantā poteſtatē irato deo contra populum peccatorem habere permittuntur. Narratur quippe impietas hoſtium ſub figura locuſtarum: et rurſus ſic de ipſis locuſtis dicitur, quaſi ſi hoſtibus comparentur: ut cū locuſtas legeris, hoſtes cogites: cum hoſtes cogitaueris, redeas ad locuſtas. Dētes ergo eius uidelicet gētis locuſtarum (q̄ oia tropice itelligēda ſunt) quaſi dētes leonū, et molares illius ut catu

Bibere uinū in dulcedinē.

Eſa. 5.

Quatuor mala a q̄tuor regnis cōtra Iudæos.

Gens fortis.

Infra. 2.

Infirmitas hominis.

Dētes Locuſtę notiui.

Apoca. 9.

ut catuli leonũ: ut qui multitudine & breuis uitæ iuuenili saltu locustis coæquantur, in fe-
rocitate & crudelitate leonibus cõparentur. Hæc (inquit) gens posuit uineã meã in desertũ
Psal. 79 uidelicet illã, de qua Psalmista: Vineã (ingt) de Aegypto trãstulisti, eiecisti gentes & plãta-
Matth. 21. sti eã. Et ficũ meã decorticauit, scilicet eundẽ populũ Iudæorũ, ad quẽ & ego tandẽ ueni,
ut ex ea comederẽ fructus, & nõ inueni, maledixíq; ei & aruit, propter perseuerantẽ eandẽ
sterilitatẽ, ob quã & illud cõtigit, q̃ eandẽ ficũ olim taliũ multitudo locustarũ decorticauit.
Metaphora locustarum. ¶ Nudans (inquit) spoliauit eã & proiecit, albi facti sunt rami eius. Omnia sub metaphora
locustarũ dicta noscamus q̃ in tantũ cũcta populãtur, ut derodant arborũ cortices, exutasq;
proiiciant, & omni uirore cõsumpto albos ramos aridosq; derelinquant. Sic factũ est, & hic
perijt ab ore uestro uinũ, ò uos habitatores terræ q̃ bibitis uinũ in dulcedine, ut expergisca-
mini uos ebrij, diutina ebrietate sepulti, id est, ut recogitet unusquisq; uestrũ & dicat, quid
feci? & pœnitentiæ ad fletũ atq; ululatũ cõuertamini. Sequitur. ¶ Plange quasi virgo ac
als † suæ, cincta sacco super virum pubertatis † tuę, perijt sacrificium ⁊ libatio de domo do-
mini, luxerunt sacerdotes ministri domini. ¶ Post regnũ Assyriorũ atq; Chaldæorũ si-
Luctus Iudæ orũ sub Mœ dis & Persis. Neem. 2 ue Babyloniorũ, regnũ Mœdorũ atq; Persarũ Iudæos captiuos tenuit. Sub illo regno Ne-
emias planxit & fleuit, quẽadmodũ ipse inter cætera refert his uerbis. Ego eñ (inqt) eram
pincerna regis, factũ aũt in mense Nisan anno uicesimo Artarxersis regis, & uinũ erat an-
te eũ. Et leuaui uinũ, & dedi regi, & erã quasi languidus ante faciẽ eius. Hæc & cætera quę
sequũtur legentes, plane aduertimus illi tẽpori & rei cõgruere, qđ hic propheta declamans
Plange (inquit) quasi uirgo, accincta sacco, super uirũ pubertatis tuæ. Quã ob causam? Per-
ijt sacrificiũ (ait) & libatio de domo dñi, luxerũt sacerdotes ministri dñi. Denicq; & istã cau-
Neem. 1. sam suæ mœstitiæ Neemias idẽ p̃miserat dicens. Et uenit Anani unus de fratribus meis ip-
se & uiri Iuda, & interrogaui eos de Iudæis q̃ remanserant & supererãt de captiuitate & de
Hierusalẽ, & dixerũt mihi: Qui remanserũt & derelicti sunt de captiuitate ibi in prouincia,
in afflictione magna sunt & in opprobrio, & murus Hierusalẽ dissipatus est, & portæ eius
cõbustæ sunt igni. Cunq; audissem uerba huiuscemodi, sedi & fleui & luxi dies multos, &
ieiunabã & orabã ante faciẽ dei cœli. Recte igitur et hic et quicũq; talẽ ob causam plange-
bant, assimilari iubẽtur uirgini plangẽti sup uirũ pubertatis suæ: flebãt eñ nõ, ut illi supradi-
cti, pro eo q̃ p̃rijsset ab ore ipsorũ uinũ et nõ iã biberẽt illud in dulcedinẽ, sed pro eo q̃ perij-
sset et sacrificiũ et libatio de domo dñi in Hierusalẽ. Porrò, deũ, qui in Abraham, Isaac, et Ia
cob despõdit sibi uirginẽ spõsam, nulla idolatrię sorde maculatã, uiro pubertatis assimilat di
cendo, super uirũ pubertatis tuæ. Vir nanq; pubertatis siue uir uirginis dici quilibet cõsue-
Hiere. 3. uit, qui uirginẽ sponsam siue uxorẽ duxit. Secundũ hanc similitudinẽ et per Hieremiam re-
darguendo loquitur deus. Non ut dñm me uocasti et patrem et principẽ uirginitatis tuæ,
Luctus sub Assuero ¶ Nec uero prætereundũ, q̃ cũ dixisset, plange quasi uirgo, addidit, amicta sacco. Denicq;
sub eodẽ regno Persarũ, scilicet et Mœdorũ, cũ uellet Aman omnẽ Iudæorũ, q̃ erãt in regno
Assueri, pdere nationẽ, eo q̃ Mardocheus nõ sibi flecteret genu, nec se adoraret. Mardo-
Hester 4. cheus hoc audiens, scidit uestimẽta sua, et indutus est sacco, spargens cinerẽ capiti, et in pla-
tea mediæ ciuitatis uoce magna clamabat, ostendẽs amaritudinẽ animi sui. Similiter et cæ-
teri Iudæi flebant et ieiunabant, regina Hester præ cęteris id agẽte: q̃ et Mardocheo uerba
hæc mandauit. Vade et cõgrega oẽs Iudæos, quos in Susis reppereris, et orate pro me. Nõ
comedatis et nõ bibatis tribus diebus ac noctibus, et ego cũ ancillulis meis similiter ieiuna-
bo, et tunc ingrediar ad regẽ. Tunc profecto gens ipsa, cui nũc dicitur, plange quasi uirgo,
erat amicta sacco, et plangebat super uirũ pubertatis suæ, id est, super deũ patrũ suorũ. q̃ of-
fendissent eũ: Hester ipsa sic inter cætera cõfitente ac dicẽte. Peccauimus eñ in conspectu
tuo, et iccirco tradidisti nos in manibus inimicorũ nostrorũ, coluimus eñ deos eorũ. Iustus
es dñe. Hæc et hmõi dicentes, nimirũ reminiscebantur etiã terræ optimæ quam dederat ei
deus, et condolebant sibimet, q̃ ipsis in captiuitatẽ ductis, terra ipsa uastitatẽ diutunã patere-
tur. Recte ergo subiungitur. ¶ Bepopulata est regio, luxit humus, quoniam vastatũ
est triticum, confusum est vinum, elanguit oleum. Confusi sunt agricolę, vlulaue-
runt vinitores super frumento ⁊ ordeo, quia perijt messis agri. Vinea confusa est
⁊ ficus elanguit, Malogranatum ⁊ palma, ⁊ malum, ⁊ omnia ligna agri aruerunt
quia con

quia confusum est gaudium a filijs hominũ. ¶Hęc omnia secũdũ prophetiã hanc accidisse sub iam dicto Babyloniorum regno, & perseueraſſe usq; ad Persaꝝ & Medoꝝ imperium, illa prememorati Neemiæ cõquestio manifestat, cũ dicit. Et timui ualde ac nimis, & dixi regi. Rex in eternũ uiue. Quare non mœret vultus meus, quia ciuitas domus sepulchrorum patris mei deserta est, & portæ eius cõbustæ sunt igni? Vbi ergo quasi uirgini super uiro pubertatis suæ cõmemoratio facta est quẽ offendit, quãobrem & plangere iubet: congrue cuncta hæc utilia, quæ gignit humus optima, depopulata siue deuastata & cõfusa esse, elanguisse atq; perijsse cõmemorãtur, ut ex istis quoq; causa planctus illi digne augeatur. Pertinent em̃ ista quoq; ad dotem, quã illa de tali uiro consequuta est, quando egressa de Aegypto & illum sequuta, legittimas matrimonij tabulas suscepit in monte Synai. Terram em̃ Chanaã pro hoc ipso talis ille uir dedit illi, ut seruaret fidem coniugij, sicut Psalmista testat̃ his uerbis. Et dedit illis regiones gentiũ, & labores populoꝝ possederũt, ut custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Et uide in hac cõmemoratione, quã ualida reprehensio est, licet breuis. Nã & si quæreres quare depopulata est regio, & luxit humus, quãobcausam uastatũ est triticũ, confusum est uinũ, elãguit oleũ, & cętera perierunt siue aruerunt: confestim causam reddens, quia confusum est (inquit) gaudiũ a filijs hominũ id est quia confuderunt gaudiũ, siue non seruauerunt ordinem gaudij filij hominũ. Primũ em̃ & principaliter gaudere debuerant in domino: secundarie uero non in bonis, sed de bonis domini, super frumento uino & oleo & cæteris quæ dantur à domino. Hic erat rectus ordo gaudij. Hunc ordinẽ ita confuderũt filij hominũ, ut in dño gaudere negligerẽt, in bonis aũt dñi gaudere cuperent. Hoc fecerũt filij hominũ, & iccirco plange quasi uirgo, gaudia tales tecũ uel apud te fuerũt, qui uirũ pubertatis tuæ tibi offensum. & illi domũ suam quasi extraneũ fecerũt. Sequitur. ¶Accingite vos & plangite sacerdotes, vlulate ministri altaris, ingredimini, cubate in sacco ministri dei mei, quoniam interijt de domo dei vestri sacrificium & libatio. Sacrificate ieiunium, vocate cœtum, congregate senes, omnes habitatores terrę in domum dei vestri, & clamate ad dominum. a. a. a. dicit, quia prope est dies domini, & quasi vastitas a potẽte veniet. ¶Post regnũ Persarũ atq; Mœdoꝝ, de quo iã dictũ est, talia nimirũ Iudęis acciderũt sub regno Græcorum propter q̃ sic inclamare debuerit spũs propheticus, non minus, imò & plus q̃ inclamauerat propter mala q̃ futura erant sub duobus regnis p̃cedentibus. Tunc em̃ secundũ prophetiã Danielis de uno ex quatuor cornibus hirci magni, qui arietẽ misit in terrã & cõculcauit, egressum est cornu unũ modicũ, & factũ est magnũ cõtra meridiẽ, & cõtra orientẽ, & contra fortitudinẽ, & magnificatũ est usq; ad fortitudinem cœli, & deiecit de fortitudine & de stellis, & cõculcauit eas, & usq; ad principẽ fortitudinis magnificatus est, & ab eo tulit iuge sacrificiũ, & deiecit locũ sanctificationis eius. Hic fuit Antiochus illustris, filius Antiochi regis, ut testatur liber Machabæoꝝ, radix peccati: qui & ædificauit abominandũ idolũ desolationis super altare dei, & tanta fecit quãta legentes horremus, tã in primo q̃ in secundo Machabæoꝝ libris. Tunc utiq; interijt de domo dei sacrificiũ & libatio, & propter hoc accinxerunt se & planxerunt sacerdotes, & ululauerunt ministri altaris, & ingressi sunt & cubauerũt in sacco ministri dñi. Exẽpli gratia. Et cõgregati sunt (inquit) & uenerũt in Masphath, & ieiunauerũt, & induerunt se cilicijs & cinere in capite suo, & destituerũt uestimẽta sua, & expanderũt libros legis, & attulerũt ornamenta sacerdotalia, & primitias & decimas, & suscitauerunt Nazaræos, qui impleuerũt dies, & clamauerunt uoce magna in cœlũ dicentes: Quid faciemus istis, & quo eos ducemus? &c̃. Hos propheta prospiciens ieiunantes, & ieiunandi necessitatẽ habentes, sanctificate (inquit) ieiuniũ, uocate cœlũ. Nimirũ q̃ ait, sanctificate ieiuniũ, tale est quale illud apud Esaiã. Nolite ieiunare sicut usq; in hãc diem. Et subinde. Nõne hoc est magis ieiuniũ quod elegi? Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes. Dimitte eos qui cõfracti sunt liberos, & omne onus dirũpe, Frange esurienti panẽ tuũ, & egenos uagosq; induc in domũ tuã. Ita sanctificãtes, id est sanctũ facientes ieiuniũ, uocate (inquit) cœtũ, congregate senes, omnes habitatores terræ. Cœtũ conuocatũ in duos greges dispares diuidit, scilicet senũ & habitatoꝝ terræ, dicendo cõgregate senes oẽs habitatores terræ: de q̃rũ distãtia supra diximus, ubi ait. Audite hæc

Neem. 2.

Dos gẽtis Iudaicæ, terra Chanaan. Psal. 104.

Rectus ordo gaudii.

Luctus Iudeorum sub regno Græcoꝝ

Danie. 8.

j. Mach. j.

j. Mach. 3.

Sãctificare ieiunium. Esai. 58.

senes, & auribus percipite oēs habitatores terræ. Cū ergo cōgregati fuerint, clamate (inqt) ad dñm & dicite. a. a. a. diei, quia prope est dies dñi, & quasi uastitas à potente ueniet. Malis p̄sentibus cōmoniti, & senibus attestātibus certificati, credāt & clamēt oēs habitatores terræ, qa prope est dies dñi, qa ueniet dies iudicij, qa ueniet dies dñi magnus & horribilis. Nā sicut longe posterius propheta testatur, hæc omnia fient antequam ueniet dies domini magnus & horribilis: & iccirco fient antequā ueniat, ut sine dubio credatur uenturus, cum fuerint facta ista quæ per eosdē prophetas sunt prænunciata. Si quis em̄ de illa parte prophetiæ, id est, de die dñi magno & horribili dubitare uoluerit, ostendatur illi pro argumēto cōpleta hæc prophetiæ pars, scilicet eruca & locusta et bruchus, de quibus iā diximus, ut cōpellatur scire, ꝙ ille quoq; dies quasi uastitas à potente ueniet, quasi uastitas inquā, ut uidelicet (sicut Esaias ait) ponat uniuersum orbē desertum et peccatores perdat ex eo. Dicaturq; eis qui eiusmodi sunt. Nunquid nō corā oculis uestris alimenta perierunt, de domo dei uestri lætitia et exultatio? Et est sensus. Quid adhuc increduli permanetis? Quid adhuc aduētum diei domini magni & horribilis dubitabilē esse uultis? Nunquid nō uidistis? aut uidetis oculis uestris prophetiæ partē cōpletā esse quā prophetauimus uobis? Nunquid nō iam uenerūt, eruca, locusta, & bruchus, atq; illis deuastātibus perierūt alimenta, perijt de domo dei uestri lætitia & exultatio? Adhuc aliquibus in impœnitētia permanentibus, conuersus idē prophetiæ spūs cōuersus ad suos. ⌊ Computruerunt iumenta in stercore suo. ⌋ Iumenta nanq; in stercore suo putrescere est, carnales quosq; & luxuriosos in fœtore luxuriæ uitā finire, quales utiq; fuerunt illi tēpore iam dicti Antiochi, sicut idē liber Machabæorū testatur. Exempli gratia, cū dicit. Etem̄ ausus est Iason sub ipsa arte gymnasium constituere, & optimos quosq; Epheborū in lupanaribus ponere. Item. Pessima aūt & uniuersis grauis malorū rat incursio. Nam templum luxuria & comessationibus erat plenū, & scortantiū cum meretricibus, sacratisq; ædibus mulieres se ultro ingerebant, introferentes ea quæ nō licebant. Itaq; secundū illud tēpus congrue sic exclamat, cōputruerunt iumenta in stercore suo: luxuriantibus illis mira cordis impœnitentia, cū perissent coram oculis ipsorum alimenta, et de domo dei lætitia et exultatio. Deniq; iā Antiochus ciuitatem armis cœperat, erantq; toto triduo octuaginta milia interfecti, quadraginta milia uincti. Desolationem eiusmodi adhuc declamans. Sequitur et dicit. ⌊ Demolita sunt horrea, dissipatę sunt apothecę, quoniam confusum est triticum, quid ingemuit animal, mugierūt greges † armenti? Quia non est pascua eis, sed ⁊ greges pecorum disperierunt. Ad te domine clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti, ⁊ flamma succendit omnia ligna regionis. Sed ⁊ bestię agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te, quoniam exiccati sunt fontes aquarum, ⁊ ignis comedit speciosa deserti. ⌋ Quoniam (inquit) confusum est triticum, iccirco horrea demolita sunt: et quia uinū perijt, apothecæ dissipatæ sunt, quia nimirum si frumenta et uina non fuerint, frustra horrea et torcularia præparantur. Sed quid sibi uult, ꝙ percunctatur et dicit, quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti: statimq; causam illorū respondet dicens, quia non est pascua eis? Nimirū brutis animalibus et gregibus armenti similes eos uult haberi, quamuis homines sint, qui ingemiscere nesciunt, nisi pro penuria cibi, nullum habentes dolorem de peccatis suis: et hoc solum esse miserum siue dolendū reputantes, si uentri quippiam desit. Huiusmodi animalia siue greges nō solum ingemiscunt, quando non est pascua eis, sed et greges (inquit) pecorum disperierunt, id est, eiusmodi homines, qui multi sunt, quasi greges pecorum in tēpore tentationis, recedunt: murmurantes si non fuerint saturati, et blasphemantes deum. Quod si aliquis quærat dicens, Tu autem quid agis ò propheta, ut exemplū tuum sequatur homo rationalis, quē non uis aut censes brutum esse animal? Ad te (inquit) domine clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti, et flamma succēdit omnia ligna regionis. Et est sensus. Tibi domine peccata mea confitebor, ego uel omnis rationalis et sensatus homo, qa propter peccata nostra traditi sumus in manu hostili, qui terram nostram uastauerūt et succenderunt igni: Non solum autem hoc, sed et bestiæ agri (inquit) quasi area sitiens imbrem suspexerunt ad te, quoniam exiccati sunt fontes aquarum, id est, tāta siccitas est et defectu imbrium, ut exiccatis fontibus, bestiæ quoq; agri siti pereant, pœnam sustinētes propter peccata

Dies dñi ex p̄cedētibus malis credi debz.

Esa. j3.

In stercore suo cōputrescerē

2. Mach. 4

2. Mach. 6.

2. Mach. 5.

als † arietum

Animalibus brutis siles.

peccata hominum. Et ignis (inquit) deuorat speciosa deserti, id est, loca prius speciosa comburendo, in desertum redegit. Hoc non semel dixisse contentus est, sed secundo repetiuit. Nam ante iam dixerat, quia ignis comedit speciosa deserti, & flamma succendit omnia lignа regionis. Postmodũ idem tertio dicturus est his uerbis. Populus multus & fortis, similis ei nõ fuit à principio, & post eũ non erit usq; in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis uorans, & post eũ exurens flamma. Quasi hortus uoluptatis terra corã eo, & post eum solitudo deserti. Quod em̃ semel & iterum ac tertio ciuitas illa Hierusalem incendio conflagrauit. Primum succendentibus Babylonijs, secũdo rege Antiocho, sicut scriptũ est de illo, & irruit super ciuitatem repẽte, & percussit eam plaga magna, & perdidit populum multum ex Israhel, & accepit spolia ciuitatis, & succẽdit eam igni. Tertio cõcremata est instantibus Romanis, quod excidium nimis horribile perspiciens, quarta iam uice uehementissime clamat & dicit. ¶ Canite tuba in Syon, ululate in monte sancto meo ¶ conturbentur omnes habitatores terrę, quia uenit dies domini, quia prope est dies tenebrarum ⁊ caliginis, dies nubis ⁊ turbinis, quasi mare expansum super montes populus multus ⁊ fortis, similis ei non fuit a principio, ⁊ post eum non erit usque in annos generationis ⁊ generationis. Ante faciem eius ignis uorans ⁊ post eum exurens flamma. Quasi hortus voluptatis terra coram eo, ⁊ post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. ¶ Populus hic multus & fortis, non incongrue populus intelligitur Romanus. De quo em̃ alio populo rectius, quàm de isto dicitur, similis ei nõ fuit à principio? Denicq; neq; populus fuit Babylonius, neq; Assyrius, neq; populus secũdi regni Persicus aut Mœdicus, neq; populus tertij regni Macedo siue Græcus similis ei fuit: sicut & Daniel de quarta bestia, quę quartũ hoc regnũ significabat, asserit his uerbis. Et ecce bestia quarta terribilis atq; mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atq; cõminuens, & reliqua pedibus suis cõculcans. Dissimilis autẽ erat cæteris bestijs quas uiderã. Canite ergo (inquit) tuba in Syon, ululate in monte sancto meo &c̃, ut supra. Tribus exclamationibus quæ præcesserant, acrior hæc quarta multoq; uehementior est, uidelicet secundũ dissimilitudinẽ quartæ bestiæ, de qua testatur Daniel, ut iam dictũ est. Nã terribile quidẽ est, q̃ dixerat: expergiscimini & flete, prospiciẽs Assyrios siue Babylonios: & q̃ dixerat, plange quasi uirgo amicta sacco, intuens Persas & Mœdos: & q̃ clamauerat, accingite uos & plangite sacerdotes, p̃uidens regnũ Græcorũ, sub quo Iudæos attriuit Antiochus Epyphanes: sed multo terribilius est, qđ nunc ait, Romanorũ aduentũ prænuncians, Canite tuba in Syon, ululate in monte sancto meo. Cõturbentur omnes habitatores terræ, quia ueniet dies dñi, quia prope est dies tenebrarũ & caliginis, dies nubis & turbinis. Vnde simul attendendũ, quia tria quidẽ exterminia, quæ tria regna fuerunt prophetæ prædixerunt: qđ autẽ à quarto Romanorũ regno factũ est excidiũ, prophetæ simul & euangelium, Exempli gratia. Cum ducerent dominũ Iesum ad crucifigendũ, & sequeretur illum turba multa populi et mulierũ, quæ plangebant et lamentabantur eũ: conuersus ad illas dixit. Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super uosipsas, flete et super filios uestros, quoniã ecce uenient dies, in quibus dicent. Beatæ steriles et uentres quæ non genuerunt, et ubera quæ nõ lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos: et collibus, operite nos. Item quibusdam dicentibus de templo, quod lapidibus bonis et donis esset ornatum, dixit. Hæc quæ uidetis, uenient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur. Pulchre igitur non ipse propheta ex persona sua nunc edicit, sicut edixerat de cæteris malis quæ uentura erant sub tribus anterioribus regnis, expergiscimini et flete, plange quasi uirgo, accingite uos et plangite sacerdotes: sed aliis committit hoc annunciandum, Christo uidelicet et apostolis eius, dicendo. canite tuba in Syon. Stephanus prothomartyr, dum tuba caneret euangelica, super cantu isto siue nuncio accusatus est à dicentibus. Homo iste non cessat loqui uerba aduersus locum sanctum et legem. Audiuimus em̃ eum dicentem, quoniã Iesus Nazarænus hic destrueret locum istum, et mutabit traditiones quas tradidit nobis Moses. Ibidem quoq; scriptum est. Tunc summiserunt uiros, qui dicerent se audisse eum dicentem uerba blasphemiæ in Mosen et deum. At ille subsequenti oratione, de uerbo quidem blasphemiæ in Mosen et deum si-

Infra. 2.

3. Macha. 3.

CAP. II.

Qarta bestia impe. Roma, Dani. 7.

Lucæ. 23

Mat. 24 Marc. 13.

Actu. 6.

ue legẽ sese insigniter expurgauit: de uerbo aũt hoc, quomodo Iesus Nazarenus hic destru-
et locũ istũ, nullã excusationẽ protulit, sed hæc tantũ dixit. Salomon autẽ ædificauit illi do-
mũ, sed nõ excelsus in manufactis habitat. Verũ quippe erat destruendum esse locũ illũ, &
hæc euãgelica tuba canere in Syon, magnũq; exinde ululatũ ueraciter p̃dicare poterat in il-
Dies domini contra dormientes. lo monte dei sancto. ¶ Quod aũt tẽpora eiusmodi dicũtur dñi, quẽadmodũ hic, cũ dicitur,
quia uenit dies dñi, aduersus dormientes & ebrios dictũ ualde cõgruit, qualibus supra dixit
expergiscimini ebrij. Qui eñ dormiunt, nocte dormiũt: & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt:
1. Thes. 5 uidelicet suimet obliti, & immemores dei: atq; ita in peccatis mala securitate circumdati, ut
clausis oculis nõ uideãt, q̃p de actibus hominũ deo cura sit. Nimirũ qñ cogũtur p aduersita-
tis pœnã, malorũ actuũ suorũ reminisci, & uidere quid fecerint, tũc illis dies fit: uerũtamen
nõ simpliciter dies aut dies solis siue splẽdoris & claritatis, sed dies (inquit) tenebrarũ & cali-
ginis, dies nubis & turbinis, qualis utiq; Iudæis futurus erat dies ille, siue tẽpus illud, quo cir-
cumdarentur ab hostibus Romanis. Tunc (inquit) cõturbentur oẽs habitatores terræ, &
hæc utiq; per concessionẽ dicit, quia sic oportet euenire. Et recte hic illos appellat habitato-
Psal. 34. Ioh. ij. res terræ qui Christũ occiderũt, quasi propter habitationẽ terræ, sicut dixerat ipse p Psalmi-
stã. Et in iracũdia terræ loquẽtes dolos cogitabant, uidelicet cũ dicerẽt. Si dimittimus eũ, sic
oẽs credent in eũ, & uenient Romani, & tollent nostrũ & locũ & gentẽ. Et illud quidẽ tem-
pus (sicut iam dictũ est) dies dñi dicitur, ueruntamẽ nondũ magnus, qd tantũ de ultimo die
iudicij solet dici: quẽadmodũ et hic propheta postmodũ, anteq̃ (inquit) ueniat dies domini
magnus et horribilis. Tenebras et caliginẽ, nubẽ et turbinẽ illius diei, cuius cũctis uocibus
magnitudo granditer declamatur, uenturæ calamitatis magnæ rei cõparat dicendo, quasi
Po. Ro. sicut mare expansum super montes. mare expansum super montes. Quid eñ maius siue formidabilius in hoc mundo anteq̃ fiãt
eius euenire potest, q̃ si expandatur mare super montes, sicut in diluuio factũ est? Est ergo
sensus. Sicut in diluuio non magis montes sese fluctibus eximere potuerũt q̃ ualles, ita inul-
la Romanæ multitudinis uel fortitudinis inundatione, non magis superbi principes sacer-
dotũ sibimet consulere quiuerunt, q̃ exigui quiq; siue populares. Et uide q̃ congrua cõpara-
tio uel similitudo sit. Sequitur enim. Populus multus et fortis, similis ei non fuit à principio
et post eũ nõ erit usq; in annos generationis et generationis. Cõgrua nãq; simlitudo est ma-
ris et populi Romani tã multi et tã fortis, q uniuersas fere orbis terræ nationes multitudine
operuit, fortitudine conuulsit, more fluctuũ iens et rediens, et cõtra montes uniuersos intu-
mescens, eosq; operiẽs, id est, cũctos reges uel regna gentiũ suis uiribus opprimẽs. Huic ni-
mirũ populo similis nõ fuit ab initio, et post eũ nõ erit usq; in annos generatiõis et generati-
onis, Daniele q̃q; (ut supra dictũ est) attestãte de bestia quarta, qua Romanũ figurabat im-
periũ, qa dissimilis erat cæteris bestijs, uidelicet leænæ, urso, et pardo, qbus regna p̃ceden-
tia significabãtur. Ante faciẽ eius (inquit) ignis uorans, et post eũ exurẽs flãma. Hoc (ut di-
citur) ita factũ esse legẽtibus excidiũ illud Hierosolymorũ, Iosepho narrante, luce clarius ẽ.
Nã et anteq̃ ciuitatẽ Romanus circũdaret exercitus, ipsi q quasi pro defensione fuerant in-
troducti, triplici discordia debacchãtes intus, et ædificia ciuitatis, et plurimos sumptus, qui
diuturno poterant sufficere bello, multis consumpserunt incẽdijs: et postq̃ hostes ingressi
sunt uictores, uicti usq; ad cõsummatũ exitũ rebelles, donec et tẽplũ et quicqd supererat in-
tra mœnia miseræ ciuitatis cõcremaretur, furore incredibili pstiterũt: miserantibus & par-
cere uolẽtibus aduersarijs. Qualis añ aduẽtũ populi tã fortis regionis facies extiterit, et q̃lis
p aduẽtũ eius effecta sit, breuiter exprimit, cũ subiungit. Quasi ortus uoluptatis terra coram
eo, & post eũ solitudo deserti, neq; est qui effugiat eũ. Et est sensus. Cum ueniret exercitus
hostilis, talis erat regio corã illo, siue illa terra promissionis, quasi hortus uoluptatis: uidelic-
et uinetis, palmetis, atq; oliuetis, cæterisq; cõsita arboribus diuersi generis, & pterea tẽplo
augustissimo insignita, quo nihil pulchrius aut gloriosius in mũdo esse potuit. Cum aũt ul-
tor discederet, id ẽ, exercitus, talis post eũ remansit, ut solitudo deserti, scdm uerba domini
flẽtis sup Hierusalẽ et dicẽtis. Quia si cognouisses et tu. Et quidem in hac die, quæ ad pæ-
Luc. 19. tibi: Nunc autẽ abscondita sunt ab oculis tuis. Quia ueniẽt dies in te, et circumdabunt te, et
coangustabunt te undiq;, et ad terram prosternẽt te, et filios qui in te sunt, et non relinquẽt
in te lapidem super lapidem, eo quod non cognouisti tempus uisitationis tuæ. Et filios tuos

alt pro

(ait) proſternent qui in te ſunt, uidelicet ita, ut nō ſit qui effugiat, quemadmodū hic cū dixiſſet, & poſt eū ſolitudo deſerti, ſubiunxit, neq; eſt qui effugiat eū. Nullus quippe ex tanta multitudine, quæ dinumerari non poterat, effugiſſe legitur, quin fame & gladio perirent foris & intus, & qui reliqui eſſe potuerunt, in captiuitatē ducerentur. Adhuc de fortitudine populi tā multi grandiſſimo eius amore loquitur. ¶ Quaſi aſpectus equorum aſpectus eorum, & quaſi equites ſic current. Sicut ſonitus quadrigarum ſuper capite montium exilient, ſicut ſonitus flammę ignis deuorantis ſtipulam, velut populus fortis præparatus ad prælium. A facie eius cruciabuntur populi, omnes vultus redigentur in ollam. Sicut fortes current, & quaſi viri bellatores aſcendent murum. Vir in viis ſuis gradietur, & non declinabunt a ſemitis ſuis. Vnuſquiſq; fratrem ſuum non coartabit, ſinguli in calle ſuo ambulabunt. Sed & per feneſtras cadent, & non demolientur. Vrbem ingredientur, in muro current, domos conſcendent per feneſtras intrabunt quaſi fur. ¶ Fortitudinē atq; uelocitatē tā multi populi, breuibus & celeriter currentibus declamauit ſententijs. O ergo ſenes & habitatores terræ, qbus in exordio dixerat, audite hæc & auribus percipite omnes: quāuis erucā, locuſtam, bruchū & rubiginē nominauerit, ne ſubſannetis quaſi ad uiles & paruas res orator iſte inepte uos attentos fecerit, quia nimirū erucæ iſtæ ſiue locuſtæ, bruchus hic ſiue rubigo iſta, uobis nō paruę res aut uermiculi ſunt uiles, quamlibet apud cœleſtē fortitudinem regnorū omnium uani homines propter ſuam uanitatē ſint cōtemptibiles. Vobis em̄ homines, de quibus agitur, imò contra uos uiri fortes, uiri ueloces ſunt. Nominauit quidē locuſtas & cætera huiuſmodi, ſed nihilominus fortes atq; ueloces ſunt. Hoc eſt quod ait. Quaſi aſpectus equorum aſpectus eorū, & quaſi equites ſic current. Nam in equis & in equitibus fortitudo ſimul & uelocitas uſu requiruntur. ¶ Et hic quidē cū dicitur, quaſi aſpectus equorum aſpectus eorū, dictiuncula quaſi, ſimilitudinē ſignificat: hic autem, & quaſi equites ſic currunt, ueritatem ſiue rei proprietatē. Non em̄ quaſi uel ſicut ſemper tantūmodo ſignificat ſimilitudinem, ſed interdum quoq; rei ueritatem, exempli gratia. Et uidimus gloriam eius gloriam quaſi unigeniti à patre, id eſt uere unigeniti à patre. Item in Pſalmo. In conuertendo dominus captiuitatem Syon, facti ſumus ſicut conſolati, id eſt, uere cōſolati. Itaq; & quaſi equites ſic current, id eſt, nō ſicut erucæ aut locuſtæ uulgares, ſegnes erunt, aut breuiter ſalient: ſed uiri bellatores erunt, & equis currentibus ibunt. Quod autem equis ſimiles pronuncian tur, dicendo, quaſi aſpectus equorū, ſuperbiam atq; fortitudinem ſimulq; præliandi auiditatem illos habere innuit, ſecundū geſtus eiuſmodi animalis, naturaliter ferocis & ſuperbi, dicente domino ad beatū Iob. Gloria narium eius terror. Terram ungula fodit, exultat audacter. In occurſum pergit armatus, contemnit pauorē, nec cedit gladio. Super ipſum ſonabit pharetra, uibrauit haſta & clypeus feruens & fremens ſorbet terram, nec reputat tuba ſonare clangorem. Vbi audierat buccinam, dicet † Wa. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitus. Hæc dicta ſit de quolibet equo domini, de qualibus ſcriptum eſt. Qui aſcendis ſuper equos tuos, & quadrigæ tuæ ſaluatio, ſed myſtice intelliguntur, ut nihilominus de equo quadrupede ſecundū literam congrue uel ueraciter enunciari non dubitentur. Quod ſi de quolibet ſancto & forti prædicatore, cuius ſeſſor eſt dominus, & iccirco pericula mundi non timet, ſpiritualiter iſta recte intelligūtur, cur non etiam ſuperbia, regnorum ſupra dictorum, maximeq; Romana potentia carnaliter ſimilis eſſe dicatur? ¶ Itaq; quaſi aſpectus equorum aſpectus eorum, quia quemadmodū dicit idem dominus. Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum? ſolis ipſe regnis iam dictis, & maxime Romano imperio, præbere potuit fortitudinem, & collo eius circumdare hinnitum, ut præ ſola ſuperbia uel cupiditate, quaſi hinniendo conſurgeret aduerſus omne regnum, donec ſibi faceret eſſe ſubditum, ut gloria narium eius eſſet terror, id eſt, gloriaretur quotiens terrifici belli ſibi daretur occaſio, ut terram ungula foderet, regum orbis terrarum nimis cupide conquirendo theſauros, ut exultans audacter armatis in occurſum pergeret, ut contemneret pauorem, & gladio non cederet. Quod deinde ſequitur, ſicut ſonitus quadrigarum ſuper capita montium exilient, certam deſignat illorum gloriam triumphalem, quod ſine dubio uictoriam perficiāt, & cum quadrigis uictricibus

Aduerbia ſimilitudinis. Iohan. j.

Pſal. 25

Quales ſunt equi domini.

Iob. 39

als † Vah. Abacuc. 3.

Ro. im. equus fortis. Iob. 39

more ſuo ducant triumphi pompam nobilem,& quodãmodo ſuperbiam ſiue temeritatem ſubſannat Iudaicam,dicendo:ſuper capita montium exilient,ꝙ deo ſibimet irato auſi ſunt contra ſemetipſos prouocare ad bellũ uictores omniũ gentium,quaſi ipſi montes intranſmeabiles eſſent. Deinde ꝙ ait,ſicut ſonitus flammæ ignis deuorantis ſtipulã,igni proculdubio cõſummandã eſſe declamat eandẽ uictoriã. Vltima declamatiõis clauſula qualitatem pulchre eximit erucæ ſiue locuſtæꝙ dicẽdo,uelut populus fortis p̃paratus ad p̃liũ, inculcãs & replicans,quia nõ realiter locuſtæ exiſtimãdæ ſunt,ſed ſub noie illo multitudo hominũ.

Eloquentiæ propheticæ decor.

¶ Et uide in ipſa ſuperficie ſermonis prophetici quãtus eloquẽtiæ decor ſit. Quinq; eteñ ſimilitudines poſitę ſunt,& ſemp ſequẽs p̃cedente uehemẽtius ſonat,& plus terroris exhibet quaſi aſpectus equoꝝ aſpectus eoꝝ. Hoc iã terribile eſt;ſed amplius id qđ ſequitur,& quaſi equites ſic currẽt. Plus eñ equitẽ cõſtat eſſe q̃ equũ. Quod deinde ſequitur multo plus eſt, ſicut ſonitus quadrigaꝝ ſup capita montiũ exilient. Itẽq; multo amplius ac terribilius, ſicut ſonitus flammæ ignis deuorantis ſtipulã: Ac deinde qđ ſequitur,manifeſtius atq; abundãtius eſt,uelut populus fortis p̃paratus ad prælium. Ita quaſi aſcendendo atq; creſcendo in maius per ſingulos gradus,uis perficit atq; acrimonia grandiſona plusq; rhetoricæ declamationis:& poſt excurſum,quaſi reſumptio ſpũ,breuiori proceſſu proſequitur & dicit. A facie

Vultus redacti in ollã nimia fame.

eius cruciabũtur populi,oẽs uultus redigẽtur in ollã. ¶ Quod qũo uel q̃ uere factũ ſit,legẽtibus palã eſt ex iam dicti narratione hiſtoriographi. Dira nãq; obſidione cruciati,fame incredibili denigrati & tumefacti,uultus redacti ſunt in ollã,qui prius uiuidi & pulchri fuerant. Hæc & cætera quæ ſequũtur intellectui plana ſunt,quia uidelicet Romani,ſicut uiri fortes cucurrerunt,& ſicut uiri bellatores aſcenderunt murũ,& in uĩs ſuis gradientes,idẽ ab incœpto non deficientes,à ſemitis ſuis non inclamauerunt:neq; eñ propter difficultatem aliquam uictoriæ ſpem depoſuerunt,& unuſquiſq; fratrem ſuũ non coartabit,quod ſolent fugientes,erumpẽdo qua poſſunt,inordinati atq; confuſi:ſed in ſuo calle ambulabant ſinguli,quod maxime in illo populo laudabile fuit,tenendo uidelicet ordines ſuos,

Quæſtio

ſemperq; procedendo cũ diſciplina militari. ¶ Hoc tantũ paruula quæſtione indiget,quod deinceps ait,per feneſtras cadent,& non demolientur:& deinde ſubſequutus,urbẽ ingredientur,in muro current,domos conſcendẽt,tandem ſubiungit,per feneſtras intrabũt quaſi fur. Quomodo eñ equitibus ſiue quadrigis Romani imperĩ congruit,ut per feneſtras cadere,per feneſtras intrare, in modũ furis dicantur? Tam forti quippe imperio ſimilitudo

Reſpõſio

furis uel aſcenſus per feneſtras incongrue aſcribi uidetur. Sed ſciendũ,Romanũ imperium ſicut fortitudinis laudem,ſic econtra profunde auaritiæ meruiſſe uituperationem,& hoc uitium in illo denotari,dum dicitur,per feneſtras aſcendent ſiue intrabunt quaſi fur. Et re-

Verba Ioſephi.

uera de feneſtris eiuſmodi in illo excidio non omnino tacetur,Ioſepho inter cætera narrante ac dicente. Hic itaq; tunc militum quidem non expecto cuiuſquam edicto, neq; tantum facinus ueritus,ſed diuino quodã motus impetu,à contubernali ſuo ſuſtollitur,& exardente materia raptum ignẽ in feneſtram infert auream, unde ad mœnia circum templũ ædificata de ſeptentrionali regione aditus erat,& poſt pauca: Pleroſq; autem prædarũ ſpes incitabat,ſuſpicantes intus omnia pecuniis eſſe referta,quoniã fores auro factas conſpicerent. Propter huiuſmodi cauſam illos nõ merito ſic denotatos dubitauerim, ut per feneſtras aſcendere dicantur in modũ furis. ¶ Sed & ut de iſto,ſi parũ uidetur,taceam: quam furis nequitiam uel cupiditatem non excedit illud quod idem ſcribit. Quidã eñ (inquit) apud Syros ex transfugis deprehenditur è ſimo uentris aureos colligens: tranſglutientes autem eos ueniebant,quia cunctos ſeditioſi ſcrutabãtur,& maxima uis auri erat in ciuitate. Verũ hac arte per unum detecta,totis caſtris fama percrebuit, ꝙ auro transfugæ pleni uenirent. Arabum ergo multitudo & Syri ſciſſos uentres ſupplicũ rimabantur. Et hac ego (inquit) ci-

Sciſſi uentres & aurum inde quæſitum

de nullam credo fœuiorem cõtigiſſe Iudæis. Vna deniq; nocte duorum milium patefacta ſunt uiſcera. Hæc nimirum conſiderando,nõ inepte quiſquã dicat,hoſtes illos pro fortitudine quidem uiros bellatores: ſed pro cupiditate nimia crudeliſſimis furibus fuiſſe comparabiles. Sequitur. ℣ A facie eius contremuit terra,moti ſunt cœli,ſol ⁊ luna obtenebrati ſunt,⁊ ſtellę retraxerunt ſplendorem ſuum. Et dominus dedit vocem ſuam ante faciem exercitus ſui,quia multa ſunt nimis caſtra eius,quia fortia ⁊ facientis

verbũ

verbum eius. Magnus enim dies domini & terribilis valde, & quis sustinebit eum? ¶ A facie (inquit eius. Cuius eius? Nimirum populi multi & fortis, populi Romani, cui similis à principio nō fuit. A facie talis populi, id est, in signū uenturi, & hæc omnia quę dicta sunt facturi, terra contremuit, & tremore suo magnā iram Iudæis uenturam significauit: uidelicet quādo scelere illoꝝ pendens in cruce dominus, spiritū tradidit. Nec uero solummodo terra tremuit, sed & cœli (inquit) moti sunt, sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorē suū. Tunc eñ à sexta hora tenebræ factæ sunt super uniuersam terram usqꝫ ad horā nonam, & sicut iam dictū est, ubi clamans uoce magna emisit spiritum, terra mota est & petræ scissæ sunt. Hoc factum est à facie, id est, in signum eiusdem populi uenturi ad ulciscendum sanguinem domini, sicut tunc quoqꝫ ibidem ipse dixit. Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super uosipsas flete & super filios uestros, quoniā ecce uenient dies, in quibus dicent. Beatæ steriles & uentres quæ nō genuerunt, & ubera quæ nō lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Vnde notandū, ꝙ cum dixisset hic, terra contremuit, sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorē suum: continuo per coniūctionē celerrimam, & dominus (inquit) dedit uocē suā ante faciē exercitus sui. Per hoc nāqꝫ animaduertere licet, ꝙ cū illo terræ motu & tenebris illis dñs noster, dū tradens spiritū, uoce magna clamauit hęc significauit, ꝙ iustitia eius illū exercitū suū, exercitū Romani imperij uocaret ad uindictā sanguinis sui, & ꝙ sanguis eius de terra nō ante clamare desineret, donec idē exercitus adueniret. Et uide q̄ magnifice dictū sit uel dici cōueniat de hoie crucifixo, & quasi derelicto atqꝫ dicēte, Deus meus ut quid dereliquisti me, quod haberet exercitū, cuius ante faciē talem uocē suam daret. Q̄ si miraris, ꝙ dicatur de paupere illo tale quid subiunxit amplius & copiosius uerbis huiuscemodi, quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia uerbū eius. Nam uere in illa quoqꝫ hora, qua sic uidebatur derelictus, multa nimis erant & fortia castra eius: nō solum castra angelorū, de quibus ait Petro, Conuerte gladium tuū in locum suū, an putas qa non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusq̄ duodecim legiones angelorū, Verumetiam castra Romanorū quæ uenirent & facerent uerbū eius, circumdando ciuitatē, uallo circūdando illā, & coangustando undiqꝫ, & prosternēdo illam ad terram, & filios eius qui erant in ea, & nō relinquendo lapidē super lapidē secundū uerbū eius. Nō mireris quia maius his uidebis. Magnus eñ (inquit) dies dñi & terribilis ualde, & quis sustinebit eū? Nimirū & hoc ibidē ipse testatus est. Dixit eñ. Veruntamen dico uobis, amodo uidebitis filium hominis sedentem à dextris uirtutis, & uenientem in nubibus cœli, subauditur, cum potestate magna & maiestate, quemadmodū alibi dixit. Nam uirtutes (inquit) cœlorum mouebuntur, & tunc uidebunt filium hominis uenientem in nube cum potestate magna & maiestate. Itaqꝫ non mirum, quod dictum est, quia multa sunt nimis castra eius quia fortia & facientia uerbum eius, non (inquam) mirum comparatione maiorum. Magnus eñ dies domini & terribilis ualde, & quis sustinebit eū? Quod idem est ac si dicat. Ipse enim constitutus est à deo iudex uiuorum et mortuorum, et magnus erit ille dies eiusdē domini, quando ad iudicandum uiuos et mortuos ueniet cum nubibus cœli. His clamoribus præmissis de malis imminentibus, quæ propter peccata fieri oportebat sub illis quatuor principalibus regnis, conuertitur ad reliquos, et dicit. ¶ Nunc ergo dicit dominus, cōuertimini ad me in toto corde uestro, ⁊ in ieiunio ⁊ fletu ⁊ planctu, ⁊ scindite corda uestra, ⁊ non uestimenta uestra: ⁊ conuertimini ad dominū deum uestrū, quia benignus ⁊ misericors est, patiens ⁊ multus misericordia, ⁊ præstabilis super malitia. Quis scit si conuertatur ⁊ ignoscat, ⁊ relinquat post se benedictionē? Sacrificiū ⁊ libamen dño deo nostro. ¶ Ergo (ingt) qm̄ perit uinū ab ore bibētiū in dulcedinē, qm̄ perīt sacrificiū et libatio de domo dñi, qm̄ itē interīt de domo dei nostri sacrificiū et libatio, quoniā itidē ascendit populus multus et fortis, cui similis à principio non fuit: atque ita secundū uerbū dñi, qđ locutus est per os nostrū, cōtriuerūt uos regna, Babylonicū, Persicū, siue Mœdicū, Macedonicū atqꝫ Romanū: nūc uos, q̄ hæc uidetis fieri, conuertimini, nō dubitātes de illo die iudicij, siue die dñi magno et horribili, qm̄ futurus sit secūdū testimoniū eiusdem propheticæ ueritatis, cuius pars magna impletur sub illis regnis uidētibus

Mat. 27.

Lucę. 23.

Castra Christi moriētis magna & fortia. Matt. 26

Ibid. 25

Actu. 10

Vera ad deũ conuersio.

oculis uestris. Conuertimini (inquã) ad me dicit dominus in toto corde uestro, in ieiunio & fletu & planctu. Nã hæc est uera cõuersio, primũ cor per pœnitentiã mutare interius. Cæterũ ieiunare, flere & plãgere, & hoc habitu foris incedere, corde interius pristinã peccãdi intẽtionẽ retinẽte, nõ ẽ ueraciter cõuerti ad me. Prius itaq; in toto corde uestro cõuertimini ad me, & tũc demũ animi pœnitẽtiã, ieiunio & fletu, & plãctibus indicate, ut nũc ieiunãtes

Matth. 26. Act. 14.

postea saturemini, nũc flentes, postea rideatis, nũc plangẽtes, postea cõsolemini. Et quia cõsuetudinis est, ut in tristibus atq; aduersis scindatis uestes, qđ & pontifex ad dñi saluatoris crimen augendum in euangelio fecisse memoratur, & Paulũ & Barnabam audientes uerba blasphemiæ, legimus perpetrasse, iccirco ego p̃cipio uobis, ut nequaq̃ scindatis uestimẽta, sed corda, quæ plena sunt peccatorũ, quæ instar utriũ, nisi scissa fuerint, sponte rumpuntur. Cum hoc feceritis, redite ad dominum deum uestrũ, quẽ uobis priora peccata alienũ fecerant, nec desperetis ueniã sceleru magnitudine, quia magna peccata, magna delebit misericordia. Est em̃ benignus & misericors, malens pœnitentiã peccatorũ q̃ mortẽ. Patiens & multus misericordia, qui non humanã imitetur impatientiã, sed longo tẽpore nostrã pœnitentiã præstoletur, & præstabilis siue pœnitens super malitijs, ut si nos egerimus super peccatis pœnitentiã, & ipsum pœniteat cõminationis suæ, & mala, quæ cõminatus est nobis,

Sperandũ nõ præsumendũ in pœnitẽtia.

nõ inferat, nostrae mutatione sentẽtiæ & ipse mutetur. ¶ Et notandum q̃ diligẽter in ipsa pœnitẽtia cautos esse cupit, & securitatẽ tollit, cũ dicit. Quis scit, si cõuertatur & ignoscat, & relinquat post se benedictionẽ: Ac si dicat. Ego quidẽ hortor (qđ meũ est) ad pœnitẽtiã

Psal. 50. Esa. 40

& deũ ineffabiliter noui esse clemẽtẽ, dicẽte Dauid: Miserere mei deus secũdũ mag. mis. t. Et s. m. m. t. d. i. m. sed quia profundũ diuitiaru sapientiæ & scientiæ dei nosse nõ possumus sententiam temperet & opto potius q̃ præsumo. Tantũ interim sacrificiũ & libamen deo nostro, subaudis offeratur, sacrificiũ contriti cordis, & libamen piæ confessionis ac boni operis, & quod nescimus, uidelicet si conuertatur & ignoscat & relinquat post se benedictionẽ, in eius arbitrio relinquamus, pendentes in spe miserationis. ¶ Quomõ nũc deus cõuerti & post se benedictionẽ relinquere dicatur uel speretur, illud pro exẽplo est, quod ipse

Exo. 12.

in Exodo loquitur. Erit aũt sanguis uobis in signũ in ædibus, in quibus eritis, & uidebo sanguinẽ & transibo uos, nec erit in uobis plaga disperdens, quãdo percussero terrã Aegypti. Denicq uerbis istis sese ad sanguinis signũ conuerti, & uidere sanguinẽ ac transire, atq; benedictionem & uitam post se relinquere, sese profitetur. Secundũ hãc similitudinem post passionem domini nostri Iesu Christi, sanguine eius postes suos, id est, frontes suas signantes cuncti, qui pœnitentiã in nomine eius prædicatam susceperunt, spem habent nõ uanã, q̃ conuertatur deus ad signũ istud, & relinquat post se benedictionẽ, transiens, & Aegyptios, id est, cũctos superbos atq; impœnitẽtes æterni iudicij sentẽtia percutiens. Hanc pœnitentiam & remissionẽ peccatorũ p̃dicandã in oẽs gẽtes incipi oportebat ab Hierusalẽ, sicut

Lucæ. 24

& ipse testatus est postq̃ resurrexit loquẽs apl̃is suis. Quoniã sicut scriptũ est, & sic oportebat Christũ pati, & resurgere à mortuis die tertia, & p̃dicari in noie eius pœnitentiam & remissionẽ peccatorũ in omnes gentes, incipientibus ab Hierusalẽ. Sequitur ergo. ¶ Canite tuba in Syon, sanctificate ieiunũ, vocate cœtum, congregate populũ, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos, & sugentes vbera. Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. ¶ Hoc totũ sic futurũ esse prophetat, ut simul hortetur, quatenus intente & studiose fiat, Syon nanq; hæc est Hierusalem,

Tuba euãgelica in pœnitentiã.

unde oportebat (ut iam dictum est) incipi pœnitentiæ prædicationem, q̃ prædicare utiq; tuba canere est, quia rem ualde magnam euangelica prædicatio personat, scilicet iram uenturam, ut eam quisq; pœnitendo effugiat, Petrus apostolus ista primus tuba cecinit in illa Syon, ab istius prophetæ testimonio, quod postmodũ sequitur, incipiens: & post tandem discens. Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisq; uestrum in remissionem peccatorum,

Actu. 2.

alijs etiam uerbis plurimis testificans & exhortans eos, & dicens, Saluamini à generatione ista praua. Quid nisi tuba canebat, dicendo: Saluamini à generatione ista praua? Venturos quippe Romanos, futurumq; illius prauæ generationis excidium significabat, ut agentes pœnitentiam, non solum remissionem peccatorũ & uitam futuram, sed etiã saluationẽ præsentẽ sibi adquirerent; ut præsentia quoq; mala mererentur euadere ueniẽtia sug-

generationē illā, quod & factū est. Imminentē nāq; ex excidio, diuinitus admoniti sunt fi-
deles, ut exirent: atq; ita saluati sunt à generatione illa, sicut saluatus est Loth ab incēdio So- Gen. 19
domorū, nullusq; cū illis cōclusus uel obsessus est Christianor. ¶ Notādū q̄q; q̄ ita canē-
tibus tuba in Syon, sanctificate (inqt) ieiuniū. Multo nāq; plus est sanctificare q̄ p̄dicare ie- Plus ē sancti-
iuniū, qa uidelicet ieiunare uel ieiuniū p̄dicare, impñ q̄q; possunt, q nō remissionē peccato- ficare q̄ prędi
rū, sed tantūmodo malor̄ p̄sentiū ieiunādo quærūt remediū. Tale fuit ieiuniū Achab q oc care ieiuniū.
cidit Naboth, ut uineā eius posſideret. Cū em audisset sermōes Heliæ, scidit uestē suā, & o- 3. Reg. 21.
peruit cilicio carnē suā, ieiunauitq; & dormiuit in sacco, & ambulabat demisso capite. Quā
ob causam? Nunqd ut peccator̄ remissionē acciperet, & salutē æternā obtineret. Nō utiq;
sed ne tēporali regno uiuens careret. Ergo ieiunauit quidē, sed nō sanctificauit ieiuniū, atq;
iccirco nō mercedē recepit sanctor̄, sed mercedē suā, mercedē trāsitoriā, dicēte dño ad He
liā. Nōne uidisti Achab humiliatū corā me? Quia igitur humiliatus ē mei causa, nō inducā
malū in diebus eius, sed in diebus filij sui inferā malū domui eius. Igitur sanctificate ieiuniū
id est, iccirco ut sancti sitis, celebrate ieiuniū, & ad illud uocate cœtū, cōgregate populū, san
ctificate ecclesiā. i. sanctificādo p baptismū nouā Christianitatis cōstituite ecclesiā, atq; in si Sāctificare ec
nu eius pariter & coadunate senes, & cōgregate paruulas ac sugētes ubera: ut uidelicet se- clesiam.
nū. i. sapientiū maturitas, paruulas qbus adhuc lacte opus est, erudiat & ad solidū usq; cibū
pducat. Quod deinde subiūgit. Egrediat spōsus de cubili suo, & spōsa de thalamo suo, idē
est qd & Aplus dicit: Hoc itaq; dico fratres tēpus breue est. Reliquū est, ut q habēt uxores 1. Corin. 7.
tanq; nō habētes sint. Itē. Volo uos sine solicitudine eē. Qui sine uxore ē, cogitat q̄ dñi sunt
qūo placeat deo. Mulier innupta & uirgo cogitat q̄ dñi sunt, ut sit sancta & corpore & spū
Nimirū secundū hmōi p̄dicationē euāgelicā siue apostolicā uiuere, hoc ē sponsum de cu-
bili suo, & sponsam de thalamo suo exire. Sequitur L Inter uestibulū & altare plorabūt
sacerdotes ministri dñi, & dicēt. Parce domine, parce populo tuo, & ne des hęre-
ditatē tuā in opprobriū, ut dominētur eis nationes. Quare dicūt in populis, ubi
est deus eor? Copiosior ad pœnitētiā & cōuersionē hæc admonitio est post illa grandia
populi multi & fortis, cui similis à principio nō fuit, bella siue incēdia, quē populū Romanū
intelligimus, q̄ in cæteris superioribus locis, ubi regna priora Babylonicū, Persicū, atq; Ma
cedonicū significari animaduertimus. Et recte, qa uidelicet ubi quartū hoc regnū, quarta Danie. 7.
hæc bestia terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis, dētes ferreos habēs magnos, gentes cæte
ras, & maxīe Iudæos comedit atq; cōminuit, & reliqua pedibus suis cōculcauit, multo ma- Celebrior pę
ior multoq; celebrior pœnitētiæ p̄dicatio siue pœnitētialis religio p mūdū uniuersum audi- nitētiæ p̄dicā
ta & suscepta est. Nō desiit eadē bestia, q̄ impios punierat Iudæos, p̄sequi & cōterere mar- tio sub imp.
tyres pios: & quāto magis illos afflixit, tāto magis fideles oēs ad orationē & pœnitētiæ fle- Roma. q̄ sub
tū excitauit. Hoc ergo futur̄ p̄uidēs. Inter uestibulū (inqt) & altare plorabūt sacerdotes mi aliis.
nistri dei, & dicēt: Parce dñs parce ppl'o tuo, & ne des hæreditatē tuā in opprobriū, ut do-
minent eis natiōes. Quod dicit, inter uestibulū, qd nos añ fores porticū possumus dicere: et
altare assiduitatē significat religionis & cōtinētiæ sacerdotū & leuitar̄ cęterorūq; ministro Assiduitas re
tū dñi, q ut parati sint semp ad oēs & hostias deo iugiter offerēdas, circa tēplū uel ecclias ligionis & cō
deo dicatas in sacris castisq; domibus, hodieq; regulari cū disciplina cōmanēt, quēadmodū tinētiæ in mi
hic propheta, cū hæc diceret, futur̄ eē p̄uidebat. Qui eiusmodi sunt, & sui nō obliuiscūtur nistris dñi.
propositi, q̄ proposuerūt esse sacerdotes uel ministri dñi, plorāt & orāt die ac nocte, crebris
noctiū uigilijs, dierūq; ieiunijs, propctis ppl'i Chr̄iani: maxīeq; tūc illis hoc egisse nō dubiū
est, qñ iā dicto Romano Imp. sæuiēte, nimius purgebat feruor p̄secutiōis. Parce (inqt) dñe
parce ppl'o tuo. In q̄: In eo uidelicet ut nō des hæreditatē tuā in opprobriū. Q̄ si quæras
q̄le metuēt opprobriū: ut dominent (ait) eis natiōes. i. ut uincāt eos & animis eor̄ imperēt
impñ gētiles, te deū uiuū & uerū Christū q; filiū tuū blasphemātes. Hoc idē in psalmo me- Psalm. 78
tuētes ipsi dicūt. Adiuua nos de⁹ salutaris nr̄, & propter gloriā noīs tui dñe libera nos, & e.
p.n. p.n.t. Deniq; & q̄ illos sequūtur & dicūt, ne forte dicāt in gētibus ubi est deus eorum
Hoc ip̄m hic cōquerēdo & pcunctādo loquūtur. Quare dicūt in ppl'is, ubi ē deus eorum?
Et est sensus. Quare ita propter te mortificamur tota die. & æstimamur ut oues occisionis,
ut uacet hostibus atq; persecutoribus Christianorū insultare & dicere, ubi est deus eorum?

Intendūt

Opprobria gentilium cõtra nos.

Intendunt digitum suũ in solem aut lunam, aut in aliquod simulachrũ aureum uel argenteum aut certe lapideum, & dicunt. Ecce dñ nostri isti sunt, deus autem ipsoꝝ ubi est? Nusquam cõparet, neq; eũ uidere illum aut ostendere possunt, & nullũ de illo habentes adiutoriũ, toto die inter manus nostras mortificantur & pereunt. Hæc opprobria inter innumera

Psal. 73

mortiũ tormenta sustinentes, & peccatis suis humiles sancti reputantes, Parce (inquiunt) domine parce populo tuo, subauditur in eo, ut (sicut alibi scriptũ est) non relinquas, id est nõ nimis diu manere permittas, uirgã peccatoꝝ super sortẽ iustoꝝ, ut non extendant iusti ad iniquitatẽ manus suas. Huiusmodi gemitus compeditoꝝ, ut uerius aduertamus, pioꝝ passiones martyrũ recolamus: quarũ in aliquibus scriptũ est, quia latentes in cryptis & in speluncis fideles, corpora sepeliebant, plorãtes & multũ tristes, & per multos dies nõ cessabãt mugitus lachrymarũ dantes. His ita cõquerẽtibus, cõsolatorio protinus oraculo rñdetur.

¶ Zelatus est dominus terram suam, & pepercit populo suo. Et respondit dominus & dixit populo suo. Ecce ego mittam vobis frumentũ & vinũ & oleũ, & replebimini in eis, & nõ dabo vos vltra in opprobrium in gentibus. Et eũ qui ab aquilone est procul faciam a vobis, & expellam eũ in terrã inuiam & desertã, faciem eius contra mare orientale, & extremũ eius ad mare nouissimum. Et ascendet fœtor eius, & ascendet putredo eius, quia superbe egit. Insipientiũ erat ò sacerdotes & ministri dñi, insipientiũ erat dicere in populis, ubi est deus eoꝝ, pro eo q̃ uidebãt uirgã peccatoꝝ admissam super sortẽ iustoꝝ, & cædi corpora eoꝝ, uisibiliter deo nõ apparẽte ad defendendũ, & putare illos nõ habere deũ, aut certe nõ posse adiuuare deũ ipsoꝝ, Nõ ita est. Sed quẽ

Zelatꝰ dominus terrã suã Leui. 25

Zelatus est dñs terrã suã, zelo bono, zelo paterno: & sicut pater percutiẽs misereꝝ filioꝝ suorũ, & parcit eis, ita percussit & percutiendo pepercit populo suo tanq̃ filijs. ¶ Notandum q̃ cũ diceret, Zelatus est dñs terrã, addidit suã. Terrã nanq; suã dicit, literaliter quidẽ terrã Chanaan à semetipso filijs Israhel datã: unde & quodã loco dicit. Terra eũ mea est, & uos coloni mei estis, spiritualiter aũt ecclesiã, quã suo sanguine adquirẽdo fecit suam. Sicut terram illam zelatus est dominus super filios Israhel, eo q̃ ingressi contaminassent eã, & tradi-

Psal. 105

dit eos in manus gentiũ, & tamẽ perpercit populo suo, dando illos in misericordias in conspectu omniũ qui ceperãt eos: sic ecclesiã suã sæpe zelatus est, ne sacramẽta eius indigni indigne tractarẽt, & permisit fieri psecutiones, ut electi cribrarẽtur sicut triticũ, discedẽte pa-

1. Cor. 11

lea, qualis in initio fuit proditor Iudas. oportere iudicãs hæreses quoq; esse ut qui probati essent, fierent manifesti: & tñ inter ipsas tribulationes fierent clariores, glorificati uirtutibus & signis. Hanc disciplinã patris ignorãtes dicebant in populis. Videntes corpora martyrũ discruciari, Vbi est deus eoꝝ? Et illi quidem, qui foris erant, uerum nescientes deum, dice-

Iniquũ iudicium de flagellis piorum Iob. 4

bant, ubi est deus eorũ: qui aũt intus esse uidebantur, quasi eundẽ profitendo deũ, dicebãt, ubi est sanctitas uel perfectio uiarum illorũ? ¶ Malæ huius coniecturæ magnũ & euidens est in amicis beati Iob iudicium. Illi nanq; nanq; ex eo q̃ percussus erat, male coniectentes, quod coràm oculis domini impius extitisset, qui coràm hominibus pij uel iusti opinionem obtinuerat, dicebant. Vbi est timor tuus, fortitudo tua, et perfectio uiarũ tuarum? Recordare obsecro te, quis unquã innocens periit, aut quando recti deleti sunt? Quin potius uidi eos qui operantur iniquitatẽ, et seminant dolores, et metunt eos, flante deo periisse, et spiritu iræ eius esse consumptos, subauditur, ut tu nunc cõsumptus es. Sic incipientes longaco certatione cõtendebat, ut cogerent eũ sibi cedere ad constituendũ sibi, quod de uita illius nullatenus bene æstimandum sit, quemcunq; aduersus opprimi uel flagellis diuinitus cinegi contigerit, et quod neminem contingat secundum corpus consumi, nisi pro merito propriæ iniquitatis. At ille plus aliquid sentiens q̃ quod hic dictũ est, zelatus est dñs terrã suam et pepercit populo suo, uidelicet qđ neq;, ut existimare uolunt qui eiusmodi sunt, semper peccatores aut impij reputãdi sint, q̃s deus afflixerit, neq; oẽs q̃s deus pcutit aut pcuti pmittit, pcuti zelo corripiẽtis ad purgationẽ, uerũ nõnullos ad probationẽ, ut coronæ illis multiplicẽ-

Iob. 9

tur, dicit inter cætera. Saltẽ nũc intelligite qđ deus nõ æquo iudicio afflixerit me, et flagellis suis cinxerit me. Nã qđ ait, nõ æquo iudicio, idẽ est ac si dicat, non sicut uos putatis pro

Triplex modus flagellãdi

malitia uel impietatis meæ recõpensatione. Vbi nanq; pro impietate sua percutitur impius æquũ iudiciũ est: ubi aũt peccãtẽ filium pater zelaꝝ et parcit, iudiciũ ad æquitatẽ nõ pertinet, quia nil

quia misericordia iudiciũ superexaltat: ubi uero uir simplex & rectus ac timens deũ & recedens à malo, percussionibus probatur ut coronetur, iam nõ iudiciũ æquũ, aut iudiciũ misericordia superexaltatũ, sed gratia & gloria est. Quapropter sciẽdũ, ubi erat, ꝙ deus nõ ꝙquo iudicio afflixerit me, æquũ nõ poni pro iustitia uel rectitudine, sed pro æqualitate. Deus nã ꝙ, siue impiũ superbientẽ puniat, siue excedentẽ filiũ corripiat, siue sanctũ & perfectũ ꝓpatientiã probare intendat, semp iustus & rectus est. Sed iã ad cepta prophetiæ uerba reuertamur. Cũ dixisset, zelatus est dñs terrã suã & pepercit populo suo: ut ostẽderet in q̃ peperce rit, subiũxit atq; ait. Et respõdit dñs, & dixit pplo suo. Ecce ego mittã uobis frumẽtũ & uinũ & oleũ, & replebimini in eis, & nõ dabo uos ultra opprobriũ in gẽtibus. ¶ Sicut & i cæteris, ita & in isto q̃q; auditu senes atq; habitatores terræ, q in exordio sunt inuitati ad audiendũ, discernũtur & diuerse audiũt. Deniq; habitatores terræ frumentũ hic tantũmodo illud intelligũt, quo uenter impletur: & uinũ illud, quo carneũ cor lætificatur: & oleũ illud, q̃ carnea facies exhilarat. Senes aũt, cõsiderantes maiestatẽ eius, q hæc pro magno repromittit, digniora ut illũ decet, sentiunt: uidelicet frumentũ illud & oleũ illud, quo edentes & bibentes, & quo delibuti, oẽs æternitatẽ gloriæ cõsequãtur, præsertim, qa sic habes postmodũ in isto; promissione bono;, & nõ confundetur populus meus in æternũ. Et istud quidẽ frumentũ corporale, uinũq; & oleũ dona dei sunt, & nõnunq̃ timentibus deũ pro quada cõsolatione dantur, & data sunt: sed frustra dantur & frustra sumũtur, nisi utentes istis operemur uel quæramus frumentũ illud, quod est uerbũ dei, scilicet Chrũs q de semetipso dicit. Nisi granũ frumenti cadens in terrã mortuũ fuerit, ipsum solũ manet: si aũt mortuum fuerit, multũ fructũ affert. Et uinũ & oleũ illud, quod Samaritanus uulneribus eius, q in latrones inciderat, infundit. Quia nimirũ de talibus ueraciter dicat maiestas promittentis, & replebimini in eis. Sola nanq; hæc sunt quibus repleri possit usq; ad sufficientiã uacuitas nostræ mortalitatis. Huiusmodi sensu præeunte, sequẽtia quoq; digne intelliguntur. Et nõ dabo uos ultra opprobriũ in gentibus, & eũ qui ab aquilone est procul faciã à uobis, & expellã eum in terrã inuiam & desertã, faciem eius cõtra mare orientale, & extremũ eius ad mare nouissimũ. Et ascendet fœtor eius, & ascẽdet putredo eius, qa superbe egit. ⊥ Nolite timere terra, exulta & lętare, quoniã magnificauit dñs vt faceret. Nolite timere animalia regionis, quia germinauerũt speciosa deserti, quia lignũ attulit fructũ suum, ficus & vinea dederũt virtutẽ suã. Et filij Syon exultate & letamini in domino deo vestro, q̃ dedit vobis doctorẽ iustitię, & descendere faciet ad vos imbrẽ matutinũ & serotinũ in principio, & implebũtur areę frumẽto, & redundabũt torcularia vino & oleo, & reddam vobis annos quos comedit locusta, bruchus, & rubigo, & eruca, fortitudo mea, quã misi in vos, & comedetis vescẽtes & saturabimini, & laudabitis nomẽ domini dei vestri qui fecit vobis mirabilia. Et nõ confundetur pplus meus in ęternũ, & scietis q̃ in medio Israel ego sum, ego dñs deus vester, & nõ est amplius, & non confundetur populus meus in ęternũ. ⊥ Nulli dubiũ esse debet doctorẽ iustitiæ, quẽ hic prophetica gratulatio cõmemorat, dicẽdo, & lætamini in dño deo uestro, qa dedit uobis doctorẽ iustitię Christũ dei filiũ esse: pro quo nimirũ, qa datus ẽ, in dño deo patre eius q illũ dedit exultãdũ & lætãdũ est. Nũc ergo lĩæ ordinẽ repetẽtes, propheticũ, q in illo est, spĩn, quocũq; nos ducit q̃ad possumus, sequi desideremus. Propter eos q dicũt in pplis, ubi ẽ deus eo;, propheta, ut corrigat sensum illo; puersum, zelatus ẽ (inqt) dñs terrã suã, & pepercit pplo suo. i. nõ ficut illi arbitrari uolũt, nullus ẽ aut dereliquit eos deus eorũ, sed more patrisfamilias zelo paterno filios suos castigãs castigauit, & deinde pepcit nõ eos tradẽdo morti, imò promissiões uitæ dãdo illis. Nã hoc ẽ qđ sequit, & rñdit dñs, & dixit populo suo. Nõ ꝑmiserat, ꝙ dñm cõsuluisset pplus suus, & tñ ait: et rñdit dñs, et in ipsa rñõne repromissionẽ habem⁹ doctoris iustitię, q est Chs̃, et spũs sc̃ti, sicut in sequẽtib⁹ cõtinet luce clarius. Cũ itaq; talẽ lĩæ ordinẽ legimus, zelatus ẽ dñs terrã suã, et pepercit pplo suo, et respondit dñs, recte subintelligimus, qa zelante dño excitatus populus, et paterno uerbere cõmonitus, clamauit ad dñm: et tũc demũ pariter et pepercit et respondit dñs, ut Christum suũ liberatorẽ, et æternæ salutis authorẽ uigilãtibus opportune promitteret aurib⁹: quosdã etiã tẽporales interim dãdo saluatores, q saluarẽt eos in typũ uenturi eius quẽ erat missurus.

Carnales & spũales audiores.

Frumentũ & uinũ, oleũq; duplex.

Iohan. j̃z.

Lucę. j̃o

Doctor iustitiæ Christus.

exempli

Saluatores q dã tẽporales.

Exempli gratia. Quando in Aegypto ſeruiebãt filij Iſrahel dñs alienis, immemores dei patrũ ſuoꝝ, Zelatus eſt excitando Pharaonẽ, ut eſſet rex qui ignorabat Ioſeph, & qui opprimeret eos operibus duris, ſicut ipſe teſtatur cũ dicit. Iccirco aũt poſui te, ut oſtendã in te fortitudinẽ meã, & narretur nomen meũ in omni terra. Ita zelante dño excitati ſunt, ingemiſcentes eñ propter opera uociferati ſunt, aſcenditq; clamor eoꝝ ad dñm & audiuit gemitũ eorũ: & reſpondit eis uidelicet per Moſen, ſecundũ hæc ipſa uerba prophetæ huius dicentis, & reſpondit dñs & dixit populo ſuo. Ecce ego mittã uobis frumentũ & uinũ & oleum, uerbi gratia, dicendo. Audi Iſrahel p̃cepta mea, & in corde tuo quaſi in libro ſcribe, & dabo tibi terrã fluentẽ lac & mel. Et manifeſtius promiſit eis iſtũ doctorẽ iuſtitiæ, dicẽte Moſe. Prophetã de gente tua & de fratribus tuis, ſicut me, & c̃. quemadmodũ ad ipſum Moſen dñs ipſe dixerat. Prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuoꝝ ſimilẽ tui, & ponã uerba mea in ore eius, loqueturq; ad eos omnia q̃ p̃cepero illi. Qui aũt uerba eius, quæ loquitur in noſe meo, audire noluerit, ego ultor exiſtã. Item quãdo zelatus eſt dñs, & tradidit eos in manus regis Babylonis, eodẽ zelo excitati, clamauerũt ad dñm, maximeq; Daniel cũ ſocijs ſuis, & reſpondit ei dñs, multa & manifeſta de hoc eodẽ doctore iuſtitiæ, maximeq; illud quod taliter narrat ipſe. Adhuc me loquente in oratione, ecce Gabriel cito uolans tetigit me in tẽpore ſacrificij ueſpertini, & docuit me, et locutus eſt mihi, dixitq;. Daniel nũc egreſſus ſum ut docerẽ te, & ſubinde ſeptuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populũ tuũ, & ſuper urbẽ ſanctã tuã, ut cõſummetur præuaricatio, & finẽ accipiat peccatũ, & deleatur iniquitas & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur uiſio & prophetia & ungatur ſanctus ſanctorũ. Paucisq; interiectis. Et poſt hebdomadas (inquit) ſexagintaduas occidetur Chriſtus, et nõ erit eius populus q eũ negaturus eſt. Nõ multis opus eſt exẽplis, ſed hoc indubitanter notandũ, quia quotiens ſiue ante ſiue poſt aduentũ ſuũ zelatus eſt dñs terrã ſiue eccleſiã ſuam, zelando excitauit electos ſuos ad inuocationis ſuæ maiorẽ inſtantiã, & in ipſa iræ miſericordiæ recordatus: ſic reſpondit eis, & taliter egit cũ eis, ut nõ uacaret dicere in populis, ubi eſt deus eoꝝ. ¶ Replebimini ergo (inquit) & non dabo uos ultra opprobriũ in gentibus. Cum hæc dicit, ſubintelligendũ eſt, quinimò ceſſare faciã principẽ opprobrij ueſtri. Sequitur eñ Et eũ qui ab aquilone eſt repellã à uobis. Eteñ quis ab aquilone eſt, niſi diabolus princeps opprobrij: qui dixit in corde ſuo, ſedebo in monte teſtamenti in lateribus aquilonis. Et qui dẽ regnoꝝ ſupradictoꝝ princeps Nabuchodonoſor rex Babylõis: Aman de ſtirpe Agag q uniuerſum Iudæoꝝ genus delere uoluit: Antiochus Epyphanes: & Nero Romanimãcula imperij, ſuo quiq; tẽpore princeps fuere opprobrij, quẽ utiq; tunc deus ceſſare fecit, qñ per paſſionẽ Ieſu Chriſti filij ſui, doctoris iuſtitiæ: cuius clara hic cõmemoratio fit, foras mittendo eius & Nabuchodonoſor de regno ſuo eiectus, fœnũ ut bos comedit, & Aman in patibulo quod Mardochæo parauerat ſuſpenſus, et Antiochus ſine manu contritus eſt: qui ita ab aquilone fuerũt, ut aquilonis, id eſt, diaboli typũ in ſemetipſis exprimerẽt manifeſtũ. Cum ergo dicit, et eũ qui ab aquilone eſt, procul faciã à uobis, ſubintelligendũ eſt, quẽadmodum illos ſimilitudinis eius, baiulos ſuo quẽq; in tẽpore procul feci. Iſtius aquilonaris, id eſt, pſida & frigida malitia cõgelati, diaboli, maxime Babylonius Nabuchodonoſor, typũ geſſit pro eo quia loco quoq; aquilonaris extitit, id eſt, ſecundũ ſitũ terræ Iudææ uenit à parte aquilonari. Porrò, cp cũ dixiſſet, et expellã eũ in terrã inuiam et deſertã, continuo ſubiunxit, faciẽ eius cõtra mare orientale, et extremũ eius ad mare nouiſſimũ, ſecũdũ literalẽ ſenſum nõ ualet intelligi de ullo ex ſæpe dictis quatuor regnis. Nusq; eñ ſacræ referunt literæ, cp Iudææ ſiue Iſrahelis hoſtes ita dñs repulerit, ut exercitũ illoꝝ inter duo maria concluderet quoꝝ alterũ orientale ſiue primũ (ut in alia translatione ſcriptũ eſt) mare illud dicitur quod iuxta ſolitudinẽ eſt et uergit ad orientẽ, in quo fuit quondã Sodoma et Gomorra, Adama et Seboim: quod nunc mortuũ nominatur, eo cp nulla ibi uiuant animãtia. Nouiſſimum autẽ illud quod ad occidentem eſt, & quod ducit in Aegyptũ, in cuius littore Gaza et Aſcalon, Azotusq; et Ioppe, et Cæſarea, et cæteræ urbes maritimæ ſitæ ſunt. Inter hæc maria (ſicut iã dictũ eſt) hoſtes Iſrahel dño repellente cõcluſos fuiſſe nulla ſcriptura refert. Qñ ſi aliquando factũ fuiſſet, delectabiliter (ut in cæteris uel in pleriſq; ſcripturarũ locis fieri ſolet) ſup

Exo. 9. Ro. 9

Deut. 6.

Deu. 18.

Dani. 9.

Princeps opprobrii nri diabolus eſt.

Eſa. 14.

Ioh. 12. Danie. 4 Heſter. 7 1. Macha. 6

Nabuchodonoſor.

Mare orientale.

Mare nouiſſimum.

let) super literæ uel historiæ fundamentum allegorici sensus ædificium collocãdum esset. ¶Nunc ergo spiritualiter dicta, & spiritualiter intelligenda uel exponẽda sunt, scilicet nõ de corporali occisione uel cruore inimicorũ, sed tantummodo de spirituali captiuitate nudati inimicorũ capitis, id est, diaboli, quem dominus Iesus expulit, & misit foras in terram inuiam & desertam, ut in illis tantummodo commaneret uel potestatem haberet, qui fidẽ illius, qui illum expulit, forasq; misit, & euangelicæ prædicationis non reciperent gratiã, desertores & deserti, & idcirco deserti quia desertores dei. Facies (inquit) eius, subauditur, expulsi, uel foras missi, contra mare orientale, & extremũ eius ad mare nouissimũ. Primũ siue orientale mare & mare nouissimũ. Prima & secunda est regeneratio uel resurrectio mortuorũ. Prima nãq; regeneratio gratia baptismi est, qua renascimur ex aqua & spiritu sancto. Secunda uero uel nouissima regeneratio mortuorũ est corporalis resurrectio, domino astante. In regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ. Prima regeneratio, quæ est baptismi gratia, de patefacto Christi latere profluens, siue originẽ ducens, idcirco mare dicitur: quia in similitudinem maris, per quod filij Israhel merso Pharaone cũ curribus & equitibus transierunt omnes filios dei de morte ad uitam regeneratos, suffocato diabolo & omnibus populis eius transmittit ad salutis portum, spem beatam restituens cõsequendi uitam, regnumq; aperiẽs imortalitatis sine dubio percipiendum post huius uitæ temporalis exitum. Secunda regeneratio quæ est resurrectio mortuorũ, idcirco mare dicit & mare nouissimũ, quia sine dubio & angelis eius & omnibus qui a sinistris erunt, mare profundum erit, imò (sicut in Apocalypsi legimus) stagnum ignis ardentis & sulphuris, in qd iste aquilonaris, id est, diabolus (sicut ad beatum Iob dicit dominus) uidentibus cunctis precipitabitur. Igitur facies expulsi siue foras missi huius contra mare orientale siue primũ, & extremũ eius ad mare nouissimũ. Notanda proprietas dictionum, quia facies eius non ad mare, sed contra mare primũ, & extremũ eius, non contra, sed ad mare nouissimum. Etenim facies eius, id est, nequissima intentio eius, non ad istud, sed contra istud mare tendit (quod salutaris baptismi gratiã dicimus) oibus baptizatis in Christo Iesu insidians, ut eos iterũ inquinet, & de illis quoq; præsumit, sicut ad beatum Iob dicitur. Et habet fidutiam quod influat Iordanis in os eius. Extremũ autem siue finis eius ad illud mare nouissimũ, ad illud ignis ardentis stagnum sulphureum, subaudis per iudicium adducetur, & in illud sicut iam dictum est) uidentibus cunctis præcipitabit. Et ascendet (inquit) fœtor eius: quia superbe egit. Quo ascendet uel quomodo ascendet fœtor eius & putredo eius? Nimirum ad uisum siue notitiam sanctorũ uel electorum omnium sicut in Esaia tam de ipso q̃ de cunctis sequacibus eius angelis & hominibus scriptum est. Et egredientur, subauditur, sancti & electi, & uidebunt cadauera uirorũ qui præuaricati sunt in me, & uermis eorũ non morietur, & ignis eorũ non extinguetur, & erunt usq; ad satietatem uisionis omni carni. Hoc idcirco quia superbe egit, id est, quia contra creatorem sese timidus erexit. De utroq;, id est, & de culpa superbię eius, & de pœna fœtoris uel putredinis eius. Item per Esaiam contra istum sub nomine regis Babylonis dicitur. Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuum. Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt uermes. Quomodo excidisti de cœlo Lucifer qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui uulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo In cœlum conscendam supra astra dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascẽdam super altitudinem nubium, similis ero altissimo & cętera. ¶Et recte cadauer eius propter superbiam concidisse & fœtore, imò ipse cadauer & putredo esse dicitur. Vitam nãq; id est, deum, perdidit, & mortuus per malitiam, licet uiuat per essentiam. Sicut enim corpus ab anima relictum mortuum est, sic rationalis creatura à deo separata ueraciter mortua est. Vnde quia cadauerum receptoria sepulchra dicuntur: ipse autem diabolus deo (ut iam dictum est) mortuus in impiorum mentibus cubat, recte per Prophetam dicitur. Ibi Assur & omnis multitudo eius, & in circuitu eius sepulchra illius. Qđ idem est, ac si aperte dicatur: Ibi diabolus, cuius per superbiam typum gessit Assur & omnes angeli eius, & ibi sociabuntur ei cuncti reprobi qui illum secuti sunt, dicente iudice, his qui à sinistris eius erunt. Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. ¶Magna sunt hæc, & idcirco ad credendum magna nimiũ fide opus est. Idcir-

Diabolus a Chro expulsus

Duplex regeneratio

Matth. 19.

Apo. 19 Iob. 40.

Vbi supra

Esa. ulti.

Esa. 14

Diabol⁹ deo mortuus, uiuit in impijs.

Ezech. 32.

Matth. 25.

Noli timere, idē, diffidere.

co sequitur & dicit: Noli timere terra, exulta & lętare, quoniam magnificauit dñs ut faceret
Quod dicit noli timere, idem est ac si dicat: noli diffidere. Timiditas nanq; pro infidelitate po
Apoc. 21. nitur, ut in Apocalypsi cū præmisisset, Qui uicerit possidebit hæc, & ero illi deus, & ille erit
mihi filius. Continuo subiunxit: Timidis autem & incredulis & execrabilibus & homicidis
& fornicatoribus & ueneficis & idolatris, & omnibus mendacibus, pars illoꝝ erit in stagno
ignis ardentis & sulphuris. Nam quia timidi sociant incredulis, sine dubio timiditas mala in
telligitur & contraria fidei, quæ & hæsitatio uel dubietas recte potest dici, iuxta illud Iacobi
Iacob. 1. Apostoli. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris,
qui à uento mouetur & circumfertur. Non ergo æstimet homo ille, quod accipiat quicquā
à deo. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus uijs suis. ¶ Rursus exultatio siue læ
Exulta. i. hilariter crede Ioh. 8.
titia pro hylaritate fidei ponitur, iuxta quod & ad Iudæos Dominus dicit: Abraham pater
uester exultauit, ut uideret diem meum, uidit & gauisus est. Nam exultauit, id est, exultan
ter credidit, hilarem fidem habuit. Igitur cum dicit: Noli timere terra, exulta & lętare, idem
est ac si dicat: de omnibus quæ tibi dicuntur o homo noli hæsitare, uel diffidere, noli terra ei
segraui corde, sed alacriter crede, ac spei lætitiam habe. Quoniam magnificauit dominus ut
faceret, id est, magnificus ē qui tanta proposuit & perficere potest: iuxta quod & Psalmista
Psal. 125. testatur, cum dicit: Exultans & lætabundus de futuro, ac si iam factum sit: In conuertendo
dominus captiuitatem Syon, facti sumus sicut cōsolati. Tunc repletum est gaudio os nrm,
& lingua nostra exultatione. Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominus facere cum
eis. Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes. ¶ Sed forte adhuc sup
esse uidetur quod timeant quicunq; modicæ sunt fidei, dicētes: Quid manducabimus, aut
qd bibemus interim, dum in isto corpore sumus, antequàm ad illa uenturi seculi bona per
ueniamus: quoniam eruca & locusta, bruchus & rubigo uniuersa consumunt, & ignis co
Animalia regionis.
medit speciosa deserti Sequit ergo: Noli timere animalia regionis, quia germinauerūt spe
ciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, ficus, & uinea dederunt uirtutem suam.
Ac si dicat: Pars ista, de qua uos o animalia sollicita estis, & propter hoc ipsum animalia po
tius quàm homines recte dicimini: quia uos angustat sollicitudo eiusmōi: Pars (inquam) ista
recuperabilis est, quia cum exusta fuerint, rursus germinabunt speciosa deserti, iterumq;
Mat. 6. ficus & uinea cæteraq; ligna fructum & uirtutem suam dabunt. Quærite ergo primum re
gnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Et in hoc solummodo gaude
te, quod regnum dei primum quæritis, & inuenire speratis, non in omnibus his quæ adjci
untur uobis. Hoc est quod cōtinuo dicit: Et filij Syon exultate & lætamini in domino deo
uestro, quia dedit uobis doctorem iustitiæ, & descendere faciet ad uos imbrem matutinū,
& serotinum à principio. Ac si dicat: Animalibus dixi, ut non timeant consolationem hanc
illis ostendens, quia germinauerunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum tam
diu illos esse animalia iudicans, qui homines eē deberent, quàm diu pro uentre suo nimium
sunt solliciti: uobis autem o filij Syon, id est, homines rationales, & spe lucrandis cœlestibus
intenti, Hoc dico, ut exultetis & lætemini, non in ficu uel uinea siue in quibuslibet germini
bus deserti quantumcunq; speciosis, sed in domino deo uestro & hæc summa sit causa exul
tationis & lætitiæ: quia dedit uobis doctorem iustitiæ, uidelicet Christum, quem fecit uo
bis nasci ex uirgine, qui iustificet & iustificari uos doceat non ex operibus legis, sed ex fide
& huius doctrinæ gratiam descendere faciet ad uos in principio uelut imbrem matutinū
Roma. 2 Imber matutinus & serotinus.
& serotinū: In principio (inq̄) id est, primū Iudæo deinde, Græco. Filij nāq; Syon recte in
telligūtur Iudæi, primitiuę ecclesiæ filij qcunq; receperunt uerbum salutis, quia prius opor
tuit illis prædicari uerbum dei. Propterea prædicationem siue doctrinam eandem matutinū
imbrem nuncupauit. Et quia cum plenitudo gentium subintrauerit, tunc iterꝝ prædicabitur
illis, & reliquiæ saluę fient ex eis, recte imbrem illum & matutinū dixit & serotinum. Et in
Area & torcular pressuræ sanctorū.
plebuntur (ait) areæ frumento, & redundabunt torcularia uino & oleo. In area frumentum
quæritur, in torcularibus uero uinū ab acino, & oleū ab amurca premendo seperatur. Signi
ficat aūt utrūq;, scilicet area & torcular, pressuras siue tribulationes sanctoꝝ quas exempli
iam dicti doctoris iustitiæ Christi, ppter prædicationem doctrinæ eius, sustinere habebant.
Implebuntur igituc (ait) areæ frumento, & redundabunt torcularia uino & oleo, id ē, quia
magꝝ

magis tribulati fuerint, quanto grauiores pressuras sustinuerint, tanto maiorem uerbi abundantiam, & copiosiorem spiritus sancti gratiam desuper accipient atq; effundent, à prædicatione non cessando. ¶ Et reddam uobis annos, quos comedit locusta, bruchus & rubigo & eruca, fortitudo mea magna quam misi in uos. Hæc iuxtā literam: quia à domino repromissa sunt, ita creduntur accidisse, ut sterilitas præterita nouis frugibus cōpensaretur, & quicqd locusta, bruchus, rubigo & eruca consumpserant, annis sequentibus impleretur. Sed ut de regnis quatuor sæpe dictis, quæ sub nominibus istis figurantur, ista redditio intelligatur, difficile aut etiam impossibile est. Quomodo enī illis qui in Babylonia captiuitate, uel sub cæterorum iugo regnoꝝ uita excesserunt, redditio tēporalis fieri potuit annoꝝ, id est, messiū uel fructuum annualium, quos ignis uel manus hostilis eisdem uiuētibus abstulit? Spiritualem ergo & æternam redditionem oportet intelligamus, quæ in aduentu saluatoris, qui hic doctor iustitiæ dicitur, reddita est omnibus qui expectantes regnum dei, sub eisdem regnis iniuste fuerant oppressi. Omnes enim illos in passione sua saluator liberauit, descendens ad inferos, & educens eos in illas æternas delicias paradysi. Ibi Daniel & socij eius, cæteriq; temporis illius electi, quibus Babylonia captiuitas annos suos abstulit: Ibi Hester & cæteri quos Persici uel medici regni superbia nequaquā à cultu dei separare potuit: ibi Machabæi, qs auertere non potuit Antiochus opprobrium regni Macedonici: ibi Apostoli & martyres sancti, quos Romani imperij bestialis sæuitia uincere non potuit. Reddam igitur uobis annos (ait) quos comedit locusta, bruchus, rubigo, & eruca, id est, consolabor uos super omnibus malis quæcunq; intulerunt uobis regna illa regno dei contraria. ¶ Interea ualde notandum est, q̄ regna illa tam fortia, tamq; potentissima, tam mirabiliter & magnificat & deprimit: ut & minimis uermiculis, locustæ, brucho, erucæ, & rubigini cōparet, & tamē fortitudinem suam nuncupet dicendo: fortitudo mea magna quā misi in uos. Nec uero istud adeo mirum uidebitur, si ut longe superius perstrinximus ita distinguamus, ut æternæ maiestati comparata hæc regna mundi, quantumuis fortia nequaq̄ dubitemus nimis esse exilia. Humanæ aūt infirmitatis respectu, quoties uanitatem hominū flagellari oportet, sufficere manu dei locustas paruissimas: & flagella esse fortissima non minus q̄ regna ipsa, quæ hic significātur per illas. Nonne potentia dei contra superbiam Aegyptiorum plagis ostensa est per muscas & locustas, & præcipue per scyniphes, qui tam parui sunt culices ut uix cernant oculis? Nonne multitudo talium tanta fuit fortitudo dei, ut non posset resistere exercitus Pharaonis? Si ergo locustæ ipsæ tantæ potuere esse fortitudinis quid mirū regna, quæ per istas significātur, dici fortitudinē dei? ¶ Porro aliter ul' alia dicitur, & ē fortitudo dei Christus, uirtus & sapientia dei. Quod male intelligentes, imò praue intelligere laborantes hæretici Ariani, cum in Nicena synodo requirerentur ab episcopis catholicis (ut ecclesiastica narrat historia) si dicerent filium dei non esse creaturam, sed dei uirtutem & dei sapientiam secundum uerba Apostoli, innuebant alterutris dicentes: quia hæc etiam ueniunt ad nos: nam eruca & locusta dicitur uirtus dei magna. Sed nos eoꝝ mentem corruptam detestantes, locustam quidem & cætera huiusmodi, quibus maxime Aegyptus attrita fuit, magnam dei fortitudinem esse fatemur: magnam, inquā) & ualentem usq; ad euincendam superbiam Pharaonis duntaxat carnei: Christum autem dei uirtutem siue fortitudinem solam sufficientem ad destruendam tyrannidem Pharaonis spiritualis, Pharaonis, id est, diaboli. Non enim locusta siue eruca, sed sola hęc uirtus dei, Christus, illum foras mittere potuit. ¶ Illud quoq; notandū, q̄ cum dixisset: fortitudo mea magna, addidit, quam misi in uos. Veraciter nanq; & regna iam dicta & cęteros hostes misit in eos & uenire permisit dominus in populum suū, propter multas præceptoꝝ suoꝝ transgressiones: sed nihilominus uæ illis, quos propter eiusmodi causas contra electos suos ad tempus prævalere permisit, sicut exempli gratia, testatur ipse quodam loco cum de uno talium dicit. Væ Assur: Virga furoris mei & baculus ipse in manu eius indignatio mea. Tali modo ut iam dictū est redditis annis, quos locusta & bruchus & rubigo & eruca comederūt: comedetis (ait) uescentes & saturabimini, & laudabitis nomē dñi dei uestri, qui fecit uobiscū mirabilia, & non confundetur populus meus in æternum. Manifeste hic æternæ gloriæ promittitur saturitas, de qua & Dauid. Satiabor (inquit) cum apparuerit gloria tua. Edent pauperes & saturabunt, & laudabunt dñm qui requirunt eū, ui

Reddam uobis annos.

Regna mūdi & fortia & exilia

Exo. 8. &. 9

Aliter Christus est fortitudo dei & bruchus aut locusta.

j. Corin. j

Esa. 30.

Psal 56 Psal. 21

uent corda eorꝝ in seculum seculi. Vbi enim alias est uel eē pōt saturitas electorꝝ, dei quibus
Ephe.z dicit, & comedetis uescentes & saturabimini, nisi in delicijs paradysi? Ibi nanq; ex quo pacē
tem inimicitiarꝝ Christus per passionem suam soluit, saturabunt beati, pfruentes uisione dei
& ibi laudant nomen domini. nam cibus ipsorꝝ est ipsa laus dei, qui ipsos mirabiliter refor
mauit, & non cōfundent inæternū: quia liberati a confusione peccati, & æterna gloria glo
j.Corī.jj rificati sunt. Et scietis (inquit) quia in medio Israhel ego sum, & ego dominus deus uester,
& nō ē amplius, & nō cōfundetur ppl's meus inæternū. Videlicet q̄d hic sciebatis ex pte &
Deus in medio eorum uidebatis per speculū & in ænigmate, ambulātes p fidē: tunc scietis & uidebitis facie ad fa
ciem, ambulantes per speciem. ¶ Delectabile nimirꝝ sanctis patribus, & cæteris gētis illius
electis fuit & est, scire hoc quomō dominus deus esset in medio eorꝝ. Quomodo em̄ est in
medio eorꝝ, uel quid est esse in medio eorꝝ? Profecto in medio eorꝝ esse, est in ueritate natu
ræ humanæ carnē de carne illorū assumpsisse. Hoc scire & uidere, quia hic est dominus de
us ipsorum, et nō est amplius, neq; em̄ extra illū est deus, cū pater & filius non duo sunt de
sed filius in patre deus unus. Hoc inq̄ scire & uidere, deū filiū, deo patri æqualē secundū di
uinitatem, sibi consimilem secundū ueram humanitatem, ineffabilis felicitatis & gloriæ est
Gloria patrū ex carne Chr̄i Idcirco quod paulo ante dixerat, repetiuit, & non confundet populus meus inæternū: Re
petitio nāq; cōfirmatio est. Non cōfundet, imò gloriosus erit, magnificus & honorificatus
erit ppl's cui ꝓmissus & ex cuius carne natus est talis filius, gloriosumq; erit eis illud Apo
Heb.z. stoli, nusquā em̄ angelos apprehēdit, sed semen Abrahæ apprehendit, & gloria hæc æter
na erit. Remota omni confusione, quæ per peccatū Adæ humano generi accessit. Gloria
sa hæc dicta sunt hactenus filijs Syon, quos in aduentu suo iste doctor iusticiæ Christus re
quisiuit, & per passionē suā eduxit de tenebris, secundū fidem patrū qui illum expectauerā
Hebræ.jj. sicut testatur paulus apl's. defuncti omnes nō acceptis promissionib⁹, descendens quippe ad
inferos, & resurgens ex mortuis, omnes introduxit in ueram terrā repromissionis. Confir
autē quia post expletā suæ glorificationis dispensationē, maiorē atq; abundantiorem gratiā
uel spiritus sancti dedit effusionem, scilicet non uni genti, ut prius, sed uniuersis gentibus se
Gene.zz. cundū ueritatem repromissionis, qua Abraham dictū est, atq; in semine tuo benedicentur
omnes gētes. Sequit ergo: ⊥ Et erit post hęc effundam spiritum meum super oēm car
nem, ꝛ prophetabunt filii vestri, ꝛ filię vestrę. Senes vestri somnia somniabunt, ꝛ
iuuenes vestri visiones videbunt. Sed ꝛ super seruos ꝛ ancillas meas in diebus
illis, effundam spiritum meum. ⊥ Quod em̄ dicit, super omnē carnē, nullam finit fieri gen
tis uel personarꝝ exceptionē. Priusq̄ glorificatus esset Iesus, super filios tantū Syon effudere
spiritū suū, & de illa solūmodo gente prophetæ & sapientes erant: Postq̄ aūt glorificatus et
resurgendo, & in cœlum ascendendo, cū tanto fructu seculorꝝ præteritorꝝ, nullam fecit lu
dæorꝝ & Gentiliū distinctionē, sed oīmbus cōmuniter euangelizari uoluit peccatorꝝ remis
Iudæo primū & Græco sionē. Hoc est quod nunc dicit: Et erit post hæc, effundam spiritū meū super oēm carnem.
Rom.z. ¶ Veruntamen hoc loco meminisse libet, ꝙ Apostolus cū dixisset, Gloria autē & honor &
pax oīmi operanti bonū, confestim ita subordinauit, ut diceret. Iudæo primū & Græro, vi
delicet Iudæo credenti uel bonū operanti, gloriæ honoris & pacis gradū concedens primū
utpote cuius est adoptio filiorꝝ & gloria & testamentū & legislatio & obsequiū & ꝓmissa
Rom.9. cuius patres ex quibus Christus scdm carnē qui est sup oīa deus benedictus in secula, amē.
Græco autē, id est, gentili, gradū fere secundū, q̄uis nulla distinctio sit in largitate remissio
nis peccatorꝝ. Hanc subordinationē & hic propheta uidetur innuere, cū præmisso. Effun
dam spiritū meū super omnē carnē, protinus ita subiungit. Et prophetabunt filij uestri & fi
liæ uestræ, senes uestri somnia somniabunt, & iuuenes uestri uisiones uidebunt, sed & super
seruos & ancillas meas in diebus illis, effundā spiritū meum. Loquebatur nanq; filijs Syon
quorꝝ utiq; filij Apostoli erant, & filiæ mater domini nostri Iesu Christi & cęteræ mulieres
Actu.j eodē tpe cōmanentes & orantes cū eisdē Apostolis, sicut Lucas meminit. Hi oēs (inquit)
erant pseuerantes unanimes in oratōe cū mulieribus & Maria matre Iesu & fratribus eius.
Isti filij & filiæ filiorꝝ Syon, accepto spiritu sancto prophetauerunt, id est, de cœlestibus my
sterijs uarijs linguis locuti sunt, & isti senes, quales erat inter eos prior Petrus, uel deinde Pau
lus, somnia somniauerūt, & iuuenes, qualis erat Iohannes, uisiones uiderunt. ¶ Nec uero cō
tentus

tentus ero hanc filijs uestris dedisse gratiam, sed & super seruos meos (inquit) quacũq; ex gẽ te sint, effundã spiritũ meũ. Laxior nimiꝝ hęc appellatio est seruoꝝ atq; ancillaꝝ dei q̃ filioꝝ rum Syon. Filij nãq; Syon unius, id est, Iudaicæ sunt gẽtis: serui autẽ & ancillæ dei oim gen tium sunt electi: qui etiã non tm̃ serui, sed filij quoq; appellant dei, quẽadmodũ Iohannes cũ dixisset: quia Iesus moriturus erat ꝓ gẽte, subiũxit atq; ait. Et nõ tm̃ ꝓ gẽte, sed ut filios dei, q̃ erãt dispersi, cõgregaret in unum. Profecto causa ista effusiõis spiritus sancti dignior & locu pletior est, q̃ sint serui & ancillæ dei, q̃ illa q̃ sint filij Syon, id est, Iudæi. Nõ em̃ Iudęo tan tum sed oñibus seruis & ancillis suis bonus dñs gratiã debet: primũ tñ (ut iam dictũ est) Iu dæo, deinde Græco. ¶ Notandũ præterea, q̃ cũ dixisset, sed & super seruos, & ancillas me as, effundã spiritũ meũ, nõ addidit, & prophetabũt: necq; ait, senes eoꝝ somnia somniabũt, & iuuenes eoꝝ uisiones uidebũt, sicut dixerat de filijs filioꝝ Syon. Sciendũ quippe, quia licet multi de ecclesia gẽtiũ ꝓphetię spiritũ habuerint, & somnia memorabilia somniauerint, & uisiões memoria dignas uiderint: soli tñ filij Syon & filij filio. s. ꝓphetę priores, & Apl'i suc cedẽtes, soli (inquã) hi sunt, quoꝝ prophetiæ & somnia seu uisiões canonicæ authoritatis te nent apicẽ summũ, tãq; probatæ ueritatis atq; certitudinis sunt, q̃ lex & euangeliũ. Recte igi tur sic dictũ est, sed & sup seruos & ancillas meas in diebus illis, effundã spiritũ meũ, & non additũ est, & prophetabũt siue somniabũt aut uisiones uidebũt: quia uidelicet cũ sanctis do ctoribus & oñibus, qui in ecclesia Christi post ꝓphetas & Apostolos sanctũ intelligentiæ spiritũ accipere meruerũt, satis bene actũ est, q̃ somnia seu uisiones ꝓpheticas atq; apostoli cas, sciẽter & fideliter interpretari siue explanare potuerũt. ¶ Effusionis huius rem simul & signũ in die Pentecostes, qñ super discipulos Christi spũs sanctus descẽdit, cõtigisse dubium nõ est. Rem uidelicet: quia tũc Apostolis, q̃ erant filij filioꝝ Syon (sicut iam dictũ est) quiq; eatenus hoies erãt sine lris & idiotæ, ꝓphetica imò plus q̃ ꝓphetica gratia data est, & extũc somnia somniare (de qualibus nõnulla in Actibus Apl'oꝝ legimus) & uisiones uidere cœ perũt, quales maxime in Apocalypsi Iohãnis admiramur. Signũ autẽ in eo fuit, q̃d oim gen tiũ loquebãtur linguis. Per hoc nãq; significabatur, q̃ sup oẽm carnẽ, siue super seruos & su per ancillas dñi in oñi gẽte & natione oporteret eandem spiritus sancti effusionem deriuari. Quod iam tunc sciẽs Apl'us Petrus, dixit: Viri Iudæi & qui habitatis Hierusalem uniuersi. Hoc uobis notum sit, & auribus percipite uerba mea. Nõ enim, sicut uos æstimatis, hi ebrij sunt, cũ sit hora diei tertia, sed hoc est q̃d dictũ est per Prophetã Iohel. Et erit in nouissimis diebus dicit dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem et cætera. Sequitur:

¶ Et dabo prodigia in cœlo & in terra, sanguinẽ & ignẽ & uaporem fumi. Sol con uertetur in tenebras, & luna in sanguinem, anteq̃ ueniat dies domini magnus et horribilis. ¶ Quod hic de solis uidetur dixisse prodigijs. s. danda fore illa in cœlo & in ter ra, anteq̃ ueniat dies dñi magnus & horribilis, qui est dies uniuersalis iudicij: de cæteris quo q; omnibus, quæ hactenus hic idem Propheta prædixit, sentiendũ pariterq; subaudiendũ ẽ. Nam & eruca & locusta & bruchus & rubigo. s. quatuor regna erãt uentura: & deinde effu sio spiritus sancti. & hęc iam uenerũt anteq̃ ueniat ille dies magnus & horribilis. Vnde sicut iam superius dictũ est, & illi quibus Petrus Apl'us pſens prophetę huius appo suit testimoni um, & quicũq; extũc usq; ad nos audierũt, & extũc audituri sunt, nimiꝝ magnũ esse illum & horribilem diem dñi, certi esse debẽt, imò dubitare nõ sinũtur, quin ita sit quia ueniet: quia iã tanta pars eorum completa est quæ uno eodemq; ore iste Propheta locutus est. Deniq; ma gnum super hac re certamen est deo & uerbo eius Iesu Christo, qui est testis fidelis: magnũ (inquam) & acre certamen in exigendo ut credatur sibi quia ueniet talis & tantus ille dies tre mendi iudicij, post quem iam nullum pœnitentiæ tempus erit, iuxta quod & in Apocaly psi Iohãnis dicit: Et angelus quem uidi stantem supra mare & supra terram, leuauit manum suam in cęlum, & iurauit per uiuentem in secula seculorum: quia tempus amplius non erit: sed, in diebus uocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysteriũ dei. Super hac re concertans, ut scilicet credatur sibi: quia reuera grande nimis negocium est, & nimium expedit hoc scire miseris, ut tantam iram effugere possint, nunc dicit. Et dabo pro digia in cœlo & in terra sanguinem & ignem & uaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras & luna in sanguinem, antequàm ueniat dies domini magnus & horribilis. Ac si dicat:

Serui dei etiã filij dei uocan tur. Ioh. ij.

Libri canoni ci solum exsti liis Syon, nõ ex gentilibus

Actu. ij.

De die domi ni magno du bitãdum nõ est.

Apoc. j.

Apoca. jo.

Non credent homines, curam esse deo de actibus suis, & quod statutus sit ad iudicandum de illis dies ille magnus & horribilis: non (inquam) credent, non audient, non animaduertẽt, nisi magna & multa uiderint prodigia fieri. Effundam igitur spiritum meum (sicut iam dixi) & per uirtutem eius dabo prodigia in cœlo et in terra, & quod prædicatio iudicij confirmetur ubiq; sequentibus signis. Dabo sanguinem, dabo ignem, subauditur in testimonium illis, ut uidelicet non solummodo miraculorum prodigijs, sed etiam magnitudine persecutionis & uerantiæ commoti, cum tot milia testium usq; ad sanguinem perseuerare uiderint, & ignẽ charitatis dei nullis persecutionum aquis, nullis fluminibus quàmuis multa sint, posse in illis extingui: ut credant eorum testimonio aut inexcusabiles sint. Dabo & uaporem fumi, similiter in testimonium illis. Fumum hic, aut cæcitatem, quæ in Israhel contigit, aut certe quoniam fumus lachrymas excitare solet compunctionem pœnitentium licet intelligi. Etenim utraque hæc uim prodigiorum obtinent, & euidenter astipulantur, futurum esse iudicium. Hæc prodigia dantur in terra. Quæ uero sequuntur? Sol conuertetur in tenebras: & luna in sanguinem: prodigia sunt quæ dantur in cœlo. His quoq; uersiculis nos reminiscí facit eorum quæ dominus dixit Et erunt (inquiens) signa in sole & luna & stellis & cætera, usque ad id, & tunc uidebunt filium hominis uenientem in nube cum potestate magna & maiestate. Idem namq; est quod hic nunc dicitur: Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam ueniat dies domini magnus et horribilis. Iam quemadmodum illic dicitur, & tũc uidebunt uenientem filium hominis, ita & hic eodem modo dici poterat, & tunc ueniet dies domini magnus & horribilis. Quicunque prodigijs talibus excitati pœnitentiam egerint siue conuersi fuerint, salui erunt. Nam & ipsa prodigia (sicut iam dictum est) idcirco fient, ut conuertantur & salui sint. Hoc est quod sequitur. ⊥ **Et erit, omnis quicunque inuocauerit nomen domini, saluus erit.** ⊥ Cum dicit omnis, subaudiendum est, absque distinctione Iudæi & Græci. Etenim Apostolus cum hoc intenderet ac diceret, non est enim distinctio Iudæi & Græci: nam idem dominus omnium diues in oẽs, qui inuocauerit illi, testimonio præsenti usus est: omnis enim (inquiens) quicunq; inuocauerit nomen domini, saluus erit. Eandem distinctionem Iudæi & Græci iste quoq; aufert pariterq; confirmat, q recte uniuersaliter dixerit: oms, uno eodemq; uersiculo, quem protinus subiungit. ⊥ **Quia in monte Syon & in Hierusalẽ erit saluatio sicut dixit dominus & in residuis quos dominus uocauerit.** ⊥ Nam in monte Syon & in Hierusalem id est in Iudæis, & residuis, id est, in Græcis, saluatio erit quoscunq; inuenerit dominus, id est, uocante gratia præuenerit, ut inuocent nomen domini. Interea sciendum est, certum esse ordinem siue tenorem inuocationis nominis domini, ut scilicet ad hoc inuocetur primũ ut largiatur spiritum cogitandi & agendi quæ recta sunt: deinde ut in illo die suo magno & horribili non intret deus cum homine in iudicium, sed superexaltet misericordia iudicium. ¶ Subtiliter atq; fideliter adhuc intuendum est, quomodo cũ dixisset, & erit oms quicunq; inuocauerit nomen domini saluus erit: quia in mõte Syon & in Hierusalem erit saluatio sicut dixit dominus, & in residuis, ita clausit ut diceret, quos dominus uocauerit. Nempe hoc ipsum, quod inuocatur nomen domini, non inuocantibus sed gratię uocantis (ut dignum est) attribuit. Quod Apostolus cõfirmans, cum hoc ex exemplo usus fuisset: oĩs enim quicũq; inuocauerit nomẽ domini saluus erit, pulchram nimis gradationem continuo fecit. Quomodo inuocabunt in quẽ non crediderunt? Aut quomodo credẽt ei, quem nõ audierunt? Quomodo aũt audiẽt sine prædicãte? quomodo uero prędicabũt nisi mittãtur? Sic nimirum ascendẽdo, usq; ad deum recurrit, comprobãs totum esse ascribẽdum gratię uocãtis q̃ inuocaẽ nomẽ dñi: quia uidelicet nisi ille misisset, nõ uenissent neq; prędicassent, si nõ prędicaret nõ audirẽt, si nõ audirẽt nõ crederẽt: si nõ crederẽt, nõ inuocarẽt. ¶ Vbi porro dixit hoc dñs, q̃ in mõte Syõ siue in Hierusalem, & in residuis. i. in Iudæis & in Græcis à dño uocãdis deberet esse saluatio? Nimirũ in præscia sua, in p̃destinatõe sua, ante tpa secularia. Et enim quos in tpe uocauit eos añ oĩa tpa præsciuit & p̃destinauit, ut idẽ Apls ait, cõformes fieri imaginis filij sui. ¶ Nũc superest causam reddere, unde uel in quo ille dies domini magnus sit & horribilis. Sequitur ergo.

CAP. III. ⊥ **Quia ecce in diebus illis & in tempore illo, cum conuertero captiuitatẽ Iuda & Hierusalem, congregabo omnes gẽtes, & educã illas in uallem Iosaphat, & disceptabo**

Dabo sanguinẽ & ignem.

Dabo uaporem fumi.

Lucæ. xxi.

Rom. xo

Ad quid inuocandus ẽ deꝰ.

Psal. 144.

Salus ex gratia uocãtis & miserẽtis dei.

Rom. 10.

Prędestinatio dei.

Roma. 8.

ptabo cū eis ibi ſuper populo meo ⁊ hereditate mea Iſrahel, quas diſperſerunt in nationibus, ⁊ terram meam diuiſerunt, ⁊ ſuper populum meum miſerunt ſortem, ⁊ poſuerunt puerum in proſtibulo, ⁊ puellam vendiderunt pro vino vt biberent. ¶ Magna uere & horribilia ſunt hæc, ut merito ꝓ ipſis dicat ille dies dñi magnus & horribilis. Dies ille pro ſui magnitudine, & dies multi multoꝝ dieꝝ ſiue annoꝝ dicit tēpus, utpote cui nulla lucis & tēbraꝝ uiciſſitudo ſiue alternatio ſucceſſura eſt. Dicitq; quia ecce cōteſtās in proximo adeſſe, q̄ quis cuilibet ſtulto longe eſſe uideat, qui dicit in tpa longa fiet iſtud. Mē titur ſibi, quia nimirū (ſicut & alius Propheta dicit) iuxta eſt dies dñi magnus, iuxta eſt & uelox nimis. Et reuera iuxta eſſe & uelociter uenire diem illū ſentit, qui æternitatē attēdit, cuius cōparatōe uelut momentū & inane reputat oīne tempus prætereuntis ſeculi, cuius finis ille dies erit. ¶ Cū cōuertero (inquit) captiuitatē Iuda & Hieruſalē. Hoc loco Iuda & Hieruſalē una eſt, ſola eſt generatio electorū ſiue cōfeſſorū dei, unica eſt ciuitas Hieruſalē cœleſtis cuius captiuitas tunc cœpit, qñ inuidiā diaboli decepti primi homines expulſi ſunt à paradyſi delicijs, in anima mortui corpore morituri. Eorū captiuitas cōuerſa tūc erit, quia reſurgent incorrupti, liberati tam à iugo peccati, q̄ à debito mortis, anima & corpore uiui, & in neutro iam morituri. Tunc cōgregabo (ait) oīnes gentes. Hoc ipm eſt quod in euangelio dñs idem dicit. Cum aūt uenerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cū eo, tunc ſedebit ſuper ſedē maieſtatis ſuæ, & cōgregabunt ante eū omnes gētes. ¶ Sed quid ſibi uult q̄ ait, & educam eas in uallē Ioſaphat? Nimirū tam propter nominis interpretationē loci huius nunc meminit, q̄ propter rem quæ recēti memoria fuerat geſta, qñ iſte ꝓphetauit. Tempora nāq; quibus ꝓphetauit hic, eadē debemus accipere quæ in Oſee legimus, ipſo dicente, in diebus Oziæ, Ioathan, & Achas & Ezechiæ regū Iuda, & in diebus Hieroboam filij Ioas regis Iſrahel. Porro ante annos plus minus octoginta regnāte Ioſaphat, congregati ſunt filij Moab, & filij Ammon & cum eis de Moabitis ad Ioſaphat, ut pugnarēt cōtra eum, & de his locis quæ trans mare ſunt, & mons Seyr, ſicut ipſe Ioſaphat in oratiōe ſua dicit. Nunc igitur ecce filij Ammon & Moab, & mons Seyr, per quos nō conceſſiſti filijs Iſrahel ut tranſirent quādo egrediebantur de Aegypto, ſed declinauerunt ab eis, & non interfecerunt illos: econtrario agunt, & nituntur eijcere nos de poſſeſſione quam tradidiſti nobis domine deus noſter. Ergo non iudicabis eos? Cum hæc & cætera peroraret, omnisq; Iuda ſtaret coram domino cum paruulis & uxoribus & liberis ſuis, factus eſt ſermo domini ſuper Ihazihel filium Zachariæ in medio turbæ, & ait: Attēdite omnis Iuda & qui habitatis in Hieruſalem, & tu rex Ioſaphat. Hæc dicit dominus uobis. Nolite timere, non eſt enim ueſtra pugna ſed dei. Cras aſcendetis contra eos, tantummodo confidenter ſtate, & uidebitis auxilium domini ſuper uos. O Iuda & Hieruſalem nolite timere, ne paueatis, cras egrediemini contra eos, & dominus erit uobiſcum factumq; eſt ut dominus locutus eſt. Nam filij Ammon & Moab conſurrexerunt aduerſus habitatores montis Seyr, ut interficerent & delerent eos. Cumq; hoc opere perpetraſſent, etiam in ſemetipſos uerſi, mutuis concidere uulneribus, nec ſuperfuit quiſquàm qui necem poſſet euadere. ¶ Idcirco uallis illa dicitur uallis Ioſaphat, ſiue ſecundū interpretationem nominis Ioſaphat: uallis iudicij dñi, quia uidelicet miro modo ſecūdum nomē ſuū, quod interpretat dñi iudiciū, dixerat idē Ioſaphat, ergo dñe deus nō iudicabis eos? et ita iudicauit eos dñs, ut uerſi in ſemetipſos, mutuis cōciderēt uulneribꝰ, nec ſuperēt qsq; (ſicut iā dictū ē) q̄ necē potuiſſet euadere. Dicit etiā uallē bñdictōis, ꝓ eo q̄ liberati filij Iuda ibi bñdixerūt dñm, ſicut ibidē ſcriptū eſt. Per tres (inqt) dies ſpolia nō potuerūt auferre ꝓ prædæ magnitudine. Die aūt quarta cōgregati ſunt in uallē benedictōis. Etenim quoniā ibi benedixerūt dñm, uocauerūt locū illū uallis benedictiōis uſq; in p̄ſentē diem. ¶ Igit cū dicit cōgregabo oēs gētes, & educā illas in uallē Ioſaphat: rem geſtā magni miraculi nobis ad memoriā reducit, pulchreq; innuit, q̄ ſcdm eius ſimilitudinē futurū ſit in die iudicij, ut nullus eorū ſententiam damnationis euadere poſſit, qui mala inferunt ſeruis dei, propter hoc ipſum quod ſunt ſerui dei, ſicut nullus eorum necem euadere potuit, qui contra Iudam & Hieruſalem illic fuerant congregati, proprijsq; fiunt ex conſcientijs iudicandi, ſicut illi armis ſuis & mutuis uulneribus conciderunt. ¶ Illud quoq; non prætereundum, quia ſicut unus idemq; locus propter cauſas memoratas & uallis Ioſaphat, i. iudicij dñi, & uallis dicitur benedictionis: ita

Dies domini prope eſt.

Ezech. 12. Deu. 32

Captiuitas noſtra quando cœpit. Gene. 3.

Matth. 25.

Oſee. 1

2. Para. 2.

& illa ſeſſio maieſtatis dñi ad iudicandũ congregatis gentibus, erit ſiniſtris quidem ad dãna-
Diſceptatio dei cum hominibus horribilis. tionem, dicendo: ite maledicti: dextris aũt ad benedictionẽ, dicendo: uenite benedicti patris
mei. Cætera, pſequamur. Et diſceptabo (inquit) cũ eis ſuper populo meo & hæreditate mea
Iſrahel. Mira & grauiſſimi ſenſus plena dictio, cum dicit fortiſſimus deus, diſceptabo. Qui
habet aures audiendi ipſe audit & intelligit: quia horribile eſt hoc, propter quod & ille dies
domini magnus dicitur & horribilis. Quid enim horribilius quàm tali in tempore diſcepta-
tio dei cum hominibus? Signanter nanq; dicit ibi, ac ſi nunq̃ alias cum hominibus diſcepta-
uerit, licet multa terribilia poſt illud aquæ indicium, id eſt, diluuium, cum hominibus uel cõ-
Gen. j9 tra homines fecerit. Poſt illud nanq; & ſuper Sodomam & Gomorram ignem & ſulphu-
Exo. j4. rem pluit, & Pharaonem cum curribus & equitibus ſuis in mari rubro dimerſit, & filios Iſra-
Nu. 14. et. j6. hel omnes à uiginti annis & ſupra qui egreſſi fuerant ex Aegypto, pręter pauciſſimos, in de-
Iud. 3. ſerto proſtrauit, tam terribiliter ut quoſdam ex illis uiuentes terra deglutiret: & ipſos, quos
introduxerat in terram repromiſſionis, filios Iſrahel quinquies in ſeruitutem propter tranſ-
greſſiones tradidit, primo uidelicet in manus Cuſanraſathaim, regis Meſopotamiæ. Deinde
in manus Eglon regis Moab, tertio in manus Iabin regis Chanaan, q̃rto in manus Ma-
dian, quinto in manus Phyliſtiim: & poſt hęc tradidit eos in manus regnorum quatuor, ſci-
licet Babyloniȝ, Perſici ſiue Medici, Macedonici, atq; Romani: futurum autem eſt, ut anti-
Mat. 24 chriſtum quoq; in ſuo tempore permittat proſperari, tantam q; fieri tribulationem qualis nõ
fuit ab initio ſeculi. Nimirum uniuerſa hęc parua ſunt, comparatione illius diei magni & ter-
ribilis: idcirco ſignanter nunc dicit de illo die. Diſceptabo ibi, ac ſi illa priora facere, nondũ
fuerit diſceptare. Sup qua re tandem erit illa diſceptatio? Sup populo meo (inqt) & hæredi-
Hæreditas mea Iſrahel. tate mea Iſrahel. ¶ Verus profecto Iſrahel eſt, de quo tantã curã habet deus, ut ſup illo diſce-
ptet: & propterea non contentus eſt dixiſſe, ſuper pplo meo, ſed addidit, & hęreditate mea Iſ-
rahel. Et quidem omnis electoȝ multitudo, quotquot ad uitam æternam præordinati ſunt,
populus dei & hæreditas eius & unus ac uerus Iſrahel: ſed nunc interim peculiarem illũ po-
pulum attendamus, ex quo Chriſtus ſecundum carnem, ut ea quæ hic commemorani mala
intuliſſe gentes, certis ex ſcripturaȝ locis oſtendamus. Primũ q; cũ dixiſſet & diſceptabo ci
eis ſuper populo meo & hæreditate mea Iſrahel, ſubiunxit atq; ait, quos diſperſerũt in natio-
4. Re. j7. & 25 nibus, & terram meam diuiſerunt. Aſſyriȝ & Chaldęi feciſſe leguntur: quia tranſlatis filiis Iſ-
rahel, & filiis Iuda, gentes alienigenas in ciuitatibus eoȝ pro illis collocauerunt. Etenim de
populo ipſo uix ullas reliquias dimiſerunt, excepto q; de plebe pauperum, qui penitus nihil
habebãt, dimiſit Nabuzardan magiſter militum regis Babylonis in terra Iuda, & dedit eis ui-
neas et cyſternas. Quod deinde ſequitur, & ſuper populũ meũ miſerunt ſortem, ſcilicet Per-
ſarum & Medorum regnum feciſſe legitur. Sic enim ſcriptum eſt menſe primo, cuius voca-
Heſter. 3 bulum eſt Niſan, anno duodecimo regni Aſſueri, miſſa eſt ſors in urnam, quæ Hebraice di-
citur Phur, coram Aman, quo die & quo menſe gens Iudæorum deberet interfici, & exiit
menſis duodecimus qui uocatur Adar. Quod deinde ſubiungitur, & poſuerunt puerum in
proſtibulum, tertium reſpicit regnum ſcilicet Græcorum, ſub quo ita corrupti ſunt. Iudæi
2. Mach. 4 quoq; ex imitatione illorum, ut puerum ponerent in proſtibulum. Sic etenim in libro Ma-
chabæoȝ legimus. Sup hæc promittebat Iaſon frater Oniæ, & alia talẽta centum quinqua-
ginta, ſi poteſtati eius concederetur gymnaſium, & ephœbian ibi conſtituere. Et ſubinde.
Etenim auſus eſt ſub ipſa arce gymnaſium conſtituere, & optimos quoſq; ephœboȝ in lu-
Rom. j. panaribus ponere. Hoc (ut manifeſtius dicamus) illud eſt quod Apoſtolus horribiliter dete-
ſtans in gentibus, maſculi (inquit) eorum relicto naturali uſu fœminæ, exarſerunt in deſide-
riis ſuis in inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercedem quam opor-
tuit erroris ſui, in ſemetipſis recipientes. Quod adhuc ſequitur, dicens: Et puellam uendide-
runt pro uino ut biberent, lenonum eſt facere, qui puellas meretricari cogentes, luxuriam
de luxuria mercantur, dum de corporum illarum turpi & infami mercimonio, fœda, & (ut
ita dicam) canina ſibi conuiuia faciunt, et exinde bibentes uinum, alienæ luxuriæ precium
2. Mach. 6. propriæ faciunt libidinis incendium. Hoc ibidem ſub eodem Græcorum regno non omit-
no tacetur factum. Sic enim ſcriptum eſt illic. Nam templum luxuria & commeſſationibus
erat plenũ, & ſcortantiũ cũ meretricibus, ſacratiſq; ædibus mulieres ſe ultro ĩgerebãt introfe-
rentes

rentes ea quæ non licebant. Quartum regnũ Romanoꝝ grauius quidem Iudaicum ppl'm attriuit, magisq; in nationibus diſperſit, ſed merito in diſceptatione ſua de preſſura illa, quam tunc populus ille pertulit, nullam deus mentionem facit: quia uidelicet nullum electorum dei, qui ad gratiam eius pertineret, uel ad uitam eius prædeſtinatus eſſet, illa calamitas inuoluit. Prius enim quàm Romanus ueniret exercitus, præmoniti ſunt ab angelo fideles ut loco hoc cederent, ſicut Egeſippus refert. His dictis contra gentes omnes uniuerſaliter, eiuſdem iudicij comminationem ſpecialiter intorquet, & dicit: ¶ Quid mihi & uobis Tyrus & Sydon, & omnis terminus ꝑlæſtinorum? ¶ Numquid ultionem uos redditis mihi? Et ſi ulciſcimini uos contra me, cito velociter reddam uiciſſitudinem uobis ſuper caput veſtrum. Argentum enim meum & aurum tuliſtis, & deſiderabilia mea & pulcherrima intuliſtis in delubra veſtra, & filios Iuda & filios ¶ Hieruſalem vendidiſtis filiis Græcorum, ut longe faceretis eos de finibus ſuis. Ecce ego ſuſcitabo eos de loco, in quo vendidiſtis eos, & conuertam retributionem veſtram in caput veſtrum, & vendam filios veſtros & filias veſtras in manibus filiorum Iuda, & venundabunt eos Sabæis genti longinquę, quia dominus locutus eſt. ¶ Niſi poſt Tyrum & Sydonem ſermo diuinus omnem quoq; terminum Palæſtinorum nominaſſet, non inueniremus ubi uel quando factum ſit ſecundum literam id quod nunc ait, argentum em meum & aurũ tuliſtis, & deſiderabilia mea & pulcherrima intuliſtis in delubra ueſtra. Nuſquàm enim Tyrus & Sydon: ſed tantum Palæſtini, id eſt, Phyliſtiim hoc feciſſe legũtur in primo libro regum. Pugnauerunt (inquit) Phyliſtiim & cæſus eſt Iſrahel, & archa dei capta eſt. Et ſubinde: Phyliſtiim autem tulerunt archam dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & ſtatuerunt eam iuxta Dagon. Archa ipſa & tabulæ teſtamenti in ea, ſimulq; urna aurea habens manna, & uirga Aaron quæ fronduerat, & propiciatorium, duo quoq; Cherubin obumbrantia propiciatorium: argentum & aurum erant, quæ quodammodo & deſiderabilia eius dici poterant. Hæc Palæſtini tunc in delubra ſua intulerunt: quando (ut iam dictum eſt) inferentes archam in templum Dagon, ſtatuerunt eam iuxta Dagon. ¶ Porro hic iam non prætereundũ, quia Iudæi de hoc ſermone, quo hic dicitur: Ecce ego ſuſcitabo eos uidelicet filios Iuda & Hieruſalem, quos uendidiſtis filijs Græcorum, de loco in quo uendidiſtis eos, & cõuertam retributionem ueſtram in caput ueſtrum, & uendam filios ueſtros in manibus filiorũ Iuda. & uęnundabunt eos Sabæis genti longinquæ: quia dominus locutus eſt. Ex hoc (inquam) ſermone uanam ſibi imò miſerabilem conſolationem aſſumunt. Illa nanq; de Romanis ſub nominibus Tyri & Sydonis atq; Palæſtinorũ hæc intelligi uolunt, eo q; Veſpaſianus & Titus Romæ templo pacis ædificato uaſa templi & uniuerſa donaria in delubro illius conſecrauerit. Promittitur ergo ſibi, imò ſomniant, q; in ultimo tempore cõgregarentur à domino, ut reducantur in Hieruſalem, neq; hac fœlicitate contenti, ipſum deum manibus ſuis Romanorum filios & filias aſſerunt traditurum, ut uendant eos Iudæi nõ Perſis & Aethiopibus & cæteris nationibus, quæ uicinæ ſunt, ſed Sabæis genti longinquiſſimæ, quia dominus locutus eſt, ut populi ſui ulciſcatur iniuriã. ¶ Nos econtra non Romanos, ſed ipſos qui ſe dicunt eſſe Iudæos & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ dicimus deſignari, ac percuti ſub nominibus Tyri & Sydonis, & intra omnem terminum Palæſtinorũ concludi eandem ob cauſam, quam & in alio propheta deus conſiderans, cũ eundem ppl'm redargueret: pater tuus (inquit) Amorræus, & mater tua Cæthea. Etem̃ ſicut Amorræi & Cęthei, ita Tyrij quoq; & Sydonij atq; Palæſtini, nõ de Sem aut de Iaphet, ſed de Cham, q reprobus extitit, poſteritate gñati ſunt. Et quia deus nõ ſtirpẽ carnis, ſed mores attẽdit animi Iudæi quoq; q̃uis ſcdm carnẽ de ſtirpe Sem per Abraham ꝓceſſerint, nihilominus tñ inter poſteros Cham reputant: illi duntaxat, qui ueri patris Noe, quod interpretatur requies, ſcilicet Chriſti, qui eſt requies omnibus ſanctis, humanam propter eos aſſumptã deſpiciunt infirmitatem, ſicut ille Cham deriſit, & foris nunciauit patris nuditatem. Cauſam dicimus, cur preſenti loco Iudęi, in ſynagoga Sathanę remanentes (ut iam dictũ eſt) ſub nominibus tyri & ſydonis recte intelligãtur. Tyrus & ſydon, ſicut & cęteræ regiones terræ chanaan, populo Iſrahel ſorte diſtributę ſiue deſignatę fuerunt: ſed quia in corde maris ſitæ, non facile ab hoſtibus obſiderentur: minime capi uel poſſideri ab eis potuerunt. Sic nimirum Iudæi prædis

Tmeſis

1. Reg. 4

Heb. 9

Iudęorum una ſpes de futuro ipſorum imperio

Apo. 2.

Ezech. 16.

Iudæi nũc Tyrij dici poſſũt

Actu.13 prædicationis euangelicæ armis capi debuerunt, imò & illis prius uerbum dei prædicari oportuit: sed quia profunditate malitiæ semetipsos circundantes, & quasi in abyssо scientiæ nequam se abscondentes, reppulerunt illud, & expugnari ueritatis & iustitiæ armis non potuerunt: idcirco relictis illis Apostoli ad gentes conuersi sunt. Item causam dicimus, cur

Possunt & Palestini uocari. ipdem Iudæi intra palestinorum terminum concludantur. Palestini, id est, Phyliſtiim, ascendentibus ex Aegypto, & transeuntibus mare rubrum filiis Israhel, Primi inuiderunt, &

Deu. 32 inde cæteri, sicut Moses in cantico suo cum dixisset: Dux fuisti in misericordia tua populo quem redemisti. Et portasti eum in fortitudine tua, ad habitaculum sanctum tuum. Ascenderunt populi & irati sunt, dolores obtinuerunt habitatores Phyliſtiim. Deinde de cæteris:

Act. 14. Tunc (ait) conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores Chanaan. Ita nimirum credentibus in Christum, & mare baptismi transeuntibus, primum Iudæi (sicut in Actibus legimus) inuiderunt, deinde gentes cæteræ quæ & exemplo crebrisq; seditionibus illorum in hoc ipsum excitatæ sunt. Et illi quidem Palestini siue Phyliſtiim, quod interpretatur potione cadētes, argentum & aurum domini in sua delubra, id est, in templum Dagon detulerunt, scilicet archam undiq; auro circumtectam, et cætera desiderabilia siue pulcherrima, ut erant propiciatorium & duo cherubin: Isti autem auream siue argenteam dominicæ incarnationis ueritatem in mendacio, quātum in ipsis est detinent, atq; hoc faciendo desiderabilia domini reposuerunt in templo Dagon quod interpretatur piscis tristitiæ, qui uidelicet piscis est Leuiathan serpens, uectis tortuosus, & hic in templo suo cubat habitando in incredulis illorum cordibus. Igitur q̄ hic dicit Tyro & Sydoni atq; Palestinis, & filios Iuda, & filios Hierusalem uendidistis filiis Græcorum, ut longe faceretis eos de finibus suis: Istud quoq; contra se Iudæi dictum sciant. Filii nanq; Iuda, & filii Hierusalem Apostoli cæteriq; discipuli Christi extiterunt, quos illi uendiderunt filiis Græcorum, id est, repellendo uerbum dei, seq; indignos uitæ æternæ iudicantes ad gentes

Rom. 10. Ibidem. 2 expulerunt, quæ omnes sub uno intelligendæ sunt nomine Græcorum, testante Apostolo cum dicit: Non est enim distinctio Iudæi & Græci. Item: Ira & indignatio tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum Iudæi primū & Græci. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Per Græcum utiq; oēm

Expulsio apostolorum ad gentes gentilem uult intelligi. Illa uero expulsio Apostolorum ad gentes recte uenditio dicitur, quia uidelicet pro eadem spe temporalis commodi illos expulerunt, pro qua etiam occiderant dominum ipsorum. Quænam erat illa spes? Nimirum ipsa quam innuit euangelica parabola, dicentibus colonis uineæ ad inuicē, cum uidissent filiū pfisfamilias. Hic est hæres:

Matt. 21. Venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Hæc fuit spes illorum, q̄ si Christum dei filium occidissent, & discipulos eius expulissent, terrę & templi illius commoda liberius obtinerent. Itaq; uendidistis (ait) illos filiis Græcorum, ut longe faceretis eos de finibus suis: id est, terrena tantum sperantes & amantes, cœlestium prædicatores longe in nationes expulistis, ne prædicarent suæ genti, id est, uobis quibus primum oportebat prædicari uerbum dei. Hoc autem facientes, dicebant & dicere non cessant, deum ad se pertinere, suumq; deū esse, seq; persecutionem cunctam pro eius obsequio facere. Idcirco sic exorsus est. Quid mihi & uobis? Nunquid ultionē uos reddetis mihi? Ac si dicat: Quid me deū uestrū esse dicitis

Matth. 15 cū constet, quia me non cognouistis? Quid me labiis honoratis, cū cor uestrū lōge à me sit?

Iohan. 8. Dicitis unū patrē habemus deū, sed quid mihi & uobis? Arbitramini uos obsequiū præstare, & ultionem reddere, quando ueritatis euangelicæ prædicatores persequimini? Faciebat

Gala. 1 hoc unus ex uobis quondam Saulus, simpliciter errans, & abundantius æmulator existebat

1. Timo. 1. paternarum suarum traditionum, sed ideo misericordiam consecutus est, quia ignorās fecit

Ioh. 15 in incredulitate. Vos autem per malitiam hoc facitis, excusationem non habentes de peccato uestro: quia uidistis & odistis filium, & me patrem eius. Nunquid ergo ultionē uos reddetis mihi, sicut uultis arbitrari? Nō utiq; sed crudele odiū exercetis, & uos ipsos cōtra meum

Argētū et aurū dñi sacra scriptura est. Psal. 11. Psal. 32. ciscimini. Dico ergo: Et si ulciscimini uos contra me, cito uelociter reddā uicissitudinē uobis sup caput uestrū, ulciscendo me cōtra uos, qm̄ ulciscimini uos cōtra me. Nō em̄ pignoratitiam delinquitis, sed argentum meum & aurum, de qualibus scriptū est, eloquia dñi eloquia casta, argentum igne examinatum, itemq; alibi: Desiderabilia sup aurum & lapidē pr̄iosum multū:

mulum, siue super aurũ & topazion. Hęc (inquã) desiderabilia mea & pulcherrima tulistis cũ uolentia, & incidistis in delubra uestra, id est, deprauastis doctrina puersa in cordibus uestris, quæ iam non sunt dei templa, sed dæmonũ delubra, & eos qnõ aliter docebant q̃ sicut ex me docti sunt, quia ratione superare non potuistis, furore persecuti estis, & longe fecistis eos de finibus suis. Sed quid? Sicut iam dixi, uicissitudinem ego reddam uobis. Nam ecce ego suscitabo eos de loco, in quo uẽdidistis eos. Quomodo ul' quando suscitabo eos? In nouissimo die, de quo ante iam dictum est, suscitabo illos, ut resurgant mortui, & ueniẽt singuli apostolorum siue prædicatorum de locis ad quæ illos eiecistis, & iam dicta uenditione uẽdidistis. Venient (inquam) non soli uel pauci, sed adducentes gentium multitudinem, copiosos exercitus, tenentes arma salutis, quos adquisierunt per uerbum Dei, quod reppulistis uos, & indignos æternæ uitę uos ipsos iudicastis. Tunc conuertam retributionem uestram in caput uestrum, & uendam filios uestros & filias uestras in manibus filiorum Iuda. Digna & iusta retributionis conuersio in caput uestrum. Vos enim sicut pro Barraba Christum cõmutastis, & sanguinẽ eius uendidistis, atq; pro pseudo apostolis ueros apostolos tradidistis, & ad gentes eiecistis, ita fiet uobis in illa die resuscitationis. Vos nãq; iuxta illud, quod scriptum est. Iustus de angustia liberatus est, & tradetur impius pro eo, trademini in sententiam damnationis, & illis in sinum Abrahæ, Isaac, & Iacob receptis, uos foras expellemini. Talis uenditio, talis commutatio fiet de uobis in manibus filiorum Iuda, id est, in manibus Apostolorum, quia ipsi iudices uestri erũt, sedentes super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israhel. ¶ Nec uero uendemini genti propinquæ, sed ab eis genti longinquissimæ, id est, malignis spiritibus, quæ gens longinquissima est à communione naturæ uræ, ab omni fœdere conditionis humanę. Per Sabæos nanq; quod interpretatur captiuantes, malignos spiritus intelligi licet: sicut illic, iuxta sensum mysticum accipiendum est in libro Iob: Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta, & irruerunt Sabæi, tuleruntq; omnia, & pueros percusserunt gladio. Moraliter nanque per Sabæos maligni spiritus intelliguntur, qui ubi illis potestas diuinitus data est, labores animæ cunctosq; sensus utiles auferunt, & percutiunt gladiis inuisibilibus: Itaq; uendent eos (ait) Sabæis, id est, cruciandos sociabunt eos spiritibus malignis, quia dominus locutus est, cuius locutio uera, cuius sermo ueritas est. **¶ Clamate hoc in gentibus, sanctificate bellum, suscitate robustos, ascendant omnes uiri bellatores. Concidite aratra uestra in gladios, & ligones uestros in lanceas. Infirmus dicat, quia fortis ego sum. Erumpite & uenite omnes gentes de circuitu, & congregamini, ibi occumbere faciet dominus robustos tuos. Consurgant & ascendant gentes in uallem Iosaphat, quia ibi sedebo ut iudicem omnes gentes in circuitu.** ¶ Grandis & fortis hic rethoricæ imò plusquàm rethoricæ declamatiõis impetus, quia uidelicet grandis est res, & dicenda nequaq; exiliter. Hoc (inquit) quod prædixi, congregaturum me esse omnes gentes, & deducturę eas in ualle Iosaphat & cætera quæ sequuntur usq; ad illud, & uęnundabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia dñs locutus est: clamate, id est, prædicate in gẽtibus, iuxta illud: Eũtes in mũdũ uniuersũ p̃dicate euangeliũ oĩ creaturę. Item Euntes docete oĩes gentes. Et sanctificate (inquit) bellũ, uidelicet baptizãdo eos in noĩe patris & filij & spũs sancti, quatinus ad illud bellũ uniuersalis iudicij, sanctitatis & iustitiæ sint armis induti & præparati. Et quia ad concursum illius belli sola baptismatis sanctificatio nõ sufficit, suscitate robustos, ascendant omnes uiri bellatores, id est, docete eos seruare oĩa quæ mandaui uobis, ut tunc demum fiduciam habeant in die iudicij, tanquàm robusti, & ascendant tanquam uiri bellatores, tanquã iudices terribiles, gladios ancipites in manibus suis habentes ad faciendã uindictam in nationibus, increpationes in populis: Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis, ut faciant in eis iudicium conscriptum. Et quia rex belli huius nimium grandis est, eumq; negligi nimis damnosum est, Concidite (inquit) aratra uestra in gladios, & ligones uestros in lanceas. i. labores seculi, & usum huius mundi, cuius figura præterijt, postponite euangelio Christi & uerbo dei, ut in illo studentes arma uobis optima circumponatis, quibus in illo bello opus erit. Infirmus dicat, quia fortis ego sum, id est, quisquis ad illud bellum sese præparatum esse cupit, tunc demum fortem sese speret in domino inueniri, cum humiliter cognouerit, quã in semetipso infirmus sit.

Ephe. 6. Actu. 13.

Prouer. 11.

Mat. 12. & 13.

Sabæi mystice maligni sunt spiritus. Iob. 1

Marc. vlt. Math. vlt. Sanctificate bellum.

Psa. 149

1. Cor. 7

Virtꝰ in infirmitate pficit

2. Corint. 12.

Nam

2.Cori.15. Nam uirtus in infirmitate, id est, in infirmitatis propriæ cognitione perficitur. Taliter erũ
pite (inquit) & uenite omnes gentes in circuitu, id est ab oriente & ab occidente, & à septẽ
trione & meridie, omnes inquam gentes, quia uidelicet apud deũ nulla personarũ acceptio
Acto.10 uel distinctio est, sed oẽs pro meritis discernens, probos remunerabit, improbos puniet.
Itaq; uenite & congregamini, alij ad dextram, alij ad sinistram separandi. ¶Hæc prolo-
quens spiritus propheticus, cum hactenus de multis uel ad multos pluraliter locutus fue-
rit, miro modo ad quendam singulariter, repente apostropham facit, dicendo: Ibi occum-
bere faciet dominus robustos tuos: Quis iste est robustorũ possessor, quos ibi dominus fa-
Iob.41. ciet occumbere, nisi is qui ad beatum Iob dictus est esse rex super omnes filios superbiæ?
Nempe ibi robustos eius omnes, id est, superbos, cum eodem rege ipsorũ uel principe faci-
Mat.25 et dñs occũbere, dicendo sicut in euãgelio legimus: Ite maledicti in ignẽ æternũ q̃ pparat⁹
est diabolo et angel'eius. Nec plura cũ illo robusto robustorũ loq; dignat⁹, priorẽ repetit se-
monem, & dicit idem dominus: Consurgant & ascendant gentes in uallẽ Iosaphat, quia ibi
sedebo ut iudicem omnes gentes in circuitu. De uallẽ Iosaphat iam superius dictũ est. No
tandum uero q̃ cũ ille dixerit congregabo omnes gentes, & educam eas in uallẽ Iosaphat,
& disceptabo cum eis ibi: nunc aliter hic pronuntiat. Consurgant & ascendant oẽs in ual
lẽ Iosaphat, quando incredulos quosq; uel aduersarias potestates dominus ad iudiciũ pro
uocat, & disceptat cum eis pro populo suo. Deducam eos (inquit) in uallem Iosaphat, quã
do autem credentes ad prelium cohortatur. Ascendant (ait) omnes uiri bellatores. Consur
gant & ascendant gentes in uallem Iosaphat. Qui enim iudicatur, in ualle positus est, qua
tem uiri bellatoris nomen obtinebit illic stando à dextris, amplius autem quicunq; sedebit
in ordine sedium duodecim: nimirũ in alto erit. Quod tandem ita subinfert: quia ibi sedebo
Vbi supra. ut iudicem omnes gentes in circuitu, uerbis euangelicis satis aperitur. Cum autem uenerit
filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiesta-
tis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes &c. Sequitur. ⌊Mittite falces, quo
niam maturuit messis. Venite & descẽdite, quia plenum est torcular, & exuberant
torcularia, quia multiplicata est malitia eorum⌋ Quis dicat quibus dicat, & quid si-
Expõ p uer- gnificet quod dicit: Mittite falces, & quoniam maturuit messis, illa satis indicat Euange-
ba Christi. lica parabola seminantis, uel boni seminis & zizaniorum agri. De quibus cum dixissent
Matt.13. serui patrisfamilias uis imus & colligimus ea, finite (inquit ille) utraq; crescere ad messem, &
in tempore messis dicam messoribus. Colligite prim ũzizania, & alligate ea in fasciculos ad
comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Messis (inquit Dominus)
consummatio seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia
scandala. Igitur qui hęc dicit, mittite falces quoniam maturuit messis, filius hominis est, qui
& anteq̃ fieret filius hominis, erat ut nunc est filius dei, & hæc & cætera loquebatur in pro-
phetis. Et quibus hæc dicit messores eius angeli sunt, & ipsa maturitas messis finis est secu-
li, quando secundum præscriptam disceptationem iudicij faciẽda est separatio tritici & zi-
zaniorũ agri. Quod autem sequitur & dicit: Venite & descendite, quia plenum est torcular
& exuberant torcularia, rem eandem per aliam similitudinem nihilominus congrue signi-
ficat: quia uidelicet tunc uniuersaliter fiet, quod nunc interdum particulariter fit, ut à re-
probis omnino separentur electi, sicut in torcularibus uinum in apothecis reponendum, se-
paratur ab acinis foras proiiciendis. Vnde q̃ ait, quia multiplicata est malitia eorũ sic intelli-
Matth.24. gendum est, ac si diceret: Quia sic abundante malitia multorũ charitas refriguit, ut amplius
differri non debeat expressio iudicij, qua electi à reprobis, simplices sequestrentur à malitio-
sis. His dictis terribiliter inclamat & dicit. ⌊Populi in valle concisionis quia iuxta est
dies domini in valle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt & stellę retraxerunt
splendorem suum.⌋ Idcirco populi uel gentes, de quibus supra dictum est, in uallem iudi-
cij siue concisionis congregantur, ut à dextris atq; à sinistris dispertiti, à domino iudicẽtur.
Cuius mœrorem dici & tormenta pereuntium ne sol quidem & luna, astraq; cætera pote-
runt intueri: sed retrahent fulgorem suum, & feueritatem iudicantis, reddentisq; unius cu-
iusq; opus in caput suum, aspicere non audebunt, non quo clementiora sint dei iudicia, sed
quo omnis creatura tormentis alioꝝ pertimescat. Eodem sensu quo hic ait, sol & luna obte-
nebrati

nebrati sunt, & stellæ retraxerũt lumen suũ, alius propheta dicit: Dies dñi ista tenebræ, & non lux. Nunquid nõ tenebræ dies dñi, & non lux? Et caligo, & nõ splendor in ea? Item alius. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarũ & caliginis, dies nebulæ & turbinis. ¶ Porrò, q semel & iterũ dicit, in ualle concisionis, idẽ intelligi uolens, quod supra, ubi dixit, in ualle Iosaphat, meminisse nos facit historiæ supra memoratæ, quia in ualle Iosaphat cõgregati filij Ammon & Moab & montis Seyr, ut pugnarent contra Iudã, uersi contra semetipsos, mutuis concidere uulneribus, unde & propter hoc ipsum, q proprijs gladijs concisi sunt, recte uallis concisionis: sicut ecõtra pro eo, q illic filij Iuda benedixerunt dominum, dicta est uallis benedictionis. Sicut illi mutuis uulneribus semetipsos conciderũt, sic in illa die reprobi omnes proprijs ex cõscientijs condemnandi sunt. Sequitur. ℒ Et dominus de Syon rugiet, & de ℍierusalem dabit uocem suam. Et mouebuntur cœli & terra, & dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israhel. ℒ Quoniã de illo die dñi magno & horribili hactenus sermo est, recte rugitus iste & uox ista dñi illa intelligitur, de qua ipse in euangelio dicit: Nolite mirari hoc, quia uenit hora in qua oẽs qui in monumẽtis sunt, audient uocẽ filij dei, & procedẽt: qui bona fecerunt in resurrectionẽ uitæ: qui uero mala egerũt, in resurrectionẽ iudicij. Nam uox illa, de qua præmiserat dicens: Amen amen dico uobis, quia uenit hora & nũc est, quando mortui audient uocẽ filij dei, & qui audierint uiuent: ille rugitus, & illa uox est, qua infernũ moriendo ac resurgendo terruit ac uicit, prædãq; ex eo tulit, secundũ prophetiã Iacob, dicentis. Catulus leonis Iuda, ad prædã fili mi ascendisti, &c. Ab illo rugitu Amos propheta incipit, dicendo: Dominus de Syon rugiet, & de Hierusalẽ dabit uocẽ suã. Quod idẽ est ac si dicat, De Syon egredietur lex, & uerbũ dñi de Hierusalẽ. Nã quod illic sequitur, & luxerunt speciosa pastorũ, & exiccatus est uertex Carmeli, quod interpretatur scientia circũcisionis, intelligitur de superbia scribarũ & pharisæorũ, qui se profitebantur pastores populi, qui propter suas traditiones reliquerant traditiones dei, uidelicet q illa quasi speciosa doctrina illorũ, coruscante Christi euangelio, lugere deberet & exiccari. Igitur dñs de Syon rugiet, & de Hierusalẽ dabit uocẽ suã, uidelicet quãdo de medio sanctorũ, quorum cũ militibus uenient, & de medio angelorũ, qui cũ eo uenient, quorũ nimirũ una societas recte Syon dicitur & Hierusalẽ, sedens in sede maiestatis suæ, dicet his qui à dextris erunt: Venite benedicti patris mei, possidete regnũ, His aũt qui à sinistris: Ite maledicti in ignẽ ęternũ. Tũc utiq; mouebuntur cœli & terra, sicut ait ipse dñs: Nã uirtutes cœli mouebũtur. Nec uero paruus erit terræmotus in occursum eius, sed tantus, ut mortui oẽs impulsi tanq; dormiẽtes excitentur. Et electi quidẽ ipsi quoq; timebũt & tremẽt, sed in ipso timore uel tremore fortẽ & firmã retinebũt spem. Hoc est quod protinus ait, & dñs spes populi sui, & fortitudo filiorũ Israhel. Omnis nanq; populus electorũ dei recte dicitur & est, quos oẽs tunc eadẽ maiestate sua miro modo & terrebit & cõfortabit, quia uidelicet nunq; in semetipsis: sed in domino sperauerũt, nunq; de sua, sed de dñi fortitudine præsumpserũt. Quo cõtra falsi Israhelitæ in semetipsis sperant, & de semetipsis fortes uideri uolũt, dũ quærẽtes suã statuere iustitiam, iustitiæ dei subiecti nõ sunt. Hæc omnia gẽtibus p̃dicata sunt, secundum præceptum dicentis superius, clamate hoc in gentibus, & quæcũq; ab eo loco dicta sunt, propheta de persona dei loquebatur, Nunc tandẽ ipse deus in persona sua loquitur & dicit. ℒ Et scietis q ego dominus deus uester, habitans in Syon, in monte sancto meo, & erit ℍierusalem sancta, & alieni non transibunt per eam amplius. Et erit, in die illa stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte, & per omnes riuos Iuda ibunt aquę. Et fons de domo domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum. Ægyptus in desolationem erit, & Idumęa in desertum perditionis, pro eo q inique egerunt in filios Iuda, & effuderunt sanguinem innocentem in terra sua. Et Iudęa in ęternum habitabitur, & ℍierusalem in generationem & generationem, & mundabo sanguinem eorum quem non mundaueram, & dominus commorabitur in Syon. ℒ Miro modo uerba suæ personæ uerbis prophetæ dñs subiungit per coniunctionẽ, &, Ac si dicat. Ista omnia, quæ iussi clamari in gentibus, fient, & tunc uos qui estis populus meus, qui dicimini & ueri estis filij Israhel, scietis quia ego, dñs deus uester, scietis inquã

Amos. 5. Sopho. 1. Vallis concisionis. Iohan. 5. Ge. 49. Esa. 2. Mat. 25. Ibi. 24. Rom. 10

1.Cor.13 quia uidebitis, uidebitis aũt, nõ adhuc per ſpeculum in ænigmate, ſed facie ad faciẽ. Ego ille
dñs deus ueſter, tũc cognoſcar à uobis habitãs in Syon, in monte ſancto meo, & quemad
Pſal.2. modũ alius propheta teſtat, tũc loquar ad inimicos meos in terra mea, & in furore meo cõ
turbabo eos, ego (inquiẽs) cõſtitutus ſum rex ab eo ſup Syon montẽ ſanctũ eius. Et tũc erit
Ephe.5. Hierl'm ſancta, uidelicet quã (ut Apl'us ait) exhibui mihi ſpõſam glorioſam, nõ habentem
Apoca.21. maculã aut rugã, & de q̃ Iohãnes in Apoca. Vidi ciuitatẽ Hierl'm nouã, deſcẽdentẽ de cœ
Alieni a cœleſti Hieruſalẽ. lo, à deo paratã, ſicut ſponſam ornatã uiro ſuo. Et alieni (inqt) nõ tranſibũt p eã amplius. A
lieni (inquã) ſcilicet timidi & increduli & execrabiles & homicidæ & fornicatores & uene
fici & idolatræ & oẽs mẽdaces: q̃ antehac p eã tranſibãt, eãq; fatigabãt, amplius p eã trãſ
re nõ poterũt, qa foras miſſi erũt, & ſicut illic ſcriptũ eſt, pars illor̃ erit in ſtagno ardẽti igne
Apo.22 & ſulphure, qd̃ eſt mors ſecũda. Item, illic ſcriptũ eſt. Foris canes & malefici, & impudici
& homicidæ, & idolis ſeruientes, & oĩs qui amat & facit mendaciũ. Igitur alieni nõ tranſ
bunt per eã amplius, & neq; mors ultra erit neq; luctus neq; clamor neq; dolor, q̃ prima ab
erunt. Et erit in die illa (inquit) ſtillabũt montes dulcedinẽ, & colles fluent lacte, & per oĩ
Mõtes & colles illius Hieſ riuos Iuda ibunt aquæ. ¶ Montes illius ciuitatis prophetæ & apoſtoli, colles aũt cęteri ſan
ruſalem. cti ſunt: quorũ quia doctrinã ſubiectæ plebes hic ſuſceperũt, iccirco illic gloriæ quoq; com
municabũt: & inſitã illis dulcedinẽ diuinæ charitatis uidẽdo bibent, et cõuiuendo haurient
Pſal.35. quia nimirũ plenius in illis gloriã dei uidebunt, per quor̃ doctrinã gloriã dei cognouerunt.
Hoc breui uerſiculo Pſalmiſta ſignificat dicens: Inebriabũtur ab ubertate uultus tui, & tor
rente uoluptatis tuæ potabis eos: quoniã apud te eſt fons uitæ, & in lumine tuo uidebũt lu
men. Et quidẽ de montibus dulcedo, & de collibus fluet lac: & per omnes riuos Iuda, id eſt
per omniũ fideliũ ſiue confeſſorũ corda ibunt, aquę ſalientes in uitam æternã, ſed eiuſdem
Prouer.9. dulcedinis, eiuſdẽ lactis, earundem q̃ aquarũ fons & in montes & in colles, & in oẽs riuos
illos, de domo domini (inquit) egredietur, q̃ uidelicet domus recte intelligitur fabrica cor
Torrens ſpiſ poris Chriſti, etenim ipſa eſt domus quã ſapiẽtia ſibi ædificauit. Ait ergo. Et fons de domo
narum. domini egrediebatur, & irrigabit torrentem ſpinarũ, fons uitæ, & torrens uoluptatis de
domo domini egrediens, irrigabit torrentẽ ſpinarum, id eſt, uniuerſitatem electorũ, utiq; ni
Apoca.22 ſit quod erat, de currendo ab ortu ad occaſum, inter ſpinas tribulationũ atq; peccatorũ ſe
torrens deliciarum, abundans ubertate bonorũ ſempiternorum. De hoc item in Apoca
pſi legitur. Et oſtendit mihi flumen aquæ uiuæ, limpidum tanq̃ criſtallum, procedens à
Flumẽ pacis de dei & agni, in medio plateæ ciuitatis. Et ex utraq; parte fluminis lignum uitæ, afferens
ſpũs ſanctus. fructus duodecim, per menſes ſingulos reddẽs fructũ ſuũ. Breuiter hic dicendũ, quia fons
Eſai.66 ille ſiue flumen ſpũs ſanctus eſt, qui & in propheta dicit: Ecce ego declino in eos ut flumen
pacis, & ut torrens inundans gloriæ gentiũ, Hoc (inquam) flumen pacis, hic torrens glo
riæ, hoc flumen lætitiæ, hic torrens uoluptatis, hæc ubertas domus dei, ſpũs ſanctus eſt, I
ſe nanq; amor eſt ſponſi & ſponſæ, quo nimirũ inundatus & ſanatus, qui erat torrens ſpina
rũ, torrẽs erit deliciar̃, id eſt, cõditio noſtra, q̃ mortalis erat & miſera imortalis erit & beat
Aegyptus & Idumæa. ¶ Ciuitati huic Aegyptus & Idumæa ſpiritualiter ſecundũ nouam interpretationẽ, & ſci
dum rem cõtrariæ ſunt, & iccirco cõtrariæ recipient. Aegyptus nanq; tenebræ, Idumæa
terrenitas interpretat, omneſq; illos ſignificant, quos excæcauit malitia ipſor̃, & qui prop
ter cupiditatẽ corda terrena gerũt. Ait ergo: Aegyptus in deſolationẽ erit, & Idumæa in
deſertũ pditionis. Quare? Pro eo (inquit) q̃ inique egerũt in filios Iuda, & effuderũt ſangui
Filii Iuda ſpiritualiter. nẽ innocentẽ in terra ſua filios Iuda, ſicut Hieruſalẽ & Syon, nõ carnaliter, ſed ſpiritualiter
intelligimus, ſcilicet oẽs qui unum & uerũ deũ confitentur, ſecundũ nomen Iuda, qđ̃ interpretatur cõfeſſio, & propter eandẽ cõfeſſionẽ iniqua patiuntur ab Aegypto & à filiis Idu
Pſal.136. dom. Qui dicunt, exinanite exinanite uſq; ad fundamentũ in ea, ſubauditur Hieruſalẽ. Vo
lent nanq; exinanire ciuitatẽ, id eſt, eccleſiã dei, nullãq; ex ea penitus audiri uocẽ Iuda, id eſt
confeſſionis, ac proinde dño habitante in illa cũ abundantia dulcedinis, fluioq; lactis, a
omnes riuos Iuda euntibus aquis, ipſi econtra erũt in deſolationẽ, & in deſertũ perditionis.
Vnde adhuc ſequitur. Et Iudęa in æternũ habitabitur, & Hieruſalem in generationẽ & ge
nerationẽ, & mundabo ſanguinẽ eorũ quẽ nõ mũdaueram, & dñs cõmorabitur in Syon.
Cuncta hæc ſpiritualiter dicta, miro modo carnali Iudææ ſiue Iſraheli in carne gloriant
blatib

blandiuntur. Cũ em̃ contra ipsos maxime hæc dicantur, utpote qui terreni sunt, et terrena diligunt, et sanguinẽ sanctorũ prophetarũ in terra sua effuderunt, ac proinde exçecati merito, redacti sunt in Aegyptũ, ipsi pro semetipsis dicta esse gloriãtur. Hæc em̃ ad opinionẽ illorũ multũ accedere uidentur, qua mille annorũ regnũ in Iudææ sibi finibus pollicentur, & auream Hierusalẽ, & uictimarũ sanguinem, & filios ac nepotes, & delicias incredibiles, & portas gemmarũ uarietate distinctas. In illa pulchra annorũ longitudine habituros se putant secundũ hanc prophetiam, de montibus stillas carneæ dulcedinis, & de collibus cãdidi fluuios lactis, & per omnes riuos Iuda salientes aquas purissimas, tanta ubertate, ut torrentes quoq; spinarũ ita cõmutẽtur quatinus circum circa nõ spinæ, sed ligna pulcherrima atq; fructifera nascantur uelut in paradyso deliciarũ. Iuxta literã hæc omnia somniant, & errant, sed hic error propheticis profuit semper & prodest literis, ut à suis conseruentur inimicis. Deniq; tanta sunt quæ cõtra illos dicuntur, ut odio nimis impatienti illos sine dubio cõcitarent, si manifestis expressa fuissent uocibus. Itaq; sicut in Esaia loquitur dñs, Liga testimonium, signa legẽ in discipulis meis: ita & hic necessario factũ credamus ut ligaretur testimoniũ hoc mysticũ, discipulis Christi repositũ, ab inimicis Christi conseruandũ propter ligaturæ pulchritudinẽ, propter blandientẽ illis literæ superficiẽ. ¶ Ligaturæ eiusdẽ summa clausura hæc est. Et mundabo sanguinẽ eorũ quẽ non mũdauerunt, & dñs cõmorabitur in Syon. Quorũ eorũ mundabo sanguinẽ? Aegyptiorũ uidelicet & Idumæorũ, quos semetipsos esse Iudæi nõ sentiunt, cũ sint maximi homicidæ, qui sanguinẽ innocẽtem effuderũt. Eorũ (inquit) sanguinẽ mũdabo, quẽ nõ mundauerũt, id est, homicidia cæteraq; peccata illorũ uindicabo, de quibus pœnitentiã nõ egerunt. Nã si mundauissent ipsi per temporalem pœnitentiã, ego nõ mundarẽ aut punirẽ per æterni iudicij sententiã. ¶ Succinit propheta personæ loquẽtis dñi, cõuersus ad nos ac dicens. Et dñs cõmorabitur in Syon, in illa uidelicet, cuius fundamẽta sunt in montibus sanctis, cuius portas diligit dñs sup̃ oĩa tabernacula Iacob, de qua tã mirabiliter q̃ ueraciter loquitur spũs sanctus, & homo natus est in ea & ipse fundauit eã altissimus. Ibi cõmorabitur, ibi morã faciet æternã, ibi semper uidebitur deus deorum, semperq; desiderabilis erit ad uidendum.

Carnalis sensus Iudæorũ de mille annorũ regno.

Iudei gaudẽt in superficie literæ. Esa. 8.

Dñs in Syon. Psal. 86

FINIS LIBRI PRIMI ET VLTIMI IN IOHEL PROPHETAM.

PROLOGVS RVPERTI IN AMOS PROPHETAM.

TErtius in ordine duodecim prophetarũ, sanctus Amos, magnã doctoris & eruditoris sui spũs sancti gratiã cõmendat, ad gloriã ipsius, referendo, quis & unde in prophetã fuerit assumptus. Ait em̃ ipse in titulo prophetię suæ. Verba Amos, q̃ fuit in pastoralibus de thecue, & alibi. Nõ erã propheta, nec filius prophetę, sed armẽtarius uellicãs sycomoros, & tulit me dñs, cũ sequerer gregem & dixit ad me, Vade, propheta populo meo Israhel. Magnũ quippe est preconiũ gratiæ & gloriæ dñi, in eo q̃ pastorẽ implendo prophetã facere & dignãter uoluit, & efficaciter potuit. ¶ Porrò nos temeritatis argui ueremur, qui uerba nõ hois, sed dei uerba, nõ ab humo prolata, sed cœlesti magisterio deprompta, tractare nitimur, quoq; sub maiestate magni & antiqui: multoq; maiores q̃ nos intellectus proprij uires succũbere fatẽtur. Quis em̃ (inquiũt) digne exprimat tria & quatuor scelera Damasci, Gazę, Tyri, Edom, filiorum Ammon & Moab, in septimo octauoq; gradu Iudæ & Israhel? Quid igitur? Remittemus laxas manꝰ, & uerboꝝ dignitatẽ atq; difficultatẽ, dromitiõis ac somnij nobis ut pigri occasionẽ faciemus? Si hoc agimus cõtra nos est illud dictũ sapiẽtis, ut excusati nõ possimꝰ. Vade ad formicã ò piger, & considera uias eius, & discę sapientiã: quæ cũ nõ habeat ducẽ uel p̃ceptorẽ nec principẽ, parat æstate cibũ sibi, & cõgregat in messe qđ comedat. Vsq; quo piger dormis? Qñ cõsurges ex somno tuo? Paululũ dormies, paululũ dormitabis? Paululum

Magisterium sancti spũs in Amos. Amos. 7

Difficultas ĩ hoc ꝓpheta.

Exẽplũ laborãdi a formica. Prouer. 6.

conseres manus ut dormias, & ueniet tibi quasi uiator egestas, & pauperies quasi uir armatus. Si uero impiger fueris, ueniet tibi ut fons messis tua, & egestas lõge fugiet à te. Quorũ hæc dicta tendũt, nisi ut spem suggerãt inopi animæ, quatinus de adiutorio dei cõfidẽs properet, exẽplo formicæ, maiora humeris suis onera subire, cibũq; sibi pararet? Ventura nanq; est fames pigris & somnolẽtis, in hoc tẽpore dormitãtibus, & occurret illis quasi uir armatus: quã & Psalmista prospiciẽs, cũ dixisset: Nouit dñs dies immaculatorũ, & hæreditas eorũ in æternũ erit, subiunxit atq; ait. Nõ cõfundentur in tẽpore malo, & in diebus famis saturabuntur. Tẽpus malũ & dies famis nimirũ appellat diẽ iudicij, qñ mali et pigri, q hic neglexerũt omnẽ sermonẽ procedentẽ ex ore dei, in quo uiuit et sine quo nõ uiuit homo, esurient et sitient in æternũ. Exurgamus igitur etiã ad hãc partẽ sermonis dei, et quisq; hæc opuscula nostra legerit, exoratũ se nouerit, ut cũ beniuolis arridẽs oculis dicat de nobis illud eiusdẽ sapientis, formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi.

Psal. 36.

Dies famis.

Deut. 8.

Prouer. 30

¶ Finis Prologi in Amos prophetam.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN AMOS PROPHETAM, COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

Verbũ dñi factũ ad Amos durũ Israheli præsagium

VErba Amos, qui fuit in pastoralibus de Thecue, que vidit super Israhel in diebus Ozię regis Juda, & in diebus Hieroboã filij Joas regis Jsrahel, ante duos annos terræmotus. ⌊Amos quod interpretatur populus auulsus ex ipsa sui nominis interpretatione durũ pfert plagiũ Israheli ad quẽ mittitur, qđ uidelicet proxima captiuitate de terra sua foret auellendus, quin aureos colẽdo uitulos, à dño et stirpe Dauid, quẽ elegerat dñs, fuerat auulsus. Huius uerba sunt hæc de uiuo nimirũ fonte (qđ est unicũ uerbũ dei) prolata, et iccirco omni ueritati rerũ sequentiũ necessario adimplẽda. ¶ Qui uidelicet Amos fuit in pastoralibus

Pastoralia Thecue

Thecuæ. Est aũt Thecue uocabulũ oppidi, distãtis à Bethleem sex milibus ad meridianã plagã, et ultra nullus est uiculus, ne agrestes quidẽ casæ, quales Afri appellãt Mapalia, fornis potius q̃ domibus similes. Tanta est heremi uastitas, q̃ usq; ad mare rubrũ, Persarũq; et Aethyopũ atq; Mœdorũ terminos dilatatur. Et quia humo arida atq; arenosa nihil oino frugũ gignitur, cũcta sunt plena pastoralibus, ut sterilitatẽ terræ cõpensent pecorũ multitudine. Ex hoc numero pastorũ et Amos propheta fuit imperitus sermone, sed non scientia. Idem eñ qui per oẽs prophetas spũs sanctus per istũ q̃q; locutus est. Porrò Thecue tuba interpretatur: Vnde et hoc ipsum nomẽ uiculi multũ cõgruit rei, scilicet huic prophetię, q nimirũ, si bñ auditur, si aures audiẽdi habemus, tãta et tã fortis est, ut merito uocet tuba dei. Hæc uerba uidit super Israhel, subauditur uenientia uelut grande pondus. Cæterũ, nisi Israhel puaricatus fuisset, et iccirco nõ aduersa, sed prospera nũciaret, rectius diceret ad Israhel siue pro Israhel. Vidit aũt uisione illa qua possunt uerba uideri, scilicet uisione mentis, q uera uisio est, ob cuius excellentiã et prophetæ dicũtur uidẽtes. Ozias cuius in diebus hæc

Visio mentis Ozias. 2. Para. 26

uidit, cognomẽto Azarias dictus est, rex Iuda, qui indebitũ sibi sacerdotiũ uendicare conatus, lepra in fronte percussus est, qñ irã dñi nõ solũ pœna eius, sed et terræmotus ostẽdit, quẽ Hebræi tunc accidisse cõmemorant. Ante duos annos illius terræmotus hæc uerba se uidisse testatur: Cur aũt terræmotus eiusdẽ nunc fecerit mentionẽ, si ratio quæritur, opportunius in proximo dicetur: qñ pro necessitate mystici sensus inueniendi, scrutabimur uertice Carmeli, cur præmisso, dñs de Syon rugiet, et de Hierusalẽ dabit uocẽ suã, et luxerunt speciosa pastorũ, subiũxit atq; ait, et exiccatus est uertex Carmeli. Porrò Hieroboã iste nõ est filius Naboth, q peccare fecit Israhel, sed filius Ioas, filij Ioathan, filij Iehu, pronepos eiusdẽ

Hieroboã hic ꝓnepos Iehu

Iehu, sub quo prophetauerũt, Osee, et Iohel, et Amos. Verba ipsa iam nunc ingrediamur. ⌊Dominus de Syon rugiet, & de Hierusalem dabit vocem suam, & luxerunt speciosa pastorum, & exiccatus est vertex Carmeli. ⌋Ab eo, quo summa sanctorum prophetarũ

phetarum intentio tendit, uerborũ suorũ initiũ facit, scilicet ab aduentu, qui tunc expectabatur, & euangelio Christi filij dei: & quid propter eius reiectionẽ siue repulsionẽ infelicibus euenturũ foret Iudæis, mirabiliter atq; terribiliter propheta de pastore assumptus edicit. Nam dñs de Syon rugiet, hoc est Chrũs dei filius, deus & dñs, homo factus, & mortẽ passus, infernũ confringet, & mortẽ euincet, tanq̃ leo fortissimus, tanq̃ catulus leonis, id ẽ, fortissimus, filius fortissimi dei secundũ prophetiã Iacob dicẽtis. Catulus leonis Iuda, ad p̃dã fili mi ascendisti, Requiescens accubuisti ut leo & quasi leæna. Quis suscitabit eũ? Tanto rugitu emisso de Syon, deinde de Hierusalẽ (quæ una eadẽq; ciuitas est) dabit uocẽ suã, id ẽ, emittet prædicationẽ euãgelicã: quod & fieri oportere secundũ scripturas, ipse testatus est. Quoniã sic scriptũ est, & sic oportebat Christũ pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in noie eius pœnitentiã & remissionẽ peccatorũ in omnes gentes, incipientibus ab Hierusalẽ. Quid deinde miseris euenturũ erat Iudæis? Nimirũ geminũ malũ, duplex cõtritio, alia tẽporalis, alia æterna: siue alia corporalis, alia spiritualis. De tẽporali siue corporali, & luxerũt speciosa pastorum, inquit. De æterna siue spirituali, & exiccatus est (inquit) uertex Carmeli. ¶ Quæ eñ uel quorũ speciosa pastorũ luxerunt, & quomodo luxerunt? Vtiq; speciosa ciuitas illa Hierusalẽ, quæ & prophetas & ipsum dominũ prophetarũ occidit, & augustũ in ea templũ, quo nihil in orbe fuit augustius, & cætera quæcunq; speciosa siue delectabilia potuerant habere pastores illi falsi, scilicet scribæ & pharisæi, qui se profitebantur esse pastores, cũ essent lupi rapaces. Luxerunt luctu inconsolabili, circumdantibus & uastantibus cuncta Romanis, quibus uincentibus, quicunq; ex Iudæis gladio, fami, & igni superesse potuerũt, in omnes gentes captiui ducti sunt. Hæc fuit et est cõtritio temporalis, contritio corporalis. ¶ Quis porrò erat Carmelus, et quis Carmeli uertex, et quomodo exiccatus est? Interpretatio nominis Carmeli rẽ cito aperit. Interpretat eñ Carmelus, scientia circũcisionis. Ergo Carmelus secundũ suũ nomẽ significat circũcisionẽ, id est, Iudaismũ carnalẽ multũ in sua scientia gloriantẽ. Vertex eiusdẽ Carmeli illa fuit generatio quæ saluatorẽ crucifixit, generatio cuius (ut sapientia dicit) excelsi erant oculi, et palpebræ in altũ surrectæ. Illa nanq; generatio circũcisionis, summũ sibi uisa est esse uel habere culmen scientiæ, ita ut et claues scientiæ dixerit eã dñs tulisse. Væ (inquit) uobis, quia tulistis clauim scientiæ. Ipsi nõ introistis, et eos qui introibant, prohibuistis. Talis ille uertex Carmeli, post rugitũ dñi de Syon, et uocẽ eius de Hierusalẽ, exiccatus est, quia uidelicet ex tunc ab illis recessit omnis ros supernæ gratiæ, et nubibus suis mãdauit dñs, ne pluerẽt super eos imbrem, quia repulerũt uerbũ dei, et indignos se iudicauerũt æternæ uitæ. Super illũ uerticẽ, id est, super illã generationẽ omniũ cæterarũ generationũ omnia peccata uenerũt, secundũ sententiã ipsius dñi, qui cũ dixisset: Ecce ego mitto ad uos prophetas et sapientes et scribas, et ex illis occidetis et crucifigetis, etc. subiunxit atq; ait. Vt ueniat super uos omnis sanguis iustus qui effusus est super terrã, à sanguine Abel iusti, usq; ad sanguinẽ Zachariæ filij Barachiæ, quẽ occidistis inter templũ et altare. Amen dico uobis, uenient hæc oĩa super generationẽ istã. Sequitur ergo. ¶ Hec dicit dominus. Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non conuertam eum, eo q̃ triturauerit in plaustris ferreis Galaad. ¶ Hæc est contritio æterna, contritio spiritualis in eo q̃ dicit, non conuertã eum. Quem eñ dicit eũ, nisi uerticẽ Carmeli, id est (sicut iã diximus) superbiã scientiæ circũcisionis, cuius illa generatio uertex quidã extitit, nẽpe cũ dicit, non conuertã eũ, non licet subaudire Damascũ, cũ Damascus sit fœminini generis, sicut et cũ dicitur, super tribus sceleribus Gazæ, et super quatuor non conuertã eũ, nõ licet referri ad Gazam, cũ Gaza nomen ciuitatis et fœminini sit generis. Et sicut cũ dicitur, super tribus sceleribus filiorũ Ammon et super quatuor nõ cõuertã eũ, nõ conuenit singulariter eũ referri ad pluralitatem filiorũ Ammon. Igitur non conuertã eũ cũ dicit, subaudiri necesse est Carmelũ siue uerticẽ Carmeli, id est, populũ Iudaicũ circũcisum, maximeq; illã, quæ dñm crucifixit, generationẽ eiusdẽ populi, cuius scientia denotatur reprehensibilis ex interpretatiõe (ut iã dictũ est) nois Carmeli. ¶ Nec eñ leuiter ac sine magnæ indignatiõis pondere illa generatio hic dicitur uertex Carmeli, sed eodem spũ, et eadem ira, qua et diabolus sub nomine principis Tyri, in pphetã propter p̃sumptionem scientiæ dicitur Cherub, quod interpretatur plenitudo sci-

Dominus de Syon rugiet.

Gene. 49.

Lucæ. 24

Speciosa pastorũ Hierũm

Vertex Carmeli scribæ, & pharisæi.

Prouer. 30

Lu. 11.

Mat. 23

Non cõuertam eum.

Ezech.28. entiæ. Tu(inquit)signaculũ similitudinis, plenus sapientia, & pfectus decore, in delicijs pa-
radysi dei fuisti. Tu Cherub extentus & protegẽs, & posui te in monte sancto dei. Itẽ. Et e-
iecite de monte dei, et pdidi te ò Cherub protegẽs de medio lapidũ ignitorũ. Homo quoq;
Gene.3. cui psuasit in pciũ transgressionis scientiã plenariã, dicẽdo, & eritis sicut dñi scientes bonũ &
malũ, sup eodẽ uitio denotat in ligno puaricatiõis, dũ pro eo qđ accidit, nomẽ ironice ascri-
ptũ est illi, ut diceret lignũ sciẽtiæ boni & mali. Ita nimirũ p uerticẽ Carmeli, secũdũ iã dic-
tã interpretationẽ, terribiliter hic denotari arbitramur supbiã illius generatiõis siue circũ-
cisionis nimiũ de sciẽtia psumẽtes: cuius tãta psumptio, ut Christũ uirtutẽ & sapientiã dei
speraret se circũuenire posse dolis, & ita exinanire cõsiliũ dei, ut illũ q ueniſſet benedictus
Deute.27. in noie dñi, faceret haberi maledictũ in manu legis dñi, pro eo qp dixerat lex, qa maledictus
Terribilis dei sntia cõtra oc cisores Chri. est à deo q pendet in ligno. ¶ Proinde terribiliter dictũ, & cũ metu ac reuerẽtia cogitãdum,
qp propter scelera Damasci, propter scelera Gazę, propter scelera Tyri, propter scelera E-
dom, propter scelera filiorũ Ammon, propter scelera Moab, propter scelera Iuda, & pro-
pter scelera Israhel, sic iudicet dñs & dãnet illũ uerticẽ Carmeli, ut nõ conuertat eũ, id est,
Esa.6. omnino repellat, & cæcitati tradat eũ secundũ alterius prophetiæ testimoniũ, qua idẽ dñs
dicit. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, ne forte uideat oculis suis, & auribus
suis audiat, & corde suo intelligat, & cõuertatur, & sanẽ eũ. Quis hoc animaduertere pos-
Mat.23. set, nisi dñs ipse in luce euangelij cõsonanter & manifestius dixisset, illud qđ iã pmisimus,
ut ueniat sup uos oĩs sanguis iustus, q effusus est sup terrã à sanguine Abel iusti: itẽq; Amẽ
dico uobis, ueniẽt hæc oĩa sup generationẽ istã. Deniq; si oĩa, ergo & Damasci & Gaza
Infelicissima generatio. Phylistiim & Tyri & Edom & Moab & patrũ suorũ Iuda atq; Hierusalẽ scelera uenire
debuerũt sup generationẽ illã secũdũ prophetiã hãc. ¶ Porrò quãuis dicãtur uenire sup illo-
us generatiõis uerticẽ, nõ tamẽ remoueri dicũtur ab eisdẽ, quorũ prior scelera fuerunt, uel
à qbus incepta sunt. Nã & illi onus suũ singuli portare debuerũt, illa aũt infelicissima gene-
ratio, & onera omniũ illorũ, & suũ debuit portare onus propriũ. Vere generatio infelix, in
Infra.6. malũ tẽpus separata, quẽadmodũ hic idẽ propheta quodã loco, cũ exclamasset, uæ q opu-
Iohan.4. lenti estis in Syon, inter cætera subiunxit. Qui separati estis in diẽ malũ, & appropinquatis
solio iniquitatis. Nẽpe sicut dñs noster apl'os suos beatificãs & dicens. Ego misi uos metere
Hebr.jj. qđ nõ laborastis, alij laborauerũt, & uos in labores eorũ introistis: mercedẽ illorũ nõ exclu-
dit qui laborauerũt & nõ messuerũt, uidelicet sctorũ patriarcharũ, q expectauerũt, & nõ ac-
ceptis promissionibus omnes defuncti sunt: sed istorũ pfert qui sine labore expectationis p
sum pslentẽ beatis oculis uidere meruerũt. Ita nimirũ cũ dicit, Venient hæc omnia super ge-
nerationẽ istã, pœnã Damasci & cæterorũ nõ aufert, sed generationis eiusdẽ, quæ mẽsurã
In Damasco primũ fusus est sanguis. s. Abel. illorũ impleuit, maiorẽ fore censet. Iam literæ ordinẽ prosequamur. Super tribus sceleribus
Damasci, & super quatuor nõ conuertã eũ. Recte in initio scelera ponit Damasci, qa uide-
licet à Damasco initiũ fuit sanguinis, de quo dñs ait, ut ueniat sup uos oĩs sanguis iustus qui
effusus ẽ sup terrã à sanguine Abel iusti. Is nãq; locus eẽ dicitur, ubi Cain eundẽ Abel occi-
Tria scelera. dit, & ex eo traxisse causam nominis sui. Damascus nãq; bibens sanguinẽ interpretat. ¶ Cõ-
putanda iã hic sunt scelera tria, & quatuor, & designãda qualitatibus propriis. Primũ scelus
j. Iohan.3 est uoluntas peruersa, q̃ & si opere cõplere nequeat, tamẽ scelus utiq; est. Vnde & propter
odium, qm̃ & occidendi uolũtas est, iã quisq; dicitur & est homicida. Omnis em̃ qui odit
Matth.9 fratrem suũ, homicida est. Iam ergo mortuus est qui odit, sed mors eius intrinsecus latet, &
Lucę.7. rursus ad uitã cõuerti potest, sicut illã puellã dñs suscitauit, quæ nondum erat elata, sed in do-
mo iacebat. Secundũ scelus est, uolũtatẽ opere cõpleuisse, & hoc facto mortuus est pecca-
tor, & foras elatus. Sed adhuc suscitari potest, sicut illũ iuuenẽ dñs suscitauit, qui per porta
ciuitatis mortuus efferebatur. Tertiũ scelus ẽ opus malũ in cõsuetudinẽ uertisse, & tũc pec-
Ioh.jj. cator mortuus & sepultus est. Sed adhuc ad uitã suscitari potest, sicut Lazarũ sepultũ iam
quatriduanũ, & fetentẽ dñs suscitauit. Quartũ scelus est, in suo sibi peccato cõplacere, deo
Quartũ scelus icurabile. q; ad pœnitentiã reuocanti, & legi eius redarguẽti, superbiæ spũ resistere. Hoc scelus diabo-
licũ est, qđ & in psalmo breui uersiculo designat. Qui dixerũt, linguã nostrã magnificabi-
Psal.jj. mus, labia nostra à nobis sunt, qs noster dñs est? Hoc scelus perpetrare & sic loqui, est dice-
Mat.jz. re uerbũ cõtra spm̃ sanctũ, & nõ remittet neq; in hoc seculo neq; in futuro. Nõ placet sctõ
spiritui

ſpiritui, ut conuertat illũ qui ſeſe in hoc ſcelus erexit. Nunc iã literæ huius diſtinctionẽ ſiue tenorẽ diligenter attendamus. ¶ Super tribus (inquit) ſceleribus Damaſci & ſup quatuor. Nõ dicit, ſup tribus ſceleribus & ſup quatuor Damaſci, ſed nomẽ Damaſci tribus & q̃tuor interponit: & tria & q̃tuor ſcelera ſubiũgit. Hic tenor in oibus uigilãter cõſiderãdus eſt. Ita eñ ſup tribus ſceleribus Gazæ dicit, demũq; & ſup quatuor, adiũgit. Sup tribus ſceleribus Edom (inqt) ac deinde & ſup quatuor ait. Sic oĩno & in cæteris. Nusq̃ tria & quatuor ſcelera cõiungit. Q; ſi faceret & tria & quatuor uiderentur eſſe ſcelera Damaſci & Gazæ & Tyri & Edom, & filioꝝ Ammon, & Moab, & Iudæ, & Iſrahelis. Nũc aũt hoc ꝓpendere opæpreciũ eſt, q̃ ſingulorꝝ illorꝝ, Damaſci uidelicet & cæterorꝝ, tria tñ ſcelera ſint: q̃tuor uero uerticis Carmeli. i. ſæpedictæ generatiõis, cuius tẽpore dñs uenit. Deniq; nec illa quatũ ſcelus habuiſſet, niſi dñs ad eã ueniſſet, ſicut & ipſe teſtatus eſt. Si nõ ueniſſem & locutus fuiſſem eis, pctm̃ nõ haberẽt: Nũc aũt excuſationẽ nõ habẽt de pctõ ſuo. Itẽ. Si opa nõ feciſſem in eis q̃ nemo alius fecit, pctm̃ nõ haberẽt. Nũc aũt & uiderũt & oderũt & me & patrẽ meũ. Igit̃ qm̃ dñs ad Damaſcũ, ad Gazã, ad Tyrũ, ad Edõ, ad filios Ammõ, & ad Moab nõ uenit: ſed neq; ad Iudã, neq; ad Iſrahel prioribus tẽporibus uenerat, ſicut uenit in tpe illius generatiõis: tria tñ ſunt ſcelera Damaſci & cæterorꝝ. q̃tuor aũt uerticis Carmeli, id ẽ, illius malæ & adulteræ gñatiõis Iudæorꝝ ſiue ſcribarꝝ & phariſeorũ, qa filiũ dei & opa eius uiderũt, iꝑmq; & patrẽ ipſius oderũt. Deniq; & Damaſcus & Gaza & Tyrus & Edõ, & filij Ammon & Moab, tria hæc ſcelera, malã uolũtatẽ, & malũ opus, et mali opis cõſuetudinẽ habuerũt: ſed de quarto. i. de ſupba defenſione ſcelerũ aliquã habere defenſionẽ ſibi uideri poſſunt, qa neq; Chriſtũ uiderũt, neq; patrẽ eius bonũ cognouerũt, ſed neq; legẽ eius uel ſcripturã redarguentẽ audierũt. Iuda quidẽ et Iſrahel añ generationẽ illã legẽ habuerũt et tranſgreſſi ſunt, atq; in trãſgreſſionis ſuæ defenſionẽ prophetas occiderũt: ueruntamẽ nõ ita, ſed in cõparatione illius ſæpedictæ generatiõis, multo magis excuſabiles ſunt. Etenim et de Iuda et de Iſrahel qualiacũq; exẽpla ſunt, q̃ pœnitentiã egiſſent, ſi factæ fuiſſent uirtutes in illis q̃ in illa generatõe factæ ſunt. Deniq; et Achab rex Iſrahel, cũ audiſſet ſermones dñi ꝑ Heliã Theſbiten, pro ſanguine Naboth quẽ occiderat, pœnitẽtiã egit, ieiunauitq; et dormiuit in ſacco, et ambulabat demiſſo capite. Et iccirco nõ inducã (ait dñs) malũ domui eius in diebus eius. Et Manaſſes rex Iuda, cũ impie geſſiſſet, multũq; ſanguinẽ innoxiũ fudiſſet, poſtq̃ coanguſtatus ẽ, orauit dñm, et egit pœnitẽtiã ualde corã deo patrũ ſuorũ. Illa aũt generatio (de q̃ nũc ſermo ẽ) neq; ſicut Achab rex Iſrahel de futuris malis ꝑcedẽti dño credidit, neq; ſicut Manaſſes rex Iuda, poſtq̃ mala ipſa uenerũt propter tãtas anguſtias, pœnitẽtiã egit, q̃uis peritẽt fame, gladio, et igni: q̃uis q erãt reſidui, ducerent in oẽs gẽtes captiui. Cæteris q in hoc loco ꝑſcribunt, Damaſco, Gazę, Tyro, Idumææ, filijs Ammon, qũ ſi annũciatũ illis fuiſſet, teſtis ẽ ipſe dñs, qa pœnitẽtiã egiſſent: Cũ eñ exprobraret ciuitatibus, in qbus factæ ſunt plurimæ uirtutes eius, qa egiſſent pœnitẽtiã. Væ tibi (inquiens) Corozaim, uæ tibi Bethſaida, ſubiũxit atq; ait. Quia ſi in Tyro et Sydone factæ eſſent uirtutes, q̃ factæ ſunt i uobis, olim i cinere et cilicio pœnitẽtiã egiſſent. Qũ de Tyro teſtatus ẽ, hoc idẽ de cæteris ciuitatib' ſiue gẽtibus, iter q̃s Tyrus tertio loco hic notatur, licet itelligi. ¶ Q; ſi q̃ras, cur ergo nõ fuit annũciatũ illis, q̃re uirtutes nõ ſunt factæ in illis, qm̃ crederẽt et pœnitẽtiã agerẽt? Breuiter hic pro tpe rñdendũ eſt, qa deus de tali illorũ pœnitẽtia nõ curauit, aut curare debuit, q̃ nõ ageret pro æterna ſalute futuri ſeculi, ſed pro uitãda aduerſitate, pro retinẽda proſpitate uitæ ꝑſentis. In hoc dũtaxat cũctis illis gñatio ſæpedicta magis iexcuſabilis extitit, et ſceleratior cũctis illis, qa neq; tpalis miſeriæ cõminatiõibus (quã illaturi erãt Romani) neq; æterni iudicij, uel gehẽnæ ignis auditui dño ꝓnũciãte credidit: ſp icredula, ſp dura ceruice rebellis. Igitur, tria tm̃ Damaſci et cæterorũ, uerticis aũt Carmeli q̃tuor ſcelera ſunt: qa quartũ eſt cor impœnitẽs, ſiue rebellio atq; defenſio ſcelerũ. ¶ Porrò tria et quatuor, ſeptẽ ſunt, qa nũerus impar inſolubilis, neq; eñ in partes æquas ꝑt reſolui, ſicut plerũq; uniuerſitatẽ ſignificat, ita in Cain, q Typus fuit illius generatiõis, inſolubilẽ ſiue interminabilẽ uindictã deſignat, dicendo Lamech, Septies ultio dabitur de Cain: de Lamech uero ſeptuagies ſepties. Et quidẽ uindicta uidetur extendi, cũ dicit: de Lamech, ſeptuagies ſepties, quia numerus prolixior eſt: ſed ecõtra ſolubilẽ ſignificat ultionẽ de Lamech, quia nũerus

Tria ſcelera, alior: Verticis Carmeli, quatuor.

Iohan. ij

3. Reg. xxi.

Mat. xj.

Myſterium i numeris. VII. & LXXVII. Gene. 4.

solubilis est: septies uero insolubilē ultionē de Cain, qa nūerus insolubilis est. Deniq; septē nullus alius metitur nūerus p̄ter unitatē, septuagintaseptē alij q̄q; metiūtur nūeri, uidelicet septē & undecim. Nā septies undecim, siue undecies septē, septuagintaseptē sunt. Itaq; cū dicitur, septies ultio dabitur de Cain, insolubilis, & iccirco maior ultio denunciat: dicēdo autē, de Lamech uero septuagies septies, solubilis, & idcirco minor uindictæ modus appenditur. Proinde cū dicit dominus, sed omnis qui occiderit Cain, septuplū punietur, subaudendū est, nisi pœnitentiā egerit. Et in lege quotiēs dicit, qui hoc uel illud fecerit, morte moriat. Et in Euāgelio, oēs em̄ qui acceperint gladiū, gladio pibunt, necessarioq; subaudendū est, nisi pœnitentiā egerint. Iste cor nō pœnitēs se habuisse ostendit, qui neminē uocāte in ius, reū se esse confessus est, quoniā (inquiens) occidi uirū in uulnus meū, & adolescentulū in liuore meo: Ille autē & requisitus domino, negauit, proterue dicens, nescio, nūquid custos fratris mei sum, & conuictus desperauit, maior est (inquiens) iniquitas mea, q̄ ut ueniā merear. Igitur & generationis illius ultionē interminabilē significat hic nūerus septenarius, cū dicitur, sup tribus sceleribus gentiū istarū, & sup quatuor nō cōuertā, qđ idē est acsi dicer et. Propter omnē sanguinē iustū q effusus ē sup terrā, proñciā generationē illā, qm̄ tribus sceleribus alienis addēdo sua q̄tuor, sicut patrū suorū, ita & omniū gentiū mēsurā impleuerūt.

Tria scelera Damasci. ¶ Scelera Damasci in hoc uno facto cōprehēdit, eo q̄ triturauerit in plaustris ferreis Galaad. Hoc Damascū fecisse cōstat, regnāte Azahel secūdū prophetiā Helizei. Scriptū est em̄ 4. Reg. 8. Stetitq; cū eo & conturbatus est usq; ad suffusionē uultus, fleuitq; uir dei. Cui Azahel ait, Quare dñs meus flet? At ille rñdit. Quia scio q̄ facturus sis filijs Israhel mala: Ciuitates eorū munitas igni succēdes, & iuuenes eorū interficies gladio, & paruulos elides, & pregnātes dissecuides. Dixitq; Azahel. Quid em̄ sum seruus tuus canis, ut faciā rē istā tā magnā? Et ait Heliseus. Ostēdit mihi dñs, te regē Syriæ fore. Factū est ut propheta p̄dixerat, & in facto eius tria scelera, de qbus supra dictū est, hoc modo distinguunt. ¶ Primū scelus ultroneū eius Primū. 3. Reg. 19. diū fuit, q̄ aduersus populū dei cor suū indurauit, nihil ab eo læsus, imò & deo & prophetis eius ingratus, Helię scilicet & Heliseo, p q̄s fuerat rex p̄signatus. Nā ad Heliā dñs. Vade (inquit) reuertere in uiā tuā p̄ desertū in Damascū. Cūq; pueneris illuc, unges Azahel regem sup Syriā. Ad Heliseū aūt idē reuelatū fuerat, cū diceret ad eū (ut iā p̄missum ē) oñdit mihi dñs te regē Syriæ fore. ¶ Secūdū scelus fuit, qđ odiū illud ope expleuit, dū cōtra regē Israhel Achab ad p̄liandū in Ramoth Galaad ascēdit, mala utiq; reddēs pro bonis, sicut & p̄ Secundū. 5. Reg. 20. cessor eius Benadab. Quid em̄ boni fecerat cū illo rex Israhel? Victi Syri cū dixerūt. Ecce audiuimus q̄ reges domus Israhel clemētes sint. Ponamus itaq; saccos in lūbis nr̄is, & funiculos in capitibus nr̄is, & ingrediamur ad regē Israhel, forsitan saluabis aīas nr̄as. Egressus est ergo ad eū Benadab, & leuauit eū in currū suū. Qui dixit ei. Ciuitates quas tulit pf̄ meus à patre tuo, reddā, & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pf̄ meus in Samaria, & ego fœderatus recedā à te. Pepigit ergo fœdus & dimisit eū. Hoc fœdus uterq; irrupit, qa propter Ramoth Galaad, q̄ ciuitas erat Israhel, utercq; Benadab scilicet & Azahel, suo quisq; Tertium. tēpore, ad p̄liandū cōtra Israhel ascēdit. ¶ Tertiū scelus eiusdē Azahel regis Syriæ siue Damasci illud fuit, q̄ nō una uictoria cōtentus in Ramoth Galaad, quotiēscūq; & quātūcūq; potuit, pcussit Israhel, & cōcidit in uniuersis finibus eius, sicut postmodū eadē sacra historia 4. Reg. 10. testat. Et pcussit eos (inqt) Azahel in uniuersis finibus Israhel, à Iordane cōtra orientalē plagā omnē plagā Galaad & Gad & Ruben & Manasse, ab Azoer q̄ est sup torrētē Arnon Galaad. & Galaad & Basan. ¶ Porrò Galaad interpretatur aceruus testimonij, significatq; hoc nomen martyres, id est, testes Christi, quorū in p̄secutione ille sæpedictus uertex Carmeli superauit crudelitatē huius Damasci siue regis Damasceni, & tria eius scelera quatuor suis sceleribus abundātius impleuit. Proinde sicut ois sanguis iustus, ita ille, quē tūc Damascus fudit, sup illū uerticē uenire debuit. Sed iā hic quæri p̄t, qūo inter sanguinē iustū sanguis ille Quæstio. possit reputari, quē tūc Damascus effudit: Certū est em̄, qa tūc tēporis miserabilis Israhelitarū idolatriæ cultibus sordebat, quā ob causam tradebat in manū hostiū, iustā dñi sustinēs Responsio. irā. Ad hoc breuiter rñdendū, qa tūc q̄q; in Israhel nōnihil iusti sanguinis erat, testāte dño cum dicit ad Heliam. Et derelinquā mihi in Israhel septem milia uirorum, quorum genua 3. Reg. 19. non sunt incuruata Baal. Septenario numero milium uniuersitas significabatur illorū, qui etiam

etiã in illo tẽpore malo, regnãtibꝰ Achab, & Iezabel, impietati nõ cõsenserũt, latẽtes apud semetipsos, & colẽtes deũ uerũ, deũ patrũ suoꝝ, Ex illis nõnullos ille Damasci beluinus furor trucidauit. Cæterũ & in omnibus, quos peruagãdo dissecuit, nõ merita uitæ, sed ueri dei mentionẽ tam illi q̃ & cæteri persecuti sunt inimici: hoc maxime inuidẽtes, q̃ dicerentur habere deũ uerũ, secundũ inuidiã Cain, qui fratrẽ suũ odio habuit, ob illã solummodo causam, q̃ uisus est illi dignior esse cultor dei. Ego nec illorũ sanguinẽ ab omni sanguine iusto, qui effusus est super terrã, ratio excipit, sentitq̃ iudicio dñi uenisse super illũ Carmeli uerticem, ut exiccaretur, & ut nõ conuerteret eũ dominus, id est, super illius tẽporis populũ Iudaicũ, sub quo, & à quo dñi & prophetaꝝ, sapientiumq̃ & scribaꝝ, quos ipse misit, sanguis est effusus, occidendo, crucifigendo, flagellando, & de ciuitate in ciuitatem persequendo. Gen. 4.

Sequitur. ⊥Et mittam ignẽ in domũ Azahel, & deuorabit domos Benadab, & conteram verticẽ Damasci, & disperdã habitatorẽ de domo idoli, & tenentẽ sceptrum de domo voluptatis, & transferetur populus Syriæ Cyrenen, dicit dñs ⊥Sicut iam supra dictũ est, cũ dicit dñs, oĩa uenire sup generationẽ illã à sanguine Abel iusti, quã intelligimus perexiccatũ uerticẽ Carmeli: nequaq̃ tamẽ à pœna liberi uel imunes sunt quicunq̃ sanguinẽ iustũ fuderũt, sed in proprijs personis pœnã quoq̃ receperũt, cuius uidelicet pœnæ sicut & culpæ, nõnullã hæreditatẽ generationi illi transmiserũt. Itaq̃ qd nũc ait, & mittã ignẽ in domũ Azahel, &c. sic de illa Damasco & de illa Syria facta intelligamus sup tribus sceleribus suis, id est, propter tria scelera sua, q̃ iã supra diximus, ut ignẽ illũ & dispersionẽ, qua illa generatio disperijt sup eis tribus sceleribus Damasci, & quatuor, q̃ suo tempore adiecit, pariter respiciamus. Legimus quippe qd Teglath Falasar rex Assyrius, interfecto Rasin rege Damasci, omnẽ Syriæ pplm in Cyrenẽ trãstulerit. Ob hoc nũc ait, & cõterã uectẽ Damasci, & disperdã habitatorẽ de domo idoli, omnẽ uidelicet Syroꝝ fortitudinẽ, qua uelũti quodã uecte aduersariorꝝ impetus summouebat: & ut ostẽderet uana idolorꝝ auxilia cũ pplus Damasci Assyrio ueniẽte caperet, signãter ait, & disperdã habitatorẽ de cãpo idoli. Simulq̃ luxuriæ populũ arguit, dicẽdo & tenentẽ sceptrũ de domo uoluptatis, quẽ intelligimus Rasin. ¶Quod aũt p̃missum ẽ, & mittã ignẽ in domũ Azahel, & deuorabit domos Benadab, dat intelligi, qd Azahel, regnãtibus, Ozia & Hieroboã, iã i Syria mortuꝰ erat, & ei in regnũ successerat filius suus Benadab: à quo postea oẽs reges Syriæ & Damasci Benadab uocabulũ possederũt. Quapropter nõ dixit, mittã ignẽ in Azahel, sed in domũ Azahel, id est, in domũ eius regiã, cui Benadab filius eo tẽpore præerat. Veruntamẽ hoc aperte scriptura nõ dicit, qd ignis materialis domũ eius cõflagrauit, siue qñ regnãte iã dicto Benadab filio Azahel, Ioas filius Ioahaz Syriã pcussit: siue qñ rex Assyrioꝝ Rasin interfecit. Benadab regnante scripsit Amos.

Sic eñ scriptũ est: Mortuus est aũt Azahel rex Syriæ & regnauit Benadab filius eius pro eo. Porrò Ioas filius Ioahaz tulit urbes de manu Benadab filij Azahel, quas tulerat de manu Ioahaz patris sui iure pliũ, tribus uicibus pcussit eum Ioas, & reddidit ciuitates Israheli. 4. Reg. 13.

Ascẽdit eñ rex Assyrioꝝ in Damascũ, & uastauit eã, & transtulit habitatores eius Cyrenen, Rasin aũt interfecit. Nusq̃ hic uel illic mentio fit ignis, ut possimus ostẽdere materialis incẽdij magnitudinẽ, secundũ altitudinẽ prophetici pconij. 4. Reg. 16.

¶Simulq̃ notandũ, qd contra omnes istas sceleꝝ declamatiões (excepto loco octauo, ubi dicitur, sup tribus sceleribus Israhel) eadẽ pœna ignis eodẽ modo subscripta est, & mittã ignẽ in domũ Azahel, & deuorabit domos Benadab, & mittã ignẽ in murũ Gazæ & deuorabit ædes eius, & mittã ignẽ in Theban & deuorabit ædes Bosræ, & succendã ignẽ in muro Rabath et deuorabit ædes eius, et mittã ignẽ i Moab et deuorabit ędes Carioth, et mittã ignẽ i Iudã et deuorabit ędes Hierlm. Istę sunt septẽ uindictę ignis, scdm tria et q̃tuor scelera, qbus oĩs iusti sanguinis mẽsurã Iuda siue Hierlm illa sæpedicta gñatiõe impleuit, cuius materialẽ ignẽ siue incẽdiũ totus orbis audiuit. Quapropter si historia deficit, q̃ materialis ignis scdm pphetiã hãc illis et illis ædibus atq̃ muris ĩmissus possit oñdi, nihilominus, imò et multo magis, ueritatẽ pphetiæ miremur atq̃ ueneremur adimpletã, iuxta subtilitatẽ suę intẽtiõis: qa nimirũ q̃rũ scelerageẽtiũ ipleuit, earundẽ uindictas igneas illa infelix generatio sup semetipsam trãstulit, ignẽ q̃ cõmeruit, qui hic incipiens, nullũ haberet finẽ, secundũ illã in Deuteronomio dñi sententiã qua dixerat, Ignis succẽsus ẽ in furore meo, et ardebit usq̃ ad inferni nouissima. Segtur. Septẽ hic uindictæ ignis. Deut. 32.

⊥Hec

HEc dicit dominus. Super tribus sceleribus Gazę, & super quatuor non cõuer
tã eũ, eo ꝙ transtulerit captiuitatẽ perfectã, vt concluderet eã in Idumęa, & mittã
ignẽ in murũ Gazę & deuorabit ędes eius, & disperdã habitatorẽ de Azoto, & te
nentẽ sceptrũ de Ascalone, & conuertã manũ meã super Accharon, & peribunt re
liqui Philistinorũ, dicit dñs deus. ¶Quinq; ciuitates Philistinorũ pleriscq; locis nomi
natę sunt, Exẽpli gra, ut illic: Hi sunt autem ani aurei, qs reddiderũt Philistiim ꝓ delicto suo
Azotus unum, Gaza unũ, Ascalon unum, Geth unum, Accaron unum. Istas hic omnes
præter unam Geth sermo propheticus nominatim cõmemorat, sed eandẽ uidelicet Geth
non omnino ꝓterit, dũ cæteris nominatis tandem ait, & peribũt reliqui Philistinorum. De
ista gẽte, id est, de Philistiim, hoc sciendũ. quia filijs Israhel ascẽdentibus de Aegypto per
mare rubrũ prima inuidit. Primam enim hanc inter cæteras gentes tunc tpis nominatã au
dimus in illo dolore inuidiæ ex cantico Mosi: Ascenderunt (inquit) populi & irati sunt, dõ
lores obtinuerũt habitatores Philistiim: Tũc cõturbati sunt principes Edom &c. Inter do
lentes dolorẽ inuidiæ, primos posuit habitatores Philistiim. Videretur ergo in ordine gen
tium sceleratarũ prius debere posuisse scelera Philistiim q̃ scelera Damasci siue Syriæ. Sed
ad hoc sciendũ, quia etiã añ exitum de Aegypto, immo & ante discessum Israel in Aegyũ
Syriam in pſecutione sanctorum proprius liuor excitauit, testante eodẽ Mose, cum in Deu
teronomio dicit. Suscipiensq; sacerdos cartallũ, ponet ante altare Dñi dei tui, & loqueris in
conspectu dñi dei tui. Syrus persequebatur patrem meum, qui descendit in Aegyptum, &
ibi peregrinatus est in pauciſſimo numero, creuitq; in gẽtem magnam & robustam: & cet.
Syrus (inquit) id est, Laban de Mesopotamia Syriæ, assumptis fratribus suis persecutus est
patrem meũ Iacob, quem & cõprehẽdit in mõte Galaad, sed uidit in somnis dicentẽ deum
Caue ne quicq̃ aspere loquaris contra Iacob. Illa persecutio Syri iam tũc, & periculosa fuit
& magnã persecutionem significauit, qua iã humiles persequi incipiebãt superbi secundũ
interpretationẽ ipsius noĩs Syri. Syrus nãq; iterpretat sublimis. Recte igitur nõ añ sed post
Syriã siue Damascũ hic ponitur Philistiim, nõ ob istã solũmodo causam, uerũetiã qa sic ũ
superius dictũ est, ubi initiũ effusum est iusti sanguinis, qñ fratrẽ suũ Abel iustũ Cain fune
stus occidit. ¶Itẽ recte q̃ritur, cur in capite cõdẽnationis Philistiim, Gaza potius q̃ Azo
tus siue Ascalon aut certe Accaron posita sit, dicendo, sup tribus sceleribus Gazæ. Ad qđ
dicẽdũ, qa Gaza potius Iudaici sceleris simul & dãnationis triste pſagiũ ptulit, uidelicet eo
ꝙ apud illam Sanson fortiſſimus & occubuit & plures, q̃ uiuus occiderat, moriẽs occidit.
Quo tandẽ in facto Gazæ siue Philistiim scelera, qbꝫ de nũero iã dictũ est, denotat? Eo ꝙ
(inqt) trãstulerit captiuitatẽ pfectã, ut cõcluderet eã in Idumæa. Hoc uidet dicere, ꝙ Gaza
captiuitatẽ ex pplo Iudęoꝝ duxerit, & ꝙ Idumęis uẽdiderit qs ceperat ex Iudęis. Verũ hoc
etsi factũ est, tñ nõ tã clare factũ ẽ, nec tãta captiuatoꝝ, siue uẽditoꝝ multitudine, ut sacris hi
storijs traditũ sit, atq; iccirco res minor uidet, q̃ ut prophetica declamatiõe siue cõquestione
digna sit. Altius ergo quærẽdũ, qd Gaza siue Philistiim, cõspiratiõe habita cũ Idumæũ,
cõtra populũ dei fecerit. Iã ante dictũ, qa filijs Israhel ascẽdentibus de Aegypto p mare ru
brũ, gens Philistiim prima inuidit. ¶Sciendũ aũt nec dubiũ est, ꝙ si Idumæi, filij uidelicet
Esau, filijs Israhel tanq̃ fratribus suis, ut iure debuissent, auxiliũ ferre uoluissent, & Philis
tiim & Chananęi, de qbus postmodũ dicẽdũ erit, nõ tã facile illis obsistere tẽtauissent. Pro
inde itẽ & illud nõ dubiũ est, quin prima illis cura fuerit, antiquã inuidiæ flãmã, quã habue
Esau cõtra fratrẽ suũ Iacob, resuscitare in gẽte eiusdẽ Esau. i. in Idumæis, imò & augere ma
lis pſuasionũ flatib⁹, ut sibi cæteris gẽtibus potius q̃ Israhelitis Idumęi cõsentirẽt, secũq; cõ
tra illos cõmunes inimicitias susciperẽt. Hoc primi feciſſe Philistiim uigilãter attẽdẽtibus
scriptura iudice probant. Scriptũ ẽ enĩ. Igit cũ emiſisset Pharao pplm, nõ eos duxit dñs pua
terrę Philistiim, q̃ uicina ẽ. reputãs, ne forte pœniteret eũ, si uidisset aduersum se bella con
surgere, & reuerteretur in Aegyptũ. Si uidisset (inqt) aduersum se bella cõsurgere, qđ utiq; fa
ret, nã iã tũc (ut supra dictũ ẽ) dolores obtinuerũt habitatores Philistiim. Nec uero ab re
cõsensu fratrũ Israhelis, id est Idumæoꝝ, hoc facere leuiter ausi fuissent, imò & cõem cũ illi
lis cõspirationẽ eãdẽ ꝙ pparauerãt uolũtatẽ. Hoc ex eo satis liq̃t, ꝙ filijs Israhel declinãtib⁹
Philistiim, primi ex cunctis gentibus armati occurrerũt eisdẽ sui fratres Idumæi, sicut scri
ptum est,

Quinq; ciuitates Philistiim.

1.Reg.6

Deut.32.

Obiectio.

Solutio

Deut.26.

Gene.31.

Quæstio de Gaza.

Iud.16.

Conspiratio Philistiim & Edom cõtra filios Israhel.

Exo.13.

Deute.32.

Nu.20.

ptũ est. Misit nũcios Moses de Cades ad regẽ Edom, q̃ diceret. Hæc mãdat frater tuus Is- Num. 20
rahel, Obsecramus, ut nobis transire liceat p̃ terrã tuã. Ad hæc rñdens Edom, non transibis
(inq̃t) p̃ me, alioquin armatus occurrã tibi. Rursus supplicãtibus rñdens, ait. Nõ transibitis
Statimq̃ egressus est obuius cũ infinita multitudine & manu forti, nec uoluit acquiescere
deprecãti, ut cõcederet trãsitũ p̃ fines suos. Quãobrẽ diuertit ab eo Israhel. Igitur dubitare
opus nõ est, quin illuc propheta respexerit, ut diceret, eo q̃ trãstulerit captiuitatẽ pfectã, ut
cõcluderet eã in Idumæa. Perfectã nãq̃ captiuitatẽ. i. filios Israhel cõsummata atq̃ trãsacta
captiuitate siue peregrinatiõe de Aegypto ascẽdentes transtulit. i. declinare & p uiã deserti
circuire fecit. Quod nisi dñs p̃uidisset, & si Israhelẽ p̃ terrã Philistiim duxisset, utiq̃ cõclu-
sissent eos Philistiim in Idumẽa. i. armatis occurrẽtibus Idumẽis (sicut iã dictũ est) ipsi à ter
go insecuti fuissent, & ita cõclusos oppressissent, ac proinde pœniteret Israhelẽ de Agypto
exisse, cũ uideret undiq̃ aduersum se bella cõsurgere. ¶ Horũ scelerũ, q̃ in hoc facto nume-
rant, mẽsurã illa generatio Iudaici populi, de q̃ sæpe dictũ est, taliter impleuit. Credẽtibus
in Christũ plurimis, & ad p̃dicationem euãgelij transeuntibus rubrũ mare baptismi, dolo-
res obtinuerũt Iudæos cũ scribis & pharisæis, & trãsferre conati sunt illos, ut cõcluderent
in Idumæã: nimiũ q̃ institerũt, summittẽdo pseudoapl'os, ut inducerẽt eos in suas terrenas
& carnales cæremonias, sicut in actibus Apl'orũ scriptũ est, & quidã descẽdentes de Iudea Act. xv.
docebãt frẽs, qa nisi circũcidamini scdm legẽ Mosi, nõ potestis salui fieri. Itẽ surrexerũt aũt
quidã de hæresi pharisæorũ, q̃ crediderũt, dicẽtes, qa oporteret circũcidi eos. p̃cipere q̃q̃ ser
uare legẽ Mosi. Hæc & similia dicẽtes & faciẽtes, nõ minimas euangelio Chri seditiones
excitauerũt. Itaq̃ sup tribus sceleribus Gazę, & sup quatuor nõ cõuertã eũ inquit, subaudit
uerticẽ Carmeli, id est, illã generationẽ Iudaici populi: sup quam, sicut cætera oia, ita & ista
tria scelera Gazæ, cũ suis quatuor iuste uenerũt: Quia sicut Gaza siue Philistiim & mala
uolũtate inuiderũt, & facto p̃secuti sunt, & q̃d potuerũt, aduersari nõ destiterũt: ita ipsi q̃q̃
euãgelio Chri & mala uolũtate inuiderũt, & facto aduersati sunt, & nũc usq̃ blasphemare
nõ desinũt: quartũ habẽtes scelus in eo, qđ legẽ et prophetas ecõtra testificãtes audire cõtẽ-
nunt. ¶ Et mittã (ait) ignẽ in murũ Gazæ, & deuorabit ædes eius, & disperdã habitatorẽ de
Azoto, & tenẽtẽ sceptrũ de Ascalone, & cõuertã manũ meã sup Accharon, & peribũt re
liqui Palestinorũ, dicit dñs. Hæc iuxta literã ubi uel q̃n insigniter facta sint sacra nõ narrat
historia. Cæterũ in illã generationẽ ita factũ est. Misit nãq̃ dñs ignẽ in murũ eius p̃ Roma
norũ manus, & deuorauit ædes eius, & disperdit habitatores de Hierusalẽ & tenẽtẽ sceptrũ
ut iã nõ habeãt regẽ siue regnũ, q̃ regẽ suũ Chm negauerũt. Et cõuertit manũ suã sup eos,
quicũq̃ igni iã dicto supfuerũt, ita ut dispergerent, et in oẽs gẽtes captiui ducerent. ¶ Noia Interpretatio
ipsa, Gaza, Azotus, Ascalon, et Accharon, et Philistiim generatiõi tali congruunt. Gaza quinq̃ urbiũ
quippe sonat fortitudinẽ, et Iudæorũ designat rebellionẽ aduersus ueritatẽ. Azotus inter- Philistiim
pretat ignis uberis siue patrui, et ardẽtẽ in illis significat inuidiã patris eorũ diaboli, q̃ exube
rat in eis. Ascalon interpretat ignis homicida, et homicidialẽ illorũ furorẽ designat. Accha
ron sterilitas et iopiã illorũ, qa fructũ spũs fugiũt, et paleã lr̃æ sectant, significat. Philistiim
potione cadẽtes et illorũ uere ebriosum hoc noie intelligimus scãdalũ, iuxta illud qđ in psal Psal. 68.
mo scriptũ est. Fiat mẽsa eorũ corã ipsis in laqueũ, et in retributionẽ et in scãdalũ. Obscurẽ-
tur oculi eorũ ne uideãt, et dorsa eorũ semp incurua. Sequitur. ¶ Hec dicit dñs, Super
tribus sceleribus Tyri, & super quatuor non conuertã eũ, eo q̃ concluserit captiui
tatẽ perfectã in Idumẽa, & non fuit recordata fœderis fratrũ, & immittam ignẽ in
murũ Tyri, & deuorabit ędes eius. ¶ Eandẽ impietatẽ quã imputauerat Gazæ, imputat
et Tyro dicens, eo qđ cõcluserat captiuitatẽ in Idumæa. Quod ut idẽ clarescat ex authori- Num. 20
tate scriptutæ, quando uel quomodo factũ sit, supra memoratæ sequẽtia historiæ respicia-
mus. Præmisso qđ rex Edom postulãti Israheli trãsitũ p̃ terrã suã negauit, statimq̃ egressus
est obuiã cũ infinita multitudine et manu forti, protinꝰ subiũgit. Qđ cũ audisset Chananæꝰ
rex Arath, q̃ habitabat ad meridiẽ, uenisse scilicet Isrl̃ p̃ exploratorũ uiã, pugnauit cõta illũ,
et uictor existẽs duxit ex illo prædã. Pro Chananæo Tyrũ hic positã arbitramur, dictum-
q̃ esse super tribus sceleribus Tyri, pro eo ut diceretur, super tribus sceleribus Chananæi.
Tyrij nanq̃ et Sydonij de Chananæis sunt. ¶ Quid si quæritur, cur nomen Tyri potius q̃

Chananæ-

Gentes q̃ edẽ runt Israhel gratis.

Chananæorũ uocabulũ hic scribere placuit, scire debemus quia solas gentes illas propheticus spũs in hoc ordine cõdemnare proposuit, quæ nihil ab Israhel læsæ sunt, & gratuitas contra illũ inimicitias susceperunt, cũ ille non quæreret terras eorꝝ. Porrò terrã Chanaan obtinere quærebat, & ad possidendã illam ex Aegypto ascenderat, & iccirco Chananæus uniuersus non ita gratuitas contra Israhel inimicitias exercebat. Tyrũ & Sydonẽ, quãuis & ipsæ (ut iam dictũ est) de Chananæis essent, Israhel, ut posset, intendisse uel cõtra eas pugnasse non legitur. Itaq; suppresso uniuersali noĩe Chananæi, nomen ponitur Tyri, eoq; Israhelẽ gratis oderit sicut Syria & Phylistĩm et Edom et filĩ Ammon et Moab: quorum terras dñs neq; promiserat neq; dare uolebat illi. ¶ Nunc demũ uideamus utriusq; loci nõ nullã in eodẽ scelere distantiã. Dixerat de Gaza, eo qđ transtulerit captiuitatẽ perfectã, ut concluderet eã in Idumæa: de Chananæo, id est de Tyro, nunc dicit, eo qđ concluserit captiuitatem perfectã in Idumæa. Denicq; transtulisse intentione cõcludendi minus est, q̃ cõclusisse. Sic in memoratis rebus euenisse manifestũ est. Illic em̃ Phylistĩm perfectã captiuitatẽ illã de Aegypto ascendentẽ in Idumæa non conclusit, sed tantũmodo concludere parata fuit, quãobrem et dñs Israhelẽ circumduxit per uiam deserti, unde et imputatur Phylistĩm, qđ captiuitatem transtulerit, et deinde Idumæa illi armata occurrit. Porrò de Chananæo, pro quo intelligimus hic positũ nomen Tyri, scriptũ est, quia cõclusum inter se et Idumæã Israhel oppugnauit. Tunc nanq; uenerat Israhel, uenerat in monte Hor, quæ est in finibus terræ Edom. Præmissoq; quãobrem diuertit ab eo Israhel, cunq; castra mouissent de Cades, uenerunt in montẽ Hor, qui est in finibus terræ Edom, ita subsequitur. Quod cum audisset Chananæus rex Arath, qui habitabat ad meridiẽ, uenisse scilicet Israhel per exploratorũ uiam pugnauit contra illũ. Hoc nimirũ conclusisse fuit. Illud aũt tantũmodo in uoluntate fuit Phylistĩm, et iccirco de Gaza dictũ est, quia transtulit ut cõcluderet. Hic auiẽ de Tyro dicitur quia conclusit. ¶ Notandũ quoq; q̃ congrue tali in loco, tali in tẽpore uel re mentionẽ faciat captiuitatis. Denicq; hoc uerbo crudelitatẽ uiscerũ illorũ ualde percutit, qui captiuitatẽ perfectã uel consummatã longo tẽpore protractã inuidebant solui, nihil lã si à captiuis illis, quoꝝ captiuitas talis fuerat, ut oẽs homines deberent saltẽ pro cõmuni humanitate cõmisceri, et dicere tale quid, ut ille Iethro de Madian, cognatus, id est, socer Mosi. Benedictus dñs qui liberauit uos de manu Aegyptiorꝝ, et de manu Pharaonis. Nunc cognoui quia magnus dñs super oẽs deos, eo qđ superbe egerit contra illos. ¶ Itẽ et illud notãdũ, qđ cũ dixisset, eo quod concluserit captiuitatẽ perfectã in Idumæa, addidit pluraliter, et nõ sunt recordati fœderis fratrũ. Quinã erant qui non sunt recordati fœderis fratrũ? Nimirũ Tyrus siue Chananæus et Idumæa. Ambo nãq; consiliũ ineuntes, unã eandemq; uoluntatem habuerunt Idumæa siue Edom, ut contra fratrẽ de captiuitate reuertentẽ armatus exiret: Chananæus ut Idumææ malitiã aduersus fratrem approbaret, pariterq; accurrẽdo cũ armis fraternũ odiũ sibi placere ostenderet. Ita fœdus fraternũ, fœdus naturale, alter illorũ impugnauit, alter ut impugnaretur adiuuit. Præterea fratres quodammodo Iudæorum Tyrĩ fuerũt, eo quod Hyram princeps Tyri cũ Dauid atq; Salomone habuerit amicitias in tantũ, ut et ille in ædificationẽ templi atq; palatĩ ligna cedrina ratibus Ioppen usq; perduceret, et hi frumẽtũ et oleũ Tyrĩs largirentur, et uiginti urbes in Basan ei donodarent, quas ille, quia graminibus plenæ erant, suscipere noluit. Verũ quid post illã societatẽ, ante tempora prophetiæ huius fecerit Tyrus cõtra Israhel siue contra Iudam, et quomodo uel quando cõclusserit captiuitatem perfectam, sacra nõ narrat historia. Item, quod dicit deinde. Et immittã ignẽ in murũ Tyri, et deuorabit ædes eius: sacris literis aperte traditũ nõ inuenitur. Et quidẽ Nabuchodonosor Chaldæorꝝ rex Tyrũ expugnauit et cepit, secundum prophetiã Ezechielis dicentis. Circũdabit te munitionibus, et cõportabit aggerẽ in Aegypto, et rursum, Nabuchodonosor rex Babylonis seruire fecit exercitũ suũ seruitute magna aduersus Tyrum, &c. sed cuncta hæc absq; ignis cõflagratione fieri uel perfici potuerunt. ¶ Itaq; quoquo modo in illã Tyrũ uindicatũ sit, illud dubiũ non est, quin super generationẽ illã sæpe dictã scelera eiusdẽ Tyri, sicut et cætera oĩa, uenerint: quia quod Tyrus fecisse arguitur, illa spiritualiter impleuit, persequendo (ut superius iam dictũ est) fidem euangelij Christi. Proinde cũ dicit, super tribus sceleribus Tyri, et super quatuor nõ conuertam eũ, subaudiẽ

Crudelitas'ea cũ cõtra Isrl'.

Exo.18.

Tyrii q̃si frẽs erant Israhel.

3.Reg.5.9.

Ezech.26.

subaudiendū est (ut in cæteris) uertice Carmeli. Neq; em̄, q̄ dicit eū, referri potest ad Tyrum, cū Tyrus fœminini sit generis. Cur aūt uertex Carmeli illā, q̄ dominū crucifixit, generationē significet Iudaici populi sepe dictū est, & in hac serie lectionis memoriter tenendū est. Sequit. ¶ Hec dicit dñs super tribus sceleribus Edom, & super quatuor non conuertā eū, eo quod persecutus sit in gladio fratrē suū, & uiolauerit misericordiā eius, & tenuerūt ultra furorem suum, & indignationē suā seruauerit usq; in finem. Et mittā ignē in Theman, & deuorabit ędes Bosrę. ¶ Ecce iā tertio culpatur Edom. Primo cū Gaza siue Philistijm, deinde cū Tyro sceleribus arguebatur, nūc in sua tantū p sona dicitur, quid fecerit, & quid recipere mereatur, & merito cū singulæ gentes, singulis uicibus coarguāt, iste Israhelis frater impius, tertio in iuditiū sermonis diuini protrahit, eo quod fratrē suū in gladio p̄secutus sit, & misericordiā eius uiolauerit. Leuemus oculos nostros superius, & statum illius consideremus tēporis, q̄n Edom transitum (sicut iā dictum est) fratri suo Israheli per terrā suā non cōcedens, etiā armatus contra illū exiuit cū infinita multitudine & manu forti, & tunc intelligemus, quanta misericordiæ uiolatio fuerit. Israhel de captiuitate dimissus egrediebatur, ipse autem Edom in suo monte habitabat diues, & robustus. Cunq; esset illius frater Uterinus, ex eodem patre, & uno (ut Apostolus ait) concubitu pariter generatus, sic uniuersos germanitatis naturales occlusos tenuit affectus, ut crudelior contra illum nulla esset ex cunctis gentibus, & cæterarum gētium roboraret manus, persecutionis & odij primus autor & p̄uius. Nec uero contra hominē fratrē, sed contra deum erat odium eius. Quam em̄ ob causam tali uel tanto cōtra Israhelem odio ferebatur? Nimiq; propter benedictionē, qua sibi frater ita domino disponēte fuerat p̄latus. Idcirco cum dixisset propheta, eo quod persecutus sit in gladio fratrē suū, & uiolauerit misericordiā eius, addidit, et tenuerit ultra furorē suū, et indignationem suā seruauerit, usq; in finē. Furorē et indignationē illā dicit, qua furens et indignās Edom, id est Esau, semper odio habens Iacob dixit in corde suo. Venient dies luctus patris mei, ut occidā Iacob fratrem meū. Hoc ꝓpositū odij paterni posteritas, de qua nūc sermo est, usq; in finē seruauit, agendo pro posse qcquid furor et indignatio suggessit. Et qdē q̄diu filij Israhel in Aegypto seruierūt, et tam duræ seruitutis pensum Pharaoni, et Aegyptijs illudētibus in luto et latere soluerūt, cōsolabatur se nequiter in illo fratre maligno Edom paululūq; requiescebat odij spūs, nō dubiū sibi fore existimās, qđ cassa semp deberet eē benedictio, qua iunior Iacob sibi priori fuerat p̄latus, cū ipse iam regnaret, ille aūt misere peregrinaretur. At ubi magnalia dei facta sunt in Aegypto pro illo fratre suo. Ubi illum egressum esse audiuit in manu potenti et brachio excelso, utiq; non dubiū, quin renouatus sit liuor, exarserit furor, efferbuerit indignatio: quippe qui primus in gladio, perpetuus in odio, frequens contra illū fuit in bello, donec uincente Dauid, p̄sensit quod benedictionibus domini inualidior, Iacob infirmior, Israhele esset indignior, facta est nāq; uniuersa Idumęa seruiens Dauid sub tributo et ipse posuit in Idumęa custodes, statuitq; præsidiū. Idcirco malam ubiq; nimisq; accerbam passim in scripturis sanctis habet memoriā. Omnes homicidæ, uniuersi p̄secutores piorū, nomen eius hereditauerūt. ut uocentur Edom, quia uidelicet cūctoq; ipse fuit exemplū. Exempli gfa. Memēto dñe (inquit Psalmista) filioq; Edom in die Hierusalem, q dicūt exinanite exinanite usq; ad fundamētū in ea. Idem em̄ est ac si dicat, omnes ciues regni dei, exultantes super flumina Babylonis, id est, super decursum cōfusionis huius seculi. Memēto dñe tribulationū, quas sustinemus illatas a filijs Edom id ē ab imitatoribus Esau qui propter seuitię magnitudinē dictus est Edom, quod interpretatur terrenus, siue sanguinolentus, qa ipi cupiūt exinanire Hierusalem usq; ad fundamētū, ut totū funditus destruat fidei et ueritatis ędifitiū. Cunctoq; talium homicidarū maximi et notissimi carnales Iudæi sunt, Abrahę siue Israhel filij sunt. Illi etiā secūdū exēplū prioris Esau, primogenita sua p̄di derūt, scilicet adoptionē filioq; et gloriā et testamentū et legislationē et p̄missa, quę illoq; (ut Aplus ait) esse debuerūt: gētes aūt, secūdū exēplū iunioris Iacob, eadē hereditauerūt. Et sicut ille ascēdenti ex Aegypto Israheli, quāto p carnē ꝓpinquior, tāto p odiū fuit cęte

Edom teraruitur.

Crudelitas Edom cōtra Israhel. Roma. 9

Gene. 27.

2. Reg. 8

Pessimi nominis Edom in scripturis.

Psalm. 136

Carnales Iudęi Edom dicuntur. Rom. 9.

O tis genti

tris gentibus nequiores: sic Iudæi quãto p carnẽ Christo ꝓpinquiores, tãto p inuidiã Chriano ꝓpio, ex q̃ cœpit p̃dicari fides Euãgelica, fuerũt pniciosiores, primiq; añ oẽs gẽtes et maximi inter oẽs gẽtes inimici ac ꝓsecutores. Itaq; & qd nũc dicit, sup tribus sceleribus Edom, & sup quatuor nõ cõuertã eũ, adutrũq; qdem ẽ referẽdũ, maxie aũt ad illũ, q nõ carne sed spũ ẽ Edom, scilicet Iudaicũ populũ, qui p uerticẽ Carmeli sepe dictũ, & adhuc dicẽdũ ẽ significatus. ¶ Huius Edom pœna ignis ẽ, de q̃ iã sepe diximus, q illi generationi, q̃ saluato-

Deut.32. rẽ crucifixit, taliter immissus ẽ, ut succensus a Romanis in furore dñi ardeat usq; ad inferni notissima, sicut ipe in Moyse p̃dixit. Mittã ergo ignẽ in Theman, quæ Idumeorũ regia est, nois aũt interp̃tatiõe uertit in austrũ: & luminosam quõdã ciuitatis Hierosolymæ tẽpli significat gl'am. Q̃dq; dicit, deuorabit ædes Bosrę, nõ alterã ciuitatẽ, sed ipsam Idumæã secũdũ literã significat, secundũ sensum ꝙo mysticũ eandẽ significat Hierosolymã, dei quondã & angelor̃ p̃sidio munitã. Bosra nãq; interp̃tat munita, unde & in Esaia uox admirãtiũ

Esai.63. illa est. Quis ẽ iste, q uenit de Edom, tinctus uestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua, gradiẽs in multitudine fortitudinis suæ. Admiratio nãq; ẽ, q̃ de Idumęis. i. de Iudęis & de ciuitate Hierosolyma, quã suo p̃sidio munierat, talia passus, & suo sanguie aspersus ueniat. Sequit. ¶ Hęc dicit dominus. Super tribus sceleribꝰ filiorũ Ammon, & super quatuor nõ cõuertã eũ, eo q̃ dissecuerit prægnãtes Galaad ad dilatãdũ terminũ suũ. Et succẽdã ignẽ in muro Rabotb, & deuorabit ędes eius in ululatu, in die belli, & in turbie, in die belli cõmotõis, & ibit Melchon in captiuitatẽ, ipse & principes eius simul, dicit dominus. ¶ Ammon iste & Moab, cuius sceleris ꝓtinus dicturus ẽ, ex ꝓpinquitate Abrahę fuerũt, scilicet filij Loth, qui filius fuit fratris Abrahę. Debuerãt ergo & ipsi filij Israhel clementiores cęteris gẽtibus esse, p̃sertim cũ illi nihil eos lęsissent, nęq; terras eor̃ quęsissent. Nã isti sunt q̃rũ terras Israheli dñs noiatim interdixit, iã dictus Edom, et hic Ammon, & sequens Moab. Sic em̃ Moyses in Deuteronomio commemorat. Dixit dñs ad me. Transibitis p terminos fratrũ uestror̃ filior̃ Esau. Videte ergo diligẽter, ne moueamini cõtra eos. Neq; em̃ dabo uobis de terra eorum quãtum p̃t unius pedis calcare uestigium, quia in possessione Esau dedi montem Seyr. Et rursum. Venimus (inquit) ad iter quod ducit in desertum Moab, dixitq; dominus ad me, Non pugnes cõtra Moabitas, nec ineas aduersus eos prælium. Non em̃ dabo tibi quicq̃ de terra eor̃, quia filijs Loth tradidi eã in possessionẽ. Ac deinceps. Locutus ẽ (ait) dñs ad me dicẽs. Tu trãsibis hodie terminos Moab, urbẽ noie Ar, & accedes in uicinã filior̃ Ammon. Caue ne pugnes cõtra eos, nec mouearis ad ꝓliũ. Nõ em̃ dabo tibi de terra filior̃ Ammon, qa filijs Loth dedi eã in possessionẽ. Cũ ergo ꝓpinqui eẽnt Israheli filij Ammon & Moab (ut iã dictũ est) & nihil ab Israhel siue a deo Israhel lesi fuissent, clemẽtiorẽ erga illũ cęteris gẽtibus gerere affectũ debuissent. At illi, sicut Edom, inclemẽtiores ecõtra & impietatis principes extiterũt, testante Psalmista, q cũ dixisset. Simul aduersus testamẽtũ tuũ disposuerũt tabernacula Idumeorũ, & Israhelitę, Moab & Agareni Gebal & Ammon & Amalech, alienigenę cũ habitatibus Tyrũ. Etem̃ Assur uenit cũ illis, subiũxit atq; ait, facti sunt in adiutoriũ filijs Loth. Si inter cęteras gẽtes noũauerat filios Loth, dicendo Moab & Agareni Gebal et Ammon, sed nõ dixerat, quęnã gẽtes in illa cõspiratiõe magis fuissent uehemẽtes. Vt ergo illud q̃ nõ lateret nos, facti sunt (inqt) in adiutoriũ filijs Loth. Notãdũ quippe ꝙ non dixerit, cęteris factos esse in adiutortũ filos Loth, sed cęteros in adiutoriũ filijs Loth. Nõ ergo tã cęteri filios Loth, q̃ filij Loth, cęteros ad inimicitias ꝓtrahebãt cõtra Israhel exercendas. ¶ Recte igit sceleris arguitur Ammon in hoc facto, eo ꝙ dissecuerit pregnãtes Galaad ad dilatãdũ terminũ suũ. Nõ dicit ad uindicãdũ iniuriã suã, siue ad recuperãdũ incõmodũ suũ, sed ad dilatãdũ terminũ suũ, qđ cupiditatis est inditiũ, iniurię intemperamẽtũ, crudelitatis argumẽtũ. Quid em̃ cupidius, qđ iniustius, qđ crudelius, quã pro sola eiusmodi intẽtione pregnãtes dissecuisse? Propterea nõ crudelitatis Dauid arguendus, sed de iusticia ac fortitudine est collaudãdus in eo, qđ et ipse similia uel maiora fecit eis, sicut scriptũ est. Congressus itaq; Dauid oẽm populũ, et profectus est aduersum Rabbath. Cũq; dimicasset cepit eã, populũ quoq; eius adducens serrauit, et circumegit super eos carpenta ferrata, diuisitq; cultris et transduxit in typũ laterũ. Sic fecit uniuersis ciuitatibus filior̃ Ammon. Nõ ingcęudole

Ammon & Moab, cognati Israhel.

Deut.2

Filii Ammõ crudeles contra Israhel. Psalm.82.

Dissecuerũt pręgnãtes ob cupiditatem.

2.Reg.12.

crudele hoc, sed iustū fuit, qa sicut fecerūt ita reddidit eis. Porrò filij Ammon hoc fecisse 1.Reg.ij.
uidentur, regnāte Saul, qñ ascendit Naasammonites & pugnare cepit aduersum Iabes Ga
laad, supplicātibusq; ac dicētibus, habeto nos fœderatos & seruiemus tibi. In hoc (inqt) fe
riā uobiscū fœdus, ut eruā omniū uestrū oculos dextros. At illos percussit Saul, & dispersi
sunt, ita ut nō relinquerētur ex eis duo pariter, & nihil tale tūc fecisse legūtur filij Ammon
qd tanta prophetici spūs cōquæstione sit dignū. Arbitramur ergo prophetā superiorē ma
gis respexisse historiā, scilicet ad tēpora iudicū, qñ Iepthe expetitus est, ut filios Israhel iudi
caret, eo q uir fortissimus atq; pugnator esset, natus de Galaad. Tunc siquidē iratus dñs cō Iud.ij.
tra filios Israhel, tradiderat eos in manus Philistiim & filioꝝ Ammon, afflictiq; sunt & ue
hemēter oppressi p annos octodecim. Pugnabāt (inqt scriptura) filij Ammō cōtra Israhel,
afflictusq; est Israhel nimis. Quibus acriter instātibus, perrexerūt maiores natu de Galaad,
ut tollerēt in auxiliū Iepthe. Cætera legētibus, & disceptationē Iepthe cōtra filios Ammō
uehementē perspiciētibus claret, q afflictionē illā fecerint filij Ammon maxime in Gala
ad, & inter cętera pregnātes q̄q; dissecuerūt, licet hoc ipm uerbū nō ibi scriptū sit: & q ita fe
cerint, ad dilatandū terminū suū. Mandāti nāq; Iepthe regi filiorū Ammon ac dicēti, quid
mihi & tibi est, qa uenisti cōtra me, ille rñdit, & falsum locutus est, qa tulit Israhel terrā meā
qñ ascēdit de Aegypto à finibus Arnon usq; in Iaboc atq; Iordanē. Propterea cōminatur
dñs succēsurū se ignē in muros Rabath, q̄ fuit metropolis Ammonitaꝝ, ut deuorent ædes
illius in clamore & in ululatu uincētis exercitus, in die cōmotionis & turbinis, qñ captiui e
ius Nabuchodonosor uincēte ducent, & idolū Ammonitaꝝ, qd uocatur Melchon. i. rex
eoꝝ feret in Assyrios, & principes eius pariter abducent. Eodē mō quo cætera sup genera
tionē illā sæpedictā, ista q̄q; uenire habebāt q̄ fecerūt filij Ammon: & iccirco q ait dñs, sup
tribus sceleribus filioꝝ Ammō, & sup q̄tuor nō cōuertā eū, referēdū est ad uerticē Carme
li (de q̄ iā dictū est) & propter fastidiū uitādū nō totiens oporteret replicari, nisi memoriæ
uideret expedire legētis. Sequitur. ¶ Hæc dicit dominus. Sup tribus sceleribus Moab CAP. II.
ab, & sup quatuor non conuertā eū, eo q incēderit ossa regis Idumeę usq; ad cine
rē. Et mittā ignē in Moab, & deuorabit ędes Carioth, & morietur in sonitu Mo
ab & clangore tubę, & disperdā iudicē de medio eius, & oēs principes eius cū eo,
dicit dñs. ¶ De Moab & Ammon, maximeq; de Edom iā dictū est, quāti recte arguātur
sceleris, pro eo q cōtra Israhel de Aegypto ascēdentē inimicitias exercuerūt, cū essent car
ne propinqui. De isto q̄rentibus qd sit dictū, eo q incēderit ossa regis Idumææ iā sepulti (q
cū Ioramo rege Israhel & Iosaphat rege Iuda ascēderat aduersum Moab) in ultionē doloris à 4.Reg.3.
Moabitis postea fuisse cōuulsa atq; succēsa. Hæc Hebræoꝝ traditio est. Ob hāc ergo inq
unt causam deus missurū dicit se esse ignē in Moab, q̄ noīe uel metropolis Moabitaꝝ uel
uniuersa significat prouincia, ut deuoret ædes Carioth, qd nomē est ciuitatis. Verū hoc pa
rū uidet ad magnitudinē propheticæ dignitatis, ut qd spūs sanctus loquitur in eis, ex opinio
ne tm̄ Iudaica & nō ex sanctis cōprobet scripturis. ¶ Aliud ergo q̄rimus incēdiū qd fecerit
Moab, sacra referēte scriptura, legimus in libro Num̄. qa Balach filius Sepphor, rex Mo Num̄.22
ab, misit & accersiuit Balaā filiū Beor ariolū, ut ueniret & malediceret Israhel. Quod cū il
le, deo prohibēte, facere nō posset, tandē dixit. Veruntamē pergēs ad ppm̄ meū dabo con Num̄.25
silium, qd ppūs tuus huic ppō faciet. Postmodū scriptū est, & fornicatus ē ppūs cū filiabus
Moab q̄ uocauerūt eos ad sacrificia sua. At illi comederūt & adorauerūt deos eaꝝ, initia
tusq; est Israhel Beelphegor. Magnū illud fuit incendiū, magna libidinis flāma, q̄ cōcrema
uit ppm̄. Et qd illi hoies siue illæ filię Moab, nisi regis Idumęę ossa fuerūt? Quis em̄ ē rex Rex Idumęæ
Idumææ, nisi spūs superbiæ, q dicant sup oēs terrenos. i. deditos cupiditati terrenæ, scdm no spūs superbiæ.
men Idumææ? Nā q p spm̄ superbiæ puenerint ad illud incēdiū carnis suæ, unus pro exem
plo est, de q̄ scriptura refert. Et ecce unus de filijs Israhel intrauit corā fratribus suis ad scor
tū Madianitē, uidēte Mose & omni turba filiorū Israhel, q flebant ante fores tabernaculi.
Magnæ nimirū erat procacitatis & superbiæ, tali in tpe, cū iā dixisset dñs ad Mosen. Tolle cū
ctos principes populi, & suspēde eos cōtra solē in patibulū, itēq; Moses ad iudices Israhel, oc
cidat unusq;sq; proxios suos, q iniciati sunt Beelphegor, & ob istā causam flerēt filij Israhel
ante fores tabernaculi, magnæ (inq̄) erat procacitatis, & intolerabilis superbiæ, uirū ad scortū in

g redi, in contemptū irę celestis, uidentibus cūctis. ¶ Quo ergo melius noīe dignitas ꝓphe
tici spūs fornicatores eiusmodi nūcuparet, q̄ ossa regis Idumęæ. Nunqd filios Israhel de
buit nūcupare? Et qdē ambobus, scilicet Balaā & Balac cōmune cōsiliū, et una fuit inten
Apoc. 2. tio, incendere filios Israhel, sicut in Apocalypsi comemoraī dicēdo, qa habes illic tenētes
doctrinā Balaam, qui docebat Balac mittere scandalū corā filiis Israhel, edere & fornicari
sed nō ita scandalizare ipos potuit filios Israhel, sicut scandalū mittere coram filiis Israhel.
Aliud nāq; est scādalū uidere corā se, aliud scandalizari, & ardētis scādalo libidinis inflāma
ri. Vnde sicut hi qui eiusmodi scandalo nō utunt, recte mēbra dicūtur & sunt Christi regis
gloriæ, sicut ecōtra illi qui taliter scandalizati uel succēsi sunt mēbra dicunt, & sunt prin
cipis huius mūdi regis Idumęæ. Cōuenientius aūt hic dicūtur ossa q̄ mēbra, licet & mēbra
sint uel habeāt ossa, qa uidelicet ignis genuin⁹ ossibus ac medullis insitus est, q tūc adhibita
foris palea, scilicet filiabus Moab & Madian, illicito flāmauit incēdio. Tale nimiꝝ fecisse
incēdiū scelus est, ea pręsertim intētione, ut offensus recederet deus ab Israhel, & ꝓ hoc re
cte redarguit, ut sceleratus Moab. At uero ut iuxta supra dictā Hebræoꝝ opinionē, ossa
mortui hois igne materiali usq; ad cinerē incenderet, nescio utrū pro magno haberi potue
rit scelere, cū fere apud oēs gētes solēne fuerit, corpora mortuoꝝ usq; ad cinerē cōburere
cineresq; ipsos sepelire. Hinc & sepulchra dicūtur busta, uidelicet à cōbustione ut conbu
Iudæi carna- stōrū cadauerꝝ cōtinerēt reliquias. ¶ Rursus ad illā generationē q̄ dīm crucifixit, propter
les dicuntur qd & omnia mala ꝓterita⁹ generationū uenire debuerūt sup eā, istud quoq; scelus talis in
Moab. cendij ptinere nō dubiū ē. Ipsi em̄ & Moab & Idumęi recte dicunt et sunt. Moab quippe
Iohan. 8. interꝑtatur ex pre: q̄ aūt ipsi ex patre sint uel fuerint dīs ostendit dicēs. Vos ex pre diabolo
estis. Ipsi incēderūt ossa regis Idumęæ, imò et ossa ipsi regis fuerunt Idumęæ, regis omniū
Esai. j. fil orū terrenitatis & superbiæ ossa incēsa libidinis igne, testante Esaia q generationē illam
ꝓspiciēs. Audite (inqt) uerbū dīni principes Sodomoꝝ, ꝑcipite auribus legē dei mei pplm
Gomorræ. Idcirco sicut peccati Moab plenitudo, ita et pœnę eiusdē sup generationē illā
uenit adimpletio. Nā q̄ dicit, et mittā ignē in Moab, et deuorabit ędes Carioth, q̄d nomē
ē at ciuitatis in Moab, et morietꝰ in sonitu Moab, et clangore tubæ, et disperdā iudicem de
medio eius, et oēs principes eius interficiā cū eo. Quis nesciat totū Romano pactū esse ex
cidio? De tribus sceleribus et de quatuor et de eo q̄d dicit, nō cōuertā eū, et sepe dictū est
repetere fastidiosum ē. Sequitur. ¶ Hęc dicit dīs. Super tribus sceleribus Iuda, ꝛ
super quatuor nō cōuertā eū, eo quod abiecerit legē domini, ꝛ mādata eius nō cu
stodierit. Deceperūt em̄ eos idola sua, post quę abierūt patres eorū. Et mittā ig
nē in Iuda, ꝛ deuorabit ędes Hierusalē. ¶ Ecce et in isto nulla est distinctio gētilis et Iu
dęi. Sermo diuinus, iudex æquus, nulli ꝑsone parcit, dū Iudā ęque ut Syrū, ut Allophylū,
ut Tyriū, ut Idumęū, ut Ammonitē, ut Moabitē, librata ferit sententia iuditq; nec in pena
disiūgit, quos culpa coniūxit. Quod si subtilitas q̄ritur rationis, qs dignius debet puniri, q̄
illi, qui nō tantū naturalē, ut ceterę gētes, sed scriptā q̄q; legē accepit? Vnde notādū, q̄d pre
dictis gētibus nō exprobrat abiectionē legis deie, t cōtemptū mādatoꝝ illius, sed uiolatio
nē ꝓpriorū uiscerꝝ et quod sine affectione, absq; misericordia, cūcta crudelia fecerint, nullā
habentes respectū cōmunis humanitatis, nullū saltē attendētes affectū notę ꝓpinquitatis
Iudę aūt exprobrat q̄ abiecerit legē dīni, et mādata eius non custodierit. Quæ quia abiect,
atq; cōtempsit ordinē et uiā, deceperūt eū Idola sua. Quāuis em̄ dicit, deceperunt eū Idola
sua, nihilominus et illud cōstat, qa nō poterat ante ab Idolis decipi, nisi legē dīni reppulisset,
et mādata eius nō fecisset. Hęc sunt Idola, post quę abierūt prēs eorum in Aegypto, bouis
Aegyptij simulachra fugiētes et adorantes Beelphegor, et colentes Astaroth et Baalim.
4. Reg. 21. Nec uero leuiter decepti fuerūt, sed adeo pro Idolis suis insanierūt, ut ꝓphetas occiderent
reges eoꝝ, et sanguie innoxio replerēt Hierusalē usq; ad os. Vnde et cōminatur dīs, in Iu
dā se ignē fore missurꝰ, q deuoret ędes et fūdamēta Hierusalē, q̄d et factū ē. Quod si oīa ue
nire debuerūt sup generationē illā a sanguie Abel iusti (ficut iā sepe diximus) quāto magis
ista, quæ hic Iuda feciſſe culpatur? Nempe ita diximus et dicimus, omnia uenire super ge
nerationē illā, quæ passi sunt sancti à sanguine Abel iusti, qbuscūq; gētibus uel hoibus san
guinē iustū effundentibus. Vt illū maxime sanguinē, quē Iuda effudit, illuc redūdare non

ignoē

ignoremus. Vtrunq; nãq; dixit dñs. Væ (inquit) uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarũ, & ornatis monumẽta iustorũ, & dicitis: Si fuissemus in diebus patrũ nostrorũ, nõ essemus socij eorũ in sanguine prophetarũ. Itaq; testimonio estis uobismetipsis, quia filij estis eorũ qui prophetas occiderũt. Et uos implete mensurã patrũ uestrorũ, serpẽtes, genimina uiperarũ. Hoc nimirũ generatiõi illi dixit de patribus illis, quorũ & secũdũ carnẽ & secundũ iniquitatẽ posteri siue hæredes homicidæ Iudæi fuerũt: qui ipsum, qui hæc loquebatur, postea Christũ occiderũt. Iterũ ut ueniat (inquit) sup uos ois sanguis iustus qui effusus est sup terrã à sanguine Abel iusti, &c. Prius nimirũ fusus fuit sanguis Abel iusti, q̃ fierẽt patres, quorũ de carne genitos se esse gloriantur Iudæi. Ergo & cæterarũ gentiũ, de quibus iã supra dictũ est, & Iudæ, de quo nunc sermo est, scelera uel mala super generationẽ illã uenire debuerũt. Igitur super tribus sceleribus Iuda, & super quatuor non conuertã eũ, id est, iniquũ filiorũ cœtũ, qui per uerticẽ Carmeli designatur, derelinquã propter scelera patrũ, quorũ ipsi mensurã impleuerũt, factũ est & qd hic in prophe ta dicit dñs: Mittã ignẽ in Iudã, & deuorabit ædes Hierl'm, & qd p semetipsum ait idẽ dñs, Ecce relinquẽt uobis domus uestra deserta: & fere nemo est q hoc factũ eẽ nesciat. Sequtur. ¶ Hæc dicit dominus. Super tribus sceleribus Israhel, & super quatuor non conuertã eũ, pro eo quod uenditerit argento iustũ, & pauperẽ pro calciamẽtis, qui cõterunt sup puluerẽ terræ capita pauperũ, & uiã humiliũ declinant, & filius ac pater eius introierũt ad puellã ut uiolarent nomẽ sanctũ meũ, & super uestimẽtis pignoratis, accubuerũt iuxta omne altare, & uinũ damnatorũ bibebãt in domo dei sui. ¶ Circa montẽ Carmeli arduã quasi ascẽsus uiã terimus, totiens eundo & redeũdo illuc, quotiens dicit dñs, nõ conuertã eũ super tribus & quatuor sceleribus. Deniq; ubicũq; uel quotienscũq; in hoc ordine scelerũ siue sceleratorũ, nõ cõuertã eũ, audiuimus siue legimus: mõrẽ Carmeli, qui in exordio pscriptus est, subintelligimus, p quẽ & superbiã significari diximus Iudaismi carnalis, secundũ nomẽ ipsum Carmeli, qd interpretat scientia circũcisionis, maximeq; illã generationẽ, q̃ saluatorẽ crucifixit. Sequẽtẽ nos lectorẽ (si qs est q legẽdo sequi, uel sequẽdo hæc legere uelit) fatigatũ esse arbitramur, dũ totiẽs ad eundẽ Carmeli uerticẽ reuertitur: uelut si alte subrectũ & nubibus imminẽs castrũ, in mõtis uertice, totiẽs adire cogat anhelo spũ. Verũ quisquis ille est, æquanimis ut sit rogamus, iã finis est, circũductione hac uel recursu nõ fatigabitur ulterius. Sup tribus (inquit) sceleribus Israhel, & super quatuor nõ conuertã eũ. ¶ Memores propositi iã nos esse cõuenit, quo initio prophetę huius pmisimus, tũc dicturos esse nos cur terræmotus fecerit mentionẽ, quãdo pro necessitate mystici sensus inueniendi scrutaremur Carmeli uerticẽ, uidelicet ubi pmisso, uerba Amos, q fuit in pastoralibus de Thecue, q̃ uidit sup Israhel in diebus Oziæ regis Iuda, & in diebus Hieroboam filij Ioas regis Israhel, subiunxit atq; ait, ante duos annos terræmotus. Tunc Hebræi terremotũ accidisse memorãt, qñ Ozias rex Iuda indebitũ sibi uendicans sacerdotiũ, lepra in fronte pcussus est. In cõmemoratione ergo terræmotus mentionẽ q̃q; fecit lepræ illius. Cur hoc? Iccirco uidelicet, qa frons Oziæ regis, q̃ sublimior atq; erectior ẽ pars corporis idem significat qd hic uextex Carmeli, & lepra frontis, id est, qd siccatio uerticis Carmeli, scilicet abiectionẽ supbiẽtis & elatæ generatiõis q̃ dñm crucifixit. Sicut i Maria sorore Mosi, qñ cõtra Mosen supbiẽdo murmurauit, & ob hoc plaga lepræ pcussa ẽ, ita & in rege Ozia, q sacerdotiũ supbiẽdo usurpauit, & ob hoc lepra in fronte pcussus est: una eadẽq; significatiõe supbæ illius generatiõis. Differt tñ in eisdẽ significatio pestis eiusdem. Maria nãq; propter lepræ immũditiã separata septẽ diebus extra castra, & postea reuocata recipiẽdã nouissime significat synagogã, ab infidelitatis lepra curatã, cũ plenitudo gentium intrauerit, sicut aplus ait: Ozias aũt leprosus pmanẽs usq; ad diẽ mortis suæ, incurabile significat peccatũ eiusdẽ synagogæ pro parte illius sæpedictæ generatiõis & oĩm Iudęorũ q nũc interim uita excedũt, leprã habẽtes ppetuã: nec in hoc seculo nec in futuro curandã. Et Ozias quidẽ fortitudo dñi interpretat, sed hoc nomẽ generatiõi illi nõ nisi p antiphrasim, siue pironiã cõgruit, qa fallitur quasi fortiter agẽs, dũ blasphemãdo Christũ, deo sese obsequiũ præstare profitẽi, filius eius Ioathan, qd interpretatur dñi cõsummatio siue pfectio, regens domũ regis leprosi, iuniorẽ significat ex gẽtibus pplm cõsummatæ & pfectæ fidei, cui datũ

Mat. 23

Terræmotus ẽpe Amos

2. Para. 26

Num. 12.

Ro. 11.

Mat. 12.

Mat. 23. est regnū dei, sicut p̄dixerat dñs. Auferet à uobis regnū dei, & dabitur gēti facienti fructus
eius. Nec illud à mysterio uacat, q̄ illa plaga lepræ in summitate regiæ frontis cū terræmo-
Mat. 27 tu accidit. Sic etenī qñ infelix generatio tali sese lepra dānauit, dicēdo, Sanguis eius super
nos & sup filios nr̄os, dño postmodū spīm tradēte, terra mota est: & deinde ad excidiū gēt
eiusdē Romanus orbis cōmotus est. Interim cōstat prophetā, synagogæ unā eandēq; abie
ctionē propter superbiā paucis in uerbis, & p̄ lepram regiæ frontis, & p̄ siccitatē denotasse,
Carmelus duplex 3. Reg. 25. 3. Reg. 18. ticis Carmeli. Sunt aūt duo montes qui uocātur hoc noīe, alter in quo fuit Nabal Carmel⁹
maritus Abigail, ad australē plagā: alter iuxta Ptolomaidē, mari imminēs, in quo Helias
propheta flexis genibus pluuias impetrauit. Carmelū hūc, ubi post siccitatē trium annorū,
& semissis pluuia data est, hic placet intelligi. Nec em̄ dubitandum est spīritū sanctum in p
pheta loquentē, rem gestā respexisse illius miraculi, quod ante annos nō ualde multos accid
derat filīs Israhel, nimirū in figura, sicut & cætera fere omnia. Quid em̄ fuit, quod Helias
cœlū clausit, nisi quia Chrūs Aplōr̄ ora synagogæ peccatrici occlusit, & populo, qui illā
reiecit & recessit, relicta illis siccitate & fame audiendi siue intelligēdi uerbū dei? Itē qd est,
qd rursum orante Helia in uertice Carmeli, facta est pluuia grandis, nisi q̄ rursus recipiet Is
rahel rorē fidei, pluuiāq; salutis, cū plenitudo gentiū uenerit? Tanta nūc interim est infidel
litatis siccitas, quantā merētur scelera tria, & quatuor totiens hic repetita: quæ cum septem
Mat. 12. sint, illos arbitramur esse spūs, de quibus in euangelio dñs, præmisso, cū immundus spūs ex
Septē uindi ctæ ignis, iux ta septē gen tes hic posi tas. ierit ab homine, ita concluſit. Et tunc uadit, & assumit septem alios spūs nequitiores se, &
ingressi uabitant ibi. Item, pœna propter eandē infidelitatis siccitatē tanta est, quantā inte
ligi oportet per septem ignis uindictas in hac lectione ordinatas, pœna uniuersalis, pœna
interminabilis, secundū significationem numeri septenarij, numeri insolubilis. Quia uidelī
cet, sicut scelera omniū gentiū, sic & uindictæ super illam generationē uenerunt omniūg
tium, quæcūq; sanguinem iustū fuderunt. Notandū quippe, q̄ tantum hic in octauo loco,
cū dicitur super tribus sceleribus Israhel, non repetitur uindicta ignis, ut (ficut iam dictum
est) tantūmodo septem sint quo numero solet uniuersitas significari. Simulq; sciendū, sep
tem tantūmodo gentes hic esse nominatas, quia uidelicet Iuda & Israhel gens una est natu
ra, sed scismate diuisa, ex quo scidit Hieroboā decem tribus à domo Dauid, & à regia tribu
Iuda. Ad illā maiorē scissionis partē, id est, ad decē tribus quæ uocātur Israhel, hic prophe
tare missus erat, & iccirco ultimū posuit Israhel, ga de illo uel cōtra illū plura dicturus est.
Septē igitur gentes, septem gentiū scelera, septemq; scelerū uindictas ignеas hactenus pro
Scelera Isr. posse transegimus: nunc tandem causas Israhel in iudicio domini audiamus. ¶ Præmisso,
ut in cæteris, super tribus sceleribus Israhel, & sup quatuor non cōuertam eū, protinus ad
Pro eo q̄ uendiderit pro argento iustū, & pauperē pro calciamentis, qui cōtriuit sup pul
uerē terræ capita pauper̄, & uiā humiliū declināt, & filius ac pater eius introierūt ad puellā
ut uiolerāt nomen sanctū meū, & sup uestimentis pigneratis accubuerūt iuxta omne altare
& uinū damnatorū bibebant in domo dei sui. Mirū fortasse cuiuis uideatur, quod in exor
dio scelerū Israhel, aliud ponere maluit, q̄ illū (quo sordebat tunc temporis Israhel idolatriæ
cultū, præsertim, cū præter cætera nimis graue atq; irremediabile esset scandalū in uitulis,
Vendidit pro argēto iustū. Gene. 37. quos fecit Hieroboā: à quo peccato post illū nullus recessit regū Israhel: At uero pulchrū
& ualde ordinatū est, hoc primū poni, q̄ uēdiderit argento iustū, quia uidelicet primū in ill
la domo peccatū hoc admissum est, qd filij Iacob (qui & Israhel) uendiderūt Ioseph fratre
suū. Tunc utiq; uendiderūt argēto iustū, & in illa nimirū uenditione duplex fuit culpa, q
& frater eorū, & iustus erat. Vendiderūt aūt eū uiginti argēteis. Quantū erat hoc tot fratri
bus pro precio fratris iustī? Cū em̄ decē essent ipsi uēditores, undecimi (Beniamin quippe
duodecimus, idēq; paruulus, nō erat illic) nō nisi duo argēteī potuerunt obtingere singulis.
Bene ergo, cū dixisset, ga uendiderūt iustū argēto, addidit, & pauperē pro calciamētis, qui
uidelicet uix calceos, qui ualerēt, cōparare sibi potuerūt singuli de precio tantæ uenditiōis.
Hoc scelus sic inceptum in illa gente, in tantū processit, ut Christū summe iustū & sanctū
sanctor̄, Iudæi & uenundari persuaderent & ipsi emerent triginta argenteis, quo uidelī
cet precio cū referente Iuda recepissent eos, non potuisset saltem Caiphas, pōtifex illius an
ni, satis insigniter calciari. At uero potuerūt oēs exinde discalciari, pdendo locū & gentem
& gloriā

& gloriã tẽpli, qua incedebãt nimis superbe calciati. Prosequẽs propheta. Qui cõterũt (ait) sup puluerẽ terræ capita pauperũ, & uiã humiliũ declinãt: Hoc facere nimirũ superborũ ẽt pertim cũ manifeste prohibeat lex pauperẽ opprimi. Lex (inquã) primũ data illis, q maxime pauperes fuerant, & p misericordiã dei de Aegypto paupertatis camino exierant. Hoc fecerant ipsis Aegyptij, subigẽdo eos operibus duris luti & lateris, & cõtriuerãt capita ipsorũ sup puluerẽ terræ, id est, plusq̃ puluerẽ terræ. Illorũ uidelicet Aegyptiorũ fuerat, uiã humiliũ declinare, qđ pulchre & breuiter scriptura innuit, dicẽte Ioseph. Cũ (inquit) uocauerit uos Pharao & dixerit, qđ est opus uestrũ, respondebitis. Viri pastores sumus serui tui ab infantia nostra usq; in psens & nos & patres nostri. Hæc aũt dicetis, ut habitare possitis in terra Gessen, quia detestantur Aegyptij oẽs pastores ouiũ. Nonne ergo ipsi in Aegyptios cõuersi sunt, cõterẽdo capita pauperũ, & declinãdo uiã humiliũ? Nẽpe & illud scelus apud eos in tantũ processit, ut Christi pauperis & singulariter humilis caput & frontẽ lingua iniuriosissima, nimisq; cõtumelioſa uerberarent & cõtererẽt. Exẽpli gratia, cũ dicerẽt: Vnde huic sapiẽtia hæc, & uirtutes? Nõne hic est fabri filius? Nõne mater eius dicitur Maria? & fratres eius Iacobus & Ioseph & Symon & Iudas? & sorores eius apud nos sunt? & his similia: & filius (inquit) ac pater eius introierũt ad puellã, ut uiolarent nomen sanctũ meum: & hoc nimirũ scelus est & abominatio detestabilis, damnata p iustã sententiã legis dicentis: Qui dormierit cũ nouerca sua, & reuelauerit ignominiã patris sui, morte moriantur ambo, sanguis eorũ sit sup eos. Hoc primus in illa gente fecisse legitur Ruben, qui abiit & dormiuit cũ Bala concubina patris sui. Verũ hoc patri quoq; imputari non potest cũ dicatur, & filius ac pater eius introierũt ad puellã, ut uiolarent nomen sanctũ meũ, quia solus filius hoc scelus ppetrauit, pater aũt iniuriã passus est, & ipse uindicauit. Effusus es (inquit) sicut aqua: nõ crescas, qa ascẽdisti cubile patris tui, & maculasti stratũ eius. Porrò scelus hoc ipsum in posteris non dubiũ est excreuisse, cũ prævidens Esaias dixerit illos principes Sodomorũ & populũ Gomorrhæ. Nempe nihil eorũ, quæ fecerant Chananæi, pterierunt Iudæi. Alioquin nõ eos euomuisset terra illa sicut & Chananæos euomuerat deo iudicet q ubi hoc scelus, ut cętera, interdixit, tandẽ ait. Custodite leges meas atq; iudicia, & facite ea, ne uos euomat terra, ad quã intraturi estis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationũ, quas ego expulsurus sum ante uos. Omnia eñ hæc fecerunt, & abominatus sum eas. In hoc scelere uiolationẽ asserit esse sancti nominis sui, quia uidelicet fœdare patrẽ fœditate eiusmodi, sicut Absolon quoq; fœdauit patrẽ suũ Dauid, uiolare est nomẽ sanctũ eius, ex quo ois paternitas in cœlo & in terra nominat. ¶ Et sup uestimẽtis (inqt) pigneratis accubuerũt iuxta oñe altare. Nimirũ pignus paupis saltẽ retinere, cõtra legẽ est. Nã in lege dñs dicit. Sin aũt paup est, nõ prouocabit apud te pignus, sed statim reddes ei añ solis occasum: ut dormiens in uestimẽto suo bñdicat tibi, & habeas iustitiã corã dño deo tuo. Quãto magis scelus ẽ sup uestimẽtis pigneratis accubare, et hoc iuxta omne altare? Duplex nãq; crimẽ in hoc denotatur, scilicet et turpitudo libidinis, et seruitus idolatriæ. Intelligitur nãq; qđ passim habẽtes altaria, fingẽtes uitulorũ simulachra, et adorãtes Beelphegor, et colentes Ascaroth & Baalim, cæteraq; deorũ & deaũ portẽta, funibus tenderẽt uestimẽta pignerata iuxta omnium illorũ altaria, et facerẽt perapetasmata. i. uelamina, q̃ fornicãtes in tẽplo nullus posset aspicere, et inebriati ac libidini seruientes, etiã ipsum uinũ qđ bibebãt, nõ de proprio labore, sed de calũnijs emerẽt. Vnde et protinus ait, et uinũ damnatorũ bibebãt in domo dei sui: Hoc faciebant in phano dei sui, ut quos putabãt deos, turpitudine ac stupris polluerẽt. ¶ Huius quoq; sceleris mẽsurã in uestimentis pauperũ detinẽdis Iudæi sic impleuerũt, ut saluatorẽ tradẽtes, scripturã pariter implerẽt dicentẽ. Diuiserũt sibi uestimenta mea, et super uestimẽta mea miserunt sortẽ. Tunc uinũ quoq; damnationis eius biberunt, iuxta quod ipse in psalmo cõqueritur dicens. Et in me psallebant qui bibebãt uinũ. Neq; eñ dubium est, seniores illos et pontifices ebriosos, maximeq; illa nocte paschali ebrios, cum dominũ nostrum cepissent, quasi pro uictoria lætos, fœcũdiores sibi inuicem propinasse calices, et eo cuiq; alacrius uinum porrexisse, quo uisus fuisset properantior atq; promptior minister illorum, pro sacrilega illorum uoluntate, ad comprehendendũ illum, ad tenendũ illũ, ad cohortandũ socios, ut caute ducerẽt illũ, ad insultandũ illũ, ad cõgratulandũ principibus sup

Exo. 1.

Gene. 46

Matth. 13.

Leui. 20.

Gene. 35.

Gene. 49.

Leui. 18.

2. Reg. 16.
Ephe. 3.
Deut. 24.

Duplex scelꝰ in uestẽ pignerata.

Psal. 21.

Psal. 68

hoc quasi uictoribus magnis. Sequitur. ⊥ Ego autem exterminaui Amorrǽum a facie eorum, cuius altitudo cedrorum altitudo eius, & fortis ipse quasi quercus, & contri ui fructũ eius desuper, & radices eius subter. Ego sum qui ascendere vos feci de terra Aegypti, & eduxi vos in desertũ quadraginta annis, vt possideretis terram Amorrei, & suscitaui de filijs vestris in prophetas, & de iuuenibus vestris Nazarǽos. Nunquid non ita est filij Israhel, dicit dominus? Et propinabatis Nazarǽis vinũ, & prophetis mandabatis, dicentes: ne prophetetis. ⊥ Mira & terribilis oppositio. Quorsũ em tẽdit hæc p oppositionẽ facta, exterminatiõis Amorræi & altitudinis eius cõmemoratio, nisi ut ostẽdat deus se se ex aduerso stare, & repugnãtẽ esse declinãtibus uiã humiliũ, & p superbiã cõterentibus capita pauperũ, quo pro scelere arguit Israhelẽ factũ de paupere superbũ? Ego aũt (inqt) exterminaui Amorræũ. Vtiq; poterat dicere, ego auẽ propter superbiã de cœlo deieci diabolũ, Amorræus nãq; amaricans interpretat, & diabolũ significat, q totus felle odij & oĩs nequitiæ semp & incurabilr est amarus, omniq; dulcedini diuinitatis oĩno cõtrarius. Hunc talẽ Amorræũ nimirũ deus exterminauit, de terminis suis eiecit, & exterminatiõis eius immutabilẽ tenet sñiam, dicẽs in psalmo: Nõ habitabit in medio domus meæ q facit superbiã. Nã ne dubites quẽ dicat Amorrǽũ illũ, inqt, cuius altitudo cedrorũ altitudo eius. Protecto illũ esse diabolũ alius propheta testat, dicẽs Pharaoni in sermone dñi. Cui similis factus es in magnitudine tua? Ecce Assur q̃si cedrus in Libano, pulcher ramis & frondibus nemorosus, excelsusq; altitudine, & inter cõdensas frondes eleuatũ est cacumẽ eius. Et subinde. cedri non fuerũt altiores illo in paradyso dei, abietes nõ adæquauerũt summitatẽ eius, & platani nõ fuerũt æquales frondibus illius. Omne lignũ paradysi nõ est assimilatũ illi. Ergo hic Amorræus diabolus est, cuius erat typus ille Amorræus, quẽ occidit Israhel, uiuẽte adhuc Mose, cuius & Psalmista meminit dicẽdo. Et occidit reges fortes, Seon regẽ Amorræorũ, & Og regẽ Basan. Isti duo reges fuerũt Amorræorũ, quorũ Moses in Deuteronomio reminiscẽs: Solus, (inqt) Og rex Basan restiterat de stirpe gygantũ. Monstrat lectus eius ferreus, q est in Rabath filiorũ Ammon, nouem recubitos habẽs longitudinis, & quatuor latitudinis, ad mensurã cubiti uirilis manus. Vtrorũq; reminisci cõuenit hic in uno Amorræi noĩe, scilicet & hominis regis superbi, & diaboli omniũ regis ac principis: cuius nimirũ altitudo quasi cedrorũ fuit, imò & cedrus oĩbus in paradyso dei, id est, cũctis angelicis potestatibus altiorẽ se esse uoluit, & fortis ipse quasi quercus, quia uidelicet sub deo flecti & creatori suo cõtempsit esse subditus. ¶ Mira igitur (ut iã dictũ ẽ) & terribilis oppositio, cũ p̃misso pcto superbiæ Israhel declinãtis uiã humiliũ. Ego (inqt) exterminaui Amorræũ, &c. Per hoc em̃ terribilr innuit, q̃ elati in superbiã infelices Iudæi, iniuiciũ incideret diaboli, sicut & Amorræus homo, q (ut iã dictũ ẽ) typus erat diaboli, q̃ scilicet auferret illis regnũ dei, de q̃ Amorræus diabolus excidit, & tolleret eis locus siue terra, unde Amorræus homo deo exterminãte disperijt. Cũ itaq; dicit, ego exterminaui Amorræũ, subintelligendũ est, & mutabilis nõ sum, & ea quæ destruxi, nõ reædificabo, ita ut qui superbos exterminare cõsueui, uobis superbientibus & uiã humiliũ declinãtibus, nũc fauere incipiã, pro eo q̃ secundũ carnẽ filij Abrahæ estis? Non erit ita, sed sicut Amorræo, idẽ amaricante diabolo, propter superbiã deiecto, multas mansiones in domo patris mei suscitandis de terra humilibus, reseruaui: & sicut pcusso homine Amorrǽo & gigante superbo patribus uestris, cũ essent pauperes & humiles terrã eius dedi, ita uobis, q̃m uiã humiliũ declinatis, regnũ dei auferetur, & dabitur genti humili facienti fructus eius: & locus quoq; auster terrenus & gens simul auferetur. Nomen quoq; Amorræi, id est amaricantis, nõne Iudæo cõgruit, qui totus in felle positus amaritudinis, sicut ipse Chr̃s ait, & Christũ cuius opera uidit & audiuit, & deũ patrẽ eius odit? Vtrãq; uindictã, unde iã p̃fati sumus, breuibus uerbis p similitudinẽ altitudinis cedri, siue quercus sese intentare significat, cũ subiungit. Et contriui fructus eius desup, & radices eius subter. Fructus em̃ Iudaici populi desup, cœlestia fuere dona dei: & radices eius subter, terrena fuere bona, in q̃bus cordis radicẽ fixit, q̃ facere nõ debuit: & hunc utrunq; fructũ dominus cõtriuit quia (sicut iã dictũ est) utraq; bona perdidit. In illo Amorræo, cuius terram ad tempus possedit: ita & fructus contritus est, pariter & radix, ut non solum terra eius tolleretur, sed & ipse ferro succideretur, & omnis

Amorræus, diabolus.

Psal. 100

Ezechi. 31.

Psalm. 134

Deute. 3.

Fortes quasi quercus.

Mat. 21.

Iohan. 15

post arcta

posteritas eius deleri iussa est. Porrò & Amorræi diaboli tūc fructus desup cōtritus est, qñ de cœlo in hūc aerē deiectus est: tūc aūt radices eius cōterētur subter, qñ de isto q̄q; aere si ue mūdo, ubi male fructificat, imperfidoq; cordibus penitus euellet, & in infernū p̄cipitabi tur. ¶ Vtraq; bona, q̄ Israheli cōtulerat, quæq; propter superbiā ablaturus erat, hoc mō in gratis cōmemorat. Ego sum (inq;) qui ascēdere uos feci de terra Aegypti, & eduxi in deser tū quadraginta annis, ut possideretis terrā Amorræi. Hoc nāq; beneficiū terrenū est. Et su scitaui de filijs uestris prophetas, & de iuuenibus uestris Nazaræos. Hoc beneficiū cœleste est, Nazaræos, id est, sanctos & prophetas de illa gēte dñs q̄ multos susciatauit, qui fecerunt fructū regni dei. Quis hoc negare possit? Vtiq; nemo. Iccirco fidenter interrogat. Nūquid nō ita est filij Israhel, dicit dñs? Sciens q̄ illi respondere non possunt aliud, nisi quia ita est. Vtrunq; (sicut iam supra dictū est) perdiderūt, scilicet & cœleste dei regnū, de quo est mul tiplicitas prophetarū & Nazaræorū, id est sanctorū: & eū, qui fuit Amorræi, locū terrenū. Verū illa dona regni dei, sicut nemo inuitus, nemo nisi uolens amittit: ita nec illi, Volentes nanq; amiserunt, uolentes reppulerūt. Hoc est quod cōtinuo sequitur, & propinabatis Na zaræis uinū & prophetis mandabatis dicentes, ne prophetetis, Nazaræis nanq;, habētibus super se cōtinentiæ uotū, propinare uinū & uoti reos facere, satis pro argumento est, nullū uelle habere sanctū: & prophetis mandare ut non prophetarent, hoc nimirū erat, non solū loqui, sed etiam agere contra spiritū sanctū, qui loquebatur per os prophetaꝝ. Cum autem ita spernerent cœleste dei regnum, nihilominus tamen semper possidere uoluissent locum Amorræi terrenū. Profecto supernæ iustitiæ nō sic erat complacitū. Sed quid? Continuo sequitur. ¶ Ecce ego stridebo subter vas, sicut stridet plaustrum onustū fœno, & pe ribit fuga a veloce, & fortis non obtinebit virtutē suā, & robustus non saluabit ani mam suā, & tenens arcū non stabit, & velox pedibus suis non saluabitur, & ascensor equi non saluabit animā suā, & robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit dominus. ¶ Breuiter cū dicit, Ecce ego stridebo subter uos, sicut stridet plaustrū o nustū fœno, illud innuit qđ retinere nō queant, illū iā sæpedictū Amorræi locū, sed transi migrare debeāt ad aliū: qm̄ cōtempserūt illud qđ melius est dei regnū: sicut fenū succisum plaustroq; impositū ad cōburendū, eo q̄ sit aridū: & nullū ex rore cœli iā possit concipere, uel reddere florē aut fructū. Porrò, plaustrū stridens, eo ipso q̄ stridet & longe exululat, se metipsum onere p̄grauatū esse indicat. Illud ergo per hāc similitudinē significare uidet, q̄ quādocūq; Israhel succidatur, & de terra sua transferat, taliter fiat, ut sciant gētes longe per circuitū, qa sic eius promeruit iniquitas. Vnde ad Salomonē de hmōi loquēs dñs. Ois (in quit) qui trāsierit, stupebit, & sibilabit, & dicet. Quare sic fecit dñs terræ huic, & domui hu ic? Et respondebūt. Quia dereliquerunt dñm deū suū, qui eduxit patres eorū de terra Ae gypti, & secuti sunt deos alienos, & adorauerūt eos & coluerunt, iccirco induxit super eos dñs omne malū hoc. Nimirū hoc est dominū quasi plaustrū onustū fœno stridere, & cau sas excidij uel captiuitatis illorū latere non sinere. ¶ Et quia plaustrū tardius procedit, atq; iccirco citius ab insequentibus potest cōprehendi, fœnūq; cōprehensum facile est dispergi aut etiā igne succēdi, peribit (ait) fuga à ueloce, & fortis nō obtinebit uirtutē suā. Hæc & cę tera, si ad decē tribuū, q̄ tūc imminebat, captiuitatē respicimus, singula de singulis taliter in telligēda tradūtur. ¶ Peribit fuga à ueloce, quē Hebræi Hieroboā filiū Nabath intelligūt, qui prius in Aegyptū fugerat. Hic aūt nō ipsos principes, sed domos eoꝝ & sobolē accipi amus. Et fortis nō obtinebit uirtutē suā. Fortē Baasa iterpretāt, q fuit ad bella prōptissim⁹, et robustus nō saluabit aīam suā, hūc Amri sentiūt. Et tenēs arcū nō stabit, de Iehu filio Nā si, q Ioram regē Israhel sagitta pcussit, dictū putant. Et uelox pedib⁹ suis nō saluabitur, Ma nahen intelligūt, qui frustra festinās regi Assyriorū dona direxit. Et ascensor equi nō salua bit animā suā: Hūc Phaceæ filiū Romeliæ interpretātur, qui iuncto sibi Syro, sub rege A chaz Iudæ, multa uastauit. Et robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit domi nus, solus Osee, qui ultimus rex decē tribuū fuit, & errantē populū ad dei cultū reuocare co natus est, quasi nudus egredietur de incendio. Nudū aūt uocat, quia sub ipso decem tribus captæ sunt. Hoc Hebræi autumant, ait beatus Hieronymus. ¶ Cæterū si ista quoq; referre cupimus ad tēpus illud, quod propheta prospiciens in initio dixit, dominus de Syon rugiet

Iudæi & cœlestia & terrena dona amiserunt.

Plaustrum stridens.

2. Para. 7

Expositio Hebrgorum

4. Reg. 17.

Melior expositio.

& de

& de Hierusalē dabit uocē suā, scilicet ad tēpus euāgelicæ p̄dicationis, qđ extrema subsecuta est captiuitas illius populi, cœtus ille pharisaicus siue Iudaicus recte cūctis denotatur nominibus istis. Ille nāq; ueraciter & pro uera similitudine, peccatis exigētibus meret fœnū dici: salso aūt & pro uana suimet æstimatiōe uelox, fortis, robustus, tenēs arcū, uelox pedibus suis, ascēsor equi & robustus corde, ad tēpus potuit uideri. Vnde notādū & cōsideratiōe dignū est, qa quotiēs hic malū eis intētat p enunciatiua uerba hæc, stridebo subter uos, peribit fuga, nō obtinebit fortis uirtutē, nō saluabit robustus, nō stabit tenens arcū, nō saluabitur uelox, nō saluabit ascensor equi, fugiet robustus corde: totidē uicibus, id est octies, Væ generationi illi, inclamat dn̄s noster. Væ (inquit) uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui clauditis regnū cœlorꝝ ante hoīes: uæ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, q comeditis domos uiduarū, oratione longa orātes: uæ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, q circuitis mare & aridā, ut faciatis unū proselitū: ue uobis duces cæci, q dicitis, quicūq; iurauerit per templū, nihil est: qui aūt iurauerit in auro tēpli, debet: væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui mūdatis qđ deforis est calicis & parapsidis: intus aūt pleni estis rapina & immunditia: Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, q similes estis sepulchris dealbatis, q̄ à foris apparēt hominibus speciosa: intus uero plena sunt ossibus mortuorꝝ & omni spurcitia: Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarꝝ, & ornatis monumēta iustorū. ¶ Ecōtra respiciendū, quia totidē, id est octo uicibus sanctos suos beatificat idē dominus. Beati (inquit) pauperes spū: Beati mites: Beati qui lugent: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā: Beati misericordes: Beati mūdo corde: Beati pacifici: Beati qui persecutionē patiuntur propter iustitiā. Item damnationis infeliciū quot uerba sunt superius digesta, stridebo subter uos, &c. totidē, id est, octo beatitudinis sanctorꝝ prędicationes sunt, quoniā ipsorꝝ est regnum cœlorꝝ, quoniā ipsi possidebunt terrā, quoniā ipsi consolabuntur, quoniā ipsi saturabuntur, quoniā ipsi misericordiā cōsequētur, quoniā ipsi deū uidebunt, quoniā filij dei uocabuntur, quoniā ipsorꝝ est regnū cœlorū. ¶ Nec frustra & hic numerus octonarius in remuneratione piorū, & illic in dānatione cōsideratur impiorum: quia uidelicet utraq; pars octaua mundi ætate consummabitur. & tunc manifeste scietur, quia iudicia domini iusta & uera sunt: nec ex parte, ut nunc, sed integre cognoscetur, q̄ uero iudicio fiat uel factum sit illud, quod hactenus itidem octo uicibus ait, non conuertam eum: quæ summa trium & quatuor scelerum uindicta est.

Octo uæ contra scribas & pharisæos. Mat. 23.

Octo beatitudines. Matth. 5

Octonarii numeri mysterium.

FINIS LIBRI PRIMI IN AMOS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN AMOS PROPHETAM. COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

MAgna ualde, & nihilominus iusta iudicia dn̄i, maxime circa gentē Israheliticā admirāda sunt: qa uidelicet gens illa, sicut pro parte electorꝝ cūctis gentibus insignior, ita pro parte reproborū cūctis corā deo & corā hoībus facta est uilior, dānata in p̄senti q̄ in futuro seculo: & hæc iudicia sunt quidē digne admirāda, sed nō nimis importune scrutāda. Scriptū est em̄. Et q nimius scrutator est maiestatis, opprimet ab ea. Quis porrò nimius scrutator maiestatis ē iudicādus, nisi q extra q̄ debet, maiestatē scrutat? Certus q̄ppe est locus in q̄ tantūmodo illā scrutari nobis cōceditur, q uidelicet locus sctā scriptura ē. In illa & p illā tantūmō licere nobis iudicia dn̄i scrutari, Psalmista testat, cū dicit. In labijs meis pronūciaui oīa iudicia oris tui, addēdo nūq; oris tui, cōtentū se eē indicat authoritate uel testimonio scripturę sacrę, quā utiq; locutū ē os domini, & quis extra illā iudicia dn̄i scrutatur, nisi qui proprij cordis suspitionem testatur? Talis utiq; scrutator maiestatis nimius est: unde & oppressus ab ea, diuersas & cōtrarias incurrit

Prouer. 25

Psal. 108.

CAP. III.

eurrit hæreses. Cõtenti igitur cõpetenti loco mentẽ beniuolã aurẽq; att entã diuinæ au thoritatis uocibus accõmodemus. Quæ profecto de oraculo sancti spũs cũ admirãda sub tilitate taliter proferũtur. ¶ Audite verbũ quod locutus est dñs sup vos filij Israhel, super omnẽ cognationẽ quã eduxi de terra Aegypti, dicẽs. Tantũmodo uos cognoui ex omnibus cognatiõibus terrę, iccirco uisitabo sup vos oẽs iniquitates vestras. Nunquid ambulabũt duo pariter, nisi conuenerit eis? Nunquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prędã? Nunquid dabit catulus leonis vocẽ suã de cubili suo, nisi aliquid apprehẽderit? Nunquid cadet auis in laqueũ terrę absq; aucupe? Nũ quid auferetur laqueus de terra, anteq; quid ceperit? Si clanget tuba in ciuitate, et populus non expauescet? Si erit malũ in ciuitate, quod dñs non fecit? Quia nõ faciet dñs deus verbũ, nisi reuelauerit dñs secretũ suũ ad seruos suos prophetas. Leo rugiet, quis non timebit? Dominus deus locutus ẽ, quis non prophetabit? ¶ Dicta hæc uere clarissima & ualde splẽdida sunt, sed splẽdor & claritas eorũ propterea minus lucet, qa nostrã caliginẽ patimur, & à nimia claritate lippiẽtes oculi reuerberãtur. Q; si sensum eorũ, ipso aspirãte cuius dicta sunt, aliquatenus cõsequi meruerim⁹, profecto iudicia dñi nõ solũ humilr, uerũetiã sciẽter laudare poterimus. Audite (inquit) uerbũ qđ locutus est dñs sup uos filij Israhel. Magna dicturus iste, paulo añ Thecuites pastor, & statim cœlestis rhetor, cõpetẽter attentũ postulat auditorẽ, & hoc agit cũ cõmemoratiõe magni & noti beneficij, dũ pmisso, audite uerbũ qđ locutus est dñs, subiũgit, sup omnẽ cõgregationẽ quam eduxit de terra Aegypti. Scit nãq; qa maxime bñficiũ cõmemorando debet hoc effici, ut auditores, q iã poterãt esse attẽti, sint etiã beniuoli. Locutus est aũt dñs dicẽs, tãtũmodo uos cognoui ex oĩbus cognatiõibus tertæ, iccirco uisitabo sup uos oẽs iniquitates uestras. ¶ Iã ad istã dñi locutionẽ Israhel impœnitẽs, nõ tñ impunitus sese in sua pœna erigit, & de ipsa pœna, quã dissimulare uel abscondere nõ pt, culpã adhuc defendit, & gloriabũdus dicit. Iccirco nos tñ p cæteris gẽtibus à deo corripimur, ducti in oẽs gẽtes captiui, qa nos solos prę cæteris gẽtibus diligit, sicut ipse in propheta dicit. Tantũmodo uos cognoui ex oĩbus cognationibus terræ, iccirco uisitabo sup uos oẽs iniquitates uestras. Nõ em̃ sicut in alĳs nationibus dñs patiẽter expectat, ut eas, cũ iudicij dies uenerit, in plenitudine pctõrũ puniat, ita & in nobis statuit, ut peccatis nr̃is in finẽ deuolutis, tũc demũ in nos uindicet. Hoc modo semetipsos corpore & aĩa captiui cõsolãtur adhuc. sed uere frustra, q̃ diu impœnitentes sunt; neq; pctõ abrenũciant pro q̃ puniunt. Quo em̃ corripiẽdo deus, q̃ uisitãdo iniquitates tẽdit dñs, nisi ut flagellis cõmonitus peccator, pctm̃ agnoscat, ueniãq; precẽ ad meliora conuersus? Illud oĩno intẽdit ut peccator in q̃ displicuit deo, displiceat etiã sibi. Q; si adeo rebellis est & duræ ceruicis, ut flagellãdo id effici nõ possit, tũc demũ nõ iam ut pater pius, sed ut iudex iratus cõtumacẽ foras mittit & abĳcit, nullo mõ conuenientẽ uel cõsentientẽ sibi. Hãc intentionẽ suã deus notã esse uolens, post aliqua in hoc eodẽ propheta dicit. Vnde & ego dedi uobis stuporẽ dentiũ in cunctis urbibus uestris, & indigẽtiã panũ in omnibus locis uestris, & nõ estis reuersi ad me, &c. Igitur tãtis oppressus malis ille populus, nõ est unde se cõsoletur, dũ de pœna nequaq; ad correctionẽ eruditur. ¶ Et qa sibimet in hoc blãditur qđ dicit dñs, tantũmodo uos cognoui ex omnibus cognationibus, sæueriori sensu hoc idẽ in ipsum taliter retorquendũ est. Ita uos cognoui (ait dñs) ex oĩbus cognationibus, ut cognitionẽ mei uos habere facerẽ, dando uobis legẽ scriptã, quã cæteris non dederã nationibus. Est aũt dignum, ut seruus sciens uoluntatẽ domini sui, & non faciẽs, digna plagis uapulet multis: nesciens autẽ, plagis uapulet paucis. Igitur uisitabo super uos omnes iniquitates uestras instante iudicio, remota misericordia, tanta cũ seueritate, ut ne saltem cõmonitoriũ uobiscũ sermonẽ conferre libeat. Quod si adhuc quæritis, ecce hoc ipsum q̃ rationabile sit, per hoc simile intimo cuilibet auri audienti. Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi conuenerit eis? Vtique dicetis mihi, Non. Ad hæc inquam. Nos duo sumus, ego qui arguo uel corripio deus, & Israhel qui corripitur, nimirum non conuenit nobis, quia me corripientem deum correptus Israhel non audit. In hoc nobis nimium disconuenit, quia ego arguo, ille se defendit. Ecce tot anni sunt, & tot reges fuerunt, ex quo Hieroboam uitulos aureos fecit, missi prophetas, & nullus cõsensit: nullus em̃ regũ à pctis Hieroboã recessit. Itẽ & p memetipm̃ uensã

Procax defensio Iudæorũ in plagis.

Intentio dei corripientis.

Infra. 4

Israhel durius puniri debet, q̃ cęteręs gẽtes

Lucæ. 12.

ueni, arguẽs & corripiens deus homo factus, Vos aũt iuſtificatis uos corã hoĩbus: & cum
fitis infirmi, dicitis medico, nõ es tu nobis neceſſarius. Igitur nõ pariter ambulabimus, ſed et
Iſrahel in Aſſyrios, & Iuda in oẽs gẽtes ductus captiuus, nulla p prophetas aut p̃dicatores
Eccl. 32. aliquos mei cõfabulatiõe dignus iudicabitur, qa ſcriptũ eſt, Ne effundas ſermonẽ ubi nõ eſt
Leo, deus: p̃da, electi. auditus. ¶Q; ſi & adhuc ſimile uel exẽplũ q̃ritur, Ecce aliud. Nunqd rugiet leo in ſaltu, ni
ſi habuerit p̃dã? Leonis qppe natura ẽ, q̃ diu p̃dã nõ inuenerit, filere: inuẽta aũt p̃da, rugire,
ut quodcũq; illud ſit animal, rugitu tremefactũ & attonitũ cõcidat, & in p̃dã fortiori nõ tã
patienter q̃ impotẽter cedat. Porrò, leo p ſimilitudinẽ deus fortiſſimus ẽ, cuius iræ reſiſtere
nemo p̃t. Præda uero ei' eſt, oĩs electus, q ubicũq; ſit, quoniã ad uitã eſt p̃deſtinatus, ab ipſo
deo requiritur, ut ad uocẽ eius ſiue p angelũ, ſiue p prophetã, ſiue p ſcripturas auditã ille cõ
tremiſcat, diẽq; iudiciũ uel pœnã gehennalẽ pauẽſcens, totus humiliter ſuccũbat, pœniten
tiam apprehendat: ſicq; in partẽ eius cedat, ut unus cũ eo ſpũs fiat, bene deuoratus, iuxta il-
Actu. 10 lud. Macta & manduca. Igitur qđ ait, Nũquid rugiet leo i ſaltu, niſi habuerit p̃dã, idem eſt
ac ſi dicat. Nunquid dignũ deo eſt, illic uerba facere uel illuc prophetã mittere, ubi ſcit non
eſſe quem q̃ dignũ uitæ æternæ? Ad quod cũ ratione exigente reſponderis, Non, cõſequi-
ter, ut iuſtũ eſt, concedas eſſe dei iudiciũ, in eo quod clauſit Iſraheli ora prophetaꝝ, nullũq;
Catulus leonis, Chriſtus. ſuper eũ ſuæ prædicationis emittit rugitũ. ¶Hoc ipſum & in ſuo aduentu attendit dei filius.
Vnde & ſequitur. Nunquid dabit catulus leonis uocẽ de cubili ſuo, niſi aliquid appre-
henderit? Catulus leonis Chriſtus eſt filius fortiſſimus dei fortiſſimi, ſecundũ illud patriar-
chæ Iacob. Catulus leonis Iuda, ad prædã fili mi aſcẽdiſti. Cubile eius ſepulchrũ eius exti-
tit, de quo idẽ continuo ſubiungit. Requieſcens accubuiſti ut leo & quaſi leæna. Quis ſuſci-
tabit eũ? Vox quã dedit iſte catulus leonis de illo ſuo cubili, euãgelĩ p̃dicatio eſt, quã cun-
ctis gentibus auditã fecit, poſtq̃ de illo cubili, id eſt, de ſepulchro exiluit, reſurgẽdo ex mor-
tuis. Ait ergo. Nunquid dabit catulus leonis uocẽ de cubili ſuo, niſi aliquid apprehẽderit?
Ac ſi dicat. Nunquid euangeliũ ſuũ illis gentibus uel illis in locis prædicabit aut p̃dicari iu-
bebit, ubi nullũ ſciat eſſe qui ad ſe pertineat, & ſuſcipere debeat gratiã prædicationis? Non
Act. 16. utiq;, imò tacebit, & prædicatores ſuos illic uocẽ dare prohibebit. Hinc eñ de ipſis prædi-
catoribus ſcriptũ eſt. Tranſeuntes aũt Phrigiã & Galatiæ regionẽ, uetiti ſunt à ſpiritu ſan-
cto loqui uerbũ in Aſia. Cũ ueniſſent aũt in Myſiam, tentabãt ire Bythiniam, & nõ permi-
ſit eos ſpũs Ieſu. Ibi ergo uel eo tẽpore uocẽ dat iſte catulus leonis, ubi uel quando nouit
inueniendũ eſſe quod apprehẽdat, id eſt, aliquẽ qui credẽdo ſaluus fiat. Vnde iterũ ibidem
ſcriptũ eſt. Cum aũt pertranſiſſent Myſiã, aſcenderunt Troadẽ, & uiſio per noctem Paulo
oſtenſa eſt. Vir Macedo quidã erat ſtans, & dep̃cans eũ, dicẽs. Tranſiens in Macedoniam
adiuua nos. Vt aũt uiſum uidit, ſtatim quæſiuimus proficiſci in Macedoniã, certi facti, q
Saltus ſuper, excreſcẽs nu- merus hoĩm. uocaſſet nos deus euangelizare eis. ¶Interea notandũ eſt, quod præcedẽti uerſiculo, cũ di-
cit. Nunquid rugiet leo, ſignanter addit, in ſaltu, & tunc demũ ſubiungit, niſi habuerit p̃dã.
Quod itidẽ ſubaudiendũ eſt, in hoc ſequẽti uerſiculo, cũ dicit. Nunqd dabit catulus leonis
uocẽ ſuã, uidelicet in ſaltu? Quid eñ per ſaltũ itelligi oportet, niſi multiplicitatẽ generis hu-
mani, q̃ ſup numeꝝ creuit, cuius abũdantia tota ſylueſtris & ſterilis eſt? Leo quippe ſiue ca-
tulus leonis nõ ſaltũ, ſed in ſaltu aliquid apprehẽdere quẽrit, id eſt, deus ſiue Chriſtus dei filius
nõ illos, quorũ ut naſcerẽtur cauſa peccatũ fuit, ſed tantũ filios benedictiõis p legẽ ſiue per
euangeliũ ſuũ requiſiuit & requirit, & ubi uel qñ requirere debeat, uel quinã illi ſint, ipſe no-
Filii benedi- ctionis. uit. ¶Quos aũt dicimus filios benedictiõis? Nimirũ illos q̃s creatis primis hominibus be-
Gene. 1. nedicendo iuſſit naſci, ſicut ſcriptum eſt. Et creauit deus hominem ad imaginem ſuam, ad
imaginẽ dei creauit illũ, maſculũ & fœminã creauit eos. Benedixitq; illis deus & ait, Cre-
cite et mlt̃iplicamini & replete terrã, & ſubĵcite eã. Solos nimiꝝ electos ſuos tũc iuſſit naſ-
ci & niſi peccatũ incidiſſet, ſoli nati fuiſſent uel naſcerẽtur electi. Quicũq; naſcũtur ſup num-
rũ electorũ, ut naſcãtur, propter peccatũ fit, & peccatũ cauſa eſt multiplicitatis eorum ſu-
Gen. 3. multitudinis: qa uidelicet propter peccatũ mulieri dñs dixit. Multiplicabo ærũnas tuas &
cõceptus tuos. Iſta multiplicitas corã leone iſto, ſiue catulo leonis quidã ſaltus eſt, in q̃ de-
uoluti ſunt & diſperſi errauerũt oẽs electi dei, ut nõ potuiſſent inueniri uel diſcerni, niſi ma-
gna uigilantia requiſiſſet eos deus uel filius dei tanq̃ famelicus leo, uel ut eſuriens catulus l-
onis. Ig-

onis: Igitur tribus his uersiculis. Nunquid ambulabũt duo pariter, nisi cõuenerit eis, nũquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædã. Nunqd dabit catulus leonis uocẽ de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit: tribus (inquã) istis uersiculis, si recte intelligũtur, satis excusatum arbitramur deũ, q̃ nõ sine præiudicio dixerit totiẽs superius, nõ cõuertam eũ, & q̃ perditõis aliquorum hoim causa nõ sit eius silentiũ. Non em̃ propterea quia siluit ipse, aliqui perierũt, sed ꝓpterea: quia cõuerti nõ poterant, cõtinuit ab illis uocẽ suã nõ ignoras (ut ait Sapiẽtia) q̃m iniqua est natio eoꝝ, & naturalis malitia ipsoꝝ, & q̃m nõ poterat mutari cogitatio illoꝝ in perpetuũ. Semen em̃ erat maledictũ ab initio. ¶ Sed forte dicit aliquis: Iste idem catulus leonis suo ore dixit: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethsaida: qa si in Tyro & Sydone factæ fuissent uirtutes quæ factę sunt in uobis: olim in cilicio & cinere pœnitẽtiã egissent. Item: Quia si in Sodomis factæ fuissent uirtutes quæ factæ sunt in te, forte mansissent usq̃ in hanc diẽ. Cur ergo saltẽ illic leo nõ rugit, q̃n quidẽ erat ibi, qđ apprehendere potuit? Veꝝ de hoc iam alibi diximus. Et idcirco non diu immorandũ est, breuiter tñ repetimus quia deus de tali illoꝝ pœnitẽtia nõ curauit aut curare debuit, quæ nõ agere℞, ꝓ æterna salute futuri seculi, sed pro uitãda aduersitate, ꝓ retinẽda prosperitate uitæ præsentis. Vt ergo uerba ꝓphetica ꝓsequamur, sciendũ prius est, quia sicut ad spiritũ propheticũ ꝓtinuit, iustificare deũ & excusare de his qui pereunt: ita nihilominus ad eundẽ ꝓtinuit, gratiã dei cõmendare in his qui salui fiũt. Hoc animaduerso uideamus quid sequit. Nũquid cadet auis in laqueũ terræ absq̃ aucupe? O q̃ uiliũ similitudines reꝝ, q̃ preciosum prædicant sacramentũ Propheta hic de pastoralibus assumptus, qualia uidere uel agere solitus erat in pascuis, talibus cõtentus est ad cõmendanda per aliquas similitudines diuina mysteria, sic incipiendo: Et luxerunt speciosa pastoꝝ, & deinde dicendo: dominus de Syon rugiet, & nunquid rugiet leo in saltu, & nũquid cadet auis in laqueum, & cætera his similia quæ cuncta fere pastoralia sunt. Sufficiunt cœlesti magisterio res siue instrumẽtum nõ solum piscatoꝝ, uerum etiam pastoꝝ, ut per eoꝝ similitudines docti sint & doceant conueniẽter gloriam reꝝ cœlestium. Nunquid cadet (ait) auis in laqueum terræ absq̃ aucupe. Videlicet respondebitis nõ. Nisi em̃ auceps arte sua laqueum diligẽter tendat, & oñi satagat industria quatenus auem capiat, auis fugitiua semper & uaga prius fauces incurrit accipitris, siue columba siue turtur illa sit aut certe turdus pinguis, prius (inquã) accipitri cedet in prædam, quã sua sponte ad regis inclyti deuolet mensam, quã ergo gratiã prouidus auceps habeat illi, cum suo illã laqueo cœperit? Vtiq̃ nullã sed eiusdẽ potius industriæ res oñis attribuẽda est. Sic ꝓfecto dum aĩam errantẽ & per uanitates & insanias falsas uolitantẽ: ueritas dei suo laqueo comprehenderit, ita ut cõsentiat ueritati, bene illaqueata uerbo salutis, cui cõtra dicere nõ possit, & idcirco nec etiam uelit, totũ gratiæ dei attribuendum est, qui boni uerbi sui laqueum tetendit, ut auicula uaga. ſ. anima prius deueniat in manũ dñi dei, q̃ fauces incurrat diaboli. Ergo per hanc similitudinẽ uersiculus iste dei gratiam, sequens autem dei potentem efficaciam, efficacem dei commendat potentiã. Ait em̃: Nunquid auferetur laqueus de terra, anteq̃ quid cœperit? Hoc em̃ idem est, ac si dicat, deus intendens opus bonum, opus perfectum. Nunquid uerbum meum redibit ad me uacuum? Non utiq̃, nam etiam in alio Propheta dicit ipse. Et quomodo descendit imber, & nix de cœlo, & illuc ultra non reuertitur, sed inebriat terrã, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti: sic erit uerbum meum quod egredietur de ore meo. Non reuertetur ad me uacuum, sed faciet quæcũq̃ uolui & prosperabit in his ad quæ misi illud. Secundũ sensum eũdẽ dictũ hoc accipiamus, ac si dicat Propheta. Sicut laqueus nõ aufertur de terra, anteq̃ quid capiat: sic uerbum meum inuacuum non ibit, sed in eo prosperabitur, ut oẽm electoꝝ numeꝝ ad me reducat Sed nunquid in collectione electoꝝ, quę per laquei captionem recte intelligitur, sicut & per laxationem retium piscantium, sola operata est uel operatur sapientiæ ratio, & nõ etiam fortissimus iudiciꝝ terror auditus in oñi mũdo. Sequit ergo: Si clanget tuba in ciuitate, & populus nõ expauescet? Tuba nãq̃ belli signũ reuelationem iræ dei significat uenturæ super oẽm impium, quæ tunc temporis quidem nũciabatur uocibus legis & prophetaꝝ, tandem autem reuelatur per Christi euangelium. Iustitia enim dei (inquit Apostolus) in eo reuelatur. Item: Reuelatur em̃ ira dei de cœlo sup oẽm impietatem & iniustitiam hominum eoꝝ qui ueritatem dei in iniustitia detinẽt. Ergo q̃ ait:

Sapiæ. ſz.

Obiectio Mat. jj

Solutio Supra i Osee lib. z.

Pastorales similitudines huius prophetæ

Anima, ut auis uerbum dei, ut laqueus

Esa. ſſ

Rom. j.

si clanget tuba in ciuitate, & populus non expauescet, idem esse uidetur, ac si dicat. Quãuis
uerbũ uel sapiam dei comprehẽdentẽ & simplices in simplicitate eoꝝ, & sapientes in astutia
eoꝝ, per similitudinem laquei significauerunt: nequaq̃ tamen existimes, ꝙ semper suppres
se resonare, uel in angulis susurrare, & de humo audiri debeat uerbum dei. Sic enim terribili
ter in toto audietur orbe, sicut tuba clangens in ciuitate, quam cum populus audierit, sine du
bio expauescit. Porro ciuitas diaboli contraria ciuitati dei, neq; per subtilitatem laquei, neq;
per terrorem tubę clangentis conuertit, ut resipiscat & effugiat iram dei, & propter hoc neq;
in hoc seculo, neq; in futuro, malum deest illi, faciente iudicio dei. Sequitur ergo: Si erit ma
lum in ciuitate, quod dominus non fecit? Et quidem in ciuitate illa, id est. in hoc mundo,
qui in maligno positus est, malum esse non potest negari, sed ꝙ dominus malum ipsum faci
at, negare cõtendunt ciues eiusdem ciuitatis, deo rebelles & increduli, exempli gratia: Mali
uenit in ciuitatem Samariæ propter uitulos aureos, quos fecit Hieroboam, cuius à peccatis
nullus regum Israhel recessit: illud uidelicet malũ, ꝙ Israhel ab Assyrijs captiuus ducius
Malũ itidẽ uenit in ciuitatẽ Hierusalẽ, ut primũ à Babylonijs: & deinde excinderetur à Ro
manis. Nonne huiusmodi malum dominus fecit. ¶ Etenim malum quidem, qđ est iniqtas,
Quod malũ facit dominꝰ Dñs nõ fecit: sed malum, quod est afflictio propter iniquitatẽ, dominus induxit. Vnde hoc
comprobari poterit? Ait: Quia nõ faciet dominus deus uerbum, nisi reuelarit dominus se
cretum suum ad seruos suos Prophetas. Nimiꝝ ad comprobandum ꝙ dñs fecerit eiusmõi
malum, magnũ & euidens est argumentũ, quod priusq̃ faciat illud, priusq̃ ueniat ipsum ma
lum, dum adhuc in dispositiõe domini latet secretum, reuelat illud seruis suis Prophetis, ut ip
si prænuncient futuꝝ, ut audientes aliqui metuant sibiq; caueant, & fugiant iuxta illud: De
Psal. 59 disti metuentibus te significationem, ut fugiãt à facie arcus. Sic nõ fecit dñs deus diluuium,
Gene. 6 nisi prius reuelaret secretũ suum ad Noe seruum suum. Sic non pluit ignem & sulphurem
Ibidem. 18 super Sodomam & Gomorrm, nisi prius reuelaret secretum suum ad Abraham amicum
Exo. 3. 4 suum Sic non percussit Aegyptũ, neq; submersit Pharaonem in mari rubro totum eius ex
ercitum, nisi prius reuelaret secretum suum ad Mosen seruum. Sic & de cæteris omnibus
sentiendum, quęcunq; acta uel agenda sunt usq; ad nouissimam tubam, qua personante ubi
mum celebrabitur iudicium: quia nihil actum uel agendum est, ita ut nõ sit ante reuelatum.
Itaq; nõ erit malum in ciuitate, quod dominus nõ fecit, quod exinde cõprobari potest, quia
non facit quicquàm dominus deus, nisi prius ad seruos suos Prophetas secretum suum reue
lauerit. Hæc isto dicente qui pastor fuit, subaudiendum est ac si dicat: quia malum in Israhel
faciet dominus, & anteq̃ hoc faciat, ad me seruum & Prophetam suum secretum suum re
uelauit. ¶ Item & illud memoriter tenendum est, quia rebellis & contemptor Israhel cũ
gibus suis, silentium indicebat Prophetis, sicut superius in persona sua dominus dixit: Et p
Supra. 2. pinabatis Nazaræis uinum, & Prophetis mandabatis, dicentes: ne ꝓphetetis. Et cui ex om
bus Prophetis proteruius mandaret, quàm isti qui pastor fuit. Itaq; pecorum quidem pastor
sed regum imperator forti authoritate sese accingit, & dicit: Leo rugiet, quis non timebit.
Quam similitudinem ut quid arripuerit, sequenti protinus percunctatione aperit, cum dicit
Dominus deus locutus est, quis non prophetabit? Est enim hic sensus. Vos reges & princi
pes, & superbi diuites, assueti estis mãdare prophetis, & dicere, ne prophetetis. Quis est hic
Ego aũt dico uobis: quia loq̃nte dño & dicẽte, uade &, ꝓpheta, ego ita quasi ad rugitũ leonis
timeo, & tacere nõ audeo, & prophetandi necessitatem habeo, q̃uis uos reges, & ego sum p
Actu. 5 stor. Et quid uultis? Si iustũ est in cõspectu dei uos potius audire q̃ deũ, iudicate. Sed nunq;
spectandũ erat illi ad arbitriũ siue iudiciũ illoꝝ, qbus cõsuetudo erat mãdare & dicere pro
phetis, ne ꝓphetetis? Nõne scđm uelle illoꝝ nõ deo potius q̃ hoĩbus, sed hoĩbus potius
deo putaret esse obediendũ? Nempe deũ præferre homini regi, rebellionem esse conferen
Infra. 7. Hinc eñ longe inferius scriptũ est, & misit Amasias sacerdos Bethel ad Hieroboam reg
Israhel, dicens: Rebellauit cõtra te Amos in medio domus Israhel, nõ poterit terra sustine
re uniuersos sermones eius. Recte igit nõ expectata respõsione, cũ dixisset: Leo rugiet, qs
nõ timebit? Dñs deus locutus ẽ, quis nõ ꝓphetabit? confestim ipm dñi rugitũ, ipsam domi
ni dei locutionẽ constãter adñcit: Auditum facite in ędibus Azoti, & in ędibus terre
Aegypti, & dicite, Congregamini super omnẽ montẽ Samarię, & videte insanias
multas

multas in medio eius, & calumniam patientes in penetralibus eius, & nescierunt facere rectum, dicit dominus, thesaurizantes iniquitatem, & rapinas in ædibus suis. ¶Propterea hæc dicit dominus deus. Tribulabitur & circuietur terra, & detrahetur ex te fortitudo tua, & diripientur ædes tuæ. ¶Hic est rugitus leonis, hæc est locutio dñi terrentis Prophetam, ne tacere audeat, prophetare ne differat. Iubetur annũciet Azoto & terræ Aegypti quæ sequuntur. Dicite (inquit) ut cõgregẽtur quæ in uicino sunt, & uideant scelera Israhel, ne iniquum putent esse iudicium. Ac si dicat: Prius uidete quæ faciũt, & tunc meam sniam comprobate. Propter huiusmodi, sollicitudinẽ Moses sese habere oñdebat, qñ irato dño propter uitulum quem fecit Aaron, & dicẽte: Dimitte me ut irascat furor meus cõtra eos. & deleã eos, faciamq; te in gentẽ magnã, stans in cõfractione. i. in nimia cordis humilitate in cõspectu eius orabat, dicẽs: Ne quæso dicant Aegyptij, callide eduxit eos, ut interficeret in mõtibus, & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis sup nequitia populi tui. Igit̃ qm̃ tunc, ut uidebat amico meo Mosi, nõ expediebat honori meo, delere illos: ne tale quid dicerẽt Aegyptij: quia nondũ innotuerãt illis causę, ppter q̃s iuste deberẽ cõtra ppl̃m meũ irasci: nũc insaniæ, quas faciunt, innotescãt & Aegyptijs & Azoto. i. Philistijm, qui Israhelis inimici sunt ppetuit: & uideant magnitudinẽ insaniæ, imò multas insanias in medio Samariæ, ut pro deo adorẽt uitulos, & immolent filios suos, & præterea calũniam faciãt in penetralibus suis, ita calũniosi, ita iniusti, ut rectũ facere nescião. i. nullo mõ approbẽt rectitudinẽ siue iustitiã. ¶Denicq; hoc nescire, contẽnere est. Scdm hunc modũ Pharao non intelligẽs: nescio (inquit) deũ, & Israhel nõ dimittã. Iudæi quoq; uidẽtes dñm & opera eius, qualia nemo alius fecit: nos scimus (aiũt) quia Mosi locutus est dñs, hũc aũt nescimus unde sit. Porro nescire istoq; p̃senti loco maxime cupiditas, quæ excæcat oculos etiã sapientiũ, fecisse innuit, cũ protinus subdit: Thesaurizãtes iniquitatẽ, & rapinas in ædibus suis. Quantæ hoc dãnatõis sit, uidelicet thesauros cõgerere de iniquitate & de rapinis: p̃sertim in illo ppl̃o q̃ pauper in Aegypto fuit, quẽ misericordia liberatoris dei de illo camino pauptatis eduxit, nõ satis digne p̃t edici: Superbia hæc maxime detestabilis est in seruis illis de pauptate & seruitio redẽptis. Idcirco pulchre, cõgregamini (inquit) sup oẽm montẽ Samariæ, & uidete, mõtiũ noie, magnitudinẽ uolens intelligi supbiæ. Nã prouincia quidẽ Samariæ in montuosis sita est, sed ad cognoscendã dei iudicij dei iustitiã, plus ualet cõsiderare altitudinẽ Samaritanę supbiæ, q̃ terrenos siue locales mõtes Samariæ. Propterea tribulabit̃ (ait) & circuiet̃ terra, & detrahet̃ ex te fortitudo Iudæ, & deripient̃ ædes tuæ. Par̃ esset dixisse, tribulabit̃ & circuiet̃ terra, nisi addidisset, & detrahet̃ ex te fortitudo tua. ¶Denicq; & ante tpa illa tribulata fuerat terra: tunc uidelicet, quãdo (sicut in libro Iudicũ legimus) tradidit dominus Israhel in manu Chusanrasathaim regis Mesopotamiæ, seruieruntq; ei octo annis: & tũc qñ cõfortauit aduersus eos Eglon regẽ Moab seruierũtq; ei octodecim annis: & tunc qñ tradidit illos in manus Iabin regis Chanaã, & p. xx. annos uehemẽter oppressit eos: & tũc qñ tradidit eos in manus Madian septẽ annis, & oppressi sunt ualde ab eis: & tunc qñ tradidit eos in manus Philistijm & filioq; Ammon, afflictiq; sunt & uehementer oppressi per annos octodecim. Totsiquidem uicibus, id est, quinquies tribulata fuerat terra: sed nondũ ex te o Israhel detracta fuerat fortitudo tua, nondũ em̃ captiuus migraueras de terra tua. Nunc detrahet̃ ex te fortitudo tua, & diripient̃ ædes tuæ: quia captiuus migrabis, om̃i tua supellectili captiuãtibus Assyrijs in prædã cedẽte. Nã ac si quærat aliq̃s, ergo ne nullæ superũt reliquiæ, cõtinuo subiũgit: ¶Hęc dicit dominus, quomodo si eruat de ore leonis duo crura, aut extremũ auriculę, sic eruent̃ filij Israhel, qui habitant in Samaria, in plaga lectuli, & in grabato Damasci. ¶Reliquiæ istæ, uidelicet duo crura & extremũ auriculæ cuiuscũq; pecoris paruæ sunt: sed hoc prosunt erutæ de ore leonis, q̃ ex eis p̃t agnosci quale fuerit pecus q̃d leo deuorauit: utrũ ouis an uitulus, utrũ asellus an pullus equinus. Quãuis quatuor sint crura transeuntiũ sub uirga pastoris: duo tñ crura pro iudicio sufficiũt, alteq; de anterioribus, alterũ de posterioribus. Sic inquit eruent̃ filij Israhel. i. magnę deuorationi multisq; mortibus supererunt aliqui, quorũ calamitas mẽorari faciet, quid olim fuerit, qualẽ gratiã pro peccatis suis amiserint. Recordamur nũc illius in psalmo ueriiculi. Deus ostendit mihi sup inimicos meos, ne occidas eos, ne qñ obliuiscant̃ ppli mei, disperge illos in uirtute tua. Neq; enim di-

Exo. 32.

Nescire pro cõtemptum. Exo. 5 Ioh. 9 Exo. 23.

Iud. 3.

Reliquiæ Israhel miseræ Psal 58

ctum illud arbitramur tantūmodo de illa diſperſiōe Iudæoꝝ, quæ facta eſt imperio Veſpa
ſiani & Titi: uerꝝ etiam de illa captiuitate decē tribuū, quæ tunc inſtabat & facta eſt captiuan
tibus Aſſyriis. Spūs ꝓphetiæ captiuitatē utrāq; præuidit: quæ idcirco facta, ut non tū uno
in loco, ſed in omi terra fidē gentiū cōfirmaret, & idcirco pars eoꝝ tanq̄ duo crura aut extre
mū auriculæ de ore leonis. i. de cęde uaſtantiū, eruta eſt, & uiuere pmiſſi ſunt, ut etiā eoꝝ te
ſtimonio ſiue monimēto dei iuſtitia ꝓpaget, & ſcripturaꝝ ueritas ubiq; ſit, illis circūferenti
bus, ex q̄bus Chriſtus dei filius teſtimoniū habēs ex lege & Prophetis cognoſcit. Miſeræ er
go reliquiæ, quæ ſic erutæ ſunt, quæq; aliis & nō ſibi utiles ſunt. ¶ Cauſam tātæ deuoratiōu
cōtinuo ſubiungit, dicēdo: Qui habitant in Samaria, in plaga lectuli, & in grabato Damaſci.
Cauſa magna eſt, & magni reatus criminis, quā ſignificat uerbis huiuſcemodi. Illo nāq; tpe
quo ꝓphetāte iſto decē tribuū captiuitas imminebat, fœderati erāt filius Romeliæ rex Iſra
hel, & Raſin rex Syriæ, & pariter aſcenderūt ad ꝓliandū in Hierl'm. Cūq; obſideret Achas,
nō ualeret ſuperare eū. Arguunt ergo filii Iſrahel ſiue habitatores Samariæ, qđ requieſce
rent in plaga lectuli, & in grabato Damaſci. i. q̄ fideret in homine, derelicto auxilio dei, cū
ſcriptū ſit, maledictus q cōfidit in homine, & ponit carnē brachiū ſuū, ut à dño recedat cor
eius. Et quis uim ſenſuū uerbis ualeat digne cōſequi, dū dicit in plaga lectuli, & in grabato
Damaſci? Damaſcū uult eſſe in grabatū, imò in grabato iacentē ægrotū ut uere erat, cū eſſet
rex eius homo mortalis & obnoxius peccato atq; corruptioni: q̄d mirabiliter ſignificat ꝓphe
gam lectuli. Hominis nāq; ſine deo quæ uidet eſſe firmitas tāta eſt infirmitas, ut plaga lectu
li. i. ſicut plaga uehemētiſſima ꝓpter quā plagatus in lectulo neceſſario decūbit, & neq; ſibi
ſubuenire pōt neq; alii. Nam ſi nullū in corpe uulnus recepiſſet Damaſcus. i. Damaſcenus
Raſin, tñ nihilominus ad increpandā ſtultitiā Iſrahel, qui poſuerat carnē brachiū ſuū, ut à do
mino recederet cor eius, pulchre & ueraciter auxiliū illud dici poterat grabatus, q eſt lectu
lus ægroti. Poterat (inquā) dici plaga lectuli, ſiue lectulus plagati. At uero Raſin etiam cor
poraliter plagatus fuit. Mittente nāq; Achas nūcios ad regē Aſſyrioꝝ, & dicēte: aſcende et
ſaluū me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Iſrahel, qui cōſurrexerūt aduerſum me
aſcendit rex Aſſyrioꝝ in Damaſcū, & uaſtauit eam, & trāſtulit habitatores eius Cyrenen,
Raſin aūt interfecit. Itaq; per plagā lectuli plagatū imò & interfectū intelligimus Raſin: pe
grabatū aūt Damaſci uaſtationē atq; tranſlationē habitatoꝝ eiuſdem Damaſci, quæ nimi
magna fuit ægritu do: uelut in grabato decūbentis. Stultitiæ igit Iſrahel redarguit, qui in tā
& tanta infirmitate fidutiā habuit, qua (ut dignū erat) fruſtratus, ipſe quoq; poſtmodū capti
uus diſceſſit tanq̄ in deuoratiōnē leonis: ita ut quicquid ex tunc de illo ſuperfluit, totum pe
duobus cruribus & ꝓ extremo auriculæ reputet, ad cōparationē priſcę integritatis. Sequi.

**L Audite & teſtamini in domo Iacob dicit dominus deus exercituum, quia in
die cum viſitare cœpero p̄uaricationes Iſrahel ſuper eum, viſitabo & ſuper alta
ria Bethel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram, & percutiam domū
hyemalem cum domo ęſtiua, & peribunt domus eburneę & diſſipabuntur ędes multę, dicit dominus.** Mira & iuſta uerba dñi & ſpūs ſancti authoritas, quomō de ore paſto
ris nō minus q̄ de ore imperatoris pertonat. Supra dixerat: auditū facite in ædibus Azoti ꝓ
in ædibus terræ Aegypti: nunc audite (inquit) & cōteſtamini in domo Iacob dicit dñs deus
exercituū: & deinde tertio dicturus eſt, audite hoc uerbū uaccæ pingues quæ eſtis in monte
Samariæ. Si de paſtore iam in regē fuiſſet aſſumptus, ut Dauid, quid uellemus addi ad tanti
maieſtatē elocutōis? Et uide q̄ pulchre, q̄ cōgrue nunc interponit, dicit dñs deus exercitu
dum uiſitationē prænūciat ſuper altaria Bethel, uidelicet ubicolebat Iſrahel ſimilitudinem
uituli comedentis fœnum. Nonne oportuna cōmemoratōe ſuū declamat patronū dom
num deū exercituū: cōtra illū tunc tpis patronū Iſrahelis, nō dñm aut deū exercituū, ſed u
tulum cornutū, nō ſolum brutū, ueꝝ etiā ſenſu carentē, nec ſolū ſenſu carentē, ueꝝ etiā ima
matū. Audite ergo (inquit) & cōteſtamini in domo Iacob, ne quis de ignorātia ſe excuſet, d
hoc: nō quia dico ego paſtor armētarius uel paſtor uitulorꝝ, ſed quia hoc dicit dñs deus ex
cituū, cōtra uſm deū, nō ſaltē uitulum ſucco uel ſanguine plenū, ſed inane uituli ſimulacrū
Et quid dicit? Quia in die, cum uiſitare cœpero p̄uaricatōes Iſrahel: in die (inquā) id eſt in ma
nifeſto, ita ut cauſę uiſitatōis. ſ. p̄uaricationes Iſrahel, luce uel die clariores ſint, etiā in ędibus

Exitus Raſin regis Damaſci

Plaga lectuli.

Hiere. 17

Hiere. 17

4. Reg. 16. Eſa. 7

4. Reg. 16.

Quam ridiculus deus i Bethel.

Amoꝝ

Azoti,& in ædibus terræ Aegypti: ut non sit opus dicere: quare sic fecit dñs terræ huic & populo huic:tunc uisitabo etiã sup altaria Bethel,ut uidelicet memoria uitulorũ pereat,q̃d unus est in Bethel.quæ debuit esse domus dei,scd̃m hoc ipm nomen q̃d dicit Bethel. Et uide q̃ magnifice talem deũ,q̃ eleganter uitulum cornutũ percutit,dicendo: & amputabũtur cornua altaris,uidelicet ꝓpter cornutã,quã colebat Israhel,formã uituli,fœnũ comedentis. Amputata ergo cornua altaris.i. desolati cultores simulachri cornuti:cadent (iquit)in terrã, subaudit nõ suam:quia captiui ducent in terrã alienã. Quod deinde subiungit:& percutiam domũ hyemalẽ cũ domo æstiua,simplr iuxta literã accipere possumus:tantasq̃ uidelicet eos fuisse opum, ut duplices haberent domos, hyemales & æstiuas:quasq̃ aliæ uersæ essent ad aquilonẽ,aliæ ad austrum,ut pro uarietate temporũ frigoris & caloris,cœliq̃ temperiẽ ꝓuiderent. Itidem ꝙ ait:& peribunt domus eburneæ,iuxta historiã stare potest. Legimus enim Achab regẽ Israhel tantis fluxisse delicijs,ut domũ eburneã sibi fecerit. Merita cõtra tales cœlestis iræ seueritas,q̃bus cũ idcirco dedisset dñs regiones gentiũ & labores populorũ in possessionẽ,ut custodirent iustificatões eius & legẽ eius requirerent:econtrario cõtra iustificationes eius & legẽ eius modis oñibus incedẽtes:uitulis quoq̃ aureis nefario cultu applaudẽt, iuxta illud:Incrassatus est dilectus,& recalcitrauit:incrassatus,impinguatis,dilatatus, dereliquit deũ factorẽ suũ. Propter eiusmodi crassitudinẽ siue incrassationẽ, impinguationem, dilatationẽ atq̃ recalcitrationẽ tam pulchre q̃ ueraciter,tam iuste q̃ fortiter, inuectiõe mirabili consurgens sermo diuinus clamat,& dicit: ¶ Audite hoc verbũ vaccæ pingues quæ estis in monte Samariæ,quæ calumniam facitis egenis.& confringitis paupe res,quæ dicitis dominis vestris,afferte & bibemus. ¶ Hoc ipm & ꝙ dicit audite iam tertio fragore infeliciũ auribus,illidit:Primo nãq̃ dixerat,auditum facite in ædibus Azoti. Deinde quasi propius accedens:audite(inquit)& contestamini in domo Iacob: nunc uelut ad summũ peruenies.i. ad ipsos sacerdotes:audite(inquit)hoc uerbũ uaccæ pingues. Nempe acrius atq̃ animosius dignũ erat percuti tales dæmonũ sacerdotes,reũ & animarũ hominũ uoratores,qui assumpti de extremis populi,ueritatẽ in mendacio detinebant,tanq̃ in hoc ipsum pretio conducti. Fecit enim Hieroboam sacerdotes de extremis populi, callide nimirũ agens,& sciens q̃ libenter cũ suo fauore repẽtinas homines extremi diuitias exciperẽt. ¶ Ecce uaccæ pingues recte dicunt eiusmodi sacerdotes. Poterant aũt dici uituli pingues,satis congruũ hoc illis esset,ut uituli dicerent uitulorũ cultores,& in uitulorũ simulachris confidentes,atq̃ ex eorũ cõmertio pingues: Quare ergo cũ essent sexu uirili, uaccas fœias quàm uitulos masculos eos dicere maluit? Videlicet ob augmentũ cõfusiõis,quia uitulis erãt subacti miro genere fornicatõis,uaccæ debuerunt dici: quia sicut uisibiliter adorãdo substernebant se talibus uitulis,ita & inuisibiliter animæ illorũ erãt prostitutæ tauris.i. spiritibus malignis. Itaq̃ nõ parui ponderis habet ꝙ dicit:audite hoc uerbũ uaccæ pingues. Simul nanq̃ tria hæc uehemẽter astruit,& similitudinẽ de qua Psalmista:Similes(inquit)illis fiãt qui faciunt ea,& oñes qui cõfidunt in eis:& fornicationẽ,qua deserto creatore fornicabant cũ uitulorũ simulachris:& turpẽ uentris impensionẽ quã in otio fouebãt, affluentibus de cuncto populo diuitijs:ueraciter incrassati,impinguati,dilatati,& exinde recalcitrantes,utpote pingues uaccæ:nõ trñ pingues,uerũ etiam cornupetæ. Nam & superbia pinguiũ designat in eo ꝙ ait:quæ estis in monte Samariæ, & cornupetarũ feritas uaccarũ in eo ꝙ protinus subiũgit. Qui calumniã facitis egenis,& confringitis pauperes. Deinde ꝙ ait:quæ dicitis dñis uestris,afferte &bibemus,quis satis digne admiret? Quis alius,nisi spiritus sanctus taliter per os pastoris loqueret? Vaccæ pingues & nimium delicatæ,longius à præsepibus,saltem ad ada quandũ,non patiunt educi:sed ad ipsa præsepia iubent sibi limpidas de puro fonte aquas deportari. Et quibus hoc iubent? Dominis suis. Quibus uerbis uel qua similitudine mãgnificentius indignitas rei potuit explicari? Sacerdotes illi de extremis populi(ut iam dictum est) assumpti,& per illã assumptionẽ supremi ac diuites effecti,atq̃ uelut uaccæ pingues ociosoq̃ uentre dilatati,accumbebant plenis epularũ mensis,satisq̃ agebant pro imperio dicentes dominis suis,regibus suis:afferte ut bibamus,& de cætero securos uos faciemus. Eterñ dũmõ sumptus nobis & pocula nõ desint,statuta iugiter regalibus edictis, nostri studij nostræ erit prouidentiæ,præoccupatos tenere animos huius populi,ne uelit ascendere ut faciat sacrifi

CAP. IIII.

3.Reg.22

Psal.105

Deu.32

Rom 1.
3.Reg.12.

Vaccæ pingues,sacerdotes uitulorum

cia in domo dñi in Hierusalem, quod si fieret, interficerēt regem suū, & reuerterēt regnū ad domū Dauid. De hoc periculo securos uos faciemus, tantūmodo uidete ne desit quod bibamus. Pocula disertos faciēt uos, ut subornatis uitulis aureolis, pulchre & eleganter dicamus in auribus populi. Ecce dñi tui o Israhel, qui eduxerūt te de terra Aegypti, & nō erit qui nobis assertoribus aliud scire possit. Audite igit, inquit: ¶ **Iurauit dominus deus in sancto suo quia ecce dies venient super vos, & leuabunt vos in contis, & reliquias vestras in ollis feruentibus, & per apturas exibitis altera contra alteram, & proiciemini in Armon dicit dominus.** ¶ Quis est iste sanctus, in quo iurauit dñs deus. Vtiq; non debet esse minor aut inferior q̄ ipse dñs deus. Hoies em̄ (inquit Apls) per maiorē sui iurant, & oēs cōtrouersiæ eor̄ finis ad cōfirmationē est iuramentū. Abrahæ promittēs deus, qm̄ neminē habuit per quē iuraret maiorē, iurauit per semetipsum. Ergo hic sanctus suus, in quo iurat deus suus est filius, quē utiq; sanctū dei etiā malignus quoq; spūs cū suo tormēto euāgelista testāte confitet. Erat (inquit) in synagoga hō habens dæmoniū immundū & exclamauit uoce magna, dicens: Sine, q̄d nobis & tibi Iesu Nazarene? Venisti pdere nos? Scio te quis sis, sanctus dei. Igit in sancto suo nō in minore aut in maiore sed in coæquali suo iurauit dñs deus. Quo aūt pertinuit, ut tali pro causa iuraret dñs in illo sancto suo? Videlicet quia certamē erat dño deo cōtra Israhel pro illo sancto suo à domo Dauid, ad quē sancti illius facta fuerat repromissio, & illius promissiōis ueritatē detinere ualebāt illæ pingues uaccæ in illo q̄d colebāt mendacio, nec erat pars illis in eadē promissiōe dei dicentiū, nō est nobis pars in Dauid, nec̄ hereditas in filio Isai. Quid iurauit dñs deus in illo sancto suo? Quia ecce dies (inq;) uenient sup uos, & leuabūt uos cōtis, & reliqas uas in ollis feruētib⁹, & p apturas exibitis altera cōtra alteram, & proiciemini in Armon. Sensus iste est: Aduentura est nō longe & post multa secula, sed iā imminēs dies captiuitatis & angustiæ, in quo capiemini in plio, & portabimini atq; auferemini iure uictoriæ, iamq; uiæ captiuitatis uobis apertæ sunt, & exibitis alter cōtra alter̄, ut uestrā uicissim met mutuis uultibus cōspiciatis miseriā, & proiciemini in locis armœniæ quæ uocat Armon, & in ciuitatibus Medor̄. Mirari aūt magis possumus q̄ eloqui, quantū plus habeat decoris, in eo q̄ metaphorā uaccar̄ cœptā seruauit: ut quas pingues dixerat esse uaccas, earum carnes dicat in contis & in feruentibus ollis esse portandas. Hoc ipsi nōnunq̄ fieri uidimus, ut præcoctis carnibus feruēs & fumās cacabus in contis leuaret, & de loco ad locū. i. de culina lōgius deferret ad domū cōuiuantiū. Hoc ergo mirabiliter declamat sermo propheticus, q̄ feruenti captiuitatis angustia decocti, transferant illuc ubi sub dñis hoibus captiui, à malignis quoq; spiritibus (q̄m sunt impœnitentes) deuorent. Sequit. ¶ **Venite ad Bethel, & impie agite ad Galgala, & multiplicate præuaricandō, & offerte victimas vestras, tribus diebus decimas vestras, & sacrificate de fermentato laudem, & vocate voluntarias oblationes, & annunciate. Sic enim voluistis filij Israel.** ¶ Grauissimus est hic modus locutionis, quo nūc dicit: Venite & facite hic & sic, & eadē illor̄ facta ipse oderit q̄ hæc dicit: Non est hoc uolentis & relinquētis, nō inuitātis sed expellētis, nō adhortātis sed idignātis. Idcirco recte subiūxit & subiūgere debuit, sic em̄ uoluistis filij Israhel. Ac si dicat: Propterea dico, uenite ad Bethel ubi est deus uester, uitulus uester, quia sic uoluistis, & hactenus uenistis: propterea dico, impie agite quia impie agitis & impie agere uultis: dico, uenite ad galgala, ubi etiā lōge ante uitulos Hieroboā erāt idola, quia uenitis & uenire uultis: dico multiplicate p̄uaricationē, quia multiplicatis & multiplicare uultis: dico offerte mane uictimas uras tribus diebus decimas uras: qa offertis & offerre uultis eis q̄bus nō debetis. Triū nāq; dierū solēnitates adulteraſtis, de q̄b⁹ lex dicit, immo de q̄bus ego in lege dixi. Tribus uicibus p singulos annos mihi festa celebrabitis. f. azymorum, & solennitatē mensis primitiuorū & solennitatē in exitu anni. Solennitates istas ita uos adulteraſtis, ut non mihi sed uestris eas uitulis celebraretis: ne quid uulgo deesse uideret dīuitiæ iocunditatis. Siqdem & in mense octauo, quinta decima die mēsis, cōstituit rex uester Hieroboam diem solennē fanis suis & uitulis in excelsis, in similitudinē solennitatis quæ celebrabat in Iuda. Item dico, sacrificate de fermentato laudem: quia sic facitis & facere uultis fermentati fermento ueteri, fermento malitiæ & neqtiæ, cōtra omnem sanctæ & spūalis legis authoritatē, q̄ fermentatū q̄d in sacrificio prohibet offerre. Dīis uris ita placet ut fitis fermentati

Iurauit dominus in sancto suo

Heb. 6

Luce. 4.

3. Reg. 12.

Iud. 3.

Exo. 23.

3. Regū. 12

Luc. 2.

mentati, & sine azymis synceritatis & ueritatis. Illis ergo defermentato sacrificate laudem, qa mihi speciosam de ore uestro, cũ sitis peccatores nõ potestis sacrificare laudationẽ. Hæc oñia faciẽtes, uocate uolũtarias oblatões & annũciate, quia sic facitis, & sic facere uultis, ut sacrificia quæ uestris offertis uitulis, eisdẽ no bus honoretis, qbus ea quæ mihi offerunt, nũ cupat authoritas legis. Holocaustũ, & ꝓ pcõ, & pacifica, & hæc annũciate in sono tubę & cytharæ, in tympano & choro, i chordis & organo, in cymbalis clare sonãtibus, in cymbalis iubilatõis: ita ut fortius & altius cãtasse iudicemini, q̃ tribus Iuda uel domus Dauid in tẽplo dñi, quia plures estis. ¶ Hæc oñia (sicut iam dictũ est) nõintentõe uolentis: sed indignatione dicta sunt derelinquentis: sicut & alia multa quæ reperiuntur. Exempli gratia: ut illud, quod traditori suo dixit idem dominus. Quod facis, fac citius. Item: Amice, ad quid uenisti? Et in Apocalypsi legimus: Et qui nocet noceat adhuc, & qui in sordibus est sordescat adhuc. Deniq; hæc & cætera huiusmodi non sunt dicta iubentis siue uoluntarie conceden tis, sed permittentis & derelinquentis, eo quod non ignoret (sicut Sapientia dicit) quoniam iniqua est natio eorum, & naturalis malitia ipsoꝝ, & qm̃ non potest imitari cogitatio illoꝝ imperpetuum. Quid longius petitis dei iustitiam excusari oportet responsis? Semetipsum præsenti loco cautis excusat ipse subiunctis. Ait enim: ¶ Unde & ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis vrbibus vestris, & indigentiam panum in omnibus locis vestris, & non estis reuersi ad me dicit dominus. ¶ Nimirum cum dicit & non estis reuersi ad me, conuincit eos incorrigibiles fuisse, seipsum autem curam competentem ut corrigerentur per flagellum famis adhibuisse. Magnitudinem flagelli magnitudinem famis qua illos corripuit, mirabiliter exprimit, dicendo: Et ego dedi uobis stuporem dentiũ in cunctis urbibus uestris, subiungendo, & indigentiam panũ in oñibus locis uestris. Idem eñ est ac si dicat: quia fames nõ tam diutina cibus tam rarus extitit, ut cũ quippiã reperiret qualiscũq; cibi, dentes obstupescerẽt, uelut re insolita offensi: legimus qppe, regnante Ioram filio Achab super Israhel, famẽ tam magnam factam esse in Samaria, ut uenderet caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cadi stercoris columbaꝝ quinq; argenteis. Subsequuta est uestigio famis annoꝝ septem, quem & Heliseus prædixit loquens ad mulierem, cuius uiuere fecerat filiũ, dicẽs: Surge & uade tu & domus tua, & peregrinare ubicũq; reppereris. Vocabit eñ dñs famẽ, & ueniet super terram septem annis. Cum tanta esset seueritas disciplinæ corripientis, mirum quod nullus regum Israhel recessit à pecaatis Hieroboam, id est, ab aureis uitulis, ꝙ Israhel tam pertinaciter rebellis tãq; duræ ceruicis extitit, ut ad dñm deum suũ ne quaq̃ reuerteret. Vnde & digne improperans, & non estis reuersi ad me, dicit dñs. Sequitur. ¶ Ego quoq; prohibui a vobis imbrem, cum adhuc tres mẽses superessent ad messem, & plui super unam ciuitatem & super ciuitatem alteram non plui. ¶ Pars una cõpluta est, & pars, super quam non plui, aruit, & uenerunt duę & tres ciuitates ad unã ciuitatem, ut biberent aquã, & non sunt saciatę, & nõ redistis ad me dicit dominus ¶ Non solum stuporem dedi dentium in cunctis urbibus uestris, & indigentiam panũ in oñibus locis uestris, sed & prohibui à uobis imbrem cum adhuc superessent tres menses usq; ad messem, quæ appellatur pluuia serotina, & agris Palestinæ aruisq; sitientibus uel maxima necessaria est: ut quando herba turgebat in messem & triticum parturiebat, nimia siccitate marcesceret: & ita pereunte frumento & fame urgente, sitis quoque ardorem & bibendi pe nuriam sustinerent. In illis nanq; locis pręter paruos fontes omnes cysternarum aquæ sunt. Et si imbres diuina ira suspenderit, maius sitis, q̃ famis periculũ est. Et ne forsitan putarent, hoc lege naturæ, & astroꝝ cursu ac uarietate temporũ urbibus & populis accidisse: sup unã urbẽ, & super agros eius pluere se dicit, & ab altera imbrẽ suspẽdere, ut duæ & tres ciuitates pergant ad aliam ciuitatem, & tamen non satientur aquarum potibus. ¶ Talis dispensatio imbrium satis pro argumento esse poterat ad comprobandum, ꝙ non casu sed cœlestis iudicij ratione illa siccitas euenisset. Habebãt autem firmiorem propheticum sermonem, cui nõ attenderunt. Propter quod & magis inexcusabiles sunt. Deniq; & famẽ illã siue stuporẽ dentium, de quo supra dictum est, Heliseus propheta prædixit loquens ad mulierem cuius uiuere fecerat filium, & dicens: surge uade tu & domus, & peregrinare ubicunq; reppereris

Ioh. 13 Matth. 26. Apoc. 22

Sapia. 12.

4. Reg. 6.

4. Reg. 8.

Inexcusabiles filii Israhel

Vocabit enim dñs famem,& ueniet ſuper terram ſeptẽ annis:& ſicc itatem ſiue prohibitio
3.Reg.17 nem imbriũ Helias prædixit & quodãmodo fecit,dicẽs ad Achab: Viuit dñs deus Iſrahel
in cuius conſpectu ſto,ſi erit annis his ros & pluuia,niſi iuxta oris mei uerba. Cui uacabat in
terea ſaltẽ ſuſpicari q̃d caſu mala illa cõtingerent,uel dubitare an cœleſti iudicio ꝓuenirẽt.
Adde q̃ ĩdem Prophetæ tanti nominis tantaꝝq̃ uirtutũ,ſimul cũ ſermone ꝓphetico cœle
ſtia ſigna dederũt,per quæ miſerabilis Iſrahel,niſi rationẽ oĩno perdidiſſet,inſtrui potérat,
quod neq̃ uituli Hieroboam,neq̃ Baal,neq̃ portenta quæ pro dñs colebant,quicq̃ eſſent
aut ualerent,ſed ſolus eſſet deus qui eduxerat illos de Aegypto per Moſen & Aaron. Sicut
Helias octo, dem Helias,qui oratione orauit ut nõ plueret,ſi numeres,octo præclara ſigna fecit. Heliſeus
Heliſens ſede us uero ſedecim,duplaꝫuidelicet quantitate ſecundũ poſtulationẽ qua poſtulauit dicẽte He
cim miracla lia: Poſtula quod uis ut faciam tibi anteq̃ tollar à te,& dixit: Obſecro ut fiat duplex ſpiritus
ædidit,
4.Reg.2 tuus in me. Quonam intendebat Heliſeus hoc poſtulans,niſi illo,ut per miraculoꝝ efficacio
am erranti populo ueri dei declararet gloriam? Et tamen non rediſtis ad me dicit dominus
quia uidelicet per hęc oĩa nõ potuit eſſici,ut illoꝝ uituloꝝ miſerabilis cultus ſaltem unius
regis tempore relinqueretur. Sequitur⌊ **Percuſſi vos in vẽto vrẽte, & in aurugine mul
titudinem hortorum veſtrorum & vinearum veſtrarum, oliueta veſtra & ficeta ve
ſtra comedit eruca, & non rediſtis ad me dicit dominus.**⌋ Intemperantis erat luxuriæ
3.Regũ,21. hortos multiplicare: maxime cum peccato ſiue ex iniquitate,ſicut fecit Achab,qui locum
eſt Naboth & dixit: Da mihi uineã tuam,ut faciã mihi hortũ holeꝝ: & quia ille dare noluit,
occidit & poſſedit. Bene igit in talibus percuſſit eos uento urente & aurigine & eruca cõ
dente,quia nõ ſine magno dolore perire uiderent quæcunq̃ tali uel tanta ſibi inſtantia mul
tiplicauerant: ſed nõ profuit eis adhibita correptio, non enim rediſtis ad me dicit dominus.
⌊**Miſi in vos mortem in via Aegypti, percuſſi in gladio iuuenes veſtros vſq; ad
captiuitatem equorum veſtrorum, & aſcendere feci putredinem caſtrorum veſtro
rum in nares veſtras, & non rediſtis ad me dicit dominus.**⌋ Per omnia flagella,& tor
menta eruditur Iſrahel. Vnde & eo tempore,quo ab Aegyptijs auxilia poſtulabant,mitti
in eos mors,& percutiuntur gladio iuuenes eoꝝ, & equos, quos ſibi contra præceptum dei
Via Aegypti multiplicauerant,captiuitas ſæua cõcludit,ut putredo caſtroꝝ uiuentiũ nares ipleat. ¶ Ver
euagatio mẽ tamen hæc uia Aegypti poteſt & altius intelligi,uidelicet quæ non ſit excurſus corporis ſed
tis.
Hiere.2 mentis,iuxta quod & in alio Propheta dominus dicit. Et nunc quid tibi uis in uia Aegypti,
ut bibas aquam turbidam? Eiuſmodi uiam Aegypti,quæ uidelicet(ut iam dictum eſt,non
Deut.j7. corporis eſt,ſed mentis dñs per Moſen interdixit his uerbis: Non poteris alterius gentis ho
minem regẽ facere qui nõ ſit frater tuus: Cũq̃ fuerit cõſtitutus, nõ multiplicabit ſibi equos
neq̃ reducet populũ in Aegyptũ equitatus numero ſubleuatus: præſertim cũ dñs præcep
rit uobis,ut nequaq̃ amplius per eandẽ uiã reuertamini. Nimiꝝ ſtatim ut cõſtituerũt ſup ſe
regẽ Hieroboã filiũ Nabath,ille eqtatus numero ſubleuatus(ſup plures eñ q̃ domus Da
uid.i.ſup decẽ tribus regnauit)ppl̃m reduxit in Aegyptũ,nõ pedibus eũdo in Aegyptũ,ſed
faciẽdo uitulos aureos ſcdm morẽ Aegyptiũ. ¶ Igit & ubi dixit primo,ego dedi uobis ſtu
porẽ dentiũ: & deide ubi dixit: ego q̃q̃ ꝓhibui à uobis imbrẽ,& cũ dicit,ꝓcuſſi uos in uento
urẽte,nõ incõgrue ſubaudit,in uia Aegypti,quã hic tandẽ exp̃ſſit dicẽdo, miſi in uos mortẽ
in uia Aegypti.i. ꝓpter uiã Aegypti, ꝓpter peccata Hieroboam q̃ peccare fecit Iſrahel, ut
eũ ſimilẽ faceret Aegyptijs in colendis uitulis,ſicut iã dictũ eſt ſcdm morẽ Aegypti. Etenim
ꝓpter cauſam illã mala oĩa uenerũt ſup eos,quæ hic ſe feciſſe dñs cõmemorat,intẽtiõe cor
rigendi. Et nõ rediſtis(inquit)ad me,nunq̃ eñ uitulos eoſdẽ reliquerũt cuiuſlibet mali ſui
afflictionis oppreſſi magnitudine. Sequit⌊ **Subuerti vos ſicut ſubuertit deus Sodo
mam & Gomorrhã, & facti eſtis quaſi torris raptus de incendio, & non rediſtis ad
me dicit dominus. Quapropter hoc tibi faciam Iſrahel.**⌋ Ante illa Prophetæ huius
Subuerti, id tpa nihil tale illi populo euenerat,quale fuit illud q̃d Sodomã & Gomorrhã ſubuertit deus.
eſt ſubuertã. Ergo q̃uis ꝓterito tpe dicat,ſubuerti uos,de futuro itelligẽdũ ẽ,ac ſi dicat,ſubuertã uos. Hoc
eñ ꝓphetis nõ inuſitatũ ẽ,ut ꝓteriti tpis uerba nunciẽt uẽturas res. Nec uero dubiũ,quin de
cem tribuũ præuidens captiuitatẽ,Iudæ quoq̃ ſiue Hieroſolymæ ꝓuiderit ſubuerſionẽ,ꝑ
Infra.6. ſertim cum poſtmodum dicat ipſe, Væ qui opulenti eſtis in Syon, & confiditis in monte
Sama

Samariæ. Cum ergo dicat subuerti uos sicut subuertit deus Sodomã & Gomorrhã simul, & decem tribuũ captiuitatẽ & Iudæoꝝ prænunciat subuersionẽ, quæ nimiꝝ magis q̃ decẽ tribuũ captiuitas subuersiõi Sodomæ & Gomorrhæ similis extitit: quia incendio ciuitas Hierusalẽ tam à Babyloniis q̃ à Romanis cõflagrata est. Et qm̃ subiũgit. Et facti estis quasi torris raptus de incendio & nõ redistis ad me, magis de ultia quã fecerũt Romani, q̃ de prima p Babylonios facta, placet itelligi subuersiõe. Nã in illa Babylonica subuersiõe nõ adeo cordis duri fuerũt, sed redierunt mente ad dominũ, ita ut per annos septuaginta corpore mererẽtur redire in locum suũ: post istam uero quæ à Romanis facta est, in incredulitate & duritia cordis persistunt. ¶ Et quis nõ miretur q̃ congrua similitudine deuorati sunt? Facti estis (inquit) quasi torris raptus de incendio. Eterñ sicut torris de incendio raptus, manifesto signo demonstrat id quod est, scilicet de incendio se esse raptũ, neq; dubitari aut dissimulari potest quin arserit: ita Iudæi ducti in oñes gentes captiui, nõ finit eos obliuisci, qualiter uel quã ob causam deus illos subuerterit. ¶ Nec mirum aut iiustũ, q̃ sicut Sodoma & Gomorrha sunt subuersi: quia uidelicet iniquitas eoꝝ peccato Sodomæ & Gomorrhæ maior extitit, testãte Hieremia cum dicit. Et maior effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomoꝝ quæ subuersa est in momento. Nam q̃ uere maior effecta sit iniquitas Iudæoꝝ q̃ Sodomæ peccatũ probat subiungendo, & nõ cœperũt in ea manus. Quid eñ est q̃d dicit, & nõ cœperũt in ea manus? Legimus, quod in ea, dum apud Loth iustũ hospitaretur dñs, uallauerunt domum à puero usq; ad senem oñis populus simul, & dixerunt. Educ huc uiros, ut cognoscamus eos. Magna iniquitas, sed nõ cœperũt in ea manus. i. nõ usq; ad effectũ operis progressum est. Iniquitas aũt Iudæorũ quo usq; progressa est? Cum hospitaret in Hierlin, & pascha celebrasset dñs, uallauerũt eũ exeuntes cũ gladiis & fustibus, & cœperunt in ea manus, uidelicet eũ quẽ in Sodoma nõ cœperũt manus: cœperũt (inquã) cõprehenderunt, illuserunt, flagellauerũt, occiderũt. Igit iure sicut Sodoma subuersi sunt: nisi q̃ pars eorũ, quasi torris raptus de incẽdio, supfuit, q̃d in eo ualet ut celebrior per totũ orbẽ sit memoria Christi, maxime ex monimẽto cõbustionis eiusmodi, cunctis cõmendata populis, iuxta illũ iam superius memoratũ uersiculũ psalmi: Deus oñdit mihi sup inimicos meos ne occidas eos, ne quãdo obliuiscant populi mei. Disperge illos in uirtute tua. ¶ Quod deinde subiũgit quapropter hoc faciã tibi Israhel, eiusdẽ tãtæ subuersiõis arbitramur esse cõminationẽ, & idcirco utroq; illã tpe uidelicet præterito & futuro denũciari: quia nimirũ iam tunc quidẽ factũ uel fixum erat in ꝓposito dei: in re aũt nondũ factũ sed lõge post erat futurũ, eo q̃ perseuerarẽt in malis, sicut totiẽs iã iproperauit, scilicet per uices quinq;, dicendo: & non redistis ad me. Sequit L Postq; autem hęc fecero tibi, pręparare in occursum dei tui Israhel, quia ecce formans montes, et creans ventum, & annuncians homini eloquium suum, faciẽs matutinã nebulã & gradiens super excelsa terrę, dñs deus exercituũ nõmen eius J Notãdũ in primis, & uigilãter intuẽdũ, q̃ cũ hactenus ad pluralẽ nũeꝝ sermo factus sit. dicẽdo: Et ego dedi uobis stuporẽ dẽtiũ, & nõ estis reuersi ad me. ego q̃q; ꝑhibui a uob imbrẽ & nõ redistis ad me: misi i uos mortẽ in uia Aegypti, & nõ redistis ad me: subuerti uos sicut subuertit deꝰ Sodomã & Gomorrhã, & nõ redistis ad me: Nũc ubi magnæ gr̃æ magnã cõsolationẽ, ꝓmittit uocẽ suã q̃dãmõ mutat, ita ut omisso plũ nũero, ad singularẽ sermo fiat, dicẽdo: Quapropter hæc faciã tibi, post q̃ hæc fecero tibi, ꝑparare i occursũ dei tui Israhel. ¶ Ostiũ nobis apiente illo, q̃ habet clauim Dauid, primũ illud sentimus, q̃d pñti loco p singularẽ numerũ Israhel ab illis plũs numeri filiis suis totiens pcussis, & taliter subuersis, & nõ reuersis ad Dñm, tantũ differt quantũ bonæ oliuę radix a ramis suis, ramis reprobis, ramis p incredulitatem fractis, sicut Aplus dicit. Oportebat aũt fractis naturalibus ramis, ramos oleastri sanctæ & bonæ radici eiusdem oliuæ inseri usq; ad plenitudinem numeri electorum, id est, eorum qui ad uitam sunt prædordinati, quod & factum est & fit. Vnde idem Apostolus uniquique nostrum qui ex gentilitate uenimus dicit. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem, cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduersus ramos. Quòd si gloriaris, non tu radicẽ p. s. r. te. &c. Igitur q̃d ait quapropter hæc faciã tibi Israhel. seueritatis est dei prædicentis, q̃d ramos nles propter incredulitatẽ frãgere dẽat. q̃d uero subiũgit: Postq; aũt hęc fecero tibi, ꝑpare in occursum dei tui Israel.

Sicut torris raptus de incendio.

Maior Iudęę q̃ Sodomæ iniquitas. Threñ. 4

Gene. 19.

Psal. 58.

Apoc. 3

Duplex Israhel

Rom. 11

bonitatis

bonitatis est eiusdē dei, promittentis illi bonæ oliuæ .s. Israheli, qui per fidem meruit ut esset hæres mundi, ꝙ oleastrū inserere debeat eius radici, tanto bonoꝝ prouētu ramoꝝ qui inse runt, ut nullum sentiat damnū de naturalibus ramis suis, qui fracti sunt. Præparare ergo (in quit) in occursum dei tui. i. in tua fide suscipe aduentum Christi filij dei, dei tui, saluatoris tui,

Aduentus Christi.

¶ Et quasi quereret Israhel, ad quid sibi dictū sit, in occursum dei tui, subiungit & dicit: Quia ecce formans montes, & creans uentū, & annuncians homini eloquiū suū, faciēs matutinā nebulam, & gradiens super excelsa terræ, dñs deus exercituum nomen eius. Idcirco dixi, ꝓ parare in occursum dei tui: quia ecce subaudit, uenit: quia in proximo est talis ac tantus, qua lem & quantū ista descriptio mirabilis postulat intelligi: quē cum susceperis præparatus in paucis, occurrēs in Apostolis, radicem tuā aperiet ferro uel sarculo uerbi euangelici, de qua fracti sunt tot naturales rami, & damna tua restituet scdm admirandā elocutionē eius, quæ

Christus uere deus.

ex uerbis præsentibus intelligenda est, propheticæ ueritatis. ¶ Primo illud clare uidendum, & cum amore suscipiendum, firmiterꝙ tenendū est, quia cum persona altera de altera loqui tur, & ipse qui loquitur est dñs: & illum de quo loquitur, commendās dicit, dñs deus exer cituum nomē eius. Quid aliud optaremus, nisi ut dei filium Iesum Christū, æque ut patrem eius deum esse dñm deum exercituum, spiritus sanctus per os prophetaꝝ testificaret. Re nimiꝝ quæ prædicant, cōgruunt tanto nomini eius, nec em̄ alius potest eas facere, nisi qui

Formās mon tes

sit dñs deus. Formans (inquit) montes. Poterat dicere, formans lucem & extendens cœlos siue fundans terram, & effundens maria: nam de filio prædicari hæc æque ut de patre uerū est: sed magis ad rem presentē pertinuit ut diceret, formans montes. Quare? Videlicet quia de Sodoma sermo ceptus est, dicendo: subuerti uos sicut subuertit deus Sodomā & Gomor

Gen. j.ꝯ

ram. Legimus aūt, ubi Sodoma subuersa est, dixisse dñm ad Loth. Salua animā tuā, noli re spicere post tergum, ne stes in oī circa regione, sed in monte saluū te fac, ne & tu simul pe reas. Dixit quoꝙ Loth. Quæso dñe mi, quia inuenit seruus tuus gratiā corā te, & magnifica sti misericordiam tuam quā fecisti mecū ut saluares aiam meā, nec possum in monte saluari, ne apprehendat me malum & moriar. Est ciuitas hæc iuxta, ad quā possum fugere, parua, et saluabor in ea. Igit ad illam scripturam nos mitti arbitramur, dum in ista, postꝙ dictū est sub uerti uos sicut subuertit deus Sodomam & Gomorrā, subiungitur: Præparare in occursum dei tui Israhel, quia ecce formans montes: Nimiꝝ qui illic dixit, in monte saluum te fac, ipse hic dicitur formans montes, cū dicit de illo pater: Ecce formans montes. Subuertēs nāꝙ gē tem illam Iudaicā sicut subuertit deus Sodomam & Gomorrā, formauit euangelicæ perfe ctionis mōtes: & dixit Loth. i. homini declinanti à malo (Loth em̄ interpretat declinatio) & dixit (inquā) homini uolēti declinare à malo Sodomæ & Gomorræ, in mōte saluū te fac. i. fruere pfectōe euāgelica, ita ut ne saltē uxorē queras. Et ille quidē in illoꝝ pſona qui insti sunt, mystica nobis uerba formauit dicēs: nec possum in mōte saluari, ꝙd est à nobis dici, non

j. Cor. 7

possumus euāgelica pfectiōe frui, ne forte uramur, & melius est nubere q̄ uri. Veruntā mul ti ascenderūt in mōtes illos, quos iste dñs formauit. i. apprehenderūt ꝓpositum euangelicæ & aplicæ perfectiōis, uidelicet neꝙ nubentes, neꝙ usti: sed in proposito uirginali, ita uiuētes

Montes quos Christus for mat

sicut angeli dei. Mons primus & maximus oīm montiū, quos in aduentu suo formauit iste dominus deus exercituū: beata est uirgo Maria, de cuius carne carnem assumpsit Christus

Danie. 2.

dei filius absqꝙ opere coniugali, secundum uisionem propheticam qua uisum est, ꝙ absq; esset lapis de monte sine manibus, & comminueret omne regnum mundi. Et quidem mi bile est, ꝙ formauerit montem de quo ipse tanq̄ lapis absciderētur: sed nihilominus mira

Psal. 86.

dum est, ꝙ de illa sancta ciuitate Syon cœlesti alia scriptura dicit: Et homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Post istum montem & alios montes in aduentu suo formauit idem dominus deus exercituum. s. Apostolos suos, quoꝝ ad perfectionem quicūqꝫ efficaci ter tendit, subuersionis, qua illā Sodomā. i. perfidiā Iudaicā subuersam esse constat, periculū magnifice euadit, simulqꝫ & securus ē à tribulatōe carnis, magnū hñs refrigeriū, q̄d pſenti co significat, dū p̄misso: ecce formās mōtes, subiūgit, & creās uentū. Quid em̄ per uentū

Hæresis contra spiritum sanctum.

co præsenti delectabilius placet intelligi, quam bonā temperiē carnis continentis uelut aurā dulciter spirantem in illis montibus sanctis. Hæretici ex hoc loco creaturā esse argumentā sunt spiritū sanctū, uidelicet propterea quia uerbum רוח Hebraicū, latine interpretat spiri

Arae

At uero & uentus & ſpiritus eodem uerbo appellatur, ait beatus Hieronymus. Cum ergo eſſent peruerſæ intentionis, neq; uentū neq; ſaltem ſpiritū hominis, ſed ſpiritū ſanctū uoluerunt intelligi tam paruo tāq; fragili inſtrumēto tam magnam roborare uolentes impietatē, q; ſpiritus ſanctus creatura ſit. Quapropter placet magis caſtæ fidei talis tranſlatio uerbi p̄dicāti, & creans uentū, q̄ & creans ſpīm. Licet legendo ſpiritū poſſemus & deberemus nequaq; ſpiritū ſanctū, ſed ſpiritū intelligere uel hoīs uel quorūlibet animātiū, aut certe nihilominus uentū iuxta illud: Ignis, & grando, nix, glacies, ſpūs procellarū. Pulchre igit̄ poſt Sodomorū ſubuerſionē atq; incendiū, q̄ qui euadere cupit dicit illi, in monte ſaluū te fac. Et creans uentum, id eſt, inſtruens ſummos euangelicæ prædicatōis uiros, & caſto illorū proposito dulce præſtans refrigeriū, ut ne ſaltem moleſte incaleſcant aliq̄n carnis ardore, uſq; ad tentationis impatiētiam. Montes iſti nimirū ſancti & pulchri ſunt, & poſſunt ſuis meritis his q̄ tentant auxiliari. Quapropter & Pſalmiſta dicit: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi. Et quia poſſe hæc nō à ſemetipſis habent, ſed à domino, continuo ſubiungit: Auxilium meum à domino. Montibus iſtis, id eſt, ſanctis Apoſtolis & cuilibet homini, qui ſecundum illorū exemplū tendēs ad perfectionē. Dignū eſt, accipere uentū roris flantē, ſiue contra Babylonicā fornacē, ſiue cōtra ardentē Sodomiticū ſulphurē, familiarius reuelari ſolet illud, quod eſt in ſanctis ſcripturis occultum, ſicut de illis Euangeliſta narrat: quia tūc aperuit illis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas. ¶ Bene ergo, cum dixiſſet: formans mōtes, & creans uentos, ſubiunxit: & annuncians homini eloquium ſuū. Idem em̄ eſt, ac ſi dicat: Et ipſe eſt ſanctus & uerus, q̄ habet clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit, & cui uult aperit ſenſum ut intelligat archana ſcripturarū. Cui aūt angelorū uel hominū cui (inquā) præter ſolū & uerū deū prædicatio iſta cōuenit, annūciās homini eloquiū ſuum? Denicq; & angelus ſanctus & hō ſanctus eloquiū ſæpe annūciauit, nunq̄ aūt eloquiū ſuum, ſed tm̄ eloquiū dei annūciauit aut annūciare debuit. Nam oēs quotquot uenerūt, annūciando eloquiū ſuū, fures ſunt & latrones: & idcirco nō audierūt eos oues, neq; audire debuerūt, utpote à ſemetipſis loquētes, de cordibus ſuis pphetātes. Illū qui eiuſmodi eſt, contēni & nō timeri, imò & interfici ſacra lex iubet. Propheta (inquit) q̄ arrogātia deprauatus, uoluerit loqui in noīe meo, quæ ego nō præcepi illi ut diceret, aut in noīe deorū alienorū, interficiet. Itē q̄d in noīe dn̄i Propheta ille p̄dixerit, & nō euenerit, hæc dn̄s nō locutus eſt, ſed p tumorem animi ſui ppheta cōfinxit, & idcirco nō timebis eū. De tali mō ſuum eloquiū annūciādi uel ſermonē ſuū faciēdi, dn̄s ipſe apud calūniatores ſuos excuſat ſe, cū dicit: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius q̄ miſit me. Quid eſt em̄, mea doctrina nō eſt mea, niſi ac ſi diceret, nō eſt, ſicut uos exiſtimare uultis, à meipſo cōficta, & nulla rerū ueritate ſubnixa? Subiūgit em̄, & dicit: Si quis uoluerit uoluntatē eius facere, cognoſcet de doctrina, utrū ex deo ſit, an ego à me ipſo loquar. Itē diſcipulis ſuis dicit: Et ſermonē quē audiſtis nō eſt meus, ſed eius q̄ miſit me patris. Igit̄ cū dicit: Et annunciās homini eloquiū ſuū: magnā paucis ſyllabis authoritatē diuinitatis eius aſtruit: quia ſolus eſt deus qui ſuū eloquiū annūciando uerax ſit. ¶ Cum autem annūciaturus eſt, magnā plerūq; præire ſinit ignorantiā, ut poſtq̄ annūciauerit, ſciat quicūq; ille cui annūciauit: quia nihil habet q̄d nō acceperit. Vnde cū dixiſſet: Et annunciās homini eloquiū ſuū. Pulchre ſubiūxit, faciēs matutinā nebulā. Exempli gr̄a: Huic Amos priusq̄ annūciaret eloquiū ſuū, matutinam fecerat nebulam, id eſt, prius paſtorē ruſticū q̄ illuſtrē ſecit Prophetā. Item & Apoſtolos prius permiſit obcæcatū cor habere, ita ut diceret illis. Adhuc & uos ſine intellectu eſtis, quomodo nondū intelligitis, quē ſenſum aperiret eis, ut intelligerent ſcripturas. Hoc uere magnum eſt, & in laudem ſapientiæ eius, hic decuit commemorari: q̄ illis, quibus annunciando eloquium ſuū propoſuit oſtendere clarū ſcientiæ ſolē, prius obducit uel obduci permittit hebetudinem cordis & ignorantiā quaſi matutinā nebulam, ut cū depulſa nebula ſolē uiderint, nō glorientur quaſi nō acceperint. ¶ Quod deinde ſubiungit: Et gradiens ſuper excelſa terræ, licet in bonam partem poſſit intelligi, q̄ ſcilicet, iſta excelſa ſint montes, quos ipſe (ſicut iam dictum eſt) formauit: tamen quia non dixit: Et habitans in excelſis, ſed gradiens ſuper excelſa terræ, & excelſa ſæpius in malo intelliguntur (ſolus enim deus uere dicitur & eſt excelſus) poſſumus hic intelligere irā, quæ cōſequuta eſt. Hierm terrenā generationē excelſam, p eo q̄ annūciatū ſibi iam dictū dn̄i non recepit, ſed reppu

Pſa. 148. Ventus refrigeriū contra tentationes

Pſal. 120.

Dan. 3.

Luc. 24.

Apoc. 3

Annuncians eloquiū ſuū

Ioh. 10

Deut. 18.

Iohan. 7

Iohā. 14

Faciens matutinam nebulam.

Matth. 15

Michę.j reppulit eloquium. Deniq; & alius Propheta dicit: Quod scelus Iacob? nonne Samaria? &
quæ excelsa Iudæ? nonne Hierusalem? Super hæc excelsa gradiens. Dicitur dominus sive
Exo.33. ascendẽs, scilicet ad delendum ea, sicut dixit ad Mosen: Loquere filijs Israhel: Populus du-
ræ ceruicis es, semel ascendam in medio tui, & delebo te. Hoc deniq; tunc factum est, quan-
do uenit desolatio eiusdem populi circumuallãtibus Romanis, quam & ipse dominus præ-
Luc.2j. uidens. Erit enim (inquit) pressura magna super terram, & ira populo huic. Vnde cum di-
xisset: & gradiens super excelsa terræ, miro modo subiunxit, dominus deus exercituum no-
men eius. Nam uere iste est dominus deus exercituũ, cui non solum in cœlo scientes famu-
lantur legiones angelorum, sed etiam in terra nesciẽtes eum seruierunt exercitus Romano-
rum, & uindicauerunt sanguinem ipsius & sanguinem prophetarum eius, omnemq; sangui-
nem iustũ qui effusus est sup terrã, à sanguind Abel iusti sicut prædixerat ipse dñs. Sequi-
L Audite verbum istud quod ego leuo super vos planctum domus Israhel. Ceci-
dit, non adiiciet vt resurgat, virgo Israhel proiecta est in terra sua. non est qui susci-
tet eã. ⌋ Miro mõ, ubi præmiserat, & gradiens super excelsa terræ, dominus deus exercitu-
nomen eius: uerba ipsius annunciantis homini eloquium suũ, cum grandi exclamatione p-
nunciat. Audite (inquiẽs) uerbum istud quod ego leuo super uos planctum domus Israhel.
Planctus domini sup Hierusalem ¶ Nonne sic habemus in euangelio, ꝙ iste dominus annuncians eloquium suum, & nõ au-
ditus, leuauit planctum, prædicendo futurꝝ, ut ad subuersionem illoꝝ mitteret Romanum
Mat.23 exercitum: leuauit (inquam) planctum. Hierusalem, Hierusalem (inquiens) quæ occidis p-
phetas, & lapidas eos qui ad te sunt missi, subiungens. Ecce relinquetur domus uestra dese-
ta? Nonne planctus erat super eos in altum eleuatus, cum totiens diceret ibidem: Væ uobis
scribæ & pharisæi hypocritæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homines: uæ uobis qui
comeditis domos uiduarꝝ: uæ uobis qui circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proselitũ
& cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam uos: uæ uobis qui dicitis, qui-
cũq; iurauerit per templum nihil est, qui autẽ iurauerit in auro templi, debet: uę uobis qui de-
cimatis mentam & aurꝝ & cyminũ: uæ uobis qni mundatis quod deforis est calicis & pa-
psidis: uæ uobis qui similes estis sepulchris dealbatis: uæ uobis qui ædificatis sepulchra pro-
phetarꝝ & ornatis monumenta iustorꝝ. Vere planctus est magnus, & quod maius est, non fi-
ne lachrymis. Nam sicut alius Euãgelista narrat: Videns ciuitatem fleuit super illam, dicẽs
Luc.19 Quia si cognouisses, & tu. Igitur ꝙ nunc dicit. Audite uerbum istud quod ego leuo sup-
uos planctum domus Israhel. Verba esse domini recte intelligimus formantis montes (ut
supra dictum est) & creantis uentum, & annunciantis homini eloquium suum, facientis ma-
tutinam nebulam, & gradientis super excelsa terræ: quia causam, cur leuet planctum sup-
Matth.23. domũ Israhel, plangendo ipse in euangelio declamans. Ecce (inquiens) relinquetur uobis do-
mus ur̃a deserta. Etem̃ ꝙ ait: Cecidit nõ adijciet ut resurgat uirgo Israhel. Proiecta ẽ in terra
suã nõ est q suscitet eã. De naturalibus ramis oliuæ intelligẽdũ ẽ, q (ut supra meminimus ex
Rom̃ jj Apostolo) propter incredulitatem fracti sunt, nec inseri possunt, nec enim est qui proiectam
in terrã suscitare possit, sicut Apostoli experti sunt, hic iã subaudiendũ est illud, quod radi-
bonæ dictum esse supra tractauimus. Tu tamen pręparare in occursum dei tui Israhel, ut se-
cundum sensum cõtinuet̃ litera, quæ protinus sequit̃. L Quia hęc dicit dominus deus
Vrbs de qua egrediebãtur mille, relinquentur in ea centum, ⁊ de qua egrediebã-
tur centum, relinquentur in ea decem in domo Israhel. ⌋ Magna ista cõsolatio est fi-
deli Israheli bonæ radici, quæ in fractura uel excisione ramorꝝ naturaliũ grande damnũ pa-
lit, ne propter hæc tristitia magna & cõtinuus dolor sit cordi eius: quia inserentur alij, dño a-
cente sic, urbs de qua egrediebantur mille, relinquent̃ in ea centũ: & de qua egrediebant̃ cẽ-
In Sodomis ne decem qui dẽ boni sunt inuenti. relinquẽt̃ in ea decẽ in domo Israhel. ¶ Q d̃ut possit utiliter intelligi, meminisse oportet q̃ su-
pra dixit: subuerti uos sicut subuertit deus Sodomã & Gomorrã, & scire, quia sicut carnali
dom⁹ Israhel sil̃is Sodomę in dãnatõe facta ẽ, sic ecõtrario plenitudo gẽtiũ (q̃ Sodoma era)
spũal̃r domus Isrl̃ effecta ẽ. Simulq; memoriter recolẽdũ: qa in Sodomis nõ sunt relicti sic
Gen.j8, decẽ iusti, ꝓpter quos dimisisset dñs om̃i loco, & nõ deleuisset eos. Sic em̃ Abrahã loquens
ad dñm & incipiens à quinquaginta. numerꝝq; paulatim decerpẽs atq; diminuẽs, tandẽ fini-
uit. Obsecro (inquit) ne irascaris dñe, si loquar adhuc semel. Quid si inuenti fuerint ibi dece-
Ait

Ait. Non delebo ꝓpter decē. Hoc animaduerso, iā nunc dixit, ſubuerti uos ſicut ſubuertit deus Sodomā & Gomorrā: ſimul intendiſſe illū nō dubitemus, ut diceret illā aūt, quæ Sodoma fuerat, ſcilicet eccleſiā de gētibus, nō ſubuertā. Quā ob cauſam? Videlicet ꝓpter antiquā ſententiā. Debeo em̄ fidelis eſſe amico meo fideli Abrahæ, ut ubicūq; inuenero decē iuſtos, nō deleā ciuitatē propter eos. Ecce aūt non ſolū decē in eccleſia gētiū iuſtos inueniā, uerū etiā centū unde prius egrediebātur mille, id ē unde nullus ante relinquebatur, ſed abibant omnes in uias ſuas, ſine deo, alieni à ſalute, qui uidelicet oēs intelligūtur p mille. Millenario nāq; nūero uniuerſitas ſignificari ſolet, ut illic. Memor fuit in ſeculū teſtamēti ſui, uerbi quod mādauit in mille generationes. Porrò centenario & denario nūero pfectio ſignificari ſolet, ut illic. Centuplū accipiet. Et in libro Machabæoꝝ legimus. Iudas autem Machabæus, qui decimus fuerat, ſeceſſerat in deſertū locū. Decimus nāq;, id eſt, in patrena decē ꝓceptorū lege perfectus. Tales utiq; ſcilicet centeſimi et decimi, id eſt perfecti, in urbe uel eccleſia gētiū relinquēt, unde prius mille egrediebātur: id ē uniuerſi cōdemnabātur: & propter eos qui perfecti erūt, cæteri peccatores qdē, ſed pœnitētes, in die iuditij ſeruabūtur, & relinquentur in domo Iſrahel, uelut oleaſtri in bonā oliuā inſerti pro naturalibꝰ ramis, qui fracti ſunt. Quātitate qdē plus eſt in centū de mille q̄ in decē relinquēdis de centū: ſed ratione æqualitas in utroq; eſt, qa uidelicet ſicut cētenus milleni, ita decenus cēteni, decima pars eſt. ¶ Bene aūt per decimā ſanctificatio iuſtitiæ ſiue iuſtoꝝ intelligitur, quia nimirū ex decreto legis, rerū omniū decimatio, pars dñi eſt. Eadem q̄ preſenti loco dicimus, ſiue intelligimus, ex alterius ꝓphetę, ſcilicet Eſaia lectione cōprobātur. Cum em̄ dixiſſet, excęca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte uideat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & cōuertat, et ſanē eum: uſq; quo dñe, do nec deſolētur ciuitates abſq; habitatore, & domus ſine homine, & terra derelinquet deſerta. Quibus utiq; uerbis frangēdos eſſe ramos naturales (de qbus iā diximus) ſignificabat, cōtinuo ſubiūxit. Et multiplicabit quæ derelicta fuerat in medio terræ, & adhuc erit in ea decimatio, & cōuertetur, et erit in oſtenſionē ſicut Therebinthus. & ſicut quercus, quæ extēdit ramos ſuos. Semen ſanctū erit id q̄d ſteterit in ea. Nimiꝝ eadem in iſto & in illo iuſtorū ſanctificatio ſiue multiplicatio ſub ſacramēto decimationis (quæ pars dñi ſiue altaris eius legitima eſt) recte intelligitur. Et pulchre Iſraheli bonæ radici inſerendorū multiplicitas ramorū de cūctis gētibus, tanq; ex oleaſtro, ſub noie decimationis repromittitur: quia uidelicet ille primus decimas rerū ſuarū deo uouiſſe legit. Si fuerit dñs mecū (ait) & cuſtodierit me in uia per quā ambulo, & dederit mihi panē ad ueſcendū, & ueſtimētū ad induendū, reuerſuſq; fuero proſpere in domū patris mei, erit mihi dñs in deū, & lapis iſte, quem erexi in titulū, uocabitur domus dei: cūctorūq;, quę dederis mihi, decimas offerā tibi. Pulchra uiciſſitudo, pulchra recōpenſatio. Iſrahel in domo dei decimas gentiū ſe relicturū promittit. Cū em̄ dixiſſet, urbs de qua egrediebātur mille, relinquētur in ea decem, addidit, in domo Iſrahel. Profecto qui tantas illi ſalutis ſiue ſaluādoꝝ copias deſtinabat, nō uane ſic premiſit & ſic p̄locutus eſt, preparate in occurſum dei tui Iſrahel. Sequitur. ¶ Quia hęc dicit dominus domui Iſrahel, quęrite me & viuetis, & nolite quęrere Bethel, & in Galgala nolite intrare, & in Berſabeę nō trāſibitis, quia Galgala captiua ducetur, & Bethel erit inutilis. Quęrite dominum & viuite, ne forte cōburatur vt ignis domus Joſeph, & deuorabit & nō erit qui extinguat Bethel. ¶ Locus iſte per coniūctionē: q̄ ſic incipit, quia hæc dicit dñs domui Iſrahel: ad ſuperiora nos remittit, ubi ſic dictū ē ex perſona dñi. Venite ad Bethel & impie agite, ad Galgala, & multiplicate p̄uaricationem &c. quę ita finiuit. Sic em̄ uoluiſtis filij Iſrahel. Eſt em̄ ſenſus. Dixi uobis ſuperius, quaſi uerbo adhortātis. Venite ad Bethel, & impie agite: ſed nō eſt hoc adhortātis ſiue uolentis, imò indignātis & odientis, quia ſi uoluntas queritur domini, hæc potius vult, et hæc pro uolūtate ſua dicit. Nolite quærere in Bethel, & in Galgala nolite intrare. Ibi quærētes nō utiq; uiuetis, ſed potius moriemini: qa uidelicet nō ibi ſum ego deus uiuus et uiuificās, ſed ibi ē aureus uitulus, nō dico mortuus, nec em̄ aliq̄n fuit uiuus, ſiue animatus: ſed dico ubi eſt uitulus uſt deus ueſter, neq; mortuus, neq; uiuus, ſed tamē mortificās, quia qui querūt illū, moriuntur. Nolite ergo quęrere Bethel, & in Galgala nolite intrare, qui eſt locus Idolatriæ, & in Berſabeæ

Myſteriū in nūeris. mille. & decē. EPhe. 2. Pſal. 104. Matth. 19. 2. Macha. 8.

Decima ꝓs domini. Leui. 27. Eſa. 6.

Iacob deo primus decimas vouit. Gene. 28.

Supra. 4.

ſabee nõ tranſibitis, ubi ptinaci errore Idola adorare cõſueuiſtis ¶ Notandũ deinde q̃ cũ
dicit, quia Galgala captiua ducet. & Bethel erit inutilis: de Berſabee tacet, qa uidelicet ui
ctis decẽ tribubus urbs noĩe Berſabee, quæ erat in Tribu Iuda, illo tẽpore neq̃ capta neq̃
deſtructa eſt. Hæc dño dicente, ſtatim ſuã ꝓpheta per propriã ꝑſonã, pro bona uoluntate
adhortationẽ ſubiũgit, querite (inquiẽs) dñm & uiuite, ne forte ſuccẽdatur ut ignis domui
Ioſeph: quã propter Hieroboam, qui de tribu Effraim, et de domo fuit Ioſeph, decẽ tribus
Domus Ioſeph. ſentire debemus, q̃ appellabant Iſrahel, & ex maiore populi parte nomẽ priſtinũ poſſide
bant. Duæ aũt tribus, quæ regebãtur à ſtirpe Dauid, qui de tribu Iuda fuit, uocatæ ſunt Iu
das, & poſſidebãt Hieruſalem, in qua erat templũ dei. Cũq̃ ſuccenſa fuerit domus Ioſeph
deuorabit atq̃ cõſumet Bethel, & nõ erit qui extinguat, cum à regibus ſuis fuerit ſuccẽſa.
¶ Hæc omnia ſic dicta ſunt, ut cũ in ſuperficie literæ, uel uocis ꝓpheticæ tẽporis tũc inſũ
tis captiuitatẽ denũtient, qua decẽ tribus in Aſſyrios poſtmodũ tranſferẽdæ erãt: nihilomi
nus ſubtiliter inſpecta ludæorũ captiuitate, quæ nũc uſq̃ diſperſa manet, cõueniãt. Quod
ut intellectui planius fiat, prius dicendũ, qa Bethel domus dei, Galgala uolutabrũ, Berſa
bee puteus iuramẽti interp̃tatur. Quis aũt illã neſciat quondã domũ dei, de qua uane glo
Hiere. 7. abãtur Iudæi cõfidentes uerbis mẽdatis & dicentes, templũ dñi, templũ dñi, tẽplũ dñi eſt.
Porrõ uolutabrũ illorũ, cerimoniæ carnales erant, imõ ſunt, ex quo Chriſtũ crucifixerunt
Phil. 3. Malach. 2. uolutabrũ inq̃, ita ut Apl̃us pro detrimẽto illos habeat, & arbitretur ut ſtercora, nõ ſine au
toritate ꝓphetica. Nã in Malachia. Ecce ego (inquit dñs) proĵciã uobis brachiũ, et diſper
gã ſup vultũ ueſtrũ ſtercus ſolẽnitatũ ueſtrarũ. Puteus aũt iuramẽti erat illis ꝓfunda cupi
ditas auri et argenti, & in tantũ puteus iuramenti, ut iuramẽtũ in auro nimie p̃ferrẽt iuramẽ
Mat. 23 to quod iuratũ eſſet in altari, ſiue in tẽplo, unde dñs. Væ uobis (inquit) duces cæci qui dici
tis quicũq̃ iurauerit per tẽplũ, nihil eſt: qui aũt iurauerit in dono qđ eſt ſup illud, debet. Iſ
Iohan. 2 tur q̃rite me & uiuetis (ait Chrũs qui uere uita eſt) & nolite querere in Bethel, id eſt, in illa
Hiere. 7. domo dei quæ cũ debuiſſet eſſe domus orationis, facta eſt ſpelunca latronũ: quia ſicut ꝓ
ꝓphetã p̃dixerã. Reliqui domũ meã, dimiſi hereditatẽ meã, facta eſt mihi hereditatio mea
Iohan. 8 quaſi ſpelũca hyenæ. Nolite me q̃rere illic, qa ſum ibi, ex quo uolentibus illis me lapidare,
abſcondi me & exiui de tẽplo. Et in Galgala nolite intrare, id ẽ, uolutabrũ uetez cerimo
niarũ cõtemnite, & habete iã pro ſtercore, ut ne ſaltẽ circũcidamini illa carnis circũciſione,
Gala. 5. Ioſue populũ circũcidit in Galgalis: qa ſi circũcidamini, Chriſtus uobis nihil prodeſt. Et
in Berſabee, nõ tranſibitis, idẽ, auaritiæ phariſaicæ ꝓfunditatẽ, quã periuria cõſequũtur, ni
ſectabimini. Talia p̃dicãtibus Apl̃is Chriſti poſt paſſionẽ eius, quẽ illi audire noluerũt, in
turũ erat q̃d ſequitur, qa Galgala captiua ducetur, et Bethel erit inutilis: ſimulq̃ et qđ ſub
iũgitur, q̃rite dñm et uiuite, ne forte cõburatur, ut ignis domus Ioſeph, et deuorabit, et non
erit qui extinguat Bethel: Illa nãq̃ Bethel, quæ debuit eſſe domus dei ſiue Chriſti, cui⁹ ꝓ
pũ tenuit Ioſeph, nõ ſolũ inutilis facta, uerũ etiã ꝓpter inutilitatẽ igni cõbuſta eſt, et deu
rauit eã ignis, et nõ fuit qui extingueret, quin etiã inutiliſbiliter quoq̃ nũc ardet uſq̃ ad inte
Deut. 32. ni nouiſſima, ignis qui in furore dñi ſuccẽſus eſt, et illa iã nõ uere Iudæa, ſed Galgala ſupra
dicto modo dicẽda, in oẽs gẽtes captiua ducta eſt. Sequitur. ⌊ Qui cõuertitis ut abſyn
thiũ iuditiũ, & iuſtitiã relinquitis in terra, & facientẽ arcturũ & oriõnẽ, & cõuertens
tẽ in mane tenebras, & diem nocte mutantẽ, qui vocat aquas maris, & effundit eas
ſuper faciẽ terrę, dñs nomẽ eſt eius. Qui ſubridet vaſtitatẽ ſuper robuſtũ, & vaſti
tatẽ ſuper potentẽ affert. ⌋ Hic ſubaudiendum eſt, uobis dico loquor, qui conuertitis ut
Peruertere iuditiũ grandis culpa eſt. abſinthiũ iuditiũ. Grãdis culpa, magna dãnationis cauſa, cõuertere dulcedinẽ iuditij in ab
ſinthiũ ſiue amaritudinẽ iniquitatis, et pulchritudinẽ ſiue ſuauitatẽ iuſtitiæ in horrorẽ ca
moris. Hoc ipſum apud Eſaiam uerbis alĩs per figurã uineæ cõqueritur dicẽs. Et expectaui
Eſai. 5. ui ut faceret uuas, et fecit labruſcas, et exponẽs qđ diceret, et expectaui (inquit) ut faceret
iuditiũ et ecce iniquitas: et iuſtitiã, et ecce clamor. Vere infelices qui tã logum iniquitatis
clamoris traxerũt funiculũ ut uſq̃ ad ipſum puenirẽt Chriſtũ, iniquo iuditio et clamore
demnãdũ, clamãdo, reus eſt mortis, clamãdo crucifige crucifige, clamãdo, ſanguis eius ſu
Cur ꝓphetię ſunt obſcurę. per nos, et ſup filios noſtros. Debemus eñ ſic illa, quæ præſentia uel inſtantia tũc erãt tem
pora reſpicere, ut nõ dubitemus ſpiritũ ꝓpheticũ potius futurũ tẽpus ꝓſpexiſſe, quo ſi

pessimi occidẽdo Christũ, impleturi erant mensurã patrũ suorꝝ. Nã & si illa potissima prophetiæ pars in isto & in cæteris prophetis & abscondita siue aperta est: propterea nimirum opta est qa crudeles atq; rebelles illi patres, nõ solũmodo prophetãtes aut scribẽtes occiderent, qd fecerũt: uerũ etiã scripturas incenderẽt & perderent, si tale sacramẽtũ in obscura litera nõ fuisset absconditũ. Proinde qã sequitur. Et facientẽ Arcturũ & Orionẽ, & cõuertentẽ in mane tenebras, & diem nocte mutantẽ, qui uocat aquas maris & effundit eas super faciẽ terræ, dñs est nomen eius. Opportunũ de eodẽ Chro testimoniũ esse nõ dubitemus, qa uidelicet psona hæc magis q̃ psona patris, opus habebat propter nos defendi scripturarꝝ testimonijs, q̃ sit factor syderũ, noctisq; & diei, imò & oim q̃ facta sunt, qa sine ipso factũ est nihil. Quare aũt cũ omniũ factor sit, psenti loco tantummodo dicitur factor Arcturi & Orionis, diei & noctis, & pluuiæ sup terrã effundẽdæ: uidelicet ut cũ potẽtia creatoris, gratiã quoq; mystice cõmẽdet eiusdẽ saluatoris. Arcturus nãq; q̃ in cœli axe cõstitutus, septẽ stellarũ radijs fulget, semp uersat, & nunq̃ mergitur, imò & dũ uersat, erigitur. Orion aũt in ipso pondere tẽporis hyemalis oritur: suoq; ortu tẽpestates excitat: & maria, terrasq; pturbat. Vnde apud beatũ Iob, ubi dicit, q facit Arcturũ & Oriona & Hyadas & interiora austri: p Arcturũ, qui (ut iã dictũ est) septẽ stellis fulget, pristinos intelligimus patres, ex quibus Chrũs secundũ carnẽ, scilicet Abrahã, Isaac, & Iacob: eorũq; cõiuges Sarã & Rebeccã, Rachel & Liam. Istæ nãq; septẽ psonæ, ueluti Arcturus septẽ stellis fulgidus, semp uersabãtur, & nunq̃ mergebãtur, id est, pomnẽ uitã suã, proter fidẽ dei peregrinãdo, de loco ad locũ proficiscebãtur, neq; diffidẽtes unq̃ in terram pristinæ natiuitatis suæ reuertebãtur. Nunq̃ Abrahã in Chaldæã reuersus est, cũ tot in locis & interdũ fame urgẽte peregrinaretur: quin etiã ad seruũ suũ, caue (inquit) ne quãdo filiũ meũ reducas illuc, cũ de Mesopotamia loqueret, ubi habitabat cognatio eius, ex quo tẽpore Thare pater eius de Chaldæa fuerat egressus. Quãto magis hæc uetuisset ne in Chaldæã filius suus reduceret? Igitur cũ dicit, facientẽ Arcturũ perpulchrũ est intelligi de deo & hoie Christo, q̃ anteq̃ nasceret, & in cœlo factor stellarꝝ, & in terra factor extitit patrũ & matrũ suarũ, uelut septẽ stellarꝝ fulgentiũ Abraham & Saræ, Isaac & Rebeccæ, Iacob & Rachelis atq; Liæ. ¶ Per Orionem uero Mosen intelligimus, q nimirũ sicut Orion in ortu suo (ut iã dictũ est) tẽpestates excitat, & maria, terrasq; pturbat: ita ut in aduẽtu suo decẽ plagarũ tẽpestatibus Aegyptũ quassauit, maria diuisit, & Pharaonẽ cũ curribus & equitibus eius submersit. Hoc uero multum ad cõmendandã maiestatẽ diuinitatis hominis Iesu Christi, q̃ talẽ Orionẽ fecerit, quẽ tantopere aduersarij eius præferebãt ei, dicentes. Nos scimus quia Mosi locutus est deus, hũc aũt nescimus unde sit. Hoc ipsum, q̃ uidelicet illũ Orionẽ fecerit, pulchre & sapienter ipse innuit, qñ illis dicẽtibus, in lege aũt Moses mãdauit nobis huiusmodi lapidare, inclinãs se deorsum digito scribebat in terra, significans seipsum esse, cuius digito scriptæ fuissent tabulæ quas Moses accepit, cuius sibi infidiose obijciebatur authoritas. ¶ Post illũ Arcturũ & Orionẽ fecit & illud qd mirabiliter significat dicẽdo, & cõuertentẽ in mane tenebras, & diem nocte mutantẽ. Etẽ qñ fecit talẽ Arcturũ & talẽ Orionẽ, id est, qñ cõdidit patres supradictos, & Mosi dedit legẽ, gentes tenebræ fuerũt, qa dei notitiã nõ habuerũt: sed quãdo factus est homo, tenebras illas in mane cõuertit, quia gentes euangelica p̃dicatione illuminauit. Econtra, diẽ nocte mutauit, quia Iudæã in qua prius notus erat deus, cuius notitia deus est, propter perfidiã in cæcitate reliquit. ¶ Post hæc etiã & illud mirabile fecit, q̃ doctores ex gentilitate assumpsit, quorũ doctrina mũdũ omnẽ repleuit. Hoc significat subiungẽdo, qui uocat aquas maris & effundit eas sup faciẽ terrę. Secundũ literã istud fere quotidie est.

Arcturus & Orion.

Gene. 24.

Moses uelut Orion.

Iohan. 9

Ibid. 8

Doctores ex gentibus, uelut pluuia ex mari.

Aquas em maris amarissimas, æthereo colore suspensas excolat & eliquat in dulcem plu-
uiarũ saporẽ, instar medicinalis cucurbitæ, quæ calore superioris gyri humorẽ & sangui-
nẽ sursum trahit. Ex quo discimus unde sunt pluuiæ. Nimirũ iuxta hãc similitudinẽ q̃ mul-
tos de profunditate seculi, de falsis & amaris gurgitibus gẽtilitati literalibus & philosophi-
cis redundantes studijs, superna gratia uocauit, eorumq; aquaticã scientiã in dulcedinẽ cœ-
lestis sapientiæ cõuertit, eisq; & ore loquẽtibus, & calamo scribentibus, faciẽ terræ, fidem
ecclesiæ, plurimis libris, tractatibus copiosis, quasi cõpluendo sufficienter inebriauit. Hinc
Psalm.64 Psalmista dicit. Visitasti terrã & inebriasti eã. Item pluuiã uoluntariã segregabis deus he-
Psalm.67 reditati tuæ. Quod dicit uoluntariã, hoc est, uoluntarie, nullisq; precedẽtibus meritis datã.
Dominus inquit nomen est eius. Constanter uere & fiducialiter confitendũ est coram ho-
minibus, coram regibus & corã ducibus siue iudicibus, corã cunctis gentibus, & cõtra lu-
dæos inimicos eius, quia talis & tãtus talis & tãta faciẽs dominus est, et hoc est nomẽ eius,
quãuis ad tempus fuerit despectus, quãuis ad horã fuerit crucifixus, et in sepulchro iacue-
rit mortuus. ¶ Sed pseuerauerũt negare illũ inimici eius, dicẽtes. Nolumus hũc dominum
Luc.19 esse, nolumus hũc regnare sup nos. Quid ergo sequitur? Qui subridet uastitatẽ sup robustũ
Male robusti Iudgi. & depopulationẽ super potentẽ affert. Quis uastitatẽ & depopulationẽ non audiuit illius
populi robusti & potentis? Robustus nãq; & potens pr̃senti loco mirabiliter dicitur, uide-
licet pro eo q̃ cũ robusto supbia, cũ potente audacia cõtra istum, cuius (ut iã dictũ ẽ) nomẽ
est dãs, populus infœlix cõsurrexit, non ut uere fortis cõtra infirmũ, sed ut uere freneticus
contra medicũ: et male robustus eiecit, male potens occidit, male robustus et male potens
post resurrectionẽ eius Apostolos eius psecutus ẽ, & eiecit atq; reppulit ipsum q̃ uolebãt
illis loqui uerbũ dei. Iccirco uastitatem sup talem robustũ, & depopulationẽ super talẽ po-
tentẽ attulit, in hoc ipsum seruientibus Romanis, multo plusq; fecerat famulãtibus Assy-
rijs obsequẽtibus iuditio eius Babylonis, ut et decẽ tribus in Assyrios inrevocabiliter, et iu-
da et Babyloniã tẽpore statuto reuocandus trãsmigraret. Hoc maxie, q̃ quasi p Romanos
passus ẽ, ille robustus et potẽs fecit, hic dominus nõ parcẽdo aut cõpatiendo, sed quasi subri-
Iohan.ij. dẽdo, propter illud q̃d dixerant tanq̃ cauti & prouidi, ne forte ueniant Romani et tollant
Prouer.i. nostrũ & locũ & gentẽ, subridẽdo inq̃ iuxta q̃d in psona eius sapientia dicit. Ego quoq; in
Subrisio. interitu uestro ridebo, & subsannabo cũ uobis q̃d timebatis aduenerit. Propriæ subrisionẽ
possumus appellare, qñ quis irascitur, & apertis paululũ labijs ridere se simulat, ut iræ mag-
nitudinẽ ostendat. Talibus uerbis circa dñm, q nullos motus patitur, idcirco scriptura utũ,
ut satis quantũ potest affirmet, q̃ dominus, quãuis natura sit clemens, nullatenus tamẽ ro-
busto et potenti, id est in peccato superbienti, misereatur, sed ficut item dicit scriptura, pote-
Sapien.9. tes potẽter tormẽta patientur, exiguo aũt cõcedetur misericordia. Eũ qui talis et tãtus est,
qui talia et tãta potest, cõuertitis (ait) in absinthiũ, ut cũ sit natura dulcissimus, cũcta suæ na-
turæ cõtineat dulcedinẽ, et totius iræ q̃si subridẽdo super uos effundat amaritudinẽ. Nunc
quasi q̃reret aliquis, quomodo uel qd agẽdo tã dulcẽ in absinthiũ sibi conuertere potuerit,
cõuertitur ad interrogantẽ et dicit. ⌊ Oderunt corripientẽ in porta, & loquentẽ perfe-
cte abominati sunt. ⌋ Vigilãter hic animaduertẽdũ est, ut nõ in incertũ, uel per coniectu-
rã dixisse iamus robustũ illũ et potentẽ, cuius uastitatẽ siue depopulationem iuste subrideat
dulcis dominus, cõuersus in absinthiũ. Nõ dicit peccauerũt, siue admiserũt quippiã quod
in porta, id est in iuditijs, quæ in porta ciuitatis agi solebãt, esset corripiendum: neq; dixit im-
perfectæ locuti sunt, sed corripientem (inquit) oderunt, loquentẽ pfectæ abominati sunt.
Peccatũ irre- Hoc est inremissibile peccatum: hæc robustiorum est atq; potentũ, nõ p ignorantiã siue
missibile. infirmitatẽ peccare, sed peccatũ supbe defendẽdo, corde inpœnitẽti corripiẽtẽ q̃q; odisse,
et abominari illũ, q audeat loq pfectę. i. nõ sibi placẽtia sed malis actib⁹ repugnãtia: Quia
aũt i porta corripuit, ul' qs pfectæ locutus ẽ. Corripuit qdẽ eos Dauid, et pleraq; pfecte lo-
3. Reg. 12. cutus ẽ, atq; idcirco oderũt illũ et abominati sunt, dicentes, q̃ nobis pars in Dauid, uel quæ
Christum præ- hereditas in filio Isai: et istũ q̃q; q hæc ipsa loquit, et ceteros ꝓphetas oderũt et abomina-
ferũt gratis sunt. Veruntamen sicut cętera, ita et istud in uno Christo iuste corripiẽte, et pfecte loquẽ-
Psalm.28 ueraciter et indubitãter ẽ adimpletũ. Ipse em loquit in Psalmo. Aduersũ me loquebãt q̃
Psalm.118 debãt in porta. Itẽ. Cũ his q oderũt pacẽ, erã pacific⁹, cũ loq̃bar illis impugnabãt me gratis.

Vide

nostertæ sanctæ. Hæc Hebræorũ opinio nimis angusta est & tenuis, nec altitudinẽ attingit diei dñi, sed neq; ad tẽpora Romani pertingit imperij, sub quo multo magis uæ illis fuit q̃ sub Assyriorũ siue Chaldæorũ, Persarũ & Mœdorum atq; Macedonũ regnis. Referamus ergo cũcta hæc ad diẽ dñi, ad aduẽtũ dñi. Nã terror maiestatis eius leoni & urso nõ incõgrue potest assimilari, p̃sertim cũ Hieremias in lamẽtationibus p̃mittẽs: sed & cũ clamauero & rogauero, excluſit orationẽ meã, concluſit uias meas lapidibus quadris, semitã maã subuertit, continuo subiunxerat. Vrſus insidians factus est mihi, leo in abſconditis. Itaq; cũ dicit, quomodo ſi fugiat uir à facie leonis, & urſus occurrat ei, in utraq; ſimilitudine diẽ intelligimus domini, primũ & ſecundũ aduentũ domini. Nam in primo aduentu ſuo tanq̃ leo ſuper illos uenit. Denicq; occiſus quidẽ est uelut agnus, & nõ aperuit os ſuũ, ſed tanquã leo reſurrexit, & in omnẽ terram rugitũ dedit: unde & in exordio hic idem propheta dixit, Dominus de Syon rugiet, & de Hieruſalẽ dabit uocẽ ſuã. A facie leonis huius tunc quidẽ fugerunt, ſed nõ effugerunt: nam fugere uolentibus occurrit ſiue occurret urſus, id est, ineuitabilis terror ſecundi aduentus: & merito talis urſus illis occurrit, quoniã fugerunt à facie leonis. Debuerant nanq; potius coram illo leone proſterni, id est, agere pœnitentiã ad prædicationem euãgelij Chriſti. Sicut eñ leo proſtrato parcere dicitur homini, ſic parcit Chriſtus peccatori pœnitentiam agenti. Fugerunt ab eo tanquã rebelles & increduli, & fugiendo exierunt de domo domini, de eccleſia ſanctorum dei, illo inſequente, & uindictam exigente eius, qui effuſus est ſuper terram, omnis ſanguinis iuſti, ſicut ſignificauit eis, quando facto flagello de funiculis uendentes & ementes omnes de templo eiecit. Ita fugientes ille leo inſequutus est, et urſus occurrit, dum & ſicut prænũciauerat dicens. Erit eñ preſſura magna ſuper terram & ira populo huic, uenientibus Romanis ceciderũt in ore gladij, & in oẽs gentes ducti ſunt captiui, & quod futurũ est, uidebunt in quẽ transfixerunt, & de anguſtia auolare nõ poterunt. Interea dũ ita inter leonẽ & urſum, id est, inter irã primi & irã ſecundi coartantur aduentus, ſiue diei dñi, ingrediuntur domũ, & innituntur manu ſuper parietẽ, confidendo in cærimonijs carnalibus, & patronũ ſe putantes habere Moſen. Nã ſup illũ quaſi ſup parietẽ manu innituntur, dũ circũcidendo & ſabbatizando in Moſe gloriãtur, ſicut auribus noſtris eos iactitãtes frequẽter audimus. Hoc ſciẽs dñs, est q accuſet uos (ait) Moſes, in quo uos ſperatis. Nimirũ ſpes illa nõ uera ſpes, ſed diaboli deceptio est. Iccirco cũ dixiſſet, ingrediatur domũ & innitatur manu ſuper parietẽ, addidit, & mordeat eũ coluber. Ita nanq; preſumẽtes, & Antichriſtus in hoc ſeculo ſeducet, & in futuro diabolus cruciare nõ deſinet. His dictis protinus inclamando percunctatur et dicit. Nunquid non tenebræ dies dñi et nõ lux, et caligo et non ſplendor in ea? Acriter interrogat, diſtricte percunctatur, ſciens quia negari non poteſt quod prædixerat, dies dñi iſta tenebræ et nõ lux, Sciens (inquã) confuſionẽ eſſe tenebroſam caliginẽq; confuſam, nullãq; ſplendore conſilij lucẽ, ubi dũ leo fugitur, urſus occurrit, et dũ uterq; declinatur, adeſt mordens coluber. Et bene pcunctationis acrimoniã uimq; geminauit, uerbis paululũ diuerſis, dicendo, Tenebræ et non lux, caligo et non ſplendor. ¶ Nunc (ſicut iã ante diximus) dies dñi, nõ unus, ſed duo: ſiue aduentus dñi nõ unus tantũ ſunt, ſed duo: alter quo iã uenit: alter ſine dubio quo uenturus est. Vterq; Iudæis incredulis prouenit in iudiciũ damnationis, in damnationẽ cæcitatis. Nam de primo, in iudiciũ (inquit) ego ueni in hunc mundũ, ut qui non uident, uideant: et qui uident, cęci fiant. Et Apoſtolus: Cæcitas (ait) contigit in Iſrahel et dedit illis ſpiritũ compunctionis, oculos ut non uideant, et aures ut nõ audiant. Et in Eſaia. Excæca cor populi huius, et aures eius aggraua, et oculos eius claude. Item: Miſcuit uobis dñs ſpiritũ ſaporis, et claudet oculos ueſtros, prophetas et principes ueſtros qui uident uiſiones, operiet. Et multa his ſimila. Porrò de ſecundo aduentu poſt multa dicit. Et ſuſcipiet ſurſum, et ad terram intuebitur, et ecce tribulatio et tenebræ, diſſolutio, anguſtiæ, et caligo perſequens, et non poterit auolare de anguſtia ſua. Recte igitur non contentus fuit, ſemel dixiſſe. Nuquid non tenebræ dies domini et non lux: ſed repetiuit, et caligo et non ſplendor in ea: quia uidelicet in utroque die ſiue aduentu domini, cum exteriori anguſtia tribulationis, intus habent tenebras confuſionis, et in utroque obſcurantur oculi eorum ne uideant, in utroque fit uia illorum tenebræ et lubricum. SEQVITVR. Lodi z proieci feſtiuitates veſtras, z noui

Tren. 3.

Leo proſtrato hoi parcit.

Iohan. 7

Lucæ. 21 Zach. 13 Eſa. 8

Iohan. 5

Duo aduentus domini, Iudæis reprobis utercq; in dãnationem.

Ioh. 9.

Rom. 11 Eſa. 6 Ibi. 29.

Ibi. 8.

& non capiam odorē cœtuum vestrorū. Quod si attuleritis holocaustomata & munera vestra non suscipiam, & vota pinguiū vestrorū non respiciam. Auferā me tumultū carminū tuorū, & cantica lyræ tuę non audiā. Et reuelabitur quasi aqua iudicium, & iustitia quasi torrens fortis. ¶ Secundū sensum quē à pariete paulo añ habuimus. Vbi dixit, q̄ innitētē manu mordeat eū coluber, ista satis cōgrue subiunxit: Nā sicut iam diximus, paries, cui innituntur carnales cæremoniæ sunt. Quō aūt staret siue innitente superportaret paries festiuitatū quas deus odisset? Odi em̄ (inq̄t) & nō solū odi, uerūetiā proiecit festiuitates uestras. ¶ Recte ergo & nō sine magno mysterio Paulus, cū staret in cōcilio Iudæorū pro se rationē reddens, & principes sacerdotū Ananias p̄ciperet astātibus sibi, percutere os eius, tūc dixit ad eū. Percutiat te deus paries dealbate. Cūq̄ qui astabāt dicerēt, summum sacerdotē dei maledicis? Nesciebā (inquit) fratres quia princeps sacerdotū est. Vere em̄ nesciebat, neq̄ scire uolebat aut debebat, q̄ princeps ille sacerdotū esset, cuius sacerdotiū secundū prophetiā hāc odisset & proiecisset, eo q̄ esset paries, sup quē q̄ inniteret manu, morderet eū coluber. Necdū uero percussus erat, stabatq̄ adhuc paries illius sacerdotij dealbatus, utpote stante tēplo pulcherrimo, solitaq̄ religione turbis locū frequētantibus atq̄ cōcelebrantibus, sed postmodū futurū erat, ut per arma Romanorū percuteret atq̄ deleret eū deus. Ita paries ille percussus ex tunc neq̄ dealbatus, neq̄ superinductus est, ut gloriā priſtinā recuperaret. Vnde postmodū hic idē propheta dicit. Hæc ostendit mihi, & ecce dominus stabat super murū litū & in manu eius trulla cementarij. Et dixit dñs ad me. Quid tu uides Amos? Et dixi. trullā cementarij. Et dixit dominus ad me. Ecce ponam trullam in medio populi mei Israhel, nō adijciam ultra superinducere eū. Cuncta hæc quæ nūc reprobat decens. Odi & proieci festiuitates uestras, & nō capiam odorē cœtuum uestrorū, holocausta mata & munera uestra non suscipiam, & uota pinguiū uestrorū non respiciam, auferā me tumultū carminū tuorū, & cantica lyræ tuæ nō audiam: cuncta (inquā) hæc, dū adhuc starent & celebrarētur, paries superinductus erat & dealbatus: nunc autē palam est, quia proiecit ea deus. Odisse autē & proijcere & non adorari, humana dicitur similitudine, ut nos ea fectum dei nostris sermonibus cognoscamus. ¶ Notandū interea qualiter dixerit, q̄ si auferis mihi holocaustomata uestra & munera uestra, non suscipiam. Mihi dixit: Non uitulis, quibus sacrificabant in Bethel & in Dan. Hoc aduersus Iudaicam dicimus defensionē, quoniā illi dicunt, iccirco sic deū loqui & dicere, odi & proieci festiuitates uestras, &c. quia tunc tēporis sacrificabant uitulis quos fecerat Hieroboā. Et pulchre dicit: Auferā me tumultū carminū tuorū, & cantica lyræ tuæ nō audiā, uidelicet cantica leuitarū, quibus laudabant dominū, tumultū uocās, sonitūq̄ cōfusum, quia nō est pulchra laudatio in ore peccatoris. ¶ His dictis qbus reprobationē manifeste denūciat illius populi siue carnalis iudaismi, nō ab re cōtinuo subiūgit, reuelabitur quasi aqua iudiciū, & iustitia q̄si torrēs fortis. Vocaciter nāq̄ reuelatione indiget, nec ab alio intelligi p̄t profunditas huius iudicij, q̄ sic iudicatū & sic factū est, ut fractis (sicut iā supra diximus) naturalibus ramis, insererent alij bonæ radici: non (inq̄) ab alio p̄t intelligi, nisi ab illo cui deus p spm̄ suū reuelare dignatus sit. Vnde Aplūs, cū de hac re diu disputasset, tandē sic exclamauit: O altitudo diuitiarū sapiētiæ & scientiæ dei, q̄ incōprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Nō ab re ergo (ut iā dictū est) Et reuelabitur (inquit) q̄si aqua iudiciū, & iustitia quasi torrēs fortis: q̄a uidelicet sicut aqua latentē quidē habet originē, sed cursum manifestū & cōspicabilē: sic profunditas iudiciorū dei incōprehensibilis quidē est, sed ex multis rebus apparentibus cognoscitur quia iudiciū eius omne iustū est. Et bene cū dixisset, reuelabitur quasi aqua iudiciū, addidit, & iustitia quasi torrens fortis: hæc uidelicet innuens, quod iustitiæ siue iusto iudicio dei nullus resistere, nullus saltē respondere possit: quemadmodū idē Aplūs de hac ipsa concertans, cū præmisisset: Dicitis itaq̄ mihi, quid ergo adhuc quæritur, uoluntati em̄ eius quis resistit? repente iusta cū indignatione inclamauit: O homo tu quis es qui respondeas deo? Nunqd dicit figmentū ei qui se finxit, quid me feciſti sic? An nō habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem, aliud uero in contumeliam? Recte igitur utrunq̄ dixit, Et reuelabitur quasi aqua iudicium, & iustitia quasi torrens fortis: quia uidelicet sanctæ scripturæ authoritas, quæ ubique iustitiam dei defendit, & procacem

Sacerdotiū Iudæorū pro iectum.

Act. 23.

Paries dealbatus.

Infra. 7

Proiectio Iudaicarū cæremoniarum.

Eccl. 15.

Ro. 11.

Roma. 9

eem inquisitorem proterue respondentem fortiter repellit, & humilẽ auditorẽ aliquantula reuelatõe suauiter instruit, quẽadmodũ idẽ aplus, ubi reppulit hominẽ proteruũ, dicẽdo. O hõ tu qs es grãdes deo: cõuersus ad humilẽ auditorẽ, blandius loquitur illi dicẽs. Q; si uolens deus ostẽdere irã, & notã facere potẽtiã suã, sustinuit in multa patiẽtia uasa iræ apta in interitũ, &c. Nimirũ ad eãdẽ iudiciũ uel iustitiæ reuelationẽ ptinet id qđ sequitur in isto ꝓpheta, cũ deus ipse pcunctat & dicit. L Mũquid hostias ⁊ sacrificiũ obtulistis mihi in deserto quadraginta annis domus Israhel? Statimq; subiũgit. Et portastis tabernaculũ Moloch uestro ⁊ imaginẽ idolor uestror, sydus dei uestri, que fecistis uobis. Et migrare vos faciã trans Damascũ, dixit dns deus exercituũ nomẽ eius J Hoc (inquã) ad reuelationẽ ptinet iudiciũ uel iustitiæ dei. Per hæc nãq; multũ excusat deus, ꝓ nõ iniuste populũ illũ proiecerit, uel ꝓ nõ mutabilitate animi usus sit, & nouo consilio, in eo ꝓ taliter gentẽ reliquerit, quã olim bonis exigẽtibus meritis sibi peculiarẽ elegerit. Nunq; em̃ cor illorũ cũ eo rectũ fuit (ait psalmus) nec fideles habiti sunt in testamento eius. Inde illos cõuincit sub interrogatione dicẽdo. Nũquid hostias & sacrificiũ obtulistis mihi in deserto quadraginta annis &c. ¶ Ergo nobis quoq; iudiciũ et iustitiã dei in hac seueritate, qua naturalibus (ut superius iã dictũ est) ramis nõ pepercit, recurramus aptis oculis ad illa tempora, ad q̃ nos ꝓsentia dicta remittit. Egressi de terra Aegypti, transito mari rubro, statim fecerũt caput uituli cõflatilis, & ei prius altare fecerunt, q̃ deo, prius holocausta & hostias pacificas illi obtulerũt q̃ dño. Adhuc em̃ Moses in monte cũ deo loquens, de tabernaculi constrnctione, & cõstituendo sacrificiorũ ritu instruebatur, & inter moras illas fecerũt hoc scelus: & tunc quidẽ Moses, quasi uindictã aliquã fecit, dicẽdo, ponat uir gladiũ super fœmur suũ, ceciderũtq; in die illa quasi uigintitria milia hominũ: sed illa non fuit uindicta uel sententia dñi, neq; em̃ dns hæc fieri iussit, sed Moses bono zelo districte pius, pie districtus irã dei præuenire accelerauit, uindictã dei penitus auertere conatus est. At ille sciens, ꝓ nõ cessarent ab huiuscemodi peccatis: illa, quã fecit Moses, uindicta contentus esse noluit, sed dixit. Ego autẽ in die ultionis uisitabo & hoc peccatũ eorũ. Item. Populus durę ceruicis es, semel ascendam in medio tui, & delebo te. Cum ergo præmisso, & reuelabitur quasi aqua iudiciũ, & iustitia quasi torrens fortis, subiungit. Nunqd hostias & sacrificiũ obtulistis mihi in deserto quadraginta annis? Satis excusatũ se esse uult, ꝓ non nouis pro causis mutato animo nouam sententiã quæsierit uel dederit in reiectione illius populi. Et ut competẽter sermo sequens coniungatur, cũ dicit. Nunquid hostias & sacrificia obtulistis mihi, subaudiendũ est, non, sed uitulo quẽ fecistis: ac deinde legendũ. Sed portastis tabernaculũ Moloch uestro, & imaginẽ idolorũ uestrorũ, sydus dei uestri, quem fecistis uobis. Et est sensus, Moses quidẽ arripiens uitulũ quẽ fecistis combussit & contriuit usq; ad puluerẽ, sed uos in cultu idolatriæ perseueraſtis, & illas uobis figuras proposuistis, quas cõfringere, uel cœlestes esse negare nõ posset, id est, sydera cœli. Hoc respiciens Stephanus prothomartyr, cũ dixisset, & uitulũ fecerũt in illis diebus, & obtulerũt hostiã simulachro, & lætabantur in operibus manuũ suarũ, continuo subiunxit. Cõuertit autẽ deus, & tradidit eos seruire militię cœli, sicut scriptũ est in libro prophetarũ. Nũquid uictimas aut hostias obtulistis mihi, &c. Qualis aũt illa conuersio fuit, qua deus illos ita conuertit? Nunquid hæc tota fuit intentio dei uel Mosi uitulũ confringentis, ut non formã uituli, sed potius militiam adorarent uel sydera cœli? Nam cũ dixisset hic, & portastis tabernaculũ Moloch uestro, & imaginẽ idolorũ uestrorũ, quæ sit ipsa imago uel idolum, saquenti sermone demonstrauit, dicendo, sydus dei uestri, id est luciferi, quẽ huc usq; uenerantur Sarracæni. Qualis ergo illa conuersio fuit? Nimirũ dolenda & longe diuersa ab eo quod deus intendebat. Idem enim est ac si dicat. Deus quidẽ uel Moses, confringendo uitulum, hoc intendit ut potius conuerterentur ad adorandum sydera cœli, ad portandũ non tabernaculũ dei, quod Moses fecit ex præcepto dei, sed tabernaculum Moloch, id est, regis sui scilicet luciferi, quẽ honorabant ut deũ, nũcupantes eũ regem suũ. Ex eo tempore omnia quæ fecerũt, nõ deo, sed idolis feciſſe monstratur. Nam quod postq̃ uitulũ fecerũt, quædam dño legimus eos obtulisse, nõ uolũtate, sed pœnæ metu fecerunt: & eorũ interfectione, qui propter idola corruerunt. Reuelatum est ergo iudiciũ, uidelicet illi qui attendunt in scripturis merita rerũ præcedentiũ, & iccirco

Exo. 32. Psal. 77.

Vetus Iudæorũ idolatria i deserto.

Exo. 32.

Exo. 33.

Act. 7.

migrare

Deus exercituum.

migrare(inquit)uos faciã trans Damascũ,id est,in Babylonẽ ducemini,q̃ utiq; uobis scdm situ terræ est trans Damascũ. Hoc dixit dñs: hæc facere proposuit ac præfiniuit dñs, Quia uel qualis dñs? Vultis scire nomẽ eius? Deus exercituũ nomen eius. Et quã ob causam ꝑ sentiloco tali noie illũ nuncupari decuit? Videlicet quia multos iudicio uel iustitiæ suæ fa mulantes habet exercitus,ut suus cõtra uos sermo cõpleatur. Habet exercitus Assyriorũ atq; Chaldæorꝝ: habet exercitus Mœdorꝝ atq; Persarꝝ, habebit exercitus Macedonũ siue Græcorꝝ, habebit exercitus Romanorũ: ꝑ quos utiq; manifestũ omni mundo de uobis age

CAP. VI.

tur iudiciũ, & tunc uobis uæ. Sequitur em̃. ¶ Ue uobis qui opulenti estis in Syon, q confiditis in monte Samarię, optimates capita populorum, ingredientes pom patice domum Israhel. Transite in Calamne q uidete, q ite inde in Emath magn nam, q descendite in Geth Palestinorum, q ad optima quęq; regna horũ si latior terminus eorũ termino uestro est. Qui separati estis in diem malum, q appropin quatis solio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, q lasciuitis in stratis ue stris. Qui comeditis agnũ de grege, q uitulos de medio armenti. Qui cantis ad uocem psalterij, sicut Dauid, putauerunt se habere uasa cantici, bibentes in phya lis uinũ, q optimo unguento delibuti, q nihil patiebantur super contritione Ioseph. ¶ Manifeste istud uæ cõtra sacerdotes impios declamatur, illud aũt uæ supius. Væ

Mira in sacris lris eloq̃tia.

desiderantibus diẽ dñi, cõmuniter omnibus cõtemptoribus iudicij dei declamatũ est cuiũ cunq; ordinis sint. ¶ Non præterire libet hoc loco, magnũ esse miraculũ eloquentiæ ꝑpol lentis in scripturis sanctis: quia uidelicet cũ intellectu interno magna sit maiestas mysterio rũ cœlestiũ, nihilominus in superficie pulcherrimũ nitet eloquiũ, tanq̃ si ꝑciosam inuenias

Psalm. 67.

thecã, quæ extrinsecus argentea, ꝑciosũm intus aurũ retineat, iuxta illud psalmi. Pennæ co lumbæ deargẽtatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Quod idẽ est acsi dicat. Sanctæ scripturæ litera pulchra extrinsecus est & lucida, intrinsecus aũt multo pulchriora, multoꝝ cioriora, cõtinet spiritualis intelligentiæ mysteria. Sed nunquid ista res assertione nostra in digẽt? A sanctis patribus magnifice perspectum atq; animaduersum est, qđ nec in isto pro pheta, qui de pastore assumptus est, defuerit aut desit illa, qua seculares multũ tument, elo

Aug. de doc. christiana. li. 4. cap. 7.

quentia, sapientiæ cœlestis comes. Beatus pater Augustinus, diuini sermonis ponderator fidissimus, inter cætera locũ hunc pro exemplo tractandũ suscipiens. Dicendũ (inquit) mihi aliquid esse uideo & de eloquentia prophetarũ, ubi per tropologiã multa obtegũtur, quę quanto magis translatis uerbis uidentur operiri, tanto magis, cũ fuerint aperta, dulcescunt. Et ex illius prophetæ libro potissimũ hoc faciã, qui se pastorẽ uel armẽtariũ fuisse dicit, ꝛ

Artificiũ eloquẽtię in hoc propheta.

q̃ inde diuinitus ablatũ, missumq; ut dei populo prophetaret. Cũ igitur argueret impios su perbos, luxuriosos, & ideo fraternæ negligentissimos charitatis, rusticus uel ex rustico iste propheta exclamauit dicens. Væ qui opulenti estis in Syon, & confidetis in monte Samariæ, &c. Nunqd, nã isti qui prophetas nostros, tanq̃ ineruditos & locutionis ignaros, uel ut docti disertiq; cõtemnunt: si aliquid eis tale uel in tales dicendũ fuisset, aliter se uoluissent cũ cere, qui tamen eorũ insanire noluissent? Quid em̃ est quod isto eloquio aures sobrie plus desiderẽt? Primo ipsa inuectio quasi sopitis auribus ut euigilarẽt, quo fremitu illisa est? Væ uobis qui opulenti estis in Syon, & cõfiditis in monte Samariæ, optimates, capita popul rũ, ingredientes pompatice domũ Israhel: Deinde ut beneficijs dei, qui eis ampla spaciare gni dedit, ostenderet ingratos, quoniã cõfidebant in monte Samariæ, ubiq; utiq; idola co lebantur: Transite (inquit) in Calamne & uidete, & ite inde in Emath magnã, & descẽdite in Geth Palestinorũ, & ad optima quæq; regna horũ, si latior terminus eorum, termino ue stro est. Simul etiã cũ ista dicuntur, locorꝝ nominibus tanq̃ luminibus ornatur eloquiũ, quę sunt Syon Samarię, Calamne, Emath magna, & Geth Palestinorũ. Deinde uerba, quę his adiunguntur locis, decẽtissime uariantur. Opulẽti estis, cõfiditis, transite, ite, descẽdite. Cõ sequenter denunciatur futura sub iniquo rege appropinquare captiuitas, cũ adiungitur, qui separati estis in diẽ malũ, & appropinquatis solio iniquitatis. Tunc subijciuntur merita luxuriæ. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis uestris. Qui comeditis agnũ de grege, & uitulos de medio armenti. Ista septẽ mẽbra tres bimẽbres circuitus ediderunt. Nã em̃ ait, qui separati estis in diẽ malũ, qui appropinquatis solio iniquitatis, qui dormitis in lectis eburneis

ctis eburneis, qui lasciuitis in stratis uestris, qui comeditis agnũ de grege, qui uitulos de medio armenti. Quod si ita diceretur, esse quidem & hoc pulchrum, ut ab uno pronomine repetito omnia sex membra decurrerent, & pronunciantis uoce singula finirentur: sed pulchrius factũ ẽ, ut idẽ pronomini essent bina subnexa, quæ tres sententias explicarunt: unam, ad captiuitatis prænunciationem, qui separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis: alteram, ad libidinem, qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis uestris: ad uoracitatem uero tertiam pertinentem, qui comeditis agnum de grege, & uitulos de medio armenti: ut in potestate sit pronunciantis, utrum singula finiat, & membra sint sex, an primũ & tertium & quintum uoce suspendat, & secundum primo, quartum tertio, sextum quinto connectendo: tres bimembres circuitus decentissime faciat, unũ quo calamitas imminẽs, alterum quo lectus impurus, tertium quo prodiga mensa mõstratur. Deinde luxuriosam remordet aurium uoluptatem, ubi cum dixisset: qui canitis ad uocem psalterij (quoniã potest exerceri sapienter à sapientibus musica) mirabili decore dicendi, inuectionis impetu relaxato, & non ad illos sed de illis loquens: Vt nos musicam sapientis à musica luxuriantis distinguere commoneret, non ait: qui canitis ad uocem psalterij, & sicut Dauid putatis uos habere uasa cãtici: sed cum ad illos dixisset illud quod luxuriosi audire deberent, qui canitis ad uocem psalterij: imperitiam eorũ alijs quoq; quodammodo indicauit, adiungens, sicut Dauid putauerunt se habere uasa cantici. Bibentes in phyalis uinum, & optimo unguento delibuti. Tria hęc melius pronunciantur: si suspensis duobus prioribus membris, circuitus tertio finiatur. Iam uero cp his omnibus adijcitur. Et nihil patiebantur super contritione Ioseph, miro decore dictum est: Non dixit, nihil patiebantur super contritiõe fratris, sed positus est, p fratre Ioseph, ut quicunq; frater proprio significaretur eius nomine, cuius ex fratribus fama præclara est, uel in malis quæ pẽdit, uel in bonis quæ rependit. ¶ Hæc de pulchritudine literæ præsenti loco dicta sint cum oportuna commemoratione tanti doctoris qui sanctæ scripturæ uenustatem cognoscens, & cognitam esse uolens, capitulum hoc ꝑ exẽplo assumpsit & quodammodo digitis suis lippientes oculos tersit, ut clare uideamus. q̃ splendida comitet eloquentia sapientiam dei, loquentem in prophetis, non intẽta in eloquentiam sapiẽtia, sed à sapientia non recedente eloquentia. Nunc ad sensuum mysteria recurramus. ¶ Væ (inquit) qui opulenti estis in Syon, & confiditis in monte Samariæ. Vtrũq; excidium siue utrãq; captiuitatem denunciat. i. & duarũ tribuum, quarũ regia ciuitas erat Syon: & decem, quarũ metropolis erat Samaria. Cum autẽ dicit: Væ qui opulenti estis in Syon, non illam arbitremur solummodo denunciari captiuitatẽ, qua transmigrauerunt duæ tribus in Babylonem, redituræ post septuaginta annos, sed multo magis illam, qua nunc dispersi sunt in toto mundo destructa ciuitate & templo, quo stante sacerdotes impĳ nimis opulenti erant in Syon, qui & de opulentia superbientes pauperem Christum crucifixerunt propter hoc solum: quia disputabat contra opulentam auaritiam illorũ. Illius nãq; temporis optimates & capita populorũ, Annas & Cayphas, cæterĳq; principes & seniores, reuera separati fuerunt in diem malum, & appropinquauerunt solio iniquitatis, qui malo tempore male nati (melius eñ illis erat si nõ fuissent nati) adiudicauerũt morti filiũ dei, quod ueraciter fuit appropiquasse se solio iniquitatis. De illo iniquitatis solio furor præcipitẽ dedit pontificẽ, quando dicenti, adiurote per deum uiuum, ut dicas nobis, si tu es filius dei: respondit Iesus, tu dixisti, & ille scidit uestimenta sua, dicẽs, blasphemauit: iamq; extunc nec solium illud iniquitatis subsistere, nec pontifex in eo sedere potuit. Non dubitamus, quin illi iam præsentes fuerint prophetico spiritui, ita ut uideret eos miro modo appropinquantes, imõ irruentes, & impetũ clamoris inordinati facientes, solio iniquitis: quando sedente Pylato pro tribunali, & dicente: Ecce rex uester, tolle, tolle, clamabant: crucifige eum, non habemus regem nisi Cæsarem, si hunc dimittis, non es amicus Cæsatis. Illius ergo temporis optimates reuera (ut iam dictum est) separati fuerunt in diem malum, & appropinquauerunt solio iniquitatis, & illis nihilominus sequẽtia liquet ascribi, qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis uestris, qui comeditis agnum de grege, & uitulos de medio armenti. Nam & Iacobus Apls scdm hunc ipm sensum cum præmisisset, agite nunc diuites, plorate ululantes in miserĳs, quæ aduenient uobis postmodum subiunxit: Epulati estis super terram, & in luxurĳs enutristis corda uestra. In

Iudæorũ duplex captiuitas

Matt. 14

Matth. 26.

Ioh. 19.

Iaco. 5.

die occisionis adduxistis, occidistis iustum, & non restitit uobis. ¶ Cætera quæ sequunt, qui
canitis ad uocem psalterij, sicut Dauid putauerunt se habere uasa cantici, bibentes in phya-
lis uinũ, & optimo unguento delibuti, & nihil patiebant super cõtritione Ioseph: tam grauis
Matth. 15 ter q̃ ueraciter eisdem congruit: quippe de quibus (ut ipse dñs testatus est) bene prophetauit
Esa. 29 Esaias: Populus hic labijs me honorat, cor aũt eorũ lõge est à me. Et idcirco falso putauerũt
se habere uasa cantici, sicut habuit Dauid, quàmlibet clare uel alte canerent ad uocem psalte-
rij labijs suis. Et quis illos dubitet illa nocte, qua dominum comprehenderunt, bibisse uinũ
usq; ad uomitum, cum esset paschalis uespera illorum? Idcirco recte & hic redarguuntur, di-
cendo, bibentes in phyalis uinum. Et in Psalmo, cum ex persona ipsius Propheta loquens,
Psal. 68. Aduersum me (inquit) loquebantur qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant
Ioseph typus uinum. ¶ Quàm maxime autem & illud uerum est, quod tandem infert, & nihil patiebantur
Christi in cru- tur super contritione Ioseph: siquidem rite perpendas, q̃ ipse pulcherrime censeatur nomi-
ce. ne Ioseph, cuius typum prætulit, in seruum uẽundatus est Ioseph, & humiliatus in compe-
Psal. 104. dibus & afflicti, ita ut ferrum pertransiret animam eius. Et deinde princeps Aegypti factus.
Etenim dum contritus in cruce penderet dñs, nihil patiebantur super contritione eius. De-
Matth. 27 niq; ut taceam q̃ pendentẽ irridebant, q̃ prætereuntes blasphemabant eũ, insultãtes, & mo-
uentes capita sua & dicentes: Vah, qui destruit templũ dei, & in triduo illud reædificat, sal-
ua temetipsum. Vt (inquam hæc taceam. Illud satis indicat quam uere nihil paterentur sup
Iohã. 19 contritione eius, qđ cum diceret: sitio, spongiam plenam aceto, hysopo circũponentes, obtu-
lerunt ori eius. Quis enim nõ miret, q̃ longe à cõpassione eius fuerint, qui tali in hora, tãta in
ãgustia, tali in siti, dicentẽ: sitio, potauerũt aceto? Magna igit & subtili statera ponderandũ
est, q̃ dicit: Et nihil patiebant sup cõtritõe Ioseph. Dicat itaq; istis impijs dormientibus & b
sciuientibus, comedentibus & bibentibus, comedendo & bibendo canentibus, & nihil sup
per contritione Ioseph patientibus. Transite in Calamne & uidete, & ite in Emath magn
& descẽdite in Geth Palestinorũ, & ad optima quæq; regna horũ si latior terminus eorũ ter
mino uestro est. Et quidẽ satis scitis, q̃ regnorũ omniũ uniuersitas termino uestro. i. terra re
promissionis, latior sit: sed aliter scire habetis, sed oculis uestris uidebitis, inuiti & longaã
uidẽdũ captiuitate detẽti. Hæc irrisio talis ẽ, ac si cum quis mergitur in caminum ignis, dic
tur ei: Vade & uide utrum caleat: aut si illi, qui in mare proijciendus est, dicatur: Vade & u
de utrum profundum sit Calamne ciuitatem Persidis. Et Emath magnam, quæ nunc An
tiochia nominatur, magnam uidelicet ad distinctionem minoris Emath, quæ appellat Epi
phania, & Geth Palestinorum & optima quæq; regna horum, satis est dixisse pro cunctis
gentibus, ad quas ducendi erant captiui, de qua uidelicet captiuitate & ptinus subiungit.

LQuapropter nũc migrabũt in capite trãsmigrantiũ & auferet factio lasciuiẽtiũ.
Transmigrãtium caput, Iudæi. Quid enim est dicere, in capite transmigrantium nunc transmigrabunt, nisi ac si diceret: mi
rabilius imò miserabilius, & maiori cum spectaculo totius orbis migrabunt quã migrauerũt
unq̃ homines alij siue populi quicũq; transmigrauerunt siue transmigraturi sunt? Siquidem
multi uicti, alijs uincentibus, de suis sedibus migrauerunt, & captiui ducti sunt: sed isti ita ca
put fuere & sunt oĩm transmigrãtium, ut nullus unq̃ transmigratõis tale fuerit uel esse potue
rit miraculum. Quod ipse Iosephus perpendens, cum excidium illorũ miserabile meritasq;
illorũ miserias describeret: singillatim quidem (ait) iniquitates eorũ narrare nõ potero, ut aute
breuiter dicã, neq; aliam ciuitatem unq̃ talia perpessam esse puto, neq; ullam nationem post
memoriam hoĩm malitiæ ferociorem fuisse. Itaq; (inquit) in capite trãsmigrantiũ nũc migra
bunt. i. pro qualitate & quãtitate transmigratõis, oĩm transmigrãtium siue captiuorũ eminẽ
tissimi & notissimi erunt. Et quidem, qm̃ dicit, nũc migrabũt, de captiuitate, quæ tunc insta
bat, decem tribuũ recte intelligit dictũ: sed nihilominus, imò multo amplius, de ista posteri
ma captiuitate est sentiendũ, qua Iudæi ducentibus Romanis captiuati & dispersi sunt. Nec
q; em̃ ista latebat spiritum propheticum, cum tota fine dubio propheticæ speculatõis intẽ
Factio lasciui entium tio maxime spectaret in Christi aduentum. Et auferetur (ait) factio lasciuientium. Factio ẽ
iuratio, ul' consensus est malorũ. Coniurasse autem uel consensisse illos in Christi necem po
tum est, agentibus pontificibus, & senioribus qui turbis persuaserunt, & hoc cum nimia ne
misq; crudeli lasciuia, siue lasciua crudelitate, qua illũ nocte illa illuserunt, colaphizantes, ala
pis

pis cædentes, conſpuentes, genas illius uellentes, ſpinis coronantes, & ad ultimũ crucifigentes. Ergo ꝙ ait, auferetur factio laſciuientium, magnam denunciat futuram imbecillitatem illoꝝ qui fecerũt ea quæ iam dicta ſunt. Videlicet in eo, ꝙ (ſicut nunc uidemus) factioſi eſſe nequeant, cõſpirare ſiue cõiurare nõ ualeant, ut quenq; illoꝝ qui inuocãt Chriſtũ interficiãt. ¶ Et quidem tpe, quo Chriſtum interfecerũt, iam ita diminuti capitis erant, ut de ſemetipſis iudices nõ haberent. Vnde & Pylato dicente: Accipite eum uos, & ſcdm legem ueſtram iudicate. Reſponderũt: Nobis nõ licet interficere quenq; uerꝝ tamẽ adhuc ita factioſi erãt & eſſe poterant, ut concilium colligerent, & coram Romanæ poteſtatis præſide petẽdo illum crucifigi, tumultum facere auderent: & deinde quoſdam ex illis ſapientibus & prophetis, quos poſt reſurrectionẽ ſuã miſit ad illos, occidere, crucifigere, in ſynagogis ſuis flagellare, & de ciuitate in ciuitatẽ pſequi auderẽt. At uero poſt annos quadraginta duos migrauerunt (ſicut iã dictũ eſt) in capite trãſmigrãtiũ, & ex tũc ſic eoꝝ ablata eſt factio, ut iã fremere ſiue aduerſus dñm & aduerſus Chriſtum eius palam aſſiſtere nõ audeãt, uidẽtes publicæ cõtra ſe & circa ſe adorari Chriſtũ, & eſſe dñm, iuxta illud: Dñare in medio inimicoꝝ tuoꝝ. Sequit. Iohã. 12. Matth. 23. Pſal. 109.

L Iurauit dominus deus in anima ſua, dicit dominus deus exercituum. Deteſtor ego ſuperbiam Iacob, ⁊ domũ eius odi, ⁊ tradã ciuitatẽ cum habitatoribus ſuis. ⅃ Mirum dictu eſt, ꝙ iurauit dominus, & hoc in anima ſua: non ꝙ deus animam habeat, ſed quo humanis loquitur affectibus, quid iurauit dominus deus in anima ſua? Videlicet ꝙ deteſtor ſuperbiam Iacob & domũ eius odio habeat, ſicut & in Eſaia dicit: Neomenias & ſabbata ueſtra & dies feſtos odiuit anima mea: & ꝙ tradat ciuitatẽ cũ habitatoribus ſuis. ¶ Qđ dixerat, deteſtor ego ſuperbiam Iacob, repetiuit, & quæ fuerit ſuperbia Iacob, expoſuit dicendo, & domũ eius odi, domũ eius. i. templum quod ſingulare tunc erat, ſuperbiam eius fuiſſe dicit. Hoc ita eſſe, ex alijs eiuſdem dñi dei uerbis apud Ezechielẽ cõprobatur: Ecce ego (inquit) polluã ſanctuariũ meũ, ſuperbiã imperij ueſtri. Nimiꝝ hoc uel illud nõ diceret dñs deus, niſi ſupbiam intolerabilem deprehendiſſet illos habere propter templũ illud. Gloriabantur eñ in templo dei gloriatiõe peruerſa, dum nõ quærerẽt aut curarẽt, ut in templo ſuo glorificaretur deus. & in deſpectum oĩm gentium ſpiritus illoꝝ erigebatur propter templũ illud, propter nomen illud quod apud illos deus uerus nominaretur, licet non honoraretur. Esa. 1 Superbia Iudæorum erat templum qđ habebant. Ezech. 24

¶ Hanc ſuperbiam deteſtari ſe & odiſſe iurauit dñs deus in anima ſua. i. in ſemetipſo, quoniã neminẽ (ut ait Apl̃us) habuit, per quem iuraret, maiorem. Homines eñ per maiorẽ ſui iurant, & oñes cõtrouerſiæ eoꝝ finis ad cõfirmationẽ eſt iuramentũ. Poterat aũt credi uerbo eius, etiam ſi nõ iuraſſet. At ipſe abundantius uoluit oſtendere immutabilitatẽ cõſilij ſui. & idcirco interpoſuit iuſiurandum, ut per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri deum fortiſſimũ ſolatium habeamus. Firmiſſimam igitur fidem teneamus de reprobatione (ut ait Apoſtolus) præcedentis mandati ſiue ſacerdotij uel templi ueteris, & de introductione melioris ſpei, ꝙ uidelicet illud deus cum odio reprobauerit: fidem autem euangelicam cum dilectione approbauerit. Sub eodem iuramento confirmatur id quod ſubiungit, & tradam ciuitatẽ cum habitatoribus ſuis. Nec utiq; leuis aut parua debuit eſſe traditio, quam ita cõminatus eſt nõ ſine interpoſitõe iuramẽti. Sed & cætera quæ ſequunt ſub eodẽ iuramẽto denũciantur. Iurament. Dei. Heb. 6. Hebræ. 7.

L Quod ſi reliqui fuerint decem viri in domo vna, ⁊ ipſi morientur. Et tolleret eũ propinquus ſuus, ⁊ comburet eũ, vt efferat oſſa de domo, ⁊ dicet ei qui in penetralibus domus eſt. Numquid adhuc eſt apud te? Et reſpondebit: Finis eſt. Et dicet ei. Tace, ⁊ non recorderis nominis domini. Quia ecce dominus mandauit, ⁊ percutiet domũ maiorem ruinis, ⁊ domum minorem ſciſſionibus. ⅃ Memoriter tenendũ eſt, ꝙ ſupra dixit: Subuerti uos ſicut ſubuertit deus Sodomã & Gomorrhã, & nõ redijſtis ad me. Ecce hic in ſubuerſiõe aliquid eſt ſeueritatis plusq; illic. Vbi eñ de faciẽda ſubuerſione Sodomoꝝ ſermo erat, cũ ad ultimũ dixiſſet Abrahã. Quid ſi inuẽti fuerint decẽ iuſti: nõ delebo (ait dñs) propter decẽ. Nunc aũt hic dicit: quia ſi reliqui fuerint decẽ uiri in domo una, & ipſi morient. Reliquos hic intelligimus iuſtos, ſicut & ſupius ubi dictũ eſt. Vrbs de qua egrediebant mille, reliquent in ea centũ: & de qua egrediebant centũ, relinquent in ea decẽ. Nimiꝝ uerbis iſtis cũ dicit: ſi reliqui fuerint decẽ uiri in domo una & ipſi morietur. Hoc denũciat ꝙ nullã iuſtoꝝ & iniuſtoꝝ diſcretionem in ira ſua foret habiturus: ſed iuſtos Supra. 4. Gen. 18. Supra. 5.

pariter & iniuſtos Iudæos una mortis ſentẽtia dãnaturus. Hoc ipſum in Ezechiele uerbis
manifeſtioribus comprobatur, ubi dicit dñs deus. Ecce ego ad te, & etiam gladium meũ de
Ezech. 21. Quæſt. 10. uagina ſua, & occidam in te iuſtum & impium. ¶ Quid igitur? Num ſuæ deus oblitus eſt iu
ſtitię, cuius illum memorem eſſe uolens Abraham, ſtetit coram domino & appropinquans
Gene. 18 Nunquid (ait) perdes iuſtum cum impio? Itemq; ait: Si fuerint quinquaginta iuſti in ciui
tate peribunt ſimul: & nõ parces loco illi propter quinquaginta iuſtos ſi fuerint in eo? Abſit
à te ut rem hanc facias & occidas iuſtum cum impio, fiatq; iuſtus ſicut impius. Non eſt hoc
tuum qui iudicas omnem terram. Annuit dñs, & dimittã (inquit) oñi in loco propter quin
quaginta, nõ delebo ſi inuenero ibi quadragintaquinq; nõ percutiã propter quadraginta, nõ
faciam ſi inuenero ibi triginta, non interficiam propter uiginti, non delebo propter decem.
Num (inq;) tãtæ ſuæ ppitiationis oblitus eſt, cum dicit, ꝙ ſi reliqui fuerint decem uiri, & ipſi
Reſponſio Rom. 10. morientur, non in ciuitate, ſed in domo una? Non utiq; ſed iuſti illi nimium ſunt iniuſti. Re
liqui illius iuſte ſunt relicti: quia taliter iuſti ſunt, ut ſuam iuſtitiam ſtatuere uolentes, iuſtitiæ
dei non ſint ſubiecti, ſicut Apoſtolus dicit: Teſtimonium enim perhibeo illis, ꝙ æmulatio
onem dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim dei iuſtitiam, & ſuam quę
rentes ſtatuere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Quæ nam ſit illa iuſtitia dei, manifeſtans conti
nuo ſubiungit: Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Iuſtitiam hanc q̃ rebel
Iudæorũ odium contra Chriſtum. li, quanq; pertinaci odio forent concepturi, ſ. Chriſtum cuius ex fide iuſtificati ſunt omnes
ſancti & iuſti, miro modo inſinuat, cum dicit: Et tollet eũ propinquus ſuus & comburet eũ,
ut efferat oſſa de domo, & dicet, ei qui in penetralibus domus eſt. Nunquid adhuc eſt apud
te? & reſpondebit, finis eſt. Et dicit ei: Tace, & non recorderis nominis domini. ¶ Legat qui
uult hiſtoriam Ioſephi, ubi excidium Hieroſolymoꝝ deſcribit, & ſciet q̃ ueraciter prorę
dictum fuerit malum illud ſermonibus huiuſcemodi. Tollet eum propinquus ſuus, & com
buret, & dicet: Nunquid adhuc eſt apud te? & rñdebit: Finis eſt. Neq; em̃ modus aut nume
rus erat intus moriẽtium, & fame pereuntiũ, nec ſufficere poterant uiui mortuis efferendis.
Cum autẽ ſcire poſſint, nec diſſimulare ualeant. Hoc illis accidiſſe propter ſanguinem Ieſu
Chriſti: miꝝ ualde eſt, ꝙ indomabili corde & tunc dixerunt, & nunc uſq; dicũt: ſinguli ad
tegꝝ, tace & nõ recorderis nominis domini, nominis eiuſdẽ Ieſu Chriſti, quẽ deum & dñm ẽ
publica confeſſiõe confitentur Chriſtiani. Malunt dãnati eſſe, & dãnationẽ æternam expe
ctare, q̃ confiteri uel audire nomen huius dñi, ſufluſi mirabiliter felle amaritudinis, odiumq;
ſpirantes implacabile contra nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, gentiũq; inuidentes ſalu
Iuſtitiæ carnis ¶ Attamen iuſti ſibi eſſe uidentur nonnulli ex eis, obſeruando iuſtitias carnis, & profitendo
præcepta decalogi, quę ſunt non habere deos alienos non facere ſculptile, non aſſumere no
men dñi inuanum ſabbata cuſtodire, patrem & matrẽ honorare, nõ occidere, nõ mœchari,
nõ furtũ facere, nõ loqui falſum teſtimoniũ, nõ cõcupiſcere. Sed qualis eſt hæc iuſtitia illo
cum illũ oderint, per quẽ unũ & ſolũ iuſtificãtur oñes, quicũq; ueraciter iuſti ſunt? Illũ uñ
quærit deus ubi ſit uel apud quos cõmoretur, ut parcat illis: & quia nõ eſt apud illos, idcirco
Ezech. 22. ſuper eos indignationẽ ſuã effudit. Quemadmodũ apud Ezechielẽ ipſe dicit: Et quæſiui de
eis uirum, qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus cõtra me: propterea ne diſſiparẽ eos,
& nõ inueni, & effudi ſuper eos indignationẽ meã, & in igne iræ meæ cõſumpſi eos. Igit mo
Ibidem, 21. rientur (ait) etiã iuſti, ſiue (ut apud eundẽ Ezechielẽ) & occidã (inquit) in te iuſtũ & impium:
etiã ſi in domo una reliqui fuerint uiri decẽ. Morient (inquã) quia ecce dñs mandauit, id eſt,
Domus maior & domus minor per Prophetas locutus eſt: & ſermonẽ ſuũ cõplens, percutiet domũ maiorẽ ruinis, & domũ
minorẽ ſciſſionibus. Maiorẽ domũ decẽ tribus, quæ appellabãtur tribus Iſrahel, domũ mi
norẽ duas tribus dicit, quæ regebãtur à ſtirpe Dauid. Et hoc in percuſſione domus utriuſq;
notandũ, qđ maiorẽ ruinis, minorẽ uero ſciſſionibus pcutiendã fore dicit. Nam Iſrahel, quia
maiora peccauerat, feritur ruinis: domus autem Iuda, in qua erat templum, & quæ minora
peccauerat, nõ ruinis pcutitur, ſed ſciſſionibus, dum ſeptuaginta annoꝝ captiuitate retun
Ezech. 16. ¶ Sed ecõtra poteſt dici: quia domus Iuda maiora peccauit. Nam & apud Ezechielem cũ
præmiſiſſet dñs: Fili hominis notas fac Hieruſalẽ abominationes ſuas: Deinde inter cætera
dicit: Et Samaria dimidium pcatoꝝ tuoꝝ non peccauit: ſed uiciſti eã ſceleribus tuis, & iuſtifi
caſti ſorores tuas, Sodomã uidelicet & Samariã, in oñibus abominatõibus tuis, q̃s operatus

Ergo

Ergo & scissiones domus Iuda maiores intelligi conuenit ruinis domus Israhel. Quod ut li quido clarescat, non illam tm̃ captiuitatem septuaginta annoꝝ, sed illam potius attendamus qua nunc in om̃es gentes Iudęi Romano excidio dispersi sunt. Tunc nāq; domus Iuda nec scissionibus tantum, nec solūmodo ruinis, sed & scissionibus & ruinis percussa est: quia ciui tas Hierusalem ut rueret, primū in semetipsa scissionibus percussa est. Ito nāq; ut refert Io sephus) adhuc apud Alexandriam imperium disponente, cōtigit etiam seditionē, quæ apud Hierosolymā erat, auctam trifariam diuidi, ducibus Eleazaro Iohanne & Symone, quorū Eleazarus superiora: Symon autem inferiora ciuitatis loca, Iohannes uero media tenebat. His ducibus à seditione nunq̃ quiescentibus, quàm miserabilibus domus Iuda scissionibus percussa fuerit, qui plenius nosse cupit, narrationē iam dicti legat historiographi. Porro iu stitiam quoq; iudicij dei, quæ domū illam tantis scissionibus percussit, scire desideranti, prius animaduertendum est, in quo domus hæc minor, id est, domus Iuda, domum maiorem scili cet domū Israhel peccando superauerit, sicut supra diximus cum testimonio Prophetæ di centis ad Hierusalem, & Samaria dimidiū peccatoꝝ tuoꝝ non peccauit, sed uicisti eam sce leribus tuis. ¶ Peccata siue scelera utriusq; confitenda & comparanda sunt, ut appareat q̃ ue raciter dictū sit. Et Samaria dimidiū peccatoꝝ tuoꝝ nō peccauit. Nimiꝝ pcta Samariæ fue runt, q̃ decem tribus, quoꝝ Samaria metropolis extitit, sciderunt sese à domo Dauid, & ne gauerunt eum dicētes: quæ pars nobis in Dauid, uel quæ hæreditas in filio Isai, & sicut Da uid negauerunt, ita deū quoq; relinquentes, uitulos aureos pro deo coluerunt. At uero pec cata Hierusalem ista fuerunt, quod Christum filium dei ueꝝ Dauid, & secundum carnē fi lium Dauid, & scdm diuinitatē dm̃ Dauid: Christū, inquā, deū & hominē, regē & salua torem, nō solūmodo dixerūt, nō est nobis pars in isto filio dei, filio Dauid, siue nō habemus regem nisi Cæsarē: ueꝝ etiam pro illo dimitti sibi petierūt Barrabam seditionis authorē. Ista si rite considerentur, reuera dimidiū Samaria nō peccauit: quia uidelicet quanto iste deus & homo filius Dauid maior eodē patri Dauid, tanto pctm̃ quod in eum admissum est maius debet æstimari: præsertim cū Hierusalem nō solūmodo negauerit hunc, sicut Samaria negā uit Dauid: uerūetiam occiderit, & pro eo Barrabā (sicut iam dictū est) seditōis authorē dimit ti sibi petierit. Idcirco q̃m taliter se scidit à regno Iesu Christi filij Dauid: nimirum ualde iu sto iudicio scissionibus percussa est, ita ut in malum suum sese à regno Romanorum sciden do, uictores orbis terrarum contra se concitaret: & (quod ualde mirū fuit) foris obsessa, intus tripharіam (ut iam dictū est) scissa magis seditionibus quàm obsidione deperiret. Sequitur.

Hierusalem a scissiōibus & ruinis percussa.

Grauius peccauit Hierusalem q̃ Samaria 3. Regū. 12

L Nunquid currere queūt in petris equi, aut arari potest in bubalis Quoniam cō uertistis in amaritudinem iudicium, & fructum iustitię in absynthium. Qui lętami ni in nihili, q̃ dicitis. Nūquid nō in fortitudine nostra assumpsim⁹ nobis cornua: Ad quid istas similitudines equorū & bubalorū induxerit, ipse pene exposuit, dicendo: qui lęta mini in nihili, qui dicitis: Nunquid nō est in fortitudine nra assumpsimus nobis cornua. Va nitatē atq; superbiā miro hic mō percutit, interrogādo de equis & bubalis. Irridet illos sapia dei qui cōfidūt in curribus & in equis, sicut eo tpe cōfidebat Ephraim, & qui superbiæ cor nubus arrectis steterūt cōtra fortitudinē cœli, sicut in Psalmo testat iste Christus pos pphe tæ: Circūdederunt me uituli multi, tauri pingues obsederunt me. Irrisio grauissima sonat in uerbis huiusce modi. Idem em̃ est ac dicat sapientia spiritus prophetici. Vos quidem, prædi cente me, q̃ maior domus ruinis, & minor scissionibus percutienda sit: nihilominus equitā do cōtenditis esse similes Aegyptijs atq; Assyrijs, sed uos bene scitis q̃ equi currere possunt in petris. Hoc dixisse satis est, subaudiri em̃ potest id, q̃ longe superius dixit: quia fuga à ue loce peribit, & nō poteritis effugere. Multis aduersitatū præpediti offendiculis, sicut equi ue stri nō queunt currere in petris. Habetq; talis dictio mixtū cum seueritate iocū, cum dicitur: Lætantibus in equis, uos reuera lætamini in nihili, quia uestri equi nō queunt currere in pe tris, i. fallaces ad salutē erunt uobis in tpe angustiæ, quando ruinis & scissionibus feriemini. ¶ Item q̃ dicit aut nunquid errari p̃t in bubalis: si respicias qđ subsequitur, qui dicitis: Nun quid nō in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua, nihilominus iocū in uerbis habet amarum, & ad illum pertinētē risum, de quo sapia: ego quoq; (inqt) in iteritu uestro ridebo. Idem est ac si dicat: Q̃m estis superbi, quapropter (sicut supradictū est (iurauit in aia mea, dicēs:

Psal. 21.

Supra. 5.

Bubali super bi Iudæi

Prouer. 1.

Deteſtor ego ſuperbiam Iacob, & domũ eius odi: quoniam (inquã) in fortitudine ueſtra co
nua uos aſſumpſiſſe dicitis, eritis ergo mihi ſicut bubali, qui tam indomiti ſunt, ut iugum cer
uicibus non recipiant, & cum ſyluestres boues ſint, noluit propter feritatem uomere ſcinde
re terrã. Ita uos mihi eritis, utiq; inutiles operi uel regno dei, uobisq; euagãtibus atq; diſper
Matth.11. ſis, adhibebo mihi boues alios, boues domitos, dicãq; illis: Tollite iugũ meum ſuper uos, &
Idem.21 regno dei fructum operabunt, iuxta illud: Amen dico uobis: quia auferetur à uobis regnũ
Rom.10 dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Reuera dicũt iſti bubali: Nunquid nõ in fortitudi
ne noſtra aſſumpſimus nobis cornua, dum quærentes ſuã ſtatuere iuſtitiam iuſtitiæ dei non
ſunt ſubiecti: & pro hac feritate conuertunt ſibi in amaritudinẽ iudiciũ, & fructũ iuſtitiæ in
abſynthium, quæ herba amariſſima eſt. Nam quia ſuã (ut iam dictũ eſt) ſtatuere uolentes iu
ſtitiam, proiiciunt à ſemetipſis Chriſti iugum, merito amaꝛ, id eſt, ſine miſericordia ferũt iu
dicium: & quia dulcedinem iuſtitiæ dei nõ querunt, iuſtitiæ ſuæ metũt abſynthiũ, ut nec ſal
tem in iſto ſeculo requiem habeant, uel in terra ſua commanere ualeant. Vnde & ſequitur:

¶ Ecce ego ſuſcitabo ſuper vos domus Iſrahel, dicit dominus deus exercituum,
gentem, & conteret vos ab introitu Emath, uſq; ad torrentem deſerti. ¶ Hęc ẽ am
ritudo iudicij quam biberunt, ꝙ in iſto quoq; ſeculo contriti atq; ſubuerſi ſunt, à principio
uſq; ad finem, à capite uſq; ad caudam, à terminis terræ ſuæ, qui ſolem reſpiciunt uſq; ad tor
rentem deſerti, quod occidentem reſpicit, id eſt, ab Emath (quæ & ab Epyphania dicitur ab
Antiocho cognomentum epyphanes nomen ſortita) uſq; ad rinocruram, inter quam & pe
luſium, riuus Nili, ſiue torrens de heremo ueniens, mare ingreditur. Sicut dictum, ita & fa
ctum eſt: quia de cunctis terminis ſuis contritus atq; ſubuerſus eſt Iſrahel. Primũ decem tri
bus ab Aſſyrijs. Deinde Iudam & Beniamin à Chaldæis atq; Romanis. Illa cornutorum i
ue iugum ferre recuſantinm bubalorꝫ contritio ſiue ſubuerſio, qualiter futura, qualibus qu
quãtis incremẽtis ad cõſummationẽ puentura foret, ſequẽtia, pphetę dicta ꝑſignãt. Aiten

CAP. VII. ¶ Hęc oſtendit mihi dominus deus. Et ecce fictor locuſtę in principio germina
tium ſerotini unbras, & ecce ſerotinus poſt tonſionẽ gregis. Et factum eſt, cum co
ſummaſſet comedere herbam terrę, & dixi: Domine deus propitius eſto obſecro.
Quis ſuſcitabit Jacob quia paruulus eſt? Miſertus ẽ aũt dñs ſup hoc: ſed & iſtud
nõ erit dixit dñs deus. Hęc oſtẽdit mihi dñs deus, & ecce vocabat iudiciũ ad ignẽ
dñs deus. & deuorauit abyſſum multã & comedit ſimul partẽ, & dixi. Domine deus
quieſce obſecro. Quis ſuſcitabit Jacob quia paruulus eſt: Miſertus eſt dominus
ſuper hoc, ſed & iſtud non erit, dixit dominus deus. Hęc oſtẽdit mihi, & ecce domi
nus ſtãs ſup murꝫ litum, & in manu eius trulla cementarij, & dixit dominus ad me.
Quid tu vides Amos? Et dixi. Trullã cemẽtarij. Et dixit dñs ad me. Ecce ego po
nã trullã in medio populi mei Iſrahel. Non adijciã vltra ſupinducere eis, & dem
lientur excelſa idoli, & ſanctificationes Iſrahel deſolabunt. ¶ Tres iſtæ oſtenſiõis
ue uiſiões agnoſcẽdę ſunt: & idcirco totũ ꝑſens capitulũ poſuimus, ut ꝑſentior ſit intellec
reꝫ, quæ futuræ ꝑmonſtrabant. i. triũ increẽmtorꝫ mali ſiue cõtritõis atq; ſubuerſiõis iam
ctæ, quæ de ſacris hiſtorijs nota habent. Illa nũc incremẽta prius cõmemorãda ſunt, & tunc

Tria incremẽ ta mali Iudæ orum 4.Reg.17. & 18.ac.19 demũ ꝑſentis lręe calcãda ueſtigia: ¶ Primũ fuit, ꝙ aſcẽdit rex Aſſyrioꝫ, & trãſtulit Iſrahel
in Aſſyrios, nec multo interiecto tpe aſcẽdit ad uniuerſas ciuitates Iuda munitas, & uſq; ad
Hierlm puenit, ſed nõ prævaluit, dicẽte dño ad Eſaiã: Ponã circulũ in naribus tuis, & hamum
in labijs tuis, & reducã te in uiã per quã ueniſti. Venit eĩ angelus dñi in nocteilla, & pcuſ
4.Reg.ulti Hiere.ult. caſtra Aſſyrioꝫ centũ octogintaquinq; milia. Scẽm fuit, qñ uenit Nabuchodonoſor rex
Babylonis ipſe & oĩs exercitus eius in Hierlm, & cœpit eã, & ſuccendit Nabuzardã pr
ceps exercitus domũ dñi, & domũ regis & murũ in circuitu deſtruxit oĩs exercitus Chal
Matth.24 dæoꝫ. Tertiũ fuit, ꝙ uenerũt Romani, & tulerũt locũ & gentẽ, templũ & ciuitatẽ, ita ut
Luc.19 relinquereť lapis ſuper lapidẽ. Horꝫ futuroꝫ miræ imagines huic ꝓphetæ tribus iſtis cum
Fictor locu ſtæ ſionibus præmonſtratæ ſunt. ¶ Cum eĩ dicit: Hæc oſtẽdit mihi dñs deus: Et ecce fictor lo
cuſtæ, uentuꝫ intelligit & intelligi uult exercitũ Aſſyrioꝫ pro multitudine ſimul & uastita
te breuis & tranſilientis uitæ locuſtis cõparabilẽ, nihilominus & pro depopulatõe cunctis
naſcentiũ, quã facturi erãt in morẽ locuſtaꝫ. Huius nimiꝫ locuſtæ fictor ẽ dñs, fictor inq
ercalc

creator est idem qui magnorum.i.sanctorum siue electorum hominum conditor & deus.
Nec uero indigne fictor p̄senti loco dicitur: quia uidelicet taliū exiguitas hominū, qui æter
nam gloriā nō quærentes uanitatē huius seculi breui saltu ptransierūt: taliū (inquā) paruitas
siue exilitas hoc meretur, ut eorum nō conditor sed fictor dicat deus. Hinc apud Esaiā legi
mus. Qui sedet super gyrum terræ, & habitatores eius sunt quasi locustæ. Et cur uel q̄ re Esa.40.
cte hoc dixerit: post aliqua breuiter aperit dicens Israheli, cui prælocutus fuerat, & tu Isra
hel serue meus Iacob quē elegi: semē Abrahā amici mei in quo apprehendi te ab extremis
terræ. Ventilabis eos & uentus tollet & turbo dispерget eos. Nam qui leui euentu & in bre Exo.jo.
ui mu'titudo hoim uanitatē sequentiū tollitur & perit memoria eorū: sicut nonnunq̄ flante
uento locustā arreptā, & in mare, iubente dño, proiectā legimus: recte & Assyrij, & quilibet
eiusmōi hoies locustarū noīe designāt. ¶ Qd aūt cū dixisset, ecce fictor locustę, in principio
germinantiū serotini imbris, tps indicat, quo illa locusta uenerit. i. qñ cuncta uirent, & partu
rit oīs ager, & diuersarū arborū flores in sui generis poma rumpunt, cunctarūq̄ abundan
tiam rex flores arbor& atq̄ herbæ segetū pollicent. Nimir& illo tpe deuastari quasi tonderi ē, Tonsor Isra
ut ablata pulchritudine re&, nuda inopia uelut manifestū in fronte pareat caluitiū. Idcirco hel rex Senna
quia post eandem depopulationē sufficiens ubertas reddita est, siue tunc tpis dominus Eze cherib.
chiæ per Esaiā loquens: tibi aūt (inquit) erit hoc signū, comede hoc anno quæ sponte nascū 4.Reg.19
tur: & in anno scdo pomis uescere, in anno autem tertio seminate & metite & plantate uine Esa.37.
as, & comedite fructum eorum. Idcirco (inquam) cum dixisset in principio germinantium
serotini imbris, subiunxit: Et ecce serotinus post tonsorem gregis: subauditur Sēnacherib.
Nam quòd dictum est, in anno autem tertio seminate & metite, supplementum quidem sed
serotinum fuit, & hoc post tōsuram gregis, id est, post deuastationē Sennacherib. Hunc ton Esa.7.
sorem siue tonsuram Esaias acutam nouaculam uocat, quæ pilos omnes & capillos Israhe
litici corporis raserit. In die illa (inquit) radet dominus in nouacula cōducta, in his qui trans
flumen sunt in rege Assyriorum caput, & pilos pedum, & barbam uniuersam. Iam cuncta
uastauerat, iam uniuersas ciuitates Iuda munitas cœperat, & Hierusalem quæ sola erat re
sidua tonsor ille obsidebat, ut post tonsuram siue rasuram caput quoque præcideret, cum (si
cut scriptura refert) orauerunt Ezechias rex & Esaias filius Amos Propheta aduersus blas 4.Reg.19.
phemias eius, ac uociferati sunt usq̄ ad cœlum. Hoc est quod ꝓtinus ait: Et factū est cum Esa.37
consummasset comedere herbam terræ, & dixi: Dñe deus propitius esto obsecro. Iuxta me
taphorā locustę dixit: cū consummasset comedere herbā terræ. i. cū iam oīa deuastasset, &
terrā operiēs exercitus m'titudie. Qd se dixisse narrat: dñe deus, ꝓpitius esto obsecro. Futu&
erat ut dicerent Ezechias rex, & Esaias Propheta, orantes (ut iā dictū est) & uociferātes usq̄
ad cœlum. Item ꝯ hic ait: Misertus est dominus super hoc, sed & istud non erit, dixit domi Vbi supra
nus. futu& erat ut fieret. s. ut misereretur & sic loqueret dñs. Illic etem ita scriptū est. Quam
ob rem hæc dicit dominus de rege Assyrio&. Non ingredie& urbē hanc, nec mittet in eā sa
gittā, nec occupabit eam clypeus, nec circūdabit eā munitio. Per uiam qua uenit reuerte&, &
ciuitatē hanc nō ingredie& dicit dominus, ꝓtegamq̄ urbē hanc, & saluabo eā propter me, &
propter Dauid seruum meum. Itaq̄ cum dicit: sed & istud nō erit, sensus hic est: Erit quidē
ut cæteras ciuitates Iuda capiat, & cuncta in circuitu Hierusalē deuastet ille tonsor siue ton
sura gregis, id est, exercitus Sēnacherib, sed non istud etiam erit, ut urbem hanc ingrediatur.
¶ Porro ꝯ cum dixisset Propheta: Dñe deus propitius esto obsecro, subiūxit atq̄ ait: Quis Iacob paruu
suscitabit Iacob, quia paruulus est, quis digne possit exprimere quali discussione dīm exci lus, id est, hu
tet atq̄ percellat, ut memor sit misericordiæ suæ? Cum enim dicit: Quis suscitabit, quo dam milis
modo consurgere uidetur ac percellere deum, percunctando ipsum, quis nam ille fuerit qui
totiens Iacob de angustijs & de cede uastantium liberauit, & utrum ipse à semetipso demu
tatus sit oblitusq̄ naturę suę, cui propriū fuerat misereri. Subiungit etiā causam, propter quā
totiēs Iacob suscitasset, & adhuc suscitare de periculo deberet, dicēdo: quia paruulus est. Par
uulus (inquā) id est, humilis. Quod si humilitas & cōtritio cordis causa extitit, ꝓpter quā de
us totiens illum suscitauit. nimir& & tūc suscitari illum dignum fuit: quia semetipsum & su
os Ezechias rex coram domino humiliauit, sicut scriptū est. Et factum est cū audisset Eze Vbi supra
chias uerba Rapsacis, scidit uestimēta sua, & obuolutus ē sacco, & ītrauit i domū dñi, & misit

Heliachim, qui erat ſuper domũ, & Sennã ſcribã & ſeniores de ſacerdotibus, opertos ſacci ad Eſaiã. Nec uero ſolũmõ habitu tũc Iacob paruulũ ſeſe oñdit: uerũetiã uerbis teſtatus eſt ſcdm hęc uerba regis eiuſdẽ dicẽtis ad Eſaiã: Leua ergo oronẽ pro reliquijs quæ repte ſunt. Iam eñ decẽ tribus in Aſſyrios tranſlatę fuerãt, & idcirco paruulus Iacob nõ tam gẽtẽ quã reliquias gẽtis ſe eſſe memorauit. ¶ Cũ deinde dicit: Hæc oñdit mihi dñs deus: Et ecce uocabat iudiciũ ad ignẽ dñs deus & deuorauit abyſſum multã, & comedit: ſimul ptẽ intelligẽ uel intelligi uult, ꝙ Nabuchdonoſor regẽ Babylonis uocaturus foret dñs, ut ueniret contra Iudã & Hierl'm, templũq; & Hierl'm igne ſuccẽderet, qđ erat uocare iudiciũ ad ignẽ. i. iudicare uſq; ad ignẽ. Nõ eñ ſic dicendũ erat de Nabuchodonoſor, ſicut dictũ fuerat de Sennacherib, & urbẽ hãc nõ ingredieť. Iuſto nãq; in iudicio tradẽda erat ciuitas in manus regis Babylonis & ſeruoꝝ eius, ut igni ſuccenderet. Multa abyſſus. i. uniuerſitas Iudææ, ſiue ipſa ciuitas, quæ ꝓpter ꝓfundã auaritiã, abyſſus multa dici merebať, in tantũ, ut domũ quoq; domini ſpelucã latronũ feciſſent, ſicut in Hieremia conqueſtus eſt dñs deus. Cũq; ſubiungit: Et comedit ſimul partẽ, ſubaudiendũ eſt dei, quia uidelicet templũ ipſum pars dei eſſe debuerat, quod propter ꝓfunditatem auaritiæ abyſſus multa, ſiue ſpelunca latronum dici poterat. Quod deinde ſequitur. Et dixi dñe deus, quieſce obſecro: quis ſuſcitabit Iacob: quia paruulus eſt, futuꝝ erat, ut dicerent Daniel & ſocij eius poſt illud iudicium ignis in Babylone captiui. Exempli gratia: In anno primo Darij filij Aſſueri: ego Daniel (inquit) intellexi in libris numeꝝ annoꝝ, de quo factus eſt ſermo dñi ad Hieremiam prophetam, ut complerẽtur deſolationis Hieruſalem ſeptuaginta anni, & poſui faciem meam ad dñm deum meum, rogare & deprecari in ieiunijs ſacco & cinere & cætera. Orare nanq; ut ſolueretur captiuitas poſt prænunciatos ſeptuaginta annos, hoc erat dicere, dñe deus quieſce obſecro: Nõ hic ita dictum eſt ut ſupra: Dñe deus propitius eſto, ſed dictum eſt dñe deus quieſce obſecro. Futuꝝ nanq; erat, nõ ut propitio dño repelleretur Nabuchodonoſor, ſicut repulſus fuerat Sennacherib: ſed ut ſaltem poſt uindictam quieſceret cæleſtis iræ commotio. ¶ De eo ꝙ iterũ ait: Quis ſuſcitabit Iacob, quia paruulus eſt, itidem ſentiẽdum (ut ſupra diximus) quia uidelicet qui præcipitare, & de anguſtijs liberare conſueuerat Iacob propter humilitatẽ eius: qui dicitur paruulus, ipſe conſequenter de Babylonia captiuitate illũ ſuſcitare debuit, qñ captiui humiliter deprecabantur, exempli gratia, cum in oratiõe ſupra memorata diceret Daniel: Propter peccata enim noſtra & iniquitates patrum noſtrorũ Hieruſalem, & populus tuus in obprobrium ſunt oñibus per circuitum noſtrum. Item: Quia imminuti ſumus plus ꝙ cæteri gentes, ſumusq; humiles in uniuerſa terra hodie propter peccata noſtra, & uon eſt in tẽpore hoc princeps & propheta & dux, neq; holocauſtum, neq; ſacrificiũ, neq; oblatio, neq; incenſum, neq; locus primitiarũ coram te, ut poſſimus inuenire miſericordiã, ſed in animo contrito & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur. Sic paruulus Iacob ſæpe ſuſcitatus, adhuc ſuſcitandus erat. & idcirco nunc dicit: Quis ſuſcitabit Iacob pro eo quia eſt paruulus, ut reſpõdente dño, ego ſum qui illum ſæpe ſuſcitaui, pro cauſa hmõi quodãmodo concludantur à dicente: Ergo tu idem de Babylonia captiuitate nunc illum ſuſcita: quia paruulus eſt adhuc, id eſt humilis. Quàm diu paruulus & non impœnitens fuerit, tam diu in illum ſuſcitare debebis. ¶ Cum deinde dicit, hæc oſtendit mihi, & ecce dominus ſuper muꝝ litum, & in manu eius trulla cementarij, ualde notandum eſt: quia percunctationem dñi ſubinfert, dicentis: Quid tu uides Amos? Hoc in prẽmiſſis oſtenſionibus dictũ uel factum nõ eſt. Nam ubi dixit, hęc oſtendit mihi dñs deus: Et ecce fictor locuſtæ, nõ dictũ eſt. Et dixit dñs ad me, quid tu uides Amos? Itẽ, ubi dixit: Hęc oñdit mihi dñs deus, & ecce uocabit iudiciũ ad ignẽ, nõ dictũ eſt: Et dixit dñs ad me. Quid tu uides Amos? Grauiſſima res denũciat per trullã cemẽtarij ponẽdam in medio populi. Et idcirco ut attẽtus ſit iſpector ꝓpheta, dr ei: Quid tu uides Amos? Itẽ & illud uigilãter animaduertendũ: quia cũ dixiſſet dñs: ecce ponã trullã in medio populi mei Iſrahel, nõ adijciam ultra ſuperinducere eum, & demolientur excelſa idoli: & ſanctificationes Iſrahel deſolabuntur, non fuit ultra ſpiritus in Propheta ut diceret, uel ſicut primo dixerat: domine deus, ꝓpitius eſto obſecro, uel ſicut ſcdo dixerat, domine deus ceſſe obſecro. Hoc (inq̃) ualde notãdũ & diligẽter aniaduertẽdũ eſt: quia nimiꝝ nõ ab re taliter demõſtratum & taliter depoſitũ eſt. Extrema nãq; & inrecuperabilis deſtructio hac offenſione temꝑ

Abyſſus multa, auaritię ſcilicet

Hiere. 7. & 12

Dani. 9

Humilitas Iudęorum in captiuitate Babylonia

propte

Prophetæ ostensa est, quæ accedit ad ultionem sanguinis Iesu Christi, quæ per manus Romanorum facta est. Quo ex tpe iam nō est Propheta, qui ꝓ gente illa intercedat, quatenus ꝓpitius sit & quiescat: quēadmodū Esaias deplorās: Nō erit (ait) qui inuocet nomē tuū, qui cōsurgat & teneat te. Siquidē & qñ Sennacherib rex Assyriorum usq; ad Hierusm uenit, tunc & Ezechias rex & Esaias propheta dixerunt: Dñe deus propitius esto obsecro: Et qñ in Babyloniā trāsmigrauerāt filij Iuda, Daniel & socij eius dixerunt: Dñe deus quiesce obsecro: nūc aūt pro templo illo ut restituatur, siue pro sacrificijs illis, ut iterū celebrentur, nō est qui intercedat aut intercedere debeat. Hac igit obseruata diuersitate tam literæ q̄ intelligētiæ: nūc demum cœpta scripturæ uestigia diligentius percurramus. Et ecce (inquit) dñs super murum litum, & in manu eius trulla cementarij. Murum litum ita dixit: ac si diceret parietem dealbatum. Quid autem paries dealbatus, siue murus litus significare existimādus sit. Paulus Apostolus mirabiliter innuit, dū stans in concilio, principe sacerdotum Ananiā præcipiente astātibus sibi, percutere os eius, dixit: Percutiet te deus paries dealbate. Igitur murus siue paries dealbatus sacerdotium illud extitit, quem uidelicet murum siue parietem tam diu dominus induxit siue dealbauit. Habens in manu trullam cementarij, q̄ diu carnalem Iudaismū permisit gloriosum uideri, stante templo & florente religione in carnalibus cerimonijs. Sed ecce ponam (inquit) trullam in medio populi mei Israhel, non adijciam ultra superinducere eum. Nudus erat Israhel, nudus & indecorus atq; infirmus, qui solebat à me superinduci & solidari: sicut superinducitur, & confirmatur paries cum trulla cementarij & nō solum pulchritudine, sed & contra iniuriam imbrium, & creberrimas tempestates fortitudinem accepit. Et quidem semetipsos arbitrantur esse cementarios, suumq; parietem proprio superinducere gestiunt ingenio, sed neq; superinductio pulchra est quæ ex deo non est, neq; paries stare potest. Vnde & apud Ezechielem, cum de hac ipsa re loqueretur, ait idem Dominus: Dic ad eos qui liniunt parietem absq; temperatura quod casurus sit. Erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desuper irruentes, & uentum procellæ dissipantem, Siquidem ecce cecidit paries. Nunquid non dicetur uobis, ubi est litura quam liuistis? & cætera. Vere ut ait illic: Ecce cecidit paries, nec adijciet Dominus superinducere eum. Quod illic dicit: Ecce cecidit paries, hoc idem in isto loquitur: Et demolientur excelsa idoli, & sanctificationes Israhel desolabuntur. Et quidem cum in Ezechiele loqueretur, iam non solum in decem tribubus ceciderat paries: uerumetiam Iuda partem in Babyloniam trāsmigrauerat, & ipse Ezechiel unus de captiuis erat: sed adhuc futurum erat, ut iterum in Iuda caderet paries inrecuperabiliter, quod post passionem domini factum est. Idcirco cum præterito tēpore dixisset, illic siquidem ecce cecidit paries: subinde futuri temporis uerbis subiunxit. Propterea erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit, & lapides grandes iræ in consummationem, & destruam parietem quem leuistis absq; temperamento, & adæquabo eum terræ, & reuelabitur fundamentū eius. Rui nam hanc siue destructionem parietis, & desolationem sanctificationum Iudaicarum, Danieli loquens angelus Gabriel, luce clarius exprimit his uerbis: Et post hebdomades sexaginta duos occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est, & ciuitatem & sanctuarium dissipabit, populus cum duce uenturo, & finis eius uastitas: & post finem belli statuta desolatio. Et deficiet hostia & sacrificium, & in templo erit desolationis abominatio, & usq; ad cōsummationem & finem perseuerabit desolatio. His dictis, quibus utiq; cōsa totius gentis mala prænūciata sunt, confestim propria quarundam personarum mala terribiliter subiungit, scilicet Hieroboam regis, & Amasiæ sacerdotis illius temporis. Sequitur.

Murus litus, seu paries dealbatus Actu. 23

Esa. 64.

Ezech. 13

Dani. 9

¶ Et consurgā super domū Hieroboā in gladio. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Hieroboā regē Israhel, dicēs: Rebellauit cōtra te Amos in medio domus Israhel, nō poterit sustinere terra vniuersos sermones eius. Hęc enim dicit Amos. In gladio morietur Hieroboā, & israel captiuus migrabit de terra sua. Et dixit Amasias ad Amos. Qui vides gradere, fuge in terrā Iuda, & comede ibi panē, & ibi ꝓphetabis & in Bethel nō adijcies vltra vt ꝓphetes, q̄r sanctificatio regis ē & domus regni ē. Et rñdit Amos & dixit ad Amasiā. Nō sum ꝓpheta, & nō sū filius ꝓphetę, sed armētarius ego sum, vellicās sycomoros. Et tulit me dñs de, cū sequerer gregē, & dixit ad

me

me dominus. Vade ꝛ propheta ad populũ meũ Iſrahel. Et nunc audi verbũ dñi
Tu dicis, non prophetabis ſuper Iſrahel, ꝛ non ſtillabis ſuper domũ idoli, pro
pter hoc hęc dicit dominus: Uxor tua in ciuitate fornicabitur, ꝛ filij tui ꝛ filię tuę
in gladio cadent, ꝛ humus tua funiculo metietur. Et tu in terra polluta morieris,
ꝛ Iſrahel captiuus migrabit de terra ſua. ¶Sicut iam dictum eſt, regis illius temporis
qui erat Hieroboam & ſacerdotis Amaſiæ mala propria uaticinatur hæc ꝓphetiæ pars.
Et hoc ad laudem iudicij dei conſiderandum eſt: quia quiſquis eoꝝ quãto maior in crimine
tanto amplius percutiꝫ diſtrictõe uindicis ſentẽtiæ. Conſurgã (inquit) ſup domũ Hieroboã
4.Reg.ſſ. in gladio. Zacharias filius Hieroboam filij Ioas, filij Ioahan, filij Iehu gladio ꝓcutiẽdus ad
dit, qđ & factũ eſt. Cõiurauit eñ cõtra illũ, uidelicet Zachariã, Sellũ filius Iabes ꝓcuſſitq; eũ
palã & interfecit, regnauitq; ꝓ eo iuxta uerbũ, quod locutus fuerat dñs ad Iehu. Quia ſtudi
oſe feciſti oñia quæ erãt in corde meo cõtra domũ Achab, filij tui uſq; ad quartam genera
tionẽ ſedebũt ſup thronũ Iſrahel. Vnde notãdũ ꝙ nõ dixerit cõſurgã ſup Hieroboam, ſed
Amaſias falſus accuſator ſup domũ Hieroboam in gladio. ¶Porro Amaſias dũ ꝓphetę rebellionis crimẽ impingere nitiꝫ accuſando illũ, noluit puꝝ eius referre ſermonẽ ſed auxit de ſuo quippiã adiẽciens in
quo maius uideret crimen. Videlicet paꝝ illi uidebaꝫ ad excitandũ regis furorẽ, ꝙ dixerat
ex ore dñi, & cõſurgam ſuper domũ Hieroboam in gladio: poſſet eñ hoc intelligi, ꝙ nõ de
ceret Hieroboam eſſe feriendum gladio, ſed poſt mortem eius poſteros (quod & factũ eſt)
& idcirco deprauauit dictum teſtis mendax & falſus accuſator, dicendo: rebellauit contra te
Amos. Hæc enim dicit, in gladio morietur Hieroboam. Hoc agendo ſatis indicat, quam
nequiſſima intentione ori eius eatenus inſidiatus fuerit, ut inueniret unde accuſaret eum. Sa
cerdos aurei uituli, & exinde diues, imò uacca pinguis: ſicut ſuperius hic idem Propheta di
Supr.4. xit: Audite hoc uerbum uaccæ pingues quæ eſtis in mõte Samariæ. Sacerdotes intelligit
lens, quorum unus uel maximus erat iſte. Tandem inuenit unde accuſaret eum ubi regem
minauit, & (ſicut iam dictum eſt) ne paruũ uideretur crimen quod de domo regis Prophe
ta dixerat, in ipſam regis perſonam detorſit corrumpens puritatem ſermonis. Idcirco mira
da retributio ſeueritatis uel iuſtitiæ dei, dum fornicario ſacerdoti cum uitulis aureis formi
canti, & in eadem fornicatione populum detinenti dicitur, propter diuini uel propheticæ
monis corruptionem: uxor tua in ciuitate fornicabitur, & filij tui & filiæ tuæ in gladio ca
Maior in ſacerdotem Bethel q̃ in regẽ uindicta. dent, & humus tua funiculo metietur, & tu in terra polluta morieris. ¶Nimirum quia re
ge ipſo maior erat in ſcelere, maior etiam eſſe debuit in ultione: ut uidelicet rex Hieroboam non in ſeipſo ſed in domo uindictam corporalem reciperet, id eſt, in ſuccedẽte filio, qua
tenus percuteretur gladio. Hic autem & in ſemetipſo mortem, & in uxore propria fornica
tionis cladem, & in filijs ac filiabus ſuis gladij reciperet ultionem. Hæc de propeuentura di
toq; complenda erant, ut in præſentiarum completa fidem cæteris facerent, quæ longius
erant differenda ut Propheta, quem ille falſum eſſe facere nitebatur, fidelis & uerax haberetur
ex ipſis aduerſarij ſui, malis quæ prophetaſſet, cito comprobatus, quòd non ex corde pro
prio ſed ex ore domini cuncta eſſet locutus. Quomodo autem dicit, uel dicere audet: Qui
uides gradere, fuge in terram Iuda, & comede ibi panem, & ibi prophetabis, & in Bethel
Superbus bubalus Amaſias ille non adiẽcies ultra ut prophetes, quia ſanctificatio regis eſt & domus regni. Non enim pate
ne loquitur, non leniter ſeſe aduerſus deum erigit cornutus bubalus, uibrans ſuperbiæ cor
nu, nec recipiens iugum Domini, iuxta ueritatem eiuſdem ſupra dicentis. Nunquid aran
Supr.6. poteſt in bubalis. Videntem, id eſt, Prophetam illum appellat, dicendo, qui uides, & tamen
ſe potius & regem ſuum audiri imperat quàm Deum, cuius uoluntatem uidet, & à quo
iuſſus eſt ut prophetaret. Quid hic econtra. Non ſum (inquit) Propheta nec filius prophe
tæ, ſed armentarius ego ſum, uellicans Sycomoros, & tulit me Dominus Deus, cum ſequere
rer gregem, & dixit ad me. Vade & Propheta populo meo Iſrahel. Quid aliud iſte loqui
Actu.ſ tur: niſi illud idem quod Apoſtoli dicentes: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.
Quantam putas in corde ſuo ſeueritatem gerebat iuſte indignatus homo propheticæ auto
ritatis: Et ſancto nobilitatus ſpiritu, dum cœlo tonante & imperante ut prophetaret, ramen
econtra in limo coaxantem audiret, & dicentem, non adiẽcies ultra ut prophetes? Dignam
igitur uiliſſimi hominis ſuperbiæ pœnam de oraculo pectoris huius ſpũs ſanctus protulit,
dicẽdo

dicendo illi: Et nunc audi uerbum domini. Tu dicis, non prophetabis super Israhel, & non stillabis super domũ Idoli: ego autem nõ solummodo non desinam prophetare sup Israhel, & stillare super domũ idoli: uerꝝ etiam prophetabo tibi. Propriam ꝓphetiæ tuam partem nũc audi Vxor tua in ciuitate fornicabitur & cætera, ut supra. ¶Quod uero hæc dicturus in spiritu fortitudinis, præmittit dicens: nõ sum propheta, & nõ sum filius prophetæ, sed armẽtarius ego sum uellicans Sycomoros, & tulit me dñs deus cum sequerer gregem. Et dixit ad me: Vade & propheta populo meo Israhel, magnum est testimonium sanctæ humilitatis, & bene compositæ mentis, ꝙ uidelicet non turbato animo uel cum rancore talia prolaturus sit, uxor tua in ciuitate fornicabitur, & filij tui & filiæ tuæ in gladio cadent & cætera. Præmittit humiliter quid fuerit, & quid factus sit gratia non meritis, ꝙ uidelicet nõ hæreditario iure propheticum ministerium assumpserit, uel decorde proprio ꝓphetare cœperit, sed necessitatem habens obediendi, gratiam aspirantis imperiumq; mittentis domini executus sit.

¶Reuera qui benuolis hunc cæterosq; prophetas aspicit oculis, intelligit, quã sine præsumptione quãto in timore prophetauerint, sicut dicit unus ex illis. Si occidetur in sanctuario domini ꝓpheta & sacerdos, formido & laqueus facta est nobis uaticinatio & contritio. Quod idem ẽ ac si dicat. Pro eo ꝙ occiduntur prophetæ & sacerdotes corripientes peccata populi, nec saltem cui sanctuario domini queunt esse tuti, nõ absq; formidine uaticinamur siue ꝓphetamus: sed ipsam formidinem mortis siue contritionis superat terror & imperium domini, & angustiæ nobis undiq; sunt, quia sic prophetauerimus occidimur, si non propheta uerimus, uæ nobis est, quia dispensatio nobis à deo credita est. ¶Cum igitur dicenti sibi idolatræ sacerdoti, non adijcies ultra ut prophetes in Bethel quia sanctificatio regis est, & domus regni, respondet: Et nũc audi uerbum dñi, propter hoc uxor tua in ciuitate fornicabit, & filij tui & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur, & tu in terra polluta morieris, & Israhel captiuus migrabit de terra sua, cõcedendum ueritati & cõpatiendũ ẽ necessitati: quia uidelicet nõ impatiẽtis motus animi, sed iudicantis est uerbum dñi, cuius authoritas necessitatẽ prophetæ facit, licet uoluntas nõ desit obsequendi. Et in hac seueritate quanta iustitia sit, ut rite perpendas, cõsidera quis prior ista dixerit, & Israhel captiuus migrabit de terra sua. Si superiora cũcta respicias, nusq; istud Prophetam dixisse reperies ad uerbũ licet uerba eius eundem habeãt sensum. Calumniator eius iste sacerdos, ut contra illum augeret inuidiam præripiendo detulit accusationem tota intentione libratam. Hęc (inquiens) dicit Amos, in gladio morietur Hieroboam, & Israhel captiuus migrabit de terra sua. De prunæ partis falsitate q̃ dixit, in gladio morietur Hieroboam, iam superius diximus. ¶Porro de hac parte, & Israhel captiuus migrabit de terra sua, dicendum est, quia uerum quidem erat, licet nõ eadem uerba dixisset Propheta: nam de uerbis eius animaduerti poterat, sed in eodem uero ualde notabilis atq; damnabilis est accusatoris calumnia. Quid enim? Nunqd nõ & illud de uerbis eius animaduertere potuisset, ꝙ eãdem captiuitatẽ condolens p̃diceret prædicendo condoleret? Nonne de proximo & illud Prophetam dicentem audierat. Et factum est, cum cõsummasset comedere herbam terræ dixi: Domine deus propitius esto obsecro. Itemq; domine deus quiesce obsecro. Vere ergo calumniosus accusator & testis, qui tantum illa, de quibus poterat inuidia conflari, detulit, & amaris uocibus expressit: quæ autem digne possent mereri gratiam, omnino reticuit. Proinde & in sententia condemnati sacerdotis laudabilis est iustitia dei, & in Propheta prædicãda est fortitudo ueritatis, qui loquẽte in se deo confortatus & quod senserat confessus est, & nõ negauit, & quod nondum dixerat superadiecit, meritã dictãdo irã ipio sacerdoti. In quẽ quando uel quomodo præscriptæ sententiæ completæ sint, scriptura nõ refert, sed in congerie malorũ latet. Nunc enim sanctę scripturæ uocauit cuncta denarrare, quæ singulis acciderunt personis uilioribus & obscuris Sic & illud quod Micheas Sedechiæ percutienti se in maxillam, & dicenti. Me ne ergo dimisit spiritus domini, & locutus est tibi. Confestim respondit: Visurus es in die illa, quando ingredieris cubiculum intra cubiculum ut abscondaris, singulari relatione dignum non fuit referre qualiter completum sit: quia (sicut iam dictum est) nõ ita se deprimit sanctæ scripturæ maiestas, ut cuncta denarret uilibus ab re immorando personis.

Humilitas & timor ꝓphetarum Threñ. 3

Ars calumniatoris.

Non omnia enarrat scriptura. 3. Reg. ult.

FINIS LIBRI TERTII AMOS.

¶Ruperti

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN AMOS PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER QVARTVS.

Epilogus oñ lionum

MEmoriter tenendum est quas uel quales sibi factas ostensiones Propheta iam narrauerit. Prima est hæc: Ostendit mihi dominus deus, & ecce fictor locustæ in principio germinantium serotini imbris, & ecce serotinus post tonsuram regis & cætera per quem intelligimus Assyrios, qui translatis decem tribubus usq; ad Hierusalem ēaduersus Iudam erant uenturi, & cuncta uastaturi in modi

Esa. 7. tonsoris, siue nouaculæ caput & pilos pedum barbamq; uniuersam radentis, sicut Esaias, & prædixit. Secunda est hæc: ostendit mihi dominus, & ecce uocabat iudiciū ad ignem dñs deus &c. per quæ intelligimus Babylonios, qui erant uenturi, & ciuitatem Hierusalem pariterq; domū domini igne conflagraturi. Tertia est hæc: Ostendit mihi dominus, & ecce dominus stans super murum litum, & in manu eius trulla cementarij & cętera, per quæ intelligimus desolationem ultimam, quàm fecerunt Romani, quæ nunq; recuperanda sit secundi uerba dicentis domini. Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israhel, non adiciam

Auari maxime Iudæi. ultra superinducere eum. ¶ Post istas malorū ostensiones principalem quoq; malorū eorum dem causam ostendi dignum erat ostensione siue imagine propria. Hæc autem causa auaritia est, radix omnium malorū, qua infecti maxime Iudæi ad omne scelus proruentes tandem ad hoc peruenerunt ut dominum glorię crucifigerent, ob istam maxime causam: quia diffitabat cōtra auaritiā ipsorū, cōprobans illius generationis esse homines, qui domū patris, quæ debuerat eē domus orōnis, fecissent spelūcā latronū, iuxta Hieremię uaticiniū. Sequit ergo

CAP. VIII. HÆc ostendit mihi dominus, & ecce uncinus pomorum. Et dixit: Quid tu uides Amos. Et dixi: Uncinum pomorū. Et dixit dominus ad me: uenit finis super populum meum Israhel, non adiciam ultra ut pertranseam eum. Et stridebūt cardines templi in die illa dicit dominus deus, multi morientur, oñi loco proiciet silentiū. Nimirū dum ostenso uncino pomorū dicit dñs: uenit finis sup populum meū Israhel, subaudiendum est, propter uncinum istum siue propter illud quod significat uncinus iste pomorum. Hanc autem esse auaritiam (sicut iam dictum est) sequentia declarant. Sequitur enim:

AUdite hoc qui conteritis pauperes, & deficere facitis, egenos terræ, dicentes, quando transibit mensis, & uęnundabimus merces & sabbatum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram & augeamus, syclum, & supponamus stateras dolosas, ut possideamus in argento egenos, & pauperes pro calciamentis, & quisquilias frumenti uęnundemus: Itemq; post aliqua. Vidi (inquit) dominum stantem super altare, & dixit: Percute cardinem, & commoueantur superliminaria. Auaritia enim in capite

Infra. 9. Uncinus pomorum auaritiā designat omnium. ¶ Igitur dum causam malorū, quæ uentura erant, esse asserit auaritiæ crimen, mira & mirabiliter congrua similitudine illam denotat, præostendens uncinum pomorū. Uncinum, quo arboris rami attrahi solent ad carpenda poma, quæ manu attingi nō possunt. Unca profecto est auaritiæ manus, nec unq; nisi ad accipiendum extenditur. Porro homines aliquid habentes, ueluti rami sunt, poma candida siue rubicunda, uisuq; pulchra & adulescentibus delectabilia gerentes. Talibus auaritia callide insidiatur, cuiuslibet artis uncinum intendens, crebroq; conuoluens silenter dum timet audiri, ut & damnum fiat pomo detracto, & tamen possessor non percipiat, donec iam saturato fure, damnum suum tarde reperiens gemat. Vera & conueniens in hac ostensione similitudo, dum & auaritiæ dolus uncino, & bona temporalia, circa quæ laborat auaritia, pomis assimilantur. Pomū quippe res leuis est,

Bona temporalia sicut pomum. maximeq; pueros mulcet, uiris autem, & maxime sanis pro minimo est. Sic nimirū bona præsentis seculi leuia sunt, & eos quidem qui sensu paruuli sunt, nimis oblectant, sapientibus autem qui cœlestia sapiunt contemptibilia sunt. Quotiens autem Ecclesiastici uiri animam terrenos homines attentauerint, ut sibi conformē faciant, recte conquerendo de illo dicas illud Psalmistæ

Psal. 78. Iob. 9 ticum: Posuerunt Hierusalem in pomorū custodiam. Et alibi, Sanctus uir, respiciens & numerans uacuos menses suos: Dies mei (inquit) uelociores fuerunt cursore, fugerunt & non uide

uiderunt bonũ, pertranſierũt quaſi naues poma portantes. Ad ſummũ ut perpendas bona omnia tẽporalia, quæ ſibi uncus auaritiæ ſitienter attrahit, recte ob uilitatẽ nomine pomorũ denotari, ſciendũ eſt, quia primus homo cupiditatis crimẽ, per qđ perijt, non per aurum nec per argentũ, ſed per exiguũ pomũ admiſit. Nũc cœptã pſequamur literã. Quid (inqt) tu uides Amos? Vncinũ pomorũ. Paruã utiq; rem, ſed magni uides mali ſignũ. Signi ficat nãq; (ut iã dictũ eſt) auaritiæ malũ, propter qđ uenturus erat finis ſup illũ populũ. Hoc eñ ꝓtinus ait. Venit finis ſup populũ meũ Iſrahel. Quis uel qualis finis? Profecto malus finis & q̃ malus uel quali nomine ſit cenſendus, apud Danielem reperimus his uerbis. & poſt hebdomades ſexaginta duos occiditur Chriſtus, & nõ erit eius populus q eũ negaturus ẽ. Et ciuitatẽ et ſanctuariũ diſſipabit populus cũ duce uenturo, & finis eius uaſtitas, et poſt finem belli ſtatuta deſolatio, & deficiet hoſtia & ſacrificiũ, et in tẽplo erit abominatio deſolationis, & uſq; ad cõſummationẽ et finẽ pſeuerabit deſolatio. Recte ergo cũ dixiſſet, uenit finis ſuper populũ meũ Iſrahel, nõ adĳciam ultra ut pertranſeam eũ, cõtinuo ſubiunxit. Et ſtridebũt cardines tẽpli i die illa dicit dñs deus. Quis eñ nõ audiuit ſtridorẽ cardinũ illius tẽpli, id eſt, ſubuerſionẽ ciuitatis & ſanctuarĳ factã uincẽtibus Romanis? Porro ꝓ pro illo auditu ſiue fama tãti excidĳ ſtridorẽ poſuit cardinũ templi, qđ decoris quantũ habet grauitatis? Quod uero addit multi moriẽtur, q̃ uerum ſit, teſtis eſt Ioſephus, qui tragædiã illam deſcribens, mortuorũ multitudinẽ refert pene incredibilẽ. Deinde ꝓ ait, in omni loco ꝑ ĳcietur ſilentiũ, idẽ ac ſi dicat. Et qui ſuperſuerint ex eis, ducti in omnes gẽtes captiui, abiecti & ſilentes erũt, auctoritatẽ loquẽdi nõ habebunt: Chriſtũ, quẽ cõfiteri nolũt, palã blaſphemare nõ audebũt. ¶ At uero qđ interpoſuit, nõ adĳciã ultra ut pertranſeã eũ, uidelicet populũ meũ, breuiter ſatis innuit, nihil iã ꝑdeſſe illis ritũ paſchæ ſui, ſiue immolationẽ paſchalis agni, cuius ſanguĩe poſtes ſuos ſignare cõſueuerãt. Olim hic idem dñs ita dixit. Erit aũt ſanguis uobis in ſignũ in ædibus, in qbus eritis, & uidebo ſanguinẽ, ac tranſibo uos, nec erit in uobis plaga diſperdẽs, quãdo ꝓcuſſero terrã Aegypti. Nũc aũt dicit ſup eundẽ populũ, nõ adĳciã ut ꝓtrãſeam eũ. Etẽ ex quo fuſus eſt ab eis ſanguis agni dei, ſanguis Chriſti filĳ dei, iã nõ recipitur apud deũ ſanguis agni illorũ bruti pecoris, ſed quæ ſignatæ ſunt ſigno ſanguinis Chriſti, ſignaculo crucis filĳ dei, ille ſunt domus Iſrahel: ille aũt populus, qui prius dicebatur Iſrahel inter Aegyptios reputatur, quia nõ habet hoc ſignũ, & ꝑpterea nõ adĳciam (inquit) ut pertrãſeam eũ, & ſubaudiendũ eſt, ſed ꝓcutiã ſicut olim terrã Aegypti: ita & nũc omnẽ animã hominis increduli & malũ operãtis tam Iudæi, q̃ Græci, imõ prius & durius Iudæi q̃ Græci. Hæc intelligẽs ꝑpheta in illo quẽ uiderat uncino pomorũ, et in his audierat uerbis dicẽtis, uenit finis ſup populũ meũ, annũciat ꝑtinus & dicit. ¶ Audite hæc quæ cõteritis pauperẽ, & deficere facitis egenos terræ dicẽtes. Quãdo trãſibit meſſis, & uenũdabimus merces: & ſabbatũ, et aperiemus frumentũ, ut inminuamus menſurã, & augeamus ſyclũ et ſupponamus ſtateras doloſas, ut poſſideamus in argento egenos, & pauperes pro calciamẽtis, et quiſquilias frumenti uendamus? Hoc (inqt) audite qđ locutus eſt dñs ad me, oſtendẽs mihi uncinũ pomorũ. De uobis eñ ſermo eſt qui eſtis auari, q hęc talia facitis, qui paupes diripitis in dolo, ſicut uncinus ob carpẽda poma ramuſculos attrahit. Dum eñ inhianter deſideratis, ut trãſeunte, id ẽ cõſumpta meſſe, quæ pauperibus parata eſt poſſitis merces carius uenũdare, dũ deſideratis ſabbatũ adeſſe, id eſt ſeptimũ annũ, quo ſecũdũ legẽ ſabbatizat, nec licet ſeminare aut metere, ut tũc demũ repoſitũ aperientes frumentũ pro libitu ueſtro uendatis, minuentes menſurã, & augentes ſyclũ, id eſt prẽcium cõpulſo paupere per inopiam, ut ipſas quoq; frumenti ueſtri emat quiſquilias, & in merci monio tam infœlici ſtateras quoq; ſupponatis doloſas: dũ inq̃ taliter efficitis, ut in argento poſſideatis egenos fratres ueſtros, uendũt eñ ſeſe uobis neceſſitate compulſi; & paupes factos poſſidetis pro calciamẽtis, id eſt ꝑ prætio modico & leui, quãto uix calciamenta poſſint comparari, nimiq; uncino doloſo poma carpitis, & idcirco uenit ſuper uos finis qui dicitur uaſtitas, ſicut Daniel ait. Hæc eñ agendo, nõ ceſſabitis donec Chriſtũ occidatis ꝑpter auaritiam ueſtram, quia contra illam ipſe diſputabit, & extũc erit ſuper uos finis, extũc inquam uſq; ad cõſummationem & finem deſolatio perſeuerabit. Vos inq̃ qui tales eſtis & talia facitis, audite hæc. Quid audiemus? Nimirum & illud quod iã dixi, quia mihi uncinum

Gene. 3.

Finis malus ꝑpũ Iſrahel. Dani. 9.

Vet⁹ paſcha inutile. Exo. 12.

Roma. 2

Auaritia Iudæorum diuitũ cõtra pauperes.

Leui. 25.

Dani. 9.

cin um̃ pomorum dominus oſtẽdit, in quo ſermo eſt de uobis, & hoc quod protinus dic
rus ſum. Quid eſt illud? ⌊Iurauit dominus in ſuperbia Iacob. Si oblitus fuero q
q̃ in finem omnia opera eorum. ⌈Nunquid ſuper iſto non commouebitur terra, t lu
gebit omnis habitator eius? Et aſcendet quaſi fluuius uniuerſus, t eijcietur, t de
fluet quaſi riuus Aegypti. Et erit in die illa dicit dominus, occidet ſol in meridie,
t tenebreſcere faciam terram in die luminis. Et conuertam feſtiuitates veſtras in
luctum, t omnia cantica veſtra in planctum, t inducam ſuper omne dorſum veſtr
ſaccum, t ſuper omne caput caluitium, t ponam eam quaſi luctum unigeniti, t no
uiſſima eius quaſi diem amarũ. Ecce dies ueniunt dicit dominus, t emittã famem
in terrã, non famem panis neq̃ ſitim aquę, ſed audiendi verbũ domini. Et commo
uebuntur a mari uſq̃ ad mare, t ab aquilone uſq̃ ad orientem circuibunt quere
tes verbũ domini, t non inuenient. ⌊Hoc totũ audite uos auari & rapaces, nõ in atte
ctione pomoꝝ, de qualibus iã dictũ eſt, uobiſmetipſis cõplacẽtes. Iurauit dñs. Hoc ũ tertio
dixi, q̃a iurauit dñs. Primo dixi, q̃a iurauit dñs deus in ſancto ſuo. Secũdo dixi, q̃a iurauit do
minus deus in anima ſua. Et ecce nunc tertio dico, quia iurauit dñs in ſuperbia Iacob. Tria
iuramenti repetitio, ualida ueſtræ cõdẽnationis eſt cõfirmatio. Quale aũt eſt hoc iuramen
tũ, iurare dñm in ſuperbia Iacob? Siquidẽ iurauit dñs in ſancto ſuo, idẽ eſt ac ſi dicat, iurauit
per animã ſuã, id eſt, p ſemetipſum. Porrò, q̃ nũc ait, iurauit dñs in ſuperbia Iacob, nõ reſe
ſic intelligitur, ac ſi dicat, iurauit per ſuperbiã Iacob. Quale eſt eñ iurare deũ per cuiuſui
ſuperbiã? Deniq̃ nec hominẽ iurare decet, imò nec licet, per cauſam ſiue rẽ indignã & fau
ctitati contrariam. Eſt ergo ſic intelligendũ, iurauit dominus in ſuperbia Iacob, ac ſi dicere
iurauit propter ſuperbiam Iacob. Sic & in pſalmo cũ dicit, Quadraginta annis offenſus fu
generationi illi, & dixi, ſemp hi errant corde, & iſti non cognouerunt uias meas quibus iu
ui in ira mea. Intelligendum eſt ac ſi diceret, iurauí propter iram meam: propterea quia m
prouocauerunt ad iracundiam, non intrabunt in requiem meam. Sic (inquam) præſenti lo
co cũ dicit, iurauit dominus in ſuperbia Iacob, ſi oblitus fuero uſq̃ in finem omnia opera m
rum, intelligendum eſt ac ſi dicat, iurauit dominus propter ſuperbiam Iacob, nõ obliuiſc
uſq̃ in finem omnia opera eorũ. ¶ Reuera nanq̃ ſuperbia cauſa eſt, cur dominus iuret, cu
ſententiam ſuper peccatorem iuramẽto firmet, cuius ſimplex ſermo ueritas eſt. Exacerba
eñ ſuperbiendo peccator dominum ut iuret, iuxta illud in pſalmo. Exacerbauit dominum
peccator, ſecundum multitudinem iræ ſuæ non quæret. Quàmdiu per ignorantiam qui
peccat, quàmdiu per iuuentutem ſiue per infirmitatem quis delinquit, ingemiſcens, eo q
uideat aliam legem in membris ſuis repugnantem legem mentis ſuæ, & captiuum ſe duci
tem in lege peccati, quæ eſt in membris ſuis: nondum dominum exacerbauit, nondum d
minus ſententiam ſuper illum iuramento firmauit. Iccirco Pſalmiſta ſpem habens, dicit
Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris domine. Sola ſuperbia eſt, cu
ius delicta dominus nõ uult obliuiſci, propter quam exacerbatus non quærit ſecundũ mu
titudinem iræ ſuæ, id eſt, nõ requiret peccatorem, quia multum iratus eſt illi. Notandũ ue
ro qualiter dicat, iurauit dñs in ſuperbia Iacob. Scimus nanq̃ quia Iacob ille patriarcha, cu
ius ſecundũ carnem erant uel ſunt iſti filij, magnæ fuit humilitatis, ſuperbiam uero non h
buit. Alioquin, quomodo putamus illum potuiſſe cũ deo luctari, & inualuiſſe cum angel
niſi per magnæ humilitatis uirtutem, quæ uera eſt fortitudo? Moſes quoq̃ quomodo d
um tenere potuiſſet, dicentẽ: Dimitte me, niſi quia uirtute humilitatis confortabatur, ſtu
(ſicut Pſalmiſta dicit) in confractione, id eſt, in nimia mentis humilitate in conſpectu eius
Iacob ergo non ſuperbus, ſed humilis fuit, & inde cum deo ualide luctari potuit. ¶ Notan
dus igitur (ut iam dictum eſt) modus dictionis, dum non dicit, iurauit dominus in ſuperbi
populi, de quo dixerat: Venit finis ſuper populum meum, ſed, iurauit Dominus, inquit
in ſuperbia Iacob. Breuiter nanque innuit, ualde eſſe incongruam, magnaq̃ animadmiſ
ne dignam ſuperbiam in filijs hominis pauperis, qui tota uita ſua fuit humilis, qui ſo fra
tri ESAV longe diſſimilis, cum ille foris uenaretur, ſimplex domi habitauit, qui ad im
perium patris & matris, ut uxorem acciperet, peregre profectus in baculo ſuo IORDA
NEM tranſiuit: qui non in lecto eburneo, ſed nuda humo decubans, lapidem ſub

Sup.4. Sup.6.

Quid eſt iura re in ſuperbia Iacob.

Pſalm.94

Superbia deum exacerbat, non infirmitas.

Pſal.9.

Ro.7.

Pſal.24.

Humilitas Iacob & Moſi.

Gene.32. Oſee.12. Exo.32.

Pſal.50.

Deteſtabilis in filiis Iacob ſuperbia.

Ge.27.28.

habens suppositũ capiti, uisionẽ magnã, scilicet scalã cœlos tangentẽ, & dñm scalæ innixũ uidit, qui pro uxore semel et iterũ seruiuit annis septenis, & pro mercede de ouibus sumẽda sex annis soceri gregẽ pauit: quiq; deinde cũ duabus turmis regrediẽs ciuitatẽq; hic manentem nõ habẽs, sed futurã inquirens, peregrinus et aduena super terrã de loco in locum iuit, fixis ac refixis tentoriis, tandẽq; in Aegyptũ cũ omni domo sua deueniens, stansq; in conspectu Pharaonis, peregrinationem suam confiteri non erubuit, dies (inquiens) peregrinationis uitæ meæ centum triginta annorũ sunt parui & mali, & pastores ouium sumus serui tui, et nos & patres nostri. In filiis inq; patris eiusmodi, qui tam humiliter uixit, superbia est ualde reprehensibilis, imò & execrabilis. Et idcirco satis congrue iurauit dominus (inquit) in superbia Iacob: breuiter innuens, q̃ grauiter dominus tulerit, qđ a patre tam humili tam longe superbiendo degenerassent filij. Et quid iurauit? Si oblitus fuero (inquit) id est nullo modo obliuiscar omia opera eor̃, subauditur quecũq; fecerũt ex quo egressi ex Aegypto uitulũ formauerunt, & adorauerunt. Nam licet tũc Moyses tenuerit dominũ, & placatus fuerit ne faceret malũ, quod locutus fuerat aduersus populũ suum: tamẽ postmodũ dixit. Ego autem in die ultionis uisitabo & hoc peccatũ eorũ. Extũc omnia quecũq; fecerũt nõ obliuiscar opera eor̃: imò & à sanguine Abel iusti omnia uenient super impia generatione eor̃. ¶ Ita iuramento p̃missso, quasi q̃reres qualiter op̃ illor̃ memor eris, quę iurasti te non debere obliuiscí, adhuc in ipso feruore quo iurauit, interrogat, & dicit. Nũqd sup isto nõ cõmouebitur terra & lugebit omnis habitator eius? Ac si dicat. Nũquid op̃ illorum recordatio leuis est habenda? Nũquid huic populo talia facienti parua debetur ira? Nõne merito reuelabunt cœli iniquitatẽ eius, & terra aduersus eum cõsurget? Vtiq; sic fiet, quia sic fieri iustũ est. Iuraui & immutabilis est sententia ut super isto uel pro causa ista, q̃ superbus factus est Iacob, cõmoueatur terra, cõmoueatur caput terræ Romanũ imperiũ, & aduersus eũ consurgat, & ita cõmota terra, ubi mouebitur tanti imperij terrena potestas, lugebit omnis habitator eius, uidelicet, quia finxit sibi timorẽ, q̃ non posset habitare terram, nisi unus homo moreretur. Dixerũt em̃. Si dimittimus eũ sic, uenient Romani, & tollẽt nostrũ & locum & gentẽ. Iccirco lugebit omnis habitator eius, subauditur terræ, qđ & factũ est in illa obsidione, ubi confluxerant multitudine incredibili, diuino illos ad pœnam iuditio trahente. Vnde & congrue mox subditur. Et ascẽdit quasi fluuius uniuersus, & adijcietur & defluet quasi riuus Aegypti. Mirũ nanq; hoc fuit, qđ uenturis Romanis ad obsidendam Hierusalẽ, instante iam solennitate paschali, tantã in illo multitudo confluxit, fiditiã habẽs in magna firmitate amplæ ciuitatis, ut recte dicat, et ascendit quasi fluuius uniuersus, subauditur habitator eius. Abundanter em̃ quasi fluuius uenit, & muros ciuitatis confluendo impleuit. Quia uero futurũ erat, ut post innumerabilẽ mortuorũ congeriem, ruptis & patefactis muris, reliqui caperent, et in omnes gentes ducerentur captiui, recte subiungit. Et eijcietur & defluet quasi riuus Aegypti. Eiecti sunt em̃ residui (sicut iam dictũ est) & p totũ orbem defluxerunt, qui quasi fluuius cõfluxerant, putantes se intus posse tutos continere. Et quomodo defluxerunt? Quasi riuus Aegypti inquit. Miro modo dictum, mirumq; innuit mysteriũ. Noluit dicere quasi Iordanis, q̃ fluuius erat terræ illius populi, & obsessis indeq; in captiuitatẽ ducendis, multo uicinior, q̃ aliquis riuus terræ Aegypti. Quare? Videlicet quia noluit ille populus esse sicut Iordanis, noluit suscipere sacramentum baptismi Christi, qui baptizatus est in fluẽto Iordanis. Iccirco defluxit sicut riuus Aegyti, nam ecce reuera Iudæi & apud deũ & apud homines reputantur & sunt sicut Aegyptij, imò et uere Aegyptij, id est tenebrosi, quia corde sunt excæcati. Vnde & protinus subiungit. Et erit in die illa dicit dñs, occidet sol in meridiẽ, & tenebrescere faciã terrã in die luminis. Quis em̃ est iste sol: nisi sol iustitiæ Christus, sol uerus & æternus, qui in ista die, in isto tempore, mũdum uniuersum illuminauit, & quando cœpit iste dies luminis, nisi quãdo uisitauit nos oriens ex alto, sol iste, quẽ miro modo Maria, id est, maris stella peperit? Nox erat & stella cõsurgens de spiritu creatoris sui concepit: cũ paruula esset magnũ solem peperit, & exinde est dies luminis: meridies autem, ex quo idem sol exaltatus est à terra, & resurgens à mortuis, in cœlum ascendit. In isto meridie siue die luminis, dominus terram, id est, Iudæam tenebrescere fecit, ut iã nõ dicãtur aut sint Iudei, sed Aegyptij, id est tenebrosi & cęci, quia

Gene. 46

Exo. 32. Mat. 23.

Iohan. 11.

Iudæi nũc ut Aegyptij sũt.

Sol Christus ẽ in die luminis.

sol Christus illis occidit, eo qđ non credant quod mortuus resurrexerit. Huius obscuratio
nis & cæcitatis cordiũ illoꝝ signũ illud fuit, qđ meridiæ, id est, hora sexta dũ crucifixisset
illũ, iste diuinus siue cotidianus sol obscuratus est, & tenebrę sup terrã factæ sunt. ¶ Tamẽ
Festa Iudęoꝝ in luctum cõuersa. scelus in festiuitate sua, quæ dicitur phase, id est pascha cõmiserunt. Sequitur ergo & dicit
firmiter sub eodem firmamento secundũ iustũ iuditiũ. Et conuertam festiuitates uestras in
luctũ, & omnia cantica uestra in planctũ, & inducam super omne dorsum uestrũ saccũ, &
super omne caput caluitiũ. Hoc ita planũ & notũ est, ut expositione nõ indigeat, quia festi
Lucæ. 2. uitates illoꝝ in luctũ conuersæ sunt, eo qđ in paschali festiuitate sua Christum occidẽ
Christi discipulos & matrẽ eius (iuxta quod pdixerat Symeon. Et tuã ipsius animã pertrã
bit gladius) lugere fecerũt. Iccirco ſmminẽte (ut iã dictũ est) paschali festiuitate obsessi lu
gere ceperunt, cunctaſq festiuitates annuos lugubres habuerunt, et omnia cantica illoꝝ in
planctũ conuersa sunt. Tãta utiq tũc miseria fuit, ut nũq melioꝝ causam habuerint indu
cẽdi saccũ sup dorsum suũ, & decaluandi caput suũ, qđ facere consuetum erat in luctu, et
Planctus vnigeniti inconsolabilis. magni doloris inditiũ. ¶ Quod deinde subiũgit. Et ponã eã quasi luctũ unigeniti, & nouis
sima eius quasi diẽ amarũ, insanabilẽ fore denũtiat dolorem, inrecuperabilẽ desolationem.
Qualis est eñ plãctus unigeniti? Vtiq incõsolabilis, qa cõsolatio nõ ẽ alterius filij illi cui
unigenitus mortuus fuerit. Vnigenitus aũt Christus est, nõ solũ deo patri, uerũ etiam syna
gogæ, cuius de carne carnẽ assumpsit. Mortuus est illi, ipsa nanq mater crudelis eum occi
dit, nec vult audire q resurrexerit, imò nec vult scire qđ ille Chꝰ sit unigenitus dei. Pero
Zach. 12. deus aliũ unigenitũ nõ habet, nec aliũ mittet, qa iste unigenitus est. Iccirco luctus synago
gæ, quæ unigenitũ occidit, inæternũ incõsolabilis erit, quẽadmodũ & in Zacharia ipse di
cit. Et aspicient ad me quẽ cõfixerunt, & plangẽt eũ quasi unigenitũ, & dolebũt sicut dolo
ri solet in morte primogeniti. Et nũc qdem super eũ lugere nolunt, sed futurũ est in nouis
Nouissima q̃ si dies amar. mo ut lugeant. ¶ Iccirco cũ dixisset, & ponã quasi luctum unigeniti, cõtinuo subiunxit, &
nouissima eius quasi diem amarum. Nouissima nãq sunt ea quæ sequũtur præsens seculũ.
In illis nouissimis promittit illis luctum, & ea fore quasi diem amarum, id est uere diem amã
rum: quẽadmodum econtra, cũ dicẽt sancti, facti sumus sicut cõsolati, id est esse cõstat eos
dicãt uere cõsolati. Etenim ille dies in quo (ut iã dictũ est) uidebunt in quem confixerũt eos
Soph. 1. aspiciẽt ad eum quẽ confixerunt, uere illis amarus erit, sicut alius propheta dicit. Vox die
domini amara, & tribulabitur ibi fortis. Tunc dissimulare nõ poterũt luctũ unigeniti, quẽ
nũc dissimulant dicentes ad alterutrũ in malis suis. Tace & nõ recorderis nominis domini.
Interim miseri sunt ubiq terrarũ, neq ullũ merẽtur reperire consolationis uerbũ, sicut olim
in Aegypto & in Babylonia, uel quotiens afflicti sunt, cõsolationẽ inueniebant clamantes
ad dominũ. Hoc est quod cõtinuo dicit. Ecce dies uenient dicit dominus, & mittã famẽ in
terrã, nõ famẽ panis, neq sitim aquæ, sed audiendi uerbũ domini. Et cõmouebũtur à mari
usq ad mare, & ab aquilone usq ad orientẽ circuibũt, querẽtes uerbũ domini, & non inue
Fames & sitis Iudæorum mira & miseranda. nient. Hoc mirũ est, & miserabile, qđ ipsi, quoꝝ de terta panẽ scripturarũ nos aduenę mẽ
suimus & comedimus, famẽ patiuntur et siti pereunt, esuriũt et nõ comedunt, sitiunt et nõ
bibunt. Etenim qđ amplius mirandũ est, ipsi panẽ hunc nobis deferunt, et circũferũt, et tamẽ
Iohan. 6. nõ inueniũt, sicut in Euãgelio mystice significatũ est, ubi maxima multitudine uenientẽ ad
dñm, cũ uellet illis dare ad manducandũ, erat ibi puer unus habẽs quinq panes ordeaceos
et duos pisces. Habebat et nõ mãducabat, portabat et non esuriebat: sed accepit ab illo Ie
sus et fregit, deditq illis quos reficere uolebat. Sic deniq Iudæi, quoniã sunt sensu pueri
nescientes quid ferant, panẽ ferunt uerbũ dei, mente ieiuni, et secundũ aiam aridi, quia cibũ
immisit eis famẽ audiendi uerbũ dñi. Hoc inq mirũ et miserũ est, qđ onusti uerbo domini
circueunt à mari Athlantico usq ad mare Britanicũ, id ẽ a meridie ad occidentẽ, et ab aqui
lone usq ad orientẽ (quæ orbis terrarũ quatuor plagæ sunt) querẽtes uerbum domini et non
Mat. 7. inueniunt. Videlicet quia cæci sunt, iccirco idipsum quod portant uidere non possunt.
Excæcauit eñ illos malitia ipsoꝝ. ¶ Quomõ aũt contingit eis, ut quęrant, et nõ inueniant,
Cur Iudæi q̃runt & nõ inueniunt. cũ dñs dicat, querite et inuenietis, itemq et qui quęrit inuenit? Quomodo istud cõueni
nisi quia nõ querunt sicut est q̃rendũ, quia non in illo q̃runt in quo est quęrendũ. In Chꝛ
qui q̃rit inuenit quod comedat ut nõ esuriat, inuenit qđ bibat ut non sitiat. Ideo dicit. Qui

uenit ad me nõ eſuriet, & q̃ credit in me, non ſitiet unq̃. Itẽ. Si q̃s ſitit, ueniat ad me & bibat. At illi Chriſtũ oderũt, cõſortiũ nullũ cũ Chriſto habere uolũt. Quomõ ergo inuenirent, q̃ miro mõ ſine uerbo dei (qđ Chrũs eſt) uerbũ dei quærũt? Mira q̃rentiũ dementia, dũ ita q̃runt uerbũ dñi, ut uelint exurgere ſibi aliquẽ prophetã, dolẽtes, q̃ nõ aliquã habeãt in homine gloriã, qui ſigna faciat, & uentura p̃dicet, ad ſatisfaciendũ cupiditati ipſoꝝ, ut iteꝝ cõgregent, & in illã terrenã Hieruſalẽ redeant, nõ iã lapideã, ſed aureolã atq̃ gemmatã, ſcdm uanã nimiſq̃ auarã ſpem ſuã. Taliter eſurientes nunq̃ comedẽt, taliter ſitientes nunq̃ bibẽt, taliter quærẽtes uerbũ dñi nunq̃ inueniẽt, ſed pro uerbo dñi ſpm̃ recipiũt erroris, pro Chriſto Antichriſtũ ſunt recepturi. Sequitur. ¶ In die illa deficiẽt uirgines pulchræ & adoleſcentes in ſiti, qui iurant in delicto Samariæ, & dicũt, uiuit deus tuus Dan, & uiuit uia Berſabee, & cadẽt, & non ſurgent ultra. ¶ Quãuis paulo añ p̃miſſo, & emittã famẽ in terrã, ſtatim ſubiũxerit, nõ famẽ panis neq̃ ſitim aquæ, ſed audiendi uerbũ dñi: tñ cũ dicit, in illa die deficient uirgines pulchræ & adoleſcẽtes in ſiti, recte utrũq̃ intelligitur, ſcilicet tã fames panis & ſitis aquæ, q̃ fames & ſitis audiendi uerbũ dñi. Nam & ſi nunc Iudæi, quãuis captiui, panẽ habent & aquã, tũc utiq̃ nõ habuerunt, quando (ſicut iam ſupra dictũ eſt) ab hoſtibus circũdati ſunt in uindictam ſanguinis Chriſti. Tunc (inquam) corporaliter quoq̃ defecerunt uirgines adoleſcentes in ſiti, tanta tãq̃ mira defectione, ut mirũ ſit ſi quiſq̃ calamitatẽ illam abſq̃ horrore animi perlegere poſſit. ¶ Verũ quia fames & ſitis corporalis comparatione famis & ſitis audiendi uerbũ domini, quæ fames uel ſitis animæ eſt, pro leui reputari debet, iccirco cũ dixiſſet, Et emittam famem in terrã, ne putaretur hanc paruã uindictam famis corporeæ rependere illorũ auaritiæ, Non famem (inquit) panis neq̃ ſitim aquæ, ſed audiendi uerbũ domini, ut ſit ſenſus, Non primũ famem panis & ſitim aquæ immitto illis, ſed prima erit uindicta fames audiendi uerbũ domini: fames autem panis & ſitis aquæ ſuperadđ̃cietur eis. Narrat aũt uetus hiſtoria, tam latina q̃ Græca, & omnium gentium Barbararum, nihil fame durius, quæ ſæpe compellit obſeſſos humanis ueſci carnibus & in ſuam ſæuire naturam, ita ut nec parentes parcant paruulis liberis, ſicut nec illa infœlix Maria pepercit, quæ in illa obſidione paruulum ſuũ coxit & comedit. Quid igitur de fame dicendum eſt animarum, quæ poſt uitam præſentem proculdubio ſentitur, ſi hoc facit fames corporum? Vtraq̃ tunc oppreſſit populũ Iudæorum, & nũc uſq̃ opprimit illa quæ deterior eſt fames & ſitis uerbi dñi. Quæ uel quales ſunt uirgines & qui adoleſcẽtes ita deficientes? Ait. Qui iurat in delicto Samariæ, & dicunt, uiuit deus tuus Dan, & uiuit uia Berſabee. In illo tẽpore quando hæc prophetabãtur, uitulus aureus colebatur in Dan, qui terminus eſt terræ Iudaicæ, & ibant illuc per uiã Berſabee, longo uidelicet itinere propter reges Iudæ, declinantes eos: quin & iccirco uitulos illos fecerat Hieroboã, ne aſcenderẽt decẽ tribus ad orandũ in Hieruſalem, reputans ne conuerteretur cor populi ad dominũ ſuum regẽ Iuda. In ttãam aũt uenerationem uenerat illis talis factura, ſcilicet facies uitulina, ut q̃modo ſolitũ fuerat iurari, uiuit dñs deus, uerbi gratia, uelut cũ Ionathas dixit, Viuit dñs & uiuit anima tua rex ſi noui, ſiue Helias, uiuit dñs deus, in cuius conſpectu ſto: ita uulgo iurãtes iam dicerẽt, Viuit dominus deus Dan, & uiuit uia Berſabee, per quam itur in Dan. Aureus erat ille uitulus, & inde facile perſuaderi poterat populo q̃ eſſet deus. Quare? Nimirũ quia mentes eorũ obtinuerant auaritiæ ſpũs, & iccirco apud cogitationes eorũ non parua res erat aurũ, multoq̃ plus placebat aſpectus eorũ tale metallum, quam mentibus deus eorum. Ergo deus illorũ erat aurum, deus illorũ erat Mammon. Nunquid à tali ſcelere quenunt immunes exiſtimari ſcribæ & phariſæi temporis illius, quo paſſus eſt dñs noſter in quẽ ſanctoꝝ prophetaꝝ: tota intentio tendit? Nõne illorũ mentes maxime obtinuerat Mammon, & per eundẽ deũ iurabãt, p quẽ & illi, dicẽtes: Viuit deus tuus Dan? Væ uobis (ait ipſe dñs) duces cæci, q̃ dicitis, qcũq̃ iurauerit p tẽplũ, nihil eſt: q aũt iurauerit in auro tẽpli, debet: Nõne iſti deo pręferebãt aurũ? Qui em̃ iurat in tẽplo (inqt) iurat in illo & in eo q̃ habitat in ipſo: Ergo ſicut tẽplo, ita & illi q̃ habitat in tẽplo, pręferebãt aurũ, dicẽdo, quicũq̃ iurauerit per tẽplũ nihil eſt, q aũt iurauerit in auro tẽpli debet. Igitur cũ dicit, qui iurant in delicto Samariæ & dicunt, Viuit deus tuus Dan, non omittamus illos, qui in auro iurare docebant: quia uidelicet multo cupidius iſti aurum coluerunt q̃ illi patres eorum. Illi nanq̃ ic-

Fames corporalis, q̃uis q̃dẽ eſt, ſed leuior multo q̃ eſt fames aiæ

Iurare in deo Dan

3. Reg. 12

1. Reg. 17.
3. Reg 17.

Iudæorũ deus, aurum

Mat. 23.

circo colebant aurum, ne ascendendo adorare in Hierusalem discerent. Reuertiad Dauid regem suum, isti autem ut licentius possiderent aurum, per quod docebant esse iurandum magis q̃ per deum uel per dei templum, occiderũt uerũ Dauid, filiumq; Dauid, filium dei regem suum. Talis eorum deus est deus Dan, quod interpretatur iuditium, traxit em̃ illos ad iuditium æternum. Item talis illorũ uia est uia Bersabeæ, quod interpretatur puteus iuramenti, siue puteus sacietatis, quia iurabant in auro, quo uolebant quidem, sed non poterãt saciarri. ¶ Proinde cadent (inquit) & nõ surgent ultra, consumpti fame supradicta, fame audiendi uerbum dei, sicut conperimus ex his qui superstant ex illis. Denicq; maxime his conuenit, quod sanctus Iob dicit. Egestate & fame steriles, qui rodebant in solitudine squalentes calamitate & miseria, & mandebant herbas & arborum cortices, & radix iuniperorum erat cibus eorum. Qui de conuallibus ista rapientes, cum singula repperissent, ad ea cũ clamore currebãt. ¶ Nimirũ herbis & arboribus & radici iuniperorum comparare possumus fabulas & genealogias eorum. Quotiens cum illis sermonem conferimus, si qua de fabulis ac genealogijs occasio incidit, ibi clamosi atq; diserti sunt, & ueluti quippiã herbarũ aut corticum aut radicum iuniperi, de conuallibus rapientes, ad singula cũ clamore currentes dum aliquid nugarũ retexentes declamant, suoq; arbitratu magistri sunt. Porrò ad enucleandum scripturæ sensum, ita egestate & fame steriles, ita squalentes & miseri sunt, ut nõ solum dolere, uerũ etiam admirari possimus imbecillitatem puerilis sensus eorum. Sequitur.

Iohan. 10

Fabulę & genealogię Iud.

CAP. IX.

L Vidi dominum stãtem super altare, & dixit. Percute cardinem, & commouentur superliminaria. Auaritia enim in capite omniũ, & nouissimũ eorũ in gladio interficiam. Non erit fuga eius. Fugiet & nõ saluabitur ex eis qui fugerit. ¶ Adhuc depromitur & magis ac magis declaratur sententia uindex contra supradictam superbiam Iacob, cum dicit. Auaritia em̃ in capite omniũ. Nam cũ auaritia de superbia quoq; tractari testis est sapiens uir, qui cum dixisset, auaro nihil est scelestius, continuo subiunxit. Quid superbis terra & cinis? Diuitiarum nãq; comes superbia est. Iccirco Apl'us diuitibus (inquit) huius mundi p̃cipe, nõ superbe sapere. Sed iã admirandæ huius uisionis sacramentũ ingredientes, literæ ordinẽ prosequamur. ¶ Vidi (inquit) dñm stantem super altare. Magna uere uisio, & magnæ rei significatio extitit. Prophetico spiritu uidit & reuera futurũ erat, ut illi talis uisio p̃ostendit. Querimus ergo, ubi uel quãdo factũ sit tale quid, cuius in signũ ista dñs super altare uideri debuerit. Querentibus aũt in toto Chr̃i Euãgello, uel in omni Euãgelicæ gratiæ sacramẽto, nihil tam magnũ, nihil tã euidẽs, secundũ huius uisionis proprietatẽ nobis occurrit, q̃ sçema uel habitus dñi nostri Iesu Christi crucifixi. Crucifixus nãq; et sacrificium pro nobis factus, super altare crucis stetit, statione difficili, statione laboriosa fuit. Diligenter animaduertendũ, nec unq̃ oculis mentis nostræ debet abesse stationis illius spectaculũ. Pendebat & stabat manibus ad crucis cornua confixis, pedibus ligno suppedaneo per clauorũ fixurã coherẽtibus in modũ stantis. Taliter stans ipse hostia, crux uero altare erat. ¶ Propter talem eius stationẽ futurum erat, ut destrueretur illud Iudaicæ superbiæ templũ, iuste p̃fecto, qa taliter stanti crudeles insultantes dicebãt. Vach qui destruis templũ & in triduo illud reædificas. Dixit ergo ita stans. Percute cardinẽ & cõmoueantur superliminaria. Cuicũq; dixerit siue uidenti hæc prophetæ, siue angelo, nimirũ illa in uisione percussio cardinis & cõmotio superliminariũ certissime affuturũ significabat templi exterminiũ, tanta percussione, tanta cõmotione, ut hodieq; admiretur orbis terrarum. ¶ Quam ob causam. Auaritia enim (inquit) in capite omniũ, cui uidelicet auaritiæ crudelissimę fructus fuit auaris & impijs scelus istud, quod taliter dñm super altare crucis stare fecerunt. Nã cui quotidie disputaret cõtra auaritiã illorũ, illud maxime cõcitauerat eos, quod diutius nõ ferens ptinatiã auaritiæ, propter quã domũ patris, domũ orationis, spelunca fecerãt latronis scripturã impleuit dicẽtẽ. Zelus domus tuę comedit me, mẽsas nũmulariorũ, cathedras uendentium columbas cõuertens, factoq; de resticulis, quasi flagello cũctos ejiciẽs. Auaritia ergo in capite. i. in summa intentione omniũ, & idcirco per cusso cardine & motis superliminaribus. i. destructo summo sacerdotio, summis scribarũq; pharisęorumq; ordinibus nouissimũ quoq; eorũ, id ẽ plebæiũ. in gladio interficiã, Nõ erit fuga eius. Circũdati nãq; erãt & coangustati undiq;. Quod et si fugerit, nõ saluabitur q̃ fugiet ex eis. L Si descẽderint

Ecci. 30.

1. Timo. 6.

Dñs stans sup altare, Chr̃us est stãs in cruce.

Matth. 27.

Auaritia in capite omnium.

Psalm. 68 Matth. 21.

vsq; ad infernum, inde manus mea educet eos. Et si ascenderint vsq; ad cœlum, inde detraham eos. Et si absconditi fuerint in vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos. Et si celauerint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, & mordebit eos. Et si abierint in captiuitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio, & occidet eos. Et ponam oculos meos super eos in malum. ¶ Mirabiliter dominus, qui super altare crucis stare habebat (ut iam dictū est, simul cū præostensione stationis illius omnipotentiā suā depromit, mira declamatione asserit, q; manus suas nullus inimicorū eius effugere possit. Nunc ut uerba hæc melius perpendere queamus, simul recordemur illud, quod idem homo factus, iam q; passurus siue super aram crucis statuturus dixit. Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad me. Hoc illis dixit, qui iam illum in crucem leuare cogitauerant. Et quidem si solius gratiæ attractionem cogites, cum dicit, omnia traham ad me, subaudiendū est utiq; electa. Si autem hoc attendas, q; per illam in cruce exaltationem filij hominis iudiciariam super uiuos & mortuos accepit potestatē: accepit em̄ secūdum humanitatem, cui nihil deerat secūdum diuinitatem, cum dicat, omnia traham ad me, subintelligendum est attractione potentiæ, ut manus meas nullus uestrū possit effugere. Habens em̄ potestatem iudicium facere, sedebo super sedem maiestatis meæ, atq; omnes gentes cōgregabuntur ante me, & omnia electa statuam ad dexterā, reproba uero ad sinistram meam. Nimirū, q; illic dipsum intelligendum est, & hic, uidelicet, q; nullus effugere possit manus huius domini. qui super altare crucis taliter tamq; dolendo habitu, pendendo stetit, stando pepēdit. ¶ Si descenderint (inquit) usq; ad infernū &c. Ista quinq; dixit, quorū tria quidem impossibilia erant fieri, unū impossibile non fieri, itemq;, unū possibile fieri. Etenim ut angustiā fugiens homo uiuens, ad infernum descendat, ibiq; uiuat uita incolumi, impossibile est. Attamen dicit, Si descenderint usq; ad infernū, inde manus mea educet eos Item, impossibile est ut homo pennas uolucris assumat, & in cœlum uolet. Attamen dicit, Et si descenderint usq; ad cœlum, inde detraham eos. Item, impossibile est, ut homo in piscem mutetur, & profundum maris subintret. Attamen dicit. Et si celauerint se oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, & mordebit eos. Quid igitur per ista quæ impossibilia sunt contendit, nisi q; manus suas homo nusquam effugere possit, cum inde quoq; detrahere, uel illuc usq; persequi posset, quo nullus uiuens profugere potest? Vnum eorū quę dixit, possibile est (ut iam diximus) fieri, scilicet ascendere in uerticem Carmeli. Sed uide, quanta cum irrisione dicat, si absconditi fuerint in uertice Carmeli. Valles enim & defossa terrarum potius q; uertices montium captare solet, qui cupit abscondi, ciuitas autem uel aliud quid in monte positum non potest abscondi. ¶ Est tamen modus quidam in infernum descēdēdi, quo possit homo descēdere, refuga uultus domini, scilicet cum desperans à deo diabolo sese maligno fœdere tradit. Nonnullos eiusmodi fuisse in populo Esaias insinuat, cum dicit. Dixistis em̄, Percussimus fœdus cum morte, et cum inferno fecimus pactū. Flagellum inundans, cum transierit, non ueniet super nos, quia posuimus mēdacium spem nostram, & mendacio protecti sumus. ¶ Item modo quodā quasi in cœlum ascēditur, cū quis superbiæ pennis ultra semetipsum eleuatur. Et modo quodā in profundum maris intratur uidelicet sectando curiosa, nimiasq; subeundo curas seculi huius. Quocunq; modo siue illum ad inferna descensum, siue illum ascensum ad cœlū, siue demersionē illam in profundū maris intelligas: illud Dauiticū semper decantandum est. Quo ibo à spū tuo, & quo à facie tua fugiā? Si descendero in cœlū tu illic es, si descendero ad infernū ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etem̄ illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. ¶ Est etiam quidam abscondendi modus in uertice Carmeli, uidelicet secūdum nomen ipsum Carmeli, quod interpretatur scientia circumcisionis. Cum em̄ inimici Christi quasi scienter disputant & cōtendunt de circumcisione carnis, ut uideantur rationabiliter repellere à se fidē euangelij: ecce absconditi sunt in uertice Carmeli: sed inde scrutans aufert eos Christus, dū scrutando scripturas nos Christiani falsos illos esse conuincimus. ¶ Vltimū eorū quæ dicta sun: Et si abierint in captiuitatem coram inimicis suis, impossibile erat non fieri, nec enim ipsi dimittere poterant, quin abierint ducti in omnes gentes captiui. Ibi (inquit) mandabo gladio, & occidet eos, Hoc sæpe factum est, ut ex his,

Iohan. 12. Omnia trahā ad me.

Matt. 5.

Esa. 28

Psal. 138.

duplex mors Iudæorū in captiuitate.

Ro.13. qui dispersi sunt Iudæis cædes plurima fieret, dño utiq; mãdãte gladio, cuius in arbitrio gla
dius eis est, qa nõ est potestas, nisi à deo. Quod deinde subiungit, & ponã oculos meos sup
eos in malũ & non in bonũ, modis duobus iam dictis perficit, dũ mandat serpenti, & mor
det eos inuisibilter morsu malo, qui æterna mors animæ est, dum mandat gladio & occ
cidit eos occisione uisibili, quæ corporalis mors est. V truncq; hoc intelligimus, & in psal
Psal.62 mo dũ dicit: Tradent in manus gladij, Romanorũ: & secũdũ animã partes vulpiũ, id ẽ, ma
lignorũ spirituũ sunt. Et secũdũ animã quidẽ oẽs, quoniã impœnitentes sunt, morsu serpen
tis moriuntur, & partes uulpiũ sunt: secundũ corpus uero nõ de omnibus gladio mandatũ
Ro.ij. est ut occidat eos, quia ꝑter hoc, ꝙ reliquiæ saluandæ sunt, etiã memoriæ & honori Chri
Psal.58. sti prodest uita & disperſio illorũ, quemadmodũ ipse dicit in psalmo: Deus ostendit mihi
super inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi me. Dispergе illos in
uirtute tua. Multũ eñ Christum colentibus confert hoc, ꝙ Christi inimici Iudæi inter eos
uiuunt. Secum nãq; libros baiulant, in quibus inueniuntur cũcta, de quibus cõfirmamus fi
dem Christianam: nec dicere potest quis, ꝙ noua doctrina sit, dũ antiquam proferimus au
thoritatem ex libris quos habent illi. Sequitur. ⊥ Et dominus deus exercituũ, qui tan
git terrã ⁊ tabescit, ⁊ lugebunt omnes habitãtes in ea. Et ascendet sicut riuus oẽ
nis, ⁊ defluet sicut fluuius Ægypti. Qui ędificat in cœlo ascensionẽ suã, ⁊ fasciã
lum suũ super terrã fundauit. Qui vocat aquas maris, ⁊ effundet eas super faciem
Dominus exercituũ, Chs terrę, dominus nomẽ eius. ⊥ Quia dixerat ibi mandabo gladio & occidet eos ualde con
uenienter de illo propheta subiunxit. & dñs deus exercituũ, subauditur, ipse est, qui hoc fe
facturũ dicit, qa profecto mandare potest gladio, qui dñs exercituũ est, qui nõ unũ tñ, sed
multos exercitus habet, quia uidelicet Assyriorũ atq; Chaldæorũ, præsertim & Mœdorũ
Græcorũ, atq; Romanorum, & omniũ gentium exercitus seruierũt, & seruiunt ei, quam
uis nescientes, ut uidelicet regnũ aliud alio superueniẽte destruatur, iusto eius iudicio, ficut
postmodũ dicturus est, ecce oculi dñi dei sup regnũ peccãs, & cõterã illud à facie terrę. Cã
ergo dicit, & dñs deus exercituũ, subditur ipse est, mirari te nõ uult, ꝙ dixerit se gladio mis
Mat.26. dare, qui qñ stetit (ut iã dictũ est) sup altare, id est, patibulũ crucis, gladiũ nullũ ostendit, nec
saltẽ patrẽ rogare uoluit, ut quod facere poterat plusq; duodecim legiones angelorũ exhi
Alii bene, alii male tabes cunt. beret sibi. ¶ Quod protinus subiungit: qui tangit terrã & tabescit, in utranq; partẽ, scilicet
in bonã & in malam intelligi ꝑt, quia postq; à terra exaltatus est, alij tangẽtes illũ salui facti
sunt, alij perierunt. Siquidẽ tangẽtes illi pauci ex Iudæis, multi ex gẽtibus tabescẽtes & cõ
puncti corde, pœnitẽtiã egerint, itẽq; multi, tã Iudæi q; gẽtiles, male tabescẽtes & inuiden
tes, euãgelio Christi tangẽte, id est, percutiẽte illo tã in aia q; in corpore perierũt & pereunt
Psal.118. Etenim tabescere tã in bona q; in mala significatione poni nõ est dubiũ. In bona ut illic, tabes
Psal.138. cere me fecit zelus meus, qa obliti sunt uerba tua inimici mei. In mala ut alibi, pctõr uidebit
& ira sceł, dẽtibus suis fremet & tabescet. ¶ Itẽ qđ sequitur, & lugebũt oẽs habitãtes in ea, ꝺ
Matth.5. militer in utrãq; partẽ recte intelligitur. Nã q cõpuncti corde pœnitẽtiã egerũt: bonũ luctũ
habuerũt, iuxta illud. Beati q lugẽt: qm̃ ipsi cõsolabũtur. Qui uero pœnitentiã nõ egerunt
Sup.8. maxime Iudæi, malũ luctũ habuerũt, uidelicet de quo superius dictũ est. Et cõuertã festiui
tates uestras in luctũ: & oĩa cantica uestra in planctũ ¶ Itẽ qđ sequitur: & ascẽdet sicut riuus
oĩs, & defluet sicut fluuius Aegypti, in utranq; partẽ diuidẽdũ est. Nã ascendere bonum,
defluere malũ est. In his q pœnitentiã egerũt, fides euãgelij, gra spũs sancti de fonte Chri
Defluũt cærimoniæ Iud. procurrẽs, sicut riuus ascẽdit: in his, q impœnitẽtes fuerũt uel sunt, maxime in Iudæis, cũctis
carnaliũ cærimoniarũ uanitas & inutilitas defluit, & ẽ ubiq; contẽptibilis, nullusq; iã uerus
dei cultor illas suscipit. Defluit (inq̃) sicut fluuius Aegypti, qa uidelicet nõ utcũq; cõtem
tur cærimonię carnalis Iudaismi, sed ita, ut qcũq; illas exercẽt, reputent & sint uelut Aegy
ptij, i. tenebrosi: & oĩno rubri maris, qđ est baptisma Chri, trãsitu indigni. In his q̃q; qa gr
tibus crediderũt istę prophetiæ uerticulus sic implet, ut qđ ualde timẽdũ est, multi uocati,
Mat.22 pauci uero sint electi. Nã qa pauci electi sunt, recte dicitur, & ascẽdet sicut riuus omnis, qui
uidelicet riuus minor est q̃ fluuius: & qa multi sunt uocati, q nõ pertingũt ad electionis ad
Ephe.5. sum, recte subiungitur, & defluet sicut fluuius Aegypti. ¶ Ex ipsis q ascendunt sicut riuus,
(ut iam dictũ est) completũ propositũ dei in ædificationẽ ecclesiæ Chri, qđ est corpus eius,
placitus

plenitudo eius, cuius ipse caput est, sicut Aplus dicit. ¶ Recte ergo subiũgitur, q ædificãt in cœlo ascẽsionẽ suã. Ascẽũo nãq; riui oẽs, i. electi oẽs, spũalem ex ipso grãm habẽtis, ascẽsio ipsius est. Quod em̃ illuc ascẽderũt tribus tribus dñi, nõ ascẽdentiũ facultas, sed gfa uocantis agit. Et nemo ascẽdit in cœlũ nisi q descẽdit de cœlo filius hois q est in cœlis. Et aplꝰ cũ dixisset, q descẽdit ipse est & q ascendit sup oẽs cœlos, ut impleret oĩa, & ipse dedit quidem quosdã aplos, quosdã aũt prophetas, alios uero euãgelistas, alios autẽ pastores & doctores, ita sententiã cõpleuit ad cõsummationẽ sanctoꝝ in opus ministerij, in ædificationẽ corporis Christi. Pulchre ergo dictũ est, q ædificat ascensionẽ suã in cœlo, qa uidelicet ascẽsus sanctoꝝ corporis Christi ædificatio est: & ꝙ mẽbra sequũtur ascẽdendo, gratia capitis est ꝓeuntis, qđ solũ propria uirtute ascẽdit. ¶ Et fasciculũ suũ (inquit) sup terram fundauit. Nimirũ quãdo Christus in cœlũ ascendit, paruũ aplorũ numerũ in terra reliquit, & eosdẽ misso sancto dilectionis spiritu, quasi in fasciculũ ligauit, uinculo charitatis, & unitate fidei: & eiusmodi fasciculũ fundauit, id est, in fundamento posuit, & super illũ ecclesiam suã ædificauit. ¶ Deinde & de gentibus nõnullos tanta impleuit ubertate cœlestis gratiæ & uerbo doctrinæ, ut secundũ apostolorũ imitationem possent ecclesiã Christi instruere. Hinc protinus subiungit. Qui uocat aquas maris, & effundit eas sup faciẽ terræ. Maris nãq; noĩe interdũ gentilitas significat, ut illic. Propterea nõ timebimus dũ turbabitur terra, & transferuntur montes in cor maris. Hoc em̃ hũc habet sensum. Nõ timebimus tribulatiões futuras, q̃ tunc erũt, qñ turbatis & repellẽtibus uerbũ dñi Iudæis, qbus primũ oportebat ꝓdicari euãgeliũ, transferẽtur apostoli in mediũ gentiũ. Itaq; qui uocat aquas maris, & effundit eas sup faciem terræ, idẽ est ac si dicat, qui hoies gentiles salsas & insipidas habentes aquas secularis scientiæ sursum uocat & cœlestia facit sapere, constituitq; doctores, ut tam loquendo q̃ scribẽdo cõpluant terrã ecclesiæ. Quis hæc tanta & talia facit? Dñs (inquit) nomẽ eius, quia reuera nõ posset talia facere, nõ posset de mortuis resurgens, in cœlo ascensionẽ suã ædificare, nisi esset dñs. Iccirco & Dauid cũ dixisset: Iter facite ei, q ascendit sup occasum, cõtinuo subiunxit, dñs nomen illi. Hoc Iudæi multũ grauiter tulerũt, qđ gentiles uocati & recepti sunt, inuidentes saluti illorũ, Exempli gratia, ita ut Petro dicerent. Quare introisti ad uiros ꝓputiũ habentes? Et multa his similia. Recte ergo sequitur. ℒ Nũquid non ut filij Aethyopũ uos estis mihi filij Israhel ait dñs? Nũquid non Israhel ascẽdere feci de terra Aegypti, & Palestinos de Cappadocia, & Syros de Cyrene. Ecce oculi dñi dei sup regnũ peccãs, & conterã illud a facie terrę. ⅃ Ac si dicat. Quid gloriamini uos Iudæi de proprietate dei, & gẽtibus derogatis? An Iudæoꝝ deus tm̃? Nõne & gẽtiũ? Imò & gentiũ sicut Aethyopes, ita & uos mihi estis, nec magis aut minus propinquit: quia sicut Iudæos, ita & Aethyopes ego creaui. Q; si in hoc gloriamini, & propter hoc uos potius q̃ alias gẽtes ad me ptinere iactatis, qa feci uos ascẽdere de terra Aegypti. Nunqd propter hoc alterius naturæ siue conditionis q̃ cæteri hoies estis? Nẽpe & Palestinos de Cappadocia, et Syros ascẽdere feci de Cyrene. Nõ ergo erigamini in superbiã, ꝙ uos de Aegypto eduxerim, & q̃si peculiarẽ ppl̃m meũ, Pharaoni seruire nõ passus sim: neq; arbitremini, ꝙ propter hoc solis uobis debeat regnũ dei, qa uidelicet & in hoc sec̃lo Aethyopes, Palestinos, Syros, atq; Iudęos, distãtes locis atq; corporibus, mortalitatis lege sociaui, & pro arbitrio meo seruos meos huc illucq; cõmitto, & in uniuersas ꝓuincias trãsfero, & in illa cœlesti Syon, cuius fundamẽta sunt in mõtibus sctis, silr oẽs siue ex oĩbus gẽtibus, q̃scũq; fides cõmẽdauerit, cõgruis mãsiõibus collocet, sicut ꝑ Psalmistã dicit: Memor ero Raab & Babylõis: sciẽtẽ me. Ecce alienigenę & Tyrus & ppls Aethyopũ, hi fuerũt illic. Ecõtra, sicut æquali cõditõe oẽs sunt facti, ita quicũq; peccauerint, ęquali iudiciõ mei snia punient, & oĩa absq; discretiõe psonaꝝ impia regna subuertã. Nã ecce (inqt) oculi dñi sup regnũ peccans, & cõterã illud à facie terræ. Quod aũt uel cuius gẽtis regnũ tantũ peccauit, q̃ illius quæ ꝓphetas occidit, & ipsum prophetaꝝ dominũ crucifixit? Ne ergo in superbiã erecti, peccatores ex gẽtibus ad fidẽ uenientes repellẽdos esse censeatis, quia Iudæi nõ minus q̃ Græci, imò primũ siue magis q̃ Græci, iram & indignationem, tribulationem & angustiam sunt recepturi, quicunq; non acquieuerunt ueritati, ita ut regnũ quoq; illorũ temporale destruat, etem̃ à facie terræ cõterã illud. ℒ Ierũtamẽ conteres non conterã domũ Jacob dicit dominꝰ

Colos. j.
Psal. j. 1.
Iohan. 3
Ephe. 4

Fasciculꝰ, numerꝰ aplorum.

Aquæ maris effusæ: doctores ex gentibus sunt.
Psal. 45

Psal. 67.

Act. jj.

Roma 3

Psal. 86.

Roma 2

dominus. Ecce enim mandabo, & concutiã in omnibus gentibus domũ Israhel
sicut concutiuntur in cribro, & non cadet lapillus super terrã. In gladio morientur
omnes peccatores populi mei, qui dicunt, non appropinquabit & non veniet super
nos malũ. ¶ Certã & q̃ falli nõ possit suã deus cõmẽdat prouidentiã, dũ p̃missio, ecce secu-
dñi dei sup regnũ peccãs: & cõterã illud à facie terræ subiungit, uerũ cõterẽs nõ cõteri do-
mũ Iacob. Idẽ eñ est ac si dicat. Cõterã quidẽ domũ Iacob in reprobis, sed nõ cõterã in e-
ctis. Impossibile nãq; est dũ cõteritur regnũ Iudaicũ cõtritione Romanæ uirtutis, dũ occi-
dũtur, dũ dispergunt in oẽs gentes captiui, perire deo quenq̃ ex illis q̃s p̃sciuit & p̃destina-
Rom.ij uit. Nõ eñ regnũ uel gentẽ illã sic cõtriuit, ut nullũ ex illa saluũ esse uelit. Hinc Aplus dic-
Nunqd reppulit deus pplm suũ? Absit. Nã & ego Israhelita sum ex semine Abrahe, de
bu Beniamin. Nõ reppulit deus plebẽ suã quã p̃sciuit, &c. Pulchra ualde similitudine p-
Vbi supra mysteriũ innuit, de q̃ Aplus: Nolo eñ (inqt) uos ignorare frẽs mysteriũ hoc, ut nõ sitis v
bisipsis sapiẽtes, qa cæcitas ex parte cõtigit Israhel, donec plenitudo gẽtiũ intraret. Pulch
(inq̃) similitudine idipsum prophetat hic dicẽdo. Ecce eñ mãdabo & cõcutiã in oĩbus g
tibus domũ Israhel, sicut cõcutitur in cribro, & nõ cadit lapillus sup terrã. Cũcta tribula-
siue angustia, q̃ coangustati & cõtribulati Iudæi, in oẽs gẽtes sunt euẽtilati ac dispersi, ut
cõcussito cribri extitit: quo si puluerulẽta collapsi muri cribro cõgesta cõcutiant, ut pulue
in terrã cadẽte soli remaneãt lapilli in opus restauratiõis cõferendi. Vnde p̃missio, in gladio
morient oẽs pctõres populi mei, q dicũt, nõ appropinquabit & nõ ueniet sup eos malũ, co
tinuo subiũgit. ¶ In die illo suscitabo tabernaculũ Dauid quod cecidit, & reædifica
bo aperturas muroꝝ eius, & ea que corruerãt instaurabo & reædificabo cũ sicut
diebus antiquis, vt possideãt reliquias Idumeę & oẽs nationes, eo q̃ inuocatum
sup eos nomen meũ dicit dñs faciens hec. ¶ Quẽ eñ sensum hæc habeãt, apostoli p
Act.xv. bant, ubi q̃stione suscitata, cur hoies ex gẽtibus Paulus & Barnabas absq; circũcisiõe et
seruãtia sabbati susciperẽt. Petrus respondit ut debuit. Cuius sniam probãs Iacobus hæ
locutus est. Viri frẽs audite me, Symon narrauit quẽad modũ primũ deus uisitauit sumere
ex gẽtibus pplm noie suo, et huic cõcordant uerba prophetarũ, sicut scriptũ est. Post hæc
reuertar et reædificabo tabernaculũ Dauid qđ cecidit, et diruta eius reædificabo, et erigam
illud ut requirãt cæteri hominũ dñm, et oẽs gentes sup quas inuocatũ est nomẽ meũ, dicit
dñs faciens hæc. Notũ à seculo est dño opus suũ. ¶ Igitur domus Israhel q̃ cõcutitur in cri-
Domus Israhel nunc ruinosa est. bro, ruinosa domus et collapsum tabernaculũ est: qa dñs stans sup altare, id est, in ara cruc
appensus, ab illis (sicut iã superius dictũ est) percuti iussit cardinẽ ut cõmouerẽtur superim
3. Reg. ix. naria, et lapilli residui, quoꝝ nullus cecidit sup terrã, reliquiæ sunt, de qbus Aplus cũ p
Roma. ij. fissẽt, sed qd dicit Heliæ responsum diuinũ, Reliqui mihi septẽ milia uiroꝝ, q non curuaue-
runt genua añ Baal, sic ergo (inquit) et in hoc tẽpore reliquiæ secũdũ electionẽ gratiæ salu
factæ sunt. Porrò pctõres eiusdẽ populi oẽs in eo sunt pctõres, qđ dicũt, nõ appropinqua-
bit, et nõ ueniet sup nos malũ, et iccirco in gladio morientur inquit. Ergo nõ paruũ crimẽ
est dicere, nõ appropinquabit, et nõ ueniet super nos malũ: cũ deus uel spũs sanctus dicat p
os prophetaꝝ, appropinquabit et ueniet super uos malũ. Veraciter crimẽ hoc esse magn
Gen.3. antiquo et nimis dolẽdo exemplo est cõprobatũ. Nã deus dixit, In quocũq; die comederis
ex eo, morte morieris. Econtra serpẽs, Nequaq̃ (inquit) morte moriemini. Itaq; quip serp
tẽ dixit, nequaq̃ moriemini, cũ deus dixisset, moriemini: idẽ spũs malignus pos pseudopr
phetarũ dicebat, nõ appropinquabit et nõ ueniet, cũ spũs sanctus p prophetas suos dicere
appropinquabit, et ueniet sup uos malũ. Proinde ipsi quidẽ pseudoprophetæ serpẽti sun
les, et maledictione digni sunt: peccatores aũt, q magis credũt pseudoprophetis q̃ propha
tis dñi, tã iuste in gladio moriũtur, q̃ iuste Adam siue mulier eius, pro eo q̃ serpẽti magis
Duplex gladius deo credidit, sententiã excepit, ut de paradyso expelleret. Gladiũ aũt hic non solũ Roma-
rũ intelligimus, qa uidelicet eo nõ oẽs peccatores illius populi mortui sunt, sed potius gla
Psalm. 143 um inuisibilẽ, qui pcutit interiora oĩs impœnitẽtis animæ, quẽ Psalmista metuẽs, Deũ
(inquit) maligno erue me. Ecce in die isto, q dies salutis est et tempus acceptabile, susti
illud tabernaculũ Iacob quod cecidit, quia pro Iudæis incredulis ponuntur gentiles cred
I. Pet. ii li tanq̃ lapides uiui super fundamentũ uiuorũ apostolorũ et prophetarũ, et hoc modo
ædificant

ædificatur uerus Dauid, lapis angularis sicut in diebus antiquis, id est, nõ ex operibus legis, siue cærimoniis carnis, sed ex fide, per quã Abrahã iustificatus est, per quã Noe cõplacuit, p quã Abel plurimã deo hostiã obtulit: & possidẽt nũc posteri huius Dauid reliquias Idumææ & oẽs nationes, sine acceptiõe psonarũ, eo q̃ inuocet nomẽ dñi sup eos. Vbi em̃ inuocatio nois dñi, nulla est distinctio Iudæi & Græci. Et ut scias, qa quicqd audisti stabile & ratũ ẽ, nec infectũ remanere pt, nõ alius, sed ipse, dicit dñs, faciẽs hæc. Quæ sunt hæc? Quæ nã nobis ostẽdis, dicẽdo, faciens hæc? Nimirũ stans sup altare, & percutiẽs cardinẽ & superliminaria cõmouens, in gladio interficiẽs oẽs, quorũ in capite auaritia est, tangẽs terrã ut tabescat, & lugere faciens oẽs habitantes in ea, ædificãs in cœlo ascensionẽ suã, & fasciculũ suũ super terrã fundans, uocans aquas maris & effundens eas super faciẽ terræ, & cõterens regnũ peccans & concutiens in omnibus gentibus domũ Israhel, suscitans tabernaculum Dauid, id est, ecclesiã suã (ipse est em̃ uerus Dauid) & reliquias Idumææ possidẽs, id est, de terrenis, & terrena sapiẽtibus hominibus cœlestes faciẽs, cuius dixisse fecisse est. Sequitur. ¶ Ecce dies ueniunt, dicit dñs, & comprehẽdet arator messorẽ, & calcator uuę mittentẽ semen: Et stillabũt montes dulcedinẽ, & omnes colles culti erũt. Et conuertã captiuitatẽ populi mei Israhel, & ędificabũt ciuitates desertas & habitabunt in eis, & plantabũt uineas, & bibent uinũ eaz. Et facient hortos, & comedẽt fructus eoz. Et plãtabo eos sup humũ suã, & non euellã eos ultra de terra sua, quã dedi eis dicit dñs deus tuus. ¶ Ecce finis loquẽdi in hoc prophera uide qualis sit. Si solũ respicias literæ corticẽ, uile est & exiguũ, qđ à glorioso & magno deo promittitur, qa bonis & malis cõmune est, & bonis quidẽ nõ magnopere curandũ, nõ magna solicitudine q̃rendũ: malis aũt cõcupiscibile, quorũ deus uenter est, de qualibus Aplus: Esca (inqt) uentri, & uẽter escis. deus aũt & hũc & illã destruet. Si aũt corticẽ discutias, quẽadmodũ hic idẽ propheta sycomoros uellicabat, & sub utilitate literæ p̃ciosum, id est, spũalem sensum requiras: gloriosum est & p̃clarũ qđ deus gloriæ promittit in hac sermonis cõsummatiõe sperantibus in se qđ oculus nõ uidit, qđ auris nõ audiuit, qđ in cor hominis nõ ascẽdit. Dicit aliquis. Quę fuit necessitas, ut maxime in calce sermonis talis promeret litera, q̃ maxime carnales mulceat? Videlicet qa sic expediebat, ut pueros illos, apud quos seruãda erat sancta scriptura, seducerẽt seductione bona, propter eos, qbus proficere habebant mysteria, q̃ continentur in prophetis suo tẽpore reuelanda. Est em̃ seductio bona, qua nõ solũ reprobus, uerũ etiã probus aliquis, nesciens diuinis consiliis obsequium præstat, in tantũ ut Hieremias dicat: Seduxisti me dñe, et seductus sum: fortior me fuisti, et inualuisti. Idem em̃ est ac si dicat: Proposuerã ego tacere de huiusmodi: tu aũt, ut tacere nõ possem, motũ quasi impatientis animi, id est, zelũ bonũ et fortẽ impegisti. Sequitur nãq; postmodũ et dicit. Et dixi. Nõ recordabor eius neq; loquar in noie illius. Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans: claususq; in ossibus meis et defeci ferre nõ sustinẽs. Ecõtra pueris et carnalibus istis dicamus, qui scripturas sanctas nunq̃ custodissent, si uim illarũ intellexissent. Seduxit uos dñs, et seducti estis, fortior uobis fuit et inualuit. Si em̃ ita locutus fuisset in prophetis, ut nihil boni sonare uideret litera uobis pessimis, irascemini cõtra spiritũ propheticũ, quemadmodũ iratus est rex uester Achab contra Micheã prophetã dicens ac Iosaphat regẽ Iuda. Nunquid nõ dixi tibi, qa nõ prophetat mihi bonũ, sed semp malũ? Ita irati sanctã scripturã succẽderetis, sicut fecit rex Sedechias: q cũ legerẽtur sibi uerba Hieremiæ, lectis iã tribus pagellis aut quatuor, scidit uolumẽ scalpello scribæ et proiecit in ignẽ q erat sup arulã, donec cõsumeret omne uolumẽ igni q erat in Arula. Bonũ ergo fuit uos seduci tanq̃ pueros, et sic repromitti spũalibus spũalia, ut putaretis uobis carnalibus promitti carnalia: qualia sunt hæc, ut arator messorẽ, et calcator uuæ mittentẽ semen cõprehẽdat: sicut p bonã temperiẽ fieri solet, dum statim post messem impletis horreis ad sufficientiã præsentis anni: subsequens arator semẽ iaciat in spem futuri, nec mora ulla intercedente uindemiæ tempus sit, quam non sinat uuarum maturitas ultra differri. Hæc enim carnaliter intelligentes, uobismetipsis blandimini dicentes, Vobisipsis post aduersa rursus prospera promitti, cum impœnitentes sitis. Et per hanc quidem occasionem scriptura sancta penes uos hactenus seruata est, et seruatur Vos autem interea captiui et dispersi estis, et in peccato uestro moriemini.

Ephe. 2. Hebr. 13.

1. Cor. 6

Esai. 64

Duplex seductio, bona sez & mala. Hiere. 20.

Iudæi uolebãt sibi prophetari bona carnalia.

3. Reg. ult. Hiere. 36.

¶ Nunc

Nunc tandē literā hāc discutientes, sensum quæramus, qui intrinsecus latet. Ecce (inquit) dies ueniunt dicit dominus, & comprehendet arator messorem, & calcator uuæ mittēti tem semen. Isti dies iam uenerunt, sicut testatus est ipse dominus ad discipulos suos loquēs

Iohan. 4

& dicens. Ecce dico uobis, leuate oculos uestros & uidete regiones, quia albæ sunt iam ad messem, & qui metit, mercedē accipit, & congregat fructū in uitam æternā: Vt & qui semi

Aratores, patriarchæ: messores, apsi.

nat simul gaudeat & qui metit. In hoc em̄ est uerbū uerū, quia alius est qui seminat, & alius qui metit. Ego misi uos metere quod non seminastis. Alij laborauerunt, & uos in labores eorum introistis. Breuiter dicendum, quia qui laborauerunt & seminauerūt patriarchæ & prophetæ: qui autem in labores illorū introierunt, apostoli sunt. Patriarchæ nanq; laborant do, id est peregrinando, & de gente in gentē, & de regno ad populum alterum pertranseu

Psal. 104

do, seminauerunt, id est, promissiones beati seminis futuri (quod est Christus) accipere me ruerunt: ipsum autē oculis suis non uiderunt, tantummodo spe inhiantes: & per hoc seruie entes in modū arantium & seminantiū: Apostoli aūt præsentē Christū eundē beatis ocu

Lucæ. 10.

lis uiderunt, & receperunt eū in modum metentiū. Propterea dixit illis: Beati oculi qui uid dent, quæ uos uidetis. Dico em̄ uobis, q̄ multi prophetæ & reges uoluerunt uidere quæ uos uidetis, & nō uiderūt, & audire quæ auditis, & nō audierunt. Igitur quod nunc ait: & comprehēdet arator messorem, idē est, ac si dicat, patriarchæ simul & apostoli gaudebūt semine Abrahæ quod est Christus, in quo promissam pariter accipiant benedictionem, ut quemadmodū dicit, & qui seminat simul gaudeat & qui metit. Neq; em̄ sic apostoli in la bores eorū introierunt, ut eos excluderēt: sed ecce simul gaudent, & illi qui ante aduentum

Calcator uuę

eius seminauerunt, & isti qui in aduentu eius messuerunt. ¶ Porrò calcator uuæ, qui com prehendit mittētem semē, idem est qui & messor, & mittens semē, idē est qui & arator. Ni (sicut iam dictū est) anteriores patres sancti & arantes & mittentes semen fuerunt: Apost li uero & messores & calcatores uuæ sunt: messores quia præsens Christus maturū fuit il lis frumentum: calcatores uuæ, quia mustū sancti spūs de illo sumpserunt: uel quia passio eius præsentialiter cōmunicantes, calicem eius biberunt. ¶ Et stillabūt (inquit) montes dul cedinem, & omnes colles culti erunt. Montes idem apostoli sunt, propter excellentiā me ritorum, qui per totū mundū dulcedinem pacis & remissionis peccatorū stillauerunt: prā dicando in nomine Iesu Christi pœnitētiam & remissionem peccatorū. Isti autem audien tes: & audiendo iustificati, tanq̄ colles bene culti, fructū bonum reddiderūt. ¶ Et conuer (ait) captiuitatem populi mei Israhel, id est, soluā uincula peccatorū, & diruam erroris & ig norantiæ carcerē, quæ uera captiuitas erat, in qua detinebamur nos qui nunc dicimur & su

Ecclesiæ Christi dicunt, ciuitates, uineæ, & horti.

mus Israhel. ¶ Quod deinde subiungit. Et ædificabunt ciuitates desertas, & habitabunt in eis, & plantabunt uineas, & bibent uinū eorū, expositione iam non indiget, cum uideamus ubiq; terrarū per desertū gentilitatis, quæ prius à deo deserta fuerat, surrexisse Christi eccle sias, quæ & ciuitates propter fidei firmitatem & uineæ propter spei, quæ nō cōfundit, hila ritatem, & horti propter charitatis delicias recte dicuntur, in quibus habitāt qui uerbo illar ædificauerunt, unde bibunt uinū lætitiæ, qui præceptis illas informauerūt, unde comedūt fructus, qui cōsiliis prouexerunt: quia sicut qui metit, ita & qui ędificat huiusmodi ciuitates & qui plantat huiusmodi uineas, & qui facit huiusmodi hortos, mercedem accipit, & con gregat fructum in uitam æternam. Vnde & sequitur Et plantabo eos super humum suam & non euellam eos ultra de terra sua quam dedi eis. Humus nanq; quam dedit sanctis sua paradysus delitiarum est, in quo primum hominem posuit. Quia ergo in Adam omnes hu mum siue terram illam perdiderunt, & exortes facti sunt regni cœlorū: per aduentum ad Christi ita recuperauerunt, ut amplius non perdant: recte cū dixisset, & plantabo eos super humū suam, protinus addidit: & non euellam eos ultra de terra sua quam dedi eis, uertit se ad aurem cuiuslibet nostrū gratulabundus dicendo, dicit dominus deus tuus.

FINIS LIBRI QVARTI ET VLTIMI
IN AMOS PROPHETAM.

PROLOGVS RVPERTI IN ABDIAM PROPHETAM.

QVartus in ordine duodecim prophetarum Abdias est. Hic ille esse perhibetur, qui in libro Regum loquitur ad Heliam, & nūc dicis mihi: Vade dic domino tuo, adest Helias. Cūq; recessero à te, spūs domini asportabit te in locū quē ignoro, & ingressus nunciabo Achab, & nō inueniēs te, interficiet me. Seruus aūt tuus timet dīm ab infantia sua. Nunqd non indicatū est tibi dño meo, qd fecerim cū interficeret Iezabel ꝓphetas dñi qd abscōderim de ꝓphetis dñi centū uiros, quinq̄genos, & quinq̄genos in spelūcis, & pauerim eos pane & aqua? Dicit etiā hic fuisse tertius ille princeps quinquagenarius, cui pepercit Helias, dicenti. Homo dei noli despicere animā meā, & animam seruorū tuorū qui mecū sunt. Ecce descendit ignis de cœlo, & deuorauit duos principes quinquagenarios primos, & quinquagenos qui cum eis erant. Sed nunc obsecro ut miserearis animæ meæ. Postmodū relicto Ochoziæ regis ministerio, factus Heliæ discipulus prophetauit, qui etiā morte propria obijt sepultus cū patribus suis in Sebaste ciuitate, ubi & Heliseus propheta, & Iohannes Baptista uenerabiliter requiescunt. Igitur quia centū prophetas aluerat, accepit gratiā prophetalē, & de duce exercitus, dux ecclesiæ factus est. Vnde recte & probabiliter in euāgelio suo loquitur dñs noster. Et qui recipit prophetā in noīe prophetæ, mercedē prophetæ accipiet. Etenī q̄ uere dicat præcedens in isto exemplū probat, qui pro eo ꝙ patuū prophetaꝝ gregē tūc pauerat in Samaria, factus & ipse propheta, nūc in toto orbe Christi pascit ecclesias. ¶ Et hoc notandū ꝙ sicut in actibus Apl̄oꝝ, qui primus martyrio coronandus erat, diuino quodā præsagio uocatus est Stephanus, qđ interpretat coronatus: ita isti, q taliter dño seruire taléq; seruitutis mercedē recipere habebat, uocatus est Abdias, qđ interpretat seruus dñi. Accedamus ad hūc seruū dñi, & audiamus qd per eū dicat ipse, q ꝑ sanctos prophetas locutus est, spūs dñi, nō dubitātes, quod quāuis uersuum supputatione paruulus propheta sit, sensibus tamen sit magnus, id est, totus spiritualis.

Abdias fuit ꝑpe Heliæ 3. Reg. 18.

4. Reg. j.

Mat. jo.

Abdias seruus domini.

FINIS PROLOGI IN ABDIAM.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ABDIAM PROPHETAM. COMMENTARIORVM LIBER VNICVS.

VIsio Abdię. ¶ Quæ uisio dicitur Abdiæ, uisio est dei, id ē, quā deus Abdiæ ostendit: Vnde & Ezechiel: Aperti sunt (inquit) cœli: & uidi uisiones dei. Propterea qui nūc prophetæ dicūtur, olim dicebātur uidētes, eo ꝙ uiderent dei uisiōes. Nā in libro Regū ita legimus: Olim in Israhel sic loquebat, unusquisq; uadens cōsulere deū. Venite & eamus ad uidentē. Qui em̄ propheta dicitur hodie, uocabat olim uidēs. ¶ Visiones aūt hęc differūt, ꝙ alibi monstrāte deo, significatiuæ uidētur imagines, q̄les maxime uiderūt iā dictus Ezechiel et Daniel: alibi sine imaginibus diuinæ suo mō uidentur & ꝑcipiunt locutiōes, quēadmodū hic de semetipso dicit, Visio Abdiæ, & tn̄ nullā se similitudinē siue imaginē narrat uidisse. Et de ista quidē uisiōis qualitate nō dubiū est, sanctos prophetas certū habuisse uisum siue intellectū, spū sancto in ipsis loquēte: de illa uero qualitate uidendi, qua præmonstrabātur imagines, illud sciēdum: qa nō statim intellectus sequebat uisum, sicut de semetipso testatur Daniel. Cū em̄ uidisset quatuor bestias grandes de mari ascendentes, accessi (inquit) ad unū de assistentibus, & ueritatē quærebā ab eo de omnibus his. Itē, cū uidisset arietē cornibus uentilantē cōtra occidentē & contra aquilonē & contra meridiē & aduersus eū currentem hircū, qui habebat cornu insigne inter oculos suos, postmodū subiunxit. Cū uiderē ego Daniel uisionē, & q̄rerem intelligentiā, ecce stetit in conspectu meo quasi species uiri: & audiui uocē uiri inter Vlai & clamauit & ait, Gabriel fac intelligere istam uisionē. ¶ Hęc dicit dominus deus

Ezech. j. j. Reg. 9.

Duplices uisiones

Dani. 7. 8.

Edom, Esau, & Seyr. tria noia, res una.

ad Edom. Auditū audiuimus a dño, & legatū ad gẽtes misit. Surgite & cõsurga-
mus aduersus eum in prelium. ¶ Edom ipse est Esau, qui & alio noie dicitur Seyr. Cu-
aũt uocatus sit Edom, historia prodit dicens. Coxit eũt Iacob pulmentũ. Ad quem cũ ue-
Gene. 25 nisset Esau de agro lassus, ait. Da mihi de coctione hac rufa, quã ob causam uocatũ est no-
men eius Edom. Edom quippe interpretatur rufus, & est nomen hoc gulæ eius monimen-
tũ, eo quod pro coctione rufa uendiderit primogenita sua. Attamẽ idem colore quoq; ru-
fus erat sicut scriptũ est. Qui primus egressus est, rufus erat, & totꝰ in morẽ pellis hisp̃dus
Vnde notandũ q; nõ naturæ accidẽs color reꝑhensibilis iudicatus est, ut ꝓpter hoc tali u-
1. Reg. 16 cabulo denotaret & diceret Edom, p̃sertim cũ & sanctus Dauid rufus fuerit, sed animi u-
tium & immoderatus rufę coctionis appetitus meruit, ut noīs eiusmodi hęreditatẽ sortire-
Questio. tur. ¶ Quid aũt genus illius Edom tũc tẽporis agebat, uel in quo merebatur, ut cõtra illi
sio tã dura prophetæ siue sermo dñi demõstraretur? Valde nãq; dura est, sicut ex tota lec-
lectionis huius manifestũ sit. Si tẽporꝭ illorꝭ gesta reuoluimus, cõstat ꝙ fœderatus erat
3 Reg. vlt. raheli Edom, intãtũ ut cũ Iorã filio Achab, sub q̃ iste Abdias pauerat ꝓphetas dñi, pers-
Responsio. ret ad præliũ contra Moab. Quid igitur sup hoc aiaduertẽdũ, nisi ꝙ uerba uisionis huius
cũ nõ hominis, sed spũs sancti ẏba sint, spũaliter pẽsanda sunt? Edom quippe (quod inter-
tatur rufus, siue sanguinolẽtus) nõ solus iste homo fuit Isaac et Rebeccę filius, sed omnis q
cũq; uitiũ eius imitatur, sectãdo gulã, & fraternũ gerẽdo odium, sicut ille feciſſe non ig-
ratur. Si hoc ita nõ esset, Aplus nequaq̃ diceret his, qui utiq; secundũ carnẽ, ꝙ ex Esau, no-
Heb. 12. & Edom, sed ex Iacob geniti fuerãt. Contemplantes nequis desit gratiæ dei, ne qua radix
amaritudinis, rursum germinans impediat, & per illã inquinẽtur multi, ne quis fornicator
Carnalis Israel dicitur Edom. aut prophanus ut Esau, qui propter unã escam uendidit primogenita sua. ¶ Itaq; si uerbũ
onis rite perpendas, quæ nulla testatur historia digne: & sicut propheticã cõdecet tubam
cõpleta esse in illo Edom, itẽq; recolas, qualis fuerit rerum status in Israhel, quo tpe ꝓphe-
tauit hic Abdias, dubitare non debes, quin sub nomine Edom uisio sit contra carnale Is-
hel. Tunc em̃ regnante Achab & impia Iezabel cœperũt occidi prophetæ dñi, ita ut dic-
3. Reg. 19. ret Helyas. Domine dereliquerũt pactũ tuum filij Israel. Altaria tua destruxerũt & ꝓphe-
tas tuos occiderũt gladio, & relictus sum ego solus, & q̃runt animã maã. Nimirũ qui occi-
debantur, & ipse Helyas qui fugiebat, cæteriq; de quibus ait dominus, reliqui mihi septem
milia uirorum, quorũ genua nõ sunt curuata ante Baal, ipsi sunt Iacob & Israhelitę, qui ad
occidebant eos, ipsi erant Edom, utpote opere perpetrãtes odiũ, quod mẽte cõceperat ille,
Gene. 27. cuius propter imitationẽ filij sunt, dicẽs in corde suo. Veniẽt dies luctus patris mei, ut occi-
dam Iacob fratrẽ meũ. Alioquin quomodo stabit illud, quod in hoc propheta, cũ prem-
sum esset ut intereat uir de monte Esau, subiũctũ est, propter interfectionẽ, & propter in-
quitatẽ in fratrẽ tuũ Iacob? Nam ille Esau siue Edom quẽ Rebecca peperit, oderat quid-
semper Iacob pro benedictione qua benedixerat ei pater: sed nõ interfecit eũ. Hinc, q
Iacob secundũ carnẽ geniti, odium imitati sunt Esau, fratres suos interfecerunt: nec defu
Cur obscuræ scripsit prophetæ. rũt interficiendo, donec ipsum interficerent Christũ. ¶ Quod si q̃ras, quę fuerit necessitas,
ut significarẽtur noie Edom, cũ possent manifestius exprimi nominibus alijs quæ propri
uiderentur Iudaicæ siue Israheliticæ gentis, nos ad hæc dicimus, ꝙ nimis incauti & indis-
creti fuissent hominis, nudo sermone proprijsq; uocabulis declamare pditionẽ gentis, apti
quã solã oportebat interim propheticas uisiones & omnes sanctas scripturas cõseruari, d
nec glorificato Iesu & dato spiritu per totũ mundũ diffunderẽtur, per linguas omniũ gen-
tiũ, & clarescerẽt aperto credentiũ sensu ad intelligẽdũ. Nũc iã textũ uisionis huius ingre-
diamur. Premisso, hæc dicit dominus ad Edom, statim subiungit. Auditum audiuimus
dño: & legatũ ad gentes misit. Hæc ex sua cęterorũq; prophetarũ psona interloquitur, p
usq̃ narrare incipiat, quęnã sint ea quę dicit dñs ad Edom. Sic Lucas in actibus Apo-
rũ p̃misso, exurgens Petrus in medio fratrũ dixit, priusq̃ ea narrare incipiat, quæ Petrus
Actu. 1. xit, ip̃e ex sua persona interposuit. Erat autem turba hominũ simul fere centũ uigin
quasi q̃reret quis tu quomõ uel unde scis, quid dicat dñs ad Edom? A dño (inquit) audiui-
mus auditũ nos ꝓphetę, qui fere oẽs loquimur cõtra Edom. Et ipse misit. i. certissime mi-
surus est legatũ ad gentes qui dicat. Surgite & cõsurgamus, aduersus eũ in prelium, legato

iste Christus est missus ad gentes & desideratus gẽtibus, sicut in Aggeo scriptũ est. Moue bo omnes gẽtes & ueniet desideratus cũctis gentibus. Legatus iste nõ sic ad gentes missus dicitur, ut pſuã ipse pſonã ad gentes uenerit, aut uenire debuerit, quippe qui in Iudęa con summatus est, & pagendũ ad gentes suæ legationis officiũ, suis Apl̃is imposuit, sicut unus ex eis Paulus dicit. Pro Christo ergo legatione fungimur, tãq; deo exorante per nos. Obse cramus pro Christo: reconciliamini deo. Legati huius uerba sunt hæc. O uos gentes: sur gite & consurgamus aduersus Edom in prędiũ. Nimirũ hoc & corporaliter factũ est, quã do ex Romano imperio consurrexerũt gentes ad excidiũ Iudæorũ: & nũc usq; fit. Dum credentes ex gentibus contra illos uerbo ueritatis dimicant, tela sumẽtes ex armario scri pturarũ sanctarũ. Hunc auditũ nos à dño audiuimus qui legatũ illum expectamus & reci pimus: Edom autem, qui illum nõ recipit: imò qui illum occidit, sicut & ante & post illum prophetas & sapientes & scribas interfecit, quos ille misit, audiat alia quę dominus ad eum dicit. Quę sunt illa? ⌊ Ecce paruulũ dedi te in gentibus contẽptibilis tu es valde. ⌋ Quale initiũ eorum, qui dicũtur ad istũ Edom. Paruulũ (inquit) dedi te in gentibus. Potest qdem paruulus in bono interdũ accipi, sed nõ hic. Sequitur em̃. Cõtemptibilis tu es ualde. Ergo puulũ dedi te. i. inuidũ esse ostẽdi te, de q̃ recte dixerit alia scriptura, paruulũ occidit inuidia. Inuides em̃ gentibus, quia uidelicet comparatione tui magnæ effectæ sunt gentes Christũ susciꝑientes, & ob hoc in fide patris Abrahæ recte gloriantes. Hinc est illud. Ego ad æmulationẽ uos adducã in nõ gentẽ in insipientẽ, in irã uos mittã. Aemulaꝛis em̃ & inuides gentibus uidens impletũ esse in eis illud propheticũ. Inuentus sum á nõ q̃renti bus me, palã apparui his qui me nõ interrogabant. Cũ ita sis paruulus, cõsequẽter & recte contẽptibilis tu es ualde, subauditur propter interfectionẽ et propter iniquitatẽ et fratrem tuũ Iacob, quã postmodũ dicturus sum: qa uidelicet inuidisti ut paruulus, occidisti ut inui dus. Iccirco nãq; ita contẽptibilis es, ut sis ueluti Cayn uagus & profugus sup terrã, iectus a facie dñi: quia sicut ille fratrẽ suũ Abel, sic & tu Christũ & prophetas eius per inuidiã oc cidisti. Iccirco (inq̃) tu cõtẽptibilis es ualde, nõ solũ deo, uerũ etiã hominibus, inter q̃s capti uus & dispsus teneris, notã habens tui sceleris ipsam captiuitatẽ ac dispersionẽ, quæ tuã ini quitatem latere non sinit. Nimirũ ut ita contẽptibilis fieres, pcedens culpa superbiæ causa extitit. Dico ergo. ⌊ Superbia cordis tui extulit te, habitantẽ in scissuris petrę, exal tantẽ solũ suum, qui dicis in corde tuo, quis detrahet me in terrã. Si exaltatus fu eris ut aquila, & si inter sydera posueris nidũ tuũ, inde te detraham dicit dñs. ⌋ Et quidẽ ille alter Edom cuius odiũ tu imitaris, qui secũdũ carnẽ diceris Iacob, ita ut litera so nat in petris habitat. Nã omnis australis regio Idumæorũ de Eleutheropolim usq; petrã & Zallam (hæc est em̃ possessio Esau) in specubus habitat: sed tu qui omnia, quæ de Esau di cũtur, in peius imitaris, in alia petra gloriaris, in alterius petræ habitas scissuris. Quæ ẽ illa petra? Tuus secundũ carnẽ pater Abraham. Hinc nãq; Esaias. Attendite (inquit) ad petrã unde excisi estis, & ad cauernã laci de qua pcisi estis: Abraham & Saram uolens intelligi. Subiungit em̃ protinus & dicit. Attendite ad Abraham patrẽ uestrũ, & ad Sarã, quæ pe perit uos. In scissuris illius petræ tu habitas, & inde superbia te extulit: uerbi gratia dum di cis. Semen Abrahæ sumus, pater noster Abraham est. Hæc et huiusmodi superbia te ex tollente dicis, scilicet superbiendo contra petrã illam, quæ in fundamento posita & Abra ham & cæteros oẽs sanctos, qui petrę siue lapides uiui, propter fidẽ dici merentur, portat. ¶ Nec uero dixi aut dico, te in petra, sed in scissuris petræ habitãtem extolli. Scidisti nãq; petram illã. id est carnẽ Abrahæ scissuris inreparabilibus, & tunc quãdo decem tribus scin dente Hieroboam scissæ sunt à domo Dauid, qui possidebat hæreditatẽ benedictionis, q̃ post Abraham & Isaac, simplex Iacob benedici meruit, ut de semine eius Christus nasce retur: & hinc quãdo negasti filiũ Dauid, filiũ dei dicens, nõ habemus regẽ nisi Cæsarem. ¶ Sic habitans in scissuris petræ, exaltasti solũ tuũ, magis eligens noĩari super te regnũ Ro manũ, siue nomen Cæsareũ, q̃ regnũ siue nomẽ pauperis Christi: cuius regnũ non de hoc mũdo, sed de cœlo est. Nimiꝝ frustra deciperis, dicẽs in corde tuo, quis detrahet me in ter rã. Denicꝝ si exaltatus fueris ut aquila, & si inter sydera posueris nidum tuum, inde te detra ham dicit dñs. Exaltare nũc ut aquila, & inter sydera pone nidũ tuũ, uerbi gra dicẽdo, nos

Legatus missus ad gentes Christus est. Aggæi. 2. 2. Corint. 5.

Paruulus hic id est inuidus Iob. 5.

Esa. 65.

Cõtẽptibilis.

Gene. 4.

Petra Iudæorum carq Abrahæ.

Iohan. 8

Sci ssurę illius petræ,

Genę. 35

Ioh. 19

Iohan. 8

ex fornicatione nõ sumus nati, unũ patrẽ habemus deũ, qui uolatus animi superbientis mi
mis est altus, ego uero inde te detraham, falsum cõprobando & cõuincendo, q̃ nõ deus p
ter tuus sit, sed ex patre diabolo tu sis, cuius desideria facere uoluisti. Sequitur. ¶ Si fures
introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses? Nonne furati ci
sent sufficientia sibi? Si uindemiatores introissent ad te, Nunquid non saltem racc
mos reliquissent tibi? Quomodo scrutati sunt Esau, inuestigauerunt abscondita
Irrisio. eius? ¶ Grauissima irrisio, dicere illi cuius oĩa fures scrutati sunt, & abscõdita quoq; inuest
gauerunt, si fures introissent ad te, qũo cõticuisses? Quisnã ita debet irrideri, nisi is qui usq
est cõtemptibilis, ita uanus, ut cum à furibus dormiens oĩno spoliatus sit, hoc ipsum ad hu
nesciens q̃ dormiuit, iactitet q̃ prouidus sit: & furis aduentũ toto prius mense olfacere po
sit? Vt manifestior sit huiusce irrisionis modus: exemplũ undecũq; sumamus. Ethnicus in
fabula Therentiana, dũ cõtra fratrẽ stomachat, eo q̃ filiũ perdat, sinendo illũ amoribus u
care, taliter à seruo irridetur. Tu (inquit) quantus quantus, nihil nisi sapientia es. Ille furib
somniũ, Sineres uero illũ tu tuũ faceret hæc? Ille respondẽs ait. Sinerẽ illũ? An nõ sex tot
mensibus prius olfeciſſem q̃ ille quicq̃ inciperet? Et seruus pertinaciter deludẽs, uigilãtem
(inquit) tuã tu mihi narras? Tanq̃ diceret, Nõ opus est ut mihi narres, noui cm̃ quia filiu
te uigilanter custoditus est hactenus ne amaret. At ille uidelicet filius, quẽ pater uanus tan
to pere se custodisse iactitabat, amori cuiusdã psaltriæ totus deditus erat: sed amoris fami
lius in se transtulerat. ¶ Sed omissis iã nugacibus exẽplis, ueniamus ad rem, ac demonstre
Psalm. 46 mus, qui fures quive latrones ad istũ Edom introierunt. In psalmo, gentes omnes iusse plau
dere manibus, & iubilare deo in uoce exultationis: elegit nobis (aiunt) hæreditatem suã,
speciem Iacob quẽ dilexit. Hæc dicendo spũs sanctus ad historiã mittit nos. Sicut eñ Esau
siue Edom, qui prior natu erat, à deo reprobatus est, & Iacob dilectus: sic Israheliticus po
pulus, qui prius quadã familiaritate deo acceptus erat, postmodũ reiectus est: Gentes uero
Iacob & gen tes, qũo dicũ tur fures. quæ nullã eius cognitionẽ prius habuerant, eius benedictionẽ receperunt. Nimirũ illic Ia
cob, & hic gentes recte fures dicuntur, nõ pro suo uitio, sed pro illius siue illorum impro
rio: quibus in mortifera negligentia dormientibus, primitiua sublata sunt. Quis eñ ut inter
Gene. 27. rim secundũ historiam dicamus Rebeccam, & Iacob fures in illo facto dicere dubitet? præ
sertim cũ dicat ipse Isaac pater, uenit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionẽ
tuam? Eadem ratione Iacob dicatur fur, qua dicitur fraudulentus. Amplius dicimus quia
Apoca. 3 dominus ipse furi sese assimulat dicendo. Si ergo non uigilaueris, ueniam ad te cito tanquã
fur, & nescies qua hora ueniã ad te. Notũ utiq; est, quia sic dicitur, nõ in reprehensionẽ ue
niẽtis, sed in subsannationem dormientis. Itaq; & quando (sicut iam dictũ est) uenit germa
nus fraudulenter, & accepit benedictionẽ, conscia & cooperante matre Rebecca, tunc Is
res introierunt ad Edom: & quando contingente in Israhel cæcitate, subintrans plenitudo
Roma. ij. gentiũ tulit neglectã à Iudæis benedictionẽ, id est Christũ, nihilominus, imò p amplius fu
res introierũt, imò introire nõ desinũt ad Edom. ¶ Diximus de furibus, de latronibus quid
dicemus? Siquidẽ utrunq; dixit: si fures introissent ad te, & si latrones per noctẽ. Nomen la
tronis nusquam in scripturis recolimus similitudinem gerere alicuius boni. Nam furi quis
dem (ut iam dictum est) dominus sese assimilauit: latroni autẽ nunquam uel ipse uel plus s
liquis assimilari debuit, cũ sit nomen crudelitatis. Ergo gentes in Christũ credentes, & cre
dendo incredulum & crudelem Edom, scilicet Iudaicum populũ supplantantes: fures fu
Latrones scri bę & phariſei runt sicut Iacob, qui ut benedictionem acciperet, fraudulenter uenit. Latrones autẽ scribæ
& pharisæi, qui latrocinando suã exercentes auaritiam, animas trucidauerunt eiusdem po
puli. Nam reuera si latrones nõ fuissent: nequaquam dominus præmisso, quia scriptum est
Matth. 21. Domus mea domus orationis uocabitur, diceret in eos, uos autem feciſtis eam spelũcam la
tronum. Nonne illic præ latrocinando in templo & agendo prædã de populo, ad hoc pe
uenerunt, ut animas illorum trucidarent, suadendo, ut Christum interficerent? Nemo
hoc suadendo, introierunt latrones per noctem? Obduxerunt enim miseris nimiam cæca
Iohan. ij: ptionis caliginem, ita ut cum essent latrones, uiderentur esse consultores. Dixerunt etenim
Si dimittimus eum, sic omnes credent in eũ: Et uenient Romani, & tollent nostrum locum
& gentẽ. Ad hæc unus ex ipsis, Caiphas, Ponntifex illius anni. Vos (inquit) nescitis quid
nec co

nec cogitatis, quia expedit uobis, ut unus moriatur homo, & nō tota gens pereat. O ſuauiſſimū conſultorē, crudeliſſimū latronē. Ad hæc conticuit ille Edom, id eſt, acquieuit ſequēs crudele cōſiliū. Nā ab illo die cogitauerūt ut interficerēt dām Ieſum. Recte igitur cū irriſione, & ioco amariſſimo dicitur in eū. Si fures introiſſent ad te, ſi latrones p noctem, quomodo cōticuiſſes? Hoc em̄ amarius dicitur, & acerbius ſonat, q̄ ſi diceretur admirando, dū fures introirent ad te, dū latrones per noctē, quomodo cōticuiſti? ¶ Item qđ ſequitur, nōne furati eſſent ſufficientia ſibi: multo uehementius eundē Edom percutit, q̄ ſi ita diceretur, furati ſunt ſufficientia ſibi. Hoc de gentibus ſupradictis Iudæos ſupplantantibus, ſecūdum typū qui in Iacob præceſſit, Recte dicat ſpūs propheticus, quia furati ſunt ſufficientia ſibi, id eſt, ea tm̄ tulerunt Iudæis, q̄ ad ſalutem ſufficiant ſibi. Neq; em̄ holocauſtomata arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem uitulorū & agnorum & hircorū: neq; neomeniam & ſabbatum, & feſtiuitates alias, & Kalendas, cæteraſq; carnales cærimonias fures iſti furati dignati ſunt, imò reſpuerunt & arbitrati ſunt ut ſtercora, ſufficere ſibi credentes fidem & iuſtitiam, ſecundum quod ſancti Apoſtoli ſcripſerunt eis. Viſum eſt em̄ ſpiritui ſancto & nobis, nihil ultra imponere uobis oneris q̄ hæc neceſſaria, ut ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine & ſuffocato & fornicatione, & ea quæ uobis fieri nō uultis, alij ne feceritis. A q; bus cuſtodientes uos bene agetis. Nimirū tale hoc eſt quale eſt, uineā introire, & racemos diligenter colligendo ſola folia relinquere. ¶ Iccirco cōuenienter adhuc proloquens, ſi uindemiatores (inquit) introiſſent ad te, nunquid nō ſaltem racemum reliquiſſent tibi? Deniq; uineam domini fuiſſe Iſraheliticam gentem paſſim ſcriptura concinit, exempli gratia illud in Eſaia. Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei uineæ ſuæ. Vinea facta eſt dilecto in cornu, filio olei, & ſepiuit eam, & lapides elegit ex ea, & plantauit eam electam, et cætera uſq; uinea em̄ domini exercituū domus Iſrahel eſt. Nūquam ſic à uindemiatoribus demeſſa fuit alicuius hominis uinea inſenſibilis, quomodo iſta domini uinea uiuens et ſenſibilis deſpoliata eſt à furibus iſtis. Vindemiatores quippe quāuis diligentes ſint, nōnunquam ſaltem racemum inter folia latentem relinquunt. At uero fures iſti ſæpedicti, ſcilicet gentiles ad fidem uocati, et uineam legis et prophetarum ingreſſi, totum rapuerunt, nihilq; præter folia literæ occidentis reliquerunt illi tacenti et dormiente Edom. Nullum omnino iam habent reliquum uiuificantis ſpiritus racemū. Inde admirando percunctans, et percunctando admirans dicit. Quomodo perſcrutati ſunt Eſau, inueſtigauerunt abſcondita eius, ſubauditur, fures iſti qui ad eum introierunt? ¶ Quę autem erant abſcondita illius, uidelicet Iudaici populi, qui (ut ſæpe iam dictum eſt) nomine et operibus præfiguratus eſt Edom ſiue Eſau? Quæ (inquam) erant illius abſcondita, niſi ſpiritualia legis et prophetarum ſacramenta, qualia congrue ſignificari potuerunt ueſtibus Eſau ualde bonis, quas apud ſe Rebecca domi habebat? Multum ſcrutati ſunt, miro modo abſcondita Eſau fures iſti inueſtigauerunt, quando legem et prophetas ſpiritualiter intelligentes, pelliculis quoq; hœdorum manus et colli nuda protexerunt, id eſt, priorum operum ueteriſq; ſuperbiæ manifeſtam confeſſionem facientes, pœnitentiam egerunt. Iſta ſunt abſcondita Eſau, iſta ſunt ualde bona ueſtimenta eius, quæ Apoſtolus commemorans, quorū (inquit) adoptio eſt filiorū et gloria et teſtamentum et legiſlatio et obſequium et promiſſa, quorum patres ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Hæc omnia ſcrutati ſunt et inueſtigauerunt, et ad ſemetipſos tranſtulerunt. Sequitur. ⊥ Uſq; ad terminum emiſerunt te omnes uiri fœderis tui, illuſerunt tibi, inualuerunt aduerſum te uiri pacis tuę, qui comedunt tecum. ponent inſidias ſuper te. ⊥ Grandis reatus extitit huic Edom, quod multos fœderatos habuit, grandis offenſio carnali Iſraheli, quod totiens cū profanis gentibus fœdus pepigit, prohibente domino in lege ac dicente. Non inibis fœdus cum eis, neq; ſociabis cum eis coniugia, quia ſeducent filium tuum ne ſequatur me, et ut magis ſeruiat dīs alienis, iraſcetur q; furor meus, et delebit te cito. Ita factum eſt. Commixti ſunt inter gentes et didicerunt opera eorum, et ſeruierunt ſculptilibus eorum, et factum eſt illis in ſcandalum. Hoc faciendo et perſeuerando, ad hoc uſq; peruenerūt; ut Romanæ gentis imperio nimis ultronei ſe ingerentes atq; dicentes: non habemus regem, niſi Cæſarem, Chriſtum dei filium regem ſuum crucifigerent. Multi per diuerſa temporū curricula

Furati ſunt ſufficiētia ſibi

Philip. 3 Act. 15

Vinea domini. Eſa. 5.

Iudæis in uinea ſolū folia relicta ſunt.

Abſcondita Eſau.

Rom. 9

Exo. 32. Dani. 7.

Pſal. 105

taliter fœderati fuerunt huius Edom, quibus dñ similis esse contendit, prophetas & ipsum

Viri pacti tui Annas & Caiphas.

dominũ prophetarũ occidit. ¶ Porrò illusores ueraciter, falso aũt uiri pacis, de quibus ni(ait) illuserũt tibi, inualuerũt aduersum te uiri pacis tuæ, qui comedũt tecũ, ponent insidi

3.Reg.jz.

super te, sacerdotes fuerunt, maximeq; Annas & Caiphas, qui multo pernicio sius illi po pulo illuserũt, suadendo ut peterẽt dimitti sibi Barrabã, & crucifigi Christũ, q̃ olim illusc rant Hieroboam & sacerdotes eius, fabricando uitulos aureos ut illos colerent, & regẽ Dauid derelinquerent, ostendentes uitulorũ pulchras effigies, ac dicentes, isti sunt di Israhel. Comedebant eñ cũ illo infelici Edom, & suã de illo explebant auaritiã, & ut

Iohan.jj.

ret eis comedere prædam q; de populo facere, iccirco sic illuserũt, iccirco insidias super eo posuerũt, Illusorũ maximus iam dictus extitit illusor Caiphas. Expedit (inquiens) uobis u

Insidiæ corũ.

unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. ¶ Notanda interim diligen dictionis huiusce qualitas: quia nõ dixit, insidias ponent sub te uel contra te, sed insidias quit) ponent super te. Nimirũ satis edici non potest, q̃ nequissima sit illusio, q̃ pertinac illudendo insidię, quando is qui suadet ut decipiatur, cum calliditate suasionis magnitudi quoq; habet potestatis, sicut habuit idem Caiphas & principes alii, qui suaserunt turbis superbia etenim plebe superiores, scelerato populo erant sceleratiores, ad suadendũ calliditas ad prouocandum factiosi. Iccirco contra illos spũs propheticus per Esaiam dicit. Propt

Esai.28.

hoc audite uerbũ domini uiri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est Hierusalem. Dixistis eñ. Percussimus fœdus cũ morte, & cum inferno fecimus pactum &c. ¶ Huiusmodi fœderati siue uiri pacis usq; ad terminum emiserunt te. Cuius usq; adhuc

Gene.zz

terminum illum emiserunt? Nimirũ usq; ad terminum benedictionis, extra terminos pro missionis, quæ ad Abraham facta est secundũ hæc uerba. In semine tuo benedicentur om nes gentes, & in Isaac uocabitur tibi semen. Extra terminos illius tantæ hereditatis uiri fo derati. Viri illusores illum emiserunt, qa uidelicet iniqua confœderatio illorũ causa extit ut emitteretur extra tantũ, uidelicet bonũ, nec reputaretur in semine, quia non erat ex fid Nonne illum priorem Edom siue Esau talis cauta emisit usq; ad terminũ, ut non sequer benedictionem, ut non remaneret intra terminos hæreditas, quam illi tanq̃ primogenito

Vxores Esau

pater Isaac præscribere deliberat? Nam quia fœderatos habere uoluit homines seculi, scr co exterminatus est extra fines supernæ benedictionis. Sic eñ scriptũ est. Esau uero qua

Gene.z6

dragenarius duxit uxores Iudith filiam Beheri Aethei, & Basemath filiã Elom eiusdem lo ci, quæ ambæ offenderant animũ Rebeccæ. Nonne offensus animus Rebeccæ indignum iudicauit filium benedictione, qui sicut prius primogenita sua propter escam uenderat, sic & postmodũ uxores ducens alienigenas cõcupiscentiæ seruiuit, quia benedictionem d

Gene.z4

minis Abrahæ contempsit? Nominatus quippe esse & in terra roborari appetens, peccan rũ se affinitatibus immersit: super quibus præcauens Abrahã seruum fidelem astrinxerat ramento, ut non accipias (inquiens) uxorem filio meo de filiabus Chananæorũ, inter quas habito. Sed nec illud prætereundũ quod uidens idem Esau, quod pater suus benedixer Iacob, probans quoq; quod non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus, iuit ad Ismael

Ge.36

helem & duxit uxorem absq; his quas prius habebat Malalehel filiã Ismahel filij Abrahã sororem Nabaioth. Nimirũ hoc erat illi magis ac magis usq; ad terminũ emitti & foras ej

Gene.zj

ci, quod eiecto Ismaheli taliter se consociauit. Sic eñ Sara locuta fuerat. Eĳce ancillã & fi lium eius. Non eñ erit hæres filius ancillæ cũ filio meo Isaac, & sic factũ fuerat. Secũdum hanc similitudinem (ut iã diximus) propter fœderatos suos accidisse carnali Israheli Apo

Gala.4.

stis est, q ad Galathas scribẽs. Sed qũo (inquit) tũc is q secundũ carnẽ natus fuerat, perse quebat eũ qui secundũ spiritũ, ita & nũc. Sed qd dicit scriptura? Eĳce ancillam & filiũ eius Nõ eñ hæres erit filius ancillæ cũ filio liberæ. Nimirũ & Ismahel & Esau, qui secũdũ car nẽ nati, psecuti sunt Isaac & Iacob, qui nati sunt secũdũ spm̃: typũ ptulerũt carnaliũ Iudæo rũ, qui spiritualẽ Israhelẽ persequi & occidere non destiterunt, donec ipsi emitterentur ab iam dictũ est) usq; ad terminũ. Sequitur. ℣ Non est prudentia in eo. ℣ Nunquid non in die illa, dicit dominus, perdam sapiẽtes ex Idumea, & prudentiã de monte Esau. Et timebunt fortes tui a meridie, vt intereat vir de monte Esau. ℣ Propter interfectionem & propter iniquitatem in fratrem tuum Jacob operiet te confusio, & peri

bis in ęternum. ⌋Cũ ad ipsum Edom fieret sermo propheticus usq; ad hunc locũ, qui comedunt tecũ, ponent insidias super te, auditorẽ quoq; attentũ esse & in admirationẽ excitari uolens super his quæ dicebãtur, repente cõuersus dicit de eodẽ Edom. Non est prudentia in eo. Vere nõ est in eo prudentia, qui iam dictas super se positas nõ cauit insidias, sed fauit insidiantibus, sicut imprudens, sicut improuidus, bona ergo nõ est in eo prudentia. Cæterũ iamdicti insidiatores eius male prudentes fuerunt, sicut in eosdem per alium prophetam dictũ est. Væ qui sapientes estis in occultis uestris, & coràm uobismetipsis prudentes. Item. Sapientes sunt ut faciant mala, bene aũt facere nesciunt. Cũ igitur dixisset, nõ est prudentia in eo, qm̃ est prudentia siue patientia quædã non bona, quæ rectius dicitur malitia, continuo subiunxit. Nunquid non in die illa, dicit dominus, perdam sapientes ex Idumæa de monte Esau? Deniq; sapientia siue prudentia, quæ merito perdenda iudicatur, malitia siue stultitia est. Scriptum est em̃. Perdam sapientiam sapientum, & prudẽtiam prudentum reprobabo. Hoc apud beatũ Iob scriptũ est. Cuius scripturæ cũ meminisset aplus, cõtinuo dixit. Nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? & in alio dicit: Nam prudẽtia carnis mors est. Itẽ: Quoniam sapientia carnis inimica est deo. Hæc iccirco dicta sint, qm̃ alia prudẽtia est, quã conqueritur non esse in illo Edom, scilicet bona, & alia quã se proditurũ esse dicit de monte, id est, de superbia eius, scilicet mala, quæ uero nomine dicitur malitia. ¶Simul notandũ quod cũ dicit, nunquid non in illa die perdã sapiẽtes ex Idumæa: de futuro tempore sese uaticinari satis indicat, quãuis hactenus uerbis pręteriti temporis usus fuerit Ecce uidemus, ecce mirantes legimus, legẽtes miramur in historijs plusq̃ tragicis, q̃ terribiliter semetipsos iudicio domini perdiderũt sapientes & prudẽtes illi, id est maliciosi, qui secundum exẽplum Esau fratrẽ suum simplicẽ Iacob odientes, illos, qui uere sapientes erant & prophetæ, persequuti sunt & occiderunt, tandẽq; ipsum dominũ, fratrẽ suum secũdum carnẽ effectum, diu tentantes, ut eum caperẽt in sermone, ad ultimum tale consiliũ sapiẽtiæ suæ reppererunt, ut eum suspẽderent in ligno, maledictũ illum esse uolentes propter hoc. Sciebant em̃ praue sapientes & peruerse prudẽtes, scriptum esse in lege, quia maledictus à deo est qui pendet in ligno. Veruntamen ubi scriptũ hoc est, si uere saperent, si uere prudẽtes essent, illud quoq; sapuissent quia maledictũ non facit pœna, sed culpa. Proinde ipsam legis sententiam ponere non pigeat. Quando peccauerit homo quod morte plectendum est, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno sed in eadẽ die sepelietur: quia maledictus à deo est qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram quam dominus deus tuus dederit tibi in possessionem. Non tantũ dixit, quando appensus fuerit homo in patibulo, quod pœna est, sed etiam præmisit culpã, quando peccauerit homo quod morte plectendum est. Hoc illi sapientes & prudẽtes non uiderunt aut uidere uoluerunt, quia nimirũ non erat illorum sapientia quæ illuminat, sed malitia, quæ excæcat, sicut scriptum est. Hæc cogitauerunt & errauerunt: excæcauit em̃ illos malitia eorum, & nescierunt sacramenta dei. Perdam igitur (inquit) in illa die sapientes & prudẽtiam de monte Esau, id est, Iudæos terrena sapiẽtes, & secundum similitudinẽ Esau superbiẽtes condemnabo sicut Esau, ut cõprobẽtur insipiẽtes, nõ utcũq;, sed ita ut ferre nõ possint lucẽ sapiẽtię. ¶Nã hoc est qđ rursus ad ipsum cõuersus sermo propheticus, & timebũt fortes tui à meridie ut intereat uir de mõte Esau. Meridies hoc tẽpus gratiæ est, ex q̃ sol iustitiæ Chr̃s in altũ ascendit, suæq; diuinitatis radios, id est, spũs sancti dona diffundẽs, mũdũ illuminauit & calefecit. Vnde Psalmista. In sole (inquit) posuit tabernaculũ suũ, & ipse tanq̃ sponsus procedens de thalamo suo, Exultauit ut gygas ad currendã uiam, à summo cœlo egressio eius, Et occursus eius usq; ad summũ eius, nec est qui se abscondat à calore eius. Ab isto meridie sic timent fortes huius Esau, ut præfiguratum est, quando splendida facta facie Moysi ex consortio sermonis dei: uidentes Aaron & filij eius, timuerunt prope accedere. Sic (inquam) timent isti fortes, id est, luminis rebelles, de qualibus in psalmo scriptum est. Et irruerunt in me fortes. Timor eorum malignus est, utpote qui ex inuidentia procedit. Inuident enim charitati solis huius æterni, & quicquid de gloria eius audiuit, contra se putant dictum, qui talem extinguere uoluerunt. Inde fit, ut intereat uir de monte huius ESAV, qui dum lumen refugiunt, eunt in interitum uiri in suis uiribus

Esa. 5. Hiere. 4.

Duplex prudentia.

Esa. 29. j. Corint. j. Iob. 5.

Roma. 8

Historia de Iudæis plusq̃ tragica.

Mat. 22.

Deut. 21.

Lex de pendẽte in ligno

Sap. 2

Meridies, tẽpus gratiæ. Psal. j8.

Exo. 34.

Psalm. 58. Timor Iudæ malignus.

confidentes, in monte superbiæ caput attollentes, nec iam dici merẽtur uiri, sed potius mu-
lieres, iuxta quod in Esaia dicit idẽ dñs: Populũ meũ exactores sui spoliauerũt, & mulieres
Esa 3 dominatę sunt eius. ¶ Peccatũ huius Esau manifestius sermo propheticus expri mit, cũ pro-
Iudæi imitati sunt Esau. tinus dicit. Propter interfectionẽ & iniquitatẽ in fratrẽ suũ Iacob, & peribis in æternũ. Si
ad illas tantũmodo duas respicimus psonas, q̃ proprijs noibus istis priores nuncupatæ sunt,
Iacob & Esau, literã nõ stabit: qa uidelicet Esau fratrẽ suũ Iacob odio quidẽ habuit, sed non
etiã interfecit. At uero de carnalibus filijs Israhel siue Iudæis notũ nimis est, qa fratres su-
os prophetas dñi & ipsum dñm secundũ carnẽ fratrẽ suũ interfecerũt, & propter hoc con-
fusio operuit eos, & peremit in æternũ. Non tantũ quia interfecerũt, sed quia in surgentem
credere noluerũt. Valde quippe notandũ est, q̃ nõ dixit hoc solũ propter interfectionem
sed addidit, & propter iniquitatẽ in fratrem tuũ. Nulli denicq̃ nocuisset scelus interfectiõis
si nõ perseuerasset & iniquitas incredulitatis. Igitur (ut sæpe dictũ est) hic nomen Esau si-
ue Edom cunctos significat imitatores illius primi: & nomẽ Iacob cunctos illius sequaces
quẽ ille odio habuit. Cuncta quæ in istũ crudelẽ Edom hæc prophetia declamat uentura,
Psal. j36. cõcedit Psalmista ut fiant, qa iustũ est dũ uoce imprecãtis dicit. Memor esto dñe filiorum
Edom in die Hierusalẽ, qui dicũt, exinanite exinanite usq̃, usq̃ ad fundamentũ in ea, id est,
qui semetipsos inuicẽ cohortantes atq̃ inflãmantes in odiũ eorũ qui cœlestia sapiunt, dicũt
Euacuate & auferte illa q̃ sunt nobis uel moribus nostris cõtraria, & hoc usq̃ ad fundamẽ-
tũ, id est, usq̃ ad finem, ut omnes cedãt in morem nostrũ. Hoc est quod illi improperatis-
mo præsens, cũ protinus subditur. ⊥ Jn die cum stares aduersum eum, quando capie-
bant alieni exercitũ eius, & extranei ingrediebantur portas eius, & super Hieruſa-
lem mittebant sortem, tu quoq̃ eras quasi vnus ex eis. ⊥ Regnãtibus Achab in Sama-
3. Reg. 18 ria, & Iosaphat in Hierusalẽ, quo tẽpore hic Abdias absconditos prophetas dñi pauerat,
tale quid fecisse legimus hunc Edom. Congregati nanq̃ sunt filij Edom cum filijs Moab
2. Para. 20 & filijs Ammon, ut pugnarent contra Iosaphat. Verũtamẽ tũc neq̃ ceperũt exercitũ eius,
ut uoluerũt, neq̃ ingressi sunt portas Hierlm. Nãq̃ orãte Iosaphat ac dicẽte: nũc igitur dñe
ecce filij Ammon & Moab & mons Seyr nituntr eñcere nos de possessione, quã tradidisti
nobis, factoq̃ sermone dñi sup Ihazihel filiũ Zachariæ leuitã dicentẽ. O Iuda & Hierlm,
nolite timere, cras egredimini, & dñs erit uobiscũ, filij Ammon & Moab cõsurrexerunt
aduersum habitatores montis Seyr, ut interficerẽt & delerẽt eos. Cũq̃ hoc ope perfecissent
etiã in semetipsos uersi mutuis cõcidere uulneribus. Itaq̃ ueraciter quidẽ, qñ capiebãt alie-
ni exercitũ Hierlm siue capere uolebãt, alieni (inquã) & extranei, scilicet filij Moab & Am-
mon, Edom q̃ & Seyr erat quasi unus ex eis, sed (sicut iã dictũ est) neq̃ ceperũt neq̃ ingres-
Carnalis Israhel spũalem sp ut extraneus pſecutus ẽ si sunt portas Hierlm. ¶ Proinde totã uisionẽ hanc propheticã, qm̃ spũalis est, spũaliter (ut
ceptũ est) pſequamur, quia (sicut sæpe iã dictũ est) carnalis Israhel spũalem pſequẽs fratrẽ
suũ Israhelẽ, & prophetas dñi occidẽs, ipse ẽ Edom. Et reuera quãdocũq̃ ceperũt alieni ex-
ercitũ eorũ, q̃ueraciter Israhelitæ fuerũt uel sunt, qñcũq̃ extranei ingressi portã sup Hieru-
salẽ mittebãt sortẽ, ipse Israhel carnalis erat quasi unus ex eis, imò peior atq̃ infestior q̃ un-
quilibet ex eis. Primũ circa ipsa tẽpora, qbus iste prophetauit, alieni, id est, Syri pliabant ad
2. Reg. j9 uersus Israhel, regibus Benadab & Azahel, sed multo sceleratius agebant intra ipsum Isra-
hel ipsi qui spũaliter dici merent filij Edom. Dñe (inqt Helias) prophetas tuos occiderunt,
& altaria tua destruxerũt, & relictus sum ego solus, & q̃runt animam meã. Deinde usq̃ ad
euangelica tẽpora, quotiens scũq̃ alieni siue extranei ceperũt siue ingressi sunt portas Hieru-
salẽ, uidelicet quãdo uenerũt Babylonij, & post illos Antiochus, & portas eius non solũm
Hiere. 38. 39. ingressi sunt, uerũetiã propter testamentũ dei pseuerãtes multos occiderũt, uiri iniqui ex ipso
Israhel extiterũt, q amplius q̃ gentiles pnicioſi fratribus fuerũt. Testis est tribulatio Hiero-
1. Machab. 7. miæ, quẽ Babylonij seruauerũt, & suæ gẽtis hoies tribulauerunt, testis Machabæorũ affli-
2. Macha. 14. ctio, qbus uiri iniqui ex Israhel, maxieq̃ impius Alchimus amplius q̃ Græcorũ aliquis fe-
cerũt. Post hęc tã sacra euãgelia, q̃ apl'orũ actus testant, q̃ uerissime dictũ sit cõtra istũ Edõ,
.i. carnalẽ Iudæũ, tu q̃q̃ eras q̃si unus ex eis, scilicet alienis siue extraneis gẽtibus, quibus &
Christũ tradidit ad illudẽdũ & flagellãdũ & crucifigẽdũ, & Chri discipulos ubiq̃ odiosos
Act. j3. facere contendit, seditiones concitando, & turbas inflammando quocunq̃ ibant prædicare
rei Chri

tes Christi Euangeliũ. Fecerũt etẽ hoc Iudæi tamdiu, q̃diu licuit eis, q̃diu gens et locus eorum stetit. At uero diuinitas prouida (sicut alibi scriptum est) precauens in futurũ deleuit eos, & exterminauit per excidiũ Romanoꝝ, & desolatæ sunt ciuitates eorũ absq; habitatore, & domus sine homine, & terra derelicta est deserta, ut auferretur eis uocandi & seuiendi facultas, quibus esset pertinax & insatiabilis uoluntas. Hoc certissimũ habens in isto ꝓphe ta spiritus ueritatis, protinus constantissime dicit. ⌊ Et non despicies in die fratris tui, in die peregrinationis eius. Et non lętaberis sup filios Iuda, in die perditionis eorũ, ⁊ nõ magnificabis os tuũ, in die angustię, neq; ingredieris portam populi mei, in die ruinę eor, neq; despicies, ⁊ tu in malis eius, in die vastitatis illi⁹, ⁊ nõ emitteris aduersum exercitum eius in die vastitatis illius, neq; stabis in exitibus vt interficias eos qui fugerint, ⁊ non claudes reliquos eius in die tribulationis. ⌋ Ad illud q̃d paulo ante dixerat, ꝓpter interfectionẽ, & propter iniquitatẽ in fratrem tuũ la cob, operiet te cõfusio & pibis inæternũ, cõiungitur, & nõ despicies in die fratris tui. Miro aũt modo hæc oĩa, quæ nequissima sunt, iste Edom fecisse affirmat, cũ facturus esse negaꝫ. Quid enĩ nequius, pegrinũ, nõ q̃lẽcunq;, sed peregrinũ fratrẽ suũ dispicere in die peregrinationis eius. Lętari in pditione eius, magnificare oẽs in angustia eius, ingredi portas eius subsiliendo in ruinas eius, despicere eũ in malis eius, stare in exitibus ut fugientẽ interficiat siue claudat reliquos eius. Cũ sapiẽtiæ sit edictũ, sup inimici siue odientis ruina nõ esse gaudendũ, qs nõ uideat q̃ ucraciter supra sit dictũ, nõ est prudẽtia in eo, qui talẽ cõtra fratrẽ gerit animũ? Igitur uersa uice insultet illi is, qui in prophetis loquitur, spiritus sanctus: irrideat eũ & subsannet qui habitat in cœlis dñs. dicẽs: Et nõ despicies, nõ lętaberis, nõ magnificabis os tuũ. &c. Quẽ enĩ despicere potest hic Edom, i. terrenus scilicet Iudæus, qui tã despicabilis est in toto orbe, sicut eidẽ supra dictũ est, ecce paruulũ te dedi in gentibus, contẽptibilis tu es ualde? Perdidit locũ & gentẽ, quẽ si nõ perdidisset despicere, & os suũ magnificare, imò & interficere nõ desisteret, sed utiq; captiuus est. ¶ Nũc diligẽter animaduertẽdũ quot uel quãtis nominibus, cũ dixisset in die fratris tui, diem eundẽ descripsit & illustrauit. Septẽ quippe dies uni diei subordinauit, dũ premisso nõ despicies in die fratris tui, subiũgit in die peregrinationis eius, in die perditionis, in die angustiæ, in die ruinæ, in die uastitatis, itemq; in die uastitatis, in die tribulationis. Nimirũ septenario numero multitudinẽ cuncta rũ significat miseriarũ siue tribulationũ, quas sustinet frater ille simplex, & lenis siue mitis, & humilis corde: quicunq; uiuit secũdum exemplũ Christi, quicunq; uiuit in hoc die uel tempore peregrinus in præsenti seculo, quod septem diebus uoluitur. Hunc eundẽ numerũ tribulationũ apud beatum Iob legimus. In sex (inquit) tribulationibus liberabit te, & in septima tanget te malum. Septenario quippe (ut iam dictum est) numero tribulationũ significatur uniuersitas, quas in hoc seculo sancti patiuntur: quarũ septima, id est ultima, cuiusq; electi tribulatio certã consolationẽ habet: sicut in conditione seculi septimus dies uesperã non habet. Diem igitur fratris, quẽ Edom persequitur, septiformiter distinctũ legentes, non frustra factum arbitremur, qui ciuitatem hic manentẽ nõ habens peregrinatur: qa animã suam perdit propter deũ, siue propter Christũ, ut inueniat eã, qui angustiatur spem habens, quia stabit in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerũt: qui ruinã patiens præsentiũ bonorum, pacienter sustinet, propter spem futurorum: qui despicabilis uidetur, in uastitate sua errando in solicitudinibus in montibus, & in speluncis & in cauernis terræ, ut testimonio fidei probatus inueniatur: qui item uastitate quadã desertus uidetur, dũ occiditur, & respiciens ad dexterã siue ad sinistrã, & non inuenit a quo defendatur: qui fugit & non inuenit qui occurrat uel apud quẽ possit latere securus. Poterat dicere sed & talis dies fratris tui, dies peregrinationis eius, dies pditionis, quæ uera tibi uidetur perditio, dũ perdit animã suam, ut inueniat eam, non diu permanebis. Hoc inq̃ dicere poterat, & q̃is non dixerit tñ subaudiendũ est. Sequitur enĩ. ⌊ Quoniã iuxta est dies domini super omnes gentes. ⌋ Hic quoq; cũ dicit, super omnes gentes, subaudiendũ est, & primũ super te. Nã protinus sequitur. ⌊ Sicut fecisti, sic fiet tibi, retributionem tuam cõuertet in caput tuum. ⌋ Ac si dicat. Interim anteq̃ finiatur dies peregrinationis fratris tui, antequàm ueniat super omnes gentes ille magnus dies domini, scilicet dies iudicij, tu hic in isto seculo uindictam

Nequissima Edom, cõtra fratrem suũ.

Prouerb. 24.

Septem nota vnius diei.

Iob. 5.

Hebr. 11. Iohan. 12. Sapien. 5

uindictam recipies publicam, audientibus, uidentibus, atq; admirantibus gentibus cunctis
ut despicere iam non possis, imò despicabilis sis: & omni populo Christiano peregrinãte, &
angustiam patiente, licet claudatur & interficiatur, ualde contemptibilior sis. Post hanc pri
uatam atq; propriam portionẽ tuam, communẽ sortieris uindictam cũ gentibus cæteris, in
illa (quæ iuxta est) die domini, die iudicij, die amara, die tribulationis & angustiæ, die cala
mitatis & miseriæ, die tenebrarum & caliginis, die nebulæ & turbinis, die tubæ & clango
Sopho. j. ris, sicut propheta Sophonias dicit. Quibus sex enunciationibus illius diei tam terrificis, si
præcedentem coniungas, qua dicit, uox diei domini amara, tribulabitur ibi fortis, ecce totie
dem uicibus, id est, septies declamatam habes diem uindicis domini in consolationẽ huius
fratris, cuius diem, in quo tribulatur, septies iste declamauit. Quapropter quoniam iste, de
quo loquimur, Edom & primũ singularem siue priuatam perpessurus erat ultionem à gen
tibus Romanis, & deinde uniuersalem cũ cæteris gentibus in die iudicij, pulchre sic dictũ
est, sicut fecisti sic fiet tibi: & deinde repetitum, retributionem tuam conuertet in caput tu
Duplex retri butio & con tritio Iudæis debetur. um. Quid eñ est dicere, sicut fecisti sic fiet tibi: nisi secundum merita tua retribuetur tibi.
Attamen addidit retributionem tuam cõuertet in caput tuum, quia uidelicet huius Edom
terreni & sanguinolenti, qui Christum & Christi prophetas occidit, duplex est retributio,
Hier. j7 duplex contritio, secundum & alium prophetam, qui cũ dixisset, Induc super eos formidi
nem, subauditur, qua formidauerunt, dicentes, ne forte ueniant Romani & tollãt nostrum
& locum & gentem, ut fiat eis sicut formidauerunt, nõ contentus hac sola retributione, &
æternam adhuc intendens eisdem incredulis atq; impœnitentibus, & duplici (inquit) con
tritione cõtere eos domine deus meus. Hoc dicto ad istum Edom, conuertitur ad eos, de
quibus & propter quos loquebatur, qui primũ ab isto, & deinde à cæteris gentibus tribu
lantur, & dicit eis, confirmando quod dixerat in consolatione eorũ, quoniam iuxta est dies
domini super omnes gentes. L Quomodo enim bibisti super montem sanctum meũ,
bibent omnes gentes iugiter, ⁊ bibent, ⁊ absorbebunt, ⁊ erunt quasi non sint. ⌋
Hæc si adhuc ad ipsum Edom dicuntur, hunc sensum habent. Sicut eñ super montem san
ctum meum Syon bibisti, atq; in perditione siue ruina filiorum Iuda lætatus es: sic oẽs gen
tes uersæ contra te bibent, & de malis tuis satiabuntur. Si autem ad ipsos, qui (ut supra dictũ
est) tribulantur ab impijs in hoc seculo in consolationem ipsorum dicta intelligere malu
Esai. ſſ. mus, sensui nostro succurrit illud ex Esaia. Eleuare (inquit) eleuare: consurge Hierusalem,
quæ bibisti de manu domini calicem iræ eius, & usq; ad fundum calicem soporis bibisti, &
potasti usq; ad fæces. Et subinde. Ecce tuli de manu tua calicẽ soporis fundum calicis indi
gnationis meæ, Nõ adijcies, ut bibas illum ultra, & ponam illum in manu eorum qui te hu
miliauerũt. Igitur quomodo bibistis uos omnes, quorum de perditione inimici lætati sunt,
siue tu frater qui despiceris, qui & diceris Hierusalem. Hæc est uniuersa generatio quæren
tium dominum, quomodo (inquam) bibisti, permittente deo affligi, sic bibent omnes gen
tes persecutrices: æquam, imò duplam computationis uicissitudinem recipientes, sicut in
Apoca. j8. Apocalypsi pronunciatur cõtra Babylonem, quæ istarũ gentium uniuersitas est: Reddi
te illi sicut ipse reddidit uobis, & duplicate duplicia secundũ opera eius: in poculo quo mi
cuit uobis, miscete illi duplum ¶ Bene ergo cũ dixisset hic, quomodo bibistis super mont
sanctum meũ, id est, persequutionẽ passi estis propter nomẽ meũ, bibent omnes gentes, a
didit iugiter: quia uidelicet non tam de retributione tẽporali, q̃ de æterna sermo est, & ho
ipsum repetitur atq; amplificatur, dicẽdo, bibẽt & absorbebũt, & erunt quasi non sint. Du
plum eñ (ut iam dictum est) miscebitur illis: quia uidelicet durũ & amarũ sanctis poculum
miscuerunt: ueruntamen tantũ corpus occiderunt. Ipsis autem ita miscebitur, ut et corpus
et anima mittantur in gehennã. Ita nõ quomodocunq; bibent, sed totũ damnationis iudicium
(quod est in calice iræ domini) ore patulo et grandi absorbebunt usq; ad fundũ. Cum hoc
euenerit, tunc erunt quasi non sint. Erunt eñ per substantiam quidem, sed non erunt per
lam possibilitatem. Nam persequi ultra non poterunt, regno dei nullum facient scandalũ.
Econtra, sanctorum uera et felix erit essentia. Vnde protinus sequitur. L Et in mont
on erit saluatio, ⁊ erit sanctus. ⌋ Mons Syon illa gloriosa est ciuitas HIERVSA
LEM cœlestis, de qua Dauid: Fundamenta (inquit) in montibus sanctis, gloriosa

dicta sunt de te ciuitas dei. In illa Syon erit saluatio, & erit sanctus, ipse uidelicet Chrūs qui est salus & saluator eius. Quomodo erit in ea iste sanctus? Multum bene, multum feliciter quia permanebis in sempiternū particeps naturæ eius q est cōditor siue fundator eius, sicut in psalmo memorato scriptū est. Et homo natus est in ea. Et ipse fundauit eā altissimus. Illā esse saluationis Syon eius incōmutabilitas erit, quia uidelicet & de ipsa ciuitate Syon, siue Hierusalem alibi scriptum est, cuius participatio eius in idipsum, & ipse sanctus dicit. Ego sum q sum. Aduersa nimirū hæc est oppositio, qa gentes sic erunt quasi nō sint: sanctus aūt erit, & saluatio ciuitas eius erit, tali essentia quæ nullis casibus subiacebit, nullū finem habebit. ¶ Et possidebit domus Jacob eos, qui se possederant: & erit domus Jacob ignis, & domus Joseph flamma, & domus Esau stipula, & succendentur in eis, & deuorabunt eos, & non erunt reliquiæ domus Esau, quia dominus locutus est. ¶ Mira inuectione sermo propheticus nomen Esau, qui & Edom, persequitur. Prius contra illū loquebatur, & paulisper cæterarū quoq; pronunciata damnatione gentiū, rursus nunc in illum inuehitur. Malæ nimis memoriæ est in scripturis sanctis hoc nomen Edom plusq̄ aliquius cæterarū gentium. Exempli gratia, in psalmo cū dicit Dauid. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, per Babylonem gentes omnes uolens intelligi, quarum in medio omnes sancti ciues regni dei, dū in corpore uiuunt, tenētur captiui, quid tibi acerbius sonare uidetur, utrū illud quod uniuersaliter de Babylone, an id quod singulariter de Edom cōqueruntur? Denicq; de Babylone siue ad ipsam Babylonē mitior sermo est. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus. Itēq;, Filia Babylonis misera, beatus q retribuet tibi retributionē tuā quā retribuisti nobis. At uero de isto Edom nō ita parce aut suauiter conquæstio deprompta est. Saucius animus dolorē suū acerrimū nō ferēs, suspiriū de profundo suscitat, uocēq; altius i cœlū subleuat ad eū, q solus laborē & dolorē cōsiderat. Memor esto (inquiens) dñe filiorū Edom in die Hierusalē. Acerbius nāq; fertur uulnus, quod à fratre (unde cōsolatio cōtra cæteros sperari debuerat) infligitur. Sic Iacob, quādo illū in persona sua persequebatur germanus suus Edom: sic Ioseph quādo à fratribus suis uenditus est: sic sancti prophetæ & apostoli qñ à cōtribulibus suis Iudęis psecutionē passi & occisi sunt: sic Christiani catholici, qñ ab hæreticis, falsis utiq; fratribus, tribulantur amarius atq; acerbius patiuntur, q̄ cū ab exteris gētibus, cū quibus nullā generis aut professionis habent communionē, infestātur. Hinc est illud. Quoniā si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem utiq;. Et si is qui oderat me, sup me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: Tu uero homo unanimis &c. Nūc ordinē prosequamur. ¶ Et possidebit (inquit) domus Iacob eos q se possederant. Ista possessio nō in bonū intelligitur eoꝝ qui possidētur. Sequitur enī Et erit domus Iacob ignis, & domus Ioseph flāma, & domus Esau stipula, & succēdetur in eis, & deuorabit eos. Malo ergo suo possidebūtur, uidelicet qūo stipulā possident ignis & flāma. Talis possidentiū eminentia potestas iudiciaria est. Denicq; in iudicio persecutores suos fratres falsos cōsumēt sancti omnes, quorū exemplaria prima fuerūt patriarcha Iacob & filius eius Ioseph, in eo q; alter eoꝝ persecutionē passus est ab ipso fratre, qui nomine & re fuit Esau: alter uero à fratribus suis, qui nō quidē nomine, sed & re & imitatione fuerunt Esau. Quomō isti possederūt Iacob, id est, dei seruos: isti inquā, scilicet psecutores, falsi fratres, quoꝝ prima (ut iā dictū est) exemplaria fuerūt, ille Rebeccæ primogenitus Esau, & illi fratres Ioseph: Videlicet crudeli inuasione possederūt eos, suo tēpore Iudæi, & suo tēpore hæretici: Habendo potestatē occidēdi, & de ciuitate in ciuitatē psequēdi eos. Possidebit ergo eos domus Iacob. i. seruorū dei uniuersitas, possessione cōdigna, nō ut eis utant: sed ut illi confundantur, & ad iudicium oris eorum igni perpetuo tradantur. Hoc est enī quod ait: Et erit domus Iacob ignis, & domus Ioseph flamma, & domus Esau stipula: quæ nimirum ualde congrua confirmatio est: Nam quia ignis flammam generat, Iacob qui genera uit, ignis, & Ioseph, qui ab illo generatus est, flamma dicitur, ipse autem Esau, qui in terra radicatus est, secundum infimam partem benedictionis, dicente patre, in pinguedine terræ & in rore cœli desup erit benedictio tua: stipulæ comparatur, cuius uiror omnis pertransiit, & species emarcuit, & ad nihil utilis est, nisi ut tradatur igni. Sicut omnes sancti ueteris testamenti recte dicantur ignis, & omnes sancti noui testamenti, ex quo uenit

Psal. 86.

Psalm. 121. Exo. 3.

Edom nomē pessimum habet in scripturis.

Psal. 136.

Ge. 27. 37.

Hæretici, falsi fratres.

Psal. 54

Dom⁹ Iacob

Gene. 27.

Chrūs

Christus, cuius figurã Ioseph tenuit, recte uocentẽ flãma: nã persecutores eoꝝ, similes Esau
erunt stipula, & succendẽtur in eis: & deuorabunt eos, & non erunt reliquiæ domus Esau,
quia dñs loquutus est. Ob magnũ sententię firmamentũ ita cõclusit, qa dñs loquutus est, ut
subaudias, cuius locutio uel sermo ueritas est: & qđ loquitur, infectũ esse nõ potest, quẽad-
Matt. 24. modũ ait ipse, futurũ prænũcians iudiciũ. Cœlũ & terra transibũt, uerba aũt mea nõ transi-
bunt. Sequitur. ⊥ Et hęreditabunt hi, qui ad austrum montem Esau, ⁊ qui in campe-
stribus ℘hyliſtiim, ⁊ possidebunt regionem Effraim. ⁊ regionẽ Samarię, ⁊ Beni-
amin possidebit Galaad, ⁊ transmigratio exercitus huius filiorũ Israel omnia
Chananęoꝝ usqꝫ ad Sareptham, ⁊ transmigratio exercitus huius Hierusalem,
quę in Bosphoro est possidebit ciuitates Austri. Et ascendent saluatores in mon-
tem Syon, iudicare montem Esau, ⁊ erit domino regnum. ⊥ Cuncta hæc iuxta lit-
eram adimpleta esse, nulla testatur historia, uidelicet ꝙ carnalis Israhel siue Iudæus post hãc pro-
phetiã possederit montẽ Esau, sed nec uel istud uel cætera q̃ sequuntur tanta esse potuerũt
(si tamen unq̃ accidерũt) ut dignatus fuerit spũs sanctus ea prænũciando, propheticam im-
plere tubã toto orbe audiendã. Maxime de eo quod ait, & transmigratio exercitus huius filio-
rũ Israhel possidebit oĩa Chananæoꝝ usqꝫ ad Sareptham, si simplicẽ sequamur literam,
stare nõ potest: quia uidelicet certũ est, ꝙ nunq̃ acciderit, neqꝫ accidere debuerit, ut expo-
uitas decẽ tribuũ, quę tunc imminebat, qua in Assyrios transmigrauerũt, reuocaretur & oc-
mnia Chananæoꝝ possideret. Neqꝫ em̃ contrarius sibi esse poterat spũs propheticus, qui
Osee. 1. isto promitteret qđ in alio denegasset, scilicet in Osee dicẽdo, uoca nomen eius absq; mise-
ricordia, quia nõ addã ultra misereri domui Israhel, sed obliuione obliuiscar eorũ, & domui
Iuda miserebor, id est, filios Iuda de Babylonia captiuitate post annos septuaginta reuocabo.
Sed nec transmigrationẽ Hierusalẽ in Bosphoro usquã fuisse legimus, q̃ regio est mag-
septentrionalis, ut secundũ literã: & transmigratiõ Hierusalẽ, q̃ in Bosphoro est, possidebit
Septem pro- ciuitates Austri. ¶ Cuncta ergo, quia spũalia sunt, spũaliter examinãtes, promissionũ istarũ
missiones. primo numerũ cõsideremus, quia septẽ sunt. Prima est, & hæreditabunt hi qui ad austrũ
montẽ Esau. Secũda, & qui in cãpestribus Phyliſtiim: Tertia, & possidebũt regionẽ Effra-
im, & regionẽ Samariæ: Quarta, & Beniamin possidebit Galaad: Quinta, & transmigratio
exercitus huius filioꝝ Israhel omnia Chananæoꝝ usqꝫ ad Sarepthã: Sexta, & transmigra-
tio Hierusalẽ, quæ in Bosphoro est, possidebit ciuitates austri: Septima, & ascendẽt saluato-
res in montẽ Syon: iudicare montẽ Esau. Istæ septẽ salutares atqꝫ cõsolatoriæ promissiones
laudẽ dñi cõplent, dicendo, & erit dño regnũ. Erant aũt superius totidẽ, id est septẽ dies mi-
seriarũ, cõscriptę aduersus hũc sæpedictũ psecutorẽ fratris Edõ, ubi p̃missio, & nõdesperatio
in die fratris tui: subiũcta est septiformis descriptio diei eius, dicẽdo, in die peregrinationis
eius, in die pegrinatõis, in die angustię, in die ruinę, in die uastitatis, in die tribulatõis eius, q̃
vez descriptio diei taliter cõpleta est, qm̃ iuxta ẽ dies dñi. Igitur quẽadmodũ illic in septe-
naria repetitione diei, id est, tẽporis, quo sancti in hoc mũdo peregrinãtur, uniuersitate inte-
ligimus malorũ quæ patiũtur: ita & hic in istis septẽ promissionibus uniuersitatẽ perpendi-
mus cõsolationũ, quibus à dño inter omnes uel post oẽs pressuras cõsolantur. Et istæ pro-
missiones fiunt aduersus eundẽ Edom, id est, Iudaicũ populũ, interfectorẽ fratris, scilicet do-
mini, & sanctorũ prophetarũ. ¶ Ille nanq; propter causas multiplices, quãuis cõsimiles, no-
citur hic, & Esau, & Phyliſtiim, & Effraim, siue Samaria, et Galaad, et Chanaan: ipsi au-
sancti similiter, propter causas multiplices, id est, gratiaꝝ diuisiones, et habitare ad austrum
dicuntur, et esse in cãpestribus, et nominatur Beniamin, et exercitus filiorũ Israhel et Hie-
rusalẽ, cuius transmigratio fit Bosphoro, et saluatores, quibus pro re nomen suũ cõmu-
cet Iesus Christus, summus et unicus saluator. Dicamus ergo, et hęreditabit (inquit) qui
austrũ mõtem Esau uerus Iacob, id est, supplantator Iudaici populi, qui dicitur Edom ut
Esau, ad austrũ, quẽ sancti spũs grãm intelligimus, habitat: ille aũt in monte se subrigit de-
Roma. 10 iustitiã suã uolens statuere, iustitiæ dei non est subiectus, secundũ similitudinem gemino-
rum illorũ, quorũ alter, uidelicet Iacob, domi cũ Rebecca matre habitabat, quæ sancti spi-
ritus grãm significat: alter uero, scilicet Esau, in montibus et saltibus se exercebat, uir ve-
Gene. 27. nandi, et homo agricola. Quomodo ille cũ matrę habitans, benedictionẽ hæredi-

uit & primogenita fratris: ita Christi discipuli sancti spiritus secuti gratiã hæreditauerũt ablatũ Iudæis regnũ dei, ut facerẽt fructus eius, sicut in euãgelio prędixit eis ipse dñs. ¶ Proinde ad austrũ habitare dicũtur. i. ad meridiẽ, per quẽ sapiæ clara lux intelligit. Sequit: Et qui in cãpestribus Phylistĩm, subaudit, hæreditabũt. Ipsi qui in noie Esau denotãtur, & in mõte superbiæ sunt, uolẽdo iustitiã suã statuere, sicut iam diximus, recte & Phylistĩm dicũtur, p eo q̃ à gratia exciderũt dũ ex operibus legis, & sine fide Christi sese iustificari arbitrant. Phylistĩm nãq; potione cadentes interpretãtur: Dñs em̃ miscuit illis, uidelicet Iudæis, spiritum uertiginis. Dando illis (ut Aplus meminit) spiritũ cõpunctionis, oculos ut non uideãt: & aures ut nõ audiãt, & facta est mensa eor̃ corã ipsis in laqueũ & in retributionẽ & in scandalũ. ¶ Porro in cãpestribus habitantes hi sunt humiles, q̃bus pro humilitatis gratia datus est intellectus ut intelligãt scripturas. & spiritualiter intelligẽdo nõ de sua, sed de dei confidãt iustitia. Isti ex fide iustificati obtinẽt Phylistĩm secundũ mysticã uictoriã Dauid, qui Phylistęum percussit, mittẽdo unũ de quinq; lapidibus in frontẽ eius, per quẽ uidelicet unũ lapidẽ una fides Iesu Christi figurat, in qua sola iustificamur, quæ & in quinq; libris Mosi mystice & figuratiue prædicat. ¶ Et possidebunt (ait) regionẽ Ephraym & regionẽ Samariæ. Ephraym, ex qua tribu Hieroboam scidit Israhel à domo Dauid, & uitulos aureos pro deo colendos instituit. Hoc etiã loco scribar̃ & pharisęor̃ cætus recte intelligat, qui populum aduersus uerũ Dauid Christũ filiũ dei concitauerunt, & mendaciũ suum cõtra ueritatẽ euãgelicæ fidei excogitare nõ destiterũt. Similiter Samaria, quoniã ab eodẽ Hieroboam in peccatũ illud seducta regnũ habuit diuisum, cõtra regnũ Dauiticũ: Diuisum significat à Chro pplm Iudaicũ, sic à senioribus & principibus sacerdotũ seductũ: quo seduxit Samariã ille de tribu Ephraym rex Hieroboam. Regionẽ igitur Ephraym & regionẽ Samariæ possidebũt. i. malitiã tam principum q̃ populi superabũt habẽtes sanctũ consiliũ spiritũ, ad destruẽda cõsilia quæ cõtra dñm cogitauerũt, & eosdem in die iudicij cõdemnabũt. Et Beniamin possidebit Galaad. Galaad mõs ad quẽ septimo die ꝓfectiõis è Charris Iacob ꝓfugus uenit, à q̃ mõte & ciuitas in eo cõdita uocabulũ sortita ẽ. In illa maxime idolatria regnabat Vnde & in Osee scriptũ est Galaad ciuitas operãtiũ idolũ supplãtata sanguine, & quasi fauces uiror̃ latronum. Porro Beniamin interpretat filius dextræ. Igitur Beniamin possidebit Galaad. i. sancti habẽtes spm̃ fortitudinis nõ solũ Iudaicã ꝓfidiã, sed & cũctos idololatras iuste iudicabũt, cõtra q̃s fortiter usq; ad mortẽ certauerũt. Et trãsmigratio exercitus huius filior̃ Israhel oia cha nanæor̃ usq; ad Sareptã. Filij Israhel filij ꝓmissiõis oẽs electi sunt illius prioris pplĩ, quor̃ Israhel patriarcha, q & Iacob scdm carnẽ pater extitit, quor̃ aplĩ fuerũt optimi: Chananæi uero, scdm hoc ipm̃ nomẽ q̃d est Chanaan & interptatur motus eor̃, hi sunt qui moto pede p superbiã ceciderũt, etiã si ex eadẽ carne orti sunt, testãte dño cũ dicit in ꝓpheta: Pater tuus Amorræus & mater tua Cæthea. Amorræus nãq; & Cætheus filij Chanaan fuerũt: Iudęi aũt scdm carnẽ filij Israhel sunt, & tamẽ Iudæo p ꝓphetã illud imporperat. Porro Sarepta oppidũ est Sydonior̃, q & ipsi Chananæi sunt, in uia publica sitũ: ubi quondã uidua pauit Heliã. Cuius uidelicet uiduæ mysteriũ in schola ecclĩæ Chri notũ est, in eo q̃d ait: En colligo duo ligna ut ingrediar & faciã panẽ mihi & filio meo. Itaq; trãsmigratio (inqt) exercitus huius filior̃ Israhel. i. Aplĩ Christi ueraciter filij Israhel, pplm̃ suũ, pplm̃ Iudaicũ se repellentem relinquẽtes, & ad gẽtes trãsmigrãtes, Chananæos q se dicũt Iudæos cõdẽnabũt, & eor̃ iudices erũt: gẽtibus aũt salutẽ administrabũt, ita ut ipleat p eos illd, q̃d in illa uidua Sareptha nata fuit pfiguratũ, sicut & dñs terribiliter innuẽs, ore ꝓprio locutus ẽ. In ueritate dico uobis: multæ uiduæ erãt in diebus Heliæ in Israhel, qñ clausum est cœlũ annis tribus & mensibus sex, & ad nullã illar̃ missus est Helias, nisi in Sareptã Sydonię ad mulierẽ uiduã. Ecce & nũc & usq; ad finẽ seculi Helias, q̃d interptat deus meus. s. dñs Iesus Chrus, apud istã uiduã pascitur & pascit hydriã farinæ eius. i. modicũ scię q̃d per naturã habere poterat gẽtilitas, multiplicãdo p spm̃ sciæ spũalis, & coquẽdo p mysteriũ crucis, cuius sacrm dum meditat, ꝓfecto duo ligna colligit, & uitalẽ de scripturis panẽ facit. ¶ Et trãsmigratio Hierusalẽ, quę in Bosphoro est, possidebit ciuitates austri. Hierusalẽ in scripturis nõ ignotũ est significare ecclesiã quæ est ciuitas cœlestis. Huius nimir̃ maxima portio fuit à uero sole remota in errore gẽtilitatis ante aduẽtũ saluatoris, & idcirco recte intelligitur p trãsmigrationẽ quę in Bosphoro ẽ.

Mat. 21 Ad austrũ habitare

Esa. 19. Rom. 11 Psal. 68 Habitare i cãpestribus.

1. Regũ. 17

Per Ephraym scribæ & phariseor̃ denotantur.

Galaad Gene. 31. Osee. 6.

Beniamin

Filij Israhel, filij ꝓmissiõis, Chananæi

Ezech. 16.

Sarepta 3. Reg. 17.

Lucę. 4

Hierusalẽ in Bosphoro

Bosphorus em̃ (ficut iam ſuperius dictū eſt) regio eſt matris ſeptẽtrionalis: quo tranſmigratio
nem terrenæ Hieruſalẽ fuiſſe abductã nulla ſcriptura meminit: Poſſidebit ergo ciuitates
auſtri. i. meridiei, q̃d nũc uidemus fieri, dũ plenitudinẽ ueri luminis & caloris poſſidẽt, q̃ per
erãt, abſq; notitia dei, obſcuri & frigid: q̃d tale eſt: ac ſi de ſeptẽtrione transferant homines ad
meridiẽ, ciuitates lucidas habitaturi, ꝓpitio deo, qui ſola gratia, & pietate ſua gentes uiſitauit.

Saluatores Apoſtoli. Iaco. 5. ¶ Et aſcendẽt ſaluatores in montẽ Syon, iudicare montẽ Eſau. Saluatores recte dicũtur, hi
per quos̃ miniſteriũ cõuerſi peccatores ſaluãtur, iuxta q̃d Apl̃us Iacobus dicit: Quoniã qui
cõuerti fecerit peccatorẽ ab errore uiæ ſuæ, ſaluabit animã eius à morte. Hoc maxime poſt
Chriſtũ Apl̃i fecerũt, per quos̃ ꝓdicationẽ gentes ab errore uiæ ſuæ cõuerſæ ſunt. Saluato
res igitur ſunt & ipſi aſcendẽt in montẽ Syon, iudicare montẽ Eſau. i. ſedebũt ſup ſedes duo

Matt. 19 decim, iudicãtes duodecim tribus Iſrahel: qui uidelicet carnalis Iſrahel (ut ſæpe diximus) ꝓ
pter hoc ipſum q̃d infidelis & ꝓſecutor eſt fratris, dicitur & eſt Eſau. Illos̃ mons, in quẽ ſe
dent. Syon dr̃, & eminẽtia uirtutũ eſt. Huius aũt Eſau mons ſupbiæ tumor ẽ. Illius expecta
tio iudicij plena timoris eſt. Et erit dño regnũ: dño (inquã) cuius hæc om̃ia dona ſunt, quod
ſancti ſic hæreditabũt, ſic poſſidebũt, ſic iudicabũt. & poſt iudicabũt: & poſt iudicium ſum

Luc. 22. gno æterno mẽſæ eius ꝑticipes erũt, iuxta illud fidele eius ꝓmiſſum: Et ego diſpono uobis
ſicut diſpoſuit mihi pater meus, ut edatis & bibatis ſup menſam meã in regno meo.

ABDIAE LIBRI FINIS.

PROLOGVS RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IONAM PROPHETAM.

Can. 8 ANima quæ Chriſtum quærit, intentionem ſuam cur illũ quærat hac uoce de
promit. Quis mihi det te fratrem meum, ſugentẽ ubera matris meæ, ut inue
am te foris & deoſculer, & iam me nemo deſpiciat? Magnæ em̃ deſpectio
ſibi cõſcia, ſuoq; iudicio multũ deſpicabilis ac deſpecta per hũc ſolũ ſe nobis
& inclytã fieri confidit, ſi talẽ dilectum inuenire, apprehendere, & deoſculari
meruerit: non tantũ intus in ſecreto cõſcientiæ cubiculo: uer̃ etiam foris, id eſt, ita ut ad omi
cos quoq; dilecti illius perueniat, q̃ illum uiderit, q̃ agnouerit, q̃d in eum crediderit, q̃ eum
dilexerit. Deniq; iam tunc deſpicabilis eſſe non poteſt in oculis dei patris, in conſpectu om̃
In ſcripturis & prophetis, deus inuenit. cor̃, uidelicet angelor̃ & hominũ ſanctor̃. ¶ Vbi aũt̃ uel illa quærit, aut quærere debet,
ubi ille inuenitur aut inuenire poteſt, niſi in ſcriptura? maximeq; prophetica, quæ utiq; uer
bum domini eſt? Ibi q̃ritur & inuenitur: quia profecto, qualis ſit ille dilectus, Propheta
Ionas typus ſaluatoris ſtantur. ¶ Et in alĩs quidem citius, in alĩs difficilius inuenitur. In Iona uero quem nunc me
gredi cupimus manifeſtiſſime claret, quod miraculum in illo celebratum fuerit præconium
eius. Ipſe enim ore proprio dixit, & totus orbis audiuit. Sicut fuit Ionas in uentre ceti tribus

Matt. 12. diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.
bus. ¶ Igitur & hunc Prophetam tanto alacrius ingrediamur, quanto clarius atq; pulchrius
in eo Chriſti teſtimonium nouimus: quem in ſcripturis legis & Prophetarum quærere pro
poſitum habemus. Obſecrãtes, ut q̃ typus eſt ſaluatoris, & tribus diebus ac noctibus in ue
tre cæti moratus præfigurauit domini reſurrectionem: nobis quoq; feruorem obtineat fi

Ionas. ctíq; ſpiritus gratiam, ſecundum hoc ipſum nomẽ ſuum, quod eſt Ionas: interpretatur enim
columba. Et quis neſciat ſæpe in ſcripturis per columbam ſancti ſpiritus gratiam ſignificari,

Lucæ. 2 maxime quia ſuper Dominum noſtrum idem ſpiritus ſanctus in ſpecie columbæ apparuit.
Intentio auctoris ¶ Cæterum totum hunc Prophetam ad intelligentiam referre ſaluatoris, quod fugiens, &
nauim aſcendens naulum dederit, quod dormierit: laborioſum, & ut ante nos dictum eſt, la
doris eſt maximi. Veruntamen quanto difficilius, tanto & pulchrius fieri poſſe ſperemus,
cooperante ſecundum beneplacitum ſuum digito dei. Labor attentus ſplendida diſcu
tis myſteria Chriſti proferre tentabit.

FINIS PROLOGI.

Rupert

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IONAM PROPHETAM COMMENTARIORVM, LIBER PRIMVS.

ET factum est verbum domini ad Jonam filium Amathi, dicēs: Surge & vade in Ninuen ciuitatem magnam & prędica in ea, quia ascendit clamor malicię eius coram me. Mirentur fortasse grammatici quod per coniunctionem sic incipit: Et factum est uerbum dñi, cum de litera nihil præcesserit. Nos autem si causam attendimus, cur Ionas ad gentes missus sit prædicare illis, non miramur. Nam non solum bene: uerumetiam mirabiliter & grauissime sonat auribus nostris initium huiusmodi. ¶ Quæ ēm causa extitit? Illa nimirū: quia filij Israhel, pphetas dñi non audierunt. Tot, pphetæ missi sunt, tot mirabilia facta sunt, toties prænunciata est illis captiuitas propter multitudinem peccatorū, nec unq̄ pœnitentiā egerunt. Neq; ēm saltē unius regis tpe uitulos aureos colere cessauerunt, & ne unus quidem ex oībus regibus decem tribuum recessit à peccatis Hieroboam qui peccare fecit Israhel. Vt de cæteris taceam, Helias missus in sermone & spiritu domini mira multa fecit, & nequaq̄ effecit ut relinquerent uituli illi, licet propter signa tandē hoc obtinuerit ut sciret ppls q̄ Baal nō eēt deus, clamaretq̄: Dñs ipse est deus, dñs ipse est deus. Successit illi discipulus Heliseus qui & pro hac intentione ut populum reuocaret plura q̄ ille fecerat uolens signa facere. Obsecro (inquit) ut fiat spiritus tuus duplex in me, factumq̄ est qđ petiuit: Nam si rite numeres, Helias quidem octo, Heliseus uero sedecim signa fecit: & hoc duplum fuit. Post hæc mortuus ē & sicut ante mortem ita & post mortem eius uitulorū cultus in Israhel perseuerauit. Mirabatur autem dominus, & tedebat eum super Israhel, sciens quòd si ad gentes mitteret, multo faciliores ad credendū eas inueniret. Vnde ad quendam illorū taliter locutus est: Fili hominis uade ad domū Israhel, & loqueris uerba mea ad eos. Non ēm ad ppl'm profundi sermonis & difficilis linguæ tu mitteris ad domū Israhel, neq; ad populos multos, & profundi sermonis & ignotæ linguæ, quorū nō possis audire sermones; & si ad illos mitterem te ipsi audirent te: Domus autem Israhel nolunt audire te, quia nolunt audire me. Experimēto illud comprobari decebat, quod taliter dominus in uituperationē Israhelis gentes de facilitate audiendi & credendi præferebat. Ad huius experimenti ministerium electus est hic Ionas, cuius post mortem Heliseī, taliter scriptura libri Regum mentionem fecit. Ipse uidelicet Hieroboam filius Ioas filij Iehu regis Israhel restituit terminos Israhel ab introitu Hemath usq̄ ad mare solitudinis, iuxta sermonem domini dei Israhel, quem locutus est per seruum suum Ionam filium Amathi prophetam. Igitur dum per coniunctionem incipit, dicendo: Et factum est uerbum dñi ad Ionam: ad ea nos mittit quæ iam diximus: ut sit sensus: Filij Israhel non audierunt quæ præceperat dominus, mittens ad eos in manu seruorū suorū Prophetarū, sed indurauerunt ceruicem suam, & tradiderunt se ut facerent malum coram domino & irritarent eum, & idcirco factum est uerbum domini ad Ionam. Surge (inquiēs) & uade in Niniuen ciuitatem magnam, & prædica in ea, quatenus in comparatione gentium damnabilis Israhel amplius ostenderetur. Et idcirco iudicium domini tradentis uel tradituri illos in captiuitatem irreprehensibile comprobaretur Niniuitis pœnitentiam agentibus, filijs aūt Israhel in ipœnitentia persistentibus. ¶ Hic Ionas dicitur filius Amathi. i. ueritatis. Tradunt ēm Hebræi hunc esse filium uiduæ Sareptanæ, quem Helias Propheta mortuū suscitauit, matre postea dicēte ad eum. Nunc cognoui quoniam uir dei es tu, & uerbum domini in ore tuo uerum est. Et ob hanc causam etiam ipsum puerū sic uocatum filium Amathi. Amathi ēm in nostram linguā ueritatem sonat. Et ex eo quod uerū Helias locutus est, ille qui suscitatus ē filius esse dicitur ueritatis. ¶ Porro q̄ ait dominus: Quia ascendit clamor malitiæ eius corā me, hoc ipm ē qđ in Genesi dr: Clamor Sodomæ & Gomorrhæ multiplicatus ē. Et ad Cayn Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. ¶ Nūc iā qm̄ Ionas iste missus ad Niniuen typus est saluatoris mittendi ad gentes, dicendum est, quādo ubi uel quomodo factum sit ad eum uerbum dñi, qui utiq̄ ipse secundum diuinitatem uocatur & est uerbum dñi. Si quæris ubi, nimirum ad fluēta Iordanis. Si quęris quādo, uidelicet prædicante Iohāne, & baptizāte baptis-

Cur a coniunctiōe incipiat

Propter duritiam Israhelis Ionas ad gentes missus. 3. Regū. 12.

3. Re. 17. & 18

4. Reg. 2.

Ezech. 3.

4. Reg. 14

Ionas filius Amathi. 3. Reg. 17

Gene. 18

Gene. 4

Verbum quō ad Christum factum sit

Mat. 3

baptismũ pœnitentiæ. Si quæris qũo, utiq; apertis cœlis, & descendente in eum spiritu san-
sancto in specie colũbæ simulq; personante uoce patris. Hic est filius meus dilectus in quo
mihi bene cõplacuit. Tunc (inq̃) & taliter factũ est ad eũ uerbũ dñi, quẽadmodũ & ipse ore
Lucę. 4. ꝓprio cõfirmauit Veniẽs qppe Nazareth ubi erat nutritus ĩtrauit scdm cõsuetudinẽ suã die
sabbati in synagogam, & surrexit legere, & traditus est illi liber Esaiæ prophetæ. Et ut reuol-
uit librum, inuenit locum ubi erat scriptum. Spũs dñi super me, propter quod unxit me, euã-
gelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, prædicare annum domini ac-
ceptum: & hæc scriptura (inquit) hodie impleta est in auribus uestris. Vnde ꝙ spiritus sanc-
tus super eum in specie columbæ descendit: pulchre ipso quoq; nomine figurauit eum Io-
nas: Interpretatur enim columba (ut iam dictum est) interpretatur etiam dolens. Quæ nimi-
Esa. 53. rum interpretatio & ipsa nihilominus ad mysterium pertinet: quia ipse est quem Esaias usq;
dolorꝝ prænuntiauit, & scientem infirmitatem: subiungẽs: Veræ languores nostros ipse tu-
Matth. 4. lit, & dolores nostros ipse portauit. Ab ipso baptismo pœnitentiæ quem susceperat ieiunij
Christus & si ad gẽtes mittebatur uoluit tamen primum Iudæis annuntiare euangelium. ingrediens, & deinde p̃dicando & ꝑsecutiões sustinendo pœnitentiam continuans, & ꝑ no-
bis dolens, & dolores nostros usq; ad patibulum crucis portans. ¶ Nunquid autẽ nesciebat,
quibus pauperibus euangelizare, quibus captiuis remissionẽ mitteretur p̃dicare? Nunqd ne-
scire poterat quod ad gentes pertineret suæ prædicationis officium, quod scire & prænũtia-
re Prophetæ potuerint? & nouissimus ille Symeon, qui dixit eum salutare domini paratum
ante faciem omnium populorꝝ. Lumen ad reuelationem gentium. Attamen ad gentes nũc
Lucæ. 2 ire noluit imo & discipulos ne irent, prohibuit: dicens: In uiam gentium ne abieritis. Et ma-
Mat. 10 lieri Chananeæ clamanti post se non cito respondit: sed tantũmodo Iudæis prædicauit: ex e-
Matth. 15 cepto quod in Samaria duos dies mansit. Sequitur ergo. ⌊ Et surrexit Jonas vt fugeret
Iohã. 4. in Tharsis a facie domini ⌋ Dure quidem sonat, neq; saluatori conuenire uidetur quod
Fuga Ionę pia & placens deo dicitur, ut fugeret Ionas à facie domini: Sed si fugientis intentionem consideres nec in ipsa
Propheta ualde est fuga reprehensibilis, quia non eam infidelitas sed pietas fecit. Condole-
bat enim pio affectu, suæ, id est, Hebrææ genti, eo quod in condemnationem eius mitteretur
tur ad prædicandum Niniuitis, ut in comparatione Israhelis iustificarent Assyrij: & in com-
paratione Assyriorꝝ condemnatus Israhel perpetuæ traderetur captiuitati. Non gentiũ sa-
lutem oderat. sed suæ gentis damnationem timebat, atq; idcirco fugiens non multum Deo
displicebat, imò ꝓpter pietatis magnitudinẽ ualde cõplacebat. Magis displicere potuisset, si
Exo. 32. non doleret, sicut Moses non displicuit, dicendo: Aut dimitte eis hanc noxiam, aut si nõ fa-
Roma. 9. cis, dele me de libro quem scripsisti. Nec Apostolus optando esse anathema à Christo pro
fratribus suis: sic & iste taliter fugiendo non displicuit, quod maxime rerum exitus compro-
bauit. Quis enim omnium prophetarum tanto glorificatus est miraculo, tam mirabili Chri-
sti mortem atq; resurrectionem præsignauit exemplo? Igitur quod illis non ualde uituperabi-
liter fecit fugiendo à facie domini: Christum dominum laudabiliter fecisse aliquo modo
res manifesta innuit. Nam hic non quidem per inobedientiam unq̃ fugit, sed pietatis affectũ
condemnationẽ suæ gẽtis ad tp̃s refugit. Testes sunt illæ lachrymæ quas fudit, uidens ciuita-
Luc. 9 tem & flens super illam, atq; dicens: Quia si cognouisses & tu, &c. Testis (inquã) ille est fle-
tus, q̃ ueraciter iudicium diuinitatis quod suæ genti imminebat, refugere uoluisset humani-
Chr̃s ex duabus naturis, duas etiã habuit uoluntates. tatis affectu. ¶ Nouit enim & nosse debet Christiana fides, quod in uno eodemq; Christo
sicut duæ sunt naturæ, altera diuinitatis, altera humanitatis: ita & duæ erant uoluntates sui
operationes. Voluntas diuinitatis erat relinquere Iudęam, & tradere Hierusalem in manus
hostium. Voluntas erat humanitatis ut liberaretur sua gens uel ciuitas Hierusalem, & tam
miserabile nõ pateretur excidiũ. Illa iusta, hæc uolũtas erat pia. Porro diuinitatis uoluntas
præcedere, humanitatis autem subsequi conueniebat. Obedienter ergo concedens, cum di-
Matth. 26. xisset: Mi pater si possibile est transeat à me calix iste, nolens gentem suã propter mortis suæ
scelus interire, subiunxit protinus. Veruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu. Et iterum: Pa-
Tharsis mare & generalr ter mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat uoluntas tua. ¶ Igitur Ionas iussus
prædicare in Niniue, fugit in Tharsis, id est, in mare Tharsis. Nanq; generaliter mare dici-
Psal. 47 tur, ut illic: In spiritu uehementi conteres naues Tharsis. Christus autem ad hoc natus, &
cum Deus esset homo factus, ut esset ipse expectatio gentium, & saluator eorum, Iudæus
fuit

fluctibus se tradidit, qui propter crebras seditionum tempestates, amplius q̃ ulla gens mari similes poterant reputari. Neuter eorꝝ. s. nec̃ Ionas, nec̃ Christus salutem gentibus inuidit, sed utrec̃ gentis suæ condemnationem imminere condoluit. ¶ Et descendit in Ioppen, & inuenit nauim euntem in Tharsis, & dedit naulum eius, & descendit in eam, vt iret cum eis in Tharsis a facie domini. ¶ Ioppen portum esse Iudææ in Regũ quoc̃ & Paralipomenon libris legimus: ad quem Hyram rex Tyri ligna de Libano ratibus transferebat quæ Hierusalẽ terrestri itinere peruehierent. Iuxta regionis naturã, de mõtanis & arduis ad Ioppen & cãpestria ueniens, recte descendisse dicitur: & notanda fugitiui & timidi festinatio. Non locum fugæ otiose eligit, nec̃ eũ ad certũ fugere cupiebat locũ, sed primã arripit occasionẽ nauigãdi quolibet ire festinãs. Scdm hanc similitudinẽ dñs noster synagogam introiẽs quondã speciosam. Hoc eñ nomen Ioppe interp̃tatur speciosa, nauim sibi. i. euãgelicæ prædicatõis schola instituit. Illius nauiculæ remiges duodecim Apli fuerũt, quibus & dedit naulũ. i. dona gratiarꝝ. s. uirtutẽ & potestatẽ sup oñia dæmonia, & ut lãguores curarẽt: ꝓmisitc̃ regnũ cœlorꝝ, ut ingressi mare. i. inquietũ ppl'm Iudæorꝝ, per ciuitates & castella circũeundo, & euãgelizãdo fortiter remigarẽt. Illud quoc̃ ad hoc mysteriũ pulchre alludit, qđ plerosc̃ illorꝝ qbus eiusmodi naulũ dedit de puppibus uocauit. Erãt eñ piscatores, & ad hoc uocauit eos, ut mutato remigio de piscatoribus pisciũ faceret piscatores hoim. Igitur passibilis adhuc & infirma caro nondũ fortiter obediebat: quia uoluntatẽ diuinitatis de repellenda Iudæa gentibusc̃ assumendis exequi tardabat: & sicut iam dictũ est, super ciuitatẽ ruituram flebat. Sed didicit (ait Apostolus) ex his quæ passus est obedientiã. Nam ꝑ passionẽ cõsummatus, talis effectus est, ut fortiter obediret: nullũc̃ iam dolorẽ siue cõpassionem extũc; nisi solis pœnitẽtibus impendere põt: qppe cum ante passionẽ suã super impœnitentes fleuerit, nunc impios in iferno ardẽtes siccis oculis uidet. Qualia pati, uel qualiter ex his quæ pateret obedientiã discere haberet, præsens mystice præsignauit historia. ¶ Dominus aũt misit ventũ magnũ in mare, & facta est tẽpestas magna in mari, & nauis periclitabaꝫ conteri. Et timuerũt nautę & clamauerũt ad deũ, & miserũt vasa quę erãt in naui in mare, vt alleuiaretur ab eis. Et Ionas descẽdit ad interiora nauis, & dormiebat sopore graui. ¶ Quantũ ad historiam, & oñipotentia dñi, quo aduersante nihil securum est, & nautarꝝ timiditas, & prophetæ magnanimitas describitur: q̃ non tempestate nõ periculis conturbatur, eundem & in tranquillo & imminente naufragio animũ gerens. Denicq alĩ clamant ad deos suos, uasa proñciunt, nititur unusquisc̃ quod potest, iste tam quietus est & securus animic̃ tranquilli, ut ad nauis interiora descendens, somno placido perfruatur. Veruntamen quod dormit, non securitatis est sed mœroris. Nam & Apostolos legimus in passione domini præ tristitiæ magnitudine somno fuisse depressos. ¶ Porro iuxta cę ptum mysterium turbatio maris siue magnitudo tempestatis, & periclitatio maris, Iudaicæ sunt seditiones & persecutiones, & uniuersæ domini passiones. Timor nautarum, timor est Apostolorum: & dormitio Ionæ, magna est tranquillitas diuinæ in Christo patientiæ, qua semetipsam continens fortitudo maiestatis, humanitatem suam suosc̃ discipulos periculis eximere distulit. Quod ut amplius perpendere delectet, simul ad memoriam reuocandum est: quia ipse Dominus Deus noster in sua persona quodam tempore nauiculam ascendit, & secuti sunt eum discipuli eius, & motus magnus factus est in mari, & timuerunt discipuli, ipse uero dormiebat. Et hic & illic motus maris uim persecutionis, & dormitio taciturnitatem patientiæ eius significauit: quam non ferentes, in nostra tribulatione dicimus: Exurge, quare obdormis Domine. Alibi quoc̃ cum itidem nauicula iactaretur fluctibus: legimus eum ad discipulos uenisse ambulando supra mare: quo miraculo significabat, quod potenter superaret easdem passiones suas. Nunc rem secundum ordinem literę persequamur. ¶ Dominus (inquit) misit uentum magnum in mare, & facta est tempestas magna in mari. Quis ille uentus fuit qui turbas Iudæorum quasi mare turbauit, nisi spiritus seductionis, q̃ illos in odium Domini nostri concitauit? Ille intus eos perflauit, ut aduersus eum fremerẽt, & semetipsos seditõibus turbarent. Sed quomodo eiusmodi uentum dominus misit? Iusto uidelicet iudicio: quia suo illos sancto spiritui semper restitisse cognouit. Nonne propter eãdem causam ad decipiendum Achab regem Israhel misit spiritum mendacij? Dixit enim:

Ioppe 3. Regũ. 2. 2. Para. 2.

Lucę. 9.

Luęæ. 5 Heb. 5.

Somnus Ionę ex magno mœrore obrepsit. Matth. 26.

Mat. 8

Psal. 43. Mat. 14.

Vētus in mari.

3.Reg.22 Quis decipiet Achab regem Israhel, ut ascendat in Ramoth Galaad? Et dixit unus uerba
huiusce modi, & alius aliter. Egressus est igitur spiritus, & stetit coram domino, & ait: Ego
decipiam illum. Cui locutus est dominus. In quo? & ille ait: Egrediar, & ero spiritus mendax
in ore omnium Prophetarū eius. Et dixit dñs: Decipies & prævalebis. Egredere & fac ita.
Quomodo tunc misit spiritum mendacij ad decipiendum illum, qui cum uxore sua Iezabel occiderat prophetas domini, sic spiritum malum misit quo concitarētur Iudæi. Sicut ma-
Quæstio re uento solet moueri ut aduersus dominum fremerent, & mensuram patrum suorū implerent: dicit aliquis. ¶ Ergo ne Iudæos dominus tam malos esse fecit, aut tam malos esse uoluit
Solutio. ut occiderent Christum filium dei? Non utiq; malos illos fecit, aut malos esse uoluit, sed cū
mali essent, facultatē malitiæ complendæ illis permisit. Sic & de Pharaone oportet intelligi.
Exo.7. Non enim illum Deus malum esse fecit, sed cum malus esset in regem illum excitauit, ut in
ipso ostenderet fortitudinem suam, id est, ut de nota persona daret exemplum quàm bene
posset deijcere hominum superbiam. Itaque sicut quærenti: Cur Deus Pharaonem cum esset malus excitauerit in Regem, recte respondetur. Idcirco ut in ipso ostenderet fortitudinē
suam. Ita quærenti: Cur Iudæos cum essent mali permiserit hīe potestatē occidēdi Chri-
recte respondetur, ut in illorū scelere terminaret iram suam ulciscendo super genus humanum in Christo, in quo posuerat iniquitates omniū nostrū. Igitur uentus magnus quem mi-
Esa.53 sit dominus in illud mare, id est, in illum populū amarum & profundæ malitiæ ille immundus spiritus est, de quo ait Christus eodem loco ubi tentantibus & signum quærentibus re-
Luc.jj spondens non esse signum illis dandum, nisi signum huius Ionæ: hęc interlocutus ē. Cùm immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa quærens requiem, & non in-
ueniens, dicit: Reuertar in domū meam unde exiui. Exierat enim de populo illo, quando in
Exo.jo. monte Synai legem accepit: reuersus est in eum, quando uidens filiū Dei dæmonia ejicien-
Matth.jz tem blasphemauit, dicens: In Beelzebub principe dæmoniorū ejcit dæmonia. Idcirco tunc
dixit: Cū immundus spiritus exierit ab homine & cætera. Illa reuersio dicentis: Reuertar in
domū meam unde exiui: Talis missio fuit domini, qualis loco uel tēpore supra memorato
3.Reg.22 quando spiritui mendacij dicenti: Ego decipiā Achab sic, & sic ipse respondit. Decipies &
prævalebis. Egredere & fac ita. Eodē (inquā) modo dicenti: Reuertar in domū meam unde
exiui, & faciā nouissima illius peiora prioribus: dixerit iustus iudex Dñs. Reuerteris & prævalebis: siue, Reuertere & fac ita. Nam eo quod ueritatē carnis non receperūt ut salui fierēt,
idcirco misit in mare illud uentū eiusmodi: idcirco misit & mittet illis Deus operationē er-
Romā.1. roris (ut Apostolus ait) ut credant mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt ueri-
tati, sed consenserunt iniquitati. ¶ Et facta est (inquit) tēpestas magna in mari, & nauis periclitabatur conteri. Propter nauigationē Ionæ facta est in mari tempestas magna. Propter præ-
Tēpestas magna in mari. dicationē Christi facta est in populo Iudæorū commotio magna. Hinc est accusatio illa tan-
Lucę.23 multuantiū atq; dicentium. Commouit populum docens per uniuersam Iudæā, incipiens a Galilæa usq; huc. Nauis periclitabatur conteri, & nautæ timuerunt. Euangelica doctrina &
contradicentibus & blasphęmantibus sæpe impetita est & Apostoli in timore fuerunt. Et
illi quidē Deum uerū adhuc nescientes, ad Deum suū clamauerunt: Apostoli autē in ipsa pe-
riclitatione inter blasphęmias Iudæorū Christū filiū Dei confessi sunt. Et interim idem nau-
tæ mittebant uasa quæ erant in naui in mare, ut alleuiare fab eis, id est, omnia quæ in hoc fecu-
Lucæ.jo lo haberi possunt uel concupiscibilia sunt, negligebant, contēnebant atq; abijciebant: ut ma-
gis essent liberi atq; expediti secundū consilium dicentis: Nolite portare sacculū, neque pe-
ram, neque calciamenta, neque duas tunicas habeatis. At ipse dormiebat, quia cū esset om-
Dormire sopore graui potens, suā omnipotentiā continebat, neque Iudaicæ tēpestatis ulciscebatur iniurias. Sopi-
tur ergo. ¶ Et Ionas descēdit ad interiora nauis, & dormiebat sopore graui. Quomodo est
in tanta inquietudine quietus dormire potuisset, nisi quia in figura contingebat illi, & dū na-
tu agebatur ut dormiret? Deniq; futurū erat (ut sicut iam dictū est) inter tempestates Iudaicas Dominus noster cum esset fortissimus Deus ualde patienter sese haberet, quod dormire quodamodo est. Ille sopor recte dicitur grauis, quia nimirum graue fuit Apostolis grauē est & nobis, illum qui custos Israhel est dormire in aduersis, dum tam blasphemias illatas nomini suo, q̄ pressuras, quas in hoc mundo habent eius, non citius compescit. ¶ Et accitus

ad eum gubernator, ⁊ dixit ei: Quid tu sopore deprimeris? Surge, inuoca deum tuum, si forte recogitet deus de nobis, ⁊ non pereamus. ⌋ Gubernator ut naturale est unumquemq; in suo periculo de alio plus sperare, cum deberet uectores timidos consolari, cernens discriminis magnitudinem excitat dormientem, & arguit improuidæ securitatis, commonetq; ut ipse quoque pro uirili portione deprecetur Deum suũ. Hic Petri Apostoli typus est. Ille em̃ dicente Dño: Quem dicunt homines esse filiũ hominis? Itemq;: Vos autẽ quẽ me esse dicitis? Respondens ante cæteros, uel primus inter cæteros. Tu es (inquit) Christus filius Dei uiui. Et pro hoc merito sic inter cæteros Apostolos in ecclesia, quomodo inter cæteros nautas gubernator, siue proreta præeminet in nauicula. At ille talis designatus à Domino dicente: Beatus es Symon Bariona, & cætera. Cum protinus idem dominus cœpisset ostendere discipulis suis: quia oporteret eum ire Hierosolymam, & multa pati à senioribus, & scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & die tertia resurgere: assumens eum cœpit increpare illum, dicens: Absit à te Domine propitius esto tibi, non erit tibi hoc Hæc nimirum dicens: quasi gubernator Ionam cur dormiret, increpabat: quia Dominum pati prohibebat, suadens ut sua potius uirtute tanquam uigilans uerteretur: utpote Dei filius potens & fortissimus. Sequitur. ⌊ Et dixit vir ad Collegam suum: Venite, ⁊ mittamus sortes, vt sciamus, quare hoc malum sit nobis, et miserunt sortes, et cecidit sors super Ionam ⌋ Nouerant illi naturam maris, & tanto tempore nauigantes, sciebant tempestatem uentorumq; rationes. Et utique si solitos, & quos aliquando experti fuerant, fluctus uidissent consurgere, non cũ sorte aut horẽ naufragij quærerent, & per rem incertam certum cuperent deuitare discrimen. Nec statim debemus sub hoc exemplo sortibus credere, uel illud de Actibus Apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte Matthias in Apostolatum eligitur, cum priuilegia singulorum non possint legem facere communem. ¶ At uero iuxta cœptam tropologiam, quotiens aduersus CHRISTI nauiculam Christiq; discipulos, mundanorum consurgit tempestas fluctuum, talis sors & taliter mittenda est, ut sciat unusquisque cuius causa malũ illud sit, uel quæ sibi causa sit patiendi Potest em̃ esse ut in persecutione Christiani nominis non tam ipse CHRISTVS quàm aliud quid in intentione uel conscientia repositum sit. Propter quod patiatur homo qui Christianus dicitur, & undantibus fluctuet aduersis. Quod si ita non esset, nequaquàm Paulus diceret. Et si tradidero corpus meum ut ardeat, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Potest etiam euenire ut in CHRISTVM credens, quis pro suo malefacto patiat quid ab infideli. Hinc Petrus ait: Melius est benefacientes si uelit uoluntas Dei pati quàm malefacientes. Item: Nemo uestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Beata illa conscientia, in qua testimonium habet quis quod patiatur ut Christianus: quòd patiendi uel passionis causa sit ei CHRISTVS. Tunc reuera cadit sors super CHRISTVM, sicut ceci dit super Ionam, quòd ipse seuientium esset causa fluctuum. Talem conscientiam sancti habebant Apostoli inter Iudæos procellosos. Exempli causa: Quando dixit Thomas ad condiscipulos: Eamus, & nos moriemur cum illo. ⌊ Et dixerunt ad eum: Indica nobis, cuius causa malum istud nobis sit. Quod est opus tuum? quę terra tua? et quo vadis? vel ex quo populo es tu? ⌋ Notanda breuitas, quæ apud insignem Poetam placere solet uerbis istis. Iuuenes, quæ causa subegit Ignotas tentare uias? quo tenditis? inquit. Qui genus? unde domo, pacem ne huc fertis an arma? Interrogatur persona, regio, iter, ciuitas, ut ex his cognoscere, & causa discriminis. Indica (inquiunt) nobis, cuius causa malum istud sit? quid operis agis? De qua terra? de quo populo proficiscaris, quo abire festines? ¶ Porro Dominum nostrum non solum sui nautæ, id est, Apostoli sui secretis percunctationibus sciscitabantur, ut scirent: uerumetiam publicis tumultibus aduersarij eius eadem percunctati sunt, ut uiderent quis esset, quid operis ageret, unde esset, quo tenderet. Cum enim diceret eis: Si non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato uestro: Dicebãt ei: Tu quis es? item cũ diceret. Adhuc modicũ tp̃s uobiscũ sum, & uado ad eũ q misit me. Quęretis me & nõ inuenietis, & ubi sum ego uos nõ potestis uenire. Dixerũt ad semetip̃os. Quo hic iturus ẽ, qa nõ inueniemus eum.

Gubernator Petri typum gerit

Matth. 10.

Mat. 16.

Sortibus non credendum. Act. j.

Sors quando & q̃liter mittenda Christianis.

j. Cor. j3

j. Petr. 3

j Pet. 4

Lucæ. ij.

Chr̃us de oĩbus illis, de q̃bus & Ionas interrogatus est

Iohan. 8

Iohan. 7

Nunquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes? Sed & genus eius proter
Iohã.7. ue quæfierunt, cum eo dicente: Et testimonium perhibet de me qui misit me pater, dixerũt:
Vbi est pater tuus? Nihilominus quæsierunt. Quod esset opus eius cum eo dicẽte: Hoc est,
Ioh.6 opus dei ut credatis in eum quem misit ille, dixerunt Quod ergo tu facis signũ, ut uideamus
Ioh.19. & credamus tibi? quid operaris? Sed & Pilatus audito sermone dicentiũ: Nos legem habe
mus, & secundum legem debet mori, quia filium dei se fecit. Ingressus prætoriũ iterũ dixit
ad eum: Vnde es tu? Attamẽ ante interrogauerat & audierat quod de Herodis potestate
homo Galilæus esset. Si ergo illi, quos mystice per tumentes maris fluctus intelligimus, in
terrogauerunt eum quis esset, qđ opus eius, quæ terra eius, quo iret, uel quo iturus esset: qui
Mar.4. tomagis hæc interrogasse constat Apostolos familiares & collaborantes illi in remigio fue
nauigatõe euangeliũ, qbus, ut euãgeliũ refert, seorsum loquebaꝫ de regno dei. Seqtur ergo
Hebręi apti⁹ nomen hic q̃ Iudęi aut Isra helis. L Et dixit ad eos: Hebræus ego sum. ⁊ dñm deũ ego timeo, qui fecit mare ⁊ aridã.
Multum quippe ad mysteriũ pertinet, quod non dixit: Iudæus aut Israhelita sum ego, quæ
nomina. s. Iudæi & Israhelitæ discordia diuiserat, quæ per Hieroboam scindentem decem
3.Regũ.12. tribus à domo Dauid acciderat, sed dixit: Hebræus ego sum. Hebræus nãq; transitor inter
pretatur. Et hoc nomen ualde Christo congruit, qui nõ uenit in hunc mundũ ad manendũ,
Iohan.6 siue ad regnandũ, sed ad pertranseundũ tanq̃ uiator, nõ habens hic manentem ciuitatem aut
Iohan.18 regnũ ut transiret, & ttanseundo salutis opus ministraret, quẽadmodũ de semetipso tanq̃ de
Esa.35. alio dicit, & transiens ministrabit illis. Et euangelista: Sciens (inquit) quia uenit hora eius, ut
Lucæ.12 transeat ex hoc mundo ad patrem. ¶ Et deinde dicit: Et dñm deum cœli timeo, nihilominus
Iohan.13 hũanitati eius cõgruit, qa ipse ẽ de q̃ Propheta prædixit. Et replebit eum spũs timoris dñi.
Chſi timor, humilitas. Vere timore sancto timoratus & reuerentissimus extitit, timore qui & uere humilitas debet
Esa.11 dici & æstimari. Huius timoris. i. humilitatis magisterium profitetur ipse dicendo: Discite a
Matth.11. quia mitis sum & humilis corde. ¶ Simul notandum in Propheta, quod non dixerit: Et do
Fugere dominum, & a facie dñi differunt. minum deum cœli ego fugio, sed ego timeo. Licet enim fugeret à facie domini, nequaq̃ tã
men deum fugit aut fugere uoluit. Aliud nanq; est fugere dominum, aut fugere à facie do
mini. Semper malum est uelle fugere dñm, & eoꝛ est maxime, qui illum oderunt, licet effu
Psal.20 gere non possint sicut scriptum est: Dextera tua inueniat omes qui te oderunt fugere autem
à facie domini, id est, refugere sententiam, uel tremendum propositum dei, potest interdum
qui deum diligit, quemadmodum iste, q refugiebat administrare prophetale officium ad eõ
demnationem suæ gẽtis. Quò autem pertinuit tali in articulo dicere, qui fecit mare & aridã
præsertim illum qui à facie dñi fugiens, ierat in mare, relinquens aridam? nisi ut ostenderet se
certã scđm rationem de omipotentia creatoris habere fidem uel sententiam, q̃uis scđm car
nis affectũ fugitans declinare tentasset impendentẽ suæ gẽti pro meritis iram? Sic & dñs no
ster sine dubio rõnalem habens aiam scđm ipsam rõnẽ, sciebat insitæ sibi diuitatis iustã eẽ, sen
tentiã quę saluari gentes, & derelinqui censebat Iudæã, q̃uis per humanitatis affectũ gentes
differens æmularetur Iudæã, ita ut fleret super eã. Et ille quidẽ fluctibus circũdatus, & illa tẽ
Heb.5 pestate correptus: dñm deum (inqt) ego timeo: ipse aũt Christus ex his quæ patiebat, discẽ
Iohan.14 obedientiã, sicut mandatũ dedit mihi pater (inquit) ita facio, subiungens protinus: surgite eã
mus, q̃d idem erat ac si diceret (utpote cœlestibus semp mysteriis intentus) qm̃ sic est uolun
tas patris, Iudæa relicta ad gẽtes trãseamus. L Et timuerunt uiri timore magno, ⁊ dixe
runt ad eũ: Quid hoc fecisti? Cognouerant eñ quod a facie dumini fugeret, quia ip
dicauerat eis Jonas. Hystoriæ ordo præposterus est: Quia enim poterat dici, nulla ca
sa timoris fuit, ex eo quod quod eis confessus est, dicens: Hebræus ego sum, & Dominum
Deum cœli ego timeo, qui fecit mare & aridam, statim quod idcirco timuerunt: quia indi
cauerat eis se dñi fugere cõspectum, & eius nõ fecisse præcepta causantur & dicunt: Quia
hoc fecisti? Id est, si times Dominum, cur fugis? Si tantæ prædicas potentiæ quem cõ
Matth.10. quomodo putas te eum posse euadere? Sic & Apostoli Christi non ex hoc timere habe
bant, quia dicebat: Quis nam ipse esset, nisi etiam dixisset eis: quod uenisset dare animam suã
am redemptionem pro multis, quasi qui fugisset à facie Domini: quod ipse quidem in sua
persona, nunquam (ut superius iam dictum est) inobedienter fecit: sed fecerunt illi, quorum
ipse super se peccata tulit, propter quos oportebat eum pati uel mori. Cum enim audisset
Adam

Adam & uxor eius uocem dñi dei deambulantis in paradiſo ad auram poſt meridiē abſconderunt ſe à facie domini dei in medio ligni paradiſi. In Adam (inquit) Apoſtolus omnes peccauerunt, & idcirco recte dicas: quia omnes in eodem à facie domini ſe abſconderunt: Chriſtus autem non quidem in anima peccauit, aut ſeſe abſcondit, ſed eorum qui in illo peccauerunt, & in illo ſeſe abſconderunt à facie domini, ſuper ſe, ut iam dictum eſt, peccata tulit. Hoc Apoſtolis ſuis indicauit, quod oporteret ipſum mori, & animam ſuam dare redēptionem pro illis, & idcirco timuerunt, tam propter ſemetipſos, q̄ propter eum, quia cum eſſent adhuc infirmi, nō erant ad moriendum pro illo parati. Sequitur ergo. ¶ Et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi, ꝛ ceſſabit mare a nobis? Quia mare ibat ꝛ intumeſcebat. Et dixit ad eos: Tollite me, ꝛ mittite me i mare, ꝛ ceſſabit mare a vobis. Scio enim, quia propter me tempeſtas hęc grandis eſt ſuper vos. Et remigabāt viri vt reuerterentur ad aridam ꝛ non valebant, quia mare ibat ꝛ intumeſcebat ſup eos. ¶ Secundum hanc enim ſimilitudinem nautaræ, ſic timentium & talia dicentium, quis non uideat, pios egiſſe aut dixiſſe Apoſtolos, quando mare ibat & intumeſcebat ſuper eos, id eſt, quando turba impacabiliter ſeditioſa dominum quærens circundabat illos? Videntes enim ait Lucas, quod futurum erat, domine inquiūt, ſi percutimus in gladio? Et percuſſit unus ex illis ſeruum Pontificis, & amputauit auriculam eius dextram, uidelicet Petrus, cuius hic in nuclero ſimilitudinem intelligimus. Reſpondens autem Ieſus ait: Sinite huc uſq̄. Et apud alium Euangeliſtam: Conuerte (inquit) gladium tuum in locum ſuum. An putas, quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi plus quàm duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ? Sed & paulo ante dixerat: Ecce ueniet hora, & iam uenit, ut diſpergamini unuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis. Nimirum hæc & cætera huiuſmodi ſimilia ſunt ſermoni, quem hic Ionas mira magnitudine dixit: Tollite me, & mittite me in mare, & ceſſabit mare à uobis. At illi remigabant, ut reuerterentur ad aridam: nam etiam in gladio (ſicut iam dictum eſt) percutere cœperant, ut cum ipſo Domino ſimul euaderent turbam illam, & non ualebant, quia mare ibat, & intumeſcebat ſuper eos. Paucis enim fortiores erant qui perſequebantur eos, præſertim ipſo propter quem tempeſtas grandis erat, ſponte patientiam exhibente: quia neceſſaria mundo erat eius paſſio uel mors. ¶ Et clamauerunt ad Dominum, ꝛ dixerunt: Quęſumus Domine ne pereamus in anima viri iſtius, ꝛ ne des ſuper nos ſanguinem innocentem, quia tu domine quemadmodum voluiſti, feciſti. Et tulerunt Jonam, ꝛ miſerunt in mare, et ſtetit mare a feruore ſuo. Et timuerunt viri timore magno, et immolauerunt hoſtias Domino, ꝛ vota vouerunt. ¶ Clamor iſte nautaram, dolor ſiue luctus & fletus eſt diſcipulorum. Quando neceſſario tulerunt Ionam, & in mare miſerunt: tūc clamauerūt, quia quando conſummata ſunt omnia, & corpus eius permiſſum ſuſcipientes ſepelierunt, doloris ſui uoces emiſerunt, primo centurione (ſicut Euangelium refert) dicente: Vere hic homo iuſtus erat, & uere homo hic filius dei erat: omnesq̄ noti eius qui ſtabant à longe, & mulieres quæ ſecutæ eum erant à Galilæa, omnisq̄ turba eorum qui percutientes pectora ſua reuertebantur: hæc quodammodo dicebant: Quæſumus domine, ne pereamus in anima uiri iſtius & cætera. Sed & in eo, quod relicto eo, diſcipuli omnes fugerunt, Dominū in mare miſerunt: quia dimiſerunt, quia ſolum reliquerunt. Quod ita dimiſerunt, infirmitatis: quod autem ſepelierunt, fuit officij. Vtrolibet modo completum intelligis, cōgrua ſimilitudo iſtorum, uidelicet, Apoſtolorum in illis nauigantibus præceſſit, qui laborauerunt quantum potuerunt: remigauerunt, quantum ualuerunt. Et quia nihil proficiebant, tandem triſtes & gementes, Prophetam in mare miſerunt. Et mare quidem ſtetit à feruore ſuo, ſed uiri timuerunt timore magno, id eſt, ſatiati Iudæi ſcelere ſuo, ceſſauerunt perſequi diſcipulos. At illi propter Magiſtrum & Dominum ſuum, fuerunt in dolore maximo. Et immolauerunt (inquit) hoſtias Domino, & uotum uouerunt. Hoſtias immolauerunt Apoſtoli, hoſtias pœnitentiæ & confeſſionis cum luctu & lachrymis, & ipſi hoſtiæ ſunt ſancti uiuentes: præcipueq̄ Petrus, qui illum negauerat, deflendo ipſam negationem. Hoſtiam immolauit in euangelio (quod ſcribitur ſcām Hebræos) Iacobus frater ipſius dñi, quando deuouiſſe fertur ſe nō manducaturū panem, niſi priusuideret eum à mortuis reſurgentem:

Gene. 3.
Rom. 5.
Lucæ. 22
Matth. 26.
Ibidem. 27.
Lucæ. 23
Euangelium ſecūdum Hebræos.

Et præ-

CAP. II Et præparauit dominus piscem grandem, vt deglutiret Jonam. Et erat Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus. ¶ Piscis iste siue uenter piscis huius au-

Matt. 12. thore domino cor terræ, id est, sepulchrum significat: Dixit enim: Sicut fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus & tri-

bus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus & tribus noctibus. Quam-

Venter inferi cor terræ. uis ergo dicat ipse Ionas in oratione sua. De uentre inferi clamaui, & exaudisti uocem meam. Sic inde intelligimus, & sic intelligendum est, quod non infernum quo anima descendit, sed

sepulchrum quo corpus reconditum est, uenter piscis significet. Quod si per cor terræ infer-

num quis intelligendum esse contendat, eo quod profunda, siue inferiora terræ creditur in-

Num. 16 ferius esse, iuxta quod de Dathan & Abyron, quos terra sorbuit ibidem scriptū est: Descen-

derunt q; uiui in infernum, operti humo, respondeat: Quomodo anima domini, tribus die-

bus & tribus noctibus in inferno fuisse credenda sit, cum potius eadem die, qua de corpore

emissa est, confracto inferno, paradisum introierit: iuxta quod ipse latroni confitenti dixit:

Luc. 23. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Igitur præparauit dominus piscem grandē,

ut deglutiret Ionam, id est, prouidit, ut dominicum corpus in terra, quæ grādi uentre mor-

tes cunctos suscipit homines, paratam haberet sepulturam. Quomodo uel quando præpa-

rauit? Equidem inspirando Ioseph iustum, quatenus eum sepeliret, hoc præparauit. ¶ Sed

Lex de pēdēs ex in ligno est aliud præclarius, in quo huius rei præparationē admireris, uidelicet decretum, siue autho-

ritas sanctæ ac mysticæ legis. Quando (inquit) peccauerit homo, quod morte plectendum

est, & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non pmanebit cadauer eius in ligno, sed

in eadem die sepelietur: quia maledictus à deo est qui pendet in ligno, & nequaquam con-

taminabis terram tuam quam dominus deus tuus dederit tibi in possessionem. Prouident

tiam dei taliter decernentis, satis digne non possumus admirari. Per hoc enim legis decreti

scribæ & pharisæi miro modo decepti sunt in sua malitia, ut dominum nostrum uere & sin-

gulariter benedictum, putarent maledictum fieri pro tali genere mortis, & captisunt, ut uel

lent nollēt, sepultura nō careret ipse quē insatiabili odio sunt psecuti. Decepti, inq; sunt, qui

legentes maledictus à deo qui pendet in ligno, non attenderunt quod præmissum est: quan-

do peccauerit homo, quod morte plectendum est. Hoc em̄ præmittendo sacra & iusta le-

maledictū astruit, nō ex pœna esse, sed ex causa siue culpa. Ipsi aūt æstimari uoluerūt, q̄d ma-

Vtilitas sepul turæ Christi. ledictum faceret talis pœna. ¶ Quæ autē poscebat causa siue utilitas ut taliter deus filio suo

Iesu Christo sepulturam prouideret? Illa nimirum, ut sicut anima eius ad inferos descendē-

do, animas omnium electorum eriperet, ita corpus eius in terra sepultum, corporibus q; per

sepulturam sociatum, resurrectionis gratiam illis afferret, resurgēdo in primis, ut cætera cor-

pora sequerentur, quod futurum est. Magno itaq; & uenerando consilio de sepeliendis o-

mnibus crucifixis data est lex, dicendo hæc quæ prædicta sunt, ut dum omnes sepelirentur,

unus crucifixus sepultura non careret. Sed in eadem (inquit) die sepelietur. Quām ob cau-

Maledictus a deo, sol⁹ Chri stus est. sam? Quia maledictus (inquit) à deo est, qui pendet in ligno. Dure quidem sonat, enuntia-

tio maledicti, ut ipse qui uenit benedictus in nomine domini, maledictus dicatur cum præ-

scripto legis, sed si rite perpendas q̄d additum est à deo, magna suauitas latet in uerbo al pero

Longe enim aliud est esse maledictum a deo, & aliud esse maledictum à suo peccato. Nam

quicunq; damnatione maledicti sunt, non à deo maledicti sunt, licet eos deus ipse aliquan-

Gene. 4 do maledictos esse prænūtiauerit, sicut Cain, cui dixit quidem: Nunc igitur maledictus es

super terram, sed non dixit: maledictus es a me, siue ego maledico te. Talium nanq; maledi-

ctio, peccatum ipsorum est. Peccatum autem non est a deo. Vnus ergo & solus dominus no-

ster Iesus Christus maledictus a deo fuit, quia maledicta, id est, peccata o'm nostrum sus-

Esa. 53 tulit, & hoc a deo: Dominus enim (inquit Esaias) posuit in eo iniquitates omnium nostrum.

Quæstio ¶ Quare ergo (inquis) in lectione Apli sic habemus: Christus nos redemit de maledicto le-

Gala. 3. gis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: Maledictus om̄is qui pendet in ligno.

Vbi scriptum hoc esse meminit, non habetur omnis, & econtrario quod illic habetur deo

est, in Apostolo non inuenis. Sed est sciendum, quia non secundum Hebraicam ueritatem,

Responsio sed secūdum uulgatam tunc apud Græcos septuaginta interpretum translationem testimo-

nium posuit, & hoc necessario, quia uidelicet nimis importunum fuisset demonstrare, nunc

aliquis

aliquid corrigendum esse scripturis, quando ueritatem dei græcis incipiebat commẽdare de scripturis, & gratiam Christi, qui ut in gentibus benedictionem daret, maledicti opinionem sustinuit apud Iudæos, male intelligentes decreta bonæ & sanctæ legis. Igitur (inquit) in eadem die sepelies eum, & non contaminabis terram tuam quam dñs deus tuus dederit tibi in possessionem. ¶ Quæ est illa terra, quã dñs deus nobis in possessionem dedit, nisi caro Christi, quã (ut iam dictũ est) sepeliri sanctæ legis author spiritus curauit? Nam terra quam calcamus, quomodo magis sepulto, & in suo sinu suscepto, q̃ in sepulchro crucifixi cadauere cõtaminaretur? Illud potius corpus contaminatur. i. pro cõtaminatõe & immunditia sua abiicitur, cui merito contingit, ut nõ sepeliatur, sicut de quodã pro parte uindictæ dictũ est, sepultura asini sepelietur. Hæc idcirco prolixius dicta sunt, ut præparatã legis authoritate sepultu- Hiere. 22
ram Domino nostro monstraremus, secundum illam præparationem mysticam, siue figuratiuã, de qua sic dictum est: Et pręparauit dominus piscem grandem, ut deuoraret Ionam. Illa præparatio, id est, decretum legis, uiam fecit alteri præparationi, cuius Ioseph uir iustus minister esse meruit, de qua uidelicet præparatione sic Euãgelia referunt. Erat autem in lo- Iohã. 19.
co, ubi crucifixus est, ortus, & in orto monumentũ nouũ, in quo nondũ quisquã positus fue- Quæstio de tribus diebus Christi in sepulchro
rat. ¶ Et erat Ionas in uentre piscis tribus diebus, & tribus noctibus. Hoc quęritur, quomodo secundũ hunc typum tres dies & tres noctes dominus in corde terræ fecerit, cum hora nona diei paraseues emisso spiritu sepultus, prima sabbati media nocte surrexerit. Ad quod dicendum idem est quod à sanctis patribus est iã dictũ: quia totũ à pte intelligimus, ita ut ex eo quod in parasceue mortuus est, unam diem supputemus & noctem, & sabbati alterã: tertiam uero noctem, quæ diei dominicæ mancipatur, ad alterius diei referamus exordiũ. Nec uero incongrue secundum tropum qui dicitur synecdoche, in tali re totum à parte intelligimus. Dixit enim adhuc uiuens mortalis cum mortalibus. Et iam non sum in mundo, & hi in Iohan. 17
mundo sunt, & ego ad te uenio. Cum essem cum eis, ego seruabã eos in nomine tuo. Quãcunq; causam dicas, siue intelligas propter q̃ ueraciter dixerit: quia iam in mundo non erat, propter eandem causam consequẽter intelligis: quia iam in uentre cęti erat. Erat autem iam uespera, siue nox illum diem præcedẽs, qua crucifixus, mortuus, & sepultus est. Recte ergo totus ille dies paraseues cũ præeũte nocte sepulturæ deputat, quia uidelicet ab illa uespera, siue hora, qua factus in agonia siue cũ morte agonizãs, traditus & comprehensus est, quicquid de illo uel circa illũ actũ est, quicquid passus est, descẽdere fuit in uentre cęti, ire in cor terræ, & quippe cũ scdm cor suũ de illo facerẽt, illi qui intendebant non cœlo sed terræ, non cessaturi donec occisus traderet terræ. De sabbato & præeũte ipsius nocte, nulla est quæstio quin toto die illo quieuerit in sepulchro. Tertij diei media nocte surrexit, sed nõ fuit creditũ quod resurrexisset usq; ad uesperam eiusdem tertij diei, quando stans in medio discipulorũ suorũ dixit eis, pax uobis. Proinde & ille dies cõnumeratur duobus cęteris, ut tres dies sint, & Ibidem. 20
& uerũ est, quod de semetipsa ueritas dixit. Sicut fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. ¶ Hic illud quoq; non præterire libet, quia si ab ore qua spiritum tradidit computes usq; ad horam qua surrexit, id est, usq; ad medium noctis, inuenies quia tam in quãtitate horarum, quàm in quantitate dierum, ternarius fulget numerus sacer & uenerabilis. Nona quippe hora spiritũ tradidit, & restabant horæ tres eiusdem diei. Quæ coniunctæ noctis & diei sequentis horis uiginti quatuor, & illius qua surrexit, noctis medio, id est, horis sex. nimirum faciunt triginta tres qui in numero ambo sunt ternarij, alter decenus, alter uero singularis. Item in annis eodem modo, idem numerus considerandus est: quia uidelicet is in quo passus est, annus eius tricesimus tertius erat, anno ætatis suæ tricesimo baptizatus est, anno prædicationis suæ tertio passus est. Quid sibi uult talis uel tanta obseruatio numeri ternarij, in dispensatione sanctæ eius humanitatis? Triginta nanq; annis, qui numerus (ut iam dictum est) ternarius decenus est, secretus uixit, & tertio suæ prædicationis anno passus est, triginta tribus horis exanimis iacuit, & tertia die resurrexit. Veneramur temporum obseruationem ineſſe non dubitantes mysterij dignitatem, quod & si totum, ut est, comprehendere non possumus, illud tamen occurrit, quo non minime delectamur: quia uidelicet Sanctæ Trinitati patri, & filio, & spiritui sancto, quem offendit Adam primus, semetipsum ad satisfaciendum pro Mysteriũ numeri, scilicet, trigintatres.

nobis

Peccatū Adæ

nobis offerebat iſte Adam ſecundus. Ille nanq; factus cooperante ſimulq; quodāmodo ſu
dium uenerabiliter adhibente oñipotentia totius trinitatis ad gloriā ſuam, ſecundū hęc ue
ba, faciamus hoiem ad imaginē & ſimilitudinem noſtrā, ſic offendit, ut propoſitā dei conte
mneret ſimilitudinē, perdendo fidem, amittendo ſpem, non habendo charitatē. Fidem quip

Gene. 3.

pe perdidit, qui ſerpenti magis q̄ deo credidit, ſerpenti dicēti, nequaq̄ morte moriemini, mag
gis attendit q̄ deo dicenti, in quocunq; die comederitis ex eo morte moriemini. Spem amiſi
qui peccati conſcius ad latebras confugit, ut abſconderet ſe à facie domini. Charitatē nō ha
buit, qui requirentē ſe, & arguentem deum à ſe ſuperba defenſione reppulit. Sic ille offen
dit ſanctam trinitatem, & dei perdidit ſimilitudinem: hic autē ad hoc uenerat, ad hoc homo
natus erat, ut ſuſcepta à deo humanitas, homini ſanctam placaret trinitatē, & in homine
reformaret dei ſimilitudinem. Delectet ergo, quod ſatisfaciens diuinitati in omnibus ſuper
dicti ſternariū numerū obſeruauit. ¶ Adde q̄ adhuc pulcherrimū eſt, quia tribus idem de
noſter paſſionibus eſt conſummatus, & flagellis cæſus, crucifixus, lancea trāſfixus, inter du
os latrones ipe tertius pro latrone Barraba commutatus. Merito ergo placata trinitas ſuæ
confeſtim generi humano faciem cœpit oſtendere, eductis oñibus de regione tenebrarum
qui uenturi huius fidem habentes ex hac uita migrauerant, & prædicari uoluit nobis reſi
is ut baptizaremur in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Nunc cætera perſequamur.

Et orauit Jonas de ventre piſcis ad dominum deum ſuum, & dixit: Clamaui de tribulatione mea ad dominum, & exaudiuit me. Quod dixit, & orauit Ionas ad domi
num deum ſuum de utero piſcis, & dixit: Intelligimus eum poſtq̄ in utero piſcis ſoſpitem ſe

Pſal. 90
Eſa. 58

eſſe ſenſerit, non deſperaſſe de domini miſericordia, & totum ad obſecrationē eſſe conuer
ſum. Deus enim qui dixerat de iuſto, cum ipſo ſum in tribulatione, & cum inuocauerit me,
dicam ad eū, adſum, adfuit ei. Et dicere poteſt: quia exauditus eſt, in tribulatione dilatatū me
& orauit (inq̄t) Ionas. Si Ionas dñi typus ē, & ex eo, q̄d tribus diebus & tribus noctibus in

Crasio Ionæ

ro ceti fuit, paſſionem eius indicat, debet & oratio illius typū eſſe dominicæ oratōis. Proin
de primo ſecundum ipſius lonę: deinde ſecundum perſonam ſaluatoris hāc orationem per
tractemus. Clamaui de tribulatōe mea ad dñm, & exaudiuit me. **De ventre inferi clamaui, & exauditi vocem meam.** Non dixit, clamo, ſed clamaui: nec de futuro precatur,
ſed de præterito gratias agit, indicās quod eo tempore quo præcipitatus in mare uidit ceti
& tantam corporis molem, & immanes rictus aperto ore ſe ſorbere, domini recordatus ſit,
& clamauerit uel aquis cedentibus, & clamore inueniēte locum, uel toto cordis affectu, qui
utiq; in auribus dei clamor eſt magnus, & clamauerit ei, qui ſolus nouit corda hominum, qui

Exo. 14.
Roñ. 8.

loquitur ad Moſen, quid clamas ad me, cum utiq; nil ante hāc uocem clamaſſe Moſen ſcri
ptura cōmemoret. De huius mundi clamore & Apoſtolus: clamātes (inquit) in cordibus ue
ſtris abba pater. Ventrem inferi, aluū ceti præ magnitudine eius dicit. **Et proieciſti me in profundum, in corde maris, & flumen circundedit me.** Coniunctiōis per quam fic di
cit, & proieciſti me, hic eſt ſenſus. Me clamāte exauditi uocem meā, & cum exaudires, ni
hilominus proieciſti me in profundū, ſubauditur, ut ad maiorem uirtutis tuæ gloriam etipe
res me: quia rurſus uidebo templū ſanctū tuū. Proieciſti me in profundum, & nō ſolum in

Cor maris

profundum, quod potuiſſet fieri, uel eſſe prope littora, uel nō longe ab arida, ſed in cor ma
ris, id eſt, in medio maris. Nam cor animalis in medio eſt: & idcirco per metaphorā cor ma
ris intelligimus mediū maris. Et flumen (ait) circūdedit me, id eſt, inundatio maris fluens
refluens undiq; uallauit me. Hoc ipſum repetēs, dicit. **Omnes gurgites tui, & fluctus tui ſuper me tranſierunt.** Tuos autē gurgites, & tuos fluctus dico, nō ſolum quia tu fe
ſti eos, ſicut ſupra dixerā, & dñm deum ego timeo, qui fecit mare & aridam, uerūetiā qui eos
eos mouiſti propter me, nec intumeſcere iuſſiſti ſuper me. **Et ego dixi: Abiectus ſum a conſpectu oculorum tuorum, veruntamen rurſus videbo templum ſanctum tu
um.** Notandū quod nō tunc primū dicere, ſed dixiſſe ſe aſſerit, abiectus ſum à conſpectu
oculoꝝ tuoꝝ, ueruntamen rurſus uidebo tēplum ſanctū tuum. Conſtat ergo quod quando
in mare mittebatur, in illa tribulatiōe ſecundū multitudinē doloꝝ eius, & conſolationes ei
lætificauerunt animā eius, prophetica illi gratia ſeſe infundēte abundātius atq; clementius,
ut ſciret quoniā de tam profunda abiectione adhuc mirabiliter ſubleuaretur, & adhuc in

uena

uens inter uiuentes ueniret ad templũ domini cũ hostijs & muneribus, cõpetentes gratias mirabili deo relaturus. Quod in illa se dixisse asserit, cõfirmat in uẽtre ceti his uerbis. ¶ Circũdederũt me aquę usq; ad animã meã, abyssus uallauit me, pelagus cõoperuit caput meũ: Ad extrema montiũ descẽdi, terrę uectes cõcluserũt me in ęternũ: Et subleuabis de corruptione vitam meã, dñe deus meus. ¶ Cunctis istis declamationibus, qbus rẽ uerissimã ueraciter astruit: Circundederũt me aquæ usq; ad animã meã, abyssus uallauit me, pelagus operuit caput meũ: Ad extrema montiũ descẽdi, terræ uectes cõcluserũt me. Cunctis, inq̃, istis declamationibus subiũgẽdo: Et subleuabis de corruptione uitã meã: competenter altissimo deo dat gloriã, plenissime sciens, & fideliter astruẽs: quia quæcũq; vult ille potens est & facere, & quia possibile est apud eum quod apud homines impossibile erat inæternũ. Nã propter impossibilitatẽ hominũ, cũ dixisset, & terræ uectes circũdederũt me, addidit, in æternum: & propter possibilitatẽ dei subiunxit: Et subleuabis de corruptione uitã meã, pariterq; addens cũ blandientis affectu, domine deus meus. Corruptionẽ, de qua subleuari sperat animã suã, uterũ ceti dicit, in quo naufragia digerebantur inter quæ potuisse hominẽ seruare, magna est gloria diuinæ omnipotentiæ. Quẽadmodũ & illud: quod tres pueri missi in caminũ æstuantis incẽdij, in tantũ illæsi fuerũt, ut ne uestimenta quidẽ eorũ odor ignis attingeret, & multa alia quæ supra naturã, à dño naturę facta sunt. Quàm dulce, q̃ salubre est homini qui post continẽtis uitæ tranquillitatẽ, tentationũ fluctus incidit, & fortassis pudicitiæ naufragiũ passus, opus peccati tanq̃ rictus uel in utrẽ ceti incidit, ꝓpheticæ huius orationis reminisci, ut eadẽ fide, simili cordis contritione, tam humili pietatis affectu, dño deo suo blãditur, qui solus aquas cõsiderat circundantes, et usq; ad animã intrantes, aquas passionũ carnaliũ & humani cordis abyssum, pelagus cõcupiscẽtiæ, uimq; fæuientis & bullientis naturæ, & angustias animæ siue conscientiæ, quæ cum infirma sit per semetipsam nõ potest euadere. ut respiret & resumat aures salubres castitatis & pudicitiæ, cupiditatibus, uel prauis amoribus cõclusa uelut qbusdã uectibus terræ. Sequitur. ¶ Cũ angustiaret in me anima mea, dñi recordatus sum, ut veniat ad te oratio mea, ad templũ sanctũ tuũ. ¶ Hoc quod iã supra diximus planè hic astruit, qa uidelicet hora uel momento, quo mittebat in mare, dixerit, aspiratus gra spũs ꝓphetici, abiectus sum ab oculis tuis, uerũtamẽ rursus uidebo templũ sanctũ tuũ. Hoc nãq; est, quod nũc ait, cum angustiaretur in me anima mea, domini recordatus sum, ut ueniat ad te oratio mea, ad templũ sanctũ tuũ. Et considerandũ quod nouo genere oratio fiat pro oratione, dũ precat ut oratio sua conscẽdat ad templũ dei. Et in hoc magnæ fidæi firmitas animadu ertẽda est. Circundatus aquis, uallatus abysso, coopertus pelago, cõclusus uectibus terræ, nõ dubitat aut interrogat utrum orationẽ suam possit deus audire, utrũ auris eius illic possit adesse, & de uentre ceti, quid sibi dicatur auditu percipere, sed certũ habens penes se, qa dũ nihil usq; latere potest, orat fideliter, ut orationi deũ tantis tamq; profundis angustijs ad se erumpere gestienti, uiam ipse faciat, uenientẽ ipse suscipiat. Magna hæc fides, magnũ meritũ habet, coram deo honorabilis est, quia docta siue erudita est sanctãq; scientiam habet. Quid em? Nonne oratio fidelis de boni uerbi radice ꝓcedit? Vbi aũt uerbũ radicatũ, siue unde natũ est nisi de corde dei patris, qui, ut fides catholica firmiter tenet, uerbi boni genitor est, uerbi æterni quod & ipsum deus est? Vbicũq; ergo cõclusus homo siue hominis spũs, ubicũq; fuerit coangustatus, siue inferni, siue terræ uectibus, si apud se habet uerbũ fidei, dũ orat, non potest nesciri, quinimò ipso fidei uerbo uiscera dei, cor pfis altissimi fortiter tangit, unde est origo uerbi boni. Nos ergo ex eo quod ait, cũ angustiaretur in me anima mea, dñi recordatus sum, hanc eruditionẽ capiamus, ut nouerimus eo tẽpore, quo deficit anima nostra, & à corporis compage diuellitur, nõ nos debere aliõ cogitationẽ uertere, nisi ad eum qui & in corpore, & extra corpus noster est dñs, quia sic nostra oratio perueniet ad templũ sanctũ eius, ad ipsam altitudinẽ cœli cuius immensitas magna domus, et sanctũ est templum eius. Hoc facere possunt, hanc fidẽ penes se in illo mortis articulo illi habere uel retinere queũt, qui in corpore uiuentes ueritatẽ dilexerũt, Econtra qui mendatiũ diligũt, in illa hora magnitudine horroris præfocati, uerbũ bonum inuenire non possunt. Vnde & protinus sequitur. ¶ Qui custodiũt vanitates, frustra misericordiã suam derelinquũt. ¶ Non dixit,

Danie. 3.

Firmitas fidei in Iona.

Verbũ fidei, uerbũ bonũ.

Eccl.1. Custodire uanitates.

qui faciũt uanitates, uanitas quippe uanitatũ, & oĩa uanitas, ne dãnare uideretur uniuersos & cũcto generi hũano denegare misericordiã, sed q custodiũt uanitates siue mendaciũ, qui transierũt in affectũ cordis, q uanitates nõ solũ faciũt, sed ita custodiũt, quasi diligãt & putent se inuenisse thesaurũ. Misericordiã (inquit) suã derelinquũt. Licet offensa sit misericor-

Psal.58.

dia, quã nos ipm possumus intelligere deũ, deus em̃ meus misericordia mea, inquit Psalmista, tñ eos q custodiũt uanitates nõ derelinquit, nõ detestatur, sed expectat ut redeãt, illi uero stãtẽ misericordiã, & ultro se offerentẽ sponte propria derelinquũt. ⊥Ego aũt cũ uoce laudis immolabo tibi, quecũq; uoui, reddã pro salute mea dño ⊥Sensus iste est: Ego aũt & si uanitatẽ feci, nõ custodio illã, sed potius uotũ uoueo tibi, uotũ corrigẽdi, uotũ obediendi & pgendi quocũq; iusseris, & hãc obedientiã immolabo tibi in uoce laudis, hæc uota pro salute mea dño. Vanitas quippe fuit, qđ te pcipiente, ut irẽ in Niniuen ciuitatẽ magnã, & pdicarẽ in ea, poccupaui ut fugerẽ à facie tua in Tharsis, metuẽs ne cõdemnaretur Israhel impœnitẽs, pœnitentiã à gente Niniue, & affectũ gẽtis meæ pferens uolũtatiuæ: sed hãc ipsam uanitatẽ, nõ custodiã, id est, in hac intẽtione nõ pistã, psenti uexatione commonitus, q̃ tua uolũtas sequẽda sit magis q̃ carnis affectus. Infelix Israhel tãtis tãq; crebris malis flagellat⁹, adhuc uanitates custodit ptinaciter, colẽdo uitulos aureos, qs Hieroboã fecit artifex uanitatis, nullius q̃ppe regis sui, tpe aliquo à pctis suis recessit, & hoc agẽdo misericordiã suã dereliquit, Ego aũt adhuc illi cõdolens, uanũ habui cõsiliũ, ut à facie tua fugerẽ, sed nũc in tribulatione hac, uanitatem illã nõ custodio, intentionẽ huiusmodi abiicio. Q̃ si nõ facerem, misericordiã meam frustra derelinquerẽ: frustra, inquam, quia nullũ exinde fructũ cõsequerer, neq; is, propter quẽ fugi à facie tua, refuga dei sui Israhel. Igitur misericordia mea cõsequẽter me nõ derelinquat, quã ego misericordiã nõ derelinquo, q̃ non nisi derelinquẽtes se derelinquere cõsueuit, & nõ, nisi impœnitẽtibus, unquam se abscondit.

Correctio & cõfessio Ionæ

⊥Et dixit dominus pisci, & euomuit Ionã in aridã. ⊥Magnũ hoc opus, & testimoniũ euidẽs bonitatis, & omnipotẽtiæ dei, qui aurẽ suã illuc usq; inclinauit, & qđ in uẽtre cetacei ageretur, qđ fides loqueret, qđ oratio moliret, audiuit & appẽdit, dixitq; & dicere potuit pisci, ut euomeret Ionã, & hoc utiq; nõ in aquã, ubi periclitaret, sed in aridã, ubi seruaretur. Dixit hoc plane nõ motis labijs, q̃ nõ habuit, neq; uoce elemẽtari, sed illo uerbo pq̃ & cetũ, & ipsum mare fecit. Illius uerbi uirtute pressus uenter beluæ, prophetã reddidit, qũo & ubi ipsum uerbũ uoluit. ¶ Nunc iã ad dñi nostri Iesu Christi personã, iuxta propositum reuertentes, hanc ipsam orationẽ, secundũ ipsum reuoluamus, quia (sicut iã diximus) hæc oratio prophetæ orationis eius typus est. Clamaui de tribulatione mea ad dñm, & exaudiuit me. Apostolũ in primis loquentẽ audiamus. Qui in diebus (inquit) carnis suæ preces supplicationesq; ad eũ qui possit saluũ illũ facere à morte, clamore ualido et lachrymis offerẽs exauditus est pro sua reuerẽtia. Dicat ergo Christus, clamaui, qa reuera clamore ualido et lachrymis clamauit. Vnde clamauit? De tribulatione mea (inqt) de uẽtre inferi. Duo dixit, de tribulatione et de uentre inferi. Tribulatio fuit illi angustia passionis, et de qua clamauit

Oratio Christi, orationẽ Ionæ pfigurata Heb.5.

Lucæ.22

ita, ut Euãgelista refert, qa positis genibus, factus in agonia, prolixius orauit, et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrẽtis in terrã. Ab illa hora usq; dũ clamãs uoce magna, spiritũ traderet, clamore ualido clamauit. Venter inferi, descẽsus eius ad inferos fuit, totaq; absconsio siue depressio corporis eius q̃diu in sepulchro iacuit. Equidẽ de tribulatione qđ clamauerit, ab hominibus præsentialiter auditũ est. Dixit em̃ inter alia quæ audita sunt ex

Matt.27.

ore clamantis: Heli heli, lamazabatani, hoc est, Deus meus deus meus, ut quid dereliquisti me? Et in cõsummatione tribulatiõis clamãs dixit. Pater, in manus tuas cõmendo spm̃ meum.

Lucæ.23

Porrò de uentre inferi, quid clamauerit, audiri non potuit à quoq; mortali, sed anteq; ipse hũc mundũ ueniret, spũs eius sanctus in sancta scriptura prædixit, quid clamaturus esset, qđ cut et illa quæ, sicut iã diximus, clamãs auditus est: deus meus deus meus, ut quid derelisti me: et, pater in manus tuas cõmendo spiritũ meũ. Deniq; psalmus ille: Dñe deus salutis meæ in die clamaui et nocte corã te: Intret in cõspectu tuo oratio mea, &c. usq; ad finem.

Psal.87

Dẽ psalmi uerba sunt clamoris eius de uẽtre inferi, postulãtia celebrẽ glorificationẽ resurrectionis, qđ sine dubio prudẽs lector aduertit. Igitur de tribulatiõe mea (inqt) clamaui ad dominũ, subauditur, pro transgressoribus exorans, ut nõ perirẽt: Et exaudiuit me, ut uidelicet

propter passionẽ meã solueretur peccatũ ꝓuaricationis Adæ, & omnia delent peccata credentiũ in me. De uẽtre inferi clamaui, & exaudisti uocẽ meã, subauditur ut nõ derelinqueres in inferno aiam meã, nec dares sanctũ tuũ uidere corruptionẽ. Et ꝓiecisti me in profundũ, in cor maris, & flumẽ circũdedit me. Oẽs gurgites tui, & fluctus tui sup me trãsierunt. Psal.87 Sensus iste est. Secundũ rei ueritatẽ exaudisti me, & secundũ ẽstimationẽ hominũ ꝓiecisti me, iuxta Psalmũ ꝓmemoratũ, æstimatus sum cũ descẽdentibus in lacum, & iuxta alterius psalmi uerbiculũ: Tu uero repulisti & despexisti, distulisti Christũ tuũ. Hoc eñ uidebatur illis, qui insultantes & capita sua mouentes dicebant: Confidit in deo, liberet eũ nunc si vult. Itaq; secũdũ æstimationẽ illorũ proiecisti me, in profundũ, in cor maris, id ẽ, in omne quod uoluerũt de me facere seditiosi Iudæi similes mari, & flumen circũdedit me, uidelicet affluens tribulatio, qua non parcẽtes affixerũt me. Illi omnes gurgites tui, illi oẽs fluctus tui, quos passus sum, super me transierũt, id est sine dubio transibũt, neq; eñ permanebunt, sed celerẽ sinẽ habebũt. Tui nãq; fuerũt gurgites, tui fluctus, quia uidelicet nõ in ipsorum qui me afflixerũt, sed in tua potestate erat, quicq; inundarẽt sup me fluctuantes insaniæ illorũ. Et ego dixi: Abiectus sum à conspectu oculorũ tuorũ, uerũtamen rursus uidebo tẽplũ sanctũ tuũ. Sicut iã dixi: quia proiecisti me in profundũ, ita nunc repetens, & ego dixi, inqt, Abiectus sum à conspectu oculorũ tuorũ, subauditur secundũ æstimationẽ illorũ, sed secũdũ rei ueritatẽ, rursus uidebo tẽplũ sanctũ tuũ, id est, ego aia q̃ descẽdi ad inferos, rursus ingrediar et resumã corpus meũ, qđ est templũ sanctũ tuũ, iuxta illud: Soluite templũ hoc & tribus diebus excitabo illud. Hoc aũt inquit Euangelista, dicebat de tẽplo corporis sui. Iohan. 2. Videmus factũ, credimus, propter quod & loquimur, adimpletũ, qa gurgites tui deus, gurgites mortalitatis, & omniũ fluctus miseriarũ, quascũq; induxisti super nos, propter ꝓuaricatoris Adæ peccatũ, super eũ transierũt, & finẽ habẽt, & ipse rursus uidit templũ sanctũ tuũ, id est resumpsit corpus quod principaliter est templũ sanctũ tuũ, & nunc in medio ecclesiæ est, quæ & ipsa secũdariè dicitur, & est templũ sanctũ tuũ: & nunc in gaudio uidet illud templũ sanctũ tuum: Quẽadmodũ dixerat: Iterum autẽ uidebo uos, & gaudebit cor uestrũ. Ibid. 16. Vbi aũt uel in quo dixerit, qđ nũc se dixisse memorat his uerbis & ego dixi: Abiectus sum à conspectu oculorũ tuorũ, Psalmista iam ante hunc Ionã in quo idem Christus loquitur, prædixerat in persona ipsius. Ego aũt dixi in excessu mentis meæ, proiectus sum à facie oculorũ tuorũ. Psal. 30. Nam qđ ait ego dixi in excessu mentis meæ, idem est ac si dicat, ego præuidi in ꝓfunditate intellectus, q excedit intelligentiã omnis creaturæ, subiũgens, ideo exaudisti uocẽ oratiõis meæ, dũ clamarẽ ad te, qđ et in isto ꝓmissum ẽ, de uẽtre inferi clamaui, & exaudisti uocẽ meã, siue clamaui de tribulatiõe mea ad dñm, & exaudiuit me. ¶ Interea cõsiderare ppulchrũ est, quõ itẽ in alio loco dicat ipse. In die tribulationis meæ clamaui ad te quia exaudisti me. Maiorẽ quippe habet uim in sensu talis dictio, clamaui ad te quia exaudisti me, quàm si ita dictũ esset, exaudisti me qa clamaui ad te. Deniq; oẽs sancti idcirco exauditi sunt, qa clamauerũt, iste aũt sanctus sanctoꝝ solus est, qui ueraciter dicat clamaui qa exaudisti me. Ipse ẽ eñ electus ex milibus, qui solus iccirco uenit in hũc mundũ clamare pro omnibus, quia sciuit qđ pro sua reuerẽtia foret exaudiendus. Hoc ipse in Psalmo innuẽs, pos ꝓphetæ loquitur. Holocaustũ & pro peccato nõ postulasti, tũc dixi, ecce uenio. Et ẽ sensus: Cũ ego intelligerẽ qđ illa de brutis animãtibus sacrificia nolles, qđ nullus ex omnibus iustis de peccato ad plenũ satisfaceret, tũc dixi, ecce uenio, sciẽs sine dubio futurũ esse qđ satisfacientẽ pro omnibus & clamantẽ audires me. Hinc est qđ clamãs magna uoce ad monumẽtũ Lazari, nõ orat exaudiri se, sed pater, inquit, gras ago tibi qm exaudisti me, ego aũt sciebã qa semp me amasti me audis, Breuiter aũt concludendũ est, qa solus iste est, qui dicat clamaui ad te, quia exaudisti me, sanctus aũt quilibet dicat, quia clamaui ad te exaudisti me. Sequitur: Circundederunt me aquæ usq; ad animam meam abyssus uallauit me, & pelagus cooperuit caput meum, ad extrema montiũ descendi, terræ uectes cõclauserunt me inæternum, & subleuabis de corruptione uitam meam domine deus meus. Quoniam in typo Christi propheta eius, & passus est & precem fudit, perpulchrum est singulas uoces istas ostendere prolatas, secundum ordinem passionis Christi, sicut actuum passionis eiusdem ordo processit. Circũdederunt me, inquit, aquæ usq; ad animã meam. Nimi-

Ibid. rum quãdo collegerũt pontifices & phariſæi conſiliũ dicẽtes. Quid facimus, quia hic ho-
mo multa ſigna facit &c. atq; ab illo die cogitauerũt ut interficerẽt eũ, tunc circunde derũ
eum aquæ uſq; ad animã, quia mortis eius quaſi iudiciariã præfinierũt ſententiã. Abyſſus
inquit, uallauit me. Iudas enim qui tradebat eum cum accepiſſet cohortem, & à pontifici-
Ibid.ĵ8. bus & phariſæis miniſtros, uenit cũ laternis, & facibus & armis, tunc utiq; dominũ noſtr
abyſſus uallauit, abyſſus uidelicet iniquitatis, tenebroſum machinãs ſecretũ, ſecundum q
& ipſe iudicans dicit: Sed hæc eſt hora ueſtra & poteſtas tenebrarũ & pelagus cooper
caput meũ. Profecto quando principe ſacerdotum dicente: Adiuro te per deũ uiuũ, ut d
Matth.26. cas nobis, ſi tu es Chriſtus filius dei? Reſpõdit, tu dixiſti. Et propter hoc cõclamauerũt dicẽ
tes: Reus eſt mortis, & expuerũt in faciẽ eius, & colaphis eũ ceciderũt, & palmas ei in faci
em dederũt, tũc pelagus caput eius operuit. Ad extrema montium deſcẽdi, Veraciter ſ
ad petitionẽ dicentiũ: Tolle tolle, crucifige eum, & nõ hunc dimittas nobis, ſed Barraba
& inter ſceleratos reputatus eſt, & medius duorũ latronum crucifixus eſt, tunc ad extrem
ſiue nouiſſima montiũ deſcendit, ita ut ueraciter de illo propheta prædixerit. Non eſt ſpec
Eſai.53. es ei neq; decor, & uidimus eũ, & nõ erat aſpectus, & deſiderauimus eũ deſpectũ, & nouiſ
ſimũ uirorũ. Terræ uectes cõcluſerũt me inæternũ. Reuera qñ cõuenerũt principes ſacer
Matt.27. dotũ & phariſæi ad pilatũ dicentes: Iube ergo cuſtodiri ſepulchrũ eius uſq; ad diem tertiũ,
ne forte ueniant diſcipuli eius & furẽtur eũ, & illo dicente: Habetis cuſtodiã, ite cuſtodite
ſicut ſcitis. Illi abeũtes munierũt ſepulchrũ, ſignãtes lapide cũ cuſtodibus, tũc terræ uectes
cõcluſerũt eũ inæternũ ſecundũ æſtimationẽ illoꝝ, qui gauiſi ſunt ſuper eo, nõ putantes qd
reſurgeret, ſed quod periret nomen eius inæternũ. Hoc erat falſum gaudiũ, & uana ſpes illo
rum. Porrò ſecundum rei ueritatem futurum erat, ut non uideret caro eius corruptionem.
Ait ergo: Et ſubleuabis de corruptione uitam meã dñe deus meus. i. concluſum uectibus
terræ, oppreſſum ſignato lapide reſurgere facies me tu qui es dñs & deus meus, cuius ego
ſeruus & cretura ſum, ſecũdũ formã ſerui, ſecundũ humanitatem, cuius examine corpus
uectibus terræ concludi potuit. Sequitur: Cũ anguſtiaretur in me anima mea, dñi recordã
tus ſum, ut ueniat ad te oratio mea, ad templũ ſanctum tuũ. Anguſtiam animæ ſuæ uerbi
Ibid.26. patẽtibus ipſe indicauit dicẽs: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortẽ. Amplius aũt ſudor eius
Lucæ.22. anguſtiã animæ eius patefecit, qui iuxta alium euangeliſtam factus in agonia, dũ prolixi
us oraret, ſudorem emiſit, & factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis inter
rã. Tunc, inqt, dñi recordatus ſum, in eo uidelicet, ut conſilio ſiue ꝓpoſito diuitatis poſpo
nerem ſenſum, uel affectum carnis dicẽdo, ueruntamẽ nõ mea uoluntas, ſed tua fiat. Quæ
nã illa uoluntas erat? Vt ueniat, inquit, ad te oratio mea, ad templũ ſanctũ tuum. Hoc uolo
bas tu, ut per paſſionem meã gẽtes ſaluarem, quemadmodum in perſona mea ſpũſanctus
Pſal.2. per os Dauid prelocutus eſt dicẽs: Domin⁹ dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui
te. poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionẽ tuos terminos terræ.
Hoc erat beneplacitũ coram te ut taliter poſtularem, imò ego ipſe & ſacrificium & oratio
pro gentibus moriendo fierem. Iudæos autem quamuis cognatos ſiue contribules meos p
humanitatis affectu illis non præferrem, imò relinqueꝝ. Quare? Nimirum quia genibus
pœnitentiã agentibus, iſti inpœnitentes permanẽt, & hoc eſt, quod cõtinuo ſequitur. Qui
Vanitates Iudæorum contra Chriſtum cuſtodiunt uanitates, fruſtra miſericordiam ſuam derelinquunt. Quomodo Iudæi uanita
tes cuſtodierunt? Vere multo labore, & mira obſtinatione, cuius cũ indicia multa ſint, hoc
duo tantum pro teſtimonio commemorare, ad præſentem pertinet locum. Poſtquam ilꝝ
occiderunt, ſolliciti fuerunt munire ſepulchrum, ſignantes lapidem cũ cuſtodibus, cauẽ
ſtam fingentes, ne forte ueniant diſcipuli eius & furentur eũ. Veraciter aũt hoc intendẽ
tes, quod & ſi poſt tres dies reuiuiſceret, ſicut recordabantur eũ prędixiſſe, non poſſet pre
Mat.28. dire lapide oppreſſus, & ſicut hic habemus, uectibus terræ concluſus. Deinde cũ quidã
de cuſtodibus ueniſſent in ciuitatem & nũciaſſent principibus ſacerdotũ, omnia quæ facta
fuerant, illi congregati cum ſenioribus conſilio accepto, pecuniã copioſam dederunt mil
tibus dicentes. Dicite quia diſcipuli eius uenerunt nocte, & furati ſunt eum nobis dormẽ
tibus. Ita laborauerunt cuſtodire uanitatem ſuam, ut etiã pecuniã darent copioſam, propter
uanitatem cuſtodiendã, ut in mẽdacio detinere poſſent ueritatem dei. Quæ uanitas magna

est & maior, q̃ ut uerbis eã quis possit cõsequi. Hoc ergo facientes, misericordiã suã relique
runt, id est, grãm remissionis peccatoꝝ sperauerũt. ¶ Vnde notandũ, quia nõ dixi, qui faci-
unt uanitates, frustra misericordiã suã derelinquent. Neqꝫ eñ aditũ misericordiæ perdidis-
sem, pro eo q̃ occidendo Christũ, uanitatẽ fecerunt, nisi etiã permanẽdo in incredulitate,
suãqꝫ perfidiã ponẽdo cõtra fidẽ euãgelij, uanitates custodissent. Proinde multo melius di-
ctũ est, misericordiã suã dereliquerũt, q̃ si dicas, misericordia sua illos dereliquit, qa uideli-
cet misericordia nullũ derelinquit, sed eã derelinquunt oẽs custodes uanitatis, oẽs defenso
res perpetratæ iniquitatis. ¶ Illud quoqꝫ nõ prætereundũ, qđ dicendo derelinquent miseri-
cordiã, addit suã, quia uidelicet propheticus (ut iã tractauimus de Iudæis) sermo est, quorũ
Christus primũ misericordia est. Eoꝝ eñ adoptio est filiorũ, ut ait Aplus, & gloria & te- Ro. 9.
stamentũ, & legislatio, & obsequiũ, & promissa, quorũ patres & ex quibus Christus secun
dũ carnẽ, qui est sup omnia deus benedictus in secula amẽ. Igitur Iudæi uanitates custodi-
endo idẽ uerbũ dei repellẽdo, & indignos uitæ æternæ semetipsos iudicãdo, misericordiã
suã derelinquerũt, & misericordiã nõ derelinquentẽ, imò uisitantẽ eos repulerũt, tẽpus uisita
tionis suæ cognoscere nolẽtes, nõ misericordiã sempiternã, sed gloriã tẽporalẽ quærentes.
¶ Sed uide adhuc qa dicturus misericordiã suã derelinquẽt, p̃misit frustra. Neqꝫ eñ saltem
hoc seruare potuerũt, qđ occidẽdo Christũ, sibimet reseruare putauerũt, scilicet locũ & gẽ
tẽ, imò & lucrosum tẽpli uel sacerdotij sui priuilegiũ, pro q̃ cõtra oẽs gẽtes spũ superbiæ ni
mis elati, nomẽ magnũ & grande emolumẽtũ, tanq̃ peculiaris unius dei populus capiebãt
de toto orbe terraꝝ. Nõ est factũ secundũ spem illoꝝ, sed ficut ipsi uerbũ dei repellẽdo, ut
iã dictũ est, indignos uitæ æternæ, semetipsos iudicauerũt, ita etiã felicitate p̃sentis uitæ in-
digni iudicati sunt, ut caderẽt in ore gladij, & amisso loco, ducerẽtur in oẽs gẽtes captiui. E-
go aũt in uoce laudis immolabo tibi, quæcũqꝫ uoui reddã pro salute mea dño. Illi aũt mise
ricordiã suã derelinquũt, sed propter eos misericordiæ laus & gloria minor nõ erit. Nã ego
in uoce laudis immolabo tibi, linguas alias pro linguis eorũ acquirã, ut cantẽt tibi, ficut alibi Psal. 96
scriptũ est: Propterea cõfitebor tibi in populis, & psalmũ dicã tibi in gẽtibus. Quæcũqꝫ uo-
ui reddã pro salute mea dño, id est, ita gentes notitia tui nominis instruã, ita tuæ dilectionis
igne accendã, ut uota multo plura q̃ unq̃ Iudæi uouerũt, pro salute sua uoueant & reddant
Hæc ita dicit ut obediẽs, quippe ut Aplus ait, didicit ex ijs q̃ passus est, obedientiã. Siquidẽ Heb. 5.
passionibus & ipsa morte eruditus est ad impassibilitatẽ, qui eatenus passibilis pro carnis af
fectu, fleuerat sup gentẽ suã, ficqꝫ immutatus est cũctis affectibus eiusmodi depositis, ut pa
ratã uoluntatẽ haberet, relinquere illis domũ suã desertã, & cõuerti ad gentes. Eius taliter
eruditi uox illa p Psalmistã deprompta est: Paratũ cor meũ deus, paratũ cor meũ, cantabo Psal. 107.
& psallã in gloria mea. Nã qđ protinus sequitur: Exurge gloria mea, exurge psalteriũ & ci-
thara, uox est patris siue diuinitatis, carnẽ de sepulchro suscitans. Vnde & in hoc propheta
in typũ eius cõtinuo subiunctũ est: Et dixit dñs pisci, & euomuit Ionã in aridã. Dixit enim Act. 2.
dñs terræ et morti, et hũc dñm nostrũ Iesum Christum qui erat mortuus, reddidit ad uitam
solutis inferni doloribus, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab illo.

¶ Finis libri primi in Ionam prophetam.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IONAM PROPHETAM, COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

IAm in typũ domini nostri Iesu Christi, qui (ut supra memorauimus) secun-
dum Apostolum didicit ex his quæ passus est obedientiam, Ionas quoqꝫ do-
ctus erat per tribulationis magnitudinem obediendum esse imperio cœlesti,
& ad hoc promptam gerebat uoluntatem, uoto astrictus in uentre ceti, ficut
& ipse indicat, dicendo: Quæcunqꝫ uoui, reddam pro salute mea domino.
Hoc uotum prospiciens dixerat dominus pisci, et euomuit Ionam in aridam. His enarratis

CAP. III. sequitur scriptura & dicit: ⌊ Et factum est verbum domini ad Jonam secundo dicens
Surge ⁊ vade in Niniuē ciuitatem magnam, ⁊ prędica in ea prędicationē, quam
ego loquar ad te. ⌋ Magna instātia clemens deus Niniuitarum quęrebat pœnitentiam,
Questio. quam utiq; sciebat, tanquam deus omnia sciens, audita prædicatione nō defuturam, ¶ Sed
dicit aliquis: Quare dominus, non solum Niniuitarū, sed omniū gentium deus, magis de
Niniuitis, quàm de cæteris gentibus curauit. Poterat eñ fieri, ut aliæ quoq; gentes conuer
terentur ad pœnitentiam, si prędicatores misisset illis deus, sicut per semetipsum testatur ip
Matth. jj. se dei filius. Væ tibi, inquit, Corozaim, uæ tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidonæ factę
essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiā egissent. Item
quia si in Sodomis factæ fuissent uirtutes, quæ factæ sunt in Capharnaum, permansissent
forsitan usq; in hanc diem. Quare ergo Tyro & Sydoni. Sodomis quoq; prædicatorem,
aut prophetam nullum misit, sicut hunc Ionam tantopere ad Niniuitas ire cogit, cum & ī
las gentes sicut & Niniuitas ad pœnitentiam conuerti posse pręscierit? Nunquid illos sa
uos fieri noluit, & idcirco nullū ad eos misit? Videtur nanq; hoc consequi, quod eos saluos
esse noluerit, quoniam testimonium perhibet illis, quod pœnitentiam fuissent acturi, si p
dicatores misisset eis, quod non fecit. Sed econtra dicit Apostolus, quia vult omnes homi
Responsio. nes saluos fieri. Formosa quæstio, quæ & nostris maxime tēporibus sollicitauit quàm plu
j. Timo. ż. rimos. Proinde præsenti loco paulisper immorandum est. Primo dicendum, quia cū dicit
dominus de illis, quia si factæ fuissent uirtutes in eis, olim in cinere & cilicio pœnitentiam
egissent, quibus utiq; non procurauit, ut fierent uirtutes eiusmodi, non est cōsequens ut di
cas, quia noluit illos saluos fieri, sed hoc tantum, quia de pœnitentia illorum non curauit.
Esset quidem consequens, si omnis pœnitentia ad salutem sufficiens esset, nunc aūt non ita
Quæ pœnitē tia ad salutē sufficit. est, ille nāq; solūmodo pœnitentiæ tenor ad salutē perducit, cū iccirco quis pœnitentiam
agit, quia iudiciū uniuersale & cœlorū regnum futurum esse credit, à quo excludendi sunt
& in gehennā mittēdi peccatores. Cū ergo quis idcirco pœnitētiā agit, ut mala æterna eu
dat, & bona consequatur sempiterna, fidelis iudicatur, & per fidem agendo pœnitentiā, sa
uatur. Nulli ex omnibus, quos ad talem pœnitentiā cōuerti posse præsciuit, deus unquàm
prædicatores mittere seu noticiā ueritatis ostendere neglexit. Est alia pœnitentia siue pœ
nitendi intentio, cum quis iccirco pœnitentiam agit, ut præsentia tantū siue præsentis secu
li mala effugiat, bona retineat, fidem aut curam nō habens futurorū atq; æternorū bonorū
3. Reg. zj siue malorum. Si exempla requiras, talis pœnitentia fuit Achab, qui solūmodo de sangui
ne Naboth, quem interfecerat ipse, & Iezabel uxor sua pœnitentiā egit, quia pro illo cō
minatus fuerat illi dominus per Heliam dicens: Ecce ego inducam super te malum, & de
metam posteriora tua, & dabo domum tuam, sicut domum Hieroboam filij Nabath filij
Achia. Propter hoc scidit uestem suā, & operuit cilicio carnē suam ieiunauitq; & dormi
uit in sacco, & ambulauit demisso capite. Iccirco sic egit, ne regno priuaretur temporali.
Huius intentionis pœnitentia si multū studiosa sit, adipisci meretur quod intēdit, sicut præ
dictus Achab, de quo tunc dominus ad Heliam dixit: Nōne uidisti Achab humiliatū co
ram me? Quia ergo humiliatus est mei causa, nō inducam malum in diebus eius, sed in di
ebus filij sui inferam malū domui eius. Quod si segnior fit, & à summis, ut ita dixerim la
j. Reg. js bijs proferat, peccaui, nil proficit, quēadmodum Saul dixit qdem ad Samuelem, peccaui,
quia præuaricatus sum sermonē domini, sed nūc porta quęso peccatum meū, & reuertere
mecū ut adorem dominū, sed nō obtinuit. Ait eñ Samuel: Non reuertar tecū, quia pie
cisti sermonē dñi, & proiecit te dñs ne sis rex sup Israhel. ¶ Porrò prior ille & melior pœni
tētiæ modus, q̊ nō propter tēporalia bona, sed propter ip̄m deū, & futuri seculi fidē de pec
cato qs cōpūgitur, interdū absq; magno ope siue labore, in prima cōfessione suscipitur, ex
2. Reg. jz empli gr̄a, ut Dauid, q cū dixisset ad Nathan, peccaui dño, statim audiuit. Dñs q̊q; trāstulit
Resolutio huius q̄stionis. peccatū tuum, nō morieris. ¶ Igitur cum de Tyro & Sidone, Sodomis q̊q; dicit dñs, quia
si factæ fuissent uirtutes in illis, olim pœnitentiā egissent in cilicio & cinere, siue p̄mansissent
forsitan usq; hodie, ne aliquē suspitio perturbet, quod eos saluari noluerit, & iccirco uirtu
tes in illis non fecerit, sciendum est duplicē esse modum, siue intentionem pœnitendi, id
est, aliud esse cum pro metu mali temporalis siue præsentis: aliud cū pro fide regni dei pœ
nitentia

nitentiam quis agat. Et iniusti quidem sunt uel fuerunt, qui pœnitentiam egissent non nisi pro emolumento temporali, sicut egissent (ut ait dominus) Tyrij uel Sidonij. Iniustissimi autē qui neq; propter tēporalia, neq; propter æterna mala euitanda pœnitentiam egerunt: quales erant Iudæi, quibus & gehennā ignis æterni & excidiū quod facturi erant Romani cōminabatur dominus, & pro neutro ad pœnitentiam cōuertebantur. Iccirco Tyrij atque Sydonij, Sodomitæ quoq; ueraciter quidē iniusti, sed cōparatione illoꝝ iustificātur: ita dū taxat, ut nō saluentur, sed ut sit eis remissius. Quid tandē de istis, id est, de Niniuitis dicemus quibus hunc prophetā dñs ad prædicandū tantopere mittere curauit? Nunquid pro fide regni dei pœnitentiā erant acturi? Non utiq;, sed pro metu temporalis excidij. Vnde & in primo tempore ad hāc prædicationē pœnitentiā egerunt, & ueniā cōsecuti sunt. Postea uero mala securitate recepta, in pristinis uitijs perseuerātes dei in se prouocauerūt sententiam, & Astiaxa rege Mœdoꝝ regnāte, apud Iudęos Iosia subuersi sunt: Quod sciēs Tobias ait ad filiū suū: Prope erit interitus Niniuæ, nō em excidet uerbū dñi, qđ locutus est Ionas propheta. Et subinde: Video em quia iniquitas eius finē dabit ei. Proinde excepto mysterio, q̄ in pœnitentia Niniuitaꝝ recte plurimū delectamur: Signū quippe fuit pœnitētiæ gētium secūdū deū, ualentis ad cōsequendū regnū cœloꝝ: Excepto (inquā) hoc mysterio, nihil est in quo cæteris gentibus Niniuitas pœnitentes p̄feramus, aut p̄ferre debeamus: Nā cæterę quoq; gentes similiter, id est, pro tēporaliū rerū intentione, pœnitentiā agere potuissent, testante dño, qui de Tyro & Sydone p̄dictā sentētiā locutus est. ¶ Q; si quęritur adhuc cur eiusmodi experimētū cōtra impœnitētē Israhel, de Niniuitis potius q̄ de cæteris gentibus dare cōplacitū est deo, & ostēdere, qđ in cōparatione Israhelis iustificati essent, quippe qui neq; pro tēporaliū, neq; pro æternorū metu malorū pœnitētiā ageret, uitulosq; aureos desereret, breuiter dicēdū est, Niniue ciuitas magna metropolis Assyrioꝝ erat. Intēdebat aūt dei iustitia tradere Israhelē in manus Assyriorū, qđ & factū est anno nono Oseæ. Cœpit em Salmanasar rex Assyriorū Samariā, & trāstulit Israhel in Assyrios. Trāslatusq; est Israhel (ait scriptura) de terra sua in Assyrios, usq; in diē hāc. Præmōstratū ergo erat cōparationę Israhelis iustificatos esse Assyrios, ne uideret deus supplātare iudiciū, tradēdo in manū illorū Israhelē, q̄ se profitebat peculiarē esse dei populū. Iniustū nāq; calūniatoribus uideretur, ut Assyrijs in terra sua potēter cōsistētibus, Israhel dei populus de terra sua trāsferretur, & in ciuitatibus Assyriorū perpetua captiuitate detineretur. Causa igitur rationabilis data est, q̄ scilicet Assyrij, saltē pro amore terræ ad pœnitentiā cōuerti possent, quod de Israhele diu fruſtra tentatū fuerat: & huius causæ experimētū, p̄ ministeriū Ionæ quæsitū, & inuentū est. Porrò ad fidē futuri regni dei suscipiendā, tā isti q̄ illi nimis erāt imparati, & iccirco neq; manifeste Israheli siue Iudęis, neq; ullo modo Assyrijs cæterisve gētibus tunc illud oportebat prædicari. ¶ Nunc ad ordinē prophetiæ reuertamur, sacramētū dominicæ resurrectionis in sequētibus præ oculis habētes, cuius in antecedētibus passionis mysteriū spectabamus. Et factū est uerbū domini ad Ionā secundo dicens: Surge & uade in Niniuen ciuitatē magnā, & prædica in ea prædicationē, quā ego loquar ad te. Non dicitur prophetæ, quare non feciſti quod tibi fuerat imperatū, sed sufficit ei naufragij & deuorationis sola correptio, ut qui imperantē non senserat deū, intelligeret liberantē. De domino nostro hominē Iesu Christo, in quo cū sit deus, humanitas laborauit, illud notū esse debet, quia cū post mortis laborē in sepulchro quiesceret, secūdo, uerbū dñi ad eū factū est, ut ad prædicādum surgeret. Primo nanq; (ut superius tractauimus) uerbū domini ad eū factū fuerat, dū baptizaretur à Iohāne, quādo uisus est super eū spūs sanctus in specie columbæ, & impletū est illud Esaiæ: Spiritus dñi super me, eo q̄ unxerit me dominus, ad euangelizandum pauperibus misit me, &c. Et illud quidē ipse de semetipso testatus est dicendo, quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus uestris. Illud aūt, quod ad eū in sepulchro quiescentē, factū uel dictū est uerbū, nō ipse eodē modo recitauit, sed nihilominus notum est ex psalmo iā supra memorato, ubi uox patris taliter dicit. Exurge gl'ia mea, exurge psalteriū & cithara, subaudiatur ad cōfitēdū mihi in populis, ad psallendū mihi in nationibus. Nā protinus psona filij secundū corpus in sepulchro iacentis respondēs, exurgā (inquit) diluculo, subiungitq;, cōfitebor tibi in populis, & psallā tibi in nationibus, quod nimirum est p̄dicare in Niniue ciuitate

Iudæi omniū iniustissimi.

Niniuitæ.

Tobiæ. 14.

Niniuitæ iustiores q̄ Israhel carnalis.

4. Reg. 17.

Mysteriū resurrectionis Christi.

Verbum dñi ad Christum

Matt. 3.

Esai. 61. Luc. 4.

Psal. 107.

magna. Prædicationẽ quã loquitur diuinitas, antiquũ habẽs cõsiliũ de saluãdis populis ꝛ
ue rationibus sanctæ scripturæ testãtur. ¶ Et surrexit Jonas, ꝛ abijt ad Ninuen ciui-
tatẽ magnã, iuxta verbũ dñi. Et Ninue erat ciuitas magna, itinere triũ dierũ. Et
cœpit Jonas introire in ciuitatẽ itinere diei vnius, ꝛ clamauit ꝛ dixit: Adhuc q̃ ꝛ
draginta dies, ꝛ Ninue subuertetur: ¶ Iuxta literã, Niniue ciuitas magna erat, & tanti
ambitus, ut uix triũ dierũ posset itinere circũiri. At ille præcepti & superioris naufragij me
mor, uiam triũ dierũ unius diei festinatione compleuit, quanq̃ & ita possit intelligi, quod in
tertia tantũ parte urbis prædicauerit, & ad reliquos confestim prædicationis sermo peruc
nerit. Quod ex eo maxime perpẽdi potest, qđ protinus subiungitur. ¶ Et crediderũt viri
Niniuitę in dño, ꝛ prędicauerunt ieiunũ, ꝛ vestiti sunt saccis, a maiore vsq̃ ad mi
norẽ ꝛ peruenit verbũ ad regem Ninue. ¶ Nõ dixit, & puenit Ionas, sed puenit uerbũ
ad regem Niniuæ. Et quis super hoc dubitet quod fama tantæ rei pedibus prophetæ uelo
cior fuerit, præsertim cũ ille toto die ingrediens clamaret, & clamando utiq̃ paucis in ipso
primo introitu innotesceret? Videtur ergo facilitas Niniuitarũ ad pœnitentiam in eo com
mendari, quod antequã Ionas peruenire ad regem Niniuæ, præueniente fama uerbi dñi,
Niniue ty- pus mundi. ille crediderit. In mysterio quoq̃ amplius sensus iste placebit. ¶ Niniue quoq̃ ciuitas mu
gna itinere trium dierũ, mundus iste est, siue orbis notissimarũ triũ partiũ, scilicet, Asiæ, Eu
ropæ, & Africæ. Hunc orbem terrarũ trifidũ Christus Iesus post passionẽ & resurrectio
nẽ suã, introiuit itinere diei unius, id est, illustrauit illustratione dei unius, ut gentes q̃ multa
falsorũ portenta deorũ sectabantur, unũ deũ cognoscentes, ab errore suo liberarentur. Non
quidẽ in persona sua ad gentes profectus est, sed in apostolis suis, in quibus ipse utiq̃ loqui-
tur, quos cũ mitteret, dicens: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine pa
Mat. vlt. tris, & filij, & spiritus sancti: hoc quoq̃ dixit: Et ecce ego uobiscũ sum omnibus diebus usq̃
q̃ ad consummationẽ seculi. Igitur ipse ad Niniue. i. ad gentes uenit, quia ueraciter cũ illis
est, & in ipsis loquitur, quos ipse misit. ¶ Adhuc (inquit) quadraginta dies, & Niniue subu
Dies. 40. dies pœnitentiæ. uertetur. Et est sensus: Adhuc tẽpus pœnitẽtię uobis gentibus datũ est, & hoc tẽpus in sua
potestate posuit deus, qđ impletũ fuerit, cõsummabitur mũdus, & p ignẽ iudicabitur. Nu-
Exod. 24. 34 merus quippe quadragenarius pœnitẽtialis est, Nã & Moſen quadraginta diebus in mon
4. Reg. 19. te Syna, & Helias fugiens Iezabel, quadraginta diebus ieiunauit, & ipse dñs uerus Ionas,
Mat. 4. missus ad prædicationẽ mundi quadraginta diebus ieiunans, hæreditatẽ nobis ieiunij quad
dragenarij dereliquit, ut p singulos annos sacramẽtũ eius paschale celebraturi, ad esum cor
poris & potũ sanguinis eius p tot dies præparemur. Itaq̃ adhuc quadraginta dies & Ninis
ue subuertetur, id est, adhuc tẽpus pœnitentiæ breue datũ est gentibus, post quod iã nõ e
Apoca. 10. rit tẽpus, sicut in Apocalypsi sua Iohãnes angelũ fortẽ de cœlo descendentẽ, qui est Chri
stus, ipse dei filius, cũ iuramento firmasse testatur, & angelus (inquit) quẽ uidi stantẽ sup ma
re & super terrã, leuauit manũ suã ad cœlũ, & iurauit p uiuentem in secula seculorum, quia
tempus amplius nõ erit, sed in diebus uocis septimi angeli cũ cœperit tuba canere, consum
mabitur mysteriũ dei, sicut euangelizauit p seruos suos prophetas. Mysteriũ dei consum
mabitur, Niniue subuertetur, mundus p ignem iudicabitur, homines impij cũ diabolo &
angelis eius in ignẽ æternũ mittentur, tẽpus pœnitentiæ nõ erit amplius. Talis uel tantæ rei
Terror extre mi iudicii. prædicatio clamor utiq̃ est, & fragor omni aures habenti terribilis, ita ut nihil sit terribilius
Ro. j. hoc auditu, quẽadmodũ & ille senserat, q ita loquitur. Reuelatur em̃ ira dei de cœlo super
omnẽ impietatẽ, & iniustitiã hominũ, eorũ qui ueritatẽ dei in iniustitia detinẽt. Bene ergo
& hoc ad mysteriũ pertinet, quod Ionas introiens ciuitatem clamasse dicitur, quia Ninive
subuertetur. Et crediderunt uiri Niniuitæ in dominũ, & p̃dicauerũt ieiuniũ, & uestiti sunt
saccis à maiore usq̃ ad minimũ. Et peruenit uerbũ usq̃ ad regẽ Niniuæ. ¶ Et surrexit de
solio suo, ꝛ abiecit uestimentum suum a se, ꝛ indutus est sacco ꝛ sedit in cinere, ꝛ cla
mauit ꝛ dixit: In Niniue ex ore regis ꝛ principum eius dicens. Homines ꝛ iume
ta ꝛ boues ꝛ pecora non gustent quicquam, nec pascantur, ꝛ aquam non bibant,
ꝛ operiantur saccis homines, ꝛ clament ad dominum in fortitudine, ꝛ conuertan
tur vir a sua via mala, ꝛ ab iniquitate, que est in manibus eorum: Quis scit si con
uertatur, ꝛ ignoscat deus, ꝛ reuertatur a furore iræ suę, ꝛ non pereamus. ¶

Rege

Res gesta ualde memorabilis expositione nō indiget, sed hoc semp memoriter tenendū est quia in cōdemnationē Israhelis hoc prouenit, ꝙ Niniuitæ pœnitentiā tā cito tāꝯ studiōse egerūt pro metu malorū tēporaliū, Israhel aūt toties correptus p prophetas cōmonitus, neꝙ pro tēporaliū, neꝙ pro æternorꝫ timore malorꝫ pœnitentiā egit, ut recederet à peccatis Hieroboā, & aureorꝫ cultū desereret uitulorū. ¶ Porrò in mysterio multo delectabilius est quod crediderūt uiri Niniuitæ in dominū, id est, qđ Iudæis cōtradicentibus & blasphemā/tibus, gentes Christi receperūt euangeliū, & gauisæ sunt & glorificauerūt deū. Nam præ/dicauerūt quidē ieiuniū, & saccis uestiti sunt, id est, omnimoda humilitatis compositione ad tantam gratiā sese cōparauerunt, sed hoc cū gaudio fecerūt, præ oculis habentes iucundum præsentis tristitiæ fructū, scilicet remissionē, & apertū sibi regnū cœlorꝫ. Et peruenit (in/quit) uerbū ad regē Niniue. Si totus mūdus Niniue, quid nisi Romanū imperiū intelligim⁹ p regē Niniue? Deniꝙ Romanū imperiū sic terrore & potētia cūctis regnis præeminebat, qūo ducibus siue satrapis in quolibet regno p̄eminet regia potestas. Ad hmōi regē Niniue uerbū priusq̄ ipse Ionas peruenit, quia uidelicet Roma caput mūdi, priusq̄ uideret Aposto/los Christi, euangeliū eius audiuit, & sapienter appendens, fidelē & acceptione dignū ser/monē iudicauit, magnūꝙ cæteris gentibus fuit exemplū credēdi. Neꝙ em̄ cōtemnendum putarēt, qđ sapientia Romana rationabile esse sua credulitate cōprobasset. Vnde gratulans Ap̄lus, primū quidē ait: Grās ago deo meo semp p Iesum Christū pro oībus uobis: qa fi/des uestra annūciat in uniuerso mūdo, obsecrās, si qūo tandē aliquādo prosperū iter habeā in uolūtate dei, ueniēdi ad uos. Nōdū ergo ad eos uenerat, sicut adhuc amplius subiūgēdo manifestat. Nolo em̄ uos ignorare frēs, qa sæpe proposui uenire ad uos, & prohibitus sum usqꝫ adhuc, &c̄. Præueniēte igitur uerbo ad eiusmodi regē Niniue, ille surrexit de solio suo &c̄. ut supra. Vsqꝫadeo profecit auditus uerbi, & paulatim inualuit, ut de altitudine gloriæ secularis demitteret, & subtus se curuaret genu, uerticēꝙ inclinaret tanti imperij, baptizato impatore Cōstātino p beatū Siluestrū pōtificē ap̄licę sedis. Nā in illo, quātū euāgelio Chri/terrena potestas assurrexerit, licet satis notū sit, paulisper tñ cōmemorādū est ex priuilegio sanctæ Romanæ eccl̄iæ, qđ idē Cōstātinus impator cōstituit: In q̄ inter cętera sic dicit: De creuimus qdē & hoc, ut idē uenerabilis p̄f noster Siluester summus pōtifex, uel eius succes/sores oēs pōtifices diademate, uidelicet corona quā ex capite nr̄o illi cōcessim⁹ ex auro pu/rissimo, & gēmis p̄ciosis uti debeāt, et eorū caput ad laudē dei & dñi nr̄i pro honore beati Petri apostoli gestare. Ipse uero beatissimus papa sup coronā clericatus, quā gerit ad gloriā beati Petri apostoli, oīno ipsa ex auro nō est passus uti corona, Frigiū uero candidi nitoris, splēdidā resurrectionē dñicā designās, eius sacratissimo uertici manib⁹ nr̄is imposuimus, & tenētes frenū eq̄i ipsius pro reuerētia beati Petri ap̄l̄i, stratoris officiū illi exhibuimus, sta/tuētes eodē Frigio oēs successores eius singulariter uti in processionib⁹ ad imitationē iperij nr̄i. Vnde ut nō pōtificalis apex uilescat, sed magis āplius q̄ terreni iperij dignitas & gloria potētiæ decoret. Ecce tā palatiū nostrū, ut p̄latū est, quāꝯ Romanæ urbis, & oēs Italię seu occidētaliū regionū prouincias, loca & ciuitates, p̄fato beatissimo pōtifici p̄f nr̄o Siluestro uniuersali papæ tradētes atqꝫ relinquētes ei, & successoribꝫ ipsius pōtificatus, à q̄ꝫ potesta/te & ditiōe p hāc nostrā diualē et sacrā pragmaticā cōstitutionē decernimus dispōnēda, at qꝫ iuri sanctæ Romanæ eccl̄iæ cōcedimus p̄manenda. Vnde cōgruū prospeximus nostrū imperiū et regni potestatē oriētalibus transferri ac trāsmutari regionibus, et in Byzātij pro/uincia, in optimo loco, nomini nr̄o ciuitatē ædificari, et nostrū illic cōstitui imperiū, qm̄ ubi principatus sacerdotū et Christianæ religionis caput, ab imperatori cœlestiū cōstitutū est, iustū nō est, ut illic imperator terrenus habeat potestatē. ¶ Nimirū cū hæc iā dictus Con/stantinus dixit et fecit, tūc rex Niniuę de solio suo surrexit, tūc Romanū imperiū uerbo dñi assurrexit, et abiecit uestimentū suū à se. i. illas qbus inuolutus fuerat, religiones phanaticas reliquit, suscepta Christiana religione, et induit saccū, et sedit in cinere, ut uidelicet ordina/te post asperitatē pœnitētiæ circūdaretur delectamēto iustitiæ, dicēs cū Psalmista. Cōcidi/stis saccū meū, et circūdedisti me lætitia. Religiosus nanꝙ mos et ordinata est traditio profes/sionis euāgelicæ, ut prius de pristinis erroribus pœnitentia suscepta cathecizet quisꝙ sacra/mento passionis dñicæ, et deinde Christo cōsurgat in sacro baptismate, gaudens de prima

Mysterium rei gestæ.

Rom. j.

Constātinus magnus.

Decretū do/nationis eius

Psal. xxix

resurre/

Ro. eccl'ia caput oīm eccl'iarum Chri.

resurrectione, id est, peccatorū remissione. ¶ Huius sacramēti, & omnis ecclesiæ religionis lex & ordo, multimodis iā antedictæ Romæ munitur ac roborat decretis, eo ꝙ beati principis Apl'oꝝ Petri sedes facta sit, eiusdē & cōsortis eius Pauli, sicut p̄ dicatione illustrata, & martyrio coronata, cūctis ecclesiis caput altius extulerit, latiusq; dominetur per omnes gentes sacra pontificū eius lingua, q̄ dominata fuerit Cæsarū siue Augustorū purpura. Bene ergo & hoc mysterio congruit quod rex Niniuæ clamauit & dixit, in Niniuæ exordio regis & principū eius dicens: Homines & iumenta & boues & pecora nō gustent quicq̄ &c. Sicut em̄ tunc secundū edictū regis Niniuæ fieri oportuit, ita secundū fidem & traditionē beatorum Petri & Pauli, qui sunt uel esse debent os & lingua Romanæ sedis, ordinē ecclesiasticum oportet obseruari. ¶ Sane homines & iumenta saccis operta, & clamantia ad deum, rationabiles & irrationabiles, siue prudētes ac simplices intelligere debemus ad præ-

Psal. 35.

dicationē euāgelij, pœnitentiā agentes, iuxta quod alibi dicitur, homines & iumenta saluabis domine. Dicēdo autē, quis scit si cōuertatur & ignoscat deus, ambiguum ponitur & incertū, ut dū homines dubij sunt de salute, nō tamen desperent, imò fortius agant pœnitentiam, & magis deū prouocent ad misericordiā. ⌊ Et vidit deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est deus super malicia quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. ⌋ Non tunc primū uidit, quando sic operati sunt, nō (inquam) tunc primū uidit saccos eorū, quādo se illis uestierūt, sed iamdudū uiderat, priusq̄ mitteret illuc prophetā, quādo prophetas occidebat Israhel prædicētes instantē sibi captiuitatē, & nō incertus p̄scierat, ꝙ si longe ad gentes mitteret prophetas, tale quid nunciando, illi audirent & pœnitentiā agerēt. Vidit ergo, id est, uidere fecit per hoc experimētū, q̄ damnabilis esset Israhel, in cōparatione gentiū, ut nō solū prophetæ, sed & totus orbis terræ audiens, iustū cōprobaret esse iudiciū in eo, ꝙ gentibus deus misereretur, Israheli non misereretur,

Malicia p̄ subuersione

eo ꝙ cōuerterentur de uia sua mala, Israhel aūt perseueraret absq; pœnitentia. Malicia hic pro afflictione accipimus, id est, pro subuersione Niniue, quā fuerat locutus, quā per prophetā fuerat cōminatus. Nec uero mutabilitatis est, quod quasi pœnitēs deus sæpe dimittit qđ fuerat cōminatus, imò maxime stabilitatis, & animi est incōmutabilis, qa uidelicet illa intentione, ut pœnitentiā agant, solet cōminari peccatoribus. Proinde & hic cū dicit, adhuc

Regula notatu digna.

quadraginta dies & Niniue subuertet, Et in lege dicit, q̄ fecerit, hoc uel hoc morte morietur, Sed & in euāgelio cū loquitur, oēs ei q̄ acceperint gladiū, gladio peribūt, prudēs lector

Matth. 26.

subaudiri debet, nisi cōuersus fuerit, nisi pœnitētiam egerit, iuxta illud: Nisi cōuersi fueritis,

Psalm. 7

gladiū suū uibrauit. i. qualis pœna uel sententia peccatū cōsequat, iā p̄scripsit, quā profecto tunc adimplebit, nisi cōuersi fueritis. ⌊ Et afflictus est Jonas afflictione magna & iratus ē, & orauit ad dñm, & dixit: Obsecro dñe, nūquid non hoc est verbū, cū adhuc esset in terra mea? Propter hoc præoccupaui vt fugerē in Tharsis. Scio em̄ q̄a tu deus meus clemēs & misericors, patiēs & multę miserationis, ignoscēs super malicia. Et nūc dñe queso, tolle animā meā, q̄a melior est mihi mors q̄m vita. ⌋ Afflictionē & CAP. IIII.

irā prophetæ, sed & uerba eius dicētis, & nunc dñe tolle quæso animam meā à me, &c. ut

Afflictio & ira Moysi.

rite ꝑpendamus, afflictionē q̄q; Mosi & irā eius, & uerba eius præ oculis habere debemus, qa uidelicet & ille afflictione magna afflictus est, & iratus fuit, & dolēter locutus est, quando peccauit ꝑplus. Nā afflictionē suā ipse denarās. Cūq; uidissem (ait) uos peccasse domino

Deut. 9

deo nr̄o, & fecisse uobis uitulū cōflatilē, procidi ante dñm sicut prius, quadraginta dies & noctibus panē nō comedēs, & aquā nō bibēs &c. Irā suā in eadē causa foris patefecit, dum

Exo. 32.

stans in porta castrorū ait: Si qs est dñi, iungatur mihi, cōgregatisq; ad eū oībus filijs Leui, ponat (inquit) uir gladiū sup fœmur suū. Ite, & redite de porta usq; ad portā p̄ medium castrorū, & occidat unusquisq; fratrē & amicū & proximū suū. Fecerūtq; ita, ceciderūtq; in illo die quasi uiginti tria milia hominū. Porrò uerba eius nimiū dolētis & afflicti ista sunt. Obsecro aūt dimitte eis hāc noxā, aut si nō facis, dele me de libro tuo quē scripsisti. Itaq; & huius

Afflictio & ira Ionæ.

afflictionē et irā et uerba dicētis: Tolle q̄so animā meā, eodē sensu pōderemus, qa vtique afflictus ē afflictiōe magna, qđ Israhel iudicio diuino cadebat, et in cōparatiōe eius iustificabat Niniue Assyriorū ciuitas, credēdo et pœnitētiā agēdo, nec refragari poterat, quin recta esset sententia, et iusta incūberet suæ gēti captiuitas. Afflixit se Moses pro populo ut exau-

diretur,

diretur, afflictus est iste afflictione magna, eo ꝙ nõ exaudiret. Iratus est Moses ira iusta, & zelo bono, dicẽdo: Ponat uir gladiũ sup fœmur suũ, ceciderũtq; uiginti tria milia, iste autẽ iratus quidẽ est, sed nõ potuit irã suã actu adimplere, ut auerteret irã dñi à populo puniẽdo, id est, authores siue sacerdotes uitulorꝝ, sicut Helias quoq; occiderat sacerdotes Baal, q̃drin gentos quinquaginta uiros. Tædio ergo habẽs uitã suã, nõ dixit cũ cõditione ut Moses, aut dimitte eis hanc noxã, aut si nõ facis, dele me de libro tuo quẽ scripsisti, sed absolute: Tolle (inquit) quæso animã meã, quia melior est mihi mors q̃ uita, subauditur, quia timor, quem timebã, euenit mihi, & quod uerebar accidit, hoc timebã & hoc uerebar, quia tu deus clemens & misericors, patiẽs & multæ miserationis, parares ignoscere, & ueniã dare pœnitentibus Niniuitis, & in illorꝝ pœnitẽtia demonstrare q̃ damnabilis esset impœnitens Israhel, & ꝙ dãnationẽ eius nõ tua inclementia, sed ipsius faceret impœnitentia. Propter hoc prę occupaui ut fugere in Tharsis, uidelicet non ꝙ ueniam Niniuitis, uel pœnitẽtiam inuiderem, sed ꝙ gentẽ meam quondã præ cæteris gentibus electam, nũc cæteris peiorẽ, & plus duræ ceruicis inueniri timerẽ. ¶ Porrò cũ Ionas typus Christi sit, quomodo Christo cõuenit affligi & irasci, postq̃ resurrexit à mortuis, sicut Ionas cũ sic affligeretur, & sic irasceret, exierat de uentre ceti? Nam ante resurrectionẽ suã, afflictus quidem fuisse, & iratus de suæ gentis perditione legitur, quãdo uidens ciuitatẽ, fleuit super illã, & ingressus templũ, uendentes & ementes in illo terribiliter eiecit: Sed postq̃ resurrexerit à mortuis, sicut iam non moritur, ita etiam nõ affligitur. Ergo sicut nõ per suã personã ad gentes uenit, & tamen recte uenisse dicitur, uidelicet per Apostolos suos, in quibus ipse loquitur, sic nihilominus in eisdẽ affligi recte dicitur, qui afflicti & cõtristati sunt, licet in sua persona iã nõ affligatur. Afflictorũ unus, in quo sine dubio Christus loquitur, ita dicit Paulus Apl'us. Veritatem dico in Christo, nõ mentior, testimoniũ mihi perhibente cõscientia mea in spũ sancto, quoniã tristitia mihi est magna, & continuus dolor cordi meo. Optabã em̃ ego ipse anathema esse à Chr̃o pro fratribus meis &c̃. L Et dixit dñs ad Ionã. Putasne bene irasceris tu? ⌋ Quod ad unũ Ionã dicit dñs hoc ad oẽs dicit, qui pro officio suo de hoĩbus curãtes irascuntur. In ipsa nãq; ira sua reuocãdi sunt intus, ut causam siue intentionẽ suã respiciãt, et attenta discretione perpẽdant, utrũ bene irascantur an nõ. Nã si nõ hominibus, sed hominum peccatis irascũtur: si non homines, sed hominũ uitia oderũt et pesequũtur, bene irascuntur et bonus est in eis zelus. Si autem non peccatis, sed hominibus irascuntur, si nõ uitia, sed homines oderũt, et persequũtur, male irascũtur, et malus est in eis zelus. Hoc igitur uigilanter attẽdendũ et discernẽdũ est omnibus, dũ uni dicitur: Putásne bñ irasceris tu? L Et egressus est Ionas de ciuitate, ⁊ sedit contra orientẽ ciuitatis, ⁊ fecit sibimet ibi vmbraculũ, ⁊ sedebat subter illud in vmbra, donec videret quid accideret ciuitati. Et preparauit dominus deus hederã, ⁊ ascendit super caput Ionę, vt esset vmbra super caput eius, ⁊ protegeret eũ, laborauerat enim. Et lętatus est Ionas super hedera lętitia magna. Et pręparauit deus vermem ascensione diluculi in crastinum, ⁊ percussit hederam, ⁊ exaruit. Et cũ ortus fuisset sol, pręcepit dominus vento calido ⁊ vrenti, ⁊ percussit sol super caput Ionę, ⁊ ęstuabat, ⁊ petiuit animę suę vt moreretur, ⁊ dixit: Melius est mihi mori q̃ꝫ viuere. ⌋ Adflicto & irato prophetæ amplius impenditur, unde magis ac magis adfligatur & irascatur: quia uidelicet per hanc similitudinẽ hederæ tam cito exortæ, & tam cito arefactæ prophetico spiritu intelligere poterat anteq̃ fieret, id quod intelligimus nos, quia factum est uidelicet, quod non solũ tunc instanti tempore decem tribus, Assyrijs tanquam iustioribus utpote impœnitentes ad pœnitentiã pronis. Verum & ipsa Hierusalem, et tota gente relicta, quandoq; ad gentes transitura foret salus. Et secundũ historiam quidem hæc quæ nũc dicuntur. Et egressus est Ionas de ciuitate, & cætera. posteriora sunt præcedẽtibus, secstdum mysteriũ autẽ anteriora siue priora sunt. Nam quod egressus est Ionas de ciuitate, et sedit cõtra orientem ciuitatis, illud mystice nobis insinuat, quod dominus, siue uerbum domini, totius mundi gentes in initio reliquit, ut Apl'us ait, uias suas ingredi ꝑmisit. Fecitq; sibimet umbraculũ, scilicet patres Abrahã, Isaac, et Iacob assumẽdo, et genus illorꝝ eligẽdo, quia requiẽ sibimet iuenit in fide illorꝝ. Hoc est nanq; quod ait: Et sedebat subter illud in umbra donec uideret quid accideret ciuitati.

3. Reg. 18

Afflictio & ira Christi

Lucæ. 19

Ro. 9

Quæ est ira bona.

Mysteriũ huius facti Ionę

Sic em̃

Sic em̃ intra generationẽ illoꝝ ſeſe cõtinuit, donec ueniret tẽpus recõciliationis gentiũ, q
ipſe p̃ſciuit. Quod deinde ſubiungitur: & p̃parauit dñs deus hederam, & aſcendit ſuper ca
put Ionæ, ut eſſet umbra ſuper caput eius, & protegeret eum, laborauerat em̃: illud myſte
intelligimus, quod poſt ſuaue umbraculũ fidei patrũ, legẽ dedit, & religionẽ ſacerdotal
per Moſen inſtituit, ut ſub illa cõtegeretur uerbũ domini, ſiue ſpũs ueritatis, ado perrus ſig
ris & uilitate literæ, quæ cõgrue ſignificatur p uiriditatẽ leuis hederæ, ſiue ut quidã uol
cucurbitæ. Denicꝫ cucurbita & hedera huius naturæ ſunt, ut p terrã reptent, lata habent
folia, in modũ pampini, & abſcꝫ furcis uel adminiculis, qbus innitant altiora, nõ appetan
Sic nimirũ litera legis cunctarũcꝫ cæremoniarꝝ lata eſt, & umbra denſiſſima, ſemetipſam
obſcurat: Et niſi ſpũalis intelligentiæ adminiculis ſubleuetur, necꝫ alta necꝫ preciosa eſt. Et
lætatus eſt (ait) Ionas ſup hederã lætitia magna, qa uidelicet uerbũ dñi, quod eſt Chriſtus, a
prophetis & ſanctis hominibus habitãs, priusq̃ incarnaret, ſub illa interim ſeruabat & ho
norabatur etiã ab ignorãtibus, qbus pro ratione tẽporis celabat & celari oportebat, qũ ſub
umbraculo literæ cõtineretur. Nec uero incõgrue lætitia magna in eiuſmodi lætatus pe
laborẽ fuiſſe dicitur, quia nimirũ pro parte illorũ, q inter illas cærimonias cõplacuerũt læ
batur, qui p fidẽ ſuã illũ lætificauerũt, imò & ipſius lætitia fuit lætitia ipſoꝝ, qñ illi lætãbã
2. Reg 6. tur in ipſo, exẽpli gratia, ut Dauid qñ reducẽs arcã dñi ludebat corã dño in omnibus ligni
fabrefactis, & citharis, & lyris, & tympanis, & ſiſtris, & cymbalis, & ſubſiliebat, atq; ſalta
bat: & ludã (inquiens) & uilior fiam plusq̃ factus ſum, & ero humilis in oculis meis. In eiũ
modi noſter Ionas, i. Chriſtus, ſiue uerbũ dñi, necdũ incarnatũ, reuera tũc lætitia magna læ
tabatur, & requieſcebat, laborauerũt em̃, uidelicet mores populi illius in deſerto ſuſtinẽdo
nec lætari deſiit, donec inde carnẽ aſſumeret, & deus homo fieret. At uero ubi Chriſtus paſ
ſus eſt, & reſurrexit, p̃dicari cœpit Niniuitis, id eſt, cũctis gentibus pœnitẽtia & remiſſio o
mniũ peccatoꝝ in noĩe eius. Tunc omne illud umbraculũ legis & cæremoniarꝝ diſſipatũ
eſt, ita ut & ciuitas Hieruſalẽ, & ipſum templũ omnino deſtrueretur, ſicut toto orbi notũ eſt.
Vermis, Ro. imperium
Exaruit ergo hedera à uerme percuſſa in aſcenſu diluculi, id eſt, in reuelatione reſurrẽctio
nis dñi noſtri, qui diluculo reſurrexit. Vermis hic recte Romanũ imperium intelligitur i
cut & in Iohel perucã, locuſtã, bruchũ, atq; rubiginẽ, quatuor principalia regna intelliguntur
tur, quorũ ultimũ Romanũ fuit. Nã primũ Babylonicũ fuit, ſecũdũ Perſicũ, tertiũ Macedo
nicũ extitit, à qbus locus & gens illa diuerſis tẽporibus lacerata, tandẽ à Romano imperio
irrecuperabiliꝫ ẽ deſtructa, qđ ad hoc ipm utiq; dñs p̃parauerat, iuxta qđ hic dicit, qauermẽ
parauit dñs. Itaq; ſicut p pœnitẽtiã Niniuitarꝝ cõuerſio gẽtiũ, ſic p aridtatẽ hederę ſignifica
ta ẽ deſertio Iudęorꝝ. Qđ deinde ſequit, Et cũ ortus fuiſſet ſol, p̃cepit dñs uẽto calido & ueh
ti, & pcuſſit ſol ſup caput Ionæ, & æſtuabat. Illã ſignificat tribulationẽ, quã i diſcipulis ſuis
Chriſtus ptulit, ab ipſis Iudæis interim dũ parabat uermis ad pcutiẽdã hederã, i. dũ differret Ro
manorũ aduẽtus ab ſubuertẽdã Iudæã, etiã priusq̃ ab hominibus ſubuerteret, ia corã deo
ſubuerſam, & ex quo Chriſti ſanguinẽ fudit oĩno arefactã. Inde fuit illa grandis afflictio &
ira Ionæ, de qua ſupra dictũ eſt, qa afflictione magna afflictus & iratus eſt. Triſtitia nanq;
magna fuit apoſtolis, cæteriſcꝫ diſcipulis ex ea gente, tã ex ſpũ charitatis, q̃ ex affectu con
ſanguinitatis, ita ut illis tanq̃ fratribus afflicto corde cõdolerẽt, & tanq̃ ore ſæuero increpa
Act. 6. rẽt. Exempli gratia, ut protomartyr Stephanus, q magna charitate cõpatiẽs, clamauit dicẽs
Dñe ne ſtatuas illis hoc peccatũ: & magna ſæueritate redarguẽs. Dura (inquit) ceruice, & in
incircũciſi cordibus, & auribus: uos ſemp ſpũi ſcõ reſtitiſtis ſicut patres ueſtri, &c. Et ſeq
xit dominus ad Jonã: Putasne bene iraſceris tu ſuper hederam? Et dixit: Bene
iraſcor ego uſq; ad mortẽ. Et dixit dñs: Tu doles ſuper hederã, in qua non laborã
ſti, neq; feciſti vt creſceret, que ſub vna nocte nata ẽ, & ſub vna nocte perit. Et ego
non parcã Niniue ciuitati magnę, in qua ſunt plus q̃ centũ viginti milia homi
qui neſciunt quid ſit inter dextrã & ſiniſtrã ſuã, & iumenta multa. Manifeſte hic tanq̃
argumentũ à maiore factũ eſt, ad cõſtringendũ propheta ut cõſentiat, & cõſentiendo ſe
cenſeat miſericordiæ circa pœnitentiã Niniuitarũ: Nã ſine ulla cõtradictione maiorẽ hõ
mo unus, imò & iumentũ unũ anima & ſenſu uigens, q̃ centũ uiginti milia hederarũ, hur
curbitarꝝ, q̃ & ſi aliqua qualicunq; uita uiuunt, nullius tñ habẽt ſenſus officiũ. At ille ſuper
ancita

ariditate unius hederæ siue cucurbitæ magis irascebatur, quàm super euersionem doleret, si euenisset secundum suam prophetiam centũ uiginti milia hominũ multorũq; iumentoꝝ & qui irascebatur nõ seruari sibi hederam in qua ipse nõ laborauerat, æquanimiter tulisset, ut subuerteret deus tot homines, totq; iumenta quæ creauerat. ¶Sed obijci potest, qa tanq̃ propheta spiritu præsago præuidebat, quid illa præsignaret cucurbitæ ariditas Niniue seruata, scilicet qd̃ sua gens Israhelitica in cõparatione gentiũ, multo dãnabilior esset iumẽto, & ob hoc irascebatur, & humano affectu ꝓpinquitati suæ cõdolebat. Ad hoc itaq; sciẽter dicendũ, qa tota illa ꝓpinquitas, omnis illa multitudo Israhelitica, quę uerbũ dñi nõ recipiebat, imò prophetas uerbi dñi præcones occidebat, & ob hoc in captiuitatẽ ducenda erat, iuste corã oculis dñi reputabatur tanq̃ hedera siue cucurbita. Nã in alio ꝓpheta uocẽ audiuimus dicentis: Clama. Et illo dicẽte, quid clamabo? Omnis caro fœnũ & omnis gl'a eius, quasi flos fœni, & exiccatũ est fœnũ & cecidit flos, uerbũ autẽ dñi manet inæternũ. Ergo & Israhel quoniã nõ recipiebat uerbũ domini manẽs inæternũ, fœnum erat, & iccirco congrua similitudine monstratũ est Ionæ, quanti æstimari deberet illa carnalis ꝓpinquitas sua pro qua æmulabatur contra Niniuitas, tanq̃ si diceret illi dominus. Israhel sic mihi est tanquàm hedera siue fœnũ, quia non manet in eo uerbũ domini. Niniuitæ aũt qui audierũt & crediderũt hoĩes sunt, iumẽta sunt, id est, tanto superãt Israhelẽ incredulũ, quãto hederam sensu carentẽ, superant iumenta, quæ uiuunt & sentiunt, siue hoĩes qui ũiuunt, sentiunt atq; discernunt. Adde & hoc quod tot homines uiuẽtes nesciũt qd̃ sit inter dextram & sinistrã suam, Israhel autem habens legem & prophetas excusationẽ habere de ignorantia nõ potest. Si ergo dolor admittat rationẽ, correptus propheta sine dubio fatetur zelo hoĩs iustiorẽ esse dei clementiã. Vt tandem & hoc ipsum ad Christi personã in mysterio referamus, primũ illud reminiscamur, quod agonizans in passione sua, tristis ẽ, inquit, anima mea usq; ad mortẽ. Deinde subiungens: Spũs quidẽ promptus est, caro aũt infirma. Contristabatur em̃ pro futura euersione Hierosolymorũ in sanguinis sui uindictã, unde & antea uidẽs ciuitatẽ fleuerat sup illam, et illa tristitia siue fletus erat ex carne infirma, nam spũs promptus erat, sciens non esse curandum de carnalitate, sed de sola iustitia diuina. Dicat ergo spiritus promptus carni infirmæ: Tu doles sup hederam in qua nõ laborasti, neq; fecisti ut crescẽret &ẽ. Denicq; tota pulchritudo ciuitatis, & cultus tẽpli speciosi, q̃si hedera ꝓ parui haberi debuit in cõspectu diuinitatis, pro qua utiq; noster Ionas. i. colũba siue dolens Chrũs nõ laborauit. Neq; em̃ iccirco deus homo factus est, laborẽq; subijt passionis, ut in tali tẽplo, siue in illis gloriaretur, aut requiescẽret carnalibus templi cerimonijs, sed iccirco ut saluaret Niniue, ut passiõe sua redimeret mũdũ, secũdũ illã dei patris ꝓpheticã uocẽ. Postula à me & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã, & possessionẽ tuã terminos terræ. Sed nec fecisti, inquit, ut crescẽret herba, id est nec exegisti, ut tibi offerrẽtur eiusmodi uictimæ & holocausta, iuxta illud Hieremiæ. Nõ sum locutus, ait, cũ patribus uestris, & nõ ꝑcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocaustomatũ & uictimarũ, sed hoc præcepi eis dicẽs: Audite uocem meã, & ero uobis deus &ẽ. Eiusmodi hedera sub una nocte nata est & sub una nocte perijt, quia uidelicet cito legẽ populus ille recepit dicẽdo, omnia quæ locutus ẽ dñs faciemus, & erimus obedientes. Cito deseruit primũ sequendo Hieroboam, et dicendo: Nõ est pars nobis in Dauid, atq; seruiendo aureis uitulis, & deinde secũdũ psuasionem pontificũ denegando & crucifigendo Christũ filiũ dei. Dicat ergo ut iam præfati sumus, spũs promptus infirmæ carni. Tu doles super hederam, id est sup propinqua tua gente Iudæa, et ego nõ parcã Niniuæ ciuitati magnæ, nõ prouidebo saluti gentiũ in toto orbe quæ ignorant & errãt. Multa nãq; sunt in gẽtibus milia hominũ, qui ad simulachra muta, prout ducuntur, eunt, nõ per maliciam, sed per ignorantiam, & sine dubio uias suas corrigerent, si haberent uerttatis noticiam, si ostensum fuerit illis quid sit inter dextrã & sinistrã suam. i. inter dei ueritatem, & hominum mendacium. Quod quia nondũ sciunt, similes sunt pueruIis, qui præ imbecillitate infantiæ, nesciunt quid sit inter dextrã & sinistrã suam. i. quę manus utrum dextera an sinistra ualentior, & usui cuilibet aptior sit, quia nondũ sunt experti, æqualiter em̃ adhuc pro tempore, quia nuper de uulua prodierũt, utrũq; brachiolũ, utraq; manus omnino imbecillis est. Talium plusquàm centum uiginti milia erant in illa Niniue

Israhel, ut hedera & fœnũ

Esai. 40

Mysteriũ doloris sup hedera.

Matt. 26.

Psal. 2.

Hiere. 7.

Exo. 24.

3. Reg. 12

Qui nesciunt quid sit inter dext, & sini.

utpote ciuitate magna. Nam cum esset ampla triuni dierum itinere, non incredibile est tan
tām in ea fuisse multitudinem, solummodo paruulorum & lactentium, qui (sicut iam dict
est, nullum dexteræ & sinistræ suæ, quæ nam amplius ualeret, cœperant experimentum.

¶ Finis libri secundi & ultimi in Ionam prophetam.

PROLOGVS RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN MICHEAM PROPHETAM.

Mich. 5

Mat. 11

Mat. 2. Soli Dauid et Micheæ reuelatus est locꝰ natiuitatis Christi.

Psal. 33

Ge. 35

Psal. 118

Rupti humilitas i studio.

Psal. 60.

Matt. 25. Lucæ. 19

Micheas sextus in ordine duodecim prophetarū secundū nomen suū, quod in
terpretatur humilitas, in oculis suis fuisse humilis credendus est. Mysterium
nanq; uenturi Christi filij dei, quod nō superbis, sed humilibus ab initio reue
latū fuit, iuxta quod ipsemet ore proprio pronuncians. Confiteor (inquit) ti
bi pater dñe cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus
& reuelasti ea paruulis, ita huic reuelatū est, ut non solū quod uenturus uel nascituras esset
uerūetiam locū natiuitatis eius pręsciret & p̄diceret. Ait enim: Et tu Bethleē Effrata, paruu
la es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israhel, & egressus eius ab
initio à diebus æternitatis. Hoc de dominatore Christo, & de natiuitatis eius loco dictū es
se per hūc humilē, nec superbi dubitare potuerūt, qui Herodi scisciranti ab ipsis ubi Chri
nascereť, respondētes, in Bethleē Iudæ debere nasci, testimonio p̄senti usi sunt. ¶ Hoc plura
cæteris prophetis hic accipisse uideť, ut locū quoq; designaret natiuitatis eius p̄ter sanctum
Dauid, qui magna cū afflictione & uigilijs atq; oratiōe se hoc ipm quæsisse & inuenisse cō
memorat cū dicit: Memēto dñe Dauid, & oīs māsuetudinis eius, sicut iurauit dño, uouit
uouit deo Iacob: si introiero in tabernaculū domus meæ, si ascēdero in lectū stratu meum: si de
dero somnū oculis m.e.p.m.d: & r.t.m.d.i.l.d.t.i. His nanq; uerbis iuxta literalē sensum
declaret se cū accepisset promissiones Christi de semine suo nascituri, locū quoq; scire uoli
isse ubi nasceretur, & pro hoc desiderio nouisse ꝙ nullā suo corpori requiē indulgeret, nil
prius desideratæ rei noticiā cōsequeretur. Etenim dū protinus subiūgit, ecce audiuimus eā
in Effrata, orāti sibi reuelatū esse clara uoce pronūciat natiuitatē eius futurā in Bethleē citā
tate sua, quia uidelicet Effrata ipse est Bethleē. Quod ergo Dauid tāta cū instantia supplī
canti reuelatū est, nō parua gratia percepit, & hic secūdū nomē suū humilis natus de Mo
rasthi, quod interpretatur hæreditas, & erat uiculus haud grandis. Cuius uidelicet uocabu
li mysteriū eidē nihilominus cōgruit, quēadmodū & cæteris oībus, quorū hæreditas ē ue
bū dñi, & dicere possunt cū Dauid: Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternū, ga
altatio cordis mei sunt. Hic (ut iā dictū est) sextus sit in ordine duodecim prophetaꝝ, nimiꝝ
quasi in corde uoluminis profunda positus mysteria cōtinet, & in pscrutādo difficultas est.
¶ Cū ergo & difficile sit, & temerariū possit iudicari, post magnorū studia patrū, nos extre
mos subsequētes aliquid in hmōi profunditatibus scrutari, iā cessandū putaremus ab intē
tione scribēdi, sed talis interim mētis nostræ debilitas sese aperit, ut ex ipsius cōsideratione
cōmoniti, illius recordemur uersiculi: Dormitauit aīa mea præ tædio, cōfirma me in uerbi
tuis. Tædiū nāq; in ocio patimur uitæ p̄sentis, & quasi dormitando uiā facimus uanis cog
tationū phantasiis, nec est aliud præter hmōi studiū, quod animi nostri statū cōfirmare pos
sit, utpote inopis atq; inertis secundū similitudinē serui, qui neq; quinq; talēta neq; duo, sed
unū tantū accepit. Vnū talentū est intellectus, quo nostra paruitas sese sentit esse munerā
& propterea fugiendū sibi est exemplū serui nequam, qui fodiendo in terram talentum abs
condit, & nullam saltem alicuius boni sermonis reportauit usuram. Qualitercunq; autē ab
de nostra intentione iudicent, hoc intendere nos profitemur, ut meditando atq; scribendo
præsentis uitæ releuemus tædium, consolemur exilium, & hæreditate acquiramus restitu
nia Christi filij dei in æternum. Illum ergo attendentes, qui omnibus seruis suis dicit: Ne
ciamini dum uenio, lucrum aliquod conquiramus, etiam de propheta isto.

FINIS PROLOGI.

Vatic

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN MICHEAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

VErbum domini quod factum est ad Micheam prophetam Morasthiten, in diebus Joathan, Achaz, Ezechiæ, regũ Juda, quod vidit super Samariam & Hierusalem. ¶ Verbum domini quod descendere cõ sueuit ad prophetas, descẽdit ad Micheam quoq; quod (ut iam dictum est) interpretat humilitas, qui de Morasthi loco uidelicet humili & uiculo nõ grandi ortus erat, quod nomen in nostra lingua hæredem sonat, unde etiam supra dictum est. ¶ Huius uerbi dñi, uerbi prophetici, summa intentio est, sicut & in cæteris prophetis declamare ruinas imminentes Israelitico populo, quas de multitudine gentiũ instaurari oportet per aduentũ Christi. Ruinæ aũt eiusdẽ Israhel duplices sunt, dũ & interius à gratia dei, uel uita æterna cadunt, & exterius de terra, quã dñs dederat possidendã, captiui ducuntur per manus hostiũ. Vtraq; hæc mala, tã iste, q̃ cæteri prophetæ prænunciantes ingemiscũt, & in Christo uenturo, quẽ annunciant consolationẽ recipiunt. ¶ Libet ergo in primis prophetiã hanc per partes suas distinguere, quia si rite animaduertimus, tertio repetita sunt in hoc propheta ea quæ diximus, scilicet conquæstio siue deploratio cadentiũ Israhelitarum, qui tanq̃ naturales rami de bona radice producti, per infidelitatẽ fracti sunt, & cõsolatio de aduentu Christi, per cuius grãm de gẽtibus, tanq̃ de oleastro rami nõ naturales inserti sunt. Primũ in exordio intentione ad audiendũ excitata, quod sic se habet. Audite omnes populi, & attendat terra & plenitudo eius, Reiectionẽ illius gentis, & causas reiectionis sic incipit: In scelere Iacob omne istud, & in peccatis domus Israhel. Quod scelus Iacob? Nónne Samaria? Et quæ excelsa Iudæ? Nónne Hierusalẽ? Ita incipiẽs & declamãs usq; ad id: Vtinã essem uir non habens spiritũ, & mendaciũ potius loquerer, stillabo tibi uinũ & ebrietatem, & erit super quẽ stillatur populus iste: continuo fidẽ patrũ super carnaliũ filiorũ amissione consolatur in Christo, per quem damna illorũ de gentibus recuperãtur. Ait eñ. Cõgregatione congregabo Iacob, totũ in unum cõducam, reliquias Israhel partem ponã illum quasi gregem in ouili, quasi pecus in medio caularũ, tumultuabuntur à multitudine hominum. Ascendet eñ pandens iter ante eos, diuidet & transient portam, & egredientur per eam, & transibit rex eorũ coràm eis, & dominus in capite eorũ. Deinde secundo repetens ac dicens. Audite principes Iacob, & duces domus Israhel, nunquid non uestrũ est scire iudicium, qui odio habetis dominũ & diligitis malũ, & cętera usq; ad id, propter hoc causa uestri, Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi aceruus lapidũ erit, & mons templi in excelsa syluarũ, continuo cõsolationẽ iam dictam in Christo repromittens dicit: Et erit in nouissimo dierũ præparatus mons domus domini in uertice montiũ, & sublimis erit super colles, & fluent ad eũ populi, & prophetabunt gentes multæ, &c. inter quæ locũ quoq; natiuitatis eiusdem Christi prænunciat his uerbis: Et tu Bethleem Effrata, paruula es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israhel. Deinde tertio repetens ac dicẽs, audite quæ dominus loquitur, surge contende iudicio aduersum montes, & audiãt colles uocem tuam, & cætera usq; ad id, quia filius cõtumeliam facit patri, filia cõsurgit aduersus matrem suã, nurus contra socrũ suã, inimici hominis domestici eius, quibus utiq; uerbis cõdẽnatio Iudaicæ siue Israheliticæ gentis propter incredulitatẽ declamatur protinus per os eiusdem prophetæ, taliter electio gentiũ semetipsam in Christo cõsolatur. Ego autẽ ad dominum aspiciam, & expectabo deũ saluatorem meum, & cætera usq; in hũc finem. Reuertetur & miserebitur nostri. Deponet iniquitates nostras, & proiiciet in profundũ maris omnia peccata nostra. Dabis ueritatẽ Iacob, misericordiam Abraham, quæ iurasti patribus nostris à diebus antiquis. ¶ His animaduersis, tenebras, de quibus in psalmo scriptũ est: Tenebrosa aqua in nubibus aeris, id est, occulta scientia in prophetis, illuminatas esse arbitramur, quia à candelabro isto, quod est Christus, illuminatur propheta, dum ruinas seminis Abrahæ siue gentis Israheliticæ, quæ diuersis temporibus uariisq; casibus acciderunt &

Ruinæ Israhel duplices.

Diuisio huius prophetiæ in partes suas.

Rom. ij

Infra. 2.

Infra. 3.

Infra. 4.

Infra. 5.

Infra. 6.

Infra. 7.

Psalm. j7

prædicit & deplorat, & reſtaurationem ex gentibus per Chriſtũ futuram præuidens ſpi
ritualiter exultat. Igitur uerbum domini ſcriptura hæc, id eſt prophetica eſt teſtificatio de
aduẽtu Chriſti, qui eſt uerbum domini. Quod uidelicet uerbum factum eſt ad Micheam
Moraſthiten in diebus Ioathan, Achaz, Ezechiæ regum Iuda, eiſdem nimirum tempori
Super Samariam & Hierusalem. bus, uel ſub eiſdem regibus ſub quibus prophetauerunt, Oſee, Eſaias excepto uno Ozia,
ſub quo iſte nõ prophetauit. Quod uidit ſup Samariã & Hierlm. Plus hic habet in titulo,
q̃ aliquis ceterorũ. De nullo nãq; ſcriptũ eſt utrũq; hoc ſup Samariã & Hierlm, ſed aut ſup
Iudam & Hieruſalem, aut ſuper Iſrahel, id eſt, ſuper decem tribus quæ à diebus Hierobo
am ſciſſe fuerant à domo Dauid, & à Iuda, cuius metropolis erat Hieruſalem. Hic unus
Micheas Moraſthites ſcdm nomẽ ſuũ humilis, et paruo de uiculo natus, hęres uerbi illius
quod nõ in urbe regia, neq; in aureo principũ lectulo, ſed in paruula Bethleem & in præſe
pi collocandũ erat, de paupercula uirgine incarnatũ, magnã de ſpiritu fortitudinis ſortitus
auctoritatem, ut uideat & ſententias detonet ſuper utrumq; regnũ, imò ſuper utrãq; unius
regni ſiue gentis diuiſionem, id eſt ſuper Samariam & Hieruſalem. Hoc ex ſubſequentibus
bus manifeſtum eſt. Exempli gratia. Cum dicit, Et ponam Samariam quaſi aceruum lapi
dum, in agro cũ plantatur uinea, &c. Item, Propter hoc cauſa ueſtri, Syon quaſi ager aratus
bitur, & Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit. Nunc iam ordinem prophetici ſermonis
ingrediamur. Audite populi omnes, & attendat terra & plenitudo eius, & ſit dominus
nus deus vobis in teſtem, dominus de tẽplo ſancto ſuo, quia ecce dominus egredi
dietur de loco ſancto ſuo, & deſcendet & calcabit ſuper excelſa terrę, & cõſumẽtur
montes ſubter eum, & colles ſcindẽtur ſicut cera a facie ignis, ſicut aquę quę decur
runt in pręceps. Quid ſibi vult tale exordium? Cur omnes populos excitat ad audiendum?
Quæ eſt ſollicitudo huius prophetæ. dum? Cuius rei teſtem illis optat eſſe dominũ deum? Quærimus & ſcire deſideramus pro
phetæ ſollicitudinem, pro qua re ſollicitus ſit, unde maxima cura ſit illi. Iam profecto per
ſentiſcere nos arbitramur, pro qua re angatur fidelis & pius, ac diuini nominis amator ani
mus. Nouit denique leuitatem populorũ, ignorãtiam dei habentium, & hoc uereatur ne hoc
apud illos in opprobrium diuini nominis redundet, quod deum facturum eſſe præuidit in
gente Iſrahelitica, in gente cum qua fœdus pepigerat, cuius deus erat, in qua notus fuerat.
Hoc, inquam, uereatur, ne quando dicant gentes, ubi eſt deus eorum, aut certe ubi eſt fidel
delitas, ſiue potentia dei eorum? Huiuſmodi ſollicitudo ueraciter hominem deo fidelem
comprobat, qualẽ & ſanctũ Moſen primũ habuiſſe legimus, qui in omni domo eius fide
Exo. 32. lis erat. Cum enim iratus dominus propter uitulum quem fecerant, diceret: Cerno quod
populus iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me, ut iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos
faciamq; te in gentem magnã, ille orans dominũ deum ſuum, ne quęſo, inquit dicant Ae
gyptij, callide eduxit eos ut interficeret in montibus, & deleret è terra, quieſcat ira tua, &
eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Item & alibi, cum detraxiſſent terrę, quam explo
Num. 14 ratores inſpexerant, dicente domino: Feriam igitur eos peſtilentia atq; cõſumam, Ille ecce
tra, ut audiant, inquit, Aegyptij, de quorum medio eduxiſti populum iſtum, quod occidere
ris tantam multitudinem quaſi unum hominem, & dicant: non potuit introducere populũ
Ioſue. 7. iſtum in terram pro qua iurauerat, iccirco occidit eos in ſolitudine. Ioſue quoq; dum prostra
nus coram arca domini cadens clamaret: Mi domine deus, quid dicam uidens Iſrahelem
hoſtibus ſuis terga uertentem, iſtud quoq; quaſi maximũ poſt cætera ſubiũxit: Et quid fa
Pia ſollicitudo pro nomine domini. cies magno nomini tuo? Itaq; & iſtũ hac ſollicitudine taliter proclamare ſentimus, ut quo
am reuocari iam ſententia non poteſt, neq; placari ira domini, quin Iſrahel de terra ſua tra
gret, & in captiuitatem ducatur. Sciant ſaltem populi cauſas, & non blaſphement nomen
domini. Quia quod Iſrahel relinquitur, non mutabilitatis ſed ueritatis dei eſt, non infidel
tatis ſed iudicij, non potentiæ ſed iuſticiæ, & cognoſcant omnes, quia quamuis populum
Pſalm. 144. illum reliquerit, cui uel pro quo patribus iurauit nihilominus tamen fidelis dominus eſt in
omnibus uerbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Maxime autem propter Phili
ſteos ſolicitus erat, quę gens & ante oẽs inimica extitit Iſrahel, ab ipſo exitu de terra Aegy
pti, & plus illi moleſta fuit iam habitanti in terra promiſſionis. Et de ipſa gente Philiſtin
1. Reg. 17. 2. Reg. 21 acerbiores inimici erant Gethæi, ppter Goliam, cęterosq; filios Arapha ſiue Orpha, qui
ciderãt in manu Dauid, & ſeruorũ eius, ſicut in libro Regũ legimus. Propterea poſtmodũ

dicit. In Geth nolite nũciare, lachrymis ne ploretis, ſubauditur quia ſine dubio nõ cõdolebunt, ſed inſultabunt uobis & ſubſannabũt nomen dñi. ¶ Igitur, inquit, audite populi oẽs & attẽdat terra & plenitudo eius, uidelicet, ut ſciatis iudiciũ dñi, propter quas cauſas in hoſtem ſit conuerſus illis, ſuper quos inuocatũ nomẽ eius fuit, quoꝝ patres in amicitiam recepit, quibus & iurauit dare terrã, de qua nunc filios eoꝝ migrare facit. Malorũ iſtorũ cauſas audite, & ſit dñs deus uobis in teſtem, uidelicet pro ſemetipſo teſtificãs, & ſemetipſum defendens, quod nõ ex parte ſui, ſed ex parte populi irritũ factũ ſit pactũ qđ cum eis pepigit. Si quidẽ malũ hoc anteq̃ ſuper eos induceret, ipſe per prophetas ſuos non prædiceret cauſasue præſcriberet, nõ mirũ ô populi, quod uideretur uobis deus reprehenſibilis, nec enim eſſet unde apud uos iudiciũ uł iuſtitia eius adeo poſſet defendi: Cũq; aliqñ uobis diceretur cõuertimini ad hũc uiuum & uerũ deum, qui deus ſcribitur Hebræorũ, & de quo Pſalmus loqtur: Notus in Iudæa deus, in Iſrahel magnũ nomẽ eius, forte eſſet uobis ſuſpectus tãq̃ deus nõ fidelis, qui nõ fuerit cognitus, & nũc abſconderet faciẽ ſuã, fieretq; incognitus, relinquendo illos quos aliqñ ſuſcepit, ſine cauſa & fortuita mutabilitate animi, & iccirco non apponeretis cor ad illũ neq; uoſmetipſos crederetis illi. Sit ergo uobis in teſtẽ ipſe dñs deus dñs de templo ſancto ſuo, ſcilicet, de habitaculo pectoꝝ fidelium prophetaꝝ ſuorum, qui templũ eius ſunt, quos per fidem inhabitat, & per os noſtrũ pro ſemetipſo loquatur, & de ſemetipſo teſtificetur quod nõ ſit ſuæ uoluntatis, qđ Hieruſalem relinquit, quodq; illã nõ relinqueret, niſi ab illo prior ipſe relictus fuiſſet, & dicat ipſe qđ contra ſe populus fecerit, quõ receſſerit, quõ reuocantẽ audire contẽpſerit, ut neceſſario facere debuerit ipſe deus id qđ protinus ſequitur. Quid eſt illud? qa ecce dñs egredietur de loco ſuo, & deſcẽdet, & calcabit ſuper excelſa terræ, & cõſumẽtur montes ſubter eũ, & colles ſcindentur ſicut cæra à facie ignis, ſicut aquæ quæ decurrũt in præceps. Senſus iſte eſt: Quia ecce dñs recedet, & omne auxiliũ ſuũ auferet à populo quõdam ſuo, ubi uel in q̃ ita notus erat, ſicut quilibet in loco ſuo, inde egredietur, & palam fiet ex ipſo malorũ euentu ac ppetuæ captiuitatis, qđ de illo tali loco ſuo ueraciter egreſſus ſit & receſſerit. ¶ Quod aũt dicitur, & deſcendet, ſic accipiẽdũ eſt, ut illud clamor Sodomoꝝ, & Gomorrhæ multus eſt, & peccatũ eoꝝ aggrauatũ eſt nimis, deſcendã & uidebo utrũ clamorẽ qui uenit ad me opere cõpleuerint, an nõ eſt ita, ut ſciã. Deſcẽdet itaq;, ſubauditur, nõ bono illoꝝ, ſed ſicut deſcẽdit uiſitare ſiue ulciſci peccata Sodomoꝝ, qm̃ & iſti teſtãte alio ꝓpheta peccatũ ſuũ ſicut Sodoma p̃dicauerũt nec abſconderũt, & calcabit ſup excelſa terrę, ꝓpter hoc ipſum qđ excelſi ſunt. i. qđ ſuperbiendo peccãt, & peccãdo ſuperbiũt, & qđ ualde dãnabile eſt, æſtimatione ſua extollũtur, cũ conditione terra ſint. Quid eim̃ ſuperbit terra & cinis? Calcabit ergo & conculcabit eos propter ſuperbiam ipſorũ, & conſumentur montes, id eſt ipſi peccatores ſuperbi apud ſemetipſos alti, quorũ ſuperbia primũ in eo manifeſtum fuit, quod Hieroboam ſibi præponentes, contempſerunt humilem Dauid dicendo. Quæ nobis pars in Dauid, uel quæ hæreditas in filio Iſai? Iſti mõtes, id eſt ſummi principes, & colles, id eſt mediocres cõſumentur & ſcindentur ſicut cæra à facie ignis ſubter eũ cuius ira nõ poteſt portari & ſicut aquæ quæ decurrunt in præceps, ſurſum non reuertũtur, ſic ipſi per captiuitatem in Aſſyrios ſemel delapſi non reuocabũtur. Et eim̃ Iudæ tranſmigratio in Babylonios ad tẽpus qdem reuocanda, ſed poſtmodum ſub Romanis omnino erat diſpergenda, decem aũt tribuũ captiuitatis in Aſſyrios facta, nũq̃ erat uel eſt reducẽda. Cum taliter de loco ſuo dominus deus egreſſus fuerit, nolite exiſtimare ô populi qđ mutabilitate uſus ſit, uł qđ in eo culpa ſit. Sed quid? ⌊ In ſcelere Jacob omne iſtud, & in peccatis domus Iſrahel. ⌋ Omnis culpa ex Iacob eſt, omnis cauſa ex Iſrahel ẽ. Iacob p omne ſcelus p̃uaricatus eſt, Iſrahel p multa pcta fœdus dñi trãſgreſſus eſt. Deus aũt fidelis, ait Moyſes, & abſq; ulla iniquitate iuſtus & rectus ut Pſalmiſta dicit. Quoniã rectus dominus deus noſter & non eſt iniquitas in eo. ⌊ Quod ſcelus Jacob? nõne Samaria? Quę excelſa Judę? nõne Hieruſalem? ⌋ Ac ſi dicat: Nõ indiget oſtẽſione ſcelus Iacob. i. decẽ tribuũ, qa uidelicet notũ & publicũ eſt. Ipſa Samaria ſcelus eſt, qa in omni regno cuius Samaria metropolis ẽ, uituli aurei publice ꝓ deo colũtur, & Baal cæteraq; portẽta deoꝝ, & ibi ꝓphetæ dñi interfecti ſunt, quorũ plurimos Iezabel interfecit. Similiter Hieruſalẽ metropolis Iudæ, & templũ illud quõdã

Deus Iudæis in hoſtẽ conuerſus.

Pſalm. 75.

Prophetę ſũt templum domini.

Gene. 18.

Eſai. 3.

3. Reg. 12.

Deut. 32. Pſal. 91.

2.Para.33. dñi, quoddã excelsum idolũ factũ est, maxime ex quo Otholia filia Iezabel regnauit illic, &
idolatriæ fluxũ illuc introduxit uel auxit. ⌊ Et ponã Samariã quasi aceruũ lapidũ in
agro cũ plantatur uinea, & detrahã in uallẽ lapides eius, & fundamenta eius reue
labo, & omnia sculptilia eius concident, & oẽs mercedes eius comburentur igni, &
omnia idola eius ponã in perditionem, q̃ de mercedibus meretricis congregata
sunt, & usq; ad mercedẽ meretricis reuertẽtur. ⌋ Per cõiunctionẽ, & ponã Samariam,
paulo añ scriptis cõtinuat ubi dixerat, Et ualles scindẽtur sicut cæra à facie ignis, sicut aqua
Samaria quasi aceruus lapidũ in uinea
q̃ decurrũt in præceps. Cõgrua ualde assimilatio est, Samariã poni quasi aceruũ lapidũ in a
gro, cũ plantat uinea, q̃ uidelicet congestio lapidũ, nimis est infirma structura, eo q; sine ce
mẽto sit, & lapis lapidi nõ hæreat. Samaria nãq; semp dissensiões habuit, maxime in regib
suis, toties demutatis, aliis pcussis, & succedẽtibus, imò irruẽtibus aliis, atq; ita factũ est, ut
q; ad diẽ extremæ captiuitatis nũq̃ sibi cohęrerẽt, aduersus semetipsos scissi, q semetipsos
derãt, tã à deo, q̃ à domo Dauid. Porrò illa q̃ dr uinea, tũc plãtabat, uidelicet tot palmites
Psal.79 quot fuerũt electi hoies gentis illius, ex quo de Aegypto translata, & eiectis gentibus pl
Iohan.15 tata est, erantq; palmites eius q dicit: ego sum uitis, uidelicet habẽtes fidẽ eius adhuc futur
sicut & nos credẽdo, quia uenit, & manẽdo in eo palmites sumus eiusdẽ uitis. Tantũ Sam
ria, tantũq; omnis multitudo carnis Israheliticæ scissa, & non permanẽs in ea fide uel pro
missione, quodãmodo differebat iam dicta electione, quantũ differt lapidũ aceruus à uine
quæ plantatur, qui uidelicet aceruus nõ est uinea, quãuis propter plantatã uineã cõgrega
tur. Conueniens ergo similitudo est, cũ dicit: Et ponã Samariã quasi aceruũ lapidũ imagro,
cũ plantatur uinea, subiungens, & detrahã in ualiẽ lapides eius, & fundamenta eius reuela
bo, quod idẽ est ac si dicat: Tradã decẽ tribus in captiuitatẽ, & captiuitatis eiusdẽ causas ma
nifestabo, Quod deinceps subiungit, Et oĩa sculptilia eius cõcident, & oẽs mercedes eius cõ
burẽtur igni, & oĩa idola eius ponã in perditionẽ, ad eandẽ fundamentoq; eius pertinet reu
lationẽ, quia uidelicet sculptilia siue idola penes se habuisse tale est, ac si domũ uiciosis com
stat innixam fuisse fundamentis, & iccirco stare nõ potuisse. Quia de mercedibus (ait) me
retricis congregata sunt, & usq; ad mercedẽ meretricis reuertẽtur. Et est sensus, Quia Sama
ria tanq̃ meretrix, quæ de turpi mercimonio corporis sui plurima cõgerit, ita aurũ & argen
Osee.2. tũ sibi congregauit, testante dño, cũ in alio propheta dicit. Quia fornicata est mater eorum
confusa est, quæ cõcepit eos, quia dixit. Vadã post amatores meos, qui dant panes mihi &
aquas meas, lanam meã & linum meũ, oleum meũ & potum meũ, & nescíuit, quia ego de
di ei frumentũ, & uinum & oleum & argentũ multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt Ba
al, & cætera, quæ ita concludit. De quibus dixit. Mercedes hæ meæ sunt, quas dederũt mi
hi amatores mei. Quamuis ergo dominus ipse aurũ & argentum multiplicauerit illi, de qui
bus sibi idola fabricata est, tamen quoniam hoc illa nescíuit, magisq; amatoribus suis regra
tauit, & eorum mercedes esse dixit, recte nunc dicit, quia de mercedibus meretricis cõgre
Vsq; ad mercedẽ meretri. gata sunt, statimq; subiungit, & usq; ad mercedẽ meretricis reuertẽtur. Vsq; ad mercedem
meretricis, idẽ est ac si dicat, usq; ad nihilum, quia merces meretricis pro nihilo æstimatur,
Prouer.6 testante scriptura quæ dicit, quia precium scorti uix unius panis est. Et falso quidẽ illa, mer
cedes amatorum suorum esse dixit, ea quæ deus dederat illi, sed reuera meretrix fuit, quia
cut historia libri Regũ testatur, metropolis eadem scilicet Samaria quasi per fornicatione
nata, id est, condita fuerat, & statim ut condita fuit, prostituta est Baal. Siquidẽ ita scriptum
3.Reg.16 est. Emitq; Amri montem Samariæ à Somer duobus talentis argenti, & ædificauit eam, &
uocauit nomen ciuitatis quam extruxerat nomine Somer domini montis Samariæ. Qui
post sex annos mortuo, rursus scriptum est. Et regnauit Achab filius Amri super Israhel in
Samaria uiginti & duobus annis. Et fecit Achab filius Amri malum in cõspectu domini
super omnes qui fuerunt ante eum, nec suffecit ei ut ambularet in peccatis Hieroboam fili
Naboth, insuper duxit uxorem Iezabel filam Ethbaal regis Sydoniorũ. Et abiit et ser
uit Baal, et adorauit eũ, et posuit aram in templo Baal, quod ædificauerat in Samaria, et fe
Vere meretrix Samaria tauit lucum. ¶ Profectò eẽ et anima conditoris Amri meretrix fuit, ut cæterorũ reges
fornicantium cum uitulis aureis, et Iezabel meretrix dæmonum fuit, cũ qua et anima uiri
eius Achab, et uniuersa nouę ciuitatis plebs statim cœpit meretricari cum Baal. Vere ergo
Samaria

Samaria meretrix. Hæc omnia sic uaticinatur prophetã, ut doleat uerũ esse, & imperfectũ remanere non posse quod loquitur, Vnde & protinus sequitur. ¶ Super hoc plangam, & ululabo, vadam spoliatus & nudus, faciam planctum velut draconum, & luctum quasi strutionum, quia desperata est plaga eius, quia venit usq; ad Judam, tetigit portam populi mei usq; ad Hierusalem. ¶ Hoc, sicut litera sonat, recte intelligitur, quod uidelicet plangẽs & ululans propter instantem populi sui captiuitatem, uestimentis quoq; spoliatus & nudus incesserit, internum animi dolorem, habitu quoq; corporis indicans, siue captiuandorum miseriam, quod ad Esaiam quoq; feciſſe legimus ex præcepto domini, dicentis: Vade & solue saccum de lumbis tuis, & calciamentũ tuum tolle de pedibus tuis, ac deinceps, sicut ambulauit seruus meus Esaias, nudus & discalciatus, trium annorum signum & portentum erit super Aegyptum, & super Aethiopiam, sic minabit rex Assyriorum captiuitatem Aegypti, & transmigrationem Aethiopiæ. ¶ Quod deinde subiungit, faciam planctum uelut draconũ, & luctum quasi strutionum, ualde dolẽter pronunciat, qđ luctus & planctus suus pro populo illo nequaquã sit profuturus siue exaudiendus. Quis enim draconibus terribili sibilo personãtibus, quando uincuntur, aliqua miseratione cõpatitur? Quis strutionibus oua sua in puluere derelinquentibus misereatur, cũ ipse sibimet, uel naturæ suæ nõ misereatur? Quod aũt populus ille dignus fuerit huiusmodi similitudine, aliæ quoq; scripturæ testãtur. Nam Hieremias in lamẽtationibus, Filia (inquit) populi mei crudelis quasi strutio in deserto. Et Iohãnes Baptista: Genimina uiperarũ, quis ostendit uobis fugere à uentura ira? Igitur faciã planctũ uelut draconũ, & luctũ quasi strutionũ, id est, planctũ nulla cõmiseratione dignũ, & luctũ nulla consolatione deliniendum. Nam & si dolent dracones, nõ pium habent gemitũ qui compassionẽ prouocet, sed iræ ardentis tumultum, quẽ caueri oportet. Similiter & si mœrent strutiones, crudelitas innata permanet, nec ad naturalẽ curam siue diligentiã posteritatis inanis stultitia flecti potest. ¶ Quare hoc dicis? Quia desperata est (ait) plaga eius, quia uenit usq; ad Iudã, tetigit portam populi mei usq; ad Hierusalẽ. Idcirco sic loquor, quia spes misericordiæ à domino, siue soluendæ captiuitatis decẽ tribuũ nulla est, dicente ipso per aliũ prophetã. Quia nõ addã ultra misereri domui Israhel. Vsq; ad Iudã uenit & tetigit portã populi mei usq; ad Hierusalẽ, quod factum esse, & Regũ & Esaiæ libri testantur. Assyrius quippe uastata Samaria, uenit etiã in Hierusalem, eo tẽpore quo Rapsaces missus est insultans. Et tunc quidẽ non desperata fuit plaga Iuda, siue Hierusalẽ, sicut plaga Israhel, siue Samariæ: Nam egressus angelus domini, percussit in castris Sennacherib, centũ octogintaquinq; milia, sed postmodum à Chaldæis & Hierusalẽ subuersa, & populus eius in Babylonẽ ductus est. Amplius aũt posterius in manibus Romanoꝝ plaga eiusdẽ Hierusalẽ desperata est, & magis plagati sunt Iudæi, ducti in omnes gentes captiui, quoniã decẽ tribus tunc Assyrius abduxit. Sequitur. ¶ In Geth nolite nunciare, lachrymis ne ploretis. In domo pulueris puluere vos conspergite. ¶ Ac si dicat, Hoc ad cumulum miseriarũ uobis accidit, qđ patiẽtibus nullus cõpatitur, cũ offenso deo, cũctis quoq; gentibus sitis odiosi. Propterea dixit: Faciã planctũ quasi draconũ, quia sicuti quãdo dracones siue ab elephãtis siue ab hominibus uincũtur, & ob hoc ingẽti sibilo psonant, nullus hominũ accurrit ad hoc, ut de nece illoꝝ doleat. Habẽt etenim dracones & hoies naturales inter se inimicitias. Ita dũ uos ab hostibus capiemini, nulla ex uicinis gẽtibꝰ erit q̃ cõdoleat, nulla quin de malis uestris gaudeat. Amplius aũt gaudebit Geth Palestinę urbs, unde fuit Goliath & fratres eius, qui ceciderũt in manu Dauid et seruorum eius, et idcirco plus cæteris in miseria uestra gaudẽdo semetipsam cõsolabitur. Nolite ergo nũciare in Geth, imò optate, qđ impossibile est, ne audiat illa uestras clades, neq; lachrymis ploretis, quia uester fletus gaudiũ et risus eius erit. Dissimulate fletũ, nec in singultus dolorẽ rũpat, nẽ aduersarij gratulẽtur. Nolite foras exire, sed in domo puluris puluere uos aspergite, In domo ruente, cinere ruinaꝝ uosmet aspersos tantũ uosipsi cõspicite. Hæc quidẽ tanquã cõsulendo dicit, uerũtamẽ uerba hæc nõ rationis sunt, sed doloris, qui sæpe rationẽ nõ admittit. Nam quantũcunq; dissimulent, lachrymasq; teneant captiui, impossibile est ut calamitas eorũ aduersarijs maxime uicinis, ut erãt Phylistijm, ignota sit. Nec moratur iudex, scilicet diuinitas, certã de pectore et ore prophetæ dare sententiã, quæ hoc modo denotat:

Thren. 4 Luc. 3

Esa. 20

Ose. 1.

4. Reg. 18. Esai. 36.

4. Reg. 19.

2. Reg. 21

Habitatio pulchra, Samaria.

¶Transite vobis habitatio pulchra, confusa ignominia.¶ Habitationē pulchrā, Samariā appellat, quippe quę in pulcherrimo atq; uberrimo Iudææ loco sita est. Dixit ergo ad eā: O tu q̄ habitas in regione uberrima, q̄ cōfusa es ignominia, transi, & in captiuitatē dū cere, iudiciū portās ignominię tuę, cōfestim q̄ ad nos cōuertitur & dicit: ¶Non est egres sa quę habitat in exitu.¶ Quod utrū de eadē habitatiōe pulchra. i. de Samaria, an certe de Hierm dicat, de qua uersu sequēti manifeste loquitur, incertū est. Sed si de Samaria dē, hic sensus est: Nō est egressa q̄ habitat in exitu. i. in ipsis Assyriæ captiuitatis foribus sita ē. Et statim ut mota fuerit de finibus suis, hostilē terrā ingreditur. Verū quātūcūq; uicina sit non satis liquet, quō ipsa q̄ transire iubetur, & transit cōgrue dicatur, cp nō egressa sit. Si autē de Hierm hoc dictū placet intelligi, sensus iste est. Vos transite iā habitatores habitatiōis pul chræ, scilicet Samariæ, Hierm aūt hac uice nō egreditur, q̄ tamē habitat in exitu. i. cuius e

4. Reg. 19. Esai. 37.

gressio siue transmigratio iā quidē paratur, sed paululū differtur, uidelicet Ezechia, simulq; Esaia propheta, deo supplicātibus, suisq; pcibus eā retinētibus, dictūq; est hoc secūdū simi litudinē alicuius egressuri, iāq; in ostio stātis, cuius egressio certa quidē est, sed retardat' ali qbus ex causis. Clarū hoc est respiciēti, cp tūc quidē Hierm liberata est de manu Assyrio rū, q decē tribus captiuauerāt, sed postmodū Chaldæis tradita, & in Babylonem ducta ei. De qua uidelicet Hierm protinus sequitur. ¶Planctū vicina domus accipiet a vobis quę stetit sibimet, q̄ infirmata est in bonū, quę habitat in amaritudinibus, q̄ decli dit malū a dño in portā Hierm, tumultus quadrigę stuporis habitātis Lachis.¶ Nā illa, q̄ interim stetit sibimet Hierm est, q̄ (ut iā diximus) tūc egressa nō est, domus uicina, imò cognata eius Israhel erat. i. decem tribus, cuius planctum accepit à uobis habi tatio pulchra, cui dictū ē. Trāfite uobis. i. abite captiui. Accepit (inq̄) plāctū, et ad suū traxit instrumētū ut infirmaret. i. corā deo humiliaret, & iccirco stetit, qa infirmata est in bonū, q̄ habitat in amaritudinibus. ¶ Quā infirmitatē bono ipsius habitā, & has amaritudines eius

Hierm infirmata i bonū. 4. Reg. 18. Esa. 36

scriptura libri Regū, siue Esaiæ prophetæ manifeste testātur. Cū em̄ translatis decē tribu bus, Sennacherib rex Assyriorū ascendisset sup oēs ciuitates Iuda munitas, & cepisset eas misisset q̄ Rapsacen de Lachis in Hierm ad blasphemādū deū uiuētē, & exprobrandū ei mosis uocibus. Audiēs Ezechias per nuncios ingredientes ad se scissis uestibus, scidit & ipse uestimēta sua, & obuolutus est sacco, & intrauit in domū dñi. Et misit Eliachim, q̄ erat sup domū, & Sobnā scribā, & seniores de sacerdotibus opertos saccis ad Esaiā filiū Amos pro phetā, & dixerūt ad eū: Hæc dicit Ezechias. Dies tribulatiōis & correptiōis & blasphemię dies hæc: quia uenerūt filij usq; ad partū, & uirtus nō est parturienti, &c. Taliter infirmata est, & adeo habitauit in amaritudinibus, ut assimilaretur parienti uirtutē in partu nō habenti, pro eo, quia descendit malū à dño in portā ipsius Hierusalē. Et tumultus quadrigę stupo

Lachis,

ris habitanti Lachis, quæ ciuitas erat in tribu Iuda, quā & cœperat Sennacherib, unde & seruos suos misit ad Ezechiā, cuius quadrigæ tā multæ erant, ut recte dicantur: quadrigæ stuporis. Malū illud à dño descendisse dicit: quia uidelicet nō uenisset Sennacherib, nisi iussu dicio uel permissione domini. Quod ipse quoq; scire gestiens, eademq; scientia nimiū abu tens, nō parū de suo mendaciter adiecit: Dixit em̄: Nunquid sine domini uolūtate ascendi

Vbi supra

ad locū istū, ut demolirer eū. Dñs dixit mihi: Ascende ad terrā hanc, & demolire eā. Des cendisse aūt illud malū in portā Hierusalem congrue dicit, quia nuncij Sennacherib p quos talia mandauerat, uenientes Hierusalē steterūt iuxta aquæ ductum, piscinæ superioris, quæ est in uia agri fullonis, uocauerunq; regem. Egressus est autem ad eos Eliachim filius Helci chiæ præpositus domus, & Sobnas scriba, & Ioæ filius Asaph à cōmentarijs. Sed non ei egressa (inquit hic propheta) quæ habitat in exitu, subauditur, quamuis clamaret Rabsa ces. Hæc dicit rex magnus rex Assyriorū, facite mecū q̄d uobis est utile, facite mecū be nedictionē, et egredimini ad me, &c. Habitat quidē in exitu (ut iā dictū est) qa uicina est Babylonia captiuitas, sed tūc egressa nō est, nec ipse ingredi pmissus est, dicēte dño p Esaiā

Vbi supra

Non ingredietur urbē hāc, nec mittet in eā sagittā, nec occupabit eā clypeus, nō circūdabit eā munitio, &c. Sequitur ¶Principiū peccati est filię Syon, qa inuenta sunt in te sce lera Israhel. Propterea dabit emissarios super hereditatem Geth, domum men dacij in deceptionem regibus Israhel. Adhuc heredem adducam tibi, quę habi tas

tas in Maresa, vsq; Adollam veniet gloria Israhel. ¶Nomina hæc sunt ciuitatū in tribu Iuda: Lachis, Maresa, & Adolla. Porrò, Geth Palestinæ (ut iā dictū est) urbis uocabulum est. Veruntamen totus hic locus obscurus est, propterea, quia nihil rerū gestarū ex eis scriptura refert in illo aduentu Assyriorū, nisi quod cū cæteris urbibus cōmune est, quia ascendit rex Assyriorū ad uniuersas ciuitates Iuda munitas, & cœpit eas, excepto q̄ de Lachis Rapsacen misisse legitur in Hierusalē ad regē Ezechiā, cū manu graui. Itaq; quia nihil suffragatur de scripturis, q̄ locum hunc splendidiorem reddere possit, nihil est amplius qđ lector exigere possit, q̄ ipsa beati Hieronymi dicta dubie pertractantis, & quasi nauicula, ut fatetur ipse, inter saxa, & acutissimos scopulos pro posse regentis. Veniēt igit (inquit) ò Lachis urbs idolis dedita, & ad te quadrigæ & equites Assyriorum, quia & in te inuenta sunt scelera Israhel, & tu fuisti principiū Idololatriæ in Iuda. Per te em̄ quasi per portā impietas decem tribuū migrauit Hierusalem. Non solū aūt per Lachis tumultus ueniet quadrigæ, sed & super Geth metropolim Palestinæ (de qua supra dixerā) in Geth nolite annūciare. Mittet em̄ Assyrios latrūculos suos, quos uocat emissarios, & possidebit domū idololatriæ urbēq; mēdaciī, quæ in supplantationem fuit regibus Israhel. Quod aūt sequitur: Adhuc hæredē adducā tibi, quæ habitas in Maresa, pulchre allusit ad nomē. Quia em̄ Maresa hæreditas dicitur, aduentū in eā hostiū pro hæredibus appellauit, & usq; Adollā urbē Iudę uenit Maresa, id est, hæreditas, quæ gloriosa est in urbibus Israhel, ut ubi dicitur, gloriæ, genitiuus casus sit numeri singularis huius gloriæ, & nō ntūs pluralis hæ gloriæ. Vel certe ita intelligamus: Captiuitas Israhel quæ euenit Lachis, & Geth, & Maresa, usq; Adollā q̄q; ueniet, expressiusq; legendū est gloria Israhel, ut per antiphrasin ignominia uel uastitas sentiatur. Nunc idē qđ paulo ante dixerat, transite uobis, habitatio pulchra cōfusa ignominia, uerbis aliis rursus edicit. ¶Decaluare & tondere sup filios delitiarū tuarū, dilata caluitiū tuū sicut aquila, q̄m captiui ducti sunt ex te. ¶Et illic transite cū dicit, hoc est sine dubio transibitis, & hic, decaluare et tondere, & dilata caluitiū tuū, idē est ac si dicat: Decaluaberis & tondeberis, & caluitiū tuū dilatabis. Verūtamē cū dicit: sicut aquila breuiter alios pro aliis filiis restituēdos significat, ut uel ipse propheta, uel quilibet alius spūaliter intelligens, in ipsa, pro qua dolere poterat decaluatiōe & tonsione Israhelis cōsolatiōe nō careat. Quomō em̄ uel ad qđ decaluatur, siue caluitiū dilatat aquila? Nimirū certo tēpore cū senuerit, ueteres pennas amittit, & remanet implumis, sed nouis renascentibus, ipsa iuuenescit. Vnde & Psalmista, Renouabitur (ait) sicut aquilæ iuuentus tua. Ergo spūs illud propheticus mystice innuit, qđ pro filiis delitiarū, id est, pro filiis carnalis Israhel, q̄ et à fide exciderūt & de terra sua captiui mox traducendi erāt, alii nō filii carnis, sed filii promissionis, & fidei subrogādi forēt, atq; ita rursus iuuenescēs Israhel tanq̄ aquila renouata, plumis ac pennis floridis ornata in cœlū uolaret, qđ nūc fit, & usq; in finē seculi fieri nō desinit, renascētibus ex oībus gētibus fidelibus, tanq̄ nouis plumis, & carnalibus filiis tanq̄ ueteribus plumis in oēs gētes ppetua captiuitate dispersis. Sequitur ¶Vę qui cogitatis inutile, & operamini malū in cubilibus vestris. In luce matutina faciunt illud, quoniā contra dīm est manus eor. Et concupierūt agros & violenter tulerūt, domosq; rapuerūt, & calūniabantur virū & domū eius, virū & hereditatē eius. Iccirco hęc dicit dīs: Ecce ego cogito super familiā istā malū, vnde non auferetis colla vestra, & non ambulabitis superbi quoniā tēpus pessimū est. ¶Hactenus dixerat, q̄ propter scelus Iacob, & ppter pcā domus Israhel tradēda esset Samaria, malūq; descēsurū à dīno in portā Hierlm, & oēs populos terrāq; & plenitudinē eius scire optauerat iustitiā dīni, sic in populū quondā suum uindicantis, sed non dixerit modū sceleris siue peccatorū, id est, utrū taliter peccassent, ut itā tantam merito sustinere deberent. Vt ergo amplius iustitia dei manifestetur, & ipsi esse inexcusabiles cognoscantur: Væ (inquit) qui cogitatis inutile, et operamini malū in cubilibus uestris, statimq; ad auditores conuersus, in luce ait matutina faciunt illud, quoniam contra dominū est manus eorū, etē. Modum peccati illorū in eo maxime exprimit quod ait: In luce matutina faciunt illud, quoniā cōtra dominum est manus eorū. Quid em̄ est in luce matutina, nisi ac si dicat: nō in ignorantia? Et quid est, quoniam contra dominū manus eorum, nisi ac si dicat: non ex infirmitate, sed ex superbia, uel (sicut Psalmista dicit) quasi ex adipe

prodiit

Caluitium aquilæ.

Psal. 102.

CAP. II.

Psal.72 prodijt iniquitas eorũ. Hic nãq; modus peccati est deterrimus, cũ quis nõ per ignorantiam,
nõ per infirmitatẽ, sed scienter per superbiã peccare cognoscitur. Deniq; si per ignorantiã
quis peccat, si per infirmitatẽ delinquit, adhuc uenia proxima est illi. Vnde Psalmista firmi-
Psal.24. ter tenẽs anchorã spei: Delicta (inqt) iuuẽtutis meę, & ignorãtias meas ne memineris. Iuuẽ-
tutẽ p̃ infirmitate posuit, qa vez iuuentus ipsa magna carnis infirmitas est. Porrò peccator cu-
Psal.9. perbus dñm exacerbat, & dñs (sicut ait idẽ) secundũ multitudinẽ iræ suæ nõ quæret, id est,
pereuntem nõ requiret, ueniam illi non offert, quia multũ iratus est. Væ igitur tibi ò Hiero-
Væ tibi Hieroboam. boam, de cuius peccatis nunc maxime agitur, ubi p̃missum est, in scelere Iacob omne istud
& in peccatis domus Israhel. Tu enim peccare fecisti Israhel, & iccirco tu solus sufficis, q
(exempli gratia) uenias ad mediũ pro omnibus, quibusue minatur, quia cogitant inutile &
operantur malũ in cubilibus suis, in luce matutina, id est, scienter uel cũ cõsilio & quasi la-
pienter faciunt illud, quoniã cõtra dñm est manus eorũ. De te nanq; sic manifeste scriptura
testatur. Dixitq; Hieroboã in corde suo: Nunc reuertet regnũ ad domũ Dauid, si ascen-
3.Reg.12 rit populus iste ut faciat sacrificia in domo dñi in Hierusalẽ, & cõuertetur cor populi huius
ad dñm suũ Roboam regẽ Iuda, interficiẽtq; me & reuertẽtur ad eũ. Et excogitato cõsilio
fecit duos uitulos aureos, & dixit eis: Nolite ultra ascẽdere in Hierusalẽ. Ecce dij tui Israhel
qui eduxerũt te de terra Aegypti. Hoc inutile cogitasti: inutile (inquã) qa nõ profuit tibi,
imò pernoxiũ, qa plurimum nocuit tibi. Nisi eñ istud cogitasses, melius & diutius regnare
3.Reg.11. potuisses, qa sic per prophetã dixerat dñs ad te. Si igitur audieris omnia q̃ præcepero tibi &
ambulaueris in uijs meis, & ero tecũ, & ædificabo tibi domũ fidelẽ, quã ædificaui Dauid,
& tradã tibi Israhel. Quia uero cogitasti hoc, nõ solũ cogitando, & faciendo, nõ cõfirmasti
regnũ tibi, uerũetiã nimis infeliciter te & thronũ tuũ deturbasti, secũdũ uerba eiusdẽ domi-
3.Reg.14. ni per eundẽ prophetã dicentis, quia sic fecisti: Ecce ego inducã mala super domũ Hieros
boam, & percutiam de Hieroboam mingentẽ ad parietẽ, & clausum & nouissimũ in Israhel,
& mundabo reliquias domus Hieroboam, sicut mundari solet fimus usq; ad purũ. Qui
mortui fuerint de Hieroboã in ciuitate, comedent eos canes, qui aũt mortui fuerint in agro
uorabunt eos aues cœli, quia dñs locutus est. Ergo nimis inutile fuit qđ cogitasti, & iccirco
omniũ illorũ exemplũ merito fieri debuisti, qui similiter inutile cogitant & operãtur mali
Malicioſi. in cubilibus suis. Qui nã sunt illi? Nimirum omnes qui eiusmodi sunt, ut non ab aliquo in-
ducantur, sed proprio de corde malũ confingunt, & adinueniunt de semetipsis, utpote ma-
licioſi, quod te fecisse scriptura manifeste redarguit dũ dicit: Dixitq; Hieroboam in corde
Oſee.8 suo, & cętera. Vnde & alius propheta cũ de uitulo tuo loqueretur: Ex Israhel (inquit) ipse
est, artifex fecit illũ. Tu es ille artifex notissimus inter oẽs artifices, qui malum operatur ut
operati sunt in cubilibus suis, id est, adinuenerũt de cordibus suis, q in luce matutina, id est,
çũ deliberatione nõ ignorãter, sed scienter (ut iam dictũ est) faciunt illud, quod ex eo mani-
me probatur, quoniã cõtra dominũ est manus eorũ, id est, quoniam peccatũ suũ, dũ rectar-
guuntur, fortiter defendunt quod fecisti tu, qui redargutus per prophetam extẽdisti manum
tuam cõtra dominũ, sicut scriptũ est. Cunq; audisset rex sermonem hominis dei, quem incla-
3.Reg.13 mauerat cõtra altare in Bethel, extẽdit manum suam de altari dicens: Apprehẽdite eum, &
exaruit manus eius, quam extẽderat cõtra eum, nec ualuit retrahere eam ad se. ¶ Huiusmo-
Violentia regum Israhel contra proximos suos. di ut cõtra dominũ, ita & cõtra fratres & proximos, quibus prævalẽt impie fortes, & fortes
ter impij sunt. Vnde & protinus subiungit. Et cõcupierunt agros, & uiolenter tulerunt do-
mosq; rapuerunt, & calumniabãtur uirum & domum eius, uirũ & hæreditatẽ eius. Talium
quoq; quod uæ illis sit, unus pro exemplo satis est, uidelicet Achab rex Israhel, qui cõcu-
uit uineã Naboth, & quia noluit eam dare, calumniatus est cũ uxore sua uirũ eundẽ & he-
reditatem eius. Calumnia fuit eiusmodi: Sumite (inquit) duos uiros filios Belial cõtra eũ &
3.Reg.21 falsum testimoniũ dicant. Benedixit Naboth deum & regem, et ducite eũ et lapidate eũ
moriatur, et ita factũ est. Talia fuerunt scelera Iacob, et talia peccata domus Israhel, cuius
ter reges isti duo Hieroboã et Achab, cum uxore sua Iezabel notissimi in sceleribus fuit,
quorũ à peccatis neq; reges neq; populares recesserũt, imò usq; adeo tandem in peius pro-
gressi sunt, ut cõtra ipsum dñm Christũ cogitarẽt inutile, et operarentur malum, ita ut ex
Matth.21. iusmodi calumniarentur et hæreditatem eius, dicentes cum uidissent eum: Hic est hæres
occidamus

Occidamus eum, & nostra erit hereditas. Væ igitur illis. Nam iccirco hęc dicit dominus: Ecce cogito super familiam istam malum, unde non auferetis colla uestra, & non ambulabitis superbi, quoniã tempus pessimũ est. Videmus ita factũ, quia uidelicet decẽ tribus iugũ Assyriæ potestatis subierunt, de quo auferre colla sua, nec potuerũt nec possunt, tribus autẽ Iuda in Babylonẽ ducta, rursus quidẽ de illa captiuitate collũ suũ abstulit, sed rursum captiuantibus Romanis collum suũ iam erigere uel superbi ambulare nõ possunt, sunt eñ contẽptibiles coram omnibus hominibus, tempusq; passionũ est illis, maxime pro ciuitate qua sunt excæcati. Sequitur. ¶ In die illa sumetur super vos parabola, & cãtabitur canticũ cum suauitate dicentiũ: De populatione vastati sumus, pars populi mei cõmutata est. Quõ recedit a me, cũ reuertat, qui regiones nostras diuidat? Propter hoc nõ erit tibi mittens funiculum sortis in cętu domini. ¶ Sensum scripturarũ, sensum uerũ quærere, & indagare cupientes, syluaticarũ uenationũ recordamur, quarũ in usu quinã canes ueraciter uenatici sint cõprobantur. Nã q eius naturæ, uel sagacitatis non sunt, ut uenationis infatigabili dilectione trahantur, mox ut spinetis, aut paludibus, aut scopulis, uel rupibus offensi fuerint, fugientẽ capreã aut hinnulũ ceruoq; segnes obliuiscũtur, & ad domestica cubilia uacui reuertũtur. Qui aũt canes ingenui uel naturalẽ sunt uenatici, nullius difficultatis offensione superãtur, sed eunt pniciter p aspera, per inuia, q̃ semel aspecte uenationis delectabili odore trahũtur, quasi morituri nisi capiãt, miserabiliter gemebũdi nisi apprehendãt. Si canes dñi sumus, sensus ueritatis in sanctarũ scripturarũ syluа densissima uenatio nobis est. Currimus ut cõprehendamus, & tũc læti sumus, tũc corã illo lætari gestimus, si inter oẽs literæ difficultates pseuerãter intẽti, sensum bonũ & utilem, q lectorem ædificat, & uelut conuiuã oblectet reportamus. Capitulum prẽsens secundũ saltuum iam dictam similitudinẽ, difficile est adeo, ut propter difficultatem eius dicat beatus Hieronymus, & studiosus sensuum tractator, & fidelis literæ interpres. Si quis aũt in lege domini die ac nocte meditatus, maius habuit studiũ, maius ingeniũ, ocium, gratiamq; & potest de pśenti capitulo probabilius aliquid dicere, nõ sperno, nõ inuideo, quin potius cupio abeo discere quod ignoro, & libenter me discipulum profitebor, dũ modo doceat, et non detrahat. Nihil eñ tam facile, quàm ociosum & dormientẽ de aliorũ labore, & uigilꝝ dispu tare. Hæc ille pro difficultate dixit prẽsentis capituli quo sic p hũc prophetam, dictum est, In die illa sumetur super uos parabola, & cantabitur canticum cum suauitate dicentiũ. De populatione uastati sumus, & cætera ut supra. Reddiderat autem hunc sensum. Sicut eñ mala operati sunt contra dominum, sic mala captiuitatis perpetua sustinebunt, & in tantã uenient angustiam, ut omnia eorum cãtica, & psalmi uertantur in luctum, nihilq; aliud noũerit loqui populus, nisi hoc de populatione uastati sumus, siue miseria miseri facti sumus. Terram quippe repromissionis, quę prius duabus & semis tribubus sorte diuisa fuerat, trãs Iordanem Moysen mittente funiculum, & postea ab Iesu Naue tribubus reliquis dispertita. Hæc gentibus Romano mensore diuisa est. Et nemo fuit qui prohiberet, quin potius cum uniuersas obtineant nationes, nullus est in Iudæis qui antiquum pristina libertate possideat statum. Hæc ergo cum dicit, & cũ plura similia diuersis in locis, hiantẽ atq; latrãtem canem auditorẽ reddit, ut sicut in plerisq; sic & ĩ præsenti loco seipsum adhuc subesse sentiẽs, quantũuis fugientem uelut capream aut ceruorũ hinnulũ nõ cesset insequi. ¶ Dicimus itaq; quia dies illa, siue tempus pessimũ, in quo parabolã sup illos sumendã, cãticumq; cũ suauitate cantandũ prædixit, tẽpus præsens est. Nũc eñ sup illos parabolã sumpsimus, uidelicet ex quo Apostolus sic prescripsit ut diceret. Hæc aũt omnia in figura cõtingebãt illis. Nimirũ quod & corpora illorum in deserto prostrata suut, qui rubrũ mare transierant, & in Mose baptizati fuerãt in nube & in mari, & illud quod decem tribus à domo Dauid scissæ sunt, & in Assyrios captiuatæ abierũt, & illud quod Hierusalẽ ciuitas sancta Chaldaico igne cõflagrata est, & Iuda in Babylonẽ transmigrauit, parabola magna, parabola super oẽs illos sumpta nobis est. ¶ Deniq; secundũ horũ similitudinẽ damna ecclesiæ, quę de multitudine credentiũ, siue nomine tenus Christianorũ frequẽter acciderũt, mater ecclesia considerat, & ad correctionem siue ad cõsolationẽ filiorum parabolas eiusmodi sæpius recitat, siue cũ falsi fratres qui eandem profiteri fidem uidẽtur, propter malos mores æternæ promissi-

Exemplum a canibus uenatibus.

Difficultas huiꝰ capituli.

Cantica Iud. in luctũ ꝯuersa.

Num. 32 Iosuẽ. 14.

1. Corin. 10

Vituli aurei hæreticorum

promissionis terra indigni æstimantur, quasi in deserto prosternũtur, siue cũ manifeste hæ
retici fidei ueritatẽ abdicantes, ueraciter sese scindunt à domo Dauid, & impiorũ dogma
tũ uitulos fabricantur, quasi aureo fulgore nitidi sermonis, ad simplices decipiendos ferre
intenti. Quid de Babylonica captiuitate dicã? Nunquid solũmodo parabola nobis est, &

Psal.136.

nõ etiã suaue canticũ? Deniq; quoties cãtamus: Sup flumina Babylonis illic sedimus & fle
uimus, dũ recordaremur tui Sion, &ẽ. canticũ cantat sup illos sumptũ, & nobis cõgruum,
qui reuelatos in Christo habẽtes oculos in illa captiuitate, q̃ tũc per Nabuchodonosor ad
populo accidit, uniuersalẽ intelligimus captiuitatẽ humani generis quæ p diabolũ euenit
in transgressione primi hoïs. Et taliter cantare, est dicere, depopulatiõe uastati sumus, quod
uerũ est, ita ut etiã ueraciter dicamus: morte mortui sumus. Nã in Adã omnes moriuntur.

Pars populi mei commutata est.

¶ Quod aũt subiungitur: pars populi mei cõmutata est, propius ad quempiã de gente ille
electũ & sanctũ, uerbi gratia, ad Apostolũ pertinet, cuius populus secundũ carnem Iudæ
cus populus est. Nã illius populi sui quæ pars fuerit, exprimit his uerbis: Quoꝝ adoptio

Ro.9

filioꝝ, & gloria, & testamentũ, & legislatio, & obsequiũ, & promissa: quorũ patres, & ex
bus Chrũs secundũ carnẽ, qui est super omnia deus benedictus in secula, Amen. Dicat er
go, siue idẽ Aplus, siue quilibet alius ex illo populo sanctus & uerus, pars populi mei com
mutata, id est, tota dignitas Iudæis ablata, & gentibus data est. Quod dũ dicitur, & fit, simi

Gene.25

tur super eos etiã in illa parabola, de duobus fratribus, Iacob & Esau, quia uidelicet secũdũ
rem illorũ corporaliter gestam, fit hoc spũale mysterium, dũ spũalia primogenita Iudæo
rũ cõmutata, id est, supplãtatori populo gentiũ data sunt. Nimirũ talis assumptio parabole
uel cantici, digna est p̃senti p̃conio spũs prophetici, quia magna est, & ad illã ptinet assum

Rom.11

ptionẽ, de qua cũ loqueret Aplus: Quæ (inquit) assumptio, nisi uita ex mortuis? Dicit autẽ
huiusmodi parabola cũ suauitate dicentiũ: Vere nãq; suaue est hmõi canticũ, eis dũtaxat, q
dicũt, & dicere sciũt. Nã ecõtra illis sup quos dicitur, secũdũ eiusmodi parabolã, nimis amã
rũ est tormẽtũ. Vbi aũt dicitur: cõmutata est pars populi mei, ut sequẽs uersiculus cohar
at, subaudiẽdũ est eiulãtis, atq; dicẽtis: Q̃uo recedet à me, cũ reuertat q regiones nras diui

Gene.27

dat? Sicut eñ p̃dictus Esau, magno clamore irrugiẽs, & eiulatu magno flẽs: iuste (inq̃t) no
catũ ẽ nomẽ eius Iacob, supplãtauit eñ me en altera uice: priogenita mea añ tulit, & nũc ec
cũdo subripuit bñdictionẽ meã. Sic pplus Iudaicus credẽtẽ ex gẽtibus ppl'm, iã altera uice
cõtra se reuersum cẽ, & nõ desistere, uidẽs dolet & torquet, dicitq;: Q̃uo recedet à me cũm
uertat q regiones nras diuidat? Regiões nãq; Iudæoꝝ in eo reuertẽtes diuidimus, q gusta
ta dulcedine primogenitoꝝ q̃ ante tulimus. i. p̃dicatiõe euãgelij, quã suscepimus, itẽq; suc
cingimur, & oës scripturas eorũ, legẽ & prophetas, & psalmos inuadimus, Chũ regione
istas metiẽte ac diuidẽte. i. sensum nobis aperiẽte, ut intelligam⁹, optaret nos Iudæus recu
dere, saltẽ cõtẽtos primogenitis. i. uerbo euãgelij, qđ oportebat illũ primũ loqui, sed nõ de
fistimus, nisi oës (ut iã dictũ est) scripturas rapiẽtes, spoliatos illos, & ab omni ueritate nudos
esse ostẽdamus. Cũ igitur secũdũ hmõi parabolã pplus iste sit Esau, q & añ primogenita, &
secũdo uniuersas æternæ bñdictionis regiones p̃didit, recte mox dñ illi: Propter hoc non erit
tibi mittẽs funiculũ sortis in cetu dñi. Et est sensus. Q̃m tu ò populе carnalis, qte semen Ia
cob existimas, talis effectus es, ut recte de te talis parabola sumpta sit, et cãticũ q̃ decãtaris q
sis Esau, q̃ sit multitudo incredula, q̃ q̃ uis mare trãsierit, prostrata ẽ in deserto, nec terrã p
missionis intrauit, q̃ sis illa turba, q̃ scidit se à domo Dauid, & uitulos aureos fecit, propte
hoc nullus de tuo cetu cõputabitur inter eos, q uocati sunt à dño ut promissionẽ accipe
æternæ hæreditatis. Sequitur. Nolite loquamini loquentes, non stillabit sup istos, no
cõprehẽdet confusio, dicit dñs domus Iacob. Nũquid abbreuiatus est spũs dñi,
aut tales sunt cogitationes eius? Ordo uerboꝝ est. O domus Iacob, dñs dicit: Nolite lo
quamini loquẽtes, nõ stillabit sup istos, nõ cõprehẽdet eos cõfusio. Ne loq̃mini loquen

Responsiões Iudæorũ contra nos.

tes, nunqd abbreuiatus ẽ spũs dñi, aut tales sunt cogitatiões. ¶ Porrò, q sensus sit q̃tidiano exer
cimẽto ferè pdoceri possum⁹. Quoties nãq; illis loq̃mur dicẽtes: cõdẽnari omnẽ hominem

Iohan.3

in Christũ nõ credẽtẽ, nec Iudæũ ptinere ad salutẽ Chũ incredulũ, iuxta illud: qui incre
dulus est filio, nõ uidebit uitã, sed ira dei manet in eo, quãto magis q̃q; de scripturarum te
stimoniis istud cõprobari nitimur. Tãto bellicosius scutũ cõtra arripiũt, scutũ cordis sibi face
ntes

magnitudinem patrum suorꝝ, dicentes, impossibile esse, ut condẽnetur genus illorꝝ, & istud quoq; dicunt: Nunquid mẽdax est deus, aut mutabilis est deus? Nunquid sicut homo diuersis uoluntatibus uariatur, ut olim circũcisionẽ, nunc aũt baptismũ subire debeamus, ut olim firmauerit nobiscũ pactũ & cum patribus nostris, & nunc ad inimicitias conuersus sit? Nimirꝝ sicut nunc de iudicio futuro, ita & tũc quando prænũtiabant Prophetę aduẽtum Assyriorꝝ, siue Chaldæorꝝ, & in captiuitatem iturꝝ eẽ propter peccata populũ illũ, totum quod dicebatur repellebant, & incredibile esse uolebant, impossibile esse decertabãt taliter derelinqui, qui sanctũ populũ, & sanctã progeniẽ patrũ sanctorꝝ, locum sanctũ, templũ pulchrũ & glorioſum. Dicebant ergo scdm uerba hæc: nõ stillabit super istos, & nõ comprehẽdet eos cõfusio. Nunquid abbreuiatus est spũs dñi, aut tales sunt cogitatões eius? dicebãt (inquam) mendaces & blasphemos esse Prophetas, imò nec prophetas, sed audaces dici debere Sycophãtas, q auderẽt dicere, qđ stillare deberet ira de cœlo sup Abrahæ filios, sup genus Isaac, ac super stirpẽ Iacob, qđ gentẽ sic magnificatã & honoratã comprehenderet cõfusio, quod tam breuis diceretur esse spiritus dñi, ut tam cito pœniteret eum super bonis quæ promiserat illis, & quod tales, id est, tam mutabiles diceretur habere cogitatiões deus, qui est incommutabilis. Sigdem aiebant, homines isti nõ quierunt pacem populi huius, sed malũ. Hæc ergo intuẽs Propheta, imò per Prophetã dñs, ne inqt loquamini, loquẽtes uerba huiuscemõi. Quid eñ? ¶ Nonne verba mea bona sunt, cum eo qui recte graditur? Et ecõtrario, populus meus in aduersarium consurrexit. ¶ Ac si dicat: Vt quid talia loquimini, & quasi pro me æmulamini, declamãdo quod ego sim deus fidelis, deus patiẽs & longanimis, quod nõ essem, si stillaret à me malũ sup uos, si comprehẽderet uos cõfusio? Nonne & cum istud uobis fecero, nihilominus uerba mea, cũ quo esse debent, eũ eo sunt bona & prospera. Et quis ille est, nisi is q recte graditur? Nimirꝝ ecõtrario debẽt esse dura, & aduersa cum eo, qui nõ recte graditur, qui in cõtrariũ cõsurrexit, quod fecit populus meus. Consulite ipsam, quã suscepistis legẽ, & ipsa respondebit uobis quales inter me & uos cõditiones fuerint. Exempli gratia: Custodi ergo præcepta, & cerimonias, atq; iudicia, quæ ego mando tibi hodie ut facias. Si custodieris & feceris ea, custodiet dñs deus tibi pactũ & misericordiã quã iurauit patribus tuis: En (inquit) propono in cõspectu uestro hodie benedictionẽ & maledictionẽ, benedictionẽ si obedieritis mandatis dñi dei uestri: maledictionẽ, si nõ audieritis mãdata dñi dei uestri. Ecce aũt populus meus mandata mea nõ custodiuit, sed in contrariũ consurrexit. Nunc ergo exigere potest aut debet, ut cum eo uerba mea bona sint, ut esse debent cum eo q recte graditur, & nõ potius maledictionẽ subire, sicut in conditionalis legis decreto continetur? Ad hæc tanq̃ si quereret populus in quo mandatis dñi nõ obedierit, sed potius in aduersariũ cõsurrexit, protinus subsequitur, & dicit: ¶ Besuper tunicam pallium subtulistis, & eos qui transibant simpliciter, conuertistis in bellum. Mulieres populi mei eiecistis de domo deliciarum suarum, a paruulis eaꝝ tulistis laudem meam in perpetuum: Surgite & ite, quia non habetis hic requiem. Propter immũditiam eius corrumpetur putredine pessima. ¶ Causas reddidit, ex quibus cõuincitur populus, quod in aduersariũ cõsurrexerit. Oportebat aũt causas esse uniuersales. i. ad uniuersum populum pertinẽtes, qm̃ nõ de uno homine, quod in aduersariũ cõsurrexerit, sed de uniuerso populo dictũ est, per apostrophen ad uniuersum populũ desuper tunicã palliũ sustulistis, & cætera omnia uerbis præteriti tẽporis, quod nõ uideretur adeo esse conueniẽs, si tantũmodo de quotidianis loqueretur iniurijs siue rapinis. Igitur ubi quando & qũo populus dñi, ita in aduersarium cõsurrexerit, ut desuper tunicã palliũ sustulerit, & cætera hæc faceret de sanctæ scripturæ rationibus proferendũ est, & nihilominus quis ille fuerit, cuius desuper tunicã palliũ sustulerunt. ¶ Hoc facere cupientes, primũ quærimus quid rationis fuerit, quod Achias Propheta loquẽs cũ Hieroboã in sermone dñi de regno, pallio nouo quo idutus erat, rem ipsam taliter significauit, ut scinderet illud in duodecim partes: tolle (inqt) tibi decẽ scissuras. Hæc eñ dicit dñs deus Israhel: Ecce ego scindã reguũ Salomonis de manu eius, & dabo tibi decem tribus. Profecto p palliũ suũ regnũ Israhel satis manifeste significauit, atq; idcirco factũ illud hic in præsenti loco cũ dicitur, desup tunicã palliũ sustulistis, nos animaduertere facit, quia cœlestis gratia puero suo Dauid, quasi palliũ sup tunicã dederat Israhel & Iudã, ut sup utrunq;

Deut. 7

Ibidem. ij

3. Reg. ij.

Tunica, regnum Iuda, Palliũ, regnũ Israhel.

2.Regū.5. utrūq; regnaret. Prius quasi tunica induerat illum, quando regnum dedit ei primum sup Iudam solū. Septem quippe annis regnauit in Hebron sup domū Iuda, prius q̄ regnaret sup oēm Israhel. Quando uero uenerūt uniuersæ tribus ad Dauid in Hebron, & unxerunt eum regē sup se, cum iam septē annis (ut diximus) regnasset sup domū Iuda, tunc dñs eidem Dauid, sup tunicā palliū quoq; addidit. Et congrue sicut per Israhelē palliū, sic & per tunicā domus Iuda intelligitur: quia uidelicet sicut tunica pròpius hæret corpori q̄ palliū, sic tribus Iuda, ppinqor q̄ cæteræ trib⁹ fuit ipsi Dauid, nam ipse ex illa tribu extitit. Igitur o populē meus si quæritis cur dixerim, & econtrario populus meus in aduersariū consurrexit, ecce dico uobis: quia desup tunicā palliū sustulistis. i. uos metipsos semini Dauid ademistis, uos ipsæ decē tribus ab ipso recessistis, ut à me quoq; recederetis sicut & fecistis. Nam relicto altari & templo meo, spretis ꝓmissionibus seminis quod est Christus, quæ dictæ sunt ad Dauid, uitulos aureos: quos fecit Hieroboam, coluistis, & colere nō destitistis. Hoc agentes siue agere iam dudū intendētes, eos qui transibāt simpliciter cōuertistis in bellū. Qui nam erant illi? Nimirū ipse Dauid & uiri eius, uiri fortes imò fortissimi, & quantū fortes, tantū simplices. i. bona fide & simplici corde cum deo & hominibus ambulantes. Illos (inquā) conuertistis in bellū, con-

2.Reg.15 stituentes sup uos regem Absalon aduersus patrem suum, & illo mortuo, rursus sequenti

Ibidem.20 Seba filium Bochri. Iam tunc pene desup tunicā palliū modo iam dicto, sustulistis: quā uidelicet buccinante Seba & dicente, nō est nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Isai,

Scissio regni propter peccatum Dauid & Salomonis separatus est omnis Israhel à Dauid, & ita sine pallio parumper remansit in sola tunica: quia soli adhæserunt ei contribules sui uiri Iuda. Peccauerat nāq; in Vriam, & idcirco laborabat, subtrahente dño ad breue tempus pacem uestram, nō tamen auxilij sui gratiam: quia citius illo ꝓpitio, ita recepit pallium sicut & tunicā. i. Israhelem sicut & Iudā. At ubi peccauit filius eius Salomon, nō in unū hominē, sicut ipse Dauid in Vriam, sed in ipm deum colendo deos alienos ꝓpter mulieres concupiscentiam, tunc infirmata est domus Dauid, & uos prævaluistis tollere illi pallium, nec enim uobis resistere potuit. Quare? A me enim (inquit dñs) factum est uerbum hoc, id est, iudiciū hoc, uidelicet ut non posset resistere domus Dauid exigentibus peccatis, ut dimitterem uos secundum desideria cordis uestri. Notanda ꝓprietas

Heb.13 dictionis: quia sic est dictum, ut eos qui transibant simpliciter, conuertistis in bellū. Transire nāq; sanctorum & electorum est, qui manentem hic ciuitatem non habent, sed futuram inquirūt secundum nomen Hebræorum, de quibus Dauid tam fide q̄ carne ortus est. Hebræi nāq; latine dicuntur transitores. Eiusmodi fuerunt Dauid, & Ezechias, & Iosias, & cætera domus

3.Regū.14. Dauid fidelis, intra quam & domū Hieroboam, sicut scriptura refert, semper bellum fuit, Iuxta quam similitudinem nunc usq; sp bellū est, & erit usq; in finem seculi, inter eos qui in præsenti seculo animū figunt, & eos qui ad æterna futuri seculi bona transire satagunt. Igitur & eos (inquit) qui transibant simpliciter conuertistis in bellum, & in illo bello malū obtinuistis triūphū. Quomodo? Mulieres (inquit) populi mei eiecistis de domo deliciarum suarum, & à paruulis earum tulistis laudem meam imperpetuum. Quæ nam erant mulieres populi mei, nisi homines infirmiores in uobis, qui populus meus esse debuistis? Quæ autem erat domus deliciarum eiusmodi mulierum, nisi domus mea in Hierusalē, domus orationis in qua invocabatur nomen meum. De illa domo uos mulieres illas eiecistis, id est, infirmiores & pauperes, quibus prævaluistis, sicut mulieribus solent uiri prevalere. Eiecistis (inquam) uidelicet te-

3.Reg.12 nendo, & teneri cogendo illud edictum Hieroboam: Nolite ultra ascendere in Hierusalem sed ite ad adorandum uitulum usq; in Dan. Ita ejiciendo mulieres à paruulis earum tulistis laudem meam imperpetuum, id est, ignorantem & errantem multitudinē, fecistis in malo perseuerare, ut nunq; recederent à peccatis Hieroboam. ¶ Notanda hic trina distinctio peccantium, quam in sanctis scripturis animaduertere solemus, ita ut eorum qui per ignorantiā, & eorum qui per infirmitatem, & eorum qui per superbiam peccant. Nam qui p supbiā peccāt, ipsi sunt contra quos maxime inuehitur, sic incipiendo, & econtrario, populus meus in aduersariū cōsurrexit. Qui autem per infirmitatem peccatis consentiunt, ipsi sequenti loco denotātur, dicendo: Mulieres populi mei eiecistis de domo deliciarum suarum. Porro qui per ignorātiam delinquunt, ipsi sunt de quibus ait: A paruulis earum tulistis laudem meam imperpetuū. Omnes pariter inexcusabiles sunt, & illi fortes uiri simpliciū debellatores, qui fortiter despoliauerit,

Trina distinctio peccantium

& illæ

& illæ mulieres quæ cum uiri esse deberẽt, effœminatos tali in periculo animos habuerunt, timendo homines plus q̃ deum, & illi paruuli sensu qui scientiã dei non habuerunt, & oẽs pariter una sententia feriuntur, quam protinus depromit, dicens: Surgite, & ite: quia nõ habetis hic requiem. Quod cum dicit: subaudiẽdum est illud, quod notissimũ est & esse debet, propter peccata Hieroboam, uel quia non recessistis à peccatis Hieroboam qui peccare fecit Israhel, ut sequens uersiculus, propter immunditiam eius, neq; præsens est nominatiuus casus quem requirit, hoc tertiæ personæ uerbum corrumpetur. Nõ utiq; accidit hoc per imperitiam siue incuriam eloquentis, sed per naturam & sæueram indignationem prophetici spiritus infame nomen execrantis, & superfluum esse iudicantis, in libro suo scribere uocabulũ, quod toties historia sacra denotauit dicendo de singulis regibus Israhel, nõ recessit à peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Israhel. Itaq; propter immunditiã eius, subauditur Hieroboam quem tu o lector qũo ignorare potes: eius (inquàm) qui peccare fecit Israhel, putredine pessima corrumpetur, ipse q in immũditiã eius suscepit Israhel? Vide ergo ut sanctæ scripturæ sis familiaris ac domesticus, & tunc animaduertis, q̃ familiariter ad te conuersus spũs propheticus q dixerat, fugite & ite: quia non habetis hic requiem, dicit tibi propter immunditiam Hieroboam corrũpetur Israhel putredine pessima. Quam ꝓpter immunditiã? Nimiũ propter uitulorũ cultũ, qui magna est immundicitia eius q fecit eos. Si enim de uno uitulo quẽ fecerãt in deserto ueraciter dictũ est. Vidẽs ergo Moses ꝓpm quod esset nudatus, spoliauerat eũ eum Aaron propter ignorantiã sordis, quanto magis de duobus recte dicitur propter immũditiã eius q illos fecit? Igitur propter immunditiã eius, propter non dños, sed uitulos eius: quia factus est immundus, Israhel corrũpetur, nõ qualicũq;, sed pessima putredine. i. nõ sola corporũ quæ nũc imminet captiuitate: sed animarũ quoq; abiectõe, & irreuperabili damnatõe: quia pœnitentiã noluerunt agere. His dictis ex imperio dñi, statim ex affectu ꝓprio subiũgit: ¶ Vtinã non eẽm uir habẽs spm̃, & mẽdaciũ potiꝰ loquerer. ¶ Non enim absq; dolore, sine misericordia, sine cõpassione circa genus suũ esse poterat homo dei, q̃is cõtra eos inueheretur in sermone dñi zelo tam uehementi, sicut nec Apl̃us cũ aduersus idipm genus suũ uehemẽter inueheretur, declamãdo cæcitatẽ eius, ita ꝓlocutus est. Veritatẽ dico in Christo nõ mentior, testimonium mihi perhibente conscia mea in spiritu sancto, qm̃ tristitia est mihi magna, & cõtinuus dolor cordi meo. Nam quo pondere statim ibidẽ subiungit: optabã enim ego ipse anathema esse à Christo ꝓ fratribus meis, q sunt cognati mei scdm carnẽ meam, q sunt Israhelitæ. Eodẽ & iste: utinã (inqt) nõ eẽm uir hñs spm̃, & mendaciũ potius loquerer. Nempe q facit hoc, anathema est à deo, utpote pseudopropheta loquens de corde suo nõ qd deus inspirat: sed qd mẽdaci pr̃ diabolus serpẽs antiquus insibilat. Ad hæc dñs respõdet. ¶ Stillabo tibi uinũ in ebrietatẽ, & erit, super quem stillatur populus iste. ¶ Ac sic dicat: Non erit ita, ut tu nũc optabas: sed tibi stillabo ut nunc usq; stillaui, nõ aquã mendacij sicut pseudoprophetis: sed uinũ ueritatis sicut uatibus sanctis, & hoc usq; inebrietatẽ, & usq; quo tu inebrieris, & tacere nõ possis: sed loquaris ex abũdantia cordis, & sup quẽ stillat uere ꝓphetię pluuia, ꝓpl̃us est iste pro quo tu doles, & quantũuis doleas, iste est, iste (inquã) putredine pessima, sicut ꝓphetasti, cotrũpi habet. Hmõi dolor consolatione dñi dignus est. Segtur ergo, dicitq; & ipsi & p ipm̃ cæteris humiliũ seruorũ suorum consolator dñs. ¶ Congregatione congregabo Iacob, totum te in vnũ conducam, reliquias Israhel pariter ponam illum quasi gregẽ in ouili, quasi pecus in medio caulæ, tumultuabuntur a multitudine hominũ. Ascendet enim pandens iter ante eos, diuident & transibunt portam, & egredientur per eam, & transibit rex eorũ coram eis: at dominus in capite eorũ. ¶ Profecto liquet uerba consolatoria hæc esse, ut nõ doleat Iacob siue Israhel. i. quicunq; de illo Patriarcha sancto scdm carnem natus, scdm fidẽ quoq; filius eius, quemadmodũ iste Propheta dolens dixerat: utinã mendacium loquerer. i. utinam nequaq̃ scdm prophetiam meã tanta Israhelitice multitudinis amissio fieret. Vtinã cæcitas in Israhel nõ contingeret. In eodem istũ spũs consolator, in quo & Apl̃us, q dum loco supra memorato dixisset: quia cæcitas ex parte contigit in Israhel: subiunxit, donec pleni tudo gentiũ intraret, & sic oĩs Israhel saluus fieret. Illa plenitudo gentiũ hic dicitur Iacob. i. supplantator, dicendo congregatione cõgregãbo Iacob, totũ est. Nã reliqæ Israhel, q̃ ut idẽ

Immũdicia Israhel, uitulorum cultus Exo. 32.

Rom. 9.

Rom. 11.

Apostolus ait: scdm electionem gratiæ saluæ factæ sunt, manifeste hic sequentibus uerbis exprimũtur, in unũ conducã reliquias Israhel. Et est sensus: Iacob, id est, supplãtatorẽ ex gentibus ppm congregãs, & reliquias Israhel conducẽs, unũ efficiã cœtũ, ut in unitate fidei habendo unã fidẽ, & unũ spiritũ, ut nulla sit distinctio pro carnis origine: sed oẽs tam Iudæi q̃ Græci filij sunt Israhel, & filij Abrahæ, & indifferẽter reputẽtur in semine. Hoc est, qd ad huc repetens pulchra exornat similitudine. Pariter (inquit) ponã illũ, quasi gregem in ouili, quasi pecus in medio caulæ. Idem uidetur esse quasi gregẽ in ouili, & quasi pecus in medio caulæ, sed nõ sine causa repetiuit: quia uidelicet nunc qdem est unus grex & unũ ouile, sed aliunde grex Iudaici, & aliunde uenit grex gentilis populi. Nam ipse pastor oim dixit. Et alias oues habeo, quæ nõ sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocẽ meã audient, & fiet unũ ouile & unus pastor. Igitur & reliquias Israhel quasi gregẽ in ouili, & plenitudinẽ gentiũ, quasi pecus in medio caulæ pariter ponã: & pariter (inquã) id est, habentes unã fidẽ & unum spm̃, ita simpliciter obedientes unicæ regulæ ueritatis, sicut mansuetæ oues subditæ sunt pastori. Nec uero parua multitudo erit: sed tumultuabũtur ait à multitudine hoim, quia uidelicet oues istæ homines sunt, & homines hi tam multi erũt, ut magnũ & publicum p orbẽ terræ faciãt diuinæ laudis tumultũ, cũ magno tumultu cœlũ herbidumq̃ pascendo cõpleant paradisum. Quod cũ factũ fuerit, nec tu Michea, nec aliquis Prophetæ siue Apostoloꝝ dolorẽ aut tristitiã habebit de amissione filioꝝ Israhel carnaliũ. Talis uel tanta cõgregatio, qũo uel per quã facienda foret exponens: ascendit eñ (inquit) pandens iter ante eos, diuident, transibunt portã, & egrediẽtur per eã transibit rex eoꝝ corã eis, & dñs in capite eorum. Iste pandens iter, iste rex & dñs transiens corã eis, ipse est, q̃ loco iam prælibato in Euãgelio dicit: Ego sum pastor bonus. Qũo iste ascendit, pandens iter ante eos? Cum (inquit) proprias oues emiserit, ante eas uadit, & oues illũ sequũtur: quia sciunt uocẽ eius. Qũo ante eas, nisi pascendo pro illis, relinquẽs exemplũ patiendi, & aperiens aditũ paradisi? Ascendet ergo (inquit) subauditur in crucem & exaltabitur à terra bonus pastor, ponẽdo aiam suã pro ouibus suis, ascendet sup occasum. i. sup mortem, resurgẽdo mortẽ quippe calcabit, & ascendẽt sup cœlos cœloꝝ, & sedebit ad dexterã patris, pandens iter ante eos, uidelicet ut eo pueniat humilitas gregis, quo præcessit celsitudo pastoris. ¶ Sic illo pandẽte iter, extunc diuidẽt & transibunt portã, & egrediẽtur per eã, illã uidelicet portã, de qua Psalmista: Hæc (inquit) porta dñi, iusti intrabunt per eam. Quæ nam hæc est porta nisi ipsa eadẽ passio Christi, extra quã nulla est porta, nulla est uia, qua in uitã quis possit ingredi? Portã illã quã fecit in latere crucifixi lancea militis inundationẽ illam sanguinis & aquæ, quę inde profluxit, diuidẽt (ait) & transibunt & egrediẽtur per eã: nimiꝝ scdm diuisionẽ maris rubri, per quã transierũt filii Israhel, merso Pharaone cum curribus & equitibus suis. Hanc ita diuidere oportet, ut unum eundemq̃ Christũ, cuius in morte baptizati sumus, deũ & hominem credẽtes, & naturam utrãq̃ certa discretõe dinoscẽtes, impassibilẽ quidẽ ex diuinitate: passum aũt semel ex humanitate cõfiteamur firmiterq̃ teneamus. Ita diuidentibus, & trãseuntibus: trãsibit (inquit) rex eoꝝ coram eis, qd iam factum est: transiuit eñ ex hoc mundo ad patrem, & dñs in capite eorum: quia uidelicet dñs nomen est illi, & ipse caput: ipsi aũt membra sunt, ille rex & isti populus: ille pastor, & isti oues pascuæ eius. De isto transitu atq̃ egressu per portam hanc, ipse loco iam dicto loquitur: Per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Ingreditur eñ quis, dum fidẽ suscipiendo fit ouis huius pastoris, & egreditur dñi uitã pñtẽ finit, & tũc pascua inuenit uitæ æternæ, uitæ imarcessibilis. Sed & hoc ibidẽ dicit: Omnes quotquot uenerũt, fures sunt & latrones. Itẽ, fur nõ uenit nisi ut furet, & mactet, & perdat. Hoc est, qd Propheta dicturum illum certissime esse sentiens, quasi iam dixerit, protinus ait:

Iohã. 10.

Pandens iter Christus est Iohan. 10

Porta iustoꝝ passio Christi Psal. 117

Exo. 14.

Iohan. 10

CAP. III.

Et dixit: Audite principes Iacob, & duces domus Israhel. Nunquid non vestrum est scire iudicium, & odio habetis bonum, & diligitis malum? Qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum. Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriauerunt, & ossa eorum confregerunt & conciderunt, sicut in lebete, & quasi carnem in medio ollę. Postq̃ decem tribuum peccata declamauit, & detrimentum carnis Iacob, quod contigit in illis tam animis perditis, q̃ corpore in captiuitatẽ irreuocabilẽ abductis, consulatus est ex promissione regis & desera-

& domini nostri, de quo nobis nunc sermo fuit, rursus ab altero exordio incipiēs, peccata Iudæ & Hierusalem depromit & pœnam prædicit, quam simili fine concludit, sicut sequens scripturæ series ostendit. Præmisso nāq; propter hoc causa uestri. Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, protinus de Christo subiungit: Et erit in nouissimo dieꝝ erit mons domus domini præparatus in uertice montiū & cętera. Igitur dum præmisso, pariter ponam illum quasi gregem in ouili, & quasi pecus in medio caulaꝝ, dominū ascendentem & iter pandentem dixisse, & subiungit: Audite principes Iacob, & duces domus Israhel, subintelligendum est, falso principes, & falso duces, nam ueraciter fures, & latrones. Nam & illud quod sequitur: nunquid non uestrū est scire iudicium, qui odio habetis bonum & diligitis malum, melius daret quanti uel q̄ grauissimi sit ponderis, si ad eiusdem sermonis respiciamus initium, quod tale est. In iudicium ego ueni in hunc mundum, ut qui non uident, uideant: & qui uident, cæci fiant. Sic incepti sermonis causa erat, qđ Pharisæi, quos ipse interdum duces cæcos appellauit, illum à natiuitate cæcum, quem ipse illuminauerat propter testimonium ueritatis, foras eiecerat, & extra synagogam esse fecerant. Cū ergo sic incepisset, in iudiciū ego ueni in hunc mundū ut qui non uident, uideant: & qui uident, cęci fiant: illis contradicentibus. Nunquid & nos cæci sumus, uerbis subsequentibus dignos esse illos cæcitate comprobauit, & nondum quidem uideri sibimetipsis quod essent cæci, sed mox futurum esse, ut eoꝝ tanq̄ furum & latronum erŭerentur oculi. Sequitur em̄: Amen amen dico uobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium: sed ascendit aliunde, ille fur est & latro & cætera. Igitur o falsi principes, & falsi duces domus Israhel, ueri fures & ueri latrones, qui non intrastis per ostium ouile uuium: sed ascendistis aliunde, neque enim intrastis per uerum uerbum dei, sed per uestrum mendacium, sectātes turpe lucrum, qui odio habetis bonum & diligitis malum, eijcitis enim uidentem & illuminatum, & omne pecus uultis esse cæcum, audite hoc. Nunquid uestrum est scire iudicium, subauditur & non misericordiam? Misericordia nāq; longe facta est à uobis: iudicium autem scietis, iudicantis ueritatem experiemini ut uidelicet efficiamini, quemadmodum dixi: quia in iudicium ueni, ut qui non uident, uideant: & qui uident, cæci fiant. Hoc uestrum est, hæc pars uestra uobisq; reposita est. Quare? Quia facitis quod furis est, qui non uenit nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Vos (inquam) hoc facitis quod furis est, nec ad aliud uenistis, nisi ad hoc, ut furemini & mactetis, & perdatis, quippe qui uiolenter tulistis pelles eoꝝ desuper eis, & carnem eoꝝ desuper ossibus eoꝝ. Hæc dicendo, cœptam seruat metaphoram ouium quas fur idcirco furatur ut mactet, & pellibus detractis, carnes earum deuoret. Sic enim illi fures & latrones qui sibi uidebantur principes & duces. prædam de populo faciebant, & substantias eorum deuorabant. Sed parum erat res eorum corrosisse uel sorbuisse auaritia profunda, & insatiabili cupiditate, nisi seductas quoq; animas eorum perpetuæ traderent gehennæ. Itaque quod minus dixerat sequenti uersiculo supplet. Conuersus ad auditores, ut declamationis atq; conquæstionis uis acrius sonet. Qui comederunt (inquit) carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriauerunt, & ossa eorum confregerūt, & conciderunt in lebete, & quasi carnem in medio ollæ. Vere ergo fures, uere latrones. Vere (inquā) fures, qui & furati sunt & mactauerunt, & perdiderunt. Mactauerunt enim corporaliter eos, qui non consenserūt, nolentes audire uocem alienorum, & perdiderunt eos qui sibi consenserunt occidentibus pastorem & episcopum animarum suarum. Vtrobiq; fures, utrobiq; latrones. Comederunt (ait) carnem, id est peccata populi mei, sicut per Prophetam alium dictum est, peccata populi mei comedent. Nam per carnem & sanguinem peccata designari solent, ut illic: Caro & sanguis regnum dei non possidebunt Comederunt autem substantias eorum quibus faciebāt ad peccandum, non tantum ultro oblatas, uerum & per dolum, & per uim detractas, Hoc pulchre per ordinem eiusdem metaphoræ cœlestis eloquentia figurauit, dicendo: Et pellem eorū desuper excoriauerūt, & ossa eoꝝ confregerūt, uidelicet ut fieri solet in mactatione & deuoratione ouium. Primum quippe pelles arte lanistarum desuper excoriātur: deinde ossa: quia pro sua duritia dentibus & cultro resistunt, cōfringuntur, ut ad medullæ pinguedinem perueniatur. De eo quod medium est, id est, de carnibus: ille nāq; inter pellem & ossa sitæ sunt. Nouissime dicit, & conciderunt sicut in lebete, uel hoc solum, quasi carnem in

Principes & duces Iudæ, fures, latrones

Iohan. 9 Mat. 15. & 23

Iohan. 9

Ibidem. 10

Osee. 4.

1. Cor. 15

medio ollæ. Verum, quia non fruſtra putandus eſt utrumq; dixiſſe, quærimus utramq; cō
Lebes & olla in quo differunt. ciſionem utrumq; pœnalis officinæ inſtrumentum lebetem & ollam. ¶Primum hoc ani
maduertendum: quia lebes & olla hoc differunt: quod lebes os latum habet ſuperius, olla
oris anguſtias habens, uentre dilatat. Et de lebete quidem bulliente difficile quid manu edu
citur: de olla uero difficilius. Vtranq; ergo anguſtiam infœlicium hic intelligimus, quarum
cauſa illis, id eſt, principes & duces extiterunt, ſcilicet & eam quam à Romanis feruentiſſi
ma obſidione, & eam quam à malignis ſpiritibus perpeſſuri erant gehennali igne. Duplici
Hiere. 17 nanq; iuxta Prophetam contritione conterendi erant quod & Pſalmiſta clarius diſtinguens
Pſal. 62 Tradentur in manus gladij partes uulpium erunt. Et de Romana quidem obſidione quaſi
de lebete nonnulli, q̄uis difficile ſuperfuerunt: de gehennæ autem anguſtijs quaſi de olle in
terioribus, aut euadant difficilius, imò omnino impoſſibile eſt. Multum diſſimilia, quin imò
& ualde contraria ſunt. Hæc ſupraſcriptis illis, quæ à bono paſtore dicta ſunt, pariter ponit
illum quaſi gregem in ouili, quaſi pecus in medio caularum. Qui illa dixit ipſe paſcit, qui iſta
faciunt ipſi occidunt. De quibus adhuc ſubiungitur: ℒ Tunc clamabunt ad dominum, & non exaudiet eos, & abſcondet faciem ſuam ab eis, in illo tempore, ſicut nequiter egerunt in adinuentionibus ſuis. ⅃ Tunc (inquit) quando ponam illos quaſi gregem in ouili, & quaſi pecus in medio caularum, quando alias oues quas habeo, quæ nō ſunt ex hoc ouili, adducam: quia uocem meam audient, & fiet unum ouile, & unus paſtor, nulla diſtinctione habita Iudæi & Græci, tunc & illi fures & latrones, & iſti oues inſipientes, imò hœdi magis quàm oues, ſiue oues errantes, quæ audierunt uocem alienorum, clamabunt ad dominum, & non exaudiet eos: Et non ſolum non exaudiet eos: uerumetiam abſcondet faciē ſuam ab eis in tempore illo, ſicut nequiter egerunt in adinuētionibus ſuis, id eſt, ſicut meruerunt nō ignoranter ſed nequiter malum operati, nō caſu uel imprudenter in peccatum lapſi,
Pſal. 13 ſed ad malū intenti, nō ad deuitandum, ſed ad concinnandum oīne quod iniquū eſt toto animo dediti, & male ſtudioſi, ſicut Pſalmiſta cum dixiſſet: Corrupti ſunt & abominabiles facti
ſunt, addidit, in ſtudijs ſuis. Et iſta profecto ſuperioribus ex aduerſo reſpondent ubi cum dixiſſent: ponam illos quaſi gregem in ouili, quaſi pecus in medio caularum ſecutus eſt, & ait: Tumultuabuntur à multitudine hominum, aſcēdet eī pādens iter ante eos, & tranſibit rex eorum coram eis, & dominus in capite eorum. Illi tumultuabuntur à multitudine hominū, & dominus aſcendet, pandens iter ante eos. Iſti clamabunt ad dominum, & non exaudiet eos. Coramillis tranſibit rex eorum, & dominus in capite eorum. Coram iſtis nō ſolum non tranſibit dominus, & non ſolum in capite eorum non erit: uerumetiam abſcondet faciem ſu
2. Cor. 3 am ab eis, quod proculdubio nunc factum eſt, & fit, poſito inſuper uelamine ſuper cor eorū, ut uidere non poſſint. Sequitur: ℒ Hęc dicit dominus ſuper prophetas. qui ſeducunt populum meum, qui mordent dentibus ſuis, & prędicant pacem, & ſi quis non dederit in ore eorum quippiam, ſanctificant ſuper eum prælium. Propterea nox vobis pro viſione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione. Et occūbet ſol ſuper prophetas & obtenebrabitur ſuper eos dies. Et confundētur qui vident viſiones, & confundētur diuini, & operient vultus ſuos, quia non eſt reſponſum dei. ⅃ Inter oēs principes ac duces, de qualibus hactenus dictum eſt nō prætereundi erant Prophetæ illius tempo
Prophetæ Iudæorum Annas & Caiphas. ris, prophetæ mordaces, & populi ſeductores, uidelicet Annas & Caiphas, quorum unus
Iohan. 11 qui erat pontifex anni illius, prophetauit: quia moriturus erat Ieſus pro gente, & nō tantum
pro gente, ſed ut filios dei, qui erāt diſperſi, congregaret in unum. Dixit enim: Vos neſcitis
quicquàm, nec cogitatis: quia expedit uobis ut unus moriatur homo pro populo, & nō tota
gens pereat. Equidem cum hoc diceret, falſum erat, quod animo ſentiebat: ſed uerum erat,
quod uoce ſonabat. Sētiebat quippe uel alios ſentire uolebat, quod niſi moreretur Ieſus, qui
rex & Chriſtus dicebatur, cauſa fieret Romanis, quoꝝ imperio ſubditi erant, ut uenirēt ſi
cumq; & gentem tolleret. Et hoc falſum erat, neq; eī Chriſtus regna Romanoꝝ ſiue aliarum
gentium tollere uenerat, ſiue occaſionem dare inimicitiaꝝ, uendicata ſibi ulla poteſtate terrena. Verba autem illius hoc ſonabant, quod Ieſus pro omnium filioꝝ dei redemptione moriturus eſſet, & hoc uerum erat, & ueraciter ita factum eſt. Igitur Prophetæ illi, id eſt, pontifices, quorum unus taliter prophetauit, nō erāt prætereundi quin aliquid audirēt plus quàm

Ponti

Principes ac duces cæteri. Hæc ergo dicit dominus super Prophetas qui seducunt populũ meum, qui mordent dẽtibus suis, & prædicant pacem. Non dubium quin Prophetę illi seduxerint populum plus q̃ seduxerãt unq̃ prophetæ Baal, quales temporibus Achab & Iezabel extiterunt. Nam illi seduxerunt populum in tantum ut derelinquerẽt dominum & colerent Baal. Isti in tantum seduxerunt ut crucifigerent dominum, & eligerent Barrabam. ¶ Quod autem subiungit, qui mordent dentibus suis, adeo uerum est, ut iuxta Psalmistam: Dẽtes eorꝝ arma fuerint & sagittæ, & lingua eorꝝ gladius acutus. Itaq̃ cum tam mordaces fuerint homicidæ, q̃ fictã prædicauerũt pacem, cum multa indicia sint, illud admirationẽ facit, q̃ dñs noster per pacis oscꝰlum traditus est illis. Et si quis (ait) nõ dederit in ore eorꝝ quippiam, sanctificãt super eum prælium. Breuis quidem, sed alta nimis & uehemens declamatio auariciæ illorꝝ. Et quidem de multitudine ualet intelligi: quia de multis uerum est, q̃ eos sibi hostes reputauerint, quãdo nõ dederũt, & amicos q̃n dederunt in ore eorꝝ. Sed de domino nostro præ omnibus intelligendum est, q̃ idcirco sanctificauerint super eum prælium: quia nõ dedit quippiam in ore eorꝝ, imò disputabat contra auaritiam illorꝝ. Deniq̃ si talis uenisset iste Messias, id est, Christus, qui per Prophetas promissus erat, ut terreno suffultus regno ampliaret domos, & augeret diuitias eorum, tunc placuisset eis, tunc pacem suam obtulissent ei. Quia uero pauper & contemptor diuitiarꝝ uenit, quia nõ diuites sed pauperes beatos fore prædicauit, & sicut iam dictum est, contra illorꝝ auaritiam disputauit, sanctificauerunt super eum prælium, id est, quoad potuerunt sanctum uideri, & pertinens ad obsequiũ dei benedicti, elaborauerunt si interficerẽt illum. Hoc adeo uerum est de Prophetis eiusmodi, ut de pluribus quoq̃ certo experimẽto compertum sit. Quando enim quippiam dedit in ore eorum, quando de quinq̃ panibus ordeaceis, & duobus piscibus saturauit quinq̃ milia hominũ, tunc uoluerunt eum rapere, & facere regem, sicut scriptum est. Iesus ergo cum cognouisset, quia uenturi essent ut caperent eum, & facerent eum regem: fugit iterꝝ in mõtem ipse solus. Vbi aũt persenserũt, q̃ nollet amplius quippiam, uel qũo uellet dare in ore eorꝝ dicẽte illo: Amẽ amẽ dico uobis, quęretis me, nõ quia uidistis signa: sed quia mãducastis ex panibus, & saturati estis. Operamini non cibũ qui perit, sed qui permanet in uitã æternam, &c. Cœperunt super eum sanctificare prælium murmurando & dicendo. Nõne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Qũo ergo dicit hic: quia de cœlo descẽdi? Si de popularibus ita est, quid putas de prophetis illis cupidis & profundis amatoribus diuitiarꝝ, quando is qui prædicabatur Christus nõ solum nõ promittebat eis sicut uellent thesauros orbis terrarꝝ: sed etiam disputabat cõtra auaritiã eorꝝ? Nimirꝝ desperauerũt de illo, dicentes. Quod nõ daret quippiã in ore eorꝝ, & idcirco sanctificauerũt super eum prælium, sanctum esse iudicantes, si crucifigerent eum, tanquàm seductorem & magum: Quid dicit dominus super huiuscemodi Prophetas? Propterea nox uobis pro uisione erit, et tenebræ uobis pro diuinatione. Et occumbet sol super Prophetas, et obtenebrabitur super eos dies. Visio et diuinatio hoc differunt, q̃ diuinatio nunq̃ in scripturis in bonam partem accipitur. Nõ erit (ait) augurium in Iacob, neq̃ diuinatio in Israhel. Cũq̃ hoc utcunq̃ tollitur, siue effectũ nõ habere denũtiatur, dicendo: Nox uobis pro uisione erit, et tenebræ pro diuinatõe, sic intelligendũ est: Vos nescientes, siue scire nolentes, aliud esse prophetiam, aliud esse diuinationem, uidemini uobis esse prophetæ ut uultis, ut existimemini uisiões dei uidere, cum sitis potius quasi augures et diuini siue arioli, pro eo quod ubi quid ad mordendum accipitis, ibi pacem prædicatis, et si quis non dederit in ore nestro quippiam, super eum prælium sanctificatis. Sed siue uisionem uelitis nuncupare, quid loquimini, uestra uisio nox erit. Siue diuinationem dicatis, non ibi lux, sed tenebræ sunt, tenebræ falsitatis, et nox mendacij: quia uidelicet super uos sol occubuit, et dies obtenebratus est. Quis ille sol, nisi de quo scriptum est: Vobis autem timẽtibus nomẽ meum, orietur sol iustitiæ? Et quis ille dies, nisi ipse qui dicit: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, nõ ambulat in tenebris, sed habebit lumẽ uitæ? ¶ Videmus ita factum, quia ex quo iam dictus Caiphas sanguineam prophetauit prophetiam, Propheta crudelis, et tendens ad sanguinem. Nihil est ibi uisiõis aut ueritatis. Et sicut regalis dignitas interijt, et authoritas sacerdotij decidit, sic omnis quoq̃ ab illis prophetica gratia decessit. Diuinauerunt aliquoties et adhuc diuinare nitũtur infelices, prospera sibi ꝓmittendo,

Dentes eorꝝ Psal. 56

Auaritia eorum.

Ioh. 6

Visio & diuinatio in quo differunt Deut. 18.

Malach. 4 Ioh. 8.

Sanguinea ꝓphetia Caiphæ

post finem malorꝫ quæ nunc patiuntur, dispersi, & captiuitatis iugum portantes, quasi ipsos
Abdiꝫ 1 q̃ꝫ Romanos uersa uice possessuri sint in seruos, iuxta illud: Et possidebit domus Iacob eos
qui se possederant. Sed hmõi diuinatões tenebræ sunt, & nõ lux, nox & nõ ueræ uisionis di-
Psal. 68 es. Contigit eñ eis illud quod per Psalmistam iuxta concessionẽ dictum est: Fiat mensa eo-
rum coram ipsis in laqueum, & in retributiones & in scandalum, obscurent oculi eorꝫ ne uid-
deant. Siquidem occubuit super eos, & obtenebratus est ille sol, & in ipso occubitu suo no-
ctem & tenebras, de q̃bus hic sermo est, per tenebras illas significauit, quæ tunc factæ sunt
Matth. 27. super terram uniuersam ab hora sexta usq̃ in horam nonam. Et reuera q̃is ille resurrexerit,
recte dicitur: quia super eos occubuit: non enim credunt eum resurrexisse à mortuis: & pe-
inde iugiter in nocte sunt & in tenebris. In eo gloriant illuminati omnes qui credunt: illi au-
non credentes confusi sunt, claritatem solis huius sese ingerentem, non ferentes, sicut quos-
Exo. 34 dam ferre non poterant claritatem uultus Mosi, sed fugiebant uultibus auersis & cordibus
2. Cor. 11. 3 Hoc innuens hic, & confundentur ait: qui uident uisiones, & confundẽtur diuini, & operiũt
uultus suos oẽs: quia non est responsum dei. Rebus eñ apparentibus conuincũtur menda-
ces q̃ uidebant. i. q̃ se uidisse fingebant uisiones: quia quicquid loquũtur aut locuti sunt, non
erat responsum dei, sed prophetauerunt de cordibus suis, & nunc usq̃ operient uultus suos,
uelamen malitiæ positum habẽtes super cor. His dictis sup Prophetas seductores atq̃ men-
daces, quorꝫ deterrimi fuerunt Annas & Caiphas (ut iã dictũ est) cõtinuo de semetipso dicit.

¶ Ueruntamen ego repletus sum fortitudine spiritus domini, iudicio & ueritate
ut annuciem Iacob scelus suum, & Israhel peccatum suum. ¶ Hoc plane non frustra,
nec absq̃ rationis pondere opposuit. Poterãt eñ obuiare illi, q̃bus moris erat prophetas dis-
contemnere, siue etiam irridere. & fortassis iam rapuerant uerbum de ore eius, ut dicerent,
Quoniã nox (ut tu dicis) pro uisione, & tenebræ pro diuinatõe sunt ꝓphetis, iam nec de tua
Hiere. 43 uisione curamus: quia non est responsum dei: sed diuinatio quã finxisti. Sic nanq̃ ad Hiere-
miã dixerunt: Mendaciũ tu loqueris: Non misit te dñs deus noster, dicẽs: Ne ingrediamini
Aegyptũ, ut habitetis illic: sed Baruch filius Neriæ incitat te aduersum nos. Amplius aũt
eiusmodi ꝓphetæ, de qualibus iste dicebat. Propterea nox uobis pro uisione erit, & tenẽ-
bræ pro diuinatõe, non dubiũ quin aduersus istũ insanierint, quemadmodum insanierunt ador-
sus alium Prophetã, eius nominis, uidelicet Micheam filiũ Iembla. Nam cũ ille diceret ad
Achab. Nunc igitur ecce dedit dñs spiñ mendacij in ore oĩm prophetarꝫ tuorꝫ qui hic sunt
3. Reg. ulti. & dñs locutus est contra te malum, accessit Sedechias filius Canaan, & percussit Micheam in
Verax pro- maxillã & dixit: Me ne ergo dimisit spũs dñi, & locutus est tibi? ¶ Itaq̃ hic cũ dixisset, super
pheta Miche- Prophetas ea quæ præmissa sunt, nõ ab re de semetipso taliter edixit. Veruntamẽ ego repletus
as. tus sum fortitudine spũs dñi, iudicio & ueritate & cætera, ac si diceret: Prophetæ qui præ-
cant pacem, & dicunt: Pax pax, ipsi confundentur: quia responsum eorꝫ, nõ est responsum
dei: sed ego repletus sum fortitudine spũs dñi, qui annuntio quod uerum est. & facio quod
iudicantis est. In eo quod annuntio Iacob scelus suum, & Israhel peccatũ suũ. Nec ullus
mihi certior post deum testis est, q̃ ipsa conscia Iacob, siue Israhel, utrum ueꝫ dicam an nõ.
Suum enim scelus & suum peccatum est, neque conscientiam eius latet: & inde cognosci
utrum de corde meo loquor, an fortitudo iudicij, & ueritatis in meo sermone consistat.

¶ Audite hęc principes domus Iacob, & iudices domus Israhel, qui abominamini
iudicium, & oia recta peruertitis, qui ędificatis Sion in sanguinibus, & Hierusalẽ in
iniquitate. ¶ Principes eius in muneribus iudicabãt, & sacerdotes eius in mercedibus
docebãt, & ꝓphetę eius in pecunia diuinabãt & sup dñm requiescebãt dicẽtes: Nonne
quia nõ dñs in medio uestrũ? Non ueniẽt sup uos mala? ¶ Propter hoc causa uestra
Sion, quasi ager arabit, & Hierusalẽ quasi aceruus lapidũ erit & mons tẽpli in
celsa syluarum. ¶ Hoc uere tanq̃ fortis, uelut iudex, sicut uerax declamauit iste, repletus
titudine spũs domini, principibus & iudicibus, sacerdotibus & ꝓphetis. Singulis nanq̃ [illegible]
peccatũ suũ annuntiauit, principibus q̃d in muneribus iudicarent, sacerdotibus q̃d in mercedibus
de docerẽt: Prophetis q̃d in pecunia diuinarẽt: quod cũ muneribus incrassati, mercedibus
pinguati, pecunia dilatati, sup dominũ tanq̃ crassæ boues, sup præsepe suũ requiescerẽt, &
tes: In medio sui euidenter esse dominum, quoniã nihil deesset uentribus eorum, ac si ipse
confor-

confortarent aduersus Prophetas dñi, dicendo: non uenient super nos mala. Dñs bonus est. Prophetæ loquunt falsa. Iam supra dixerat sup principes & duces, tunc clamabũt ad dominum, & nõ exaudiet, dixerat sup Prophetas, propterea nox uobis pro uisione erit, & licet grandis uindicta sit in utriusq; sententijs, nondũ tetigerat aures eorũ iste fragor ultimus, quẽ dissimulare nõ possunt. Propter hoc causa uestri Sion, quasi ager arabit, Hierlm quasi acervus lapidũ erit, & mons tẽpli in excelsa syluarũ. Hoc ita factũ est, sicut totus orbis audiuit, qa postq; taliũ principũ, ac iudiciũ taliũ sacerdotũ & pphetarũ filij mensurã patrũ suorũ implerũt, crucifigẽdo Chlm filiũ dei, Sion siue Hierlm deserta facta est, nec remãsit ciuitas aut tẽpli lapis sup lapidẽ, qui nõ destrueretur. ¶ De hac pphetia taliter in Hieremia mẽtio facta est. Surrexerũt ergo uiri de senioribus terræ, & dixerũt ad oẽm cœtũ populi loquentes. Michęas demorasthi fuit, ppheta ĩ diebus Ezechiæ regis Iuda, & ait ad oẽm pplm dicẽs: Hæc dicit dñs exercituũ: Sion quasi ager arabitur, & Hierusalẽ in aceruũ lapidũ erit, & mons domus in excelsa syluarũ. Nunqd morte condẽnauit eũ Ezechias rex Iuda, & oĩs Iudas? Nunquid nõ timuerũt dñm & deprecati sunt faciem dñi, & pœnituit dñm mali, qd locutus fuerat aduersus eos? Horũ idcirco meminerim: quia uisum ẽ illis pœnituisse dñm, eo qd nõ cito in diebus eorũ euenisset, qd fuerat prophetatũ. At ille propheta siue spũs dñi, cuius in fortitudine prophetabat, cuius iudicio & ueritate repletũ se esse sciebat, nõ præsentia regis Ezechiæ tpa, sed nec Babyloniã captiuitatẽ attendebat: quia Sion siue Hierusalẽ capta qdẽ, sed nõ ita fuit funditus euersa, ut nõ remaneret lapis sup lapidẽ. Tẽpus illud aspiciebat, q ille Prophetarum dñs crucifigendus erat à principibus in muneribus iudicãtibus, à sacerdotibus in mercede docẽtibus, à prophetis in pecunia diuinãtibus, q iudiciũ abominati sunt, & oĩa recta puerterũt, intantũ ut dicerẽt: In Beelzebub principe dæmoniorũ eĵcit dæmonia, & hoc dixit: Possum destruere tẽplũ dei, & in tribus diebus reædificare illud, q ita ædificauerũt Sion in sanguinibus, & Hierusalẽ in iniquitate, ut merito deberet uenire sup eos oĩs sanguis iustus q effusus est super terram à sanguine Abel iusti. Non igitur ut putauerũt illi, pœnituit dñm mali, quod locutus fuerat aduersum eos: quia uidelicet sermo dñi uindex siue pœnitentia in ueritate fundatus est, sicut alibi scriptum est. Porro triumphator in Israhel non parcet, & pœnitudine non flectetur, neq; enim homo est, ut agat pœnitentiam. Non pepercit, neq; pœnitudine flexus est: quia uidelicet principes in muneribus iudicare, sacerdotes in mercede docere, Prophetæ in pecunia diuinare non cessauerunt, intantum ut domũ patris, quæ domus orationis erat, uel esse debebat, facerent speluncam latronum. Vnde animaduertendum, qd qui taliter per istũ prædixit, propter hoc Sion causa uestri quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi aceruus lapidũ erit, & mons tẽpli in excelsa syluarũ, ipse cũ fleuisset sup eandẽ ciuitatẽ, dicẽs: quia dies ueniẽt in te, & circũdabunt te inimici tui uallo, & ad terrã prosternẽt te, & nõ relinquent in te lapidẽ super lapidem, protinus ingressus templũ, cœpit eĵcere uendẽtes & ementes in illo, per hoc indicans euersionem ciuitatis & templi, maxime pro culpa sacerdotum futuram, qui in templo illo facti erant principes latronum.

Matth. 23. Luc. 19. Hiere. 26. Prophetia Micheę quomodo intelligi debet

Mat. 12. Ibidem. 26

1. Reg. 15.

Matth. 21.

Luc. 19

LIBRI PRIMI IN MICHEAM FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN MICHEAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

MEmoriter tenendum quod iam diximus, summam intentionis Prophetarũ in hoc esse, ut detrimentũ Israheliticæ gentis, quod per infidelitatem cõtigit, ita declament, quatenus supplementũ electiõis de plenitudine gentiũ per fidem in Christo futurã annuntient. In hoc isto iam secundo insistens, cum præmisisset, audite principes Iacob & duces domus Israhel, qui odio habetis bonũ, & diligitis malum, & cætera quæ ita cõpleuit, ppter hoc causa uestri, Sion quasi ager arabit.

&

CAP. IIII.

& Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa syluarꝝ, confestim in
subiunxit: ¶ Et erit in nouissimo dierꝝ, erit mons domus domini pꝛeparatus in ver
tice montium, ⁊ sublimis erit super colles ⁊ fluent ad eū populi ⁊ ibunt gentes mul
tę, ⁊ dicent: Venite, ascendamus ad montem dñi, ⁊ ad domū dei Iacob, ⁊ docebit
nos vias suas, ⁊ ibimus in semitis eius: quia de Sion egredietur lex, ⁊ verbū dñi
de Hierusalem. Et iudicabit inter populos multos, ⁊ coeripiet gentes fortes vsq;
in loginquum. Et concidēt gladios suos in vomeres, ⁊ hastas suas in ligones, non
sumet gens aduersus gentem gladium, ⁊ non discēt vltra belligerari, ⁊ sedebit vir
subtus vineam suam. ⁊ subtus ficum suam, ⁊ non erit qui deterreat eum, quia os do
mini exercituum locutum est, quia omnes populi ambulabunt, vnusquisq; in nomi
ne dei sui, nos autem ambulabimus in nomine dei nostri in ętternum ⁊ vltra. ¶ Ma
nifesta hæc de plenitudine gentiū prophetia, quæ nunc intrat dum cæcitas contigit in Isra
Supra. 3 hel, dum sicut in isto supra scriptū est, nox illis pro uisione est, & tenebræ pro diuinatione
Et occubuit sol super Prophetas, & obtenebratus est super eos dies, & præterea Hierusa
redacta in aceruū lapidū, q ex eis gladio supfuert, captiui ducti sunt in oēs gētes. Et ipse gē
gētes, quarꝝ salus prænuntiatur, manifestis nominibus exprimūtur, dicendo: & fluent ad eū
Christus, mōs domus domi ni. populi, & properabunt gentes multæ, &cætera. Christus autem ad quem fluunt populi, et
properant gentes, non manifesto uel proprio, sed mystico significatur uocabulo, dum dici
tur: mons domus dñi præparatur in uertice montium. Nam quod Christus nomine mon
tis digne debeat intelligi, cum ex multis scripturarꝝ locis, tum maxime ex illa clarer uisione
Danie. 2. apud Danielem, ubi sic scriptum est: Lapis autem qui percusserat statuam, factus est mons
magnus, & impleuit uniuersam terram. Miranda ergo & ueneranda diligentia, spiritus pro
phetici, quæ tali in loco Christum nuncupauit montem domus domini, ubi dixerat & erit
mons templi in excelsa syluarum. Quid enim? Nunquid parum offenderat, aut offendere
poterat rebellionem aurium popularium, id quod dixerat: & erit mons templi in excelsa sy
uarum? Quos ergo exasperauit triste nuncium de monte templi, mitiget eosdem dulce
oraculum de monte domus domini, salubriter errantes in æquiuocatione montis, ut putent
sermonem utrūq; esse de re unius eiusdemq; montis, qui error illorꝝ multum profuit, in hoc
quod non properauerunt eum percutere tanq̄ durum medicum fortes phrenetici, & in hoc
quod scripturam propheticam seruauerunt, nec igni tradiderūt: multis deinde profuturam
seculis. Nunc diligenter istas animaduertamus quas libenter audimus ꝓmissiones spūs sanc
ti de nobis gentibus. Et erit (inquit) in nouissimo dierū. Quod hic dicit nouissimo dierum,
Esa. ⁊ Nouissimi di es Iudęorum plenitudo tēs poris ē nobis. Matth. 12 Esaias dicit in nouissimis diebus. Nouissimos autem dies siue nouissima tpa illius populi, cō
tra quem sermo hactenus fuerat, illa recte intelligimus, de quibus saluator in euāgelio cum
dixisset: Cum immundus spiritus exierit ab homine & cætera, ita cōclusit. Et sint nouissima
hominis illius peiora prioribus. Ergo nō aliud sed ipm tps quo implenda erant illa, quæ an
te hæc dixit, & sic finiunt, & Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mōs templi in excel
sa syluarꝝ, nouissimus est dierꝝ, nouissimi dies, & nouissima tpa peiora prioribus illi populo
sunt: Cęterum eis q Christum recipiunt, plenitudo temporis est, quemadmodū Apostolus
Gala. 4. dicit: At ubi uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum, factum ex muliere, factū sub
lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret. Igitur in nouissimo dierum. i. eodem tempore, quo
Hierusalem quasi aceruus lapidum, & mons templi erit in excelsa syluarꝝ, erit mons domus
Christus mōs in uertice mō tium Psal. 67 dñi præparatus in uertice montiū, & sublimis super colles. Quod idem est ac si diceret: Chri
stus tunc omni mundo innotescet, q omnium sanctorꝝ altitudo & dignitas est. Nam domus
domini, ecclesia dñi: mons autem eiusdem domus Christus est. Psalmista utrūq; prauidens
.s. & domū & montem, cum præmisisset rex uirtutum, dilecti dilecti, protinus ait: & speciei
domus diuidere spolia, dum discernit cœlestis reges super eam niue dealbabuntur in Sal
mon mons dei, mons pinguis, mons coagulatus. Alta nanq; & sublimis persona est, quip
pe qui Deus & homo est, rex et pontifex, rex regum, & pontifex manens in æternū. Mons
ergo est præparatus in uertice montium, & sublimis super colles: quia Patriarchis & Pro
phetis, regibus & sacerdotibus cunctis, & sanctis omnibus præcelsior est, qui & super illam
domum Domini, Reges ut in scripto Psalmi uersiculo dictum est, Reges (inquam & Pro
phetas

phetas ita discernit & ordinat, quemadmodū & ipſi fatentur dicendo, & de plenitudine eius nos oēs accepim⁹ us. Quousq; uero ſublimitas eius pertingit? Nimiꝝ usq; ad dexteram patris, quam nullus montium, id est, angelorꝝ, nullus collium, id est, hominum sanctorꝝ attingit. Ad quem enim angelorꝝ (ait Apostolus) dixit aliquando: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellū pedū tuorꝝ. Vere ergo præparatus sup uerticē montiū, & sublimis sup colles dum sedet ad dexterā maiestatis in excelsis, tanto melior agelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit, dicente deo: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Dicitur etiā, ut iam præmisimus, rex uirtutū dilecti dilecti, id est, rex uirtutū suaꝝ, qui singulariter est dilectus dei patris dicētis: Hic est filius meus dilectus in quo mihi cōplacui, & rex diuidere. i. ad diuidendū spolia, speciei domus ad dādū dona hominibus, de illa sede maiestatis, quæ uidelicet dona sic recte dici possunt spolia, sicut & illæ uestes Esau bonæ, qbus iuniorem filium suum Iacob induit Rebecca. Nam secundum typum illum spoliati sunt, q priores erant Iudæi cœlestibus donis, quæ collata sunt speciei domus dñi. i. pulchritudini ecclesiæ de gentibus per diuinam gratiam spiritus sancti ex quo, sicut iam dictum est, præparatus in uertice montiū, & sublimis super colles factus est sedendo ad dexterā patris, iste mons domus dñi, mons pinguis, mons coagulatus, id est, deus & homo factus, homo in deū assumptus, in quo oēs niue dealbabuntur, dum remissionē peccatorꝝ accepimus, eo quod ipse sit omnimoda sanctitate candidus, quod per nomen ipsius montis Selmon illic intelligitur. Ad istam gloriam, ad istām sublimitatem præparatus dicitur, id est, ante oīa secula paratus, quod & ipse innuens, si ergo (inquit) uideritis filiū hominis ascendentē ubi erat prius. Nam licet secundum humanitatem & omnibus angelis & multis hominibus siue seculi ętatibus iunior sit Christus, profecto secundum diuinitatē oībus & angelis & hominibus, cœloq; & terra longe antiquior esse non dubitatur. ¶ Cum igitur tantæ sit altitudinis iste mons domus dñi, ut supra illum nihil sit, qūo fundamentū est domus dñi? Nam in Propheta, ecce ego mittam, dicit dñs, in fundamentis Syon lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum in fundamento fundatum qui uidelicet lapis absq; dubio Christus est. Et in Apostolo: Fundamentū (inquit) aliud nemo potest ponere prēter id quod positū est quod est Christus Iesus. Si ad ædificationē uulgarem siue terrenā respicimus palā est: quia fundamentū totius ædificatōis unū atq; infimū est. Ergo in hoc maxime similitudo deficit: quia terrenæ qdem ædificatōis fundamentū in imo positū, structurā supra se subrigit, huius autem spiritualis domus dñi, fundamentum sursum est ubi est Christus, in dextera dei sedens: structura uero sic suspensa est eidem fundamento inhærens, ut dicant adhuc in isto seculo siue mortali corpore cōmorantes, nostra em̄ cōuersatio in cœlis est. ¶ Qđ deinde segtur, & fluent ad eū populi, & pperabūt gētes mltæ & dicēt: Venite, ascēdam⁹ ad mōtē dñi, & ad domū dei Iacob, et docebit nos de uīs suis, & ibimus in semitis eius, extunc factū est, & fit, & usq; ad finē seculi fieri nō desinit. Fluxerunt nāq; ad illū montē Christū, & fluere nō desinunt gentes & populi cū sacro flumine baptismi, exquo dando regulā baptizādi: euntes (inquit) docete oēs gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spūs sancti. Illi quibus hoc præsentialiter dixit, uidelicet Apostoli, & qui per eos inuitati atq; instructi sunt, uel post illos in euāgelica fide succreuere, prædicare & mutuo cohortari nō desinunt, & uniuersæ prædicatōis siue exhortatōis eorꝝ summa hæc est. Venite ascendamus ad montem dñi, & ad domū dei Iacob, subauditur, ut ipsius & unicæ ecclesiæ eius unicā fidē teneamus, & docebit nos de uīs suis, & ibimus in semitis eius: quia uidelicet nō sufficit credere, nisi etiam secundū præcepta eius operemur, & per semitas eius, id est, per artam & angustam uiam quæ ducit ad uitam intrare contendamus. Idcirco ipse cum dixisset: docete oēs gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, addidit, docentes eos seruare omnia quęcunq; mādaui uobis. Quodq; hic adiūgit: quia de Sion egredietur lex, & uerbū dñi de Hierusalem. Item ipse in Euangelio cōfirmat, dicens: Quoniā sic scriptū est; & sic oportebat Christum pati & resurgere à mortuis die tertia, & prædicari in nomine eius pœnitentiā & remissionē peccatorꝝ in oēs gentes, incipientibus ab Hierusalem. L. Et iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes usq; in longinquum. Iudicabit, subauditur uerbū dñi: quia uidelicet in hoc quoq; seculo sermo dei uerus iudex ē. Vnde Apl̄us: Viuus est em̄ (inqt) sermo dei, & efficax

Iohan. j

Heb. i.

Rex uirtutuꝝ dilecti dilect. Mat. 3. & .17

Gene. 27

Iohan. 6

Quæstio de fundamento quod in supmo est. Esa. 28 j. Cor. 3.

Responsio

Philip. 3

Matt. ultī.

Fides sine operibus non sufficit.

Lucę. 24

Hebræ. 4.

Quomõ uerbum domini iudicat.

& efficax, & penetrabilior oñi gladio ancipiti, & pertingens usq; ad diuisionem animæ & spiritus, compagũ quoq; & medullarũ, & discretor cogitationũ & intentionũ cordis, & non est ulla creatura inuisibilis in cõspectu eius. Mira efficacia, mira uiuacitas sermonis dñi iudicantis, populos & gentes corripientis, qui cogitatiões & intentiones cordis latere non sinit. Quocunq; accedit, ubicunq; prædicatur, tale iudiciũ fit, taliscq; discretio populoꝝ, siue gẽtis ut domestici quoq;, id est, qui in una domo cõmorantur, contra semetipsos diuidant, fiant manifesti, qui probati & qui improbi sunt, id est, qui pertineãt, & non pertineant ad deum.

Matth. jo

Quod intuens ipsum uerbum incarnatũ: nolite (inquit) arbitrari, quia uenerim pacẽ mittere in terram. Non ueni mittere pacẽ, sed gladium. Statimq; testimonium subiungit fontalle isto Propheta sumptum. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Hoc modo iam iudicauit, & iudicat uerbum dñi inter populos multos, & hoc modo gentes fortes corripit, dum & patrem filium, & filius patrem, mater filiam & filia matrem, socrus nurum & nurus socrum suã redarguendo in fide uel euangelio Christi, excusatum siue excusabilem esse nõ sinit, ne forte quis in futuro uniuersali iudicio dicat, nesciui, nõ audiui, nõ fuit nunciatum mihi. Gentes autem (inquit) nõ qualescunq;, sed fortes, scilicet, Græcos & Romanos quoq; corripit, addens

Psal. jx.

huc usq; in longinquũ. i. à solis ortu usq; ad occasum, sicut de hmõi in Psalmo scriptũ est: oẽm terrã exiuit sonus eoꝝ, & in fines orbis terræ uerba eoꝝ. Item à summo cœlo egressio eius, & occursus eius usq; ad summũ eius, nec est qui se abscõdat à calore eius. Quod nimirum idem est ac si diceret: quia de ignorantia nemo satis erit excusatus. His dictis protinus de illis quos nõ cõtradicturos præuidet iudicãti & corripienti uerbo dñi, sed acturos pœnitẽtiã, ac quiescẽdo ueritati, ita subiũgit: ¶ Et cõcidẽt gladios suos in uomeres, ⁊ hastas suas in ligones. Nõ sumet gẽs aduersus gentẽ gladiũ, ⁊ non discent ultra belligerare. ¶ Nonne istud coruscante Christi euãgelio passim per populos & gentes factũ esse legimus & fieri uidemus, dum uiri prius inquieti & bellicosi, depositis armis bellicis, & ipso schemate, uel habitu immutato insignia ferunt euangelicæ pacis, alij ad cœnobialem, alij ad heremiticam uitã conuersi? Veruntamen de cæteris quocunq; sit, nonne sacerdotalis cunctus sacri altaris ministerialis ordo sic & gladios & lanceas concidit, ut ne saltem manibus amplectare licitũ sit? Non sic erat anteq; innotuisset iste mons domus dñi. Deniq; añ aduẽtũ Christi sacerdotibus æque ut cætero populo licitum erat armis accingi, & ad prælium exercere.

Sacerdotib⁹ nunc pugnare nõ licet ut antea

Exo. 32.

Quinimò & propter hoc maxime tribus Leuitica sacerdotiũ meruit, quia gladijs utens non fratribus suis pepercit, sicut scriptum est: Si quis est dñi, iungatur mihi ait Moses: Congregatiq; sunt ad eum oñes filij Leui. Quibus ait: Ponat uir gladiũ sup femur suum. Ite & redite de porta usq; ad portam per mediũ castroꝝ, & occidat unusquisq; fratrẽ suũ, & amicũ proximũ suum. Feceruntq; ita, ceciderũtq; quasi uigintitria milia hominum. Et ait Moses:

Num. 25

Consecrastis manus uestras dño hodie, unusquisq; in filio & fratre suo, ut detur uobis benedictio. Item Phinees Eleazari filius, filij Aaron sacerdotis, pro eo quod ingressus est post uirum Israhelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, uirum scilicet & mulierem, idcirco sibi de illo dñs locutus est: Ecce do ei pacem fœderis mei & erit tam ipsi q̃ seminj illius pactũ sacerdotij sempiternum. Nunc ita nõ est, neq; eñ sacerdotibus occidere, aut de illis qui occiderunt sacerdotes fieri licitum est, ex quo euangelici sacerdotij princeps hic ipse Christus

Matth. 26.

xit Petro gladium educenti, cum percussisset seruum principis sacerdotũ, & amputasset auriculam eius. Conuerte gladium tuum in uaginam: omnes enim qui acceperint gladiũ, gladio peribunt. Igitur quicquid de alijs fit, qui cum sint laici, uoluntario proposito arma deponunt, sacerdotibus cunctisq; altaris Christi ministris decretum est necessario seruandum, ne concidant gladios suos in uomeres, & hastas suas in ligones, & non discant ultra belligerare: quod licitum erat prius (ut iam dictum.) Quod deinde sequitur. ¶ Et sedebit uir sub

1. Timo. 2

vinea suam, ⁊ non erit qui deterreat eum. ¶ Sic adimpletur ut Apostolus ait: Habentes uictum & uestitũ, his contenti sitis. Is eñ recte dicitur sedere subtus uineã suã, & sub ficum suam, qui proprijs uel concessis contentus, rem non concupiscit, aut inuadit alienam. Profecto nec in hac parte antiquus ille populus iustificari potest, quia uidelicet, nisi Dominus uineas & ficus alienas promisisset, ac dedisset, nequaq̃ legem eius tam facile suscepisset.

Ar

At uero septē mulieres quæ uirū unū apprehenderūt panē inquiu nt, nostrū comedemus & uestimentis nostris operiemur, tantūmodo inuocetur nomē tuu m sup nos, aufer oppro briū nostrū, id est, uniuersæ gentes, de quibus hic sermo est, per septiformē spiritū ad Chri stū cōuersæ, nequaq̄ pro susceptæ fidei mercede hoc expetūt, ut det illis regiones aliorū, & labores alienos possideāt, sed suis cōtentæ, quæ a nte Christi Euāgeliū possederāt, Hoc tantū expetūt, ut inuocetur nomē eius sup eas, & remissione percepta, careant opprobrio peccatorū. ¶ Et qa non sufficit ad perfectionē qđ dixerat: et sedebit uir subter uineā suā, & subter ficum suā iūgit qđ perfectū est: & nō erit qui deterreat eū. Quod q̄ uerū sit, innūera probant milia martyrū, q̄s persecutores deterrere nō potuerūt, tollendo nō solum ficus & uineas, uerū etiam & animas, tradentibus illis corpora sua propter deum ad supplicia. Hæc pphetia uera est, ⌊ Quia os domini exercituū locutū est, quia omnes populi ambu labunt in nomine dñi unusquisq̄, nos aūt ambulabimus in nomine domini nostri in eternū & ultra. ⌋ Bona et firma ratio, confirmās qđ nō sit qui deterreat eiusmodi, qa uidelicet oēs populi, subauditur, illi dūtaxat, qui nō confluxerūt ad illū montē domini, quoꝝ Christus deus non est, ambulabunt in nomine dei sui, id est in cura uentris sui, qui uidelicet uenter eoꝝ deus est, & iccirco potuerunt deterreri, nos aūt nō sic, Nos em̄ deum aliū habe mus sicut scriptū est: Non em̄ est deus noster ut deus eorū, quia uidelicet transitorius eorū deus uenter est, secundū quē ambulant tēporaliter, noster aūt deus iste mons domus domi ni Chrūs est, cuius in nomine ambulabimus in æternū & ultra, quia nobiscū est, & erit usq̄ ad cōsummationē seculi & ultra. Sequitur: ⌊ In die illa dicit dñs congregabo claudi cantē, & eam quam eieceram colligam, & quam afflixeram, & ponam claudicātem in reliquias, & eam quę laborauerat in gentem robustam, & regnabit dominus su per eos in monte Sion, ex hoc nūc usque in seculū. ⌋ Quæ hactenus dicta sunt ab eo quod ait: & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ, usq̄ ad præsentem uersi culum promissio & tantum de electione gentium, præsens autem uersiculus electionem & societatem prædicat utrorumq̄ Iudæorū scilicet & gentiū. Nam congregabo, inquit, claudicantem, subauditur Israheliticā gentem & eam quam eieceram et afflixeram colli gam scilicet aliam gentē, imò gentilitatem. ¶ Et recte gens Israhelitica claudicans, & gen tilitas eiecta dicitur et afflicta, qa uidelicet Israhel nō penitus eiectus à deo fuerat neq̄ omo cum deo ambulabat, sed in duas partes claudicabat, partim dominū deum, partim Baal co lendo, & cætera deorū portenta, gentilitas autem penitus eiecta, cōtinuo per omnes gene rationes, errore fuerat afflicta: Amplius autem & deterius gens Iudaica, in illa die, de qua nunc sermo est, claudicās apparuit, secundū typum uel figuram quæ in parte eius Iacob p̄ cessit, quando cū angelo luctatus est, & uicit, & ille tetigit neruum femoris eius. Cuius rei mysteriū paulisper nūc attingere libet. Iacob cū deo luctatus est, & uictor benedictionem extorsit, quasi inuito & nolenti ac dicenti: dimitte me, iam enim ascēdit aurora, quia uide licet sic futurū erat, ut cōminaretur deus sese à semine eius, recedere, propter peccata gētis eiusdem rebellis & incredulæ. Quod ut primū locutus est ad Mosen his uerbis, propter uitulū quē fecerant. Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & deleā eos, faciamq̄ te in gentē magnā, ille cōsurrexit in cōfractione. i. in nimia mētis humilitate, stans in cōspe ctu eius, deumq̄ reluctantem, homo colluctans tenuit ne hoc faceret. Ex hoc longo relu ctamine detentus est deus, quoties ab illa gente propter peccata est auersus, qa nullo tēpo re defuerunt fideles in populo illo, in qb us tam secudū fidem q̄ secundū carnē esset pater Iacob, quoꝝ meritis & precibus uehementissimis fuit obstrictus, nec ante dimissus donec beneditceret Iacob, donec impleret benedictiones suas legislator, dando benedictionē illā in qua benedicerentur oēs gētes, sicut ad Abrahā locutus est, quæ uidelicet benedictio in semine eius, gra sancti spūs est, p passionē Christi effusa in omnes nationes. Tūc em̄ reue ra deus Iacob benedixit in sanctis Aplis omni benedictione spirituali, neruus aūt femoris eius emarcuit, quia quicquid carnaliter agere uel sacrificare solebāt, reprobatū est. Omnes etiā genealogiæ pro fabulis extūc reputatę sunt, quoniā uenit hic qui solus texenda cau sa fuerat generationum. Sola fides prædicat, & de carne eius silet ur. Et qa in aplis, & alijs quamlibet paucis fides comprobata est, tanq̄ firmus pes, in multis autem carnis sola glori

Esai. 4.

1. Corin. 6.

Israhel claudi cans, gētilitas eiecta dicit. 3. Reg. 18.

Gene. 32

Exod. 32.

Gene. 22

a atio est,

atio est, utiq; tanq̃ pes infirmus, recte nunc Iacob in posteritate sua claudicare dicitur. Igit
tur in die illa dicit dominus, congregabo claudicantem, & eam quam eieceram colligam,
& quam afflixeram, id est sic utrunq; assumã, ut nullam Iudæi & Græci distinctionem fa
ciam. ¶ Et quasi quæreres quomodo congregare se dicat claudicantem, & quomodo coll
gere eiectam, siue afflictã: ponã, inquit, claudicantem in reliquias, & eam quę laborauerat
in gentẽ robustam. Vt dictũ ita & factũ est, quia claudicantẽ Israhel, Euãgelica gratia nõ
plenarie collegit, sed in reliquias posuit, id est de illo reliquias assumpsit, de qbus & Apo
Rom.ĵj stolus seipsum esse contestatur his uerbis: Nunquid repulit deus populũ suum? Absit. Nã
& ego Israhelita sum, ex semine Abrahã, de tribu Beniamin. Et subinde: Quid dicit Hel
liæ diuinũ respõsum? Reliqui mihi septẽ milia uirorũ qui nõ curuauerũt genua ante Baal.
Esa.jo. Sic ergo & in hoc tẽpore reliquiæ secundũ electionẽ gratiæ saluæ factæ sunt. Item: Etiam
aũt, inquit, clamat pro Israhel. Si fuerit nũerus filiorũ Israhel tanq̃ arena maris, reliquiæ sa
uæ fient. ¶ Itaq; claudicantẽ quamuis ex maxima parte claudicando offenderit, in reliqui
Eiecta in gentem robustã ponitur. as ponã ait, illam aũt quę laborauerat nõ utcunq; refocillabo, sed ponã in gentẽ robustam
id est, collectã de gentibus ecclesiam, sic spiritu fortitudinis induã, ut sicut multitudine fœ
cunda, sic & uictoriis sit gloriosa, fiat res admiratione digna, ut dicatur de illa: Quæ est ista
quæ ascendit sicut aurora cõsurgẽs, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorũ acies
Cant.6. ordinata? Vere robusta, uere ut castrorũ acies ordinata. Nã ut (ut de cæteris taceam) quę
tota spiritualis est pugna contra hostes inuisibiles, & contra carnis uitia. Quis milites eius,
eos dũtaxat quos martyres suos uel Christi nũcupat, dinumerare queat? Nouimus reliqui
as illas, scimus istam gentem robustam, totum qđ sunt, esse gratiæ nõ debiti, unde & gratis
Apoc.5. as agentes dicũt in Apocalypsi: Quoniam occisus es & redemisti nos deo in sanguine tuo
ex omni tribu & lingua, & populo & natiõe, & fecisti nos deo nostro regnũ et sacerdotes,
Dominus rex regum & regnabũt super terrã. Ergo dominus, de quo hic tãdem dicitur: & regnabit dominus sup
eos in monte Sion, ex hoc nunc & usq; in æternũ. Veraciter nominatur rex regum & do
minus dominãtium, quia quorũ est rex, ipsi omnes reges & sacerdotes sunt, & in æternum
Psal.2. regnabũt. Quod aũt hic dominus regnãs super eos in monte Sion, propria sit filij persõn,
Sion. ipse in psalmo testis est dicẽs: Ego aũt constitutus sum rex ab eo super Sion montẽ sanctũ
eius prædicans præceptũ eius, dominus dixit ad me: filius meus es tu. ¶ Mons autem Sion
nõ dubiũ, quin sit cœlestis ecclesia, iuxta illud Apostoli, Et accessistis, inquit, ad Sion mon
tẽ & ciuitatẽ dei uiuentis, Hierusalem cœlestem, & multorũ miliũ angelorũ frequentiã, &
ecclesiam primitiuorũ qui inscripti sunt in cœlis. Nec uero repetere opus est, q̃ utiliter nõ
Christus, nunc Christi ecclesia cœlestis montis Sion, siue montis domus domini appellatu
Supra.3. one in presenti prophetia significetur, uidelicet propter illud quod præmissum fuerat, Sion
causa uestri, quasi ager arabitur, et mons tẽpli erit in excelsa syluarũ, ut offensio, uel odium,
qđ cõtra prophetas his auditis magis efferuescere poterat, sapienter mitigetur, dũ de rebus
aliis sub eisdem nominibus gloriosa dicũtur. ¶ Si tãta et tã gloriosa merito dicũtur de gen
tibus ad istũ montẽ dñi cõfluentibus, et de reliquis claudicantis, id est, Iudaici populi, quę
in idipsum cõgregãdę puidebantur. Quid de primitiis eiusdẽ populi. i. de primitiua eccle
uel ad primitiuã ecclesiã patriarcharũ et prophetarũ, et omniũ electorũ dici debuit q Chri
sti aduentũ præcesserũt et expectauerũt, et nõ acceptis ꝓmissionibus oẽs defuncti sunt, et
quibus ipse Chrũs secundũ carnẽ? Nã de illa parte, siue ad illã partẽ tam bonã, nihil gene
cõueniens presentis ꝓphetiæ textus hactenus ẽ elocutus, sed nimiq; ad illã dicũtur ea quæ
cõtinuo sequũtur. ⌊ Et tu turris gregis nebulosa filia Sion, usq; ad te veniet, et ue
niet potestas prima regnũ filiæ Hierlm. ⌈ Nunc quare mœroze cõtraheris? Num
quid rex nõ est tibi, aut cõsiliarius tuus perijt, quia cõprehendit te dolor sicut pa
Filia Sion primitiua ecclesia dicitur. turientẽ? ⌋ Filia nãq; Sion, siue filia Hierlm presenti loco ipsa est primitiua ecclesia, quæ
archaq; et prophetarũ, cæterorũq; sanctorũ, quæ mœrore cõtrahebatur dũ ab ea Christus
expectaretur, quasi regẽ nõ habens, aut cõsiliariũ, cum in ꝓmissione et spe teneret eũ. Dic
tur aũt nunc iccirco filia Sion, siue filia Hierusalem, quia uidelicet dũ in hoc seculo peregri
naretur, mente pendebat ad illam Sion ciuitatem dei uiuentis Hierusalẽ cœlestẽ, et multo
Heb.jz. rũ miliũ angelorũ frequentiam, ut Apostolus ait, quorum ministerio fruens superna

nibus, & crebris ꝓmissionibus, quasi materno lacte filia dulcis lactabatur, nutriebatur, & beata spe cõsolata confortabatur. Tali filiæ nũc dicitur: & tu turris gregis nebulosa, subauditur consolare, & habeto claritatẽ iꝯtitiæ, quia ueniet potestas prima usq; ad te. ¶ Turris iccirco nunc uocatur, qa & uisibiliter & inuisibiliter tanꝯ forte præsidiũ firmauerat illã deus, uisibiliter tẽplo & altari, de quo Esaias: & ædificauit, inquit, turrim in medio eius, inuisibiliter aũt angelorũ agminibus. Sed & in Cantico canticoꝝ ad eã dicitur: Sicut turris Dauid collũ tuũ, quæ ædificata est cũ ꝓpugnaculis. Mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortiũ. Hoc eñ si rite ꝑpendimus tam pulchre ꝯ uere ad illã dicitur, de qua omnẽ armaturã, id est, omnẽ canonicã scripturam accepimus, ꝯ armati sumus, sine qua inermes essemus, nos omnes quicũq; de gentibus ad Christi militiam uocati quippiã fortiter loqmur aut agimus. Totũ quippe uetus, totum nouũ testamentũ ex illa est. Recte ergo dicitur turris, & turris gregis, qa uidelicet nos qui grex dñi sumus, nos populus eius, & oues pascuæ eius in illa protegimur & defendimur. Et hæc qdem turris nebulosa dicitur, nimirũ ꝓpter crebras aduersitates, & ꝓpter mœrorẽ quo cõtrahebatur, eo quod nondũ uenisset suus qui sederat in eadẽ turre rex, & propter despectionẽ, quas sæpe ab inimicis insultantibus despecta est, sed nihilominus lucida erat & est. Nã alibi cum sedero, inquit, in tenebris, dominus lux mea est. Iram dñi portabo, quoniã peccaui ei, donec iudicet causam meã, & faciat iudiciũ. Educet me in lucem, uidebo iustitias eius. Siue etiã iccirco nebulosa, qa incredulorũ multitudo semper inuenta est in illa, sicut præfiguratũ est & in templo, quondã à Salomone ædificatũ est, & in monte Sina, quando lex data est. Nã & illic montẽ nubes densissima operuit, & illic nebula impleuit domũ domini, & nõ poterant sacerdotes stare, & ministrare propter nebulam. Quid tibi dicam ô talis filia Sion? Vsq; ad te ueniet, & ueniet potestas prima regnũ filiæ Hierusalẽ. Quia parũ uidebatur esse quod dixerat: usq; ad te ueniet, subauditur ipse qregnabit dñs, meliorauit bonũ nũtiũ repetẽdo, ac dicẽdo: Et ueniet potestas prima, ueniet regnũ tibi primũ filiæ Hierl'm. Sic nãq; futurũ erat, & sic factũ est. Venit eñ potestas in aduentu regis & domini, uidelicet illa magna & mirãda potestas, quam tam breuibus uerbis Euãgelista pulchre exprimit dicẽdo: quotquot aũt receperũt eũ, dedit eis potestatẽ filios dei fieri, & illud regnũ, de ꝙ ait pœnitẽtiã agite, appropinquabit eñ regnũ cœlorũ. Hoc regnũ tibi filia Hierusalẽ, hæc ptãs ô filia Sion usq; ad te ueniet prima, id est, primũ tibi danda. Nã licet Apostolus dicat distinctionẽ nõ esse Iudæi & Græci, & non esse personaꝝ acceptionẽ apud deũ, tñ idem dicit primũ Iudæo & deinde Græco. Item: Quid ergo, inquit, amplius est Iudæo aut quæ utilitas circũcisionis? Multũ ꝑ omnẽ modũ. Primũ quidẽ quia credita sunt illis eloquia dei. Quid eñ si quidã illorũ nõ crediderũt? Nũqd incredulitas illorũ fidem dei euacuauit? Absit. Est autem deus uerax &c̃. Igitur tibi potestas prima ueniet, ô filia Sion, & primũ regnũ, quia uidelicet uos sancti patriarchæ & prophetæ, uos sancti apostoli, & cæteri de illo populo sancti, recte primũ in regno & potestate filiorũ dei, possidetis locũ. Cũ ita sit ô filia Sion, siue filia Hierusalẽ, nũc quare mœrore cõtraheris? Nũquid rex nõ est tibi, aut cõsiliarius tuus perijt, qa cõprehendit te dolor sicut parturientẽ? Deniq; tũc tẽporis, & ex eo quo ad Abraham seminis quod est Chrũs, repromissio facta est, ita Sion siue Hierl'm .i. multorũ animæ sanctorũ patriarcharũ & ꝓphetarũ, regũ & omniũ iustorũ mœrore cõtrahebant, cupiẽtes uidere ꝓmissionis effectũ: & cõprehẽdit eos dolor uelut parturiẽtiũ, sicut mirabili signo significat in Apocal. cũ dicit: Et signũ magnũ apparuit in cœlo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarũ duodecim & in utero hñs, et clamabat parturiẽs, & cruciabatur ut pariat. Ista Sion, hæc ipsa Hierl'm erat, illa mulier amicta sole, & luna sub pedibus .i. Christũ habens in ꝓmissione, & abũdans atq; præminẽs bonis tẽporalibus, et in capite eius corona stellarũ duodecim .i. in initio gẽtis filij Iacob, patres tribuũ duodecim, et in utero hñs scilicet ꝓmissionis fidẽ, et spem in corde retinẽs clamabat parturiẽs, et cruciabat ut pareret, qa uidelicet magno desiderio uidere desiderabat rem cuius habebat spem, sicut mulier desiderat uidere natũ, quẽ portat cõceptũ. Nũc dolorẽ miro modo spũs sanctus, sanctorũ omniũ cõsolator et arguit et excitat. Arguit eñ dicẽdo: nũc quare mœrore cõtraheris? Nũquid rex nõ est tibi, aut cõsiliarius tuus perijt, qa cõprehendit te dolor sicut parturientẽ, excitat subiũgẽdo

Turris gregis.

Esai. 5.
Cant. 4.

Infra. 7.

3. Reg. 8.
Exod. 20.

Iohan. 1.

Mat. 4.

Rom. 3. & 10.

Mœror filiæ Sion.

Apoca. 12.

cõfestim. ¶ Dole & satage filia Sion, quasi parturiens. ¶ Sciendũ ergo qa dolentiũ
1.Reg.4. partu magna distãtia ẽ. Alicuius em̃ anima in partu præ dolore egreditur, & si dicat ei
Gene.35 timeas qa filiũ peperisti, siue ut alibi legimus: noli timere, qa et hũc habebis filiũ, nõ fide
nec̃ animaduertet, Secundũ huiusmodi similitudinẽ: Spũs sanctus ecclesiã uẽturi Christi
matrẽ dolere noluit, Quãuis em̃ prius morerẽtur sancti quã uiderẽt illũ Christũ dñi, tñ hab
bere debebãt & habebãt fidẽ resurrectionis & futuri seculi, qđ uidelicet quãuis expectãtes
morerẽtur, nihilominus tñ illũ & extra carnẽ, & in carne sua postmodũ uisuri essent. Igitur
cũ dicit, nũqd rex nõ est tibi, aut cõsiliarius tuus perijt, qa cõprehẽdit te dolor sicut partu
entẽ, ab eodẽ hortat sanctos oẽs, ut nõ cõtristẽtur sicut & cẽteri q spem nõ habẽt, cũ autem
ptinus subiũgit: dole & satage q̃si parturiẽs, Ad hoc hortatur, ut cõtristẽtur secundũ dei
2.Corin.7 id est, ut in tristitia siue dolore, nõ amittãt spei fiduciã, & fidei rationẽ. Vnde notãdũ, quod
nõ dicit hic tãtũmodo dole quasi parturiẽs, sed dole, ingt, & satage .i. in dolore spem firmã
tene, additq; quasi parturiẽs, qa uidelicet sicut parturiẽs tandẽ doloris sui uidet fructũ, & a
Ioh.16 nõ meminit pressure ꝓpter gaudiũ, qa natus est homo in mundũ, ita tu uidebis liberatore
& redimentẽ te dñm, & dolor tuus cõuertet in gaudiũ. Hoc intelligendũ est pid quod sequitur. ¶ Quia nũc egredieris de ciuitate, & habitabis in regioe, & venies usq; ad
Babylonẽ, & ibi liberaberis, ibi redimet te dñs de manu inimicor̃ tuor̃. ¶ Quam
ad exteriorẽ literæ textũ istã intelligimus Iudæorũ captiuitatẽ notissimã, qua in Babylonẽ
ducẽdi, et de qua post annos septuaginta erãt reducendi. At uero spiritualiter aliã nouimus
Babylonẽ, sicut Sion istam scimus siue Hierl'm, de qua nũc loquimur, uiuentis dei ciuitatẽ
id est, uniuersalẽ sanctorum & electorũ omniũ societatem, cuius rex & consiliarius Chri
stus est, qui in præsenti loco per prophetã prænunciatur. Vniuersalem ergo huius Syon
captiuitatem, quæ in Adam accidit, præ oculis habẽtes, dignius ac locupletius uerba hæc
intelligimus, dũ præmisso. Dole ac satage filia Syon quasi parturiẽs, subiũgit, qa nũc egre
dieris de ciuitate & habitabis in regione, & uenies usq; ad Babylonẽ, ibi liberaberis, ibi re
dimette dñs de manu inimicorũ tuorũ. Nunc inquit id est ante illud nouissimũ dierũ, in q
fiunt illa quæ prædixi manifestato monte domus dñi qui Chr̃s est, interim dũ mora fit,
& nondũ uenit qui uenturus est, tu egredieris de ciuitate & habitabis in regione, & uenies
usq; ad Babylonẽ, id est præiudicata in Adã nasceris extra paradysum, unde ille expulsus
est, & tu pariter cum illo, cuius in lumbis eras, & manebis in præsentis seculi captiuitate, &
post habitationẽ huiusce regionis uenies usq; in Babylonẽ scilicet moriendo, & per mortẽ
descendendo ad tenebrarũ infernaliũ confusionem, quo & sancti descẽderũt patres tui, ju
Gene.37 cut unus ex maximis illorum dicit: Descendam ad filium meũ, lugens in infernũ. Ibi ber
raberis, ibi redimet te dominus de manu inimicorũ tuorũ. Descẽdet em̃ illuc deus & dñs
Actu.2. dei filius, liberator & redẽptor tuus propter te homo factus, et passus, crucifixus, mortuus,
& sepultus, & deinde suscitatus à mortuis solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile
erat teneri illũ ab eo. Hoc modo redimet te de manu inimicor̃ tuorũ, scilicet malignorum
spirituũ, preciũ dando pro te sanguinẽ suũ, ut nihil iuris habeãt in te propter originale pecca
tũ. Hoc de illa spirituali Babylone, & de inuisibilibus inimicis tuis dñs dixit: Nunc dem̃
de uisibilibus inimicis tuis audi qd idem ipse dicat. ¶ Et nũc congregatę sunt gẽtes mul
tę, quę dicũt, lapidetur, & aspiciat in Syon oculus noster. Ipsi vero non cognoue
runt cogitationes domini, & non intellexerũt consiliũ eius, quia congregauit eos
quasi fœnũ areę. Surge & tritura filia Syon, quia cornu tuum ponam ferreum, &
vngulas tuas ponam æreas, & cõminues populos multos, & interficies dño rapi
nas eorum, & fortitudinem eorum domino vniuersę terrę. ¶ Quis hoc nesciat qđ
Gene.4. istam Syon gentes multæ congregatę sunt ab initio seculi, ex quo Cain funestus primitiuo
uem ciuitatis huius fratrem suum Abel interfecit? Pleni sunt sacri libri lachrymabilium
historijs, & passim per omnem ferè paginam diuinam gemitus huius Syon audiuntur.
Psal.78. ueniũt gentes & ponãt morticina seruorũ tuor̃ deus escas uolatilibus cœli, carnes sanctorũ tuorũ bestijs terræ, dum effundũt sanguinẽ ipsorũ tanquã aquã in circuitu Hierl'm,
& nõ est qui sepeliat. At illi nulla miseratione gementi Syon cõpatiuntur, sed potius ex
delitate semetipsos cohortãtur dicẽtes: Lapidetur ista Syon, i. nullus ei parcat. Et propalo
dicunt

dicũt: Aspiciat in Sion oculus noster. Quo dicto uehemẽs innuitur odiũ & inuidia, quæ non leuiter exaturari possit, nisi multarũ aspectu miseriarũ. Quo cũ potiti fuerint, maligno risu soluũtur, & crudeli plausu tripudiant, dilatãtes os suum sicut scriptũ est atq; dicentes: Euge euge uiderunt oculi nostri, subauditur mala huius quæ desiderauim⁹, & hoc bene cõ tigit nobis. Ipsi autem, inquit, non cognouerunt cogitationes domini, & non intellexerunt cõsilium eius, quia congregauit eos quasi fœnum areæ. Et est sensus. Cõgregatæ sunt gentes super te, & in sua gloriantes multitudine, præsentia tantũ & manifesta potuerũt uidere, scilicet et tuã calamitatem, & suam in hoc mundo prosperitatem, sed hoc nõ cognouerunt neq; intellexerũt, quid in futurum dominus cogitauerit, et quale super te et super illos cõsilium inierit. Sed ecce consiliũ, & cogitationes eius dico tibi, quia congregauit eos quasi fœnũ areæ, subauditur, ut cõgregatis illis dicat tibi. Surge et tritura filia Sion, quia cornu tuũ ponam ferreũ, & ungulas tuas ponam æreas, et cõminues populos multos, et interficies domino rapinas eorũ, et fortitudinẽ domino deo uniuersæ terræ. Et est sensus: Quãuis fortes et robustos esse arbitrẽtur, nimirũ cũ sint caro, sic sũt quasi fœnũ, quia omnis caro ut fœnũ, et omnis gloria eius tanquã flos agri. Et uere fœnũ est populus. Itaq; sicut fœnum in agro ad tempus uiret, & in tempore suo aridũ deportatur ad aream, ibiq; serris dentatis siue plaustris ferreis trituratur, ac tritico recondito, stipula & paleæ projectæ igni traduntur, sic tu ò Syon omnes gentes quæ congregatæ sunt, super te superbientes atq; luxuriantes, uelut uiride fœnum in iudicium domini triturabis atq; cõminues, ita dũtaxat, ut quicunq; ex illis sese in humilitate deposuerint, eos tanquam triticũ domino uniuersæ terræ consecres, interficiendo quicquid in eis uiciosum erat, quicũq; aũt pertinaci superbie uento sese subleuauerint, eos uelut stipulam & paleam perpetuo igni trades. Neq; em̃ resistere tibi poterũt cornu ferreũ, & æreas ungulas habenti, qd uidelicet cornu tuus insuperabilis rex & magnificus triumphator Christus est, quæ ungulæ tuæ Apostoli de tua carne geniti sunt, fide solidi, uerbo tinnuli uelut æs, qd metallũ ualde sonorũ est. Nam in omnẽ terrã exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum, & nõ sunt loquelæ neq; sermones, quorũ non audiantur uoces eorũ. Hactenus ad illam quæ uera est Syon & uera Hierusalem sermo est sic incipiens, & tu turris gregis nebulosa filia Syon. ¶ Nã de illa Hierusalẽ terrena quæ oc/dit prophetas, & lapidauit eos qui ad se missi fuerũt, audi quid dicatur. ℒ Nũc vastaberis filia latronis. Obsidionẽ posuerũt super nos, in virga percutient maxillã iudicis Israbel. ⅃ Cuius uel quãti iudicis? Nimiꝝ eius qui & magnus deus est, & humilis appa/ruit, quod multũ caute sicut eo tempore opus erat, sequẽtibus uerbis prædicatur. ℒ Et tu Bethleem Effrata, paruulus es in milibus Juda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israbel, & egressus eius ab initio a diebus eternitatis. Propter hoc dabit eos usq; ad tempus in quo parturiens pariet, reliquiæ fratrum eius conuertentur ad filios Israbel. ⅃ Sicut iam dictũ est ad illam, & de illa Hierusalẽ quæ prophetas occidit, sermo est. Nunc (inquit) uastaberis ò tu non uere filia Syon, sed uere filia latronis, uidelicet quæ uirũ homicidã & latronẽ Barraban tibi dimitti petisti, auctorẽ uere uitæ interfecisti. Nũc inquã uastaberis, nũc circundabũt te inimici tui uallo, & circũdabũt te & coangustabũt te undiq;, & ad terrã prosternẽt te, & filios tuos qui in te sunt. Quam ob causam sic uastaberis, & cur prosternẽtur filij tui? Obsidionẽ (inqt) posuerũt sup nos, in uirga percutient maxillã iudicis Israhel. Super nos prophetas & sapientes & scribas obsidionẽ posuerũt, id est, ex nobis occiderũt & crucifixerũt, et ex nobis flagellauerũt in synagogis suis, et de ciuitate in ciuitatẽ persecuti sunt. Nam hoc totũ fuit obsidionẽ ponere super nos, qa sic uoluerunt claudere ora nostra, ne doceremus in nomine iudicis Israhel, cuius maxillã in uirga percusserũt, in uirga, inquã id est, in arũdine qua percutiebãt eum spinis coronatũ, sibi in potestate concessa quẽadmodum ait, sed hęc est hora uestra et potestas tenebrarum. Per partẽ totã, id est per maxillæ percussionẽ, totam eius significabat passionẽ. Pulchre nimirum, quia passionis eius hoc fuit initiũ, quod unus assistens ministrorũ, dedit illi alapam dicens: Sic respondes pontifici? Proterua crudelitas, crudelis proteruia lictoris & scurrę, qui dum adulatur dño suo põtifici, & ei placere vult, assiliens coràm pcutit in maxillã iudicem Israhel, nec solius Israhel, sed et omniũ hominũ, qa ipse est qui cõstitutus est à deo iudex uiuorũ et

Psal. 34.

Esai. 40.

Chrũs ut cornu ferreus, Apostoli, ut ungulæ æreę.

Hierlm terrena, dicitur filia latronis

CAP. V.

Mat. 28. Lucæ. 19

Matt. 23.

Iohan. 18.

Actu.10 uorũ & mortuorũ. Et ut amplius perhorrescas temeritatẽ nebulonis, qui pcussit, ille iudex
non tantũ homo, sed & deus est. Hoc eñ uerbis sequẽtibus testatur: Et tu Bethleem effra
ta, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israhel, & egres
sus eius ab initio à diebus æternitatis. Quid eñ est qđ & egredietur ex te ò Bethleem, & ni
Duplex Christi egressus. hilominus egressus eius ab initio, à diebus æternitatis, nisi ga duæ sunt eius egressiões. iuxta
tiuitates, altera secundum carnẽ, qua egredietur ex te ò Bethleem ex semine Dauid, altera
secundũ diuinitatẽ, qua non egredietur, sed egressus eius, inquit, iam dudũ exactus est, nõ
ex mundo, sed ab initio, non in diebus temporalitatis, sed à diebus æternitatis. Nã in prin
Iohan.1 cipio erat uerbũ, & uerbũ erat, apud deũ, & deus erat uerbum: hoc erat in principio apud
deum. Igitur & deum & hominẽ testatur hic esse illum iudicem Israhel, sed hoc taliter edi
ci ut uulgo intelligeretur tunc tẽporis nõ expediebat. Quomodo eñ audire paterẽtur, qđ
qui deus Israhel erat homo futurus, & in maxilla percutiendus esset? Caute ergo & prudẽ
ter propheticus sermo dispensatur, dum à facie filiæ latronis, cui loquebatur dicens, nunc
uastaberis filia latronis &c. sese repente auertit, & ad aliam, id est, Bethleem sese conuertit
& eidem sic loquitur, ut & ueritatẽ utriusq; naturæ, scilicet diuinæ & humanæ in Christo
testificetur, & eandem testificationem, talibus uerbis enunciet, ut non ab illis qui surdi sunt
Bethleem & Effrata, unius oppidi uocabula. uel erant, & aures audiendi non habebant, tunc temporis facile percipere tur. ¶ Quod aũt
Bethleem & Effrata unius eiusdemq; ciuitatis Dauid, siue castelli, ubi erat Dauid, uocabu
la sint, habemus ex scriptura dicente: Mortua est ergo Rachel, & sepulta in uia, quæ ducit
Gene.35 Effratam, hæc est Bethleem. Porrò cum dicit: Et tu Bethleem Effrata, paruula es in millo
bus Iuda, subaudiẽdum est apud homines, quorum in oculis uix paruus uiculus es, qui nõ
cœlestem, sed terrenã quantitatẽ attendunt, sed profecto apud deum non minimus es. Alio
quin nisi cum eadem affirmatione qua dicit paruula es, et ex oppositio ista negatio in pro
phetæ sensu intelligatur, sed non apud deum minima es, tanquam si dicat: Paruula siue mi
Matt.2. nima uideris, sed non minima es, dissonãter testimoniũ hic in Euangelio sumptũ uidebitur,
ubi principes sacerdotum & scribæ sciscitanti Herodi, sic respõdisse narrantur. Et tu Beth
leem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. Cũ eñ hic dicat paruula es, &
illic scriptũ sit: nequaquã minima es, perspicue litera dissonat, sed in sensu clara consona
tia est, ut cũ propheta dicit: paruula es, subaudias in oculis omniũ hominũ, & cũ Euãgelis
dicit: nequaquam minima es, subintelligas apud deũ. ¶ Quod deinde subiũgitur, propter
hoc dabit eos usq; ad tempus in quo parturiens pariet, & reliquiæ fratrũ eius conuertentur
ad filios Israhel, manifeste completũ, atq; adhuc complendũ est. Nã quia tanti iudicis Isra
hel maxillam percusserunt, qui secundũ carnẽ de Bethleem ex semine Dauid egressus est,
& cuius egressus secũdũ diuinitatẽ, à diebus æternitatis est, ic circo dedit eos idẽ iudex Iuda
auditur, in manus gladij, & in captiuitatẽ in omnes gentes, & in partes uulpiũ, id est, malig
Psal.67 norũ spirituũ. Vsquequo sic dabit eos? Vsq; ad tempus (inquit) in quo parturiens pariet.
Parturiens dicitur, non ista filia latronis, id est, terrena Hierusalem, quæ deo sterilis est, sed
illa spiritualis Hierusalem, siue Syon, cui supra dixerat: dole & satage filia Syon quasi par
turiẽs. Illa nãq; mater pariet, subauditur Iudęoꝝ, siue Israhelis reliquias iuxta illud. Si fue
Esa.10. rit nũerus filioꝝ Israhel quasi arena maris, reliquię cõuertent ex eis. Nã hoc est, qđ hic pro
tinus subiũgit. Reliquiæ fratrũ eius cõuertẽtur ad filios Israhel. Cuius eius? Nimirũ ipsius
iudicis Israhel, ga fratres eius secundũ carnẽ ipsi Iudæi sunt, qui maxillã eius pcusserũt. Et
pus quo istud fiat tunc erit, cũ plenitudo gentiũ intrauerit. Sequitur: ¶ Et stabit & pascet
in fortitudine dñi, in sublimitate nominis dñi dei sui, & cõuertentur, quia nunc mag
nificabitur usq; ad terminos orbis terrę. ¶ Iudex Israhel ficut iam dictum est propter
hoc dabit eos, ga percusserũt maxillã eius, et ipse surgens à mortuis stabit, subauditur à su
Actu.7. xtris dei fortis & sublimis, iuxta quod in Actibus apostoloꝝ scriptũ est: Cũ aũt esset Ste
phanus plenus spiritu sancto intendens in cœlũ, uidit gloriã dei, & Iesum stãtem à dextris
dei & ait: Ecce uideo cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris uirtutis dei. Sta
bit ergo, id est, pro suis morientibus pugnabit ipse uictor mortis, & pascet, subaudiunt po
pulum suum, utpote diues & præpotens rex in fortitudine domini, in sublimitate nominis
dñi dei sui, id est, sicut fortis deus hũs nomen sublime, quod est sup omne nomen, uidelicet
quale no

quale nomen habet pater, qui propter assumptam humanitatem dicitur & est dominus deus eius. Nam & ipse loquitur: Ascendo ad patrem meũ & patrem uestrum, deum meũ, & deum uestrum. Et conuertentur ait, quia nũc magnificabitur usq; ad terminos terræ. Hoc ipsum quod hic dicit: & pascet, & conuertentur, & ẽ manifestius in psalmo expressum habemus. Ait em̃: Edent pauperes & saturabuntur, & laudabũt dominũ, qui requirunt eum, uiuent corda eorũ in seculum seculi. Reminiscentur & cõuertentur ad dominum uniuersi fines terræ. Pascet ergo scilicet terminos terræ, quo aduscq; magnificabitur, non qualicunq; edulio, sed corporis & sanguinis sui sacramẽto, quod edentes & bibentes, pauperes saturabuntur, nam corda eor̃, id est, animæ uiuent in seculum seculi, quemadmodũ ipse dicit: Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternũ, & panis quem ego dabo, caro mea est pro mũdi uita. Sequitur. ¶ Et erit iste pax Assyrius cum uenerit in terrã nostram, & quando calcauerit in domibus nostris. ¶ In nonnullis codicibus legitur Assyrijs, & ordinatior litera uidetur. Si em̃ legendũ est Assyrius, cur p̃postere & dicere maluit Assyrius cum uenerit, q̃ dicere cũ Assyrius uenerit? Itaq; secundũ utrãq; literã exponẽdum est, & primũ secundũ hanc literaturã, & erit iste pax, Assyrius cum uenerit in terram nostrã. Quãdo uenerit diabolus, ait beatus Hieronymus, qui dicitur Assur super terrã regionẽq; credẽtium, & eorũ quos pascet dominus in fortitudine & in sublimitate nominis domini dei sui, & calcauerit eos tribulationibus uarijs, & domos animarũ nostrarũ, id est, corpora quasi superb⁹ ascenderit atq; depresserit, & tam̃ nos nihil separauerit à charitate Christi, tũc Christi pax, siue ipse Christus erit in nobis, & dicetur de sancto, nihil proficiet inimicus in eo. ¶ Nunc ut secundũ aliã literæ structurã dicamus, scilicet ita legendo, & erit iste pax Assyrijs, cũ uenerit in terrã nostrã, primo sciendũ, quia quod dicitur, cũ uenerit in terram nostrã, & quando calcauerit in domibus nostris, siue, ut rursus post pauca habemus, & cũ calcauerit ĩ monte nostro, recte de ipso dño intelligitur, p̃sertim cũ in exordio sermonis hic idẽ propheta dixerit. Quia ecce dñs egredietur de loco suo, & descendet & calcabit sup excelsa terr̃, & cęt̃a usq; ad id quod ait: Quæ excelsa Iudæ, nõne Hierl̃m? Eritq; hic sensus. Et erit iste, uide licet dominus magnificus usq; ad terminos terræ, pax Assyrijs, id est, cunctis gẽtibus, quarum eo tempore potentissimi erant Assyrij, unde & pro cunctis gentibus recte possunt hic accipi. Erit (inquã) iste pax Assyrijs, id est, loquetur pacẽ gentibus, euangelizabit pacẽ eis, qui prius erant inimici, cũ uenerit in terrã nostrã, id est, cũ nos uisitauerit, & cum calcauerit in domibus nostris, subauditur, eo q̃ non cognouisti tempus uisitationis tuæ, ò supra dicta filia latronis, Nam idcirco calcabit in domibus nostris, idcirco cõculcabit templũ & ciuitatem, ita ut nõ remaneat lapis super lapidẽ. Nam quod dominus calcet & cõculcet, testatur ipse dicens in alio propheta. Calcaui eos in furore meo, & cõculcaui eos in ira mea. Væ ergo tibi, quę tibi Barrabam latronẽ donari petisti, & proinde recte diceris filia latronis, & cuius seditiones hæreditate possedisti, uæ tibi, quia tu cõculcaris quæ diceris Israhel, pax autẽ tua Assyrijs, id est, gentibus pœnitẽtiã agentibus, sicut significatũ est, ubi ad p̃dicationẽ Ionæ Niniue magna ciuitas Assyriorũ pœnitẽtiã egit. Sequitur. ¶ Et suscitabimus sup eũ septẽ pastores, & octo primates homines, & pascent terrã Assur in gladio, & terrã Nemroth in lanceis eius, & liberabit ab Assur, cũ uenerit in terrã nostrã, & cũ calcauerit in monte nostro: ¶ Quor̃ in psona supra dixerat, obsidionẽ posuerũt sup nos, eorundẽ uox ista est, & suscitabimus sup eũ septẽ pastores et octo primates hoies, uox scilicet prophetarũ, sapientũ, & scribarũ, quos ecce ego mitto ad uos, ait ille iudex Israhel ad eos, q̃ maxillã ipsius pcusserũt. Ipsi loquũtur etiã hæc, & suscitabimus sup eũ septẽ pastores & octo primates hoies. Sup quẽ dicũt, suscitabimus eũ. Nimirũ sup eundẽ sæpe dictũ iudicem Israhel. Profecto nõ uile obsequiũ, non paruam honorificentiæ portionem de studio suo promittunt, ad clarificandũ illũ tantũ iudicem, quẽ filĩ illius filiæ latronis sic inhonorauerũt, ut maxillã eius pcuterẽt. ¶ Quærẽdũ est diligẽter, quinã sint septẽ pastores & octo primates homines, & deinde quid sit suscitari illos super hũc iudicẽ Israhel, & tunc patebit, q̃ nõ leuis aut incerta hæc pollicitatio est. Septem fide claros et meritis insignes de sanctis scripturis nouimus, similiter & octo primates homines, quos, licet hactenus nouerimus, nec dũ tamen numerũ, & proprias eorum causas animus adeo perpenderat, priusq; loci p̃sentis

Iohan. 20

Psalm. 21

Iohan. 6.

Assyrius, id est, diabolus.

Psal. 88.

Pax Assyrijs, id est, cunctis gentibus.

Sup. 1.

Lucæ. 19

Esa. 65.

Ionæ. 3.

Septẽ pastores & .8. primates hoies.

Septem pastores Ge.4. diligentia nos excitasset, Primũ ergo septẽ pastores, deinde per ordinẽ recolamus octo pri-
mates homines. Primus pastor fuit Abel, de quo scriptũ est. Fuit aũt Abel pastor ouiũ, &
obtulit domino munera de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorũ, & respexit dominus
nus ad Abel & ad munera eius: Secundus pastor fuit Abrahã: Tertius Isaac: Quartus Ia-
Ibi.47. cob, qui stans corã Pharaone cũ filijs suis, interrogãte illo, qd habetis operis, pastores ouiũ
sumus (inquit) serui tui, & nos & patres nostri. Erant aũt patres eius Abraham & Isaac, qui
profectò curã habuerũt alendorũ gregũ, ita ut non posset eos capere terra præ multitudine
Ibi.13 gregum, unde & facta est rixa inter pastores gregũ Abrahã & Loth, et fuit iurgiũ pastori-
Ibi.26 Gerare aduersus pastores Isaac. Veruntamen non pro multitudine uel cura gregũ, sed pro
eo q̃ circa res horum pastoral es, diuina sese cõmendauit authoritas, septẽ istos pastores ex-
cellentissimos numeramus. Igitur (ut dicere iam cœpimus) horũ primus fuit Abel, qui de
Abel. primogenitis gregum domino munera obtulit, quæ suo respectu dominus digna duxit. Se-
Abraham. cũdus Abrahã, qui de armento suo uitulum tenerrimũ tollens et optimum inclytis hospi-
Ibi.18. tibus scilicet tribus angelis, uenientibus in figura sanctæ trinitatis, memorabile conuiuiũ fe-
Isaac. cit. Tertius Isaac, qui uelut aries ad immolandũ ductus est, et pro quo arietẽ Abraham in
Ibi.22. ter uepres hærentẽ cornibus, holocaustum obtulit. Quartus Iacob, qui de grege duos ado-
Iacob rens hœdos in cibũ patri benedictionẽ accepit, et deinde soceri greges pascẽs, auctus est be-
Ibid. 27 nedictione domini. Quintus fuit Ioseph, qui cũ sedecim esset annorũ, pascebat gregẽ cum
Ioseph. fratribus suis, & inde uenditus fuerat, factusq̃ princeps Aegypti, professionẽ istã non eru-
Ibid. 37 buit, quamuis detestarẽtur Aegyptij oẽs pastores ouium, dicens ad patrẽ & ad fratres suos,
Ibidẽ.46 Cum uocauerit uos Pharao, & dixerit, quod opus est uestrũ? respõdebitis. Viri pastores fu-
Moses mus serui tui ab infantia nostra usq̃ in præsens, & nos & patres nostri. Sextus fuit Moyses,
Exod.3. qui pascebat oues Ietro soceri sui sacerdotis Madian, & inter pascendũ, cũ minasset gregẽ
ad interiora deserti, uenit ad montẽ dei Oreb, apparuitq̃ ei dominus in flamma ignis de me-
Dauid. dio rubi. Septimus fuit Dauid, qui de semetipso proloquẽs ad Saul, pascebat (inquit) seruus
1.Reg.17. tuus patris sui gregẽ, & ueniebat leo & ursus, tollebatq̃ arietem de medio, & sequebar eos,
& percutiebam, eruebãq̃ de ore eorũ. Et illi consurgebant aduersum me, & apprehendebã
mentum eorũ, & suffocabã, interficiebamq̃ eos, Nam & leonem & ursum interfeci ego et
uus tuus. Erit ergo & Philistæus hic incircumcisus, quasi unus ex eis, qui ausus est maledice-
re exercitui dei uiuentis. Ecce isti sunt septẽ pastores inclyti, quos (scriptura teste) authori-
Octo pri tas diuina commẽdauit. ¶ Porrò octo primates homines hi sunt: Primus Iosue filius Nun.
mates. Secundus Caleph filius Iephone: Tertius Ottoniel filius Cænez: Quartus Aoth filius Ge-
ra filij gemini: Quintus Barach filius Abinoem de Cades Neptalim: Sextus Gedeon Se-
ptimus Iepte Galaadites: Octauus Samson: Isti octo iccirco dici merentur primates homi-
nes, quia authoritate diuina præeunte, & induẽte illos spiritu domini, constituti iudices fue-
Iosue rauerunt populum suũ, unde & meruerunt appellari saluatores Israhel. Primus horũ Iosue
Nu.27. & secundus Caleph, introduxerunt populũ in terram promissionis, dicẽte domino ad Mo-
Caleph. sen: Tolle Iosue filiũ Nun, uirũ in quo est spiritus domini, & pone manum tuam super eũ,
Ibi.14 &c̃. De Caleph uero ait: Seruũ meũ Caleph, qui plenus alio spiritu, secutus est me, inducã
in terram hanc quã circuiuit, & semen eius possidebit eã. Primatum eius hoc diuinũ testi-
monium commẽdat, & præter hoc alia quæ præsenti loco inserere longũ est. Tertius Ot-
Othoniel thoniel filius Cænez liberauit Israhel de manu Cusamrasathaim regis Mesopotamiæ, cui
Iud.3. seruierũt octo annis scriptura dicente: Et clamauerũt ad dominũ, qui suscitauit eis saluato-
rem, & liberauit eos Othoniel, uidelicet filius Cænez, fuitq̃ in eo spiritus domini, & iudica-
Aoth. uit Israhel, &c̃. Quartus Aoth liberauit Israhel de manu Eglon regis Moab, cui seruierũt
Ibidem. decẽ et octo annis, scriptura dicente, Et clamauerunt filij Israhel ad dominũ, et suscitauit eis
saluatorẽ Aoth filiũ Gera, &c̃. Quintus Barach filius Abinoem liberauit Israhel de manu
Barach. Iabin regis Canaan, qui p uiginti annos uehemẽter oppressérat eos, et ipse authoritate diui-
Ibi.4. na suscitatus p Debborã propheten uxorẽ Lapidoth. Sextus Gedeon liberauit Israhel de
Gedeon munu Madian cui seruierãt septẽ annis, p cipiẽte angelo, q apparuit ei. Septim' Iepthe Ga-
Ibi.6.7. laadites liberauit Israhel de manu filioꝝ Ammon, q cũ Philistijm uehemẽter oppressis
Iepthe eos p annos decẽ et octo. De isto scriptũ est: Factus est sup Iepthe spũs domini transiuitq̃
Ibidẽ.11. ad filios

ad filios Ammon, ut pugnaret cõtra eos. Quos tradidit dñs in manus eius, percussitq; eos plaga magna nimis, humiliatiq; sunt filij Ammon à filijs Israhel. Octauus Samson per angelũ dñi prænũciatus est matri sterili: et hic erit (inquit) Nazaræus ab infantia sua, et ex matris utero, et ipse incipiet liberare Israhel de manu Philistinorũ. Isti sunt octo primates homines, qui miro modo septẽ pastoribus ita inserũtur, et ita iter sextũ pastorẽ, qui est Moses: et septimũ, qui est Dauid, surrexerunt: ut filios Israhel, quos Moses sextus pastor (ut iã dictũ est) de Aegypto eduxit, primus hoim primatũ Iosue cũ Caleph introduceret in terrã repromissionis, & liberationẽ de manu Philistiim, quã octauus primas Samson incepit, perficeret septimus pastor Dauid. ¶ Habemus igitur & septẽ pastores & octo primates homines ex propriis cauis notos & insignes, quos suscitabimus (inquit propheta) super eũ, uidelicet sæpe dictũ iudicem Israhel, cuius maxilla percussa est. Quomodo illos suscitabimus super eũ? Videlicet eo modo, ut quæ p illos corporaliter gesta sunt, doceamus spũaliter fieri uel impleri p ipsum. Doceamus (inquã) quia quarũ rerũ in illis præcessit figura, in isto successit ueritas. Hoc facientes suscitabimus illos sup eũ, nos prophetæ & sapiẽtes, & scribæ, ex quibus ego sum. Nã & si secundũ tẽpus corpore absens, spũ cũ illis pẽsens sum, quorũ spirituali studio fit, ut in lectiõe taliũ pastorũ, & primatuũ nihil mortuũ remaneat, aut ociosum, dũ omnia referũtur ad Christũ. Itaq; & isti cũ illo uiuent, & illi qui tũc erunt ex istis proficiẽt. Vnde cũ dixisset: Et suscitabimus sup eũ septẽ pastores, & octo primates homines, confestim subiunxit: Et pascẽt terrã Assur in gladio, & terrã Nemroth in lanceis eius. Quod est dicere, & oẽs gẽtes quæ nũc sine deo sunt, neq; uerbi dei pabulũ habẽt ullũ, tũc ex mysticis istorũ exẽplis, legendo proficient, quarũ uidelicet gentiũ Assur & Nemroth, id est, Assyrij & Babylonij maximi deoq; magis aduersi tũc erant. Principiũ nãq; regni Nemroth Babylon fuit in terra Sennaar, & de illa terra egressus est Assur, & ędificauit Niniuen. Nec uero dubiũ uel incognitũ est, quin Assyrij postmodũ decẽ tribus transtulerint, Babylonij uero, pro qbus hic ponitur Nemroth, duas reliquas, Iudã & Beniamin. Magnifice ergo reconciliatio gentiũ promittitur, dũ de illis, qui tũc erãt infestissimi, talis prophetia texitur, & pascent terrã Assur & terrã Nemroth, & hoc non sine armis, sed in gladio & in lanceis eius, id est, in sermone dei, qui est uiuus & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, Et in sentẽtijs ueritatis, quæ sunt lanceæ siue sagittæ eius, suo gladio & illis lanceis diabolũ, qui prius terrã obtinuerat, debellabit, & liberabit humanum genus. Hoc est quod ait, Et liberabit ab Assur cum uenerit in terrã nostram, & cũ calcauerit in monte nostro. Ac si dicat: Eodẽ tẽpore quãdo ueniet in terram secundũ præsentem prophetiam, & conculcabit Iudæos subuersa ciuitate & templo, liberabit à diabolo gentes, quæ hactenus erant terra Assur, et terra Nemroth, quod interpretatur tentatio, qui per hoc ipsum quod de illo scriptũ est, erat robustus uenator coram dño, significat diabolum, qui possidebat gentes tanq; fortis armatus custodiens atrium suũ. Sequitur: ⌊ Et erunt reliquię Jacob in medio populorum multorum quasi ros a domino, & quasi stillę super herbam, que non expectant virum, & non pęstolantur filios hominum. ⌋ Reliquiæ Iacob credentes ex Iudæis sunt, quorum unus ex optimis Apostolus cum dixisset, Nunquid repulit deus populum suum? subiunxit atq; ait, Absit. Nam et ego Israhelita sum ex semine Abrahã, de tribu Beniamin. Et enim, licet illi, qui in futuro tẽpore crediturí sunt, cũ plenitudo gentiũ intrauerit, reliquię dicantur, Nihilominus tamẽ et hi recte dicũtur reliquiæ, q̃ tũc crediderũt pauci, multitudine incredulitate permanẽte, testante eodẽ, cũ præmisso exẽplo de Helia, cui dixit respõsum diuinũ, Reliqui mihi septẽ milia uirorũ, qui nõ curuauerũt genua ante Baal, sic ergo (inqt) et in hoc tẽpore reliquiæ secundũ electionẽ gratiæ saluæ factæ sunt. Ergo reliquiæ Iacob erunt (inquit) in medio populorũ multorũ quasi ros à domino, et quasi stillæ super herbam id est, apostoli Christi siue ministeriales iudicis eiusdẽ, de quo hactenus sermo fuit, sanctam et diuinã de cœlesti conuersatione sua sumptam, stillabunt uel depluent gentibus scientiã. Ros ẽm suauiter cadens, et stillæ sensim decidẽtes super herbã, euangelicã uel apostolicã significant doctrinam à domino datã, et pro capacitate audientiũ discrete annunciatã, et dupliciter ualentem nobis, scilicet ad refrigerandũ et fructificandũ. Terra quippe nostra calore uitiorũ erat exusta, et à maligno spiritu quasi uento urente percussa, ita ut cor hominis Baby

Samson. Ibi. ij.

Gene. ij.

4. Reg. j7. Ibid. 25.

Heb. 4.

Gene. ij. Lucæ. ij.

Ro. ij.

Reliquiæ Iacob, Apostoli

Dani.3. nis Babyloniæ fornaci non incongrue posset simile dici. Tunc aũt cœpit dñs mittere quasi
uentũ roris flantẽ, quando ad amorẽ cœlestiũ nos excitauit per apostolorum prædicatio
nem. Item manus nostræ uacantes ab operibus bonis, sic erant quasi herba macra & sterilis
sed tunc quasi stillæ à domino super herbã ceciderũt, quando eadẽ doctrina nos ad dilectio
onẽ proximi reflorescere fecit, & in porrigẽdo eleemosynã facies nostras exhilarauit. Et be
ne de isto rore & de huiusmodi stillis ait: quia non expectant uirum, & non præstolantur
filios hominũ, sed signanter cũ dixisset, quasi ros, addidit, à domino, quia uidelicet Euange
liũ siue doctrina, quæ per apostolos administrata est, non per institutionẽ uel magisterium
Act.4. hominũ uenit aliquãdo, sed cœlitus data est, docente illos inuisibiliter spũ sancto, absq; mo
ra & momento, ita ut qui fuerant homines sine literis & idiotæ, repente fierent literatũ pe
ti, & potentes in omni sermone. ¶ Hoc idẽ de prophetis sentiendũ est, & primũ de Mose.
Ibid.7. Nam ille quidẽ humanã scientiam per homines didicit, & erat (ut ait Stephanus protomar
tyr) eruditus omni sapientia Aegyptiorũ, & potens in uerbis, sed scientiam rerũ diuinarum
ut pentateuchũ suũ conscriberet, non per hominem, sed per solũ deum didicit, qui illi in ru
bo apparuit. Sic & de Dauid cæterisq; prophetis, & de Christi apostolis omnino sentien
dũ est, quos omnes & solos ecclesia Christi in canonico apice suscipit. Vnde & Petrus in
2.Pet.j epistola sua dicit: Hoc primũ intelligentes, quod prophetica scriptura propria interpretatio
one non fit. Non enim uoluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spũ sancto inspi
Actu.2. rati locuti sunt sancti dei homines. Et de cæteris quidẽ apostolis, q fuerunt illic, ubi spiritus
sanctus in igneis linguis apparuit, seditq; supra singulos eorũ, certũ est, quia non ab homi
ne, neq; per hominem, sed per reuelationẽ Iesu Christi didicerunt. De Paulo aũt, qui tunc
nõ erat illic, sed postea uocatus est, dubiũ uoluerunt esse quidã aduersarij eius pseudoapo
stoli, dũ uellent corrũpere ueritatẽ euangelij, quam ex ore eius multi suscipiebãt populi, ob
hoc derogantes illi, & authoritatẽ eius diminuere uolentes, quia domini nostri Iesu Chri
sti, dũ adhuc cũ hominibus conuersaretur, discipulus non fuit. Hac pro necessitate plenis
Gala.j. in locis apostolatũ suum defendit, maxime aũt in epistola ad Galatas cũ dicit: Notũ enim uo
bis facio euangeliũ fratres, quod euangelizatũ est à me, quia non est secũdum hominẽ, nec
q; enim ego ab homine accepi illud neq; didici, sed per reuelationẽ Iesu Christi. Bene ergo cũ
dixisset de reliquijs Iacob, Et erunt in medio populorũ multorũ quasi ros à domino, & quasi
si stillæ super herbã, addidit, quæ non expectant uirum, & non præstolantur filios hominũ.
Ac si dicat. Et erunt apostoli Iesu Christi sapientes, & eloquẽtes, totũ salutari doctrina imbu
buentes mundum, quam uidelicet doctrinam nõ à magistris hominibus accipient, non stu
dij uel ingenij proprij labore acquirent, sed occulta gratiæ cœlestis aspiratione percipient.
Reliqui doctores ecclie ¶ De reliquijs (inquã) Iacob, id est, de apostolis, ita dumtaxat æque ut de prophetis, qui se
carne & fide sunt filij Iacob, hoc dicere uerũ est. Cęterũ de alijs magistris ecclesiarum, qui
cunq; ex gentilitate surrexerunt, nõ eadem sententia est uel esse potest, quia uidelicet sua
quidem & ipsi quasi ros à domino, & quasi stillę super herbam, scripturas propheticas atq;
apostolicas tractãdo dulciter, & exponendo utiliter, sed singuli horum ut hoc facere pos
sent, expectauerunt uirum, et præstolati sunt filios hominũ, Multos enim post deum carby
gethas uel magistros subierunt. Vnde quicquid dixerunt, non iccirco ratum habet eccle
sia Christi, quia sic ipsi dixerunt uel senserunt, sed quia dicta uel sensus suos propheticis atq;
apostolicis testimonijs, uel aliqua probabili ratione confirmare potuerunt. Sequitur. Et
erunt reliquię Jacob in gentibus in medio populorum multorum, quasi leo in iu
mentis syluarum, & quasi catulus leonis rugiens in gregibus pecorum, qui dum
transierit & conculcauerit & ceperit, nõ est qui eruat. Quàm diuersarum, quàm long
dissimiliũ rerũ similitudines eisdẽ reliquijs Iacob hic ascriptæ sunt. Dixerat et erũt reliquiæ
Diuersę simi litudines Iacob quasi ros à dño, et quasi stillæ super herbam, et cõtinuo nũc dicit, et erũt reliquiæ Ia
cob quasi leo in iumẽtis syluarũ, et quasi catulus leonis rugiens in gregibus pecorum. Qui
magis dissimile q̃ suauitas roris à feritate leonis? Quid magis diuersum, q̃ lenitas stillarũ
stillantiũ super herbã, à sæuitia uel impetu catuli leonis rugientis in gregibus pecorũ? Ac
tamen eisdẽ reliquijs Iacob, et suauitas roris, siue lenitas stillarũ, et feritas leonis, siue impe
tus catuli leonis æque per similitudinem ascribitur hic. Quare? Videlicet, quia magistri po
pulorũ

pulos siue gentiũ Apostoli Christi, & lenes & sæueri sunt, lenes in docendo siue exhortãdo, sæueri in corripiẽdo & ulciscendo. Exẽpli gra: Paulus ubi docet inter cætera sic loquitur. Quoniamquidẽ deus erat in Christo mundũ reconcilians sibi, & posuit in nobis uerbũ reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanq̃ deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini deo. Quid isto rore dilectionis suauius, qd hac stillauere & germanæ pietatis leniusꝰ Cætera quoq; usq; ad id, os nostrum patet ad uos ô Corinthij cor nostrũ dilatatũ est, talia sunt stillicidia uel talis ros, ut nemo q dubitet quin sit à domino patre misericordiarum & totius cõsolationis deo. At uero idem post plurima dicit: Ecce tertio hoc uenio ad uos. In ore duorum uel trium testium, stabit omne uerbum. Prædixi eẽ & prędico ut prẽsens uobis & nũc absens ijs qui ante peccauerũt & cæteris omnibus, quoniam si uenero iterum non parcam. An experimentum quęritis eius, qui in me loquitur Christus? Ecce sæueritas magistri tanquam leonis rugitus super iumenta syluarum & tanq̃ catuli leonis super gregem pecorum. ¶ Nam iumenta syluarũ recte illos æstimamus, quos redarguebat super immunditia & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt. Nónne super huiusmodi, quasi leo fuit? Ait enim: Et uos inflati estis, & nõ magis luctum habuistis, ut tollatur de medio uestrum, qui hoc opus fecit, id est, qui uxorẽ patris habuit. Ego quidem absens corpore, præsens aũt spiritu iam iudicaui ut præsens eũ, qui sic operatus est, in nomine domini nostri Iesu Christi, congregatis uobis & meo spiritu cum uirtute domini Iesu, tradere huiusmodi Satanæ in interitũ carnis, ut spiritus saluus sit in die domini. ¶ Porrò quasi greges pecoꝝ eiusmodi fuerunt, qualibus ueluti conterritis ad rugitũ catuli leonis gratulatur & dicit: Quoniã & si contristaui uos in epistola, nõ me pœnitet. Et si ad horã uos cõtristaui, nũc gaudeo, nõ qa cõtristati estis, sed qa cõtristati estis ad pœnitentiam, contristati eẽ estis secundũ deum & cætera. Hæc uero quasi de austeriori Paulo exempla posuisse putemus, quasi cæteris Apostolis hũc amplius sæuitiam leonis exercuisse dicamus. ¶ Nã ut plura sermo prætereat, nónne Petrus quoq; quasi leo siue catulus leonis in gregibus pecorũ rugit, quãdo in cõuentu discipulorũ Ananiam primũ, et deinde Saphiram uxorem eius increpauit, & illi ceciderunt & expirauerunt, quia spiritui sancto fuerant mentiti. Vere igitur quasi leo reliquiæ Iacob, quasi catulus leonis, qui cũ transierit, subaudi tur ad nullius pauens occursum, & conculcauerit uidelicet rebellantes, & cœperit subaudi tur mendaces, ut capti & deprehensi sunt iam dicti Ananias & Saphira, spiritui sancto mẽtientes, nõ est qui eruat. ¶ His dictis de reliquijs Iacob, ꝓtinus ad illũ conuertit sermo prophetícus iudicẽ Israhel, de quo supra dixerat, in uirga ꝓcutient maxillã iudicis Israhel, & dicit: ⌊Exaltabitur manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui interibunt.⌋ Hostes publici siue inimici dñi illi maiestatis adiudicãtur, qui nõ solũ peccatores, uerũetiã impij sunt odiendo nomen eius, quales maxime illi fuerũt, de qbus ipse in Euãgelio loquitur. Nũc aũt & uiderunt & oderũt & me & patrẽ meũ, Sed ut impleatur sermo, qui in lege eorũ scriptus est, quia odio habuerũt me gratis. Super eiusmodi hostes exaltabitur, inquit, manus mea, subauditur, ut nõ uideant gloriã tuã, imò ut uideant et cõfundantur, quẽadmodum alius propheta, cum sub interrogatione dixisset, & nõ uidebit impius gloriam domini, protinus duplicẽ responsionẽ hoc modo ipse reddidit. Domine exaltetur manus tua ut nõ uideãt, uideant & cõfundantur zelantes populi, et ignis hostes tuos deuoret: Deniq; et per iustã imprecationẽ dixit: Dñe exaltetur manus tua, et nõ uideant gloriã tuã, et subaudiendũ est, ita ut in gloria tua partẽ habeant ullã, et perseueram nimisq; acerbam cõfessionẽ, ait protinus, uideant et confundantur. Quodq; hic dicit, et omnes inimici tui interibũt, illic similiter cõceditur, ut fiat dicendo: et ignis hostes tuos deuoret. Nã ubi exaltabitur manus tua domine, quãdo apparebis sedẽs in sede maiestatis tuæ rex et iudex Israhel, statutis ouibus ad dexteram, hœdis autem ad sinistram tuam, tunc omnes inimici tui interibunt, diabolus uidelicet et angeli eius, tunc hostes tuos uidelicet tam diabolum et angelos eius, q̃ et homines impios sequaces eius, ignis deuorabit te dicente: Ite maledicti in ignẽ æternũ, q prę-paratus est diabolo et angelis eius. ¶ Hoc nihilominus ad ecclesiam uniuersam referri potest, cuius caput est ille iudex: exaltabitur manus tua super hostes tuos, et oẽs inimici tui interibunt, quia uidelicet qui capitis, id est, hostes uel inimici sunt corporis, quod est ecclesia eius et

Apostoli lenes & sæueri. 2. Cor. 5

Ibi. 6

Ibid. 13.

Quasi iumenta syluarum. 1. Cor. 5.

Quasi greges pecorum. 2. Cor. 7.

Petrus ut leo Act. 5.

Iohan. 15

Esa. 26.

Matt. 25.

Hostes ecclesiæ, Chri q̃q; hostes sunt.

eius. & ubi caput, ibi nimirū exaltabitur & corpus. Recte ergo & ad ipsam dictū hoc refe-
intelligitur, præsertim quia & supra illi dicebatur: Surge & tritura filia Syon &c. & hic pro-
tinus eidē dicitur. ¶ Et erit in die illa dicit dñs, auferā equos tuos de medio tui, & dis-
pergā quadrigas tuas, & perdā ciuitates terræ tuę, & destruā omnes munitiones,
& auferā maleficia de manu tua, & diuinationes non erunt in te. Et perire faciam
sculptilia tua, & statuas de medio tui, & conterā ciuitates tuas, & faciam in furore &
indignatione vltionē in omnibus gentibus, quę non audierūt. ¶ Magnifice in uero
bis istis cōsoletur se ecclesia dei, cōsiderando uitæ æternæ statū, qualis futurus sit ex die illa,
qua oēs sui interibūt inimici. Siquidē hoc promittitur in his uerbis, quod nō solū mala om-
nia, uerūetiā ipsa quoq; q̄ in hoc seculo uidentur, & sunt quædam bona, quāuis nō uera uel
sufficientia, penitus nō erunt illic. Quis em̄ nescit maleficia, diuinatiōes, sculptilia, & statuas
atq; adorationes manuū operū, & lucos ad sacrificandū dæmonijs electos siue sacratos, quę
Qualia bona equi & quadrigæ. ra esse mala? Quis itē neget equos, quadrigas, ciuitates, atq; munitiōes, falsa esse bona? Fal-
lax equus ad salutē, ait Psalmista, & hi in curribus, & hi in equis, nos aūt in noīe dñi dei nos-
Psal. 32. stri inuocabimus. Possunt quidē prodesse equi & quadrigæ, imò & necessaria sunt ad subue-
Psal. 19. uectionē tardis & infirmis corporibus, uel etiā sanctis ad fugiendū de ciuitate in ciuitatē, si
urgente persecutore fugiendū est citius: sed eiusmodi usus, nō tam uerū bonū, q̄ ueræ infir-
mitatis est solatiū, sæpe nimiū habēs fallax experimētū, quia (sicut iā dictū est) fallax equus
ad salutē, ad qđ succinere possis, sed nō fallax ad fatigationē. O quantū melius est grauia, ut
nunc sunt, corpora immutari, et uelocitate angelorū perfrui, q̄ grauedinē corporū equis uel
quadrigis uectitando fallaciter cōsolari. Igitur magnæ beatitudinis est promissio in uerbis
istis dū dicit, & erit in die illa, dicit dñs, auferā equos tuos de medio tui, & dispergā quadri-
gas tuas &c. Præmiserat em̄, & oēs inimici tui interibunt. Ergo idē est ac si dicat: In die il-
Psal. 24. la faciā illud, pro quo nūc clamas ad me dicens, de necessitatibus meis erue me. Primū est q̄
equos tuos auferā, & quadrigas tuas dispergā, id est, q̄ terreni corporis tantā uelocitatē effi-
Lucæ. 20 ciam, ut sit quocūq; uelit, qđ fieri nō posset cū equis & quadrigis. Tunc em̄ hoies æquales
erunt angelis, ait ipse dñs, & filij sunt dei, cū sint filij resurrectionis. Q. si æquales, nimirū
Requies Sion in pditiōe ciuitatū terræ. & æque ueloces, æque ut angeli erunt, equis & quadrigis nō indigentes. ¶ Quid porrò de
ciuitatibus & munitionibus dicā, cū dicit: & perdā ciuitates terræ tuæ, & destruā oēs muni-
Ge. 4. tiones? Notū est quia Cain fratrē suū Abel per inuidiā occidit, & hic primus ædificauit ci-
uitatē, uocauitq; eā ex noīe filij sui Enoch. Porrò & Abel & cæteri sancti oēs hic manen-
Heb. 13. tē ciuitatē non habent, sed futurā inquirūt. Perdā igitur (ait) ciuitates terræ tuæ, & destruā
oēs munitiones, nō solū spūales, uerūetiā manufactas & materiales, sine dubio subintelligi-
dū, & oēs ciuitatū atq; munitionū seditiones atq; cupiditates, & uniuersas, quas ijsdē Cain
mortalibus intulit clades, & malas solicitudines, quarū uniuersitas dicitur, & est Babylon,
Apoca. 17. cū qua, ut audimus in Apocalypsi uocē de cœlo dicentē, fornicati sunt reges terræ, & in de-
licijs uixerunt. Et de qua ibidē ita scriptū est: Et sustulit unus angelus fortis lapidē molarē
Ibi. 18. magnū, & misit in mare dicens: Hoc impetu mittetur Babylon magna ciuitas illa, & ultra
nō inuenietur. Magna igitur requies sanctæ Syon, id est, ecclesiæ in perditiōe ciuitatū, uel
munitionū terræ promittitur, quia uidelicet cū perditione illarū, perditio quoq; cōsequen-
ter subintelligitur, rerū omniū concupiscibiliū, q̄ in ciuitatibus sunt (quæ ex intuitu sanc-
ciues regni dei peregrinātes in hoc mūdo, tentati & fatigati sunt) uidelicet et auri & argēti, et
lapidis precioſi, & margaritarū, & byssi, & purpuræ, & serici, & marmoris, & cynamomi, et
Eccl. 1. amomi, & odoramentorū, et unguēti, et thuris, et uini, et olei, et similæ, et tritici, et iumētō-
et ouiū, et equorum, et redarū, et mancipiorū, et cæterorū omniū, de qbus recte Sapiēs dicat:
Vanitas uanitatū et oīa uanitas, qualiū cupidi mercatores, nūc diuites facti, pauperibus in-
sultant filijs tuis ò sancta Syon. Sed tūc illis flentibus atq; lugētibus et dicētibus, Væ ut, &c.
exultabūt et libenter uidebūt, pariter perire suas q̄q; munitiones, et quas hic pro necessitate
habuerūt, nō ut alios impugnarent, sed ut impugnātibus alijs aliquod refrigerij haberent.
¶ Et auferā (inquit) maleficia de manu tua. Et hic subintelligendū est, ut amplius malipice
q̄ nō facias. Impossibile nāq; erit ex die illa, ut sancta electorū societas mali quicq̄ faciat, uel
admittat, et erit firma et incorruptibilis innocētia. Neq; em̄ erit ultra serpēti antiq̄ facultas

siue licentia ut sibilet quicquàm, uel mali aliquid alicui sanctorum suadeat, sicut fecit quando mulieri suasit, ut uiro suo porrigeret, quo maleficio totum exinde genus humanum uenenatum est. Vt breuiter dicam, sic auferet Dominus de manu electorum suorum maleficia, ut quibus dedit nunc malefacere nolle, tunc det, quod amplius & perfectius est, scilicet, malefacere non posse. ¶ Et diuinationes non erunt in te. Diuinatio prophetia mendax est. Hæc sine dubio feliciter tunc deerit, quando præsentia uel plena cognitio Dei præsens q facies ueritatis cunctos illustrabit, & nihil incertum uel incognitum sit. Hanc perfectionem in hac uita sancti non ualent consequi: sed ex parte (inquiũt) cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem uenerit quod perfectum est, euacuabitur ꝗd ex parte est. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. ¶ Et perire faciam sculptilia tua, & statuas de medio tui, & non adorabis ultra opera manuum tuarum. Hoc etiam ante diem illam prouidendum est, ut opera manuum suarum, scilicet, sculptilia & statuas adoret, quæcunque anima Deum uerum colit, uel nomen eius inuocat: uerumtamen magna pars populi Dei, populi electi unum Deum colentis, perfectionem huius rei non attingit, dum corpore uiuit. Nam & si manus exterius uacat, ut uisibilem sibi statuam non faciat, nonne animus celerrimus artifex formam sibi aliquam persæpe fingit, dum recordatur creatoris sui, & eum contemplari cupit, cui dicit in oratione: Pater noster qui es in cœlis. Velociter namque sibi proponit, aut uelociter sibi occurrentem delectabiliter excipit, quasi aliquem uenerabilis formæ senem speciosum & magnum, magno consilio residentem, & fortassis ita putat esse in re, sicut legit uel audit, in illa Danielis uisione. Quia throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, uestimentum eius quasi nix candidum, & capilli eius quasi lana munda, & cætera quæ quasi localem loquũtur Deum, cum ipse localis non sit. Equidem sic simpliciter errare ueniale est: sed errorem eundem pertinaciter defendere damnabile, quia hæreticum est. Vnde & Humaniformĩ dicuntur hæretici, qui Deum forma humana membrisq; distinctum asserere conati sunt. Quod igitur nunc dicit, & perire faciam sculptilia tua, & statuas de medio tui, & non adorabis ultra opera manuum tuarum, sic in illa die perfici credendum est, ut circa diuinam substantiam nemo taliter erret, uidentibus cunctis qualis sit. Vnde Iohannes: Scimus (inquit) quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia uidebimus eum sicuti est. ¶ Quod deinde sequitur: Et euellam lucos tuos de medio tui, & conteram ciuitates tuas, itidem in die illa perfecte implebitur, quod nunc ex parte impletum est uel implendum est. Non enim iam in hoc perfectio est quod uerum colentes Deum, non lucos frequentant, nec latebras uel tenebras quærunt ad sacrificandum principibus tenebrarum, neque ciuitates suas claudunt, id est, conscientias non occultant, sed oportune peccata sua confitendo aperiunt, non (inquam) perfectio iam in hoc, sed inchoatio beatitudinis est: quia multa sunt adhuc non solum male erubescenda: uerumetiam bona ueneranda quæ abscondunt, & abscondere uolunt in his quæ reprehensibilia sunt, metuentes uerecundiam, in his quæ laudabilia sunt, fugientes inanem gloriam. At uero tunc nihil erit, quod uelint esse occultum, neque inuitis illis fiet illud quod Apostolus ait, quia ueniet Dominus & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Nam de malis ubi certa remissio erit, non habebunt cur erubescant, imò multum habebunt quod gaudeant, scilicet, magnam, & sine fine magnificandam remissoris gratiam & gloriam. Porro de bonis ut abscondant illa nequaquàm inanem opus erit fugere gloriam: quia talis uentus illic flare non poterit, ubi uera & stabilis gloria Dei super omnes abundans cuncta superabit, uniuersos q & angelorum & hominum ordines in fundamento suæ uisionis cum dulci tremore continebit. Igitur & lucorum euulsio, & ciuitatum contritio tunc ad plenum perfecta erit: quia nullus erit, qui occulte quicquàm gerere, uel conscientiam suam ne uideatur aliquo modo circumseptam esse uelit. Tunc econtra ibunt impĩ in supplicium & in obprobrium sempiternum, & hoc est, quod hic in calce sermonis enuntians: & faciam (inquit) in furore & in indignatione ultionem in omnibus gentibus quæ non audierunt.

Gene. 3.

Diuinatio ꝓphetia mendax

j. Cor. j3

Imaginatio simpliciu3 de deo.

Dani. 7

j. Ioh. 3

j. Corint. 4

LIBRI SECVNDI IN MICHEAM FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN MICHEAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER TERTIVS.

EOrum quæ hactenus in hoc Propheta uel propter hũc Prophetam dicta sunt duo principia uehementer nostris auribus illisa sunt, dicẽdo uidelicet in primo audite populi om̃es & attendat terra & plenitudo eius, in secundo autẽ, audite principes Iacob, & duces domus Israhel. Et prima quidem prophetici sermonis inuectiõe Samaria. i. decẽ tribus cõdẽnant, earq; detrimentũ recuperandũ ex gentibus per Christũ his uerbis ꝓmittitur: ascẽdet em̃ pãdẽs iter ante eos, diuidẽt & trãsibunt portã, & egrediẽtur per eam, & trãsibit rex eorꝝ coram eis, in secunda Hierusalem, uel tribus Iuda sæuerius arguitur, dicendo ad principes eius, ad sacerdotes eius, & ad prophetas eius, propter hoc causa uestri, Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi aceruus lapidũ erit, quibus uerbis illa manifeste desolatio prænũtiatur, quæ facta à Romanis eandem filiã latronis uastantibus, eo quod percusserit maxillam iudicis Israhel, sicut manifeste sermonis eiusdem sequentia uaticinãtur, itemq; detrimentum Iudæorꝝ, de salute gentium restaurandum, secundum hæc uerba promittitur. Et fluent ad montem domini populi, & properabunt gentes multæ. Et rursus: Et erunt reliquiæ Iacob in medio populorum multorꝝ, quasi ros à domino, & quasi stillæ super herbam & cætera. ¶ Ecce nunc tertio sermo propheticus quasi tubam uocem suam exaltans, neque solam Samariam, ut prima, neque solam Hierusalem, ut secunda inuectione conuenerat, sed ambas partes simul conueniẽs sic inchoat.

Supr. j

Supra. 3

Supra. 4

CAP. VI.

L Audite quę dominus loquitur: Surge contende iudicio aduersum mõtes, ⁊ audiant colles uocem tuam. Audiant montes iudicium domini, et fortia fundamenta terrę, quia iudicium domini cum populo suo, et cum Israhel diiudicabitur. Populus meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? Responde mihi. Quia eduxi te de terra Aegypti, ⁊ de domo seruitutis liberaui te, ⁊ misi ante faciem tuam Mosen, ⁊ Aaron, ⁊ Mariam. Populus meus memento quęso, quid cogitauerit Balach rex Moab, ⁊ quid responderit ei Balaam filius Beor de Sethin usq; ad Galgala, vt cognosceret iustitias domini.] Huiuscemodi uerbis iudicium domini de magnis rebus agi incipit, & sicut iam dictum est, ambæ partes, scilicet, Samaria & Hierusalem pariter conueniunt, & quodammodo assistunt tanq̃ duo rei, diuersas secundum merita iudicij atq; misericordiæ sententias excepturi. Sunt enim isti dissimiles sibi, ueluti alter etiam sub iudicio rebellans, alter coram iudice prostratus, & ueniam postulans. Etenim Samaria quæ se in perpetuo schismate detinuit à domo Dauid & templo dñi, cuius ex regibus nullus recessit à peccatis Hieroboam, id est, à colendis uitulis, quos ille fecit, nec saltem comminante deo iudice captiuitatem instantem, pœnitẽtiam egit, reus ille est, qui etiam in iudicio per cõtumaciam magis ac magis prouocat iram iudicis, Hierusalem uero, quæ tunc temporis nõnunq̃ pœnitẽtiam egit, cuius reges aliqui ad pœnitẽtiam cõuersi sunt, ut Manasses: alioqui iusti fuerũt & sancti, ut Dauid, & Ezechias & Iosias: nam præter istos om̃es in idolis peccauerũt: Reus ille est, qui coram iudice prostratus, fatetur culpam, poscit & meretur ueniam. Neq; em̃ de decem tribubus translatis in Assyrios aliquem pœnitẽtem, & deo satisfacientẽ legimus: sed de filijs Iuda ductis in Babyloniam, multũ est quod miremur, & compatiamur dum & Daniel in lacu leonũ, & socij eius in fornace Babylonica prostrati, misericordem iudicem deum deprecãtur. Igitur dum proposito iudicio ex persona dñi, dicentis: Populeme us quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi, rñde mihi, & cætera: repẽte sese persona offert, dicens: Quid dignum offeram dño, curuare deo genua excelso. Hanc arbitremur esse Hierusalem, quæ (ut iam dictum est) illo tpe pœnitẽtiam erat actura: cætera uero quæ repetito clamore subsequũtur, inter quæ iudex proloquẽs, & custodisti (inquit) præcepta Amri, & om̃e opus Achab, contra Samariam dicta esse nõ dubitemus, quæ ueluti reus rebellis ueniam à iudice, nec postulat, nec meretur. Nũc per ordinem dicta sequamur. ¶ Audite (inquit) quæ dñs loquitur: Hoc in persona sua Propheta clamat, uidelicet tanq̃ pręco iudici sedenti obsequens, ut

Samaria

Hierusalem 2. Para. 33

Dani. 3. & 6.

quens, ut paret silentium, & ad audiendum attentam faciam multitudinem. Hoc ergo præmisso sequitur ea quæ dominus loquitur. Surge contende iudicio aduersum mõtes, & audient colles uocẽ tuã. De mõtibus & collibus ictis aduersum quos iudicio contendere iubet diuersi expositores, diuersa senserunt. Nam alij angelos intelligũt, quibus rex humanæ cõmissa est procuratio, quicq; (ut Apostolus ait) administratorij sunt spiritus, missi in ministeriũ propter eos qui hæreditatem capiunt, & inde aduersus eos iudicio contendi uolunt, si non egerint cuncta quæ ad suum pertinebant officium. Alij uero Abraham, Isaac, & Iacob, & Patriarchas reliquos interpretantur, quibus quasi auditoribus, & ad iudicium cõuocatis, populi Israhel negotium uentilandum est. Verum neutra sentẽtia libere habet cursum, aut manifestis scripturæ uocibus comprobatũ: præsertim cum Abraham, & Isaac, & Iacob sancti atq; amici dei sunt, & sancti angeli præterito iam iudicio diuisi à malis angelis de salute sua securi, & in beatitudine sint firmati. Quomodo ergo uel aduersus istos, uel aduersus illos mõtes & colles libere affirmari, quod fiat cõtentio iudicij diuini? Vt igitur expeditior sit sensus, illud sequamur, quo manifeste nos præsens litera ducit: dum in initio contentõis statim dicitur: Populus meus quid feci tibi? Deniq; populus Israhel cuius ambas partes, uidelicet Samariam & Hierusalem, paulo ante diximus ad iudicium conuocari, sub nominibus mõtiũ, & collium corripitur in his uerbis. Nec uero incõgrue per mõtes figuratur: quia pars utraq; in mõtibus regnabat & superbiebat, decẽ tribus in monte Samariæ, & duæ reliquæ Iuda & Beniamin in mõte Sion. Vnde & per alium Prophetã idem dñs. Væ igitur qui opulẽti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ. Igitur aduersus montes, id est, aduersus Samariam & Hierusalem in montibus habitantibus, & in montibus confidentes: surge (inquit) & contende iudicio, & colles, id est, urbes minores, illarum subappendices audiant uocem tuam. Ad hoc edictum domini iudicium proponentis, idem præco, id est, Propheta, qui prælocutus fuerat, dicens: Audite quæ dñs loquitur: rursus pro officio suo magis ac magis attentam uolens esse plebis multitudinem siue montiũ, id est, principum altitudinem clamat, & dicit: Audiant montes iudiciũ, & fortia fundamenta terræ, quia iudiciũ dñi cum populo suo, & cum Israhel dijudicabitur. Montes (ut iam dictũ est) Samaria & Hierusalem dicuntur, quæ utraq; Metropolis in monte sita est. Porro fortia fundamenta terræ, non cincongrue partis utriusq; reges intelligimus. Regia nãq; potestas quodãmodo terræ, id est, populi fundamentum est. Vnde & græco sermone rex βασιλευς, id est, basis populi dicitur, eo quod regibus suis populi uel cæteræ dignitates immutantur, ueluti columnæ basibus. Igitur & fortia fundamenta terræ tumidæ, terræ montuosæ, id est, reges male fortes, reges in uestris uiribus, et opibus confidentes, qui subuehitis Samariam & Hierusalem, quæ in montibus sitæ sunt, & quod peius est, in montibus confidunt: audite (inquit) iudicium dñi: quia quod ualde timendum est, iudicium dñi cum populo suo, & cum Israhel dijudicabitur. Vere enim sensato homini hoc ualde timendum est, ne cum illo deus dijudicetur: scit em̃, quia non poterit illi respondere unum pro mille: ideoq; prostratus postulat, dicens: Non intres in iudiciũ cum seruo tuo dñe: quia non iustificabitur in conspectu tuo oms uiuens. Hæc interlocutio Prophetæ protinus non ipse Propheta, cui dictum esse uidebatur: surge & contende iudicio, sed ipse Dominus in sua persona, hoc modo iudicio contendere incipit. ¶ Populus meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? Responde mihi. Quia eduxi te de terra Aegypti, de domo seruientiũ liberaui te, & misi ante faciem tuã Mosen, & Aaron, & Mariã. Quis hic loquitur iudicio contendens, nisi Dominus? Quis autem dixerat, surge & iudicio contende, nisi dominus? Ergo ne & iubet & obedit una eademq; persona, aut unus idemq; est, & ille qui dicit, & ille cui dicitur? Hæc idcirco subtiliter percunctamur & quærimus: quia ualde nobis optabile est, ut etiam hic appareat, qui persæpe in scripturis deus deo, dominus dño, pater filio loquitur, & multa sunt quæ inter has personas dicta inuenimus, quoꝝ dulcissimũ atq; clarissimum est illud, quod Dauid in spiritu audiuit, nobisq; retulit dicens: Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis. Sit igitur persona patris quæ dicit: surge contende iudicio, sit persona filij, quæ dictio obaudiens, iudicio contendit & dicit: Populus meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? Responde mihi. Quid enim? Nunquid quia de uirgine Maria nondum natus erat, idcirco de iudicio cõtendere nesciebat? Imò et prædari et spolia detrahere iã poterat.

Mõtes & colles hic q sunt? Heb. j.

Amos. 6

Fortia fundamenta terræ, regia potestas est.

Iohan. 3 Psal. 142

Deus pater, & deus filius hic introducũtur loquentes.

Psal. 109

Esa.8. Hinc est enim quod de illo ad alium prophetã dicitur. Voca nomẽ eius, accelera spolia detra-
here, festina prædari. Quam ob causam? Quia anteq̃ (inquit) sciat puer uocare patrem suũ
& matrẽ suã, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ, quæ uidelicet Damascus &
Samaria tũc cũctis uiribus Iudã oppugnabãt. Qd est dicere. Idcirco uoca nomen pueri, quẽ
Ibidem.7 supra uocandũ esse prædixi, Emanuel, accelera spolia detrahere, festina prædari: quia prius
q̃ nascatur in mundo patrem cq̃ habeat & matrem: patrẽ quidem optatiuũ uidelicet Ioseph,
matrem autem naturalem, scilicet, Mariam: liberat & hactenus liberauit ab hostibus suis Iu-
dam & Hierusalem. Mira acceleratio & inaudita festinatio. Nunq̃ fuit aliquis ita festinus,
ut quippiam faceret antequã nasceretur uel cõciperetur, præter istum solum, qui prius erat
deus, de deo patre genitus, q̃ fieret homo ipe de muliere natus. Igitur sicut uocari iussus est,
accelera spolia detrahere, festina prædari, ita & secundum præsentem causam uocari pote-
rat, accelera iudicio contendere, festina cum Israhel dñudicari: quia uidelicet in quo & toties
iudicatus est, ut traderetur hostibus, & toties liberatus ẽ ab hostibus Israhel, unũ idẽq̃ est ue-
bum domini, unus idemq̃ filius dei, uerus deus iudicans iuste, antequàm fieret homo iudica-
dus iniuste. ¶ Nunc itaq̃ iudicio contendentis, quæstiones & rationes audiamus: Populus
meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui? Respondemihi. Hac percunctatiõe præmissa,
ne uacet populo molestias referre, quas passus ẽ in eo quod toties tradidit eũ in manus ge-
tiũ, & dominati sunt eius, qui oderunt eum. Causam quoq̃ suam istã proponit, per quã osten-
dat sese priorẽ fuisse in beneficijs, & mala recepisse pro bonis, dũ dicit: Quia eduxite de terra
Aegypti, & de domo seruientiũ liberaui te, & misi ante faciẽ tuã Mosen & Aaron & Ma-
riam. Nec uero illos tantũ qui erant fratres tui, uerũetiã alienigenam uidelicet Balam filium
Beor, qui non erat de gente tua, misi ante faciem tuã ad benedicendũ tibi. Hoc est quod cõ-
Num.22 tinuo subiũgit: Populus meus memento queso, quid cogitauerit Balach rex Moab, & quid
responderit ei Balaam filius Beor de Sethim usq̃ ad Galgalam, ut cognosceres iustitias dñi.
Et est sensus: Num in eo molestus fui tibi, quod hæc beneficia præstiti tibi? Quod dicit de
Sethim usq̃ ad Galgalam sic intelligitur, ac si dicat, de loco ad locũ pergens, mutansq̃ loca,
ut totũ exercitũ Israhel lustrarẽt oculis, quasi ego non possem, cũ pergente pergere, & cum
transeunte transire. Et hoc feci, ut misericordiæ meæ, & iustitiæ, notæ essent tibi. Cum itaq̃
præmisso quid feci tibi, aut quid molestus fui, statim subiungit: quia eduxi te de terra Aegy-
Causa dei iu- pti per Mosen & Aaron: & deinde meminisse rogat, quomodo Balaam filiũ Beor à male-
sta, hominis dicendo cohibuerit quæ utraq̃ populo nõ molesta sed ualde fuere iucunda? simul meminisse
iniusta. oportet, qualia populus econtra fecerit, ut causis cõparatis appareat in iudicio ppõsito, q̃ in-
stus deus, & q̃ iniustus Israhel sit. Quid enim deo populus fecit? Nonne ipse potius molestus
fuit? Vbi illũ deus de Aegypto eduxit, ille uitulũ conflatilem fecit, eiq̃ hostias immolauit,
Exo.32 Mosen & Aaron ante faciẽ populi deus misit, populus eosdẽ acerbe affligens, pene lapida-
Num.25 uit. Vbi Balaam deus cohibuit ne malediceret populo, & populus continuo fornicatus est
Ibidem.25 cũ filiabus Madian, & initiatus est Beelphegor. Cætera percurramus, q̃uis in præsenti iudi-
cio nõ ea cõmemorauerit dñs, pauca cõmemorasse contentus, & in oñibus iniquã ex popu-
Iud.2 lo uicissitudinẽ reperiemus. Vbi deus populũ in terrã quã promiserat, introduxit: ppius ter-
ræ eisdẽ gentibus peiora fecit, inter quas cõmixtus, deos eoꝝ coluit. Dedit deus populo, Da-
3.Reg.12 uid regem scdm cor suũ, populus à domo Dauid sese rescindens, & à templo dei uitulos au-
reos coluit. Tandem quod maximũ est, deus homo factus de semine Abrahæ promissionis,
quas promiserat illi, adimpleuit, & populo se præsentauit, populus illũ negãs, crucẽ ei para-
Iohan.19 uit, & lancea latus eius perforauit. Mon uane ergo iudiciũ dñi cum populo suo, & cum Isra-
hel uult dñudicari: quia magna sunt & multa quæ ueniunt in quæstionẽ ex iniqua parte po-
puli, quoꝝ quædam prophetiam hanc præcesserant, quædam secutura erant. ¶ Nec uero
quisq̃ nostrum ab huiusmodi dñudicatione liberꝝ se putet, quia nos quoq̃ sumus Israhel,
quos dñs eduxit de Aegypto huius seculi, id est, de ignorantiæ tenebris, & misit ante faciẽ
nostrã Mosen & Aaron & Mariã, faciẽdo nos reuelata facie contẽplari quæ per illos facta
sunt, quia in figura contigerunt, & qualẽ uicissitudinẽ quisq̃ nostrũ deo reddiderit, contem-
tia cuiusq̃ nouit. Cum igitur audimus deũ dicentẽ homini: quid feci tibi, aut quid molestus
fui tibi, nõ sit in nobis cor duꝝ, & indomabile, & ferrea ceruix, quia ad hoc se talitet apponit,
& tali

& taliter loquitur altissimus deus misero homini, ut saltem propter humilitatem dei cõpunctus, dicat homo, peccaui dño, scdm exemplũ Dauid, cũ quo deus taliter dignatus est dñs dicari, cũ ille peccasset in Bethsabeæ. Ego (inqt) unxi te in regẽ sup Israhel, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domũ Israhel & Iuda, & si parua sunt ista, adiĳciã tibi multa maiora. Taliter ploquẽdo mollire studuit, & per pietatẽ efficere tenerũ cor, ut melius & profundius uulnerare posset, ptinus inferẽdo. Quare ergo cõtempsisti uerbũ dñi, ut faceres malũ in cõspectu meo? &cætera. Quisquis ille similiter cõpunctus, & in iudicio salubriter uictus, loqtur ea quæ, ptinus hic in, ppheta sequũtur: ¶ Quid dignum offeram domino? Curuem genua deo excelso? Numquid offerã ei holocaustomata & uitulos anniculos? Numquid placari potest dominus in milibus arietum, aut in multis milibus hircorum pinguium? Numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animę meę. ¶ Ad singula horũ præter illud q̃d ait: curuẽ genua deo excelso, subaudiẽdũ est, nõ, quia uidelicet deus holocaustomatibus, uitulis anniculis, arietibus & hircis pinguibus nõ delectat, & etiã si talibus delectaret, nõ esset cõdignũ preciũ, uel æqua redẽptio, ut pro peccato rationalis animæ brutũ pecus tãto iudici offerret? Multomagis offerre primogenitũ uel fructũ uentris sui pro scelere suo lõge à rõne dissentit, præsertim cũ hoc ipm facere scelus sit crudelissimæ gentilitatis, licet Iepthe uir fortis immolatõe filiæ temerariũ uotũ soluerit. In singulis qdem & eorũ qui ante nos ad pœnitentiã cõpuncti fuerũt, unus idemq̃ spũs talia tractat: quid dignũ offeram dño &cætera iuxta q̃d Aplus loquitur. Nam quid oremus sicut oportet nescimus: sed ipse spũs postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Veruntñ ut certũ ordinem retineamus, & à superioribus non deuiemus. Vbi Samariã & Hierusalem tanq̃ duos discreuimus reos, quorũ alter etiã sub iudicio perseuerat in culpa, alter satagit pro uenia. Nimirũ persona hæc quæ audito iudicio dicit: quid dignũ offerã dño &cætera Hierusalẽ est. Illa nãq; taliter peccata sua cõfitendo emeruit, ut captiuitas sua post annos septuaginta solueret, detentis in perpetua captiuitate decẽ tribubus, iudice deo paliũ q̃q; ppheta, sic plocuto. Quia nõ addã ultra misereri domui Israhel, sed obliuiõe obliuiscar eorũ, & domui Iuda miserebor, & saluabo eos in dño deo suo. Vbi captiuum Iudam siue uagantẽ Hierusalem, piam de suo scelere habuisse legimus sollicitudinẽ, secundũ uerba hęc, nunquid placari poterit dñs in milibus arietũ, aut in multis milibus hircorũ pinguiũ? Nimirũ in illa oratione apud Danielem: Peccauimus dñe, inique fecimus, impie egimus, & recessimus & declinauimus à mandatis tuis & iudiciis. Et alibi: Et non est in tempore hoc princeps & Propheta, & dux, neq; holocaustũ, neq; sacrificiũ, neq; oblatio, neq; incensum, neq; locus primitiarũ coram te, ut possimus inuenire misericordiã: sed in anima contrita & spiritu humilitatis suscipiamur sicut in holocaustũ arietũ, & taurorũ, & sicut in milibus agnorũ pinguium. Quid tandẽ dicit huic diuinũ responsum? ¶ Indicabo tibi o hõ quid sit bonum, & quid dominus quærat a te. Vtiq; facere iudicium, diligere misericordiam, & sollicitũ ambulare cum deo tuo. ¶ Ne ergo sis anxius de holocaustomatibus, & uitulis anniculis, de milibus agnorũ & hircorũ pinguiũ, neq; de ullis omnino rebus quæcunq; extra te sunt, quia nõ quærit tua deus: sed teipsum nõ rem tuã, sed spiritũ tuum, non arietem uel hircũ tuũ, sed cor tuum. Illud offer, nam hoc est bonũ: offer (inquã) iudiciũ faciendo misericordiam diligẽdo, & ambulando sollicite cum deo tuo. ¶ Quid est iudiciũ facere, nisi iudicium dei præuenire? Præuenis aũt iudiciũ dei, si temetipsum prior iudicas in cõspectu dei, ne à deo iudiceris. Nã si nosipsos iudicaremus ait Apostolus, non utiq; iudicaremur. Iam qdem hoc interest inter duos reos istos, quorũ alter Samaria, alter dicitur Hierusalem, quod Samaria iudicio resistit, nunq̃ recedendo à uitulis suis, & idcirco nõ addam illi (ait dñs) ultra misereri, Hierusalem autem iudicio concedit, ueniamq; poscit, et idcirco: sed domui (inquit) Iuda miserebor, et saluabo eos in dño deo suo. Bonũ ergo qdem est sequi iudicium, optimũ autẽ facere iudicium, s. priusq̃ iudicet deus iudicando semetipsum. Et deinde diligere, id est, diligenter quærere misericordiam, quod est esse misericordem, ut ipse misericordiam consequatur. Exempli gratia sicut eo tempore fuerunt, maxime Daniel et Neemias, quorũ alter uidelicet Daniel complet is annis septuaginta desolationis Hierusalem, multum compatiens desolatæ suæ genti, et posui (inquit) faciem meam ad dominum deum meũ, rogare et deprecari, in ieiunĳs, et sacco

1. Reg. jz.

Iud. jj

Rom. 8.

Osee. j.

Dan. 6

Ibidem. j.

Iudicium facere quid est. j. Cor. jj

Osee. j

Diligere misericordiam.

Dani. 9

8.Esdr.1 & cinere, alter uidelicet Neemias, cũq; audisset, ait uerba dicentis, & murus Hierusalem dissi
patus est, & portæ eius combustæ sunt igni, sedi & fleui, & luxi dies multos, & ieiunabã &
orabam ante faciem dei cœli &c. ¶ Quod deinde dicitur hic in Propheta, & sollicitũ ambu
lare cum deo tuo, idem est ac si dicat: & deinceps cauere à peccato. Eiusmodi sollicitudo tan
ta Danieli & socijs eius in eadem captiuitate extitit, ut ne qdem de mensa regis, & de uino po
tus eius pollui paterentur. His dictis ad personam quæ percunctata fuerat, dicendo: Quid
dignũ offeram dño &c. cõfestim quasi quæreret, cũ igit̃ fecero hęc ut indicasti mihi, quid cõ
sequet̃, subiũxit atq; ait: ⌊ Vox dñi ad ciuitatẽ clamat. erit salus timẽtib⁹ nomẽ meũ. ⌋
Personam expressit manifestius, quam supra diximus esse Hierusalem, ueluti reum sub iudi
cio confitentem atq; pœnitentem, altero in malis perseuerante, scilicet, Samaria, id est, decẽ
tribubus, contra quas protinus nequaq̃ remisso clamore taliter inuehitur. ⌊ Audite tribus
Et quis approbabit illud? Adhuc ignis in domo impij thesauri iniquitatis, ⁊ mẽ
sura minor iræ plena. Num iustificabo stateram impiam, ⁊ saccelli pondera dolosa,
in quibus diuites eius repleti sunt iniquitate ⁊ habitantes in ea, loquebantur men
dacium, ⁊ linguę eorum fraudulenta in ore ipsorum? Et ego ergo cœpi percutere
te, perditione super peccatis tuis. Tu comedes ⁊ nõ saturaberis, ⁊ humiliatio tua
in medio tui. Apprehendes ⁊ non saluabis, ⁊ quos saluaueris, in gladium dabo.
Tu seminabis et non metes, tu calcabis oliuam, et non vngeris oleo, ⁊ mustum, et
non bibes vinũ. Et custodisti pręcepta Amri ⁊ omne opus domus Achab, ⁊ am
bulasti in voluntatibus eorum, vt darem te in perditionem, ⁊ habitantes in ea in si
bilum, ⁊ obprobrium populi portabitis. ⌋ Manifeste diuisus est clamor domini, uerba
consolatoria denuncians ciuitati. s. Hierusalem, quod sit salus timentibus nomen domini, fi
lijs eius de captiuitate reuersuris. Decem uero tribubus qualia merentur. Audite (inquit) tri
bus, subauditur opus uestrum, quod nunc in iudicio domini arguitur. Et quis approbabit il
lud? Videlicet nemo probus, nemo nisi improbus, cuius & si cupiditas approbat, ratio tamẽ
improbat. Veruntamen in iudicio, dum res ostenditur nuda, mirum est si uel improbus ap
probare audeat pertinaci impudentia. Quid est illud? Adhuc ignis in domo impij, thesauri
iniquitatis, mensura minor iræ plena. Quasi unum crimen decem tribuum in iudicium addu
1.Timo.6 cit: sed per illud unum, cætera quoq; simul om̃ia comprehendit. Et recte, nam radix omniũ
Auaritia sicut malorꝝ auaritia. ¶ Ipsam auaritiam conuenienter nomine ignis denotat. Sunt em̃ hæc simi
ignis est lia. Deniq; ignis nunq̃ dicit, sufficit: ait Sapia: & auarus nõ implebitur pecunia, igitur adhuc
Prouer.30 ignis in domo impij. i. adhuc auaritia quæ est simulachrorꝝ seruitus, adeo regnat in Samaria,
Ecclĩastes.5 ut aurum colat tanq̃ deum: colit em̃ aurea simulachra uitulorꝝ. Quod dicit adhuc lõgiturni
Coloss.3 tatem, perseuerantiã peccati significat: quia uidelicet ex quo Hieroboam illos fecit uitulos
per tot annos uel tempora, tot succedentibus uel demutatis regibus, tot signis & prodigijs p
Heliseum & Heliam exhibitis, cultus eorundem uitulorꝝ perseuerauerat, & nullus om̃ino
4.Regũ.17 regum à peccatis Hieroboam recesserat, usq; ad ultimũ Ozee filium Hela, qui regnare cœ
pit in Samaria anno duodecimo regis Iuda Achaz, sub quo ipse ꝓphetabat. Igit̃ adhuc ignis
in domo impij, nimis diu pseuerauit insaciabilis auaritia in uobis o decẽ tribus, q̃ estis domus
impij, scilicet Hieroboam, qui uos peccare fecit, cui uos tanq̃ domino domus ad malum de
seruistis, cum deberetis esse domus domini dei. Quod nomine ignis (ut iam dictum est) aua
ritia debeat intelligi, sequens litera satis innuit. Cum enim dixisset adhuc ignis in domo im
pij, statim subiunxit. Thesauri iniquitatis & mensura minor iræ plena. Num iustificabo sta
teram impiam & saccelli pondera dolosa, in quibus diuites eius repleti sunt iniquitate, & ha
bitantes in ea loquebantur mendacium, & linguæ eorꝝ fraudulenta in ore ipsorum. Mensu
ra minor quam lex domini interdicit, & dolosa, id est, non æqua põdera, dum in alio ponde
re uenduntur, in alio emuntur. Marcimonia profecto auaritiæ instrumẽta sunt. Et uere hic
est ignis, qui & cuncta bona destruit, & nunq̃ dicit, sufficit. Num (inquit) hæc ego iustifica
bo? Non utiq;, sed condemnabo. Minor mensura, minorem capiens uenalem substantiam,
maiorem capit iram in sinum uestrum refundendum. Siquidem pauperes hoc facerent, po
terat inopia scelus necessitate defendere, nunc uero diuites (ait) in eis repleti sunt iniquitate,
id est, diuitijs iniquis, quæ congregantur ex iniquitate, & habitantes in ea, subauditur, do
mo im

mo impij: loquebantur (ait) mendacium, & linguæ eorum fraudulenta in ore eorum, quia ui delicet congregationem diuitiarũ sequitur mendacium, & manus assueta thesauros condere fraudulentã linguam possidet. Veritas paupertatem parit. Et ego ergo (inquit) cœpi percutere te perditione super peccatis tuis, subauditur, & percutere non desinam usq; ad consummatam perditionem, quoniã perseueras in peccatis. Ac si dicat. Propterea iam sæpe misi cõtra te regem Assyriorũ, & quia tu in peccatis perseueras, mittam illum iterũ. Nam quia iste in diebus Ioathã, Achaz, & Ezechiæ prophetauit, oportune nunc historiæ series ad memoriã redit, pro eo quod ait: Et ego ergo cœpi percutere te perditiõe super peccatis tuis. ¶ Deniq; anno duodecimo Achas regnauit Ozee in Samaria super Israhel, ascenditq; contra eũ Salmanasar rex Assyriorum, & factus est ei Ozee seruus, reddebatq; ei tributa. Hæc fuit inceptio percussionis, de qua nunc dicit: Et ego ergo cœpi percutere te perditione. Sequtur autem: Cum autem deprehẽdisset rex Assyriorum Ozee, quod rebellare nitens, misisset nuncios ad Sua regem Aegypti, ne præstaret tributa regi Assyriorum, sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, & uinctũ eum misit in carcerem, peruagatusq; est omnem terrã, & ascendens Samariam, obsedit eam tribus annis. Anno autem nono Ozee cœpit rex Assyriorum Samariam & transtulit Israhel in Assyrios, posuitq; eos in Ayla, & in Abor, iuxta fluuium Gozam in ciuitatibus Medorũ. Hic annus erat sextus Ezechiæ, nonus autem eiusdẽ Ozee qui regnare cœperat anno duodecimo Achas. Nam ut illic infra rursus scriptũ est: post annos tres anno sexto Ezechiæ, id ẽ, nono anno Ozee regis Israhel, capta est Samaria, & trãstulit rex Assyriorũ Israhel in Assyrios. Igitur cum dicit: & ego ergo cœpi percutere te perditione super peccatis tuis, statimq; subiungit: Tu comedes & non saturaberis, & humiliatio tua in medio tui, apprehendes & non saluabis, & quos saluaueris in gladium dabo: tu seminabis, & non metes: tu calcabis oliuam, & non ungeris oleo: & mustum, & non bibes uinum. Cum (inquam) & illa de præterito, & ista de futuro tempore dicit: hoc datur intelligi, qd inter utrũq; ascẽsum Assyriorũ iste prophetauerit hunc sermonem, qui sic incipit: Populus meus quid feci tibi, aut quid molestus fuit tibi, & de primo quidem illorũ ascensu dixerit dominus: & ego cœpi percutere te, scilicet in eo quod hostibus tributarius es factus, de secũdo autem, tu comedes & non saturaberis, & humiliatio tua in medio tui & cætera: uidelicet quia & tu Israhel captiuus migrabis, & rex tuus Ozee uinctus mittetur in carcerem. Quod dicit, & humiliatio tua in medio tui, quæ uidelicet humiliatio tam carcer Ozee regis, quã captiuitas totius populi ualet intelligi, talis dictio est, qualis & illa: sanguis tuus super caput tuũ erit, i. perditio tua de semetipso erit, nec imputabitur alij rectius q̃ tibi dum recipis quod mereris, nec ignorare potes quin iustum sit. Quod deinde subiungit: apprehendes & non saluabis, & quod saluaueris, in gladium dabo: hoc improperare uidetur Ozeæ regi, quod non potius ad deum conuersus est, sed misit nuncios (ut iam supradictum est) ad regem Aegypti, ut apprehenderet eum quasi paxillũ siue baculũ cui posset inniti. Hoc facto utiq; nec suos nec semetipsum saluabit, subauditur, à tributis regis Assyriorũ soluendis, imò quos ita saluare putauit, eos dñs in gladium dedit: quia maxime propter hoc rex Assyriorũ iratus ascendit, & cepit eos non sine uoluntate & iudicio domini. ¶ Dum tandem dicit: tu seminabis, & non metes: tu calcabis oliuam, & nõ ungeris oleo: & mustũ, & nõ bibes uinũ. Per singula dicta magnũ illis facit tormentũ, quorũ cor omnino rebus eiusmodi erat deditũ. Tanta cupiditate uel auaritia, quãta præcedẽtia uerba denotauerũt. Nam quãto quisq; maiore laborat morbo auaritiæ, tãto magis cruciat audiẽdo uel uidẽdo aliũ metere quod ipse seminauit, ungi oleo & bibere uinũ, quod ipse usq; ad calcatoriũ elaborauit, & in apothecã recõdidit. ¶ Quod uero p coniunctionẽ apponit, dicendo: Et custodisti præcepta Amri, illi priori uersiculo copulat. Adhuc ignis in domo impij thesauri iniqtatis, & mensura minor iræ plena. Fuit aũt Amri pater Achab, & hic Samariam ædificauit, sicut scriptũ est: Et regnauit Amri super Israhel duodecim annis. In Chersa regnauit sex annis, emitq; montẽ Samariæ à Somer duobus talentis argẽti, & ædificauit eã, & uocauit nomẽ ciuitatis quã extruxerat ex nomie Somer, dñi mõtis Samariæ. Fecit aũt Amri malũ in cõspectu dñi, & opatus est nequiter sup oẽs q fuerũt ante eũ. In hoc denotant̃ p̃cepta eiusdẽ Amri, quæ custodisti (inquit) quia uidelicet p̃cepta Hieroboam, quæ dederat formatis uitulis, dicẽs: Nolite ultra descẽdere in Hierusalem.

Historia trãsmigrationis, decem tribuum Israhel

2. Reg. 5. Osee. 13.

4. Regũ. 17

Præcepta Amri regis. 3. Reg. 16

Ecce dñi tui Israhel, qui te eduxerunt de terra Aegypti, iste confirmauit ædificando alia me-
tropolim. ſ. Samariã aduerſus antiquã & legitimã metropolim Hierlm ciuitatem Dauid. Et
Achab iſte quidẽ præcepta Hieroboam taliter cõfirmando, ſua præcepta eſſe fecit, Achab aũt filius
us eius ampliauit. Idcirco cum dixiſſet, & cuſtodiſti præcepta Amri, addidit: & oẽm opus
Ibidem domus Achab: Quod enim fuit opus domus Achab: Regnauit in Samaria uiginti & duo
bus annis, & fecit malũ in conſpectu dñi, ſuper oẽs qui fuerunt ante eũ. Nec ſufficiebat ei ut
ambularet in peccatis Hieroboam, inſup duxit uxorẽ Iezabel filiã Ethbaal regis Sidoniorũ
& abiit & ſeruiuit Baal in tẽplo, q̃d ædificauerat in Samaria & plãtauit lucũ. Deinde & hoc
domus eius. i. ipſius & uxoris eius Iezabel opus fuit q̃d occiderunt prophetas dñi, intantũ ut
Ibidem. 19 diceret Helias, putãs ſolũ ſe eſſe relictũ. Dñe altaria tua deſtruxerũt, & prophetas tuos occi-
derunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærũt animã meã ut auferãt eã. Illorũ talia præ-
cepta & opera tu cuſtodiſti. Nunq̃ eẽm à peccatis eorũ receſſiſti tu Israhel, ſiue tu Ozee re-
Israhel, cuius in diebus tecũ punitur Israhel, & ambulaſti in uanitatibus eorũ prouocans me
intantũ, ut darẽt te in perditionẽ, q̃d iuſtũ eſt, & habitãtes in ea, ſubauditur domo Achab, q̃
eſt Samaria. In ſibilũ. i. in deriſum, & opprobriũ populi portabitis, uidelicet uos reges impio-
quia ueſtrũ ſcelus, ueſtrũq̃ delyramentũ eſt quicquid patit Israhel. Siue ut ecõuerſo dicãt
CAP. VII. totũ patit Israhel quicquid uos delyraſtis. Sequitur. ¶ Væ mihi, quia factus ſum ſicut qui
colligit in autumno racemos uindemię. Non eſt botrus ad comedendũ, pręmatu-
ras ficus deſiderauit anima mea. Periit ſanctus de terra, & rectus in hominibus
non eſt. Omnes in ſanguine inſidiantur, uir fratrem ſuum uenatur ad mortem, ma-
lum manuum ſuarum dicunt bonum. Princeps poſtulat, & iudex in reddendo eſt.
Et magnus locutus eſt deſiderii animę ſuę, & conturbauerunt eum. Qui optimus
Qualis ira ſan- eſt in eis quaſi paliurus, & qui rectus quaſi ſpina de ſepe. ¶ Dicta hæc de fonte pietā-
ctorum. tis manãt: quia pfecto zelus bonus quo ſancti ſæuire uidẽt, nunq̃ ſine pietate eſt. Irascun-
Exo. 32. peccatis, peccatoribus cõpatiunt. Sic Moſes contra peccata ſæuiens, & forti zelo accinctus.
Ponat (inqt) uir gladiũ ſup femur ſuũ & ceciderũt in illa die, quaſi uiginti tria milia, & pecca-
toribus cõpatiẽs, ait ad dñm: Aut dimitte eis hãc noxam, aut ſi nõ facis, dele me de libro tuo
quẽ ſcripſiſti. Sic & cęteri ſancti feciſſe noſcunt q̃ plures, quorũ exẽpla pcurrere nimis longũ
eſt. Vt de iſto nõ prætereamus, quid fortius, quid uehemẽtius inuectiõe, quã lõge ſuperius
Supra. j ita finierat, & oẽm idola Samariæ ponã in pditionẽ: quia de mercedibus meretricis congre-
gata ſunt, & uſq̃ ad mercedes meretricis reuertent. Quid uero clemẽtius dici põt, q̃ id quod
ptinus ſubiũgit: Sup hoc plangã & ululabo, uadã ſpoliatus & nudus. Sic & in præſenti loco
cũ theſauros iniquitatis, & menſurã minorẽ, ſtaterã impiã & põdera doloſa fortiter coarguiſſet, & uelut aduerſarius uindicẽ ſententiã ex iudicio dñi ptuliſſet, cõtinuo uulneratus uen-
cõpaſſiõe. Væ mihi (inqt) quia factus ſum ſicut q̃ colligit in autũno racemos uindemiæ &c.
Nimirũ qd optaret uera & cõpetẽti ſilitudine melius exp̃ſit, q̃ ſi nudis ip̃am rem eloq̃reꝛ ue-
Eſa. 5 bis. Vinea eẽm dñi exercituũ, ait ipſe dñs in Eſaia, domus Israhel eſt. Et Pſalmiſta: Vineã (in-
Pſal. 79 quit) de Aegypto trãſtuliſti, eieciſti gẽtes, et plãtaſti eã. At illa cũ expectaret ut faceret uuas
fecit labruſcas. Hoc iſte expertus ẽ, neq̃ eẽm eo pphetante, uel cæteris, quos dñs miſit, quis q̃
ex regibus Israhel pœnitentiã egit. Congrua ergo ſimilitudine utẽs, factus ſum ait: ſicut qui
colligit in autũno racemos uindemiæ. Statimq̃ ſubiungit: Non eſt botrus ad comedendũ. i.
qui facit pœnitentiæ fructum. Oẽs enim impœnitẽtes deum offendunt, ſicut uuæ acer-
bæ, quæ comedi non poſſunt: pœnitentes uero quaſi uuæ uel ficus maturæ, dulces et ſua-
ues ſunt quas deſiderauit anima mea inqt, ſed nõ inueni. Nã hoc eſt q̃d ſequitur. Periit ſanctus
de terra, et rectus in hominibus nõ eſt. De terra. i. de Samaria, periit ſanctus, q̃ eẽt mihi qui
ſi botrus ad comedendũ, et in hominibus. i. in decẽ tribubus nõ eſt rectus, q̃ eſſet mihi quaſi
præmatura ficus. Quis eẽm fuit de cunctis regibus Samariæ uel decem tribuũ, de quo ſcri-
ptum non ſit, fecitq̃ malum in conſpectu domini? ¶ At uero de regibus Hieruſalem non
eſt ita, quæ & ſupra dixit, quid dignũ offeram domino: & poſtmodũ dictura eſt, ego autem
ad dominum aſpiciam, et expectabo deum ſaluatorem meũ. Nam et Dauid et Ezechias et
Ioſias botri ad comedendũ boni, id eſt, homines ſancti fuerunt, & de cæteris nonnulli qui-
uis in primis acerbi fuerint, poſtea per pœnitentiam commutati, dulces & recti facti ſunt.

Audi

¶Audite nunc reges Samariæ uel decẽ tribuũ, q̃ acerbi et insuaues fuerint. Oẽs (inqt) in sanguine insidiant, uir fratrẽ suũ uenat ad mortẽ. Profecto dira & longa tragœdia regũ Israhel, breuibus uerbis insinuat. Nã ferè oẽs post illũ uel ab illo, q primus erat Hieroboã, in sanguine insidiati, & alterutros ad mortẽ uenati sunt. Iam dicto Hieroboam, filius suus Nadab succesſerat, & insidiatus ei Baasa, pcussitq; eũ, & regnauit ꝓ eo, & pcussit oẽm domũ Hieroboã. Eidẽ Baasa succesſerat filius suus, Hela rebellauitq; contra eũ seruus suus Zãbri, & occidit eum, regnauitq; pro eo, & pcussit oẽm domũ Baasa. Regnauit idẽ Zambri septẽ diebus, & ascẽdit cõtra eũ Amri, & ille uidẽs q̃d expugnaret ciuitas, succẽdit secũ domũ regiã & mortuus est. Tũc media pars populi sequebat Tegni, & media pars Amri. Præualuit aũt & regnauit Amri, mortuusq; est Tegni. Post hũc uidelicet Amri regnauit filius eius Achab, cuius filiũ Ioram interfecit Hieu filius Mansi, & regnauit pro eo, & pcussit oẽs qui erant de domo Achab, & notos eius uniuersos, & † Aaziam regẽ Iuda & fratres eius: erant em̃ de genere Achab. Regnauitq; Hieu & filij eius usq; ad quartã generationẽ. Factũq; est post hæc Sellũ filius Iabes pcussit Zafariã filiũ Hieroboã, filij Ioas, filij Ioachas, filij Hieu, & regnauit pro eo mẽse uno. Et hũc pcussit Manaen de Thersa, & interfecit eũ, regnauitq; pro eo. Hu ius filiũ Phacæ iam pcussit Phaceæ filius Romeliæ & regnauit pro eo. Coniurauit contra hũc & insidias tetẽdit iste Ozee filius Hela, & pcussit eũ, & interfecit regnauitq; pro eo, cuius nono anno Israhel captiuus ductus est. Vbi tanta fuit tamq; cruẽta regũ diuisio, quanta potuit esse regni desolatio & eorũ, qui partibus fauebant, conturbatio? Non ergo abs re dixit, oẽs in sanguine insidiant, uir fratrẽ suũ ad mortẽ uenat. ¶Porro cum oẽs ita reprobi fuerint reges Israhel, ut recte dixerit hic. Perijt sanctus de terra, & rectus in hominibus non est, tres ex illis magis infames scriptura denotauit, uidelicet priorẽ Hieroboam qui uitulos fecit & Amri, qui Samariã cõdidit, & Achab, q Baal coluit, & cũ uxore sua Iezabel ꝓphetas dñi interfecit, quorũ & hic ꝓpheta paulo ante meminit, dicẽdo: & custodisti p̃cepta Amri, & oẽ op' dom' Achab. Horũ triũ malã memoriã hic rursus tãgere uidet tribus sentẽtijs, q̃s hoc ordine subnectit. Malũ manuũ suarũ dicunt bonũ, & princeps postulat, & iudex in reddendo est, & magnus locutus est desideriũ animæ suæ, & cõturbauerũt eũ. Nam q malũ manuum suarũ dixit bonũ, Hieroboã fuit, simulq; sacerdotes, q̃s ipse sibi de extremis ppli instituit, quia formatis uitulis dixerũt: Ecce dij tui Israhel, Principẽ qui postulauit, & iudex in reddẽdo fuit intelligimus Amri, q ut cõtra Hierlm metropolim Iuda, in qua erat templũ dñi, faceret suã metropolim, emit montẽ Samariæ à Somer, q erat dñs mõtis, quãto pretio uoluit, ſ. duobus talẽtis argẽti, pro arbitrio suo indicãs de p̃cio: quia princeps fuit. Magnũ, qui locutus est desideriũ animæ suæ, Achab licet intelligi: quia proijciẽs se in lectũ suũ, & auertens faciẽ suã ad parietẽ, & interrogatus ab Iezabel, q̃re nõ comedis panẽ, locutus sum (ait) Naboth Iezrahelitæ, & dixit ei: Da mihi uineã tuã accepta pecunia, aut si tibi placet, dabo tibi uineã aliã pro ea, & ille ait: Nõ dabo tibi uineã meã. Sic locutus est magnus ille desideriũ aniæ suæ nimietatem cupiditatis suæ. Vt aũt magnus uocẽt tali in re, mira & iracunda facit irrisio uxoris suæ, quæ ad hæc taliter cũ ironia respõdit. Grandis authoritatis es, & bene regis regnum Israhel. Surge & comede, ego dabo tibi uineã Naboth Iezrahelitæ. Et cõturbauerunt eum, inquit. Qui cõturbauerũt, & quẽ cõturbauer ũt: Nimirũ ipse Achab & uxor sua Iezabel conturbauerũt Naboth, submittẽdo cõtra illũ falsum testimoniũ dicentiũ: Benedixit deũ & regẽ, & lapidauerũt eũ, sicq; mortuus ẽ. Bene ergo cum dixisset, magnus locutus est desideriũ animę suæ, subiũxit: & cõturbauerũt eũ ponẽs ꝓnomẽ relatiuũ ad illũ cuius nõ posuerat nomẽ proprij, uidelicet uolẽs iustũ Naboth optime eẽ notũ, ita ut q̃dãmodo necessariũ nõ sit noiatim exprimi illũ, q sp debeat eẽ in memoria oĩm, cũ sanguis eius sp clamet, & semp accuset impiorũ sacrilegiũ. ¶Vis adhuc audire q̃ reprobi reges illi oẽs fuerũt? Ait: Qui optimus in eis ẽ quasi paliurus, & q rectus quasi spina de sepe. Optimus in regibus Israhel fuit Hieu, qppe q solus ex oĩbus illis unctus fuisse legitur in regẽ p manũ Helisei, fundẽtis oleũ sup caput eius atq; dicẽtis: Vnxi te regẽ sup ppl'm dñi Israhel, & pcuties domũ Achab dñi tui & cætera, q̃ ille strẽnue impleuit. Deleuit enim domũ Achab, & præcipitauit Iezabel, quam & comederunt canes, & percussit in ore gladij cunctos sacerdotes Baal, & destruxit ædem Baal, & fecit pro eo latrinas, & ita deleuit Baal de Israhel. Optimus itaq; in eis Hieu, uidelicet ꝓ hac parte

Reges Israhel insidiati sunt in sanguine, 3. Reg. 15

Ibidem. 16

4. Reg. 9. alĩs † Ochoziam.

Ibidem. 15.

Ibidem. 16

Ibidem. 17

Tres reges pessimi in Israhel.

Hieroboam. 3. Reg. 12

Amri. Ibidem. 16

Achab. Ibidem. 17.

Optimus regum Israhel fuit Iehu. Ibid. 9. & 10.

parte quam diximus. At idem à peccatis Hieroboam non receſſit, ſicut de illo q̃q ſcriptũ
Veruntamen à peccatis Hieroboam filij Nabath, qui peccare fecit Iſrahel non receſſit, nec
Iehu quaſi Paliurus. dereliquit uitulos aureos qui erant in Bethel & in Dan. Igitur optimus iſte reuera quaſi paliurus, uidelicet herba ſpinis armata, pungens ac retinens & uulnerãs appropinquantem, & adunco dente comprehendẽs. Nam in hoc ipſo quod deleuit domũ Achab & Iezabel, fauente dño in ultionem ſanguinis prophetarũ, & ſanguinis oĩm ſeruorũ eius, non tã dilectione dei, quàm proprię ſatisfacere curauit ambitioni, unca cupiditate regnum ſibi attrahens, &
Rectus Ozee, qua ſpina de ſepe. ob hoc ſagittis pungens, gladio uulnerans. ¶ Porro rectus in eis Ozee rex ultimus intelligit, de quo ſic ſcriptum eſt. Fecitq; malum coram dño, ſed non ſicut reges, qui ante eum fuerũt. Dicitur enim licentiã dediſſe uolentibus aſcendere, ut facerent ſacrificia in domo domini in Hieruſalem, quod anteriores reges non fecerant, perſeuerantes in peccatis Hieroboam, qui prohibuerat, dicens: Nolite aſcendere in Hieruſalem. Fortaſſis ut hanc licentiã daret Ozee deliniabat aliqua gratia regis Iuda, cui nimirũ nõ inſuaue eſſe poterat illud quod idem Ozee
4. Regũ. 16 Eſa. 7. Phacee filium Romeliæ interfecerat, & pro eo regnabat. Siquidẽ hoſtis fuerat Iudę Phacee filius Romeliæ, quippe qui cum Raſin rege Syriæ aſcendit in Hieruſalem ad præliandum. Vnde & neceſſitate compulſus Achaz, miſit nuncios ad Theglatfalaſſar regẽ Aſſyriorum, dicens: Aſcende & ſaluum me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Iſrahel, qui consurrexerunt aduerſum me. Veruntamen quõcunq; qualicunq; pro cã minus fecerit malũ ũ reges qui ante eum fuerunt, conſtat quia fecit malum corã domino, quia ſcriptura teſtis eſt. Igitur & qui rectus eſt, ſubaudiur Ozee, quaſi ſpina de ſepe. Nam ſicut in ſpinoſa ſepe cum putatur auxiliũ, dolor inuenitur, ſic Ozee dũ mittit ad regẽ Aegypti, & eius auxilio uult ſepire Hierlm per hoc ipm parat Iſraheli captiuitatis occaſionẽ. Idcirco non mirũ qđ quæſiuit
Matth. 7. racemos uindemiæ, & nõ eſt botrus ad comedendũ, qđ pmaturas ficus deſiderauit ãa mea, & nõ inueni. Neq; eĩm de ſpinis colligũt ficus, neq; de rubo, ſiue de paliuro uindemiant uuã.
Sequitur: L Dies ſpeculationis tuę, viſitatio tua venit, non erit vaſtitas eorum. Nolite credere amico, & nolite confidere in duce, ab ea quę dormit in ſinu tuo, cuſtodi claſtura oris tui, quia filius contumeliam facit patri, filia conſurgit aduerſus matrem ſuam, nurus contra ſocrum ſuam, inimici hominis domeſtici eius. Ego autem ad dominum aſpiciam, & expectabo deum ſaluatorem meum. Audiet me dominus deus meus. ⌋ Siue ad Samariam cui ſupra dixerat, cuſtodiſti pcepta Amri, & omne opus domus Achab, & ambulaſti in uoluntatibus eorũ, ſiue ad Hieruſalem dicta hæc intelligas, ſecundum utrũq; intellectum res manifeſta eſt. Nam utriuſq; ſcilicet & Samariæ & Hieruſ
Dies ſpeculationis, dies captiuitatis. captiuitas, quæ hic uiſitatio ſiue dies ſpeculationis dicitur, tunc ueniebat & prope erat. Mos tamen ad Hieruſalem dicta intelligi placet, quoniam ipſa eſt quæ reſpondet, & cui reſpondere conuenit, ego autem ad dominum aſpiciã, & expectabo deum ſaluatorem meũ, nimirum eadem & humilitate, qua ſuperius dixit: quid dignum offeram dño, & cætera. De ipſo quoq; contra quos dixerat, qui optimus in eis eſt quaſi paliurus, & qui rectus quaſi ſpina de ſepe, ſcilicet, de regibus uel principibus Samariæ, ſermo ad Hieruſalẽ fieri per hoc maxime intelligitur, quod cũ præmiſiſſet: dies ſpeculatõis tuæ uiſitatio tua uenit, ſtatim ſubiunxit: Et hæc nunc erit uaſtitas eorũ. Quorũ eĩm eorũ, niſi hoĩm in quibus (ut ſupra cõquæſtus eſt) rectus nõ erat, in tantũ ut qui optimus in eis erat, eſſet quaſi paliurus, & qui rectus quaſi ſpina de ſepe? Eorũ nimirum tũc inſtabat uaſtitas, id eſt, irreuocabilis decem tribuũ captiuitas, dæ aũt uel Hieruſalẽ non ita. Nam uenturus quidẽ erit rex Aſſyriorũ uſq; ad ipſam, unde
Eſa. 37. 4. Regũ. 16 & poſtmodũ hic dicitur ei: & uſq; ad te nõ ueniet Aſſur: ſed nõ uaſtaturus eã, dicente dño per Eſaiã Prophetã: Non ingredietur urbem hãc, neq; occupabit eam. Item tradẽda quidẽ erat Babyloniis eadẽ ciuitas, ſed præfinito tempore reſtituẽda, i. poſt annos ſeptuaginta. Vnde & poſtmodũ dicitur ei: Dies ut ædificentur maceriæ tuæ, ſubauditur ſtatuta eſt. ¶ Igitur & deinde ſequitur: Nolite credere amico, & nolite confidere in duce: ab ea quæ dormit in ſinu tuo cuſtodi clauſtra oris tui, quia filius contumeliã facit patri, filia conſurgit aduerſus matrem ſuã, nurus contra ſocrum ſuã, inimici hominis domeſtici eius. Magnitudinẽ calamitatis exprimit, de quibus dixerat: Et nunc erit uaſtitas eorum, ut recogitet auditor, & perpendat, quanta fuerit uel eſſe poterit inordinatio rerum, & confuſio hominum popularium, ſine

mediocrium, ubi regnum decem tribuũ scissum à domo Dauid, tãtis & tam crebris scissuris diuidebatur in seipsum, sicut supra perstrinximus, regibus interfectis, & succedentibus eorũ interfectoribus. Ibi fictus amicus non defuisse credendus quem temporis opportunitas, & occasio iniuriæ manifestum faceret, qualis ante tẽpora illa regi Dauid fuit Achitophel. Nã quia insidijs utitur maxime amicus fraudulentus, non immerito pro eiusmodi computentur & Baasa filius Achia de domo Isachar, & Ozee filius Hela regum Israhel ultimus, quorum alter insidiatus est Nadab filio Hieroboam, & percussit eum, regnauitq; pro eo. Item inter eos propter quorum exemplum ait: & nolite confidere in duce, recte computetur Zambri, qui cum esset dux Mœdiæ partis equitum, & seruus Ela filij Baasa rebellauit contra eum, percussitq; & occidit eum, regnauit pro eo. Sunt itaq; isti in exemplum omni mundo, quod non sit omni amico credendum, neq; in omni duce confidendum, Propheta dicente: Nolite credere amico, nolite confidere in duce, id est, nolite spem uestram ponere in hominibus, ea consideratione, quia sunt duces, quia dicuntur amici: multi em̃ duces infidi, multi amici insidiosi, sicut experimento claruit tẽporibus istis. Ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi (inquit) clausstra oris tui. Ante tempora illa grande exemplum cauendum in huiusmodi præcessit in Dalila quæ Samson decepit, sed multo magis temporibus eisdem in Iezabel, quæ uirum suum Achab perdidit, dicendo illi iacenti in lectulo: surge & comede panẽ, & æquo esto animo, ego dabo tibi uineam Naboth Iezrahelitæ. Aperuerat enim illi clausstra oris sui, narrãdo pro qua causa esset tristis, & omnino commiserat ei claues uniuersas animi sui, tam in illa re q̃ in cæteris, testante scriptura, cum postmodum dicit. Igitur non fuit talis alter ut Achab qui uenundatus est, ut faceret malum in conspectu domini: cõcitauit em̃ eum Iezabel uxor sua, & abominabilis factus est, intantum ut sequeretur idola, quæ fecerant Amorræi, quos cõsumpserat dominus à facie filiorum Israhel. Quàmuis autem pauca talium exẽpla certis ex personis scripta sint: multa tamen tunc euenisse talia nemo qui ambigat. ¶ Similiter & de eo quod protinus sequitur: quia filius contumeliam facit patri, quàmuis duo tantum exempla scripta sint, alterum ubi Ruben cubile patris ascendit, alterum ubi Absalon fœdauit patrem suum Dauid, qui ante tempora illa fuerunt. Multa tamen eisdem temporibus similia gessisse non dubitandum est (testante alio Propheta) cum dicit inter cætera scelera Israhel, id est, decem tribuum, & filius ac pater eius introierunt ad puellam, ut uiolarent nomen sanctũ meum. Fœminarũ res gestæ conscriptæ in sacris codicibus non sunt, exceptis illis quæ tanta fecerunt, ut absque illarum commemoratione non potuerint conscribi memorabilia gesta uirorũ. Nam idcirco quæ Iezabel & Atthalia filia eius gesserunt mala in Israhel & in Iuda, conscripta sunt, quia maxime fuerunt causæ tempestatum fœminæ illæ, in quibus uiri naufragauerunt. Itaq; de eo quod sequitur: filia consurgit aduersus matrem suam, & nurus contra socrum suam. Superfluum est quærere historiam temporum, cum constet omni tempore fœminas esse uel fuisse proniores & ardentiores uiris ad omne flagitium. Et quis dubitet in illa tempestate filiam aduersus matrem, & nurum contra socrum suam consurrexisse, cum & nunc tanta sint exempla uitæ quotidianæ, ut magis lugere quod tanta sint, q̃ quærere debeamus? ¶ Similiter quod ait: Inimici hominis domestici eius, ita certum est, ut & eisdẽ temporibus nonnulli quoq; regum Iuda à coniurantibus seruis interfecti esse leguntur, & nunc plura sunt exempla q̃ ut testimonijs indigeamus. Hæc ultima sententia, inimici hominis domestici eius, cæteras omnes affinitates comprehendit quæ longinquiores sunt, & idcirco in inimicitijs minus habent miraculi, licet non minus periculi, ut sunt nepotes uel consobrini. ¶ Quare autem generum prætermisit, qui de nuru non tacuit, dicens: Et nurus contra socrũ suã, cum gener & nurus in eodẽ affinitatis gradu sint? Similiter & dñs noster in euãgelio cũ easdẽ affinitates ita ut hic aduersum se diuidẽdas propter Euangelium prædicens, etiam reciprocauerit hoc modo. Erunt em̃ ex hoc quinq; in domo una diuisi, tres in duos, et duo in tres diuidentur, pater in filium, & filius in patrem suũ, mater in filiã, & filia in matrẽ suã, socrus in nurum, & nurus in socrum suam. Notandum quod de genero tacuit. Quod si dixisset, socer in generẽ, & gener in socerũ suũ, nõ iam tres tantũ in duos, & duos in tres, sed quatuor in duos, & duos in quatuor separasset, & nihilominus uerũ dixisset. Nam sæpe quidem factũ est, ut cõtra duos scilicet contra patrem & matrẽ tres diuiderẽtur, uidelicet, filius & filia

Ficti amici

3 Reg. 15.
Ibidem. 16

Iud. 16
3. Reg. 21

Gene. 35.
2. Reg. 16.

Amos. 2.
Fœminarum res gestæ raro scribuntur

Quæstio

Mat. 10.
Luc. 12

& filia & nurus, sæpius aũt accidit & pene in usu est, ut gener cõtra socerum, & socer contra
generum separetur. Cum ergo de genero tacuit, si quia non adeo mirum uel rarum est, idcir-
co de genere tacuit, cur de nuru non tacuit, cũ etiam nurum socrui esse inuisam ferè usitatũ
Responsio. sit in tantũ, ut dicat Comicus, quid est hoc, omnes socrus oderũt nurus? Ad hęc sciendum,
quia supbia uel controuersia generi non tantũ facit, uel habet inordinationis, quia uideliet
Gene. 3. nurus, ne contra socrum consurgeret, uiri sui, cui secundũ legem subiecta est, metu & reue-
Ephe. 5 rentia debuit coerceri, gener autẽ, & si uxori affectũ debet, tamẽ subiectionem non debet, &
idcirco, si contra socerum & socrũ suam coniugis parentes sese erigit, non adeo mirũ uel tur-
Matt. 10 pe est. ¶ Apud Matthæum dñs ipsis Prophetæ huius uerbis, sententiã magis edicit. Nolite
(inquiẽs) arbitrari quia uenerim pacem mittere in terrã. Non ueni pacẽ mittere, sed gladiũ.
Veni em̃ separare hominem aduersus patrem suũ, & filiã aduersus matrem suam, & nurũ
aduersus socrũ suam, & inimici hominis domestici eius. Quid igitur? Nunqd saluator hoc
in hominibus facere uenit, quod ante aduentũ suũ per prophetã in hominibus reprehendit?
Duplex odiũ Absit hoc. Aliud est homines odio peccati, atq; aliud odio hoĩm separari. Illud odium, quo
odimus peccata hoĩm bonum, imò perfectum est, quod prædicatur in illo Psalmi uersiculo.
Psal. 138 Nonne qui oderũt te dñe oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio ode-
ram illos. Illius odij gladiũ & separationẽ saluator mittere uel facere uenit, ut qui discipulus
eius esse cupit, neminẽ aspiciat, q̃ libet propinquũ aduersantẽ sibi in uia dei. Porro illud odiũ
quo sanguis quæritur hoĩm, uel bonis inuidetur, homicidaꝝ est. Illius odij separationẽ per
hũc Prophetam idem dñs reprehendit: quia uidelicet pro eo, quod separauerant se à domo
Iud. 9 Dauid, traditi fuerãt spiritui discordiæ & seditionis, sicut & ante illa tempora cõtigit, quan-
do constituerũt super se ducem Abimelech filium Hieroboal qui om̃es fratres suos septua-
ginta uiros interfecit. Vnde & scriptum est: Misitq́ dominus spiritum pessimum inter Abi-
melech & habitatores Sichen, qui cœperẽt eũ detestari. Seqtur. ⌊ Ego autem ad dominũ
aspiciam, ⁊ expectabo deum saluatorem meum. Audiet me deus meus. Ne lęteris
inimica mea super me, quia cecidi, consurgam. Cum sedero in tenebris, dominus
lux mea est. Iram domini portabo, quoniam peccaui ei, donec iudicet causam meã,
⁊ faciat iudiciũ. Educet me in lucem, videbo iustitias eius, ⁊ aspiciat inimica mea,
⁊ operietur confusione quę dicit ad me. Vbi est dominus deus tuus? Oculi mei vi-
debunt in eam, nunc erit in conculcationem vt lutum platearum. ⌋ Manifeste hæc
uerba uerba sunt cõfitentis & sperantis, & prolata sunt per Prophetam in persona tribus Iu-
dæ siue Hierusalem, quæ in Babylonem ducenda erat captiua translatis prius in Assyrios
decem tribubus, contra quas præcedens deprompta est sentẽtia. Meminisse nãq; oportet iu-
Supr. 6. dicium esse dñi, & Samariam & Hierusalem dijudicari ab eo loco quo ait: Audiãt montes iu-
dicium dñi & fortia fundamẽta terræ: quia iudiciũ dñi cum populo suo, & cum Israhel dijudi-
cabitur: Populus meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi, rñde mihi & cætera. Sub
hoc iudicio tanq̃ duos reos adductos esse diximus: Israhelem & Iudam, siue Samariã impœ-
nitentẽ, & Hierusalem pœnitẽtiæ uoces emittẽtem & supra ubi sic incepit. Quid dignũ of-
feram: & hic rursus, ego aũt ad dñm (inquit) aspiciã & cætera. Sic om̃ino futuꝝ erat, & sic fa-
ctum est, ut hæc uerba prophetica futuꝝ eẽ p̃nũtiabãt. Datis nãq; sentẽtijs & decẽ tribubus
Pœnitens Iuda in captiui. Babyloni. in Assyrios, filijs aũt Iuda in Babylonem ductis, illa captiuitas ad dñm per pœnitẽtiam non
aspexit: hæc aũt ad dñm aspexit, & expectauit dñm saluatorem suum, & audiuit eam deus
suus & dicere potuit contra Babylonem, quæ eam captiuauerat. Ne læteris inimica mea super
me quia cecidi, cõsurgã. Et quid uerius eo quod ait: Cũ sedero in tenebris, dominus lux mea
est? Vbi nãq; filij Iuda captiuitatis & mœroris tenebras subierunt, humiles & contemptibi-
les facti in conspectu Babyloniorum, ecce dominus lux eorum fuit, lux illuminans lucem
per gratiam propheticam, quam poneret super candelabrum, ut luceret omnibus, & regis
Nabuchodonosor, & omnibus qui in regno ipsius erant, aduersarijs quidem eoꝝ ad confu-
sionem & opprobrium, ipsis autem ad consolationem & gaudium. Danielem loquimur &
socios eius, quoꝝ illuminatiõis hoc initium fuit, q̃d somniũ regis & interpretationẽ eius ipsius
Dani. 2 orãtibus, Danieli reuelauit, q̃ prĩa causa illis extitit cõsolatõis & honoris, intm̃, ut rex Nabu-
chodonosor caderet in faciẽ suã, & Danielẽ adoraret, q & hostias et incẽsum pręcepit affer-
ut faci-

ut sacrificaretur ei. Tunc in sublime illũ extulit, & munera magna & multa dedit ei, & constituit eũ principẽ super oẽs prouincias Babylonis, & præfectũ magistratuũ, super cũctos sapientes Babylonis. Daniel aũt postulauit à rege, & cõstituit sup opera prouinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago, qui postmodũ missi in fornacẽ ignis ardẽtis, & illæsi ambulantes in medio ignis. Nabuchodonosor dicẽte: Ecce ego uideo uiros quatuor solutos ambulãtes in medio ignis, & nihil in eis corruptionis est, & species quarti similis est filio dei, profecto aliã diuinæ claritatis lucẽ profuderũt ad cõsolationẽ suimet, & concaptiuorũ fratrũ suorũ Iudæorũ. Cætera quoq; deinde circa illos maxime p Danielẽ celebrata mirabilia, tanta tãq; pclara fuerũt & uisiones quas uidit, tã magnæ tãq; splendidæ extiterũt, ut dubitare nõ oporteat illuc pertinere qđ ait: Cũ sedero in tenebris, dñs lux mea. ¶ Quod deinde sequitur. Irã dñi portabo qm̃ peccaui ei, donec iudicet causam meã, & faciat iudiciũ, confessio est, & magna laus iustitiæ dei, qa reuera multũ ipsa, cuius hæc uerba sunt, Hierl'm peccauit, et multis peccatis irã dñi meruit, nõ minus q̃ Samaria, tñ hoc excepto, qđ de regibus quoq; Hierl'm nõnulli fuere iusti, & pœnitentes aliqui. Debuit ergo portare irã dñi maxime propter peccata Manasse, licet ille tandẽ pœnitentiã egerit, Nã de peccatis illius, quod maxime propter illũ ira uenerit, scriptura dicit. Factũ est aũt hoc per uerbũ dñi cõtra Iudã, ut auferret eũ corã se propter peccata Manasse uniuersa q̃ fecit, & propter innoxiũ sanguinẽ, quẽ effudit et impleuit Hierl'm cruore innocentiũ, et ob hanc rem noluit dñs propitiari. Portabo igitur (inquit) irã dñi, cõsentiens iustitiæ, qm̃ peccaui ei, donec iudicet causam meam, et faciat iudiciũ. Quomõ? Educet me (ait) in lucẽ, uidebo iustitias eius, et aspiciet inimica mea, et operietur cõfusione, q̃ dicit ad me ubi est deus tuus. Hoc iã fieri tũc cœptũ est, qñ et pueri tres educti sunt de camino ignis, et Daniel de lacu leonũ, uidentibus gloriã eorũ, imò dei p eos, Babyloniis et cõfusione opertis, q illos accusauerũt. Peractũ est aũt quando Babylon à Persis et Mœdis subuersa uidit p alios solui captiuitatẽ, et reædificari Hierusalẽ, quã succenderat igni. Nã subuersionẽ inimicæ illius, scilicet Babylonis præuidẽs subiungit, adhuc propheta in pson̄a Hierl'm: Oculi mei uidebũt in eã, nũc erit in cõculcationẽ ut lutũ platearũ. Conculcata em̃ est à Mœdis & Persis, uidentibus oculis Danielis, q unus erat ex captiuis illis, q de Hierl'm adducti, nõdũ clauserant oculos suos morte p̃uenti. Nam idẽ Daniel scripturã quoq; uidit oculis suis, quã & interpretatus est Balthasar regi. Mane, Tezel, Phares, id est, numerauit & cõpleuit & diuisit regnũ tuũ deus, & dedit illud Mœdis & Persis, & eadẽ nocte interfectus est Balthasar rex Chaldæus, & successit in regnũ Darius Mœdus. His dictis protinus subiungitur. ⊥ Dies, ut ędificentur macerię tuę. ⊥ Nimirũ ea q̃ ex pson̄a Hierl'm spem habentis in dño dixerat prophetæ pson̄a, imò p prophetã dñs cõfirmat, dicẽdo eidẽ Hierl'm: Dies, ut ædificentur maceriæ tuæ, subauditur, apud deũ p̃finiti sunt. Et per aliũ prophetã, scilicet p Hieremiã præscribẽtur hoc modo. Et seruient oẽs gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis. Cũq; ipleti fuerint septuaginta anni, uisitabo sup regẽ Babylonis, & sup gentẽ illã dicit dñs, omnẽ iniquitatẽ eorũ, &c. Etem̃ post finẽ annorũ illorũ suscitauit dñs spiritũ Cyri regis Persarũ, & transduxit uocẽ in uniuerso regno suo, etiã per scripturã dicens: Quis est in uobis de uniuerso populo dñi dei cœli? Sit deus illius cũ ipso. Ascendat in Hierl'm, q̃ est in Iudæa, & ædificet domum dei Israhel. Ipse est deus q est in Hierl'm. Tunc post aduersitatis noctẽ, dies illuxit, qa uidelicet ædificatio maceriarũ ciuitatis ul'tẽpli qđ destructũ fuerat, pro die cõputari potuit: die (inquã) tã diutina, q̃diu reparatiõis illius lux perdurauit. At illi qui deinde suborti sunt Iudæi, illa die sua male cœperũt uti, derelinquendo legẽ dñi, donec iterũ fieret desolatio irreparabilis. Sequitur ergo. ⊥ In die illa longe fiet lex, in die illa usq; ad te uenient Assur, & usq; ad ciuitates munitas, & a ciuitatibus munitis usq; ad flumen, & ad mare de mari, & ad mõtem de monte. Et erit terra in desolationem, propter habitatores suos, & propter fructum cogitationum eorum. ⊥ Hoc deniq; historię tempora testantur, & maxime libri Machabæorũ, qp longe facta fit lex in die illa, id est, in tẽpore illo, de quo nũc sermo est. Exierunt em̃ de Israhel filij iniqui, & suaserũt multis dicẽtes: Eamus & disponamus testamentũ cũ gentibus quæ circa nos sunt. Et ædificauerũt gymnasiũ in Hierosolymis secundũ leges nationũ, & fecerũt sibi præputia, & decesserũt à testamento sancto, & iuncti sunt nationibus.

Dani. 3.

2. Para. 33. 4. Reg. 21

Dani. 3. 6

2. Para. vlti.

Dani. 5.

Hier. 25.

1. Esdræ. 1

1. Machab. 1.

nibus. Hoc denicq erat longe fieri legem decertantibus, & eam retentare uolentibus Ma
chabæis fratribus, Iuda & Ionata, & Symeone Mathathiæ filijs, & post eos Iohanne filio
Simonis, qui cognominatus est Hircanus. Omnes decesserunt prosperati quidē aliquotiē
ad retinendā legē, sed nihilominus de die in diem longius atq; longius fiebat lex, & nō erat
rex. Iam dicti Iohannis posteri de regno & sacerdotio nimis cruente & impie cōtenderūt,
donec se interposuit Romana potestas, regemq; imposuit, nō de gente illa, uidelicet Hem
dē natū patre Idumæo & matre Arabica. Facta sunt igitur, & longe lex, & cōtra legē alio
nigena rex, & deinde desolatio successit gentis quæ nūc usq; pmanet, de qua hic subiūgit.
Assur, p cunctis nationibus hic ponit. In die illa & usq; ad te ueniet Assur, uidelicet noīe Assur uniuersas cōsignificās natiōes, q
quas illa & gētis eiusdē metropolis Hierlm destructa est. Primus itaq; Assur ante Babylo
4. Reg. 19. nios cōtra Hierusalem ascendit regnāte Ezechia, sub quo iste prophetauit, sed repulsus et
pcussis in castris eius ab angelo dñi centū octogintaquinq; milibus. Recte ergo pro omni
bus Assyrijs, Babylonijs, Græcis atq; Romanis ponitur Assur, qa cōtra Hierlm fuit omni
um primus. Cū dicitur, In die illa & usq; ad te ueniet Assur. Quid aūt est, usq; ad te uenie
nisi ac si dicatur, nunc quidē repelletur à te Assur siue rex Assyrioꝝ Sennacherib, sed non
Desolatio totius terræ Iud. semp ita repellētur hostes tui. ¶ Quod deinde dicit: & ueniet usq; ad ciuitates munitas, &
à ciuitatibus munitis usq; ad flumen & ad mare de mari, & ad montē de monte, plenariam
atq; uniuersalē uehemēter exprimit cōmotionē totius orbis, ad destructionē & desolatio
nē terræ unius, de qua & protinus dicit: Et erit terra in desolationē propter habitatores eius
os, & propter fructū cogitationū eoꝝ. Nec mirū in isto propheta tā cito post cōsolationē
qua dictū erat, dies ut æ dificētur maceriæ tuæ, tam repēte, tā magnā prophetari desolatio
nē eiusdem terræ, cū & apud Danielem similiter cū oraret ille intelligens in libris numerū
Danie. 9. annorū de quo factus est sermo dñi ad Hieremiam prophetā, ut cōplerentur desolationes
Hierusalem septuaginta anni, taliter ibidem cōcludatur uisio: Et ciuitatē & sanctuariū dis
sipabit populus cū duce uenturo, & in finis eius uastitas, & post finē belli statuta desolatio
& deficiet hostia & sacrificium, & usq; ad cōsummationē & finem perseuerabit desolatio.
Quod extūc factū est, et fit, iste sequētibus uerbis orando prophetat, & prophetādo orat.
¶ Pasce populū tuū in uirga tua, gregem hereditatis tuę, habitantes solos in sal
tu. In medio Carmeli pascētur Basan ꝛ Galaad, iuxta dies antiquos, secundū di
Pastor ouium Christus. Iohan. 10. 1. Petr. 2. es egressionis tuę de terra Ægypti. ¶ Cui eīm hoc dicitur, pasce populū tuū, gregē he
reditatis tuæ nisi illi qui hoc ipm se facere, et huius officij ministrū se esse testat, dicēs: Ego
sum pastor bonus, ego sum ostiū ouiū, p me si quis introierit saluabitur, et ingredietur et egre
dietur, et pascua inueniet: Eratis eīm (inqt Petrus) aliqn sicut oues errātes. Nam et qd dicit,
Habitātes solos in saltu, hoc est errātes & pastorē nō habētes, et lupoꝝ faucibus expo
tæ, qa nō erat q requireret, quippe cū et lex longe facta esset, ut supra iā dictū est, essent
praui pastores, pascēdo legē nō custodiētes. Vnde et per alium prophetā loquitur contra
Ezechi. 34 eos id ipse cui dicitur in isto: Pasce populū tuū in uirga tua, gregē hæreditatis tuæ, habitan
tes solos in saltu. Væ pastoribus Israhel qui pascebāt semetipsos. Dispersæ sunt oues meæ
eo qd nō esset pastor, et factæ sunt in deuorationē omniū bestiaꝝ agri, et dispersæ sunt. Erra
uerūt greges mei, et dispersi sunt, et nō erat qui requireret, nō erat (inquit) qui requireret.
Ecce ego ipse requiram oues meas, et uisitabo eas, sicut uisitat pastor gregem suum, quādo
fuerit in medio ouium suarū dissipatarū, Ego pascam oues meas, et ego accubare eas faciam
dicit dns. Huic ergo, quē tale propositū habere spūs propheticus nō ignorabat, recte et co
stanter dicitur, ut pascat in uirga sua, id est in iustitia sua. Respōdet ille et dicit. ¶ In medio
Carmeli pascētur Basan ꝛ Galaad, iuxta dies antiquos, secūdū dies egressionis
tuę de Ægypto. Ostendā ei mirabilia. ¶ Magnū est quod in uerbis istis pastor bonus
promittit, in medio Carmeli pascēt Basan et Galaad, nimiꝝ eodē sensu quo in alio psalmo
Ibidem. ta iā prælibato, et pascā eas (inqt) in mōtibus Israhel, in riuis, et in cūctis sedibus terræ, in pa
cuis ubertimis pascā eas, et in mōtibus excelsis erūt pascuę eaꝝ. Ibi requiescēt in herbis uir
Tria loca ual de pascuosa. rētibus, et in pascuis pinguib' pascētur. . ¶ Carmelū quippe et Basan, et Galaad regiones
aptas fuisse alēdis gregibus scriptura testat. De Carmelo unde fuit Nabal constat illud qd
1. Reg. 25. ibi oues pauerit insignis pastor Dauid, typū gerēs boni pastoris Christi, Scriptū ē eīm. Cū
ergo

ergo audisset Dauid ꝙ tonderet Nabal gregẽ suũ: ascendite, ait pueris suis in Carmelũ, & venietis ad Nabal. Et post pauca. Nunq̃ eis molesti fuimus, nec aliquãdo defuit eis quicq̃ de grege omni tẽpore, quo fuerũt nobiscũ in Carmelo. Porrò Basan & Galaad regiones q̃ pascuose fuerint, illud satis innuit, ꝙ eas petierũt à Mose prece instãtissima filij Ruben & Gad, eo ꝙ haberẽt pecora multa, essetq; illis infinita substãtia. Interpretatur aũt Carmelus scientia circũcisionis, Basan cõfusio, Galaad transmigratio testimonij. Igitur tã rebus q̃ uocabulis suis Carmelus & Basan, & Galaad, illas significauit pascuas ouiũ Christi uberrimas ubi pascũtur & impinguãtur, in sacris nũc epulãdo scripturis, & postmodũ paradysi delicijs habentes primũ scientiã ueræ et spũalis circũcisionis, et deinde salubrẽ facientes cõfessionẽ de peccatis pristinis, et deinde cõsequẽtes pfectionẽ fidei taliter, ut eandẽ fidẽ cõfirmare et defendere ualeant legis et prophetarũ testimonijs. ¶ Quod deinde subiũgitur, iuxta dies antiquos, secũdũ dies egressionis tuæ de Aegypto, ostendã ei mirabilia, tũc demũ recte intelligimus, sed nõ obliuiscimur qđ Aplus respiciens et cõmemorãs illos dies antiqs, illos dies egressiõis tuæ, ò antiqua eccl'ia de Aegypto, et mirabilia q̃ in illis diebus ostẽdit dñs, hęc aũt (inqt) oia in figura facta sunt nostri. Nõne ois ecclĩasticus ordo legẽdo et scribẽdo pdicat atq; cõcinit, ꝙ nos pplus dñi et oues pascuæ, siue grex hæreditatis eius, secundũ illorũ similitudinẽ dierũ à spũali Pharaone. i. à diabolo liberati, et a peccatis, in qbus seruiuimus ei, de Aegypto huius seculi. i. de ignorãtiæ tenebris, exiuimus signatis frõtibus nr̃is signo passionis Christi, q et agnus uerus et pastor bonus est, et trãsiuimus mare baptismi, et ecce spiritualẽ escã manducauimus, et spiritualẽ potũ bibimus, scilicet corpus et sanguinẽ eiusdẽ pastoris et agni? Hæc et cætera mirabilia ostẽdã ei inqt, subauditur omni credẽti, siue populo meo gregi hæreditatis meæ, quẽ pascere proposui in uirga mea. i. in iustitia mea, uel potesta te mea, quã tũc significabat illa uirga Mosi, in q̃ signa fecit. Sequitur. ¶ Uidebũt gentes, & confundẽtur sup omni fortitudine sua. ꝓponẽt manus sup os, aures eoꝝ surdę erunt, lingent puluerẽ sicut serpens. Velut reptilia terrę, perturbantur de ędibus suis. Buim deũ nostrũ formidabũt, & timebũt tc. ¶ Et hoc iuxta dies antiquos, secũdum dies egressiõis de Aegypto, futura erat, et factũ est. Sicut em̃ illis diebus uiderũt gẽtes, uel cõfusæ uel cõturbatæ sunt, ascẽderũtq; populi et irati sunt, dolores obtinuerũt habitatores Philistiim, et tũc cõturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, obriguerũt oẽs habitatores Chanaan, ita pastore isto pascẽte populũ suũ, gregẽ hæreditatis suæ, ꝓ quo mori dignatus est, et quẽ acquisiuit sanguine suo, dũ oñderet mirabilia q̃ pplos et martyres eius facta sunt innũerabilia, uiderũt gẽtes, et gentiũ imperatores, uiderũt Iudæi atque gẽtiles, et cõfusi sunt sup omni fortitudine sua, qa uidelicet fortitudo illorũ, q̃ putabat magna, legibus et armis suffulta, non poterat euincere uirtutes quas faciebat in pplo uel grege suo pastor bonus in uirga sua, in potẽtia sua, p infirmos et cõtemptibles hoies, non solũ per grandeuas psonas, sed sæpe p pueros atq; puellas. Cõfundebãtur ergo sup omni fortitudine sua, quæ solũmodo poterat frangere uasa fictilia, thesaurũ nõ ualens tollere, qui in illis erat. ¶ Quid aũt dicã de gentiũ earundẽ sapientia. Nihilominus et sup ea confusæ sunt. Hoc est quod protinus ait. Ponent manus super os. Nã in cõparatione cœlestis sapientiæ, quæ per illos locuta est, et linguas eorũ fecit disertas, muta fuit et est omnis secularis eloquentia, ponitq; manũ super os suũ, conuictã & confusam se esse suomet testans silentio. Et hoc nimirũ factũ est secundũ illos dies antiquos, dies egressionis de Aegypto. Tunc em̃ dicẽti Mosi: Obsecro dñe, non sum eloquẽs ab heri, & nudiustertius impeditioris & tardioris linguæ sum, quis (inquit dñs) fecit os hominis, aut quis fabricatus est os surdũ & mutũ, nónne ego? Et rursum cũ diceret ille, en incircũcisus labijs ego sum, quomodo audiet me Pharao, ecce (inquit) constitui te deũ Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Quod deinde sequitur, aures eorũ surdæ erũt, tã de Iudæis intelligitur, q̃ de gentibus incredulis, maxime aũt de Iudæis, quorũ aures detestabilius surdæ dicũtur & sunt, quia prius illis est annũciatũ, & legẽ & prophetas acceperũt. Spoliauerũt em̃ aures suas auditu bono, & hoc sc̃dm eosdẽ dies antiquos, dies egressionis de Aegypto, qñ tulerũt inaures aureas de uxorũ filiorũq;, & filiarũ suarũ auribus. & attulerũt eas ad Aaron, fecerũtq; ex eis uitulũ conflatilẽ, & adorauerũt. Nã & propter cætera peccata, & maxime propter illud, nũc aures eorũ surdæ

Num. 32

j. Cor. 10.

Exo. 15.

Ponent manus super os.

Exod. 4.

Exod.32 Lingent pulꝛ uerem.

Gene.3.

Pſalm.71.

Duplex timor.

Iaco.2.

Rom.11.

Exod.12

Eſai.6.

Pſalm.24.

Pſalm.84.

Pſalm.66.

Dabis miſericordiã Abraham.

Gene.17.

ſunt, dicente dño. Ego aũt in die ultionis uiſitabo, & hoc peccatũ eorũ. Tũc aures ſuas ſpo-
liauerunt auro ad iniuriam dei, nunc aures eorũ ſpoliatæ ſunt obedientia filij dei. ¶ Deinde
lingent (ait) puluerẽ ſicut ſerpens, id eſt, terrena tantũ cupient, ſecundũ illã ſimilitudinẽ ſer-
pentis qua dictũ eſt illi: Terram comedes cũctis diebus uitæ tuæ. Per uerbũ qđ eſt lingent,
nimiã, nimiſq; pronam pulchre exprimit terrenorum cupiditatẽ, iuxta Pſalmiſtã quoq; di-
centẽ: Et inimici eius terrã lingent. Verũ nec ſaltem illud ſecurę facere potuerũt. Sequitur
eñ: Velut reptilia terræ pturbabũtur de ædibus ſuis, ſubauditur tam gentiles, q̃ Iudæi. Nã
& Iudęi de ciuitate et templo perturbati quod erat in Hieroſolymis, per omnes terras ſunt
diſperſi, & gentiles de fanis ſuis ac delubris, in quibus ſacrificabant dæmonijs. Nimirũ &
hoc iuxta illos dies antiquos factũ eſt, qñ ad ingreſſum filiorꝫ Iſrahel gentes Chananæo-
gentes immundæ uelut reptilia de terra illa, proturbatæ ſunt. Nouiſſimũ qđ dictũ eſt, do-
minũ deũ noſtrũ formidabũt & timebũt te, ſubauditur, ò Chriſte: Repente nãq; ad illũ cõ-
uerſionẽ fecit cum gratiarum actione, tam de incredulis, q̃ de credẽtibus Iudæis atq; gẽ-
bus recte poteſt intelligi, uidelicet ſecundũ magnã diſtantiã formidinis, ſiue timoris. Nam
& increduli accuſanre conſcientia formidant quidẽ, ſed inutiliter, quẽadmodũ dęmones ſi-
cut ſcriptũ eſt. Et dæmones credũt & cõtremiſcũt, creduli aũt & pñ timẽt utili timore, qui
eſt initiũ ſapientiæ. Sequitur. ⊥ Quis deus ſimilis tui, qui aufers iniquitatẽ ⁊ tranſis
peccatũ reliquiarũ hęreditatis tuę? ⊥ Hoc in laudẽ & admirationẽ dicitur, & dicendũ
eſt, inexhauſtæ gr̃æ quæ nũq̃ fatigat, ſuſcipiẽdo ad ſe cõuerſos q̃libet multũ peccauerint,
q̃libet in peccatis diu pſeuerarint. Futurũ eñ eſt, ut omnis Iſrahel in q̃ nũc cæcitas cõtigit
ſaluus ſit, cũ plenitudo gentiũ introierit. De hoc gratulabundus, quis, inqt, deus ſimilis tui?
Nõ eñ ſubiũxit, qui feciſti cœlũ & terrã, & mare & omnia quę in eis ſunt, uel qđ uiſti fi-
lios Iſrahel de terra Aegypti, qđ iam factũ eſt, ſed q̃ aufers (inqt) iniquitatẽ, & trãſis pecca-
tũ reliquias hereditatis tuæ, qđ futurũ eſt. Nec hoc taliter dixiſſe cõtentus, quaſi quęreret
ad qđ dixerit, Sequitur adhuc & dicit. ⊥ Nõ immittet ultra furorẽ ſuũ, quoniã volens
miſericordiã eſt. ¶ Reuertetur ⁊ miſerebitur noſtri. Deponet iniquitates noſtras,
⁊ proijciet in profundũ maris omnia peccata noſtra. ⊥ Hæc quoq; ut ſuperiora dicã-
tur, & fiũt iuxta dies antiq̃s, ſecundũ dies egreſſionis de Aegypto. Nã in illis diebus antiq;
in illa egreſſiõe de Aegypto, uidebo ſanguinẽ ait, & trãſibo uos, nec erit in uobis plaga diſ-
perdẽs, qñ pcuſſero terrã Aegypti. Secundũ illã ſimilitudinẽ iudicaturus dñs hũc mundũ
præmittit ſigna ſua, ut reliquiæ Iſrahel ſaluæ fiant, & trãſibit peccatũ eorũ, ne ſimul cũ mũ-
do damnẽtur. Volẽs eñ eſt miſericordiã, & iccirco p̃dicare nõ deſinit pœnitentiã. Quã-
ſuſceperint, nõ immittet (ait) ultra furorẽ ſuũ, ſubauditur ut hactenus fecit, excæcando cor
populi huius, & aggrauãdo aures eius, & claudẽdo oculos eius, ne forte uideat oculis ſuis,
& auribus ſuis audiat, et corde ſuo intelligat et cõuertat. Itẽ in illis diebus egreſſiõis de Ae-
gypto, pcuſſit oẽ primogenitũ in terra Aegypti, & oẽm exercitũ Pharaonis cũ curnib⁹ &
equitib⁹ eius in mari rubro dimerſit. Secũdũ illã ſimilitudinẽ deponet (inqt) iniquitates no-
ſtras, & proijciet in pfundũ maris. i. delebit in baptiſmo Chri, oĩa pcã noſtra. Iã finẽ loquẽ-
di faciẽs rurſus ad ipm familiariter cõuertit & dicit. ⊥ Dabis ueritatẽ Iacob miſericor-
diam Abrahã, quę iuraſti patribus noſtris a diebus antiquis. ⊥ Iſtæ ſunt uniuerſæ
uiæ dñi, miſcdia & ueritas, in qb⁹ iſte uenerabiliter ſermonẽ ſuũ cõſũmauit, loquẽs ad ipm
in quo miſcdia & ueritas obuiauerũt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. Iuſtitia ipa ẽ ueritas,
quã dabis (inqt) Iacob, vc3 reddẽdo unicuiq; ſecũdũ opera ſua, et pax ipſa ẽ miſcdia, quam
dabis (ait) Abrahã benedicẽdo, ſcilicet in ſemine eius oẽs gẽtes, ut accipiãt remiſſionẽ pec-
catorũ p te eundẽ Chriſtũ dei filiũ, qui es ipſa ueritas, cuius donũ miſericordia ẽ, quæ iura-
ſti (ait) patribus noſtris à diebus antiquis, ut uidelicet quenq̃ dubitare de adimplendis mi-
ricordia & ueritate nefariũ ſit. ¶ Porrò illud aĩaduertere pulchrũ eſt, qđ in plures miſcdi
in pauciores aũt dãda pronũciat ueritas, dũ nõ dicit, dabis miſcdiam Iacob, ueritatẽ Abra-
hã, ſed ueritatẽ Iacob, miſcdiam Abrahã. Iacob qppe unius tãtũ. i. Iſrahelitice gẽtis, Abra-
hã aũt pater multarũ gentiũ p̃dicatur dicẽte deo. Ego ſum, & pactũ meũ tecũ, et ſis pater
multarũ gentium, nec ultra uocabitur nomẽ tuũ Abram, ſed appellaberis Abrahã, qm pa-
trẽ multarũ gentiũ poſui te. Sed & illud non omittendũ, quia prius complacuit deo quam
ellet co-

esset circumcisus. Vnde Apl'us. Quomõ (inquit) reputata est Abrahæ fides ad iustitiã? In circũcisione an in ꝓputio? Nõ in circũcisione, sed in ꝓputio, Et signũ accepit circũcisionis, signaculũ iustitiæ fidei, q̃ est in ꝓputio, ut sit pr̃ oĩm credẽtiũ ꝑ ꝓputiũ, & sit pr̃ circũcisiõis. Itaq; dũ dicitur, dabis ueritatẽ Iacob, misericordiã Abrahã, in multos quidẽ ueritas, sed in multo plures misc̃dia redũdat, q̃d nimis nobis expedire ſpũs propheticus bñ ꝑpẽderat. Nã ut saluemur, nõ tã ueritatẽ iudicis q̃ misericordiã q̃rimus creatoris. Deniq; & si fuerint ex circũcisione sancti ꝓfecti, qbus ad coronã ueritas dei abundauit, nobis tñ gentibus miseri cordiæ est q̃d idẽ deus impẽdit. Vnde idẽ Apl'us: Dico eñ (ait) Christũ Iesum ministrum fuisse circũcisionis propter ueritatẽ dei, ad cõfirmãdas promissiones patrũ, gẽtes aũt super misericordia honorare deũ. ¶ Quibus aũt patribus iurauerit hęc dñs, ut iste meminit dicẽs: q̃ iurasti patribus nostris, à diebus antiquis, scire debemus, qa isti sunt ꝓcipue pr̃ Abraham & patriarcha Dauid. Iurauit eñ dñs Dauid ueritatẽ, de fructu uẽtris tui ponã sup sedẽ tuã, iurauit misericordiã Abrahã sup miseris gẽtibus, ita ut diceret: Per memetipsum iuraui, qa fecisti rẽ hãc, & nõ pepercisti filio tuo unigenito, benedicã tibi & bñdicentur in semine tuo oẽs gentes terræ. Et hæc quidẽ scilicet, ueritatẽ & misericordiã iã dedit, sed datũ hoc in iudicio futuro palã cũctis apparebit. Debemus eñ sermonẽ hũc propheticũ ita terminare, ut memores simus initij quo ita cœpit. Audiant montes iudiciũ dñi & fortia fundamẽta terræ, qa iudiciũ dñi cũ ꝓpl'o suo, & cum Israhel dꝛudicabitur. ¶ Plane q̃d de una gente Israhelitica diximus, quæ tunc diuisa erat in duas partes, id est, in Samariã & Hierusalẽ, idem de uniuerso genere humano sentimus & dicimus: Sicut eñ tũc dñs iudiciũ proponens se se inter utrãq; partẽ exhibuit, Samariã tanq̃ reũ impœnitentẽ perpetuæ captiuitati adiudicans, Hierl'm uero tanq̃ reũ pœnitentẽ de Babylonia captiuitate soluendã esse decernẽs, sic ab initio seculi fecit & facit, & facturus est in fine seculi. Nã ut de iudicio breuiter dicam, inter Cain & Abel, qui ambo, sicut et nos oẽs, i Adã peccauerãt, taliter se exhibuit, ut impœnitentẽ Cain oĩno abñceret, pœnitentẽ uero & dignos pœnitẽtiæ fructus offerentẽ Abel suſciperet. Porrò de fine seculi euangeliũ nõ tacuit, qa gentes oẽs in duas diuisiones tanq̃ in duos reos diuidens alterã partẽ posĩtã à sinistris ueluti reũ impœnitẽtẽ perpetuo tradet igni pronũcians q̃ pœnitẽtiæ fructũ nõ fecerit, alterã uero partẽ cõstitutã à dextris, ueluti reum q̃ dignos pœnitẽtiæ fructus fecit, ad regnũ uocabit. Et ut sciamus q̃ cõstans in tali discretione iudex iste sit, in ipso suæ mortis articulo, dũ inter duos latrones penderet, alterũ impœnitentẽ & blasphemantẽ reliquit, alteri pœnitenti & cõfitẽti paradysi ianuã aperuit, & continuo Iudaicũ populũ impœnitentẽ derelinquens, gentium pœnitentiam suſcepit.

Ro. 4.

Ibid. ij.

Psal. lij.

Gene. 22

Sup. 6 Extremũ do mini iudicij.

Gene. 4.

Matt. 25.

Lucæ. 23

¶ Finis libri tertij & ultimi in Micheam prophetam.

PROLOGVS RVPERTI ABBATIS IN SEX POSTERIORES PROPHETAS.

REfrigerat in me feruor studij laudabilis, quod est uacare in prophetis: quẽadmodum Iesus filius Syrach dicit: Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetis uacabit. Hoc feruenti studio facere inceperam, et ante hoc biennium. XII. prophetarum uolumen ingressus, & ex ipsis sex anteriores, sicut in ordine sunt, quantum potui perscrutatus, quantum se exquirentem admisit sapientia ipsorum, quæ Christus est, quia reuera sapientia dei Christus, sapientia ipsorũ est, & in ipsum tendit omnis eorũ prophetia, & omnis scriptura diuinitus inspirata. Cũ ad Naum peruenissem, qui in ordine septimus est, substiti, & uelut offensus toto refrigescente studio non ulterius procedere cupiui. Quæ causa properantẽ animũ offenderit, iam nunc dicam tibi ò Ekkenberte abba uenerabilis, qui cœnobio Corbiensi præsidens, eandem quam prædixi sapientiam antiquorũ studiose legendo exquiris. Tu quippe mihi scribere dignatus es, & scripto tuo cõmonere me, ut eodẽ studio, quo (ut tibi uisum ẽ) tractaueram sex prophetas anteriores, tractarem & posteriores: utiq; per hoc significans simplicem te habere oculũ, & partem nullam habentem tenebrarum, quales patiuntur nõ

Ecci. 39.

Sapiẽtia prõphetarũ Christus est.

Cur opus biennio intermissum.

nulli, qui nullã lucernã, quamuis clare lucentẽ, uidere possunt, inuidendo aliꝭ quod ipsi
secuti nõ sunt. ¶ Causa hæc est, cur opus illud intermisi, quia uidelicet difficultas quasi de p
sumptione redarguens, animũ defessum reddidit, & interim Cuno reuerendus pater corno
bij Sygebergensis, putans me opus illud usq; ad finẽ perduxisse, & iccirco ociari, occasio
ne de mutua collatione accepta: Scribe(ait) mihi librũ de uictoria uerbi dei. Hæc dicens &
sæpius repetens, nõ destitit, donec animum quò uolebat intendi, & ecce. XIII. libellos, deo
adiuuãte, cõsummaui: illud opusculũ de uictoria uerbi dei uix euaginauerã, uix ad portum
cõsummatiõis peruenerã, & ecce admonitionis tuæ memor, diligẽs animus, iã dictos. VI.
posteriores prophetas, quos omiserã, respexit, & amore illoꝝ incaluit, & sciens uel speran
ꝙ meditatio sapientiæ illorũ mercede nõ carebit. Ipsi nãq; fundamẽtũ posuerũt, & quicũq

1.Cor.3.

super hoc fundamẽtũ aurũ, argentũ, lapides pretiosos superædificauerit, mercedẽ propriã

Quid pennæ columbæ de argentatæ Psal.67.

accipiet, Aplus ait. ¶ Dicet aliquis: Ergóne sensus tui aurei sunt, & sermones tui, tua æti
matõe, argentei sunt? Nõ ego dico, sed tuũ facit iudiciũ, & multoꝝ, qui, ut tu, beneuoli sunt
quibus etiã uix credo, ꝙ sensus nostri, sermones nostri, sensibus atq; sermonibus illoꝝ simi
les sint, quibus in psalmo spũs sanctus dicit: Si dormiatis inter medios cleros pennæ colũbæ
deargẽtatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Et est sensus: Si fueritis studẽtes in libris
ueteris ac noui testamẽti, qui medij sunt, qui cõmuniter de utroq; testamẽto à fidelibus ele
guntur, & in authoritate habẽtur, & si (inquã) fueritis studentes in illis, si perseueraueritis in
illis usq; ad dormitionẽ mortis, tunc apparebit uobis, & per uos innotescet aliꝭ, quod pen
næ colũbæ deargentatæ sint, & posteriora dorsi eius in pallore auri, id est, ꝙ sanctæ scriptu
ræ sermo exterior, qui nescientibus uidetur uilis, ipsæ supe omnẽ eloquentiã secularẽ præ
clarus sit, uelut argentũ igne examinatũ, & mysticus qui sub uerbis latet sensus, sicut sub pẽ
nis dorsum, ipse præclarior sit uelut aurũ. ¶ Igitur quoniã & tu cõmones, & spes mercedis
in deo est, iste quoq; unus de filiꝭ captiuitatis super fundamentũ hoc, ut cœpit, superædi
ficet quod potest. Olim sic fuit dictũ, subsannãdo filiꝭ transmigrationis ædificantibus mu

Neem.4

ros Hierusalẽ: Aedificẽt, si ascẽderit vulpes, transiliet murũ eorũ lapideũ. Et illi ecõtra: Au
di deus noster, qa facti sumus despectui. Cõuerte opprobriũ super caput eoꝝ. Nũquid in
xta opprobriũ illoꝝ ascendit vulpes, & transiliuit murũ, & quod sperantes in dño ædifica

Aggeꝰ.2

uerũt? Imò cõuersum est opprobriũ in caput eorũ, & magna erit gloria ciuitatis uel domus
istius nouissimæ plus q̃ primæ, dicit dñs exercituũ. Et in loco isto dabo pacẽ, dicit dñs ex

Superædificare in scripturis.

ercituũ. Vnde nobis suo loco plenius erit dicendũ. ¶ Ferè similia cõtigerunt eis, qui cũq; fi
deli studio superędificauerũt, quod potuerũt, super fundamentũ apostoloꝝ & prophetaꝝ
quia dũ ad uiuerent, dũ ædificarẽt, opprobria de nõnullis sustinuerunt, sed de his qui eoꝝ
brabant decedentibus, ipsorũ permanet ædificiũ. Quæ hactenus dicta sunt, iã calamus scri
ptoris usq; ad ultimã ferè dictiunculã pscripserat, & cũ ecce duo fratres Helmuuardes, Bo
sensis cœnobij, supervenientes, breuẽ porrexerunt epistolã, q̃ uel sola mihi suffragari possit,
ne quis scripta mea legẽs, magis in me accuset psumptionẽ nimis ultroneã, q̃ circa uerbum
dei, per qđ facti & refecti sumus, studiosam cõsideret beneuolentiã. Ait ecꝭ inter cætera scri
ptor epistolę, prior ipsoꝝ scriba doctus, & sacrarũ scripturarũ fidelis alumnus, noĩe Regin
hardus, de quo nõ dubito, ꝙ priorũ. VI. prophetarũ exẽplar à te, cui transmiserã, fuerit cõ

Verba Reginhardi.

secutus. ¶ Sed debes (inquit) adhuc amori, debes honori & obsequio dilecti, per ipsum ali
& propter ipm nostro desiderio, ut uerba oris eius sicut cœpisti, usq; ad finẽ aperias, ne si, p
pter difficultatẽ eorũ te pidius forte secuti, nõ fortiter cucurrerim? in odore unguentorum

Cant.j.

eius, tibi imputetur, qui introductus in cellaria regis, occultasti diuitias sponsi, quas ibi con
spexisti. Explanationẽ dico. XII. prophetarũ, cuius partẽ iamdudũ tanta perscripsi audien
te, ut uiderer tunc primũ tali me studio mancipasse. Quanto magis aũt in parte delector, si
to uehemẽtius in expectationẽ totius exæstuo. Hæc ille quẽ prædixi. ¶ Taceo de illo mo

Cuno exactor operis.

nitore, & penè pceptore meo Sygebergensi, qui me cunctantẽ, de solita admonitione pun
proficit, grauius quasi ludibundus impulit: Imperio (ait) spũs sancti pcipio tibi, Ira quo
niã & ipse dilectus dicit: Quæ habitas in hortis, amici auscultant te, fac me audire uocem

Cant.8.

tibi & cæteris monitoribus tanq̃ amicis dilecti auscultantibus obtemperans, ingredar &
hanc partem profundi totius nauigationis, cursum sancto committens spiritui.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN NAVM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

ONus Niniue liber visionis Naum Helcheseī. Iram & indignationē, tribulationē & angustiā, quā & Apostolus declamat in omnē animā hominis operantis malū, denunciat onus à superna maiestate superpositū Niniuę. ¶ Quā ob causam: quibus culpis præcedētibus cōmeruit Niniue, ut iram declamaret sup illā spūs propheticus absq; ulla cōmiseratione? Nā si totū onus rite perpendas, si totū textū prophetiæ diligenter cōsideres, nō cōmisereſcens aut de pœnitētia cōsulens, imò insultabūdus, & quasi de certissima uindicta plaudēs, ferè cuncta loquitur, exceptis paucis q̄ interserit in cōsolationē populi dei, secūdū nomē suū qđ est Naū. Interpretat eī cōsolator, Exēpli gr̄a: Vox flagelli & uox impetus rotæ & equi frementis, & quadrigæ feruētis & equitis ascēdētis, & micātis gladij & fulgurātis hastæ, & multitudinis interfectæ & grauis ruinæ, & finis nō est cadauer̄. Itē: Custodes tui quasi locustæ, & paruuli tui q̄si locustæ locustar̄, q̄ cōsidunt in sæpibus in die frigoris. Sol ortus est, & auolauerūt, & nō est cognitus locus ear̄ ubi fuerint. Pauca hæc pro exēplo posita sunt, qa talis ē totus ferè prophetiæ textus, ut miseros irridere uideat ipse, q natura misericors est, loquens in prophetis spūs sanctus. Quā ergo ob causam uel pro qbus eor̄ meritis sic in eos iuehitur? Agnoscēda est causa, ut agnoscat & dei iustitia, ac proinde magis ipsa pulchritudo prophetiæ p̄sentis illucescat. Q̄ eī obscura uidet & clausa, hoc maxie facit causa nōdū itellecta. Dicamus ergo, Niniue ciuitas magna, metropolis erat Assyrior̄. Porrò, Assyrij tūc p̄ cæteris gētibus regnabāt, easq; dominatiōe p̄mebāt, qđ primus facere cœpit Ninus rex Assyriorū, à q̄ & ciuitas Niniue cōdita uel denominata ē. Propterea p Esaiā sic loquitur dn̄s: Vę Assur, Virga furoris mei & baculus ipse in manu eius indignatio mea. Nā sicut uirga furoris, uelut baculus indignationis dn̄i, gentes cæcidit, et regna cōfregit, et iugo suo pressit annis fermè mille trecentis. Super cætera mala illud summū fuit sacrilegiū superbiæ, et cordis eius magnifici, quod captiuatis decē tribubus sup Iudā q̄q; & Hierl̄m inundauit, ubi erat uerbū promissionis, unde oportebat salutē uenire, id est, Christū nasci iuxta ueritatē dei, de semine Dauid, inde est ille prophetæ dolor, illa dolentis exclamatio: Et erit extensio alarū eius, implens latitudinē terræ tuæ ò Emanuel. Et est sensus, ad hoc tendet superbia eius, & ista erit intētio diaboli, cui militat supbia eius, ut nō fiat qđ iurauit deus tuū nobis aduentū promittens, audite inquiens domus Dauid: Ecce uirgo cōcipiet, & uocabitur nomē eius Emanuel. Nū parua ista causa est? Reuocetur ad memoriā signū illud magnū & mirabile de Apocalypsi, qđ apparuit in cœlo. Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellar̄ duodecim, & in utero (inquit) habēs, & clamabat parturiens, & cruciatur ut pariat, & draco magnus rufus habens capita septē, & cornua decē, stetit ante mulierē, q̄ erat paritura, ut cū peperisset, filiū eius deuoraret. Mysteriū hoc recte p̄spectū palā facit, q̄ reuera grande onus sup se leuauerit, magnū sup se iudiciū sumpserit Niniue, id est, regnū Assyriorū, & cætera regna singula suis tēporibus locū & gentē impugnātia, q̄ uidelicet gens per illā mulierē in utero habentē figuratur, quia de ipsa Christus erat nasciturus, sicut econtra regna ipsa per septē draconis capita recte intelligūtur. Nā ex quo mulier in utero habere cœpit, id est, ex quo ad Abrahā factū est uerbū promissionis de semine eius qđ est Chr̄us, ut in ipso oēs gentes benedicētur, extūc septem regna numerātur, per q̄ instanter agere conatus est diabolus, ut eadē promissio nō impleretur, ut salus non ueniret, ut Chr̄us nō nasceretur, Scilicet regnū Aegyptiorū, qđ pueros Hebræorū masculos necari iussit, & regnū decē tribuū carnaliū q̄q; Iudęor̄, qđ Achab et Iezabel īcipiētib⁹ p̄phetas dn̄i occidit, regnū Assyrior̄ atq; Babyloniorū, q̄ p uno capite cōputant, qa ueniētes ab eodē clymate, isti decē trib⁹, isti Iudā captiuauerūt, et deide regnū Persar̄ et Mœdor̄, sub q̄ uoluit Amā delere uniuersum gen⁹ Iudęorū, deinde regnū Macedonū siue Greęor̄, sub q̄ Machabæi laborauerūt, deinde regnū Romanor̄, sub quo ipse Chr̄us & martyres eius passi sunt. Caput se-

Ro. 2.

Quæstio super asperitate huius prophetiæ.

Responsio.

Esa. 10.

4. Reg. 18

Esai. 8.

Ibidē. 7.

Apoca. 12.

Septē regna contra semen Abrahæ. Gen. 22.

Exod. 1. 3. Reg. 18. 4. Reg. 17.

Hester. 3.

put septimũ erit Antichristi regnum. Quomõ iniqui oẽs mẽbra diaboli dicũtur, & sunt ipse eadẽ regna draconis iã dicti capita fuerũt, quoꝝ singula suis tẽporibus cõtra mulierẽ in utero habentẽ. i. cõtra ecclesiã in uerbo ꝓmissionis sperantẽ, diabolico spũ exagitata steterũt plurimũq; sanguinẽ fuderũt. Hinc illud nr̃m opusculũ ẽ, cuius supra in prologo mentionem feci, qđ intitulat de uictoria uerbi dei. ¶Nũc igitur uelut ostio sermõis apto, ꝛ altissimã prophetiæ huius seriem ingrediendũ est. L Onus Ninive, liber visionis Naum Helcesæi.

Niniue pro mũdo ponit.

set. ⌋Naum sicut iã dictũ est, cõsolator interpretat. Porrò Niniue hoc loco totus mundus est, mũdus dãnatus. i. reprobo; omniũ totũ corpus, et mũdus q electos dei psequit, nõ solũ propter interpretationẽ nois, qa Niniue speciosa interp̃tatur, & mũdus Græce κόσμος id est speciosus siue ornatus dicitur, uerũ & qa tũc Niniue mũdi erat caput, & regnũ Assyriorũ sup cætera regna principatũ obtinẽs, cõtra dn̄m, sicut apud Esaiã legimus gloriabat.

Esai. 10.

Naũ, typus spũssancti.

¶Nónne iste igitur cuius nomẽ qđ est Naum ita de Hebraico, sicut paracletus de Græco, uertitur in cõsolatorẽ, et nunc inq̃, iste cõsolator sub noie Niniue arguẽs mũdũ, illius & nostrũ mẽ gerit & officiũ agit, de q̃ saluator in Euangelio. Cũ (inqt) uenerit paracletus, ille arguet mũdũ de pcto & de iustitia & de iudicio. Et qđ de peccato iã tũc arguebat mundũ, nisi de eo q̃ nõ solũ nõ sperauerũt in te Assyrii, q̃; (ut iã dictũ ẽ) metropolis erat Niniue, uerũtiam impugnauerũt te, fuitq; extẽsio alarũ eorũ implẽs latitudinẽ terræ tuæ ò Emanuel? Cuius de iustitia mũdũ arguebat nisi de illa quã exoptabat Dauid. Iustitia dei dicẽs: miserere mei ut iustificeris in sermonibus tuis? De illa nimirũ iustitia iã tũc arguebat spũs sanctus, tũm isto q̃ in cæteris ꝓphetis singula capita draconis hiantia, crudeliter ad pniciem suprad mulieris in utero habẽtis, ne illi nasceret fili⁹ masculus, q pueniret ad deũ et ad thronũ eius

Psalm. 50.

Iohan. 16.

Psal. 142.

quẽadmodũ dicit ipe, Quia ad patrẽ uado et iã nõ uidebitis me: In hoc deniq; iustitia dei, in hoc iustificatus ẽ de⁹ in sermõibus suis, qa sicut ꝓmisit, sic iurauit Dauid, ita de fructu uentris eius sup̃ sedẽ suã posuit, et de hac iustitia redarguebat in prophetis, redarguit in Euãgelio mũdus, qa laborabat ne ita deus in sermõibus suis iustificaretur, qa laborauit amplius obruscãte Euãgelio, ne ita deus in sermonibus suis esse iustificatus p̃dicaret. Porrò de iudicio quõ iã tũc mũdus arguebat? Nõdũ em̃ princeps huius mũdi erat iudicat⁹, nondũ erat illud

Iohan. 16

iudiciũ mũdi, de q̃ saluator dicebat: Nũc princeps huius mũdi eiꝯ foras. Quõ ergo de iudicio mũdũ arguebat, nisi qa mũdo uidẽte et admirãte singula draconis capita, ita cõfutabat, ut in quãdã similitudinẽ iudicãdi pricipis mũdi Pharaonẽ obrueret mare, canes comederẽt Iezabel, Nabuchodonosor q̃si bos fieret, Amã i patibulo qđ alteri parauerat ipse penderet. Anthiochus Epiphanes sine manu intritus interiret: Ita nimiꝝ de iudicio mundi iã tũc arguebat, qa uidẽs ꝓdigiosas impioꝝ uindictas, tñ ab impietate nõ recedẽs secũdum exemplũ eoꝝ, locũ et gentẽ infestare nõ desinebat unde salus uẽtura erat. ¶Tandẽ et illud nõ prætereundum, qa sicut alĩ sunt in qbus spũs ueritatis arguit mũdũ, et alĩ qbus ipse paracletus, ita titulus iste in aliud atq; aliud diuiditur onus Niniue, liber uisiõis Naum, ꝙ ꝓfecto alĩ sunt qbus prophetia hæc onus ẽ damnatiõis, & alĩ qbus liber est cõsolatorię uisionis, nõ ab re qđ in negotio, uel officio tã grãdi Helchesæũ se dicit, auiculo Helchesæ adhuc modũ paruo, suã nimiꝝ paruitatẽ humiliter agnoscẽs, ut in magna gr̃a pseueraret mẽtis humilitas, qa dn̄s deus noster q in altis habitat, ipe humilia respicit in cœlo et interra. Onerosus siue pssura iã ex initio libri sentiri pt, cũ dicit: L Deus æmulator ꝛ ulciscẽs dn̄s ulciscẽs dn̄s furorẽ. Ulciscens dn̄s in aduersarios suos, ꝛ trascẽs ipse inimicis suis. ⌋Quis deus æmulator sit, q̃dq; eius æmulatio sanctis imitãda sit, nouerat ille q dicit. Æmulor eos dei æmulatõe, despõdi em̃ uos uni uiro uirginẽ castã exhibere Chro. Cũ multa sint in scripturis exẽpla siue documẽta æmulatiõis dei, magis hoc testimonio libuit uti, qa magis ad nostrã intẽtionẽ accedit, dũ intẽdimus, q̃ad possibile ẽ, demõstrare in quo uel circa quẽ cõtra quẽ æmulatio dei sit uel fuerit. Intelligimus qppe circa ecclesiã æmulationẽ dei ipsius esse uel esse, & maxĩe ex q̃ eccl'ia uerbo promissiõis ex ipo inpregnata ẽ credẽte Abrahæ sibi ꝓmittẽti, & hãc fidẽ gẽti suæ relinquẽte, qđ in semine eius qđ est Chrũs uniuersæ gentes benedicerẽtur. In q̃ circa dilectã eiusmodi extũq; fuit æmulatio dei? In eo uidelicet quod uirginẽ castã exhibere sibi, ut nõ fornicaret cũ dñis alienis, paritura filiũ sibi, partumq; dono authorẽ salutis, cõtra quẽ erat hæc talis æmulatio dei, Nimiꝝ cõtra hũc suprad

Duplex titulus huius prophetiæ.

1. Corin. 11. Æmulatio dei.

conē q hñs capita septē, stetit añ illā mulierē, uerbū ꝓmissiōis in utero habētē, ut eā aut cor
rūperet aut interficeret. i. hñs regna septē, q̄ supra iā memorata sunt, stetit & egit cōtra Iudaī
cā gētē, aduersus Dauī dicā stirpē, ut eā aut in aīa p cultū idololatriæ adulteraret, aut in cor
pore funditus occideret atq; deleret. ¶ Igit æmulator. i. uehemēs amator deus, & ulciscens Vlciscēs dñs.
dñs, qa vcz in ipsa æmulatiōe pctā gētis ipsius sæpius ē ultus. Exēpli gra: Quādo gentē illā
æmulatus ē, in Aegyptiaca seruitute dñs alienis seruiētē, & descēdit liberare eā in manu po
tēti, & brachio excelso, protinus eoꝝ murmuratiōes sic ultus est, ut oēs q nūerati fuerāt à ui Num. j 4
ginti annis & supra prostraret in deserto. Deinceps ergo p succedētia tpa, q̄ties peccauerūt
tradidit eos in manus gētiū, & dominati sunt eoꝝ q oderūt eos. Sed & in qbusdā eoꝝ cor Psal. jos
porali uel tēporali ultiōe nō cōtentus, in aīa q̄q est ultus. Vnde & repetit ulciscens dñs, ad
ditq;, & habēs furorē. De talibus alius propheta diuinæ cōcedēs iustitiæ dicit: Induc super Hiere. j7
eos diē afflictiōis, & duplici cōtritiōe cōtere eos dñe deus meus. Et in Deute. dñs dicit: Ig Deut. 32.
nis succēsus ē in furore meo, & ardebit usq; ad inferni nouissima. Quæ hactenus dicta fuit,
de illo pplo cōstat, q se amicū dei & pplm cōfitebat. Sequit de illis q manifeste inimici sunt
uel hostes eius, q̄s ipse nō æmulat sciens q̄ cōtra ipm sint, ita ut ne ore quidē ipm cōfiteātur,
imò & nomē ipsius in cōfessoribus eius psequātur. Vlciscēs dñs in hostes suos, & irascēs ip
se inimicis suis. Hoc nēpe iste uersiculus à ꝓcedēte differt, qđ in illo & æmulator & ulciscēs
dñs dr, & in eos q ex illo pplo eius reprobi fuerūt uel sunt, & uiscens eē & furorē habere
asserit, quē Psalmista paueſcēs: dñe (ingt) ne i furore tuo arguas me, in isto aūt, de æmulatōe Psal. 6.
siue æmulatoris noīe oīno taceat, tantūq; uiscēs & irascēs dr dñs, & in q̄s ulciscit, qbus iras
citur, hostes & inimici manifeste pronūciant, q̄lis erat Pharao, q̄lis fuit Iezabel, q̄lis extitit Hostes dei
Nabuchodonosor, qñ dixit: & qs est deus q eripiat uos de manu mea, q̄les sunt uel fuerunt Dani. 3.
oēs q tetenderūt aduersus deū manū suā, & cōtra oīpotentiā roborati sunt q cucurrerūt ad
uersus eū erecto collo & pingui ceruice armati sunt. Nō eos æmulatus, imò cōtra eos ꝑmu
latus ē æmulator deus semē Abrahæ qđ erat apprehēsurus, æmulatus in q̄ & vltus ē uscis
cens dñs. Aemulatus defendēdo & liberādo, ultus uirga iniqtates eoꝝ, & in ꝓberibus pctā
eoꝝ uisitādo. ¶ Nec añ desiit pro gente illa æmulari & pctā misericorditer ulciscī, donec ex Zelus dei a Iu
ipsa carnē assumpsit. Quo facto, desiit ꝑmulari, qa gēs eadē in cōtrariū surrexit, futuꝝ hic q̄ dæis recessit.
ti ꝑteritū in Ezechiel edixit: Zelus meꝰ recessit à te, & ultra nō irascar tibi. ¶ Veruntamē in Ezech. j6
deū nulla passio cadit, nec more hoīs irascit aut furorē habet, nec ullo mō passibilis ē, sed qc
qđ his uocibus significat, agit ipassibiliꝰ. Vnde cū dixisset, dñs hñs furorē, & irascēs ipse ini
micis suis, statim subiūxit. ⊥ Dñs patiēs ⁊ magnus fortitudine, ⁊ mundās non faciet
innocētē. ⊥ Cū dicit dñs patiēs, talē asserit dñm, q furoris uel iræ suę ipatiētię nullā unq̄ ha
bet passionē. Similr cū dicit, magnꝰ fortitudine talē illū ꝓdicat, q nulla frāgat doloris ifirmi
tate. Sed dicet aliqs: Qūo ergo misericors ē, aut qūo, q in ipso uel ex ipso ē spūs pietatis, se
cūdus in ordie septē spirituū, à spū timoris dñi? Ad hęc inq̄, Nos illā pietatē nō dicimꝰ esse Nulla in deo
passionē, imò uirtutē, ut uerā charitatē. Passim legimꝰ q̄tuor passiōes animi hūani, gaudiū et passio animi.
dolorē, timorē & spem. Sed ꝓfecto q̄tuor sunt eorūdē noīm nō passiōes, sed magnæ uirtu
tes i diuinis scripturis, q̄s breuibus discernimus uel determinamꝰ differētiis. Etem gaudiū se
cūl passio ē, gaudiū in spū sancto uel gaudere in dño uirtus ē. Dolor uel tristitia seculi pas
sio est, q̄ secūdū deū tristitia ē, & salutē operat, uirtus ē. Timor seculi, timor q pœnā habet,
iuxta quē timidus qs dicitur, passio ē. Timor dñi sanctus pmanēs in seculū seculi, iuxta quē
timoratus reuerēs aut religiosus qs dicitur, uirtus est. Similr spes seculi, dū sperat qs in secu
lo siue in principibus seculi, passio est: Spes q̄ in deo est, æque ut fides & charitas, uirtus est.
Hæc iccirco dicta sunt, ut dū in deo negamꝰ quatuor passiōes, nō negemus in eo q̄tuor eo
rūdē nominū uirtutes, quas nisi ex deo, nisi ex spū dei, nullus habere ꝑt. ¶ Igitur dñs patiēs
inquit, i. cū tranquillitate iudicās, & magnus fortitudine, et mūdās nō faciet innocētē, et ma
gnus fortitudine et patiens, idē est ordo sensuū, q et in illo psalmi uersiculo, Deus iudex iu Psal. 7
stus, fortis, et patiēs. Nā mūdādo nō facere innocentē, hoc est iustū esse iudicē, et magnꝰ for Dominus iu
titudine et patiēs, idē est qđ fortis et patiēs. Hęc tria illi cōueniūt sedēti sup thronū, q iudicat stus iudex.
ætatē, ut fit iustꝰ et fortis et patiēs. Iustus i eo ut mūdās nō faciat innocētē, i. ut quæcūq; ma
la uel nociua sunt, auferēs, nullā accipiat psonā, sed solā respiciat causā, et eū, quē culpa facit

nocen

Psalm.54. nocentē, & si ille sit q simul secū dulces capiebat cibos, homo unanimis dux suus, & noto
suus, nō p propriū fauorē dimittat impunitū uelut innocētē. Hæc cōsideratio ualet in mul
Lucæ.19. tis eiusmodi, q̄le illud fuit qđ dns uidēs ciuitatē Hierl'm fleuit sup illā, & tn nō liberauit eam
ut nō circūdarēt eā inimici eius uallo, ut nō coangustarēt eā undiq; & filios eius q in ipa erā
& ad terrā prosternerēt, ita ut nō relinquerēt lapidē sup lapidē. Impossibile nāq; est eū iniu
Ioh.8 ste qđ agere, iniuste misereri uel parcere, nisi p̄eunte pœnitētiæ hūilitate. Nō (inqt) possum
ego à meipso facere quicq̄, uidelicet ut faciūt iniusti iudices, q dicūt bonū malū, & malum
bonū, propriā uolūtatē sequētes nō merita rerū, sed sicut audio iudico, & proinde iudicium
meū uerū est. Porrò in eo fortis ē, q̄ nocēs qs est, ut causa eius se habet, pœnæ adiudicatus
effugere, uel manui eius resistere non p̄t, sicut postmodū hic idē propheta dicit: Ante faciē
indignatiōis eius qs stabit, & qs resistet in ira furoris eius? subaudit nullus, neq; hō, neq; an
2.Thes.2 gelus, neq; diabolus, neq; Antichristus, quē dns Iesus Chs (ait aplus) interficiet spū oris su
.i. tā facile, ut tu sufflādo ore tuo, puluerē exiguū dispergis. Patiēs in eo ē, q̄ peccātē adpe
nitentiā expectat, & anteq̄ iudiciū proferat, ad misericordiā prouocat, interdū etiā illūq̄
impœnitentē eē nō ignorat, ut oīs pœnitēs id qđ saluat, debere se sciat expectātis patiēt
& nullus impœnitēs in dānatione sua derogare ualeat, q̄si festinātis impatientiæ. Sequitur,
Viæ domini. ¶ Dns in tēpestate & turbine uię eius, & nebulę puluis pedū eius. ¶ Viæ dñi sunt iu
pra dictæ, æmulatiōes & ultiōes eius, Vltiones q̄si habētes furorē ad tollēdos siue puniē
dos hostes eius, inimicos eius. Porrò tēpestas & turbo maris siue aeris solē subtegūt, pēnā
q̄ mortē mināt, & nebulæ terrā tegētes, prospectū oculoꝝ impediūt, ut in die fere sicut no
cte terra mariq; progredientibus anceps p̄sæpe fiat periculū. Iuxta hoꝝ similitudinē supra di
ctæ uiæ dñi, oculis uel sensibus hoim dubiæ fuerūt uel sunt, eo q̄ illæ ultiones dñi iustos ue
iniustos inuoluūt, sicut figurata locutiōe p metaphorā protinus subiūctū est. ¶ Increpās
mare, & exiccans illud, & omnia flumina ad desertum deducens. Infirmatus est Ba
san, & Carmelus, & flos Libani elanguit. Montes commoti sunt ab eo, & colles de
solati sunt, & contremuit terra a facie eius orbis & habitantes in eo. ¶ Per tam
diuersas res, mare & flumina, Basan & Carmelum, atq; Libanum, montes & colles, & tre
ram siue orbem diuersas habitātium in orbe terrarum causas intelligimus, qa propter diuer
sas eoꝝ causas penè similibus ultionibus ultus est in eos & ulciscit æmulator deus & ulciscē
dns. Exēpli gra: Libanus, q̄ noīe nōnunq̄ tēplū unicū dñi, qđ erat in Hierosolymis, intelli
Libanus. gitur, ut illic: Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. Libanus inquā, i. po
Zach.11. cus & gens, ubi notus erat deus, ubi magnū erat nomē eius, nunqd tūc tēporis minus actus
sa ptulit, minus cōmotus uel desolatus est cæteris gētibus, qbus nō erat notus, à qbus nō ad
orabat uiuus & uerus deus? Imò & sæuerius ultus est in illū locū ulciscēs & æmulator de
us: qa pluribus malis obtritus, nō solū Israhel in Assyrios, i. decē tribus, sed & Iuda in Ba
bylonē, ciuitate & tēplo ignibus dato captiuus est translatus. Ibi sine dubio uiæ dñi in tēpe
state & turbine, & nebulæ puluis pedū eius, ibi sicut cæteræ gētes onera sua, ita & locus il
le sctūs, imò & sæuerius coercitus, suū portabat onus, & cum pctōribus pariter iusti captiui
ducebant, q̄ꝝ fuere notissimi Daniel & socij eius. Multi pctōres & sine deo hoies pacē hā
Nebulæ in bebāt, & illi flagellabant. ¶ Sicut in nebula, sicut in tēpestate & turbine sol subtegit, & dies
uiis domini. obscurat, ita pulchritudo iustitię dei nō uidebat. prouidētia dei ab īfirmis nulla ē putabat,
Psal.72. q̄liū in p̄sona Psalmista loquit: Mei aūt penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei,
qa zelaui sup iniquos pacē peccatoꝝ uidēs. Ac deiceps. Ergo sine causa iustificaui cor me
um, & laui iter innocētes manꝰ meas, & fui flagellatꝰ tota die &c̄. Ad summū, mare pariter
increpāte dño exiccat, i. iuxta sniam dñi propter pctm Adæ uniuersum genus humanum
sub eadē mortis cōditione tenet, iusti & iniusti oēs moriunt. Multæ & in hac uia dñi sun
nebulæ, & multi penè scandalizant, quodāmodo irruēte in oculos eoꝝ puluere pedū eius.
Eccl.2 Moritur doctus, ait Ecclīastes, simil'r ut idoctus, & idcirco tæduit me uitæ meę. ¶ Notāda
Septem ulti- interea septē uerbis, quo nūero plerūq; significat uniuersitas, cūctas p̄senti loco æmulatio
ones dei. dei, siue ulciscētis dñi ultiōes esse declamatas. Mare increpāte illo exiccat, flumina ad desert
tū pducūtur, Basan et Carmelus infirmant, et flos Libani elāguit, mōtes ab eo sunt cōmoti
et colles sunt desolati, terra uel orbis cōtremuit. Et reuera si rite ppēdas, sicut fuerunt sępe

capita draconis iã supra memorati, id est, septẽ principalia regna mũdi in ligno positi, q̃ steterunt contra mulierẽ in utero habentẽ, ex quo factũ est ad Abrahã uerbũ promissiõis, ita fuerunt septẽ ultiones, singulæ in singula capita eiusdẽ draconis. Prima fuit ultio, ubi increpante dño, exiccatũ est mediũ maris, filijs quidẽ Israhel peruiũ fuit, Pharaonẽ aũt, & currꝰ exercituũ eius operuit. Secũda, ubi decẽ tribus propter cultũ uitulorꝝ, & neces prophetarũ, tanq̃ flumina defluentia ad captiuitatis desertũ irreuocabiliꝫ pducta sunt, & Assyriorũ, qui eos captiuauerant, & Judã captiuare uolebãt, centũ octogintaquinq̃ milia nocte una cæsa sunt. Tertia, ubi succẽsa ciuitate & tẽplo dñi, Nabuchodonosor quasi in bouẽ demutatus est, & Babylon subuersa est à Mœdis & Persis. Quarta, ubi ille hostis superbissimus Amã, & cæteri hostes Iudæorũ in regno Assueri, ita infirmati sunt, ut ipse Aman in patibulo appẽderet, & septuagintaquinq̃ milia occisorꝝ implerẽtur. Quinta, ubi Machabæis multa iã passis supbus Antiochus Epiphanes, & cæteri montes. i. Syriæ reges, magna (ut legimꝰ) pauxiliũ dñi cõmonitione in malũ suũ cõmoti sunt. Sexta, ubi post passionẽ dñi colles malignι, id est, homicidæ Iudæi omnino sunt desolati, ita ut caderẽt in ore gladij, & in omnes gẽtes ducerentur captiui. Septima, quæ futura est, quãdo interfecto Antichristo, & uenientes ad iudiciũ dño, reuera cõtremiscet orbis, & cõtremiscent habitãtes in eo, ita ut trepidi resurgant mortui. ¶ Cũ igitur fortitudine tã magnus sit dñs, & quid restat, nisi ut sub potenti manu eiꝰ humiliemur? Hoc intẽdẽs, cõtinuo percũctat. ⌊ Ante faciẽ indignatiõis eius quis stabit, & quis resistet in ira furoris eius? Indignatio eius effusa est vt ignis, & petræ dissolutæ sunt ab eo. ⌋ Ante faciẽ indignatiõis dñi stare, est de iustitia sua quẽpiã cõfidere posse, & propter operũ abundantiã seu uirtutũ cõscientiã, misericordia nõ indigere. Sed quis in hoc sufficiens est? Ne (inquit Psalmista) in iudiciũ intres cũ seruo tuo, qa non iustificabitur in cõspectu tuo omnis uiuẽs. Et in Iob ueraciter dictũ est: Ecce q̃ seruiũt ei, nõ sunt stabiles, et in angelis suis reperit prauitatẽ. Quãto magis hi q̃ habitãt domos luteas, qui terrenũ habẽt fundamentũ, cõsummẽtur uelut à tinea? Moses quoq̃ inuocans nomẽ dñi: Dominator (inqt) domine deus, misericors & clemẽs, patiẽs & multæ miserationis, ac uerax q̃ custodis misericordiã in milia, q̃ aufers iniquitatẽ & scelera atq̃ peccata, nullusq̃ apud te pse innocẽs est. Ex abundãti est, nũc astruere, quod nulli merita propria sufficientia sint, & quod nõ saluemur, nisi gratia dei, quia iãdudũ hoc ex sanctis declaratũ est scripturis, & uera sentẽtia est Apostoli, qa oẽs peccauerunt, & egent gloria dei. Et recte in causa huiusmodi nominatur indignatio dei dicẽdo: Ante faciẽ indignationis eius quis stabit? qa uidelicet ille indignationẽ meretur, qui de suis confidit operibus, & iuste accidit ei ut cadat, dũ se stare existimat. Porrò resistere deo, est ipsam iniquitatẽ suã defendere, & in pctõ suo superbire, quales illi sunt, q̃ dixerũt, ait Psalmista, linguã nostrã magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, qs noster dominus est? Talis erat Pharao, cũ diceret: nescio dominũ, & Israhel nõ dimittã. Cui dñs inter cætera p Mosen: Vsq̃quo (ait) nõ uis subijci mihi? Dimitte populum meũ mihi. Sin aũt resistis, & nõ uis dimittere eũ &c. Contrarij sunt hi duo supbiæ modi, cũ alius de iustitia sua psumit, seq̃ in iudicio stare cũ deo, & iustificari cõfidit, alius aũt ipam in iustitiã suã defendit, & ad satisfaciẽdũ deo nõ uult subijci. Et ille qdẽ iustitiæ psumptor, hominibus qdẽ stare interdũ uidet, sed deo cecidit: iste aũt iniustitiæ defensor, & si resistere ad horã dimittit, nõ diu pacẽ habere pt, sed mox ubi ira furoris dñi se exerit, in sua desolatione sentit, q̃ inualidus ad resistẽdũ est. Nã indignatio eius effusa est (inqt) ut ignis, subauditur in eũ, q̃ psumit, qđ ante faciẽ eius tanq̃ iustus stare possit, & petræ. i. resistẽtes dura ceruice, & rebelles deo, mẽtes dissolutæ sunt ab eo, uidelicet ut ille Pharao, cuius cor ut petra indurãtũ, ut cæra fluxit ab igne furoris dñi. Restat igitur ut is q̃ nõ tã fortẽ, q̃ bonũ dominũ expetiri desiderat, in neutrã partẽ sese erigat. i. sicut defendẽdo iniquitatẽ suã nõ rebellat, ita de iustitia sua nõ psumat, sed spem suã in deo ponat, et si in tribulatõe est, peccata sua cõfitens, de dei misericordia nunq̃ desperet. Nã sequitur. ⌊ Bonus dñs & confortans in die tribulationis, & sciẽs sperãtes in se: Et in diluuio ptereũte cõsummationẽ faciet loci eius, & inimicos eius psequent tenebræ. ⌋ Hactenus scdm propositionẽ quã proposuerat primo dicẽs: Onus Niniue, multa et grauia locutus ẽ de magna æmulatoris dei fortitudie, nũc scdm nomẽ suũ, qđ est Naũ, cõsolatur eos, q̃ in hoc mũdo sub pressura sunt, et tribulationẽ patiũn

Exod 14. 4. Reg. 17.

4. Reg 19.

Dan. 4.

Hester. 9

1. Mach 6.

Nemini cor deo sua suffi cit iustitia, Psal. 142 Iob. 4.

Exo. 34

Ro. 5.

Psal. 11. Exo. 5 Ibid. 10.

Duo supbiæ modi contra deum.

4. Reg. 19. Dan. 3

patiuntur ab hominibus, q̃ sine deo sunt, quales erãt nõnulli in illis diebus, rege Ezechiã & Hierlm obsideret rex Assyriorũ, quales erãt Daniel & socij eius in Babylone, nõ obliti di patrũ suorũ. Nã uel ab illorũ experimẽto claret, q̃ ueraciter dicat iste bonus dñs, & confo tans in die tribulatiõis, & sciens sperãtes in se, &c. Nam uere bonus dñs illis extitit, & bene cõfortauit eos in die tribulatiõis, manifestis & glorioſis probati iudicijs, ꝙ sciret sperãtes in se: quia misit angelũ suũ, et rore suo refrigerauit Babyloniæ fornacis incendiũ, misit angelũ suũ, & conclusit ora leonũ, ut nõ contingerẽt Danielẽ, quẽ sciebat sperantẽ in se. Quod de inde sequitur: Et in diluuio prætereunte cõsummationẽ faciet loci eius, de eiusdẽ tempore experimẽto cõprobatur. Nã in diluuio nõ permanente, sed prætereunte corripiet eos, et de inde cõsummationẽ fecit loci eius, subauditur diluuij. ¶ Quod fuit diluuiũ illius tempore

Diluuiũ exercit⁹ Assyriorũ

et quis locus diluuij, et qũo loci eius dñs cõsummationẽ fecit? Diluuiũ illius tẽporis multi

Esai. 8.

tudo Assyriorũ atq; Babyloniorũ fuit: quẽadmodũ Esaias dicit de illis: Ecce dñs adducet a quas fluminis fortes et multas, regẽ Assyriorũ, et omnẽ gloriã eius, et ascendet super ẽum uos eius, et super uniuersas ripas eius, et ibi p Iudã inundãs, et transiliens usq; ad collũ ueni et. Ergo quoddã diluuiũ inundauit, qñ tãta multitudine cõgregati sunt populi, sed diluuij illud prætериuit, qa multitudo illa disperijt. Porrò locus diluuij Niniue extitit, Assyriorũ me tropolis, locus diluuij Babylonia fuit, unde sup eandẽ terrã inũdauerũt Chaldæi, Vtriusq; loci cõsummationẽ dñs fecit, qa uolẽte dño, et Niniuẽ Chaldæi, et Babyloniã subuertẽtẽ

Duplex ultio una transiens altera permanens.

Persæ et Mœdi. ¶ Et notãdũ, ꝙ nequaq̃ ut dixerat in diluuio ptereũdũ, ita et dixit cõsum tionẽ loci eius ptereũtẽ. Nã aduersitas qdẽ, quã ppter disciplinã suis de⁹ electis supinduci tẽporalis est, et pterit, Vltima aũt, qua ulciscitur in hostes suos idẽ deus æmulator, nõ præ terit, sed fundata pmanet, et super eos requiescit, id est, hic incipitur, & in æternũ nõ finitur,

Esa. 30.

A uoce etñ dñi (inquit Esaias) pauebit Assur uirga pcussus, et transitus uirgæ fundatus, quã

Psalm. 124.

requiescere faciet dñs super eũ. Ecõtra, Psalmista de iustis dicit: Quia nõ relinquit dñs uir gã peccatorũ sup sortẽ iustorũ, ut nõ extendãt iusti ad iniquitatẽ manus suas. i. potestatẽ, quã pmittit peccatoribus sup iustos, propter eorũ correctionẽ siue probationẽ, nõ dimittet dñs turniorẽ esse, quã possunt ipsi sustinere, et ne afflictionis nimia uis cõpellat eos, peccato bus, in quo uolũt cõsentire. Summa fundationis uirgæ, qua percutitur Assur, cõsistit in hac breui dictione, q̃ protinus in isto subiungitur, et inimicos eius persequẽtur tenebræ. Hoc ne dubio uerũ est, de cũctis dei hostibus, qui cũ ptẽtẽ uitã male finierint, nequaq̃ ultiõe quibus in eos ulciscitur dñs, in mortis carne finiuntur, sed persequũtur animas eorũ, & com prehẽdunt maligni spũs, qui tenebræ sunt, et nõ lux. Ecõtra, de electis uel pro electis, quos illi afflixerunt ad tẽpus, audi quid cõtinuo dicat cõsolator spũs, L. Quid cogitatis contra dominum, quod consummationem ipse faciat? Non consurget duplex tribulatio. Ad eos cõuersus, de quibus loquebatur, acri inuectione maligna eorũ percutit intentionem

Cogitãtes cõtra dominũ.

dicẽdo: Quid cogitatis cõtra dñm, ꝙ cõsummationẽ ipse faciet. Respiciamus illius flatum tẽporis, et inuestigemus de scripturis, q̃ maligne cõtra dñm cogitauerint inimici dñi. Nec uero solũmodo Assyrios siue Chaldæos, ante uel circa huius prophetiæ tẽpora fuisse pu mus inimicos dñi, et cogitasse cogitationẽ eiusmodi, propter quã sic in eos inuehitur spiritus

Esai. 7.

dñi, uerũ et Syriã et alias gentes, maximeq; decẽ tribus, q̃ scissæ fuerãt à dño Dauid. Quod ut cõpẽtentibus cõprobetur testimonijs, iubente dño loquitur Esaias ad Achaz: Noli time re, et cor tuũ ne formidet, à duabus caudis titionũ fumigantiũ istorũ in ira furoris Rasin, Syriæ, et filij Romeliæ, eo ꝙ cõsiliũ inierit cõtra te Syria in malũ, et Effraim, et filius Ro meliæ, dicẽtes: Ascendamus ad Iudã et suscitemus, et euellamus eũ ad nos, et ponamus re gẽ in medio eius filiũ Tabeel. Interea dictis propheticis confirmabatur, domui Dauid de deus promiserat et iurauerat Dauid, Christũ de semine eius nasci, ut ibidẽ cũ inter cæteros cit: Audite ergo domus Dauid, dñs ipse dabit uobis signũ: Ecce uirgo cõcipiet, et pariet fi liũ, et uocabitur nomen eius Emanuel. ¶ Non dubiũ esse debet, quin inter cæteros fideles

Inuidia decẽ tribuum contra Iudam

maxime decẽ tribus inuidẽtes fuerint tribui Iudæ, et domui Dauid, eo ꝙ spem habentem uerbo promissionis de domo illa uel tribu adimplendæ, gloriari interdũ soliti fuerint, dice do aliqua hmõi ad reges Samariæ, et omnẽ Israhel, ut Abia rex Iuda quõdam dixit. Num ignoratis, quod dominus deus Israhel regnũ dederit Dauid super Israhel i sempiternũ, et fi

& filijs eius in pactum solis? Ac deinceps: Nūc ergo uos dicitis, qđ resistere possitis regno dñi, qđ possidet per filios Dauid? Hæc iccirco dicta sint, ut nō ignotū sit q̄ magnā, & unde magnā inuidiā draco diabolus, ex cęteris gētibus immiserat cōtra Iudā & domū Dauid, ut ipsorū quoq; cognatæ decē tribus maxie inuiderint, & cōmunicato cōsilio, cū Syrijs auel lere Iudā, & trāsferre ad se, regē q̄ externū in medio eorū ponere uoluerint. Cōtra eiusmodi cōsilia uel cogitatiōes gētibus immissas à diabolo intēdente, ut gens illa nō subsisteret, ex qua Chrūs nasciturus esset, grauissima inuectiōe dictū hoc accipiēdū est: Quid cogitas cōtra dñm, qa cōsummationē ipe faciet? O em̄ q̄ mala cōsūmatio si sublato Iuda, si auulsa domo Dauid, nō esset unde impleret illa beati seminis promissio. Tūc uere sup filios Dauid cōsurrexisset duplex tribulatio. At ille fidelis promissor sic promiserat, sic iurauerat: Visitabo in uirga iniquitates eorū, & in uerberibus pctā eorū scilicet filiorū Dauid, misericordiam aūt meā nō dispergam ab eo. Vt dictū, ita & factū est. Nam uirgā super Hierl'm leuare, & filios Dauid quādoq; uerberare potuerūt, ita ut incēsa ciuitate et tēplo, ducerēt eos in captiuitatē, quæ fuit una & simplex, eademq; tēporalis tribulatio, sed nō consurrexit alia, quam intēdebat diabolus, ut fieret duplex tribulatio, & sic omnino exterminaret gens, quatinus non supereſſet unde impleretur illa promissio. ¶ Omnes qui eiusmodi cōsummationē desiderabant, qui & anteq̄ Chrūs ueniret, & postq̄ uenit, ad hoc laborauerūt, ut mentio nominis eius nō esset, nusquā ecclesia eius subsisteret, odit spūs sanctus, qui in Psalmo loquitur: Memēto dñe filiorū Edom in die Hierusalē, qui dicūt: exinanite, exinanite usq; ad fundamentū in ea. Hierusalē uniuersitas eorū est, q uenturū Christū expectauerūt, & qui uenientē susceperūt, & suscipiūt. Filij Edom, id est, filij terrenitatis, uniuersi sunt uel fuerunt, q illos pseq̄ūtur uel persequuti sunt, & exinanitio, quam dicūt: Exinanite exinanite usq; ad fundamentū in ea, ista cōsummatio est, quā, ut propheta iste subrogat, dñs nō fecit, neq; faciet. ¶ Num parua est ista cōsolatio, quā dicit. Non cōsurget duplex tribulatio? Oēs q̄ pie uiuere uoluerūt & uolūt in Chrō, siue in deo, psecutionē patiūtur & passi sunt, ut suo tempore Ezechias, qñ Assyrij super Iudam & Hierusalē inundauerūt, ut suo tempore Daniel & socij eius, suo tempore Machabæi, suo tēpore omnes Christiani uel catholici, quorū multæ tribulationes in hac uita fuerūt uel sunt, & hæc est una & simplex tribulatio, q̄libet longa uel multiplex unius pręsentis uitæ afflictio. Ait aūt hic: Non cōsurget duplex tribulatio. Non igitur tribulabunt in futuro seculo, & subaudiēdū est, ubi sine dubio tribulabūtur, qui tribulauerūt, uel tribulant eos. Esto nunc ut illi qui tribulauerūt iustos, tribulationem nō habuerint, uel habeant in præsenti seculo, quamuis multos, imò innumeros fuisse nouerimus, qui post ppetrata in sanctos crudelitatis scelera, pręsentē uitā cū amara tribulatione finientes, transierūt ad tribulationē æternā, ut Antiochus Epiphanes, ut impius Herodes, ut Iudæi, qui Christū occiderūt, et ob hoc circūdati à Romanis duplici iuxta ,pphetā cōtritiōe cōtriti sunt: qa sicut in Psalmista p̄dixerat, & secūdū corpus traditi sunt in manus gladij, & secūdū animā partes vulpiū sunt, i. malignorū spirituū. Quemlibet ex impijs eiusmodi, q uitā pręsentē in pace sua finierit, cōfer pio cuilibet, q uitā in tribulatiōe finierit, q̄uis peccator fuerit, de qualiū peccatis scriptū est: Et omniū pctā hoīm in tribulatione dimittis. Ecce & huius simplex, & illius simplex tribulatio est, sed in hoc differunt, qđ huius tēporalis siue momētanea, illius aūt tribulatio sempiterna est. Nū igitur ista consolatio per Naum. i. cōsolatorē deprōpta, parua est? imò magna, & letitiæ plena, ut audiētes dicāt isti, quicūq; sunt eis beneuoli, audiētes inq̄, eos dicere siue canere: Facti sumus sicut consolati, respondeāt atq; succināt: magnificauit dñs facere cū eis. Adde, ut compaterētur ista, prorū simplex tribulatio, & multorū impiorū duplex tribulatio, qualis fuit supra dictus Herodes & oēs q pœnā sustinētes, & pœnitētiæ spiritū nō habētes, abierūt in locū suū, & de tēporali tormēto ad tormētū æternum. Qualis ista cōparatio est? Res oīno sunt incōparabiles. Dicāt ergo isti suā, ipsi suā cōsolationē, admirātes & dicere nō definēt: magnificauit dñs facere nobiscū, facti sumus lætātes. Sequitur. ¶ Quia sicut spinę sese inuicē cōplectuntur sic conuiuū eorum pariter potantium. Consummentur quasi stipula ariditate plena. ¶ Paulo ante dixerat de inimicis domini loquens, & inimicos eius persequētur tenebræ & in medio sermonis non contentus de ipsis uerba facere, repente ad eos cōuersus, et iusto

Psalm. 88.

Psal. 136.

Filij Edom.

Nō cōsurget duplex tribulatio.

1. Timo. 2.

Hier. 17

Psalm. 62.

Tobiæ. 3.

Psalm. 125.

d uehemen-

uehementis motu animi in eos inuectus, exclamauerat, quid cogitatis contra dominum, q
consummationē ipse faciet? nō consurget duplex tribulatio, subauditur, electis eius, ut ue
strū q̄ pluribus, nūc rursus quasi sedato motu animi ad nos cōuersus, tranquillius de ipsis, de
qbus cœperat, perloquitur, causamq; reddit, cur inimicos dñi tenebræ persequātur, cur tri
plex tribulatio, dū in sanctis denegatur, ut quosdā impiorū principes surrexisse ul' surrectu
ros esse subaudiatur. Hæc (inquit) est causa, qa sicut spinę sese inuicē cōplectunt, sic cōuiuia
eorū paritur potātiū. Quale est ubi spinæ sese inuicē cōplectunt? Nimirū insuaue & intra
ctabile, qa si manibus attractent, pungūt, lacerāt, scindūt, & si iactū intra eas ceciderit semē,
ubi cœperit oriri, suffocat, ut ipse dñs meminit: Tales fuerūt et sunt inimici dñi. Insuaues si
& intractabiles sunt, & si qs eos attractare uoluerit, si qs incesta eorū opa, uel rapinas argue
erit in sermone dñi, nō utcūq; pungunt, nō utcūq; lacerāt, aut scindunt, sed ferreis interdum
armati aculeis sanguinē effundūt, corpora occidūt, animas nō possunt, sed unde uiuere de
bent aiæ, uerbi dei semen crescere nō sinunt. Tales fuerūt inimici dñi, sese inuicē cōplecten
tes. i. in malū semetipsis cōplacētes. ¶ Et notandū quia nō dixit sicut spinæ sese inuicē com
plectunt, sic ipsi sunt, sed dixit qđ amplius est, sic cōuiuiū eorū paritur potantiū. Nā in con
uiuijs & inter potationes abūdātiori loquacitate sese inuicē amare, & incitare cōsueuerunt
ad necē sanctorū. Exēpla q̄ sufficere possunt præstō sunt. In cōuiuio & inter potādū Hero
Mat. 14. des & Herodias, uere spinæ & sese inuicē cōplectētes male adiuncta saltatrice sua Iohānē
pupugerūt, Iohānē decollauerūt. In cōuiuio & inter potandū Iudæorū pontifices iā tempus
lenti, utpote nocte paschali, cohortē & ministros ad cōprehēdendū dñm nostrum miserūt,
Psal. 68 unde & præscius spūs eius in psalmo cōquerens inter cætera, & in me (ait) psallebāt qui bi
bebant uinū. Et ne oīno superiora prophetarū tēpora sermo ptereat. In captiuitate Babylo
Dan. 5. nica, q̄ populo dei tribulatio fuit, iā temulētus Balthasar pcepit afferri uasa aurea & argen
tea tēpli dñi & bibebāt in eis, rex, & optimates eius, uxores eius, & cōcubinæ eius bibebant
uinū, & laudabāt deos suos argēteos & aureos, æreos & ferreos, ligneosq; & lapideos. In
1. Mach. 1. tribulatiōe q̄ sub Antiocho Machabęi tribulati sunt, tēplū luxuria & comessatiōibus erat
2. Mach. 4. plenū, & scortātiū cū meretricib⁹, sacratisq; ędibus mulieres se ultro ingerebāt intro ferēs
ea q̄ nō licebāt. Recte igitur, & ut debuit, dictū, sic cōuiuiū eorū pariter potātiū. Quo tanē
digna, & ipsis cōpetēs tribulatio cōsurgere habebat? Cōsummentur ait, q̄si stipula aridita
plena. Vere digna tribulatio, ut qm̄ sicut spinæ ita suffocauerūt, quantū in ipsis fuit, semen
bonū, & oderūt frumēti granū, ipsi tales inueniant ut stipula oī grano uidua: consumātur
Ariditas in diuitijs. igni, ut stipula ariditate plena ¶ Mire dictū, ariditatę plena. Quid em̄ ē ariditas nisi uacuitas
ergo stipula dī hic eē auaritię plena. Nō abs re, nō absq; sensus graui pōdere sic dixit, scien
spūs q mūdū arguit, diuitū huius mūdi falsam plenitudinē uerā eē maciem, & fœnetiosum
diuiroꝝ (ois em̄ caro fœnū) uerā eē ariditatē. Sequit L Ex te exibit cogitās contra dñm
malicią, mente ptractans pꝛeuaricationē. ¶ Hic familiariter se accōmodat, & loquitur
ad cor Hierm, q̄ nō est intractabilis, ut eiusmodi spinæ fuerūt uel sunt, q̄ nō repellit argue
tem, nec in peccatis assumit excusationem, & insinuat illi, unde uel in quo sit iusta circa illā
seueritas dei, pmittēs illā tribulari, siue ab Assyrijs, siue à Chaldęis, siue à qbuscūq; hostibus
& inimicis dei. Ex te (inqt) exibit cogitās cōtra dñm maliciā, mēte ptractās puaricationem
nō unus quilibet hō tantū, sed multitudo hoim̄ puaricatorū, sicut quodā loco habemus in
1. Macha. 3. scriptū. In dieb⁹ illis exierūt ex Isrl' uiri iniqui, & suaserūt mltis dicētes: Eam⁹ et disponam⁹
testamētū cū gētibus q̄ circa nos sunt, qa ex q̄ recessim⁹ ab eis, inuenerūt nos multa mala, et
Tribulationē præcedit malicia cogitatis onum contra dominum bonus uisus ē sermo in oculis eorū etc. Hoc fuit initiū dolorū, Nec uero illo tm̄pe, de q̄ hæc
scripta sunt, putemus taliter accidisse initiū dolorū, sed in omni tribulatiōe q̄ accidit gēti illi,
siue ecclię dei, palā cōprobari pt hoc fuisse initiū, qꝝ ex ea exiuit cogitās cōtra dñm malicia
mente pertractās puaricationē. Ecce prima tribulatio, qꝝ in Aegypto extrema et miserae
uitute seruierūt. Nōne pcesserat eiusmodi causa? Nōne ex te ò Iacob siue Israhel exierat ini
mica fraternitas, puaricās, et trāsgrediēs ius morale, ius naturale, et cogitās cōtra dñm ma
licią, mēte ptractās quatinus nō fieret qđ dñs decreuerat, qđ dñs significauerat, id est, ut fa
Gene. 37. tri suo Ioseph nihil prodessent somnia sua? Similiter de omni tribulatiōe, qua domus Iacob
siue domus Israhel tribulata est, extunc usq; ad Christi aduentū sentiendum est, quātūlibet
fatigata

lationis hoc fuit initiū, quod inde exiuit cogitās cōtrā dominū malicīā, mente ptractans p̄uaricationē. De singulis certa possemus proferre testimonia, nisi uitanda esset nimia, quæ fastidium solet parere, prolixitas. De tribulatione, qua tribulata est Hierl'm, siue Iuda circa prophetiæ huius tēpora. i. de eo qđ primo rex Assyriorū superundauit, et deinde Hierusalem obsedit, et deinde rex Babylonis ciuitatē obsedit, et Iudā captiuauit, non prętereundū qualiter ut sic eueniret, exierit ex ea cogitās, cōtra dn̄m malicīā, mente ptractās p̄uaricationē. Nōne fuit hoc exire de gēte, uel radice sancta, qđ reges Iuda susceperūt, et in tēplo dn̄i coluerūt Baal, et qđ post mortē Ioiade pontificis ingressi sunt principes Iuda et adorauerūt regē Ioas, et ille delinitus obsequijs eorū, acquieuit eis. Et dereliquerūt (ait) templū dn̄i dei patrū suorū, seruierūtq; lucis et sculptilibus, et facta ē ira cōtra Iudā et Hierl'm, propter hoc peccatū. Nā et Zachariā filiū Ioiadæ sacerdotis interfecerūt, et non est recordatus rex Ioas misericordiæ quā fecerat Ioiada pater illius secū, sed interfecit filiū eius. Post hęc Amasias allatos deos filiorū Seyr statuēs sibi deos, et adorās eos, ꝓphetę dicēte sibi: cur adoras illos? nū inqt, cōsiliarius regis es? Quiesce ne interficiā te. Post hūc Ozias, q dū sacerdotale usurpat officiū, lepra in frōte pcussus ē, et post hūc Ioathan, et post hūc Achab q ambulauit in uijs regū Israhel, insup & statuas infudit Baalim. Post hūc Ezechias, quo regnāte uenerūt Assyrij in Iudā, & ciuitatē obsederūt, exiuitq; ad eos Rapsaces filius Esaiæ ꝓphetæ, ut Hebræi uolūt, de illo dictū existimātes, exibit cogitās cōtra dn̄m malicīā, mēte ptractās p̄uaricationē. Sed exile uidet, hoc sentire de uno, de q̄ manifeste nō est ex scripturis cōprobatū cū nota sit malicia siue p̄uaricatio regū uel principū ferè cunctorū, qa prēter Dauid, et hūc Ezechiā & Iosiā oēs peccauerūt. Igitur ad cor Hierl'm loquitur & cōscientiā eius cōuenit, ne nesciat uel nō imputet sibi causam tribulatiōis, quæ cūq; sup eā cōsurrexit, ut tūc qñ sup eā inundauerūt Assyrij, sed protinus adiūgit cōsolator et dicit. ¶ Hęc dicit dn̄s: Si perfecti fuerint, & ita plures, sic quoq; attondētur & ptransibit. ¶ Dictū utiq; de Assyrijs & de rege eorū Sennacherib qđ futurū esset, & ita factū est, qa facile crines forpice succidūtur, tā facilē nocte una succidēte angelo dn̄i, succisa sunt Assyriorū cētū octoginta quinq; milia, & Sēnacherib mane surgēs tāta multitudine prostrata, uelut attōsus & abrasus egressus ē & abijt recepto sicut egerat, qa pmittente iusto iudice deo, Iudā ipe raserat. i. ascēderat super oēs ciuitates Iuda munitas, & ceperat eas. Hinc illud erat dictū cōtra Achab. In die illa radet dn̄s nouacula cōducta in his q trans flumen sunt in rege Assyriorū, caput & pilos pedū & barbā uniuersam. Quādiu stetit Hierl'm & tēplū quātacūq; uastauerint in circuitu Assyrij, uelut q̄dā rasura fuit, ubi aūt ipa ciuitas exusta & tēplū succēsū fuit Chaldaico igni plus q̄ rasura fuit, ut cōgrue per Ezechielem ita prędicta sint sub nomine Oolibæ meretricis. Nasum tuū & aures præcident, & qui remanserint gladio cōcident. Quid aūt sibi vult qđ ita præmisit, si perfecti fuerint, & ita plures, & tūc demū subiūxit, sic quoq; attondētur, & pertransibit. ¶ Quæ est illa perfectio quę Assyrijs cæterisve hoibus, & si adesse potuit, prodesse nō potuit? Potest quidē sic intelligi, ac si diceret, etiā si pfecte robusti uel in robore pfecti fuerint Assyrij, & fortitudo eorū cunctarū gentiū nūero aucta fuerit. Verūtamē quoniā ita dixerat ad Hierl'm: Ex te exibit cogitās cōtra dn̄m malicīā, mēte ptractans p̄uaricationē, per qđ magna imperfectio iustitiæ suæ demōstratur ipsi Hierl'm, nō absurde intelligimus, in eo quod ait, si pfecti fuerint, quādā Assyriorū putatiuæ iustitiæ pfectionem. Quod nimirū dictu, siue nouū uideatur, scire debemus qđ Assyrij siue cæteri gētes Iudæis inuidentes bonū deū, & legē sanctā se habere dicētibus, q̄ties aliquā ex ipsis audiebāt malitiā multū hostiliter insultabant, seq; in cōparationē illorū magnifice iustificabant, insuper deū ipsorū blasphemabāt. Hinc est qđ apud Esaiā legimus. Dominatores eius, subauditur Hierusalē, siue populi mei inique agūt dicit dn̄s, & iugiter nomē meū blasphematur in gētibus. Et ad Dauid cū dixisset, peccaui dn̄o, qa peccauerat in Uriā ætheum, dixit Nathan. Dn̄s quoq; transtulit peccatū tuū, nō morieris. Veruntā blasphemare fecisti inimicos dn̄i propter uerbū hoc &c̄. Hæc iccirco dicimus ut liquido cōstet ecclesiā dei, tunc ita ut nunc spectaculū fuisse hoibus seculi, gētesq; semp suā impietatē, clausis imò cæcis, cultorum aūt dei prævaricationes, patētibus uidisse oculis. Nōne hodieq; uidemus qđ si quelibet sanctæ professionis psona, de prēuaricationis cuiusp̄iā crimine diffametur, statim à secularibus, nō

Ezechi. 23.

Qualis pfectio Assyriorum.

Esai. 7.

Esai. 52.

4. Reg. 23. 2. Para. 24

2. Para. 25. 2. Para. 26

4. Reg. 18.

4. Reg. 19.

2. Reg. 23.

illi tm̃ pſonæ, ſed toti profeſſioni derogat, nō tm̃ uolūt, ut ſi q̃libet ex eor cōiugibus in adul
terio deprehenditur, dicamus nos tales eſſe alias oēs, qualis illa una cōuincitur. Sed ad rē
redeamus. Ex te quidē (ait dñs) exibit, & iā dudū exire cōſueuit cogitās cōtra dñm malitiā
mente ptractans præuaricationē, & tāta diffamabitur malicia tanta perſæpe præuaricatio
declamabitur, ut etiā dicāt, nūq̃ ſic auditū uel uiſum fuiſſe inter gētes, & ut Sodoma q̃ &
Qualis iuſtitia gentilū. Gomorrha putētur fuiſſe iuſtiores. ¶ Videbūtur Aſſyriī iuſti, cōparatōe tui, ut ſunt uel cre
dētur eē multi gentiles, ſecundū quandā iuſtitiā ſeculi iuſtiores multis, q̃ unius dei cultum
ſunt profeſſi, & in domo eius ſub lege eius educati, parentibus honorē deferēdo, non occi
dendo, nō mœchando, nō furtū faciendo, nō loquēdo contra proximū falſum teſtimoniū,
& multa faciēdo quæ apud fideles illius iuſtitiæ, quæ ex deo ē uera, inſignia ſunt. Sed hoc
dicit dñs, qa etiā ſi fuerint Aſſyriorū aliqui, ſecundū hæc opa perfecti, & ita fuerint ex cu
non pauci ſed plures perfecti, ſic quoq̃ attondētur, id eſt, ſimul una nocte pcutientur, & p
4. Reg. ĵ9. cuſſis centū octoginta quinq̃ milibus, pertranſibit Sennacherib tonſus & abraſus, pertran
ſibit (inquit) à filiis ſuis in domo dei ſui interfectus, quod utiq̃ pertranſire eſt, ita ut nō inue
Duplex tribu latio rebis. niatur locus eius. ¶ Nec uero ſola morte corporis detonſi morientur, ſed et duplici contri
Pſalm. 83. tione. i. corporis ſimul & anime morte morientur, quantūuis perfecti, quantūuis iuſtificati
ti in cōparatione ſanctorū, qui peccatores mei ſunt. Quare? uidelicet, quia paſſer nō inue
nit ſibi domū, & turtur nidū, ubi reponat pullos ſuos. i. neq̃ cor corū multa ſapienter cogi
tando ſubditū eſt deo, neq̃ caro illorū bona quælibet operādo mercedem ex deo ſperat in
futuro, ſed ſibimet uanitatē congregat in præſenti ſeculo. Propterea ſicut à ſapiēte dictum
Ecci. 42. eſt, melior eſt iniquitas uiri, q̃ benefaciens mulier, et iuxta ſenſum q in hoc dicto latet, mul
Heb. ĵĵ. to melius, multo utilius eſt cū paucis operibus habere fidem, q̃ multa facere opera, & non
habere fidē. Nā de fide ſcriptū eſt, q̃d ſine illa impoſſibile eſt placere deo, de operibus aūt
quāuis et ipſa neceſſaria ſint, nuſquā ſcriptū eſt, qd ſine illis īpoſſibile ſit placere deo. Sequi
tur. ⌊ Afflixite, & non affligā te ultra. ⌋ Ac ſi dicat: Te ò Hierlm ex qua exiuit cogitans
contra dñm malitiā, mente pertractans præuaricationē, impunitatē nō dimiſi, ſed affixi, &
Duplex afflictio. ſicut ſupra dictū eſt, nō ſurget duplex tribulatio, ita nūc dico, nō affligam te ultra, affi
xi te in preſenti uita, non affligā te in futura. Magna in hoc eſt inter te & gentes, quæ ſi
ne deo ſunt, afflictionis diſtantia, q̃d & multi ex eis affligūtur in preſenti ſeculo, oēs aūt af
fligētur in futuro, & ibi nō tēporalis, ſed æterna erit afflictio. Quid ualet q̃d nōnulli ex eis
receperūt bona in uita ſua, & uſq̃ ad finē uitę preſentis liceret eis explere uoluptates ſuas?
Tunc cruciabūtur, qñ tu cōſolaberis, qui ſimiliter mala recepiſti in uita tua. Sic abſq̃ omni
ſcrupulo recte intelligitur dictū, afflixi te et nō affligā te ultra, ac ſi diceret, afflixi te in preſ
ſenti, & nō affligā te in futura uita. Sed adhuc parū ē cōſolationis in hoc dicto, propter in
firmitatem illorū, q adhuc imperfecti, & adhuc nutriendi ſunt, & ſi hæc ipſa uitæ preſentis
afflictio cōtinua ſit, cito deficiūt, & propè in deſperationē cadūt. Subiūgit ergo & ſupplet
qd minus erat dictū in utroq̃ et ſupiori & in pſenti loco, ubi dixerat, nō cōſurget duplex tri
bulatio, & ubi dicit, afflixi te & nō affligā te ultra. Quid ſubiūgit, & quō qd deerat ſupplet
4. Reg. ĵ9. cōſolator? ⌊ Et nūc conteram virgā eius de dorſo tuo, & vincula diſrumpam. ⌋ Et
nūc inqt. i. etiā in preſenti priuſquā uitā iſtā finias, finiet tribulatio iſta, ut uiuens in corpore
ultionē de inimico Sennacherib uideas, qa ponā circulū in naribus eius, et frenum in labiis
eius, & reducā eū in uiā p quā uenit, & amplius nō reuerteē huc. Notandū qd uerba iſta, con
terā uirgā eius de dorſo tuo, & uincula dirumpā, ita ſolutionē ſiue liberationē ciuitatis Hie
ruſalē ſonāt, ut pariter irā ingētē, ſup hoſtē proprīs & ualde cōgruis uocibus ſignificent.
Nō em̃ cōtentus fuit dicere, uirgā confringā, & uincula ſoluā, ſed uirgā (inqt) conterā &
uincula dirūpam. Maioris nanq̃ indignationis eſt pedibus cōterere, q̃ manibus cōfringe
re, maioris itidē aīaduerſionis repente uinculū dirūpere, q̃ paulatim uel aliqua mora diſſol
uere. Ipſe ergo modus locutiōis magnitudinē indicat indignationis, in eos, q poteſtatiſ
pmiſſa in ſeruos dei pro arbitrio uel ratione archani iudicij paſcūtur eor ſuppliciis, & inſul
audēt cōtra deū gloriari, ut ille Aſſur ſiue Sennacherib in fortitudine, ingens, manus meæ
feci, & ī ſapiētia mea intellexi, & cætera huiuſmodi. Quid igitur per hæc dicta cōſolatoris
cōſectum eſt, niſi ut dū audis illud ſupra dictū ex ore arguentis, qd cogitatis cōtra dominū,

quod cog

quod consummationē ipse faciet, nō consurget duplex tribulatio, iā scias cōclamare illi & dicere, imò cōsurget duplex cōsolatio. ¶ Et reuera sicut uer̄ erat & est, qđ super nullū electorū dei, cōsurget duplex tribulatio, ita de multis uerū erat dicere, qa cōsurget duplex cōsolatio, qualiū notissimus nobis est beatus Iob, cuius nouissimis post tēptationē benedixit dn̄s, magis q̄ principio eius, et addidit ad oia, quę erāt illius, duplicia, in p̄senti uita, sine dubio recepturo multo plura, multoq; meliora in futura uita. Verūtn̄ q eiusmodi sūt ipi in talibus cōsolari renuūt, et si huiusmodi cōsolatiōes affluūt, cor apponere nolūt, ut ille q dicebat, cū diues esset & potēs, & gloriosus in terra: Renuit cōsolari anima mea. Et qm̄ si aliqs q̄reret, ubi uel in q̄ renuit consolari, & in quo consentit cōsolari anima mea, imò (inqt) res trāsitoriæ pro consolatione mihi sunt, sed memor fui dei, & delectatus sum. De rege illius tēporis Ezechia nō p̄tereundū, qđ recte pro cōsolatiōe duplici recipere debuit illud, qđ ad eū dictū est à dn̄o p Esaiā prophetā: Audiui orationē tuā, & uidi lachrymā tuā. Ecce ego adiiciā sup dies tuos quindecim annos, et de manu regis eruā te, & ciuitatē istā, & ptegā te: Nā pter illā cōmunē cōsolationē, quæ illi cū oīb̄ electis in futuro reposita erat seculo, magna in p̄senti fuit ista q̄q; cōsolatio, qđ adiecit dn̄s sup dies eius quindecim annos, qa vez p hoc factū ē illi, ut locū uel nomē haberet in libro generatiōis Iesu Chr̄i filij Dauid. Non dū em̄ filiū habuerat, & ad hoc reseruatus ē, ut generaret, et sicut dictū ē in serie generatiōis Chr̄i, p̄ cū patribus resideret. ¶ Ecōtra nōnullos fuisse uel eē ipios̄ pessimos, sup q̄s merito cōsurgeret duplex tribulatio, iā supra dictū est, & hic Sēnacherib, p exēplo sufficere p̄t, in quē cōtinuo cōuersus sermo, ppheticus taliter inuehitur, durus utiq; duplicis tribulationis nūcius, L Et p̄cipiet cōtra te dn̄s, nō seminabitur ex nomine tuo amplius, de domo dei tui disperdā sculptile & cōflatile, ponam sepulchrū tuū, quia inhonoratus es. ¶ Quid em̄, uel cui præcipiet dn̄s cōtra te, nisi angelo percutienti, ut egressus percutiat in castris tuis nocte una centū octoginta quinq; milia, & deinde temetipsum adorantē in templo deū tuū Nesrath, percutiāt gladio filij tui, Adramalech, & Sarasar, ficq; fiat qđ dicitur: nō seminabitur ex noie tuo amplius. De illa tribulatione, quæ magna tibi fuit in p̄senti seculo, translatus es, ut tribuleris in alio seculo, sepultus in inferno. ¶ Vnde & hic dictū est: ponā sepulchrū tuū, qa inhonoratus es. Quod deus ponit, stat immobiliter, mutari uel remoueri nō potest. Ponit aūt sepulchrū tuū, subauditur in inferno, ubi non solū ille diues de Euāgelio possidet sepulchrū, sed etiā oēs q similes eius sunt uel fuerūt, & maxīe tu Assur, de q̄ apud Ezechielē scriptū ē. Ibi Assur & oīs multitudo eius in circuitu illius, sepulchra eius, & oēs interfecti, & q ceciderunt gladio, quorum data sunt sepulchra in nouissimis lacci, & facta est multitudo eius per gyrū sepulchri eius, uniuersi interfecti cadentesq; gladio, qui dederāt quondā formidinē in terrra uiuentiū. Quā ob causam ponā illic sepulchrū tuum: Quia inhonoratus es. Inhonoratus. i. supbus. Supbia nāq; inhonoratio ē, quātū q̄sq; superbus, tm̄ est inhonoratus. Vnde idē dn̄s cū dixisset ad Edom, contēptibilis tu es ualde, statim causam hāc subiūxit: Superbia cordis tui extulit te. Igitur iste ex illis ē, sup q̄s merito cōsurrexit duplex tribulatio, sicut ecōtra Ezechias ex illis, q̄r̄ (ut supra diximus) duplex est cōsolatio. ¶ Quod interpositū ē, de domo dei tui disperdā sculptile & cōflatile, deuastationē denūciat subsequuturam totius Niniue à Chaldæis subuertendæ. Vbi em̄ nō parcitur sculptilibus & cōflatilibus. i. deor̄ simulachris, q̄lia uerebātur & colebāt tā Chaldęi q̄ Assirij, qualis ē casus domor̄ cōmuniū, uel fori, totiusq; ciuitatis. Vastata ē Niniue, dicturus est hic idē postmodū insultabū dus, et ego, dicit dn̄s exercituū, reuelabo pudēda tua in faciē tuā, & ostēdā gēt̄ nuditatē tuā. Quā eius nuditatē, iā hic breuiter p̄signat, dū iudiciū intē hoibus nō esse parcendū, dum hostes nec ipsi parcūt reuerētiæ deorū, clamādo mutua cohortatiōe: diripite aurū, diripite argentū. Et recte insultat superbiæ, quæ tāta fuit, ut superbiæ diaboli passim assimiletur in sanctis ac p̄pheticis scripturis. Sane ip̄a quidē ciuitas Niniue mundus, rex aūt eius diabolus in prophetis intelligitur, propter altitudinem magnifici cordis, & oculor̄ eius, exēpli gr̄a, ut apud Ezechielē dn̄s loquit: Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus, excelsusq; altitudine. Cedri nō fuerūt altiores illo in paradiso dei, omne lignum paradisi dei nō est assimilatū illi &c̄. ¶ Vnde aūt

Duplex cōsolatio electis.

Iob. 42.

Psal. 76.

Ibidem. Ezechias.

Esai. 38.

Sennacherib

4. Reg. 19.

Sepulchrū in inferno.

Luc. 16.

Ezechi. 32.

Inhonoratus id ē supbus. Abdiæ. 1.

Deuastatio Niniuæ.

Infra. 3

Ezech. 31.

Cur Assur ꝑ diabolo ponitur.

hoc memoriale Assur meruit, ut nomẽ eius ita frequentetur in ratiõe uel iudicio dãnationis diaboli? Videlicet ex eo qđ inter cætera suæ tyrãnidis molimina ꝑsumptuosa, qbus gentes afflixit, adiecit & illud, ut delere conaret Hierlm, ubi repositũ erat uerbũ promissiõis, & domũ Dauid, unde oportebat Christũ nasci, secundũ promissionẽ & iuramẽtũ dñi ad ipsum Dauid. Proinde de angustijs Iudææ latius sermonẽ extẽdere cupimus, & sic deinceps prophetiã ꝑsequi, ut ea potius attẽdamus, quoꝝ similitudinem siue typũ fuisse non dubiũ sit, in omnibus, quæ pro Iuda & Hierusalem contra Niniuen propheta uaticinatur.

Psal. j3j

¶ In Naum libri primi finis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN NAVM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

Num. 25

HOstes uos sentiant Madianitæ, ait dominus ad Mosen, & percutite eos, quia & ipsi hostiliter egerunt contra uos, & decepere insidijs per idolũ Phoge & Cozbi filiã ducis Madian sororem suã. Nunquid quia de solis Madianitis scriptũ est, quod cõtra eos dominus locutus sit, & taliter præceperit, de solis Madianitis putandũ est, quod iure seruos domini, ut erat Moses, hostes sentire debuerunt? Imò & de cunctis gentibus, quæcũq; ut Madian hostiliter egerunt contra Israhel, hoc indubitãter sciendũ est, ꝙ eis & Mosen & cunctos Mosi spiritũ habẽtes, hostes esse uoluerit, & eiusmodi ultionẽ optare de illis, quã ipse imperans Mosi, ulciscere prius (ait) filios Israhel de Madianitis, & sic colligeris ad populũ tuũ. Quã ob causam? Nõne oẽs sancti siue ꝑfecti, q nõ aliũ, q̃ illũ habẽt spiritũ, quẽ & illi habebãt, iubẽtur cũ Petro recõdere gladiũ in uaginã? Quã igitur ob causam ita iussi tũc gladij sæuiebãt, aut sæuire debebant? Nimirũ propter Christũ eundẽ tũc sæuire debebãt, propter quẽ nũc sæuiẽtibus in nos Chr̃i hostibus, inermẽ debemus habere patientiã. Tũc em̃ in periculo erat res, qa possibile erat deleri gentẽ illã, de q̃ Chr̃s expectabat nasciturus, nisi modis oĩbus defenderet cõtra gentes, qbus diabolus ad auferẽdã spem mundi, q̃ Chrũs est, ꝑtinaciter utebat. Nunc aũt res eadẽ in tuto est, quia Christus natus est, & si tota generatiõis rectorũ arbor bona corporaliter succidat, nullũ salutis hoim detrimẽtũ est, qa totus arboris bonæ fructus iã in cœlũ assumptus est. Hæc iccirco dicta, & sæpius dicẽda, semꝑq; memoriter tenenda sunt, quatinus iustissima cognoscat melius sanctoꝝ hostilis uehemẽtia, q & quoad poterãt cũ auxilio dei de hostibus suis, hostibus dei, gẽtibus impijs, uindictã & à deo quærebãt, & manu exercebant, & habita siue aspecta ultione adhuc hostiliter insultabãt, ut iste q cõtra Assur, imò cõtra omnẽ hoiem hostiliter (ut supra dictũ est) agentẽ, tã lætã cõtexit prophetiã, ut quodãmodo in umphalẽ ꝑsultare uideat cãtilenã, ita prosequẽs. Ecce super montes pedes euangelizantis ⁊ annunciantis pacẽ. Celebra Iuda festiuitates tuas, ⁊ redde uota tua, q̃ non adijciet ultra, ut pertranseat in te Belial, uniuersus interijt. Ascendit qui dispergat in facie tua, custodiens obsidionẽ. Contẽplare uiã, conforta lũbos, robora uirtutẽ ualde, qm̃ sicut reddidit dñs superbię in Iacob, sic reddet superbię Israhel, q̃ uastatores dissipauerũt eos, ⁊ propagines eoꝝ corruperũt. Hæc, & cætera q̃ sequunt usq; in finẽ, magnũ gaudiũ, magnũ & triumphale resonãt tripudiũ, & totius lætitiæ causa hæc est, qm̃ sicut reddidit (inquit) dñs superbiæ in Iacob, sic reddet suꝑbiæ in Israhel. Nõ ergo parua res est, q̃ sub uerbis istis latet, sicut reddidit dñs superbiæ in Iacob, qm̃ totius cõsolationis uel gaudij causa siue materia in ipsis posita est. ¶ Quid igitur est, uel quẽ sensum habet, quoniã sicut reddidit dñs superbiæ in Iacob, sic reddet superbiæ in Israhel. Verumnanq; & idẽ fuit pater Iacob, qui & Israhel, unus & idẽ populus Iacob, qui & Israhel. Si quidẽ ita dixisset, quoniã sicut reddidit dñs superbiæ in Iudã, sic reddet superbiæ in Israhel, sensus iste absq; impedimẽto uel scrupulo sese accõmodaret, qđ sicut ultus est dñs Iudã & Hierusalẽ de rege Sennacherib, & exercitu eius, sic ulciscetur decẽ tribus, q̃ appellabãtur Israhel.

Num. 3j.

Lucę. 22

CAP. II.

Iacob & Israhel.

hel, de Niniue siue Assyrijs, quod regnãte Salmanasar captiuauerat easdẽ decẽ tribus. Nunc aũt quãuis & iste sensus rationabilis sit, & pro Iuda Iacob cõueniẽter possit accipi, libet ad huc intuitũ mentis extendere latius, ut sub istis nominibus Iacob & Israhel oẽs, tã antiqui, q̃ noui, tã illi qui p̃cesserũt, q̃ illi qui subsequũtur Christi aduentum, electi intelligãtur. Iacob nãq; patrẽ secũdũ carnẽ, duodecim filios, totidẽq; tribuũ Israhel, libẽter hic accipim⁹ Christũ patrẽ secũdũ spm̃ duodecim ap̃los, & omniũ qui p eos in ipsum crediderũt, uel credũt. Erit igitur sensus amplissimus, & oĩno planus in istis uerbis, idẽ, qui in illis apostoli, cum de priore loqueretur, oĩa in figura cõtingebant illis. Nimirũ sicut illa, de qbus nominatim mẽtionẽ fecerat Ap̃lus, beneficia dei in figura cõtingebãt illis, & ueraciter implent in euangelio Christi, sic illa ultio de Assyrijs, in figura cõtigit illis, quorũ tẽporibus accidit, & ueraciter impletur in euãgelio Christi. ¶ Magna planẽ causa & digna, propter quã sic exclamet spũs sanctus in propheta: Ecce sup montes pedes euãgelizãtis & annũciantis pacẽ, propter quã cõgratulet, & dicat: Celebra Iuda festiuitates tuas, & rede uota tua, propter quã excitet in gaudiũ atq; cõfidentiã, dicendo: Contẽplare uiã, conforta lumbos, robora uirtutẽ ualde, &c. Vt (inquit) & hoc facias, & non id solũ attendas, quod taliter reddidit dominus superbiæ Assyrioꝝ, quam exercuerũt in Iacob, quod ciuitatẽ hanc Sennacherib non introiuit, nec iecit in eã sagittã, nec occupauit eam clypeus, sed occisis ab angelo domini centũ octogintaquinq; milibus, reuersus est in uiã suã, per quã uenerat, & occisus est, & Niniue subuersa est. Nõ (inquã) hoc solũ attendas, sed simul attende, quia sicut dñs reddidit superbiæ in Iacob, ut Assyrij excinderentur, sicut reddidit superbiæ in Iacob, ut Pharao cum curribus & equitibus suis in mari mergeretur, sicut reddidit superbiæ in Iacob, ut à Persis & Mœdis Babylonia subuerteretur, sicut reddidit superbiæ in Iacob, ut Aman, hostis Iudæorũ, in patibulo, quod Mardochæo parauerat, appẽderet, sicut reddidit superbiæ in Iacob, ut Antiochus Epiphanes sine manu cõtereret: Sic reddet superbiæ in Israhel, populũ nouellum euãgelica fide renatũ, cuius generatio secũdũ spm̃ de Chro est patre duodecim ap̃los, cuius in typũ p̃cessit ille Iacob pater secũdũ carnẽ duodecim filiorũ. Quid reddet supbiæ habitæ cõtra istũ Israhel, secũdũ similitudinẽ eorũ, q̃ reddidit supbię habitæ cõtra illũ Iacob? Nimirũ ut princeps huius mũdi diabolus, ausus uenire ad istũ Israhel, in q̃ nõ habet quicq̃, ita sanguine & aqua de latere eius emanãtibus enecet, sicut ille carne⁹ Pharao cũ suis oĩbus submersus ẽ in aquis uehemẽtibus, & ita ligno crucis trãsfigat, sicut fuit Aman ille trãsfixus, & sicut cõtritus est Antiochus, tãdẽq; ita & ipse diabolus, & oĩs illi cõsentiẽs mũdus extremo iudicio dãnetur, sicut ille ueniẽs cõtra Iudã & Hierlm superatus ẽ, q fibi uidebat insuperabilis Assur, & subuersa ẽ Niniue caput supbiæ eius. ¶ Ecce ò Iuda, sup montes ecce pedes. i. p̃dicatores, omnẽ seculi altitudinẽ supgrediẽtes, pedes euãgelizãtis & annũciantis pacẽ, p̃dicatores dãtis pœnitẽtiã & remissionẽ peccatorũ, destructo pctõ, cõsummata iustitia, principe huius mũdi iã iudicato. Secũdũ similitudinẽ ꝓlagæ, q̃ facta est in pte, idẽ in Assyrijs factũ ẽ, idẽ sine dubio fiet in toto, scilicet hoc mũdo, & in principe huius mũdi. ¶ Celebra igitur ò Iuda. i. cõfessor propheticę & euãgelicæ fidei, celebra festiuitates tuas, & rede uota tua. i. à malis opib⁹ uaca, & ĩ bonis opibus pseuera. Festiuitates q̃ dudũ celebrabant in figura, nũc in ueritate celebra, Exẽpli gr̃a, ut agnũ, quẽ dudũ comedebas in umbra, quẽ comedẽdo trãsitũ maris, et demersionẽ carnei Pharaonis celebrabas, agni Chri signũ fuisse scias, & cætera festa legis, euangelicæ gl̃iæ noueris extitisse exẽplaria. Sed qd prodest q̃lescũq; festiuitates celebrare deforis, nisi festiuitas cõtẽplatiõis in mẽte fuerit? Proinde cũ dico celebra Iuda festiuitates tuas, et redde uota tua: Psalmistã interroga, et ipse tibi dicet, qũo sacere debeas. Quoniã (inqt) cogitatio hoĩs cõfitebitur tibi, et reliquiæ cogitatiõis diẽ festum agẽt tibi. Vouete et reddite dño deo uestro oẽs q in circuitu eius affertis munera. Istæ sunt tuæ festiuitates ò Iuda, ut cogitatio tua deo cõfiteat, et si nõ oĩs cogitatio festiua eẽ p̃t et splẽdida, saltẽ reliquiæ cogitatiõis diẽ festũ agãt. i. saltẽ aliquãdo post infestationes malarũ cogitationũ, locũ mentis obtineant cogitationes bonæ, iuxta illud: peccasti, quiesce. Cũ huiusmodi festo die redde uota tua, quorũ uidelicet uotorũ summũ uel optimũ est, calicẽ saluta-ris (iuxta Psalmistã) accipere. i. imitari mortẽ saluatoris, q moriẽdo pacẽ inter deũ et homies fecit, ipsamq; euãgelizauit et annũciauit pedibus, ut iã dictũ est, id est p̃dicatoribus siue apostolis p

Iacob pro Iudæis, Israhel pro Christianis hic ponit.

1. Corin. 10

4. Reg. 19.

Exod. 14

Celebra festi uitates ò Iuda.

Psal. 75.

Gene. 4. Psal. 115.

ſtolis p mundū uniuerſum miſſis, & ſup montes incedētibus. i. ſup omnē altitudinē ſeculi.
¶ Profecto nō uana feſtiuitas ita celebrare, & cauſam hāc feſtiuitatis habere, qa nō adiēcit et ultra ut ptranſeat in te Belial, uniuerſus interīt, uidelicet ſecūdū ſimilitudinē Aſſur ſiue Sennacherib, qui reuerſus in uia, p quāuenit, iā ultra in te ptranſire nō poterit. Ita nāq; Belial, qđ interpretat absq; iugo, ſcilicet diabolus, ab initio rebellis deo, ex q̄ tibi ò Iuda Chrūs moriendo ac reſurgēdo feſtiuitates tuas dedicauit, ultra iā in te ptranſire nō poterit. Nā ex tunc uniuerſus interīt. Nō q̄ ſubſtātia eius eſſe deſierit, ſed q̄ mors generis hūani, q̄ per inuidiā eius in hunc mundū introiuit, mors (inquā) uniuerſa, mors gemina, tā animæ q̄ corporis oīno interīt. Vbi uel quādo iſte Belial interīt? Vbi mortua eſt mors, quā intulit, unde et appellatur & ipſe mors? Videlicet ubi mortuus eſt Chrūs, ibi noſtra q̄ mortua eſt mors animarū, & ubi reſurrexit Chrūs, ibi noſtro q̄ interīt mors corpo q̄. Celebrādo ergo feſtiuitates tuas ò Iuda, memēto, q̄ ille ſit ipſa feſtiuitas tua, de quo dicis, qui mortē noſtrā moriendo deuicit, & uitā reſurgendo reparauit, & hinc eſſe qđ dicitur: nō adiēciet ultra ut ptranſeat in te Belial, uniuerſus interīt. Nā ſi illud ſolū reſpicias, qđ Sennacherib nō reuerſurus abiit, et interīt, nō eſt uerū proinde dicere: Belial uniuerſus interīt, quia uidelicet poſt illū plurimi Belial, qualis ille fuit, in te ptranſiuit, qui multo amplius nocuit. ¶ Forte dicis ò Iuda: Quādiu ſtat Niniue, qūo mihi dicis: quia Belial uniuerſus interīt? Quādiu ſtat mundus? qūo cōſolabor de mortis interitu? Eccce enim Nero ſæuit, Decius inſanit, Maximianus mortem attulit, & ſæuit, & ptер iſtos filij Belial multi, q̄ Antichriſtus deterrimus erit. Quomō ergo iā dicis, qa Belial uniuerſus interīt? Ad hæc inquā, Aſcendit q diſpergat in facie tua, cuſtodiens obſidionē. Quis eſt ille q aſcēdit? Ad illā quippe Niniuē aſcēdit Nabuchodonoſor rex Babylonis, & in facie tua ò Iuda, q tūc tēporis in mūdo eras. i. te p̄ſente uel ſciēte diſpergit Niniuen illā, circa illā cuſtodiens obſidionē, donec illā caperet, ſed in hoc parua, imò fere nulla cōſolatio eſt. Peior nāq; tibi Nabuchodonoſor poſtmodū extitit, q̄ fuerit Sennacherib. Quis igitur ille eſt q aſcēdit, quiq; in facie tua ſic diſpget mūdū iſtū, magnā utiq; Niniuē ut pfectā habeas cōſolationē? Profecto q deſcēdit Chrūs, ipſe aſcēdit, et ſicut aſcēdit, ita uenit Niniuen diſperſurus. i. mundū in facie ſua iudicaturus. Quod interim facit Nero ſeu Dioclecianꝰ, imò ipſe diabolus, ſiue Antichriſtus nihil ueritatē diminuit, quin ueraciter dicas: Belial uniuerſus interīt, foras miſſus ē princeps huius mūdi. Nō hic agitur nec agi p̄t, quin mors, utraq; mors, aīæ et corpis abſorpta ſit in uictoria iſtius aſcēſoris cœli. Quid enim adhuc hoſtis corpus occidit in mēbris? Deniq; animā nō p̄t occidere uiuificatā capitis, idē, Chri morte, & de ipſa morte corporis tā certū eſt, q̄ interitura ſit in mēbris, ut ueraciter uel ſecure iā dicas, qa interīt. p̄ſertim qa caput Chrūs reſurrexit & mēbra nōnulla. i. multi ei eo ſancti. ¶ Olim hoc intēdebat, hoc ſperabat draco diabolꝰ qđ efficere poſſet, ut de illa nasciliere, q̄ erat gens illa, q̄ ſecūdū carnē q̄q; dicitur Iuda ſiue Iudæa, nō naſceret maſculus filius q recturus eſſet gētes in uirga ferrea, & iccirco illā delere conabat ſeptē capitibus armatus, ſed hoc iā ſperare nō p̄t, qa iā natus eſt ille filius, & iā raptus ē ad deū & ad thronū eiꝰ. Hoc tm̄ deinceps intēdit p Neronē & quoſcūq; ſiles illi, ut nō expectet rediturus, ſed tm firmiter tene, quia ſicut aſcendit ita rediturus eſt, ut in facie tua diſpergat Niniuen, ut teuidente iudicet mundū nō credētem, teq; perſequētem, ita cuſtodiens obſidionē, ut neq; ab occidēte, neq; à deſertis montibus pateat cuiquā locus effugij, quoniā deus ipſe iudex eſt qui oīa cōcludit, cuius de manu nemo eſt qui eruere poſſit. ¶ Hoc futurū ſciens, ad hoc illi rediturū credēs, fac qđ nūc dico. Cōtemplare uiā, cōforta lumbos, robora uirtutem ualde. Hæc (inquā) age, ſic uiue, quia nō hoc aliud eſt, q̄ quod ipſe in euāgelio dixit, antē q̄ aſcēderet. Sint lumbi ueſtri p̄cincti, & lucernæ ardētes, & uos ſimiles hoībus expectātibus dominū ſuū, quādo reuertatur à nuptiis. Quidnā aliud eſt uigilare ſecūdū ſimilitudinē hominum expectātium dominū ſuū, q̄ cōtemplari uiam, cū ſolicitudine expectare illū, qui & uenturus eſt, & ipſe uia eſt, Et quid aliud eſt cōfortare lumbos, q̄ ſuccinctos habere lumbos, id ē, contra libidinem, ſiue luxuriam, quæ in lumbis eſt, caſtigatum habere corpus, & caſtū? ¶ Porrò uirtutē ualde roborare, id ſine dubio eſt lucernas ardētes habere, id ē, cū hoīem ſtitatis opa bona exercere, & in ipſis pſeuerare. Quomō aūt uł unde uirtus eiuſmōi ualde roboratur? qđ ē uirtutis huiuſce ualidū robur? Reuera hūilitas, i. nō fallax, ſed ōino uera humilitatis

Belial diabolus, quomodo uniuerſus interiit.

Iohan. 12

Draconis intentio. Apo. 12.

Pſalm. 74. Contemplari uiam.

Lucæ. 12

Roborare uirtutem.

tatis cõscientia. Etẽ in ea uirtus oĩs roboratur, nã uirtus (inqt Aplus) in infirmitate pficitur. Nõ hoc dicimus, ꝙ infirmitas ipsa sit humilitas, ꝙ nobis est necessaria, sed qđ ad humilitatẽ proficiat, uelut instrumẽtũ quoddã cõsiderata, seu proprię fragilitatis, seu coĩs cõditionis infirmitas. Proprie fragilitatis, ut in Aplo, dicẽte: Ne magnitudo reuelationũ extollatme, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ. Cõmunis cõditiõis, ut in Iob, dicẽte: Memẽto qsꝺ, ꝙ sicut lutũ feceris me, & in puluerẽ reduces me &c. Q; si experimẽtum q̃ritur de humilitate, ꝙ oĩs uirtus ex ea ualde roboret, ecce & Iacob cũ angelo luctari, & nõ uinci, & Moses deũ dicẽtẽ, dimitte me, tenere potuit. Quod utriusꝙ tãta uirtus ex hũilitate roborata fuerit, euidẽtibus cõprobat testimoniis. Nã de Iacob in Osee, ubi p̃missum ẽ, et in fortitudie sua directus est cũ angelo, & inualuit ad angelũ, & cõfortatus ẽ, statim subiũctũ est, fleuit & rogauit eũ. De Mose uero Psalmista cũ diceret, & dixit, subaudit deus ut disperdet eos, statim subiũxit: Si nõ Moses electus eius stetisset in cõfractiõe in cõspectu eius. Quid em̃ est in cõfractiõe, nisi in nimia mẽtis hũilitate? Iã ita pspecto, qđ dicit, robora uirtutẽ ualde, sensum rationabilẽ habere pt, id qđ sequit, sicut in pleriscꝙ codicib⁹ habet, & à septuaginta nõ discrepat interpretib⁹. Q̃m sicut reddidit dñs supbiæ Iacob, sic reddet supbię Israhel ueteres & nouos. i. & illos q sub lege fuerũt, & eos q in euãgelio credũt, ita intelligimus, ut superius iã dictũ est. ¶ Quæ fuit superbia Iacob, & qũo reddidit dñs supbiæ Iacob? Sine dubio superbia Iacob fuit, ubi Chore Dathan & Abyron de sacerdotio cõtendẽtes, cũ omni cœtu suo cõtra dm̃ steterunt, & ita reddidit dñs illi superbiæ, ut disrũperetur terra sub pedibus eor̃, & aperiens os suũ, deuoraret Dathan & Abyron cũ tabernaculis suis, & uniuersa superbia, descenderẽtꝙ uiui in infernũ operti humo, & perirẽt de medio multitudinis. Sed & ignis egressus à dño, interfecit ducentos quinquaginta uiros, qui offerebant incẽsum. Item, Saul cũ esset christus dñi, superbiuit, & dñs superbiæ eius ita reddidit, ut mãciparet eũ maligno spũi. Plura sunt exẽpla hmõi, q̃ ut cõpendio cuncta possint ad præsens conscribi. Cũ igitur præmisso, robora uirtutẽ ualde. i. humilitatẽ oĩbus modis habe, statim subiungit, q̃m sicut reddidit dñs supbiæ Iacob, sic reddet supbiæ Israhel, q̃ litera nõ discrepat à septuaginta interpretibus (ut iã dictũ est) terrorẽ magnũ incuti uniuerso Israhel, q credẽdo in Christũ meruit Israhel nũcupari. Terribilis nãꝙ est deus in cõsilijs sup filios hoim, atqꝙ iccirco tũc unicuiꝙ magis cauẽdũ, & magis humilitati studẽdũ, cũ maiora supnæ gratiæ dona pcepit, nõ tantũ in eo quod Aplus p̃monuit dicẽs: Noli gloriari aduersus ramos, q cõfracti sunt, noli altũ sapere, sed time, si em̃ deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortẽ nec tibi parcat, Verũ & oĩbus modis, ut nunq̃ alter cõtra alterum infletur, nunq̃ dũ uiuit se cõprehendisse arbitretur. Superbia Israhel, id est, credentiũ inter cætera mala fecit & hæreses, & non minus de ipsis qui uidebantur intus, q̃ de illis, qui foris erant uel sunt, gentilibus. Verũ quod sequitur. Quia uastatores dissipauerunt eos, & propagines eorũ corruperunt, tanq̃ uastatores uinearum dñi, contra quos ipse dilectus dicit in Canticis. Capite nobis uulpeculas, quæ demoliuntur nobis uineas, nã uinea nostra floruit. Hoc peius egerunt uastatores isti, q̃ uastatores illi, quod illi palã dissipauerunt, id est, persecuti sunt, isti aũt & subdole corruperunt, & interdũ aperta ui propagines uastauerunt. Reddet igitur dñs superbiæ huiusce Israhel, sicut reddidit superbiæ illius Iacob, uidelicet ut apostolico utamur exẽplo, sicut reddidit eidẽ Iacob in eo ꝙ omnes quidẽ mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt in nube et in mari, et in omnes eandẽ escã spiritualẽ manducauerunt, et omnes eundẽ potũ spiritualẽ biberũt, sed nõ in pluribus eorũ beneplacitũ est deo, subauditur ut saltem in illã terrã ingrederentur, quæ umbra erat illius terræ uiuentiũ, quam in futuro speramus, nã prostrati sunt in deserto. Hæc aũt in figura facta sunt nostri, etc. nunc iam sequẽtia persequamur. ¶ Clypeus fortium eius ignitus, uiri exercitus eius in coccineis. Igneę habenę currus in die p̃parationis eius, ꝛ agitatores consopiti sunt. In itineribus conturbati sunt, quadrigę collisę sunt in plateis, aspectus eor̃ quasi lãpades, ꝛ quasi fulgura discurrentia. ¶ Clypeus (inquit) fortium eius ignitus. Cuius eius? Putãsne illius Nabuchodonosor, qui ascendit ut dispergeret illam localem, quamuis magnam Niniuen? fuerit quidem fortium illius clypeus quomodocunꝙ ignitus aut splendidus, & uiri exercitus eius uestiti caligis ac ocreis coccineis, siue alterius cuiuslibet coloris pulchri, uerũ tamen

z. Cor. jz

Ibidem.

Iob. jo

Gene. 3z
Exod. 3z
Osee. jz

Psalm. jo

Supbia Iacob.
Num. 16

j. Reg. jo

Ro. jj

Superbia Isrl hæreses facit.

Cant. z.

j. Corin. jo

tamen ſpūs ſanctus, ſpūs propheticus nequaq̄ ita ſe demiſerit, ut abſq; reſpectu myſterii
gas aut uanitates eiuſmodi, clypeos & currus, aut curruū habenas, & currentes quadrig
ueſtitus coccineos, & aſpectus uirorū fulgidos tantopere declamare, & ſuper uenturis ſen
lis, quibus ſcripturā propheticā perſeuerare uolebat, notificare dignatus ſit. ¶ Spiritū igit
quocunq; uadit, pro poſſe ſequamur, & quia uerba ſpūs ſancti ſunt, ſpūalia potius in uerbis
myſteria requiramus. Fortiū eius, (ut ſupra dictū eſt) aſcendit in cœlū, Niniuen diſperſur
.i. mūdū iudicaturus: fortiū (inq̄) eius clypeus ignitus eſt, & uiri exercitus eius in coccineis
& igneæ habenæ currus in die p̄parationis eius. Quæ ſit p̄paratio, uel dies p̄parationis eius
& quid p̄paretur primo quærendū eſt, & deinde cætera melius clareſcēt, q̄ magnā in ſuis
ſuū ſpiritualiū cōtineant maieſtatē. Quid ergo p̄paratur, niſi ut mundus iudicetur? Et quo
eſt huius rei p̄paratio, niſi euāgelij p̄dicatio? Et quis eſt dies præparatiōis eius, niſi totū hoc
tēpus, uſq; ad cōſummationē ſeculi? Deniq; quātacunq; diuturnitas, quantuſcunq; numer
rus annorū ſit, ſicut tēpus, ita & dies recte dicitur, teſtante dño ipſo, cum in prophet
Tempore accepto exaudiui te, et in die ſalutis adiuui te. Apoſtolus nāq; ſuccinit: Eccē
tēpus acceptabile, ecce nūc dies ſalutis. Igitur unus idēq; dies, q̄ credēti mundo eſt dies
lutis, nō credēti mūdo eſt dies præparatiōis, & intra hunc diē præparatiōis inuenire debe
mus, et igneos fortiū eius clypeus, et ueſtitus uirorū eius coccineos, et habenas curruū
neas, et quadrigas in plateis colliſas, et aſpectus fulgureos, et cætera bellici apparatus in
gnia, q̄ declamādo ita inculcat, ut palā ſit uel eſſe debeat, q̄a magna agit ſeria. ¶ Fortes eius
illos hic accipimus, quorū de multitudine duo in initio p̄parationis huiuſce, qñ ille aſcend
cū intuerētur euntē illū in cœlū apoſtoli, ſteterūt iuxta illos in ueſtibus albis, q̄et dixerunt
Viri Galilæi, q̄d ſtatis aſpiciētes in cœlū? Hic Ieſus q̄ aſſumptus eſt à uobis in cœlū, ſic ue
niet, quēadmodū uidiſtis eū euntē in cœlū. Sic (inq̄) ueniet diſperſurus Niniuen, i. iudicat
rus hūc mūdū. Fortiū illorū de principibus unus eſt Michael, de q̄ in Apocalypſi, ubi aīe
dit, ubi raptus eſt filius beatæ mulieris ad deū, & ad thronū eius, ita ſcriptū eſt. Et factū
p̄liū magnū in cœlo, Michael & angeli eius p̄liabant cū dracone, &c. ¶ Horū fortiū clyp
us uerbi dei, uerbū deus eſt, & clypeus utiq; ignitus, q̄a ſcriptū eſt: Ignitū eloquiū tuū uehe
menter. Itēq; ad Salomonē dictū eſt. Omnis ſermo dei clypeus ignitus eſt. Cōtra quas q
nitus eſt talis iſte clypeus, niſi cōtra draconē & angelos eius. Intolerabilis eſt illis iſte igni
rū clypeoq; ignis, unde & exprobratur illi apud Ezechielē, ubi ſub nominibus nouē lapid
dicitur, in eū de nouē ordinibus angelorū. Et eiecit te de monte dei, & perdidi te ò Cher
protegēs, de medio lapidū ignitorū. ¶ Porrò uiros de q̄bus ait, uiri exercitus eius in cocci
neis, illos intelligim⁹, q̄ adiuuātibus fortibus ſiue cooperātibus illis, ſemp inuiſibiliſ, aliqu
do aūt etiā uiſibiliſ, uicerūt illū draconē, ſicut ibidē ſcriptū eſt, Et ipſi uicerūt illū propter
guinē agni, & lauerūt ſtolas ſuas in ſanguine agni. ¶ Deinde igneas habenas currus, ſi
ſiue rectores eccleſiarū intelligimus, q̄a uidelicet ſicut habenæ regūt currū, ita regulæ
monita horū, illū regūt currū, de q̄ in pſalmo ſcriptū eſt. Currus dei decē milibus multip
milia lætantiū. Sunt aūt habenæ igneæ, q̄a uidelicet dicta uel facta, ſeu omne regnū eorū
nō eſt aut eſſe debet ſine magno boni zeli feruore. Illi fortes cū ignitis clypeis, illi uiri exer
citus eius in coccineis, iſtæ igneæ currus habenæ in die p̄paratōis eius, ſubauditur, nunq
ficiunt, & oīs actio eoꝝ p̄paratio eſt, extunc uſq; ad finē ſeculi, p̄paratio diſperſionis q̄ dic
gēda eſt Niniue. i. iudicij q̄ iudicādus eſt mundus iſte. Interim nāq; p eos ſpūs ſanctus arg
it mundū de pcto & de iuſtitia, & de iudicio, & eo arguēte, fugiunt mundū perituꝝ fi
credunt, & q̄ credere nō uult, fit inexcuſabilis mundus, Hæc eſt p̄paratio eius. ¶ Eragita
res (inqt) cōſopiti ſunt. Agitatores plane nō eius, cætera ſunt eius, fortes q̄ clypeus eius
nitus, dicunt & ſunt eius, uiri exercitus in coccineis, dicunt & ſunt eius, currus cū igneis
benis, & tota p̄paratio dicitur et eſt eius, agitatores uero, nec dicunt, nec ſunt eius. Agita
res q̄ppe q̄ ſunt, niſi quieti infeſti, iniurioſi et cōtumelioſi, ſiue ſupbi? Tales iſte nō habet, p
les nō ex deo, ſed ex maligno ſunt, ex mundo dānato, ex mundo in maligno poſito. Pla
eo tpe, q̄d egit ille ſæpedictus Aſſur, unde ſic notaret, unde agitator ipſe et quicq; ſibilli a
gitatores recte dicant? Apud Eſaiā, ubi aduētus eius prophetica uoce denunciat, inter cæ
ra ſic de illo dictū eſt. Tranſierūt curſum, ſcilicet Aſſyrij cōtra Hieruſm properātes, q̄ dep

Myſticus hic ſenſus requirendus eſt.

Dies præparationis.

Eſai. 49. 2. Cor. 6

Fortes eius, angeli ſunt. Actu. j.

Apoca. jz. Clypeus ignitus ſermo dei Pſalm. jjj8. Prouer. 30

Ezech. 28

Apo. jz. Habenæ curſus, p̄lati ſunt

Pſalm. 67.

Iohan. 16.

Agitatores, nō ſunt eius.

Eſai. jo.

ditione eius q̃si iã ppetrata, nimis certi, nimisq; cõfidẽtes, & agitabit (inqt) manũ suã sup mõ
tẽ filię Sion, & collẽ Hierlm. Quia sic hostiliter agitauit manũ suã ille Assur siue Sennache
rib sibi arridẽs, loco sancto irridẽs, in se tumide glisces, cõtra deũ improuide ludẽs, recte ni
mirũ notauit eũ spũs sanctus, ut agitator ipse, & quicq; sil'es illi agitatores noiarent. Sil'es illi
in die pparatiõis huiusce, de q̃ secundũ hũc prophetã logmur, dũ pparat ut Niniue. i. mun
dus iudicetur, sil'es (inquã) agitatores fuere Nero, Dioclecianus, Maximianus, & cæteri q
cunq; cõtra euãgeliũ pparationis huius, semetipsos agitauerũt, pleni diabolico spũ, & eccẽ
cõsopiti sunt. Quid est cõsopiti? Mortui sunt. Nõne & illi uiri pulchri, uiri exercitus ascen
soris cœli, q uicerũt draconẽ (ut supra dictũ est) propter sanguinẽ agni, & propter uerbũ te
stimoñ sui, & iccirco sunt in coccineis: nonne (inq̃) & illi sicut mortui? Sunt qdẽ mortui,
sed nõ cõsopiti. Nã & si mũdo mortui sunt, deo uiuunt, & in castris regis sui, regis uiuentiũ
nũc q̃q; militãt, nõ minus q̃ uiuẽtes in carne militauerũt. Planè atq; indubitãter miro mo
docũ, deposita carne, sint in alio seclo, psentes nobis sunt, & meritis regunt, uirtutib⁹ augẽt
residuũ exercitũ peregrinantẽ adhuc in hoc seculo. At illi agitatores, & deo mortui sunt, et
huic seculo iã nõ uiuunt, uiuẽtibusq; nec obesse nec prodesse possunt aut poterũt, et iccirco
uerũ est dicere, qa cõsopiti sunt. i. profundo somno mortis sepulti sunt, unde (donec cœlum
atteraț) nõ euigilabũt, nullũq; deinceps fortib⁹ illis, uiris illis supradictis, currui, uel habenis
dñi faciẽt obstaculũ siue impedimẽtũ. Cõsopiti (inq̃) sunt iter agẽdũ, siue dũ agitur id qd se
quitur. In itineribus cõturbati sunt, q̃drigæ collisæ sunt in plateis, aspectus earũ q̃si lãpades,
& q̃si fulgura discurrẽtia, Fuerit (ut iã dictum ẽ) exercitus ille Chaldaicus, cõtra Niniuẽ tã
uelox, tã properãs, tãq; põposus, q̃drigis cõcurrẽtibus tã multis, ut p multitudine uiã inue
nire nõ possent, atq; inter se colliderẽtur in plateis, & aspectus Babyloniorũ ita fulgurei, aut
nescio q̃ lumine luminosi, ut ante uisu aduersarios terreret, q̃ mucrone prosternerent, nobis
tñ ex abundanti est, ut huic sensui literali immoremur, potius spm̃ sequamur, & post ipsum
curramus. In hac die pparationis iudicñ, q̃ iudicãdus mundus est, cuius illa Niniue, & pars
fuit, & typũ gessit, in hac (inq̃) die pparatõis cõturbati sunt uiri Niniuitę, diuersa cõturbati
one in itineribus & in plateis, q̃drigis collisis. ¶ Quibus in itineribus, uel qbus in plateis? Ni
mirũ in illis, in qbus euãgelica uoce sapiẽtia clamauit, sicut habem⁹ in paraboliș: Sapiẽtia fo
ris pdicat, in plateis dat uocẽ suã, in capite turbarũ clamitat, in foribus portarũ urbis profert
uerba sua. Itẽ: Nũqd sapiẽtia nõ clamitat, & prudẽtia dat uocẽ suã? In summis excelsisq; uer
ticibus sup uiã in medijs semitis, stans iuxta portas ciuitatis in ipsis foribus loquitur, dicens:
O uiri ad uos clamito &c. Ergo nõ in occulto, sed in itineribus, non in angulis sed in plateis
conturbati sunt, audita sapientiæ uoce, audito euangelio, in quo reuelatur, ait Apl'us, ira dei
de cœlo, super omnẽ impietatẽ & iniustitiã eorũ, qui ueritatẽ dei in iniustitia detinent. Con
turbati & cõmoti sunt, tremor apprehendit eos, audientes aliã et meliorẽ esse ciuitatẽ, q̃ suã
Niniuen, aliud seculũ esse, q̃ seculũ præsens, & hoc iudicandũ esse per ignẽ. Ibi dolores ut
parturientis, ibi, inquã, id est, in illa cõturbatione, in illo tremore, dolor nõ sine fructu, sicut
nõ sine fructu dolor est parturientis. Multi emm̃ audientes, quid præparetur Niniuæ, id est,
mundo huic, ita cõturbati sunt, ut cõtristarẽtur ad pœnitentiã, & ita tremuerũt, ut cito quę
rerẽt, quomodo possent fugere à uẽtura ira, & euadere illud iudiciũ. Alij aũt qui increduli
fuerũt, ita cõturbati sunt, & ita cõmoti sunt, ut irati seipsos dirigerẽt & exagitarẽt, cõtra hoc
magnæ pparatõis euãgeliũ, unde & paulo añ agitatores noiati sunt. ¶ Quę porrò uel cuius
q̃drigæ collisæ sunt in plateis? Vtiq; q̃drigæ Aminadab, qđ interpretaț spontaneus populi
mei. Iste Aminadab Chrũs est, & huius q̃drigæ collisæ sunt in plateis, occurrẽtes occurrẽ
tibus sibi q̃drigis supbi huius seculi, de q̃lib⁹ in Zacharia dicit: Ipse paup, & ascẽdẽs sup asi
nã, & pullũ filiũ afinæ, & dispgã q̃drigã ex Effraim, & equũ de Hierlm, & dissipabit arcus
belli. Quadrigæ Aminadab, q̃tuor sunt Euãgelia, de qbus nobis cõtra Niniuẽ, q̃tuor ma
gna pdicanț sacramẽta, incarnatio ipsius Aminadab, cuius facies, facies est hois: passio eius
dẽ, q̃ facies est uituli: resurrectio ipsius, q̃ facies est leonis: ascensio eiusdẽ, q̃ facies est aquilę
uolãtis. Magna ibi conturbatio, qa magna quadrigarũ collisio. Qui bñ conturbati sunt, qui
ad pœnitentiã contristati sunt, p collisionẽ quadrigarũ cõfitẽtur, & satisfaciũt, qđ in illa col
lisione fuerũt, nõ p malitiam, sed per ignorãtiam. Dicit emm̃ quilibet illorũ, puta Saulus, siue
quispiã

Qui mortui, dicuntur con sopiti.

Nota, contra errorẽ de san ctis.

Euangelica pdicatio in pla teis.

Prouer. j.

Ibidẽ. 8.

Rom. j.

Psal. 47.

Quadrigæ collisæ.

Zach. 9.

Quadrigæ Aminadab.

Cant.6. j.Timo.j. quiſpiam alius,prius aduerſarius,poſtea correctus & fidelis quadrigarum ſocius.Neſciui, anima mea cõturbauit me propter quadrigas Aminadab.Neſciui,& ignorans feci, ignorans in incredulitate obſtiti,cũ repente uidiſſem quadrigas Aminadab, nũc aũt cõſiderans dignitate quadrigarũ eius,cõturbauit me aia mea,ſana cõtritiões eius ò Aminadab.Quãpulchræ quadrigæ,q̃ ſplendidæ aurigæ.Aſpectus(inquit)eorũ quaſi lãpades,& quaſi fulgura diſcurrentia.Et apud Ezechielẽ ſimiliter habes,& aſpectus eorũ quaſi carbonũ ignis ardentiũ,quaſi aſpectus lampadarũ.Hęc erat uiſio diſcurrẽs in medio animaliũ,ſplẽdor ignis,& de igne fulgur egrediens.Vbi quadrigæ colliſæ ſunt,ibi facies ſiue aſpectus eorum, ſcilicet Euangeliorũ ſiue euangelizantiũ quaſi lãpades,& quaſi fulgura diſcurrentia.Lampades illuminãt,fulgura terrẽt.Sic iſti habẽtes uirtutes,ſiue uirtutũ operationẽ habentes ſicut in pſalmo ſcriptũ eſt:Dñs dabit uerbũ euangelizantibus uirtutes multas,dũ prædicant ubiq̃,dño cooperante,& ſermonẽ cõfirmãte ſequẽtibus ſignis,mẽtes hoim & de cognitione ueritatis illuminãt,& de miraculis ad audiendũ atq̃ credẽdũ magis excitãt,& recte fulgura dixit diſcurrẽtia,quia nõ in una tantũ mũdi parte,ſed p mundũ uniuerſum uiſa & audita ſunt p̃dicationis euãgelicæ miracula.Sequitur.L¶Recordabitur fortium ſuorum.

Pſal.67 Mat.vlti.

Roma fortiũ ſuorũ recordata.

Quis recordabitur fortiũ ſuorũ?Recordabitur Niniue,recordabitur mũdus,& uerbi gratia Roma,quæ tũc erat mũdi caput,qñ primũ quadrigarũ huiuſcemodi colliſio,ſiue colliſionis fragor in plateis eſt auditus,Fortes eius multi fuerant,ut puta Torquati,Coruini,Cornelii, Scipiones,ſiue Africani,Cæſares,ſiue Auguſti.Eiuſmodi fortiũ recordabitur(inq̃)& factũ eſt.Nã in derogationẽ Chriſtianæ pacis,in cõtemptũ euãgelicæ gtatiæ,quoties commemorati ſunt fortiũ ſuorũ multiplices triũphi,de toto mũdo,de Europa,Africa atq̃ Aſia cõcelebrati,propitiꝫ(ut aiebãt)dñs ſuis,quorũ opitulatõne,qñ florebat religio cultusq̃ templis,prouecta & dilatata eſt magnitudo Romani imperij.Nũc aũt aiebãt,& in plateis ululi declamabant,pluuia deſit,cauſa Chriſtiani.Irati ſunt dñ,propterea inſurgunt Britones ſiue Dani repugnant,imò impugnãt Germani,iuſſa cõtemnũt Alani.Eiuſmodi recordatione mũdus recordabitur(ait)fortiũ ſuorũ,q̃ uidelicet fortes fuerũt,nõ habẽtes deũ Chriſtũ,aut nomen Chriſtianũ,& ſi fuiſſent hodie fortes illi,non auderet quiſq̃ inferre nomen iſtud auribus eorũ.Sed audi quod ſequitur:L¶Et ruent in itineribus ſuis.JVane recordabitur eo modo fortiũ ſuorũ mundus,nã quicunq̃ ſic recordati fuerint,ruent in itineribus ſuis,ruent ut mendaces,& ueritate oppreſſi.¶Nã econtra fortiũ ſuorũ recordabitur & ipſe aſcenſor cœli,& efficaciter eorũ recordabitur,ut eorũ recordatio multum proſit.Poſtq̃ fortes ſui pręſenti uita exceſſerint,poſtq̃ occiſi,& in ſepulchro cõuecti fuerint.Apoſtoli ſui martyres,utiq̃ fortes ſui,ita recordabitur eorũ,ut faciat eos uiuentibus cooperari,& ſermonẽ eorũ cõfirmare ſequẽtibus ſignis.Eiuſmodi recordatio, ut lectorẽ amplius deleciet,ſe

Qũo Chriſtꝰ fortiũ ſuorũ recordatus.

Iud.xv. ſecundũ myſticũ exẽplũ illius Samſon fortiſſimi.Cũ Philiſtiim uociferantes occurriſſent ei,irruente in ſe ſpũ dñi,inuentã maxillã,id eſt,mandibulã aſini,quæ iacebat,arripiens,interfecit in ea mille uiros,& cũ ſitiret ualde,aperuit dominus molarẽ dentẽ in maxilla aſini, quã de manu proiecerat,& egreſſæ ſunt ex eo aquæ,q̃bus hauſtis refocillauit ſpm̃,& uires recepit.Secundũ hanc ſimilitudinẽ recordatus eſt iſte fortiũ ſuorũ,qui & ſecundũ carnẽ infirmi & ignobiles,at ſecundũ ſpm̃ fortes & nobiles fuerũt,& ita fortes in manu Chriſti fortiſſimi,ut cũ paucis illis ita cõminueret fortitudinẽ ſeculi,ſicut ille Samſon deleuit mille uiros in mandibula aſini.Vbi illos proiecit,aut proiecisſe uiſus eſt,quia permiſit occidi,quaſi curã illorũ negligeret,tunc ualde ſitiuit ipſe,id eſt,eccleſia,quæ eſt corpus eius,& timuit incidere in manus inimicorũ,id eſt,infideliũ,cõtra quos illi dũ uiuerent,uerbo & opere magnũ erant firmamentũ.Sic aperuit dñs ſepulchra eorũ,ut crebra prodirent fluenta miraculorum,unde eccleſia ſpm̃ refocillauit,et uires recepit,ut conſtanter dicere poſſit,Chriſtũ eſſe

Mat.xx um ſuũ,deũ non eſſe mortuorum,ſed uiuorũ,et quia fortes ſui omnes illi uiuunt,tũc etiam lius,quando mundo mortui ſunt.Ruent igitur(ait)in itineribus ſuis illi fortium ſuorum recordati,quia recordabitur et iſte fortiũ ſuorũ,recordatione bona et efficaci,ut probet quã illorũ uana fuerit,et iſtorum uera fortitudo ſit,cũ quibus Niniuen,id eſt mundũ,ipſe iudicabit ſecundũ ueritatem,præeuntis huius ſæpedictæ præparationis.Ita fiet quod ſequitur.

L¶Velociter aſcendent muros eius,& præparabitur umbraculum. Porte fluuio

ꝑtę sunt, ⁊ templum ad solum dirutum est, ⁊ miles captiuus abductus est, et an-
cillę eius minabantur, gementes vt columbę, ⁊ murmurantes in cordibus suis. ¶
Literalis sensus de subuersione illius Niniuæ manifestus est, ꝙd uelociter muros eius Chal-
dæi ascenderint, & propter obsidionem longissimam ad depellendos æstus umbracula sibi
ꝑparauerint & ꝙd apertis portis Niniuæ, quæ instar fluminũ habebat ciuium multitudinẽ
ingressus hostis, ut forum aut ædes forenses ita diuerit & templum, & quod miles captiuus
abductus sit in Babylonem, & quod ancillæ. i. per metaphoram minores urbes, uel certe ca-
ptiuæ mulieres minatæ sunt ante ora uictorũ, tantusq; terror fuerit, ut ne in singultus quidẽ,
& ululatum erumperer dolor: sed intra se tacite gemerent, & obscuro murmure deuorarẽt
lachrymas in morem mussitantium columbarũ. Sed in bello hominum, ut erant Babyloniꝫ
contra Assyrios: postq; uelociter ascenderunt muros. Ad quid illis præparari umbraculũ?
Nam qui obsideret, tamdiu necessarium habent ad depellendos æstus umbraculum sibi cõ-
parari donec muros siue ascendendo, siue irruendo inuadere possunt. ¶ Ergo uiri siue exer-
citus ascensores cœli: uiri qui (ut supra dictũ est) eunt in coccineis, ipsi sunt qui uelociter mu-
ros Niniuæ ascenderunt, & post eos nobis præparatum est umbraculum. Manifestius dicẽ-
dum: Martyres sancti, Apostoli sanct: Martyres (inquam) sancti, sanctorũ Apostolorũ filij
ipsi sunt qui uelociter ascenderunt muros Niniuæ, qñ nondũ erant aptæ fluuiorũ portæ, ꝙd
factũ ẽ postmodũ, sicut ꝓtinus sequitur: Portæ fluuiorũ aptæ sunt. Clausę erãt portę fluuiorũ,
portæ ꝓpꝛiorũ, portæ quas posuerant, quas clauserant huius mundi principes, reges & tyran-
ni, Cæsares atq; imperatores, ut fluuijs, id est, populis, ad uias euangelij quadrigas quæ colli-
debantur in plateis, exire non liceret. Edicta pendebant, leges & proscriptões in tabulis pub-
licis propositæ erant, ut si quis ad euangelicam fidem exiret, nomenq; Christianum suscipe-
ret, capitalẽ, aut aliam ꝙlibet subiret mortis sententiam. Hæc erat clausura fluuiorũ. i. popu-
lorũ, hæ portæ non apertæ, & hi ferrei uectes portarũ. Non expectauerũt uiri exercitus dñi,
uiri nominati & inclyti, ut portæ fluuiorũ sese apperirent, ut principes populorũ, confitendi
uel annunciandi Christum licentiam darent. Velociter muros Niniuæ ascenderunt, cõstan-
ter principum seculi leges supergressi sunt, & Christi nomen ultro intulerunt, non ignoran-
tes negocium istud corporibus suis fore periculosum, imò præoptantes cum dispendio cor-
porum facere lucrum animæ. Ascendẽtes comprehensi sunt, tenti sunt, ante reges & iudices
adducti steterunt, accusati non negauerunt, interrogati Christum confessi sunt, diuersis pœ-
nis afflicti, diuersis mortibus addicti, nonnulli etiam assati gratias egerunt. Magnus ibi solis
æstus: sed & præparabitur (inqt) umbraculum. Compositis nãq; (ut supra iam dictũ est) agi-
tatoribus illis, interdum refrigescebat æstus persecutionis. Exempli gratia: ut contigit Dio-
cletiano, de regno eiecto, & Maximiano mortuo. Annuntio uobis, ait, moriens martyr insi-
gnis, pacem ecclesiæ Christi redditam, Diocletiano de regno eiecto, & Maximiano hodie
mortuo. Hoc erat præparari umbraculum, quod non dimittebat eos tentari supra id quod
poterant, uel diutius ꝙ poterant: sed faciebat etiam cum tentatiõe prouentum, ut possent su-
stinere. Quid multa? Imperante spiritu sancto, ac dicẽte: Tollite portas principes uestras, &
eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: tandem portæ fluuiorũ apertæ sunt, & tẽ-
plum ad solum dirutum est. Portæ (inq;) fluuiorũ apertæ sunt, i. leges principum deletæ sunt,
mortuis principibus, qui illas contra nomen Christianum scripserunt, & eleuatæ sunt portę
æternales, portæ bonæ, iustæ leges. ꝑ ꝙs rex gl'iæ Chr̃s itroiret, pioꝝ pricipũ leges, Chr̃iano
rũ Imperatorũ sanctões. Itaq; tẽplũ ad solũ dirutũ ẽ idolatrię cultus destructus ẽ. Portis em̃
aptis eruperũt fluuij, malis legibus remotis, melioribusq; datis, quæ non prohiberent, imò ꝑ
dicarent Christum coli, certatimq; ad fidem confluxerunt populi, & ita desertus est adulter
Iupiter cum Iunone & Venere, & omni sua turpi progenie, & templa destructa, aut in Chri
sti ecclesias conuersa sunt. Tunc miles captiuus adductus est, abductione bona, captiuitate
beata, ut qui liber iustitiæ fuerat, & huic Niniuæ, id est, huic mundo, imò & diabolo milita-
uerat, seruus iustitiæ fieret, & deo creatori suo militaret. Et ancillæ eius minabantur. i. humi-
les siue ignobiles seculi, ante currum supra dictum boni captiuatoris Christi ducebant. De
qualibus Apostolus: Quæ inquit) stulta sunt mundi elegit deus, & quæ non sunt, ut ea quę
sunt, destrueret. Non hoc dicitur, quod ita elegerit ignobiles, ut nollet eligere nobiles: nam

Niniue à Chaldæis capta.

Sensus mysticus huius historiæ

Martyrum victoria

j. Corin. jō

Psal. xxiij.

Rom. vj.

j. Cor. j.

& miles captiuus abductus est, & ancillæ eius minabant. i. nobiles pariter atq; ignobiles, absq; acceptõe psonaꝝ, uictoris Christi seruitio subijciebant, sed hoc dicit Apl̃us, qđ in initio Euãgelij nõ prius nobilia, sed ignobilia deus elegit. Cur hoc? Vt nõ glorietur omis caro in cõspectu eius, quod utiq; futurꝫ erat, si nobiles prius uocati, & per eos ignobiles ad Christi fidem fuissent adducti. ¶ Quod protinus subiungit: gementes ut columbæ, murmurantes in cordibus suis, tã de milite, q̃ de ancillis. i. tam de nobilibus, q̃ de ignobilibus debet intelligi. Quid aũt gementes, unde murmurantes? Non utiq; quod captiui abducti sunt uel qđ minẽtur ante currũ triumphatoris hmõi: sed inde gementes, qđ ab isto dño sibi incognito liberi, & Niniuæ, hoc ẽ, mũdi huius serui fuerũt, & sup hoc murmurãtes in cordibus suis, i. semetipsos reprehendẽtes in cõscientijs suis. Murmurare nãq; iterdũ in bono accipit, ut illic: Ipsi dispergent ad mãducãdũ, si uero nõ fuerint saturati, & murmurabũt. Qđ est dicere: Ipi q cõuersi erunt, dispergẽt ad mãducãdũ. i. alios prędicatõe sua sibi incorporandũ, & si non fuerint saturati, hoc ẽ, si ꝑdicatio eoꝝ nõ fructificauerit, cõquerent, & dolebũt. Itaq; & hic cũ dicit: gementes, ut colũbę, murmurãtes in cordibus suis, sic recte intelligit, ac si diceret: conquerentes ac dolentes de peccatis præteritis, & semetipsos (ut dictum est) reprehendentes in conscientijs suis. Nam licet gratia uictoris & triumphatoris ducentis eos nõ ignorent se esse saluatos, non tñ obliuiscunt, quales fuerint, & sup hoc dolere & cõqueri nõ desinunt in cordibus suis, exẽpli gratia: ut ille qui dixit: imò hodieq; cõfitet, & dicit: Ego sum minimus Apostolorꝫ, qui nõ sum dignus uocari Apostolus, qm̃ persecutus sum ecclesiã dei. Itẽ: Qui prius fui blasphemus, & ꝑsecutor, & cõtumeliosus: sed misericordiã cõsecutus sum, quia ignorãs fecit in incredulitate. Pro hmõi recte dicunt gemẽtes, nõ utcũq;: sed gementes ut columbæ. Colũba nãq; gemitũ pro cãtu habet, & istis ita gemere ualde dulce est, ita ut & q̃s canũt qp̃iam in laudẽ captiuatoris sui. Verbi gratia, ut illud: Ascendisti in altũ, cępisti captiuitatẽ, sue iuxta aliã translationẽ: ascendẽs in altũ, captiuã duxit captiuitatẽ: qñ (inquã) tale qđ canũt tũc demũ se legitime cecinisse sciãt, qñ uoces canẽtiũ singultus animę uioleti, nimisq; ultronei, crebro intercipiũt, & de oculis lachrymas eliciũt. Ibi sunt gemitus sises gemitibus colũbæ, q̃ nescit nisi gemẽdo canere, uel canẽdo gemere, tãq; dulce est hoc & suaue, ut Psalmista testat: Fuerũt (inquiẽs) mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Vbi talis uel taliter captiuitas abducta est, qualis remanet Niniue? Ait: ⊥ Et Niniue quasi piscina aquarum aquę eius, ipsi vero fugerũt. State, state, & non est qui reuertat. Diripite aurũ, diripite argentũ, & nõ est finis diuitiarꝫ prę oĩbus vasis desiderabilibus. ⊥ Hæc & cætera quæ sequũtur, quæ cõtra Niniuen dicunt, talia sunt, ut recte dictũ intelligas in titulo prophetiæ, onus Niniuæ. Onus quippe est Niniuæ, i. condẽnatio multitudinis uniuersæ, multitudinis innumeræ, cuius quãtitatis cõparatione pauci sunt, q̃ sup radicto modo de Niniue exierunt, uel exeũt, qui mundũ dãnatũ, & extremo iudicio dãnandũ reliquerunt, aut relinquunt. Qualis est, qualis remanet, qualis inueniẽda & iudicãda ẽ ista Niniue? Quasi piscina aquarũ, inqt. Aquarꝫ nomine, quanq̃ ꝑpli solent intelligi tñ qm̃ sequtur: & nõ est finis diuitiarꝫ, commodius hic intelligit affluẽtia rerũ. Culpat Niniue, culpat mũdus, & Niniue cupiditatis auaritiæ, onus Niniuæ. Onus quippe est Niniuæ, i. condẽnatio multitudinis uniuersæ, multitudinis innumeræ, cuius quãtitatis cõparatione pauci sunt, q̃ sup radicto modo de Niniue exierunt, uel exeũt, qui mundũ dãnatũ, & extremo iudicio dãnandũ reliquerunt, aut relinquunt. Qualis est, qualis remanet, qualis inueniẽda & iudicãda ẽ ista Niniue? Quasi piscina aquarũ, inqt. Aquarꝫ nomine, quanq̃ ꝑpli solent intelligi tñ qm̃ sequtur: & nõ est finis diuitiarꝫ, commodius hic intelligit affluẽtia rerũ. Culpat Niniue, culpat mũdus, & Niniue cupiditatis auaritiæ, diuitię dicuntur, quasi piscina aquarũ. i. insatiabile receptaculũ diuitiarũ, ꝑpter quas contẽpsit deũ. Aquæ (inqt) eius. Quid aquæ eius? Eclipsim. i. defectionẽ dictionis fecisse uidet. Eclipsim nãq; dicũt grãmatici defectũ dictiõis, in quo necessaria uerba desunt, ut cui pharetra deest auro. Deest eñ erat. Hæc in diuinis sermonibus nõ inusitata est, ut in Psalmo: Quia neq; ab oriẽte, neq; ab occidẽte, neq; à desertis mõtibus. Deest enim, patet locus effugij, & in Euangelio: Si ergo uideritis filiũ hoĩs ascendentẽ, ubi erat prius. Ita & hic, cũ dicit: aquæ eius, necessaria uerba desunt, quæ eiusmodi esse debeãt, colligit ex eo qđ sequit. Ipsi uero fugerunt, ꝓ hoc nãq; dat intelligi, qđ hoc dicere uelit, quia aquæ Niniuæ. i. diuitiæ impiorum, & gloria siue uoluptates eorũ, oĩe qđ in mũdo est cõcupiscẽtia carnis, & cõcupiscẽtia oculorum, cũcta quæ sub sole sunt hic remanẽt, & nõ eos moriẽtes sequunt, iuxta illud: Qm̃ cũ interierit dies hõ, nõ sumet oĩa, neq; descẽdet cũ eo gloria eius. Hic (inquã) remanet, ipsi uero fugerunt. Quid est fugerũt? Cito mortui sunt. Stulte (inqt deus) hac nocte repetunt aniã tuã abs te: quæ aũt præparasti cuius erunt? Elegãter breuitatẽ uitæ hoĩs, sanctus scriptura ipsius fugã noĩare cõsueuit, ut illic: Qui uidelicet hõ quasi flos egredit & cõteritur, & fugit uelut umbra. Isti

Gementes ut columbæ.

Murmur bonum.

Psal. 58.

1. Cor. 15.

1. Timo. 1.

Psal. 67

Psal. 41.

Onus Niniue

Aquę Niniuæ, diuitię dicuntur.

Psal. 74.

Iohan. 6

Psal. 48

Luc. 12

Iob. 13

bra. Ité: Dies mei uelociores fuerũt cursore, fugerũt & nõ uiderunt bonũ. Multũ ergo aquæ Ninuę infideles sunt, quę nõ sequunt amatorẽ suũ. Ecõtra de aquis bonis quæ nõ piscinæ siue cisternæ: sed fontiũ uiuẽtes aquæ sunt. Nimiꝝ cõstat, qa fideles sunt. Siqdem possessorẽ siue amatorẽ suũ nõ relinquũt morientẽ, sed cũ eo uadũt & sequũtur eũ ad excelsa, & ibi transeuntẽ. Iste (inqt alius Propheta) in excelsis habitabit, munimẽta saxoꝝ sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. ¶ Miro aũt mõ quia dixerat: ipse uero fugerũt. i. uelociter nudi, & nihil secũ portãtes, de hac uita trãsierũt: miro (inq̃) mõ & cũ hostili irrisione inclamat eis dicẽs: State state, diripite auꝝ, diripite argentũ. Quãta em̃ & q̃ hostilis irrisio est talẽ fugiẽtibus, q̃s turbo mortis nimis iuitos abripit, iclamare: state state, & quãto acerbius ẽ dicere: diripite auꝝ diripite argẽtũ, q̃ dicere diripuistis auꝝ, diripuistis argẽtũ. Licet hoc etiã satis acerbũ sit dicere in tali fuga coꝝ. State state (inqt) statim̃ꝝ subiũgit. Et nõ est q reuertat. Diripite ait auꝝ, diripite argẽtũ, statim̃ꝝ annectit. Et nõ ẽ finis diuitiarꝝ p̃ oĩbus uasis desiderabilibus, qbus uerbis isatiabilis eoꝝ fuisse auaritia declamatur. Multũ uehemẽs & oñer horum secularium grãdiloquiũ excedẽs, est ista redargutio, qua sub noĩe Niniuæ spũs sanctus sanctoꝝ paracletus in isto sui nominis Propheta redarguit mũdũ de peccato, adhuc addẽs: ¶ Dissipata & scissa & dilacerata, & cor tabescẽs, & dissolutio genuũ, & defectio in cũctis renibus, & facies oĩm sicut nigredo ollę. ¶ Parũ erat arguere de solo auaritiæ pcto, nisi & de uniuersitate malorũ argueret, quorũ utiq̃ auaritia radix est. Septẽ nanq̃ dictõibus grãdisonis, quo uidelicet numero uniuersitas designari solet, mala oĩa quæ auaritiã cõsequũtur, & quorũ ipsa radix est, uehemẽter declamat. Primo dicit eã dissipatã, 2do scissam, 3tio dilaceratã, 4to cor tabescẽs, 5to dissolutionẽ genuũ, 6exto defectionẽ in cũctis renib⁹, 7epti mo facies oĩm ẽ sicut nigredinẽ ollæ. Dissipata em̃ est in cõstãti actiõe, scissa tam sectarũ q̃ odiorũ cõtrarietate, dilacerata rapinarũ & cædiũ mutuarũ assiduitate, & cor tabescẽs mœrore iuidię dissoluta hñs genua dissolutõe diffidẽtiæ, defectionẽ i renib⁹ cũctis, ita ut nllã sit uirtus cõtinẽtiæ. Quãtũ em̃ in supbia tumuit, tñ in libidine fluxit. Qđ ultimũ posuit, & facies oĩm sicut nigredo ollæ, idẽ est ac si diceret: oẽs diabolo sĩles existere. Nã ad Hieremiã loquit dñs. Quid tu uides? Et dixi (inqt) Ollã succẽsam ego uideo, & faciẽ eius à facie aquilonis. Et dixit dñs ad me. Ab aquilone pãdet malũ sup oẽs habitatores terræ. Olla succensa ab ipso incendio iugẽ retinet nigredinẽ, longe nimiũq̃ dissimilis auro uel argẽto, qđ ex incẽdio maiorem & magis lucidã reportat puritatẽ. Ita diabolus & tota ciuitas eius, totus hic mũdus in maligno posit⁹, de ipsis malis suis peior efficit, multũ dissimilis ciuitate dei, quę tũc pulchrior apparet, qñ excoquitur igne tribulatõis instar auri uel argẽti, qđ (ut iam dictũ), pbatũ p ignẽ ampli⁹ enitescit. ¶ Quis dinumerare possit calamitates mũdi miseri, quas istis paucis. i. septẽ dictionibus declamauit? Sunt historiæ, libri legũtur diuini & seculares, mala hęc recẽsentes, malorũq̃ causas quatuor animi passiones, dolorẽ siue tristitiã, timorẽ, gaudiũ, spem. Ex istis quatuor passionibus, ut ipsi quoq̃ seculares sentiunt, mala huius mundi oriunt, quas uidelicet passiones cõgruis hic descriptionibus insinuari, dum p̃missis malis dicendo: dissipata & scissa & dilacerata: subiungit quatuor hæc, & cor tabescens, & dissolutio genuum, & defectio in cunctis renibus, & facies omnium sicut nigredo ollæ. Nam cor tabescens, quid aliud est q̃ tristitia, siue dolor aut inuidia? Porro dissolutio genuum, timor huius seculi est, & qui timorẽ illũ habet, sine dubio ad oẽ opus uirtutis genib⁹ dissolur⁹ ẽ. Gaudiũ seculi maxime in renibus est: & pinde defectionẽ in cũctis renibus uoluptates inexplebiles intelligimus. Spes mundi non mũdo, sed in dæmonibus fuit, & dæmonũ thecis. i. simulachris. de qbus quia scriptum est: Similes illis fiant qui faciunt ea, & oĩs qui confidet in eis, recte & hic dictũ intelligimus, & facies omnium sicut nigredo ollæ. i. similes illi sunt in quo sperãt, in quo confidũt diabolo denigrato, & tenebrarum principi. Quis illas legens historias, imò tragœdias truces & sanguineas non exhorrescat, atq̃ admiretur, quomodo mundus subsistat? ¶ Ahuc malum quoddã est huius mũdi, quod nondũ dixit: malum peius oĩbus malis, malũ qđ reũ hũc mundũ conuincit, & excusationẽ tollit de oĩbus malis. Qđ est illud malũ? Nimirũ qa uenientẽ ad se saluatorem filium dei non recipit. Malum istud enunciaturus spũs sanctus, miro modo uocem suam mutat: quia malum istud cæteris malis dissimile est, & idcirco uoce mutata, tanquàm iudiciali actione, cũ iudiciaria maiestate exclamãdo pcunctatur, pcũctãdo exclamat.

Ibidem ℔. Aquæ bonæ & fideles

Esa. 33

Hostile irrisio

Mala quæ auaricíam sẽ quuntur.

Hiere. 1 Olla succẽsa.

Quatuor animi passiones, omnium malorum causæ.

Psal. 113.

mundi pcm̃. Inexcusabile

¶Vbi est habitaculum leonum & pascua catulorũ leonũ. Ad quã iuit leo, vt ingrederetur illuc catulus leonis, & non est qui exterreat. Leo cœpit sufficienter catulis suis, & necauit leœnis suis, & impleuit præda speluncas suas, & cubile suum rapina. Iuxta literã de Niniue dr, qd habitaculũ regũ fuerit, & aula nobiliũ, ad quã perrexit leo rex Babylonis. i. Nabuchodonosor, & catulus leonis subreguli quicq eius, & non fuit q eis resisteret. Scdm anagogen de leone, q ad istũ mundũ uenit, qd sentimus scrupulose dicimus, qa

Leo, Christꝰ. Gene. 49

uidelicet cũ leonẽ hunc diabolũ nostri maiores intellexerũt, nos illũ leonẽ, nos illũ catulum leonis intelligi põptamꝰ de q̃ Patriarcha Iacob. Catulus (inqt) leonis Iuda, ad põdã fili mi ascẽdisti. Requiescẽs accubuisti leo, & q̃si leœna. Quis suscitabit eũ? Nã iste solus reuera ille leo est, quẽ non est q exterreat, & iste impleuit põda speluncas suas, & cubile suũ rapina, qa ad põdã (inqt) fili mi ascendisti, & ipse de semetipso. Ego (inqt) si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipm. Igit qm̃ hactenus sub nomine Niniue arguat mũdus de pctõ dicẽdo, & Niniue quasi piscina aquaꝝ &c. pulchrũ nobis est intelligere, qd mox arguatur de iustitia dicẽdo ad quã iuit leo, ut ingrederetur illuc, ubi subaudiendũ est & à Niniue. i. ab hoc mundo nõ est susceptus. Nã in hoc est iustitia dei, qd iuxta ueritatẽ suæ ꝓmissionis quæ ad patres facta ẽ, Christus in hunc mundũ uenit, q facto uerax deus iustificatus est i sermõibus suis, & de hac iustitia mũdus arguitur, qd eã non susceperit. Nã per ordinẽ dicta sequamur. Vbi est (inqt)

Iohan. j.z

Habitacula leonum

habitaculũ leonũ, & pascua catulorũ leonũ. Cum multa sint uel fuerit habitacula Niniuæ, i. multæ ciuitates huius mũdi, quæ & leonũ & catulorũ leonũ & ursorũ, & pardorũ, oĩmq; ferarũ seu bestiarũ, habitacula siue pascua meruerint dici, unũ tñ nominatim, libenter hic ingerimus intelligimus habitaculũ leonũ, & unã pascuã catulorũ leonũ, ita ut & ipm habitaculũ certum sit nominatũ, & ipsi leones siue catuli leonũ quid egerint, & q uel qñ fuerint, non sit incognitum, Arbitramur nãq; qd ipsa fuerit Hierusalẽ, eandẽ ob causam recte dicta uel dicenda Niniue, ob quã dicitur Sodoma & Aegyptus, sicut in Apocalypsi habemus. Et corpora (inqt) eorũ ponent in platea ciuitatis magnæ: quæ uocatur spũaliter Sodoma & Aegyptus, ubi & dñs eorũ crucifixus est. Eandẽ (inquã) ob causam uocatur Niniue: & enim ipsa erat mundus, q crucifixo dño est gauisus, quemadmodũ dixit discipulis suis: qa plorabitis & flebitis uos, mundus aũt gaudebit. Qñ iuit ad eã leo siue catulus leonis, ut ingrederetur illuc? Nimiꝝ qñ descendit de cœlis & de gente illa incarnatum est uerbũ dei, utiq; leo & catulus leonis. i. dei

Quomõ Hierusalem dicit Niniue.

Apoca. jj.

Iohan. jo

Matt. xj

Iohã. jz.

Luc. jj

Rom. 8.

Acto. jo

fortissimus, & filius dei fortissimi, ut ingrederetur illuc: quod uidelicet ipsa noluit, unde & ille dicit ei: Quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodũ gallina congregat pullos suos sub alas & noluisti. Leonis eiusdẽ siue catuli leonis, quod uere sit uel fuerit fortitudo magna, breuiter põdicatur, cũ dicitur, & non est q exterreat. Solus enim iste dicere potuit. Vere nit enim princeps mũdi huius, & in me non habet quic q̃. Quo iste leo cepit sufficienter catulis suis, & necauit leœnis suis? Quo impleuit põda speluncas suas & cubile suũ rapina? Ad põdam (inqt) fili mi ascendisti. i. exaltatꝰ es in cruce, infernũ confregisti & expoliatis, atq; atriũ illius fortis armati, tu fortior inuadẽs uniuersa arma eius, in qbus confidebat, diripuisti, & spolia distribuisti. Cœpit igitur leo sufficiẽter catulis suis. i. idem Christus apostolis uel põdicatoribus suis, qbus ipse moriẽdo, & spũm sanctũ tribuẽdo uirtutem dedit & uiã fecit, quatenus p mundũ niuersum ministeriũ explerent eiusdẽ direptionis suę, siue expoliatõis. Cepit (inq̃) sufficienter: qa nullus eorũ defuit, aut deerit, q scd m ꝓpositũ uocati sunt sancti, nullus oĩno deest, qn eosdem, qs pscIuit & pdestinauit conformes fieri sibi, uocet, iustificet atq; magnificet. Qũo aũt & necauit leœnis suis, uel qbus leœnis suis? Nimiꝝ una leœna, & multæ eius leœnæ, una est eius ecclesia, & multæ quæ per orbem sunt particulares ecclesiæ, qbus qcũq; incorporãtur, eo modo necãtur, quem significãs spũs Petro dicebat. Surge Petre, occide & mãduca. Hæc est præda q̃ spelũcas suas impleuit, & hæc rapina q̃ cubile suũ impleuit: spelũcas (inquã) suas. i. mansiones quæ in domo patris eius multæ sunt: & cubile suũ. i. paradysum deliciarũ. Illic prædã suã deposuit, illic rapinã suã collocauit, prædã utiq; iustã, & rapinã cũ iudicio raptã, qa non aliena prædatus est aut diripuit: sed sua iuste adempta, recte sibi restituit. ¶Quis satis ut dignũ est, ut sese res habet acrimoniã pcunctatiõis huiusce perstrinxerit? cũ ꝓpter causam huiusmodi proclamans. Vbi est (inqt) habitaculũ leonũ, & pascua catulorũ leonũ eius? Qua intentione hic dictũ putamus, ubi est? Duobus aũt modis dicitur, ubi est

Quæstio, Vbi est, dupliciter fit

Alias qꝫ

Alias quidem dum quis requiritur ut arguat, uelut cum Adam requirēs dñs ait: ubi es, alias aūt cū idcirco requirit, ut iam nō esse ostendat, quēad modū in Iob dicit: Si ascenderit usq; in cœlū superbia eius uidelicet impij, & caput eius nubes tetigerit, q̄si sterquiliniū in fine pdet, & q eū uiderāt dicēt: Vbi ē? Velut somniū auolāsnō inuenīet. Vtrolibet horū mō hic dicat, nūc ubi est habitaculū leonū? Multū ad causam, quā præmisimus attinet. ¶ Veruntā qm̄ iam diximus Naum interpretari cōsolatorē & paracletū spūm sanctū in hoc stare, ut arguat mundum de peccato & de iustitia & de iudicio, & delectat magis hoc sentire, quod dicendo: ubi est, idcirco requirat illud habitaculū leonū, & illa pascua catulorū leonū, ,p eo qd leonē iam dictū uenientē, ut ingrederet illuc, leonē de tribu Iuda Chm̄m, cū uiderēt eū quasi agnū, male susceperūt, tanq̄ leones & catuli leonū: Susceperūt me (ait) sicut leo paratus ad p̄dā, & sicut catulus leonis habitās in abditis. Leones illi Pōtifices, & catuli leonū pharisæi fuerunt. Habitaculū leonū ciuitas Hierl'm, pascua leonū tēplum opulentū. Ibi nāq; p̄dā de ppl'o faciebant, & ob eandē causam ita pascua catulorū leonū: sicut recte dicta est, & erat illa dom⁹ spelunca latronū, & reuera ubi arguit mūdus, recte ipsa redargutio ab illa tali leonū habitaculo incipit: qa uenīēs ad hunc mundū leo, de q̄ ia diximus: leo de tribu Iuda Chm̄us, suā illi habitaculo p̄sentiā corpalem exhibuit, ut primū ingrederet illuc: & deinde in oēs gentes pœnitētia & remissio peccatorū p̄dicaret in noīe eius. Fatui leones & stulti catuli leonū, qui ,ppositū illius auertere putauerūt occidēdo illū, nā ille moriēdo cepit sufficienter catulis suis: unde iā dictū est & de ipso q̄q habitaculo leonum tā sufficiētet cepit, ut nullus deesset de oīb̄us q̄s habere uoluit. Etēm crediderunt (inqt Lucas q̄tq̄ p̄ordinati erāt ad uitā æternā. Igit primo (ut iā dictū est) arguēdū erat illd habitaculū leonū, & ita ut pditōis mundi siue iudicij, q̄ mundus iudicādus est per ignē, fieret exēplum Hoc est qd cōfestim requisito, & quasi astāte reo illo leonū habitaculo, talē edicit sniam L. **Ecce ego ad te dicit dñs exercituū ⁊ succendā usq; ad fumum quadrigas tuas ⁊ catulos tuos comedet gladius. Exterminabo de terra p̄dam tuam, ⁊ non audietur ultra vox nunciorū tuorū.** ⌋ Sentētia hæc iamdudum sup illud habitaculum uenit, & euētum eius totus orbis audiuit. Ecce (inquit) ad te dicit dñs exercituū. Quis ille dñs exercituū, hæc dicit, nisi ille leo, qui (ut iam dictū est) iuit ad eā, cui hæc dicit? Nam ipse est dñs exercituum, & cōpetenter nunc seip̄m nominauit dñm exercituum, dum dicit: ecce ego ad te, subaudit uenio cum exercitu Romanorū. Mei nāq; sunt nō solum exercitus angelorū, uerūetiā exercitus hoīm, exercitus cunctarū gētium, mihiq; militant, etiā dum nesciunt, meāq; uoluntatē faciunt, dum gens in gentē, & regnum consurgit aduersus regnū, miroq; modo iustis iudicijs meis, non iusta, sed ualde iniusta intentōe sua seruiunt. Ecce ego (inquā) ad te, non iam ut agnus, sicut prius in multitudine misericordiæ, sed tanq̄ leo cum exercitibus suis, cū exercitibus Romanis, in ira & iusto furore. Talis ecce ego uenīā ad te, & succendā usq; ad fumū quadrigas tuas, & catulos tuos comedet gladius. Hoc ego faciā per manus exercituum meorū, per manus Romanorū. Quadrigas tuas. i. superbiam tuam, ciuitates tuas, & omnia supbiæ tuæ instrumēta, ip̄mq; templum, elatōis tuæ, currum p̄cipuum succendā usq; ad fumum. i. nō ita ut extinguat, & remaneat semiustum, ut fieri solet, q̄si concurrentibus auxilijs, anteq̄ cuncta deuoret, extinguitur incendium: sed ita ut oībus consumptis, & materia deficiente morientis ignis, reliquiæ cōuertant in fauillā, & fumū uidelicet sedm Sodomorū exemplum de quibus ita scriptum est. Abrahā autē consurgens mane, ubi steterat prius cū dño, intuitus est Sodomā & Gomorrā, & uniuersam terrā regionis illius, uiditq; ascendentē fauillam de terra, quasi fornacis fumum. Sicut nullus fuit, q extingueret Sodomā, uel ,ppter quē deberet deus parcere illi regioni, egresso Loth cum suis, ita nullus erit, qui me succēdente extinguat te, ad quā iui, & à qua recessi, & usq; ad fauillā & fumum ardebis, & tunc catulos tuos. i. filios tuos, q in te sunt, comedet gladius. i. cadent in ore gladij, & qui supfuerint, captiui ducent in oēs gentes Exterminabo de terra prædā tuam. Quā prædam tuā, nisi domū tuam, domū quondā meā, quā cum deberet uocari uel esse domus oronis, tu spelunca latronū feciſti. Illam talem p̄dam tuā ita exterminabo, ut nō sit, ut non remaneat lapis super lapidem, qui non destruatur. ¶ Et non audiet (ait) ultra uox nunciorū tuorū. Nuncios, q̄s græce dicimus angelos, sacerdotes intelligimus, iuxta illud in Malachia: Labia sacerdotis custodiūt sciam, & legē requirūt ex ore eius, qa angelus domini

Gene. 3. Iob. 20

Hierusalem, habitaculum leonum Iohā. 16.

Psal. 36.

Actu. 13

Dominus exercituū Christus.

Vsque ad fumum.

Gene. 19

Nunciī, sacerdotes, qui & Angeli. Mala. 2.

exercituum est. Eiusmodi nuncioꝝ siue angeloꝝ quondam uox audiebatur: quia uidelicet
sacerdotes hostias immolantes pro populo orabant & exaudiebantur: sed ultra (inquit) uox
eoꝝ non exaudietur, & neq; preces, neq; sacrificia de manibus eoꝝ suscipient. Hinc est qđ
Esai. j. in Esaia loquit. Et cum extenderitis manus uestras, auertam oculos meos à uobis, & cũ mul
tiplicaueritis orationẽ, nõ exaudiam: manus em uestræ plenæ sunt sanguine. Proinde cũ di
cit: uox nunciorꝝ tuoꝝ, pariter intelligendũ est, & non iam meoꝝ. Olim quippe sacerdotes il
li templi, sicut & prophetæ, dicebant & erant nunciꝫ dñi. De sacerdotibus iam ante dictũ est
exemplũ: labia sacerdotis & cætera. Porro de Prophetis illud exemplũ siue testimoniũ est,
Aggeꝰ j. Et dixit Aggeus nunciꝰ dñi de nunciꝭ dñi & cætera. Olim (inquã) erat, ut dicerent illi
us templi sacerdotes siue prophetæ, angeli siue nunciꝫ domini: sed ex quo ciuitas uel gensi
la Christum negauit ante faciem Pilati, iam non sunt nunciꝫ domini, & idcirco uox nuncio
tum signanter tuorum dixit, & non iam meorum debet subintelligi.

LIBRI SECVNDI FINIS.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN NAVM PROPHETAM COMMENNTARIORVM LIBER TERTIVS.

Rom. j. VAngelio Christi, in quo reuelat (ait Aplus) ira dei de cœlo sup oẽm impieta
tem & iniustitiã hoim, eoꝝ qui ueritatẽ in iniustitia detinent, quoꝝ in hoc Pro
pheta sub nomine Niniuæ intelligimus uniuersitatẽ, magnũ & euidens est ue
ritatis testimoniũ, id qđ sicut in ante dictis oñdimus, manifestũ eiusdẽ iræ pri
Ibidem. 2 mi Iudæi subierũt iudiciũ. Verax Christus, & ueridicus Christi Aplus, in quo
Christus iamdudũ loquebat. His (inquiẽs) qui ex cõtentõe, & qui nõ acquiescũt ueritati, cre
Iudæi primũ a Greci dunt aũt iniquitati, ira & indignatio, tribulatio & angustia in oẽm aiam hois operãtis malũ,
statimq; subiũgens. Iudæi primum & Græci. Sicut pdixerat, sicut præscripserat Iudæi pri
mũ, ita factũ est: qa cũ Iudæus & Græcus, siue Iudæus et gẽtilis malũ operãs ipse sit mũdus
dãnatus & dãnandus, primus iam dãnatõis partẽ subit Iudæus, ita ut dubiũ iam nõ sit, uel eẽ
debeat, qn subiturus sit & Græcus, quando pariter in fine seculi ambo iudicabunt. Plurimũ
hoc ualere arbitramur ad elucidationẽ, pphetiq; huius, ut in cæteris quoq; q deinceps sequi
tur, sine dubio pdicãtia irã & indignationẽ, tribulationẽ & angustiã, in oẽm animã hois ope
rantis malũ, semp illud memoriter teneamus, Iudæi primũ & Græci. Sequit. Væ ciuitas
Ciuitas san sanguinum, uniuersa mendacij dilaceratione plena, non recedet a te rapina. I
guinũ Hie O ciuitas sanguinũ, ciuitas diaboli, cõtraria ciuitati dei. O oñis aia hois operantis malũ, Iu
rusalem. dæi primũ & Græci. Væ tibi, ppter hoc ipm, quod es ciuitas sanguinũ, quia uidelicet san
guinẽ effudisti, & in sanguinibus ædificata es. Tu primũ o oñis anima Iudæi malum operã
tis ciuitas saguinum es, plus q oñis anima Græci, ex quo Christum occidendo, patrũ tuo
Matth. 23 rum, q Prophetas & iustos occiderunt, mensurã impleuisti, ut uenirer super te oñis sanguis
iustus, qui effusus est à sanguine Abel iusti. Væ tibi, quia tu es ciuitas sanguinũ (ut iam dictũ
est) non tantũ eomodo, quo anima Græci siue Gentilis, sed abundantius: quia Græcus siue
Gentilis, qui martyꝝ sanguinem fudit, legem nõ habuit, promissiones ignorauit. Tu legem
habens, promissiões audiẽs, & prophetas & ipsum dominũ, pphetaꝝ occidisti. Et uniuersa q
dem ciuitas mẽdaciꝫ dilaceratõe plena: sed tu anima Iudæi abũdantius, q anima Græci, qua
Rom. j. Græci quidẽ anima in pluribus ueritatẽ dei in iniustitia detinuit, siue in mẽdaciũ cõmutauit,
& cũ cognouisset deũ, non sicut deum glorificauit, aut gratias egit. Tu aũt ipsam ueritatem
Mendaciꝫ de carne tua ortã, & uidisti, & odisti, & mendaciꝭ circũdedisti, & mendaci occasiõe ad mor
dilaceratõe tem tradidisti. Non dico ciuitas mendacio plena, sed dico, qđ plus est, mendaciꝫ dilaceratõe
plena, qa neq; oĩs Græcus uno mõ mentit: si ipm mendaciũ in plures apud eũ sectas scindit
& dilacerat, neq; omnis Iudæus uno mõ de sanctis scripturis mentit, sed nunc aliud, & nunc
aliud cõfingit, ut effugiat, quoties illũ quispiã ueritatis, quę Chrus ẽ, miles strenuus insecu

Væ tibi: quia non recedet à te rapina. i. remittetur tibi rapacitatis uel auaritię culpa, quæ tibi malorũ oim radix extitit, & causa homicidarũ, ꝓpter quæ tu ciuitas sanguinũ uocaberis, & uere es. ¶Vox flagelli, & vox impetus rotę, & equi frementis, & quadrigę feruentis, equitis ascendentis, & micantis gladij, & fulgurantis hastę, & multitudinis interfectę, & grauis ruinę, & finis non est cadauerum. ¶ Tam pulchra (inquit beatus Hieronymus) iuxta Hebraicũ, & picturæ similis, ad prælium se præparantis exercitus, descriptio est, ut omnis sermo meus sit uilior. ¶ Qualiscũq; fuerit, quãtumcũq; terribilis extiterit ille exercitus Babylonis, qui Niniuen in tpe illo subuertit, nullã põt habere cõparationẽ ad magnitudinem fortitudinis, iræ & indignatõis, angustiæ & tribulatõis, quæ supueniet uniuerso orbi in die iudicij, iudicij uniuersalis, quo tendentẽ ꝓphetiæ spiritũ, nostri conat sequi præsens intẽtio sermonis. Vox (inqt) flagelli, uox impetus rotæ. Vbi uocẽ, quã dicit, audierat iste? Nimirum intus audiuit, in interiore homine audiuit, ubi sunt uel esse debent aures audiendi mysteria regni dei, quales dñs requirebat, clamãs ad turbas: Qui habet aures audiẽdi audiat. Sũt aũt de aictrici parte uoces septẽ. Vox flagelli, & uox impetus rotæ, uox equi fremẽtis, uox quadrigæ feruẽtis, uox equitis ascendẽtis, & uox micãtis gladij, & uox fulgurãtis hastæ. Nã qd sequit. Et multitudinis interfectæ, & grauis ruinæ, & finis cadauerũ nõ est, afflictæ partis miseriæ sunt. Per hunc septenariũ numerũ uocũ uniuersitatẽ intelligimus comotionũ, quæ magnæ Niniuæ. i. mundi huius pcurrẽt excidiũ, scdm hæc uerba ueritatis, quæ trãsire nõ possunt: Et erunt signa in sole, & luna, & stellis &c. usq; nam uirtutes cœlorũ mouebuntur. Et quoniam iam diximus scdm Aplm, uenturã esse iram, in omnẽ animã operantis malum, Iudæi primũ & Græci, oportune nunc ad memoriã redit: quia sicut Iosephus refert, toties uoces Iudæus audiuit, qñ accepturus erat primitias damnatõis. i. quando in excidiũ Hierosolymorũ uenturi erant Romani. Iesus (inquit) filius Aman plebeius & rusticus, cũ ad festũ diem uenisset, quadriennio prius q̃ bellũ gereret, repente exclamare cœpit, uox ab oriente, uox ab occidẽte, uox à quatuor uẽtis, uox in Hierusalẽ & templũ, uox in maritos nouos, no uasq; nuptas, uox in oẽm hũc pplm. Septima uox erat magis cõtinua, uæ uæ Hierosolymis Quocũq; spũ ille attonitus, uoces illas declamauerit, nos & illarũ & istarũ septenario numero uocũ designatã intelligimus, illic primũ Iudæo, hic Iudæo pariter & Græco, malorũ siue miseriarũ uniuersitatẽ, quæ tunc uniuerso orbi supuenient. Non quidem equis & quadrigis, cæteris q; rebus bellicis, quæ hic declamant ad iudicandũ hũc mundũ, deus utet, sed sicut iustũ est, ut per quas res peccauit hic mundus superbus ac sanguineus, earundẽ rerũ nominibus terrores illi prædicent, cum quibus est iudicandus. Iuxta hũc sensum, & illud dictũ accipimus. Oẽs eñ qui acceperint gladiũ, gladio peribunt. Similiter nãq; dici conuenit. Oẽs, qui abutẽtes potẽtia flagellauerint, & impetũ rotæ, & equũ frementẽ, & quadrigã feruẽtem, & equitem ascendentem, & micantẽ gladiũ, & fulgurantẽ hastam agitauerint, siue uibrauerint, maxime super eos qui dñi dei sunt, & flagello inundante, & rota impetente, & equo fremente, & quadriga feruente, & equite ascendente, & gladio micante, & hasta fulgurante peribunt, & ipsi interfecti, & graui ruina pressi iacebunt, nec erit finis cadauerũ, quia in sempiternũ cadauera erũt, quia morte sempiterna mortui, uera uita, quæ deus est sine fine carebũt. Sequit. ¶Et corruet in corpibus suis, ꝓpter multitudinẽ fornicationũ meretricis speciosę, & gratę, & bũtis maleficia, quę vẽdidit gẽtes in fornicationibus suis, & familias in maleficijs suis ¶Corruent, inqt, in corpibus suis. s. in ira tremendi iudicis, ad cuius aduentũ oẽs homines resurgere habent cũ corpibus suis, & in infernũ corruere, oẽs impij cũ ipsis, in quibus peccauerunt, corporibus suis. Quam ob causam? Propter multitudinẽ (inquit) fornicationũ meretricis speciosæ, & grate, & habentis maleficia. Quæ ẽ illa meretrix? Cupiditas. Quę eñ alia meretrix dici potest, uel cogitari, cũ qua mundus iste à creatore suo recedẽs fornicatus sit? Ipsa est, quæ adornata multis, & pulchris creaturarũ instrumentis, mundũ infelicem per cõcupiscentiã carnis, & cõcupiscentiã oculorũ multipliciter decepit, ita ut seruire faceret eũ creaturæ potius q̃ creatori. Speciosa nãq; uidetur, & grata est oculis eorum corruptis, & animis ambitiosis, qui attendere nolunt uel ppendere, quãto speciosior esse possit deus, o'm creator & dñs. Habet et maleficia meretrix ista. s. immixta suæ uoluptati malignorũ spirituũ insidias, uerbi gratia, dũ auro uel argento, quę pulchra sunt, ita sese adhibent spiritus

Quantus terror in nouissimo iudicio.

Matth. 13. Voces septez in parte uictrici

Lucæ. 21 Rom. 2. Ioseph⁹ de bello Iudaico libro primo capite decimo septimo

Matth. 26.

Meretrix, Cupiditas

maligni,ut delitescentes in simulachris,dãdo respõsa,mundũ opinione repleuerint,qđ opera manuũ hoim.s.aurea uel argentea simulachra,dñ sunt.Ita uendidit ista meretrix gentes in fornicatõibus suis,& familias in maleficijs suis:quia uidelicet p ebrietatẽ cupiditatis accidit, qđ aiæ hoim,auri & argẽti pulchritudine intim delectatæ sunt,ut se ,pstituerẽt simulachris, Non tm gentes,uerꝝ & familias uẽdidit,in eiusmodi fornicatõibus uel maleficijs suis.i.non tm illos q ignorabãt deũ,necꝫ p scripturã aliquã nomẽ eius audierãt,uerꝝetiã eos,qui legẽ ac ceperãt,unde & deo creatori q̃dãmodo familiares erãt,sæpissime secum fecit fornicari,sicut passim ferẽ oẽs testant libri diuini. ¶ Ecce ego ad te dicit dñs exercituũ,ꝛ reuelabo pudẽda tua in faciẽ tuã,ꝛ ostendã gẽtibus nuditatẽ tuã,ꝛ regnis ignominiã tuã,ꝛ proijciã sup te abominationes tuas,ꝛ cõtumelijs te afficiã,ꝛ ponã te in exemplũ,ꝛ erunt omnis qui uiderit te,resiliet a te,ꝛ dicet: Vastata est Ninue. ¶ Supra dixerat: Ecce ego ad te,dicit dñs exercituũ,& succendã usqꝫ ad fumũ quadrigas tuas,& nunc dicit dñs:Ecce ego ad te,& reuelabo pudẽda tua in faciẽ tuã. Illic supbiã, hic mũdi huius arguit luxuriã, quæ duo mala sunt pcipua in puersione totius homies, qa uidelicet supbia spm erigit,luxuria carnẽ corrũpit. Reuelabo(inquit)pudenda tua in faciẽ tuã. Hoc ipm in Psalmo sic dicit:

Psal.49. Arguã te,& statuã contra faciem tuã. Nũc em p mentis supbiam uidere dedignaris uel scire,qualẽ uel quantã habeas turpitudinis maculã,nec pudet te,quod insatiabilẽ luxuriã & libi

Prouer.2 dinẽ sequaris passiuã & si uides,nõ tibi est pudori,imõ lætaris,cũ malefeceris,& exultas in re

Esa.3. bus pessimis,& peccatũ tuũ sicut Sodoma p̃dicas,nec absc̃dis. Tum nimiꝝ qñ tibi præ magnitudine tribulatõis & angustiæ sic supbire,sic lætari & sic exultare non uacabit,nuda turpitudinis conscia,melius parebit in facie tua,in oculis tuis,iugi memoria,quasi libro sp aperto,ut semp legere cogaris,quæcũqꝫ feceris,dixisti,aut mẽte tractasti. Nec soli tibio quæcũqꝫ anima hois opantis malũ ludẽi siue Greci:nõ inquã)soli tibi reuelabo pudẽda tua,mõ quoiã dixi:sed & oñdã gẽtibus nuditatẽ tuã,& regnis ignominiã tuã. Quibus gẽtibus & regnis uel ad qd ostendã illis nuditatẽ & ignominiã tuã? Nimiꝝ oñibus gẽtibus,quascũqꝫ feci,de

Psal.85. qbus Psalmista: Veniẽt(ingt)& adorabunt corã te,& glorificabũt nomen tuũ,ad hoc ostẽdam,ut uidentes dãnatõis tuæ causam,sciãt etiã laudẽ iudicij,uel iudicãtis iustitiã,& scientes

Apo.15 dicant: Magna & mirabilia opa tua dñe deus oñipotẽs iustæ & ueræ uiæ tuæ,rex seculoꝝ.

Ibidem.19 Quis nõ timebit te dñe,& magnificabit nomen tuũ? Quia tu solus pius, quoniã oẽs gentes uenient & adorabunt in conspectu tuo,quoniã iudicia tua manifesta sunt. Itẽ: Salus & gloria & uirtus deo nr̃o:quia uera & iusta iudicia eius sunt, quia iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terrã in ,pstitutõe magna. Vt hoc dicãt,uel dicere sciãt, oñdã illis nuditatẽ tuã & p̃nciã sup te abominatões tuas,& cõtumelijs,subaudiẽ tuis,te afficiã,& ponã te in exemplũ,ut uidelicet de te capiãt diuinæ laudis materiã siue documentũ semperꝫ iustæ seueritatis uel sæueræ iustitiæ dei in te sciãt experimentũ. Qũo aũt omnis q uiderit te,resiliet à te,et resiliendo dicet:uastata es Ninue? Videlicet eo mõ ut magnũ chaos firmatũ sit inter te,& omnem qui non tenebitur tecũ in tua pditione,& multũ lætus erit,quod poterit resilire à te, nec saltẽ ad horã cupiet trãsire ad te pro illa consolatõe. Nã cũ dixerit: Vastata est Ninue, nihil addet amplius loq,aut adiũgere se tibi aliq̃ uerbo uel gestu consolantis. Sequitur enim:

Duplex mos tio capitis ¶ Quis cõmouebit sup te caput? Vnde quer̃ã consolatorẽ tibi. ¶ Cõmotio capitis aliqñ pro insultatõe,aliqñ ,p cõsolatõe solet intelligi. Pro insultatõe ut illic: Opprobriũ factus

Psal.108 inimicis meis,uiderũt me,& mouerũt capita sua. Itẽ: Deriserũt me, locuti sunt labijs,& mouerunt caput. Hæc nãqꝫ prædicta de eo sunt,qđ crucifixo dño prætereũtes blasphemabãt eũ,

Psal.21. mouẽtes capita sua. Pro cõsolatõe uero,ut in Iob: Venerũt aũt ad eũ oẽs frẽs sui,& uniuersæ

Iob.42 sorores suæ,& cũcti qui nouerũt eũ prius,& comederunt cũ eo,& mouerunt sup eũ caput, & cõsolati sunt eum. Circumstãtia discernunt cõmotionẽ capitis,utrum cõsolãtiũ,an derisiõnẽtiũ sit. Cũ dixisset hic:quis cõmouebit sup te caput suũ? statim subiunxit. Vñ quærã cõsolatorẽ tibi? Ergo quis cõmouebit sup te caput,idẽ est,ac si dicat: Quis tibi cõpatiet,quis eũ consolabitur,& subaudiẽdum est nullus. Itẽ cum dicit: Vnde quærã consolatorẽ tibi? oportune

Luc.16 ad memoriam redit illud,quod Abraham respondit ardenti diuiti. Nã quod uni dixit omnibus dictum debet intelligi. Vnde tibi aditum quæram,ut Lazarum mittã, qui refrigeret linguã tuam? In omnibus inter nos & uos chaos magnum firmatum ẽ,ut qui uolunt hinc trãsire ad uos non

uos non possint, neq; inde huc transmeare. Ergo non est unde quærã consolatorẽ tibi, tempus tuæ consolatõis oĩe ꝓterijt. Recepisti bona, recepisti consolationẽ in uita tua. Segtur. ¶Nunquid melior es ab Alexandria populoꝝ, qui habitãt in fluminibus, aqua in circuitu eius, cui⁹ diuitię mare, aquę muri eius, Aethiopia fortitudo eius, & Aegyptus Africa & Lybies fortitudo ei⁹, auxilio tibi fuerũt. Sed & in ipsa trãsmigratione ducetur in captiuitatẽ. Parauli eius elisi sunt in capite omniũ uiaꝝ, & super inclytos eius mittet sortem, et oĩes optimates eius affligentur compedibus. ¶ Quo tpe hæc ꝑphetia scripta est, q̃ nũc uocatur Alexãdria dicebatur No, & lõge post tpe ab Alexãdro magno Macedone nomẽ accepit sempq; sub noĩe primo. i. No Aegypti metropolis fuit, & habũdãtissima ꝑplis. Denicq; & hi q res gestas Alexãdriæ memoriæ tradidẽrũt principẽ eã fuisse autumãt. Dicitur itaq; ad Niniue, nunquid populosior es aut potẽtior Alexãdriæ? Et describitur situs Alexãdriæ q̃d sup Nilũ & mare posita: hinc inde aquis & fluminibus ambiatur. Quod autem Aethiopia, Aegyptus & Africa in ꝑsidio eius sint, ipe situs, ꝓuinciaꝝ & urbis oñdit. Hæc q̃ ꝓ (ingt), ꝑpheta capietur à rege Babylonis, & in captiuitatẽ ducetur. Paruuli eius allidẽtur in capite oĩm uiaꝝ, & inclyti eius siue nobiles cõpedibus diuidẽtur sorte uictoꝝ. Nunqd tu melior es illa? Non & tu ergo inebriaberis, & eris despecta, & tu quæres auxiliũ ab inimico, ſubauditur, æq̃ ut illa iu ꝛo iudicio. ¶ Iuxta hãc similitudinem Niniuæ atq; Alexãdriæ collationẽ siue cõparationẽ fieri suggerit ꝑphetiæ spũs, eoꝝ q manifeste deo cõtrarij sunt, q̃les illo tpe Assyrij fuerũt, & eoꝝ q cũ negotijs seculi sunt impliciti, q̃les maxime Alexãdrini fuerũt non tñ ꝓfessionis uoce blasphemãt deũ, imò & ꝓfitẽtur se nosse deũ. Et congrue p Alexãdriã populi pñt intelligi, q nec tã impij sunt, ut possint ab ecclesia iudicari, tanq; apud deũ iã condẽnati, nec ita religioni quã ꝓfitẽnt intenti, ut Iudæa siue Hierusalẽ mereãtur nũcupari Igitur si cõqueratur in extremo iudicio Niniuę. i. mũdus dãnatus sup ſniam suæ dãnationis, nunqd ait, tu melior es ab Alexãdria populoꝝ? Et sit sensus. Nunqd tu impioꝝ uniuersitas iuste euaderes impunita, cũ etiã multitudo, quę nihil egit tecũ contra deũ, multitudo secularitergdem uiuentiũ, uerũtñ ueritatẽ dei p uim non impugnantiũ, dignũ ꝓ meritis portauerit aut portet iudiciũ ꝓ eo q̃ fluctuosis seculi negotijs nimis intendit scdm similitudinem Alexãdriæ, q̃ tã negotiosa q̃ populosa est, habitãs in fluminibus, aq̃s hñs in circuitu, q̃ sunt ꝓ muris ad munimentum eius, unde & ab Aethiopia & ab Aegypto atq; ab Africa, multæ diuitiæ cõmodius ad eã cõuehũtur, ita ut mare dici possint diuitiæ eius. Hmõi intra terminos eius, q̃ dicitur Hierulalem, q̃ plurimi continent, & q̃uis ibi sint uel fuerint ꝓ suis qq; meritis, aliq; tpaliter, aliq; etiã æternaliꝛ puniũtur, scdm similitudinem Alexãdriæ populoꝝ. quoꝝ paruulos in capite oĩm uiaꝝ elisos, & inclytos siue optimates ait compedibus esse afflictos. Hinc illud est, & ad hũc sensum ptinet, q̃d Petrus apl⁹ cũ dixisset. Quoniã tps est ut incipiat iudiciũ de domo dei, cõtinuo subiunxit: Si aũt primũ à nob⁹, qs finis illoꝝ, q non credunt dei euãgelio? Cũ illo pariter dicamus, scdm pſentẽ huius ꝓphetiæ locũ. Si iudicio dei psæpe uiolẽtia pſecutionis sup domũ dñi incubuit, ꝓ eo q̃d cũ deberent spũalibus esse intenti, magis carnalia sunt secuti, & seculares effecti, & propter nomen fidei, per omnia ferè siles Alexãdrinis quæstuosis, quis eoꝝ finis, q omnino non credũt & tãuerbo q̃ ope cõtradicũt euangelio dei, ꝓ omnia siles Assyrijs supbis & impijs? Et q̃niã iam supra meminimus diuitis purpurati, & Lazari mendici, qui duo pro exemplo omni humano generi sunt appositi. Si Lazarus ex nomĩe deo notus, impunitus non est dimissus: sed recepit mala in uita sua, quis finis tuus debet esse o diues, q & deo p nomen ignotus es, & recepisti bona in uita tua? Nunqd tu Lazaro melior, aut iustior es, ut Lazarus nũc una, & simplici consolatõe consoleꝛ, qa dũ uiueret, non habuit consolationẽ uitæ illius, tu duplici consolatione consolatus sis. i. ut & tunc purpura indutus & byſſo epulatus fueris q̃tidie splẽdide & nũc de intincto in aqua digito Lazari capias refrigerij̃ linguæ tuæ? Non sic se habet ordo uel ratio iustitię iudicij dei. ¶Ergo & tu inebriaberis ¶o Niniue, cui⁹ exẽplũ ẽ diues ille, et iebriaberis (ingt) absinthio & felle. ¶Et eris despecta, & tu quæres auxiliũ tuũ ab inimico. ¶Videlicet sicut q̃siuit ille auxiliũ à Lazaro, quẽ sibi fecerat inimicũ. Lazar⁹ primũ quę fierat auxiliũ ab inimico, iacẽdo ad ianuã diuitis & cupiẽdo saturari de micis, q̃ cadebãt de mẽsa diuitis, utiq; inimici, qa ul'micas nolebat largiri, uersa uice postmodũ diues auxiliũ q̃siuit à Lazaro,

Alexandria Aegypti, olim No.

Mysterijũ huius comparationis.

Luc. 16.

1. Pet. 4

Lazaro, iuste non amico, & non obtinuit. Iuxta hoꝛ exemplũ o Niniue, o mundus, qui to
t⁹ es deditus auaritiæ atq; ſuperbiæ, cũ multi qui portãdi ſunt in ſinũ Abrahæ, perſæpe quæ
runt, & quæſierũt auxiliũ abs te in aliqua neceſſitate, & nõ ſolũ nõ obtinuerũt auxiliũ, ueꝝ
etiã inuenerũt apud te ſuppliciũ. Et plane cõſtat: quia quæſierũt auxilũ ab inimico. i. à te qui
odiſti eos, & aduerſaris deo. Reddet tibi uiciſſitudo, ut & tu quæras auxiliũ ab inimico. i. ab
oñi quẽ inimicũ tibi feciſti iniuſte perſequẽdo, & non obtinebis: ſed dicet tibi: Recordare,
qa recepiſti bona in uita tua, & iſte uel ille ſiꝛ mala. Nũc ergo hic cõſolat, tu uero cruciaris.
O ẽs munitões tuę, ſicut fic⁹ cũ groſſis ſuis, ſi cõcuſſę fuerit, cadẽt i os comedẽtis. ⌋
Si ad illã quã ſubuertit Nabuchodonoſor Niniuen reſpicias, locutio eſt hyperbolica. Neq;
eñ munitões, aut muri ſiue turres, uel oppida Niniuæ, tam facile ceſſerũt Babyloniis, ut in
caſu ſuo ficis poſſint cõparari primitiuis, quæ ſi cõcuſſæ fuerũt leui tactu, in os cadent deuo
rantis. Porrò de toto mũdo iſto, ſicut dicitur, uel ſicut lr̃a ſonat, ita fiet. Facillime & ſicut eiuſ
modi fici fructus leui motu decutit, & nõ in terrã, ne ſaltẽ paruus labor ſit comedentiũ: ſed
Pſal. 49. ſtatim in os cadit deuorãtis ſic i die iudicij: qñ manifeſte ueniet de⁹ nr̃ & nõ filebit: qñ ignis in
cõſpectu eius exardeſcit: & in circuitu eius tẽpeſtas ualida, magno terræmotu cadẽt muniti
Gene. 4. ones totius orbis quãtæcũq; uel qualeſcũq;, tã ſpũales q̃ materiales, pñt intelligi. & illæ quaꝝ
primus ſtructor fuit Cain, & illæ quas cõtra ueritatem extruxit, oẽs ſpũs erroris, cadent in os
deuorãtis inferni, glutiẽtis abyſſi, gehẽnalis incẽdij. Sequit. **L Ecce ppopulus tuus mulie
res in medio tui.** ⌋ Et hoc ut ipſa ſonat lr̃a, ueraciter de Aſſyrijs ſentiendũ eſt. Cũ eñ prius
fuerint uiri fortes atq; terribiles, poſtremo facti ſunt quaſi mulieres, maximeq; Aſſyrioꝝ re
ges, quos maxime uiros eſſe opportuiſſet. Poſtremus apud eos, ut refert Põpeius Trogus re
Verba Iuſtini lib. j. ex trogo gnauit Sardanapal⁹ uir muliere corruptior. Ad hũc uidẽdũ, qd dũ nemini añ eũ pmiſſum fu
erat, p̃fectus ipſius. Medis p̃poſitus, noĩe Arbactus, cũ admitti magna ambitõe ægre obtinu
iſſet, iuenit eũ iter ſcortoꝝ greges purpurã colo nentẽ, & cũ muliebri habitu, cũ malitia cor
poris, & oculoꝝ laſciuia, oẽs fœminas añ iret, pẽſa inter uirgines partientẽ. Hæc prima tunc
tpis deſtructõis iperio Aſſyrioꝝ cã fuit. Ecce ergo (ingt) pp̃lus tuus mulieres in medio tui.
Statimq; ſubiũgit: **L Inimicis tuis ad apertionẽ pãdentur portę tuę deuorabit ignis
vectes tuos.** ⌋ De mũdo hoc, pbroſe cõſtat edici, ex oppoſito illius laudatõis, q̃ ſupius aſce
ſoris cœli uiros collaudauit. Clypeus (ingt) fortiũ eius ignitus, uiri exercitus ei⁹ in coccineis
igneæ habenæ currus eius. Iſti uiri ſunt, & iſtis ad apertionẽ pandent portæ huius Niniuæ,
dño cũ ſenioribus pp̃li ſui ad iudiciũ ueniẽte, & pp̃lis eius, mulieres in medio eius capient, &
in æternã captiuitatẽ deuoluent. Tũc deuorabit ignis uectes tuos, o Niniue, qa iudicabilẽ
culũ per ignẽ, & nõ poterit reſiſtere. Sequtur: **L Aquã ppter obſidionẽ hauri tibi, extrue
munitões intra lutũ, & calca ſubigẽs, tene laterẽ, ibi comedet te ignis, peribis gla
dio, deuorabit te bruchus. Cõgregare vt bruchus: Multiplicare vt locuſta. Plu
res feciſti negotiationes tuas quã ſtellę ſunt cœli.** ⌋ Ad illã Niniuẽ iuxta lr̃am, ſic intelli
gẽdũ ẽ. Propẽ ẽ obſidio, Hauri igit aquã, & cura ne⁹ pot⁹ deſit obſeſſæ. Muniturres, lateres
cõfice, ut iterrupta muroꝝ ſtruas. Et cũ hæc oĩa feceris, ut à brucho humꝰ, ita gladio deuora
Atelebus par ua locuſta. beris. Sed cũ mltiplicata fueris ut bruch⁹, & ut locuſta i unũ pariter cõgregata, & cõgregaue
ris ſicut aſtra cœli diuitias tuas, ſicut locuſtæ & bruchus & parua genimina locuſtaꝝ, q̃ uocã
tur atelebus ſole incaleſcẽte auolãt, nec reperiũtur, ſic tu diſpgeris & fugies. Natura eñ hęc
locuſtaꝝ ẽ, ut in frigore torpẽtes, p calorẽ uolitẽt. Porrò atelebus pua locuſta ẽ, inter locuſtã
& bruchũ, & modicis pẽnis reptãs potius q̃ uolãs, ſpq; ſubſiliẽs, & ob quã cãm, ubicũq; orta
fuerint, uſq; ad puluerẽ cũcta cõſumit, qa donec creſcãt pẽnæ, abire nõ pt. Hæc hactenus.
Ego aũt pñs capitulũ mẽte ptractãs & intus ꝓſpiciẽs, primũ fateor, uim dictoꝝ expauesco,
Luc. 23 ſenſumq; paꝝ p occurrẽtẽ p̃ põdere ipſius ferre uix ualeo, ac deinde beatos illos eſſe dico, qui
nõ generaueñt, memor pariter ipſius dñi dicẽtis, qm̃ ecce ueniẽt dies, in qbus dicẽt, beatæ ſte
riles & uẽtres q nõ genueñt, & ubera q̃ nõ lactaueñt. Tãta eſt inſania mũdi q̃ pñti loco arguit
tãta grauitas eius q arguit ſanctus ſpũs, ut diu ſermo cũctetur, neſciẽs q̃ erũpet admiratẽ p
uẽtus. Totũ ergo capitulũ nũc rurſus recitare libet. Aquã (ingt), ppter obſidionẽ hauri tibi,
extrue munitões: itra in lutũ, & calca ſubigẽs tene laterẽ, ibi comedet te ignis, pibis gladio, de
uorabit te bruch⁹, Cõgregare ut bruch⁹ multiplicare ut locuſta. Plures feciſti negotiatões tu
as q̃ ſtellæ

stellæ sint cœli. Vnde sermonis erit initiū: qua ex parte quæremus explanationis aditum: Libet primū ingredi ab hac parte qua dicit: plures feciſti negotiatões tuas, q̄ stellæ sint cęli. Nam post partis huius ingressum, melius cætera patebūt. Quid ergo est: plures feciſti negotiatões tuas o Niniue, o mūdus (cuius quasi caput tūc erat Niniue) q̄ stellæ cęli: nisi plures feciſti generatiões tuas, q̄ destinati unq̄ fuerint, qui uocarent sancti, scđm propositū dei, q oēs stellæ sunt cœli. Vere plures feciſti negotiatões tuas, negotiatões carnis negotiando negotiatiõe infelici, unde cõgregareris ut bruchus, multiplicareris ut locusta, cuius uidelicet bruchi siue locustæ exiguitas non minimū à stellaꝝ cœli dignitate distat. Numerus & ordo tm̄ modo stellaꝝ cœli sunt in proposito creatoris, benedicẽtis primis masculo & fœminæ, atq̄ dicẽtis: crescite & multiplicamini & replete terrã, & subiicite eã. Cõgregatio siue multiplicatio, qua cõgregaris ut bruchus, multiplicaris ut locusta non de gra est illius benedictõis: sed de ira & infelicitate peccati, de ira eiusdẽ creatoris dicẽtis ad mulierẽ post effectũ peccati, ꝓ reatu præuaricatõis. Multiplicabo ærumnas tuas, & cõceptus tuos. Et qd est multiplicabo, nisi permittã multiplicari, iusto iudicio: Tu em̄ o Niniue, nõ mihi generare desiderãs: tu (in quã mūdus nõ mihi filios facere cupiẽs, nõ mihi de carne tua stellas cœli fabricare intẽdẽs: sed tuis uoluptatibus incumbens, & tm̄ in terra multiplicari ambiens, intras & pertinaciter atq̄ intẽperanter intrabis in lutum, calcas atq̄ calcabis subigẽs & tenebis laterẽ. Fac quod facis, intra in lutũ & calca subigẽs, tene laterem. Dum te impendis ad coitũ, ueraciter intras in lutum, dum cito turbine libidinis desuper ageris, tuimet impotẽs: nimiꝝ calcas subigens, dũ cõplexu stringis & stringeris, sine dubio tenes laterẽ. Hæc est pars tua, pars sordida, magna infelicitas. Cui seruis hoc agẽs? Cui generas, ita faciẽs? Ibi comedet te ignis, peribis gladio, deuorabit te bruchus. Comedet te ignis, qui nõ extinguet, & peribis gladio quo iam dudũ percussus ẽ diabolus, deuorabit te bruchus. ſ. uermis q non morit. Bruchus nãq̄ uermis est, uolatilis qdem interdũ, sed suo põdere pręgrauatus, quia pẽnulis nõ satis iuuat detrahit, & lasso in terra cadit uolatu. ¶ Sunt igit istæ eiulmodi sn̄æ: intra in lutum & calca subigẽs, tene laterem, quales grammatici siue rhetores, concessas appellant, pulchro locutionis modo ita se habentes, ut & in compulsione prohibent, & in prohibitione compellant. Quæ tm̄ ne nõ intellectæ persuasiones esse uideant, permixta sunt aliqua uerba, quę manifeste repugnant, ne quod dicit audientes imperari uel persuaderi putent. Ita hic esse manifestum est. Nam cum dixisset: intra in lutũ, & calca subigens, tene laterẽ, continuo subiunxit. Ibi comedet te ignis, peribis gladio, deuorabit te bruchus. Vbi dixit cõgregare, mox apposuit ut bruchus, ubi dixit multiplicare, statim addidit, ut locusta. Continuo sn̄am uere grandinosam inuexit, habẽtem plurimũ uituperatõis: plures (iquiẽs) feciſti negotiatões tuas, q̄ stellæ sunt cœli. ¶ Nõ ne hmõi in tali re concessio, magna de supernis est irrisio. Est enim in cœlis nonnulla irrisio, dicente Psalmista: Qui habitat in cœlis irridebit eos. Et quis unquàm sensatus rem uidit uel audiuit, quæ superna sit irrisione dignior, quã fuit uel est mundi huius studium in generando, uel unum pro exemplo siue experimento istud accipe. Gentes insanæ, & ipsi qui sibi sapiẽtes uidebant Romani, proletarios decreuerũt in urbibus esse, proletarios ab eo dictos, q̄ nullam habẽtes occupationẽ, tm̄modo sufficiẽdæ proli uacarẽt. Infęlices ac miseri, ad quid sufficiẽdæ proli. Nimiꝝ ad occidendũ, ut non deesset diabolo, unde quotidianũ fere posset habere sanguinis humani ludibriũ, quotidianũ spectaculũ, qm̄ educebant dietim morituræ legiones in pręliũ, ubi uelut arida stipula cedebant, ne dicã milia hoim, potius miriades legionũ. Quis nõ audiuit, imò q̄s audire suffecit, cui legere uel audire uacauit à cõstitutõe mundi cõtinuas mortes hoim, ferro, fame, atq̄ pestilẽtia pereuntiũ? Taceo de mortis cõditõe cõmuni quã iustitia, imò misericordia cœlestis oĩ generi humano indixit, dicẽdo: quia puluis es & in puluerẽ reuerteris, ne uidelicet in anima mortuus, uita carnis hõ in æternũ uiueret, rapiendus ad iudiciũ, nõ interueniẽte morte, ut dæmones, qbus nõ morientibus iudiciũ æternæ mortis repositũ est. Inde nũc sermo ẽ, qđ hoies mortẽ naturalẽ nõ expectãtes, toties tm̄ltis in prælijs, tantis milibus sęse colligerũt atq̄ cõuenerũt, ruẽtes in ferrũ ut cẽtenaria miliũ morientiũ, mirer si quis ex historijs numerare uelit satis admirari possit. Ad hoc negociũ inter cæteras insanias, proletarios quoq̄ (ut iam dictũ est) sibi in urbibus collocauerũt, ne deessent alĩq occisis alijs, substituerẽtur ad occidendũ. Nõne igit uel ꝓ hac stultitia dignum se fecit mundus,

Quid plures negotiatões q̄ sunt stellæ cœli, numeꝰ reproborum

Gene. 3

Sententiæ cõcessiuæ.

Superna irrisio contra generatiões mũdi.

Psal 2

Proletariꝰ.

Gene. 3

mundus, ut ille qui habitat in cœlis irrideret eum, dicens: intra in lutum, & calca subigens, tene laterẽ & cætera usq; ad id, plures feciſti negotiatões tuas q̃ ſtellæ ſunt cœli .i. ſicut iam diximus, plures morti & inferno generaſti, q̃ ſint uel eſſe debeant omnes electi, propter quos

Stellæ cœli, filii bñdictões.

ut naſcerent, deus maſculũ & fœminam fecit & benedixit eis. ¶ At uero ipſæ ſtellæ cœli .i. electi dei, filij benedictionis ſub hac irriſione plorant, & ſemetipſos deflent, recolentes illud

Eſa. 64.

lutum ſuæ originis initium, de quo hic dictum intelligimus: intra in lutum, & ſemetipſos cõfitentur lutum eſſe, & plorantes dicunt: Et nunc dñe pater noſter tu es, nos uero lutum, & fi-

Iob. 10

ctor noſter, & opera manuum tuarũ omnes nos. Item & quilibet eorũ dicit: Memento quæ-ſo quod ſicut lutũ feceris me, & in puluerem reduces me. Nonne ſicut lac mulſiſti me? Hæc

Pſal. 94

dicendo utiq; præoccupant, ſiue præueniunt faciem eius in confeſſione. Nam quaſi oblitus deus ſit, de q̃ fragili, q̃ uili illos materia fecerit, de quibus cœleſtem fortitudinẽ exigit ut fortes ſint, & in cœlum fortiter aſcendere uelint, & ſtationes habere, quarũ ſimilitudinem quandam præferunt uiſibiles ſtellæ cœli, de quibus mentionem præſenti loco fecit, dicendo mũdo huic: Plures feciſti negotiationes tuas, q̃ ſtellæ ſunt cœli: reducunt illi, uidelicet creatori, ſiue plaſmatori ad memoriam, unde eos fecerit, ſiue plaſmauerit. Nunquid ergo his qui eiuſmodi ſunt, dicere nouit deus tale quiddã: intra in lutũ, & non potius operi manuũ ſuarũ porrigere dexteram, ut non intrent in lutum? Sed & ſi intrat ordinato introitu .i. ſecũdum legem, quam ipſe poſuit, qui maſculum & fœminam creauit, & benedixit: non pertinet ad eum irriſio hęc eius, qui habitat in cœlis? Quare? Videlicet quia cauſam non habent eandem, quã hic præmiſit ſcriptura, dicens: propter obſidionem. Quæ nam cauſa eſt, quæ ſignificatur, dicendo: propter obſidionem, niſi illa propter quam reprobantur à deo filij huius ſeculi, quia uolunt habere hic manentem ciuitatem? Propter iſtam cauſam, quaſi neceſſario, quaſi rationabiliter ruebant gentes in libidinem, & uterq; ſexus quaſi aquam fundebat, atq; hauriebat immoderatam carnis uoluptatem. ¶ Vnde notandum, q̃ propriis partibus cuiq; exprobrat ſexui. Fœmineo uidelicet, dum dicitur: aquam hauri tibi, uirili, dum dicitur: intra in lutum.

Eccl. 26

Nam quod aquam haurire, hoc ſit mulieri, intemperanter uirum ſubire, de illa ſapientis ſententia conſtat, qua dicit: Sicut uiator ſitiens ad fontem os ſuum aperiet, & ab omni aqua proxima bibet. Itaq; hoc modo extruere munitiones, ſcilicet muliere hauriente aquam, uiro intrante in lutum, hoc eſt, propter cauſam ſupra memoratam, certatim morituras ſuppleregiones. Taceo de illa parte extrema turpitudinis, quam Apoſtolus merito horreſcens terribiliter percutit, quia fœminæ eorũ immutauerunt naturalem uſum, in eum uſum qui eſt cõtra naturam, ſimiliter & maſculi, relicto naturali uſu fœminæ, exarſerũt in deſideriis ſuis, inuicem maſculi in maſculos turpitudinem operantes. Sufficit ad præſentis ſcripturæ intentionem, exprobrare illud quod aliquam habere uidebatur rationem, ſcilicet quod multos facerent filios: propter obſidionem, propter uendicandam terræ habitationem, ſiue quãlibet ciuitatem. Non (inquam) pertinet ad eos irriſio hæc, dicẽtis: intra in lutum, & cætera, neq; ibi, ſiue propter illud comedet eos ignis, aut peribunt gladio, aut deuorabit eos bruchus, uerũtamen hoc tempore beatiores ſunt, qui permanent ſecundum Apoſtoli conſilium, ut uidelicet qui ſolutus eſt ab uxore, nolit quærere uxorem, & qui habent uxores, tanq̃ non habentes ſint: illud quoq; inter cæteras tribulationes carnis reputantes, ne forte qđ generant, uertat ad numerũ ſtellarũ cœli, quoniam hic ita dictum eſt: Plures feciſti negotiatiões tuas, q̃ ſtellæ ſunt cœli. Deniq; & patribus & patriarchis, quorũ primo Abrahæ dixerat deus: Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi potes. Ac deinceps: Sic (inquit) erit ſemẽ tuum. Ipſis (inquam) patribus contigit plures facere negotiationes, q̃ ſtellæ ſunt cœli .i. ut non omnes, quos ipſi generaſſent, pertinerent ad numerũ ſtellarũ eiuſmodi. Nonne frater Eſau erat Iacob? ait dominus: & dilexi Iacob, Eſau autem odio habui? Sequitur: L Bruchus expanſus eſt, & auolauit.

Conſiliũ Apoſtoli.

j. Corint. 7

Gene. 15.

Mala. 1.

Cuſtodes tui quaſi locuſtę, & paruuli tui quaſi locuſtę locuſtarum, quę conſidunt in ſepibus in die frigoris. Sol ortus eſt, & auolauerunt, & non eſt cognitus locus earum, ubi fuerint. ¶ Quia dixerat: congregare ut bruchus, multiplicare ut locuſta, immoderatam atq; ſuperfluam uolens intelligi generationum atq; conceptuum infelicium abundãtiam, quæ ueluti pennati uermiculi de carne huius mundi quotidie naſcẽdo ſcaturiunt, permanens in metaphora, grande uanitatis eorũ ridiculũ pãdit, ſic incipiens: bruchus expanſus eſt, & auola-

& auolauit. Quãti eñ æstimat exaltationẽ, siue dilatationẽ filiorũ huius seculi, cõparando illos brucho expanso, & auolanti? Collaudatio in omnibus sancto spiritui, qa congruã illis similitudinẽ inuenit. Exempli gra: Alexander magnus, cuius regnũ apud prophetã Iohel per bruchũ intelligimus, qñ ferè usq; ad fines terræ sese magnificauit, natus (ut fertur) de incestu, ex Olympiade uxore Philippi Macedonis, nõne bruchus uermis expansus fuit? At ille expãsus auolauit. i. uelociter decessit, scilicet ætatis suæ anno tricesimo primo, regni aũt duodecimo. Quid si qs alius aliq̃t mẽsibus uel annis sese expãdendo diutius durauit? Num diuturna expansio cuiusquã debet ẽstimari, quantorũlibet annorũ fuerit? Nimirum qui pluribus annis uiuẽs in hoc seculo sese dilatauit, breui expansione sese expandit, & cito decessit. Illũ decessisse, bruchũ auolasse est, & pulchre, nõ dictũ est: expãsus est, & uolauit, sed expansus est, & auolauit. i. non rediturus decessit. ¶ Quàm leue est huius uitæ momentũ, qd adhuc ipse, qui habitat in cœlis, irridens. Custodes (inqt) tui quasi locustę, & paruuli tui q̃si locustæ locustarũ? Quinã sunt tui ò Niniue custodes, nisi seculi principes, nõ in deo sed in seculo potẽtes? Isti igitur uidẽtur esse gigãtes, sed ecce quasi locustæ sunt. Subfiliãt in curribus, uolitẽt in equis, & in tibijs suis glorienẽt iuuẽculinã interim spectãs eos desup sapiẽtia, ridet, & dicit: Florebit amygdalus, impinguabit locusta. Quidnã est impinguabitur locusta, nisi intumescẽt, & tumore suo grauabũtur, si ad citã senectã puenerint, quę nũc sanũt crura iuuenilia? Infelix floritio, misera impinguatio, cũ præ ariditate senectutis canicies floreſcit, & ecõtra præ humore inutili, crus aut tibia pingueſcit. ¶ Qui porrò sunt paruuli, de qbus dicit: Et paruuli tui sicut locustæ locustarũ, nisi uulgus exile, siue populares, aut plebeij, q̃rũ æstimatiõe dũ adulãtur potẽtioribus, ipsi potẽtes q̃si gigãtes sunt? Vtiq; quãtũlibet adulãdo nõ efficiũt, ut ipsi potẽtes quasi elephãti, & q sub eis quasi boues sint, aut q̃si bubuli, sed quasi locustę locustarũ. i. minimi, portãtes imperia paruorũ. Quàm uero decẽter subiungit: Quæ considũt in sepibus in die frigoris, sol ortus est, & auolauerũt, & nõ est cognitus locus earũ, ubi fuerint. Videlicet secundũ naturã locustarũ, quæ eiusmodi est, ut in frigore torpentes, per calorẽ uolitent. Quid per diem frigoris, nisi tẽpus intelligimus aduersitatis, quãdo cautis exigentibus iustũ est gentẽ quãlibet aut regnũ tribulari? Tũc effusę multitudines exercituũ tanquã locustæ in urbibus, aut circa urbes considunt, & tã in uicis, q̃ in agris cũcta consumũt, exempli gratia: ut Assyrij tunc tẽporis ascenderũt ad uniuersas ciuitates Iuda munitas, & cœperũt eas, et obsederũt Hierusalem. Dies frigoris erat. i. afflictionẽ propter sua merebãtur peccata. Sed ortus est sol, & locustæ auolauerũt, qa propitius factus est dñs, et una nocte deleta sunt castra Assyriorum centũ octoginta quinq; milia hoim. Nõne uelociter auolauerũt locustæ eiusmodi, & nõ est cognitus locus earũ, ubi fuerint? Sic ois multiplicitas, siue cõgregatio, quã dixerat, cõgregare ut bruchus, multiplicare ut locusta, uelociter trãsit, & ptrãsibit, permanebũt aũt stellæ cœli fixæ in altitudine firmamẽti, de qbus dixit: Plures fecisti negotiatiões tuas, q̃ stellę sunt cœli, qa multi reprobi, pauci sunt electi. Sequitur: ¶ Dormitauerũt pastores tui rex Assur, sepelient̃ principes tui. Dispersus est populus tuus super mõtes, non est qui congreget, nõ est obscura contritio tua, pessima est plaga tua. Oẽs qui audierũt auditionẽ tuã compresserunt manũ super te. Quia super quẽ non transiuit malitia tua semper? ¶ Ecce in uerbis istis iudiciũ illud audimus, de quo mũdũ arguit spũs sanctus, qa princeps mũdi huius iudicatus est. Nã rex Assur ipse est princeps mũdi huius. Hactenus sermo erat cõtra Niniuẽ id est, cõtra hũc mũdũ, & sub noĩe Niniue arguebatur mũdus de peccato, & de iustitia, sicut in initio diximus, nũc sub noĩe regis Assur, & ipse princeps mundi huius iudicatus esse ostenditur, ita ut ex hoc loco manifestũ fieri possit, qd de iudicio eius recte arguat mundũ spũs paracletus, q in isto propheta loquitur, secũdũ nomẽ ipsius, qa Naum ex Hebræo cõsolator interpretat: Dormitauerũt (ait) pastores tui rex Assur. Pastores regis Assur hi sunt, qui, ut supra dictũ est, intrãdo in lutũ, calcãdo & subigẽdo, atq; tenẽdo laterẽ. i. opus generatiõis nimis intẽperãter exercẽdo cõgregati sunt ut bruchus, multiplicati sunt ut locustæ. In q̃ sunt uel fuerũt illi pastores regis Assur? In eo uidelicet, qd pauerũt uel pascũt oues regis Assur, oues occisionis. i. hoim multitudinẽ superfluã, qui (ut canimus in psalmo) sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos. O pastores infelices, q generauerũt q̃s pauerũt, pa

Alexander magnus tanquã bruchus Iohel. j.

Custodes tui quasi locustę.

Eccle. jz.

Locustæ locustarum.

Dies frigoris

4. Rge. jz.

Rex Assur diabolus.

pastores regis Assur.

f

runt, pauerũt ꝗs generauerũt regi Assur, de qbus infernus impleatur, ꝗs depascendo moriatur et raretur. Pastores eiusmodi dormitauerũt, ait. Quid est dormitauerũt? Mortui sunt, & inde laus deo, qa sic dormitãdo pascere uel generare regi Assur cessauerũt. Quid em ẽ, nisi sic dormitassent, & generare desissent? Cũ adeo cõgregatus sit bruchus, & intantũ multiplicata locusta, in ista pastoꝝ huiusmodi uita, cũ hodieq; moribũdę carnis tãta superbia, tãta sit luxuria, ut multitudines nascẽtiũ, pæpe pestilẽtia, fame, bestiis & gladio, succidi oportuerit, & ꝓterea ꝗtidie passim demetat eos mors naturalis, & adhuc mũdus plenus sit, quid putas fieri potuisset, si nõ dormitassent, aut dormitarẽt isti pastores. i. si nõ morerẽtur homines ex ꝗ facti sunt trãsgressores regi Assur obtẽperãtes. Laus igitur deo, qa dixi: Nũc ergo ne forte mittat manũ suã, & sumat etiã de ligno uitæ, & uiuat inæternũ, qa uidelicet, si usq; ad diem iudicij uiuerẽt homines, ut uiuũt dæmones, & generarẽt, qđ nõ faciũt dæmones, ꝗ male fuisset, cogitet qui potest. Misericorditer deus homini mortuo morte animę, mortẽ carnis imposuit, nec utcũq; mortalẽ, sed breuissimę uitę uoluit esse hominẽ. Nã dies annoꝝ nostrorũ in ipsis septuaginta anni. Si aũt in potẽtatibus. i. in ualẽtioribus, q diutius durãt, octoginta anni, amplius eorũ labor & dolor. Non ita ante diluuiũ, sed uiuebãt, alij nongẽtenis, alij octingentenis, uel septingẽtenis annis. Quia uero propter illã uitę quãtulãcũq; diuturnitatẽ tã superbi, tamq; luxuriosi fuerũt homines, ut scriptura innuit, dicẽs: Gigãtes aũt erãt super terrã in diebus illis, & uidẽtes filij dei filias hominũ, qđ essent pulchre & ẽ. recte & oportune pro ipsis experimẽtũ uoluit deus notũ esse, qđ utiliter hominẽ anima mortuũ, carne uoluerit esse mortalẽ, cõfirmãdo sententiã, quã posuerat, dicens: ne sumat de ligno uitæ, & uiuat in æternũ, cõfirmãdo, inq;, & dicẽdo: Non ꝑmanebit spũs meus in hoc in æternũ. Porrò hæc dormitatio. i. carnis per mortẽ dissolutio, nõ solis pastoribus regis Assur, uerũ etiã supra dictis stellis cœli. i. his, qui secũdũ propositũ uocati sunt sancti, cõmuniter imposita est. Sed uide qđ sequitur: Sepelientur principes tui. Vbi sepelientur, nisi in inferno? Mortuus est diues (ait dns) & sepultus est in inferno. Et apud Ezechielem ipse loquitur: Ibi Assur & omnis multitudo eius, in circuitu illius sepulchra eius, oẽs interfecti, & q ceciderũt gladio, quoꝝ data sunt sepulchra in nouissimis laci. Hoc plus habent pastores uel principes tui rex Assur, qđ oẽs quidẽ homines, tã boni, ꝗ mali, dormitauerũt dormitione corporeę mortis, soli aũt mali sepelientur in inferno, propter hoc, qa sunt pastores uel principes tui. Et nunquid aliqñ inde huc reuocãdi erũt? Dispersus est (ait) ppl'us tuus sup mõtes, nõ est q congreget. Quod dicit: dispersus est ppl'us tuus, hoc est, qđ supra dixerat, bruchus expãsus est, & auolauit, sol ortus est, & locustę locustarũ auolauerũt. Et qđ dicit, non est q cõgreget, hoc est, qđ dixerat, & nõ est cognitus locus earũ, ubi fuerint. Causa tãtæ ꝓditionis & irreuocabilis iudicij, superbia est. Iccirco cũ dixisset: Dispersus est ppl'us tuus, addidit, sup montes. Nã p mõtes altitudo illa intelligẽda est, quæ eidẽ regi Assur apud Esaiã his uerbis exprobratur. Et erit cũ cõpleuerit dns cuncta opera sua in monte Sion, & in Hierlm, uisitabo sup fructũ magnifici cordis regis Assur, & sup gloriã, altitudinis oculorũ eius. Igit sup mõtes. i. propter superbiã ppl'us tuus dispersus ẽ, qa populus tuus filij sunt superbiæ, ꝗꝛ tu es rex Assur, sicut ad beatũ Iob dictũ est de te: Omne sublime uidet, & ipse ẽ rex sup oẽs filios superbiæ. Nõ ita dispersus ẽ ppl'us tuus, nõ ita dispersi sunt pastores uel principes tui, quo modo dispergitur populus, dũ fugit, sed ita ut fugere nõ possint. & ut sua quidẽ inuicẽ sepulchra sulphure & igne ardẽtia uidere queãt, sed alter alteri ꝓdesse uel adesse nõ ualeãt. ¶ Sane in dispersiõe populi huius regis Assur, latere nos nõ debet dispersio ppli Iudaici, neq; obliuisci, aut ignorare debemus, qđ ipse sit ppl'us regis Assur, imò ille populus maxime ẽ populus regis Assur, & interꝑtatiõe ꝗq; nois huius maxie Iudæi denotãtur. Assyrij nãq; dirigẽtes interꝑtãtur. Et q sunt dirigẽtes, nisi hij q semetipsos dirigũt? Qui aũt homines magis semetipsos dirigũt, ꝗ Iudæi, qui suã ꝗrentes statuere iustitiã, iustitiæ dei nõ sunt subiecti. Igitur interpretes & principes tuos ò rex Assur, in medio populi tui, qui sup mõtes. i. propter altitudinẽ superbiæ dispersus est ò princeps mũdi huius: Maxime isti cõsiderãdi sunt, quorũ dispersionẽ ipe cũ antiquo cõsilio, qa iãdudũ antiquus spũs eius loquebatur: Deus ostendit mihi sup inimicos meos, ne occidas eos, ne qñ obliuiscãtur populi mei. Disperge illos in uirtute tua. Factũ ẽ secũdũ illius antiquæ ostensiõis consiliũ, qa vcꝫ primũ illi pastores uel principes

Gene. 3. Misericors deus inferendo mortẽ.

Psalm. 89.

Gene. 5.

Gene. 6.

Lucæ. 16

Ezechi. 32.

Esa. 10.

Iob. 41.

Iudæi quoq; sunt populus regis Assur.

Rom. 10.

Psal. 58.

cipes tui, quos ita denotauit, ut diceret: qa ecce cœperunt animã meã, irruerũt in me fortes, dormitauerũt & sepulti sunt, circundati à Romanis, mortui sunt, & in inferno sepulti sunt, & q superfuit infelix populus dispersus, & in oẽs gentes ductus est captiuus, & nõ est q cõgreget, qa qui solus congregat, & cõgregata restaurat Chrũs, illis ablatus est, & abñt ad gẽtes, et stabile fecit esse, qd sibi ostẽsum est. Nec occidas eos, disperge illos in uirtute tua. i. ne penitus eos euellas à terra, sed ubiq; terrarũ disperge illos in uirtute tua, in potentia tua. Cur hoc? Ne qñ obliuiscãtur populi mei. Vnde notãdũ Iudæorũ dispersionẽ ideo factã esse, ut nõ tm̃ in uno loco, sed in omni terra fidẽ gentiũ cõfirmarẽt, dũ eũ à parẽtibus suis crucifixũ fuisse assererẽt, & scripturas in qbus nobis p̃dictus est, se habere nõ denegarent, atq; ita dũ uiuere pmitterẽtur, eorũ etiã testimonio, fides gentiũ certior haberetur. Tandẽ aduersum te ò rex Assur causam dicit paracletus, cur uel quo de iudicio mũdũ arguere debuerit, quia tu iudicatus es. Nõ est (ait) obscura cõtritio tua, pessima est plaga tua. Cõtritio q̃ cõtritus es illa est qua cõtriuit mulier caput tuũ, iuxta dñi iudicis edictũ, qd eduxit sup te in initio dicẽs ad serpentẽ. Inimicitias ponã inter te & mulierẽ, & semẽ tuũ & semẽ illius. Ipsa cõteret caput tuũ, & tu insidiaberis calcaneo eius. Insidiaberis calcaneo beatę mulieris, beatæ Marię uirginis, imò & calcaneo seminis eius, qd est Chrũs. Quod ipse nõ ignorãs dicebat: Venit eñ princeps mũdi huius, & nõ habet in me quicq̃. Propter hoc ip̃m qd tu in illo quicq̃ nõ habuisti, & tñ ad eũ uenisti, q̃rens q̃si debitũ peccati. i. exigẽs pœnã mortis, cõtritus es calcaneo eius, uictus es fine. i. passione uel morte eius. Quis istã cõtritionẽ tuã nõ audiuit? In omnẽ terrã exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorũ, scilicet cœlorũ, q istã gloriã filij dei enarrauerũt uel annũciauerũt, qd ipse moriẽdo cõtriuisset caput tuũ. Nõ igit̃ est obscura cõtritio tua, qa vc3 clare in omnẽ terrã est enarrata, clare in fines orbis terræ ẽ annũciata. Proinde paracletus recte arguit mũdũ de iudicio, qa excusare se nõ p̃t, quin audierit iudiciũ, q̃ iudicatus es, siue cõtritionẽ qua cõtritus es. Quis itidẽ nõ audiuit, qa pessima est plaga tua? Eodẽ nãq; Euãgelio quo enarrat̃ uel annũciatur, iã dicta cõtritio tua, pariter enaratur, pessima plaga tua, qua in cœlo plagatus es, ita ut caderes uidẽte dño te ò Satan, sicut fulgur de cœlo cadentẽ. Plaga illa, plaga est gladñ, plaga pessima, sed nõ pessime, imò optime illata. Plaga pessima ẽ, qa insanabilis est, sed optie illata ẽ, qa tu iustissime dãnatus siue pcussus es. Iustissime inq̃, qa tu nõ utcũq; sed supbe peccasti, homicida ab initio, q in ueritate nõ stetisti, in q̃ ueritas nõ est, q cũ loqueris mẽdaciũ, ex ꝓpriis loq̃ris, qa mẽdax es, & pater mẽdacñ. Ita maligne peccasti, & ob hoc pessimã. i. insanabilẽ excepisti plagã gladñ, & mirũ quod cũ plaga tua tã pessima sit, tu adhuc uiuis. Nõ quidẽ uere uiuis, sed uiuere te mẽtiris, & quasi te uiuentẽ defendis. Hinc est illa admiratio in Apocalypsi, de bestia, quæ habet plagã gladñ, & uixit, uel cuius plaga mortis sanata est, Iuxta mẽdaciũ tuũ, plaga mortis tuę sanata ẽ, & tu habẽs plagã gladñ uiuis, sed iuxta ueritatẽ dei, tã pessima ẽ plaga tua, ut in æternũ insanabilis sit, & tu ita mortuus es, ut nunq̃ ullo modo ad uitã respirare possis. Sup hoc iudicio mũdus arguitur, mũdus tibi cõfœderatus, teq; in tẽplis, uel simulachris, ut deũ & quasi uiuũ ueneratus, qa post q̃ iudiciũ tuũ in euãgelio Christi reuelatũ est, iustius arguitur, quisqs à te nõ est seperatus. ¶ Omnes q audierunt auditionem tuã, compresserunt manum super te. Auditionem audire, plus est q̃ simpliciter quippiam audire, sicut aures audiendi habere plus est, quàm simpliciter aures habere. Vbi nanq; huiusmodi uerba siue uocabula geminãtur, duplex auditus scilicet corporis & cordis exigitur, siue intelligitur. Ergo oẽs qui audierũt auditionẽ tuã, id est, audiẽtes crediderũt cõtritionẽ tuã, siue pessimã plagã tuã, compresserũt (ait) manũ supra te, id est, q̃ deuotas egerũt gr̃as ei, qui contriuit te, qui plaga pessima plagauit. Solent eñ fideles & deuoti homines, cũ primũ audierint bonum nuntiũ, de operibus, siue beneficijs dei, citato pietatis affectu, oculos manusq; cõpressas subleuare, & cũ istis fidei signis, sedentem super thronũ domini altissimũ laudare & glorificare. Itaq; hoc dicto compresserũt manũ sup te, magna significatur abũdantia gratulationis & lęticiæ, iuxta considerationem iusti iudicñ, iustæ uindictæ. Quia super quẽ nõ trãsiuit malicia tua semper? Interrogando super quem non transiuit malicia tua semper, uehementius affirmat, quod super omnes transierit malicia eius semper, ex quo enim per serpẽtem malignus, & maliciosus mẽtitus est dicens, nequaq̃ morte moriemini, comedite & eritis sicut

Iudæorum dispersio.

Rex Assur cõtritus a muliere & semine eius.

Gene. 3.

Iohan. 12

Psalm. 18.

Plaga pessima regis Assur.

Lucæ. 10

Iohan. 8

Apoca. 13.

Iohan. 12

Auditionem audire qd est

Cõprimere manus, congratulari est deo.

Gene. 3.

Ro.5. tis sicut dij semp & incessanter, ex uno & per unũ in omnes homines malicia eius pertrãsiit, quemadmodũ Apostolus dicit: Quia per unum hominẽ in hunc mundũ peccatũ intrauit, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerũt.
Psal.50. Super quẽ ergo malicia eius nõ pertransiit? Quis nõ in iniquitatibus cõceptus est? & quem nõ in peccatis cõcepit mater sua? Igitur causa hæc, causa magna est, cur super te manũ cõpresserint, oẽs qui audierũt auditionẽ tuã, quia te quidẽ cuius malicia super oẽs per unum ꝑtransiuit, unus homo, qui solus sine peccato exiuit, dãnauit atq; cõtriuit, ipsos aũt de malicia liberauit atq; iustificauit, qui audientes gauisi sunt, & gaudentes atq; credentes super te manum compresserunt. ¶Libri tertij & ultimi in Naum prophetam finis.

PROLOGVS RVPERTI IN ABACVC PROPHETAM.

OCtauum prophetarum Abacuc iamdudum ingredi ardebat animus, dũ adhuc in præcedente, scilicet Naum totus teneretur intentus. Adhuc em̃ circa fines illius, uidelicet Naum meditatione ferè continua uersabatur, & iã quasi de propinquo loco aliquo, illa huius uociferatio grandis audiebatur. Vsquequo dñe clamabo, & nõ exaudies, uociferabor ad te, uim patiens & nõ saluabis? Item: Domine audiui auditionẽ tuã, & timui. Fateor quia uim clamoris huiuscemodi, nõ sine quodã diuino horrore audiebat auris interioris hoĩs, nãq; illuc ĩgredi cupiebat, memor illius uersiculi, lætabor ego sup eloquia tua, sicut q inuenit spolia multa. Sentiebã aliqd de cupiditate hoĩs negotiatoris, bonas margaritas q̃rentis, q tũc demũ unã se inuenisse ꝑciosam magaritã, nõ uane arbitrat̃, cũ fidẽ uel iustitiã, q̃ Chrũs est, inuenit in lege & prophetis, ꝑ quos sine dubio locutus est spũs sanctus. Nouit ipse Chr̃s cordis paterni, cordis aurei margarita ꝑciosa, quasi scrutãdo scripturas, scrutãdo prophetas, ipsum q̃rit, ista scrutãtis aĩa sanctũ inuocans spm̃, q locutus est ꝑ prophetas, ut pulchritudinẽ talis margaritæ, iã hic ꝑ hoc speculũ in isto prophetici sermonis ænigmate sic ꝑostendit, quatenus eandẽ in futuro seculo semp possidere, & sicuti est uidere, cõcedat: Dicit aũt Apl̃us, qa gloria nostra, hæc est testimoniũ cõscientiæ nostrę, qd̃ in simplicitate & synceritate dei, & nõ in sapiẽtia carnali, sed in gr̃a dei cõuersati sumus. Cũ hoc exẽplo, & illud ad cõsolationẽ accedit, ꝙ uos ò uiri ecclesiastici & religiosi, beneuoli & spũales amici, q̃s in procemio explanatiõis Naũ ꝑnominaui, paruitatẽ meã bona spe cõsolamini fructus percipiẽdi, his & huiuscemodi uerbis. Insiste igitur bone uir, & uiriliter age, & cõfortetur cor tuũ, ut delicijs quas in hac peregrinatione summatim prælibas, tandẽ pleno ore in regno dei sup mẽsam eius edens & bibens ꝑfruaris. Non igitur quasi supra modũ grauatus detractionẽ cuiusq̃ ita uereat̃ fidelis animus ut à bono studio decidat, & torpeat remissis manibus, imò stellionis memor sit, q pẽnas non habens, manibus utitur, et moratur in ædibus regũ, et galli succincti lumbos et arietis, nec est rex qui resistat eis.

Psal.ij8. Matt.j3. 2.Corin.j. Prouer.30.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ABACVC PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

Dan.j4 ONus quod vidit Abacuc propheta. Quo tempore fuerit Abacuc, ex Daniele docemur, ad quẽ in lacũ leonũ cũ prandio missus legitur, ait beatus Hieronymus, quanq̃ apud Hebræos illa historia nõ legatur. Siue quis recipit scripturã illã, siue nõ recipit, hic tanq̃ propheta scribit, quę uẽtura cognoscit. Et qũo prior propheta Naũ, quẽ hic sequit̃, uaticiniũ habuit cõtra Niniuen & Assyrios, q uastauerũt decẽ trib⁹, q̃ uocant̃ Isrl̃, ita iste onus uidit. i. rẽ grauẽ, & põderis laborisq; plenã, aduersus Babylonẽ & Nabuchodonosor, à qbus Iuda & Hielm̃ tẽplũq; subiect

subuersa sunt. ¶ Vsq; quo dñe clamabo, & nō exaudies, vociferabor ad te vim patiens, & nō saluabis? Quare ostendisti mihi iniquitatē & laborē videre, & p̄dā & iniustitiā contra me. ¶ Recte hic propheta nomē Abacuc sortitus ē, qđ interp̄tat amplexio, siue luctator, qa uidelicet quodāmodo in certamē et luctamē, & (ut ita dicā) i amplexū more luctantis cū deo cōgreditur, ausus eū ad disceptationē iustitiæ ꝓuocare, & dicere ei, cur in rebus humanis tāta uerset iniquitas, & iniustus cōtra iustū ꝓualeat. Vsq; quo dñe (inquit) clamabo, & nō exaudies, uociferabor ad te, uim paciēs, & nō saluabis? Quare ostendisti mihi iniquitatē & laborē uidere, prēdā & iniustitiā cōtra me? et factū est iudiciū, & cōtradictio potētior. Propter hoc lacerata est lex, & nō puenit usq; ad finē iudiciū, qa impius prævalet aduersus iustū, propterea egreditur iudiciū puersum. De suorū statu tēporū loqui uidetur qa impius Nabuchodonosor prævaluit aduersus iustū Iudā, & hāc esse causam, qđ dixerit iudiciū nō puenisse ad finē, qa iniquū sit & puersum, ut Iosias rex iustus à rege iniusto trucidet, ut Daniel, Ananias, Azarias, Misael seruiant, & imperet Babylonius imperator, & inter scorta & cōcubinas suas Balthasar potet in phialis dei. Sed nūqd ad propheticā perfectionē ualet, uidisse illa sui tēporis mala, quæ alius quiuis ignorare nō potuit? Vt qd ergo sic in titulo p̄misit onus qđ uidit Abacuc propheta? Simul cōsiderandū, qa qđ protinus sequitur, aspicite in gētibus, & uidete, admiramini & obstupescite, qa opus factū est in diebus uestris, qđ nemo credet, cū enarrabitur, ad Euāgelica spectare tēpora, Paulus intellexit aplūs, imò q Paulū assumpserat spūs sanctus. Nā ubi dixit, spūs sanctus segregate mihi Barnabā & Paulū in opus, quo assumpsi eos, postmodū ita legimus, qa Paulus et qui cum eo erāt uenerūt Anthiochiā Pysidie. Et ingressi synagogā Iudęoꝝ, die sabbatoꝝ sederunt Surgēs aūt Paulus sermonē exhortatiōis habuit ad plebē, quē ita cōclusit. Videte ergo ne superueniat uobis qđ dictū est in prophetis. Videte cōtēptores & respicite, & admiramini & disperdimini, qa opus operor ego in diebus uestris, opus qđ nō credetis si qs enarrauerit uobis. Litera paululū diuersa est, uidelicet secūdū septuaginta interp̄tes. Quod si illud repugnare uidetur, ne ad Euāgelicæ gr̄æ tēpora, apostolū sequētes, respiciamus qđ protinus sequitur, qa ecce ego sucitabo Chaldæos gentē amarā & uelocē, hoc eñ non futurū, sed iā dudū fuerat factū, tēporibus apostolorꝝ, nos similiter dicimus, qa qñ hæc scripsit Abacuc iā fuerat factū, iā susciterauerat dñs Chaldęos, & gentiū tabernacula possidebāt, iāq; Iudam in captiuitatē duxerāt. ¶ Igitur prophetiæ textū ingrediētes, quantū possumus mysticorū maiestatē sensuū magnificemus, & eū qui locutus est p prophetas ducē sequentē spiritum sanctū, ip̄m in isto propheta nō dubitemus loqui Christū Iesum crucifixū. Vsq; quo dñe clamabo, & nō exaudies, uociferabor ad te, uim paciēs et nō saluabis? Nūqd eñ hoc nō illi par aut simile est, qđ iā dudū apud Psalmistā dicebat: Deus deus meus respice in me, quare me dereliquisti, deus meus clamabo p diem, & nō exaudies. Si reuera Dauid illud nō in sua sed in Christi dixit p̄sona, cur nō & iste in p̄sona eiusdē dicat hęc similia? Veraciter hoc dignū est, & spiritū sanctū decet, ut uerba quæ p prophetas locutus est, illi ascribātur p̄sonæ, de qua iure illi cura est, qui uere iustus extitit, qa peccatū nō fecit, & iccirco dū pateret tāq; peccator, dū ꝓualeret aduersus eū iniustus, atq; clamaret, & nō exaudiret ad tps, iudicium q̄rere poterat securus, sicut manifeste in p̄sentibus dictis habemus. Nā ut erat fortis luctator, deū uocat in ius & dicit: Vsq; quo dñe clamabo, & nō exaudies? Clamabat aūt clamore ualido, & exauditus ē, q̄uis & hic & in psalmo dicat, clamabo & non exaudies. De hoc Aplūs. Qui in dieb⁹ carnis suæ p̄ces supplicatiōesq; ad eū, q posset saluū illū facere, à mortis cū clamore ualido & lachrymis offerēs, exauditus est pro sua reuerētia. Nō quasi ignorās q̄rit ut discat, usq; quo, uel q̄ diu illū oporteat clamare, & uociferari, & exauditionem siue salutē eius differri, q̄uis ibidē cōtinuo dicat Aplūs. Et qdē cū esset filius, didicit ex his, quæ passus est, obedientiā. Sciebat nāq;, sed nōdū experimēto sciebat obedientiæ laborē, & scientiā eius nō latebat, qđ oporteret illū clamare & uociferari, usq; ad mortē, mortē aūt crucis, & ante illā obedientiæ cōsummationē nō debere exaudiri nō oportere saluari. ¶ Dilectat ualde ita, ut dictū est, huius clamātis in propheta p̄sonā intelligere. Nec hoc ita dicimus, qđ ipse propheta clamoris siue uociferatiōis eiusdē expers fuerit, sed hoc ueraciter dicimus, qa quicqđ iste uel alius dignū auditu dei clamauit aut uociferatus est, clamor et uociferatio

Abacuc luctator.

2. Para. 35.
Dani. 1.
Ibid. 5.

Actu. 13.

Verba ꝓphetæ in persona Christi.

Psal. 21.

Hebr. 5.

Christus clamauit in prophetis.

Esai.8. ciferatio fuit eius, cuius spiritus in illis, ut loquebatur, ita & clamabat & uociferabat. Vnde sicut quodam loco uocari iussus est, accelera spolia detrahere, festina prædari, pro eo quod antequàm uocare sciret anteq̃ in seculo haberet matrem, & adoptiuum patrem, sæpe Hierusalem de hostibus liberauit, ita nihil uetat illum uocari, accelera clamare, festina uociferari, qa uidelicet anteq̃ nasceretur de matre, & in assumpto hoīe laboraret, ipse clamabat, & uociferabatur in sanctis, fidē habētibus ꝓmissiōis & aduētus sui, sine cuius fide nō decebat quēq̃ exaudiri. Equidē in multis exauditi sunt propter eū, sed nō ita ut cōsummaret præuaricatio, & finē acciperet peccatū, & deleretur iniquitas, & adduceret iustitia sempiterna. Nō ita Chrūs habebat exaudiri, donec ipsemet in sua psona cōsummaret obedientiā usq; ad mortē, mortē aūt crucis, quę futura erat cōsummatio clamoris & uociferatiōis. ¶ Quod dicit, uociferabor uim patiēs, sensum habet uenerabilē, si recolas qđ alibi dicit, quæ non rapui, tūc exoluebā. i. quā nō merui mortē sustinebā. Vnde cōfestim quodāmodo q̃ritur, dicēs: Quare ostēdisti mihi iniquitatē, & laborē uidere, prędā et iniustitiā cōtra me? Quod dicit: ostēdisti mihi, hūc sensum habet, ac si diceret, imposuisti. Ostēdisti mihi (ait) iniquitatē, subaudit, nō meā ostēdisti mihi laborē. i. imposuisti mihi, ut laborarē propter iniquitatem, nō meā, sed alienā. Nā & hinc Esaias loquitur: Et dns posuit in eo iniquitatē omniū nostrū & dns uoluit cōterere eū in infirmitate, et pro eo qđ laborauit anima eius, uidebit & saturabitur. Ostēdit ei etiā prædā, sicut ꝓtinus apud eundē Esaiā: Dispertiā ei (inqt) plurimos, & fortiū diuidet spolia, pro eo qđ tradidit in mortē animam suā. Audiendū diligēter est, quod cum dixisset prædam, addidit & iniustitiam cōtra me. Nam tu deus prædam illi, prædam iustam ostendisti, ut fortē armatū. i. diabolū iuste prædaretur, q̃ fuerat iniuste prædatus. At ille q maxie debuissent eū recipe, ut ei cederēt i partē p̄de, repulerūt eū nimis iniuste. Hoc recte intelligit, ubi cū dixisset: ostēdisti mihi p̄dā, addidit et iniustitiā cōtra me. Quod mō iā dicto ostēdit illi iniquitatē, & laborē, et prędā, nō fuit cōtra ip̄m, qa spōte in oībus subijt obediētiā. Hęc aūt iniustitia q̃ repulerūt eū, fuit cōtra ip̄m, qa nō fuit ex deo, licet ut hoc faceret, excęcati et aggrauati fuerint p iustū dei iudiciū. Nō aūt quasi ignorās dicit, q̃re mihi hæc ostendisti, sicut et illud in Psalmo: Quare me dereliquisti, sed huiusmodi q̃stionē ideo ponit ita, ut soluat sic: Lōge à salute mea, ỹba delictoꝝ meoꝝ. i. qa tē à salute mea lōge fieri expostulāt delicta meoꝝ. Sequit. ⁊ Et factū est iudiciū, ⁊ cōtradictio potētior. ⁊ Factū ē iudiciū, subaudit puersū, Segtur eīm. ⁊ Propter hoc lacerata ē lex, ⁊ nō peruenit usq; ad finē iuditiū, qz impius p̄ualet aduersus iustū, ꝓpterea egredit iuditiū puersum. ⁊ Et qđ ē iudiciū puersum, nisi iudiciū cōtradicentiū. Prēmisso nāq; et factū est iudiciū, subiūxit, et cōtradictio potētior, et qđ ē cōtradictio, nisi legis laceratio? statim nāq; intulit, ꝓpterea lacerata ē lex & ē. Iā nūc ut ad sensum intimū expeditior aditus pateat. Primo notādū est, q; nō ita dixit, ꝓpterea impius p̄ualet aduersus iustū, qa lacerata ē lex, et nō peruenit usq; ad finē iudiciū, propterea impi⁹ p̄ualet aduersus iustū, qa egredit iudiciū puersū, sed ecōuerso, ꝓpter hoc (inqt) lacerata est lex, et nō puenit ad finem iudiciū, qa impius p̄ualet aduersus iustū. Nō eīm hic de illo agitur iudicio puerso, q̃ sæpe iudices iniusti pro mūeribꝰ iustificāt impiū, cōdemnātes iustū, sed de illo q̃ hoies ip̄m p̄sumūt iudicare deū uelut iniustū, q̃ties aduersitatibus fatigari iustū, et ꝓsperari uiderint impiū. Talibus Malachias propheta loquit. Laborare fecistis dñm in sermōibus uris, et dixistis: In q̃ eū fecim⁹ laborare? In eo cū diceretis. Omnis q facit malū, bonus ē in cōspectu dñi, et tales ei placēt. Aut certe ubi ē deus iudicij? hoc p̄notato, iā nūc ad p̄libata ꝓphetię ỹba recurram⁹. Et factū ē (inqt) iudiciū, et cōtradictio potētior. Vbi tu dñe ostēdisti mihi iniquitatē et laborē uidere, p̄dā et iniustitiā cōtra me. Vbi ego clamabā, et nō exaudiebas, uociferabar ad te uim patiēs, et nō saluabas, ibi et in filiis euētibus. i. propter filꝰ euētus factū est iudiciū, subaudit puersum et cōtradictio potētior, subaudit dictiōe illoꝝ, q, qđ uerū ē, dicūt: utputa iustus es dñe, erectū iudiciū tuū. Potētior (inq̃) eoꝝ dictiōe, de qbus itidē scriptū est: q̃ bonus Isrl deus, his q recto sunt corde. Cōtradictio illoꝝ ē, q dicūt: q facit malū: bonus ē in cōspectu dñi, et tales ei placēt, aut certe ubi ē deus iudicij? Suā nāq; cōtradictionē roborāt argumētis q̃ frequa euidētiū, qa vc3 pacē p̄ctōꝝ uidēt, qa nō est respectus morti eoꝝ, et in labore hoīm nō sūt et cū hoībus nō flagellabunt, imò et abūdātes in sęc̄lo diuitias obtinuerūt: et ęcontra iusti flagella

Iudiciū pers uersum.

Psalm.68.

Malach.2.

Psalm.72.

flagellati fuerũt tota die, & castigatio eor in matutinis, & ego q oĩm iustissimus erã ul' sum
p oĩbus flagellatus & castigatus, dirisus sui, & morti turpissimæ addictus, & oẽs q uidebãt
me, deriserũt me, locuti sunt labijs, et mouerũt caput, me clamãte, me uociferãte: deus deus
me⁹, ut qd dereliquisti me? Quia sic impius ꝑualet aduersus iustũ potẽtior cõtradictio est,
utpote ꝑsentib⁹ argumẽtis munies se, legẽ lacerãs, legisq deũ ac dñm blasphemãs, aduersus
eos q recto sunt corde, resistẽs illis potẽtius, seq opponẽs, dicẽtibus: q bonus Israhel deus.
Laceraꝫ hoc mõ lex, & nõ puenit usq ad finẽ iudiciũ. i. nõ cõcedit uerũ habẽtibus iudiciũ,
deũ esse bonũ, deũ esse iustũ, deũ curare de reb⁹ hoĩm, imò egredit iudiciũ puersum, scilicet
omnẽ q facit malũ, bonũ esse in cõspectu dñi, et tales ei placere. Sed nunqd impius semp ꝑ
ualet aduersus iustũ? Nunqd ille impius, scilicet ppl'us Iudaicus, q tũc ꝑualẽs aduersus iustũ
crucifixit eũ, & lacerauit eũ, mouens caput, & dicẽs: Sperauit in dño, eripiat eũ, saluũ faciat
eũ, qm̃ uult eũ, siue illud: Vah q destruit tẽplũ dei, & in triduo illud reædificat, salua temet
ipm, & his silia. Nunqd (inq) ille impius semp ualidus, & iustus ille semp inualidus? Nõ uti
q. Sed qd cõtinuo mutata uoce loquit. Aspicite in gẽtibus, & uidete, & admiramini, & Psalm. 77. Mat. 27.
obstupescite, q opus factũ est in diebus uestris, quod nemo credet cũ enarrabitur
Quia ecce ego suscitabo Chaldeos, gentẽ amarã & uelocẽ, ambulantẽ sup latitudi
nẽ terrę, ut possideat tabernacula non sua, horribilis & terribilis est, ex semetipsa
iudiciũ, & onus eius egredietur. Leuiores pardis equi eius, & uelociores lupis ues
pertinis, & diffundẽtur equites eius. ¶ Quãta uocis mutatio, nõ mutata ꝑsona. Vn⁹ idẽ
q̃ q̃ta prius loq̃bat in ifirmitate, & q magna nũc loqtur i uirtute, iã supra plibauim⁹, hui⁹ lo Actu. 13.
ci meminisse Paulũ in actib⁹ apl'or, ubi apud Antiochiã ingressus synagogã Iudæor, habi
tũ sermonẽ exhortatiõis ad plebẽ, ita cõclusit: Videte ergo, ne supueniat uobis, qd dictũ est
in prophetis: Videte cõtẽptores, & admiramini, & dispdimini, qa opus operor ego i dieb⁹ Verba ad
uestris, opus qd nõ credetis, si qs enarrauerit uobis. Horrẽde dixit, terribil'r ꝓnũciauit: uide Christum
te ergo, ne supueniat uobis, Horrẽdũ nãq & terribile ẽ, nõ credere opus, qd ego opor i die referenda.
bus uestris, ait dñs, ꝓpter illud qd cõtinuo sequit: Quia ecce ego suscitabo Chaldæos &c.
Nisi aplicũ sensũ seq̃mur, & in illis dieb⁹ intẽdam⁹, de qbus ipse sentit dictũ hoc eẽ in ꝓphe
tis, quõ stabit, aut uerũ erit, qa opus opor, qd nõ credetis, si qs enarrauerit uobis, qa ecce ego
suscitabo Chaldæos? Nunqd illud opus, qd olim suscitauit Chaldęos, & regẽ Nabucho
donosor, ut ambularẽt sup latitudinẽ terrę, nõ credidẽt Iudæi, aut nõ crederẽt, si narrarẽt e
is? Imò qd opus fuit enarrari illis, ꝑsertim captiuis in Babylonia, succẽsa ciuitate, & templo
Chaldaico igni? Quis em̃ illor hoc ignorare potuit? Adde, qd (sicut supius dictũ ẽ) tẽpori
bus apl'or, imò & tẽpore, quo prophetauit Abacuc, nõ futurũ, sed iã erat factũ, id quod lite
ra sonare uidetur ꝑsenti loco: quia ecce ego suscitabo Chaldæos. Igitur aspicite in gẽtibus
& uidete, & admiramini, siue iuxta septuaginta iterpretes, uidete cõtẽptores, & admirami
ni, & dispdimini &c. uerba sint, ut uere sunt, nõ iã iudicaturi, sed iã iudicantis iusti, aduersus
quẽ impius Iudaicus ppl'us ꝑualuit, ut diceret: V sq quo dñe clamabo, & nõ exaudies, uo
ciferabor ad te, uim patiẽs, & nõ saluabis, siue, deus de⁹ me⁹, ut qd dereliquisti me? Aspicite
(inqt) uidete (ait) & admiramini, ò uos cõtẽptores Iudęi, & in oẽs gẽtes dispdimini. Quã ob
causam? Quia opus factũ ẽ in dieb⁹ uestris, qd nemo credet, cũ enarrabit. ¶ Quod ẽ illd o Suscitabo
pus? Quia ecce ego suscitabo Chaldęos, gẽtẽ amarã et uelocẽ &c. Reuera hoc opus nõ cre Chaldęos,
diderũt Iudęi, tũc cũ enarrarẽt apli, nõ credũt nũc cũ enarrãt successores apl'or, Chriani, q .i. Romanos.
ego ipse q in cruce moriẽs tanq derelictus clamaui, q mortu⁹ & sepultus fui, ego ipse (inq)
nũc uiuã, nũc resurrexerim, et adhuc ò de⁹ pr̃ tecũ sim, et post paucos, ex quo mortuus fui
annos, suscitem Chaldæos. i. gentẽ amaram et uelocẽ, simile Chaldæis, simile inquã. i. quę
uerã nimisq perfectã iteret similitudinem eorũ, quæ olim gesserũt in uos illi homines, gen
tili noie Chaldæi, ita ut eodem mense: imò et eodem die anni succensa ciuitate, succendant
et templũ uestrũ, quo illud olim succenderũt illi Chaldęi. Nã et hoc Iosephus: non negli Iose. de bel. Iu
gendũ, imo admirandũ arbitratus, ita scripsit: Titus aũt discessit in Antoniã, decreto postri da. li. 7. ca. 14
die mane cũ omni exercitu aggredi, templũq obsidere. Sed id plane dei sententia iamdudũ
igne damnauerat, euolutisq tẽporibus aderat fatalis dies, qui erat decimus mẽsis Augusti,
quo etiã ptius à rege Babyloniorũ fuerat concrematũ, Item post eiusdẽ incẽdij narrationẽ,

Mirabitur aũt (ait) quis in eo etiã circũacti tẽporis fidẽ. Nã & mẽsem (ut dictũ est) eũ, dieq; seruauit, quo primum à Babylonijs templũ erat incensum. Nec uero solummodo propter huiusmodi similitudinẽ, illud excidiũ arbitramur congrue dictũ esse suscitationẽ Chaldæorũ, uerumetiã propter inuisibilẽ impetũ, qui profecto simul aderant, spirituũ malignoꝝ, qbus sine dubio Iudæi secundũ animã & corpus traditi sunt, & quos Chaldæi nomine & re significauerunt. Nomine, qa Chaldæi feroces interpretant, re aũt, quia populũ dei de terra sua captiuũ duxerunt, sicut operatione malignoꝝ spirituũ in Adã sub peccato captiuati, omnes electi in huius mundi exiliũ deuenerunt. Magna res, magnũ malũ, & tam grande, ut dignũ se dixerit spiritus sanctus per os Apostoli, uidete cõtemptores, ne superueniat. Act. 13. Commonuit eos, sed non profuit eis, quia non uiderunt, non sibi prouiderunt, ne superueniret eis. Oportebat ergo ita fieri, necessariũ erat impleri ueritatẽ iudicij, & ita factũ est. Suscitauit ille, suscitatus à mortuis, alios Chaldæos, alterã Babyloniã, id est, Romã. Nã salutat uos (ait Petrus aplus) ecclesia, quę est in Babylone collecta, Romã tropice percutiens, id est, ipsam iuxta omnẽ rerũ similitudinẽ uolẽs intelligi Babylonẽ. Cur non eadẽ ratione Chaldæos hic intelligimus Romanos? Hoc est opus, qd nemo (inquit) credet, cũ enarrabitur. Credunt quidẽ Iudæi, imò bene sciunt, & nimis bene nouerunt qꝝ uenerunt Romani, & similia Chaldæis, imò peiora fecerint eis, q̃ Chaldæi, sed non credunt narrantibus, non credunt prædicantibus, quod ille hoc opus fecerit, aut facere potuerit, qui ab ipsis crucifixus est, q mortuus & sepultus est, quod resurrexerit, in cœlos ascenderit, & omnẽ habens potestatem in cœlo & in terra, hoc illis facere potuerit. Nemo credit, id est, q credũt sunt paucissimi. Nã qui crederẽt ex Iudæis, fuerũt quidẽ aliqui, sed in cõparatione nõ credentiũ, fuerũt & sunt paucissimi, ita ut recte dicas, nemo credit, sicut apud Esaiã eadẽ ueritas: Iustus (inq;) perit, & nemo recogitat, siue pcipit corde, & uiri iusti tollũtur, & nemo cõsiderat. Veruntamen primo spũs malignos hic intelligimus Chaldęos secũdarie Romanos, hoc solũmodo in hoc mysterio differẽtes, quo ab equis differunt equites, qm̃ hoc dictũ est: Leuiores pardis equi eius &c. Igitur iã ipsa diligẽtius uerba cõsulamus. Ecce (inquit) ego suscitabo Chaldæos, gentẽ amarã & uelocẽ ambulantẽ super latitudinẽ terræ, ut possideant tabernacula nõ sua. Hoc est onus qd uidit Abacuc propheta, hęc est illa, quæ passionẽ Christi filij dei secuta ẽ, ira & pressura, quẽadmodũ ipse dixit: Erit em̃ pressura magna sup terrã, & ira populo huic, & cadẽt in ore gladij, & captiui ducẽtur in oẽs gentes. Chaldæos feroces, Chaldæos horribiles uisibiles pariter & inuisibiles suscitauit, quãdo Romanos adduxit, simulq; malignis spiritibus impiũ, q pualuerat aduersus iustũ, tradidit, & quis gentẽ illã, gentẽ nesciat amarã, gentẽ uelocẽ? Q̃ amari humano generi sunt spũs maligni, & q̃ ueloces ad psequendũ & consequendũ omnẽ animã, quæcũq; hyeme uel sabbato fugit, id est, quæ deprehenditur in frigore infidelitatis, & tunc primũ salutis suæ meminit, quando sicut nõ est tempus operandi, ita nõ est licentia fugiendi. Quàm uelociter gens ista cõsecuta est impiũ illũ sibi traditũ abũlo iusto, q hæc loquitur, qm̃ iniuste pualuerat aduersus eũ. ¶ Quod deinde dicit ambulantẽ sup latitudinẽ terræ, ut possideat tabernacula nõ sua, & subinde leuiores pardis equi eius & uelociores lupis uespertinis, admiratiõe magis q̃ expositione indiget, si recolas, quãRomana potẽtia super latitudinẽ terræ ambulauerit, quanta egerit. Non utiq; per orbẽ terrarũ tantũ fudisset sanguis, tam sui, q̃ alieni, nisi dorso eius tanquã equo gens amara & uelox insedisset, gens inuisibilis, de qua iam dictũ est. Quod deinde dicit, ut possideat tabernacula nõ sua, tam equos q̃ equites culpat, quia uidelicet & Romani nimis cupide possederunt aliena, & malignus spiritus, cũ in euãgelio dicit: Regna orbis terræ omnia mihi tradita sunt, & cui uolo, do illa, profecto possidere præsumit tabernacula nõ sua. Verũ nos nũc de illis potissimũ agimus tabernaculis, in qbus olim iustitia habitabat, ait Esaias, nũc aũt homicidę, Ciuitas Sion, siue Hierusalẽ, & tẽplũ, tabernacula erãt: q̃ gens ista nõ possidebat, nec erant sua, q̃ diu iustitia in eis habitabat, iustitia fidei & spei, quę illic reposita fuerat, in promissione aduẽtus Christi, in qua credidit Abrahã, & reputatũ est illi ad iustitiã. Nõ (inquã) possidebat, quãuis illa deuastaret ad tẽpus, ut prius illi fecere Chaldæi, qñ Nabuchodonosor, cremata ciuitate & tẽplo, duxit habitatores in Babyloniã captiuos. Ex q̃ de illis tabernaculis mali agricolæ eiecerũt & occiderũt filiũ, dñm uineæ, ex eo gens ista possidet eadẽ tabernacula,

Roma tropice Babylonia dicitur. 1. Petr. 5.

Nemo credit .i. pauciſſimi.

Mat. 24 Lucæ. 21.

Dæmones in Romãis sicut sessores in equis.

Matt. 4.

Esai. 1.

Gene. 15.

Mat. 21.

nacula, quondã nõ ſua, nec em extũc ulla in cærimonijs illoꝝ tabernaculoꝝ habitat, uel habitare ꝑt iuſtitia. Qualis iſta gens? Horribilis (ait) & terribilis eſt, ex ſemetipſa iudiciũ & onus eius egredieť. Leuiores pardis equi eius, & uelociores lupis ueſpertinis, & diffundẽtur equites eius. Duo de gente iſta ꝑdicauit, horribilis & terribilis, eãq; in duo, ſcilicet in equos & equites diſtinxit. Equos hoĩes, equites intellige dæmones, hoĩm malos agitatores, & tã equos, q̃ equites, tã hoĩes, q̃ dæmones, nimiꝝ Chaldæos. i. feroces, equos inquã, id eſt, homines terribiles, equites, id ẽ dæmones horribiles, Igitur gens horribilis atq; terribilis. Nũquid aũt deus hoc fecit, quod eſt horribilis, quod eſt terribilis? Non utiq; ait ipe dñs, ſed ex ſemetipſa iudiciũ, & onus eius egredietur. Quid ẽ iudiciũ, niſi dãnatio? & qd onus, niſi proprij cordis induratio ſiue aggrauatio? Nimirũ (ut breuiter dicã) cũ quis ſciẽter peccat, ita ut de illo ueraciter dicas, qa ſubuerſus eſt & delinquit, cũ ſit proprio iudicio condẽnatus, uerũ eſt de illo dicere, qa ex ſemetipſo iudiciũ eius egredieť. Et cũ quis gladiũ accipit, nõ ut miniſter dei, nõ ut ſit uindex in irã ei q̃ male agit, ſed ut uolũtati, uel inuidiæ propriæ morẽ gerat aut etiã ad male agẽdũ cõpellat, ut fecit Antiochus, & quiq; ſiles eius, ueꝝ eſt dicere, qa ex ſemetipſo onus eius egredieť. Sic eſt oĩs iſta gẽs Chaldæoꝝ, uniuerſitas malignoꝝ ſpirituũ & impioꝝ hoĩm, qa & proprio iudicio cõdẽnati ſunt, extollẽdo ſe cõtra creatorẽ ſuũ, & in omni preſſura, quã faciũt feroces atq; ſupbi, inuidiæ uel uolũtati propriæ ſeruiũt. Inde ſe iuſtificat & excuſat, mali nullius author deus, nullã creaturã malã eſſe faciẽs creator bonus, dũ de gẽte iſta dicit ex ſemet ipſa iudiciũ & onus eius egredieť. Quomõ ergo gentẽ eiuſmodi ſuſcitare ſe dicit. Ait em, qa ecce ego ſuſcitabo Chaldæos gentẽ amarã &c. Ad hæc cita reſpõſio patet, qa aliud eſt gentẽ amarã facere, aliud gentẽ amarã ſuſcitare, ſiue gẽti amaræ poteſtatẽ dare, qđ interdũ poſcit ordo iuſtitiæ. Exẽpli gr̃a, Pharaonẽ deus malũ eſſe non fecit, ſed cũ malus eſſet, in regiã poteſtatẽ ſuſcitauit, qa ſic expediebat, & interdũ expedit populo dei, ut q̃ malus eſt, fiat etiã potẽs, ſitq; in manu dei uirga furoris, & baculus indignationis, & inde cõmoda illa proueniũt, q̃ Salomon loquitur in parabolis. Peſtilẽte flagello, ſtultus ſapientior erit, ſi aũt corripueris ſapientẽ, intelliget diſciplinã. Igitur onus gentis huius amaræ, gentis horribilis atq; terribilis, ex ſemetipſa (inqt) egredietur. i. ſpõtanea cor eius impietate grauabitur, & totus in malũ erit conatus eius, unde deus nõ erit culpãdus, uelut author amaritudinis eius, imõ laudãdus, q̃ amaritudine eius bene utetur, ut dũ peſtilẽtes flagellant, aliquis ſtultus ad ſapientiã proficiat, eoꝝ exẽplo territus, & q̃ ſapiẽtes fuerint, ut olim Daniel & ſocij eius, eodẽ flagello correpti, melius itelligãt diſciplinã. ¶ Qui porrò ſunt uel fuerũt pardi, & lupi ueſptini, qbus leuiores & uelociores dicunť equi huius gẽtis? Pardos libet Græcos itelligi, qa uidelicet apud Danielẽ ꝑ pardũ regnũ Græcoꝝ cõſtat in uiſione ſignificari. Lupos ueſptinos arbitramur Perſas & Mœdos, vcz Amã hoſtẽ Iudeoꝝ et cõplices eius, q utiq; Perſæ & Mœdi ꝑ urſum i eadẽ uiſiõe itelliguntť. Illi nãq; tanq̃ lupi ueſptini, lupi famelici, nihil i mane relinq̃re uolebãt, ſed totũ deuorare, uniuerſũ genꝰ Iudæoꝝ vñ Chr̃s naſcereť, delere cogitabãt. Lupis illis & pardis iã dictis leuiores atq; uelociores fuerũt equi Chaldaici, equi Babylonij, ſiue illã priorẽ Babyloniã intelligas, ubi regnauit Nabuchodonoſor, ſiue ſecũdã Bablioniã. i. Romã, de q̃ iã ſupius dictũ eſt, qa ſalutat uos (ait Petrꝰ apl̃us) eccleſia, q̃ eſt in Babylone collecta. Babyloniã nãq; Romã dicit propter effuſionem multiplicis idolatrię. Tẽpore em Claudij Cęſaris Romę illã epiſtolã ſcripſit, priusq̃ Alexãdriã mitteret Marcũ, cuius ibidẽ meminit, dicẽdo: & Marcus filius meus. In q̃ tãdẽ eq iſti leuiores fuere pardis illis, uelociores lupis illis? In eo vcz, ꝙ illuc uſq; puenerũt q̃ intẽderũt, & qđ inſeq̃bant aſſecuti ſunt. Nã utriq; Babylonij ciuitatẽ & tẽplũ ſuccẽderũt, & ppl̃m captiuũ duxerũt. Et priores qdẽ Babylonij ppl̃m intra ſe captiuũ tenuerũt, qa ſic uoluerũt, poſteriores aũt uẽdiderũt, & in oẽs gẽtes captiuos diſtraxerũt, qa ſic uoluerunt. At uero pardi illi, lupi illi, nõ tã ueloces fuerũt, ut aſſequerẽtur qđ uoluerũt. Nã lupos qdã, ſcilicet Aman & cõplices eius, regina Heſter, & Mardochęus uelociores ſapiẽter ꝑuenerunt, pardos aũt, id eſt, Græcos cũ Antiocho Epiphane. Iudas Machabæus & ſocij eius fortiter ab incepto retraxerũt. Equos iã dictos nullus ꝑuenit, nullus retro egit, ſed (ſicut iã dictũ eſt) puenerũt quo intẽderũt, ꝑfecerũt qđ uoluerũt, uſq; ad ignẽ, uſq; ad fumũ, uſq; ad ciuitatis et tẽpli irreꝑrabile exterminiũ. Adde qđ ſequiť, Et diffundenť equites eius. Equites malignos ſpũs

Chaldæi, dæmones fũt & Romani.

Tit. 3

Deus non facit, ſed ſuſcitat gentem amaram.

Eſa. 10.

Prouer. 19

Pardi, Græci. Lupi ueſperini, Perſæ & Mœdi. Dan. 7

1. Pet. 5.

Heſter. 7.

1. Macha. 4

equos

equos aũt eorũ hoies iã diximus. Parũ erat ad uindictã, ꝙ ceciderũt in ore gladij corpa hoi
minũ, niſi etiã malignis ſpiritib⁹ in ꝑdã cederẽt aiæ illoꝝ. Diffundent ergo (ait) equites eius
.i. oĩa cõplebũt maligni ſpũs, nullis obſiſtẽtibus bonis ſpiritibus, quippe q iã abierãt dicen
Ioſep. de bel. Iu. li. 7. ca. 37. tes, ut refert Ioſephus, migremus ex his ſedibus. Feſto (inqt) die, quẽ pentecoſten uocant,
nocte ſacerdotes intimũ tẽplũ more ſuo, ad diuinas res celebrãdas ingreſſi, primũ quidẽ mo
tũ quendã ſtrepitũq; ſeſerũt, poſtea uero ſubitã uocẽ audierũt quæ diceret, migrem⁹ hinc.
Profecto res q̃ ſubſecuta eſt, ſatis aſtruit, migraſſe illinc oñe ꝑſidiũ bonoꝝ ſpirituũ, & in lo
cũ deſtitutũ diffuſam fuiſſe multitudinẽ ſpirituũ malorũ, quos hic dicimus equites inuiſibi
les equorũ uiſibiliũ. i. bellicorũ hoim duros agitatores. Vnde adhuc ſequitur. ⊥ Equites
nanq; eius de longe venient, volabũt quaſi aquila feſtinans ad comedendũ. Om
nes ad prædã venient, facies eoꝝ ventus urens. ⊥ Reuera de longe uenerũt equites e
ius, quia uidelicet natura ſiue cõditione, longe à quocunq; hoie ſunt maligni ſpũs. Proinde
gens eiuſmodi horribilis ſupra dicitur, qa nimirũ & ab humano genere natura lõge ſunt, &
cõtra humanũ genus immani odio feruntur. Et qa ueloces ſunt utpote ſpũs, parũ fuit dixiſ
Volabũt qua ſi aquila. ſe, uenient, addiditq; uolabunt. Congrue ꝑ hoc uerbũ uolabunt, quod eſt auium, naturalem
expreſſit uelocitatẽ immaniũ ſpirituũ. Nec uero quomodocũq; uolabũt, ſed ſicut aquila (in
quit) feſtinans ad comedendũ. Aquila rex auiũ, aues tũ ab auiditate comeſtionis dicte ſunt,
ſiue ab eo ꝙ uias certas nõ habeant, ſed ꝑ auia quæq; diſcurrãt. Simul ſciendũ qđ aquilæ fi
gura ſignũ erat in uexillo Romanorũ. Cũ ergo dicit, quaſi aquila feſtinãs ad comedendum
mira ſimilitudinis aptitudine uelocitatẽ atq; auiditatẽ ſimulq; poteſtatẽ, uimq; magnã de
clamat eiuſmodi equitum. i. malignorũ ſpirituũ properãtium cum illis Chaldæis ſiue Baby
lonijs, ſcilicet hominib⁹ Romanis ſuis (ut iã dictum eſt) equis, ad pmiſſarum ſibi deuoratio
nẽ animaꝝ. Omnes (ait) ad ꝑdã uenient, facies eoꝝ uentus urens. Cũ dicit oẽs, ſimul equos
& equites. i. hoies intelligere pariter & dæmones. De equitibus. i. dæmonibus ex abundan
ti eſt dicere, q̃ auidi ad efferendas aĩas uenerint prædones. De hominibus uero q̃ intenti ad
ꝑdam fuerint, & cupiditatis quàm odibilis, cũ multa in hiſtorijs experimenta ſint, unũ hic
Lib. 7. ca. 27. nimis horrẽdum nõ præterire libuit. Quidã (ait Ioſephus) apud Syros ex transfugis depre
henditur è ſimo uentris aureos colligẽs. Tranſglutientes eñ eos ueniebant, qa cunctos ſe
diciоſi ſcrutabant, & maxima uis auri fuerat in ciuitate. Hac arte detecta, totis caſtris fama
ꝓcrebruit, qđ auro transfugæ pleni uenirẽt. Arabũ eñ multitudo, & Syri ſciſſos uẽtres ſup
plicũ rimabant, & hac ego clade (inqt ille) credo ſæuiorẽ cõtigiſſe Iudæis, Vna deniq; no
cte duoꝝ milliũ patefacta ſunt uiſcera. Veraciter igitur oẽs (ait) ad ꝑdã ueniẽt, ſtatimq; ſub
Deut. 32. iungit, facies eoꝝ uẽtus urens. Et reuera ſic accidit, qa cõpletũ eſt qđ ad Moſen ꝓdictũ fue
rat, ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit uſq; ad inferni nouiſſima. Hoſtes uiſibiles
ignẽ ſuccẽderũt uiſibiliter urentẽ, & ille ignis ĩ furore dñi ſuccẽſus eſt, hoſtes aũt inuiſibiles ani
maꝝ ꝑdã deuexerũt ad ignẽ inuiſibilẽ, ignẽ inextinguibiliter urentẽ, & hic ardet, & ardebit uſ
q; ad inferni nouiſſima. i. uſq; in finẽ, uel ſine fine, qa ſicut regni dei nullus erit finis, ita nulla
inferni erũt nouiſſima. Sequit. ⊥ Et cõgregabit quaſi harenã captiuitatẽ, Et de regibus
ipſe triũphabit, et tyrãni ridiculi eius erũt. Ipſe ſup omnẽ munitionẽ ridebit, et co
Diabol⁹ rex eq̃ꝝ & eq̃tũ. portabit aggere, et capiet eã. Tunc mutabit ſpũs, et ptranſibit, et corruet. Hec eſt for
titudo eius dei ſui. ⊥ In quẽ hæc dicunt, dubiũ eſſe nõ debet, quin ipſe ſit diabolus, rex eq̃
rũ & equitũ, de q̃bus ante loquebat, rex Chaldæoꝝ. i. ferocium omniũ ſupbiæ filiorũ, tam
malignoꝝ ſpirituũ, q̃ impioꝝ hoim. Cum de equis & de equitibus eius ſermo haberetur, re
pente ad ipſum tranſiit, q eſt eoꝝ caput: Nã ne dubites, quin de ipſo ſermo ſit, ſic illũ deno
tauit & deſignauit. Hæc eſt fortitudo eius dei ſui. Nõ dixit, hæc eſt fortitudo dei eius, diabo
lus eñ nõ habet deũ, nec habere uult, ſed ita dixit, hæc eſt fortitudo eius, q ipſe ſuus eſt dẽ,
factor ſuus, qđ uidelicet ipſe dicere fuit auſus, unde & apd Ezechielem illis uerbis ſub noie
Ezechi. 29 Pharaõis arguit. Ecce ego ad te Pharao, rex Aegypti draco magne, q cubas ĩ medio flumi
nũ tuoꝝ, & dicis, meus ẽ fluuiꝰ, & ego feci memetipm. Et alibi, Et dixiſti (ait) dñs cõtra ipm,
Ibidẽ, 28. deus ego ſum, et in cathedra dei ſedi. Nõ ergo dubiũ quin in quẽ hæc dicunt, ipſe diabolus
ſit, q̃ ita cõcludunt, Hæc eſt fortitudo eius dei ſui. Nunc ipſa uerba ꝑ ordinẽ ſequamur. Et
congregabit quaſi harenã captiuitatẽ, et de regibus ipſe triumphabit, et cætera. Non ignoro

ro pleraq; horũ quæ hic dicũtur, uel ante dicta sunt, super Nabuchodonosor intelligi posse
sed quia apostolicã semel sequi authoritatẽ libuit, siquidẽ Apl'us Paulus (ut supra dictũ est) Actu. 13.
huius prophetiæ meminit dicẽdo Iudæis, uidete ne superueniat uobis qd dictũ est in pro-
phetis &c. fateor, nõ libẽter recurrit animus ad illũ carneũ Nabuchodonosor, pſertim cum
iste Abacuc legatur alicubi fuisse Danielis cõtemporaneus, quo tẽpore nõ futura, sed facta Dan. 14
erant, q; de eodẽ Nabuchodonosor legimus. Veruntamẽ siue ante siue post, q̃ Nabucho-
donosor ille Iudã in captiuitatẽ cõgregauit, hæc prophetia cõtexta sit, illud nemo est q; nes-
cire debeat illũ gessisse typũ diaboli, & qd ita sub noie eius diabolus in sanctis scripturis cõ-
dẽnetur, sicut sub noie Pharaonis et sub noie Assur, suis locis uel tẽporibus. Igitur & cõgre- Quomõ con
gabit, ingt. i. cõgregare nõ cessabit, quasi harenã captiuitatẽ, captiuator generis hũani dia- gregat diabo
bolus, q̃diu in hoc seculo subsistit hũanũ gen', Cõgregare cœpit in Adã, et ex eo cõgrega- lus.
renõ definit, aut desinet usq; in finẽ seculi, q̃si harenã captiuitatẽ. i. innumerabilẽ captiuitatẽ
Quis em̃ dinũerare possit captiuitatẽ generis humani quã cõgregauit, & cõgregabit etiam
nũc, liberatis per Chri fidẽ his, quos p̃sciuit deus, & p̃destinauit cõformes fieri imaginis e- Ro. 8.
iusdẽ filij suj. Et si de cætera multitudine hoim minus curãdũ, attamẽ prophetæ de sua gen
te pro hũano affectu erat dolẽdũ, Nã & ipse dñs uidẽs ciuitatẽ, fleuit sup illã, uidelicet cõsi- Luc. 19.
derãs, iuste supuenturã illi duplicẽ mortẽ, duplicẽ aiæ & corporis captiuitatẽ. Simil' & de
risu eius sup omnẽ munitionẽ, & de eo q; tyranni (inquit) ridiculi eius erũt, idẽ sentiendum
sirite perpẽdimus, id qd iã ante dictũ est, quia Paulus apl'us cõtra cõtemptores Iudæos ad p̃
sentẽ locũ respexit, uidete ergo (inquiẽs) ne supueniat uobis, qd dictũ est in prophetis &c.
Ita illũ intellexisse, ita Christũ qui in eo loquebatur uoluisse libenter accipimus, ac si diceret
Videte ne superueniat uobis, ut diabolus per manus Chaldæorũ, id est Romanorũ, quoniã
tunc Roma altera erat Babylonia, cõgreget de uobis quasi harenã captiuitatẽ, ne superue-
niat uobis, ut dũ de regibus ipse triũphat, uestri quoq; tyrãni, uestri principes seditiosi & ne
quissimi, ridiculi eius sunt, ne supueniat uobis, ut super omnẽ munitionẽ uestrã, super An- Munitiones
toniã, et sup Phaselũ, & sup Mariannẽ, & sup Hippidicon, sup Macheronta, & sup Masa- Iudæorum.
dam, & sup cæteras oẽs munitiones uestras, sup templũ, & sup ciuitatẽ risu suo, risu fellito,
& amaro ioco rideat, & cõportet aggerẽ & capiat eã, per omnia ridens, utpote grãde & mi
rũ mortis, qua pascitur, spectaculũ præ oculis habens, quantũ uel quale in nulla gente uel
natione habuisse legitur, si cunctas gentiũ historias siue tragœdias recenseamus. Legamus Iosephus de
Iosephũ usq; ad munitionis ultimæ excidiũ, qd uocabatur Masada, & manifestũ est, qa dia- bello Iud. li. 7. cap. 46.
bolus ibi habuit unde rideret. Illud em̃ fuit ultimũ, quo cõportato aggere, dũ caperet, ficarij
q; intus erãt nũero nongẽti simul, & sexaginta cũ mulierib' simul ac pueris, cõsiliũ secuti sui
principis Eleazari, tanq; beatitudinis æternæ p̃miũ assecuturi, si semetipsos trucidarẽt, potiꝰ
us q; uiuos capi finerẽt, hoc mõ egerũt. Sorte ex nũero suo decẽ lectis oĩm pcussorib' cũ u-
niuersi etiã propter cõiuges ac liberos prostratos cõpositi eosq; ãplexi manib' iacuissent, pa
rato aio se mactãdos p̃bebãt, ĩfelicissimũ illud exhibẽtib' ministeriũ. Nouissimi pcussores,
ipsi cũ eẽnt decẽ, uni nouẽ se occidẽdos supposuerũt, isq; nouissim' circũspecta multitudie
mortuorũ, ne qs forte i multa cæde supesset, q suæ man' egeret, ubi cognouit oẽs pemptos
ignẽ qdẽ imittit Regię, uehemẽti uero manu toto p se trãsacto gladio, iuxta suos occubuit.
Latuerũt duę tm̃ mulieres, & qnq; pueri p cuniculos, rẽq; ex his ut gesta fuerat, Romani co
gnoscẽtes admirati sunt. Nouissima hæc, sed nõ sola fuit Iudaicę mortis insania. Quãto pu
tas risu diabolus risit ĩ talib', & si in cæteris q̃q; gẽtibus habuit vñ rideret, hoc unicũ fuit ludi
briũ nulli simile, ubi ipse nimirũ in Romanis agens cõportauit aggerẽ, & cœpit ciuitatẽ illã
Hierusalẽ, atq; inde captiuã abduxit animarũ multitudinẽ. Nã (ut Iosephus q̃q; testatur) cõ
tigit ciuitatẽ illã ad summũ felicitatis gradũ profectã ad ultimos casus deponi. Denicq; oĩm
post cõdita secula res aduersas, si cũ Iudæorũ calamitatibus cõferantur, superatũ iri nõ am-
bigo. Sequitur. Tunc mutabit' spũs, & ptransibit & corruet. Hæc est fortitudo eius dei sui.
Ne hominẽ esse putes in quẽ loquebatur, spm̃ appellat eũ, sine dubio uolẽs intellgi diabolũ
Non enim dixit, tunc mutabitur spũs eius, quod cõgrue de homine aliquo loqueretur, sed
tunc (ait) mutabitur spiritus, scilicet ille de quo loquor, qui non caro, sed spiritus. Quid est
ait dicere, tunc mutabitur spiritus, nisi ac si diceret, tunc nõ erit deus ille spũs? Hoc nanque

præcipue

præcipue differt falsus deus, ab eo, qui solus est uerus deus, q̄ ille mutabilis est, & multis q̄
riatur accidētibus: uerus aūt deus incōmutabilis est, & nullis subiacet accidētibus. Pulcher
Tunc mutabitur spiritus quia non est uere deus. rime ergo p̄ hoc uerbū, tunc mutabitur, deus esse denegatur ille spūs. Et quamobrē, uel in
tuitu deus esse ille denegat, dicēdo tunc. i. illo tpe mutabitur. Nimirū ob rē certā, ob rē ma
gnā, qa uidelicet olim ille spūs deus esse sua p̄sumptione existimabat, unde & hic protinus
cū improperio dicitur deus suus, his uerbis. Hæc est fortitudo eius dei sui. i. illius q̄ ipse su
Ezechu. 29 us est deus, dicēdo: Ego memetipsum feci, sicut iā supra cū prophetico testimonio memo
rauimus. Quando hæc prophetia cōdebat, tūc iste spūs & dæmonia eius pro eo colebant,
2. Thes. 2 in simulachris adorabātur, & tūc reuera stultus sibi erat deus, imò & extollitur supra omne
qd̄ dicitur deus, aut qd̄ colitur, ait Aplus. Futurꝫ em̄ erat, ut statim post risum, quo risit sup
tēplū illud, sup ciuitatē & munitiōes eius, sup Iudæā, in qua sola notus eatenus fuerat deus,
dū ipse in gentibus quasi deus haberet, statim (inquā) ipse uanitatis arguitur, tantaq̄ mutatio
fieret circa ipsum ut cognosceret esse nō deus, sed diabolus, suūq̄ amitteret atriū illud maxi
mū, i. Romanū imperiū, Et ecōtra deus, siue dei filius, Chrūs, pro uno tēplo, sup qd̄ ille ef
cit risum, iuste permissus, & pro una gente Iudæa, in qua debuerat esse notus, innūera p or
bē terrarꝫ haberet tēpla, & à cunctis coleret gētibus expulso illo, tā de tēplis, q̄ de ipsarū gē
tiū cordibus. Tunc ergo (inquit) mutabitur spūs, nimirū magna mutatione, ut appareat mu
tabilis diabolus, q̄ putabatur esse, & uolebat uideri incōmutabilis deus. Hæc mutatio con
tinget ei secundū similitudinē illius Chaldæi, siue regis Chaldaici, qui dū eodē spū inflatus,
Danie. 4. diceret: Nōne hæc est Babylon magna, quā ego ædificaui in domū regni, in robore fortitu
dinis meæ, & in gloria decoris mei, statim demutatus est in amētiā bouis: Fœnū (inquit sup
erna uox) quasi bos comedes, & septē tēpora mutabūtur sup te. Secundū illā (inquā) simi
litudinē mutabitur (ait) spūs, ut uidelicet & ipse fœnū ut bos comedet, sicut ad beatū Iob de
Iob. 40. ipso dictū est: Ecce Behemoth, quē feci tecū, fœnū quasi bos comedet. Nec uero sic solum
mutabitur, uerūetiā & pertrānsibit (ait) & corruet. Ergo nō bona mutatio hæc, cuius finis hic
est, q̄ p̄transibit & corruet. Peruersa mutatio hæc, quoniā nō fecit ille, q̄ solus incōmutabi
lis est. Etem̄ p̄ter ipsum omne qd̄ est, mutabile est, sed aliorū quidē mutationē ille fecit, alio
Duplex mutatio, bona & mala. rū aūt nō fecit. Mutationē bonorꝫ fecit in bonū, ut puta cœlorꝫ. i. sanctorꝫ, de qbus in psal
mo scriptū est: Initio tu dñe terrā fundasti, & opa manuū tuarꝫ sunt cœli, Ipsi peribūt, tu au
Psalm. 101. tē p̄manes, & oēs sicut uestimētū ueterascēt, & sicut opertoriū mutabis eos, & mutabūtur,
tu aūt idē ipse es, & anni tui nō deficient. Hæc mutatio cœlorꝫ bona est, & hāc facit immu
tabilis deus, qualē & nos speramus, qñ mortui resurgēt incorrupti, Ait quidā ex ipsis cœlis,
1. Cor. 15. Paulus Aplus: & nos immutabimur. i. impassibiles efficiemur. Hinc est illuc in titulo psal
mi quadragesimiquarti, in finē, pro his, qui cōmutabūtur, subauditur, pfecta cōmutatione,
q̄ in futuro erit, qñ de tristitia in gaudiū, de imperfecto ad pfectū cōuertent, quantūcūq̄ dē
picabiles & cōtemptibiles in hoc mūdo uideant. Nō illis improperat, aut improperabile
imò promittitur, & in lætitia p̄dicat, qa mutabunt, quorꝫ dñs deus est, sed huic, q̄ suus deus
est, improperat, qa mutabitur, additurq̄: & p̄transibit, & corruet. ¶ Q2 si quis obijcit de cœ
lis iā dictis, q̄ & ipsi p̄transibūt, qa sic dictū est: Ipsi peribūt, tu aūt p̄manes: scire debet, quo
niā perire illorꝫ, hoc secundū carnē ad tēpus interire est. Simulq̄ uideat ordinē dictorꝫ, quia
spūs iste primū mutat, & deinde p̄transibit, & corruet, cœli aūt illi primū peribūt, & deinde
Numerus diaboli. 666. tu dñe mutabis eos, & mutabunt. Finis huius corruere est, qa uicio suo mutatus est, finis il
lorū mutari est, qa uirtus. i. spes eorꝫ in cœlis reposita est. ¶ Quousq̄ tandem p̄transibit, aut
quid p̄transibit? Numerū suū p̄transibit, quousq̄ expleat suū numerꝫ p̄transibit. Habet enī
Apoca. 13. numerū suū, & hic sapiētia est, dicitur in Apocalypsi: Qui habet intellectū, cōputet numerū
numerū bestiæ. Numerus em̄ hominis est, & nūerus eius sexcenti sexagintasex. Numerus homi
nis senarius est, qa sexta die homo factus est. Porrò nūerus septenarius quodāmodo numē
rus est dei, qa die septimo requieuit. Omnis hois nūerus, qui ad requiē dñi nō puenit, quā
bus iuraui (inquit) in ira mea, si introibūt in requiē meā, omniū (inquā) qui creatura dei, sed
semetipsis abutūtur, & dilectionē creatoris nō habēt, uel q̄ creaturæ potius q̄ creatori ser
uiunt, nūerus senarius est. At uero ipsi diabolo nūerus iste triplicatus, imò ter decuplatus q̄
quia numerus sexcenti sexagintasex: Q̄ā ob causam? Nimirū quia indicium eius est triplex,

tertio iudicatus est, ita ut super illum sic loqui deceat maiestatem supernam, Ter iurauí in ira mea, si intrabũt in requiem meam. Olim quippe de cœlo proiectus est propter superbiã: quia contra deum se extulit. Deinde iudicium maledictionis accepit in serpente, per quem homi nem decepit. Tertio iudicij siue damnatõis incremento feriendus est in illo quem ingressu rus est homine peccati, filio perditõis. Illud usq; pertransibit: & tunc demũ expleto numero suo corruet, ait, uidelicet sicut ad beatũ Iob loquit dñs: quia uidẽtibus cunctis ꝓcipitabitur. ¶Hæc est, inquit) fortitudo eius dei sui, & hoc exprobrãtis elogiũ est, hæc est fortitudo. i. talis est fortitudo eius, utiq; fallax fortitudo, uana fortitudo. Nunquid enim uera fortitudo est equitare, captiuitatem quasi hominum congregare, de regibus triumphare, & tyrannos eiridiculos esse super omnẽ munitionẽ ridere, comportãdo aggerẽ, & capiendo eam, & tũc mutari, ac pertransire & corruere. Non est hæc fortitudo uera, imò arrogãtia cæca, non alta ꝯpotentia, imo tumida impotẽtia. At tñ ille interim, anteq; corruat uel præcipitet (ut iam dictum est) in ignem æternum, qui paratus est ei & angelis eius, fortis sibi uidet: quia quippiam posse putat: fortis (inquam) & deus, extollens se supra omne, quod dicitur deus, aut quod colitur deus (ut iam supra dictum est) suus, & ut dicit ipẽ à semetipõ factus. Quapropter iudex uerbũ dei, nouissima illũ dictione irridendo denotauit. Cum eñ dixisset: Hæc est fortitudo eius, subiũxit dei sui, hoc est, q̃ semetipm fecit, sicut sibi arrogare præsumpsit. Sed id iam superius ex ꝓpheta Ezechiele demonstratũ est. Iam ergo his ptractis, audiamus quid sequat.

Esa. 14
Gene. 3
2. Thess. 2.

Iob. 40

Fortitudo dei ab oli non uera.

Mat. 25
2. Thess. 2.
Ezech. 29.

¶Nunquid non tu a principio domine deus meus, sancte meus, & non moriemur? Domine in iudicium posuisti eum, & fortem vt corriperes fundasti eum. ¶ Hæc & cætera usq; ad id: Super custodiam meã stabo, & figam gradum super munitionem & contemplabor, ut uideã quid dicat mihi, & quid respondeã ad arguentem me. Propheta in sui met persona loquit: statim quippe subiungit, & respõdit ad me dñs, & dixit: Scribe uisum & explana eum super tabulas, & percurrat, qui legerit eũ: quia adhuc uisus procul, & apparebit in finem, non mentietur. Si moram fecerit, expecta eum: quia ueniens ueniet, & non tardabit. Hæc ergo, nunquid non tu à principio dñe deus meus, & non moriemur, dñe in iudicium posuisti eum, & fortem ut corriperes, fundasti eum. Hæc (inquam) reddidit ad ea quæ audierat intus, quæ audierat in spũ. Audierat personã Christi filij hominis, filij dei, primũ ex infirmitate, in qua dereliquit eũ deus, dicentẽ: Vsq; quo dñe clamabo, & non exaudies &c. usq; ad id: tunc mutabitur spũs, & pertransibit, & corruet. Hæc est fortitudo eius dei sui. Ad illa duo, quoꝝ alterꝝ infirmitatis, hæc duo reddidit Propheta fidelis. ¶Nam quod ait: Nunquid non tu a principio dñe deus meus, sancte meus, & non moriemur, pulchre sic intelligitur, ut sit uox fidei & confessionis, uox pietatis, & animi compatiẽtis, animi inclinati & proni ad agoniam, filius filij hominis in passione agonizantis, ubi & apparuit illi angelus de cœlo, cõfortãs eũ, & prolixius orãtem, factusq; erat sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terrã. Loquit ergo ad eũ taliter, uti quemq; nostrũ loqui uult, ipse, q̃ per eum loquitur, spiritus sanctus, quoties agonię siue passionis illius cõmemorationẽ facimus: eumq; propter nos in cruce pendentẽ, memori mẽte contẽplamur. Est nãq; in his uerbis cõfessio ueritatis, non quocunq;, sed cõfessio cũ admiratõe admiratio cũ cõfessione. Nũquid (ait) nõ tu eras a principio dñe deus meus, sancte meus? Nõne tu es uerbũ, qd eras in principio apud deũ, & deus uerbũ, & uerbũ caro factũ, & propter hoc: quia tu mortuus es, fiet nobis, qd nõ moriemur? Vere à principio: nam & alia scriptura dicit, cuius quoq; Apostolus ad Hebræos pro tua persona meminit. Et tu (inquiens) in principio dñe terrã fundasti, & opa manuũ tuarꝝ sunt cœli. Ipsi peribunt, tu aũt pmanes, & oñes sicut uestimentũ ueterascent: & uelut amictũ mutabis eos, & mutabunt, tu aũt idem ipse es. & anni tui non deficient. Confortare igitur dñe meus, sancte meus: quia nõ ad insipientiã tibi, qd uidet te dereliquisse deus, imò ad magnã sapiam, magnus eñ erit mortis tuæ fructus, quia nõ moriemur, quia & si peribũt cœli. i. sancti mortẽ carnis, tu primus resumpta carne pmanebis, eosq; ueterascentes sicut uestimentũ, pro conditione mortalitatis, tu uelut amictum mutabis uera resurrectione eiusdem carnis, et mutabunt, ita ut iam ex eo semp in æternũ incorruptibiles et impassibiles sint. ¶Porro hoc alterũ, qd cõtinuo subiũgit: Dñe in iudiciũ posuisti eũ, et fortẽ ut corriperes, fundasti eũ, uiuẽti ex uirtute dei digne dicit eidẽ Christo domino: Cuius infirmitas ex nobis sumpta pertransiit.

Vera confessio de Chro.

Lucæ. 22

Psal 50
Hebræ. 1

Domine in iudicium posuisti eum.

Nam in iudicium posuisti eum, fortem ut corriperes fundasti eum, quem putamus: nisi illi
risorē diabolū, de quo nunc dicentē audiebat eundē dñm. De regibus ipse triūphabit, & ty-
ranni ridiculi eius erunt: ipse sup omnē munitionē ridebit, & cōportabit aggerē, & capiet eā,
tūc mutabit spūs, & pertransibit, & corruet, hæc est fortitudo eius dei sui? Eum (inquit) dñe
Exo. 9 in iudiciū posuisti eū ut corriperes, fortē fundasti, uidelicet scdm similitudinē Pharaonis, cui
dixisti. Idcirco aūt posui te, ut ostendā in te fortitudinē meā, & narret nomen meū in omni
terra. Ergo non solū eum: sed maxime eum dñe posuisti in iudiciū, ut ostenderes in eum for-
titudinē tuā, & ut cognosceret nomē tuū, nō tm̄ in om̄i terra, ueꝝ & in om̄i cęlo & in om̄i ter-
ra. Vbi posuisti, uel in quo fundasti eum? Non em̄ suspicandū nobis est, qd tuū ponere, hoc
sit malum facere, qd tuū fundare, hoc sit uelle superbū esse. Non ita posuisti eū, non ita fortē
fundasti eū: sed nec quempiā maloꝝ siue fortiū hoīm. Vtiq; nō Pharaonem, nō Assur, siue
Nabuchodonosor, nō Aman superbissimū, nō Antiochū, siue Herodē fecisti malū, uel uo-
luisti esse superbū: sed cū essent mali atq; superbi, posuisti illos in sublimi, & hoc in iudicium
fundasti eos fortes, & hoc ad corripiendū. Oportet em̄ notum esse, qui ad hoc corripitur, ut
eius exemplo cæteri corrigant siue erudiant. Vbi ergo posuisti eum in iudiciū, ubi fortē fun-
dasti eum ad corripiendū? In mōte sancto dei, quemadmodū apud Ezechielē ipse dicis: Tu
Ezech. 28. Cherub extentus & protegens, & posui te in monte sancto dei. In medio lapidū ignitoꝝ am-
bulasti, pfectus in uijs tuis, à die conditōis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Sciebas qua-
lis esset: & quia sciebas, qd corripere uolebas: idcirco illic eum ponebas, ut primū fieret no-
tus, & tūc demū corriperet, nisi em̄ fuisset notus, nō tam multi exemplo eius erudirent, quē-
admodū & de Pharaone dici cōuenit: quia nisi in regnū fuisset eleuatus, nos hodie neq; ipm,
Qualem erea uit deus diabolum. neq; correptionē, qua correptus est, tam bene sciremus. ¶ Ibi posuisti eum in suū ipsius iudi-
ciū, ibi fortē fundasti eū: fortē (inquā) quasi cedrū, ualidū habentē radicis suæ fundamentū.
Nō solūmodo fortē: ueꝝ etiā pulchrū & magnū. Nam itidē apud Ezechielem dicis de illo
Ezech. 31. dñe deus. Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frōdibus nemorosus, excel-
susq; altitudine, & inter cōdensas frōdes eleuatus est cacumen eius. Om̄e lignū paradysi dei
nō est assimilatū illi, & pulchritudini eius, qm̄ speciosum feci eū. Non igitur reprehēdendū,
imò laude dignū: quia iustū est, qd nunc dicis, tunc mutabitur spūs, & pertrāsibit, & corruet.
Sed nec illud reprehendere ausim, qd inter cætera suæ tyrannidis opa, quæ agendo in hoc
mundo tyrannizat, & super omnē munitionē ridet, maxime super munitionē meam, super
gentem meam, super templū & ciuitatē Hierosolymā ridebit, & comportabit aggerem, &
capiet eam. Nec illud (inquam) reprehendo, imo hoc dico. ⌊ Mundi sunt oculi tui, ne vi-
deas malum, ⁊ respicere ad iniquitatem non poteris. ⌋ Econtra immundi sunt oculi
Esa. 5 iudicum peruersoꝝ: & idcirco uæ illis, quia uident malum, & ad iniquitatē respiciunt, dum
dicunt malū bonū, & bonū malū. Ista ratio uel sola sufficiens est: si quærā ego, si quærat ali-
us quis, cur illū tu super munitionē, siue ciuitatē illā ridere, & eam capere permiseris, cū gēs
Luc. 19 tua sit, & locus tibi dicatus fuerit, cumq; tu natura clemens sis: præsertim cū tu uidens ciuita-
tem illam, & illum diaboli risum prospiciens imminere, fleueris super illam. Si quis (inquam)
quærat, cur ita sit, ista ratiosi ue responsio sufficiens est, uel mihi, uel cuilibet alij. Exempli gra-
Rom. 9 tia, Apostolo Paulo, dicenti: Veritatem dico in Christo, nō mentior, testimoniū mihi per-
hibente conscientia mea, in spiritu sancto: quoniam tristitia est mihi magna, & continuus do-
lor cordi meo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei scdm carnē, qui sunt Israhelitæ & cæ-
tera. Rationē huiusmodi debet admittere dolor, ut dicat: Mundi sunt oculi tui, ne uideas ma-
lum, & respicere ad iniquitatem non poteris, quod est dicere: Non poteris fauere facienti-
bus malum, facientibus iniquitatē, q̄uis cognati tui sint scdm carnem, sicut & nostri cognati
sunt, cognati Prophetaꝝ & Apostoloꝝ, tristitiā magnā & dolorē continuū pro illis haben-
tium. Quod dicimus hic respicere ad iniquitatē nō poteris, tu cōfirmas in Euangelio, cū di-
Ihan. 5 cis: Non possum ego à meipso facere qcq̄: sed sicut audio iudico. Præmiseras nāq; in iudicio
tuo, nullam esse acceptionem personæ, dicendo. Et procedent qui bona fecerunt in resurre-
ctionem uitæ, qui uero mala egerunt in resurrectionem iudicij, & subaudiendum est, absq;
distinctione Iudæi & Græci.

LIBRI PRIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ABACVC PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

Nihil iniustũ a deo perẽdũ

AQuentem ad deum hominem, & uolentem ut tanta maiestas uoluntatẽ eius faciat, oportet aliquid ueræ fortitudinis habere. i. iustitiæ, ut. s. nihil eoꝝ petat, quę iusto deo facere non conuenit, nec ita uelit eum esse misericordiæ memorem, ut obliuiscat iudicij. Sic Abraham cum deo ratiocinari potuit, cũ esset ipse, ut fatebat puluis & cinis: quia uidelicet ultra id qđ iustũ erat loqui nõ addidit, interpellans pro Sodomis. Non em̃ iustũ erat apud deũ illos reseruari, si in tãta multitudine nõ inuenirent saltẽ decẽ iusti. Sic Iacob cũ deo luctari potuit, & esse uel dici cõtra deum fortis: quia luctando nihil iniustũ extorquere uoluit, imo esuriens & sitiens iustitiã, benedictionem flagitabat, qua sperabat iustificari. Sic Moses deum dicentẽ: Dimitte me, tenere potuit: quia nõ exibat ab eo, quod iniustũ esset, quatenus impunitos dimitteret author peccati in reatu uituli: sed ut ita iudicaret uel puniret illos, quatenus ipse nihilominus uerax permaneret & iustus, in eo quod Abrahæ promisit, & repromittẽdo iurauit. Sic & iste secundũ nomen Abacuc, quod interpretat luctator, luctari potest cum deo, & loqui uelut arguendo: quia nõ defendit impios uel iniustos sup quoscunq; uidebat risum esse, permissum esse diabolo: sed iustũ esse cõcedẽs sup illos iudiciũ, iuxta quod nouissime dixit: Mundi sunt oculi tui, ne uideas malũ, & respicere ad iniqtatẽ nõ poteris, id solũ in rõe cũ deo ponit, q̃ddũ in hoc seculo puniunt iusti, sicut p manũ Romanoꝝ puniti sunt ipi Iudei: multa etiã patiunt iusti tanq̃ iniusti, agitãte potẽtes huius seculi hoies eodẽ illo spũ, de q̃ ipse dñs supra locutus, hoc ita incipit: ¶ Quare non respicis super iniqua agentes, & taces deuorãte impio iustiorem se. ¶ Hæc & cætera quæ sequunt, ita tractare ingredimur, ut præ oculis habere uelimus illud sanctoꝝ, quoꝝ hic unus est desideriũ desiderantiũ eius, q uenturus est, & cui hic loqtur aduentum scdm̃ q cum uenerit iã et iniquo iniqua agere, & impio iustiorem se deuorare non licebit. Quid em̃ aliud iste dicit, & clamat, q̃ dicunt & clamant subtus altare animæ interfectoꝝ, & propter uerbum dei, & propter testimoniũ, quod habent, clamantes uoce magna, & dicentes: Vsquequo dñe, sanctus & uerus non iudicas, & uindicas sanguinem nostrũ, de his, qui habitant in terra? Deniq; id quod dictũ est illis, ut requiescerent adhuc tẽpus modicum, donec impleant conserui eoꝝ, & fratres eoꝝ, nõne simile est ei, quod respondsum est huic? Apparebit in finẽ, & non mentiet, si moram fecerit, expecta eum: quia ueniẽs ueniet, & nõ tardabit? Igitur quoniã Propheta est, nõ dubiũ: quin de regibus longe post futuris prologtur, ad Christi uenturi respiciens tpa, sic istam quærelam: quare nõ respicis sup iniqua agentes & cętera: perpendere dignũ est, tanq̃ ingemiscentis, propter illas quas sancti & iusti passi sunt persecutões siue pressuras, per idem illud bestiale imperiũ, sub quo & ipse Christus passus est, & in uindictã sanguinis eius accidit famosum illud excidium Hierosolymoꝝ. Quare (inquit) nõ respicis super iniqua agẽtes, subauditur impioꝝ principes, per totũ orbem leges impias, & iniquitatis edicta ponentes, & quare taces dñe deuorante impio iustiorem se? Quos em̃ impius quilibet in hoc mundo princeps, diaboli satelles, ut fuit Nero, & post illum q̃ plures, quos inquam, non potuit pietate nudare, sibiq; confirmare, illos secũ dum corpus proposita morte absorbuit, & hoc fuit impio deuorare iustiorem se, te tacente, te uindictam differẽte, cum clamet quotidie eoꝝ sanguis ad te. ¶ Et facies hominis quasi piscis maris, & quasi reptile non habens principem: ¶ Subaudiendũ hic est: quare ita facies: quare ita fieri permittes? & quasi quis interroget, in quo fecerit homines quasi pisces maris, & quasi reptile nõ habẽs principem, continuo subiunxit: ¶ Totum in hamo sublevauit, traxit illũ in sagena sua, & congregauit in rete suum. ¶ Et est sensus: Qũo pisces siue reptilia maris principẽ nõ habent. ita uident homines nullam ex te habere prouisionem nec per tuam regi prouidentiã: quia sicut hamus totũ subleuat, sicut sagena, sicut rete totum circundat uel congregat tam illud quod bonum, q̃ illud quod in genere piscium est malum sic ille impius in suam potestatem totum redigit, & qđ bonum, & qđ est in humano genere

Cur sancti tãtopere desiderant secundũ Christi aduentum Apoc. 6

Infrã. 2.

Obiectio cõtra dei prouidentiam

Psal. 78

malum, te tacente, te illum permittente in homines iustos desæuire, ita ut putent deū nō habere. Et hoc mixtū cum te habeāt, & sciant deū, & quotidie ad te clament, dicentes: Et ppitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. Ne forte dicant in gentibus, ubi est deus eorū. Vltio sanguinis seruorū tuorū qui effusus est, introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum. Tu interim taces, & illi impio totū in hamo subleuare, totū in sagena sua trahere, totū in rete suū congregare licet, & cū sit impius, sup oēs tam iustos, q̄ iniustos imperiū obtinet & deuorandi siue occidendi potestatē habet. ¶ Super hoc lętabitur & exultabit, & propterea immolabit sagenę suę, & sacrificabit reti suo, quia in ipsis incrassata est pars eius, & cibus eius electus. ¶ Non dubium aut ignotū est: quin impius in magno imperio multū lætatus fuerit, & sperans in multitudine diuitiarū suarū, multū exultauerit, ita ut etiam dedignatus humanā conditionē, deū se appellari maluerit & iusserit, quod exēpli gratia, de

Ioseph⁹ de antiqui. libr. 18. cap. 5ᵒ

Gaio dicere possum⁹, ut Iosephus q̄q; scribit: Procedēte (inqt) tpe magnitudine dignitatis eleuatus, humanū perdidit intellectū, & sese uolebat diuinitati uideri consimilē, diuinitatem quæ uera est in honorans. Nam simulachrum suū iussit erigi Hierosolymis in templo dei renitentibus Iudæis, eosq; uolentes pugna superatos cogi. Igitur sup hoc (inqt) lætabitur & exultabit. Nimirū lætitia inepta, exultatōe fallaci. Eqdem nō omnis impius eiusmodi sic lætabitur, aut tm̄ exultabit, ut sibi uideat deus, aut pro deo uelit haberi: sed faciet quod sequitur. Propterea immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo. Quid est sagena impij, & qd rete eius? Nimirū cum & aliud qd possit intelligi, maxime aurū & argentū eius sagena est & rete eius.

Rete impiorum, diuitiæ

Nam de nulla re magis impius prævalet, q̄ si aurum & argentum copiosum habet. Eiusmodi sagena libenter includuntur, & ad eiusmodi rete uolentes cupidi homies congregant, & beatum dicunt impium, cuius hæc sunt, & eum ultro sequunt, eiusq; imperiū subiectis manibus amplectuntur. Hoc sciens qdam ex eiusmodi Antonius ex Cleopatra malefamosus, cum Actium, sibi ut classem constituerat, aduenisset: & prope tertiam partem remigū fame absumptam offendisset, nihil motus. Remi (inqt) mō salui sint. Nam Remiges non deerūt, quo aduscq; Græcia homines habuerit. Cœperat em̄ Artabanen Armeniæ regē, quē & aurea gentea catena uinctum ad confessionem thesaurorū regiorū coegerat. Quibus ablatis, nimirum quasi sagena grandi & reti magno instructus, orientem pariter & occidentem: totum denicq; Romanum imperium includere & ad se trahere properauit, captus ipse sagena diaboli. s. amoribus iam dictæ Cleopatræreginæ Aegypti. Itaq; quia & uera est sapientis sententia

Eccl. 10. Reti suo sacrificauit

dicentis: Pecuniæ obediunt oīa, recte dixerim: quia sagena & rete impij aurū & argentum ipsius est. ¶ Porrò de auro & de argento nōne sibi deos fecit, nōne simulachra operatus est, & ipsis sacrificauit? Imò & subditos sibi populos ad sacrificandum inuitauit, adorare coegit, & nolentem hoc facere, solius creatoris adoratorem occidit, atq; ita iuxta quærelam huius, iustiorem se impius deuorauit. Igitur reuera sagenæ suæ immolauit, & reti suo sacrificauit. Quàm ob causam? Quia in ipso (inqt) incrassata est pars eius, & cibus eius electus. In auro nāq; & in argento (sicut iam dictum est) oīno sperauit, & fecit de hoc bus quod uoluit, & inter homines gloriam acquisiuit, potentiam obtinuit, honorem assecutus est, uoluptates suas expleuit, qbus rebus affluere, utiq; fuit partē eius incrassari. Multos etiam ex eis qui religiosi esse uidebantur, eadem sagena sua, uel eodem reti suo irretiuit, sibiq; conformes fecit, quoru uel qualium respectu nimirū recte nunc dicitur. Et cibus eius electus. ¶ Propter hoc ergo expandit sagenam suam, & semper interficere gentes non cessat. Idem uidelicet repetendo dixisse, expandit sagenam suam, quod ante dixerat, traxit illud in sagena sua. Verūtamen illud palàm constat, quia duas impius habuit uel habet sagenas, alteram qua uolentes

Duæ sunt sagenæ impij.

cepit populos & gentes, hæc est aurum & argentum (sicut iam dictum est) alteram, qua inuitos quoq; constrinxit, & hæc est oīne iniquarū legum eius edictum, quod per totum orbem expandit, præcipiendo cunctos interfici, qui nollent sacrificare sagenæ & reti eius, argento & auro eius, aureis & argenteis simulachris eius, ut iam dictum est. Vnde protinus sequitur. Et semp interficere gentes nō cessat. Denicq; hæc summa est quærelæ huius causa, qā iustorū sanguinē impius fundendo, iustiorē se deuorat. Primus ita fecisse legitur Nabuchodonosor. Nam añ illū, & si fuerūt q auro & argēto sacrificarēt, nullus tm̄ fuisse legit qui taliter expāderet sagenā suā, ut de interficiēdis gētibus daret legē q sacrificare nollēt. Ille talē expādit.

Primum Idolatriæ edictum

Volu

Vobis dicitur populis tribubus & linguis. In hora qua audieritis sonitū tubæ & fistulæ, & citharæ, sambucæ psalterij & symphoniæ, & uniuersi generis musicorū, cadentes adorate statuam auream quā constituit Nabuchodonosor rex. Si quis aūt non prostratus adorauerit, eadem hora mittat in fornacem ignis ardentis. Equidē ibi tacere uisus est dñs deuorante impio iustiorem se, sed nō usquequaq;. Nam permisit qdem mitti in ignem tres pueros, utique iustiores illo ipio: sed cū tres fuissent immissi, quatuor deambulabant soluti per mediū ignis, & species quarti, ait ipse q uidit, similis est filio dei: sed quāta ex tunc futura erat, & facta est peadem causa deuoratio iustorū, interfectio gentiū. Proinde nō solus iste clamat ad deum, dicēs: q̄re nō respicis, & cætera quæ hactenus dicta sunt, sed & oēs sancti, oēs iusti, taliter deuorati clamant, & dicunt uoce magna. Vsq̄quo dñe sanctus uerus nō iudicas & uindicas sanguinē nostrū, de his q̄ habitant in terra. Nec solæ clamant illorū animæ in illo seculo, uerum & cum illis & propter illos ad ipsum clamat ecclesia uiuentium in præsenti seculo desiderans iudicis & saluatoris aduentum, qui iustum de oēbus facturus ē iudiciū. Seqtur. Dani.ż Apoca.ć

CAP. II.

L Super custodiam meam stabo, & figam gradum super munitionem, & contemplabor, vt videam quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me. J Tale qd & Esaias loqtur: Super speculam dñi ego sum, iugiter stans per diem, & super custodiā meā ego sum stans totis noctibus. Et reuera q ad deum loqtur, & rōnem postulat de iudicijs eius, oportet ut supra custodiā suā stet, & gradū figat sup munitōem, ne forte labat i sermōe spūs eius, aut supra q̄ expedit, ppiam loquat. Ne temere (inqt Ecclesiastes) quid loquaris neq; cor tuum sit uelox ad proferendum sermonem corā deo. Deus ēm in cœlo & tu sup terram, idcirco sint pauci sermones tui. Stabo ergo (inquit) super custodiā meā, & figam gradum super munitōem. Quæ aūt illa custodia, uel quid est illa munitio? Nimiæ uera mentis humilitas. Illa nāq; uirtus munitio firma, uirtutūq; oīm fida est custodia. Nec facile quis loco alium, petramue aliā reperire potuerit, de quo Moses saltem posteriora dei dignus uidere fuerit dicentis sibi. Ecce est apud me locus, stabis supra petrā. Cūq; transibit gloria mea ponā te in foraminæ petræ &c. Denicq; locū illū nō quidē illic nominatū inuenis: sed eiusdē dei spūs eum apud Psalmistā pulchre & magnifice nominauit. i. nimiā mentis humilitatem. Aitem: Et dixit ut disperderet eos, si nō Moses electus eius stetisset in confractōe in cōspectu eius. Nunc talē locū. i. confractōem nimiā (ut iam dictū est) mentis humilitatē esse apud se testat ipse dum dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Sciens igitur & iste tam esse firmitatem eiusmodi loci, & quod exinde optimū sit cum deo luctari, super custodiam (inquit) meā stabo & figam gradum super munitōem, & contemplabor, ut uideā quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me. Quemadmodū iam dictus Moses eodē loco posteriora dei contēplatus ē, ut uideret quid diceret sibi, & quid rñderet ad arguentē se & dicentē: uade, descēde, peccauit pplus tuus, quē eduxisti de terra Aegypti &c. Denicq; & iste cōtēplatus est fortiter fixo gradu, ne ueniret sibi pes supbiæ, & uidit quid diceret sibi, & qd rñderet ad arguentē se. i. timore sancto, timore bono & necessario p̄mentē se. Seqtur ēm. Hæc & cætera quæ sequunt dicta sunt ei, ueluti attēdebat, dicēs: Et contēplabor, ut uideam quid dicat mihi. Post hæc semet inuenisse oñdit, quid rñderet ad arguentē se: Dñe (inquiēs) audiui auditionē tuā, & timui, & cætera. Igitur quia fortiter stabat, & in exigēdo fortis erat, uidit illud, qd ut uideret contēplabat. Ait ēm: Et respondit ad me dñs. i. ostendit mihi, & uidi oculo prophetali, quis finis futurus esset iniqua agentium, & qūo haberet loqui & iudicā ipse, qui nunc uidet tacere, deuorante impio iustiorē se. Et deinde ut alij quoq; sperare scirent, dixit mihi, scribe uisum. i. scribe quod uidisti, scribe quod respondi tibi: scribe (inquam) uisum, & nō in obscuro siue occulto, sed explana eum super tabulas. i. plano sermone & manifesto, ut percurrat qui legerit eum, nihilo eius offendente intellectū, hoc modo: Quia adhuc uisus procul, & apparebit in finem, & non mentiet, si moram fecerit, expecta eum, quia ueniens ueniet, & nō tardabit. Quid ēm hic nō planū & apertū ad intelligendū? Adhuc (inquit), pcul est uisus. i. nō statim ueniet ipse in terra uisus, & cū hoibus cōuersatus, abijt „pcul, Prou.ij Scribe uisum & explana cū Matth.ii Psal.jo Exo.33. Humilitas est custodia uirtutum. Eccl.astes.f. Efa.xl. Baruch.ij Actu.i

ascendit in cœlum, dicentibus angelis: sic ueniet quemadmodum uidistis eum ascendentem in cœlũ. Procul est adhuc, procul abĩt, quia acceptus est in cœlum. Apparebit aũt in finem & nõ mentiẽ, subauditur de oĩbus quæ locutus est, dum cum hoĩbus conuersaret: exemLue.21 pli gratia: uirtutes (ait) cœlorũ mouebunt, & tunc uidebunt filium homis uenientẽ in nubeMatth.26. cum potestate magna & maiestate, siue & uidebitis filium hoĩs sedentẽ à dextris uirtutis, & uenientẽ in nubibus cœli, & his similia. Ita uenientẽ quisquis eum uidere desiderat, & pseuPhilip.3 tem quoq; uitam faktidit, in qua nõ potest eum uidere, dicitq; cum Apostolo, cupio dissoMarc.ultimo ui & esse cum Chro. Quisquis ille est hoc audiat, & hoc sibi dictũ esse sciat. Si morã fecerit, expecta eum: quia ueniẽs ueniet, i. certissime ueniet, & cum uenerit, nõ tanq; tardus aderit, sed; totum præteritum tempus uidebitur fuisse, ut uere est, nimiæ breuitatis. Interim donec appareat in finem, prædicabitur Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Qui uero non crediderit, condemnabitur. Hoc est, quod continuo sequitur,

L Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso. Justus aũt in fide sua viuet. ⌋ Ecce apparebit. i. cito apparebit, & q nõ credit euãgelio eiRom.1. nõ erit recta. i. condẽnabitur anima eius, sicut uera & manifesta rõne testat Aplus, hoc breHeb.11 ui testimonio taliter. Iustitia eñ dei in eo uidelicet euangelio reuelat, ex fide in fidẽ, sicut scriptum, iustus aũt ex fide uiuit. Et alibi sine fide (inquit) impossibile est placere deo. Et quis est incredulus, nisi superbus? Supbia nãq; incredulitatis causa efficies est. Vñ & ptinus subdit,

L Et quomodo vinum potantem decipit, sic erit vir superbus, & non decorabitur, qui dilatauit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors non adimplebitur. et congregabit ad se omnes gentes, & coaceruabit ad se omnes populos. ⌋ Ergo supIohan.8 bia magna est ebrietas: & ita mentẽ subuertit, uimq; oẽm debilitat sensus atq; rõnis, ut quod audit discernere non possit. Hoc ipm dñs in euangelio cõfirmat uerbis hmõi, Quo potestis uos credere, q gloriã ab inuicẽ accipitis, & gloriã quæ à solo deo est nõ quæritis. Qui gloriã ab inuicẽ dixit accipitis, pro eo ut diceret, q superbi estis. Pulcherrime asperitatẽ dictõis euiQuid est sup- tauit, & sensum nõ præteriuit. Vnde si quis requisitus qd sit superbire, respõdeam gloriã abbus iuicẽ accipe, nimisq; uera & pulchra atq; irrefragabili usus ẽ diffinitõe. Porro sensus dictii huius, qd est gliam accipere, uerbis amplificat præsentibus, q dilatauit quasi infernus aiam suã, uidelicet semp maiora ambiens, & ipse quasi mors nõ adimplet, subaudit pecunijs, & cõgregabit ad se oms gentes. & coaceruabit ad se oms populos, ut fecit suo tpe Nabuchodonosor, suo tpe magnus Alexander, suo tpe Roma, quæ (ut superius dictũ est) altera fuit Babylonia. Omnes regnorũ illorũ cupidi & ambitiosi hoĩes, nõne gliam ab inuicẽ accipiebãt, & pacceptõe gliæ, ut alter alteri gliam raperet, inuicẽ ruebãt. Reuera qũo uinũ potantẽ decipit, sic eiusmodi hoĩes spũ superbiæ decepti fuerunt & sunt, nec ornamento fidei decorati sunt, sed nudi sunt, humilitatẽ crucis adhorrentes, utpote contrariã spũi supbiæ, quo inebriati uel decepti sunt. Quid erit de illis, qñ iste in finem apparebit? Imò ut singulari numero ꝓpositũ sequamur capitulum, quomodo iudicabitur uir superbus, & quomõ non decorabitur? Ait:

L Nunquid non omnes isti super eum parabolam sument, & loquelam ænigmatum eius? Et dicetur: Væ ei qui multiplicat non sua vsquequo, & aggrauat contra se densum lutum. Nunquid non repente consurgent qui mordeant te, & suscitabunt te, lacerantes te, & eris in rapinam eis? Quia tu spoliasti gentes multas, & spoliabunt te oms qui reliqui fuerint ex populis, propter sanguinem hominis & iniquitatem terræ ciuitatis & omnium habitantium in ea. ⌋ Interrogando acrius affirmat dicit: Nunquid nõ oms isti subauditur populi siue reliqui de oĩbus populis, sup eum pabolã sumẽt &c. Solet aũt scriptura sacra reliqs siue residuos appellare iustos siue electos ut illicReliqui uocã tur iusti Esa.4. Et erit oĩs q relictus fuerit in Syon, & residuus in Hierusalem, sanctus uocabit, oĩs q scriptusIbidem.37 est in uita in Hierusalem. Et alibi: Et mittet id quod saluatum fuerit de domo Iuda, & quod reliquum est de Israhel, radicem deorsum faciet, & fructum faciet sursum, quia de Hierusalem exibunt reliquiæ, & saluatio de monte Sion. Ergo & hic omnes istos, de qbus dicit: qa tu spoliasti gentes multas spoliabunt te oms, q reliqui fuerint de populis, recte sanctos uel iustos intelligimus, q superfuerunt uel supersunt, quos supradictus uir superbus, dilatatã habens animam suam quasi infernum, & quasi mortem deuorare, id ẽ, ad cõsensum animæ uel

uoluntatis suæ pertrahere non potuit, q̃uis igne, ferro, fame, bestijs & oĩm tormentoꝝ ge-
nere ad hoc certauerit & laborauerit, quod (ut superius iam dictũ est) primus ille Nabucho
donosor inchoauit, quando populis, tribubus, & linguis, quas ad se congregauerat, atq; coa-
cerauerat, pœnam edixit. Si qs (inquiens) nõ prostratus adorauerit statuã, eadem hora mit-
tet in fornacem ignis ardentis. Quanta similia, imò maiora fecit, maior utiq; alterius Babylo
niæ. i. Romæ potentia? Quo gentes oĩes ad se congregauit, & populos oĩes ad se coacer-
uauit, & q̃ntis mortibus ꝓpositis exterminare uoluit hũc uisum de memoria hoĩm, de q̃ hic
nunc dicit: Et apparebit in finem, & nõ mentietur? Equidem uir superbus, ut puta Nero, siue
Decius, aut certe ipse diabolus, q per eos ministerium iniqtatis operabat, quasi mors, & qua-
si infernus dilatatus, oĩes oĩno gentes, quantum in se fuit, deuorauit: sed reliqui sunt & erũt
aliqui, qui & admirantes euentus sui felicitatem, euasionis suæ beatitudinem, & respicientes
unde euaserit, exclamant, & dicunt uniuersi. Nisi quia dñs erat in nobis, dicat nunc Israhel.
Nisi quia dñs erat in nobis, cum exurgerent homines in nos, forsitan uiuos deglutissent nos
& cętera. Nunquid nõ oĩes isti super eum, s. uirum superbum, imò super ipsum diabolum
& super uniuersitatem omnium, quoꝝ ipse caput est, superbiæ filioꝝ parabolam sument, &
loquelam ænigmatum eius? Iudicabunt eĩm sancti natões, & dñabunt populis, siue (ut alibi
scriptum est) Stabunt in magna constantia, aduersus eos qui se angustiauerunt, & q̃ abstule
runt labores illoꝝ. Quomodo isti sument parabolam, & loquelam ænigmatum eius, uel qd
est ista parabola, & quid ænigmata eius? Parabola sancta prophetica, siue legalis scriptura ẽ,
quia uidelicet tota ferè, uel ex maxima parte parabolicis & ænigmaticis locutõibus plena ẽ.
Parabola nãq; cõparatio est ex rebus dissimilibus. Verbi gratia: cum sermo dei uel sententia
iudicialis gladio materiali cõparat, ut in Psalmo, cum de istis reliquis. i. de oĩbus sanctis cani-
mus: Exultationes dei in gutture eoꝝ, & gladij ancipites in manibus eoꝝ & cætera, usq; Vt
faciant in eis iudicium conscriptum. Porrò ænigma ꝓpositio est obscura, quæ non facile in-
telligitur, nisi aperiatur, ut est illud: De comedente exiuit cibus, & de forte egressa est dulce
do. Et huiusmodi locutiones passim in scripturis inueniunt, & ualent, non solum ad occul-
tandas porcis margaritas: uerum & ad hoc, ut in eoꝝ difficultatibus bona exerceantur inge-
nia. Audiens eĩm sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. Animaduer
tet parabolam & interpretationem, uerba sapientium, & ænigmata eoꝝ. Igitur sument sup
eum (ait) parabolã & loquelã ænigmatũ eius. i. adimplebunt scripturã, & manifestas facient
obscuritates eius, quæ difficile & à paucis uix intelligunt, nisi prius eueniãt ea quæ in ipsis si-
gnificãtur, atq; ita reꝝ euentu dicta, quæ obscura erat, aperiãtur. Ac si quæreres, cuiusmodi
sit illa locutio, quam parabolam uocet, statim subiungit: Et dicetur: Væ ei, q multiplicat nõ
sua usquequo, & aggrauat contra se densum lutum. Hoc nãq; parabolicum est, quod mul-
tiplicatas diuitias densum lutum appellauit. Itidem & illud, quod subiũgit: Nunqd non re-
pente consurgent, qui mordeant te, & suscitabunt lacerantes te, & eris in rapinã eis, paraboli
ca siue ænigmatica sunt, quia uidelicet isti reliqui, de qbus nũc sermo. s. oĩs sancti uel iusti,
nequaq; ut litera sonat, dentibus mordere aut lacerare, ac manibus rapere consueuerunt. Sci
endũ quoq; quia dicet quidẽ tunc, sed nõ incipiet dici, tunc tale quid, qñ apparebit in finẽ,
quando ueniens ueniet iudicaturus, qui hinc abijt iudicatus. Iam enim dici cœptum est, ex
quo ille abijt, iubens Euangelium omni creaturæ prędicari. Dici cœptũ est: Væ ei, qui mul
tiplicat non sua, usquequo aggrauat contra se densum lutum, ab initio prædicatõis Euange
lij, in quo reuelabitur (ait Apostolus) ira dei de cœlo super omnem impietatem & iniustitiã
hominum, dicetur tunc in finem eidem uæ, taliter ut eat in ignem æternum. Itidem fieri cœ
ptum est per Euãgeliũ, ut repente isti reliqui consurgerẽt, & morderent impium, & suscita-
rentur lacerantes eum, essetq; eis in rapinam, taliter ut multos ab illo separarent, quod ẽ mor
dere & manducare, iuxta quod Petro dictum est: Macta, & manduca: Fiet autem in finem
taliter, ut gladius exeat de ore illorum, ut sint gladij ancipites in manibus eorum, ad faciendã
in eo uindictã siue iudiciũ cõscriptũ. Nã qd multos ab impietate cõuertere, hic sit corpus im
pij mordere & lacerare, ex eo quoq; compro batur, quod ad beatum Iob dominus loquitur:
Concident eum amici, diuident illum negociatores, & nunquid implebis sagenas pelle
eius, & gurgustium piscium capite illius, subauditur, ut ego. Hoc fit nũc in bonum illorum,

Dani. 3

Psal. 123

Sapiæ. 3.
Ibidem. 5.

Parabola, sancta scriptura dicitur

Psal. 149
Aenigma
Iud. 14

Prouer. 1

Densum lutũ multæ diuitiæ

Rom. 1
Quomõ mordẽt & lacerãt sancti

Actu. 10
Psalm. 149

Iob. 40.

quos dentes isti, quales demonstrant in Canticis, dicendo ad amicam. s. ecclesiã. Dentes tui,
Can. 4 sicut grex tonsarũ, quæ ascenderũt de lauachro: quos (inquã) dentes. i. Apli, siue prædicato-
res, q hic reliq dicunt, quasi manducãdo in corpus suũ traducũt: tunc aũt id qd sequtur, fiet in
malũ eiusdẽ impĩj, q malo suo repulit appetitũ dentiũ istorũ. Quia tu spoliasti gẽtes multas,
Spoliatio pessima. spoliabunt te omnes, q reliqui fuerint de populis. ¶ Cum spoliatões multis modis fiant, ille
Exo. 32. modus oĩm pessimus est, quo gens aut populus, siue homo qlibet, unius dei creatoris sui ho-
nore spoliat, & tunc uere est nudus. Hinc est illud in Exodo: Videns ergo Moses ppm, qd
esset nudatus: spoliauerat eñ eum Aaron propter ignominiã sordis, & inter hostes nudum
constituerat. Ignominiam sordis, reatum dicit uituli, quem fecerant, & quo facto, auxilio, et
gratia dei nudati erant. Hoc modo quot gentes, quot populos spoliauit hic impius, in quem
hæc dicuntur? Igitur quia spoliasti gentes multas. i. tam iniquis psuasiõibus separasti à crea-
toris gratia, spoliabunt te isti reliqui ex eis iudicãdo, ut tu, sicut tuo creatore ornare noluisti,
ita nec in ipsa, quã præoptasti ulterius gloriari possis creatura dei. Additurq; adhuc: Propter
sanguinẽ hois, & iniqtatẽ terræ ciuitatis, & oĩm habitantiũ in ea. Sanguis hois homicidium
est, & hoc profecto iniqtas est. Terra uero, cui possit iniqtas imputari: nimirũ nõ aliud, q̃ ho-
mo est. Ciuitatis quoq; non aliud est, q̃ habitantiũ in ea, quia uidelicet nõ murorũ, aut ædifi-
ciorũ, siue lapidũ ciuitatis: sed hoĩm habitantiũ in ciuitate est uel esse potest iniqtas. Videt
go hic eẽ tropus, q à grãmaticis græce tãtologia, latine quoq; eloquiũ dicitur, dũ res una plu-
rimis uerbis significat, ad hoc, ut ueritas siue magnitudo rei splẽdidius ꝓducat. Veruntã &
illud sciẽdũ: quia cũ oẽ homicidiũ fit uel fuerit iniquitas huius impĩj, maxime sanguis ciuita-
Ciuitas Dei. Psal. 45. tis dei ad iniqtatem reputat ei. Ciuitas (inquã) dei, quod olim erat illa Hierusalem, in qua sola
erat templũ dñi, & nunc est ecclesia catholica per orbẽ terrarũ, de qua Psalmista dicit: Flumi-
nis impetus lætificat ciuitatẽ dei. Illius ciuitatis sanguinem fudit impius Nabuchodonosor
rex primæ Babylonis: istius aũt fundere cœpit impius Nero Imperator alterius Babylonis,
1 Pet. 5. de qua Petrus in Epistola sua: Salutat uos (inqt) ecclesia, quæ ẽ in Babylone electa. Vna ex
utraq; secundũ fidem & electionẽ ciuitatis facta est, & sanguis huius ciuitatis dei, iniqtas est
Iudæi maxime spoliati ꝓpter sanguinem Christi terræ Babylonicæ ciuitatis diaboli. ¶ Inter omnẽ sanguinẽ summa causa est sanguis homis
unius Iesu Christi, quẽ recte hic intelligimus, dum dicit: propter sanguinẽ homis, & Iudæi,
q fuderunt illũ, pars fuerũt & sunt corporis impĩj, cui dicit: spoliabũt te oẽs q reliqui fuerint
de populis. Deniq; & isti maxime sunt spoliati & spoliandi: maxime (inquam) & in primis,
Rom. 2 quemadmodũ & Aplus dicit: Ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnẽ aĩam homi-
operãtis malum, Iudæi primũ & Græci. In quo primũ isti iam spoliati sunt? Nimirũ in eo, q
Ibidẽ. 9. perdiderunt, non solum locum & gentẽ: uerumetiã adoptionẽ filiorũ. & gloriã, & testamen-
ta, & legislationem, & obsequium, & promissa, quæ ipsorũ erãt, & ipsum Christũ, q ex ipsis
est secundũ carnẽ, qui est super oĩa deus benedictus in secula, Amen. Omnibus bonis iam
Gene. 27 spoliauerunt eos, oĩes q reliqui sunt de populis, scdm speciẽ Iacob, quẽ deus dilexit, q pri-
mogenitum Esau spoliatum uestibus, ualde bonis, quas Rebecca apud se domi habebat,
& induit eas. Sic iuste spoliati sunt, qui pars (ut iam dictum est) fuerunt & sunt corporis im-
pĩj, q gentes multas spoliauit, maxime cultu uel cognitõe creatoris, & isti, quantum in ipsis
Rom. 3 fuit, multo nequius spoliauerunt, quia Christum, expectationem gentium, ut periret nomẽ
eius, & neq; ipsi, neq; gentes eum haberent, interfecerunt. Igitur qm̃ & hoc Apostolus di-
cit: Scimus, quia quæcunq; lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur. Præmiserat autem tes-
timonium, non de Mose, sed de Psalmis, non dubitemus, & ista, quæ hic loquitur lex, idẽ,
scriptura sacra, his qui in lege sunt, eam loqui, & declamare in omnem aĩam homis operan-
tis malum, primũ Iudæi, deinde Græci, siue Gentilis. L. Qui congregat auaritiã ma-
lam domui suę, vt sit in excelso nid? eius, & liberari se putat de manu mali. J Quis nã
Ibidem Psal. 13. ille est, q congregat uel congregauit auaritiã malã domui suæ, magis q̃ populus Iudaicus,
cœtus pharisaicus? Omnes (inqt Apostolus) declinauerunt, simul inutiles facti sunt, de Psal-
mo testimonium hoc assumẽs, statimq; subiungit id qd ante diximus: Scimus aũt, qm̃ quæ-
cũq; lex loqtur, his q in lege sunt loqtur. Igit & istud primũ ei, qui in lege est uel erat dictum
hoc nõ dubitemus: Væ qui congregat auaritiã malã domui suæ, ut sit in excelso nidus eius.
Nã uere hoc fecit Iudæus. Equidẽ oĩs ipius auaritiã cõgregauit, & ob hoc uæ ei, & Iudæus

autem

autem auaritiam, non qualemcũq; sed auaritiam malam congregauit, & idcirco primũ uæ ei. Nam quid rogo est qđ dicit: auaritiã malã? Quis unq̃ audiuit in scripturis: auaritiã bonã, ut ex illius oppositi hic oportuerit dari uel apponi differentiã hmõi, dicendo: auaritiã malã? Qualis ergo auaritia fuit, uel est Iudæi, ut recte dicat mala, & adiectio nõ sit superflua? Nimirum talis, ut totus orbis audiuit: quia domũ dei, quæ domus erat uel esse debebat oronis fecit speluncam latronũ, & ip̃m propterea quia disputabat contra auaritiã illoꝝ eandẽ, interfecit domus dñm. Quàm mala fuit hæc auaritia: præsertim eoꝝ qui erant filij peregrinoꝝ, q̃ pauperes spũ patres habuerunt. Eqdem auaritia nusquã bona, sed ibi excellenter & nimis mala. Et cui uel quali domui suæ cõgregauit auaritiã tam malã? Nimiꝝ illi, quæ fuerat domus dominj: quia per cõgregationẽ auaritiæ malæ, suã fecit illã domũ, imò speluncã suã, speluncã latronũ, & superbiæ suę malum, quã denotauit protinus subiũgendo: ut sit nidus eius in excelso. Auaritia nãq; sine superbia non est. Vnde sapiẽtia cũ dixisset: auaro nihil esse sceleſtius statim subiunxit: Quid superbit terra & cinis? Bene ergo dixit: ut sit in excelso nidus eius, domũ superbientis subsannãs, ut nidũ uolucris: & liberari (inqt) se putat de manu mali, subaudi tur, pro altitudine illius nidi excelsi. Quod propheta alius prospiciẽs: Nolite (ait) confidere in uerbis mendacij, dicẽtes: Templum dñi, templum dñi, templum dñi est &c. Itemq; alius cũ dixisset: Principes eius, uidelicet Sion, siue Hierusalẽ, in muneribus iudicabãt, & sacerdotes eius in mercede docebãt, & pphetæ eius in pecunia diuinabãt, ptinus addidit: Et sup dominũ requiescebãt, dicentes: Nunqd nõ dñs in medio nostrũ? Non ueniẽt super nos mala. Hoc nimiꝝ idem est qđ hic ait: Et liberari se putat de manu mali. Mox cõuersus ad eum, de quo loquebat, taliter in eum inuehit: **Cogitasti domui tuę confusionẽ, concidisti populos multos, & peccauit anima tua, quia lapis de pariete clamabit, & lignũ, quod inter iuncturas est ędificiorum, respondebit.** Reuera omnis auarus cogitauit. i. cogitãdo auaritiã, acquisiuit domui suæ cõfusionem, quæ confusio quanta sit, manifeste ex supra memorato sapientiæ loco datur intelligi, ubi cum dixisset: auaro nihil eẽ sceleſtius, qđ superbit terra & cinis & cæterа: ita demũ intulit: Cum enim morietur homo, hæreditabit serpentes, & bestias, & uermes. Porro Iudæus, qui (ut iam dictum est) auaritiam tam malã congregauit, dupliciter domui suæ confusionem cogitauit, id ẽ acquisiuit. Primo illam, quam apud Prophetam alium. s. Michęam, audire potuerat. Ille enim cum dixisset id quod ante memorauimus: & super dñm requiescebant, dicentes: Nunqd nõ dñs in medio nostrũ, nõ ueniẽt sup nos mala, statim intulit: Propter hoc causa uestri. Sion quasi ager arabitur, & Hierusalẽ quasi aceruus lapidũ erit, & mons tẽpli in excelsa syluaꝝ. Profecto hmõi cõfusionẽ illi domui maxime Cayphas ille cogitauit, q̃ prophetauit, dicens: Vos nescitis qcq̃, nec cogitatis: quia expedit, ut unus moriat homo, p pplo, & nõ tota gens pereat. Hoc nãq; dicẽdo, timore ibi trepidauit, ubi nõ erat timor, sociosq; callide adauxit pauorẽ, imò pauoris fictionẽ, dicentiũ: si dimittimus eũ sic, ueniẽt Romani, & tollent nostrũ & locũ & gentẽ. Ita cogitãdo, cõcidisti (ait) pplos multos. i. causa fuisti, ut concideren̄ ppli multi. Occisoꝝ nãq; (ut refert Iosephus) per omne tps occisionis, fuere undecies centũ milia: & horum (ait) plericq; gentiles fuerunt: sed nõ indigenæ. A totis enim regionibus ad azimoꝝ diem festum congregati, bello subito circũfusi sunt, ut primo qdem illis pestifera lues ex loci angustia nasceret: deinde citius fames. Concidisti ergo (ait) pplos multos, & peccauit anima tua. i. nequã intentio tua. Nã peccatum tuum non ex ignorantia, sed ex cogitationis tuæ uenit malitia. Væ tibi, quia lapis de pariete clamabit, & lignũ, quod inter iuncturas est ædificioꝝ, respõdebit: Quis enim iste est lapis, nisi ille q̃ seipsum per parabolã uineæ significãs, extra portam ciuitatis ejiciendũ eẽ, & crucifigendũ, ubi parabolam edixit, & iudiciũ à pharisæis audiuit, de malis agricolis, qui erant ipsi. Nunq̃ (ait) legistis in scripturis: Lapidẽ quẽ reprobauerũt ædificãtes, hic factus ẽ in caput anguli, a domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris? Et quod ẽ lignũ inter iuncturas ædificiorum, nisi lignum crucis per quod ædificia duo prius disiuncta erant, q̃diu erant inimicitiæ inter homines ac deum, dominumq; angelorum, sed per crucem pacificata uel coniuncta sunt? Ita recte intelligitur dictum lignum, quod est inter iuncturas ædificiorum. Siue hominum, quod in terris uel de terra est ædificiorum, de duobus parietibus cõstat, q̃ sunt antiqua ante Chri aduentũ synagoga, & noua post eius aduentũ eccleſia,

Auaritia mala quid est.

Matth. 23 Iohan. 8

Ecci. 30

Hiere. 7

Mich. 3

Ecci. 30. Duplex confusio domini Iudæorum.

Mich. 3.

Iohan. 11 Psal. 13. & 52.

Libr. 7. ca. 25

Lapis, Christus Matth. 21 Psal. 117

Lignum crucis Coloss. 1

quos

Ephe.2 quos uidelicet parietes: quia coniungit in semetipso, lapis angularis dicitur & est. Hinc alibi idem Apl'us: Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraq; unũ &c. Lapis igitur de pariete (inquit) clamabit, subauditur, cõtra te, & lignum, quod inter iuncturas est ædificiorũ rñdebit, nimirũ aduersum te. Quid lapis clamabit, & quid lignum respondebit? Nimirum id quod sequitur.

Mich.3 ¶ Ve qui ędificat ciuitatem in sanguinibus, & præparat vrbem in iniquitate. Ne dubium sit cui uę istud inclamat lapis ille aut lignum illud, alius Propheta. s. Micheas dicit. Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Hierusalẽ in iniquitate. Ergo cui uæ q ædificat ciuitatem in sanguinibus, & præparat urbem in iniquitate, populus est Iudaicus, cætus est pharisaicus, q impleuit mensuras patrum suorũ: quia patres qdem eius prophetas occiderũt, ipse autem ꝓphetarũ dñm, ut ueniret super eum oñis sanguis iustus q effusus est super terram.

Matth.23 Nunqd autem reuera taliter ciuitatem ædificauit, aut in tanta iniquitate urbem præparauit? Nequaquã, sed stultissimus ita putauit. Dixit enim, occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Idcirco locũ & gentẽ perdidit, quia sanguinẽ fundere, hoc putauit esse ædificationẽ ciuitatis, & iniqtatem perpetrare, hoc putauit fore sibi præparationem semper possidendæ urbis.

Ciuitas Dei, quomõ ædificatur in sanguinibus. ¶ Alias aũt & uere ciuitatem ædificauit in sanguinibus, & ueraciter præparauit urbẽ in iniquitate, nõ sibi sed deo uiuenti, nõ illam urbem aut ciuitatem terrenam Hierusalem: sed ciuitatem dei uiuentis cœlestẽ Hierusalem. Quantos enim Prophetas occidit, qt sapientes & scribas interfecit, crucifixit, flagellauit in synagogis suis, & persecutus est de ciuitate in ciuitatẽ, tot lapides uiuos quadrauit, de qualibus recte cõcinas magno architecto sancto spiritui: quia tunsiõibus & pressuris expoliti suis coaptant locis, p manũ artificis disponunt, permãsuri sacris ædificiis. Hoc qdam rite ppendens, ubi martyrẽ, insignẽ pictoris arte, fustibus atq; plumbatis subigi cõspexit, hmõi distichon expressit. Cudit æternę lapis urbis, gemmãq; Christe. Hęc tua splendidius, pœna famulante polit. In hmõi officio siue ædificio populus Iudaicus & primus est & notissimus. Lapis (inquit) de pariete clamabit, & lignũ qd inter iuncturas est ædificiorũ, unde iam dictũ est respõdebit: uæ illi q ciuitatẽ sic ædificat, q urbẽ sic præparat, quia bonus qdem effectus: sed intentio est maligna. Qñ uel ubi scdm ueritatẽ huius Prophetiæ lapis ille, lapis angularis, uæ istud clamauit. Nimirum qñ uel ubi dixit: ecce ego mitto ad

Matth.23. uos Prophetas & sapientes & scribas &c. usq; amen dico uobis, uenient hæc omnia super generationẽ istam. Statim nãq; grauissime intulit: Hierusalem Hierusalem quæ occidis ꝓphetas, & lapidas eos q ad te missi sunt. Quid ibi subaudiendũ est, nisi uæ tibi? Præmiserat nãq;

Septies uæ scribis & pharisæis a Chro septies uæ, sicut o prudens lector, ibidẽ. s. apud Matthæũ, enumerare poteris, uæ uobis scribæ & pharisæi, uæ uobis scribæ & pharisæi, uæ uobis duces cæci, uæ uobis scribæ & pharisæi, uæ uobis scribæ & pharisæi, uæ uobis scribæ & pharisæi, uæ uobis scribæ & pharisæi, ad singulas exclamatões causis subiũctis, quarũ nouissima & septima hæc est, q ædificatis sepulchra ꝓphetarũ, usq;, & uos implete mẽsurã patrũ uestrorũ: ideo ecce ego mitto ad uos, prophetas & sapiẽtes & scribas &c. Nõne iste impius, iste ꝓpl'us, uæ septemplici dãnatus, ille est

Gene.4 Cain cuius typũ dictũ est, in illũ unũ hoiem huius nomis, septuplũ ultio dabit de Cain, q numerus quia insolubilis est peccatũ irremissibile significat? Plura hinc dici poterãt, sed legẽtis fastidiũ uitãtes, cætera psequmur Ait: ¶ Nunquid non hęc a domino sunt exercituum?

Psal.ij7 Puta qd dixerit: Nunqd nõ à dño factũ est istud, & est mirabile in oculis nostris? Quid istud nisi qd lapis quẽ reprobauerũt ædificãtes, hic factus est in caput anguli, & hic lapis de pariete clamabit, & ut iam dictũ est, lignũ crucis eius, qd inter iuncturas est ędificiorũ, respõdebit: Nunqd (inquam) non hæc à dño sunt exercituum? Nunqd nõ à domino factum est istud? Plane à dño exercituum sunt hæc, plane à dño factũ est istud. Vnde ꝓbabimus. Sequitur.

Actu.5 ¶ Laborabunt enim populi in multo igne, & gentes in uacuum vt deficiant. Cum hoc dicto ꝓphetico, recordemur illius in Actibus Apl'orũ. Et nunc ait Gamaliel: dico uobis uiri Israhelitæ: Discedite ab hominibus istis, & finite illos, quoniã si est ex hominibus cõsilium hoc aut opus, dissoluet: si uero ex deo est, nõ poterimus dissoluere eos, ne forte & deo repugnare inueniamur. Hæc ille sapienter elocutus est. In isto autem spiritus sanctus præ-

Labor cõtra Christum cassus & in uacuum. xerat. Laborabũt enim populi in multo igni, & gentes in uacuum ut deficiant, & sic factum est. In multo igni, subauditur, inuidiæ laborauerunt, id est, Iudæi, laborauerunt gentes id est, Gentiles, ut dissoluerent consilium & opus, quod de isto angulari lapide præ-

prædicat: sed laborauerunt in uacuum & defecerunt, quia dissoluere non potuerunt, imò & accedentes ad istũ lapidẽ, ad quẽ accedere bonus cassi laboris defectus est, & ipsi tanq̃ lapides uiui superædificati sunt. Nunqd igit nõ hæc à dño sunt exercituũ? Nunqd non à dño factũ est istud? Si em̃ nõ fuisset à dño consiliũ hoc uel opus: pfecto iam dissolutũ esset, tot gentibus & populis ad dissoluendum laborantibus, & quæ causa labores illoꝝ euacuauit. Ait: ⌊Quia replebitur terra, vt cognoscat gloriam dñi, quasi aquę operientes mare.⌋ Quid isto dicto uerius, cõstantius, atq̃ pfectius? Spũs em̃ dñi repleuit orbẽ terraꝝ, & eorepleuit repleta est terra, ut cognosceret gloriam dñi, ut fierent sapientes atq̃ eloquentes, qui erant idiotæ & sine literis, ut fierent cœlestes qui erant terreni, imò qui terra fuerãt, fierẽt cœli, cognoscẽtes gloriã dñi, enarrãtes gloriã dei, non qũocunq̃ sed quasi aquæ operientes mare. Quid est hoc dicere? q̃ magnæ deberent esse aquæ, quæ multitudine sui operirent mare, uel quaꝝ ad comparationẽ mare nihil uideret eẽ. Mirũ illud esset, & nõ minus miraculi habet qd mare. i. sapiẽtia omniũ superauit, data simplicibus abundantia cęlestis sapiẽtiæ. Hæc est illuminatio credentiũ Euangelio Christi, qui dicunt, à dño factũ est istud, & est mirabile in oculis nostris. Ecõtra cæteri excæcati sunt, uidelicet illi qui (ut iam dictũ est) consiliũ hoc uel opus dissoluere cupiebant, de quibus hic ait: Laborabunt em̃ populi in multo igni, & gẽtes in uacuum ut deficiant, quam ob causam excæcati sunt. Sequitur. ⌊Vę qui potum dat amico suo, mittens fel suum & inebrians, vt respiciat nuditatem eius. Repletus est ignominia pro gloria. Bibe tu quoq; & consopire, circundabit te calix dexterę domini, & vomitus ignominię super gloriam tuam.⌋ Hunc locũ istud de Psalmo manifestiorẽ facit. Dederunt in escã meã fel, & in siti mea potauerũt aceto. Fiat mensa eoꝝ coram ipsis in laqueũ, & in retributionẽ & in scandalũ. Obscurent̃ oculi eoꝝ ne uideant, & dorsum eoꝝ semper incurua. Miro itaq̃ modo cũ dixisset: quia replebitur terra, ut cognoscat gloriã dñi, quæ gentiũ illuminatio est: causam contra posuit cæcitatis q̃ in Israhel cõtigit, dicendo: uæ qui potum dat amico suo. Cæcitas ipsa est uæ: causa uero quia potũ dedit amico suo. Ipse est em̃ amicus q dicit in Psalmo, & dederũt in escã meã fel, & in siti mea potauerũt me aceto. In tm̃ amicus ut frater sit effectus, & nostræ naturæ cõsanguineus, qppe q cũ deus esset, homo factus est, ac de illo populo incarnatus est. Huic amico suo potũ dedit, mittens fel suũ, & inebriauit eũ amaritudine, ut aspiceret nuditatẽ eius, i. ut cõprobaret, quod esset à deo derelictus. Dixerunt em̃ impñ. Promittit se sciam dei habere, filiũ dei se nominauit. Videamus si sermones illius ueri sint: si em̃ est uerus filius dei, liberabit eũ de manu contrarioꝝ, contumelia & tormento interrogemus eũ, & probemus patientiã eius. Morte turpissima condemnemus eũ. Hãc eoꝝ nequissimã curiositatẽ, & quasi nuditatis explorationẽ, Psalmus declamat expsona ipsius: Et q custodiebãt aiam meã, cõsiliũ fecerũt in unũ. Dicẽtes, deus dereliqt eũ, psequimini & cõprehẽdite eũ: quia non est qui eripiat eum. Explorauit inuenit, atq̃ aspexit aut aspexisse sibi uisus est impius nuditatẽ eius: audiuit enim eũ dicere: Deus meus deus meus qd dereliqsti me, hoc pfecto statim, ne qd deesset sui fellis ad inebriandũ illũ, cui totus calix passiõis potus erat amaritudinis, obtulit eius ori & acetũ. Væ igit illi, qa taliter potũ dedit amico suo, & fratri cõsanguineo suo, ut aspiceret nuditatẽ eius, infirmitatẽ eius, ad faciendũ siue capiendum experimentum quod non esset dei filius, imò qd esset à deo derelictus. Hoc foris annuntiat & blasphemat tanquàm maledictus Cham, qui foris annuntiauit nuditatẽ paternam: sed quando ista res illa similitudine maior est. Ille nãq̃ Cham non dedit potũ patri suo: non (inquam) dedit poculum uini delectabilis, ut eum inebriaret, & nuditatem eius aspiceret: sed iste impius amico suo dedit potum amaritudinis, misit fel suum & inebriauit eũ, ut aspiceret nuditatem eius, & sicut per Mosen prædixerat spiritus propheticus. De uinea Sodomoꝝ uinea eoꝝ, & de suburbanis Gomorræ. Vua eoꝝ uua fellis, & botrus amarissimus, fel draconum uinum eorum, & uenenum aspeꝝ insanabile. Repletus (ait) ignominia pro gloria. Quia repletus est ignominia pro gloria? Ille ne qui amico suo dedit. an ipse amicus, cui datus est potus fellis. Nimirum ipse amicus repletus est ignominia, id est, passus est ignominiã, sustinuit mortẽ, mortem aũt crucis, quam pro summa ignominia miscuit impius illi: morte (inquiẽs) turpissima condẽnemus eũ. Tanta ignominia repleris passus ẽ pro gl̃ia, uidelicet sciẽs inde sibi puẽtuꝝ, ut iam ex eo sederet à dextris uirtutis in gl̃ia dei patris.

Sapiæ. j. Actu. 4

Psal. 68

Supra. 2.

Psal. 70.

Matth. 27. Iohã. 19.

Iudæi, sicut Cham, imo peiores quaꝝ Cham.

Gene. 9.

Deut. 32

Sapiæ. 2.

Nam

Philip.2 Nam propter hoc(ait Apostolus)& deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu, omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & inferorum, & omnis lingua confiteatur: quia dñs Iesus Christus in gloria est dei patris. Quomodo autem & q̃ uehementer, conuersus in eum inuehitur, qui potum suum dedit, qui fel suum misit, qui inebriauit, & dormire fecit amicum suum somno mortis, & eo modo nuditatem eius aspexit. i. nudum, & à deo derelictum esse uoluit. Bibe(inquit)tu quoq; & consopire

Bibe & consopire

, & quid bibes? Circũdabit te calix dexteræ dñi, & uomitus ignominiæ super gloriam tuam. Calix dexteræ dñi. i. ira omnipotentis domini, ita te circũdabit, ut sicut in ipso scriptũ est

Psal.68 Fiat mensa eorũ coram ipsis in laqueum & in retributionem & in scandalum. Quæ nam est mensa tua, nisi lex tua, scriptura sacra tibi credita, primũ tibi ad edendum & bibendũ proposita? Ibi calix dexteræ domini, idem ipsa mensa tua, ipsa lex uel scriptura tua te circũdabit, q̃modo laqueus circũdare consueuit, laqueus enim ipsa tibi erit habenti spiritum erroris, sorbenti siue haurienti retributionem fellis tui, quem amico tuo in potum dedisti. Istud bibe tu & consopire, ita ut & nunc obscurentur oculi tui, ne uideas & postmodum consopiaris, non quomodo ille amicus tuus, qui euacuato felle tuo: ego dormiui(inquit)& soporatus sum, & exurrexi: sed ita ut in æterna morte sepultus iaceas, quod uere est consopiri. Quàm aute diuersum est, id quod sequitur, & uomitus ignominiæ super gloriam tuam, ab eo quod ante dixerat, repletus est ignominia pro gloria. Ignominia qua ille amicus tuus repletus est, p gloria, & ignominia cuius uomitu polluer is super gloriam tuam, non eandem habent rationẽ. Illi nãq; ignominia qua repletus est de foris, accessit, nec enim, ppter sua, sed ppter alioq; peccata male tractatus est, & pro futura gloria sustinuit: uomitus aũt ignominiæ tuæ deintus uenit, de teipso processit, sicut uomitus eius qui seip̃m cõuomit: quia tu temetipsum de corde tuo mendacia uomenda inhonorasti, & ille uomitus super tuam præteritam gloriam erumpit. In hoc quoq; magna distantia est, quod ille prius ignominiam sustinuit: & deinde gloria

Psalm.3 Aliter Christi, aliter Iudeorum ignominia.

Iohan.5 successit, ut debuit: tu autem prius gloriatus es, festinanter gloriam accipiendo ab inuicem, sicut ille tibi quodam loco exprobrauit: & deinde uomitus ignominię successit. Iste ordo noster est supernæ dispositionis, ut impius quidem prius glorioſe exaltetur: & deinde ignominioſe humilietur: prius autem propter hoc ip̃m quod pie uiuit prius humilietur, & ignominiã patiatur: ac deinde cornu eius in gloria exaltet. Sequit. ⌊Quia iniquitas Libani operiet te.⌋ Hoc ad illud coniungitur quod præmisit, uæ qui potum dat amico suo & cæter.

Libanus Væ tibi(inquit)quia iniquitas Libani operiet te. i. hypocrisis tua condemnabit te. Libanus namq; candidatio interpretatur, & interdum sub hoc nomine templũ intelligitur, ut in Za-

Zach.11. charia: Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuos. Ergo iniquitas Libani id̃, iniquitas templi ipsa pulchritudo religionis, cuius omnis cãdor tua est hypocrisis, potissimũ operiet te, maximũ condemnabit te. Nam q̃ magna fuerit religionis illius hypocrisis, ipse dominus satis acerbe innuit, toties sub uno ductu sermonis dicendo. Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, loco apud Matthæum, quem supra memorauimus, ubi cum septies uæ super

Matt.23 illos detonuerit, per singulas uices hypocritæ dixit: excepta una dũtaxat uice, ubi aliter dixit: uę uobis duces cæci. Paulus quoq; non ignorans iniquitatem huiusce dealbationis, cum

Acto.23 staret in medio concilij: & princeps sacerdotum Ananias os eius iussisset percuti, dixit ad eũ: Percutiet te deus paries dealbate, & quid aliud erat hoc dicere, quàm iniquitas Libani operiet te? & reuera quod uni dixit, omnibus dixit, uniuerso illi sacerdotio & populo dixit: Factumq; est quod dixit & percussionem illam totus orbis audiuit. Protinus ab illo(inquam) inuehebat populo impio, conuersus ad auditores sermo propheticus ita loquitur. ⌊Et uastitas animalium deterrebit eos, de sanguinibus hominis & iniquitate terræ, ciuitatum & omnium habitantium in ea.⌋ Vt dictum ita & factum est. Venerunt enim animalia de sylua, de quibus Psalmista: Exterminauit eam(inquit)scilicet uineam tuam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam, nimirum propter scelus, quo cum debuit facere uinum & afferre uinum, supra dicto amico suo, domino uel possessori, imò & plãtatori suo, misere

Psal.79. suum amaritudine mortis inebriauit eum. Venit aper scilicet Vespasianus, & singularis ferus, uidelicet Titus filius eius, de sylua. i. de urbe Roma, ubi erat multiplicitas errorum, & ferti homines habitabant, sicut feræ in sylua. Horum uastitas animaliũ deterruit eos, de sangui-

nibus

nibus hominis & iniquitatẽ terræ, ciuitatis & omniũ habitantiũ in ea. Extunc eñ perdide-
runt audaciã, qua primi ex omnibus gentibus ausi fuerũt ad se missos prophetas & sapien- Mat. 23.
tes & scribas, occidere & crucifigere, flagellare in synagogis suis, & de ciuitate in ciuitatẽ
persequi. Nõne ab huiusmodi crudelitate audaci, audacia crudeli, ex eo tẽpore sunt deter-
riti? Neminẽ quippe iã audent occidere, aut saltẽ flagellare in synagogis suis, pſertim ubiq;
terraꝝ captiui, & scabellũ pedũ dñi sedentis à dextris dñi, & in medio inimicorũ suoꝝ domi
nantis, qui uidelicet inimici eius sunt ipsi. Et si aliꝫs gentibus licuit, ipsis omnino tale quid ip-
sa captiuitatis eorũ lex nõ concedit. Sequitur. ¶ Quid prodest sculptile, qz sculpsit illud
fictor suus: conflatile ⁊ imaginẽ falsam, qz sperauit in figmento fictor eius, vt face-
ret simulachra muta. Eꝫ qui dicit ligno, expergiscere: surge, lapidi tacenti. Num
quid ipse docere poterit? Ecce ipse coopertus est auro ⁊ argento, ⁊ omnis spiri-
tus non est in visceribus eius. Dominus aũt in tẽplo sancto suo, sileat a facie eius
omnis terra. Istud uæ iam quintũ, sicut & pcedentia scire debemus esse irã illã, q̃ (ut supe
rius iã meminimus) reuelatur, ait Apl'us, de cœlo in euãgelio dei in omnẽ animã hominis Ro. j. z.
operãtis malũ, Iudæi primũ & Græci. Deniq; in animã Iudæi primũ, & deinde Græci, siue
Gentilis. Ira hæc pro necessitate tẽporis, dicta est in prophetis obscurius, in euãgelio autẽ
ita reuelatur, ut ueraciter dicas: sicut audiuimus, ita & uidimus. Dicto nãq; uæ quater, in a- Psal. 47.
nimã hois Iudæi operãtis malũ, quod ita terminatũ est, & uastitas animalium deterrebit eos
de sanguine hois, dũ quinto loco iã dicit: Væ q dicit ligno, expergiscere: surge, lapidi tacen
ti &c. Nõne istud est, qđ ita uidimus, sicut audiuimus? Deterritis nãq; Iudæis, ut nõ audeãt
euãgelij prædicatores occidere, aut pſequi, quod factũ est p uastitatẽ animaliũ. i. per exci-
diũ, uel per manus Romanoꝝ gentiliũ, liberius iã aduersus idolatriã períde euangeliũ de-
clamatũ est, & pdicatũ uæ per totũ orbẽ terrarũ, in omnẽ animã hominis Græci siue Gen-
tilis, ligno & lapidi, siue auro & argẽto sese incuruãtis. Et notãda series literæ pſentis. Non
eñ in initio dicit, uæ qui dicit ligno, expergiscere: surge, lapidi tacẽti, Sed prius suauiter al-
loquitur, & percũctando excitat hominẽ ad intuitũ ratiõis. Quid prodest (inquit) sculptile?
Vult intelligi, & responderi: nihil, & rationẽ ostẽdit, cur prodesse nihil possit. Quia sculp-
sit (ait) illud fictor suus, nimirũ talis, q figmẽto suo spm̃ uel uitã dare nõ possit. Fecit cõflati-
le & imaginẽ, cuius rei uoluit, aut hominis corruptibilis, aut uolucrũ, aut quadrupedũ, aut
serpentiũ, imaginẽ utiq; falsam. i. omni ueritate substãtiæ, cuius uidetur similitudo, fraudatã
& iccirco sculpsit illud, qa sperauit in figmẽto fictor eius, ita deceptus qui homo rationalis
erat, ut faceret simulachra muta, q̃ os habent, & nõ loquent: oculos habent, & nõ uidebũt: Psal. ẍẍ3
aures habẽt, & nõ audiẽt: nares habent, & nõ odorabũt, neq; eñ est spũs in ore ipsoꝝ. Hoc
rationabil'r pmonstrato, q nõ credit euãgelio, uerũ deũ pdicanti, profecto est inexcusabilis,
quia ratio est irrefragabilis. Itaq; nũc demũ inclamat inclamatõe terribili: Væ q dicit ligno,
expergiscere: surge, lapidi tacẽti, equipollẽter ita potest dici: Væ cognoscentibus deũ, siue
audiẽtibus dei euangeliũ, & nõ sicut deũ glorificãtibus eũ, qa sponte mutauerũt gloriam in- Ro. j.
corruptibilis dei in similitudinẽ imaginis corruptibilis hois. Nunquid ipse docere poterit,
cui dicit: expergiscere, surge, cũ lapis aut lignũ sit? Ecce ipse, subauditur, deus eius, cooper-
tus est auro & argento, & omnis spũs nõ est in uisceribus eius, ois (inquã) siue hominis, siue
uolucris, siue quadrupedis, siue serpẽtis, cuiuscũq; imago in ligno aut lapide, in auro siue ar
gento simulata sit. Itaq; fictor imaginẽ falsam sculpsit. Ipse aũt, quẽ pdicamus, deus & dñs
in tẽplo sancto suo, in tẽplo corpis sui est, qđ solutũ ab impñs, ipse post triduũ suscitauit. Si- Quomodo si
leat à facie eius ois terra, uidelicet in eo, ut blasphemare siue aliũ extra ipsum nolare deũ nõ lendũ est deo.
audeat, & in hoc silentiũ reuerentiã illi exhibeat, ut ab ipso grãm. i. remissionẽ peccatorum
suppliciter deposcat. Nã sup hac re nũquid ullũ ratio aut scriptura ueritatis silentiũ conce-
dit? Imò dicitur nobis: Qui reminiscimini dñi, ne taceatis, & ne detis silentiũ ei. Breuiter dif Esa. 62.
siniendũ est, qa à facie dñi tacere, hoc est dñm timere. Quod & si nondũ fit, multi eñ con-
tradicũt ei, fiet profecto in die iudicij, sicut Psalmista uehemẽter astruit, cũ id, qđ sine dubio Psal. 75.
futurũ est, quasi iã pteritũ, taliter edicit: De cœlo auditum fecisti iudiciũ, terra tremuit, &
quieuit.

¶ Libri secundi in Abacuc finis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ABACVC PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER TERTIVS.

CONscius temeritatis ferè in omnibus tanq̃ temerariũ redargui me uereor ab omnibus, eo q̃ præclara sanctorũ atq̃ orthodoxorum patrum studia, latitudinem ingredi sum ausus agri pleni, cui benedixit dñs, id est, sanctæ scripturæ, in qua uel ex qua est omnis benedictionis odor suauis & fructus, & quid respondebo arguẽtibus? Ruth Moabitidẽ, Ruth festinantẽ me in spiritu paruida intentione imitari credãt, dicentẽ ad socrum suã: Vadam in agrum & colligã spicas q̃ Ruth. 2. metentiũ fugerint manus, ubicunq̃ clemẽtis in me patris familias reperero grãm. Sicut mãdauit Booz pro illa pueris suis, ut nemo illi esset molestus, ita putent oẽs qui hæc uiderint, quod mãdet eis Christus ex illa humilitate progenitus, ne mihi quasi pro præsumptiõe indignentur. Quod & si quis indignari uoluerit, paupercula nihilominus anima pro semetipsa solicita, famẽq̃ uenturã præcauens, de qua Psalmista loquitur: Quia immaculati, quorũ Psalm. 36. dies nouit dñs, non cõfundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabunt, cœpto in Iohan. 6 opere persistet, & ibit ante faciem suã, ut operetur cibum, qui permanet in uitam æternam.

ORATIO PRO IGNORATIONIBVS.

¶ Titulus iste aureus est, & magni põderis uerbũ, de quo ueraciter à sapiẽte dicit: Verba Ecci. 32. sapiẽtis q̃si statera põderabunt. Quid est em̃ oro prophetę pro ignoratiõib⁹, aut q̃d sibi vult Quæstio. q̃ orat propheta pro ignorationibus? Si ẽ ppheta, imò cũ sit propheta, quomõ ẽ in ignoratiõibus esse profitetur? Siquidem ante prophetasset, siue anteq̃ quicq̃ propheticum scripsisset, iste titulus p̃uenisset, putaremus eũ sanctũ prophetiæ spm̃ uelle inuocare, & hoc intẽdere, ut sortiri mereretur uocabulũ siue officiũ prophetale. Nunc autẽ nõ ita est, sed iã prophetauerat, iã prophetica mysteria conscripserat. Ergóne prius aut minus est prophetare, propheticãq̃ scientiã habere, posterius aũt atq̃ perfectius pro ignorationibus orare? Plane ita est. ¶ Veruntamẽ nõ istud quis existimet, q̃ paria sint hæc, ignorãtiã dei habere, & pro Responsio. 1. Timo. 1. ignorationibus orare. Nã (exẽpli gratia) Paulus ignorantiã dei habens, blasphemus & persecutor & cõtumeliosus fuerat, & ecclesiã dei persequebatur, orans aũt pro ignorationib⁹, magnus iam erat Aplus, uas electionis, sapientia plenus, dũ exclamans ita loquereꝰ: O altitudo diuitiarũ, sapiẽtiæ & sciẽtiæ dei, q̃ incõprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles Ro. 11. uiæ eius. Quid multis moror? Omnino perfectorũ est, & eorũ cum q̃bus deus loquitur, orare pro ignorationibus, siue hoc ipm̃ uidere, q̃ sint in ignoratiõibus. Obsecro dñe (ait Moses) Exod. 4 nõ sum eloquẽs ab heri & nudiustertius, ex quo locutus es ad seruũ tuũ, impeditioris & tardioris linguæ sum. Esaias q̃q̃ clamat: Væ mihi, q̃a tacui, q̃a uir pollutis labiis ego sum, & in Esai. 9. medio populi, polluta labia habẽtis, ego habito, & regẽ dñm exercituũ uidi oculis meis, Sed q̃d opus est singularibus exẽplis? Denicq̃ de uniuersis eiusmodi sapiẽtia dicit: Visio quã locutus est uir, cũ quo est dñs, & q̃ deo secũ morãte cõfortatus ait. Stultissimus sum uirorũ, & Prouer. 30 sapiẽtia hoim nõ est mecũ. Nõ didici sapiẽtiã, & nõ noui sanctorũ sciẽtiã. Longe hic est ab illo, q̃ sibi sapiẽs uidet, aut uisus est, & propterea cũ improperio dicitur apũd Ezechielẽ: Cherub extentus & protegens. Igitur ipse titulus hoc indicat, q̃ iste sit uir, cũ quo erat dñs, & q̃ Ezechi. 28 deo secũ morante cõfortatus est. Proinde q̃d uidit, q̃d audiuit iste cõfortatus & luctator fortis Abacuc, iãdudum Christi ecclesia miratur, & nos admiratione eius audientes, utinã intelligere, & digne cum ipso admirari queamus, & ipsi nos orare pro ignorationibus.

CAP. III.

DOmine audiui auditionẽ tuã, & timui. Bñe opus tuũ in medio annorũ viuificabis illud. In medio annorũ notum facies, cũ iratus fueris, misericordię recordaberis. Quã uel qualẽ dñi auditionẽ iste audiuit, & timuit? Illã nimirũ, quam ipse postmodũ edicit: Auditio tremẽda, de uerbo incarnato Deus (inquiẽs) ab austro ueniet, & sctũs de mõte Pharan, cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius &c. Veraciter hmõi auditionẽ audiendo, timere siue expauescere, fidelis & sapiẽtis animi ẽ. Quãtũ em̃ hoc est, q̃d ueniẽs i hũc mũdũ deus, & dñs oim maiestas altissima, cũctis uirtutibus cœlorũ timẽda & adorãda, carne assumpta, manib⁹ cõfixis ad cru-

ad crucis cornua pepẽdit, & ut hoc pateret, ut tã male tractaret tãtus dñs, cõtumaciũ culpa, seruoꝝ causa extitit? Quisqs eorũdẽ seruorum hãc auditionẽ audit. i. sentit uel itelligit, hoc em̃ est auditionẽ audire, qd audiuit auris corporis, etiã cordis aure pcipere. Quisqs (inquã) eorũdẽ seruorũ istud audiuit, & cõsiderauit, qũo nõ timuit, qũo nõ expauit? Puta q̃ attonitus dixerit: Heu, qd erit de nobis seruis malis, quorũ propter scelus, talẽ tãtũq; dñm tã male tractare oportuit? Noui quẽdã, deo teste, qui p uisũ, eleuatis sursum oculis, aspicere se putauit altitudinẽ summæ & incircũscriptæ magnitudinis, & miro atq; ineffabili mõ, uim sentire illius diuinæ uirtutis, & q̃si in medio eiusdẽ altitudinis, magnitudinis, immẽsitatis, uidere stantẽ, nimis excelsum, & ineffabiliter altissimũ, illũ filiũ hois, q crucifixus est pro nobis. Cũq; uisus eiusdẽ magno quidẽ, sed suaui, ultra q̃ dici pt põdere pmeret: hæc, quã dixi, cogitatio illi in mentẽ uenit: Heu, qd erit de nobis seruis malis, quoꝝ propter scelus, talẽ tantũq; dñm tã male tractare oportuit? Statimq; cogitatiõi huic, alia cogitatio, q̃si desup ab ipso filio hois emissa, suauissime rñdit: Nec ego tãtus nũc dñs existerẽ, nisi propter seruoꝝ causam tã male tractatus fuissem, & q̃ mihi fuit causa passiõis, eadẽ est gloriæ & honoris. ¶ Qualiacũq; sint hæc, illud recte dixerim, qa opus hoc tã magnũ, tãq; incõprehẽsibile est, ut quisqs dignꝰ fuit audire auditionẽ eius, recte timeat, & oret pro ignoratiõibus. Nã ignorantiã quidẽ huius rei nullus habere debet, sed ignorationẽ in cõsideratiõe eius, q nõ habeat, nullus est, quia nullus ad plenũ cõsiderare, uel æstimare pt. Nõ tamẽ timor hmõi, timor est seruilis aut pœnalis, sed timor est sanctus, pmanens in seculũ seculi, quẽ charitas nõ foras mittit, sed intus adducit, in quo maiestatẽ æterni dei laudãt angeli, adorãt dominationes, tremũt potestates. Hoc ex ipsa re satis manifestũ est: Nã ubi dixit: audiui auditionẽ tuã, & timui, nõ licet subaudiri, ne fieret qd futurũ esse audiui, cũ dicat protinus: Dñe opus tuũ in medio annorũ uiuifica illud, hoc ipsum citius fieri optauit, & orauit, qd futurũ esse audiẽs timuit. Ergo bonꝰ timor, sanctus timor, de quo alibi Psalmista: Adorabo (inqt) ad tẽplũ sanctũ tuũ in timore tuo. Dñe (inqt) opus tuũ in medio annorũ uiuifica illud. Miro modo iste nõ timidus, sed timoratus, & orat & prophetat. Quid em̃ est in medio annoꝝ? Qui sunt anni, quorũ in medio fieri orat, qd audiens futurum esse timuit? Annos istos libẽter intelligimus, annos uitæ hois, quos Psalmista cõputatos habẽs. Dies (inqt) annoꝝ nostrorũ in ipsis septuaginta anni. Equidẽ numerũ hunc excesserũt potentiores, magisq; durabiles aliqui, sed si in potentatibus octoginta anni, & amplius eorũ labor & dolor. Ergo anni uitę hois septuaginta sunt. Futurũ aũt erat, ut in medio huius nũeri annorũ uiuificaret dñs opus suũ, opus mortificatũ, opus qd est genus humanũ. Equidẽ cœli & terra & mare & oĩa q̃ in eis sunt, opa sunt dñi, sed hõ quoddã opus speciale ẽ dñi, opus manuũ dñi. Nã dixit deus de cæteris, & facta sunt: ut aũt hoĩem faceret, assumpsit lutũ, & plasmauit, et fecit opus manuũ. Hinc Esaias: Et nũc (inqt) dñe pr̃ noster es tu, nos uero lutũ, & fictor noster, & opa manuũ tuaꝝ oẽs nos. Et sanctus Iob: Manus tuæ fecerũt me, & plasmauerũt me totũ in circuitu. Ergo & si cætera dñs opatus est, hõ tñ propriũ quoddã opus manuũ dñi est, qd diabolus p serpentẽ mortificauit morte aiæ, subsequẽte, ex iusta dei snia, corpis morte. Hoc opus ita mortificatũ, uiuificatus erat in medio annorũ uitę hois annorũ septuaginta. Et ita factũ est. Cũ em̃ esset ipe dñs hõ factus, paulo minus, q̃ in medio quadraginta annorũ, scilicet ætatẽ habẽs annorũ triginta triũ, ipse moriendo atq; resurgẽdo uiuificauit opus suũ genus humanũ. Moriẽdo, mortẽ destruxit aiarũ nr̃arũ, resurgẽdo uitã reparauit corporũ nr̃orũ. Igitur miro modo iste timuit q̃ in isto timore hoc ipm qd timebat, prophetãdo orauit, ut citius fieret, orãdo prophetauit, qd citius faciẽdũ eet. Iterũ ait: In medio annorũ notũ facies. Quid notũ facies in altero medio annorũ? Diximus em̃, qa in medio annorũ uitæ hois opus tuũ uiuificasti. i. tẽplũ tuũ, tẽplũ nõ manufactũ corpis tui, Iudaica impietate solutũ suscitasti, & cum ipso gñis hũani uitã reparasti. Quid facies notũ in altero dimidio annorũ, nisi hoc ipm qd reuera uiuificaueris iã dictũ opus tuũ. Cũ em̃ cõpleti fuerint q̃draginta anni, ex q̃ illud opus tuũ, illud tẽplũ tuum ædificasti, de corpe uirginis matris, iã tũc notũ factũ erit, qd opatꝰ sis, ueniẽtibus Romanis, & ueritatẽ tuã implẽtibus in destrucõe tẽpli manufacti, sup q̃ calumniã sustinuisti à dicentibus: Hic dixit: Possum destruere tẽplum dei, & post triduum reædificare illud. Itẽ: Vah, q̃ destruit tẽplum dei, & post triduum illud reædificat. Nõ em̃ remanebit lapis sup lapidem qui non

Enarratio cuiusdã uisionis de qua plenius, lib. j. in Matthæum.

Duplex timor. Psal. j.

Psal. v.

In medio annorum. Psal. 89

Homo aliter est opus dei, q̃ aliæ creaturę Esa. 64.

Iob. jo.

Aetas Chri.

Matt. 26. Ibid. 27 Ibid. 24.

qui nō destruat. Mira et pauēda celeritas opis tui dñe, qa in medio annorū nostrorū, annorū q̄draginta, q uitæ nostræ anni sunt, uiuificabis illud, sicut iā dictū est, & in altero eorūdē annorū medio sic notū facies, qd egeris, ut eiusdē opis tui gloriā, æmulatio tēpli Iudaici, tēpli manufacti, occultare siue obscurare nō possit, qa destructū erit, magna ira, magna tunc pssura erat pp̄o huic. Sed qd? Cū iratus fueris, miscdiæ recordaberis. Nō erimus sicut Sodoma, nō efficiemur q̄si Gomorrha, sed reliquiæ saluę fiēt ex nobis. Hinc Esaias dicit: Nisi dñs exercituū reliquisset nobis semē, q̄si Sodoma fuissemus, & q̄si Gomorrha sil̄es essem⁹, & ē sensus: Nisi dñs p̄ordinasset, ut reliquiæ saluæ fiāt ex nobis, & ois Israhel saluus sit cū plenitudo gētiū subintrauerit, ita tota gēs nr̄a cōsumpta fuisset, absq; ullis reliquiis, sicut Sodomitę oēs igne & sulphure sunt cōsumpti, excepto Loth, q nō erat ex illis. ¶ Quod apud septuaginta interp̄tes italegit: in medio duū aialiū cognoscēris, nō p̄terire libet, maxime qa in cœtu siue in cōuētu eccl̄iæ usitatū est. Simplex qdē interp̄tatio et opinatio vulgi (ait beatus Hierony.) de saluatore intelligit, qd inter duos latrones crucifixus, agnitus sit. Qui aūt melius hoc dicūt, q in prima eccl̄ia, quę de circūcisione fuit, & de p̄putio cōgregata, duob⁹ pp̄lis, se hinc inde cingētibus, intellectus sit saluator, & creditus. Sunt q duo aialia, duo intelligāt testamēta, nouū & uetus, quę uere animātia sint, atq; uitalia, quæ spirēt, & in quoꝝ medio dñs cognoscatur. Sequtur: L Deus ab austro veniet, & sanctus de mōte Pharan ⌋ Semp hactenus admirādo exclamauerat, nūc rē ipsam latius eloqui incipit, sup cuius magnitudie attonitus, exclamationē p̄miserat. Deus (inqt) ueniet, & sanctus ueniet. Vnde ueniet? ab austro, de mōte Pharan. Quod de Chr̄o dei filio scimus uel credimus, ppter qđ & loquimur, libēter in istis pphetæ uerbis intelligimus, qa à deo exiuit, & in hūc mūdū uenit, homo factus, secūdū opationē spūs sancti. Spūs em̄ sanctus, sicut in multis scripturarū locis, ita & hic rectę p austrū intelligit, qa uētus est calidus, & regiōe calida aquilonia appositus, q̄ significari solet spūs malign⁹, spūi sancto cōtrarius. Ipsa aūt dei patris p̄sona p montē Pharan, siue scdm septuaginta interp̄tes, p mōtē umbrosum, & cōdēsum cōgrue significat q̄a vez incōprehēsibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius, & immēsa ē altitudo diuitiarū sapiētiæ & scientiæ dei, qd innuit (ut supra diximus) titulus ipse, oratio Abacuc pphetæ pro ignoratiōibus. Porrò deus & sanctus ipse ē Chrūs, dei filius, utiq; deus uerus, homo sanctus, nequaq̄ in iniquitatibus cōceptus, & q peccatū nō fecit, nec inuētus ē dolus in ore eius. Iste igitur (inqt) ab austro ueniet. i. ut ueniat iste, hoc spūs sanctus efficiet. Nam ppter charitatē suā magnā ueniet, ppter charitatē suā magnā mittet eū deus pater. Charitas aūt patris mittētis, & filij q missus est, qd ē aliud nisi spūs sanctus? Ergo à spū sancto ueniet. i. ut ueniat. sicut iā diximus, spūs sanctus efficiet, & spūs sancti erit opatio, qd cū uirgo incorrupta cōcipiet uerę deū, uerūq; hominē pariet. Secūdū tres istas, unius ueræ & summæ deitatis p̄sonas, tribus distinctiōibus cāticū hoc pphēticū subdistinguit. Distinctionū earūdem signū est semp, qd Hebraice sela, et à Grę cis trāslatoribus interp̄tatū est diapsalma, de quo sciendū qd nō nisi in psalterio, & in p̄senti loco sit positū. Et puto (ait beatus Hieronimus) musici cuiusdā soni esse signaculū, aut certe ppetuitatē eorū, quæ p̄dicta sunt indicari, & ubicūq; sela, hoc est diapsalma siue semp, apponitur, ibi sciamus nō tm̄ ad p̄sens tēpus, uerū ad æternū, uel quæ sequātur, uel quæ p̄cesserūt, p̄tinere. Prima distinctio ab hoc uersu incipit, operuit cœlos gl̄ia eius. Scda, fluuios scindēs terræ. Tertia, maledixisti sceptris eius. Et prima quidē distinctio spectat ad deū dei filiū, de quo dixerat, deus ab austro ueniet, nā continua (inqt) in manibus eius, ibi abscōdita est fortitudo eius &c. Secūda distinctione manifestū est, qd alq̄ personæ loquatur, nā egressus es (inqt) in salutē populi tui, in salutē cū Chr̄o & illa persona rectę intelligitur spiritus sanctus, quē per austrum significari accipimus, q uisibilia p̄sentiæ suæ signa præbuit, egrediēs cū Christo suo, in salutem populi sui, quod suo loco planius dicendum erit. Tertia distinctione alia persona est cui loquitur, maledixisti sceptris eius. Postmodū dicēs, ego aūt in dñō gaudebo, & exultabo in deo Iesu meo, & illam personā cui loquēs, hoc de dñō Iesu suo confitetur, patrē gratanter accipimus. Nūc ipsam dictorū seriem persequamur. L Operuit cœlos gloria eius, & laudis eius plena est terra. ⌋ Sic loquitur. Hæc & cætera quæ sequūtur tanq̄ timore plenus, & illo audita tu in interiori homine attonitus, quē præmisit, domine (inquiens) audiui auditionē tuā & timui

Esai. j.

Rom. jx.

Gene. jx.

In medio duum aialium.

Deus ab austro, id ē, a spiritu sancto ueniet.

Mons Pharā deus pater.

Esai. lx. j. Petri. x.

Sela id est Diapsalma.

Tres distinctiones huius orationis.

Prima, ad filium dei,

timui. Dixerat deus ab austro ueniet, & sanctus de mõte Pharan, siue de mõte umbroso & cõdenso. Iam quasi q̃reres qualis uel quãtus deus, & quãtę sanctitatis sanctus: operuit (ait) cœlos gl'ia eius & laudis eius plena est terra. Cũ dicit operuit cœlos gl'ia eius, qd nisi hoc intimare vult qđ æque umbrosus & cõdensus sit, ut ipse mons. i. ipse pater de quo uenit idem deus. Denicq; ualde umbrosum & cõdensum, ualde incõprehensibilẽ illũ esse testatur, cum dicit, operuit cœlos gloria eius, qđ idem est, ac si dicat. Incõprehensibilis est diuinitas eius etiã cœlis, i. cũctis spiritibus angelicis. Tantus tã gloriosus est iste deus. Quàm sanctus sit si q̃ras, & laudis eius (ait) plena est terra. Pulchre distinguit gloriã dei, laudẽ dei. Nam inde gloriosus qa deus, inde laudabilis qa sanctus. Et sicut gl'ia diuinitatis eius cœlos (ut iã dictũ est) operuit, ita laude sanctitatis, laude sanctę hũanitatis eius terra plena est. Nec cœli, i. angeli, gloriã diuinæ claritatis eius ad finẽ pspicere possunt, nec hoies in terra sanctitatẽ, et humilitatẽ hũanitatis eius, quantũ est dignũ, laudare sufficiũt. Nõ habet finẽ deus magnus & excelsus, nõ habet æstimationẽ, deus homo factus, sanctus & bonus. Quid ergo, si gloria eius cœlos operuit? Vnde cognoscetur si est umbrosus atq; condensus. Ait, ⊥Splendor eius vt lux erit. ⊥Ac si dicat, Nõ ita ẽ umbrosus & cõdensus, ut nõ possit uideri, nõ ita est incõprehensibilis, ut nõ poscit agnosci. Splendebit em̃, & splẽdor eius ut lux erit. i. creaturã satis illuminabit. Habet quidẽ lucẽ inaccessibilẽ, sed tolerabilẽ nouit emittere splendorẽ. In ipsum lucis profundũ accedere uel penetrare creatura nõ potest, sed ad creaturã lux ipsa tẽperatiuo splendore ꝓcedere potest. Splenduit gl'ia eius ipsis cœlis, q̃s operuit, & terræsplenduit, ubi homo factus, hoies latuit. Splendor eius, mirabiliũ est operũ effectus. In cœlo & in terra mirabilia fecit, & quoties mirabilia fecit, toties splendorẽ emisit, & huiusmodi splẽdor eius ut lux est, & ut lux erit, qa creaturã suã angelicã siue humanã ad cognoscendũ seipsum sufficiẽter illuminat, & illuminabit. Quid tandẽ umbrosius, qd cõdẽsius eo qđ sequitur. ⊥Cornua in manibus eius, Ibi abscondita est fortitudo eius. ⊥. Cornua nãq; uexilla dicit, & trophea crucis, cuius brachijs cõfixę fuerãt manus eius. Cũ em̃ in forma dei esset, nõ rapinã arbitratus est, esse se æqualẽ deo, sed semetipsum exinaniuit formã serui accipiẽs, factus obediẽs patri usq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis. In cruce ergo pauliſper abscõdita ẽ fortitudo eius, qñ dicebat ad patrẽ: Tristis ẽ anima mea usq; ad mortẽ, & pater si possibile est, trãseat à me calix iste, et in ipa cruce. Pater in manus tuas cõmẽdo spm̃ meũ. Quid tã umbrosum, tã cõdẽsum? Nã nos (inqt Apl'us) ꝓdicamus Iesum Christũ crucifixũ Iudæis quidẽ scandalũ, gẽtibus aũt stultitiã. Quomõ aũt uel ad quid ibi abscondita est fortitudo eius? Nimirũ sicut in carne absconditur hamus. i. ferri aculeus, ad hoc ut piscis capiatur. Nã hoc est qđ de Behemot siue Leuiathan ad beatũ Iob dñs loquitur. An extrahere poteris Leuiathan hamo? Subauditur ut ego. Proinde cũ dicit, cornua in manibus eius, nõ id solum nos attendere vult, qđ cornibus siue brachijs patibuli cõfixæ fuerint manus eius, alioquin magis proprie dixisset, manus eius in cornibus, sicut non sic dicere solemus, crux in Chro, sed Chrũs in cruce fixus, hoc magis nos ꝓpẽdere vult qđ ꝓpter cõfixionẽ q̃ crucifixus, uel in cruce exaltatus ẽ, oĩs potestas siue oẽ regnũ qđ p cornu significari solet, da tũ est in manibus siue in manu eius, sicut ipe pdixerat, si exaltatus fuero à terra, oĩa trahã ad meipsum, & sicut ait postea, data ẽ mihi oĩs potestas in cœlo & in terra. Ipse ꝓpheta protinus enũciat qd euenturũ esset inde, qđ ibi abscõdita ẽ fortitudo eius. Ait em̃. ⊥Ante faciẽ eius ibit mors, ⁊ egredietur diabolus ante pedes eius. ⊥Quid em̃ est hoc nisi ac si diceret, illo q̃si hamo Leuiathan capiet. Sicut em̃ piscis hamo captus, ante pedes capientis hamũq; trahẽtis de flumine siue de mari egredit, ita diabolus egredietur (ait) añ pedes eius, hoc est, ueniet in potestatẽ eius, & foras idem princeps mũdi eĩcietur. Duo dixit, añ faciẽ eius ibit mors, & egredietur diabolus añ pedes eius, & hęc sunt quæ nos credimus, & loqmur, & credẽtes speramus, qa añ cõspectũ eius mors fugit. Resurrexit em̃, & nobis resurrectionis gloriã donauit, diabolũq; auctorẽ pcti & mortis ad pdicationẽ Euãgelij sui fecit foras egredi, & añ pedes. i. añ pdicatores suos cõculcari. Sequtur. ⊥Stetit ⁊ mẽsus ẽ terrã. Aspexit ⁊ dissoluit gẽtes, ⁊ cõtriti sunt mõtes seculi. Incuruati sunt colles mũdi, ab itineribus ęternitatis eius. ⊥Ipse q in cruce mortuus fuit, ubi abscõdita erat fortitudo eius ⁊ resurgẽs à mortuis, nimirq; iã nõ abscõdita ul' abscõdẽda, sed deinceps manifesta fortitudie

Cornua eius brachia crucis.
Philip. 2
Matth. 26. Lucæ. 23. 1. Corin. 1.
Iob. 40.
Iohan. 12. Matt. vlt.

Actu.7. ſtetit, ſubaudiſ à dextris uirtutis dei, ad expugnãdas reliquias peccati, ad debellãdos hoſtes
Euãgelij ſui. Nã ecce uideo cœlos aptos, ait Stephanus ꝓthomartyr, & filiũ hois ſtãtẽ à
Eſai.3. dextris uirtutis dei. Et Eſaias iã dudũ fuerat ꝓlocutus. Stat ad iudicãdũ dñs, & ſtat ad iudi-
cãdos ppl̃os. Stetit ergo dñs fortis & potẽs, dñs potẽs in prælio, diabolũ uinctũ hñs añ pe-
Quõ Chrũs mẽſus ẽ terrã 2.Reg.8. des ſuos. Et mẽſus ẽ terrã. Quomõ mẽſus eſt niſi tãq̃ iudex uiuor& & mortuorũ? Nẽpe qđ
de Dauid ſcriptũ fuerat, qa ꝓcuſſit Philiſtĩn & ꝓcuſſit Moab, & menſus eſt funiculo coe-
quãs terræ, mẽſus ẽ aũt duos, unũ ad occidẽdũ, & unũ ad uiuificãdũ, hoc de iſto manifeſt
uenerabiliter eſt ſentiendũ, qa mẽſus eſt terrã, & mẽſus duos funiculos, unũ funiculũ miſe-
ricordiæ, & unũ funiculũ iudicij, funiculũ miſcdiæ ad uiuificandũ, funiculũ iudicij ad occi-
dendũ, Ita metiendo terrã aſpexit gẽtes, miſeratus eſt gẽtes, funiculũ miſcdiæ ad uiuifican-
dũ mẽſus eſt ſuper gẽtes. Porrò iudicij funiculũ ad occidendũ menſus eſt ſuper Iudæos, ut
Funiculꝰ miſ ſericordiæ. excæcati caderẽt in ore gladij & captiui ducerẽtur in omnes gentes. Id ipſum qđ dicimus
de aſpectu miſericordiæ quo aſpexit gentes, pulchre innuit hoc dictũ, & diſſoluit gentes,
& quod ſubiungit, & cõtriti ſunt montes ſeculi, & incuruati ſunt colles mundi. Quid enim
Exod.10 eſt diſſoluit, niſi ad pœnitentiã emolliuit? Econtra de impio dicitur, qa cor eius indurauit,
Et qđ eſt cõtriti ſunt mõtes ſeculi, & incuruati ſunt colles mũdi, niſi ad pœnitentiã cõuerſa-
ti ſunt principes ſeculi, maiores qui intelligũtur ꝑ montes, & minores qui ſignificantur per
Pſal.17. colles? C ómota eſt & cõtremuit terra (ait Pſalmiſta) ad fundamenta montiũ cõturbata &
Pſalm.50 cõmota ſunt qm̃ iratus eſt eis. Bona cõtritio quę ſit ab itineribus æternitatis eius, nã hoc eſt
cor cõtritũ & humiliatũ, qđ nõ deſpicit deus, hoc totũ fuit uel eſt metiri funiculũ unũ, funi-
culũ miſcdiæ ad uiuificãdũ. ¶ Porrò qđ cõtinuo ſequtur, L ⁊ p20 iniquitate uidi retorta
Funiculus iudicij. Hiere.53 Aethiopię, turbabũtur pelles terrę Madiã, ⌊ mẽſio ẽ funiculi alteri⁹, funiculi iudicij
ad occidẽdũ. Nã de illo Aethiope hic termo ẽ, q nõ mutabit pellẽ ſuã, et de illo Madian, q
ſemp & ptinaciter declinat iudiciũ, ſcdm hoc ipſum nomẽ qđ ẽ Madian. Madian quippe
interpretatur declinãs iudiciũ, & ſignificat eos, qui nõ credũt futurũ iudiciũ. Igitur ipe qui
aſpexit & diſſoluit gẽtes, aſpectu miſcdiæ, ipſe pro iniquitate uidit. i. iniquitatem iudicauit
Roma.2. omnẽ incredulum, omnẽ animã hominis increduli & malũ operãtis, Iudęi primũ & Græ-
ci. Siquidẽ tabernaculũ Aethiopiæ eſt omnis anima Iudæi malũ operãtis, potius q̃ taber-
naculũ Libani, id eſt templũ ipſum de cuius cãdore ſiue religione ſolebat gloriari, & dice-
Hiere.7. cere, templũ dñi, templũ dñi, tẽplũ dñi eſt. Verũ dicere licet, qa ex quo ſaluatore crucifixo
Tabernacula Aethiopię tenebræ circa meridiem factæ ſunt, & ſcdm illud ꝑſagiũ, cæcitas contigit in Iſrahel, & obſ-
curati ſunt oculi eorũ, & ipſum tẽplũ, & omnia ſacra Iudęorũ, tabernacula Aethiopiæ ſa-
cta ſunt. Sicut em̃ Aethiopes ex uicino ſplendidi ſolis calore de nigrati ſunt, ita Iudęi miro
modo de ꝑſentia ſaluatoris ꝑ inuidiã ſuã deteriores facti ſunt, & ꝑ odiũ lucis obſcurati ſunt
oculi eorum. Igitur pro iniquitate uidit tentoria Aethiopiæ. i. ſicut uerã & cõſummatam
iniquitatẽ iudicauit, atq̃ damnauit cũcta quæ prius ſibimet habitabilia fuerãt, feſta uel cere-
monias religionis Iudaicæ. Deniq̃ turbabuntur (ait) pelles terræ Madian. Et iſte & alius
Iſai.9. propheta uidelicẽt Eſaias, qui cũ dixiſſet, iugũ em̃ oneris eius, & uirgã humeri eius, & ſce-
ptrũ exactoris eius ſuperaſti, ſtatim addidit, ſicut in die Madian, ad illũ nos mittit ſacræ hiſ-
Iudi.6.&7. ſtoriæ locũ, ubi Gedeon dux Iſrahel, miro modo turbauit caſtra Madian. Omnis Madian
& Amelech, & oriẽtales ppli cõgregati fuerãt ſiľ, & Gedeon q̃ſierat ſignũ in uellere, ſcire
uolẽs ſi ſaluũ faceret dñs ꝑ manũ eius Iſrahelẽ, ſicut locutus eſt. Diuiſitq̃ trecẽtos uiros, q̃
de omni Iſrahel ſecũ retinuerat, in tres partes, & dedit tubas in manib⁹ eor& lagenaſq̃ uacu-
as, ac lãpadas in medio lagenarũ. Cũq̃ oẽs ſcdm ducis edictũ atq̃ exẽplũ per gyrũ caſtrorũ
in tribus ſonarẽt locis, & hydrias cõtregiſſent, tenuerũt ſiniſtris manibus lãpadas & dex-
tris ſonantes tubas, clamauerũt, gladius dñi & Gedeonis. Omnia itaq̃ caſtra turbata ſunt,
et fugiẽtes mutua ſe cæde trucabãt. Secũdũ illius rei geſtę ſimilitudinẽ, turbabũtur (ait) pel-
les terræ Madiã. i. ola ſacra uel ſecreta gẽtiliũ, declamãtiũ iudiciũ, nõ credentiũ futurũ iu-
Gedeon typꝰ Chriſti fuit. diciũ, Quod Gedeon Chriſti ptulerit typũ ſcdm ſui noĩs interptationẽ. Gedeon nãq̃ numer-
pretat circuiẽs uterũ, et qđ uiri eius trecenti martyres Chriſti ſignificauerint, certamina atq̃
moriẽtes pro fide ſancte trinitatis, et qđ confractio hydriarũ mortes fragiliũ corporũ ſuo-
rum aũt lãpadaꝝ, gratiam ſignificauerit miraculorũ, quæ poſt martyrũ cædes ſplenduerũt
undeſiqꝫ

unde superata atq; cõfusa sunt cũcta fanatica gentiliũ, sancti patres latius tractauerunt, quæ quoniã suis in locis inueniunt, hic nõ pscribimus, uitates legẽtis fastidiũ. Igitur turbabũtur (ait) pelles terræ Madiã. i. uanitates & insaniæ falsæ illorũ, q nõ credẽt secũdũ euãgelij p̃dicationẽ, futurũ esse iudiciũ, superabunt atq; destruent p mira & inaudita p̃lia martyr̃, sua corpa ad supplicia tradẽtiũ, & moriẽdo uincẽtiũ. Sequtur. ⊥Nunquid in fluminibus ira tus es dñe, aut in fluminibus furor tuus, vel in mari indignatio tua? ⊥Huiusmodi interrogationes interdũ facere potuerũt & cæteri prophetę, & fecerũt, excepto q̃ iste cũ maiori interrogat admiratiõe, Exẽpli gr̃a: Vbi Daniel uidit in uisiõe q̃ quatuor uẽti cœli pugnabãt in mari rubro, & q̃tuor bestiæ grandes ascẽdebant de mari diuersi inter se, & deinde throni positi sunt, & antiquus dier̃ sedit, & interfecta est iudicio eius bestia illa magna, aliarũq; bestiar̃ potestas ablata, admirari poterat ipse Daniel, & eodẽ modo interrogare. Nũquid in leonibus iratus es dñe, aut pardis & ursis furor tuus, & in uẽtis atq; in mari indignatio tua? Nunqd de talibus tibi est cura, ut propter hæc in iudicio sedeas? Et rõne ipsa respondente, nõ, cõsequebat, ut p illas imagines significarẽtur quædã alia maiora, q̃ scire uolẽs ille accessit (inqt) ad unũ de assistẽtibus, & ueritatẽ quærebã ab eo de oĩbus his. Simili mõ & Zacharias de multis quærit, & dicit: Quid sunt hæc dñe mi? Iste aũt magis attonitus & maiori admiratiõe citatus, uidebat eñ & audiebat aure uel oculo prophetali unde timeret, sicut p̃misit, dñe audiui auditionẽ tuã & timui, interrogat & dicit: Nunquid in fluminib⁹ iratus es dñe, aut i fluminib⁹ furor tuus, uel in mari indignatio tua? Et sine dubio respõsum est ei, nõ, nullã quippe irã elemẽta inanimata meruerũt, & sicut Danieli, sicut Zachariæ interrogãtibus, ita & huic dictũ est, qd essent uel qd significarẽt ea, q̃ uidebãtur. Nulli tñ ita expositũ est aliq̃d eiusmodi mysteriũ, ut cõcederet ei scribere manifeste ad intelligẽdũ, imò sic p̃cipiebat. Tu aũt claude sermões, & signa librũ usq; ad tẽpus statutũ. Quid iste uiderit ut diceret nunqd in fluminibus iratus es dñe &c. sequẽtia manifestius sonãt, cũ dicit, uiderũt te aquæ deus, & doluerũt montes, gurges aquar̃ trãsiit, dedit abyssus uocẽ suã &c. Itaq; sicut in legalibus dictis, nõ alligabis os boui trituranti, cũ audimus Apl̃m dicẽtẽ, nunqd de bobus cura est deo, scimus respõdere, nõ, sed de p̃dicatoribus hoc dicit, lex spũalis: ita in his uisionibus propheticis dũ dicit, nunqd in fluminibus iratus es dñe, & ipse uidẽs siue propheta, & nos uidẽtis sensum habere cupiẽtes, rñdere sciamus, nõ, & sub noibus montiũ atq; colliũ, eq̃r̃ atq; quadrigarũ, fluminũ siue aquarũ, sagittarũ fulgentiũ, & fulgurãtis hastæ, cæterarumq; rerũ, de qbus æque ut de bobus cura deo nõ est, res illas intelligamus, de qbus deo sine dubio cura est, flumina illa nobis in intellectu sint, illa, quorũ uoces auditæ sunt, uel audire potuerũt aquæ illæ & mare illud & flumina, de qbus in psalmo scriptũ ẽ. Eleuauerũt flumina dñe, eleuauerũt flumia uocẽ suã. Eleuauerũt flumia fluctus suos à uoce aquarũ multarum. Mirabiles elatões maris mirabilis i altis dñs. Flumia eñ q̃ leuauerũt uocẽ suã, sacra catholicæ fidei dogmata sunt, dño dicẽte. Qui credit i me, sicut dicit scriptura, flumia de uẽtre ei⁹ fluẽt aquę uiuæ. Porrò flumia alia flumia cõtraria, q̃ eleuauerũt fluctus suos à uocib⁹ aq̃rũ multarũ, illa sunt, de qbus gloriat draco magnus, ut apud Ezechielẽ dñs loquitur: Ecce ego ad te Pharao rex Aegypti, draco magne, q cubas in medio fluminũ tuorũ, & dicis: Meus ẽ fluuius, Populi mei sunt inquieti & ĩpetuosi, q eleuauerũt fluctus suos, fluctus pscutionũ atq; seditionũ à uocibus aquar̃ multar̃. i. propter uoces Chri, discipulor̃ habẽtiũ abũdãtiã cœlestiũ gr̃ar̃. Illud mare totus mũdus est, mũdus impior̃ & incredulorũ, cuius tanq̃ maris elatiões mirabiles fuerũt, mirabilis aũt in altis dñs, q elatiões illas cõpescuit. Qualiacũq; uocabula sint, tã in his q̃ in cæteris, q̃ sequunt, illas debem⁹ intelligere res, qbus dñm summe sapiẽtẽ, & summe iustũ irasci, uel indignari à rõne nõ discordet. Sequtur. ⊥Qui ascẽdis sup equos tuos, & quadrigę tuę saluatio Suscitãs suscitabis arcũ tuũ, iuramẽta tribubus, quę locutus es. ⊥Quia semel iterrogauit, nunqd in fluminib⁹ iratus es dñe? & iter rogando, interrogationis atq; responsionis uiã nobis apearuit, interrogemus etiam de his. Nunquid super equos quadrupedes domine ascẽdisti, aut ascẽdes, & quadrigis uectaberis, ut reges uel consules? Nunquid arcum intendes, & sagittarius fies, & scapulas hominum transfiges, et pcuties inter pulmonẽ et stomachũ, aut egredieẽ sagitta p carneũ cor eor̃? Et rñdebimus: Non. Nã ascẽdes quidẽ equos tuos, sed equi tui homies sunt, sponte subeuntes

Interrogatio per admirationem.

Dan. 7

Zach. 1.

Dani. 12

Hæc dicta p allegoriam intelligenda Deut. 25. 1. Cor. 9.

Psal. 92

Ioh. 7

Ezech. 29.

obedientiæ tuæ frenũ. Ascendes quidẽ quadrigas tuas, sed quadrigæ tuæ quatuor euangelia tua, siue euãgeliũ tui quatuor sunt sacramẽta, per totũ mundũ currẽtia, scilicet incarnatio tua, passio tua, resurrectio tua, ascẽsio tua, q̃ sine dubio sunt saluatio nr̃a, quoꝝ sine fide, nulla est saluatio nr̃a. Cũ istis equis & quadrigis tuis: suscitãs (ait) suscitabis arcũ tuũ. i. p̃dicans p̃dicabis futuꝝ iudiciũ tuũ, te, ad iudicandũ uiuos & mortuos, uentuꝝ, quẽadmodũ illi testes resurrectionis & ascẽsionis tuæ te uiderunt euntẽ in cœlũ. Illud nanq; p̃dicare iudicium quodãmodo tale est, ut si quis intendat arcũ suũ, qa sicut arcus de longe ferit, ita de longinquo uenit dies iudicij, ita ut anteq̃ feriat, p̃uideri nõ possit. Suscitabis, & iuramẽta tribubus, q̃ locutus es. Quæ sunt illa iuramẽta? Duobus quidẽ hoibus iuramẽta locutus es, sc3 Abrahæ & Dauid, dicẽs Abrahæ: Per memetipsum iuraui, qa fecisti rẽ hãc. Et iurãs Dauid, sicut scriptura dicit: Iurauit dñs Dauid ueritatẽ. Verũtamen & oĩa dicta tua, propter firmã & insolubilẽ ueritatẽ dici possunt iuramẽta. Tu es em̃ ille angelus, de q̃ in Apocalypsi scriptũ est: Et angelus, quẽ uidi supra mare stantẽ, leuauit manũ suã in cœlo, & iurauit p uiuentẽ in secula seculoꝝ, q creauit cœlũ, & ea q̃ in eo sunt, & terra & ea q̃ in ea sunt, & mare & ea q̃ in eo sunt, qa tẽpus amplius nõ erit &c. Quodcũq; locutus es, tã firma, tãq; uera sunt, ac si iuraueris p temetipsum, siue p beatã trinitatẽ, uiuentẽ in secula seculoꝝ. Cœlũ & terra transibunt, uerba aũt mea nõ transibũt. Ascendẽdo sup equos & quadrigas tuas, & suscitãdo arcũ tuũ implebis oĩa, q̃ tanq̃ iuramenta locutus es, quorum finis erit dare tribubus tuis terrã ueraciter fluentẽ lac & mel. ⊥Semper. ⊥Iam supra dictũ est, qđ à uersiculo illo: deus ab austro ueniet, & sanctus de monte Pharan, siue umbroso & cõdenso, quo sanctã intelligimus trinitatẽ, trina distinctione distinctũ sit hoc canticũ, & singularũ distinctionũ signũ sit, semper, pro quo in græco diapsalma, & in hebraico sela scriptũ est, & ubicũq; apponitur ibi, uel quæ sequãtur, uel quæ p̃cesserint, nõ tantũ ad p̃sens tẽpus pertinere sciamus.

Ea quę iã dicta sunt, manifestũ est ad personã ptinere dei, & sancti, q ab austro, & de monte umbroso & cõdenso, id est, à spũ sancto, & à patre deo uẽturus erat, & nunc interposito, semper, q̃ sequũtur, ad psonã dicunt spũs sancti, qđ maxime ex illo liquet uersiculo. Egressus es in salutẽ populi tui, in salutẽ cũ Christo tuo. Ait itaq;. ⊥Fluuios scindes terrę, uiderunt te aquę, & doluerunt montes, gurges aquaꝝ transijt. ⊥Ne fluuios et aquas, siue aquaꝝ gurgites hic intelligamus uulgariter, uetuit nos interrogatio p̃missa, dicentis: Nũquid in fluminibꝰ iratus es dñe, aut in fluminibꝰ furor tuus, uel in mari indignatio tua? Ergo fluuios terræ. i. oẽs sapiẽtes siue oẽs loquacitates philosophiæ mũdanæ, tu auster bone, tu spũs sapiẽtiæ scindes, tu q flumen dei. i. doctrinã euãgelicã, absq; scissura currere facies, sequẽtibus signis. Ad qđ illos fluuios scindes? Nimirũ ut minus aut nihil ualeant, p scissuras cõminuti atq; attenuati, et transeant p eos calciati. Nã hoc est qđ apud Esaiã taliter dictũ est: Et desolabit dñs linguã maris Aegypti, et eleuabit manũ suã sup flumen, in fortitudine spũs sui, et percutiet eũ in septẽ riuis, ita ut trãseant p eũ calciati. Lingua nãq; maris Aegypti loquacitas est sapientiũ seculi, quã spũs sanctus stultã fecit, quã dũ scissa et cõtra semetipsam diuisa est, facilius tranſierũt p eã, quicũq; fuerũt uel sunt calciati pedes in ꝓparatione euangeliũ pacis. Hoc facto uiderunt te (ait) aquæ, et doluerunt montes. i. cognouerũt te populi, et doluerunt principes, aliqui dolore pœnitẽtiæ, aliqui dolore inuidiæ, et intumescent quidẽ populi multi, quo mõ interdum aquæ intumescũt, sed tumoris eorũ finis erit, hoc est, qđ nunc ait: gurges aquarũ transiit. Sequitur. ⊥Dedit abyssus vocem suã, altitudo manus suas leuabit. Sol & luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittaꝝ tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastę tuę. ⊥Vbi gurges aquarũ, hoc est oĩs eorũ impetus et p̃secutio transiit, q uexabant tunc populũ tuum, tunc abyssus. i. inferi laudauerunt te, tunc etiã superi. i. angeli in plausum suis manibus cõcrepuerunt, et uictorẽ ueluti gestu qđã et tripudio eleuatarũ manuũ demonstrant. Sol tuus et luna, et oĩs splendor, qui prius illuxerat populo, et postea malorũ pondere, et tenebrarũ horrore uniuersa fuerant cooperta, recepe-
perunt lumen suũ, et pristinũ habuerunt fulgorẽ. Sagittæ tuæ, et fulgurans hasta tua, id est, plagæ tuæ, et eruditio tua, lumen populo tuo præbuerunt. Deniq; in luce sagittarum tuarũ et in splẽdore hastæ tuę, q̃ eos ad hoc corripuit, ut emẽdaret, ambulauit pplus tuus, te timẽs te diligẽs, et magnã tui admirationẽ habẽs. Hic protinus sequit: ⊥In fremitu cõculcabis terram

Iuramẽta dei,

Gene. zz.
Psalm. ɔɔ.
Apo. ɔ.

Matt. z4.

Secunda distinctio spũs.

Fluuii terræ, sapiẽtes sect.

Esa. ɔɔ.

Ephe. 6.

Doluerunt montes.

terrã, in furore obstupefacies gẽtes. Egressus es in salutẽ populi tui, in salutẽ cum Chꝛisto tuo. Percussisti caput de domo impij, denudasti fundamẽtũ vsqꝫ ad collũ Procedere & properare uolẽs aĩus, adhuc ad añ iã dicta reuocaĩ. Minus eñ q̃ cupit ipse sibimet dixisse uideꝛ. Siqdẽ de tpibus uerborũ tacuit oĩno, tanq̃ casu, & absqꝫ ulla rõne, uaria ta sint in his uerbis ꝓpheticis. Futuro tpe propheta dixerat: Fluuios scindes terræ, & repente uerbis agere rẽ cœpit ꝓteriti tpis: Viderunt te aquæ, & doluerũt mõtes, gurges aquarum trãsiit, & subinde iteꝝ scdm tẽpus futuꝝ. In luce(ait) sagittaꝝ tuaꝝ ibũt, in fremitu cõculcabis terrã, in furore obstupefacies gẽtes, statimq̃ rursus tpe ꝓterito. Egressus es (inqt) in salutẽ populi tui, in salutẽ cũ Chꝛo tuo &c̃. Nunqd casu, & absqꝫ ullius rõnis intuitu, ita in prophetis suoꝝ tpa uerboꝝ uariare cõsueuit spũs sanctus? Nõ utiqꝫ absqꝫ ratiõe ẽ, q̃ & si nobis nõ oĩno patet, tñ inde ꝑsentire aliqd, dulce & iucũdũ est. Attendẽti diligẽter illud occurrit, qa sermo ꝓpheticus, ea q̃ quodã certo tpe uentura uel faciẽda essent, magis ꝓteriti tpis uerbis edixit: illa uero, q̃ fieri nõ desinerent, oĩbus diebus usqꝫ ad finẽ seculi, uerbis futuri tẽporis enunciauit. Siquidẽ ut ꝑdicatores suos in mundo haberet dñs, & futurũ ꝑdicaret iudiciũ usqꝫ ad finẽ seculi, nõ erat de futurũ, & iccirco uerbis futuri tpis edixit: Ascendes sup equos tuos, suscitãs suscitabis arcum tuũ. Vt autẽ in infirmitate passiõis lateret uirtus diuinitatis eius, certo q̃dã & breui tpe futurũ erat, & iccirco ꝓterito tpe dixit: Ibi absc̃odita est fortitudo eius. Discretio hæc eadẽ, illic euidẽtius apparet, ibi de passiõe sua loquẽs, ꝓterito tpe ait: Fo derũt manus meas & pedes meos, qd semel oportebat fieri. Futuro aũt: Narrabo nomẽ tuum fratribus meis, in medio eccl'iæ laudabo te, qd fit, & fiet usqꝫ in finẽ seculi. Quapropter qd ait, ab eo, fluuios scindes terræ, repetere libet, uerũtamẽ prius egressum illũ, de quo ait: Egressus es in salutẽ populi tui, in salutẽ cũ Chꝛo tuo, cõsiderare ad rẽ ꝑsentẽ nonnihil attinet. Egressus es ait. i. ꝑsentiæ tuæ, uel aduẽtus tui ad hoĩes, signa uisibilia dedisti deus inuisibilis. Ita egressus es cũ Chꝛo tuo. Ergo cui hæc dicunt, alia est ꝑsona, q̃ ipse Chꝛs. Nec uero ꝑsona patris hic intelligẽda est, qa uidelicet ꝑsonã illã ex noĩe, nulla scripturæ authoritas refert taliter apparuisse hoĩbus, ut uisibilia ꝑsentiæ suæ signa ꝑberet. Filius dei, deus inuisibilis, hõ uisibilis factus est, & cũ ipso taliter egresso, spũs sanctus ita egressus est in salutẽ populi sui, ut uisibile daret signũ aduentus sui. Nã & sup ipm Chꝛistũ suũ descendit corporali specie, sicut colũba. Et sup discipulos Chꝛi sui apparuit, tanq̃ ignis, & supra singulos eorum sedit. Ita egressus est in salutẽ populi sui, cũ Chꝛo suo. i. ut saluaret ꝓplm suũ, cũ Chꝛo suo saluatore nꝛo. Primo egressu uisus est ad aquas Iordanis, ubi baptizabaĩ Chꝛs eius. Pulchre ergo ab aquarũ similitudine incipit opus eiusdẽ salutis in laudẽ eius q egressus est in salutem populi sui: Fluuios (ait) scindes terræ, uiderũt te aquæ &c̃. Verbũ, scindere, latius ẽ, et plus significat, q̃ si dixisses, emittes, siue apies. Vno nãq̃ hoc uerbo, & malorũ desolationẽ, et bonorũ significat fluuiorũ diffusionẽ. De malis uel cõtrariis iã supra positũ est exẽplũ: Et desolabit dñs linguã maris Aegypti, & eleuabit manũ suã sup flumen in fortitudine spiritus sui, & percutiet eũ in septẽ riuis, ita ut transeant p eũ calciati. De bonis alibi dictũ est, qa scissæ sunt in deserto aquæ, & torrẽtes in solitudine, & q̃ erat arida in stagnũ, & sitiens in fontes aquarũ, & mali quidẽ fluuiũ sunt fluuiũ terræ, boni aũt fluuiũ nõ sunt eiusdẽ terræ, sed scissi, i. per diuisiuã grãm dati sunt terræ. Vtrũqꝫ fieri cœptũ ẽ ab aquis Iordanicis, ab ipso egressu, quo in specie colũbæ spũs sanctus ad aquas Iordanis egressus est cũ Chꝛo suo in salutem populi sui. Exinde nãq̃ cœpit Iesus Chꝛs eis ꝑdicare publica ꝑdicatiõe, & in digito dei dæmonia eiꝯcere. Taliter egressum uiderũt te (inqt) aquæ, & doluerunt montes, i. cognouerũt te populi, & inuiderunt principes. Nã turbæ quidẽ admirabant, pharisæi aũt dicebant: In Beelzebub principe dæmoniorũ eiꝯcit dæmonia. Viderunt (inq̃) te aquæ, & doluerũt mõtes, qa exierunt Chꝛo tuo obuiã turbæ cum ramis palmarũ, piũ Osanna cõclamãtes, & iuiderunt principes sacerdotũ, mortẽ illi machinãtes. Videtis, qa nihil proficimus? Ecce mundus totus post eũ abiit. De talium q̃libet in psalmo dictum est: Concepit dolorẽ, & peperit iniquitatẽ, & aquæ & montes pariter uiderunt te, quod scilicet tu cum illo Chꝛisto tuo eẽs, & q̃ ille nõ in Beelzebub, sed in te multa signa faceret, sed aquæ & uiderunt te, & laudauerunt, montes aũt uiderunt & inuiderunt. Deinde gurges aquarũ (inqt) trãsiit. Quid ibi fuit gurges aquarũ, nisi ꝓfunda et seditiosa malitia Iudæorũ? Deniqꝫ sicut turbas illas q̃ uiderũt & lauda

Cur prophetа tẽpora uerborũ uariat.

Psalm. 21.

Egressus es in salu. pop. tui.

Matt. 3. Actu. 2.

Scindere fluuios.

Esai. 11.

Psal. 76

Doluerũt mõtes, pharisæi. Matt. 12.

Ibidẽ. 21. Iohan. 12 Psal. 7.

Gurges aquarum transiit.

& laudauerũt, nomine aquarũ, & ſicut pontifices & phariſæos nomine montiũ, ita cõcilia
Pſalm.67. qđ illi collegerũt, & habitatores Hierlm recte intelligimus noſe gurgitis aquarũ. Nã hinc
eſt, quod idem Chriſtus tuus iamdudũ per Pſalmiſtã dicebat, orãs: Saluũ me fac deus, quoniã
intrauerũt aquæ uſq; ad animã meã. Ille gurges aquaꝝ tranſiit, ſubaudiſ, ſup Chriſtũ tuũ.
Tranſiit (inquã) id eſt, uenit quidẽ, ſed non diu manſit ſup eũ. Intrauit uſq; ad animã eius id
eſt, tãdiu, donec ille moreretur. Sed quid protinus? Dedit (inqt) abyſſus uocẽ ſuã, altitudo
manus ſuas leuauit. Sol & luna ſteterũt in habitaculo ſuo. Poſt gurgitẽ aquaꝝ tranſeũtem,
Abyſſus dedit uocẽ ſuã. ſtatim dedit abyſſus uocẽ ſuã. Quia ſtatim ubi dixit: Cõſummatũ eſt, & emiſit ſpiritum, ſta
tim inferna cõtremuerũt, & q in illa tali abyſſo erat ſanctorũ ppłus dedit uocẽ ſuã, & uocẽ
lachrymabilẽ, quã nos p fidẽ tã bene intelleximus, ac ſi pſentes ibi fuiſſemus. Illa uox huiuſ
modi fuit: Adueniſti deſiderabilis, quẽ expectabamus in tenebris, ut educeres hac nocte
uinculatos de clauſtris. Poſt talẽ abyſſi uocẽ, altitudo q̃q; manus ſuas leuauit, reſurrexit eñ
ille à mortuis, & hoc uidẽs oĩs multitudo cœlorũ, plena felici admiratiõe plauſum fecit, &
tripudiãdo exultauit. Nec mora deinde ſol & luna ſteterũt in habitaculo ſuo: nã tuus idẽ
Pſalm.44. Chriſtus aſcẽdit in cœlũ, & ſtetit, uel ſedit à dextris uirtutis dei, & eccłia eius ſublata de infe
ris, ipſa q̃q; à dextris ſtetit, ſicut Pſalmus p̃dixit: Aſtitit regina à dextris tuis. Exinde cœpit
fieri, & fit, & fiet uſq; ad cõſummationẽ ſeculi, id qđ protinus ſequit. Temporibus mutatis
id ẽ facto trãſitu de tpe p̃terito, ad ꝟba tẽporis futuri. In luce ſagittaꝝ tuaꝝ ibũt in ſplẽdore
fulgurãtis haſtæ tuæ, in fremitu cõculcabis terrã, in furore obſtupefacies gẽtes. Illuminati
Lux ſagittarum. nãq; ſunt apłi, & p̃dicãdo emittere cœperũt lucida uerba ueritatis. Illa denique uerba ſagittæ
Ibidem. ſunt tuę, ſagittæ lucẽtes, luce ſua uiã uitę demõſtrãtes, et acumie ſuo corda ppłoꝝ ad pœni
tẽtiã cõpungẽtes. Hinc vc3 in Pſalmo: Sagittæ tuæ acutę, populi ſub te cadẽt in corda ini
micorũ regis. Et ẽ ſenſus: Verba p̃dicatiõis tuæ acuta ſunt, uſq; ad animã ptingẽtia, & non
hoies, ſed uitia hominũ interimẽtia, qbus cõfixi populi, in corde inimicorũ regis. i. in corde
ſuo. Qui prius inimicabãtur regi deo, uel regno dei, cadẽt ſub te, i. adorabũt te, ſub tuũ im
periũ redacti. Nec ſola erãt præ dicationis uerba, ſed ſequẽtur & ſigna terribilia. Bene ergo
Fulgurãs haſta. cũ dixiſſet: in luce ſagittarũ tuarũ, addidit: In ſplendore fulgurãtis haſtæ tuę. Fulgurãs haſ
ta, faciẽdoꝝ eſt ſignorũ potẽtia. In huius ſplẽdore, et in illarũ ſagittarũ luce ibũt (ait) ſubau
ditur, tã p̃dicatores, q̃ auditores Euãgelij, & ita factũ eſt, & fit, & fiet uſq; ad finẽ ſeculi. Et
ſagittarũ lux, & ſplẽdor haſtæ fulgurãtis eo uſq; pceſſit, ut Chriſtiana fides obtineret prin
cipatũ mũdi, & ſup gẽtes exerceret in fortitudine zeli boni ſeueritatẽ magiſterij religioſi.
Dicit ergo ſagittarũ eiuſmodi, taliſq; haſtę dño ſpũi ſancto. In fremitu cõculcabis terrã, in
furore obſtupefacies gẽtes. Vbi eñ ſup mores hoĩm terrena ſapiẽtiũ, magiſteriũ exercẽs,
ibi terra cõculcat in fremitu, & ubi gẽtiliter uiuẽtes, p mõ pcti puniũtur, uerbi gra, cũ tra
1.Cor.5. dũtur Satanæ ĩ interitũ carnis, ibi gẽtes p iuſtũ furorẽ ſtupore afficiũtur. ¶ Nũc demũ dili
gẽtius cõſiderãdũ eſt qđ dixit hoc mõ. Egreſſus es ĩ ſalutẽ populi tui, in ſalutẽ cũ Chriſto tuo.
Duplex egreſſus ſpiritus ſancti. Nec eñ uacare putãda ẽ iſta repetitio, in ſalutẽ populi tui, in ſalutẽ cũ Chriſto tuo. Deniq;
unus qdẽ eſt ſpũs, & una eſt ſalus populi eius, ſed duo legũtur in Euangelio Chriſti, egreſſus
Matth.3. eiuſdẽ, & geminũ ẽ eiuſdẽ ſalutis opus. Primus egreſſus ẽ in ſpecie colũbæ ad aquas ſorda
Actu.2. nis. Secũdus egreſſus ĩ cœnaculo ſup apłos, in igne & linguis diſptitis. Hoc iã ſupra dictũ
Duplex opꝰ ſpũs ſancti. eſt. Porrò de gemino ſalutis ope, itidẽ ſciẽdũ eſt, qa primũ ẽ opus, remiſſio pctorũ, ſecũdũ
Iohan.20. diuiſio gfaꝝ. Remiſſionẽ peccatoꝝ, opus primũ & maxie neceſſariũ, à paſſiõe Chriſti ſui coe
pit opari. Ille eñ reſurgẽs à mortuis, & ſtãs in medio diſcipulorũ inſufflauit, & dixit eis: Ac
cipite ſpiritũ ſanctũ, et ſubaudiẽdũ eſt in remiſſionẽ pctorũ. Sequit eñ: q̃rũ remiſeritis pcta
remittũtur eis. Diuiſionẽ gratiarũ, ſecũdũ ſalutis opus erat qdẽ in qbuſdã ex parte effectũ,
ante Chriſti paſſionẽ, ut haberẽt aliqui ſermonẽ ſapiæ, et ſermonẽ ſciæ, fidẽ, pphetiã, operatio
nẽ uirtutũ, diſcretionẽ ſpirituũ, ſed poſt paſſionẽ eius, die pẽtecoſtes, abũdãtius pactũ eſt,
datis inſup generibꝰ linguaꝝ, ut exinde ſalus eadẽ cũctis gẽtibus innoteſceret. Singillatim
Iohan.3. Actu.19. cuiq; credẽtiũ hoc opus pficit, dũ primũ ex aqua & ſpũ ſancto renaſcit, & deinde p manuũ
1.Iohan.2. impoſitionẽ, & criſmatis unctionẽ cõfirmatur. Ita in ſalutẽ egreſſus pcuſſiſti (ait) caput de
Caput de domo mpñ. domo impñ, denudaſti fũdamẽtũ uſq; ad collũ. Semp ĩpius diabolus ẽ, & domus eius mũ
dus, ſiue oẽ qđ in mũdo ẽ, ſc3 cõcupiſcẽtia carnis, & concupiſcẽtia oculoꝝ, et ſuperbia uitæ.

Quid

Caput de domo impij.

Quid ergo intelligim⁹ caput eiusdē dom⁹, nisi aut ipm diabolū principē mūdi, aut originale pctm, qd regni uel dom⁹ eius caput & principiū fuit? Hoc caput pcussisti pcussiōe lapidis, i. passiōe Chri, & proinde recte dictū est, qa egressus es in salutē populi tui. Deinde domus eiusdē denudasti fundamētū usq; ad collū. i. quicqd erroꝝ, quicqd uitioꝝ erat in mundo, nō dimisisti incōcussum, tā illud qd latebat, sicut latet dom⁹ fundamētū, q̄ illud qd patebat, sicut patet corpis collū. Illis nāq; linguis igneis q̄s foris oñdisti, intus feruidi & fortes, sapientes facti et eloquētes, nō cessauerūt, donec propalarēt, mūdi hui⁹ sapiētia, quāta eēt stultitia, q̄ dicebant in tēplis gētiū sacra, q̄ta essent sacrilegia. Tertiū est, hoc semp, de q̄ qd sit, iā semel & secūdo dictū est. Sequit, ⌊ Maledixisti sceptris eius, capiti bellatoꝝ eius, ue mentibus vt turbo ad dispergendū me. Exultatio eoꝝ, sicut eius qui deuorat pauperē in abscondito. ⌋ Q̄n distinctiōe trina distinctū est hoc cāticū, cuius vez distinctiōis signū est, semp, siue diapsalma, tertio iā appositū, & in antedictis clare discernunt, duæ psonæ filij & spūs sancti, delectat hāc tertiā partē cātici referre ad propriā psonā patris, ut sit cāticū siue laus totius trinitatis. Maledixisti (inqt) sceptris eius &c. Ac si dicat, Nō hac uice solū, nō hac uice primū pcussus ē impius, qñ passus est Chrs, sed iādudū dānatus fuerat, & triplex est iudiciū dānationis eius. Primū est qd maledixisti sceptris eius. Secūdū qd maledixisti capiti bellatoꝝ eius. Tertiū, q̄ maledixisti cūctis bellatoribus eius ueniētibus ut turbo ad dispergēdū me. Tūc maledixisti sceptris eius, qñ in cœlo dānasti supbiā eius, uolētis tenere sceptra cœli diuinūq; imperiū, & seipsum facere altissimū. Dicebat em̄ in corde suo, similis ero altissimo. Illis aūt sceptris maledixisti. i. propter illā p̄sumptionē irrecuperabiliter illum dānasti. Tunc uero maledixisti capiti bellatoꝝ eius, quādo dixisti ad serpentē per quē decepерat hominē, qd fuit initiū belli eius, contra humanum genus, unde & idē serpens recte dicitur caput bellatoꝝ eius. Quia fecisti hæc, maledictus eris inter oīa animātia, & bestias terræ &c. In serpēte ipse maledicebatur, & ex eo uocabulū sumpsit, ut uocet serpēs antiquus, Maledicis nūc usq; cunctis bellatoribus eius, ueniētibus ut turbo ad dispergendū me, et cū ctos filios meos timētes te. Illoꝝ prim⁹ fuit Pharao rex Aegyptius, nouissimus erit Antichristus. Ille nāq; uidelicet Pharao primus post uerbū promissiōis, uelut quidā turbo dispergere me uoluit. i. auferre mihi effectū iuramēti qd ad Abrahā iurasti in repromissiōe beati seminis. i. Chri, qa ut nullū ueniret semen, masculos oēs necari pcepit. Sed qd illi et cæteris p̄ uenerit, qs nescit? ⌊ Etiā fecisti in mari equis tuis, in luto aquaꝝ multarū. ⌋ Cunq; ille p̄sequens ausus fuisset post eos ingredi, submersus est cū exercitu suo in mari, et ibi deiecisti eū, et perīt cū curribus et equitib⁹ suis. Illi primi fuerūt oīm pſecutiōe manifesta, pſequētiū nomē tuū, cæteri oēs, sicut filios sunt uel fuerunt, ita filem sibi dānationē acquisierūt et acquirunt, et iuste maledicti sunt bellatores eiusmodi, qa in hoc ipso exultāt, qd uacat eis occidere et pſequi qd est assimilari diabolo siue Antichro. Hoc est qd ait, Exultatio eius, sicut q deuorat pauperē in abscōdito. Quis em̄ est ille q deuorat pauperē in abscōdito, nisi ille q dū in fidiat, ut rapiat pauperē, et rapit quantū pt, Dicit in corde suo, deus nō requiret? Et quidem illud magnū et gloriosum fuit, qd illū carneū Pharaonē, et currus exercituū eius mare operuit, tuis aūt equis siue hoībus in eode mari uiā fecisti, sed multo maius multoq; gloriosius est, qd eadē aqua p Chri sacramentū credētes in eū, transmittit ad regnū æternum, oīa operiens peccata q̄ spiritualiū sunt castra Aegyptioꝝ, et qd in mari huius seculi, ubi erat lutum aquaꝝ multaꝝ. i. nimium carnalis et turbida cōuersatio gentiū, uiā fecisti equis tuis, de quibus supra dixi, qui ascendes sup equos tuos, et quadrigæ tuæ saluatio. ⌊ Audiui ⁊ conturbatus est uenter meus a uoce contremuerūt labia mea. ⌋ Verficulus iste idē sonat eā dēq; animi rationē renouat, quā in initio p̄misit, Dñe (inquiēs) audiui auditionē tuā et timui Exposuit qd audiens timuisset et nunc demum quasi per illā bene ordinatæ orationis partē quā rhetores cōplexionē uocant, ad primā propositionē rediens: audiui (inqt) et conturbatus est uenter meus, à uoce cōtremuerūt labia mea. Cōturbatio hæc, siue tremor iste optabilis est, qa utilis est, magnūq; diuini respectus emolumentū habet. Ait em̄, Ad quē autem respiciam, nisi ad pauperculum et contritum spū, et trementem sermones meos? Cōturbato ergo uentre et à uoce quā intus audierat cōtremiscentibus labijs, optat eandē cōturbationē siue tremorē sibi adaugeri, et optādo dicit. ⌊ Ingrediat putredo in ossib⁹ meis ⁊ subter me sca-

Tertia distinctio ad deum patrem.

Triplex damnationis iudiciū i diabolū.

Esa. 14.

Gene. 3.

Bellatores diaboli.

Exo. 1.

Exod. 14

Psalm. 9

Sensus mysticus de equis in mari.

Tremor & cōturbatio bona.

Esai. 66.

me scateat, vt requiescã in die tribulationis, & ascẽdã ad populũ accinctũ nostrũ. ¶ Gratulor (inqt) qđ dicere iã potui, cõturbatus est uẽter meus, qđ dicere ille nõ mereꝫ, qui nõ habet teneritudinẽ uẽtris, imò duriciã cordis tanq̃ duriciã lapidis, cuius deus cor nõ emollíuit, q̃liũ Pharao rex Aegyptius notissimꝰ habeꝫ in sctis scripturis, gratulor (inq̃) q̃ opa tua dñe cõsiderãs itremui p spm̃ hũilitatis, opto aũt ut mihi adaugeas hũilitatẽ cordis, ut loquẽs ad te dñm meũ, magis ac magis agnoscã, qa sum puluis & cinis, moxq̃ futurus putredo & uermis. Putredo illa. i. putredis illius memoria, q̃ postmodũ putrescã, ingrediat in ossibꝰ meis & subter me scateat. i. hũiliet totũ quicqđ ẽ in me uirtutis aut boni opis, & i radice cordis in profundo cõsciẽtia magis ac magis accrescat. Taliter em̃ fiet, ut requiescã in die tribulationis, qđ scies Chrs tuus, ubi dixit: Et discite à me, qa mitis sum & hũilis corde, statim hoc addidit, & inuenietis requiẽ aiabus vris. ¶ Et qs ẽ ille dies tribulatiõis? Nõ lõge q̃rat, iã hoc tẽpus, in q̃ sumus, in q̃ uiuim⁹, dies tribulatiõis est. Siue singlr diẽ, siue plural dies dixeris, dies tribulatiõis est, dies mali sunt, qa pleni sunt aduersis, pleni pctis. Beatus hõ (inqt Psal.) quẽ tu erudieris dñe, & de lege tua docueris eũ, ut mitiges ei à diebꝰ malis. Hanc intẽdẽs mitigationẽ iã dictus Chrs tuꝰ, loco memorato ita icœpit: Venite ad me oẽs q laboratis et onerati estis, et ego reficiã uos. Quid em̃ est aliud, et ego reficiã uos, q̃m et ego à diebus malis mitigabo uos. Et oñdens in q̃, tollite (ait) iugũ meũ sup uos, et discite, quia mitis sum et humilis corde, ac demũ intulit, et inuenietis requiẽ aiabus uestris. Ergo putredinẽ in ossibꝰ admittere, et subter se scatentẽ habere. i. propter cõscientiã putredis, qđ tu hõ mox futurus es: Mitẽ eẽ et humilẽ corde, hoc est iã reqescere, nõ solũ in futuro, uerũetiã in psenti sęclo. ¶ Quid aũt sibi uult, q̃ cũ dixisset, ut requiescã in die tribulatiõis, addidit, et ascendã ad ppm̃ accinctũ nostrũ? Quid nisi, q̃ mitẽ & humilẽ esse corde, ẽ ueraciter amictũ esse, et ad ppm̃ accinctũ ascẽdere, ppm̃ à quo regnũ cœlorũ uim patitur, et uiolẽter diripitur? Qua em̃ alia cinctura, nisi hũilitatis spũ Mosen accinctũ esse putas, ut fortissimũ spirituũ deũ uniuersæ carnis teneret, dicẽtẽ: dimitte me, et ad suã uolũtatẽ inflecteret. Indubitãter sciendum est, qua absq̃ hac cinctura nulla usq̃ fortitudo iustitię ẽ. Quãuis multoꝝ quispiã sit operꝝ absq̃ isto iustitiæ psidio nullus est, nec ille ppl̃us accinctus ppl̃us eius est, qui accinctis renibus, carnes agni comedit, p mare ascẽdit, sicut hic nũc dixerat, uiã fecisti in mari equis tuis, uane synagoga de oĩbus cõfidit, qa impossibile ẽ eos iustificari, q̃ suã uolẽtes statuere iustitiã, iustitię dei nõ sunt subiecti. Hoc est qđ cõtinuo p metaphorã aptissime dicit. ¶ Ficus em̃ non florebit, & non erit germẽ in vineis. Mentiet opus oliuę, & arua non afferẽt cibũ. Abscidetur de ouili pecus, & non erit armentũ in præsepibus. ¶ Sub isto senario nũero, uniuersa reprobat opa legis, q̃ sex diebꝰ opari cõcedit, & iccirco reprobat, qa Iudeus operans legis nõ intẽdit, ut celebret sabbatũ dñi, nõ habet fidẽ & hũilitatẽ, quã cõmẽdãs, inuenietis (alt) requiẽ aiabus uestris. Ficus & uinea, nec nõ & oliua p̃senti loco synagoga est, & arua nõ afferẽtia cibũ Iudaicę cæremonię sunt. Pecus & armẽtũ minores & maiores Iudæi, siue ppl̃us & sacerdotes sunt. Eoꝝ oĩm, fidẽ & hũilitatẽ Chri nõ habẽtiũ, opa cũcta reprobant, & dicẽdo, ficus em̃ nõ florebit &c̃. Ac si dicat, Iccirco hũilitatis grãm tãto opere desidero, qa in opibus legis nullus ẽ iustitiæ fructus, nullũ germẽ iustitię, nullũ opus iustitiæ, nullus oĩno uitalis cibus aiæ. In q̃ pecus abscissum ẽ de ouli, & armẽtũ à p̃sepibus fugit: In eo q̃ Iudæus nõ credit, q̃ iustitię dei nõ uult subñci, & nõ audire uocẽ dñi, siue pastoris boni. Hinc ille dicit, Sed uos nõ creditis, qa nõ estis ex ouibꝰ meis. Itẽ: Propterea uos nõ auditis, qa ex deo nõ estis. ¶ Ego aũt in dño gaudebo, & exultabo in deo Jesu meo. Deus dñs fortitudo mea. ¶ Qđ dicit, hoc est. Iccirco Israhẽl sectãdo iustitiæ legẽ in legẽ iustitię nõ pueniꝫ, qa nõ ex fide, sed q̃si ex opibus. Ego aũt, nõ q̃si ex opibꝰ, sed ex fide credã in patrẽ & filiũ et spm̃ sanctũ. Nã dicẽdo, i dño gaudebo, cõfiteꝫ patrẽ, dicẽdo: exultabo in dño Iesu meo, cõfiteꝫ filiũ, dicẽdo: deus dñs fortitudo mea, cõfiteꝫ spm̃ sanctũ. ¶ Et ponet pedes meos q̃si ceruoꝝ, & sup excelsa mea deducet me victoꝝ in psalmis canentẽ. ¶ Sicut em̃ pedes ceruoꝝ agiles sunt ad dumeta trãsiliẽda, & alta petẽda, sic p hãc fidẽ agilis ero, ut i legẽ iustitiæ pueniã, & i lapidẽ offensiõis nõ offendã, & deducet me hęc iustitia fidei sup excelsa mea. i. sup iustitiã operũ, deducet (inq̃) me uictor, deus unus, pr & filius & spũs sctũs, in psalmis canẽtẽ uictoriã cursus mei, nõ opibus meis, sed gr̃æ eius ascribẽtẽ, & pro hoc gr̃as sempiternas agentem.

¶ Finis libri tertij in Abacuc.

Mat. jj. Dies tribulationis.

Psalm. 93.

Accinctus populus per humilitatem.

Num. j6 Exod. 32

Rom. jo.

Sẽsus allegoricus de ficu, & cætera.

Iohan. jo Ibidẽ. 8.

Ro. 9.

PROLOGVS RVPER. IN SOPHONIAM PROPHETAM.

PRomissum tuũ uerũ est Iesu Christe testis fidelis, promissum tuũ uerũ & fidele est, quo spm̃ paracletũ promittens, inter cætera dixisti. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Omne qđ locuti sunt prophetæ, omne qđ scriptũ est in lege & prophetis & psalmis, tuũ est, & oia quæcũq; habet pater, tua sunt. Proinde in scripturis aliud q̃ te nihil q̃ro, tu scis, uel in hac parte sitis cupio esse homini ædificãti domũ, qui fodit in altũ, & posuit fundamẽta supra petram. Vbi maior difficultas occurrit te inueniendi, ibi plerũq; te ipsum melius inueni, & tũc demũ in singulis prophetarũ libris me pueniſſe arbitratus sum ad petrã, supra quã fundamẽta ponerẽ, qñ per meditationis instantiã, sub obscuritate literæ tuã inueni gloriam desiderabilẽ. Nõ em̃ ignoro causam fuisse prophetis, propter quã necessario debuerint tuę claritatis sacramẽta uerbis obtegere condensis, quã uidelicet causam in capite huius operis pro posse latius exposui. Iã igitur nonũ in ordine duodecim prophetarũ Sophoniã te quærẽdo prõptus ingredi, sanctũ inuoco spm̃, quẽ dedisti, q scripturas, q̃ testimoniũ phibent de te, aperiẽdo hactenus te clarificauit, & clarificare nõ desinit, ut de isto q̃q; tuo accipiat, & annunciet mihi gloriã tuã, quærenti, solũmõ in fide & cognitiõe tui spem uitę æternę habẽti.

Iohan. 16
Lucæ. 24
Iohan. 17
Solus Chrũs in scripturis quærendus

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN SOPHONIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

VErbum domini quod factum est ad Sophoniam filium Chusi, filij Godolię, filij Amarię, filij Ezechię, in dieb⁹ Iosię filij Amon regis Iuda. Præter hũc & Iohel, qui in ordine duodecim prophetarũ secũdus ẽ, & Zacharias, qui undecimus est, nullus eorũ in titulo paternũ nomen habet: Tradunt aũt Hebræi, ait B. Hieronymus, cuiuscũq; prophetę pater aut auus ponatur in titulo, ipsos quoq; prophetas fuisse. Hoc si uerũ est (inqt) Sophonias propheta generatiõe (ut ita dicã) prophetica, & gloriosa maiorũ suorũ stirpe generatus est. Habuit em̃ patrẽ Chusi, auũ Godoliã, proauũ Amariã, attauũ Ezechiã, & talẽ quadrigã ipse uelut extremus auriga cõpleuit. Verũ qualiscũq; illa traditio sit, illud magis delectat, qđ secundũ seq̃tis prophetiæ modũ, noia ualde cõgrua sunt, et secũdũ interpretationẽ nominũ sese habet qualitas rerũ uel sensuũ, qui ab isto, uel p ipsum conscripti sunt. Deniq; secũdũ nomen Chusi, qđ interpretat humilitas, siue Aethiops meus, dicturus est in isto dñs, ultra flumina Aethiopiæ inde supplices mei, et secũdũ nomen Godoliæ, qđ interpretat magnitudo dñi, nomenq; Ezechiæ, qđ sonat fortitudinẽ dñi, magnifice et fortiter dicturus est: Iuxta est dies dñi magnus, iuxta et uelox nimis, uox diei dñi amara, tribulabitur ibi fortis, et secũdũ nomen Amariæ, qđ uertitur in sermonẽ dñi, post acerrimã exclamationẽ magnitudinis atq; fortitudinis, habiturus est sermonẽ exhortatiõis sic incipiens: Cõuenite, cõgregamini gens nõ amabilis, anteq̃ ueniat sup uos ira furoris dñi. Porrò secũdũ nomẽ suũ Sophoniã, quod alij speculã, alij arcanũ dñi transtulerũt, reuera speculatorẽ magnæ rei, scilicet iudicij domini, qđ utiq; grande arcanũ est, quia de die illa et hora, præter deũ, nemo scit. Hic ita incipit,

Interpretatio nominum

Mat. 24.

LCongregans congregabo omnia, a facie terrę dicit dominus, congregans hominem & pecus, congregans volatile cœli & pisces maris. Profectò, dñs qui hæc loquitur, dei filius est, deus ipse & dñs, qđ ex eo uel maxime liquet, quia longe inferius ita dicturus est. Quapropter expecta me, dicit dñs in die resurrectionis meæ, in futurum &c. Non em̃ quæuis, sed quædã ex tribus psonis beatæ trinitatis, certa psona diẽ resurrectionis habitura erat, quæ nõ est alia, q̃ dei filius deus & dñs, tunc quidẽ homo futurus, passurus, morituros, atq; resurrecturus, nunc aũtiam homo factus, passus, mortuus, sepultus, atque à mortuis resuscitatus, & adhuc in futurũ, diem resurrectionis habẽs uniuersalis, quem nos,

Verba in persona dei filii.

ut ipse iubet, expectamus. Igitur ipse, qui in isto loquitur: Congregans cõgregabo omnia à facie terræ, cõgregans hominẽ & pecus, congregans uolatile cœli & pisces maris, ipse est
Ioh. 12. qui in euãgelio suo dicit: Et ego si exaltatus fuero à terra, oĩa trahã ad meipsum. Et de q̃ Psal
Psal. 8 mista ad deũ patrẽ: Minuisti (inquit) eũ paulo minus ab angelis, gloria & honore coronasti eũ, & cõstituisti eũ sup opera manuũ tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & bo
1. Cor. 9 ues uniuersas, insup & pecora cãpi, Volucres cœli & pisces maris. Nunqd de bobus & o uibus, de auibus & piscibus cura est deo? An nõ potius hic intelliguñt, aut intelligi debent de omni pplo & natiõe, de oĩm tribuũ & linguarũ diuersitate, de cunctis hoĩbus siue gẽtib⁹, q̃ꝫ ita mores diuisi, studia tã diuersa sunt, ut alij bobus, alij ouibus, alij auib⁹, alij piscibus silẽ
Heb. 2. recte dicantur? Hæc omnia traxit ad seipsum. Hæc (inquam) omnia dñe (inquit Psalmista) subiecisti sub pedibus eius. Futuꝝ (ait Aplus) de quo loquimur. Nunc aũt necdũ uidem⁹ omnia subiecta ei, subauditur, qa multi cõtradicunt ei. Verũ iã factũ est, qđ ait: Et consti
Mat. vlt. tuisti eum sup opera manuũ tuarꝝ. Iam eñ propter passionẽ mortis, gloria & honore coro natus est. Et data est mihi (ait) omnis potestas in cœlo & in terra. Quomõ tandẽ, uel in quo subijcient ei, qui ptinaciter inimici eius sunt, & cõtradicũt ei? Nimirũ ita, uel in eo, qđ proti nus sequitur. ⊥Et ruinę impioꝝ erunt, ⁊ disperdam homines a facie terrę, dicit do minus. ⊥Hæc Euangelista Matthæus & Iohannes nobis luce clariora fecerũt. Nã qđ hic
Ibid. 25 ait: cõgregans cõgregabo oĩa à facie terræ, & ruinæ impioꝝ erunt, hoc apud Matthæũ ita dicit dñs omniũ: Cũ uenerit filius hominis in maiestate sua, & oẽs angeli eius cũ eo, tunc se debit super sedẽ maiestatis suæ, & congregabunt ante eũ oẽs gentes &c. usq̃, & ibunt hi in
Ioh. 5 suppliciũ æternum, iusti aũt &c. Apud Iohannẽ autẽ hoc modo: Amẽ dico uobis, quia uen nit hora, in qua oẽs qui in monumentis sunt, audient uocẽ filij dei, & procedẽt qui bona fe cerunt, in resurrectionẽ uitæ, qui uero mala egerunt, in resurrectionẽ iudicij. Nõ igitur du biũ uel obscurũ est hoc dictum propheticũ: Cõgregans cõgregabo oĩa à facie terræ, dicit dominus. Congregans hominem & pecus, congregans uolatile cœli & pisces maris, & ruinæ impiorũ erunt, & disperdam hoĩes à facie terræ, dicit dñs, qa uidelicet & hoc & illã, qđ postmodum propheta loquitur: Iuxta est dies dñi magn⁹, iuxta et uelox nimis, uox diei
Duo iudicia cõtra Iudęos dñi amara, tribulabitur ibi fortis, dies iræ dies illa &c. de illo magno et uniuersali iudicio lo quitur, qđ futurũ esse in nouissimo die oẽs audiuimus. Porrò post istud initiũ, anteq̃ illud di eat: Iuxta est dies dñi magnus, duo iudicia prænunciãtur, quæ tũc futura uel facienda erãt super Iudã et super Hierusalẽ, alterum propter sanguinẽ prophetarum, quẽ patres fuderũt alterum propter sanguinẽ ipsius domini, quẽ fundendo implere habebant filij mensurã pa trum suorum. Libet hic literã perscribere utriusq̃ uindictæ, siue iudicij, quod (ut iã dictum est) uenturum erat sup ciuitatẽ illam, et iã uenit. Sequitur. ⊥Et extendam manum meam super Judam, ⁊ super omnes habitatores Hierusalẽ, ⁊ disperdã de loco hoc reli quias Baal, ⁊ nomina ędituoꝝ cum sacerdotibus, ⁊ eos qui adorãt super tecta mi litiam cœli, ⁊ adorant, ⁊ iurant in dño, ⁊ iurant in Melchom, ⁊ qui auertuntur de post tergũ domini, ⁊ qui non quęsierunt dñm, nec inuestigauerunt eũ. ⊥Hoc ut di ctũ, ita et factũ est postmodum pregẽ Nabuchodonosor, p exercitũ Chaldæorũ. Sequi tur de eo qđ faciẽdum erat p manus Romanorũ: Silete à facie dñi dei, qa iuxta est dies dñi, qa p̃parauit hostiã, sanctificauit uocatos suos &c. usq̃, et ædificabunt domos, et nõ habita bunt, et plãtabunt uineas, et nõ bibẽt uinum earũ, post q̃ statim subiungitur de illo die ma gno uniuersalis iudicij, Iuxta est dies dñi magn⁹, iuxta et uelox nimis etc. usq̃, qa cõsumma tionẽ cum festinatione faciet cunctis habitantibus terrã. Nunc per ordinẽ dicta tractemus: Et extendã (inquit) manum meã super Iudã, et super oẽs habitatores Hierusalẽ. Hoc ita pa
Ro. 2. cedentibus cõtinuatur, ut ubi dixit: et ruinæ impiorũ erunt, subaudias, Iudæi primũ et Gręci, iuxta sensum Apostoli. Prior nãq̃ Iudæus, q̃ Gentilis, mala quæ merebaĩ, recepit, etiam tẽporibus suis Hoc et historiæ tradunt, et prophetiæ testãtur per diuinã prouidentiã fuisse
Hiere. 25. ordinatum. Sume (ait dñs ad Hieremiã) calicẽ uini furoris huius de manu mea, et propina bis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittã te. Et accepi (inquit ille) calicẽ de manu dñi, et propinaui cũctis gẽtibus, ad q̃s misit me dñs, Hierlm, et cunctis ciuitatibus Iudã, et regi bus eius, et principibus eius, et deinde Pharaoni (inqt) regi Aegypti, et regibus terræ Philę
stiim, et

stiim, regibus Tyri, & regibus Sidonis, & regibus terræ insulaꝝ, & regibus Arabiæ, & regibus occidẽtis, & regibus Zambri, & regibus Helani, & regibus Mœdoꝝ, & cũctis regibus aquilonis, & cũctis principibus eoꝝ, & oĩbus regnis terræ, q̃ sup faciẽ eius sunt. Bibẽtes aũt bibetis. Quia ecce in ciuitate, in q̃ inuocatũ est nomẽ meũ, ego incipio affligere, & uos quasi innocẽtes, immunes eritis? Igitur ruinæ (inqt) impioꝝ erũt, & subaudiẽdũ est primũ impij Iudæi, & deinde impij Græci, siue Gentilis. Nã & in istis particularibus uindictis, q̃ tẽporalr fiunt, gẽte in gẽtẽ, & regno surgẽte aduersus regnũ, qđ p meũ fit iudiciũ, in primis extendã manũ meã sup Iudã, et sup oẽs habitatores Hierlm, uidelicet propter sanguinẽ prophetaꝝ, quẽ fuderũt, maxime q̃ propter Manassen, in quẽ magis hæc scelera redundabãt, quẽ cõtinuo propheticus sermo denotat, dicens: Et disperdã de loco hoc reliquias Baal, & noia ædituoꝝ cũ sacerdotibus, & eos q adorãt, & iurãt dño, & iurãt in Melchom, & q auertunt de post tergũ dñi, & q nõ quæsierũt dñm, nec inuestigauerũt eũ. ¶ In tantã deniq; uenerãt impietatẽ, ut in tẽplo dei, iuxta qđ scribit Ezechiel, & Regũ liber q̃rtus indicat, statuã Baal, quã imaginẽ zeli dñs uocat, statuerint, & in eodẽ sanctuario idola pariter & deũ uenerati sunt. Vnde signãter idoloꝝ sacerdotes, nõ sacerdotes, sed ædituos appellauit, & ædituos ergo & sacerdotes quondã dei, & eos q sup tecta, ritu gẽtiliũ, adorãt miliciã cœli, scilicet solẽ & lunã & astra reliq̃, et q iurãt in noie dñi, simul et in noie idoli Ammonitaꝝ Melchom, Disperdã (inqt) de loco hoc, maxie (ut iã dictũ est) propter pctã Manassen, q amplius in hmõi dñm irritauit, et impleuit Hierlm sanguine innoxio usq; ad os. Etem̃ cũ de Iosia rege scriptura narrasset, Verũtamẽ (inqt) nõ est auersus dñs ab ira furoris sui magni, q̃ irat° est furor eius cõtra Iudã, propter irritatiões, qbus prouocauerat eũ Manasses. Septẽ sunt enunciatiões, q̃ nũero plerũq; uniuersitas significari solet, quarũ prima est, Et disperdã de loco hoc reliquias Baal, Septima, Nec inuestigauerũt dñm. Et si reciprocato ordine cõsiderẽtur, siue nũerenl, hoc mõ: Nõ inuestigauerũt dñm, et nõ quæsierũt eũ, et auertuntur de post tergũ dñi, et iurãt in dño, et in Melchõ, et adorãt sup tecta miliciã cœli, et noia habẽt ædituorũ, et colũt Baal, semp malo p̃cedẽti, id qđ sequitur, deterius est. Nã nõ inuestigasse dñm malũ quidẽ est, nõ quæsisse aũt, dũ inueniri possit, peius, auerti aũt de post tergũ dñi. i. dñm cõtẽnere, et uoluntatẽ eius nolle intelligere, profecto pessimũ est in religione. Porrò cõtra religionẽ iurare in dño, et iurare in Melchom, qđ interpretat rex eorũ, qđ nomẽ simplicib° haud impiũ uideri poterat, malũ erat, Adorare aũt sup tecta miliciã cœli, qđ et ipm rustica simplicitate fieri poterat, peius erat, ædituos uero esse, uel sacerdotes in tẽplo dñi, quãdiu illic erat Baal, profecto pessimũ erat. Sũmus omniũ cumulus maloꝝ, erat ipse Baal. Septẽ igitur enũciationib° malorũ omniũ, maioꝝ atq; minoꝝ declamata ẽ uniuersitas atq; diuersitas, propter q̃ tũc irã Iuda et Hierlm cõmeruit, et sup habitatores eius manũ suã extẽderet dñs, q hæc dicit: Erat aũt ille, qui necdũ sciebat uocare patrẽ aut matrẽ, quia uidelicet necdũ natus erat, qđ postea factũ est, ea natiuitate, qua didicit et sciuit uocare patrẽ et matrẽ, patrem utiq; adoptiuũ siue nutriciũ, et matrẽ uirginẽ. Recte igitur uocari poterat nomẽ eius: accelera manũ tuã extendere, festina peccatores de loco suo disperdere, et captiuos in Babyloniã emittere, sicut apud aliũ prophetã uocari iussus est: Accelera spolia detrahere, festina prædari, pro eo qđ anteq̃ sciret puer uocare patrẽ suũ et matrẽ suã, auferẽda erat fortitudo Damasci, et spolia Samariæ, ipso agente. Sequitur. ¶ Silete a facie domini dei, qz iuxta est dies domini, qz p̃parauit hostiã, sanctificauit uocatos suos, et erit in die hostię domini, visitabo sup̃ principes, ⁊ sup̃ filios regis, ⁊ sup̃ omnes, qui induti sunt veste peregrina, ⁊ visitabo sup̃ omnẽ qui arroganter ingreditur sup̃ limen in die illa, qui cõplent domũ domini dei sui in iniquitate ⁊ dolo. ¶ Quid est, qđ dicit, uel q̃s intuens dicit: Silete à facie domini dei, qa iuxta est dies domini? Iã ante dictũ est, eum qui sic incipit: cõgregans cõgregabo oĩa à facie terræ, Christũ dei filiũ esse, q exaltatus à terra, deberet oĩa trahere ad se, et iudicare uiuos et mortuos in nouissimo die, de quo postmodũ dicit: Iuxta est dies domini magnus, iuxta est, et uelox nimis, et qđ ante illud ultimũ iudicium duo iudicia facturus erat, super illã terrenã Hierusalẽ, quę iam fecit, alterũ per Nabuchodonosor et exercitum Chaldęorum, propter sanguinẽ prophetarum, quẽ effuderũt: alterũ per manus Romanorum, propter ipsum prophetaꝝ dominũ, quẽ occiderũt. De primo, qđ

Vindicta in Iudæos propter sanguinẽ prophetarũ.

Aeditui dicũtur hic sacerdotes Baal Ezechu. 16. 23

4. Reg. 23. Ibi. 23

Septem mala a Iudæis p̃petrata.

Esa. 8

faciendū erat p manus Chaldæorū, dixerat. Et extēdā manū meā sup Iudā, & sup oēs habi-
Vindicta in Iudæos ꝓpter sanguinem Christi. tatores Hierlm &c. Nūc de illo dicturus, qđ p manus Romanorū faciēdū erat, sic incipit:
Silete à facie dñi dei, qa iuxta est dies dñi. Ad qd ergo, uel ꝙs intuēs, taliter edicit? Nimirū
nihil hic libenter intellexerim, q̄ illos petulcos, insanos, & nocte illa paschali crapulatos &
ebrios, q audientes, hūc dñm adiuratū à pontifice, ut diceret, si ipe eēt Chr̄s filius dei, respō-
dentē: Tu dixisti, & ammodo uidebitis filiū hominis, sedentē à dextris uirtutis, & uenientē
Matth. 26. in nubibus cœli, exclamauerūt: Reus est mortis, & tūc expuerūt in faciē eius, & uelauerūt
faciē eius, & colaphis eū ceciderūt, & palmas ei in faciē dederūt, dicētes: Prophetiza no-
bis, qs est qui te pcussit, & alīs multis modis faciē eius cōuitiati sunt. Quale hoc erat, in iudi-
cio sancti spūs p ora ꝓphetarū loquebatur? O igitur irreuerētes & indisciplinati, male nati,
& male educati, qd est, qđ facitis? Silete à facie dñi dei, cōtinete os uestrū à facie dñi dei, ho-
Deut. 32. minis pro sua reuerētia tremēdi, etiā cunctis uirtutibus cœli. Quomō uos eū inhonorastis?
Silete, qa iuxta est dies dñi. Et sicut Moyses dixerat: iuxta est dies perditionis, & adesse fe-
stināt tempora. Væ uobis in illa die huius domini, & uos silebitis. Silebitis (inquā) etēm ille
dies domini uobis erit dies perditionis, qa præparauit hostiam, sanctificauit uocatos suos,
Roma. 8. præparauit (inquā) hostiam, id est, semetipsum, & præparatione ipsa talis hostiæ sanctifi-
cauit uocatos suos, uidelicet quos ante secula præsciuit & prædestinauit suos fieri, & tēpo-
ribus suis uocauit per cūcta retro secula, usq; in diem illā, qua faciē eius cōspuistis, uelastis,
atq; exalapastis, & cōtra eandē faciē eius mouistis capita uestra, dicētes: Vah, hoc totū qđ
ipse sustinuit, hostiæ ꝑparatio fuit, & in illa hostia corporis sui, sanguis sui, sanctificauit uo-
catos suos, sanctificatione, quæ est omniū peccatorū remissio. Quid ulterius iā restat, nisi ut
relinquatur uobis domus uestra deserta? Nimirū nulla est causa, propter quā districtionis
uestrę iudiciū differat, qm̄ assumptio iā facta est, qnoniā miro modo de uobis mortuis uita
est assumpta. Iuxta est illa dies dñi, qua istud fiat. Hæc ex psona sua ꝓpheta inclamauit: Si-
lete (inquiens) à facie dñi dei, qa iuxta est dies dñi, & nō dixit magnus, iuxta et uelox nimis.
Proinde expeditior currit explanatio, qa nihil obseruātiæ nostræ refragatur, qua secundū
ꝓpheticæ huius scripturæ textū, uel ordinē iudiciorū dñi, tempora distinximus. Segtur ex
psona ipsius dñi, q anterius loquebatur: Et erit (inqt) in die hostiæ dñi, uisitabo sup princi-
pes, & sup filios regis, & sup oēs qui induti sunt uestē peregrina, & uisitabo sup omnē, qui
arrogāter ingreditur sup limen in die illa, & qui cōplent domū dñi sui iniquitate & dolo.
Dies hostiæ domini. Dies hostię dñi, tēpus est à passiōe dñi, quo uidelicet tēpore, post quadraginta annos, facta
est uisitatio hæc, quā nūc dicit, sicut totus orbis audiuit. Illa uisitatio talis maxime ex culpa
principū sacerdotū prouenit. Vnde recte primo loco, uisitabo sup principes, ait. Qui autē
Filij regis & filij regni. erāt filij regis, nisi tā ipi, q̄ cæteri Iudei, gloriātes quasi de singulari nobilitate generis? Glo-
Iohān. 8. riati sunt nāq; nimis insolēter, quodā loco dicētes: Semē Abrahæ sumus, & nemini seruiui-
Ibidem. mus unq̄: ltē. Nos ex fornicatiōe nō sum⁹ nati, unū patrē habem⁹ deū. Propter huiusmodi
Matth. 8. supbiā appellauit eos ipe filios regni, ubi taliter locutus est: Dico uobis, qđ ab oriēte & occi-
dēte uenient, & recūbent cū Abraham & Isaac et Iacob in regno cœlorū, filij aūt regni ej⁹
cientur in tenebras exteriores. Quos illic filios regni, hic recte intelligimus filios regis, i. su-
perbos, et cōtra oē genus humanū sese extollētes, de nobilitate singulari, tāq̄ filios regis de-
maxie qa cōtra uerū et unicū dei filiū cogitātes homicidiū, inter cætera dixerūt: Vnū pa-
Vestis peregrina hypocrisis. trē habemus deū. ¶ Quid aūt in eo ꝓpheticus sermo denotat, dicēdo: Et sup oēs, q induti
sunt uestē peregrina? Putāsne, hypocrisis uestis ē peregrina? Vtiq; nimiū peregrina. Quid
em̄ in uestibus magis peregrinū, q̄ sunt lupis rapacibus uestimēta ouiū? Quid (inquā) ma-
gis peregrinū, q̄ ei, q intus ē plenus iniquitate, foris hoibus iustū apparere? Quid magis pe-
regrinū, q̄ dilatatio Phylacteriorū, et magnificatio fimbriarū, et sessio sup cathedrā Moyſ,
pīertim in illis, quorū scdm opa nō est faciēdū? Tales erāt scribæ et pharisæi, nimirū ꝓpter
Matth. 23. qđ, hypocritæ, septies uno breui sermōe, apd Matthæū, uæ illis inclamat uisitator iste, qui
scdm ueritatē huius ꝓphetiæ, iā debebat sup illos uisitare. Deinde, et uisitabo (ait) sup oēm
qui arrogāter ingredit sup limē in die illa, q cōplēt domū dñi dei sui iniqtate et dolo, &c. quia
Arrogans ingressus Pontificum. est de q̄ uerius dicas, qđ arrogāter ingreditur sup limē, q̄ ille, qui nō expectat, ut ostiarius illi
aperiat, sed uiolenter intrat in ouile ouiū? Tales et hoc tpe multi sunt, et illo tēpore Annas
et Caiphas

& Caiphas pontifices fuerũt, qui infelici cõmertio coemptũ lacerabãt summũ sacerdotiũ alternatim, per annuas uices inter se diuidẽdo pontificiũ. Et quis de illis dubitet hoc dictũ quod cõpleuerint domũ domini dei sui iniquitate & dolo, quos ipse dñs deus ore proprio redarguens: Vos (inquit) patris mei domũ, quæ debuit esse domus orationis, fecistis spelũcam latronum? Hæc dicens, nõnne etiã facto significauit uisitationẽ, quæ in his sonat uerbis propheticis. Fecit eñ quasi flagellum de funiculis, & omnes eiecit de templo, per hoc terribiliter innuẽs eos de regno, dei foro protinus eiciẽdos, imò nihil habere in illo tẽplo uel regno, cuius se gloriabãtur esse filios. ¶ Et erit in die illa (dicit dñs) vox clamoris a porta piscium, & vlulatus a secũda, & cõtritio magna a collibus. ¶ Portã piscium uocabant eam, quæ uicinior mari erat, inter cunctas uias Hierl'm, de qua & Esdras refert. Portã uero piscium ædificauerunt filij Asanaa, ipsi texerũt eam, & statuerũt ualuas eius & seras, & uectes. Quod aũt ait, & ululatus à secũda, & secundi muri in eodẽ climate portã significat, de qua in libro regũ scriptũ est. Ierunt itaq; Helchias sacerdos, & Haican, & Achobor, & Saphan, & Asaya ad Oldam prophetẽ uxorẽ Sellũ filij Tecuę, filij Araas custodis uestiũ q̃ habitabat in secũda. Cõtritionẽ aũt magnã à collibus, de mõte Syon, & excelsiore urbis parte loqtur, qa cum altiora & arx ciuitatis fuerit occupata, facilior est in prona descensus. Vnde qbus ex rebus gestis oĩno gerẽdis, sensum ꝓpheta cõcepit, ut exclamationẽ ita trisariã diuideret, scilicet in uocẽ clamoris à porta piscium, & uocẽ ululatus à secũda, & uocẽ cõtritionis, magnæ à collibus. Mirũ dictu & horrẽdũ sensibus, siue intellectibus, quomõ secũdũ istã uocũ distinctionẽ cõtigisse cõstat, i illo famosissimo excidio miseræ Hierl'm. Nã & anteq̃ Romano exercitu cingeret, & toto tpe obsidiõis intus triplici seditõe nimis atrociter, nimis horribiliter, et supra q̃ dici ul'credi pt scindebãtur, lacerabant, cõcidebãt insuis uiscẽribus. Tres erãt principes seditionũ, Iohãnes, Eleazarus, & Simon. Eleazarus cũ suis superiora urbis, & tẽplũ occupauerũt, & inferiora Simon, media Iohãnes obtinebat. Quis unq̃ audiuit similia his, quæ intrinsecus facta sunt. Vere tãta fuerũt, ut ꝓphetica explanatione recte digna existimẽtur, & ueraciter tunc fuit, uox clamoris à porta piscium. i. ab inferiori urbis parte, ubi tyrannizabat Simon, & ululatus à secũda. i. à media, ubi bestia Iohannes sequebat, et cõtritio magna à collibus. i. à tẽplo & arce ciuitatis, ubi Eleazarus talis erat dñs, qui arã ipsam tẽpli sanguine imbueret, & mortuis indigenis p patria diuina stagnũ faceret diuersorũ cadaueꝝ sanguinis. Quid trñ passa es ò miserrima ciuitas à Romanis, quãtũ á tuis & indigenis? Imò quæ unq̃ ciuitas uel gens talia pertulit ab extraneis, qualia tu à ꝓprijs. Sed cesset ois cõmiseratio, cũ tu proprio fis condẽnata iudicio. Dixisti eñ. Sãguis eius sup nos & sup filios nostros. Seqtur ergo tã dura, q̃ iusta cõcessio. ¶ Vlulate habitatores pilę. ¶ Pila hoc loco nõ p breuẽ syllabã legẽda est, sed p productã, ut de pila sciamus dici, in q̃ frumẽta tundũtur, uas cõcauũ & medicoꝝ aptũ usui, in q̃ proprie typsanę fieri solent. Et pulchre dictũ est, q habitatis in pila qđ sc3 sicut frumẽta feriẽte desup uectę tũdũtur, ita de porta piscium, & de secũda, et de collibus proruẽs in populũ decurrat exercitus. Qui calamitatis illius obsidionis et angustias cõpressæ ciuitatis uult attẽdere, nimirũ ipse perpẽdit q̃ cõgrua similitudine usus sit dicẽdo, habitatores pile, sicut eñ frumẽta in pilã ad hoc cõgerũtur, ut feriente desuper uectę dissilire nõ ualẽtia tũdantur, ita de cũctis ludęæ ciuitatibus, uel regionibus cõfluens populus, repẽtina est obsidione arctatus, et prædictorũ principũ seditionis immani crudelitate deintus magis, q̃ deforis ab hostibus, gladio, fame, et peste, inenarrabiliter discruciatus, mirando circũseptus dei iudicio, ut qui ad hostes pro remedio uellet effugere nõ posset. Seqtur. ¶ Conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt oĩs nuoluti argẽto. ¶ Quis ẽ iste Chanaan? Nimirũ ꝓpls Iudaicus, in quẽ dicit alius ꝓpheta. Pater tuus Amorræus, et mater tua Cæthea, & Daniel ad presbyterũ senẽ loqtur. Semen Chanaan, et nõ Iudæ, species decepit te. Quare aũt ꝓsenti loco nomẽ hoc assumpsit, et populus Chanaan q̃ ꝓpls Iudæoꝝ dicere maluit? Nimirũ ꝓpter rerũ ul'meritorũ uerã qualitatẽ, et propter formidinẽ. Nã et alius propheta, formido (inqt) et laqueus, facta ẽ nobis uastatio et cõtritio. Occidit eñ in sanctuario dñi ꝓpheta, et sacerdos. Oportebat falli populũ fallacẽ, q̃tenus dum de alijs putaret tale qđ, et aliõs ꝓphetaꝝ uiuere sineret, et scripturã futuris seculis profuturã reseruaret. Igitur omnis ꝓpls Chanaan, qđ interpretatur motus

Matt. 21. Iohan. 2.

Porta piscium. 2. Esdræ. 3.

2. Reg. 22.

Tres factiones & triplex seditio in Hierusalem. Iosephus de bello Iud. lib. 6. c. 1.

Matth. 27.

Cur Hierusalem hic Pila dicatur.

Ezech. 16. Daniel 13. Cur Iudæi dicuntur populus Chanaan Threñ. 3.

eorꝝ, id est, populus Iudæorꝝ, qui cõtra dñm caput mouerũt, motis iã pedibus, qa in ueritate nõ steterũt, cõticuit, subauditur à facie dñi. Debemus em̃ meminisse, q̃ supra incipiens ita dixit: Silete à facie dñi dei, qa iuxta ẽ dies. Ille ppl'us, ille ipiorꝝ cœtus, q tũc insultauit, qũc nõ siluit, q nõ solũ nõ reueritus ẽ, uerũ & ore & manib⁹ inhonorauit faciẽ dñi, ecce cõticuit ecce authoritatẽ loquẽdi amisit, & sicut de quodã illorꝝ notissimo dictũ ẽ, & episcopatũ eius accipiat alter, sic de omni ppl'o illo certũ est, qa magisteriũ iã nõ habet, & sicut hic i peius no mẽ illi cõmotatũ est, nõ em̃ dixit propheta, cõticuit ois ppl'us Iuda, sed ois ppl'us Chanaan, sic & honorẽ amiserũt, & oẽm uocẽ, in ultimã uenũdati seruitutẽ, & captiui nõ utcũq; non ut olim in Babylone, sed ipsa captiuitate dispersi in totũ orbẽ. Malorꝝ omniũ totius p̃ditionis causa illis fuit auaritia, usq; ad preciũ sanguinis dilatata. Sequitur ergo. Disperierunt oẽs inuoluti argẽto. Causæ huius exẽplũ omni ppl'o illi Chananæo fuit ille Iudas proditor. Sicut em̃ ille cupiditate argẽti inuolutus, triginta argẽteis sanguinẽ dñi uẽdidit illis, & iccirco male periit, sic ois ille ppl'us maxime ex eo fuit intractabilis, qa retibus erat inuolutus argẽti & maxime propter hoc ipsum dñm oderũt, qa disputabat cõtra auaritiã eorũ. Secundũ numerũ argenteorũ, quibus et ille uendidit, et illi sanguinẽ dñi emerunt triginta maledictionibus, tã uenditor q̃ emptores inuoluti sunt, quarũ in psalmo cẽtesimooctauo: Prima est, constitue sup eũ peccatorẽ, Vltima, et operiãtur sicut diploide cõfusione sua. Imò dictionis uis est, qa nõ dixit, disperierũt oẽs habẽtes argentũ, sed disperierũt oẽs inuoluti argento. Longe aliud est habere argentũ, q̃ argẽto esse inuolutũ. Siquidẽ et Abrahã et Dauid, multiq; alii sancti et iusti argẽtũ habuerũt, in auro et argẽto diuites fuerũt, et tñ nõ disperierũt. Quare? Videlicet qa pecunias tanq̃ dñi possiderũt, nõ tanq̃ serui pecuniæ in pecuniis speraverunt. Qui in argẽto sperãt uel cõfidũt, ipsi argẽto inuoluti sunt, et tales oẽs dispereũt. Discretiõe hac opus est, ubi dñs loquitur discipulis suis. Q̃ difficile, q pecunias habẽt, introibũt in regnũ dei. Poterãt em̃ obstupere discipuli, et obstupescebãt, ait Euãgelista Marcus, in uerbis eius. At Iesus rursus rñdens, ait illis: Filioli, q̃ difficile est cõfidentes in pecuniis introire in regnũ dei, et tũc demũ ita dixit: Facilius est camelũ p foramẽ acus transire, q̃ diuitẽ introire in regnũ dei. Igitur illos excepit diuites, q quãuis habeãt pecunias, nõ tamẽ sunt cõfidentes in pecuniis, et eos tãtũ diuites illa sentẽtia premit, qui p hoc qđ cõfidũt in pecuniis, sunt etiã, et ab hoc propheta dicunt argẽto inuoluti, et eadem inuolutiõe ita grossi facti, ut minus difficile sit eos introire in regnũ dei. Sequitur: L Et erit in tẽpore illo, scrutabor Hierusalẽ in lucernis, & uisitabo super uiros defixos in fecibus suis, qui dicunt in cordibus suis, non faciet dñs bene, & non faciet male. J Quàm ultronea spũs sanctus dignatione occurrit, ne uel propheta uel alius qs solicitaret ea solicitudine, q̃ beatus senex Abrahã solicitus, audito, qđ dñs de Sodomis ait. Nunqd pdes iustũ cũ impio? Absit à te, ut rem hãc facias, et occidas iustũ cũ impio, fiatq; iustus sicut impius. Nõ est hoc tuũ, q iudicas omnẽ terrã. Cõcessit illi dñs, concedit et huic qđ nõ sit suũ, occidere cũ impio iustũ. Iustus autẽ quodã modo dici poterat, quisqs in ipsum dñm ignoranter peccauerat, et audita uel cognita ueritate, pœnitentiã acturus erat, sicut fecerunt ad p̃dicationem Petri, una die ex ipsis tria milia. Iustus (inquã) utcũq; iã dici poterat, quisqs eiusmodi erat, sicut de semetipso Abimelech: dñe (inqt) num gentẽ ignorantẽ interficies? Tulerat nãq; uxorẽ Abrahæ ignoranter. Igitur et in isto dñs ab eiusmodi solicitudine, uel ipsum prophetã, uel quẽlibet aliũ liberat, cũ dicit: Et erit in tẽpore illo, scrutabor Hierusalẽ in lucernis etc. Ac si dicat, Antẽq; ueniat ille dies uisitationis, dies clamoris, & ululatus, & magnæ contritõis, faciam qđ mulier sapiens facit, quæ cũ perdiderit drachmã unã, accẽdit lucernã, & euertit domũ, & quærit diligẽter donec inueniat: Nõ tantũ unã, sed plures lucernas ego accẽdã, id est, aplos spũ sancto et uirtute ex alto induã, ut sint mihi testes usq; ad ultimũ terræ, incipientibus ab Hierusalẽ, et ab omni Iudæa et Samaria. Nimirũ hoc erit scrutari Hierusalẽ in lucernis, et tũc cũq; fuerit drachma, q̃ pdita est, latere non poterit. i. qcunq; ex deo erit, dignusq; Hierusalẽ ciuitate cœlesti, in culpa pfidiæ nõ remanebit. Sicut em̃ drachma pdita drachma aurea, ita quæritur cũ lucernis, ad lumẽ lucernarꝝ relucet de tenebris, et inuenitur: sic oẽs ignoratos et iusti, qualẽ se Abimelech iã dictus fuisse testabat, audita ueritate dictorꝝ, et uisa claritate fi-

Psal. 108

Auaritia Iudæorꝝ.

Triginta maledictiones in Iudæos.

Argento inuoluti.

Lucæ. 18 Marci. 10.

Gene. 18.

Actu. 2.

Gene. 20

Quid est scrutari Hierm in lucernis.

Lucæ. 15

Lucæ. vlt. Act. 1.

Act. 2

gnorꝝ, erũpẽt in uocẽ cõfessiõis, cõpũcti corde, atq; dicẽtes, qd faciemus uiri frẽs, ut pœnitentiã

tētia ſuſcepta baptizati ſaluabunt. Ita ſcrutādo Hieron, tā diu donec credat, q̄tq̄t p̄ordinati ſunt ad uitā æternā, tūc demum uiſitabo ſup uiros defixos in fecibus ſuis, nō faciet dñs bene, & nō faciet male. Erunt nāq̄ proprio iudicio condēnati, odiētes lucernas meas, & amādo feces ſuas, & ſicut illi q uolutātur in fecibus libidinis, dū in occulto ſcortātur, dū polluūt & polluūtur, nolūt ſe requiri cū lucernis, imò oderūt lucernas & abhorrēt eas ita illi nequā & inuidū cōtra ueritatē habētes oculū, odientes & me & patrē meū, amātes ſua peccata, et odiētes iuſtitiā, habētes amorē p̄ſentis ſeculi, odiū futuri, nō cupient audire uerba dei q̄ proferētur, cū ſignoꝝ teſtimoniꝭ, imò ex eis, quos mittā ad eos, prophetis, et ſapiētibus, et ſcribis, occidēt et crucifigēt et flagellabūt et perſequētur de ciuitate in ciuitatē, et dicēt, falſum eſt qđ dicunt iſti. Nō faciet dñs bene bonis, et nō faciet male malis, id eſt, nō erit dies iudiciꝭ, aut certe iſte, quē dicunt dñm, quē crucifiximus, nullus eſt, nō talis fuit aut erit, ut nobis bene uel male facere poſſit. Iccirco uiſitabo ſuper eos, ita, ut ueniat ſuper eos omnis ſanguis iuſtus, q effuſus eſt ſup terrā à ſanguine Abel iuſti. Dicāq̄ eis: Ecce relinquet uobis domus ueſtra deſerta, hoc eſt qđ cōtinue ſequitur. ⌊ Et erit fortitudo eoꝝ in direptionē, & domus eoꝝ in deſertū, & ędificabunt domus & non habitabūt, & plantabūt vineas, & non bibent vinū eoꝝ. ⌋ Quid horū effectu manifeſtius? Fortitudo eorū, qua primo contra deū, deinde cōtra hoīes male fortes fuerūt, facta eſt in direptionē. Quomō fortes fuerūt cōtra dñm? Nimirū ſicut phreneticus, cōtra medicū. Non etiꝫ uera erat, aut uera eſt fortitudo illoꝝ, iuſtitiā ſuā ſtatuere uolentiū, ſed falſa omnino et fallax, ſicut fortitudo phrenetici, cū percutit medicū. Deinde mirū, et miro dei iudicio factū, qđ cōtra hoīes ita de fortitudine p̄ſumpſerunt, u bellū impacabile ſuſciperent cōtra Romanos, uictores omniū gentiū. Talis direptio nō eſt audita uſquā gentiū, qualis fuit direptio fortitudinis eorū. Domus eorum quō facta eſt in deſertū? Nimirū ita, ut deſereretur templū illud ab omni p̄ſidio cœleſtium ſpirituū dicentiū: Tranſmigremus ex his ſedibus, qđ Ioſephus palā auditū fuiſſe teſtat. Aedificiū domus illius. i. tēpli, ualde fuerat recētiori tpe auctū, turribusq̄ atq̄ porticibus ualde uenuſtatū. Ipſa ciuitas domibus pulchris ornata, opibusq̄ referta, regio undiq̄ uinetis arboribusq̄ diuerſi generis, mire cōſita atq̄ uberrima. Sed cuncta excīſa, cūcta diruta, & igni cōcremata, in deſertū redacta ſunt, & q gladio ſuperfuerūt ex eis, in oēs gentes captiui ducti ſunt, & hoc modo ueritas apparuit dicētis, & ædificabūt domos & nō habitabūt, & plātabūt uineas. & nō bibēt uinū eaꝝ. His p̄miſſis, qđ protinus clamet, qđ cōtinuo de excelſa ſpecula dicat, et annūciet ſpeculator iſte, attonitis auribus audiamus, q nos dormire nō patitur. Ait: ⌊ Juxta eſt dies dñi magnus, iuxta eſt & velox nimis. Vox diei dñi amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustię, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebraꝝ & caliginis, dies nebulę & turbinis, dies tubę & clāgoris, ſuper ciuitates munitas, & ſup angulos excelſos. Et tribulabo homines & ambulabūt vt cęci, qꝛ dño peccauerūt. Et effundet ſanguis eoꝝ ſicut humus, & coꝛpoꝛa coꝝ ſicut ſtercoꝛa. Sed & argentū eoꝝ & aurū non poterit eos liberare in die iræ dñi. In igne zeli eius deuoꝛabitur omnis terra, qꝛ conſummationē cū feſtinatione faciet cunctis habitantibus terrā. ⌋ O quātus clamor et exclamatio, q̄ uehemēs omni homini, niſi ei q ſurdus eſt, q nō habet aures audiēdi. Quid erat qđ uidebat, qui ita clamabat? Qualis erat uiſio mētis, cuius tāta eſt acrimonia uocis? Beatus papa Gregorius recte ad uim clamoris huius attonitus: Penſate (inqt) fratres chariſſimi ad cōſpectū tanti iudicis, qs in illo die terror erit, qñ iā in pœna remedium nō erit, q̄ illa cōfuſio, cui reatu ſuo exigente cōtingit in cōuentu omniū hominū angeloꝝq̄ erubeſcere: q pauor, eū, quē tranquillū mens hūana capere nō ualet, et iratū uidere. Quē diē propheta intuens, ait: Dies iræ dies illa, dies tribulationis et anguſtiæ, dies calamitatis et miſeriæ, dies tenebraꝝ et caliginis, dies nebulæ et turbinis, dies tubæ et clāgoris. Pēſate ergo frēs extremi iudiciꝭ diē, ſup corda reproboꝝ, q̄ aſperitate ꝓpheta uidit amareſcere, quē tot appellatiōibus nō ualet explicare. Quid oportuniꝰ obſeruare potuit de officio boni oratoris iuxta cōſiderationē rei, q̄ hoc, ut attētus fieret auditor, i exordio ſermōis, imò declamatōis? Quo aūt ꝛbo, q̄li dicto attētionē ſpeculator meliꝰ excitaret, q̄ dicēdo, iuxta ē. Cōtēplatus ē diligēter, mīto et claro intuitu et uidit, qa iuxta ē id qđ lippis et cæcutiētibus lōge eſſe uidet, et dicūt, in tpa longa fiet iſtud.

Mat. 23.

Terror extremi iudicii.

Ioſe. de bello Iud. li. 7. ca. 17

Ezech.7. Nec semel cõtentus dixisse, iuxta est dies dñi, repetiuit iuxta est, & uelox nimis, & uere se-

Psalm.89. cundũ magnitudinẽ periculi, iuxta & uelox nimis, & hoc nõ uane uidetur homini habenti quippiã de sensu dei, cuius ante oculos mille anni sic sunt tanq̃ dies hesterna, q̃ preterijt, aut certe qđ breuius est, tanq̃ custodia i nocte. i. una de quatuor uigilijs unius noctis. Imò q̃ pro nihilo habẽtur eorũ anni erũt. i. inter ea reputabũtur. Ille dies erit magnus, quãtus, ex q̃ dies esse cœperũt, nõ fuit, nec erit amplius. Quã aũt uocẽ attẽdit cõtinuo dicẽs, uox diei dñi a-

Vox amara. Matt.25. mara, tribulabitur ibi fortis? quã aliã putamus, nisi illã, Ite maledicti in ignẽ æternũ, q̃ paratus est diabolo & angelis eius. Vere amara uox. Ibi (inqt) id est, in illa uoce, tribulabitur fortis, & quis fortis, nisi superbus, fortis diabolus, fortes angeli eius, fortes hoies sequaces eius ibi tribulabũtur, in illa uoce tribulabũtur. Ergo ne ueraciter fortis, q̃ in uoce tribulabitur. Imò falso fortis, uere inualidus, Fortis em̃ dicitur, nõ q̃ ita sit, sed q̃ ita sibi uideatur. Tunc

Iob. 40. aũt nõ ita sibi uidebitur, sed nec negare poterit, q̃ sit inualidus, q̃n una uoce fortis ille fortiũ rex, uidẽtibus cũctis, p̃cipitabitur. ¶ Quanto impetu, q̃ magno spũ illius diei magnitudinẽ describere gestiẽs, dies (inqt) iræ, dies tribulatiõis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebraꝝ & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clãgoris. Diẽ unã eandẽq̃ sex uicibus cũ adiectionibus terrificis declamauit, & septimã uicẽ nõ addidit. Cur hoc? Existimo nimirũ, qa de septima die nihil ibi erit, nihil de sabbato dñi, sed sine requie, sine ulla requietionis spe tribulabitur ibi fortis. Nã hoc totũ qđ tantis noibus declamauit, erit sup ciui-

Anguli excelsi. tates munitas, & super angulos excelsos, id est, super hoies impios, & super angelos superbos, Nã ciuitates cũ dicit munitas, subaudiendũ est citra dominũ, & angulos cũ dicit excelsos, intelligenda est celsitudo principũ, cõtra uerũ & solũ excelsum dñm sese extollentium. Istæ sunt ciuitates munitæ, & isti excelsi anguli, quos Apl̃us manifestius exprimit, ut in e-

Roma.1. uangelio fieri debuit, in quo reuelatur hæc ira siue dies iræ dei. Nã p̃missso, reuelatur em̃ ira dei de cœlo, secutus est dicens, super omnẽ impietatẽ & iniustitiã hominũ eorũ, qui ueritatem dei in iniustitia detinẽt & c̃. Nõne talibus cõgruit, & iusto iudicio repositũ est id, quod cõtinuo post uerba prophetæ ex sua persona dñs iudex dicit? & tribulabo (ait) hoies & ambulabunt ut cæci. Et propheta statim cõprobans iudiciũ causam reddit, quia dño peccauerunt. Recte etem̃ illic ambulabũt ut cæci, q̃ hic oculos uoluntarie contra ueritatem clause-

Ibidem. runt, quia cum cognouissent deum, non sicut deũ glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & uoluntarie obscuratũ est insipiens cor eoꝝ, & dicẽtes se esse sapientes, & reuera plericq̃ illoꝝ inuisibilia dei à creatura mundi, per ea q̃ facta sunt, intellecta cõspicientes, nihilominus, imò & amplius stulti facti sunt, & mutauerunt gloriã incorruptibilis dei, in similitudinẽ imaginis corruptibilis hominis, & uolucrũ & quadrupedũ & serpentiũ. Vere igitur causa est, quia domino peccauerũt. Quia uero propter hoc ipsum, & tradidit illos deus in desideria cordis eorũ, in immundiciam, ut contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis, & tradidit illos in passiones ignominiæ, ut tam fœminæ q̃ uiri immutarẽt naturalẽ usum, in eũ usum, q̃ est cõtra naturã, & tradidit illos in reprobũ sensum, ut faciant ea quæ nõ cõueniunt, Recta & iusta est sentẽtia hæc, abiectionis eorũ plenissima, et effundetur sanguis eoꝝ sicut humus, & corpora eorũ sicut stercora. Quod deinde subiũgit sed & argentũ eorũ & aurũ nõ poterit liberare eos in die iræ domini, hoc iam in isto tẽpore assertione nõ indiget, imò & notum & certum est, quia nec aurũ nec argentum cũ eis qui

Psalm.48. possiderunt, ad illud ueniet, quippe cum scriptum sit alibi, quia cũ interierit, non sumet omnia, neq̃ descendet cũ eo gloria eius. Amplius uero id quod sequitur, Omne destruit auxilium auri & argenti, In igne (inquit, zeli eius deuorabitur omnis terra, quia cõsummationẽ cũ festinatione faciet cunctis habitantibus terrã. Si em̃ illo igne, quo iudicabitur seculũ, de-

Mat.24. uorabitur omnis terra, qđ uerum est, sicut alibi dicit: cœlũ & terra transibunt, uerba aũt mea

1.Tim.6. nõ transibunt, aurum & argentũ ubi parebit, quod utiq̃ terra est? Sed et si placeret, nũquid eorũ esse deberet? Nihil intulerunt in hunc mũdũ, et propterea peccatores nihil præter peccata tunc habebunt, et iccirco iustus ille ignis, iustissimi zeli domini, cõsummationẽ faciet festinanter, cunctis eis habitantibus terrã, propter hoc ipsum qđ cœlum desperantes, tota mente habitauerunt terram. Sequitur. ¶ Conuenite congregamini gens non amabilis, p̃uisq̃ pariat iussio, quasi pulueren transeuntem diem, antequam ueniat super

CAP. II.

vos ira

vos ira furoris domini. ⌋Hoc officiũ & hic mos est speculatoris fidi, legati fidelis, ut nõ cõtentus sit clamasse qđ uiderit uel nunciasse, cui rei legationẽ susceperit, uerũetiã superim pendat spontaneũ quippiã sermonis hortatorij, per qđ auditorẽ faciendo beneuolũ, ad cautelã necessariã properet excitare, q̃ magna pars est boni adiutorij. Hoc Apl'us de semetipso pulchre ostẽdit, cũ præmisso ad Chorinthios, quoniã quidem deus erat in Christo mundũ reconcilians sibi, & posuit in nobis uerbũ reconciliationis pro Christo, pro quo legatione fungimur, deinde subiungit. Adiuuantes aũt exhortamur, ne in uacuũ grãm dei recipiatis. Sic iste ubi speculatoris more prophetico ore clamauit, q̃ uidisset mala uentura, primũ in partibus, deinde in uniuersitate mundi, quasi demissa paululũ declamationis uehemẽtia, suauius incipit, & hortatur his uerbis: Cõuenite, cõgregamini, subauditur cõuentu, cõgregatione, qua deo creatori cõiungi possumus & cõiungi debemus, quod qcũq; non faciũt, ipsi sunt tanquã puluis, quem proijcit uentus à facie terræ. Hinc est quod dicit prius, q̃ pariat iussio, quasi puluerẽ tanseuntẽ diẽ, anteq̃ ueniat super uos ira furoris dñi. Nã inde puluis mobilis est, & uentus dũ flauerit, dispergit eũ & proijcit à facie terræ, quia nõ conuenit, nõ congregatus est in unũ, rore suscepto, per quẽ poterat sibimet cohærere. Cum aũt uentus illum proiecerit, ubi parebit, aut unde conuenire uel congregari rursus poterit? Ita nimirum inde omnipotentis iussio pariet super impios & incredulos diem transeuntem, & eos transire facientem, quasi puluerẽ, quia nõ conuenerunt, non congregati sunt ad deũ & dominum per gratiæ eius rorẽ salutiferũ, per aquam & spiritũ, per quẽ omnes quicũq; nõ pereunt unũ cum illo capite corpus effecti sunt. Hoc Petrus sciens, eodem sensu quo & ipse dicebat. Saluamini à generatiõe ista praua. Sciebat em̃, quia super generationẽ illã primo paritura foret iussio, quasi puluerẽ transeuntẽ diẽ, ut captiui dispergerentur in omnes gentes, & deinde cõmuniter cũ cæteris gentibus impijs, uentura esset super eos ira furoris domini, die uniuersalis iudicij. Verbũ huiusmodi priusquã pariat iussio, pro re satis congruit illi, qui apud alium prophetam dicicit. Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar. Illam nãq; iram furoris sui diu continuit & distulit, sed tandẽ tanto durius declarabit, quanto patientius sustinuit, sicut in utero habens, diu quidem uocẽ continet & continere potest sed cum uenerit hora, non sine clamore & gemitu depromit, quod apud se nonnihil habuerit. Talis quoq; compellatio gens nõ amabilis, sensum eundem habet, licet minus aspere sonet, q̃ illud dictũ à Iohãne Baptista: Genimina uiperarũ quis ostẽdit uobis fugere à uentura ira? Sed & ipse dominus: generatio (inquit) praua atq; peruersa signũ quærit, & Petrus (ut supra iã dictũ est) saluamini (ait) à generatione ista praua. Neq; hic neq; illic dictũ est ita sine iudicio legis. Primus nãq; Moses dixit. Generatio praua atq; peruersa, hæccine reddis domino, & de uinea Sodomorũ uinea eorũ &c̃. Sequitur. ⌊Quęrite dominũ deum nostrum omnes mansueti terrę, qui iudiciũ eius estis operati. Quęrite iustũ, quęrite mansuetũ, si quomodo abscondamini in die furoris domini, quia gaza destructa erit, ⁊ Ascalon in desertũ, Azotum in meridie eijcient, ⁊ Accaron eradicabitur. ⌋ Sicut ubi reuelari per euangeliũ cœpit ira dei de cœlo super omnẽ impietatẽ hominũ primum oportebat Iudæis loqui uerbũ dei, & deinde conuerti ad gentes, sic in isto spũs propheticus ubi prænũciauit irã siue diẽ iræ & furoris domini iuxta esse, et uelocẽ nimis, primo gentẽ non amabilẽ, gentẽ Iudaicã exhortando cõpellauit dicens: Conuenite & congregamini, & deinde oẽs gentes alloquitur dicẽdo: Quærite dominũ deũ nostrũ omnes mansueti terrę, & hoc ipsum uerbũ, quærite, tertio repetit, quærite dominũ deũ nostrũ, quęrite iustũ quærite mansuetũ, quod non aliud esse arbitror, q̃ credite in patrẽ, credite in filiũ, credite in spm̃ sanctũ. Qui huiusmodi adhortationẽ receperũt uel recipiunt, recte dicuntur mansueti & operati iudiciũ dei, sicut econtra Iudæi qui repulerunt uerbũ, & indignos se iudicauerũt æternæ uitæ, dicuntur gens nõ amabilis, Et reuera oẽs mansueti, ꝑ hoc ipsum qđ sunt mansueti & tractabiles uerbo dei, iudiciũ operati sunt & operãtur dñi, iudicando semetipsos, ut non iudicẽtur, cuius uidelicet iudicij principiũ est semetipsos ut peccatores & reos mortis addicere patibulo dñi, id est, baptizare in morte eius, & consepeliri in illo per baptismum in mortẽ, perfectio aũt eiusdẽ iudicij uel iustitię est, ita de cætero in nouitate ambulare, quomodo ille surrexit à mortuis per gloriam patris. Mirũ quod talibus dicit, si quomodo abscõ-

2. Cor. 5

Actu. 2

Esai. 42

Mat. 3
Ibid. 12.
Act. 2.
Deut. 32.

Rom. 1.
Act. 15.

1. Corin. 11.

Ro. 6

damini

Vix iustus nũc saluabit̃. j.Petri.4.

damini in die furoris dñi. Ergo ne & ipsi uix abscõdentur in die furoris dñi? An nõ & hoc Petrus aplus dicit? Ait em̃. Si aũt primũ à nobis, quis finis eorũ, qui nõ credũt dei Euangelio? Et si iustus uix saluabitur, impius & peccator ubi parebũt? Igitur quamuis mãsuetus qs quamuis iudicium sit operatus dñi, semper sibimet suspectus sit, nec se cõprehendisse arbitretur, quia nec iustus quispiam saluari poterit, si absq; misericordia iudicetur. Impius & peccator omnis, sub nominibus recte intelligitur urbium Philistijm. Gaze, & Ascalon, Azoti & Accaron, duplicem, ut reor, ob causam. Prima causa est, qa gens Philistijm primo loco denotatur inter omnes gentes, quæ inuiderũt gloriæ domini, & mãsuetis terræ scilicet Moysi & cæteris ascẽdentibus de terra Aegypti. Ascenderũt em̃ (ait) populi & irati sunt, dolores obtinuerunt habitatores Philistijm, tunc conturbati sunt principes Edom & cætera. Primos nominauit habitatores Philistijm, quia primi doluerũt, & primi ad impugnãdum ascendentem Israhelem fuere præparati. Scriptũ est em̃. Igitur cũ emisset Pharao populum, non eos duxit dñs per uiam terræ Philistinorum, quæ uicina est, reputans ne forte pœniteret eum, si uideret aduersum se bella cõsurgere. Alia causa est, quia sub interpretationibus eorundem nominum omniũ illorum peruersitas denotatur, qui secundũ similitudinem Philistijm, pios omnes ad eum fugientes, & hoc seculum nequam relinquentes, odio habent & persequuntur. Gaza nãq; fortitudo eius. Ascalon ponderata, uel ignis homicida. Azotus ignis generationis, Accaron eradicatio uel sterilitas interpretat̃. Et est sensus. Omnes qui sibi applaudũt in fortitudine corporis, & in potentia seculari, & dicũt cum diabolo: In fortitudine manus meæ feci, diripiẽtur, & ad nihilũ dirigẽtur in die irę domini. Similiter qui arsit ad effundendum sanguinẽ, & multas scãdalizauit animas sceleris sui mẽsuram recipiet, et eodem quo operatus est pondere, deprimetur, & implebitur in eo, uirum sanguinum & dolosum abominabitur dominus, dum gehennæ ignibus cum diabolo cremabitur. Itidẽ qui arsit libidine et generationis incendio debacchatus est. (Omnes em̃ adulterantes, quasi Clibanus corda eorũ) non in tenebris, non in occulto iudicio, sed in meridie hoc est, quando sancti plenam recipient claritatem, proijcietur in tenebras, et sanctorũ cõsortium non habebit. Item qui non solum nullos fructus habuit, sed et peruersitate doctrinæ suæ plurimos eradicauit, ipse quoq; eradicabitur. Proinde quærite dominũ omnes mãsueti terræ, & ne sitis sicut Gaza, id est sicut male fortes, & non mansueti, qui suam quærentes statuere iustitiam, iustitiæ dei non sunt subiecti, quia talis Gaza destructa erit. Quærite dominum omnes mansueti, & ne sitis sicut Accaron, id est, ardentes igne homicidij, quoq; manus sanguine plenæ sunt, qa deserta erit talis Accaron, sicut dixit ueritas. Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Quęrite dominũ omnes mansueti, & nolite esse sicut Azotus, id est, sicut hij, qui genuinam uoluptatem ultro exasperantes, uerterunt in furorem, & conflauerunt sibi ignem urentem, quia talis Azotus in meridie eijcitur, id est, manifesto iudicio condemnabitur, talis inquã Azotns, iudiciũ portabit Sodomorũ & Gomorræ, iuxta prophetã alium dicẽtem. Audite uerbum domini principes Sodomorũ, percipite auribus legem dei mei populus Gomorræ. Quærite dominũ, & ne sitis sicut Accaron, id est sicut sterilis uinea dñi sabbaoth, domus Israhel, quę cum debuisset facere vuas iudicij & iustitiæ fecit labruscas iniquitatis et clamoris, quia talis Accaron, talis sterilitas eradicabitur. Omnibus quidẽ reposita est ira furoris domini, gentibus incredulis, sed maxime, et prę omnibus genti illi, quæ prima restitit, et persecutionẽ excitauit Euãgelio Chr̃i, uel sacramẽto baptismatis, secundũ similitudinem Philistijm, quæ gens ut supra dictum est, prima inuidit et obsistere, bellumq; inferre prompta fuit Israheli ascendenti de terra Aegypti, in trãsitu maris rubri. Sequitur ergo: L. Uę qui habitatis funiculũ maris, gens perditorũ. ¶ Gens habitans funiculũ maris. i. uicina baptismo Christi, sicut gens Philistijm, uicina erat mari, per qd̃ Israhel transiuit. Quã em̃ uicina fuit illi sacramẽto æternæ salutis, apud quã idem sacramentũ Christus moriẽs condidit, apud quã aquã et sanguinẽ de suo latere fudit, apud quã dato spiritu sancto, claruit multis signis et prodigijs, quod dux esset ipse dominus in misericordia populo quẽ redemit, gradientibus in fronte, in trãsitu maris rubri, tribus milibus hominũ, quia ipsa die Pentecostes baptizati sunt in noĩe patris, et filij, et spũs sancti. Væ tibi gens pditorũ, uæ tibi taliter habitanti funiculum maris, quia cum posses trahere ad te funiculum

Cur p impijs ponitur Philistiim.

Exo.15.

Ibidẽ.13.

Interpretatio nominũ.

Esai.10.

Psalm.5.

Osee.7.

Rom.10.

Mat.23.

Esai.1.

Ibid.5.

Iudæi habitãtes funiculũ maris.

Actu.2.

culum eiusmodi, funiculũ distributionis, in qua sorte diuiditur terra regni dei, non solũ non attraxisti, uerũ etiã subeuntibus & trahentibus inuidisti. ¶ Verbũ dñi super vos Chanaan terra ℘hilistinoꝝ, ꝛ disperdã te, ita, vt non sit habitatoꝛ. ¶ Quod terra Philistiim terra sit Chanaan, nulli dubiũ est, & qđ p̃senti loco Chanaan Iudæus sit, iã dictũ est, & multis scripturarũ testimoniis cõprobari solet. Itaq; super uos ò Chanaan, & ò terra Philistiim super uos, ò nõ Iudæi, sed Chananæi, ò non terra Hierosolymorũ, sed terra Philistinorum, id est, potione cadentiũ, uerbũ domini super uos est, qđ ego loquor non in bono, sed in malo, nõ in gratia, sed in ira, nõ in misericordia, sed in uindicta. Sequitur enim: Et disperdã te ita, ut non sit habitator. ¶ Et erit funiculus maris, requies pastorum, ꝛ caulę ouium, ꝛ erit funiculus eis qui remanserint de domo Iuda, ibi pascentur in domibus Ascalonis, ad vesperam requiescent, qꝛ visitabit eos dñs deus eorum, ꝛ auerter captiuitatẽ eoꝝ. ¶ Vtrũ ita factũ sit, ut litera sonat, ꝙ terra Philistinoꝝ deserta & absq; ullo habitatore fuerit, deus uiderit. Disperdã te (inquit) ita, ut nullus sit habitator, et in tantam uenies uastitatẽ, ut oẽs tuæ urbes munitissimæ in ouilia sint pastoꝝ. Quomodocũq; terræ illi, quæ proprie dicta est terra Philistinoꝝ, cõtigerit, & terræ Moab, & terræ filiorũ Ammon, de qbus postmodũ dicturus est, Nos q scimus signatũ fuisse librũ, & clausas uisiones prophetarũ, sicut nõnullis eorũ legimus imperatũ. Dubitare nõ debemus sacramẽta rerũ spiritualiũ sub rerũ corporaliũ recondita esse nominibus, & cuncta ad Christũ applicãda, habẽtem clauim, ut in Apocalypsi legimus, qui & aperit, & nemo claudit, claudit et nemo aperit, qa cuncta in eo reserãtur. Igitur super uos ò terra Chanaan, terra Philistinoꝝ, id est, super uos ò Iudæi, uerbũ domini est, qui iã semen Chanaan & nõ Iudæ, & terra estis Philistinorũ, id est, potione cadentiũ, ex quo Christo dei filio dedistis in escã suam fel, & in siti sua potastis ẽ aceto, unde & facta est coràm uobis mẽsa uestra in laqueũ & in retributionẽ & in scandalũ. Te ò terra eiusmodi disperdã (ait) ita, ut non sit habitator. Iuxta qđ & Psalmista: Fiat (inquit) habitatio eorũ deserta, & in tabernaculis eorũ non sit qui inhabitet. Ita nãq; factũ est, Nõ est ex uobis qui habitet in illa terra uestra, uel domineꝛtur in ea. Quid porro fiet de funiculo maris, de quo paulo ante dictũ est, Væ qui habitatis funiculũ maris? Requies erit pastorũ, & caulæ pecorũ. Qui sunt pastores, & quæ pecora siue oues? Nimirum pastores illi, quorum princeps ille bonus pastor est, qui posuit animã suam pro ouibus suis. Et illæ oues sunt, de qbus idẽ ait: Et alias oues habeo, quæ nõ sunt de hoc ouili, & illas oportet me adducere, et uocem meã audient, et fiet unũ ouile, et unus pastor. Funiculus maris, quẽ uos habitãtis o Iudæi, id est, omnẽ qđ habere, uel quod uicini uidebamini esse sacramẽto baptismatis Christi, qđ inimicos nostros Pharaonẽ spiritualem, et exercitũ eius operuit, scilicet lex et prophetæ, cuncta quæ credita sunt uobis eloquia dei, requies erunt pastoribus istis, et erũt caulæ pecorum sicut ouiũ, quã dominus adduxit. Nonne ita est o Iudæi, imò Chananæi siue Philistiim? Oues istæ et pastores earũ, id est, Christiani et doctores eoꝝ, in illo tali funiculo quondã uestro nũc requiescunt, quia legẽ & prophetas uestros scienter legunt. Ille uester funiculus hebraico quidẽ sermone cõsertus, deinde in græcũ ductus, & in latinũ reductus, ampla fecit spacia cunctis gẽtibus, et ecce in spacijs eius requiescimus, et caulæ pecorũ, id est, lectiones siue meditationes nostræ sunt. Mirũ quod uos ipsi caulas nobis ouibus Christi, ne ueterascãt, aut uetustate infirmẽtur et labascãt, iugiter cõfirmatis, et ad cõfirmandũ nobis materiẽ ualidã ubiq; terraꝝ subministratis, dũ captiui in oẽs gentes libros uestros, imò iã nostros circũfertis, ut quicquid de Christo p̃dicatur, græcis et latinis siue barbaris, p̃sentes uos cum scriptis uestris palàm testificemini, quod nõ sit nouum siue cõfictum quicqđ auribus eorũ quasi noua refert uox euangelicæ p̃dicationis. Quod deinde subiungitur et erit funiculus eis, qui remanserint de domo Iuda, cũ p̃cedenti dicto bene perspectũ, coniunctionẽ satis euidenter indicat aliarũ et aliarum ouium in ouile unũ. Qui enim sunt qui remanserunt de domo Iuda, uel quid est remanere de domo Iuda? Nimirum remanere de domo Iuda, hoc est saluari de eadem gente perditorũ, gente Iudaica, et qui hoc modo remanserunt uel remanebunt, primi apostoli fuerunt, et qui post ipsos uel per ipsos crediderunt, & illæ erunt reliquiæ quæ saluæ fient, postquam subintrauerit plenitudo gentium. Pulchre ergo ita distinctum, et erit funiculus maris requies pastorum et caulæ pecorum, quod recte in

Dan. ix.

Apoca. 3.

Iudæi dicunt Chanaan & Philistiim.

Psalm. 68.

Ibidem.

Ioh. 10.

Erit funiculꝰ maris, requies pastorum.

Remanere de domo Iuda, quid est.

Ro. ii.

recte intelligitur de pastoribus & pecoribus plenitudinis gentiũ, ac demũ, Et erit funiculus eis qui remãserint de domo Iuda, qđ nihilominus recte intelligitur de illis reliquijs q̃ supersunt, & supererũt de Israhel, in quo cõtigit cæcitas. Simul de utrisq; de ouibus siue pastoribus partiũ utrarũq; illud intelligendũ qđ subiunctũ est. Ibi pascẽtur in domibus Ascalonis ad uesperã requiescẽt. Quid est ibi pascentur, nisi in funiculo illo possidebũtur? Funiculus
Deut.32. nãq; possessio est, iuxta illud: Pars aũt dñi populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius.
Psalm.77. Aut certe funiculus dimensio possessionis est, iuxta illud: Et eiecit à facie eor̃ gẽtes, & sorte diuisit eis terrã in funiculo distributionis. Quolibet modo accipias, sensus totius summa est: Ibi pascẽtur in domibus Ascalonis, ad uesperã requiescent, ac si diceret: In sorte dñi cõputabũtur, in finibus Abrahæ, Isaac, & Iacob collocabunt, in cœlestibus mãsionibus, quas
Mat.8 Ascalon. i. ignis homicida, scilicet Iudaica impietas suas esse domos gloriat. At illi filij regni eijcient in tenebras exteriores, isti aũt uenientes ab oriente & occidẽte, recũbent in finibus Abrahæ, Isaac, & Iacob. Vnde hoc? Quia uisitabit (inqt) eos dñs deus eorũ, & auertet
Ioh.10. captiuitatẽ eorũ. Quis ille dñs qui uisitabit, nisi ipse q̃ dixit de his, & de semetipso, Et fiet unũ ouile & unus pastor? Ipse nãq; de uisitatione hac dicit in alio propheta: Ecce ego requiEzechi.34 rã oues meas, & uisitabo eas sicut uisitat pastor gregẽ suũ, in die qñ fuerit in medio ouiũ suarũ dissipatarũ, &c. usq; Ecce ego iudico inter pecus & pecus, arietẽ & hircũ, inter pecus pingue & pecus macilentũ. Duo dicta sunt in illo, Visitabo oues meas, &, Iudicabo inter pecus & pecus, duo nihilominus in isto, qa uisitabit eos dñs deus eorũ, & auertet captiuitatẽ
Lucæ.15 eorũ. Visitabit, subauditur, primo aduẽtu suo, ut sit ipse pastor, & ouẽ pditã ad gregẽ suo reportet humero. Auertet captiuitatẽ eorũ, secũdo aduẽtu suo, qñ iudicabit utiq; inter pecus
Mãt.25 & pecus, & separabit oues ab hœdis, dicetq; ouibus à dextris: Venite benedicti patris mei, possidete paratũ uobis regnũ. & hœdis à sinistris: Discedite à me maledicti in ignẽ æternũ.

¶Finis libri primi in Sophoniam.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN SOPHONIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

Triplices rei fidei aduersarii.

ADuersariorum seu ueritati contradicentiũ uniuersitas trifariã diuisa est. Alia est diuisio Iudæorũ, & alia hæreticorũ, alia paganorũ. Super oẽs diuisiones istas uerbũ dñi est, eo ordine, quo nũc à nobis nominatæ sunt. Siquidẽ sup Iudæos iam prolatum est uerbũ, & ipsi designati sunt sub noĩbus Chanaan & terræ Philistinorũ, dicendo: Verbũ dñi super uos Chanaan terra Philistinor̃. Hæretici protinus distinguuntur sub noĩbus Moab et filiorũ Ammon, dicendo: Audiui opprobriũ Moab et blasphẽmias filior̃ Ammon, q̃ exprobrauerũt populo meo, et magnificati sunt sup terminos eorũ. Subinde paganorũ impietas sub noĩe cõdẽnatur Aethiopũ, cũ dicit: Sed et uos Aethiopes interfecti gladio meo eritis. Protinus et ipse, q̃st omnium inimicor̃ caput, diabolus, perditus atq; pdendus designat sub noĩe Assur, dicẽdo: Extẽdet
Non literam, sed spiritũ & mysteriũ hic seq oportet. manũ suã sup Aquilonẽ, et pdet Assur. Deniq; sub istis noĩbus debere hmõi sensus suscipi satis probabile est, psertim quia pceptũ fuisse scimus prophetis, nõ oia manifeste loqui, imò claudere sermonẽ, et signare librũ, et ligare testimoniũ, et signare legẽ discipulis domini cũ pollicitatione ista: Quia ptransibunt plurimi, et multiplex erit scientia. Præterea et illud nobiscũ facit, quia nec rerũ psentiũ, nec historiarũ, quæ de rebus gestis cõscriptæ sunt, aliquod suffragat experimentũ siue testimoniũ, ei qui simpliciter, et ut uulgo nota sunt, accipit noĩa hæc Chanaan siue Philistinorũ, Moab et filiorũ Ammon atq; Aethiopũ. Nã etsi nõ immunes fuere malorũ quę in mũdo facta sunt uel fiũt, nihil tamẽ usquã legitur taleuis tã magnũ, ut psentis prophetiæ litera sonat, simplr audientibus. Verbi gra, cũ protinus ita loquitur, Viuo ego dicit dñs exercituũ, deus Israhel, qa Moab ut Sodoma erit, et filij Ammon quasi Gomorrha, siccitas spinarũ, et acerui salis, et desertũ usq; in æternũ. Sile de terra

Philistiæ

Philistinorꝫ. Quando enim factum est quod dicit: Et erit requies pastorum & caulæ pecorꝫ? Quando nullus in ea fuit habitator, & in tantã uenit uastitatem, quæ lætabat in euersione Iudææ, ut omes urbes eius munitissimæ essent in ouilia pastorꝫ atqꝫ itaꝫ culta, et sic uepribus at qꝫ urticis operta, ut pastores de reliquijs Iudæorum in Ascalone post meridiem requiescerent, & in urbe quondam nobili greges suos accubare facerent. Proinde cœptum iter securi pergamus, & spiritus sancti uerba spiritualiter intellexisse contenti simus. ¶ Audiui opprobrium Moab & blasphemias filiorꝫ Ammon, quę exprobrauerũt populo meo & magnificati sunt super terminos eorum. Propterea viuo ego dicit dominus exercituum, deus Israhel, quia Moab vt Sodoma erit, & filij Ammon quasi Gomorrha, siccitas spinarum & acerui salis, & desertum vsqꝫ in ęternum. Reliquię populi mei diripient eos, & residui gentis meę possidebunt illos. Hoc eis eueniet pro superbia sua, quia blasphemauerunt & magnificati sunt super populum domini exercituum. ¶ Causa pro posse dicenda est, cur his nominibus hæretici designati sunt, uel ob quam similitudinem uocent Moab & filij Ammon. De Iudæis supra dictũ est, quod recte uocent Philistijm, uidelicet quia sicut ubi accesserunt filij Israhel de terra Aegypti per mare rubrũ, Philistijm qui uicini erant mari, primi doluerunt, & primi bellũ inferre parati fuerunt: ita ubi conditũ est baptismi sacramentũ, Iudæi, penes quos conditũ est, primi uiderunt & inuiderũt, & primi contra fidem euangelicã persecutionem exercuerunt, mala potione. s. spũ erroris inebriati, & insanientes secundũ nomen Philistijm, quod interpretat potione cadentes. De hæreticis nunc dicendũ, quod recte uocent Moab & filij Ammon. Quia sicut Moab & filij Ammon, de consanguinitate Abrahæ descenderũt, & tamen genus Abrahæ semper odert, ita hæretici in Christũ se credere dicunt, & tamen Christianorꝫ catholicã fidem subuertere semper conati sunt. Et quis hoc nesciat, quod de consanguinitate Abrahę per incestũ nati sunt Moab & filij Ammon? Dormierunt enim filiæ Loth, nepotis Abrahæ cum patre suo, & maior qdem filia Moab: minor aũt peperit Ammon. Et Moab qdem ex patre. Ammon populus turbidus interpretat. Quis aũt populus magis turbidus q̃ hæreticorum cœtus, q alios turbida & cœnulenta potant doctrina, uelut turbida aquas? Sunt etiã hæretici ex patre diabolo æque ut Iudæi, qbus ipe dñs. Vos (inquit) ex pre diabolo estis. Igit ut Philistijm, ita Moab & filij Ammõ. i. sicut Iudei ita & hæretici in desertũ erũt usqꝫ i æternũ, quippe q deserentes deum, & à deo deserti, absqꝫ dubio peribũt in sempiternũ. Audiui enim (ait) Moab obprobrium, & blasphemias filiorꝫ Ammon. s. hæreticorꝫ, qui nimiꝫ exprobrauerunt populo meo, populo Christiano secundũ exemplum Moab, & magnificati sup terminos eorꝫ secundũ exemplum filiorꝫ Ammon. ¶ Quod fuit exemplum Moab? Illud nimirum, q fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ secundũ suggestionem Balaam uocauerunt eos ad sacrificia sua, & comederunt & adorauerunt deos eorꝫ, initiatusqꝫ est Israhel Beelphegor. Magnũ fuit illud obprobriũ Moab, & usqꝫ præsentem diem (ait Phinees) macula huius sceleris in nobis permanet, multiqꝫ de populo corruerunt. Secundũ illius opprobrij uel maculæ exemplũ fuit & est opprobrium hæreticorꝫ, siue hæresiarchaꝝ, quales Marcion, Cherinthus, Ebion, & Arrius, alijqꝫ q̃ plures extiterunt. In quo? In eo uidelicet, quod non per ignorantiã errauerunt: sed sicut ille Moab scienter, & præeũte consilio, quatenus auxilio dei destitutũ redderet Hierusalem effecit, ut initiaret Beelphegor, ita & isti scienter, quatenus populum ecclesiasticũ omni ueritatis honore nudarent, & in perditionem traherent, turpia & probrosa singuli suorꝫ dogmatũ simulachra propalauerunt. Quod aũt uel quale fuit exemplũ filiorꝫ Ammon? In quo illi priores super terminos Israhel magnificati sunt? Tulit Israhel (ait) rex filiorꝫ Ammon, terrã meã, quãdo ascendit de Aegypto. Ecõtra Iepthe dux Israhel. Non tulit Israhel terrã Moab, nec terram filiorꝫ Ammon: sed dñs deus subuertit Amorræũ, pugnans contra illũ, pro populo suo Israhel, & tu nunc uis possidere terrã eius? Nõne ea, quæ possedit Chamos deus tuus, tibi iure debentur? Quæ aũt dñs deus noster uictor obtinuit, in nostrã cedent possessionẽ. Disceptatio tunc fuit uehemens contra filios Ammõ, eo mõ magnificãtes se sup terminos Israhel. Sed & añ hoc copulati regi Moab pusserãt Israhel, atqꝫ possederãt urbẽ palmaꝝ. Secundũ illius disceptatõis exemplũ iugẽ atqꝫ pertinacẽ hæretici contra catholicã ecclesiæ disceptationẽ habuerũt, & sup terminos eius

Cur hæretici dicuntur Moab & filij Ammon.

Gene. 19

Iohan. 8

Num. 25

Iosue. 22

Filij Ammon

Iud. 11

Iud. 3

In quo hæretici filij sunt filijs Ammon

magnificati sunt, super terminos fidei quos patres nostri prophetæ & apostoli posuerũt, addẽdo
ĩciendo aliquid super positionẽ, uel diminuendo quippiã depositiõe illoꝝ, non timentes il-
Apoca.zz lud quod in Apocalypsi scriptũ est: Si quis adiecerit supra hæc, adĩciet deus supra illum pla-
gas quæ scriptæ sunt in libro hoc: & si quis diminuerit de uerbis libri prophetiæ huius, aufe-
Psalm.z ret deus partem eius de ligno uitæ, & de ciuitate sancta. Nonne & in Psalmo scriptũ est: Po-
stula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã, & possessionem tuam terminos terræ? At illi cũ
essent in partibus terræ, alĩ in Asia, alĩ in Europa, alĩ in Aphrica contra semetipsos diuisi,
& contra catholicam ecclesiam cõiuncti, singuli suas partes constituere pro catholica eccle-
sia cõtendentes, non paꝝ ecclesiæ terminos, quantum in ipsis fuit, diminuerunt, claudere uo-
lentes in parte possessionẽ Christi præfinitam usq; ad terminos terræ. Ita super terminos po-
puli dñi magnificati sunt, & exprobrauerunt, & blasphemauerũt. Propterea uiuo ego, dicit
dñs exercituũ, deus Israhel: quia Moab ut Sodoma erit, & filĩ Ammon quasi Gomorrha,
Quid erunt hæretici ¶ Quid erit Moab ut Sodoma, & qd erũt filĩ Ammon quasi Gomorrha? Siccitas spinaꝝ
& acerui salis, & desertũ usq; in æternũ. Ad qd ualet siccitas spinaꝝ, nisi ut mittant in ignem
Matth.5 uel submittat eis ignis, ut ardeãt? Et ad qd ualet aceruus salis, pſertim ĩfatuati, nisi ut mittat fo-
Ibidem.7 ras, & cõculcet? Igit qd dicit, hoc est, qm̃ ipsi sunt spinæ, de qbus nõ colligunt ficus, & rubo
de q̃ nõ uindemiat uua, tradent igni ut Sodoma, & quasi Gomorrha, imò tolerabilius erit ter-
Ibidem.10 ræ Sodomoꝝ & Gomorrheoꝝ in die iudicĩ, q̃ illis, q nõ receperũt uos (ait dñs) neq; audie-
runt sermones uestros. Qd si illis ita erit, q nõ recipiũt, neq; audiũt, quãto magis hæreticis, q
insidiose recipiũt, & insidiose audiunt, ut dum ꝓfitent partẽ, possint subuertere totũ. Iuste igi-
Ibidem.12 tur & desertũ (inquit) erunt usq; in æternũ. i. peccatũ eoꝝ non remittet eis, neq; in hoc secu-
1.Timo.3 lo, neq; in futuro, quod uere est esse desertũ: quia uidelicet extra domũ dei, quæ est ecclesia
Deu.23 dei, unde ipsi exierunt, nihil est nisi desertũ. An & lex hoc ipm nõ dicit: Ammonites (inq;)
& Moabites, etiã post decimã generationẽ, nõ intrabũt ecclesiã dñi in æternũ. Qd & si quid
aliqñ sapidũ locuti sunt, aut scripserũt, qm̃ & acerui salis fore dicti sunt: reliquiæ (inquit) po-
Hæreticoꝝ liberi, sicut uxor Loth puli mei diripient illos, & residui gentis meæ possidebũt eos. Nec mirũ, si inter mortuoꝝ &
morientiũ hęreticorũ monimenta quippiã reperitur quo uelut sale uiri catholici bene utant
dũ in typũ illorũ uxor Loth, q̃ auia fuit istorũ filiorũ Moab & filioꝝ Ammõ, ita mortua fue-
Gene.19 rit, ut mortua uerteret in statuã salis. Est quidẽ salis natura ad oẽm escã necessaria, pulmentis
enim saporem dat, auiditatem excitat. Quinetiam pecudes, armenta, & iumẽta sale maxime
prouocantur ad pastum, multo largiores lacte, multoq; gratiores casei dote. Sed & illa uer-
sa in statuam salis, pecudibus, armentis, siue iumentis lingentibus eo modo proficere potuit,
nunquid & sibimet sapuit? Sic nimirum quicquid, siue utiliũ historiarũ, siue moraliũ docti-
narum, siue allegoricarum expositionũ scripserunt, nihil eis proderit, sed reliquiæ populi do-
mini diripient codices illos, residui. i. non perditi pueri, gentis dñi, uiri ecclesiastici, lectores et
auditores catholici possidebunt eos, legent eos, ut legunt Iudæi cuiuspiam opus grande uel
Peccatum hę reticorum ir remissibile paruum, utputa Iosephi, uel cuiuslibet cæterorũ. ¶ Hoc (inquit) eis eueniet pro superbia sua
quia blasphemauerunt, & magnificati sunt super populum dñi exercituum. Cum multa sint
peccata, quoddam peccatum certum est, propter quod hæretici desertum fuerunt (ut supra
iam dictum est) in æternum. Hoc est superbire, & non per ignorantiam: sed per superbiam,
Matth.12 seu per inuidiam contra ueritatem dei uerba proferre. Nam omne peccatum (ait Domi-
nus) & blasphemia remittet hominibus: spũs aũt blasphemiæ nõ remittet. Et quicunq; dixerit
uerbũ cõtra filiũ homis, remittet ei, qui aũt dixerit cõtra spm̃ sanctum, nõ remittet ei, neq; in
hoc seculo, neq; in futuro. Tanti huius peccati reus ille addicitur, qui sciens ueritatẽ dei, totis
ingenĩ uiribus ecõtra nititur: & tunc demũ uerbũ dicere cõtra spiritũ sanctũ cõuincit, quãdo
uerba scripturæ, quæ utiq; uerba sunt spũs sancti, intelligens, imò intelligere nolens, con-
traria loquit. Quid igit aliud astruit hic sermo, ꝓpheticus, dicẽdo: Hoc eis eueniet, p superbia
sua, quia blasphemauerũt, nisi qd in Euãgelio suo cõfirmat ipm uerbũ incarnatũ? Sequitur.
L[H]orribilis dominus super eos, et attenuabit oẽs deos terrę, et adorabunt eum
uiri de loco suo: omnes insulę gentium.] Vere infelices super quos dominus horribilis
1.Pet.1. est. Vnde enim hoc? Nõne deus natura dulcis & suauis est, & ad uidendũ serenus & deside-
rabilis, utpote in quẽ desiderãt angeli ꝓspicere, miro atq; ineffabili modo semp prospiciẽtes
&tempo-

& semper prospicere desiderantes? Ergo infelices nimis, quibus pro conscia contigit horre re facie pietatis, & sic perire à facie dei, sicut fluit cera à facie ignis. Iã i ista uita miseri horrorẽ illum sentiunt, & nescio quam in consolationem doloris sui negant esse quod esse sciunt, tan quam hoc destruat uel destruere possit ueritatem, qđ eã ipsi in mendacio detinent. ¶ Et atte nuabit (inqt) oẽs deos terræ. Hic subaudiendũ, uel subintelligendũ, q semetipsos deos fe cerunt. Sunt eñ dñi terræ, sup quos nõ est horribilis, & ꝙs nõ attenuabit dñs, uidelicet illi de ꝙbus Psalmista, cum dixisset: Principes populoꝝ cõgregati sunt cũ deo Abrahã, subiunxit: qñ dñi fortes terræ uehementer eleuati sunt. Et est sensus: Quoniam prædicatores, qui in primiserant terra, facti dñi & filij excelsi, facti fortes per fidem & per bona opera, uehemen ter eleuati sunt per miracula, & ita factũ est, ut multi ad fidem generarent, multi de principi bus quoq; .i. regibus, aliꝫsq; pontificibus cum deo Abraham credendo congregarentur. Igi tur de illis solummodo hic agitur, qui semetipsos deos fecerunt: quia præmissum est de sup bia eoꝝ, & magnificati sunt super ppl'm dñi exercituũ, & eodẽ modo hic dicunt dñi, quo in Canticis canticoꝝ sodales dei, & dñi nostri Iesu Christi: Indica mihi quẽ diligit aĩa mea, ubi pascas, ubi cubes i meridie, ne uagari incipiã post greges sodaliũ tuoꝝ. Isti dñi isti sodales dñi, q nisi hæretici sunt, de ꝙbus hic sermo est sub noibus Moab & filioꝝ Ammon? Super eos pla ne horribilis dñs, & attenuauit magnificentiã illoꝝ, quia & si in breui magnificati sunt super ppl'm dñi exercituũ, quasi sterquiliniũ in fine pditi sunt, & taliũ cuiusq; messem, si qua fuit, co medit famelicus, & ip̃m rapuit armatus. Illis attenuatis adorabũt (inqt) dñm uiri, de loco suo oẽs insulæ gentiũ. Dictũ hoc, & dicendũ cũ subsannatõe aduersus eiusmodi deos, q iam nõ habẽt locũ suũ, imò ꝙs iam nõ intuebit locus eoꝝ uel cognoscet amplius, sicut p beatũ Iob di citur: quia sicut cõsumitur nubes & ptransijt, sic q descenderit ad inferos, nõ ascẽdet, nec re uertet ultra in domũ suã, neq; cognoscet eũ amplius locus eius. Viri isti, q nõ deseruerunt lo cum suũ, oẽs insulæ gentiũ. i. oẽs ecclesiæ, quę cõsistũt in medio gentiũ, sicut insulæ, q̃ uis marinis fluctibus undiq; tundant, stãt, & locũ suũ nõ deserũt, adorabũt de loco suo dñm & hunc crucifixum deũ & hoiem Iesum Christũ. Locus eoꝝ apud ip̃m deum est, sicut ipse ad Mosen: Ecce (inquit) est locus apud me, & stabis supra petrã &c̃. Locus ille humilitas ẽ, sicut Psalmista testat, dicens: Si non Moses electus eius stetisset in confractõe. i. in nimia mẽ tis humilitate in cõspectu eius. Locũ hũc hæretici nõ inuenisse arguunt, qbus hoc, quod ha ctenus dictũ est: eueniet (inquit) pro supbia sua: quia blasphemauerũt & magnificati sunt su ppl'm dñi exercituũ. Sequit. ⊥ **Sed ⁊ vos Aethiopes interfecti gladio meo eritis** ⊥ Iam superius dictũ est, triplices esse ecclesiæ hostes. s. Iudæos, hæreticos, atq; paganos, & Iu dæos sub nominibus Chanaan & Philistinoꝝ: hæreticos aũt sub nomĩbus Moab & filioꝝ Ammon: paganos uero hic designari sub noĩe Aethiopũ. Cur paganos sub nomĩe Aethio pum? Quia uidelicet sicut pellis Aethiopica magis q̃ cæteraꝝ gentiũ nigra est, ita paganoꝝ magis q̃ Iudæoꝝ, aut hæreticoꝝ impietas nota est. Siquidẽ Iudæi atq; hæretici quoda diuini nois cãdore, utcũq; se palliauerũt, pagani nõ unũ deũ, sed multa dæmonia publico errore co luerũt. Igit nõ soli Chanaan & Philistĩm, & Moab, & filij Ammõ: sed & uos (inqt) Aethi opes interfecti gladio meo eritis. i. nõ soli Iudæi atq; hæretici, q legẽ acceperũt, sed & uos pa gani siue gentiles eiusmodi legẽ nõ habẽtes, iudicio meo cõdemnabimini. Nõ eñ est distin ctio apud deũ. Quicũq; eñ sine lege peccauerũt, sine lege peribũt, & qcunq; in lege pecca uerũt, p legẽ iudicabunt. Sequit adhuc. ⊥ **Extendet manum suam super aquilonẽ, ⁊ per det Assur.** ⊥ Notũ est in sanctis ꝓpheticis scripturis, noĩe aquilonis, & noĩe Assur diabolũ significari. Ipse aũt. s. diabolus, inimicoꝝ caput est, & sicut caput mẽbris, ita cũctis præminet inimicis, sup quos euaginatus est gladius dñi, de quo & hic nũc dictum est. Et uos Aethio pes interfecti gladio meo eritis, statimq; subiunctũ. Extendet manũ suã sup aquilonẽ, & pdet Assur, & in cãtico Deuteronomĩ p̃misso: Si acuero ut fulgur gladiũ meũ, & arripuerit iudi cũ manus mea, reddã ultionẽ hostibus meis, & his q oderũt retribuã. Inebriabo sagittas me as sanguine, & gladius meus deuorabit carnes, ita demũ subditũ est, de cruore occiloꝝ & de manu inimicoꝝ capitis, ita hic & illic, uerbis qdẽ diuersis, sed eodẽ sensu oĩm impioꝝ, & ipsi us diaboli dãnatio, certa & ineuitabilis denũciat. Fuerit qdẽ carneus Assur, i. gẽs Assyrioꝝ, q̃ circa huius ꝓphetiæ tpa solutũ est imperiũ, & Niniue metropolis eiusdẽ iperij, quam sub

Psal. 67

Dii terræ, bo ni.

Psal. 46

Dii terræ mali

Cant. 1

Insulæ genti um ecclesiæ Christi.

Exo. 33. Psal. 50

Cur Pagani hic Aethio pes dicuntur

Rom. 2.

Assur diabo lus dicitur.

Deut. 32

Carneus As sur cuius erat Niniue

uerterunt Chaldæi, de qua & protinus dicit. Et ponet speciosam in solitudinem, & in
inuium quasi desertum, & accubabunt in medio eius greges, omnes bestiæ gentium,
& Onocrotalus, & Ericius in liminibus eius morabuntur. Vox cantantis in fene
stra, coruus in superliminari, quoniam attenuabo robur eius. Hæc est ciuitas glo
riosa habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo. Ego sum, & extra me non
est alia amplius. Quomodo facta est in desertum cubile bestiæ? Omnis qui transit
per eam sibilabit, & mouebit manum suam. ¶ Fuerit (inquam) & ille carneus Assur, &
ciuitas Niniue, quæ hic appellat speciosa, & facta à Babylonijs tanta eius uastitas, ut exi
uerbis datur intelligi, Onocratalus & Ericius in liminibus eius morabunt, uox cantantis in fene
stra, coruus in superliminari, quæ indicia sunt solitudinis. Veruntamen res, quæ in parte ge
sta est, intelligentiam eorum, quæ in toto futura sunt, non destruit, imò magis astruit, cum per
experimenta magnarum urbium, quæ destructæ sunt, cõpellit audiens credere euangelicæ ue
1.Cor.7 ritati, quia præterit figura huius mundi, & quia secundum similitudinẽ. s. Niniue atq; Babylonis, to
tum quoq; mundũ dñs in fine iudicabit. Iam quia de subuersiõe Niniue, quod fuerint exem
pla totius mundi perituri alias dictũ, & à sanctis doctoribus affatim est declamatum. Nos ad
cætera properantes, illud tm̃ dicere libet, quid sit huic speciosę dicere in corde suo. Ego sum
& extra me nõ est alia amplius, & quo omnis qui trãsit per eam, sibilabit, & mouebit manum
suam. ¶ Nimirum hoc dicere, ego sum, & extra me nõ est alia amplius, supbire ẽ, & tm̃modo
Vox impiorum qui non cre dunt aliã post hanc uitam. in p̃sentibus cõfidere, nullãq; post hanc aliã uitã credere uel sperare. Impiorum ẽ ita existimare
qui (ut Sapia perhibet) dixerũt apud se cogitantes non recte. Exiguũ & cum tædio est tẽpus
uitæ nostræ, & nõ est refrigeriũ in fine hois, & nõ est, qui agnitus sit reuersus ab inferis, quia
Supra. ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus, tanq; si nõ fuerimus. Venite ergo, & fruamur bonis
quæ sunt, & ubiq; relinquamus signa lætitiæ, qm̃ hæc est pars nostra, & hæc est sors. Cum
hæc & his similia dicit in corde suo impiorum uniuersitas, quid nisi speciosa ista ciuitas Assur,
uniuersa cupiditas mundi huius loquit? Ego sum, & extra me nõ alia amplius? At uero omnis
qui trãsit per eã, qui cũ Abrahã, & Isaac, & Iacob patribus sanctis cõfitet, q̃ peregrinus sit &
aduena sup terrã, & nõ uult hic habere manentẽ ciuitatẽ, sed futurã inquirit, cũ uiderit, quod
Heb.13 Onocrotalus, Ericius, & coruus possidebũt speciosam hãc, nõ iam speciosam, ut nunc uidet
sed desertã, ubi p̃terierit figura huius mũdi, sibilabit & mouebit manũ suã, i. nec allocutõe ne
dicã cõsolatõe dignã iudicãs, solo nutu, uel gestu oris & manus suæ despiciet, & subsannabit
CAP. III eã. Sequit. Væ prouocatrix, & redempta ciuitas. Columba non audiuit vocem: &
non suscepit disciplinam, in domino non est confisa. Ad dominum deum suum non
appropinquauit. Principes eius in medio eius, quasi leones rugientes. Judices
eius quasi lupi vespere, non relinquebant in mane. Prophetę eius vesani, viri infi
deles. Sacerdotes eius polluerunt sanctum, iniuste egerunt contra legem. ¶ Super
quã cœpit intẽtio iudicij, dicẽdo: Et extendã manũ meã sup Iudã, & sup oñes habitatores
Prouocatrix ac redempta ciuitas Hieru salem, quæ olim colum ba. Hierm, sup eandẽ ciuitatẽ, & cũ summat, dicẽdo: Væ prouocatrix, & redempta ciuitas Quæ
etiã alia ciuitas adeo prouocatrix, quã passim, & ferè ubiq; sancta scriptura dñm prouocasse ar
guit? Ipsa prouocatrix, ipsa redẽpta, & tãto dãnabilior prouocatrix, quãto pluribus redẽpta bñfi
cijs. Prouocatões eius magna cũ admiratõe hic denarrant, cũ in primis colũba ipsa noiat, &
deinde leonũ sæuitiã, luporũ ferocitatẽ, uel habuisse, uel habere declamat. Colũba (inqt) non
audiuit uocẽ, & nõ suscepit disciplinã, hoc dicere est, mansueta quondã ciuitas uel gẽs rebel
lis facta est, incorrigibilis pseuerat. Quid enim mãsuetius Abrahã, Isaac, & Iacob, cæterisq; pa
tribus, Mose & Dauid, cæterisq; sanctis & prophetis uel iustis hoibus? Si illos & uniuersam
illius gẽtis uel ciuitatis electionẽ cõsideres, recte nimirum ciuitas colũba dicta est. Ecõtra, filios
attẽdas, q̃ prophetas & iustos hoies occiderũt, q̃ dñm dereliquerũt, & Baal, cæteraq; portẽ
coluerũt, & alia sacrilegia cõmiserũt, ueraciter dicas quia nõ audiuit uocẽ, & nõ suscepit dis
ciplinã, in dño nõ est cõfisa, ad dñm deũ suũ nõ appropinquauit. Itẽ si attẽdas, literaliter ipsum
dñm eadẽ ciuitas egerit, quo generatio mala & adultera illũ occidẽdo mẽsurã patrũ suorum im
pleuerit, recte dictũ aiaduertis: Principes eius in medio eius quasi leones rugientes, iudices eius
lupi uespere, nõ relinquebãt in mane, prophetæ eius uesani, uiri infideles, sacerdotes eius pollu
runt sanctũ, iniuste egerũt cõtra legẽ. Quis nõ meret hæc, de ea q̃ fuit, uel eẽ debuit cõfiteri?

Qui

Quomõ leones columba genuit? qũo lupos enutriuit? qũo uesanos fouit, qũo infideles educauit? qũo de pullis suis tales sacerdotes ædidit, q̃ polluerẽt sanctũ, qui quasi scdm legẽ maledictũ facerẽt sanctũ sanctorũ? Dixerũt enĩ: Ecce lex dicit: quia maledictus à deo est ois, q̃ pẽdet in ligno. Hic aũt dicit, q̃ sit sanctus, q̃ sit ipse benedictus, de q̃ Psalmus dicit: Benedictus q̃ uenit in noĩe dñi. Appẽdamus ergo eũ in patibulo, & erit nõ benedictus, sed maledictus: erit non sanctus, sed pollutus tanq̃ leprosus. Hoc mõ polluerũt sanctũ, & ita polluẽtes sanctũ: nimiũq̃ iniuste cõtra legẽ egerũt. Lex enĩ ita dixit, ita p̃misit, qñ peccauerit homo, qđ morte plectendũ est: demũ ita subiũxit: & adiudicatus morti suspẽsus fuerit in patibulo. At ille hõ nõ peccauerat, qđ morte plectendũ esset, imò sanctus erat, & sanctus est. Ergo polluẽdo sanctũ, suo iudicio cõstituẽdo maledictũ, quẽ cõstat eẽ benedictũ, iniuste egerũt cõtra legem, dum uolũt impietatis suæ patronã facere legẽ. ¶ Dñs iustus in medio eius, non faciet iniquitatem. Mane mane iudicium suum dabit in luce, & non abscondetur. ¶ Illi nimis iniuste egerũt, illo modo polluẽtes sanctũ, & eũ qui benedictus est, uolẽtes constãter esse maledictũ, sed dñs iustus in medio eius, nõ faciet iniquitatẽ: neq̃ enĩ iniustus est, aut esse põt, uel iniustã dare aut scribere legẽ. Nõne esset iniquitas, si maledictũ esse concederet hoiem, ex sui patibuli pœna, nõ præcedẽte patibuli causa? Nõ faciet, nec fecit hoc, nõ sequẽtur tale sacerdotũ iudiciũ, neq̃ dedit sacerdotibus tale legis decretũ. Præmisit causam, quãdo peccauerit hõ qđ morte plectendũ est, & deinde subiũxit: & adiudicatus morti, suspẽsus fuerit in patibulo, qđ à iustitia uel æquitate nõ discrepat: & deinde qđ miseratiõis est, non (inq̃t) p̃manebit cadauer eius in ligno: sed in eadẽ die sepelieẽ, semp q̃ppe morituris sepeliri, uel sepultura nõ carere optabile fuit, mirã̃ p̃ causam huius cẽsuræ subdidit: qa maledictus à deo est, ois q̃ pẽdet in ligno, & nequa q̃ cõtaminabis terrã tuã, quã dñs deus tuus dederit tibi in possessionẽ. Miro mõ ò sacerdotes dũ sanctũ polluere tẽtatis lex cõtra quã iniuste egistis, uos in astutia sua cõprehẽdit, ita ut & illum facere maledictũ nõ possetis, nec insepultũ relinquẽdo contaminare terrã corpis sancti, imò & oĩi mũdo, uobis nesciẽtibus. p̃ uos ꝓuisum fuit, sepeliẽdo resurrectuꝝ principẽ & authorẽ resurrectõis. Nõ igit faciet iniquitatẽ dñs iustus, nõ cõsentiet uobis lex dñi iusti, nõ erit uestri silis sicut uos existimastis iniqui. Sed quid? Mane mane iudiciũ suũ dabit in luce, & nõ abscõdet. Vos iudiciũ uestrũ dedistis i nocte suppr sanctũ, clamãdo qđ eẽt reus mortis, ꝓ eo qđ nõ negauit se eẽ sanctũ dei, qđ uobis interrogãtibus cõfessus est se esse Chm̃ filiũ dei benedicti: dñs aũt mane dabit, mane manifestũ faciet iudiciũ suũ, de illo sancto quale sit, & hoc in luce: ita ut nõ abscondat. Dicet enĩ illi: Exurge glia mea, exurge psalteriũ & cithara, atq̃ ille rñdebit: exurgã diluculo, & ita fiet. Ita iudiciũ suũ dabit mane, & dabit in luce, & nõ absc̃ondet, imò in oẽm terrã exibit sonus, & in fines orbis terræ audiet, qđ longe aliter, & dissimiliter à uobis iniustis, de illo sancto suo iudicet dñs iustus, in medio uestrũ uobis uidẽtibus & audiẽtibus, & p̃ iniusto iudicio pœnas exoluẽtibꝰ. ¶ Nesciuit aũt iniquus cõfusionẽ: ¶ Et hoc admiratiue dictũ est, & reuera mirãda est impudentia, nõ erubescere uel cõfundi, manifesto in tã clara luce iudicio dei de cã illius scti, iuxta qđ cecinit Psalmista: Iudica me deus, & discerne causam de gẽte nõ sancta. Eodẽ mõ hic dictũ est: nesciuit iniquus cõfusionẽ, cui & apud Hieremiã, dñs ait: Frõs mulieris meretricis facta ẽ tibi, erubescere noluisti. lã ac si quæras, qũo uel qđ agẽdo deus dedisti in luce iudiciũ tuũ, ita subiũgit: ¶ Disperdidi gẽtes, & dissipati sunt anguli eoꝝ. Desertas feci vias eius, eo qđ non sit qui transeat. Desolatę sunt ciuitates eoꝝ, nõ remanẽte viro nec vllo habitatore. ¶ Hoc (inq̃t) est iudiciũ meũ, ꝓpter sanctũ quẽ polluerũt, & ita manifestũ ut iam nemo sit qui interroget, scientibus & uidẽtibus cũctis: quia disperdidi illos qui tã iniuste egrũt, & nõ paucos, sed tãta multitudine, ut recte dixerim gẽtes: quia primũ ciuitates oẽs, & subiectos pagos, tribus oẽs, & diuersa cõfinia, tãdemq̃ ipsam metropolim Hierlm disperdidi. Hoc est qđ ait disperdidi gẽtes, & dissipati sunt anguli. i. principes eaꝝ, imò leones eaꝝ lupi eaꝝ, sicut iam dictũ est. Olim celeberrima ciuitas & templũ, q̃ nihil erat in toto mundo augustius, qũo frequentabat? Qũo uiæ eius cõfluentibus turbis populoꝝ stipabant? At nũc desertas fecit illas, eo qđ nõ sit qui transeat, & sicut in uero iudicio dixit: Ecce relinquet uobis domus uſa deserta, ita in uero iudicio feci, qđ desolatæ sunt ciuitates, nõ remanẽte uiro, nec ullo habitatore. Nunqđ aũt hoc nimis ꝓperãter egi, & patiẽtiã nullã exhibui? imò tacui, diu

Quomõ polluerunt sanctum Deut. 21 Psal. 117.

Lex de suspẽso in patibulo

Matth. 26.

Psal. 107

Psal. 42

Hiere. 5

Matth. 23

Esa. 42.

silui, patiens fui. ¶ Dixi: Attamen timebis me, suscipies disciplinam, & non peribit habitaculum eius propter omnia in quibus visitaui eam: Cleruntamen diluculo surgentes, corruperunt omnes cogitationes suas. ¶ Sensus hic est: Misi pphetas meos consurgens diluculo, & ad pœnitentiã puocans, dixiq; feci qdem tibi hæc oia Hierusalem, sed feci ut timeres me, & susciperes disciplinã, & non periret habitaculũ tuũ, hoc est templum, propter oia scelera quę gesseras. At ecõtrario habitatores Hierusalem, me eos ad pœnitentiã prouocãte, quasi de industria & ex cõtentione diluculo surrexerunt, ut festinatione qua ad me redire debuerãt, cõplerent oẽs cogitatões suas, & ope demõstrarent q̃d mẽte conceperãt. Itaq; qd̃ ait, dixi, attñ timebis me, suscipies disciplinã, qm̃ nõ ẽ factũ, q̃d dixit, cum significatõe dubitãtis intelligẽdũ ẽ, ac si diceret: Dixi, forsitã timebis me, forsitã suscipies disciplinã, mandaui Prophetis meis, dicens: loquimini ad eũ uerba mea, forsitã audiet & timebit, uel quiescet & nõ peribit habitaculũ eius, q̃d futurũ est, nisi timuerit me, nisi susceperit disciplinã. Solet em̃ deus interdũ loqui cũ significatiõe dubitãtis, cũ apud eũ nihil dubiũ sit. Filii hois, ait ipse ad Ezechielẽ, dices ad filios Isrl̃, hæc dicit dñs deus: si forte uel ipsi audiant, uel si forte quiescãt, qm̃ domus exasperãs est. Item: Loqueris ergo uerba mea ad eos, si forte audiant, & timeãt uel quiescãt, qm̃ irritatores sunt. Quod aũt ita, quasi dubius loqtur, cõdescẽdo est ad eos uel propter eos, q dubiũ sunt uel esse possunt, nisi experiant, nec iudicia dei iusta uerant, nisi experimẽto didicerint, incorrigibiles eos fuisse, q̃s spreuit, aut iudicauit dẽ. Sequit. ¶ Quapropter expecta me, dicit dominus in die tribulationis meę in futurũ, quia iudicium meum, vt congregem gentes, & colligam regna. Et effundam super eos indignationem meam, & omnem iram furoris mei. In igne enim zeli mei deuorabitur omnis terra, quia tunc reddam populis labium electum, vt inuocent omnes nomen domini, & seruiant ei humero uno. ¶ Postq̃ sup impios & peccatores, & illam quæ puocatrix merebat dici Hierl̃m, sæueritatẽ iusti iudicij declamauit, nunc tandẽ ad eam conuertitur quæ habet aurẽ fidei, & ea quæ sunt gratiæ, quæ sunt misericordiæ, familiariter insinuat illi, quã uocat & filiã Sion, nuncupat Israhel, nominat filiã Hierusalẽ: lauda (inquiens) filia Sion, iubila Israhel, lætare & exulta in omni corde filia Hierl̃m, & cætera usq; in finem, quæ ita concludit: dabo enim uos in laudẽ, & in nomẽ oĩbus pplis terræ, cũ cõuertero captiuitatẽ uestrã, corã oculis uris dicit dñs. Quapropter (inqt) quoniã sicut in initio dixi: cõgregãs cõgregabo oĩa, à facie terræ. i. oĩa trahã ad mei p̃m. s. i die resurrectõis meę: postq̃ fuero exaltatus à terra, & hæc oia quæ dicta sunt: faciã sup eos qui me nõ expectant, qui in me nõ credunt, tu expecta me, tu crede & spera in me, in die resurrectõis meę in futurũ. i. ex qua die resurgam à mortuis, usq; in diem nouissimũ: quia tunc faciam iudiciũ, & hoc erit iudiciũ meũ, ut congregem gentes, & colligam regna. Tunc enim sedebit filius hominis in sede maiestatis suæ, & uenient oẽs angeli cum eo, & congregabunt ante eum oẽs gentes. Expecta me in die resurrectõis meæ, illuminatos habẽs oculos clara & certa fide resurrectiõis meæ, quã quinõ credit, nõ est in die, sed in nocte. Expecta me memor illius dicti angelorũ testiũ meorũ, sicut uenit, quẽadmodũ uidistis eũ euntẽ in cœlũ. Cũ dicit ut congregẽ gẽtes, & colligã regna, subauditur à sinistris. Sequitur enim: Et effundã sup eos indignationẽ meã, & oẽm irã furoris mei, uidelicet dum dicã eis: Discedite à me maledicti in ignẽ æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius. In igne enim zeli mei deuorabitur oĩs terra. i. oẽs imq̃, q cœlũ nõ respicientes, cũcta terrena gesserũt opa tam qui sine lege, q̃ qui in lege peccaucrũt. Quicũq; enim sine lege peccauerũt, sine lege peribũt, & qcunq; in lege peccauerũt, per legẽ iudicabunt. Tu aũta dextris eris, cũ hoc auditu, uenite benedicti à patris mei, possidete paratũ uobis regnũ à cõstituti one mundi, & tu eris tunc illa regina, de qua dicebat mihi: Astitit regina à dextris tuis. Quia tũc reddã populis labiũ electũ, tũc retribuã populis fructũ labioꝝ nomini meo confitentiũ, quia uidelicet nomini meo cõfiteri, hoc est habere labiũ electũ, labiũ mundũ uitæ æternæ, & cantici sempiterni retributõe dignũ. In quo reddã illis, In eo ut inuocent oẽs nomen dñi, & seruiãt ei humero uno. ¶ Num parua est ista redditio? Aut nunqd parũ ẽ illic inuocare nomen domini, & seruire domino. Imò magnũ atq; magnificũ, & omne exuperãs desiderium, illic est iuocatõis & seruitij bonũ. Hoc Psalmista sciẽs, cũ dixisset: Illuc enim ascẽderũt tribus tribus domini, testimoniũ Israhel, hoc subiũxit, ad cõfitẽdũ nomi domini, & magnificentius

dicere

Ezech. 2.

Iohan. 3.

Matth. 25.

Actu. 1.

Matth. 25. Omnis terra, id est, omnes impij

Rom. 2.

Psal. 44 Labium electum.

Deo seruire i cœlo, grande præmium est

Psal. 121

dicere non potuit, & in Apocalypsi unus de senioribus dicit Iohanni: hi sunt qui uenerũt de tribulatõe magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni: ideo sunt ante thronũ dei, & seruiũt ei die ac nocte in templo eius. Igitur nõ ut ibidem litera sonat regnũ illud uel ciuitatẽ dei uiuentis Hierusalẽ cœlestẽ, Christianus uel spiritualis homo existimet, aut existimare debet auro stratã, gẽmisq; aut margaritis, pstratã: qa uidelicet nõ in auro aut lapidibus preciosis: sed in cõfessione nominis dñi, & in seruitio eius est regnũ dei. ¶ Seruit autẽ illic seruitio pfecto, qd mira breuitate Propheta hic innuit, cum dicit humero uno. Quid nã est humero uno, nisi corde indiuiso. Non ita hic in isto exilio, ubi dispositi sumus ad seruiendum eidẽ dño. Multæ nãq; sunt huius mũdi uarietates, & animus mortaliũ, q̃uis iustorũ atq; perfectorũ, uix una hora secũ totus est. Nõ ergo aut esse põt hic qd ꝓmittit illic. Sciendũ est aũt & manifestius dicendũ, quæ causa faciat ut possit illic seruiri humero uno, humero indiuiso. Quænam illa est? Videlicet quia ciuitatis illius regni illius rex & dñs, unus & solus est, unus deus pater & filius & spũs sanctus est indiuisus, & inseparabilis Imperij rex, & hic idẽ ipse est, idem pmanet incõmutabilis substãtiæ, & inuariabilis animi est, & una semp triũ psonarũ unius dei uoluntas est. Hinc indiuisum imperiũ habet, quia indiuisus & inuariabilis ipse est, iuxta illud ab ipso dictũ: Ego sum qui sum. Proinde quod hic dicit, ut inuocent omnes nomen dñi, & seruient ei humero uno, nihil aliud esse arbitror, quã quod fucrat in Psalmo dictum, cõmutato dũtaxat ordine sententiarũ. Cuius participatio eius in idipm: Illuc enim ascẽderunt tribus tribus dñi testimoniũ Israhel ad confitendũ nomen dñi. Nam inuocare nomẽ dñi, quid aliud est, nisi cõfiteri nomini domini. Et huic domio humero uno seruire, qd aliud est, nisi participatio eius in idipm. Seqtur. ⊥ Vltra flumina Aethiopię inde supplices mei, filij dispersorum meorum deferent munus mihi. ⊥ Si ita dixisset: qa tũc reddã populo meo labiũ electũ, ut inuocet nomẽ domini, putaret ut cõtẽderet Iudæus de se tm̃mõ eẽ dictũ, ut contẽdere solet, quasi Iudæorũ sit deus tm̃ & nõ etiã gentiũ. Nũc aũt cũ dicit: reddã populis negare nõ pt, quin & de alijs cura deo sit, qd etiã aliunde iam dudũ prouiderit sibi de us confessores nominis sui, & ita est. Nam ultra (inquit) flumina Aethiopiæ. i. in fines orbis terræ, subauditur: exibit sonus prædicatõis Euangelicæ: & inde o filia cui loquor, cui dico, expecta me, & cui protinus dicturus sum: lauda filia Sion, lætare & exulta in oñi corde filia Hierusalẽ: deinde inquã, de finibus terræ supplices mei. s. Apostoli, deferent mihi munus dispersorũ meorũ. i. dispersos meos congregabunt in unũ, quod mihi utiq; erit munus magnũ, hoc sciens Euangelista, cum esset (inquit) Caiphas pontifex anni illius, prophetauit: quia Iesus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios dei, q erãt dispersi, cõgregaret in unũ. Hoc o tibi filia pro magna cõsolatõe dictũ est, quia si ex te exierunt, qui tui esse debuerunt, filij scelerati, semen nequã, nihilominus multiplicaberis, & in filijs lætaberis, qui ꝓfecto ueniẽt de longe, quod magnifice significat, dicẽdo: ultra flumina Aethiopiæ, nõ qd de sola debeant Aethiopia uenire cum per aliũ prophetã dixerim: Ecce isti de longe ueniẽt & ecce illi ab aquilone & mari, & isti de terra australi, sed qd uniuersitas gentiũ ꝓpter tenebras, in qbus erãt, ignorãtiæ, & ꝓpter pſecutionẽ principũ uel tyrãnorũ recte significetur, p impetus fluminũ, & per nigredinẽ Aethiopiæ. Simul & plurimũ laudis dat supplicibus suis qd trãsmeare debeãt flumina Aethiopiæ, & deinde sibi dispersorũ suorũ munus deferre, id ẽ oim perſequentiũ tyrannorũ sæuitiã exuperare, & ecclam sibi de gentibus adducere, scdm typũ qui in eo pcessit qd regina Saba uenit à finibus terræ audire sapiam Salomonis. Nunquid aũt ò filia semp nigri erũt illi Aethiopes supplices mei, aut tu sp Aethiopissa eris, ut sit semp unde erubescere possis? Imò audi qd seqtur. ⊥ In die illa non confunderis super cunctis adinuentionibus tuis, quibus pꝛeuaricata es in me, quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbię tuę, & nõ adijcies exaltari amplius in monte sancto meo. ⊥ Magna ꝓmissio, magna cõsolatio. Nũc interim anteq̃ ueniat dies ille, dies resurrectõis meę, cõfunderis, & nõ absq; re, cũ dicis & cõfiteris ueraci cõfessiõe quippiã tale, ut est illud Esaiæ: Sicut pãnus mẽstruatæ oẽs iustitię nostrę. At uero in illa die ita nõ erit, pſertim cũ ut fiet, qd nũc ꝓmitto tibi in ꝓphetis & in psalmis, qa erit fons patẽs domui Dauid, & habitãtibus Hierusalẽ in ablutionẽ peccatoris & mẽstruatæ. Vñ & Dauid bona spe exultãs in spũ sancto: Asperges me (inqt) hyssopo & mundabor, lauabis me & super niuem dealbabor.

Apoca. 7

Seruire hũero uno.

Exo. 3

Psal. 121.

Rom. 3

Esa. 1

Esa. 49.

Iohan. 11

3. Reg. 10

Esai. 64.

Zach. 13

Psal. 50.

Psal.33 Equidem quàmuis & alibi dicat: Accedite ad eum & illuminamini, & facies uestræ nõ con
fundentur: tamen in præsenti uita, q̃uis uiuitur mortali conditione, & nondum plenus est in
Rom.6 te dies ille resurrectõis meæ, erubescis modo quodã, iuxta illud, quẽ ergo fructũ habuistis,
tunc in quibus erubescitis nunc, sed ista confusio gloriam adducit, & ipsa omnino succeden
te gloria petransibit. Cum eñ uenerit plenitudo illius diei, plenitudo meæ resurrectionis, cũ
resurrexerint membra, sicut caput resurrexit, nunquid recordatio præteritæ nigredinis qcq̃
afferet cõfusionis. Imò locupletissima erit materia cantatiõis ipsa miseriæ recordatio, iuxta
Psal.88 illud: Misericordias dñi, in æternum cantabo. Nunquid uel alius qs ĩproperare poterit tibi,
Num.12 quod tu Aethiopissa fueris, uel mihi, quod Aethiopissam uxorem duxerim? Iam Mariam
operuit candens lepra tanq̃ nix, & extra castra manet septem diebus, pro eo quod murmu
rauit contra Mosen, propter uxorem eius Aethiopissam. Et ut manifestius dicam iã synа
gogam immunditia suæ iniquitatis, oñi seculo notam fecit, proiectam nõ solum scdm ani
mam de regno dei, uerumetiam secundum corpus de ciuitate & templo quõdam dei, & fo
ris manet, mente & corpore dispersa secundum illud: Disperge illos in uirtute tua, & donec
Psal.58 pertranseant septem dies. i. donec plenitudo gentium subintroeat, non reuocabitur in castra
hæc, pro eo quod improperat tibi uel supplicibus tuis, quod Aethiopes fuerint, & mihi de
talibus ergo ecclesiam coniunxerim. Quanto magis in plenitudine illius diei in resurrectõe
Magniloqui, Iudæi uniuersali omne os obstructum erit? Prædico tibi, quia tunc auferã de medio tui magnilo
quos superbiæ tuæ. s. istos qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt: sed sunt in synagoga sata
Apoc.2 næ, uere magniloqui & superbi, in eo maxime, quod suam quærentes statuere iustitiam, iu
Rom.10. stitiæ dei non sunt subiecti, quæ uidelicet superbia sic tua superbia dicitur esse, qũo illi dicunt
Iohã.8. esse filij tui uel filij Abrahæ, & se unum patrem deum dicunt habere. Hoc facto nõ adhcies
1.Cor.13 exaltari amplius in monte sancto meo, sed stabis in magno & æterno sanctæ humilitatis fir
Psalm.114 mamento, sciens & pfecte cognoscẽs, qd nũc ex parte cognoscis, & ueraciter cõfiteris, quia
Rom.3. de suis opibus nullus unq̃ potuit uel poterit in cõspectu dei iustificari. Imò oẽs peccauerũt,
& egent gloria dei, & quod tunc probatione non indigebit, quia res manifesta erit. Auferẽ
tur magniloqui, & qui relinquentur ibi? Ait. ⌊ Et derelinquã in medio tui populũ pau
perem & egenum, & sperabunt in nomine domini reliquiæ Israhel. ⌋ Sicut magniloq
ueraciter dicunt & sunt, q̃ in semetipsis tanq̃ iusti cõfidunt, & de operibus legis præsumunt,
Quis est po- pulus, paup, & egẽnus. ita pauperes & egeni recte dicunt & sunt, q̃ se peccatores esse cognoscunt, & nõ nisi per fidẽ
Rom.4. Iesu Christi iustificari se sentiũt. Talem populũ ita pauperẽ, ita egenũ, pauperẽ spiritu, scien
Matth.8. tem se egere uel eguisse gloria dei, quę est iustificari gratis per fidẽ Iesu Chri: derelinquã (ait)
in medio tui, ut ueniẽtes ab oriente & occidẽte, recũbant in sinu Abrahæ, magniloquis illis
Rom.11. filijs regni in tenebras exteriores eiectis. Fiet tñ qñq̃ ut sperent in nomine dñi reliquiæ Isra
hel. s. cum plenitudo gentiũ subintroierit. Quid erit illis sperare in nomine dñi, nisi deponere
pertinaciam, qua se iustificari arbitrantur ex operibus suis, & omnem iustificationem crede
re in solo nomine dñi, in fide Iesu Christi? Sequitur. ⌊ Non facient iniquitatem, nec lo
quentur mẽdacium, & non inuenietur in ore eorũ lingua dolosa: quoniam ipsi pascen
Magna ac be ata remũera/ tio tur & accubabunt, & non erit qui exterreat. ⌋ Felix ille dies resurrectionis, in cuius pleni
tudine nec uerbo nec opere quisquam peccabit. Magna & beata remuneratio omni animę
uel omni homini, qui nunc & si iniquitatẽ fecit, & mendacium locutus est, iam ulterius ini
quitatem facere, & mendacium loqui nõ uult: Magna (inquam) & beata remuneratio, quia
tunc accipiet stabilitatem hanc, ut iniquitatem facere, uel mendacium loqui iam non possit,
quippe ubi iam malam uoluntatem habere non poterit beata anima Deo creatori suo socia
ta uel coniuncta, inseparabiliter per spiritum amoris æterni. ⌊ Lauda filia Sion, iubila Is
Trinitatẽ hic sæpe insinuat Prophęta, rahel, lętare & exulta in omni corde filia Hierusalem. ⌋ Subauditur, hanc promissio
nem habens: Lauda Deum patrem, & iubila Deo filio, lætare & exulta in Deo spiritu san
cto, quæ sancta Trinitas unus Deus est, unde accepisti, quod es filia Sion, quod es Israhel,
quod es filia Hierusalem, filia Sion per fidem, Israhel per spem, filia Hierusalem per chari
tatem. ⌊ Abstulit dominus iudicium tuum, auertit inimicos tuos rex Israhel do
minus in medio tui: non timebis malum ultra. ⌋ Vere pulchra, sed admodum occul
ta prædicatio sanctæ & individuæ trinitatis. Dominus deus pater iudicium tuum abstulit,

Rex Israhel Dei filius inimicos tuos auertit, Dominus spiritus sanctus in medio tui est. & idcirco non timebis malum ultra: quia quē nunc uides per speculū in ænigmate, tunc uidebis facie ad faciē, & mors ultra nō erit, quæ fuit iudiciū tuū sup om̄e genus humanum Adā peccante prolatum. Neq; luctus neq; clamor, neq; dolor nltra erit ultra, quæ prima abierūt. ⌊In illa die dicetur Hierusalem: Noli timere Sion, non dissoluantur manus tuę, dominus deus tuus in medio tui fortis, ipse saluabit. Gaudebit super te ī lętitia, silebit in dilectione tua, exultabit super te in laude⌋ Quàm lætus trinitatis amator animus hoc attendit, q̄d hic spiritus sanctus per os prophetæ indubitabili ueritate loquens, quasi tinnulam fidei tripudiat cantilenam, & iocunditatis suos modulos triplicat, ut excitata audiētis anima, iam per hæc uerba meditādo gustare uel speculari incipiat, q̄d deus suus sancta sit trinitas, quā uidelicet trinitatem, quia tunc mundus nomen eius, quod est pater, & filius, & spiritus sanctus, portare non poterat, idcirco quærendū non est hic, cur nō ita Propheta distinxit, sicut ipse in Euangelio suo dn̄s deprompsit, dicendo: In nomine patris, & filij, & spūs scti. ¶Ecce q̄tuor modis opus decātauit, q̄d circa nos agit uel actura est indiuisa unitas trinitatis. Primo modo ita sonat, uox exultatōis, & reuera sonus epulantis. Lauda filia Sion, iubila Israhel, lætare & exulta in omni corde filia Hierusalem. Secundo autem sic: Abstulit dn̄s iudicium tuum, auertit inimicos tuos rex Israhel, dn̄s in medio tui. Tertio uero ita: In die illa dicetur Hierusalē noli timere. Sion nō dissoluantur manus tuæ, dn̄s deus in medio tui fortis ipse saluabit. Quarto autem sic: Gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione tua, exultabit super te in laude. Quàm pulchre quatuor his modis uariatur uox unius eiusdemq; laudis, trinis per singulos modos distincta clausulis. Quàm pulchre (inquam) si consideres, quia quatuor sunt, quæ in uno Christo per maxima propter nos operata est unitas trinitatis, quæ nescire nō licet ulli animæ, quæ & Sion, & Israhel, & Hierusalē digna sit nuncupari. Quæ sunt illa? Incarnatio, passio, resurrectio, & ascensio. Incarnatio, trinitatis opus est: quia ut incarnaretur filius, pater illum misit, ipse uirginis uterum ingressus est. Spiritus sanctus illi ueꝝ corpus, ueram carnem de carne uirginis condidit, & cum anima rationabili carnem nostrā ueꝝ hominem ut indueret, ipse effecit. Passio, trinitatis opus est, quia calicem illum, quē pater dedit, filius bibit, & per spiritum sanctum (ait Apostolus) sese hostiam obtulit, ut emundaret cō scientiam nostram ab operibus mortuis. Resurrectio, trinitatis opus est: quia pater: Exurge gloria mea dixit: filius exurgam diluculo respondit: spiritus sanctus eadem die ex ore eius in remissionem peccatorum processit insufflantis & dicentis: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittūtur eis. Ascensio, trinitatis opus ē, quia dixit pater: sede à dextris meis, filius ascendit & sedit, spirituss sanctus de illo consessu super discipulos ueniens, diuisiones gratiarum illis distribuit. Itaq; pro eo, quia deus homo factus est. Lauda Sion, iubila Israhel, lætare & exulta in omni corde filia Hierusalem: quia inde tu filia Sion, quod sicut deus patribus promisit, ita filium suum misit: inde tu Israhel, quia natura tua cum dei filio dei uerbo, in unam personam assumpta, reuera cum deo directa est secundū nomen Israhel: inde tu filia Hierusalem, quia per eandem diuinæ & humanæ naturæ coniunctionem, tu quæ de terra eras, cœlestibus in pace sociata es, & iam quidem per hoc ipsum, quod ꝓpter te passus est, iudicium tuum, iudicium mortis abstulit, inimicos tuos auertit. s. malignos spiritus, & ipsum principem mundi, quē foras misit, & illo foras misso, dn̄s in medio est tui, & malum illud præuaricatōis antiquæ, transgressionis paternæ, non timebis. Veruntamen est adhuc aliquid quod times dum in corpore uiuis, scilicet mors carnis & passiones corporis. Sed certum tibi est & esse debet, quia in illa die resurrectionis uniuersalis dicetur tibi: noli timere, uidelicet, quia mors ultra non erit, non dissoluantur manus tuæ, quia immutata, & impassibilis facta eris. Porrò gaudium quo gaudebit super te in lætititia, silentium quo silebit, in dilectione tua, exultatio qua exultabit super te in laude Trinitas sancta, oculus non uidit, auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit. Sequitur. ⌊Nugas qui a lege recesserant, congregabo, quia ex te erant, ut non ultra habeas super eos opprobrium:⌋ Nugas dixit nugaces homines, uidelicet, qui Dominum ipsum, de quo hic sermo est, sicut Sapientia testatur, calumniantur, dicentes: Quoniam dissimilis est alijs uita illius, & immutatæ sunt uiæ illius. Tanquàm nugaces æstimati sumus ab illo,

& absti

j. Corin. 13
Apoca. 21.
Mat. ultimo.
Quatuor christi sacramenta opera unius Trinitatis
Incarnatio
Passio
Hebrę. 9
Resurrectio
Psa. 56. & 107
Iohā. 20
Ascensio
Psal. 109
Actu. 2
Quanta bona nobis ex his.
Quatuor cōtingunt
Esa. 64
j. Corint. 2
Sapiæ. 2.

& abstinet se à uijs nostris, tanq̃ ab immũdicijs. Eiusmodi nugas (inquit) illos nugaces, q̃ à lege
Psal.2. recesserãt, dicẽtes: Aduersus dñm, & aduersus Christum eius, Dirumpamus uincula eor̃,
Matth.13 & ꝓijciamus à nobis iugũ ipsor̃. Cõgregabo: quia ex te erant. i. in fasciculos ad cõburendũ
alligabo, & maius iudiciũ portabũt, ꝓpter hoc ipm, quia ex te erant, quia legem acceperant,
quia semẽ Abrahæ erãt, quia Israhelitæ erãt, qa ministri Christi erãt, unde & obprobrio tibi
Rom.2 fuerũt, & ꝓpter eos blasphematũ est nomen meũ. Cõgregabo eos, ut nõ ultra habeas super
Ezech.16 eis obprobriũ, ut nõ ultra i cõparatõe tui iustificet se Sodoma siue Gomorrha, neq; dicat ma
Esa.23. re ut Sion erubescat, qđ nimir̃ dicit quoties manifesta gentilitas tibi ꝓpter aliquos, q̃ in te gẽ
tiliter uiuunt, insultant. ¶ Ecce ego interficiã oẽs, qui afflixerunt te in tpe illo. ¶ Non
j.Johã.2 eos tm̃, qui ex te erant, & ex te exierunt, imò ex te nõ erãt, sicut quidam tuor̃ dicit: Ex nobis
exierũt, sed nõ erãt ex nobis, nõ (inquã) illos tm̃, sed & oẽs q te afflixerunt, siue in lege siue
Rom.2 sine lege peccantes, interficiã in tpe illo, eos q in lege peccauerũt ꝑ legẽ iudicãdo, & eos qui
sine lege peccauerũt, sine lege ꝑditioni dando. ¶ Et saluabo claudicantẽ, & eam quę eie-
cta erat congregabo, & ponã eos in laudẽ, & in nomen in oĩ terra cõfusionis eor̃
in tpe illo, quo adducam vos, & in tpe, quo congregabo vos. ¶ Magna dignatio, quã
Psal.137 oẽs nouimus, excelsi dñi, qui iuxta illud Psalmistæ: Qm̃ excelsus dñs & humilia respicit,
j.Cor.1. & alta à longe cognoscit, & fecit & facit. Nam uidete (inquit) uocationẽ uestrã fratres, quia
nõ multi sapiẽtes scdm carnẽ, nõ multi potẽtes: sed quæ stulta sunt mũdi, elegit deus, ut cõ-
fundat sapientes, & infirma mũdi elegit deus, ut cõfundat fortia, & ignobilia mũdi & contẽ
ptibilia elegit deus, & quæ nõ sunt, ut ea quæ sunt destrueret. Quid aliud hic dici placet, dñs
dicit: Et saluabo claudicantẽ, & eã q̃ eiecta erat, cõgregabo? Nam p claudicantẽ & eiectã cũ
cta infirma siue ipotẽtia cũcta stulta & ignobilia et cõtẽptibilia, recte ꝓphetic⁹ sermo designat
Saluabo (inquit) & cõgregabo hmõi, & ponã eos in laudẽ, & in nomen in omni terra cõfu-
sionis eor̃, id est, faciam eos laudabiles atq; nominatos illic, ubi erant sine nomine, & uide-
bantur illaudabiles, uidelicet, confundendo per ipsos, & destruẽdo sapientes, fortes atq; po-
tentes illos, quor̃ in oculis habebantur ignobiles, & uidebant contemptibiles: hoc (inquam)
faciam in tempore illo, quo adducam uos, & in tempore quo cõgregabo uos, id est, non solũ
in futuro, uerumetiam in præsenti seculo faciam nominatos, & inclytos illos de humilitate
Exodi.7 uocatos principes uestros, ita ut sicut ad Mosen dixi: Ecce constitui te deum Pharaonis, ita
Psal.46 & isti dñi terræ dicantur & sint iuxta illud Dauidicum: Principes populor̃ congregati sunt
cum deo Abraham, quoniam dñi fortes terræ uehemẽter eleuati sunt. ¶ Dabo enim vos
in nomen, & in laudem omnibus populis terrę, cum cõuertero captiuitatem uestrã
coram oculis uestris, dicit dominus. ¶ Omnes populos terræ hic intelligimus electos
de omnibus populis terræ, qui dicunt in Apocalypsi, & redemisti nos deo, ex omni tribu, &
Apoca.5 lingua, & populo, & natione. Quos istos uel quod ob meritum, daturum se promittit, eos in
nomen & in laudem, cum cõuerterit captiuitatem ipsor̃ coram oculis eor̃: Nimirum illos
quos iam diximus: Principes populor̃, quorum labore & industria, cooperante eis dei gra-
tia, factum est & fit, hoc ipsum quod conuertitur, & conuertetur captiuitas eorum corã ocu
lis eorum, quæ uidelicet conuersio captiuitatis nunc inchoata, tunc perfecta erit, quando re-
Matth.25 surgent mortui, & constituentur à dextris: mox præcepturi regnum, quod paratum est eis
ab origine mundi. Magnum conuersæ captiuitatis spectaculũ ipsorum quondam captiuo
rum, & magna præsentis admiratio fœlicitatis apud ipsos, recolentes magnitudinem transa
actæ miseriæ, præteritæ captiuitatis. Proinde cum dixisset, cum conuertero captiuitatem ue
stram, magnifice addit, coram oculis uestris. Tunc isti principes uel patres siue Apostoli, &
quicunq; conuertendæ huius captiuitatis adiutores fuerunt uel sunt, in nomen & in laudem
id est, nominati & laudabiles eisdem erunt, quos adiuuerunt, ut conuerteretur captiuitas eo
rum, & ualde iusto ordine principes uel patres, imò & saluatores post deum illos se habere
gaudebunt. Hæc omnia dicit dominus, subauditur, qui non mentitur, & cuius omnia dicta
Ibidem.24 necessario implebuntur: cœlũ enim (inquit) & terra transibunt, uerba aũt mea nõ transibũt.

LIBRI SECVNDI IN SOPHONIAM PROPHE-
TAM FINIS.

Prologus

PROLOGVS RVPERT. IN AGGAEVM PROPHETAM.

AGgæus, decimus est in ordine duodecim ꝓphetaꝝ. Spūs sanctus qui per os ꝓphetaꝝ loquebat ꝓsagio signari uoluit noie, ut uocaret Aggæus, uidelicet secundū negotiū, de quo per os eius erat locuturus. Hoc nāq; nomē Aggæus, interpretat festiuus, & magnā utiq; festiuitatē ꝓspiciebat eius oculus, dū ista loqueret, quæ nūc habemus in manibus, dum diceret p eum dñs: populus iste dicit: Nondū uenit tempus domus dñi ædificandæ, & dum iubente dño interrogaret sacerdotes, dicens: Si tulerit homo carnē sanctificatā in ora uestimenti sui, & tetigerit de summitate eius panē aut pulmentū, aut uinū, aut oleū, aut omnē cibū, nunqd sanctificabitur? & si tetigerit pollutus in anima ex oīnibus his, nunquid contaminabit? Hæc & cætera hmōi dicta si ue interrogata qui intelligit, cur scribi digna fuerint, profecto magnā & dignā sentit causam huius quoq; nominis Aggæi, i. festiui, nec dubitat quin tale uocabulū sortitus ille fuerit nutu dei, qui quos præsciuit sanctos, & prædestinauit illos & uocauit, iustificauit & magnificauit. Nunquid eī festiuitas alia nō erat in corde ꝓphetali, nisi lætitia, qualem habebat uel habere poterat cum plebe, de illa reædificatōe templi manufacti, iteꝝ cōtaminandi, iteꝝ irreparabiliter arsuri? Equidē fuerit eiusdē templi reædificatio, quā præsens uidebat, materia magnæ festiuitatis, ueruntamē non secundū se uel propter se, sed propter omniū sanctoꝝ, & angeloꝝ & hominū festiuitatē Christū: quia futuꝝ erat, ut reædificato tēplo, muri quoq; ciuitatis postmodū reædificarent, & rursus ciuitas habitaretur, & reædificata ciuitate rursus coalesceret in terra populus, unde Christus seruata ueritate promissionis, quæ ad Abraham & ad Dauid facta, & iuramento firmata fuerat, nasceret. Igitur oīa quæ hic loquitur Aggæus sic adiuuante spiritu sancto suscipimus, ut eum omnino in Christum tendere non dubitemus: & tunc demum nos quoq; Aggæi, id est, festiui quodammodo dici uel esse poterimus, uidelicet contemplando idipsum, quod iste contemplaturus, diuino utiq; præsagio uocatus est Aggæus.

Aggæus, id ē festiuus.

Rom. 8

Lætitia Aggæi in Christum tradit

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN AGGAEVM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER VNICVS.

IN anno secundo Darij regis, in mense sexto, in die una mensis, factū est uerbum domini in manu Aggęi prophetę, ad Zorobabel filium Salathiel ducem Iuda, & Iesum filium Iosedech sacerdotem magnū dicens: Hęc ait dominus exercituum, dicens: Populus iste dicit. Nondum uenit tempus domus domini ędificādę. Et factum est uerbum domini in manu Aggęi prophetę, dicens: Nunquid tempus uobis est ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta? Primo illud operæpretium est quod sicut Nabuchodonosor in sanctis propheticis scripturis diabolo assimilat, uel similis demonstrat, ob eam causam qua populum dei captiuū de Hierusalem in Babylonē abduxit secundū similitudinē diaboli, qui genus humanū in primis parentibus de paradyso in hunc mundū captiuauit. Ita Zorobabel & Iesus filius Iosedech, & cæteri filij transmigratiōis, qui ascendentes de Babylone, templum & ciuitatem dei reædificauerunt, illos significauerunt patres siue patriarchas & populum, nec solum significauerunt, uerumetiam pars eorum fuerunt, qui de hoc mundo tendentes ad deum, hoc meruerūt, ut de carne ipsorum nasceretur Chrīs, tēplū nō manufactū. Nam sicut tēplū illud à filijs captiuitatis ædificatū est, ita Chrīs de pribus, cōfitentibus qd peregrini & hospites eēnt sup terrā, natus est. Vñ & corpus suū tēplū ipe nūcupauit. Soluite (inquiēs) tēplū hoc, & post triduū excitabo illud. Nā hoc dicebat aut euāgelista, de tēplo corpis sui. Cū igit hic ita dicit: factū ē uerbū dñi in manu Aggæi ꝓphetę ad Zorobabel filiū Salathiel ducē Iuda, & Iesū filiū Iosedech sacerdotē magnū dicēs.

Filii transmigrationis.

Heb. 11.

Iohan. 2

Hæ ait

Hæc ait dñs exercituũ, dicens: Populus iste dicit, nondũ uenit tempus domus dñi ædificandæ, & hoc dicto nihil amplius addit, nisi rursus præmisso, & factum est uerbũ dñi in manu Aggæi, profecto hoc ipsum populus iste dicit: nondũ uenit tẽpus domus dñi ædificandæ. Tale oportet intelligi, quale non potuisset sciri, nisi per uerbum dñi, quale Aggæus scire nõ posset, nisi Propheta esset, nisi ad eum uel in mauu eius uerbũ dñi factũ fuisset. ¶ Et quod ille lud est, nisi quod hodieq; audimus & uidemus? Nã populus iste notabilis, & publica captiuitate notatus & notus, populus Iudaicus dicit: quia Messias nondũ uenit, tempus ædificandæ domus dei nondũ uenit. Nos aũt dicimus, credimus, propter quod & loquimur, quia tẽpus iamdudũ uenit, iamdudũ templũ hoc ædificatũ est, & in eo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & hoc de carne Mariæ uirginis ædificatum est. Non (inquiũt) ille fuit Messias nec est, q de Maria natus est, ueniet alius, cum expectamus adhuc. Dum hoc populus iste dicit, nõne sacrilegiũ facit? Mendacẽ quippe facit patriarchã & patrẽ suũ dicentẽ Non auferetur sceptrũ de Iuda, & dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus est. Siue rum ille dixit, imò quia uer; dixit, ubi ablatũ est sceptrũ de Iuda, regnante Herode alienigena, q patre Idumęo & matre ortus erat Arabica. Iam tunc erat aduentus Messiæ qd tempus (ut iam dictũ est) erat domus dñi ædificandæ, de qua & in Parabolis dictũ est: Sapientia ædificauit sibi domũ, scidit columnas septem. Hoc animaduerso, constat profecto: quia non una ne, quia non absq; propheticæ authoritatis dignitate præmissum est. Factũ est uerbum domini in manu Aggæi prophetæ. Hæc ait dñs exercituum dicens: Et tunc demũ breuis iste sermo subiũctus ẽ, ppls iste dicit: Nõdũ uenit tps domus dñi ædificandæ. In paucis quippe uerbis, magnum istius populi malum signabatur, quod uidelicet uenientem Christum, non suscepturus, aliumq; foret expectaturus. Vnde & ipse loqtur: Ego ueni in nõie patris mei, & non suscepistis me. Si alius uenerit in nomine suo, illũ suscipietis. ¶ Ecce aliud: Et factũ est uerbum dñi in manu Aggæi prophetæ dicens: Nunquid tẽpus est uobis, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta? Et hoc nimiũ; qd ait: Nũquid uobis tẽpus est, ut habitetis in domibus laqueatis, & dom' ista deserta, tã magnũ est, & ita magnifice intelligi debet, ut dignũ sit uerbo dñi, & ore prophetali, qniam edictũ est pmissa tali enũciatione, & factũ est uerbũ dñi in manu Aggæi prophetæ. Et reuera magnũ & magne est stultitiæ mẽdacium, quod populus iste, cum dicit: nondũ uenisse tempus ædificandæ domus dñi, cõtẽdit nihilominus tempus sibi esse, ut habitet in domibus laqueatis. i. cum Christum negetuenisse, nihilominus asserat paradysi uel regni dei mansiones iam à patribus possideri, & sibi hæreditatem illam omnino deberi. Veritas enim ita se habet, quod nulli regni cœlo; aditus patere potuisset, nisi p aduentũ Chri, & quod non sit in alio aliq; salus, aut aliud nomen sub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Interroga Iudeum in quo uel unde cõfidat saluari, uel paradysum ingredi, si Christus nondũ uenit. Et respõdet tibi, quod p Abraham, uel per iustitiam suã factus sit aptus regno dei. Ergo (inquit Propheta) domus ista deserta. i. aduentus Christi nulla est gratia, nulla est utilitas. Vt quid enim Christus promissus fuit aut uenire debuit, si absq; aduentu eius homo per iustitiam suam saluari potuit? Igitur unde apud aliam Prophetam arguitur populus iste, dicendo: Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & foderunt sibi cisternas, quæ non ualent aquam cõtinere. Inde & hic arguit ænigmatice, dicẽdo: Populus iste dicit: Nõdũ uenit tps domus domini ædificandæ, & nunquid uobis tempus est ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta? Vnum quippe malum est, negare Christũ uenisse, aliud, domos siue mansiones regni dei sibi uel patribus suis arrogare, & ad hoc, ut in illas mansiones inducerentur sancti, aduentum Christi non necessarium reputare. ¶ Sciendũ autem propter istam domũ nõ manufactam propter incarnationem uerbi dei filij dei futuram, reædificationem illius manufactæ domus fuisse necessariam. Si enim dous illa & ciuitas reædificata, & gens restituta non fuisset, unde promissio uel aduentus Christi, uel propositum eius adimpleretur, præsertim cũ per alios prophetas dixisset: Quia de Sion exibit lex, & uerbum domini de Hierusalẽ. Vnde & si tunc temporis nõ intelligebãtur quæ nunc in istis prophetæ uerbis intelligimus, attamen nonnihil conferebat ipse carnalis sensus, quo eadem uerba intelligentes, ad ædificandam domũ illam accendebant. Vnde & in libro Esdræ scriptũ est, Et nõ fiebat opus usq; ad

Iudei male negant Christũ aduenisse

Colos. 2.

Gene. 49

Prouer. 9

Iohan. 5

Habitare in domibus laqueatis.

Actu. 4

Duo mala cõmittũt Iudæi

Hiere. 2

Esa. 2.

1. Esdr. 4

annũ secundũ regni Darij regis Persarũ. Prophetauerũt aũt Aggæus propheta & Zacharias filius Addo, prophetãtes ad Iudæos qui erant in Iudæa & Hierusalem, in nomine dei Israhel. Tunc surrexerũt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedech, & cœperunt ædificare templũ dei in Hierusalem, & cũ eis prophetę dei adiuuãtes eos. Verũtamẽ quod populus ille tũc tẽporis dixerit, nõdũ uenit tẽpus domus dñi ædificãdę, ex eadem scriptura Esdræ nõ cõprobatur, imò omnis (inqt) populus uociferabatur clamore magno in laudãdo dñm, eo quod fundatũ esset templũ dñi: Hoc tñ quibusdã eorũ displicebat, & fletũ incutiebat, qđ minus fiebat q̃ fuerat. Siquidẽ (ut Iosephus quoq; meminit) cũ fuissent altitudinis cubitorũ centum viginti, reædificatũ est in altitudine cubitorũ sexaginta ex præcepto Darij, qđ tandẽ Herodes in antiquã magnitudinẽ reformauit. Plurimi (inqt Esdras) de sacerdotibus et leuitis, & principes patrũ & seniores, qui uiderãt templũ priusq̃ fundatũ eẽt, & hoc templũ in oculis eorũ, flebãt uoce magna, & multi uociferãtes in lætitia eleuabant uocem, nec poterat quisq̃ agnoscere uocẽ clamoris lætantiũ, & uocẽ fletus populi. Vnde ergo secundũ literã dictũ esse cõstabit. Populus iste dicit, nondũ uenit tempus domus domini ædificandę. Igitur quomodocũq; tunc res sese habuerit, nos (ut cœpimus) sic intelligere curemus, tanq̃ uerbũ dñi, tanq̃ prophetiam tendentẽ quo omnes prophetæ intendũt in tempora uel sacramenta Christi. Sequitur: **Hæc nũc hęc dicit dominus exercituum Ponite corda vestra super vias vestras. Seminastis multũ, & intulistis parum. Comedistis, & non estis satiati. Bibistis, & non estis inebriati. Operuistis vos, & non estis calefacti. Et qui mercedes cõgregauit, misit eas in sacculũ pertusum.** Et hæc ut litera sonat, non facile probantur ex historijs, quia uidelicet quod intermissum est opus, & non fiebat usq; ad annum secundum regni Darij, hoc egerunt hostes Iudæ & Beniamin, quia conduxerunt aduersum eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarũ. Si inuito populo dei opus intermissum est, quomodo illa intermissio pro crimine reputatur ei, & uindicatur in eum sterilitate terræ, & defectu potus atq; ciborum, & calefactionis siue uestium? Itaq; sicut iam dictum est, quomodocũq; tunc se res habuerit, spiritualiter (ut cœptum est) intelligere curemus uerba spiritus sancti. O Iudæi qui in utroq; peccatis, & in eo quod dicit: nõdum est tempus domus domini ædificandæ, quod est dicere: nondũ est tempus aduentus Christi. Et in eo quod habitare præsumitis in domibus laqueatis, domus autẽ ista deserta, quod est confidere in operibus legis, tanq̃ Christi gratia uobis ad salutẽ non sit necessaria. Ponite corda uestra super uias uestras considerate diligenter operationes siue actiones uestras. Deniq; hoc pacto sic uobis contigit, sicut illi qui seminauit multũ, & intulit parum: & sicut illi qui comedit, & nõ est saturatus: sicut illi qui bibit, & nõ est inebriatus: sicut illi qui operuit se, & nõ est calefactus: sicut illi qui mercedes cõgregauit, & misit eas in sacculũ pertusum. Seminastis quippe multã salutem, nã salus ex Iudæis est, sed intulistis parũ, qa uidelicet qcquid ex patribus habere potuistis, parũ est, imò nihil cõfert nõ suscipiẽtibus semen benedictionis Christũ. Comedistis & nõ estis satiati: qa uidelicet paleam sectantes literę occidentis, nõ attigistis granũ spiritus uiuificãtis. Bibistis & nõ estis inebriati, qa lugẽtes nõ intellexistis, nolẽtes interesse nuptijs dominicæ incarnationis, ubi de aqua uinũ fit. Operuistis uos, & nõ estis calefacti, id est prę claris nominibus patrũ, & sacerdotio legis adornati, & exteriori religione uestiti, nihilominus q̃ gẽtes frigidi pmãsistis, nõ habẽtes dilectionẽ dei in uobis. Et qui ex uobis mercedes cõgregauit. i. qui aliqua operatus est secundũ præcepta legis, sic pdidit, quomõ qui mercedes misit in sacculũ ptusum, qa profecto absq; fide Christi, nihil opera prosunt. **Hæc dicit dñs exercituũ. Ponite corda vestra super vias vestras, ascendite in montẽ, portate lignũ, & ędificate domũ, & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit dominus.** Cũ iam domus ista quã dicimus domus uel tẽplũ corporis, in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo diuinitatis, ædificatũ sit, quomõ adhuc dicitur uel dicendũ est populi ex imperio domini exercituũ: ascendite in montẽ, portate lignũ, & ædificate domũ? Quomõ (inquã) nisi ac si dicatur: credite uenisse Christũ, credite in crucifixũ, credite illum resurrexisse, & ascendisse in cœlũ? Deniq; illi quidẽ primi ædificauerunt hanc domũ, qui promissiones acceperũt, & ex qbus ipe Chrũs est secũdũ carnẽ, sed nos quoq; posteriores,

1 quotiescũq;

I. Esdrę. 3

Iosephus de antiq. lib. 15. ca. 11.

Mysticus sensus hic potius attendi debet q̃ litera.

I. Esdræ. 4.

Spiritualis literæ intellectus de Chrõ cõtra Iudęos

Iohan. 4.

2. Cor. 3.

Colloss. 2.

Roma. 9

q̃tiescũq; p̃dicamus uel recitamus librũ generatiõis eiusdẽ Iesu Chr̃i filij̃ Dauid, filij̃ Abra
hã, & in summo eiusdẽ generatiõis uertice Iesum q̃ de Maria natus ẽ, testificamur eẽ Chr̃
Mons Chrũs Dani.2. stũ, pfecto ascẽdimus in mõtẽ, q̃ iuxta uisionẽ Danielis impleuit orbẽ terrarũ, & in quamũ
uel ipsi credẽdo uel alijs prædicãdo credentiũ facimus crescere numerũ, intantũ portamus
lignũ, ædificamus domũ, & huiusmodi ædificatio siue domus acceptabilis mihi erit, & glo
rificabor dicit dñs. ¶ Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus, & intulistis in
domũ, & exufflaui illud ¶ Nõ facitis ò Iudæi qđ mãdaui uobis, ut optetis iustificari p fidẽ
Iesu Chr̃i, sed respexistis ad amplius. i. uoluistis iustificari ex operibus, quasi opus uestrũ sit
amplius, q̃ fides eius, & ecce factũ est minus, qđ ex eo satis paret, qa qcquid opeꝛ intulistis
in domũ, exufflaui illud, & dispersum est, sicut exufflãte aliquo dispergitur puluis exiguus
& uos quoq; cũ opibus uestris eadẽ exufflatiõe in oẽs gẽtes dispersi estis. ¶ Quã ob cãm
dicit dñs exercituũ: Quia domꝰ mea deserta est, & uos festinatis unusquisq; in do
mũ suã, propter hoc phibiti sunt sup̃ uos cœli, ne darent rorem, & terra prohibita
est ne daret germẽ suum. & uocaui siccitatẽ super terrã, & super montes, & super tri
ticum & super uinum, & super oleum, & quęcunq; profert humus, & super homines
& super iumenta, & super omnẽ laborẽ manuũ. ¶ Hæc ut supra diximus secundũ literã
accidisse, difficile ex historijs comprobatur, uidelicet, quod populus dixerit, nondũ uenit
tempus domus dñi ædificandæ, & qđ iccirco prohibiti sint cœli, ne darent rorem, & terra
1. Esdræ.3. ne daret germen suũ. Nã ut Esdras memorat & diligẽter denarrat, cum alacritate magna
opus faciebant simul, laudantes dñm, & cõcinnẽtes in hymnis & confessione, quoniã bo
nus, qm̃ inæternũ misericordia eius sup̃ Israhel, donec p accusationẽ hostiũ Iudę & Beniа
min actũ est, ut opus intermitteretur, ut iã supra meminimus. Nõ ergo causa manifesta est,
cur ex die qua opus intermissum est, sterilitas terræ uel siccitas iuste illis accidere debuerit,
nisi qđ satis credibile est, qa prohibiti ędificare domũ dñi, nimis cito prohibẽtibus acquie
uerũt, & circa ædificationẽ domus dñi negligẽtes atq; socordes effecti sunt, gaudentes, qđ
per hanc occasionẽ uacaret cuiq; suũ domũ ædificare ad habitandũ. Cęterũ quomõcunq;
tunc actũ sit, nos Aggæum prophetã esse scimus unũ de prophetis, per quos utiq; locutus
est spũs sanctus, & iccirco sub uerbis, qbus præsentes excitabãtur & confortabãtur, myste
ria futurorũ prophetico more illũ signasse nõ dubitamus. Cœpto igitur mõ persequamur.
Esai.5. Quã ob causam dicit dominus exercituũ, uobis respiciẽtibus ad amplius: ecce factũ est mi
nus, & cũ hoc ipsum inferretis in domũ, exufflaui illud: Quã ob causam odi, et proieci festi
Colloss.2. Roma.10. uitates uestras: Videlicet qa domus mea deserta est, & uos festinatis unusquisq; in domum
suã. i. qa uos nõ quæritis iustificari p Christũ, cuius solũ corpus, iustitię domus est, & totius
diuinitatis tẽplũ, & eius iustitiæ non subiecti, festinatis unusquisq; statuere iustitiam suam.
Cœli, Apli, Terra, Eccla Propter hoc sup̃ uos prohibiti sunt cœli, ne darẽt rorẽ, prohibiti sunt apli apđ uos perdere
sermonẽ, & terra, sc3 eccl'ia p orbẽ terrarꝫ diffusa, prohibita ẽ dare germẽ suũ, phibita ẽ uo
Esai.5. bis ĩgerere euãgeliũ, nõ qđ debeat salutẽ uestrã cupere, sed qđ nõ ualeat nolẽtib' uobis ad sa
lutẽ ꝓficere, & uocaui siccitatẽ, & sicut p aliũ dicit prophetã: Nubibus mãdaui, ne sup̃ uos
quõdã uineam meã, pluãt imbrẽ. Sequtur: ¶ Et audiuit Zorobabel, filius Salathiel,
& Iesus, filius Iosedech, sacerdos magnus, & oẽs reliquię populi, vocem dñi dei
sui, & verba Aggęi prophetę, sicut misit eũ dominus deus uocẽ eoꝝ ad ipsos. & ti
muit populus a facie dñi. Et dixit Aggęus nũcius dñi, de nũtijs domini, populo
dicẽs. Ego vobiscũ dicit dñs. Et suscitauit dominus spm̃ Zorobabel filijs Sala
thiel, ducis Juda, & spiritũ Jesu, filij Josedech, sacerdotis magni, & spiritum relę
quoꝝ de omni populo, & ingressi sunt, & faciebãt opus in domo domini exercituũ
dei sui, in die uicesimaquarta & quarta mensis, in sexto mẽse, in anno secũdo Darij
regis. ¶ Manifestius non est immorandum. Veruntamen hic non prætereundum, duos
Zorobabel, & Iesus Pontifex, typus credẽtium in Christum. homines Zorobabel & Iesum sacerdotẽ magnũ qui templũ illud manufactũ reædificare
rũt, quoddã exẽplar extitisse omniũ, q̃ tẽpli nõ manufacti, sc3 corpis Chr̃i fidẽ susceperũt,
suscipiũt, & susceputi sunt. Deniq; alter illoꝝ, vc3 Zorobabel, filius Salathiel, q filiose
choniæ fuit, de tribu erat regali, Iesus ꝙo filius Iosedech secerdos de stirpe sacerdotali. Nõ
ne & oẽs, qui ad spũale tendũt uel ptingũt, templi nõ manufacti corpis Chr̃i, & sacerdotij
& regij

& regis, sacerdotes & reges sunt? Vos aũt (inqt Petrus) genus electũ, regale sacerdotiũ. Et in Apoca. gratiaꝝ actionis ipsoꝝ uox ista est: Fecisti em̃ nos deo nr̃o regnũ & sacerdotes. ¶ Sed & hoc qđ in sexto mẽse ingressi sunt, & faciebãt opus in domo dn̄i, pro ipsa pfectiõe nũeri senarij reminisci nos facit, qđ angelus ad Mariã dixit, ubi ingrediebaꝫ in uterũ uirgis uerbũ deus, sapiẽtia dei, domũ de carne eius mox ædificatura sibi: Et hic mẽsis ẽ sextus illi, q̃ uocaꝫ sterilis. Forte & hic mẽsis sextus anni secũdi Darij, q̃ ingressi sunt, & faciebãt opus in domo dn̄i, & illic mẽsis sextus à cõceptiõe Iohãnis, q̃ cõcipiẽte uirgine de spũ sancto, inchoatũ est tẽplũ corpis dn̄ici, lectorẽ delectat ꝓpter pfectionẽ (ut iã dictũ ẽ) nũeri senarij, q̃ cõstat ex partib' suis. Est em̃ dimidiũ eius ternarius, tertia pars binarius, sexta unitas, q̃ uez ptes simul iũctæ, senariũ pficiũt. Eiusmodi nũeros, q ualde rari sunt, Arithmetici pfectos dicũt. Ex ipso igit̃ nũero cõmoniti, libẽter hic q̃q̃ p̃dicam', qa pfectius inter cũcta opa mũdi nihil est tẽplo corpis Chri, qđ ædificatũ est in absolutione captiuitatis generis hũani, scđm typũ tẽpli illius manufacti, qđ ædificatũ est in absolutiõe captiuitatis populi dei, q de Babylone rediit. Sequit. ¶ In septimo mẽse, uicesima & prima mẽsis, factũ est uerbũ dn̄i in manu Aggei prophetę, dicẽs: Loquere ad Zorobabel filiũ Salathiel, ducẽ Iuda, & ad Iesũ, filiũ Iosedech, sacerdotẽ magnũ, & ad reliquos populi dices: Quis in uobis est derelictus, qui uidit domum istã in gloria sua p̃ma? & quid uos uidetis hãc nunc? Nunquid nõ ita est, quasi nõ sit in oculis uestris? & nunc cõfortare Zorobabel, dicit dn̄s, & confortare Iesu, filij Iosedech, sacerdos magne, & cõfortare oĩs populus terrę, dicit dn̄s exercituũ. Verbum qđ pepigi uobiscũ, cũ egrederemini de terra Ægypti, & spiritus meus erit in medio uestr̄. Nolite timere, qr̄ hec dicit dn̄s exercituum. Adhuc unũ modicũ est, & ego cõmouebo cœlũ & terrã, & mare, & aridã, & mouebo oẽs gẽtes, & ueniet desideratus cunctis gẽtibus, & implebo domum istã gloria, dicit domin' exercituum. Meum est argẽtum, & meum est aur̃, dicit domin' exercituum. Magna erit gloria dom' istius nouissimę, plus q̃ p̃mę, dicit domin' exercituũ, & in loco isto dabo pacẽ, dicit domin' exercituum. ¶ Totũ hoc capitulũ simul posuimus, ut qm̃ p se satis patet literalis sensus, totius ad delectationẽ latentis in ea mysterij diligẽs ptingat animus. Nimirũ qn̄ (ut supra iã dictũ) monuimus, fundatũ est tẽplũ dn̄i. Plurimi (inqt Esdras) etiã de sacerdotibus & leuitis, et principes patrũ, & seniores, qui uiderãt tẽplũ, anteq̃ fundatũ esset, & hoc in oculis eorũ, flebant uoce magna, & multi uociferãtes in lætitia eleuabãt uocẽ suã, nec poterat quisq̃ agnoscere uocẽ clamoris lætantiũ, & uocẽ fletus populi. Causa hæc fuit, ut diceret dn̄s. Quis in uobis est derelictus, quidit domũ istã in gloria sua prima? & qđ uos uidetis hanc nũc? Nunqđ nõ ita est, q̃si non sit in oculis uestris? Flebat em̃ ferè tẽplũ, dimidio minus q̃ fuerat prius. Hoc prospiciẽs siue intẽdens, magna erit gloria domus istius nouissimæ, plus q̃ primæ, dicit dn̄s exercituũ, & in loco isto dabo pacẽ. i. peccatorũ remissionẽ, dicit dominus exercituũ. Equidẽ Herodes tẽplũ illud, qm̃ erat priore minus, deposuit, & in antiquã magnitudinẽ reformauit, multis & magnis ædificiꝭ decorauit, sed hoc nunq̃ dominus exercituũ pro gloria reputare sit digna tus, qđ hõ funestus, rex impius opatus est, exæquari uel etiã p̃ferri cõtendẽs regi magnæ opinionis, & sapientissimo Salomoni. Gloria illa, gloria uera fuit loco uel tẽplo illi, qđ in eo deus hõ fact', offerri ẽ dignatus, scđm cõsuetudinẽ legis dicẽtis: Quia oẽ masculinũ adapeties uuluã, sanctũ domino uocabit, & qđ in loco illo, in ciuitate illa, ante portas urbis p̃ omni mũdo crucifixus, pacẽ. i. peccatorũ remissionẽ dedit credẽtibus, & his, q prope erãt, Iudęis, & his q longe erãt, Gentibus. Nũc illud dicere libet, qa quoꝝ in oculis domus q̃ fundebatur, sic erat, q̃si nõ esset, q uiderãt illã in gloria sua prima, flebãt uoce magna, uociferantibus in lætitia iunioribus, qui priorẽ illã nõ uiderant, nõnullã similitudinẽ p̃tulerunt eorũ, qui tpe euãgelicæ p̃dicationis credẽtes, ex circũcisione grandẽ excitauerũt tumultũ, & eos qui crediderunt ex gentibus, turbauerunt, sicut habemus in Actibus Apl'oꝝ. Domus quippe nobilissima fic erat, quasi non esset in oculis eorũ, in comparatione eius, quã prius uiderunt. i. fidei Christi, & ritus sacrificij noui, sacrificij ueri, cuius ipse Christus author est, sacerdos in ęternũ, scđm ordinẽ Melchisedech, non ualere ad salutẽ illis uisus est, nisi circũciderẽtur, et omnẽ obseruarẽt morẽ, quẽ tradidit Moses. Sed quid dicit sermo propheticus? Et nũc con

ſ. Petr. 2. Apoca. 5. Mysteriũ numeri senarii. Lucæ. ſ.

CAP. II.

ſ. Esdræ. 3.

Vide Ioſe. in antiq. lib. 15. cap. fin.

Exod. 34 Lucæ. 2. Ephe. 2.

Act. 15. ſ4.

Pſalm. 109 Act. ſ5.

fortare Zorobabel, dicit dñs, & cõfortare Iesu filij Iosedech, sacerdos magne, & cõforta re oĩs pplus terræ dicit dñs exercituũ, & facite, qm̃ ego uobiscũ sum, dicit dñs exercituũ. Si cut dixit, ita factũ est, qm̃ cõfortatus est oĩs, in quo erat dñs exercituũ, spũs paracletus, eterñ discipuli gaudio & cõsolatione sancti spũs replebãtur, & in eo, ꝙ quotidie crescebat, & au gebatur credentiũ nũerus, fiebat quotidie, & fit, & fiet usq; in finẽ seculi, qđ dictũ est, mag na erit gloria domus istius nouissimæ, plus q̃ primæ. Eiusdẽ gloriæ summũ erit illud quod ait: Adhuc unũ modicũ, & ego cõmouebo cœlũ & terrã, & mare & aridã, & mouebo oẽs gẽtes, & ueniet desideratus cũctis gẽtibus. Magna erit illa motio, gloriosa erit illius desi
Luæ. zĩ rati uisio. Hinc ipse dicit: Et erũt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium præ cõfusione sonitus maris & fluctuũ, arescẽtibus hoĩbus præ timore & expectatiõe, quę supueniet uniuerso orbi. Nã uirtutes cœlorũ mouebunt. Et tũc uidebũt filiũ hois ueniẽtẽ in nubibus, cũ potestate magna & maiestate. Et tũc sine dubio plena et pfecta erit gloria do mus huius nouissimæ Chri & ecclesiæ. Proinde cũ dixisset: Et ueniet desideratus cunctis gẽtibus, ita suniũxit, & implebo domũ istã glia, dicit dñs exercituũ. Interim gloria nõdũ p
Roma. f. fecta est, qa gloriamur (inqt Aplus) nõdũ in re, sed in spe gliæ filiorũ dei. Ibi erit plenus fidei fructus, qa spũaliter egressi sumus de terra Aegypti, credentes in Christũ, & spũ sancto in
j. Iohan. 3 baptismate signati, hoc ipse promittẽs, ꝙ bũ (inqt) qđ pepigi uobiscũ, cũ egrederemini de ter
j. Corin. jĩ ra Aegypti, & spũs meus erit in medio uestrũ. Videbitis sicut est, uidebitis facie ad faciem euacuato qđ ex parte est. Quod toties repetit, dicit dñs exercituũ, nullũ legẽti uel audienti parere debet fastidiũ, imò facere attentũ, docilẽ & beneuolũ auditorẽ, ut sentiat magnã esse quã audit, & dignã promissore deo remunerationẽ. L In uicesima ⁊ quarta noni mẽsis in anno secundo Darij regis, factum est uerbum domini ad Aggæum prophetã, dicẽs: Hæc dicit dominus exercituum: Interroga sacerdotes legẽ, dicẽs: Si tulerit hõ carnẽ sanctificatã in ora uestimẽti sui, ⁊ tetigerit de summitate eius panẽ, aut pulmẽtum, aut uinum, aut oleum, aut oẽm cibum, nunquid sanctificabitur? Respõdẽtes autẽ sacerdotes, dixerunt: Non. Et dixit Aggæus: Si tetigerit pollutus in aia ex omnibus his, nunquid cõtaminabitur? Et respõderunt sacerdotes, ⁊ dixerunt: Contaminabitur. Et respondit Aggæus, ⁊ dixit: Sic populus iste, ⁊ sic gẽs ista ante faciẽ meã, dicit domin⁹, ⁊ sic oẽ opus manuum eorũ, ⁊ omnia quę obtule runt ei, contaminata erunt. ¶ Ecce hic tertio factũ ad Aggæũ uerbũ dñi, pulchrũ et de lectabile fidei mysteriũ, sua interrogatiõe innuit, ꝙ nõ nisi fidelis et euãgelicæ gĩæ studio
Ex lege nõ ẽ sus aĩaduertere possit. Deniq; prima respõsione, q̃ interrogãti dño, siue prophetæ, si tulerit
iustificatio hõ carnẽ sanctificatã in ora uestimẽti sui, & tetigerit de summitate eius panẽ, aut pulmẽtũ, aut uinũ, aut oleũ, aut oẽm cibũ, nunqđ sanctificabitur? Rñdent sacerdotes dicẽtes: Nõ. Cõ uincunt et iudicant ex ore suo Iudæi cũ sacerdotibus suis, qđ ex lege nõ possunt iustificari. Quis em̃ fuit hõ, q sanctificatã carnẽ absconditã, et colligatã tulit in ora uestimenti sui, nisi
Cærimoniæ Moses, q sacrosanctæ carnis et passiõis Chri sacramẽta sub uelamine legis abscõdit? Hoc
legis, figura deniq; est, qđ in sancta eccla ubiq; prædicat, qđ in oĩbus ecclesiis Apostolus, et oĩs docet
Christi. discipulorũ Chri chorus, qa quicqđ cærimoniarũ in immolatiõe agni paschalis, et in cæteris Moses tradidit, aut scripsit, typus fuit salutiferæ passiõis Chri. Itaq; dare legẽ eiusmodi sine dubio, carnẽ sanctificatã fuit ferre in ora uestimẽti, et eiusdẽ legis lra, pplm in cibis et potib⁹ instruere. Hoc fuit de summitate uestimẽti panẽ, aut pulmẽtũ, aut uinũ, aut oleũ, aut omnẽ cibũ tangere. Sed nunqđ sanctificabitur quippiã taliũ tactũ de summitate uestimenti, cuius in ora caro sanctificata portat? Nõ, inquiũt sacerdotes legẽ sciẽtes, et qđ dicũt, uerũ est. Igi tur nec uos ò Iudæi, nec pres uestri, de lege sanctificati estis, qa qđ est lex, nisi uestimẽtũ, aut pãnus, cuius in ora caro sanctificata, caro Chri portat, i. figurat? ¶ Secũda rñsione, q̃ interro
Iudæi in ani gãti dño, si tetigerit pollutus in aia, ex oĩbus his nunqđ cõtaminabitur? rñdent sacerdotes et
ma polluti. dicũt: Cotaminabitur, sine dubio cõuincunt et iudicant ex ore suo Iudæi cũ sacerdotib⁹ suis, ꝙ tã immũdi sint, ut cõtaminet ois homo, quicũq; cõmunicat eorũ cærimoniis. Quicũ
j. Timo. z. est pollutus in aia. i. in morte hominis, nisi Iudaicus pplus, q mediatorẽ dei et hominũ Iesum Christũ occidit, et eundẽ nũc usq; blasphemare nõ desinit? Igitur sic (inquit) pplus ille, et hæc gens ista ante faciẽ meã dicit dñs, subauditur, nõ est sanctificatus ex lege, quã Moses dedit.

Sicut

mortuū experti, uictorē esse mortis, ascensorē esse cœli, iudicē esse uenturæ seculi nō acci-
pitis. ¶ Quod deinde subiūgit, percussi uos uēto urente, & aurugine & grādine, oia opa ma-
nuū uestrarū, & nō fuit in uobis, q reuerteretis ad me, hoc est qđ nūc usq; uidemus, qa misera
bile passi excidiū, cū ceciderūt in ore gladij, ciuitate & tēplo flagratis, & q supfuerūt captiui
ui ducti in oēs gētes, ueracē ipm esse sciūt, q p̄dixit, ferè nullus est q ad eū reuerti uelit, dura
ceruice, & corde indomabili. Sequitur. ¶ Ponite cozda uestra ex die ista & in futurū, a
die vicesima & quarta noni mensis, a die qua fundamenta iacta sunt tēpli dñi, ponite
te sup cor uestrū. ¶ Quāuis dixerit, & uerū dixerit, & nō fuit in uobis q reuerteretis ad me, ta
Roma. jj. men, qa futurū est, ut reliquiæ cōuertant ex eis, uidelicet cū plenitudo gentiū subintroierit,
adhuc hortat, & dicit. Ponite corda uestra, &c. Porrò in eo qđ ita dicit, ex die ista & in futurū
à die uicesima & quarta noni mēsis, à die q̄ fundamenta iacta sunt tēpli dñi, ponite sup cor
uestrū, nullū diē libētius intellexerim, q̄ diē natiuitatis eius de quo agitur dñi nr̄i Iesu Christi
Nonus mēsis tēpli utiq; dñi, tēpli nō manufecti. Nā die uicesima et quarta noni mēsis, scilicet Decēbris, il
le em̄ Romanis quidē à Martio decimus est, sed Iudæis nonus ab Aprili, q secūdū legē pri
Ex o. jz. mus illis in mēsibus anni est, die (inq̄) uicesima & quarta noni mensis. i. Decēbris, Chrūs de
Die. 24. noni uirgine natus est, scilicet octauo Calēdas Ianuarij. Media nocte natus est, & illa nox erat p̄
mensis natus teritæ diei, qa nō ita ut nūc à resurrectiōe eiusdē dñi, nox tūc p̄cedebat diē, sed dies noctem.
est Christus. Igitur diē quā hic dicit diē natiuitatis illius libentissime intellexerim, quæ uidelicet dies apd
Romanos quidem per oēs annos uicesimaquarta est mensis Decembris, apud ipsos autem
Iudæos, quia secundū lunam cōputant menses, nō per omnes annos sed tertiodecimo dū
taxat anno lunaris cycli, itidē uicesimaquarta est eiusdē mēsis. Ex die ista (inquit) & in futurū
quo Christo nascente fundamēta utiq; iacta sunt templi corporis eius sacrosancti, & inde p
Lucę. 2. succedentes dies & annos ædificatū est, proficiendo sapientia, ætate & gratia apud deū &
hoies. Ponite corda uestra, cōsiderate q̄ & quanta facta sint magnalia, quāta uobis nō credē
tibus mala, quāta credentibus prouenerint bona. Quæ sint illa bona, si quasi nescientes quæ
retis, iā dicā. ¶ Munquid iā semen in germine est, & adhuc uinea & ficus, & malogra
natū & lignū oliuę non floruit? Ex die ista benedicā. ¶ Interrogādo uehementius affir
mat illud, unde nemo dubitat, qa uidelicet mēse nono, mēse Decēbri, qui (ut iā dictū est) ab
Aprili nonus est Hebræis, semen in germine nō est, nec em̄ hoc tēporis natura fert, nec ui
Mysteriū lite nea, nec ficus, nec malo granatū, nec lignū oliuæ florescit. Sic nimirū, qñ natus est Chrīus
ræ de Christo ferè nusq̄ erat semen in germine iustitiæ aut flos sanctitatis, ita ut in uinea uel ficu & malo
granato, & ligno oliuæ, p quæ intelligimus iustos hoies, posset parere. Quomō illo tpe an
ni, q̄ & Chrūs natus est, intrinsecus latet, quicqd uiroris est in germine, uinea, ficu, et malo
granato, seu ligno oliuæ, frigore cūcta cōstringēte, ita quicqd in paucis hoibus erat, iustitię
Matth. 2. supprimebat, Herode impio regnāte. propter quē uel maxie nō erat tutū, uel iā scirel q̄ de
spū sctō impregnata fuisset uirginitas Mariæ, quippe cū nec loqui quis q̄ auderet manifeste
de Messia. i. Chfo, qđ tēpus aduētus eius existeret, eo q̄ regnāte alienigena sceptrū de Iuda
Gene. 49 et dux de fœmoribus eius ablatus esset. Igitur prophetali intuitu in illius diei uel tpis cōsi
deratiōe positus: Nunqd (ait) iā semē in germie est, aut lignū floruit? Subaudit nō, Statimq;
subiūgit. Ex die ista benedicā, Ponite corda uestra, iterū dico, ponite cor uestrū, et uidete qa
ita est. Nā ex illa die me bñdicite, semē in germine apparuit, uinea, ficus, et malogranatū, et
lignū oliuæ floruit. i. oīs iustitiæ fructus et decus crescere et proficere cœpit. Primo in pa
uis innocentibus, q̄s funestus Herodes occidit, qūo pietas germinauit? qūo lignū oliuæ flo
ruit? Per totū orbē quidā paradysus spūalis, liliis castitatis et rosis cœpit uernare martyrij,
tātūq; fructū exuberauit usq; nūc, et exuberabit usq; in finē seculi, ut bñ decuerit dicere do
minū deū ad gloriā suā, ex die ista benedicā. Sequit. ¶ Et factū est uerbū dñi secūdo ad
Aggeū in uicesima & quarta noni mēsis, dicēs: Loquere ad Zorobabel ducē Iu
da, dicēs: Ego mouebo cœlū pariter & terrā, & subuertā soliū regnoꝝ, & conteram
fortitudinē regni gentiū, & subuertā quadrigā & ascēsores eius, & descēdet equus, & ca
cēsores eoꝝ, uir in gladio fratris sui. ¶ Zorobabel dux filioꝝ Iuda, qui tēplū reædifica
Zorobabel ty uit noie et ope, et in ipo principatu suo similitudinē gessit dñi nr̄i Iesu Chri, sicut et multi iu
pus Christi Osee. jz. storū uel prophetarū, quēadmodū ipse dicit: Et in manu prophetarū meorū assimilat' su m

Note

Sicut nō sanctificatur panis aut pulmentū tactū de summitate uestimenti, cuius in ora car-
nē sanctificatā homo tulerit, et sic omne opus manuū eorū, & omnia quæ obtulerint ibi, ui-
delicet in synagoga, uel cœtu suo, ubi in anima. i. in morte polluent Chri, cōtaminata erūt
sicut iā dudū p Esaiā dixi: Ne afferatis ultra sacrificiū frustra. Incēsum abominatio est mihi Esai. j.
Calēdas uestras & solēnitates uestras odiuit anima mea. Seqtur: ⁊ Et nūc ponite corda
uestra a die hac ⁊ supra, anteq̄ ponerē lapis super lapidem in tēplo dñi, cū acce-
deretis ad aceruū viginti modiorū, ⁊ fierēt decē, intraretis ad torcular, vt expri-
meretis quinquaginta lagenas, ⁊ fierēt viginti. ⁊ Percussi vos vento vrente, ⁊ au-
rugine, ⁊ grādine omnia opera manuū uestrarū, ⁊ nō fuit in vobis, qui reuertere-
tur ad me, dicit dñs. ⁊ Et hoc ut litera sonat, ex historijs demonstrare nō possumus, quod
propter dilationē, siue intermissionē operis domus domini sic euenerit, quēadmodū dicit:
Percussi uos uento urente, & aurugine, & grādine, omnia opera manuū uestrarū, & quod
tūc temporis ita duri, & in malo pertinaces fuerint, ut inde loquatur tanta cōquestione, &
nō fuit in uobis, q reuerteretur ad me. Ergo potius huc respiciamus, quo nos mittit, dicen
do, ante hæc, & sic omne opus manuū eorū, & omnia quæ obtulerint, ibi cōtaminata erūt.
Quo em̄ mittit nos dicendo, ibi, nisi ad hęc tempora, ubi sine dubio pollutus est Iudæus in
anima, sicut iā dictū est, in morte Christi Iesu, quē occidēdo factus est homicida, & iccirco
cūcta quæ offert, sunt cōtaminata: Ibidē prophetiæ spīm̄ ista quoq̄ nō dubitemus dicere,
& in hoc dicto pseuerare usq̄ hodie. Et nūc (inqt) ponite corda uestra à die hac & supra an
teq̄ ponerē lapis sup lapidē in tēplo dñi. Dies, anteq̄ ponatur lapis sup lapidē in tēplo dñi,
omne tēpus est, qđ nūc p̄terit, anteq̄ uelint Iudęi supædificari, tāq̄ lapides uiui, in domo uel j. Petri. 2.
tēplo, qđ est ecclia Christi, qđ futurꝫ est, cū plenitudo gētiū subintrauerit, uel superędifica Roma. jj.
ta fuerit. Culpa incredulitatis eorꝫ, propter quā oīa quæ offerūt, cōtaminata sunt, & erunt,
q̄diu fuerint ibi, sc̄z in pollutiōe, qua in aīa eius quē occiderūt, sunt polluti, culpa (inquā) in
credulitatis eorū pulchre & subtiliter innuitur his uerbis mysticis. Cū accederetis ad acer-
uum uiginti modiorꝫ, & fierēt decē, intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta la
genas, & fierēt uiginti. Quādo em̄ Iudęi accesserūt ad aceruū, & ad torcular intrauerūt, ni- Aceruus. xx.
si qñ Christū de semetipsis progenitū, prædicantē audierūt, moriendo uiderūt: Ipse est em̄ modiorum
aceruus modiorꝫ uiginti, q nūerus binarius decenus est, qa uidelicet nō unius tantū, sed ge- Christus est.
minæ substantiæ est, nō homo tantū, sed deus & homo est, & ecclesia quoq̄ eius, aceruus
est, sicut eidē dicit ipe in Cāticis: Vēter tuus sicut aceruus tritici, uallatus lilijs, sed nō dicit, Cant. 7.
qđ aceruus ille uiginti modiorū sit. Iste solus uiginti modiorū aceruus est, qa sicut iā dixi-
mus, geminæ substātiæ est, deus & homo est. Sed uos Iudęi cū intraretis ad aceruū eiusmo
di, aceruū modiorū uiginti, facti sunt decē modij, dimidiūq̄ uobis perijt, qa nō deū et homi
nē, sed tm̄ hoiem attēdistis. ¶ Itē mors uel passio eius torcular extitit, unde & ꝓpheta alius Mors Christi
prospiciēs eū, ait. Quare ergo rubrū est indumētū tuū, et uestimēta tua sicut calcātiū in tor torcular fuit.
culari. Et ipe respōdens, torcular (inqt) calcaui solus. Hoc torcular quinquaginta lagenas, Esai. 63
id est, peccatorꝫ remissionē facit. Nūerus nāq̄ iste, sc̄z quinquagesimus remissionē signifi-
cat scdm legē, quæ anno quinquagesimo remissionē sacrauit, unde annus iubileus. i. dimit- Leui. 25.
tēs dicitur. Sed uos ò Iudęi cū intraretis ad torcular eiusmodi torcular lagenarꝫ quīquagin-
ta factę sunt uobis lagenæ uiginti, q nūerus lōge ē à nūero quinquagesimo nūero remissio
nis. Plus q̄ dimidiū uobis defecit. Nā totius qđ erat reponēdū, tres uobis partes desunt, &
tantūmodo duæ susceptæ sunt. Quinq̄ partes susципi debuerūt, quæ ita totū perficiūt sicut Pro quinq̄
quinq̄ decades in quinquaginta surgunt, & sacratum faciāt iubileum. Quænam sunt duæ partibus du-
partes q̄s susцepistis. Videbat natū ex Maria, passumq̄ uel mortuū, q̄uis puerso corde nō as tantū rece-
ignoratis Quæ sunt tres ptes q̄s omisistis: Nimirꝫ resurrexisse, i cœlū ascēdisse, atq̄ ad iudi perūt Iudæi.
cādū uiuos & mortuos, uēturꝫ eē nō creditis. Nō igit ignoretis, aut scire uos dissimletis cur
dñs dixerit, qđ oē opus manuū uestrarꝫ, & oīa quę offertis cōtaminata sint, sicut scdm legē
cōtaminatur oē qđ pollutus in aīa tāgit. Nā ista causa ē, qđ uos accessistis ad aceruū uiginti
modiorꝫ, & decē fecistis. i. Christū & deū hoiem p̄sentē habuistis, & hoiem uidētes, deū ex
opibus cognoscere noluistis, q̄dq̄ intrastis ad torcular, & de quinquaginta lagenis uiginti
fecistis tribus partibus de toto relictis, tantumq̄ duabus susceptis. i. uerū hominē, & uere

Noīe, qa Zorobabel interpretat natus in Babylone: Et qs in Babylone tā insigniter ēst na/ tus, q̄ ille, qui cū in forma dei essēt, semetipsum exinaniuit ueniēs in hūc mūdū, q uere ē Ba/ bylon, in similitudinē hoim factus, & habitu inuētus ut hō, ob hmōi causam ut solueret ca/ ptiuitatē nostrā, & sicut Psalmista cecinerat: Ascendēs in altū captiuā duceret captiuitatē. Opere, qa manus eius fundauerūt domū illā manufactā, & manus eius pfecerūt eā. Et quis alius, nisi ipse Iesus Chīs fundauit tēplū nō manufactū corporis sui, & nūc usq; ecclesiā, quę est corpus eius, plenitudo eius de uiuis & electis lapidibus pfecit? Principatu suo, quia prin/ ceps & dux fuit filioꝝ Iuda. Et quid est Iuda, qđ interpretatur cōfessio, nisi uniuersitas con/ fitentiū dño. Et quis nesciat principē cōfessiōis nostræ esse Iesum? Cū igitur audimus factū esse uerbū dñi ad Aggæū, ut loqueret ad Zorobabel, uidelicet pulchre intelligimus, qa to/ tius salutis nr̄æ festiuitas & oīs prophetiæ ueritas à Chīo nascēte de Maria uirgine celebrā da atq; implēda, suscepta & in ipsum directa est. Quid aūt sibi uolūt quatuor dicta hæc, quę pro missio, Ego mouebo cœlū & terrā, ita cōtinuat, & cōuertā soliū regnoꝝ, & conterā for/ titudinē regni gentiū, & subuertā quadrigā & ascensorē eius, & descendent equi & ascenso/ res eorū? Idē em̄ uidetur toties repetisse, & hoc est, subuertam solium regnorum, qđ est, & cōterā fortitudinē regni gentiū, & cætera simil̄r. Sed reuocemus ad memoriā illam Danie/ lis uisionē, in qua quatuor bestię grandes ascēdebant de mari. Prima quasi leæna. Secūda si/ milis urso, Tertia quasi pardus, Quarta terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis, dentes ferre/ os habēs magnos, comedēs atq; cōminuens, & reliqua pedibus suis cōculcās, & deinde an/ tiquus dierū thronis positis sedit, & uenit cū nubibus cœli quasi filius hois, atq; puenit usq; ad antiquū dierū, & dedit ei pot. statē & honorē et regnū, interfecta bestia, aliaꝝ quoq; be/ stiarū potestate ablata. Quod em̄ apud illū, uidelicet Danielē, talibus est imaginibus pſig/ natū, hoc ipm in isto est uerbis repromissum. Iste Zorobabel propter nos (ut iā dictū est) in Babylone natus, ad quē quatuor ista dicuntur. Ille filius hois est, qbus quatuor bestiis inter/ fectis siue sublatis, potestas, honor, & regnū soli datur qđ nō corrūpetur. Deniq; qa quatu/ or regna fuerūt, q̄ ex istoꝝ prophetaꝝ tpe cōtra deū sese extulerūt, & per q̄ nisus est diabo/ lus destruere locū & gentē, unde salutē mundi, Christū nasci oportebat, secundū qđ iurauit deus Abrahā, iccirco quatuor hic dicta sunt, & subuertā soliū regnoꝝ, scilicet solium Baby/ loniorū, & conterā fortitudinē regni gentium, uidelicet Persaꝝ & Mœdorū, & subuertam quadrigā & ascensorem eius, nimirum regnū Græcorū, et eū qui in illo regno cōtra deum eius magnificatus est, impiū Antiochū, qui Epiphanes siue illustris dictus est, Et recte illud regnū quadrigam nominauit, quia post mortē Alexādri magni in quatuor regna diuisum est sicut et significatū fuerat Danieli, qa hircus caprarū factus est magnus nimis, cūq; cre/ uisset, fractū est cornu magnū, et orta sunt cornua quatuor subter illud p q̄tuor uētos cœli. Et descēdēt equi et ascēsores eoꝝ, scilicet Romanū imperiū, cuius equi multi, et equorū as/ cēsores plurimi fuerūt. Quo descēdēt? Nimirū illuc, ubi Daniel uult intelligi, dicēdo: et ui/ di qm̄ interfecta eēt bestia, et perisset corpus eius, et traditū eēt ad cōburēdū igni, et de hoc regno maxie notādū, qa cū dixisset, et descēdēt et ascēsores eoꝝ, addidit, uir i gladio fratris sui, qa qđ ferè nulli icognitū est Romanū iperiū ciuilib⁹, imò plusq̄ ciuilib⁹ bellis semetipm pæpe lacerauit. Et iā qdē particulatim et paulatim subuersa, et cōtrita sunt, et subuertent et descēdēt regna hęc, tūc aūt, qn̄ faciet qđ p̄misit dñs, dicēs: Ego mouebo cœlū pariter et ter/ rā, de q̄ uidelicet motu oēs scripturæ loquunt, q̄ et uirtutes cœlorum mouebunt, tunc oīa si/ mul subuertent, et descēdēt, uq; in infernum, qa propter hoc (ingt Esaias) dilatauit infernus aiam suā, et descēdēt sublimes eius, gloriosiq; eius ad eū. Sequitur. ¶ In die illo dicit dñs exercituū, assumā te Zorobabel fili Salathiel serue meus dicit dñs, & ponā te qua/ si signaculū, qr te elegi, dicit dñs exercituū. ¶ Quomō assumā te in illo die. Videlicet ostendā q̄ assumpserim te, et q̄ regnum tuum sit legitimum, rapina uero fuerit omne soli/ um regnorum, omne regnum gentium, qa regnauerunt non ex me: principes extiterunt, et ego antiquus dierum nō cognoui, et iniuria facta est mihi in re publica mea, quia nō respe/ erunt ad caniciem siue antiquitatem meam, et ius meum quantum in ipsis fuit, infringere su/ erunt ausi. Nemo quippe in regno meo, in mundo quod totum est et esse debet iuris mei, quia mundum ego feci, nullus, nisi ex me, regnare debuit. Quicquid homies egerunt noui

Philip. 2

Psal. 67.

Ephe 5. 1. Pet. 2.

Heb. 3. Mysteriū Iſtæ

Danie. 7. Quatuor bestiæ de mari ascendentes.

1. Mach 3. Danie. 8

Dani. 7.

Luc. 21.

Esa. 5

Omia regna gentium ra/ pina sunt.

Chr̃s dr̃ Zorobabel & filius Salathiel

Phil.2.

& hesterni, ego antiquus dierum faciam quod est meum, ordinabo regnum meũ, statuam ex me regem meum assumendo te ò Zorobabel serue meus, qui unde Zorobabel, inde seruus meus es, quia formã serui accipiens, in Babylone, id est in mũdo, natus es, & es filius Salathiel, id est, filius petitionis dei, filius quẽ longo et magno desiderio sanctoꝝ uel iustorum uniuersitas à me deo suo, ut te mitterẽ, petiuit. Te assumã dando tibi potestatẽ & honorem & regnũ, & oẽs populi, tribus, ac linguæ seruient tibi, & potestas tua, potestas æterna, quæ nõ auferetur, & regnũ tuũ qđ non corrũpetur. Assumã te (inquit) & ponã te quasi signaculũ, quod uidelicet signaculũ pater signauit ait ipse de semetipso, & sanctificauit. Apostolus quoq; ipse est (inquit) imago dei inuisibilis, & figura substantiæ eius. ¶ Dicẽdo quasi signaculũ, nõ minuit ueritatẽ signaculi, sicut in psalmo dicẽdo, facti sumus sicut cõsolati, nõ diminuitur ueritas cõsolationis. Nos quoq; uulgari sermone sic dicere solemus, fecisti quasi fidelis, sicut amicus, & ita dicẽdo uere fidelẽ, uere amicũ p̃clare pronũciamus. Itaq; sicut signaculũ, id est, uere signaculũ, quo sicut annulo, siue imagine regis cæra subiecta, ita signatur, & similitudine decoratur, credẽs & fidelis aĩa, Vbi ponam te? Nimirũ in cõspectu meo ad dexterã meã, in gloria mea, in omnipotẽtia mea, ut habeas omnẽ potestatẽ in cœlo & i terra, qa te elegi ò forma serui, unã esse p̃sonã cũ forma dei. ¶ In tã breui uersiculo tertio repetitũ esse, dicit dñs exercituũ, non debet nobis uideri tædiosum, aut superfluum, sed delectabile & operosum, qa reuere forma serui, Hoc dulcissimæ promissionis eloquiũ, dominus pater dixit, dñs uerbũ dicit, dominus spũs sanctus dicit, & hoc opus totius est trinitatis, qđ illa forma sedet à dextris dei, talis ut sponsa eius gratuletur, & dicat, Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex milibus.

Iohan. 6
Colos. j.
Heb. j.
Psalm. 125.

Dicit dominus exercituũ

Cant. 5.

¶ Finis libri primi & ultimi in Aggæum.

PROLOGVS RVPER· IN ZACHARIAM PROPHETAM·

Apo. 3.

Visio huius Ruperti.

Psalm. 8.

Chr̃s in scripturis quærẽdus p̃cipue.

Ioh. 5.

Psal. 18.

Psal. 80.



A Longè spectatũ ò diligens anima, Zachariã nunc ingrederis, qui undecimus est in ordine duodecim prophetaꝝ. Quis nisi uerus & sanctus, qui habet clauẽ Dauid, aperiet intelligẽtiæ ostiũ, dabitq; sermonẽ rectũ, & bene sonantẽ in os tuũ. Quid est quod mente retractas, assistẽs iã & pulsans ad huius prophetæ, imò propemodũ pulcherrimi Euangelistæ ostiũ. Vidi per noctẽ, ait: Et ecce uir ascendens super equũ rufum, atq; hoc dicens, reminisci me facit, quod nescio q̃liter sapiens quis accepturus sit, quia uidi per noctẽ, & ecce immensitas lucis, & patria liminis dulce rubentis, & rubicundo sereno lucentis, ultra q̃ dici possit, & in ea cãtus suauis, cantus multitudinis iugiter canentis, & absq; interruptione cõsonã laudẽ personãtis. Illuc appropinquanti accesserũt exinde obuiã quidã pusioli, & applaudẽtes lętabũdi: iste (inquiũt) ille est, qui de dño nostro sic & sic loquitur. Hæc & talia dicit. Interim illius patriæ quædã suauitas ineffabilis inundabat secretiora uentris, et dicebat spũs animæ intelligẽti, qđ illi cõcentui deberet cõsociari. Nõne hæc infantilia sunt? Sed tu dñe deus noster, cuius admirabile est nomẽ in uniuersa terra, Ex ore infantiũ et lactentiũ perfecisti laudẽ. Igitur qcunq; hęc audit, siue infantẽ, siue uirũ accipere uelit, tendenda chorda ingenij, percutienda est cithara pectoris, tuã Christe fidẽ spirantis, at rogandus est spũs tuæ charitatis, quatenus ipse cõponat prõptæ modulamina laudis, q iãdudũ hoc inspirauit, ut de ꝓphetaꝝ thesauris nihil aliđ sperẽ, nihil aliđ cupiã cõseq, q̃ testimonia tua, testimonia fidelia euãgelij tui, qđ euãgelizatũ est nobis, quia istæ sunt scripturæ quæ testimoniũ perhibẽt de te, sicut dixisti Iudæis: Scrutamini scripturas, qa in ipsis uos putatis uitã habere, et illę sunt, q̃ testimoniũ perhibẽt de me. Ecce in introitu assistens huius scripturæ, illud qđ uerũ est, decanto, et sedula mẽte rumino, quia testimoniũ dñi fidele, sapientiã præstans paruulis, iustitiæ dñi rectæ, lętificantes corda, præceptum domini lucidum, illuminans oculos. Fiat mihi secundum illud quod dixisti, tu deus noster et dominus, dilata os tuum, et implebo illud.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

In mense octauo in anno secundo Darij regis, factum est verbum domini ad Zachariam filium Barachię, filij Addo prophetã, dicens: Iratus est dominus super patres vestros iracundia. ¶ Aggæus iste & Zacharias cõtemporales fuerũt, simulq; sub Dario, secũdo regni eius anno prophetauerũt, adiuuãtes Iudæos & cõfortãtes, sicut in Esdra scriptũ est: Tunc surrexerũt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedech, & cœperũt ædificare tẽplũ dei in Hierl'm, & cũ eis prophetæ dei adiuuãtes eos. Duobus mẽsibus Aggæus prior q̃ Zacharias prophetare cœpit. Siquidẽ ad istũ in mẽse octauo, ad illũ aũt in mẽse sexto eiusdẽ anni, q erat secundus Darij regis, factũ est uerbũ dñi. Iccirco sicut prophetiæ tpe, ita & scripturæ istũ ille p̃cedit ordine. Porrò Darius, cuius anno secũdo prophetauerũt, filius Idaspis, q̃rto loco post Cyrũ, Mœdis & persis imperauit. Deniq; Cyro filius eius Cãbyses & Cãbyse duo frẽs magi successerũt, eisq; interfectis, Darius iste rex cõstitutus est. A primo anno Cyri regis, q tẽplũ dño reædificari iussit in Hierl'm, & quinquaginta fermè milia captiuoq; remisit in Iudæã, q̃draginta cõputant anni, in qbus altare tãtũ extructũ fuerat, & iacta tẽpli fundamẽta, uicinis nationibus eos ex p̃cepto Cãbysæ regis, ne tẽplũ uel ciuitatẽ ædificarẽt prohibẽtibus. Secũdũ magnitudinẽ gr̃æ uel meriti, q̃ dignus extitit in libro uitæ cõscribi. ¶ Nomẽ q̃q; apud hoies iste sortitus est, ut uocaret Zacharias, qđ interpretat memoria dñi, & filius Barachię. i. fili⁹ bñdictiõis dñi, & fili⁹ Addo. i. filius testimonij dñi. Magnæ gr̃æ filius p̃dicat noĩbus istis, & ipsa gr̃a cognoscẽda est, ex ipso qđ ad eũ factũ est uerbũ dñi, cuius in ingressu nũc assumus, qđ sic incipit: Iratus est dñs sup pres uestros iracũdia. Et dices ad eos: Hec dicit dñs exercituũ: Conuertimini ad me, dicit dñs exercituũ, & cõuertar ad vos, dicit dominꝰ exercituũ. ¶ Sicut in fine Aggæi, ita & in huius initio trina p̃fulget repetitio noĩs dñi. Nunqd casu uel sine intuitu ratiõis putamus ita dictũ? hæc dicit dñs exercituũ: Cõuertimini ad me, ait dñs exercituũ, & cõuertar ad uos, dicit dñs exercituũ? Nõ utiq; casu, nõ sine rõnis intuitu, sed qa propheta erat, & prophetali oculo in illud tẽpus acceptabile, in illũ diẽ salutis totus tẽdebat, quo dicendũ erat: Euntes docete oẽs gẽtes, baptizãtes eos in noĩe patris & filij & spũs sancti, ut abluerent peccata illa p sanguinẽ Chri, propter q̃ dñs iracũdia sup patres uestros iratus fuerat. ¶ Quos nã q; sup patres, & q̃li fuerat iratus iracũdia? Nimis angustã facimus nobis sanctã scripturã, si nullã intelligim⁹ aliã iracũdiã, q̃ captiuitatẽ unius generatiõis, q̃ suo tpe ducta est in illã Babyloniã, quandã mũdi hui⁹ particulã, nullosq; patres alios, nisi Iudæos, q in Babylone defuncti sunt, patres Iudæorũ, qui inde reuersi sunt. Sed profecto nõ ualde magna erat iracũdia, ptransisse de gente in gentẽ, & de regno ad populũ alterũ. Nõ (inquã) ualde magna illi: q maiorẽ cõsiderat, cuius ista quædã similitudo, tenuisq; fuit umbra, p quã uelut imaginẽ, puerilis hoĩs sensus, magnã iracundiã, ueracq; captiuitatẽ, in qua decidit p Adã, & de q̃ liberatus est p Christũ, paulatim introductus, agnoscat. Igitur iratus est (inqt) dñs sup pres uestros iracũdia, subauditur, quã iracũdiã portastis & uos, sicut & alius propheta cõfitẽs loqtur: Patres nri peccauerunt & nõ sunt, nos aũt iniquitatẽ eorũ portauim⁹. Nõ pt illa iracũdia sedari, nõ pt ille paries inimicitiarũ solui, nisi p fidẽ Iesu Chri, nisi signari properetis in noĩe patris & filij & spũs scti. Dices ergo (inqt) ad eos: Hæc dicit dñs exercituũ pf, ait dñs exercituũ filius, dicit dñs exercituũ spũs sanctus: Cõuertimini ad me, & cõuertar ad uos. i. credite in me, & iracũdia remota in recõciliationẽ suscipiã uos. ¶ Ne sitis sicut patres uestri, ad quos clamabãt prophetę pores, dicẽtes: Hec dicit dñs exercituũ: Cõuertimini de uijs malis, & cogitationib⁹ uestris pessimis, & non audierũt, neq; attẽderũt ad me, dicit dominus. ¶ Hoc simile est illi, quod spiritus sanctus dicit in Dauid: Hodie si uocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda uestra, sicut in irritatione secundum diem tentationis in in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri, probauerunt, & uiderunt opera mea &c. Quod hic dicit: Ne sitis sicut patres uestri, hoc est, in illo nolite obdurare corda uestra, sicut in illa exacerbatione ubi tentauerunt me patres uestri. Et quod hic dicit: Et non audierunt, neq; attenderunt ad

1. Esdr. 5.

Darius quartus a Cyro rex.

Zacharias in noĩe, typum Christi gerit.

Trinitatis insinuatio.

Matt. vlt.

Qualis fuit illa iracundia domini.

Thren. 5. Ephe. 2.

Psal. 94.

Heb.4. me, hoc est, in illo: Ipsi uero nō cognouerūt uias meas. Igitur ad quē diē nos ducit Aplūs in uerbis illis: Hodie si uocē eius audieritis, ad ipm respicere pulchrū est, in isto dicēte: Ne fitis sicut pres uestri. Qm ergo (inqt idē aplūs) supest q̄sdā intrare in illā requiē, & hi, qbus prio ribus annūciatū est, nō introierūt ꝓpter incredulitatē, iteꝝ terminat diē quēdā in Dauid, dis cēdo post tm tpis: Hodie si uocē eius audieritis, nolite obdurare corda uestra. Nā si Iesus eis requiē pstitisset, nunq̄ de alia loqueret post hac die. Et reuera hodie, hoc tpe salutis gr̄æ, qui mūdo illuxit, à Chri passiōe & resurrectiōe dr̄, nō solis Iudæis: ne fitis sicut pres uestri, ad q̄s clamabāt prophetæ priores, & nō audierūt neq; attēderunt, ne obduretis corda uestra, sicut pres uestri, q me tētauerūt, & in deserto prostrati sunt, nec in illā requiē introierūt, sed & nos bis cūctis hoibus, q̄cūq; sint ex gēte uel natiōe, dr̄: Ne fitis sicut pres uestri Adā & Eua, qui in illā requiē. i. in paradysum introierāt, & eadē requie sese indignos fecerūt. Verūtamē & & hoc sciendū, qa quicūq; murmuratores aut rebelles in professiōe Christianitatis sunt, q̄s cūq; ex gēte uel natiōe sint, pres eoꝝ recte dicunt illi, q tranſito mari rubro, quāuis Aegyp tū reliquisse uiderent, in illā repromissionis terrā nō introierūt, sed in deserto prostrati sunt, & illi q deinceps missos ad se prophetas nō audierūt, cūcti murmuratores uniuersi rebelles illoꝝ filij sunt, uidelicet p imitationē, & proinde nō minus Græcus, q̄ Iudæus sibi dictū in telligat, ne fitis sicut pres uestri &c. Sequitur. ¶ Patres uestri & prophetę ubi sunt? Mā quid in sempiternū uiuent? Uerūtamen uerba mea & legitima mea, quę mādaui ser uis meis prophetis, nūquid non cōprehēderūt patres uestros? ¶ Ac li dicat: Salte Esai.28 uexatio tūc intellectū det auditui, qm cū in pace habitaretis, prophetis q̄s mittebā, credere noluistis, potius uestris attēdētes pseudoprophetis. Ubi nūc illi pres uestri & pphetę sunt? Prophetæ falsi. Illos nāq; prophetas mēdaces insultabūda requirit ueritas, de q̄libus Hieremias: Nolite (in qt) audire uerba prophetaꝝ dicētiū uobis: Nō seruietis regi Babylonis, qa mēdaciū ipsi lo Hiere.27 quunt uobis, qa nō misi eos, ait dns, & ipsi prophetāt in noie meo mēdaciter. Nūquid (air) Ibidē.28. eiusmodi prophetæ uestri in sempiternū uiuēt? Imò illi citius mortui sunt, exēpli gr̄a, ut ille Ananias, q cōtra Hieremiā, imò cōtra dnm falso prophetauerat. Nō misit te dns, ait Hiere mias, & tu cōfidere fecisti pplm istū in mendacio. Iccirco hoc anno morieris, dicit dns, ad uersus eū dnm locutus es. Et mortuus est in anno illo, mēse septimo. Nūquid ergo in sem piternū uiuēt? Nequaq̄, sed uerba mea & legitima mea, q̄ mandaui seruis meis prophetis, illa uiuūt, & illa pres uestros cōprehēderūt. ¶ Et conuersi sunt, & dixerūt: Sicut cogita uit dominꝰ exercituū facere nobis scōm uias nostras, & secūdū adinuētiones no Nō recta cō uersio Iudæ orum. stras fecit nobis. ¶ Nō bona cōuersio, nec suauis uidet dictio, imò murmurosa diuinæ ue ueritatis reprehēsio, in eo qđ dicūt, sicut cogitauit dns exercituū facere nobis, ita fecit. Quā to melius atq; suauius Daniel & socij eius: Dne deus magne & terribilis, peccauim⁹, inique Dan.9. fecim⁹, oia q̄ induxisti sup nos, et uniuersa q̄ fecisti nobis, ꝙo iudicio fecisti, tibi iustitia, nob aūt cōfusio faciei, & cætera his siꝫlia. Recta cōuersio, & amabilis dictio taliū, ubi semetipsos sic accusant, ut iustificēt deū. Nō ita pres uestri (inqt) sed cōuersi sunt, & dixerūt: Sicut cogi tauit dns exercituū facere nobis, secūdū uias nras, & secūdū adinuētiōes nras fecit nobis. Ita dicēdo semetipsos nō iustificāt, qa nō possunt, iustitiā aūt dei nō pdicāt, qa nolūt. Videas us q; hodie Iudæos, nimirū patrū eiusmodi, patrū maloꝝ filios pessimos, ita pmanere puersos ut si q̄ras, cur captiui sunt, nihil aliud dicāt, nisi istud, sicut cogitauit dns, sicut placuit dño, se cūdū uias nras fecit nobis, & nunq̄ causam cōfiteri uel nosse uelint, propter quā dns ita co gitauerit, uel cogitare & facere debuerit. Dicūt qdē: Secūdū uias nras fecit nobis, sed dice re nolūt, quę nā illæ uiæ fuerint. Perseuerat nihilomin⁹ sermo diuin⁹, sermo ppheticus. Ne fitis (inquiēs) sicut pres uestri, & illi factis reclamāt: imò erim⁹ sicut pres nri, unde fit, ut inex cusabiles sint. ¶ In die uicesima & quarta undecimi mēsis sabath, in āno secūdo Da rij, factū est uerbū domini ad Zachariā, filium Barachię, filij Addo prophetā, di cēs: Uidi per noctē, & ecce uir ascēdēs super equū rufum, & ipse stabat inter myrte ta, quę erāt in pfundo, & post eū equi rufi, uarij & albi, & dixi: Qui sunt isti domine mi? Et dixit ad me angelus domini, q̄ loquebat in me: Ego ostendā tibi quid sint hec. Et respondit uir qui stabat inter myrteta, & dixit: Isti sunt quos misit dominꝰ, ut perambulēt terrā. Et responderunt angelo dñi qui stabat inter myrteta & dixe

runt

runt ꝓcrambulauimus terrã, ⁊ ecce oīs terra habitat̃ ⁊ quiescit. ¶ Visio pgrandis & admirabilis, unius diei, sc̃z uicesimæ q̃rtę undecimi mẽsis, in anno secũdo Darij, cuius mẽ se octauo primũ fuerat factũ ad hũc Zachariã uerbũ dñi: uisio (inq̃) pgrãdis, & ualde clari or est q̃ ut pati queãt nr̃i cæcutientes, oculi claritate nimia reuerberati. Incipit à uiro ascẽdẽte sup equũ rufum, & stãtẽ inter myrteta, q̃ erãt in profundo, & terminat illic ubi coronat Iesus filiꝰ Iosedech sacerdos magnꝰ, coronis Helire, & Tobiæ, & Hidaię, & Hen filij Sophoniæ. Qua uoce, q̃libus uerbis pulchritudinẽ atq; maiestatẽ eloquar tãtę uisiõis? Assit autor ipse & ordinator uisionũ ꝓphetic⁹ spũs dñi, qa prophetica q̃dã historia, q̃dã historica ꝓphetia ẽ expectatõis & aduẽtus tui Chr̃e fili dei, passiõis & gloriosæ resurrectõis siue clarificatiõis tuę Chr̃e fili hois, & secũdi aduẽtus tui, q̃ in nouissimo die glia & honore coronatꝰ, & coronan⁹ tuan⁹ nullus terminꝰ, regni tui nullus erit finis. Talẽ tãq; amabilẽ tuæ laudis historiã, se utcũq; cõtẽplari gaudet aius fidelis, optat eloq lingua tuo deuota nomini. Vidi (inqt) p noctẽ, & ecce uir ascẽdẽs sup equũ rufum, & ipse stabat iter myrteta, q̃ erãt in profundo. Præmiserat ita. Factũ est uerbũ dñi ad Zachariã filiũ Barachiæ, filij Addo prophetã, dicẽs: & anteq̃ ipsa dñi dicta, q̃ sibi erãt optabilia, subiũgit. Zelatus sum Hierlm, & Sion zelo magno & ẽ. Sic et Lucas in Actibus apl̃oꝝ cũ p̃misisset, Stans Petrus in medio fratrũ dixit, breuiorẽ licet q̃ hic digressionẽ fecit, subiũgẽs, Erat aũt turba hoim simꝫ ferè cẽtũ uiginti. Ita q; p anticipationẽ intelligẽdũ qd p̃misit, factũ est ad me uerbũ dñi, dicẽs, prius em̃ narrabit ordinẽ gestæ rei, demũq; ipsa ordietur gratiosa dicta dñi. ¶ Vidi (inqt) p noctẽ. Recte p noctẽ, ut ipm tẽpus uisiõis tristitiæ et mœrori cõgrueret, in q̃ ipsa erat, uidelicet ꝓpter diuturnã gẽtis et loci desolationẽ. Ob eãdẽ causam et Daniel i nocte uidit, Et aspiciebã (inqt) in uisu noctis. Lõga nox et frigida, nec minꝰ erat obscura. Erat em̃ uicesimaq̃rta, undecimi mẽsis Sabath, q apud nos Februariꝰ dr̃. Vicesimaq̃tta die, luna prope ẽ in defectu. Igit et prolixitas noctis, et aspitas frigoris, et defectus luminis, seu lunę sublustris tristitiæ cõgruebãt, in q̃ nimiꝫ ꝓpheta cõsolatiõe indigebat supnæ uisitatiõis et allocutiõis, q̃ hmõi fuit. ¶ Et ecce uir ascẽdẽs sup equũ rufum. Ad qd ascẽdẽs sup equum, nisi ut faceret, qđ postmodũ dicit: Reuertar ad Hierlm in misericordijs: Vir em̃ ille ipse est dñs, et ꝓpterea sup equũ ascẽdere uidebat, qa tẽpus erat, ut ad illã ciuitatẽ suã reuerteretur, qa tẽpus uenerat miserẽdi eius. Quid erat ille equus, nisi hũana natura ipius? Nõdũ quidẽ erat hõ factus, sed hoc ut fieret, parabat, et qđ in re futur⁹ erat, p̃senti uisiõe significabat. Ob hoc pulchre sup equũ ascẽdere uidebat, ad Hierlm in misericordijs reuersur⁹, qa uidelicet Hierlm illã reædificari causa ista exigebat, ut eẽt, unde iuxta promissiões, q̃ ad pfes factæ sunt, ipse hõ factus nasceret. Equũ aũt uidit, uel dixit rufum, propter ipsius sanguinẽ rubicũdũ. Eundẽ equũ Iohãnes in Apocalypsi uidit albũ. Vidi (inqt) cœlũ aptũ, et ecce equus albus, et q sedebat sup eũ, uocabat fidelis et uerax, et exercitus, q sunt in cœlo, sequebant eũ. Vnus idẽq; equus, et illic ꝓpter suã innocẽtiã uisus est albus, et hic propter passiõis suæ sanguinẽ rufus. Quid aliud intẽdit ecclesia, dũ dicit in Cãticis: Dilectus meus cãdidus et rubicũdus? Et ipse stabat inter myrteta q̃ erãt in profundo. Myrtus tẽperatiuæ naturæ ẽ, et hãc arborẽ medicor⁹ libri aptã asserũt curãdis infirmitatib⁹, et maxie mulier⁹ necessitatibus plurimis. Dicitur aũt myrtus à mari, eo q; maris littoribus soleat innasci. Vnde est illud Vergilij: Littora myrtetis lætissima. Et amãtes littora myrtæ. Quid ergo significãt myrteta, nisi sanctas et uere salubres legis et prophetar⁹ atq; psalmorũ scripturas? Et iste uir, de q̃ loqmur, nõne iã tũc stabat iter hmõi myrteta? Etem̃ scrutamini (inqt) scripturas, et illę sunt, q̃ testimoniũ phibẽt de me. Plane aboribus sanctis scripturis testimoniũ habere, hoc ẽ, inter myrteta stare. Et myrteta (inqt) erãt in ꝓfundo. Nã reuera sanctarũ scripturarũ magnũ ẽ profundũ. Vnde Psalm. Abyssus (inqt) abyssum iuocat. i. unius scripturę ꝓfunditatẽ ut penetrare ualeas, alterius scripturę admota ꝓfunditas plurimũ iuuat. Illic stabat uir, et illic p̃t inueniri, atq; inde cognosci, si q̃ritur, non aũt inuenitur ab eo, q q̃rere nõ vult, ueluti stãs aliqs inter myrteta, nec ita in propatulo ẽ, ut tito uideat à negligẽter ꝓtereũtibus, nec ita latet, ut nõ possit inueniri à diligẽter q̃rentibus. ¶ Ex q̃ Moses i typũ eius agnũ in Aegypto imolauit, et postes domorũ eius sanguĩe signauit, imò et ex q̃ pr̃ Abrahã unigenitũ filiũ Isaac sacrificatur⁹ sup arã imposuit, et ex eo ac de inceps rufus cœpit uideri equus, sup quem uir iste ascẽdit. Etem̃ quocunq; te uerteris inter

myrteta

Visio pgrandis.

Act. 1.

Vidi p noctẽ.

Danie. 7.

Vir sup equũ filius dei i humana natura

Idẽ equus & albꝰ et rufus.

Apo. 19.

Cant. 5. Myrtus.

Myrteta, scripturæ sanctæ

Iohan. 5.

Psal. 41.

Exo. 12. Gene. 22

Equi alii, rufi albi, & uarii.

myrteta hmõi, ingerit ſe oculis tuis ſacramẽtũ paſſionis huius uiri ꝑfiguratũ, tã factis q̃ dĩ
cĩis patriarchaꝝ & prophetaꝝ myſticis. ¶ Et poſt eũ (inqt) equi rufi, uarij & albi. Poſt eũ
(inquã) & nõ ante eũ: nã ipſe eſt ante oẽs, & primogenitus in multis fratribus, & oẽs ſanctĩ
fratres eius, equi utiq; dñi, alij martyrio rufi, alij candore uirginitatis albi, alij diuerſoꝝ cha
riſmatũ donatiõe uarij ſequũtur eũ, ſic ut ſupra ex Apocalypſi dictũ eſt, & exercitus q̃ ſunt
in cœlo, ſequebãtur eũ. Oẽs equi hmõi ſeſſorẽ unũ habent, deũ, & iccirco concordẽ faciũt
exercitũ, Et dixi: Qui ſunt iſti dñe mi? Cui dixerit, uel quẽ interrogauerit, utrũ uirũ ipſum,
q̃ ſtabat inter myrteta, angelũ ſuũ. i. ſibi deputatũ q̃ loquebat in eo, non facile dinoſcitur, ſed
hoc palã eſt, q̃ utrunq; reſpõdet. Nã primo ſubiungitur, & dixit ad me angelus dñi, q̃ loque
bat in me, ego oſtendã tibi qd ſint hæc, ac deinde, & rñdet uir q̃ ſtabat inter myrteta, & dixit
Iſti ſunt quos miſit dñs, ut pambularent terrã. Niſi eſſet propheta is cui ſic reſponſum ẽ, nõ
eſſet reſponſio ſiue demonſtratio ſufficicies, iſti ſunt quos miſit dñs, ut pambularẽt terram,
Sed q̃a propheta erat, iãq; ſpũalem habebat intelligentiã, intelligere potuit, unde & ultrã
nõ q̃ſiuit. Quærimus aũt nos quõ miſerit dñs illos, quos diximus equos ſuos, ut pambula
rent terrã, & qd intẽdentes rñdeant, & dicãt ei, pambulauimus terrã, & ecce oĩs terra habi
tat & quieſcit. Vt inueniamus primũ, adiungẽdum eſt qd ſequitur: ¶ Et reſpondit ange
lus dñi, & dixit: Domine exercituũ uſq; quo non miſereberis Hieruſalẽ & urbium
Juda, quibus iratus es? Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt. ¶ Igitur equi dñi, ſcilicet
hoies ſancti, q̃les fuerunt Abrahã, Iſaac, & Iacob, & cæteri magnã deprõpſerũt querelam

Patriarchæ pambulauerũt terram

dicẽdo, pambulauimus terrã, & ecce oĩs terra habitat & quieſcit, Ac ſi dicerẽt: Tu dñe mi
ſiſti ut pambularemus terrã, & iuſſu tuo facti ſumus inſtabiles, fuimus q̃ peregrini & hoſpi
tes ſup terrã, & hoc confitentes, ſignificabamus nos patriã inquirere, at q̃ expectare funda
menta habentẽ ciuitatẽ, cuius artifex & cõditor tu es deus. Siquidẽ illius memineſſemus, ha
bebamus utiq; tẽpus reuertẽdi, Nunc aũt meliorẽ appetiuimus. i. cœleſtẽ. Porrò illius cœ
leſtis ꝑparatio nobis eſſe debuit iſta Hierlm terreſtris, q̃a uidelicet nõ eſt nobis inuenire ci
uitatẽ cœleſtẽ quã appetiuimus, niſi hinc promiſſio impleat, fiat q̃ qd ſcriptũ eſt, & hõ na
tus eſt in ea, & ipſe fundauit eã altiſſimus. Perambulauimus terrã, ptranſiuimus de gente in
gentẽ, & de regno ad populũ alteꝝ, aliqui ſponte iuſſu tuo de terra ſua egreſſi, aliqui captĩ
ui nõ ſpõte abducti, & ecce oĩs terra habitat & quieſcit, Hierlm aũt & terra Iudæ nõ habita
tur neq; quieſcit, terra cuius habitatio, cuius quies ſola eſt neceſſaria noſtræ ſpei, nĩæ expe
ctationi, nĩæ ſaluti, ut fiat qd promiſſum eſt nobis, ut iuſtificeris deus in ſermonibus tuis, ut
naſcaris ò Chẽ de ſemine Abrahæ, de ſemine Dauid, ut de Sion exeat lex, & uerbũ dñi
de Hierlm. Ad iſtã uere magnã & ualde oportunã taliũ equoꝝ dñi querelã rñdens ſeq; ad
iungẽs angelus dñi dicit. Dñe exercituũ uſquequo tu nõ miſereberis Hierlm, & urbiũ Iuda
q̃bus iratus es? Iſte iã ſeptuageſimus annus eſt, Hic angelus dñi rñdens, recte intelligitur nõ
ipſe uir q̃ ſtabat inter myrteta, cui & loquebant, dicẽtes: pambulauimus terrã. Ipſe quidẽ an
angelus dñi dictus eſt, ita & reſponderũt angelo q̃ ſtabat inter myrteta, ſed nõ ipſe eſt q̃ di
cit, dñe exercituũ, uſquequo tu nõ miſereberis &c. Sequitur ẽm. ¶ Et reſpondit dñs an
gelo qui loquebatur in me, verba bona, verba conſolatoria. ¶ Qui loquebat in ꝓphe
ta ſolũmõ angelus eſt, q̃ aũt ſtabat inter myrteta uir ſiue angelus, ipſe eſt dñs exercituũ. Sed
dicet aliq̃s. Si uir ille angelus ille q̃ ſtabat inter myrteta (ut iã dictũ eſt) dñs ipſe exercituũ eſt,
quõ dicit uel dicere cõuenit illi, iſti ſunt q̃s miſit dñs? hoc profectò ſupflue quæritur, cũ dñs
uel dei nõ una trĩ ꝑſona ſit, & una de duabus, & alia de alia loquat, ut illic: & nũc dñs miſit
me & ſpũs eius, & alibi: Dñs mecũ eſt tanq; bellator fortis. Sequitur. ¶ Et dixit ad me an

Eſai. 48
Hiere. 20.

gelus qui loquebatur in me: Clama, dicens: hæc dicit dominus exercituũ: Zelatus
ſum Hieruſalẽ & Sion zelo magno, & ira magna ego iraſcor ſup gentes opulẽtas,
q̃ ego iratus ſum parũ, ipſi vero addiderũt in malũ. Propterea hec dicit dominus
Reuertar ad Hieruſalẽ in miſericordijs, domus mea ædificabitur in ea, ait dñs ex
ercituũ, & ꝑpendiculũ extendetur ſup Hieruſalẽ. ¶ Angelus q̃ loquebat in propheta,
iã hic facit qd paulo ante promiſit. Dicẽti nãq; qd ſunt iſti dñe mi? ita rñdit. Ego oſtendã tibi
qd ſint hæc. Clama (inqt) dicens: Hæc dicit dñs exercituũ. Zelatus ſum Hierlm &c. Ac ſi
dicat: Quæris de uiro ſtante inter myrtera, cur aſcẽdat ſup equũ, ecce dico tibi, q̃a magnum

eſt ſignũ

est signū dñi exercituū, ualde irati sup gētes, quæ Iudā & Hierl'm afflixerūt. Sup equū as-
cēdit, & cōtra eas uadit. Quā ob causam? Videlicet qa ego (inqt) tanq̄ pater, siue tanq̄ uir,
coniugē amās, zelatus sum Hierl'm, & Sion zelo magno, zelo bono, uisitādo in uirga iniq-
tates eoꝝ, & in uerberibus pcā eorū, quæ uidelicet uirga nunc fuit potestas Babyloniorū,
quæ uerbera sunt captiuitas, & tēpli uel ciuitatis incendiū. At uero gētes, qbus tradidi fili-
os in hoc ipsum, addiderūt siue adiuuerūt in malū. Quid addiderunt? Illud nimirū efficere
uoluerūt, qd si fuisset effectū iā nō uirgā siue uerbera tm̄, sed plus q̄ uirgā plus q̄ uerbera su-
bicent quippiā, scilicet mortis additamētū. Hoc em̄ agere, & ad hoc illos impellere uolue-
rūt, ut ne derelinquerēt deū suū, & nolētibus cōsentire, dira supplicia mortesq̄ diuersas in-
tulerūt. Propterea hæc dicit dñs: Reuertar ad Hierl'm, in misericordijs, hoc qd nūc uidisti
uirū ascēdentē sup equū rufum, & post eū equos rufos, uarios & albos, & dixisti, qui sunt
isti dñe mi, equi rufi, uarij & albi, exercitus dñi sunt, & hic ipse dicitur & est dñs exercituū,
qa tot equi, & multo plures q̄ uidisti, uadūt post eū, ut tu uidēs, nō timeas gētes opulentas,
& recte dicas, ut qdā alius ad puerū suū dixit, noli timere, qa plures nobiscū sunt q̄ cū illis.
Quod eo dicēte et orāte, aperuit dñs oculos pueri, & uidit, & ecce mōs plenus eq̄tū & cur-
ruū igneoꝝ in cōspectu Heliseī. Ecce tu q̄q̄ uidisti eq̄s dñi, & ipm̄ ascēdentē sup equū suū
rufum, cū his uerbis, reuertar ad Hierl'm in misericordijs, domus mea ædificabitur in ea et
ppēdiculū extēdetur sup Hierl'm, Istud clama & cōtestare filijs trāsmigratiōis, ut cōfortent
sciētes dñm, ad ipsos reuerti in misericordijs, & dicito qa ascēdentē uidi. ¶ Adhuc clama
dicens, hæc dicit dñs exercituū. Adhuc affluent ciuitates meę bonis, & cōsolabi-
tur dñs adhuc Sion, & eliget adhuc Hierusalem. ¶ Nō (inqt) hoc tātū clames, quod
domus mea ædificabitur, & ppēdiculū sup Hierl'm extēdet, sed sicut interpellatus est ipse
dñs à me dicēte, dñe exercituū usq̄quo tu nō misereberis Hierl'm, & urbiū Iuda, qbus pri⁹
iratus es, ita respōsum accipe meū, et de Hierl'm & de ceteris urbibus Iuda, qa adhuc (inqt)
affluēt ciuitates meæ bonis, subauditur tēporalibus, & ꝓpterea cōsolatiōe sempiterna cō-
solabitur dñs adhuc Sion, & electiōe pfecta eliget adhuc Hierl'm, ita ut ꝛc, ut sicut apud aliū
ꝓphētā dicit, uocetur ciuitas iusti, mater ciuitatū urbs fidelis, & fiat qd apud eundē locutus
est dicēs, qa de Sion exibit lex, et uerbū dñi de Hierl'm. ¶ Et leuaui oculos meos & uidi
& ecce quatuor cornua, & dixi ad angelū qui loquebat in me. Quid sunt hęc? & dix-
it ad me. Hęc sunt cornua quę ventilauerunt Judā & Hierusalem, & ostendit mihi
dñs quatuor fabros, & dixi. Quid isti uenīt facere? qui ait, dicens: Hęc sunt cor-
nua quę ventilauerūt Judā per singulos uiros, & nemo coꝝ leuauit caput suum, &
uenerūt isti deterrere ea, ut deiciāt cornua gentiū, quę leuauerūt cornu sup terrā
Juda, ut dispgerent eā. ¶ Ecce scdm quādā similitudinē exercituū ad bella ediuerso pro
cedentiū, hinc apparuit dñs exercituū, ascendēs super equū rufum, et equi rufi uarij et albi
post eū, atq̄ inde quatuor cornua, scilicet exercitus siue reges exercituū, i. gentiū quę disp-
serūt (ait) Iudā, et Israhel, et Hierusalem. Nā quatuor gentes quæ in regibus utiq̄ superbię
cornibus diuinū nomē impugnauerūt, et dei populū obtriuerūt Babylonios Mœdos atq̄
Persas, Macedonas ac Romanos esse, et nunc angelus interrogatus à propheta exponit, et
Daniel plenissime replicat, qui in uisione statuæ quæ habebat aureū caput et pectus argen
teū, et sub umbilico æreū, et crura ac pedes ferreos ac fictiles, has quatuor gentes interp̄ta-
tus est. Et rursum in alia uisiōe quatuor bestias, leænā et ursum, et pardū, et quartā terribilē
bestiā, cui nomē nō posuit, easdē gētes sub alia figura mōstrauit. Mœdos et Persas unū esse
regnū post uictoriā Cyri, nō ambigit, qui et seculares et sacras lras legit. Quid Babyloniį
qd Mœdi, atq̄ Persæ, qd Greci, i. Macedones fecerit, quō Iudā et Isrl' & Hierl'm, q̄si cor-
nibus uētilauerint, quō cornu Romani imperij nō solū Hierl'm illā, quę iā nō erat Hierl'm,
sed spūaliter Sodoma et Aegyptus, ubi dñs noster crucifixus est, uerū et Chri ecclesiam, ue-
rū Iudā, uerū Israhel, ueramq̄ Hierl'm eliserit atq̄ dissipauerit missis per orbē terrarū, siue
ubiq̄ gentiū crudelibus edictis legibusq̄ publicis, qs nescit, qs nō audiuit? Et eiusmodi cor
rua simul quidē prophetica uisiōe demōstrata sunt, uerū dei populū nō pariter oppresserūt
sed sibi inuicē successerūt Babylonijs Mœdi et Persæ. Persaq̄ regno regnū Macedonum
regno Macedonū, imperiū Romanoꝝ. ¶ Similiter de fabris sciendū, qd simul quidē pro-

Zelus bonus dñi ad Hierusalem. Psalm. 88.

Elisęus. 4. Reg. 6.

Esai. j. Ibid. 3.

Quatuor precipua regna contra dñm. Danie. 2.

Ibid. 7.

Apo. jj.

Quatuor fabri, mali angeli, qui regnis presunt.

phetæ oſtenſi ſunt, ueniẽtes ad deterenda cornua regnoꝝ illoꝝ, ſed nõ uno eodẽq; tempore detriuerũt, neq; oẽs oĩa, ſed ſinguli ſingula certis tẽporibus deterẽtes cõfregerũt, & inuicẽ cõtrarij fuerũt, & alter alteri reſtiterũt. Quinã ſunt uel fuerũt quatuor iſti fabri? Nimirũ nõ abſurde intelligitur qđ fuerint principes. i. angeli illi q ſingulis præerant regnis, ſicut apud

Dani. 10. Danielẽ declaraſ his uerbis. Ego (inqt) angelus ueni propter ſermones tuos. Princeps autẽ regni Perſaꝝ reſtitit mihi uiginti & uno dieb⁹, & infra. Nunqd (ait) ſcis q̃re uenerim ad te? Et nũc reuertar ut prælier aduerſus principẽ Perſaꝝ. Cũ eñ egrederer, apparuit princeps Græcoꝝ ueniẽs. Sicut principẽ Perſaꝝ, & principẽ legimus Græcoꝝ, ita principẽ quẽlibet Babylonioꝝ, & principẽ aliquẽ fuiſſe nõ dubitamus Romanoꝝ, ſcz angelos q ſinguli regnis p̃fuerũt, malos utiq; angelos, malos principes, maligni, in q̃ mũdus poſitus erat, ſicut manifeſte teſtanſ acta principatus eoꝝ, acta crudelia, geſta ſanguinea, q̃ꝝ narratiõibus hoc riſonis libri tã ſeculares, q̃ diuini pleni ſunt. Vnus dei populus bonũ angelũ, bonũ habebat

Popl̃o dei bonus præeraſ angelus. principẽ, ſcz Michaelem, utibidem angelus q Danieli loquebatur, ueruntamẽ (inqt) annũciabo tibi, quod expreſſum eſt in ſcriptura ueritatis, & nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michael princeps ueſter. Primus iſtorũ quos prophetæ dñs oſtẽdit, primus fabrorũ eiuſmodi, ſcilicet angelus q præerat Babylonijs, detriuit cornua gẽtiũ, q̃ uẽtilauerũt Iudã & Iſrahel, & Hierl̃m, in eo uidelicet qđ pmittẽte uel diſponẽte iuſto iudice deo caput regni Aſſyriorũ Niniuẽ ſubuerterũt, multaſq; gẽtes p̃ circuitũ, nõ ualẽte aliquo reſiſtere principi Babylonioꝝ. Nõ qđẽ ille neq; alij fabri. i. principes mali, q̃ꝝ ſecũdus princeps Perſarum Babylonici regni cornu cõtriuit, tertius princeps regni Græcorũ, q Perſas cornu ſuo mactilauit, quartus princeps Romanorũ, q cornu Græcorũ citiſſime cõfregit, nõ (inquã) iſti p̃pterea ſic & ſic egerũt: Nõ propterea irati ſunt, qa regna illa populũ dei uexauerunt, ſed cũ ſemp auidi ſint ſanguinis humani, & uidere hominũ cædes eorũ luxuria ſit, permiſſo dei libenter uſi ſunt, quod uidelicet pmiſſum, cũ ſit iuſtũ & bonũ, ipſi ſemper illo iniuſte & male utunt, ſicut ecõtra deus malis eoꝝ ſemper bene utitur. Vnde notandum quod cũ diciſſet propheta, quid iſti fabri ueniunt facere, repetiuit angelus quod iã dixerat. Hæc ſunt cornua quæ uentilauerunt Iudã, & adiecit, quod nõ dixerat, p̃ ſingulos uiros, & nemo eorũ leuauit caput ſuũ, & tunc demũ de fabris ait. & uenerunt iſti deterere ea, ut deiiciant cornua gentiũ, quæ leuauerũt cornu ſuper terrã Iuda, ut diſperderẽt eã, & eſt ſenſus. Cornua quæ uentilauerũt Iudã. i. reges uel regna, quæ captiuauerũt uel obtriuerunt Iudæã, ſingula ſuis temporibus nimis grandia, nimiſq; fortia fuerũt, ita ut dũ uentilarẽt Iudã per ſingulos uiros, nemo eorũ leuaret aut leuare deberet caput ſuũ, uerũ dũ alterũ cõtra alterũ cõſurgit, & alterã fortitudinẽ, quaſi manu fabrili & ferreo malleo cõtũdit atq; cõfringit, ſiue deterit, datur ipſe occaſio leuandi caput ſuũ, & reſiſtendi iã detritis cornibus gentiũ. Verbi gratia. Cornu

Leuaſ caput

1. Macha. 1. magnũ de quatuor cornibus unũ fuit regnũ Græcorũ, Sed diuiſum eſt cõtra ſemetipſum, quia de regno uno, regna quatuor facta ſunt, q̃n Alexãdo mortuo, obtinuerũt pueri eius regnũ, unuſquiſq; in loco ſuo. Attende nunc. Si regnũ illud integrũ permanſiſſet & unũ, nunquid contra illud Iudas Machabæus leuaſſet caput ſuũ? Equidẽ potuiſſet hoc fieri per dei auxiliũ ſed placuit deo tali ordine fieri hoc ipſum, ſcilicet ut regnũ diuiſum infirmius exiſteret, & p̃terea faber ille magnus Romani imperij principatus, eidẽ ſuperueniret, ſuoq; illud malleo tunderet ac detereret. Recẽſitæ hiſtoriæ hoc teſtanſ qđ Epiphanes ille Antiochus,

Vide Ioſe. de antiq. lib. 12. cap. 6. cõtra quẽ recte & iuſte caput ſuũ leuauit Iudas Machabæus, iãdudũ creſcentis & inualeſcentis eiuſdẽ Romani imperij uiribus terebatur, & legati Romanorũ iuſſu Iſrahel Aegypto inquã regno ſuo uoluerat adiungere, unde fuerat inhoneſte reuerſus. Laudabilis in iſtis quoq; prouidẽtia dei, quia ſicut quãdo primũ Iſrahel ex Aegypto aſcẽdit rubrum mare, ut tranſiret, diuiſit illi in diuiſiones, ita extunc regna gentiũ, quorũ in medio peregrinatur omnis q ad deũ tẽdit, uerus Iſrahel cõtra ſemetipſa diuiſit, ita ut illoꝝ diſſenſio ſanctis & electis occaſio ſalutis exiſteret. ¶ Et leuaui oculos meos ⁊ vidi, ⁊ ecce vir, ⁊ in manu eius

CAP. II. funiculus menſoꝝ, ⁊ dixi: Quo tu vadis? Et dixit ad me: Vt metiar Hierũſalẽ ⁊ videã, quanta ſit latitudo eius, ⁊ quãta longitudo eius. Et ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, ⁊ alius angelus egrediebatur in occurſum eius, ⁊ dixit ad eũ: Curre ⁊ loquere ad puerũ iſtũ dicens: Abſq; muro habitabitur Hierl̃m

præ

pę multitudine hominũ ꝛ iumentorũ in medio eius, ꝛ ego ero ei (ait dñs) murus ignis in circuitu, ꝛ in gloria ero in medio eius. ¶ Magnũ gaudiũ angelorũ, magnum in his uerbis, istis pro re quæ accidit cœlestibus ſpiritibus & terrenis hoibus, lęticiæ tripudiũ. Nã qa prævaluit dñs exercituũ, & detritis cornibus regnorũ gentiũ, propositũ dei ad effectũ puenit, ut ædificaret Hierl'm, & in ea templũ nomini dñi. Gaudent angeli, & hoies nolũt esse participes gaudij sui. Vere magna gaudẽdi ratio, sed attẽdas nõ solũ tẽplũ illud manufactũ, qđ Zorobabel fundauit & pfecit, nec solũ ciuitatẽ illã, cuius muros Neemias cõstruxit, detrito dũtaxat uno cornu regni Babylonici p fabrũ regni Persici, sed tẽplũ non manufactũ & ciuitatẽ dei uiuẽtis Hierl'm cœlestẽ, quæ detritis cũctis quatuor cornibus illis, nũc usq; ædificat ut ciuitas (ut ait Psalmista) cuius participatio eius in idipsum, cuius templũ iãdudũ ædificatũ est, imò & Iudaica impietate solutũ fuit, et post triduũ excitatus est. Templũ aliud ciuitas illa nõ habet, nã templũ (ait Iohãnes) nõ uidi in ea, dñs em̃ omnipotẽs templũ illius est et agnus. Illuc sine dubio tẽdit hęc ꝓphetica uisio, et inde gaudent angeli, qđ tale cũ hoibus templũ semp sint habituri, talẽ cũ hominibus ciuitatẽ semp sint habituri. Quare aũt maxie tunc tẽporis uisio pro hac re demõstrari debuit angelicæ cõgratulationis, nisi qa ciuitas illa terrena et templũ illud manufactũ, quæ tunc reædificari incipiebãt, quędã erãt instrumẽta siue initia cœlestis illius ciuitatis. Nã (ut ante iã dictũ est) de loco et ciuitate uel gẽte illa, iuxta ꝓmissiones dei, Christũ nasci oportebat, et inde iã tunc gaudium qa reædificato tẽplo et ciuitate illa sanctoꝝ spes non peribat, & ꝓmissio pmanebat. Vnde quomõ nunc gaudere gestiuut. Ecce ingt uir, et in manu eius funiculus mensoꝝ, et funiculus ille alacriter qđ ageret significabat, et ut amplius inquireret uidentẽ excitabat. Nec ille moratus, q̃ (ingt) tu uadis? Vt metiar (ait) Hierl'm, et uideã quãta sit latitudo eius, et quãta lõgitudo illius. Breuiter asseruit, qđ ędificatio nõ i incerto esset aut deberet differri. Nũqd aũt uir ille cuius est funiculũ in manu habere, nondũ sciebat quãtæ lõgitudinis Hierl'm, et quãtæ deberet latitudinis esse? Si de ciuitate illa terrena siue manufacta q̃ritur, nõ magnũ erat illi uiro scire uel uidere, sed nec ullus ꝓphetarũ dignũ duxit scripto, ad nostrã noticiã transmittere, quãta fuerit latitudo uel longitudo eius. Porrò de ciuitate cœlesti, cuius illa ciuitas quoddã exẽplar fuit, haud dubiũ est quin lõgitudinis et latitudinis mẽsor sit ille uir, cuius in manu funiculus est, q oĩs diuisiõis gratiaꝝ cũ patre et æqualẽ spũ sancto potestatẽ habet, et hmõi dimẽsiões ita uidet, ut uidere faciat, nec quenq̃ lateat quãta debeat eẽ lõgitudo illius, quæ est fides, scz usq; ad mortẽ, et quanta latitudo, quæ est dilectio, scz usq; ad mortẽ. Nam esto (ingt) fidelis usq; ad mortẽ. Et maiorẽ hac dilectionẽ nemo habet, ut animã suã ponat quis pro amicis suis, et tãta quidẽ lõgitudo, tãta latitudo, tã in isto seculo habẽda, ubi ꝓ fide mori qs potest, pro dilectiõe animã suã ponere potest. Sed in illo seculo quo cũ puenerit, neq; mors, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit ultra, qđ erit longitudo & qđ latitudo, nisi lõgitudinis & latitudinis huiusce remuneratio? Hoc illi uiro uidere pfectionẽ erat ostẽdere atq; promittere. Ad hoc dictũ illius uiri, ecce (ingt) angelus q loquebat in me egrediebat, forte dimẽsiões illas ĩspecturus. Docẽdus aũt erat ꝓpheta ne hũano sensu acciperet id qđ de latitudine & longitudine audierat. Alius ergo (ingt) angelus egrediebatur in occursum eius & dixit ad eũ: Curre & loquere ad puerũ istũ dicẽs: Absq; muro habitabitur Hierusalẽ. Quæ causa, putas, prophetã hic angelus puerũ appellat, nisi qa (sicut iã dictũ est) docẽdus erat? Est em̃ quędã sensus puericia, quæ in isto quidẽ nõdũ reprehensibilis erat, qa nõdũ audiẽdo uel uidẽdo talia multũ tẽpus habebat. Reprehenditur aũt in his q propter tẽpus esse deberẽt, & nõ sunt pfecti siue magistri, qualibus Apl'us. Quoniã (ingt) imbecilles facti estis, qbus lacte opus sit non solido cibo. Omnis em̃ qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ, paruulus em̃ est. Perfectoꝝ aũt est solidus cibus eorũ q pro cõsuetudine exercitatos habẽt sensus. Hæc Apl'i sentẽtia pśenti quoq; exemplo clarior fit. Videbat hic oculis eleuatis uirũ, cuius in manu funiculus mẽsorũ, & audierat eũ dicentẽ, ut metiar Hierusalẽ & uideã quãta sit latitudo eius, & quãta lõgitudo illius. Si nõdũ aliud qđ intelligebat in uisu illo nisi terrenæ illius ciuitatis dimẽsiões, profecto puer erat, puerilem sensum habebat, & interim uisio quam uidebat, quia de terreno tantũ ædificio gaudebat, nõ solidus ille cibus, sed quædam erat lactis alimonia. Recte igitur puer dictus est, sed cito in uirum profi-

z. Esdrę. 6. Templũ non manufactũ corpus Chri. Psalm. j=j.

Apoca. zj.

Congratulatio angelorũ.

Mensor ciuitatis, Chrũs.

Apoca. z. Iohan. jf.

Apoca. zj.

Cur ꝓpheta hic puer dicitur. Hebr. f.

cere habebat ꝓsenti magisterio cœlestiũ spirituũ dicẽtiũ. Absq; muro habitabit Hierusalẽ
præ multitudine hoim & iumẽtoꝝ in medio eius, & ego ero ei (ait dñs) murus ignis in cir
cuitu, & in gl'ia ero in medio eius. Est em̃ sensus: Hierusalẽ quæ per nos ædificat, quã ꝑ se
metipsum uir iste metitur, muro manufacto nõ circũdat, sed tota spũalis est ędificatio eius.
Dñs murus eius. Dñs ipe murus eius, murus ignis in circuitu, per qđ ciuitas illa quã firma sit, satis innuitur.
Psalm. 67. Cũ em̃ scriptũ sit, ficut fluit cera à facie ignis, sic percãt pctõres à facie dei. Quis ibi hostiũ ti
Psalm. 124 mebit? qs de inimico solicit⁹ erit? Ergo qđ in Psalmo de hac ipa Hierl'm dictũ est: mõtes in
circuitu eius, & dñs in circuitu populi sui, magnifice ꝓsens locus illustrat ei, q sensum excel
sit pueri. Quod deinde ubi dixerat, ego dñs murus ignis in circuitu, subiunxit, & in gl'ia ero
in medio eius. Itidẽ lõge supra sensum pueri est, qa uidelicet nõ sicut homo localis & terre
nus in medio hoim localiũ & terrenoꝝ, sed sicut deus creator spirituũ in medio erit angelo
rũ & hoim in tẽplis cordiũ, in domibus quæ ipa corpora sanctoꝝ et animarũ ꝓcordia sunt
Esai. 64. quod quale est uel erit, oculus non uidit & auris non audiuit, & in cor hominis non ascen
Iudæi, pueri centũ annorũ sunt. dit. ¶ Pueri qdam qui nunq̃ ꝓficiũt, pueri centũ annorũ, istud qđ hic dictũ est, absq; muro
habitabitur Hierl'm præ multitudine hominũ et iumẽtorũ in medio eius, putant carnaliter
esse uenturũ, uidelicet qđ Hierl'm tantã beatitudinẽ habitura sit, ut præ multitudine homi
nũ & iumẽtorũ omniũ murũ habere nõ possit, sed dñi defensio murus sit ipsius & illius in
Esai. 65. medio habitãtis gloria ꝓfruatur. Ad puerũ eiusmodi, puerũ centũ annorũ qui moritur, est
maledictũ, ppl'us em̃ Iudaicus est, nõ currit neq; mittitur angelus ut ad eũ loquat, nec em̃
audire aut scđm sensum senũ intelligere vult. Nos aũt cũ isto puero, qui audiendo & intel
ligendo ꝓfecit in uirũ, sic intelligimus qđ dictũ est præ multitudine hoim et iumentorũ in
medio eius, absq; muro habitabitur, ut nũc manifeste oculis apertis uidemus. Quis em̃ re
gũ aut imperatorũ tã magnũ siue tã amplũ potuisset facere murũ, q cõcluderet orbẽ terra
rũ? Nisi aũt cõcluderet orbẽ terrarũ, nõ posset ambire Hierl'm istã scilicet ecclesiã, qa uide
1. Corin. 9 licet in toto diffusa est orbe terrarũ. In ea dicũtur hoies qui spũalia sapiũt, iumenta uero qui
simpliciter sapiũt, iuuãt aũt eos qui cũ sint spũales, sua spũalia seminãt illis, & eorũ carnalia
metũt. Et hic quidẽ in ꝑsenti seculo talis Hierl'm peregrina pars cœlestis Hierl'm, iccirco
absq; muro habitabitur, qa nõ uno in loco, nõ in una gẽte cõtinet, sed (ut iã dictũ est) ꝑ orbẽ
terrarũ diffunditur. In illo aũt seculo quo hinc quotidie transfertur, multo maxime nec est
nec esse debet aut potest murus in circuitu eius, nisi dñs qui & in gl'ia erit in medio eius. Se
quit. L. O fugite de terra aquilonis dicit dñs, quoniã cœli dispersi vos dicit dñs
O Sion fuge quę habitas apud filiã Babylonis, quia hęc dicit dñs exercituum:
Post gloriã misit me ad gentes quę spoliauerũt vos. Qui em̃ tetigerit vos, tãgit
pupillã oculi mei. Quia ecce ego leuo manũ meã sup eos, & erũt prędę his qui ser
uiebãt sibi, & cognoscetis, quia dñs exercituũ misit me. ¶ Quàm oportune, q̃ sapienter
spũs sanctus dũ senibus loquatur, & senili auditoris animo delecte tur, interim puero blan
ditur, qualis ꝙo tutos tũc erat ppl'us qui de Babylonica captiuitate reuertebatur, cuius sen
sum supgredi uolebat istũ, quẽ appellabat angelus puerũ, dicẽs: curre & loquere ad puerũ
istũ. Nã puero centenario de quo iã dictũ est, nequaq̃ blanditur, sed dicit ei qa morietur.
Esai. 65. Quomodo uel ad qđ blanditur illi puero, id est, simplici populo? Videlicet ita loquẽdo, ut
sentiat talis puer sese diuina inuitatione reuocari de Babylone ad reædificandã ciuitatẽ uel
templũ, cuius reædificatio (ficut iam dictum est) prę paratio erat salutis humanæ. Puer erat
quisquis nihil aliud præter restitutionem loci & gentis sperare sciebat, quenq; saltẽ hoc ex
guum delectabat. Vir aũt imò & senex erat, quisquis loci illius restitutionem nõ propter
ipm locũ, sed ꝓpter eũ q inde uẽturus erat scilicet Christũ desiderabat. Vocatiuũ casum cõ
geminans, ò ò fugite (inqt) de terra aquilonis, itemq; tertio, ò Sion fuge quæ habitas apud
filiã Babylonis. Fugite de terra aquilonis, idẽ est quod fuge quæ habitas apud filiã Babylo
Climata secũ dũ situm Hie rusalem. nis. Plagæ nãq; orbis quas Græci appellant κλίματα iuxta situ Hierusalem intelligũtur &
templi, & iuxta situ illius Babylon, apud quã captiuus erat dei populus, in parte est aquilo
Sensus litera lis de fingen da Babylone nari. Hoc ergo qđ dicitur ò ò fugite ò Sion fuge, sic intelligitur, sensu quidẽ puerili, sed nõ
inutili. Ecce qũo pœnitet dominũ mali quod fecit nobis, quomõ dolet sup ciuitate inclyta
& templo nobili, in qua sola ciuitate glorificabatur, in quo tẽplo vnico nomẽ eius invoca
batur,

batur. Nec mirũ, magnũ em̃ illic erat nomẽ eius, magnus honor impẽdebatur nomini eius. Cyrus nos illuc redire nõ cõpulit, sed tantũmodo redeundi licentiã dedit. Quis est in uobis (ait) de uniuerso populo dñi cœli? Sit deus illius cũ ipso, et ascẽdat Hierl'm quę est in Iudęa & ædificet domũ dñi dei sui Israhel. Quantopere nos inuitat, ut properanter uelimus exire de terra ista, terra Babylonis immũda, dũ dicit, ò ò fugite de terra aquilonis, ò Sion fuge, q̃ habitas apud filiã Babylonis, & quantũ pœnitet eũ de his q̃ passi sumus, q em̃ deinceps tetigerit nos, tanget pupillã oculi eius, & prædæ nobis erũt hi, qbus seruiebamus, id est, capti uos ducemus eos q captiuos duxerunt nos. Iste sensus (ut iã dictũ est) puerilis quidẽ est, sed utilis, qa quomodocũq; factũ sit, factũ est ut restrueret locus & gẽs, unde salutẽ mũdi Christũ oportebat nasci. ¶ Sensus tanto utilior quãto solidus cibus lacte melior existit, in discipulis Chri est. Primo, ipsa q̃ hic loquitur psona, cognoscẽda est. Vnde cognoscet? Nimirũ ex eo qđ ait dñs exercituũ, post gloriã misit me ad gẽtes q̃ spoliauerũt uos, itẽq; & cognoscetis quia dñs exercituũ misit me, lauda & lætare filia Sion, quia ecce ego uenio & habitabo in medio tui ait dñs. Quis ẽ iste dñs exercituũ, quẽ post gl'iam misit dñs exercituũ? Quis inquã, nisi dñs filius dñi patris? Filiũ nãq; dñm & deũ, qđ iuste credimus & fidel'r cõfitemur misit in hunc mundũ post gloriã pater deus & dñs. Quã post gloriã? Nimirũ post gloriam diuinitatis longe & infinite post q̃ erat in forma dei, Quod nõ est aliud q̃ in gloria dei, hinc Apl'us dicit: Qui cũ in forma dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse se æqualẽ deo, sed semet ipsum exinaniuit formã serui accipiens &c. Itaq; dictũ hoc propheticũ gratũ & gratiosum nobis sit, qa fidele est testimoniũ dñi nostri Iesu Christi, nõ solũ quidẽ, sed de multis unum pulcherrimũ atq; clarissimũ. Igitur ab isto loco illuc se intẽdat aĩus, quo post detrita (ut iam dictũ est) cornua gentiũ, uictor propositi deus, promissum suũ impleuit, & iusiurãdũ quod iurauit ad Abrahã patrẽ nostrũ, datusq; se nobis, mittẽdo in hũc mundũ filiũ suæ charitatis, propter nimiã charitatẽ qua deus mundũ dilexit. Hic pulcherrimus est ordo prophetiæ, q̃tenus post reuersionẽ eius ad Hierl'm in misericordĩs, qbus domus eius ædificata est in ea, & post detritionẽ regnoq; quatuor, q̃ per quatuor cornua significata sunt, & p quæ sibi succedentia, draco diabolus insectando pp̃l'm illũ, promissionis effectũ auertere nitebatur, uenisse, qui promissus fuerat cõsideretur, & dicta hæc, ò ò fugite de terra aquilonis &c. tanquã ps̃entis eius uoces audiant. Quid em̃ est aliud, fugite de terra aquilonis, siue fuge Sion quæ habitas apud filiã Babylonis, q̃ hoc initiũ eius euangelicæ p̃dicationis: pœnitẽtiã agite, appropinquabit em̃ regnũ dei. Deniq; incredulũ esse & cordis impœnitẽtis, hoc est, p̃manere in terra aquilonis, uenti uticq; frigidi, per quẽ diabolus solet in scripturis figurari, & econtra, fugere de terra aquilonis, hoc est, credere, & pœnitentiã agere cũ spe perueniendi ad regnũ dei. Item, habitare apud filiã Babylonis, hoc est, seruire uicĩs & cõcupiscentĩs: & econtra, fugere de habitatione Babylonis, hoc est, cessare ab eisdẽ uitĩs & cõcupiscentĩs. Duæ causæ quas hic posuit, qm̃ in quatuor uentis cœli dispersi uos, quia post gloriã misit me ad gentes quæ spoliauerũt uos, unã rationẽ faciunt, & illius unius cõtinent sensum, quã Euangelista scripsit, qa Iesus moriturus erat, ut filios dei, qui dispersi erãt, cõgregaret in unũ. Ratio hæc sic in isto diuisa est, ut omni habenti aures audiendi, prima parte timorẽ incutere sequente dilectionẽ insinuare uelit. Dũ em̃ p̃misso, fugite de terra aquilonis, quod est dicere, nolite cordis esse impœnitẽtis, subiungit, qm̃ in quatuor uentis cœli dispersi uos, oportuno timore cõcutitur attentus auditor, si tñ intelligit, qũo uel ob quã causam facta sit illa dispersio, qua sparsim mixtim̃q; inter malos & reprobos electi nascũtur in hoc mũdo, q simul esse & soli nasci debuissent in paradyso. Cũ itẽ p̃misso, ò Sion fuge quæ habitas apud filiã Babylonis, subiungit, quia post gloriã misit me ad gentes. Magna dilectionis dei offertur occasio, cõsideranti quod ueraciter dictũ sit: quam bonus Israhel deus. Quia uidelicet sic dilexit mundũ, ut filiũ suũ unigenitũ daret, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat uitã æternã. Et q̃ bonus sit idẽ unigenitus, qui cũ in forma dei esset, propter nos accepit formã serui, atq; post gloriã claritatis, quã habuit apud deũ priusq̃ mundus fieret, saturatus est opprobrĩs, dans percutienti maxillã, & factus est obediens usq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis & qui misit, & qui missus est, dñs exercituũ est, testatur p̃sens locus scripturæ ueritatis. Nã ne forte quis nõ audierit, non contentus fuit semel dixisse de isto, qui post gloriã missus est,

Esdræ. j.

Sensus mysticus.

Philip. z

Lucæ. j.

Ephe. z.

Fugere de terra aquilonis, est pœnitentiam agere. Matt. 4.

Iohan. jj.

Iohã. 3. Philip. z. Ioh. j7. Esa. 55

quod dñs sit, sed tertio repetiuit, dicit dñs: Pauculis dictionibus interiectis, & de illo q̃ mis-
secũdo asseruit quod dñs exercituũ sit. Iam quippe semel dixit, iste dñs qui missus est, & cog-
gnoscetis quia dominus exercituũ misit me, & paucis interiectis, iterũ dicturus est filiæ Si-
on, & scies quia dominus exercituũ misit me ad te. Interea uide q̃ sapienter, q̃ mira arte sa-
pientiæ, puerũ illũ supradictũ capit, scilicet populũ illius tẽporis, qui sperare nesciebat tale
Heb.7. quid, qui nõ posset uesci tam solido cibo tantæ promissionis, & iccirco oportebat eũ lacta-
ri lacte literali quod est huiusmodi. Cũ dixisset: Post gloriã misit me ad gentes, addidit, que
spoliauerũt uos, & subiunxit, qui eñ tetigerit uos, tanget pupillã oculi eius, siue oculi mei,
quia ecce ego leuo manũ meã super eos, & erunt prædæ his qui seruiebant sibi, hoc eñ lite-
ra sonat, quod talis deberet rerũ mutatio fieri, ut reuerfi de Babylonia captiuitate, multipli-
cati atq; roborati, præsente cũ eis dño irent super Babylonios & cęteras gentes, à quibus fu-
erant spoliati, & uersa uice spoliarent eos, cederentq; sibi in prædã hi, quibus seruierant ipsi,
Error Iudæo rum bonus ẽ nobis. eodẽ genere uel modo prædæ siue seruitij. Bonis nobis error pueri, siue sensus puerilis, &
cunctis profuturus seculis, quia uidelicet tali spe alacriores effecti, reuersi sunt & ædificaue-
runt, & scripturã, quæ utiq; pro nobis gentibus facit quasi cõtra nos agentẽ, nobisq; cõtra-
ria promittentẽ, maiore cũ fauore susceperunt & custodierunt tanq̃ scripturã, ut uere est, di-
uinæ authoritatis. Deus aũt qũo cogitauit, ita & fecit, leuauit manũ suã super gentes, q̃ spo-
liauerũt Iudæos, ornatu ciuitatis & tẽpli & q̃bus seruierũt & seruiũt Iudæi, quarũ gentium
maxime fuere Romani, & ecce ipsi sunt prædæ Iudæis, sc3 aplis, qui utiq; sunt ex Iudæis.
Matth.4. Quomodo gẽtes siue Romani p̃dæ sunt apostolis? Nimirũ eo modo quo piscatoribus pisci-
culi, Sic eñ quibusdã eos, quãdo uocauit eos, dixit: Venite post me, & faciã uos fieri pis-
catores hoim. Isti sunt & quiq; similes illis, quos qui tetigerit, tãget pupillã oculi mei, nõ ut
ego cæcus fiam, sed ut cæci sint ipsi qui tetigerunt, & ego abscondã faciẽ meã ab eis quo-
modo absconditꝫ & auertit quis, ictũ uitans aduersarij insidiantis, pupillã oculi sui. Sequitur.

L Lauda ⁊ lętare filia Sion, qz ecce venio ⁊ habitabo in medio tui, ait dominus,
Et applicabuntur gentes multę ad dominum in die illa, ⁊ erunt mihi in populum
⁊ habitabo in medio tui, ⁊ scies qz dominus exercituum misit me ad te. Et possedit
dominus Iudam partem suam in terra sanctificata, ⁊ elegit adhuc Hierusalẽ. Si-
leat omnis caro a facie domini, qz consurrexit de habitaculo sancto suo. Sicut iam
ante prælibauimus, bis ab ista persona domini exercituũ, quę hic loquitur, dictũ est, Dom
nus exercituum misit me, quia dicturus, lauda & lætare filia Sion, sic præcedentia finierat,
& cognoscetis quia dominus exercituũ misit me, & ecce iterũ præmisso, & habitabo in me
dio tui, subiungit, & scies quia dominus exercituũ misit me ad te. Pulchrũ hoc & considera
tione dignũ est, quia profecto filiũ, qui reuera domin' exercituũ est, misit pater sine dubio
dominus exercituũ, misit spũs sanctus ueraciter dominus exercituũ. Duæ personæ patris
Esa.48 & spũs sancti, unã personã filij miserunt, sic apud Esaiã ipse loquitur, & nũc dominus misit
me, & spũs eius. Nimirũ quãdo beata uirgo Maria, nunciante angelo, cõcepit, tunc filium
dominũ exercituũ, & pater dominus exercituũ misit & spũs sanctus dñs exercituũ misit eũ
Psal.44. in uterũ eiusdẽ uirginis. Pater, quẽadmodũ ipse dicit: Eructauit cor meũ uerbũ bonũ. Spi-
Luce.1. ritus sanctus, quẽadmodũ angelus ad Mariã: Spiritus sanctus (ait) superueniet in te, & uir-
Mat.1. tus altissimi obumbrabit tibi: & ad Ioseph, quod eñ in ea natũ est, de spiritu sancto natum.
Super hoc lauda & lætare filia Sion, ait dominus ipse qui missus est, deus ex dei patris gene-
ratione, & homo ex sancti spiritus operatiõe, quia ecce ego uenio & habitabo in medio tui.
Habitabo in medio tui. Quid est in medio tui? nisi in cõmunione naturæ tuæ, cũ substantia ueræ carnis? Nam ut
bũ caro factũ est, & habitabit in nobis. Ergo in medio tui, hoc est præter peccatũ oia susci-
piens quæ sunt tuæ conditionis: primo, nouẽ mensibus habitans in hospitio uentris fœmi-
nei, deinde in cunabulis, imò in præsepi inuolutus pannis, circũcisus, & ad templũ deporta-
tus, cũ hostia legali, & per annos triginta patiens omnia quæ sunt humanæ fragilitatis, præ-
ter peccatũ (ut iam dictũ est) modis omnibus inuẽtus est homo, & mortis quoq; experimẽ-
to. Vere magna materia laudationis & lætitiæ talis aduentus, & talis domini cohabitatio,
Filia Sion, anima fidelis. Quamobrẽ & ita præmisit, lauda & lætare filia Sion. Omnis anima quæ tantũ bonũ per fi-
dem speculando mereris dici & esse Sion. Anima Iohannis uere filia Sion, prima lætata est

possitã

post illã lætitiæ matrẽ, cuius in medio, cui⁹ in utero rã hic dñs habitabat. Vnde & laudabat in lætitia, lætabatur in laude, dicendo: Magnificat aïa mea dñm, & exultauit ſpũs meus in deo ſalutari meo. Poſt eã prima laudauit & lætata eſt anima Iohannis. Ecce em̃ (ait) Elizabeth: ex quo facta eſt uox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in utero meo. Vbi tẽpus loquẽdi afficit illius lætitiæ, cauſam pulchra cũ laude taliter deprompſit. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt, amicus aũt ſponſi, qui ſtat & audit eũ, gaudio gaudet propter uocẽ eius. Hoc ergo gaudiũ meũ impletũ eſt, quod deinde dicit dñs: Et applicabũtur gentes multæ ad dñm in die illa, & erunt mihi in populũ, manifeſtũ atq; perſpicuũ eſt, quia uidelicet ex quo dies iſta illuxit, uel tẽpus aduenit, de quo in Eſaia dñs: in tẽpore placito (inquit) exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te, Aplus aũt ſuccinit: ecce nunc tẽpus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, & ex eo gentes multæ applicantur ad dñm, & ſunt ei in populũ. Porrò ante diẽ hanc, notus tantũ in Iudæa deus, in Iſrahel magnũ nomẽ eius, & recte aliæ quoq; gentes applicantur ad dñm, & ſunt ei in populũ, licet inuideant & indignentur Iudæi, qui ſibi uidẽtur ſoli eſſe filia Sion, & nõ pertinent ad filiã Sion. Quid em̃? an Iudæorũ deus tantũ? nõne & gentiũ? imò & gentiũ. Et habitabo (inquit) in medio tui, ſcilicet ſecundo aduentu, nõ quomodo primo aduentu uenio, ſicut iam dixi, ut habitẽ in medio tui. Primo nanq; paſſibilis atq; mortalis atq; iudicandus. Secũdo impaſſibilis atq; immortalis dei⁹ iudiciũ dñs, habitabo in medio tui. Primæ habitationis in medio tui fructus hic eſt, ut applicentur gentes multæ ad dñm, ſequentis habitationis erit effectus quem Iohannes dicit: Scimus quia cũ apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniã uidebimus eũ ſicuti eſt. Illud uidere, perfectũ erit ſcire, de quo hic ait: & ſcies qa dñs exercituũ miſit me ad te. Quid porrò ſibi vult? quod cũ dixiſſet: & applicabuntur gentes multæ ad dominũ, & erunt mihi in populũ, ſubiungit atq; ait: & poſſidebit dñs Iudã partẽ ſuam in terra ſanctificata, & eliget adhuc Hieruſalem? Nimirũ quia faciendũ, & huic erat, qđ prophetis alĳs iubetur, ſcilicet claudere ſermonem, ligare teſtimoniũ, quia uidelicet ſic expediebat, nec em̃ portare potuiſſent homines, ſi manifeſte diceret illis deus, id quod intendebat. Ecce illud quod dixerat, & applicabũtur gentes multæ ad dominũ, ſubtegit dicendo: Et poſſidebit dñs Iudam partẽ ſuã, quo nomine, quoniã Iuda interpretatur cõfeſſio, cũ ſignificẽtur omnes gentes Chriſtũ confitẽtes, putare poterat ille populus Iudæ, qui hæc audiebat, quod qualicũq; modo applicandæ forent ad dominũ multæ gentes, tamen ipſe ſolus domini pars eſſe deberet, quæ exiſtimatio nihil propoſito dei nocuit aut nocet, imò prodeſt, quia dũ illi beneuoli fuerunt, ſcriptura nobis cuſtodita eſt. Senſus hic eſt, Iudam partẽ ſuã, id eſt, eos qui præordinati ſunt ad uitã, qui ſecundũ propoſitũ uocati ſunt ſancti, quos præſciuit & prædeſtinauit cõformes fieri imaginis filĳ ſui, qui omnis Iuda, idẽ credentes atq; cõfitentes ſunt, & pars domini ſunt, poſſidebit dominus in terra ſanctificata, in terra uiuentiũ, ubi quod eſt, totũ ſanctum eſt, & ita poſſidebit ut nullus deſit de numero eorũ, & quia non ſufficiunt qui de iſta terrena Hieruſalẽ illuc aſcendũt, adhuc eliget de alĳs quoq; gentibus, aſſument qui ſint Hier'm. Nonne in his quę dicta ſunt, merito cõfortentur manus diſſolutæ, & genua debilia roborentur? Nonne merito dicant puſillanimis, confortamini & nolite timere? Sequitur ergo. ¶ Sileat omnis caro a facie domini, quia conſurrexit de habitaculo ſancto ſuo: ¶ Ac ſi dicat: Sileãt quatuor cornua, quæ uentilauerũt Iudam & Iſrahel & Hier'm, ſileant omnes qui regnare præſumpſerunt, domino neſciẽte, domino nõ probante, quia caro ſunt Aſſyrĳ cũ Babylonĳs, Perſæ cũ Mœdis, Macedones ſiue Græci, Romani terribiles & ut uidebatur ferrei. Sileãt (inquã) à facie domini, quia conſurrexit de habitaculo ſancto ſuo, qa throni eius poſiti ſunt & iudiciũ ſedit, & iudicatum eſt interfici beſtias cornutas, & auferri poteſtatẽ eorũ, & dari poteſtatem & honorem & regnũ, filio hominis uenienti in nubibus cœli, ut ſuſcipiant regnum ſancti dei altiſſimi, quibus inſultabant regnãtes beſtiæ, tanquam peregrinis atq; captiuis, & obtineant regnum uſq; in ſeculum, & ſeculum ſeculorum.

Lucæ. j.

Iohã. 3.

Eſa. 49. 2. Cor. 6.

Pſal. 75.

Rom. 3. Duplex aduentus Chri.

j. Ioh. 3.

Dani. j 2.

Iuda dicĩtur omnes gentes Chriſtum confitentes.

Roma. 8.

Heb. j 2. Eſa. 35

Dani. 7.

¶ Finis libri primi in Zachariam.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

2.Pet.j. Prophetia, lucerna ardens, & lucens.

HAbemus(inquit Apostolus Petrus)firmiorem propheticum sermonẽ, cui benefacitis,attendentes tanq̃ lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus uestris. Dulce est auditu, dulcius experimento, quod propheticus sermo lucerna ardens & lucens sit,quã utique spiritus sanctus Christo suo parauit. Vnde uideri possit ille in hac nocte per speculum in ænigmate, donec illucescat ille dies,in quo uidendus est facie ad faciem æterna uisione. Hæc intentio nostra sit ut in lumine huius lucernæ,non ad horam, sed ad æternam eiusdẽ Christi gloriam exultare uelimus,cuius exultationis hoc initiũ est, ut prophetica testimonia mẽditantes,ex parte sciamus, & nos quoq; ex parte prophetemus, donec ueniat quod pefectũ est,& quod ex parte est euacuetur.Cũ hac simplicitate oculi, nũc usque progressi,lucidũ persequamur ordinẽ huius prophetiæ,reuera lucentis lucernæ,cuius in lumine corde & ore dignũ sit exultare omni animæ,q̃ Christi claritatẽ nõ ficta diligit charitate,& spes nostra hæc sit,quã sapiẽtia promittit,qa de fructu oris sui homo satiabitur bonis

Iohan.5. j.Corin.j3 Prouer.j3.

Magnæ & pulcherrimæ uisionis pars aliquanta decursa est, uidelicet ab eo quod ait: uidi p noctẽ,& ecce uir ascendẽs sup equũ rufum,usq; ad id:Sileat oĩs caro à facie dñi,qa consurrexerit de habitaculo sancto suo,in qua uidelicet parte illud cõsiderandũ est,qa frustrata sunt pugnãtia cõtra deũ regna mũdi, & illis prætermissis,nascẽte Christo uenit regnũ dei.

CAP. III.

Post hæc sequitur.¶Et ostendit mihi Jesum sacerdotẽ magnũ,stantẽ coram angelo domini,ꝛ Satan stabat a dextris eius,vt aduersaretur ei. Et dixit dominus ad Satan: Increpet dominus in te Satan,ꝛ increpet dominus in te qui elegit Hierusalem. Nunquid non iste torris est erutus de igne? Et Jesus erat indutus uestibus sordidis,ꝛ stabat ante faciem angeli, Qui respondit, ꝛ ait ad eos qui stabant coram se,dicens: Auferte uestimenta sordida ab eo,ꝛ dixit ad eum: Ecce abstuli a te iniquitatem tuã,ꝛ indui te mutatorijs,ꝛ dixit: Ponite cidarim mundã super caput eius. Et posuerunt cidarim mundã super caput eius,ꝛ induerunt eũ uestibus. Et angelus dñi stabat,ꝛ contestabatur angelus dñi Jesum,dicens: Hec dicit dominus exercituum, Si in uijs meis ambulaueris,ꝛ custodiã meam custodieris,tu quoq; iudicabis domũ meam,ꝛ custodies atria mea,ꝛ dabo tibi de bis ambulantes,qui nunc bis assistunt,audi Jesu sacerdos magne,tu ꝛ amici tui, qui habitant coram te,qz viri portendentes sunt, Ecce enim ego adduco seruũ meum orientem, qz ecce lapis quem dedi coram Jesu,super lapidem vnũ septẽ oculi sunt. Ecce ego celabo sculpturam eius,ait dominus exercituũ,ꝛ auferam iniquitatem terrę illius in die vna. In die illa,dicit dominus exercituũ,vocabit vir amicũ suum,subter vineam ꝛ subter ficum.¶In p̃cedentibus dicendo:post gloriã misit me ad gentes, & ecce uenio & habitabo in medio tui &c. Dominicæ incarnatiõis significatur mysteriũ,in pl̃entib⁹ tentationũ & passionis eius subrutilat sacramẽtũ,in sequẽtibus uero resurrectiõis eius triũphale gaudiũ,ubi post hæc propheta mox dicturus est. Vidi, & ecce candelabrũ aureũ totũ,&c. Et ostendit mihi(inquit)Iesum sacerdotẽ magnũ. Hebræi(inquit beatus Hieron.) Iesum sacerdotẽ magnũ filiũ Iosedech intelligi uolunt,qui cũ Zorobabel pplo pfuit,cuius aduersarius à dextris stabat,& nõ à sinistris,qa uera erat accusatio,eo q̃ & ipse cũ cæteris alienigenã accepisset uxorẽ,qđ in Esdra & Malachia,qui hũc prophetã sequitur plenissime scriptũ est.Nostri aũt(ait)ita disserũt sacerdotẽ esse magnũ,ad quẽ dr, Tu es sacerdos in æternũ secũdũ ordinẽ Melchisedech,q̃ qm̃ p se uideri nõ pt,à dño prophetæ ostẽditur,stans coram angelo dñi,quẽ uolũt magni cõsilij esse angelũ, non qđ alter & alter sit, ut duas psonas recipiamus in filio,sed q̃ unus atq; idẽ,& quasi homo sordidatus ostenditur, & quasi angelus mediator dei & hominum apparere dicatur, Iuxta hunc sensum, hoc(ait) uideur esse difficile,quod Iesu ab angelo dicitur:si ambulauerit in uijs domini,& eius præcepta seruauerit,

Visio de passione Christi.

j.Esdrę.jo. Malach.2. Psal.j09. Esa.9.

uerit, ipſe quoq; iudicet domũ eius & cuſtodiat atria illius, & det ei dominus ambulantes de his qui aſſiſtant ei. ¶ Nos uero poſtremi non ab re miramur, ſi inter doctos ſcrupuloſa unquã fuit concertatio, pro re huiuſmodi, cũ uiſio fit noctis, quia ſic incœpit. Vidi per noctẽ, &c. In uiſionibus nanq; nõ ipſa perſona ſiue ſubſtantia cuiuſcũq;, ſed ſimilitudo ſiue imago perſonæ uel ſubſtantiæ ſolet apparere, ſiue hominis ſiue alterius cuiuslibet rei, præter ſpirituales ſubſtãtias, ut ſunt angeli. Itaq; ſicut in hac ipſa uiſione quatuor cornua, & ſicut in uiſione Danielis quatuor beſtiæ, nõ ipſa quatuor regna, ſed quatuor regnoꝝ quędã imagines fuere, ita hic Ieſus, neq; ſubſtãtia dñi noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundũ hominẽ nondũ exiſtebat, neq; ille Ieſus filius Ioſedech illius tẽporis pontifex erat, qui cũ homo eſſet & corpus, q̃ modo in uiſu noctis apparere poterat? Imago erat hominis, q̃ uidebatur, quædã ſimilitudo dũtaxat ſufficiens miniſterio prophetico, ad ſignificanda illa q̃ de dño noſtro Ieſu Chriſto iã tunc ſignificari tẽpus uel ratio poſtulabat. Q̃ ſi quęrat quis, cur in ea ſimilitudine potius q̃ in alia ſignificari hic placuerit: ſcire debet, quia cũctos ferè ſanctos & probos antiquorũ tẽpoꝝ uiros, qui uenturo regno dei proprio labore aliquid cõtulerunt, ſpũs ſanctus eiuſdẽ regni dei myſterijs ſic honorauit, ut aliquã qualẽcunq;, ſinguli proferrent ſimilitudinẽ regis, inuenta ſunt à ſanctis doctoribus geſta uel dicta in typũ eiuſdem domini, qualiũ de præcepuis fuere Iſaac, Ioſeph, & Dauid, & Salomon, q̃ diu in ſapientia uigilauit. Iſti duo, Zorobabel filius Salathiel, & Ieſus filius Ioſedech, multũ in hac parte omni mũdo profuerũt ſiue cõtulerunt, quia uidelicet in reuerſione de Babylonia principes extiterũt, templũq; fundauerunt & perfecerunt, loco uel genti recuperãdæ ſtudẽtes, unde ſalus ueniret, quia ſalus ex Iudæis eſt. Honorauit igitur eos ſpũs ſanctus, ut in nominibus uel figuris eoꝝ, uenturi Chriſti myſteria ſignificarẽtur, pro eo q̃ eius aduentu uel regno labor et opus eoꝝ famulabatur. ¶ His aũt præmiſſis, nunc p̃ſentia uiſionis dicta uel acta ordine perſequamur. ⌊ Et oſtendit mihi Ieſum ſacerdotẽ magnũ ſtantẽ corã angelo domini, & Satan ſtabat a dextris eius, ut aduerſaretur ei. ⌋ Quid illud ſignificauerit, in eadẽ uiſione innuitur his uerbis: Audi Ieſus ſacerdos magne, tu & amici tui qui habitãt corã te, q̃a uiri portendentes ſunt. Ecce eñ ego adduco ſeruũ meũ orientẽ &c. Itaq; Ieſus ille, quem uel cuius ſpeciẽ ſiue imaginẽ uidebat in nocte, ſtantẽ corã angelo dñi, portentũ fuit ſerui dñi, ſerui (inquã) illius nomine orientis, qui cũ in forma dei eſſet, propter nos ſemetipſum exinaniuit, formã ſerui accipiens, unde & recte dicitur ſeruus domini, quia propter nos ſeruiuit, & obediẽs fuit uſq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis. In illa forma ſerui ſtare habebat ſacerdos magnus corã angelo domini, Minuiſti eñ (ait) eũ paulo minus ab angelis. Minoritatem illam hæc dictio pulchre innuit, ſtantẽ corã angelo domini, pulchrius autẽ & uenerabilius illud in euangelio: quod cũ factus in agonia prolixius oraret & ſudaret ſudorẽ ſanguineũ, apparuit illi angelus de cœlo cõfortãs eũ, maior utiq; minorẽ, utpote nunq̃ moriturus cõtinuo moriturꝝ. Quod in illo uiſu Satan ſtabat à dextris Ieſu ut aduerſaretur ei, hoc eſt, quod talis iſte ſeruus de ſemetipſo dixit: Venit eñ princeps mundi huius, ſubauditur, quęrẽs in me ſuum aliquid. Stabat ut aduerſaretur, nec tamen dictũ eſt, quod aduerſatus ſit ei, uel aduerſari potuerit, quia uidelicet ſic futurꝝ erat, ut ad ipſum quidẽ ueniret princeps mundi, ſed in me (inquit) nõ habet quic q̃. Stabat, nõ à ſiniſtris, ſed à dextris, quia uidelicet ſic futurꝝ erat, ut in iſto nihil ſiniſtrũ, ſed totũ dextrũ, id eſt, nihil malũ, ſed totũ eſſet bonum. Itaq; ſtabat à dextris, quia nulla erant ſiniſtra, uidelicet hoc intendens, ut de dextris faceret ſiniſtra, ut peruerteret quæ dixerat quæ fecerat bona, ſicut narrat Euangelica ueritatis eius ſcriptura. Accuſabatur eñ tanq̃ malefactor cum eſſe benefactor. Sic olim idem Satan, ſtabat à dextris Iob, ut peruerteret eius bona, cũ diceret: nũquid fruſtra Iob timet deum? &c. ¶ ⌊ Et dixit dominus ad Satan: increpet dominus in te Satan, & increpet dominꝰ in te qui elegit Hieruſalẽ. ⌋ Cur nõ dixit, uade Satã, ſiue deſine aduerſari Satan? Videlicet, q̃a multũ profuturus erat ſic aduerſando Satã, nõ ſolũ ut exẽplũ patiẽtiæ eſſet nobis, ad q̃d informamur, dicẽte Iacobo Apl̃o: patientiã Iob audiſtis, & finem domini uidiſtis, uerũetiam ut mundũ redimeret illa patientia ſaluatoris, illa paſſio redẽptoris. Igitur increpet, ait dominus, in te Satan, id eſt, aſſiſtas quidem, ſed non uſq; ad plenam uoluntatem tuam. Nimirum & illud erat increpare, quod

In uiſione, nõ ſubſtãtia, ſed imago rei apparet.

Danie. 7.

Antiqui pres ſancti Chriſtũ in aliquo prę figurabant.

Iohan. 4.

Chris dicitur ſeruus dñi.

Philip. 2

Pſal. 8

Luc. 22

Satan a dextris Ieſu.

Iohan. 14

Matth. 12. 27. Iob. 1.

Iaco. 5. Increpare Satanam.

quod dixit pro beato Iob: ecce in manu tua est, ueruntamē animā illi serua. Similr pro isto dictū sit ab omnipotentia: caro in manu aduersariorū sit, quos tu inflammas, ueruntamē animā illius in inferno non detineas, caro in sepulchro corruptionē non uideat, hoc dixit dominus, increpet dñs, & increpet dominus, sicq; ab una persona, duæ personæ dñi ad increpandū inuitantur, quia uidelicet uictoriā dominicæ passionis, quæ magna est increpatio diaboli, trinitas operata est unus deus. Pater nāq; calicem illū filio dedit, & filius per spm̄ sanctū (ait Apostolus) semetipsum obtulit. ¶ Nunquid non iste torris est erutus de igne? & Iesus erat indutus uestibus sordidis. Et secundū hāc illius uisionis similitudinē dñs Iesus torris erutus de igne fuit, siue qa in mūdo hoc magno utiq; camino & grandi officina peccati peccatū euasit, peccatū nō fecit, neq; ex cōceptione cōtraxit, siue qa cū descendisset ad infernū, impossibile fuit illū ab eo teneri, & indutus erat qdē uestimētis sordidis, ueruntamē nō suis, sed alienis. Nam dñs posuit in eo iniquitatē omniū nostrū, & Esaias, transfigurans in se (inquā) æstimationē impiorū, & nos (inquit) reputauimus eū quasi leprosum, & percussum à deo, & humiliatū. Itaq; fuerit quidē Iesus ille homo tēporis illius sordidatus peccatis suis, quoniā uxorem alienā, uel sicut Malachias ait, filiā duxerat dei alieni: Christus aūt Iesus, qui in illa nocte per imaginē significabatur illius Iesu, nō suis, sed alienis peccatis, indutus erat uestibus sordidis. Et stabat ante faciem angeli, qui respondit & ait ad eos, qui stabant coram se dicens: Auferte uestimenta sordida ab eo. Hoc dixit angelus dñi authoritate uel imperio loquētis in se dñi, licet nō interposuerit, qd postmodū interposuit idē angelus dñi, hæc dicit dñs exercituū, si in uijs meis ambulaueritis, &c. ¶ Qui porrò erant qui stabāt ante faciem angeli, imò ante faciem dñi, in angelo siue per angelū loquentis? Nō enim qualescunq; erāt uel sunt, sed reuera magni, quorū officij est, auferre uestimēta sordida, auferre iniquitates & peccata. Inferius in hac uisione duæ oliuæ (inquit) sua per candelabrū, una à dextris lampadis, & una à sinistris eius, & dixi: Quid sunt duæ oliuæ istæ? & rursus: Quid sunt duæ spicæ oliuarū, quæ sunt iuxta duo rostra aurea? Ita secundo interrogatus angelus, isti sunt (ait) duo filij olei, qui assistūt dominatori uniuersę terrę. Eosdem duos filios olei intelligimus hic stare coràm angelo loquēte uel agente in persona domini, & de istis, quinā sint, oportunius in illo loco pro posse dicēdum est, hoc tantū in præsenti dixerim, q; uestimenta sordida, quæ nostrę iniquitates erant, ablatæ sunt à dño Iesu in passione sua per spm̄ sanctū, qui est remissio peccatorū & diuersarū distributor gratiarum. ¶ Vnde & protinus dixit ad eū. Ecce abstuli a te iniquitatem tuam, & induti te mutatoriis. Iniquitatē tuā cū dixit, simul attendere conuenit, quod postmodū uelut exponens, quid ista significēt cū dixisset: Ecce ego adducam seruū meū oriētem, & cætera, ita concludit, & auferam iniquitatē terræ illius in die una. Ergo abstuli à te iniquitatē tuā, id est, iniquitatem terræ tuæ, iniquitatē ecclesiæ tuæ, peccata omnium credentiū in te, & induite, id est, eosdē tuos mutatoriis, quia uidelicet ab iniquitatibus emundati, diuersis ornabuntur charismatū donis, & quod multū ad dei gloriam spectat, ubi abundauit iniquitas, superabundauit gratia. Et dixit: Ponite cidarim mundam super caput eius, & posuerunt cidarim mundam super caput eius, & induerunt eum uestibus. Hoc est quod nūc uidemus (ut ait Apostolus) dominū Iesum Christū propter passionē mortis gloriā & honore coronatū. Cidaris, id est, pileus siue mitra pontificalis, cui superponebatur lamina in fronte pontificis, habēs scriptū tetragrammaton ineffabile nomen domini, coronā significat gloriæ & honoris in capite domini nostri Iesu Christi, qui factus est obediens usq; ad mortem crucis, propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomē, quod est super omne nomen, Et uestes de quibus ait: & induerunt eū uestibus, dona illa sunt, de quibus iam dictum est, quæ dantur ecclesiæ eius, q̄ est corpus eius. Vnde (sicut iuxta aliā trnslationē legimus) ascendēs in altū, captiuā duxit captiuitatē, dedit dona hominibus, ita nihilominus ueraciter psallimus: accepisti dona in hominibus, quia uidelicet propter unitatē psonæ capitis & corporis, ipsius & ecclesiæ, ipse accepit in nobis dona quæcunq; accipimus, cū ipse det ut unus deus. Quæ hactenus iu uisione ostensa sunt, propter quid ostēsa sint sequētibus uerbis ipse angelus aliquantisper declarabit his ad ipsum Iesum p̄missis. Hæc dicit dñs exercituū: Si in uijs meis ābulaueris, & custodiā meā custodieris, tu quoq; iudicabis domum

Heb. 9. Christus, torris de igne.

Act. 2

Esa. 53

Malach. 2

Infra. 4.

Abstuli a te iniquitatē tuā.

Roma. 5

Heb. 2. Cidaris.

Philip. 2

Psal. 67.

meam, & custodies atria mea, & dabo tibi de his ambulantes, qui nūc hic assistūt. ¶ Hæc eñ ad illū hoiem Iesum esse dicta, recte intelligimus absq; ulla significatiōis uel mysterij clausura, qđ ex eo uel maxime constat, qđ p̄missio, si in uijs meis ambulaueris, ita p̄sonā uel causam illius hois determinat, tu quoq; iudicabis domum meā, & custodies atria mea. Cū eñ dicit tu quoq;, satis innuit ea q̄ præmissa sunt, & quæ sequētur de alio dicta, propter aliū esse facta uel ostensa. Et recte tali homini sub cōditione siue cōditionali modo locutionis, dicēdo: si in uijs meis ambulaueris, promittitur iudicare domum dñi, sicut iā dictum est, ducēdo alienigenā contra p̄ceptum legis dñi, sacerdos, cuius labiorum est custodire scientiam, cuius ex ore legem requirunt, eo q̄ sit angelus domini exercituū. Et cū dicit: tu quoq; iudicabis domum meā, subintelligēdum est aliter et felicius, siue meliori fine q̄ Heli, qui de sella cecidit, & cadendo dignitatē iudiciarij perdidit honoris. Et illius quidem principatus temporalis, & custodia transitoria designatur, dicendo: & dabo tibi de his ambulantes, qui nunc hic assistunt. Illius autē, de quo, uel propter quem p̄cedentia dicta, & sequētia dicenda sunt, Principatus æternus, & custodia sempiterna est, principatus & custodia præteritorū, & præsentium atq; futurorū, quē & designat, ita subiungens. ¶ Audi Iesu sacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt. Ecce enim ego adducam seruum meum orientem. ¶ Ac si dicat: Cū acceperis narrationē uisionis eius propheta narrāte, Iesu sacerdos magne, tu & amici tui, qui habitāt corā te, quorū imagines uidet in nocte, & audit quæ dicūtur in te: audi & cognosce, quia uiri portendentes sunt, id est, qa uisio quā uidet circa te & amicos tuos, portentū est futuroꝝ, quæ sine dubio magna erunt. Ecce eñ ego adducā seruum meū orientem, & illius adductionē portendis, tu in hac uisione ostensus, & amici tui tecū. Sicut amici tui in hac uisione coràm te habitantes, uisi sunt, ita coràm illo quē adducam oriente seruo meo, multi facti ex inimicis amici habitabunt, quibus ipse dicturus est in ipso articulo, quo Satan stabat à dextris eius, sicut hic porrenditur. Iam nō dicam uos seruos, sed amicos meos: & maiorem hac dilectionē nemo habet, ut animā suam ponat quis pro amicis suis, uos amici mei estis. Hic inde oriens dicitur, quia lux uera est quæ illuminat omnē hominē uenientē in hunc mundū: & inde seruus, qa semetipsum exinaniuit, formā serui accipiens. Cū hæc diceret, uidebatur quoq; lapis coràm Iesu: ¶ Super lapidem vnū septem oculi sunt. Ecce ego dabo sculpturā eius, dicit dominus exercituū, & auferā iniquitatē terrę illius in die vna: ¶ Lapidē esse dñm Iesum Christū, lapidē summū angularē electū in fundamēto fundatū, et p septē oculos, q sup hūc unū lapidē sunt, septē esse spūs dei, qui sup eū requieuerūt, ferè nulli ē aut esse debet incognitū. Non eñ huic ad mensurā dedit deus spīm, & in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Hic lapis ab hoibus reprobatus est, à deo aūt electus & honorificatus est. Quomō ab hoibus reprobatus est? Electus extra portā in ligno suspensus est, ut maledictū legis existeret, quia lex dicit, maledictus à deo est qui pēdet in ligno. Hæc erat ædificātiū reprobatio. Sed ecce ego (inquit) celabo sculpturā eius, & auferā iniquitatē terræ illius in die una. Et est sensus. Istū lapidē clauis crucis & lancea militis faciā uulnerari, & in illius passione auferam iniquitatē terræ in die una, de qua scriptū est: Hæc est dies quā fecit dñs, exultemus & lętemur in ea. ¶ In die illa vocabit vir amicum suum subter vineā & subter ficum. ¶ A tēpore eñ dominicæ passiōis cœpit annūciari euangeliū, qđ est uocari subter uineā, & spūaliter lex intelligi, qđ est uocari subter ficū, spū sancto reuelante, quod lex et prophetæ Christi euangelio perhibeant testimoniū. ¶ Et reuersus est angelus qui loquebatur in me, & suscitauit me quasi virum, qui suscitatur de somno suo. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, & ecce candelabrum aureū totum, & lampas eius super caput ipsius, & septē lucernę eius super illud, & septē infusoria lucernis, quę erāt super caput illius, & duę oliuę super illud, vna a dextris lāpadis, & vna a sinistris eius, & respondi, aio ad angelū qui loquebatur in me, dicēs: Quid sunt hec dñe mi? Et rīndit angel⁹ qui loquebaꝝ in me, & dixit ad me: Nūquid nescis qđ sunt hec? & dixi: Nō dñe mi. Et rīndit & ait ad me dicēs: Hoc est verbū dñi ad Zorobabel dicēs: Nō in exercitu nec in robore, sed in spū meo dicit dñs exercituū. ¶ Sicut in p̄cedentibus humilitatē passionis, in q̄ minoratus fuit paulo min⁹ ab angelis, ita in p̄sentib⁹ gloriam

1. Esdrę. 10. Malach. 2.

1. Reg. 4.

Iohan. 15.

Seruus meus oriens. Philip. 2

Chrūs Iapis, super quē septem oculi Esa. 11. Colloss. 2. Actu. 4 1. Pet. 2. Heb. 13. Deut. 21.

Psal. 117.

CAP. IIII.

Ioh. 17. Chris, cãdelabrũ aureum.

gloriã intelligimus resurrectiõis eiusdẽ dñi nri Iesu Christi, in q̃ glia & honore coronatus est, & cõstitutus sup opera manuũ patris, clarificatus claritate apud deũ, quã habuit priusq̃ mũdus esset apud ipm. Quid em̃ est candelabrũ aureũ totũ, & lampas eius sup caput ipsius, nisi Christus ipse, decus & lumen oim angelor& & hoim, lãpade suæ diuinitatis, q̃ ex uirtute suę resurrectiõis mũdo inotuit, illuminãs q̃ in tenebris sunt uel fuerũt? Vñ notãdũ pariter & admirandũ, qa postq̃ uisus est Iesus uestibus sordidis indutus, eisq; ablatis. Ecce (inqt dñs) abstuli iniquitatẽ tuã, & itez de eodẽ: & auferã iniquitatẽ terræ illius in die una: reuersus dicitur angelus esse & suscitasse prophetã q̃si uirũ, q suscitat de somno. Sic em̃ futurũ erat, & sic factũ est, qa postq̃ ablata est iniquitas terræ dñi Iesu, q̃ est ecclesia eius, in die una, in die despõsionis eius, in die lætitiæ cordis eius, qñ lancea militis patefacto latere eius, exiuit sanguis & aqua, ut iã ultra nõ essent sordida uestimẽta eius, q̃ sordes erãt iniquitates oim nostrũ (ut supra diximus) ipse triduo dormiuit in sepulchro, & tertia die suscitatus est de somno suo. Vñ de signãter propheta dixit: suscitauit me q̃si uirũ, q suscitatus est de somno suo, p hoc innuens in se p̃figuratũ, q̃ uir ille dñs Iesus suscitandus esset de mortis suæ somno. Sed & reuersio angeli quã dicit, & reuersus est angelus q loquebat in me, designat eũ ad tẽpus recessisse vez in signũ illius recessionis quã declamabat uir ille, dũ diceret: Deus meus deus meus, ut qd dereliquisti me. Igitur, uidi (inqt) & ecce cãdelabrũ aureũ totũ, & nos uidemus dñm Iesum glorificatũ, & mũdũ gloria resurrectiõis eius illuminatũ. Et ante passionẽ illius caput illius dilecti. i. diuinitas eius aurũ erat optimũ, sed corpus eius, cũ passibile & mortale eẽt, nõ dũ erat aurũ: Ergo candelabrũ nondũ erat aurũ totũ, qa corpus pro cõditione mortali erat subobscurũ, & minus q̃ nũc est glorioſum. ¶ Lampas eius sup caput ipsius, & septẽ lucernę eius sup illud, requiescens sup ipm, est spũs sanctus, ex q̃ resurrexit ipse, magis in eo manifestus, qa uidelicet spũs, qa unus est, lãpas una dr̃, & qa septiformis est, qa septẽ eius dona sunt septẽ lucernæ dicunt. Lucernæ & infusoria. i. uascula in qbus oleũ est, qd infunditur in lucernas, eadẽ significãt, septẽ dona spũs, hac sola differẽtia, q̃ id qd efficitur ab efficiẽte distat. Sicut em̃ singula infusoria, singulas alũt lucernas, ita singuli spũs propria quædã efficiũt opera, de qbus hi q spm̃ sanctũ acceperũt sua mẽsura clari fiunt, ut uideãt hoies, & bono exẽplo ædificati glorificent deũ. ¶ Duæ oliuæ: oliuæ sup candelabrũ una à dextris lãpadis, & una à sinistris qd sunt? Denicq; & propheta hoc et cætera inquisiuit, et rñdi (inqt) & aio ad angelũ, q loquebat in me dicens: Quid sunt hæc dñe mi? Qui cũ respondisset & dixisset: Nõ quid nescis qd sunt hæc, et ille dixisset: Nõ dñe mi, et inter hęc paratus ad audiendũ, sine dubio redderet attentior ad intelligẽdũ, tandẽ hoc est, ait: uerbũ dñi ad Zorobabel dicẽs: Non in exercitu nec in robore, sed in spũ meo dicit dñs exercituũ. Et hoc responso potuit quidẽ, quãuis breue responsum fuisset, potuit (inq̃) intelligere, qm̃ propheticã ad intelligendũ gratiã habebat, qd esset candelabrũ, qd lãpas eius sup caput ipsius, qd septẽ lucernæ septẽq; infusoria lucernis, q̃ erant sup caput ipsius. Verũtamen nõdũ intellexit qd essent duæ oliuæ, una à dextris lãpadis, et una à sinistris ipsius. Et quid sibi uult responsum hmõi: non in exercitu nec in robore, sed in spũ meo dicit dñs? Iam quidẽ diximus candelabrũ aureũ dñm Iesum esse propter passionẽ mortis, gloria resurrectiõis glorificatũ, septẽq; lucernas sup illud cũ totidem infusorijs, eum qui extunc datus est sanctũ septiformem spm̃, q nimirum eatenus mõ, sc3 in remissionẽ peccatorũ nõ dabatur. Vnde est illud: Nõdũ em̃ erat spũs datus, qa Iesus nondũ erat glorificatus. ¶ Sed qd sibi uult taliter ad Zorobabel dictũ: Nõ in exercitu nec in robore, sed in spũ meo: Breue dictũ, magnæ rei suggerit intellectũ. Sensus enim hic est. Anteq̃, iuxta p̃sentẽ uisionem, ueniat dñs habitare in medio tui ô filia Sion, cui⁹ passione deleatur iniquitas terræ illius in die una, sicut significatũ est p hoc qd auferri iussa sunt ab Iesu uestimenta sordida, quicq; gloria resurrectionis et ascensionis glorificatus, sanctũ septiformẽ det spm̃, sicut significat p candelabrũ aureum tot lucernas: anteq̃ ueniat (inq̃) ille dñs, probe et laudabiliter fecerint quicũq; habẽtes zelũ eius, cũ exercitu, et cum robore ascenderunt uel ascensuri sunt, ex aduerso stare pro domo eius, ut fecerũt iudices Israhel, ut fecit fidelis Dauid, ut facturi sunt Machabæi. At ubi uenerit idẽ dñs et clarificatus fuerit, ubi dixerit oĩbus, qd uni dicturus est: cõuerte gladiũ in locũ suũ, iã nõ in exercitu, nec in robore, subauditur, certabitis pro me, nec em̃ erit necesse dicit dñs. Anteq̃ ego uenire, agere in exercitu &

Cant. 3. Iohan. 19 Esai. 53

Pſal. 21. Matth. 27

Quid lampas una & lucernæ septẽ?

Ioh. 7 Non in exercitu nec in rob. sed in spũ meo

Mat. 26

citu & in robore, tale fuit, quale defendere arborem ne succidatur, de qua fructus speratur uitæ æternæ. Agebat enim diabolus per impios homines, quatenus gens illa nõ esset, de qua promissum fuerat patribus quod ego eram accepturus. Natus sum, & idcirco nõ iam in exercitu nec in robore: sed in spiritu meo quia iam non contra homines: sed tantummodo contra diabolum certamen necessarium est, qui quoniam spiritus est, non in exercitu nec in robore: sed in spiritu meo debellandus & superandus est. ¶ Idcirco sub nomine Zorobabel recte ipsum dominum intelligimus, sicut in Aggæo plenius de eo dictum est. Nam illo tempore in ædificando, exercitu & robore utebantur. Denicq; media pars iuuenũ (ait Neemias) faciebãt opus & media parata erat ad bellũ, & lãceæ & scuta, & arcus, & loricæ, & principes post eos in omni domo Iuda ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentium, una manu sua faciebat opus: & altera tenebat gladium. Aedificantium eñ unusquisq; gladio accinctus erat renes, & ædificabant, & clangebant buccina iuxta me. Hæc de muris ciuitatis dicta sunt. Templum quoq; illud manufactũ non sine aliquo robore hominũ reædificatum est, cum regium esset positũ huiusmodi decretũ. Omnis homo qui hanc mutauerit iussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur & configatur in eo: domus aũt eius publicetur. ¶ Illud unum omnino sine exercitu & sine robore in spiritu dñi factum est, quod princeps huius mundi, foras est missus, in quem protinus ita dicitur. ⌊ Quis tu mons magne coram Zorobabel in planum? ⌋ Mons quippe magnus monti dñi contrarius, mons importuosus, mons naufragosus diabolus est, qui in hoc mundo principabatur, de quo ipse dominus: Venit eñ princeps mundi huius. s. ut mihi aduersetur, secũdum quod significatum est supra, ubi Satan stabat, à dextris Iesu ut aduersaretur ei. Hoc est quod nunc dicitur: Quis tu coram Zorobabel, & dicendo quis tu, omnino nescitur: quia totus reprobus est. Quodq; ita subiungitur in planum, potest ita intelligi: ut subaudiatur sternere, & à tua superbia deiscere: nisi quod ille nunq; eo modo in planum descendit, aut descensurus est. Ergo inde potius redarguitur, quod contra planum, id est, contra humilitatem domini nostri, quem intelligimus per Zorobabel (ut iam dictum est) steterit mons magnus & frustra: quia in hoc plano. i. in hoc miti & humili corde est spũs sanctus, cui resistere non potest spũs malignus. Sequtur. ⌊ Et educet lapidem primarium & exequabit gratiam gratię eius ⌋ Quis nisi spiritus meus de quo dixeram ego dñs, nõ in exercitu nec in robore: sed in spiritu meo. Quis (inquã) nisi spũs meus educet lapidem primarium. i. mediatorem dei & hominum Iesum Christum lapidem utiq; angularem & honorificatum, & exæquabit gratiam gratiæ eius. Educet eũ. i. crescere faciet, ut iuxta propheticum: quod Daniel exposuit regi, somnium: fiat mons magnus, & impleat uniuersum orbem terrarum. Gratiam quoq; exæquabit gratiæ eius: ita uidelicet ut non sit solus, sed sit primogenitus in multis fratribus. Nam hæc est gratia quam secundum hoẽm accepit dñs Iesus, quod uocatur & est dei filius. Quid eñ habet quod nõ accepit: etiam in unigenito nostra natura? Ergo grãm (inquit) exæquabit spũs sanctus gratiæ eius. i. multos faciet fratres, & cohæredes eius, hinc ẽ illud: Videte qualẽ gratiã donauit nobis deus, ut filij dei nominemur & simus. Veruntamen licet in hoc gratia, quam dedit nobis deus, exæquata sit gratiæ eius, non tamen oñi modo æquales sumus aut erimus: quia uidelicet ille solus natura filius: nos aũt oẽs adoptiõe filij dei nominamur & sumus. Magna quidem distantia est: sed quid dum modo filij & cohæredes unici & unigeniti sumus? ⌊ Et factum est verbum domini ad me dicens: Manus Zorobabel fundauerunt domum istam, & manus Zorobabel perficient eam, & scietis quia dominus exercituum misit me ad vos. Quis enim despexit dies paruos? & lętabuntur & videbunt lapidem stanneũ in manu Zorobabel. Septem isti oculi domini qui discurrũt in vniuersam terrã. ⌋ Nondum de toto ornatu candelabri responderat angelus interroganti, imò & postmodum interrogauit, sicut post hæc sequitur. Quid sunt duæ oliuæ istæ ad dexteram candelabri, & sinistrã eius: itẽq; secundo. Quid sunt duæ spicæ oliuarum, q̃ sunt iuxta duo rostra aurea. Ergo et hoc quod nunc interseritur, & factum est uerbum dñi, ad rõnes eiusdẽ pertinet cãdelabri: maxime quia lapidem stanneum uidebunt, ut in manu Zorobabel, statimq; subiũgit: Septẽ isti oculi dñi, qui discurrunt in uniuersam terram. Denicq; & hæc & illud qd præmissum est, educet lapidem primariũ, & exæquabit gratiã gratiæ eius, prohibẽt nos & increpãt, ne istud

Aggei. 1. & 2. Neemi. 4

1. Esdr. 6

Qualis mons diabolus Iohan. 14

Dani. 2.

Gratia Chri. Romañ. 8 1. Corinth. 4.

1. Iohan. 3

in medium

medium: manus Zorobabel fundauerunt domũ iſtam, & manus eius perficient eam, eo tan
Sensus litera lis de templi ædificatione
tũmodo ſenſu accipiamus, quo pueris illius tpis blanditur, quicq; hmõi eſt. Domũ iſtã manus
facta, quã in metu & cũ retardatõe ædificare cœpiſtis, impediẽtibus aduerſarijs in breui cõ
pletã uidebitis, ita ut ex ipa uelocitate opis ſcire debeatis, qd dñs exercituũ miſerit me ad uos.
Scire (inquã) debebitis. p hoc. Quis eñ deſpexit dies paruos? qd eſt dicere, Cui nõ mirũ ui
Dies pui ſeu pauci.
ſum eſt, aliqñ grãde opus fieri intra dies paruos ſiue paucos? Sunt aũt pauci dies, ab anno ſe
cundo Darij regis, à uiceſima & quarta undecimi mẽſis eiuſdẽ anni, qua uidelicet die ego lo
quor uobis in uerbo dñi, uſq; ad tertiũ diem mẽſis Adar, huius anni. ſ. qui ſextus eſt Darij re
gis. Nimiq; pauci dies ad tñ opus, uidelicet tñ quatuor anni computant, & tam paucis die
1. Eſdr. 6
bus opus illud completũ fuiſſe ſcriptura Eſdræ teſtat. Cum eñ dixiſſet: Seniores aũt ludæo
rum ædificabãt & ꝓſperabant iuxta ꝓphetiã Aggæi ꝓphetæ, & Zachariæ filij Addo, ita
ſubiunxit: Et cõpleuerunt domũ dei iſtã uſq; ad diem tertiũ menſis Adar, q eſt annus ſextus
Darij regis. Bene ergo cum dixiſſet: Et ſcietis quia dñs exercituũ miſit me ad uos, digñã ſta
tim rõnem cum acri interrogatõe ſubiunxit, dicendo: Quis eñ deſpexit dies paruos. i. quis
tantã uelocitatẽ tanti operis nõ accipiat pro teſtimonio ſiue experimento, quod dñs miſerit
Sensus myſticus, de Chriſti templo nõ manufacto.
me ad uos? ¶ Ad quid aũt illã diem paucitatẽ ſcire nobis ualet, niſi ad illud qd ſupra puerilẽ
ſenſum eſt, & ſenes delectare debet, quia paruos dies, nec plures q cõis creandi hominis natura
poſtulabat, in formando tẽplo dñici corpis nõ manufacto tranſiſſe manifeſtũ eſt? Deniq; &
illa domus quatuor annis ædificata eſt, & iſtud propriũ dei templũ nouẽ menſibus à conce
ptione decurſis, naſcendo in hanc lucẽ eductũ eſt. Non tñ huic contrariũ eſt, illud quod in
Iohan. 2
Euangelio, Iudæi contra dñm dicũt: quadraginta & ſex annis ædificatũ eſt templũ hoc, quia
uidelicet illi rãcore ex inuidia ſæuiẽtes: quia dixerat: ſoluite templũ hoc, & ego in triduo exci
tabo illud, nõ ſolũ tempus quo templũ ædificatũ eſt, ſed impedimentoq; quoq; & dilatõis
annos cõputauerunt, qbus opus, ne fieret ab edicto Cyri regis, uſq; ad ſcdm Darij annum,
impeditũ & dilatũ eſt. Et ut magis amplectamur quod dixit: Et ſcietis, quia dñs exercituũ mi
ſit me ad uos: quis eñ deſpexit dies paruos? ſciendũ quia nõ plures q totidem. i. nouem ge
Nouem generationes inter Zorobabel, & Ioſeph uirum Mariæ Ezech. 21.
nerationes tranſituræ erãt inter Zorobabel, cuius tempore ꝓphetauit iſte, & Ioſeph uirum
Mariæ. Zorobabel qppe genuit Abiud. Abiud genuit Eliachim, Eliachim genuit Azor,
Azor genuit Sadoch, Sadoch Achim, Achim Eliud, Eliud Eleazar, Eleazar Mathã, Ma
thã Iacob: & poſt hũc illa nõ manufacta domus dñi fundata ẽ in utero, & ex utero uirginis
habentis, ſed non cognoſcentis, uirum Ioſeph. Quis deſpexit aut deſpicere debuit dies tam
paruos, uerbi gratia, ut diceret, in tpa longa fiet iſtud. Tunc utiq; qui fideles erunt, qui redem
ptionem Iſrahel expectabunt, ſcientes experimento, quod dñs exercituũ miſerit me, & hæc
reuera locutus fuerit per me, lætabunt (ait) & uidebunt lapidem ſtanneũ, in manu Zoroba
Lapis ſtanneus Chriſtꝰ dicitur
bel. i. Chriſtũ natum de ſtirpe Zorobabel. Quare aũt dixit lapidem ſtanneũ, & non potius
aureũ lapidẽ ſiue Chryſolitũ, aut ut ſupra iam dixit, candelabrũ aureũ? Ad hęc, hoc ſciendũ
quia gloria humanitatis Chriſti uſq; ad paſſionem mortis lõge minor exiſtit quã eſſe cœpit
Coloſſ. 2
Eſa. 11.
ex uirtute reſurrectõis. Erat qdem etiam ante paſſionẽ habitãs in illo omis plenitudo diuini
tatis manebatq; & requieſcebat ſuper eum ſpũs ſeptiformis. Vnde & ita ſuper lapidẽ ſtanne
um, ſeptẽ oculos domini, ſicut ſup candelabrũ aureũ, ſeptẽ lucernas ſe uidiſſe dixit, ſed quã
to pretioſius ſtãno aurũ, quãto lapide ſtãneo candelabrũ aureũ, tãto glorioſior eſt poſt reſur
rectionem q fuit ante paſſionem humanitatis eiuſdem mediatoris Dei, & hoim. Sequitur.
**L Et reſpondi, & dixi ad eum: Quid ſunt duę oliuę iſtę ad dexteram candelabri, & ſi
niſtram eius? Et reſpondi ſecundo, & dixi ad eum: Quid ſunt duę ſpicę olivarum,
quę ſunt iuxta duo roſtra aurea, in quibus ſunt ſuffuſoria ex auro? & ait ad me dicẽs
Nunquid neſcitis, quid ſunt hęc? & dixi: Non domine mi. & dixit: Iſti ſunt duo filij
olei, qui aſſiſtunt dominatori uniuerſę terrę.** ¶ Valde attẽta & ſtudioſa percunctatione
breuem reſponſionẽ accepit, quæ & ſi prophetæ intelligibilis fuit, utpote iam intelligentiæ
donũ habenti, nihilominus clauſum illius tpis hominibus ſenſum cõtinuit, q ſi nihil reſpon
Duæ oliuæ, duo data ſpiritus ſancti
ſum fuiſſet ei. Sed & hodieq; ſenſus eiuſdẽ reſponſionis multis dubius & incertus eſt, ita ut
alij duas oliuas Moſen & Heliã ſignificare uelint, alij legẽ & euangeliũ in dextera, ſex in ſini
ſtra ſit. Nos aũt poſtremi qd dicemus, ſi nec illud nec illud ſufficit: Nimiq; qñ in ſeptẽ lucer

nis ſuper

nis super candelabrum aureum significationis spiritus sancti, quē cum patre deo filius deus glorificatus, & propter passionem mortis gloria & honore coronatus dedit, & tantæ dignitatis duæ oliuæ sunt, ut stent iuxta duo rostra aurea candelabri, unā ad dexterā, & unā candelabri siue lampadis, arbitramur nihil dignius, nihil intelligi posse conuenientius, q̄ duo data eiusdē spūs sancti. Bis nāq; datus est spūs. Primo in remissionē peccatorū per passionē domini nostri Iesu Christi. Secundo in diuisiones gratiarū per gloriā eiusdē Iesu Christi resurrectione & ascensione glorificati, & sedentis ad dexterā maiestatis in excelsis. Vna oliua à sinistris & una à dextris candelabri: quia uidelicet datum primū, quod est in remissionē peccatorū ab humilitate passionis, scdm quod est in diuisiones gratiarū à gloria paterni consessus, credentibus in ipm prouenit. Hæc sunt duo rostra aurea uidelicet adoranda, passiōis humilitas, & p̄dicanda exultatiōis gloria, iuxta quæ uident stantes duæ oliuæ: quia uidelicet ubi passus & mortuus est, ibi expectantibus se remissionē peccatorū contulit defunctis & uiuis, unde & mox ubi post mortē in medio discipulorū suorū rediuiuus stetit, & dixit eis: Accipite spiritū sanctum, quorū remiseritis peccata, remittunt eis. Et exinde quinquagesimo die ubi sedet ad dexterā p̄is, inde diuisiones grāz dedit Aplis, q̄s & significabāt dispertitæ linguæ, q̄ apparuerūt illis tanq̄ ignis. Isti sunt ergo (inqt) duo filij olei. i. duo data spūs sancti, siue duo effectus o potētis eius gratiæ, q assistūt dnatori uniuersæ terræ: qa semp prōptū & patū ē uni deo p̄ri, & filio, & spūi sancto, remissionē pctōrū, & insup q̄libet diuisiuā grām dare, & prout uult distribuere. ¶ Et conuersus sum, & leuaui oculos meos, & vidi, & ecce volumen volans, et dixit: Quid tu vides? & dixi: Ecce ego video volumen volans. Longitudo eius viginti cubitorum, & latitudo eius decē cubitorum, & dixit ad me. Hæc ē maledictio quę egreditur super faciem omnis terrę. quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur. Educam illum dicit dominus exercituum, & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter. Et commorabitur in medio domus eius, & consummet eum, & ligna eius & lapides eius. ¶ Hoc futurū erat, ut post illa quæ hactenus in hac uisiōe significata sunt. s. post incarnationē passionē, resurrectionē, & ascensionē dñi Iesu, dato spiritu prædicātibus Apostolis Iudæi nō crederēt, imò & prædicatores euangelij persequerent & occiderent, at q̄ proinde uenirent sup eos oēs maledictōes legis, quas Moses in Deuteronomio scripsit, quæ sunt hmōi. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictū horreū tuū, maledictæ reliquiæ tuæ, maledictus fructus uentris tui &c̄. Recte ergo & scdm rem gerendam ordinē. Postq̄ dixit dñs: ecce uenio & habitabo in medio tui. Postq̄ ablatis uestimentis sordidis Iesus iudus ē mutatorij: postq̄ cādelabrū aureū stetit cū septē lucernis, & duab⁹ oliuis siue oliuarū spicis, quæ sunt duo filij olei. i. duo, de quibus iam dictū, data benedictiōis cernitur uolumē uolans, & hæc est maledictio inquit, & educā illud & ueniet ad domū furis & ad domū iurantis in nomie meo mendaciter. Dilexit enī maledictionē & ueniet ei, & noluit benedictionē & elōgabit ab eo. Volatus uoluminis cursum uelociter aduenientis significat maledictōis: quia uidelicet sicut Psalmista dixerat: In generatōe una deleat nomen eius, ita futurum erat & ita factū est, ut ultra quadraginta annos maledictio. i. uindicta super pplm Iudaicum nō differret. Longitudo uoluminis. i. maledictōis: æternitas est damnatōis, & latitudo eius, temporalitas tribulatōis. Nam & in præsenti & in futuro seculo damnati sunt increduli Iudæi in uindictā sanguinis dñi Iesu & prophetarū eius. Et latitudo qdem maledictōis decem cubitorū est: quia uidelicet talis tribulatio, qua ceciderunt in ore gladij, & captiui ducti sunt in oēs gentes: decalogi. qd præuaricati sunt, iusta uindicta est. Porrò longitudo eiusdem maledictōis uiginti cubitorū. i. dupla est: quia nimis ęterna damnatio nō solum corpus ut præsens tribulatio continget, sed & corpus & animā gehennali igne puniet. Hæc igitur est maledictio (inquit) quæ egredit sup faciē oīs terræ, & pfecto primū terræ Iudaicæ: ira enī & indignatio, & tribulatio, & angustia in oēm aiam hois Iudæi primū & Græci. Et reuera prophetiæ presentis ordo postulat, faciē ois terræ hic intelligi uniuersitatē terræ Iudaicæ, quæ legem accepit. i. non solam ciuitatem Hierusalem: sed & omnes ciuitates Iudææ, quia super omnē terrā illam maledictio aduolauit, et super omnē gentem illam effusa est. Vide et adhuc subditur. Quia omnis fur, sicut ibi scriptū est, iudicabitur, et omnis iurans ex hoc similiter

Duo rostra aurea

Iohan. 20 Actu. 2

CAP. V.

Deut. 28

Psal. 108 Ibidem.

Lōgitudo & latitudo uoluminis

Rom. 2. Super faciem omnis terræ, scilicet Iudaicæ

Deut.28

militer iudicabitur. Quomodo ibi scriptum est. s. in uolumine maledictionis? Præmisso, maledictus eris in ciuitate usq; maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Quantæ q; horribiles maledictionis sententiæ, nominatim cursu continuo proferantur, uolenti legere

Triginta maledictiones.

uel numerare promptum est. Triginta nãq; eiusmodi sententiæ, & pleræq; ex ipsis declamatione imprecatoria depromptæ, quar prima est: mittet dñs super te famem & esuriem, tricesima, ipse erit in caput, & tu eris in caudam. Nam uerba siue sententias esse maledictiõis ipse confirmat, ita concludens: & uenient super te oẽs maledictiones istæ, & persequentes apprehendent te donec intereas. Post hæc & alia similiter ad maledictionem pertinentia declamat, non tñ imprecantis modo: sed annuntiantis & loquentis more prophetico. Hæc idcirco dixerim: quia reuera nonnihil habet consideratiõe & admiratõe dignum, tot præscriptas

Mysterius in triginta

fuisse sententias maledictõis, quot argẽteos daturi erant in pretium sanguinis dñi. In Psalmo quoq; centesimooctauo, si diligenter computes, maledictiones totidem inuenies, quar prima: constitue super eum peccatorem, ultima est: & induant sicut diploide confusione sua. Nõne propter hæc magis delectatus animus, numer uoluminis qui est in lõgitudine, & numer qui est in latitudine recte coniũgit & componit, ut sint triginta cubiti magnitudinis uoluminis, sicut sunt triginta sententiæ maledictõis, & triginta argentei fuerunt, quos in pretiũ sanguinis dñi fur ille. i. cœtus Iudæor dedit? Deniq; sicut longitudo & latitudo unam magnitudinem faciunt, ita & decem qui sunt latitudinis, & uiginti cubiti longitudinis recte simul ueniunt, & triginta fiunt. Et quis nesciat, quis dubitet euenisse quod ait: quia oẽis fur, sicut ibi scriptũ est, iudicabitur: & ois iurans ex hoc similiter iudicabitur, educã illud & ueniet ad domũ furis & ad domũ iurantis in nomine meo mendaciter, & cõmorabitur in medio do-

Domus furis templum Iudæorum.

mus eius, & cõsummet eũ, & ligna ei? & lapides eius? Quis nescit, quis nõ audit, quia sic oẽm no factũ est? Venit eẽ uolumen illud maledictõis ad domũ furis, ad domũ illam quæ cum

Matth.21

debuisset esse domus orationis, facta est spelunca latronum, & domus negotiationis, & ille fur qui hoc fecerat, & latrocinia sua in domo illa periurio cumulabat, imò & ipsum dici filiũ

Ibidem.26.

mendaciter & in dolo adiurauerat, proloquente quodam: Adiuro te per deum uerum, ut dicas nobis, si tu es Christus filius dei benedicti? Oẽis eiusmodi fur, & eiusmodi iurãs siue adiurans, id est, tam populus q; sacerdos iudicatus est, sicut ibi scriptum est: omnino sicut scri-

Deut.28.

psit Moses & consumpsit eum, & ligna eius & lapides eius, ita ut flamma concremarentur ligna, & nõ remaneret lapis super lapidem de oẽi domo illa, & non pertransiuit à populo illo uolumẽ illud q̃d est maledictio, sed cõmorabit adhuc in medio eius. Sequitur. Et egressus est angelus qui loquebatur in me & dixit ad me: Leua oculos tuos & vide Quid est hoc quod egreditur? & dixi. Quid nam est? & ait. Hęc est amphora egrediens. Et dixit: Hic est oculus eorum in vniuersa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier vna sedens in medio amphorę, & dixit: Hęc est impietas. Et proiecit eam in medio amphorę, & misit massam plumbeam in os eius. Et leuaui oculos meos, & vidi, & ecce duę mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, et habebant alas quasi alas milui, & leuauerunt amphoram inter terram & cœlum. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quo istę deferunt amphoram? Et dixit ad me: Ut ędificetur ei domus in terra Sennaar, et stabilitur, et ponatur ibi super basem suam.] Pars maxima, pars præcipua Iudaici sceleris, & pœnæ consequentis, miraculo mystico, mysterio mirabili designatur litera præsentis capituli: Dixerat in præcedentibus furem, dixerat mendaciter iurantem, sed in his duobus dictis, nondũ habebat sceler illor mensurã siue plenitudinem, quam ipse dñs cognitã, imò præcognitam habens

Matth.23 Amphora est mensura patrum impletæ a Iudæis

iamdudum, & uos ait: implete mensurã patrũ uestror. Mensura illa recte hic intelligitur ostrata per amphorã. Nam leuatis oculis suis ad uidendũ, & attentus factus ab interrogante oculo, quid est hoc qd egreditur, & ipse interrogans qd nam esset, audiuit: hæc est amphora egrediens, & hic est oculus eor in uniuersa terra. Scdm ordinẽ hactenus in præsenti uisione obseruatũ, recte, ut iam dictũ est, illa intelligitur mensura patrũ, qui pphetas occiderunt, quã cũ impleuissent filiũ, occidendo ipm prophetar dñm, lapidando siue occidendo, flagellando in synagogis suis, & persequendo de ciuitate in ciuitatẽ, missos ad se prophetas euangelicos & sapientes & scribas, iustum fuit ut ueniret sup eos oẽis sanguis iustus, qui effusus est super

est super terrā à sanguine Abel iusti, quēadmodum ipse dixit, & ita factum est. ¶Et notandum quod amphoram etiam oculum nuncupauit: hic est (inquiens) oculus eorū in uniuersa terra. Constat em̄, & in uniuersa terra notum est, quia nō per ignorantiam: sed per inuidiam Christum occidendo, & Apostolos eius persequendo, mensuram illam siue amphoram impleuerūt, & oio scienter peccauerunt, & oculū in peccando apertum & uidētem habuerūt. Nam si cæci essetis ait, nō haberetis peccatum, & alibi: Nunc autē & uiderūt & oderunt, & me & patrem meum. Vere igitur hic est (ait) oculus eorū in uniuersa terra, quia uidelicet peccatum eorum nō effecit error siue ignorantia, sed oculus nequam, id est, inuidia, & hoc auditū ē in uniuersa terra. ¶Sed & illud notandū q̄d dicens: hæc est amphora addidit egrediens: quia ꝓfecto illa iniquitatis amphora diu uersabatur intus, & in conuenticulis & secretis consultatōibus, quō Iesum in sermone caperent, quō illum dolo tenerēt & occiderent, & q̄d taliter diu tractauerunt, tandem longo circuitu pertractum, egressum est in publicum. Hinc est illud Psalmistæ, quod tam de traditore q̄ de omi inimicorū cœtu, qui dixerūt: qñ morietur & peribit nomen eius, recte intelligitur, cor eius cōgregauit iniquitatem sibi, egrediebat foras, & loquebatur in idipsum, aduersum me susurrabunt omes inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi, uerbum iniquum cōstituerūt aduersum me. Nimirū sic agendo amphora intus uersabatur, tunc autem egressa est, quādo diffinito cōsilio, tanq̄ ad latronem exierūt cū gladijs & fustibus & seditiosis clamoribus, petierunt atq̄ effecerūt ut crucifigeretur. Et ecce ait, talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una sedens in medio amphoræ, & dixit: Hæc est impietas. Talentum plumbi pondus est iudicij siue damnatiōis, magnum utiq̄ & graue secundum magnitudinem & grauedinem irremissibilis delicti. i. cordis impœnitētis. Nam huiusmodi delictum impietas est, cuius perseuerantiā quam hodieq̄ uidemus, sessio mulieris in medio amphoræ congrue significat. Sedent nāq̄ nunc usq̄ patres impij in cathedra pestilentiæ blasphemantes, & filios suos Christum blasphemare docentes, atq̄ hoc modo in medio amphoræ siue mensuræ impletæ mulier sedet, dum eis etiam in ore gladij cadentibus, & ubiq̄ gentium in captiuitatem dispersis, impietas sua placet. Proinde quid sequitur? Et proiecit eā in medio amphoræ, & misit massam plumbeā in os eius. Hoc post præsentem uitam & fit & fiet. Iam factum est, quod supra significabatur & dicebatur, ubi uolumen uolans Propheta uidit, & hæc maledictio (inquit angelus) & educam illud, dicit dominus exercituum, ad domū furis, & consummet eum, & ligna eius, & lapides eius. Hoc (inq̄) iam factum est: quia templum illud exterminatum, & quæ erat ciuitas destructa est, sed magnitudo amphoræ & impietatis, quæ in medio sedet, exigit, ut hac uindicta simplici, iustitia dei nō cōtenta sit. Ergo & proiecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeā in os eius, statimq̄ & leuaui (ait) oculos meos & uidi, & ecce duæ mulieres egredientes, & spūs in alis earū, & leuauerunt amphorā inter terrā & cœlū & cætera. Mirū quod & mulier q̄ est impietas, sedebat in medio amphoræ, & proiecit eā in medio amphoræ, ut litera sonat. ¶Quō potuerat ꝓici in medio amphoræ, quæ sedebat in medio amphoræ? Sed ꝓfecto amphora ista nō manufacta, quę est impleta peccati mēsura, aliter est: quia uidelicet peccato suo nemo traditur nisi q̄ se tradidit ultroneus, iuxta illud: Et dimisi eos scdm desideria cordis eorū, & q̄ nocet noceat adhuc, & q̄ in sordibus est sordescat adhuc. Nā proꝓcere impietatē. i. impiā animā, hoc est, non cōuertere eam, q̄d tunc fit, cū ad quartū scelus puenerit, sicut in Amos dñs dicit. Sup tribus sceleribus Iuda & sup quatuor siue sup tribus sceleribus Israhel, & sup quatuor nō cōuertā eum. Primū nāq̄ scelus est, malā uoluntatē habuisse, scdm malū quoq̄ opus ꝓpetrasse, tertiū, consuetudinē mali operis habere, quartū, arguenti legi siue iustitiæ dei repugnare, & uerba proferre blasphemiæ. Qualis uel quāta quarto huic sceleri pœna debeat, significat id q̄d dictū est: & misit massam plumbeā in os eius. Massa nāq̄ plumbea siue talentum plūbi, pōdus (ut iam dictū est) significat damnatōis uel iudicij dei, q̄d uidelicet impietas huius amphoræ. i. mensuræ sæpe dictæ irremissibilis sit, testante ipso dño: quia q̄ dixerit uerbū cōtra spiritū sanctū. i. qui scienter de bono dixerit malū, ut tunc Iudæi uel Pharisæi, & post hæresiarchæ fecerūt, nō remittet ei i hoc seculo neq̄ in futuro. Quid tandē sunt duæ mulieres quæ portādo huic tanto pōderi addictæ, quēadmodū dicit: Et leuauerūt amphorā inter terrā & cœlū? Duas ex scripturis ꝓpheticis mulieres notas habemus, & noīa earū, ait dñs ad

Amphora ilཻla cur & oculus dicitur

Iohan. 9
Ibidem. j 5

Matth. 22.
Mar. j 4

Psal. 40

Iohan. 18.

Talentū plūbi pondus damnationis Iudæorum

Quomō proꝓicitur mulier in medio amphoræ
Psal. 80
Apoca. 22
Amos. 2.

Mat. 12.

Duæ mulieres, Samaria & Hierusalē.

Ezech. 23 Ezechielem, Oolla maior, & Ooliba soror eius minor. Itē: Porrò eārum nomina Samaria Oolla, & Hierusalēm Ooliba. Ac deinceps: Fili hominis non iudicas Oollam & Oolibam, & annūcias eis scelera earum quia adulteræ sunt, & sanguis in manibus earum: Hæc & his similia per similitudinē dicta sunt: quia uidelicet sicut adultera dicitur & est mulier, quæ relicto uiro suo alteri commiscet uiro, ita Oolla & Ooliba relicto deo patrū suorum coluerunt deos alienos. Et sanguis in manibus earum, quia missos ad se prophetas occiderunt. Et Ooliba minor plus q̄ Oolla, id ē, Hierusalem plus insaniuit q̄ Samaria. Quomodo? Quia procul dubio cum filia fecerit Hierusalem, quæ & Samaria fecit, occidendo prophetas, & sectando idololatriā, addidit quod maius est, occidendo dn̄m, & eligendo Barrabā, quod fuit implere (ut iam dictū est) mensuram patrum, quæ intelligitur per amphoram. Pulchre ad hūc sensum accedit, qđ

3. Regū. 18 & apud Oollam, i. Samariam mulier Iezabel priores prophetas interfecit, & apud Oolibam

Mat. 23. & 14. .i. Hierusalem mulier Herodias nouissimū prophetarum & plus q̄ prophetam Iohannem occidit. Igitur duæ mulieres, patres & filij sunt, patres qui mensuram sanguinis ferè dimidiā uerunt, & filij qui mensuram impleuerunt, & ita unam eandem amphorā sibi ad portandū,

Alæ q̄si milui Superbia diaboli. cum impietatis pondere communē fecerunt. ¶ Istæ habebant alas quasi milui. i. superbiam quasi diaboli: quia uidelicet sicut in Psalmo scriptū est: Tenuit eas superbia, opertæ sunt iniquitate & impietate sua, & prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum. dum diceret anterior mu-

Psal. 72 3. Reg 2. lier, non est nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Isai. Posterior uero dicente Pilato

Iohan. 19 Regē uestrū crucifigā? clamaret dicens: Non habemus regē nisi Cæsarē. Itaq; & spūs (inqt) in alis earum, spiritus utiq; blasphemiæ, unus idemq; in superbia mulierum talium, ut illa subsannaret patrem & patriarcham Dauid, & ista filium Dauid. Hoc omnino reminisci iuuat, quotiescunq; mensuræ illius mentio fit, de qua hic agitur, propter amphoram eiusmodi, quia uidelicet abnegatio Dauid, & schisma quod fecerunt patres, scindendo se à domo Dauid, uitulosq; colēdo, quos Hieroboam fecit, initium fuit impietatis, quam impleuerunt filij negando Christum ante faciem Pilati. Nonne patres dicendo: Non est nobis pars in Dauid, iam negatores extiterunt eiusdem Christi quē negauerunt filij. Promissio nāq; facta

1. Regū. 8 fuerat ipsi Dauid, Christū de semine eius nasci, & idcirco sicut ad Samuel dixit dns: Non eū te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos, ita de illis uerissime dicas: quia nō Dauid sed Christū negauerunt, ne regnaret super eos, præeligentes filio Dauid Barraban, sicut illi patres eorum ipsi Dauid præelegerunt Hieroboam. Et leuauerunt (ait) amphoram inter terrā &

Iudæi diuina ultione leuati inter cœlum & terram cœlum. ¶ Quid sibi uult huiusmodi dictum, leuauerunt inter terram & cœlum. Scimus quidē quia quod ē portandum siue deferendum, deferendo leuatur inter terrā & cœlum. Sed quid sibi uult huiusmōi dictum? nisi ut innuat tibi respicere rem cuius erat totum portentū? Quæ nam est illa res? Nimirum ipsa sanguinis uindicta, cuius (ut supra dictum) signum erat amphora, & in amphora sedens impietas. Qualis eū est sanguinis siue iniquitatis illius uindicta? Ecce palàm est, & uidemus Iudæos qui mensuram illam (ut sæpe iam dictum est) impleuerunt, leuatos inter terram & cœlum. Quomō? quia uidelicet nec terra sua capit eos nec cœlū admittit eos. Nonne ducti in omnes gentes captiui, terrā suā non contingunt? Multo magis cœlum contingere, id est, ad regnum cœlorum peruenire, cum sint incredulitatis pōs sunt. Huius rei non istud solum fuit portentum, quod leuauerunt amphoram in terrā & cœ-

Matth. 27 Actu. 1 lum, uerumetiam illud quod sceleris eorum signifer Iudas, perijt inter terram & cœlum. Suspensus enim crepuit medius, & ut ait quidam, cœlo terræq; perosus, inter utrūq; perit, et diffusa sunt omnia uiscera eius. Sic nāq; ille populus, cœlo ac terræ perosus, à terrena Hierusalem abactus, & cœlesti Hierusalem indignus, inter utrāq; perijt, & sic reliquiæ dispersæ sunt eiusdem populi, sicut pendentis inter terram & cœlum diffusa sunt iam dicti uiscera proditoris. ¶ Quanto melius, quanto pulchrius, atq; dulcius signum siue portentum, quod duo uiri

Num. 13 ex his qui explorauerant repromissionis terrā reuertentes, botrum cum palmite in uecte portauerunt. Confer duos illos uiros duabus mulieribus istis, & uectationem illorum, istarum

Comparatio duorum uirorum, botrum portantium, ad duas illas mulieres oneri, si tamen possunt conferri, cum omnino contraria sint. Sicut enim istæ mulieres duæ malos patres, & malos malorum patrum filios, qui impleuerunt mensuram eorum significauerunt, sic econtra, illi duo uiri, bonos patres, quorum optimi Patriarchæ & Prophetæ fuerūt, & bonos bonorum patrum filios, quorum Apostoli optimi sunt, & mystice designauerunt.

Et sicut

Et sicut amphora quam inter terram & cœlum mulieres leuauerunt. plenæ mensuræ scelerum portentū fuit, tic econtra botrus, quē in uecte uiri portauerunt, pietatis & iustitiæ, quæ in cruce pepēdit, signū extit. ¶ Nunc sequentia pcurramus, Quo (inqt) istæ deferūt amphoram? Vt ædificet (ait) illi domus in terra Sennaar, & stabiliat ibi sup basem suam. Terra Sennaar dicta est terra Babylonis, ubi turrim ædificauerūt supbi, quoꝝ linguæ cōfusæ, & ipsi in oēs terras dispersi sunt. Interpretat aūt Sennaar, excussio siue fœtor dentiū, & hoc maxime loco terrā significat illā, quā dicit Dauid tenebras, & terrā obliuionis, & Iob sanctus terrā tenebrosam, & opertā mortis caligine, ille dicēdo: Nunquid cognoscent in tenebris mirabilia tua, & iudicia tua in terra obliuionis, iste aūt clamando, dimitte me dñe, ut plangā paululum dolorem meum, anteq̄ uadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine. In illam terram Sennaar, in illam terram putoris dentiū, deferunt (ait) mulieres istæ amphoram suā, mulieres quaꝝ dentes arma & sagittæ, & quaꝝ lingua gladius acutus, ut illic ædificet illi domus & illic sup basim stabiliat. Quæ est illa domus? Quæ est illa basis eius? Domus est mortis, basis est perditōis stantis & permanētis. Quia sepulchra eoꝝ (ait Psalmista) domus eoꝝ imperpetuum, & nno est ibi spes siue expectatio transeundi ad aliā domum, transmigrandi ad alium locū. O ergo q̄ malū stabilimentū, quod miro modo declamauit, ita pronuntiās, ut ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur & ponatur ibi super basem suam. Sequitur.

Terra Sennaar. Gene. 11

Psal. 87 Iob. 10.

Psal. 48

[Et conuersus sum, & leuaui oculos meos & vidi, & ecce quatuor quadriga egredientes de medio duorum montiū, & mōtes mōtes æreī. In quadrigā prima, equi rufi, et in quadriga secunda equi nigri, et in quadriga tertia equi albi, et in quadriga quarti equi varij et fortes. Et respondi et dixi ad angelum qui loquebatur in me: Quid sunt hęc domine mi? et respondit angelus, & ait ad me: Isti sunt quatuor venti cœli, qui egrediuntur vt stent coram dominatore omnis terrę. In quo erant equi nigri, egrediebantur ad terram Aquilonis, & albi egrediebantur post eos, & varij egressi sunt ad terram Austri. Qui autem erant robustissimi, exierunt & quærebant ire et discurrere per omnem terram. Et dixit: Ite et perambulate terram, et perambulauerunt terrā. Et vocauit me, & locutus est ad me, dicens: Ecce qui egrediuntur in terram aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra aquilonis.] Meminisse oportet unam esse, & unius noctis uisionem, ab eo quod dixit: Vidi per noctem: Et ecce uir ascendens super equum rufum, usq; ad id quod postmodum dicturus ē, & factum est in anno quarto Darij regis, secundum rerum ordinem quæ tūc gerendæ erāt, nunc autem gestæ sunt ferè omnes, præter secundum uiri eiusdem. s. dñi nostri Iesu Christi aduentum. Consideramus uisionis ordinem pulchertimū, & non minime delectatus est animus, gloriam talis uiri quærens ac diligens, quia recto hic ordine iuenit historiam salutis, historiā gr̄æ & ueritatis, quō deus & uerbū siue filius dei, memor ꝓpositi, memor ad Abrahā & Dauid dictæ atq; iuratæ promissionis reuersus est ad Hierusalem in misericordijs, & in ea domus eius ædificata est. Et quatuor cornua quæ uentilauerunt Iudam & Hierusalem, id est, quatuor regna, per quæ conatus est diabolus eandem abolere promissionem, detrita sunt, & tunc uenit Dominus, ò filia Sion, et habitauit in medio tui. Verbum enim caro factum est, et habitauit in nobis. Atq; idem deus, filius Iosedech, quod est filius Domini iustitiæ, mutatorijs indutus, id est, propter passionem mortis gloria et honore coronatus est, ascēdensq; in cœlum factusq; candelabrum magnum, candelabrum aureum septem lucernarū claruit per mundum uniuersum, dando Apostolis, uel prędicatoribus suis sanctum septiformē spm̄, & qui lumen tantū extinguere uoluerunt, impleta paternorum mensura scelerum, suam, sicut nouissime dictum est, amphoram & impietatem blasphemiæ deportādam in terra Sennaar, cum plumbea damnationis massa receperunt. ¶ Quid deinde factum est post iloꝝ excidium, quod dignum sit intelligi, per quatuor huiusmodi quadrigas, egredientes de medio duoꝝ montium, quaꝝ in prima sunt equi rufi, in secunda equi nigri, in tertia equi albi in quarta equi uarij fortes? Leuemus cū Propheta oculos nr̄os, & ꝓspectū extēdamus per mundum uniuersum. Et ecce mundus plenus est, & ex quo beati Apostoli de candelabro illo sunt illuminati, cœpit impleri quadrigis feruentibus, & equis currentibus, de quibus & Abacuc decantās domino: qui ascendes (ait) super equos tuos, & quadrigæ tuæ saluatio.

CAP. VI

Epilogus rerum unius uisionis Infra. 7.

Quatuor quadrigæ

Abacuc. 3

Equi rufi. Equi nigri Equi albi.

Quadriga prima in qua erant equi rufi, Apostolorũ est & martyrũ, quadriga secunda in qua erant equi nigri pœnitentiũ est, qui ab Apl'orũ tpibus incipientes, in his qui sanguinẽ Christi fuderant, uitam nobis cœnobialẽ sanxerũt. Vnde usq; hodie per orbẽ niger tam professione quã habitu perseuerat ordo monachorũ. Quadriga tertia in qua erant equi albi, ordo est uirginũ utriusq; sexus, totũ candore suo pernonãs equitatũ Iesu Christi dñi exercituũ. Vnde illud notandũ: quia cum dixisset: In quo erãt equi nigri, egrediebant ad terrã aquilonis ait, & albi egrediebant post eos. Illũ nãq; uitæ ordinẽ, qui facinorosis erat necessarius, quemq; priores illi susceperunt, ut fructus dignos pœnitentiæ facerent, subsequunt q̃ plurimi, neq; homicidij, neq; adulterij, siue alterius cuiuslibet criminis rei, imò & pleriq; corpe incorrupti atq; integri, quos beatus Papa Gregorius, quid (inquit) nisi & iustos & pœnitentes dixerim? Plane hoc ipm est egredi ad terram aquilonis, uitam austeriorem exequi, quæ tantum differt à uita remissiore multis utente delitijs, non tñ illicitis aut lege prohibitis, quantũ rigor aquilonis à suauitate austri siue fauonij, quantũ hyemalis algor à uernis distat blanditijs. Vnde notanda litera, quia sic dictũ est, in quo erant equi nigri egrediebant in terrã aquilonis, ut sit sensus. Propter quod erant sibi peccatorũ conscij, in propositũ se dimiserũt uitæ arctioris. Quadriga quarta, in qua erant equi uarij fortes, pastorũ atq; doctorũ est. & oim in quibus eminẽt illæ grãrũ diuisiones, de quibus Apls, alij (inquit) per spiritum datur sermo sapientiæ, alij fides, alij genera linguarũ, alij gratia sanitatum & cætera. Num paruum hoc est aut indignum fuit inter illa magna, quæ uentura erant, & de quibus iam dictum atq; adhuc dicendum est, Istos ecclesiæ gentium ordines prophetica uisione demonstrari, imò quis prophetarũ de huiusmodi tacuit & gentes saluandas. (Vnde ordines istos diuinitas assumpsit) nõ declamauit in gaudio spiritus sancti? ¶ Quid porrò sunt duo montes illi, quorũ de medio quadrigæ istæ uidentur egredi, qui uidelicet montes dicunt ærei. Montes isti duo testamenta sunt. Lex & Euangelium, dicunturq; montes propter altitudinem siue dignitatem cœlestium, quæ continent, sacramentorũ: quam uidelicet altitudinem illud quoq; significat quod & lex in monte data est. Et Euangelicum sermonem, dñs in monte sedens atq; os suum aperiens, exorsus est. Montes isti montes ærei, uidelicet propter sonoritatem atq; diuturnitatem tam legis q̃ Euangelij: quia non potest solui scriptura tam legalis q̃ Euãgelica. Nam iota unũ siue apex unus ait dñs, non peribit à lege donec omnia fiant, & cœlum & terra transibunt, uerba autẽ mea nõ transibunt. De medio montiũ istorũ quatuor quadrigæ egressæ sunt, quia uidelicet utrunque testamentum, quatuor iam dicti ordines Ecclesiæ recipiunt, & sicut in alia similitudine dictum est, de medio petrarũ dabunt uocem, ita hic recte dicas: quia de medio duorum montiũ, montiũ æreorũ, quadrigæ istæ procurrent. i. de cõmuni legis & Euangelij sensu siue consensu seruabunt uitæ ordinẽ, scientiæ uel doctrinæ puritatẽ. Quid tandem est, ꝙd percunctanti prophetæ, quid sunt isti dñe mi. Respondens angelus, isti sunt (ait) quatuor uenti cœli qui egrediuntur, ut stent coram dominatore uniuersæ terræ? Quid nisi quod sapientia dicit: quia multitudo sapientium sanitas est orbis terrarũ? Idcirco nimirũ quatuor quadrigæ istæ, quatuor uenti cœli dicunt esse, quia sicut uenti perflando nebulas siue pruinas euertunt, aeremq;, qui p quietẽ corruptior fieret, inquietando saniorẽ efficiunt. Sic ordines isti, quos diximus, singuli in suis officijs stando, & cum tps postulat discurrendo atq; festinando suscitant homines ad cognoscendũ deum creatorẽ suum, qui nisi crebra cõmonitiõe solliciti redderent, nec cogitarent qdem corrupti mente, restare quicq̃ post præsens seculũ, aut in fine distare quippiã inter hoiem & iumentũ. Hinc est illud quod Iohãnes in Apocalypsi: Vidi ait quatuor angelos stantes sup quatuor angulos terræ, tenentes quatuor uentos cœli, ne flarent sup terrã, neq; super mare, neq; sup ullã arborẽ. Quatuor nãq; angeli quatuor angulorum mali principes. i. angelicæ fortitudines fuere quatuor regnorũ principaliũ, Babylonici, Persici, Macedonici, atq; Romani, de quorũ uno angelus bonus, qui Danieli loquebatur. Princeps (ait) Persarũ restitit mihi uiginti & uno diebus. Regnis siue regnorũ principibus illis hoc fuit tenere quatuor uentos cœli, cohibere à cultu siue seruitio dei quadrigas istas, idest colentiũ deũ. i. quos diximus ordines & seruientiũ creatori, sed inclamauit & compescuit illos alter angelus, qui ascendit ab ortu solis habens signũ dei uiui. Qui nõ est alius nisi ille q̃ in initio uisiõis huius sup equũ rufum ascendit, & post eũ equi rufi uarij & albi, q erant sancti prio-

Equi uarij & fortes
j. Cor. jz

Duo montes ærei, Lex & Euangelium

Exo. 20
Matth. 5
Johan. 10
Matth. 5
Ibidem. 24

Psal. 103

Cur illæ quadrigæ dicuntur quatuor uenti cœli
Sapiæ. 6.

Apoca. 7.
Quatuor angeli, quatuor angulorum

Dan. 10

Apoc. 7
Duplices q̃ post uirũ, scilicet Christũ.

ti prioris populi ueteris testamenti. Nam istæ quadrigæ, isti quatuor uenti cœli, qui abeuntibus illis mulieribus cum amphora sua egressi sunt de medio duoꝝ montiũ, ut assisterent dominatori uniuersæ terræ, sancti sunt iunioris populi, q(negãte Chr̃m synagoga, ut dudũ negauerat, dicẽdo: Non est nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Isai, mulier altera. s. de cẽ tribuũ scissura) credidẽt in eũ, & assistũt illi nũc usq;, sicut ueraciter dñatori uniuersæ terræ. Inter quos ista equoꝝ nõ prætereunda est distantia, qd illic nigri nõ erant equi, tantũmodo rufi, uariꝰ & albi, hic autẽ rufi, nigri, albi & uariꝰ. ¶ Quid ex hoc aniaduertendũ est: nisi quia pœnitentiã, quã equoꝝ esse nigredinẽ iam dictũ est, publice illo tpe nemo prædicabat. Nam à diebus Iohannis ista nigredo cœpit, qui primus baptismũ pœnitentiæ prædicauit subsequente protinus euangelica uoce ipsius dñi dicentis: pœnitentiã agite, appropinquabit em̃ regnũ cœloꝝ. Porrò in lege ne saltẽ pœnitentię nomen arbitror usquam reperiri, sed qui fecerit hoc uel illud, morte moriat, nisi qd post legẽ multo tpe uenientes prophetæ, aliqd super pœnitẽtia clamauerunt regibus & populo, qui cõiter derelicto domino, & uitulos aureos quos fecit Hieroboam, & Baal, & Astaroth cæteraq; tam in Hierl'm q̃ in Samaria colebant portenta deoꝝ. A diebus (ut iam dictũ est) Iohannis regnũ cœloꝝ uim pati cœpit huiusmodi, ut nõ diceretur, morte moriant criminosi, morte moriat qui hoc uel illud fecit aut fecerit: sed pœnitentiã agite & facite fructus dignos pœnitentiæ, pœnitentiã agite, appropinquabit em̃ regnũ cœloꝝ, pœnitentiã agite, & baptizet unusquisq; uestrũ, quoꝝ primũ Iohannes, scdm ipse dñs, tertium Apl'i dñi post passionem eius, ipo iubente prædicauerunt, & extunc cunctis peccatoribus quacunq; ex gente uel natõe confugientibus, quantũlibet criminosis siue facinorosis, patet pœnitentiæ asylum, patet eoꝝ uiolentiæ regnũ cœloꝝ. ¶ Vnde notandũ, quia de nigris equis (ut iam dictũ est) egrediẽtibus ad terram aquilonis i. de peccatoribus pœnitendo semetipsos tradentibus uitę arctiori dñs ita dicit: Hi qui egrediunt ad terram aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meũ in terra aquilonis. Et em̃ hic sensus. Hi qui pœnitentiã egerunt uel agunt de peccatis suis, quod est egredi ad terram aquilonis, ubi ultroneus labor tanquàm glacialis rigor pœnitentis corpus affligit, per hoc ip̃m quod illuc egressi sunt, iræ meæ spiritũ requiescere. i. cessare fecerunt, ut iam ego nõ irascat eis, qm̃ ipsimet irati sunt sibi. Sicut em̃ peccando exacerbauit dñm peccator, sic contra pœnitentiã agẽdo spiritũ dñi requiescere facit peccator. Sine dubio cum dicit requiescere fecerũt spiritum meum, intelligendus est spiritus iræ, testante Psalmista, qui cum de peccatoꝝ conuersione præmisisset cõmota est & contremuit terra, fundamenta montiũ conturbata sunt & cõmota sunt & cætera, ita subiunxit. Ab increpatõe tua dñe, ab inspiratione spũs iræ tuæ. ¶ Quod si equi nigri egrediendo in terrã aquilonis requiescere faciunt spiritũ dñi, quid putas de his q egrediunt post eos equis albis? Et ut manifestius dictũ sit, si facinorosi pœnitentiam agendo gaudium faciunt deo & angelis dei, secundum illam parabolam centum ouium, & unius inuentæ quæ perierat, siue decem drachmaꝝ, & unius inuentæ quę perdita fuerat, quid putas de illis, qui nullius criminis rei, uel conscĩ propositum uel regulam sequuntur constitutam pœnitẽtibus criminosis? Profecto hi spiritũ domini non solummodo requiescere faciunt, uerumetiã oblectãt plurimũ, & unde illi ueniam, inde isti coronã consequunt̃ sempiternam. Dictũ est de eqs nigris & eqs albis, quod egressi fuerint, & nõ dictũ est de equis rufis q erãt primi. Porrò de equis uariꝭ qui erant q̃rti, manifeste dicitur: quia egressi sunt ad terrã austri. Sed & protinus sequitur. Qui aũt erant fortissimi, exierunt & quærebant ire & discurrere p omnẽ terram. Dixitq; dominus ad eos. Ite & perambulate terram. Vnde & arbitrati licet illos, qui primo loco dicti fuerant equi rufi, nunc in nouissimo fortissimos dicit. Non plures enim quàm quatuor quadrigæ supra numeratæ sunt, neq; dictum est hactenus quicquàm de equis rufis, nec ullo modo contra rationem est, ut idem equi & rufi dicantur & fortissimi.

¶ Restat igitur dicere, & de istorum egressu. Variꝰ (inquit) egrediebantur ad terram Austri. Iam supra dictum est uarios equos Domini, illos esse uel dici, quibus diuersa data sunt charismata spiritus sancti, sermo sapientiæ, sermo scientiæ gratia sanitatum, genera linguarum, interpretatio sermonum, prophetia uel discretio spirituum, & his similia. Porrò nomine Austri spiritus sanctus solet designari, & quæ terra huius austri, nisi sancta scripturalegalis, prophetica, Euangelica, quam uniuersam utique spiritus sanctus condidit?

Quidigit

Pœnitentiæ asylum, nõn sub lege, sed sub Euãgelio patet.

Matth. 11
Ibidem. 3
Acto. 2.

Pœnitentia facit requiescere spiritum furoris domini.

Psalm. 9

Psal. 17.

Vide q̃ impium sit, contra uota Monastica scribere. Lucæ. 15

Equi rufi, ijdẽ & fortissimi.

Equi uariꝰ, ad terram austri egredientes.

Quid igitur est, uarios equos egredi ad terram austri, nisi doctæ fidei uiros iam dictas diuisio
num gratias habentes, eximere se oībus curis seculi, solisq; uacare uel studere scripturis san
ctis, & uerba tractare spiritus sancti Talium est em̄ hmōi negotium propter ipsum quod nō
solummodo nigri siue albi sunt, sed uarij. i. non solummodo propositi sancti executores uel
sanctitate uitæ decori: sed & sancti pariter & eruditi, quasdam habentes facultates sermonis
& præclari ingenij, cæteroꝝq; talium quas non habent multi, qui sunt uitæ laudabilis & ar
1.Corin.j 2 ctioris, q̄ sint isti: quia non dedit ipse auster, cuius hæc terra est, non dedit spiritus sanctus di
uitiaꝝ huiusmodi dominus, diuidens singulis prout uult. Deniq; sicut de quodam paulo sim
plice legimus, qui in conuentu patrum requisisse fertur, prius ne prophetæ fuerint an Chri
stus, ita de multis diffiteri non possumus, sanctæ uitæ ut extitit ille, quod eis plurimū defue
Apoc.3 rit gratię illius, qua sanctus & uerus qui habet clauem Dauid aperit, & nemo est qui claudat
Lucę.24 qua apostolis suis iam quidem sanctis, sed eatenus idiotis post resurrectionem suam aperuit
Equi fortissimi, Apostoli, & Martyres. sensum ut intelligerent scripturas. ¶ Qui erant fortissimi, uidelicet quos iam ante rufos dixit
quærebant exire & discurrere in omnem terram, quia uidelicet spontanea charitate fortissi
mi milites Christi, pro fide ipsius ad passiones cucurrerunt, spontanea deuotione tradiderūt
corpora sua ad supplicia propter deum, hoc expediebat, & fidei Christianæ talis eoꝝ fortitu
do necessaria erat, quia profecto multos idolatria defensores habebat, quoꝝ stultitia nihilo
melius q̄ morte uel sanguine martyrum confundi uel superari poterat. Et notandum, quia
non prius dictum est equis fortissimis: ite & perambulate terram: & postea quæsierunt exire
& discurrere in uniuersam terram, sed prius quæsieruut exire: & tunc demū dictum est eis,
ite & perambulate terram. Christiano quippe nolenti aut timido non præcipitur, ut semet
ipsum ingerat passioni uel persecutoribus obijciat, imò licentia datur fugiendi, dicente dn̄o:
Matth.10 Si uos persecuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliam. Volentibus ergo atq; desiderantibus
coronam martyrij, per magnam gratiam concedi designatur, dum fortissimis equis uolenti
bus exire, dicitur: ite & perambulate terram. Exempli gr̄a: Tunc unus de equis hmōi, equis
Sanctus Laurentius fortissimis quærebat exire, & dictum est ei: I & perambula terram, qūo beato Laurentio di
centi ad Sixtum Papam: Quo progrederis sine filio pater, respondit ei dn̄s per os illius, quod
post triduum esset secuturus. Cautela bona, cautela necessaria est omnibus equis domini, q̄
Non properādū ad martyrium nisi iubēte domino Sāctus Petr⁹ uis fortissimis, ut q̄uis multum desiderent ad martyrium exire, non exeant nisi expectata, &
per orationes quæsita dignatione supernæ gratiæ, quia periculosum est huiusmodi prælium
nisi magnū adsit spūs sct̄ i solatiū, & pleriq; i negatōis barathrū ꝓlapsi sunt, dū se fortiter age
re cōfidētes, ultro se tradiderūt. Quàm fortissimus in hoc ordine Petrus apl̄us extitit, in quo
tñ summæ sapīæ cōplacuit sancire exemplū cauēdi nimiā cōfidentiā in eiusmodi. Cū em̄ di
Matth.26. xisset: dn̄e tecū paratus sum in carcerē & in mortē ire, aīam meā pono ꝓ te, & si oēs scādali
Iohā.13. zati fuerint in te, ego nunq̄ scādalizabor, & si oportuerit me mori tecū, non te negabo, cū ita
Lucę.22 fortiter cinxisset se adhuc iunior & ambularet ubi uolebat, occurrit ei una ancilla, & tu (inq̄t)
Iohā. ultimo. ex illis es, atq; hoc audito mortē timuit & uitā negauit. Expectandū illi fuerat, ut alius eū cin
geret & duceret, qd̄ & factū est postq̄ senuit, postq̄ sapīam uerāq; fortitudinē didicit, quia ui
delicet senilis animi & cani sensus est scire, qd̄ hęc fortitudo nō in hoīe sed in deo sit. Itaq; for
tissimis equis & ratio p̄sens & exemplū in prōptu esse debuit, ut uolētes exire, expectarēt nu
tum dicentis: ite & pambulate uniuersam terrā, qd̄ est dicere: offerte uos ad mortē ꝓpter me
Perambulare terram qd est. sustinendā. Nā quia moriturus quispiā dicit, aut legitur dixisse: ego ingrediar uiam uniuersę
terræ, recte & hic exire in uniuersam terrā, siue perambulare terrā intelligitur, qd̄ sit mortem
3.Reg.2 nō timere, ad meliorē uitā festinare. Ad ultimū & hoc nō prætereundū, quia cōgrue quos
Equi rufi, per sanguinis fusionem. in ordine quadrigaꝝ dixerat equos rufos, hic ubi exire uolentibus dictū refert, ite & peram
bulate terrā, nō dixit rufos, sed dixit fortissimos: quia uidelicet nō anteq̄ fundant, sed postq̄
fuderint sanguinē suū ꝓpter dn̄m, equi dn̄i rufi sunt, & ut manifestius dictū sit, ante passio
nes suas confessores equi albi sunt, in passionibus & post passiones usq; in sempiternum mar
tyres & equi rufi sunt. Post hæc omnia quæ hactenus dicta & facta sunt, eodem ordine quo
in hac uisione præmonstrata fuerant, ab eo quod dictū est, uidi per noctē, & ecce uir ascēdēs
sup̄ equū rufum, qd restat scd̄m Chr̄i Euangeliū, nisi ut ueniat ipse filius hoīs sedens in sede
maiestatis suæ, & coronam regni habens in capite suo, pro eo qd̄ propter nos homo factus,

& in ista

& in ista captiuitate natus, in ista Babylone cũ hominibus conuersatus, nostrã captiuitatem per passionem suã soluit, & multos filios in gloriã adduxit, & reduxit congregatos in unum qui dispersi fuerãt, scdm similitudinẽ illoꝝ, q tunc soluta captiuitate de Babylone ascenderunt, et reædificato templo domini, rursus in Hierusalem habitare cœperunt. Segtur ergo: ¶Et factũ ẽ verbũ dñi ad me dicẽs: Sume a trãsmigratõe ab Oldai & a Tobia & ab Idaia, & venies i die illa, & itrabis i domũ Josię filij Sophonię, qui venerũt de Babylone, & sumes argẽtũ & aurũ, & facies cozonas, & pones in capite Jesu filij Losedech sacerdotis magni, & loqueris ad eũ, dicẽs: Hęc dicit dñs exercituũ. Ecce vir Oriens nomẽ ei⁹, & subter eũ oriet, & ędificabit tẽplũ dño, & ipse extruet templũ dño, & ipse portabit gloriã & sedebit & dominabitur sup solio suo & consilium pacis erit inter illos. Et cozonę erũt Helen & Tobię, & Idaię & Hen filio Sophonię memoriale in tẽplo domini, & qui procul sunt venient, & ędificabunt in tẽplo domini, & scietis, quia dominus exercituũ misit me ad vos. Erit autẽ hoc si auditu auris audieritis vocem domini dei vestri. ¶Hic finis est p̃clare ac pulcherrimæ uisionis, quæ sic incipit: uidi per noctẽ, & ecce uir ascendẽs sup equũ rufum, & ipse stabat inter myrteta. Visiõis illius nocturnæ finis hic est, sacro sanctã salutis nostræ prophetica miro modo præsentãs historiã, quã hodie credentes uidemus & gaudemus esse impletã: quia sicut iam sæpe dictũ, est semp est sciendũ, scdm magnũ quod in ea continet pietatis sacr̃m, ad illam, quã tunc Babylonij destruxerãt Hierusalẽ, uir ille dñs exercituũ reuersus est i misericordijs, & in ea domus eius ædificata est, & licet illa quatuor cornua regnoꝝ principaliũ supradictoꝝ Iudã & Hierusalẽ multũ uentilauerint, nihilominus fecit, quod facere deus ꝓposuit, quia ꝓmissum fuerat, Christus inde uenit, & scdm scripturas iuxta hãc uisionẽ ea quæ de ipso erãt, iam finẽ habent, & ut iam ante dictũ est, nihil restat, nisi ut ipse q uictor salutis oĩm, per passionẽ cõsummatus resurrexit, & in cœlũ ascẽdit, redeat gloria & honore coronatus, oĩ mundo & angelis & hoibus spectabilis. Vnde quia uisio est, & hæc oĩa per noctẽ Propheta uidit, non magnope hic insistendũ est sensui literali, dum dicitur, sume à transmigratõe ab Oldai & cætera. Equidẽ tradũt Hebræi, utpote literæ amici, quod Daniel & tres socij eius reuersi de captiuitate, aurũ & argentũ obtulerunt in domo dñi, & exinde iusserit dñs, sicut hic sonat litera, coronas fieri, eosq; cõmutatis nominibus designati. s. Oldai, Tobiã, Idaiam & Hen, Ananian esse & Azariã & Misaelem, & Danielẽ. Porrò qđ in secũdo loco pro Oldai positũ est Helen, idcirco factũ est, quia Helen interpretat somniũ, & Daniel cũ socijs suis apud deum obtinuit, ut somnij quod uiderat rex reuelaret sacramentũ. Veruntñ siue in re gestũ, siue tantũmõ in uisione fuerit ostensum, grãde & admirabile contemplemur negotiũ, cuius illud cõstat extitisse portentũ. Supra nanq; in hac eadem uisione taliter dictũ est. Audi Iesu sacerdos magnæ tu & amici tui qui habitant coram te: quia uiri portendentes sunt. Non ibi totum dictum est illi, quod audire iussus est, neq; amicis eius illic totum expositũ est, quod audire iubebant: sed nec nomina ipsoꝝ illic scripta sunt, neq; expressa propter quã uel in qua portendentes dicti sunt. Ecce nomina eoꝝ semel & iteꝝ expressa sunt, primũ dicendo: Sume à trãsmigratione ab Oldai, & à Tobia, & ab Idaia argentum & aurum, & facies coronas: deinde & coronæ erunt Helen & Tobiæ & Idaiæ, & Hen filio Sophoniæ memoriale in templo domini. Nimiꝝ & nominibus suis, & auro atq; argento suo, & in eo quod coronæ exinde factæ poni iubentur in capite Iesu filij Iosedech, uiri isti portendẽtes sunt. Et recte ibi Iesus indutus erat sordidis uestibus, quæ & ablatæ sunt ab eo, dictumq; est ad eum: audi Iesu sacerdos magne tu & amici tui qui habitant coram te, quia uiri portendentes sunt: recte (inquam) illic dilata est hæc portenti pars: quia uidelicet prius oportebat illa fieri, quæ per candelabrũ aureum & per cætera quæ scripta sunt, usq; ad præsentẽ locum significata esse uni diximus, & demũ futuꝝ erat, & fiet illud quod præsenti capitulo significatum est. ¶Ipsos sanctæ ecclesiæ quatuor ordines, quos in quatuor quadrigis intelligendos esse diximus, in gloria resurrecturos, & ex ipsis siue propter ipsorum saluationem coronandum esse Dominum Iesum, quatuor uiri isti portendunt Oldai, Tobias, Idaia, & Hen. Oldai nanque interpretatur depcatio domini, quod uidelicet nomen congruit quadrigæ illi in qua sunt equi nigri, id est, ordini illi, in quo sicut supra dictum est, peccatores conuersi ad pœnitentiã, deprecant faciem

Hebrę.

Narratio ex Hebræorum traditione

Dani.

Supra. 3.

Quid portendunt hi quatuor uiri.

Oldai

Domini

Tobias

Domini. Tobias interpretatur bonus dn̄i, & idcirco congruit quadrigæ illi in qua ſunt equi albi .i. ordini illi, in quo nullius macula criminis, imò etiam multus in pleriſq; candor uirgina lis propoſiti. Siquidem talis ordo ſiue quiſpiam huiuſce ordinis recte dicitur bonus dn̄i ita ut quidam iſtor̄ notiſſimus dicat, etiam dilectus dn̄i. Idaia interpretat notus dn̄i. Vnde & be-

Iohā. ultimo. Idaia

ne congruit quadrigæ illi in qua ſunt equi uarij̄. i. ordini illor̄ quibus ſpiritus ſanctus diuiſio nes gratiar̄ diſtribuit, ita ut alios docendo, regendo atq; cōfirmando, plus cæteris innoteſcāt

Exo. 33 Hen

dn̄o, ita ut cuilibet eor̄ dignet̄ dicere: noui te ex nomine. Hen interpretat̄ gloria. Vnde & no men conuenit equis illis fortiſſimis qui exierunt, & quærebant ire & diſcurrere in omnē ter ram. ſ. glorioſo martyr̄ ordini, qui uexillum diuini nominis foras extulerunt, & contra dia bolum & phalangas eius uiſibiles atq; inuiſibiles exierunt ad pugnam, & per uniuerſam ter ram ſanguine roſeo ſuo ſanctā rigauerunt & decorauerunt eccleſiam, hoc feciſſe illis gloria

Quō Chriſt⁹ coronatur in electis

maxima eſt. ¶ Igitur ab iſtis ſumes (ait) argentum & aur̄ & facies coronas, & pones in capi te Ieſu filij̄ Ioſedech ſacerdotis magni, qa uidelicet per ſingulas uirtutes elector̄ ſuor̄ dn̄s co ronat̄, imò in illis omnibus coronatis, ſaluator in ſingulis coronā accipit: quia uidelicet ipſius gratia, ipſius eſt opus, om̄is omniū ſanctor̄ corona. Non ſolum aur̄, neq; ſolum argentum ſed & aurū ſumitur & argentum ad coronandū Ieſum: quia uidelicet non ſolo ſenſu ſcriptu

Domus Ioſię eccleſia eſt Luc. 19

rar̄, q intelligitur per aur̄ & argentum, clarificamus eum. Locus uero ubi coronæ iſtæ fiāt domus eſt Ioſiæ. i. ſaluati filij̄ Sophoniæ. i. uiſitationis dn̄i, quo nomine recte intelligitur ec cleſia, quā dn̄s uniuerſam ſua uiſitatōe ſaluauit, ſecundū typum domus Zacheī, quam ipſe uiſitauit: Et hodie ſalus domui huic facta eſt inquit, & loqueris ad eum, dicēs: Hæc dicit dn̄s exercituum, dicens: Ecce uir oriens nomen eius, & ſubter eum orie & cætera. Ponendo co ronas in capite Ieſu filij̄ Ioſedech. Iubetur loqui ad eum & dicere: cuius rei ipſe & amici eius uiri portendentes ſint, ac ſi dicat: Iſtud quod agitur hic aliud portendit, alterius rei portentū eſt: quia uidelicet iuxta hanc ſignificationem ecce uenit, ecce in propinquo eſt uir magnus,

Vir Oriēs nomen eius

uir fortis & potens, cui non eſt par alius. Et ſi uultis ſcire quis dicatur, uel qūo nominetur, ori ens eſt nomen eius, quo uidelicet nomine, nullus uir or̄ præter ipſum iure nominat̄: quia ſo lus hic ſemp eſt in ortu, & nullus unq̄ illi eſt occaſus. Cum occidere putabitur, maxime orie tur. i. cum fuerit ſecundum carnem huic mundo moriturus, tunc apud inferos timētibus de um orietur, moxq; ſuper occaſum aſcendens, cœlo & terræ orietur uiuus, & nunq̄ moritu rus. Hoc om̄ino eſt in poteſtate eius, & idcirco dico uobis: quia hoc ipſum nomen eius Ori ens ſubter eum orietur. i. per eum in multitudine credentium dilatabitur, in gloria reſurgen tium clarificabitur. Hinc eſt quod protinus ſequitur. Et ædificabit templū dn̄o, & ipſe ex truet templū domino. Non em̄ quod ſemel dixerat: & ædificabit templū domino ſuperflua repetitōe repetiuit, dicendo: & ipſe extruet templū domino, ſed quia una eademq; eccleſia, & in præſenti ſeculo ædificatur, dum gentes conuertunt̄, & in futuro extruet̄, dum om̄es re ſurgemus, recte nō, cōtētus ſet̄ dixiſſe: & ædificauit templū domino, repetiuit, & ipſe extruet templū domino. Et tunc ipſe portabit gl̄iam .ſ. quam coronæ iſtæ ſignificant: quia uidelicet

Gl̄ia Chriſti. Heb. 2 2. Corint. 1

magna illi erit gl̄ia, ta multos filios adduxiſſe in gl̄iam. Si em̄ cuiuslibet gloria ſunt hi, qui per eius miniſterium crediderūt, quemadmodū & Apoſtolus dicit: Quia gl̄ia ueſtra nos ſumus, ſicut & uos noſtra, in die domini noſtri Ieſu Chriſti, quanto magis ipſius domini noſtri Ieſu

Coloſſ. 1

Chriſti, gl̄ia eſt, & gl̄ia erit, quod eſt ipſe ſalus omniū, quemadmodū idem Ap̄lus ait: qa cō placuit per eum reconciliari om̄ia in ipō, pacificās per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in ter ris, ſiue q̄ in cœlis ſunt. Tacito quod primū eſt, quia in ipō cōdita ſunt uniuerſa in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominatiōes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, & oīa per ipm̄ & in ipō creata ſunt, & ipe eſt ante oēs, & oīa in ipō conſtant, quæ cauſæ ſi cum iam dictis congregentur, quod putas coronar̄ gloriæ eſt, unus idemq; deus & homo Ieſus Chriſtus. Ergo & ipſe portabit gloriam, & ſedebit (ait) ſuper ſolio ſuo, & erit ſacerdos ſup ſo lio ſuo. Quod q̄ iuſtum ſit, melius quis cogitare poteſt q̄ eloqui, ut ille ſedeat & dominet oīm

Solium Chriſti, regis & ſacerdotis

per quē oīa cōdita ſunt, & ſit ſacerdos in æternū, p cuius ſanguinem uniuerſa pacificata ſunt. Dn̄etur (inq̄) ſuper ſolio ſuo, & ſit ſacerdos ſup ſolio ſuo, qd de nullo ſanctor̄ dicere fas eſt, qa nullius eor̄ ius eſt, dicere ſuum dominationis, uel ſacerdotij̄ ſoliū ſed huius tantū domini & ſacerdotis unici, cuius maieſtas eſt, & ſedes una eadēq; ſedes maieſtatis dei, qua admodū dicit: Cū

dicit: Cū aūt uenerit filius hois in maiestate sua, & oēs angeli cū eo, tunc sedebit super sedē maiestatis suæ &c. Quid & ista sibi vult congeminatio, & dominabitur super solio suo, & erit sacerdos super solio suo, nisi qa unus idemq; in quē hæc dicūtur, futurū erat ut esset, & nunc est rex atq; sacerdos? Deniq; qa rex iccirco dominabitur (ait) super solio suo, et erit sacerdos super solio suo, satisq; manifestū est hunc esse sensum, quia in unā psonā cōuenient regnū & sacerdotiū, & unus idemq; geminū obtinebit regni & sacerdotij soliū. Vbi statim infertur, & consiliū pacis erit inter illos, subaudiendū est dominantem & sacerdotē, nō quo Christus diuidatur, sed quo principatus duo, qui fuerāt eatenus disiuncti, altera em̄ erat persona regia, & altera sacerdotalis, imò Christo cōsocientur. Inter illos igitur subauditur principatus, cū in uno fuerint inseparabiliter cōsociati. cōsiliū (inqt) pacis erit, qa uidelicet p illā cōiunctionē pax est nobis, & sicut iam ante ex Apostolo cōmemoratū est, per eū complacuit reconciliari omnia in ipso, & pacificari per sanguinē crucis eius, siue quæ in terris sunt siue quæ in cœlis. Et coronæ erunt ait Helen & Tobiæ, & Idaiæ, & Hen filio Sophoniæ memoriale in templo dñi. Hoc est qđ expectamus, qa sanctis oībus & amicis dñi, quos per istos significari iam diximus, memoriale erūt sempiternū, in illo cœlesti templo dñi, ipse coronæ, quæ de auro & argento ipsorum dño Iesu factæ sunt. De sensu & sermone ipsorum quo spiritus sanctus eundem dominū Iesum clarificauit, et clarificare non definit, usq; in sinē seculi. Illud quoq; quod sequitur. ¶ Et qui procul sunt uenient, et ædificabūt in templo domini, uidemus qa factū est, & fit & fiet usq; in finem seculi, & nos maxime qui de gentibus aduenimus cōtinget, quia procul eramus, qđ meminisse nos vult Aplus, ubi ad Ephesios loquitur. Propter qđ memores estote qđ uos qui eratis sine Chro, alienati à cōuersiōe Israhel, & hospites testamētorū, promissionis spem nō habentes, & sine deo in hoc mūdo: Nūc aūt in Christo Iesu uos, qui eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Nunc uenimus credendo, tunc aūt ubi ponetur cononarū memoriale, ueniemus resurgendo, & ædificabimus, imò & ædificati tanq̄ lapides uiui in templo dñi permanebimus. In fine sermonis ad ipsos de quibus loquebatur familiariter se cōuertit: & scietis ait, qa dñs exercituū misit me ad uos. Erit aūt hoc si auditu audieritis uocem dñi dei nostri. Et nūc quidē scimus, quod prophetiā in ueritate dominus miserit ad nos, & ueritatē locutus est spūs sanctus per prophetas suos, sed scimus ex parte qđ nondū uenit qđ perfectum est. Per fidem em̄ ambulamus & non per speciem. Tunc autem sciemus experimento, cum apparuerit cum coronis iam dictis, quoniam uidebimus eum sicuti est. Et hoc erit (ait) si auditu audieritis uocem domini dei uestri, hoc est si præcepta eius custodieritis, qa sine operibus ad tantam gloriam promerendam sola fides non sufficit.

Matth. 25.

Colos. 1.

Gentes erant procul a deo.

Ephe. 2.

1. Pet. 2.

1. Corin. 13

1. Iohan. 3.

Finis libri Secundi in Zachariam.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER TERTIVS.

QVàm dulciter in cantico sponsa dilecto canit. Apprehēdam te & ducam te in domū matris meæ, et in cubiculū genitricis meę, ibi me docebis, et quàm dulce est experimento discere uim huiusce modulationis. Quid em̄ est dilectum apprehēdere, nisi Christi sensum in scripturis inuenire? Et qđ est eum apprehensum in domū matris, et in cubiculum genitricis ducere, nisi ad communem ecclesiæ utilitatem siue instructionem uoce aut in scripto proferre? Talis erat animæ Pauli, qui nuper regeneratus ecclesiæ sacramentis, Christum eidem ecclesiæ iam notum optime cognoscens, de scripturis notiorē reddidit, tam uoce q̄ literis. Ibi me (ait) docebis, quia uidelicet in tali facto meritum est uicissitudinis, ut qui præceptis ecclesiam docuit, ipse adhuc de pluribus debeat edoceri, iuxta illud: Omni habenti dabitur et abūdabit. In hac igitur spe, ut hactenus cucurristi, percurre animā gloriā quærēs eiusdē dilecti, et tādiu fruere hoc qđ ex parte est, donec ueniat qđ perfectū est. Sequtur. ¶ Est factum est in anno quarto

Cant. 8.

Matth. 25.

quarto Darij regis, factū est verbū dñi ad Zachariā in quarto mensis noni, qui est Caſleu, τ miſerūt ad domū dei Saraſar τ Rogomelech, τ viri qui erant cū eo ad deprecādū faciē dñi, vt dicerēt ſacerdotibus domus dñi exercituū, τ ꝓphetis loquētes. Nunquid flendū mihi est in mense quinto, vel ſanctificare me debeo, ſicut feci iā multis annis? Et factū est verbū dñi ad me dicēs. Loquere ad omnē populū terrę τ ad ſacerdotes dicens: Cū ieiunaretis τ plāgeretis in quinto τ ſeptimo ꝓ hos ſeptuaginta annos, nunquid ieiunū ieiunaſtis mihi? Et cū comediſtis τ bibiſtis, nunquid nō vobis comediſtis, τ vobismetipſis bibiſtis? Nunquid nō ſunt verba quę locutus est dñs in manu ꝓphetarū priorū, cū adhuc Hieruſalem habitaretur τ eſſet opulenta, ipſa et vrbes in circuitu eius, τ ad austrū τ in cāpeſtribus habitaretur. Duo fermè intra hanc, & p̄cedentē uiſionē tranſierāt anni. Siquidē in anno ſecūdo Darij decimo mēſe uicesima & quarta mēſis, uidi (ait) p noctē, & hic in anno quarto Darij in quarta mēſis noni uerbū dñi ad ſe factū dicit, cauſam ſiue occaſionē protinus inſerens, propter quā, anno ſiue die illo factū est ad eū uerbū dñi. Miſerunt (ait) ad domū dei Saraſar & Rogomelech & uiri qui erāt cū eo ad deꝑcandū faciē dñi &c. Iſtis interrogātibus & dicētibus: Nūqd mihi flendū eſt, ſicut feci iā multis annis, iubetur ꝓpheta ut loquat ad omnē populū, & dicere: Nūqd ieiuniū ieiunaſtis mihi &c. Vnde dat intelligi populū q̄q̄ ferè oēm ſenſus fuiſſe eiuſdē, cui⁹ erāt Saraſar & Rogomelech, q miſerāt ad domū dei ſup queſtiōe eiuſmodi. Quos Perſas fuiſſe, & duces regis Darij, timētes dñm, autumāt Hebræi (ut ait beatus Hieronymus). Reuera ſenſus eorū & ꝓpri ſenſus erat imperfectus, q quoniā templū uidebāt uel audiebāt eſſe cōſtructū, iā flendi & ieiunādi cauſam ſibi nullam ſupeſſe arbitrabātur: Manifeſtū est ex ipſorū interrogatiōe, qd̄ temporalibus & uiſibilibus intēti, de æternis et īuiſibilibus bonis nulla aut parua ſolicitudine tenebātur. Memoriter tenebant, quod in quinto menſe ſubuerſa ciuitate Hieruſalem, & templo populus captiuus ductus est, & qd̄ in ſeptimo Godolias interfectus est ab Iſmahel, & reliquiæ populi diſperſę ſunt, & ob hoc per ſingulos annos ieiunabāt & flebāt. Porrò captiuitatē illā uniuerſalem qua humanū genus adeo captiuatū est in Adam, nō ſatis curabāt, atq̄ liberatoris aduentū, qui eatenus differebatur, nō ualde ſuſpirabāt, aut propter hæc flendū ſibi & eiulādū exiſtimabāt. Quod ſi cauſas iſtas præ oculis habētes ieiunarēt & flerēt, nūnq̄ taliter reſpondiſſet dominus: Loquere (inquiens) ad omnē populū terræ & ad ſacerdotes dicēs: Nunquid ieiuniū ieiunaſtis mihi? Et cū comediſtis & bibiſtis, nūqd nō uobis comediſtis & uobiſmetipſis bibiſtis? Longe aliter ieiunanti Danieli reſponſum fuit, q̄a longe alias ieiunādi cauſas ille ſibi propoſitas habuit. Daniel (inq̄t angelus Gabriel) nunc egreſſus ſum ut docerē te & intelligeres. Ab exordio precū tuarū egreſſus est ſermo: Ego aūt ueni, ut indicarē tibi, quia uir desideriorū es. Tu ergo animaduerte ſermonē, & intellige uiſionē. Septuaginta hebdomades abbreuiāte ſunt ſup populū tuū &c. Ille profecto ieiuniū dño ieiunauit, quia uir desideriorū ea quæ dñi ſunt deſiderauit, uidelicet nō illud ſolū ut reædificaretur illa ciuitas, & templū manufactū, ſed (qd̄ longe maius, & incōparabiliter melius est) ut cōſummaretur p̄uaricatio, & finē acciperet peccatū, & deleretur iniquitas, & adduceret iuſtitia ſempiterna, & impleretur uiſio & prophetia, & ungeretur ſanctus ſanctorū. ¶Igitur qm̄ unus idemq̄ dñs & hic p prophetā loquitur. Nūqd ieiuniū ieiunaſtis mihi? & ſubaudiēdū est, nō, & cū comediſtis & bibiſtis, nunqd non uobis comediſtis, & uobismetipſis bibiſtis, & ſubaudiendū est etiā, & alibi per Apoſtolū dicit, Et qui māducat, dño māducat, & q nō māducat dño nō manducat. Clare atq̄ ſtudioſe diſcernendū est inter eum, qui dū non māducat, dño non manducat, id est cū ieiunat, domino ieiunat, Et eū q nō manducat, uel dum ieiunat, non domino, ſed ſibi nō manducat aut ieiunat. Rurſusq̄ inter eū qui dū manducat, dño manducat & eū qui dū māducat, nō dño, ſed ſibi māducat. Nimirū qui ob hoc ieiunat, uel nō māducat, ut p hūc pœnitētiæ laborē, omnipotēti deo de peccatis ſuis ſatisfaciat, & uitæ æternæ fructū recipiat, ille ieiuniū dño ieiunat, ille domino non manducat. Qui aūt iccirco ieiunat uel nō manducat, ut uel temporalem pœnā euadat ſicut Achab, uel tranſitoriā laudē percipiat ſicut quiuis hypocrita, ille nō domino, ſed ſibi nō manducat. Similiter qui iccirco manducat, ut opus domini operari ualeat, quales ipſe vult eſſe Apoſtolos ſuos, ſiue Euāgeliſtas dicamus,

Interuallum duarum uiſionum.

4. Reg. vlti. Hier. 41. Iudęi nō deo ieiunabāt ſed propter cauſas tēporales.

Danie. 9

Aliud eſt, ieiunare dño. aliud ieiunare ſibi Roma. 14.

3. Reg. 21. Matth. 6.

dicẽs: Edentes & bibẽtes: Dignus est em̃ operarius mercede sua, ille dño mãducat, & ecõ-
tra qui operat, quãuis opus sanctũ, quãuis opus dei, ob hoc solũ ut mãducet, ille nõ dño, sed Mat. 10.
sibi operatur, & sibi manducat. Amplius aũt si non uult operari, & manducat, non domino
sed sibi manducat. Dicat igitur. Nunquid ieiuniũ ieiunastis mihi, & subauditur, non, quia
non ieiunastis propter regnũ dei, nõ ieiunastis ob hoc, ut ciuitatẽ Hierusalem, quã in Adã
perdidistis, in aduentu seminis, quod Abraham promissum est, scilicet Christi, recuperare Gene. 22.
mereamini. Dicat inquã, nunquid nõ uobis comedistis, & uobis metipsis bibistis? & respon
deatur, etiã, quia nõ iccirco comedistis, ut operaremini opus dei, ut uiatico sustentati, perue
nire possetis ad patriã uel regnũ dei. Et quis digne eloqui sufficiat, q̃ cõpetenter, q̃ oportu
na inuectione illos cõtinuo percutit dicẽdo: Nũquid nõ sunt uerba q̃ locutus est dñs in ma
nu prophetarũ priorũ, cũ adhuc Hierlm habitaretur, & essent opulenta ipsa & urbes in cir-
cuitu eius, & ad austrũ, & in cãpestribus habitaret? Nã qa pueri erãt, & de magnis atq; sem Iudæi, pueri
piternis malis parũ aut nihil soliciti, sola tẽporalia mala deplorãtes, & ieiunauerãt & fleue- erant, sola tẽ-
rant, recte insultabũdus loquitur: nũquid nõ sunt uerba q̃ locutus est dñs &c. Q. si ita dix- poralia cogi-
issent, p istos septuaginta annos ieiunauimus & fleuimus, pro eo q̃ Hierlm deserta, & nos tantes.
captiui eramus, sed multo magis ieiunandũ & flendũ est, qa nondũ uenit promissio aut ad-
uentus eius, nunq̃ ita loqueret, nequaq̃ ita insultaret eis de malis minoribus. Sequitur. ¶ Et
factum est uerbum dñi ad Zachariã dicens: Hæc dicit dominus exercituum. Iu-
dicate iudicium meũ & misericordiã, & miserationes facite, unusquisq; cum fratre
suo, & uiduã & pupillum & aduenã & pauperẽ nolite calumniari, & uir fratri suo ma-
lũ non cogitet in corde suo, & noluerunt attendere, & verterunt scapulã recedẽrem,
& aures suas aggrauauerũt ne audirẽt, & posuerunt cor suũ adamantẽ ne audirent
legẽ, & uerba quę misit dominus exercituũ in spũ suo per manũ prophetarũ suorum
priorũ. Et facta est indignatio magna domino exercituũ, & factum est sicut locutus
est, & non audierunt, sic clamabunt & non exaudiã dicit dominꝰ, & dispersi eos per
omnia regna quę nesciunt, & terra desolata est ab eis, eo qd̃ non esset transiẽs & re-
uertẽs, & posuerunt terrã desiderabilẽ in desertum. ¶ Priores prophetas q̃s p manum Priores pro-
misit dñs exercituũ in spũ suo uerba hæc: iudicate iudiciũ uerũ &c. illos dicit, q̃ ante captiui phetæ.
tatẽ extiterũt, q̃s de pcipuis unus Esaias erat, p quẽ ita locutus est. Quærite iudiciũ, subue- Esa. j.
nite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam. Si uolueritis & audieritis me, bona terræ
comedetis. Q. si nolueritis & me prouocaueritis ad iracũdiã, gladius deuorabit uos. Huius
cemodi dictis, & lex primitus plena data est. Quod aũt dicit, & noluerũt attẽdere, & auer-
terũt scapulã recedẽtẽ, & aures aggrauauerũt ne audirẽt, minus est facto ipsorũ. Illi em̃ non
solũ nõ audierũt, uerũ etiã clamãtes prophetas occiderũt, duro corde, indomabiles et adamã Adamas.
tiãles, q̃ lapis fortissimus et intantũ durus est, ut oĩa metalla cõfringat, et ipse à nullo cõfrin
gat, unde à Græcis indomabilis dr. De quo illud mirandũ, qd̃ cũ tãtæ sit duritiæ, solo persu
sus sanguine hirci, qd̃ animal libidinosum est, statim dissoluitur. Vnde cõgrua similitudo ẽ
ualde: et cor suũ posuerũt adamantẽ, qa cũ durissimæ ceruicis et cordis indomabilis essent cõ
tra deũ, mollissimi erãt in oĩm libidinũ fluxũ, ut merito in illos cõstet eũdẽ Esaiã dixisse: Au- Ibidem.
dite uerbũ dñi principes Sodomorũ, pcipite auribus legẽ dei mei pplus Gomorrhæ. Quor Iustus dñs in
sum ista cõmemoratio? Videlicet q̃ dñs iustus ad cognoscẽdũ, ipsi aũt fuerint inexcusabi- puniendo.
les, qa qd̃ factũ est illis, nõ est factũ p properatẽ dñi impatientiã, sed p ipsorũ pseuerantẽ im-
pœnitentiã. Quis em̃ non cõsentiat iuste facta esse indignationẽ magnã dño exercituũ, pro
eo q̃ peccatis suis addiderũt cõtemptũ cõtra spm̃ sanctũ, in q̃ mittebat eis uerba dñs exerci
tuũ p manũ prophetarũ? Ista ergo uicissitudine, et factũ est (ait) sicut locutus est, subauditur
spũs sanctus, et nõ audierũt, sic clamabãt, et nõ exaudiã dicit dñs, et dispersi eos p oĩa regna
q̃ nesciũt, et terra desolata est ab eis, eo q̃ nõ esset trãsiens et reuertẽs, et posuerũt terrã desi-
derabilẽ in desertũ. ¶ Quare aũt cum pteritorũ narratio sit, et in cæteris oĩbus oĩs enũciatio
currat uerbis pteriti tẽporis, hæc tantũ uerba in futurũ tẽpus extendit: sic clamabunt et non
exaudiã, cũ dicere posset, sic clamauerunt, et non exaudiui? Quare, nisi ut intelligas eũ im-
mutabilem esse, et perseuerantẽ in iudicij ueritate, quod sicut fecit tunc, ita debeat si iterum
peccauerint iterũ facere? Deniq; et hoc futurũ non ignorabat, quod posteri illorũ peiora fa-

cturi forent, q̃ patres ipſi feciſſent, unde & clamantes nõ exaudiret, neq; exaudire deberet, quod cunctis gentibus nunc manifeſtũ eſt. Q; uero acerba eſt infeliciũ ſuggillatio, dicere, & terra deſolata eſt ab eis, & poſuerũt terrã deſiderabilẽ in deſertũ. Nam uere infeliciſſimũ eſt, & infelicitatẽ deſolatiõis pati, & inſuper criminis argui, quod ipſi deſolationẽ ipſam fecerint, & quod ipſa cõtra illos terra iuſte uideatur deflere & conqueri, & dicere illis. Nõ deus, qui hoc fieri iudicauit, non Nabuchodonoſor, qui iudicio dei ſuper me aſcẽdit, ſed uos coloni peſſimi, uos feciſtis, & ex uobis cauſa eſt, quod deſolata et in deſertũ poſita ſum, ego terra deſiderabilis. Et multũ cõgrue preſenti loco dominus, cui nulla terra deſiderabilis, cui nil terrenũ deſiderabile eſt, terrã appellat deſiderabilẽ, quia uidelicet cũ ſe ieiunaſſe & fleuiſſe dicerent propter terræ deſolationẽ, nimis aperte fatebantur terrã ſibi fuiſſe deſiderabilẽ, cœleſtẽ aũt nõ ſe deſiderare promiſſionẽ, quippe quia dicebant: nunquid flendũ nobis eſt & ieiunandũ, ſatis ſibi exiſtimantes qđ uidebant ſolutã eſſe captiuitatẽ temporalẽ. Hoc igitur, & poſuerunt terrã deſiderabilẽ in deſertũ, claret q̃ acerbe ſit dictum, ab eo quẽ naturaliter dulcẽ ipſi ſibi exacerbauerunt. Porrò qualis cauſa eſt iſta: eo q̃ non eſſet tranſiens & reuertens. Præmiſit, & terra deſolata eſt ab eis, & tunc demũ ſubiunxit, eo q̃ nõ eſſet tranſiẽs & reuertens. Si ita dixiſſet: terra deſolata eſt, & nõ eſt tranſiens neq; reuertẽs, ſolũmodo putaremus modũ deſolationis expreſſum, idq; eſſe, qđ nullus eundo aut redeundo p terrã graderetur. Nunc aũt nõ tã modũ expoſuiſſe q̃ cauſam reddidiſſe deſolatiõis uidetur, dicẽdo: eo q̃ non eſſet tranſiens & reuertens. Quid ergo ſit nõ fuiſſe tranſeuntẽ & reuertentẽ, hoc inquirendũ eſt: Cõfeſtim occurrit illud in pſalmo dictũ: ſpũs uadens & nõ rediens, quia ſerſum hoc & illud habent ſimilẽ, ſicut ſonitũ literalẽ penè eundẽ. Nã uadens & rediens, quid aliud eſt q̃ tranſiens et reuertẽs? Porrò illic ſpũs uadens et nõ rediens, hoc eſt, in malũ cadẽs et à malo nõ reſurgens. Ergo et hic: eo q̃ non eſſet tranſiens et reuertens, hoc eſt, eo q̃ non eſſet de illis tranſeuntibus in malũ, qui reuerteretur in bonũ, terra deſolata eſt ab eis. Nã cor impœnitens, quod ſupra denotauit dicendo: et cor ſuũ poſuerũt adamantem, et auerterunt ſcapulã recedentẽ, nónne cauſa eſt ſatis iuſtitiã uindicis iræ defendens, et ad defendendum ſufficiens? Vere igitur ipſi terrã ſuã terrã deſiderabilẽ poſuerunt in deſertũ, et ab eis deſolata eſt, eo q̃ nõ eſſet tranſiens et reuertẽs, id eſt, per id qđ cũ oẽs tranſgreſſores eſſent, nullus erat, aut uix ullus erat tranſgreſſor de tranſgreſſione ſua pœnitentiam agens. Sequitur.

Querela terræ contra Iudæos.

Tranſiens & reuertẽs. Pſal. 77.

CA. VIII. ¶ Hec dicit dominus exercituum: Zelatus ſum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus ſum eã. ¶ Hec dicit dominus exercituum: Reuerſus ſum ad Sion, & habitabo in medio ¶ Hieruſalem, & uocabitur ¶ Hieruſalem ciuitas ueritatis, & mons domini exercituum, mons ſanctificatus. ¶ Hec dicit dominꝰ exercituum: Adhuc habitabunt ſenes & anus in plateis ¶ Hieruſalem, & uir baculus in manu eius præ multitudine dierum. ¶ Hactenus quaſi ridendo et ſubſannãdo loquebatur, iuxta quod ſapientia talibus dicit: Ego quoq; in interitu ueſtro ridebo, et ſubſannabo, cũ uobis quod timebatis aduenerit, nũc depoſito riſu et ſubſannatione ſemota, glorioſa dicit de te ô Sion ciuitas dei, cuius pars nõ uilis aut parua erat illa quæ tunc reædificabatur Hieruſalem terreſtris ſecũdũ electionẽ, q̃ de gẽte illa erat aſſumẽda, maxieq; propter implẽdã promiſſionẽ ex inde naſcituri et regnaturi in te Chri regis æterni. Zelatus ſum (ait) Sion zelo magno Zelus dñi bonus eſt diligere hoies, et odiſſe hominũ uitia. Quo contra, zelus diaboli malus eſt odiſſe hoies, et amare hominũ uitia. Hinc erat illud quod idẽ dñs, ut iniquitates cõpeſceret, captiuitati tradiderat hoies, et ciuitas Sion cũ templo igne cõflagrata eſt. Magnus hic utiq; extitit zelus, non parcere ſuo templo et propriæ ciuitati, nõ peperciſſe genti apud quã ſolã erat notitia nominis ſui. Et non eſt (ait Hieremias) recordatus ſcabelli pedũ ſuoq; in die furoris ſui. Zelo zelatus ſum (ait) Sion zelo magno. Verũ hoc dicere ſuperioribꝰ quoq; tẽporibus potuit: zelatus ſum populũ meũ zelo meo, quoties (ut ait Pſalmiſta) iratus eſt furore in populo ſuo, et tradidit eos in manus gentiũ, et dominati ſunt eoꝝ qui oderunt eos, ſcilicet Meſopotamij et Moabitæ, Chananæi et Madianitæ et filij Ammon et Philiſtiim. Potuit (inquã) tunc etiã dicere: Zelatus ſum zelo magno, quia uidelicet ſub illis quoq; hoſtibus uehemẽter afflixit eos. At uero tempore illo, de quo hic ſermo eſt, amplius fecerat quia nõ in terra ſua conſiſtentes, ſeruierant Babyloniis, ſed deſolata et poſita in deſertũ terra

Zelus domini bonus.

Thren. 2

Pſalm. 59

Zelus dei cũ indignatione magna.

deſide-

desiderabilis, tēti fuerāt p septuaginta annos in Babylone captiui. Recte ergo nō contētus dixisse: Zelatus sum Sion zelo magno, addidit, & indignatione magna zelatus sum eā. Et est sensus, Nō solū taliter zelatus sum, ut eos seruituti subiicerēt a diuersæ gētis, qđ sępe factū est, sed addita cū zelo indignatiōe magna. terrā quoq; & locū nomini meo sanctificatū illis abstuli, & igni Babylonico tradidi, qđ hactenus factū nō est. Quare? Videlicet, qa non solū ut olim me derelinquētes, deos alienos coluerūt, uerūetiā pphetas occiderūt, et multū sanguinē innocentē effuderūt. Zelus ille magnus & indignatio magna p iustū uenit iudicium. ¶ At nūc idem dñs exercituū hæc dicit, subauditur, quæ miscdiæ sunt memor qđ iurauit in sancto suo locutus Dauid: Visitabo in uirga iniquitates eorū, & in uerberibus peccata eorū, misericordiā aūt nō dispergā ab eo. Reuersus sum ad Sion, uidelicet in eo, ut iterū ædificet ipa ciuitas & templū reædificatū est. Postmodū ueniā & habitabo in medio Hierusalem, scilicet homo factus, ita ut ipa Hierlm, & omnis q legē & uerbū dñi, qđ de ipa exibit, nō incredulus audierit, dicat & ueraciter dicere possit, qa uerbū caro factū est, & habitauit in nobis, & uidimus gloriā eius, gloriā quasi unigeniti à patre, plenū gratię & ueritatis. Perinde & uocabitur (ait) Hierlm ciuitas ueritatis, uidelicet pro parte electorū, prophetarū atq; Apostolorū & omniū iustorū, qui ex illa gente fuerūt, uel sunt, uel erunt, quorū de carne homo factus, habitabo in medio Hierlm, unde & ipsa uocabitur & erit ciuitas ueritatis, id est ciuitas uel terra, unde ueritas oriri dignata sit, iuxta qđ Psalmista prædixit. Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo pspexit. Recte igit uocabitur ciuitas ueritatis & mōs dñi exercituū, mons sanctificatus, de quo uidelicet monte multa in prophetis dicta sunt, ut est illud apud Esaiam siue Micheā. Venite ascendamus ad montē domini, et ad domū dei Iacob &ē. ¶ Porrò hæc promissa spūalia sunt, & spūalibus cōueniūt, ac desiderabilia sunt, illi aūt, ad quos sermo fiebat, carnales erāt & carnalia desiderabāt, sicut iā demōstratū est, ex illa ipsorū interrogatione, nūqd flendū mihi est, uel sanctificare me debeo, sicut feci iam multis annis. Putabant eñ nullā sibi iā esse causam fletus uel ieiunij, solo contenti gaudio tēporali, qđ uidebāt soluta captiuitate, terrenā ciuitatē & tēplū reædificari. Cōdescendēs ergo carnalibus sermo diuinus, et quasi cū pueris, ut eos mulceat balbutiēs pater grādeuus. Adhuc (inqt) habitabūt senes & anus in plateis Hierlm, & uiri baculus in manu eius præ multitudine dierū, & plateę ciuitatis implebūtur infantibus, & puellis ludētibus in plateis eius. Hęc nāq; dicta plenā fore & integrā ciuitatis restitutionē, pulchre psonāt atq; denūciāt, quā illi multū desiderabāt, propter quā multū desiderabāt, propter cuius destitutionē ieiunauerant & fleuerāt. Sequtur: ¶ Hęc dicit dñs exercituū. Si difficile uidebitur in oculis reliquiæ populi huius in diebus illis; nunquid in oculis meis difficile erit? ¶ Perspicuū est illos tales fuisse, qualibus oportuerit de terrenis & tēporalibus bonis blandiri, quam bus nō iam deberēt spūalia uel cœlestia prædicari. Nā ut quodā loco ipse dicit: Si terrena dixi uobis & nō creditis, qūo si dixero uobis cœlestia credetis. Similiter hic, quoniā difficile uidebatur in oculis eorum, ut fieret sicut dixerat: adhuc habitabūt senes & anus in plateis Hierlm, & cętera, dicere cōuenit ei qui nusq; incōuenientia dicit. Si difficile uidetur uobis posse fieri hæc terrena, ut habitent senes & anus in plateis Hierlm, & uiri baculus in manu eius præ multitudine dierū, & plateæ ciuitatis impleātur infantib⁹ & puellis ludētibus, quæ olaterrena sunt, quāto magis difficile uidebitur si dixero uobis spūalia siue cœlestia, q eadē ciuitate prouentura sunt. Verūtā quodcūq; illud sit qđ dixi siue dicā uobis, quātūuis difficile uideatur in oculis uestris, in oculis meis nequaq; difficile erit. ¶ Hęc dicit dñs exercituū. Ecce ego saluabo populū meū de terra orientis & de terra occasus solis, & adducā eos, & habitabunt in medio Hierlm, & erunt mihi in populū, & ego ero eis in deum, in ueritate & iustitia. ¶ Hęc dicit dñs exercituū: Confortentur manus uestrę, qui auditis in diebus his sermones istos per os prophetarū, in die qua fundata est domus dñi exercituum, ut templū ędificaretur. Siquidē ante dies illos, merces hōim non erat, nec merces iumentorū erat, neq; introeunti & exeunti erat pax præ tribulatione, & dimisi homines unūquēq; cōtra proximū suum. Nunc autem nō iuxta priores dies ego factā reliquijs populi huius, dicit dñs exercituū, sed semen pacis erit. Vinea dabit fructum suum, & terra dabit germen suum, & cœli dabunt ros ē

Misericordia domini erga Hierusalem. Psalm. 88.

Psalm. 84.

Esa. 2. Mich. 4.

Carnalia desiderio Iudęorū

Iohan. 3.

būt rorem suū, ⁊ possidere faciā reliquias populi huius vniuersa hęc. Et erit, sicut eratis maledictio in gentibus, domus Juda ⁊ domus Jsrahel sic saluabo vos, ⁊ eritis benedictio. Nolite timere, cōfortentur manus vestrę, quia hęc dicit dns exercituū, sicut cogitaui vt affligerē vos, cū ad iracundiā me, puocassent patres vestri dicit dns: ⁊ nō sum misertus, sic cōuersus cogitaui in diebus istis, vt benefaciam Hierusalem ⁊ domui Juda. Nolite timere. Hęc sunt ergo verba quę facietis: Loquimini veritatē vnusquisq; cū proximo suo. Veritatē ⁊ iudiciū pacis iudicate in portis vestris, ⁊ vnusquisq; malū contra proximū suū ne cogitetis in cordibus vestris, ⁊ iuramentū mendax ne diligatis. Omnia em̄ hęc sunt quę odiui, dicit dominus. Cūcta hæc ut dicūtur, recte simpliciter intelligūtur, nec opus est propter mysticos siue allegoricos sensus digressionē facere ab illius tēporis statu, q̄ propheta ad populū dño mādante loquebatur. Hoc maxie & ante oīa sciendū est, qd omnis consolatio siue exhortatio hæc in Christū tendat, ad Chm̄ aduentū respiciat, nec propter aliud spū sancto, q̄ hæc sine dubio p os pphetæ loquebat, curæ fuerit de reædificanda & rursus habitāda siue implēda terra, & ciuitate illa, nisi propter eūdē Christū, q̄tinus esset unde nasceret, iuxta fidele dei pmissum. Neq; em̄ aliunde, sed de gēte illa, de semine Abrahæ, de domo & familia Dauid nasci oportebat illū. Expediebat igit promissis et blādimētis cōsolatorijs animari & beneuolū reddi populū ad habitādū in loco illo, ad reædificādū & reformādū terræ uel ciuitatis statū pristinū tēplo iā reædificato, ad qd uēturus, iuxta aliū prophetā, esset idē dominator dns. Verūtn̄ qd hic de tēplo manufacto in parte, in una gente, imò in parua unius gētis reliquijs dictū est, hoc idem de tēplo nō manufacto dñici corpis in uniuersitate, in toto hūano genere ueraciter dici potest. Ante dies illos (inqt) anteq̄ fundaretur domus dñi, merces hoim nō erat, nec merces iumentoꝝ erat. i. ois labor uester irritus fuit, & tā hoies q̄ iumenta in agricultura, in mercimonijs, operibusq; diuersis cassis conatibus frustrabantur. Neq; introeunti (ait) & exeunti erat pax præ tribulatiōe, & dimisi oēs hoies quenq; contra proximū suū. Quod est dicere, foris aduersarij, domi erat seditio, et ubiq; tristitia ob bellorū frequentiā, & insidias domesticas, dū nec frater fratri exhibet fidē, & ois est inimica proximitas. Nōne itidem ueꝝ, imò magis uerū est qd anteq̄ fundaret templū dñici corporis anteq̄ deus homo fieret ex utero uirginis, nullū erat preciū generis humani? Reuera neq; hoim. i. Iudæoꝝ, neq; iumentoꝝ. i. gentiliū ullū erat preciū. Nō em̄ erat pax introeunti & exeunti. i. nascenti & morienti præ tribulatiōe, subauditur peccati, quia cū peccato omnis homo introiens in hūc mūdū nascēdo, cū pcto exibat moriēdo, uidelicet nōdū pariete inimicitiaꝝ soluto. Quo em̄ precio redimeretur saltē homo. i. Iudæus? Nūqd precio sanguis hircorū, aut uitulorū? Ergo nō erat pax, nō erat remissio peccatoꝝ & dimisi (ait) homines unūquēq; cōtra proximū suū, utpote nō habētes semen pacis & cōcordiæ spiritū. Nūc aūt nō iuxta priores dies ego faciā. Sed qd? Semen pacis erit, nimiꝝ scdm illud Euangeliū. Pacem relinquo uobis, pacē meā do uobis, quæ pax nō alia debet intelligi, q̄ reconciliatio dei & hoim, nō alia q̄ remissio peccatoꝝ, quā tūc ipse, dū diceret hæc, faciebat p sanguinē suū, hæc animaduertēs qs, nō leue reputat qd subinde dicit & erit, sicut eratis maledictio in gentibus, domus Iuda & domus Israhel, sic saluabo uos & eritis benedictio. Nā q̄tūc erat maledictio, ita ut diceret, uel dici posset tale quippiā ei, quē perire quis uellet, sic tibi eueniat q̄ modo euenit miserabili ppl'o q̄ terra sua in desertū redacta, & ciuitate Hierlm cremata ignone, captiuus abductus est, ipse idē populus nunc est benedictio per Christū semen pacis, ut ante dictū est, quia in ipso benedicentur omnes gentes. Ad hoc ipsum pertinet hoc quoq; quod protinus dicit. Sicut cogitaui ut affligerē uos cū ad iracūdiā prouocassent me patres, dicit dns exercituū, et non sum misertus, sic cōuersus cogitaui in diebus istis, ut benefaciam Hierlm & domui Iuda. Nam reuera ad iracundiā prouocauerūt dñm patres nostri, Adam & Eua, nō solū transgrediēdo p̄ceptū, uerūetiā defendēdo peccatū, & propter hoc cogitauit ut affligeret nos, & mō quodā nō est misertus, quatinus alio mō melius misereret. Emisit em̄ eos de paradyso, mortis & multaꝝ miseriaꝝ sentētijs oneratos. Sed sicut cogitauit hīc ut affligerē uos, sic (inqt) cōuersus cogitaui in diebus istis ut benefaciā, sc3 p tēplū uel propter tēplū meū non manufactū, qa sicut illud p mortē solutū, post triduū excitatū est, ita & nos ōīa

Cuncta hæc ꝙba in Christū tendebāt.

Malach. 3

Mystica expositio.

Ephe. 2. Hebr. 9.

Iohan. 14

Gene. 22.

uos oēs resurgere faciā. ¶Nescio q̄liter euenit, ut penè mihi inuito accidit, diuersum ab eo qđ supra dixi. Siqdē de his uerbis propheticis dixi, qa cūcta ut dicunt, ita simplr recte intelligunt, nec opus est propter mysticos siue allegoricos sensus digressionē facere ab statu illius tēporis q̄ hæc dicebant. Et quidē illud dixi studio uitādi fastidij, sed mysteriorū nota suauitas, cursum sermōis improuisum odore suo ītrinsecus traxit, & apud se paulisper detinuit. Qm̄ ergo cætera pstrinxit, cur omittat initiū p̄sentis capituli, q̄ dixerat dñs: Ecce ego saluabo ppl'm meū de terra oriētis, & de terra occasus solis, & adducā eos, & habitabūt in medio Hierl'm, & erūt mihi in ppl'm, & ego ero eis in deū in ueritate & iustitia? Deniq; & si tpe illo, ubi tēplū p manus Zorobabel & murus ciuitatis p Neemiā restauratus ē, ppl'm suū saluauit dñs, salus illa nō tanta extitit, ut digna esse possit tātis oris dñi declamationibus. Verum ubi cōditū est tēplū iam dictū, tēplū dominici corporis nō manufactū, tunc & ex eo ueraciter de terra orientis, & de terra occasus solis saluatur populus dñi. Multi em̄ ueniunt ab oriente & ab occidente, & recūbūt in sinu Abrahæ, qđ utiq; est adduci, & habitare in medio Hierl'm, & sunt dño in ppl'm, & ipse est & erit eis in deū in ueritate & iustitia. i. in Chro, qui est ipsa ueritas & iustitiæ uia, & uita æterna. Sed iam qd tandē de ieiunio interrogatus, post hæc dñs responderit, audiamus. ⌊Et factū est verbum dñi exercituum ad me, dicens: Hec dicit dñs exercituum: Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi & ieiunium decimi erit domui Juda in gaudiū & letitiā & in solennitates præclaras. Veritatē tātum & pacē diligite dicit dominus exercituum. ⌊Ad id qđ supra Sarasar & Rogomelech p legatos quæsierāt, utrū in mēse quinto ieiunare deberēt, an post ædificationē tēpli finire ieiuniū, luctūq; deponere, multis in medio positis q̄ facerēt, q̄ sperarēt, hec dñs per prophetā respondit: Et illi quidē de uno interrogauerunt ieiunio mensis quinti, dñs aūt respondens, de cæteris quoq; ieiunijs suā sententiā deprompsit, de ieiunio quarti, de ieiunio quinti, de ieiunio septimi, de ieiunio decimi. Erat autē ieiuniū quarti mensis, qui apud Latinos uocatur Iulius, die septimadecima eiusdē mensis, qñ descendēs Moses de monte Sina, tabulas legis abiecit atq; confregit, et iuxta Hieremiā, muri primū rupti sunt ciuitatis. In quinto mēse, qui apud nos appellatur Augustus, cū propter exploratores terræ sanctæ sententia orta esset in ppl'o, iussi sunt montē non ascendere, sed p quadraginta annos lōgis à terra sancta circuire dispēdijs, ut exceptis duobus, Caleph et Iosue, oēs in solitudine caderent. In hoc mense et à Nabuchodonosor tēplū Hierosolymis incensum est, atq; destructū, et populus in captiuitatem abductus. In septimo, qui apud nos appellat October, occisus est Godolias, et Iudæ tribus ac Hierl'm reliquiæ dissipatæ. Mense decimo, qui apud nos Ianuarius dicitur, Ezechiel in captiuitate positus, audiuit et cūctus popul' captiuoꝝ, quinto mē se templū esse subuersum, quod plenissime in eodē propheta cognoscim'. Hæc igit ieiunia propter causas tristes ac flebiles merito ieiunabāt, sed ieiunādi sciētiā nō habebant, qppe q unū ex his, sc. ieiuniū qnti iā nō obseruādū eē uolebant, qm̄ captiuitatē solutā, et tēplū uidebāt reædificatū. Porrò dñs nō usquequo tēplū reædificaret, sed usq; quo deleretur peccatū, et finē acciperet puaricatio, uolebat obseruari ieiuniū, hoc est, qđ p̄missō, ieiuniū quarti, et ieiuniū quinti, et ieiuniū septimi, et ieiuniū decimi erit domui Iuda in gaudiū et lætitiā, et in solennitates p̄claras, continuo subiunxit. ⌊Usquequo uenient populi, & habitabunt in ciuitatibus multis, & uadēt habitatores vnus in ad alterū dicētes: Eam⁹ & deprecemur faciē dñi, & queramus dominū exercituū. Eiadā etiā ego, & uenient populi multi, & gentes robustę ad quęrendū dñm exercituū in Hierusalē, ad deprecandā faciē domini, hec dicit dom⁹ exercituum. In diebus illis in quib⁹ apprehēdent decē homines ex oībus linguis gētium, & apprehēdēt fimbriā viri Judei, dicētes: Ibim⁹ vobiscū. Audiuim⁹ enim, qm̄ deus vobiscum est. ⌊Quid aliud ē hoc dicere, nisi usq; quo ueniat q mittēdus est, et ipse erit expectatio gentiū? Neq; em̄ ante, sed qñ ex q̄ ille uenit, uenerūt et ueniunt populi, et habitauerūt atq; habitāt in ciuitatibus multis. i. in ecclesiis multis, et ex eo uadūt habitatores ciuitatū eiusmodi, unus ad alterū dicētes: Eamus et deprecemur faciē dñi, et quæramus dñm exercituū, quod dicere nimirū est annūciare Christi euangelium, et exhortari atq; ædificare alterutrum, atq; hoc modo dum unus dicit, eamus, et alter respondet: uadam etiam ego, ueniunt, et usq; in finem seculi uenire nō desinūt

Suauitas. sensus allegorici

Man. 8

Iohan. 14

Ieiuniū quarti in Iulio. Exo. 32. Hier. 52.

Ieiuniū qnti. Num. 14. 4. Reg. vlt.

Septimi. Hier. 41.

Decimi. Ezech. 24.

Gene. 49

populi multi, & gentes robustæ ad quærendū dñm exercituū in Hierl'm, ad deprecandam
Baruch. 3. faciē dñi. Ex abundanti est astruere siue demonstrare qđ in illā q̄q̄ terrenā Hierl'm, ubi dñs
exercituū in terra uisus & cū hominibus conuersatus est, unde post mortē Christi, atq̄ re-
Esa. 2. surrectionē salus processit, sicut alibi scriptū est, qa de Sion exibit lex, & uerbū dñi de Hie-
rusalē, in illā (inquā) Hierl'm terrenā, ubi est sepulchrū eius gloriosum, uadunt populi mul-
ti ad quærendū dñm, ad deprecandū faciē dñi. Illā potius Hierl'm hic intelligere placet, quā
Psal. 121 Psalmista pulchre exprimēs: Hierusalē (inquit) quæ ædificatur ut ciuitas, cuius participatio
eius in idipsum, Illuc em̄ ascenderūt tribus tribus dñi testimoniū Israhel ad cōfitendum no-
mini dñi. Vsquequo istud fiat, usq̄ dū istud proueniat. Ieiuniū (ait) quarti, & ieiuniū quin-
ti, & ieiuniū septimi, & ieiuniū decimi erit domui Iuda in gaudiū & lætitiā, & in solēnitates
præclaras. Quomodo in gaudiū & lætitiā & in solennitates præclaras? Videlicet non ieiu-
Ieiunium in gaudium. nando cū tristitia, sicut ieiunant hypocritæ tristes, nō (inquam) cū tristitia, ie-
Mat. 6. xta illud: Tu aūt cū ieiunas, unge caput tuū, & faciem tuā laua &c. Ibi em̄ est solēnitas præ-
clara, ubi est intētio iucūda desiderātis, ut soli dño placeat, hoc ipsum quod ieiunat. Quid et
go inquis? Cū uenerit illud tempus, de quo dicis, usqueqū ueniēt populi, nō erit ieiunādum
Mat. 9. in mensibus illis? Nō utiq̄ exiet dominus, imò prohibebit illa ieiunia uetustatis. Nōne hoc
ipsum habet ueritas euāgelij? Tūc (inquit) accesserūt ad eū discipuli Iohānis, dicētes: Qua-
re nos & pharisæi ieiunamus frequēter, discipuli aūt tui non ieiunāt? Et ait illis Iesus. Nun-
quid possunt filij sponsi lugere, q̄diu cū illis est sponsus? Venient autem dies cū auferetur
ab eis, & tunc ieiunabūt. Itaq̄ causa ieiunij absentia sponsi est, & usq̄quo ueniret, usq̄ dum
nasceretur & p̄sens adesset, ieiunandū erat, & q̄diu p̄sens fuit, ieiunare nō debuerunt disci-
Mar. 2 puli eius, filij sponsi siue filij nuptiarū, ut alius Euāgelista scripsit, & rursus quādo & ex quo
ablatus est eis, recte ieiunāt usq̄quo cū illo sint. Dicit aliquis: Ergo Iohannes de filijs sponsi
Ibidē. I. nō erat, q ieiunabat? Plane & intimus sponsi amicus erat, sed usq̄ ad tēpus illud, cuius Euan-
gelista describēs actus: & erat (inq̄t) Iohannes uestitus cameli pilis & locustas & mel syluē-
stre edebat. Spōsum eūdē nō uiderat, & uenisse quidē illū nouerat, sed eūdē facie nesciebat.
Mirū sacramētū qđ & hic in propheta ubi ieiunādū erat, dixit: usq̄quo uenirēt populi, hæc
q̄q̄ subiūxit: In diebus illis, in q̄bus apprehēdēt decē hoies ex oībus linguis gētiū, & appre-
Mat. 9. hendent fimbriā uiri Iudæi, dicētes: Ibimus uobiscū, audiuimus em̄ q̄m uobiscū est, & in euā-
gelio secūdū Matthæū ubi dixit, sicut iā memorauimus, Nunquid possunt filij sponsi ieiu-
nare, q̄diu cū illis est spōsus, &c. hęc illo loquēte, ecce princeps unus accessit & adorauit eū
dicens: Filia mea modo defuncta est, sed ueni impone manū tuā super eā & uiuet, dum sur-
Gentiū & Iudæorū cōuersio & hic & in euangelio p̄figurata. gens sequeretur eū, & discipuli eius, ecce mulier quæ fluxū sanguinis patiebatur annis duo-
decim, accessit retro & tetigit fimbriā uestimēti eius, & salua facta est ex illa hora. Quem
nō delectet hic utrūq̄, & in propheta, & in euāgelio similima facies, ut unus idemq̄ sacra-
menti uim cōtinens sensus literalis, nō multū dissimilis superficies. Deniq̄ gentiū multitu-
do, q̄ hic propheticis uerbis denunciat, dicēdo: Apprehēdēt decem hoies ex oībus linguis
gentiū fimbriā uiri Iudæi, ipsa significat factis mysticis p mulierē, q̄ fimbriā uestimenti eius
tetigit, uiri utiq̄ secundū carnē Iudæi. Et quid est mulierē retro accedere, & fimbriam ue-
stimēti tāgere, nisi multitudinē gentiū, nō ante, sed post ascensionē eius in ipsum credere, &
præcepta eius seruare, atq̄ hoc modo liberari à fluxu sanguinis, liberari ab omni immundi-
cia peccati? Adhuc ea q̄ sequūtur in eodē euāgelij loco, & quæ in hoc propheta subiuncta
sunt, cōsiderare atq̄ cōferre libet. Tangēdo mulier fimbriā uestimēti dñi, salua facta est, &
deinde puella archisynagogi filia, propter quam dñs idem surrexerat et ibat, resuscitata est.
Mar. 5. Puella (ut Marcus manifestius exprimit) erat annoꝝ duodecim, & mulier in profluuio san-
guinis erat annis duodecim. Ergo quādo mulier infirmari cœpit, tunc illa puella nata est,
et quando sanata est mulier, tunc illa puella mortua est. Magnū hic in mysterio patet spec-
culū, quia uidelicet iuxta hāc similitudinē, quādo gentilitas sanguineo cultu idolatriæ cœ-
pit fluere, tūc synagoga ex patriarchis Abrahā et cæteris, ad quos factū est uerbū promis-
sionis, nata est: et quando gentilitas per euangeliū Christi sanata est, tunc synagoga per in-
CAP. IX. uidiam mortua est. Nunc sequētia prophetæ uideamus, quomodo his cōferātur. Onus
uerbi dñi in terra Adrach & Damasci requiei eius. Itē in euāgelio p̄tin̄ sequit de
duobus

duobus cæcis, q clamãtes: miserere nostri fili Dauid, illuminati sunt, & hic in propheta sub Matth. 9
ſungitur. ¶ Quia dominus est oculus hominis & omniũ tribuum Israhel. ¶ Per terrã
Adrach & terrã Damasci, itidẽ sicut p puellã q̃ mortua est, & p mulierẽ q̃ sanata est, & per
hoiem atq; p oẽs tribus Israhel, q̃r dñs oculus est, itidẽ sicut p duos cæcos, q illuminati sunt
duas intelligimus gentiũ siue hoim partes, scilicet Iudæos atq; gẽtiles, & quicqd circa par-
tes ealdẽ, tã p iudiciũ q̃ p misericordiã factũ est uel fiet. Quæ p iudiciũ facta sunt uel fiunt
in utrisq; & hic in propheta, p Adrach atq; Damascũ, & in euangelio significat per puellæ
mortẽ, et p mulieris fluxũ. Adrach quippe ex duobus integris cõpositũ est. Ad acutũ, rach Adrach.
molle tenerũq; significat. Vnde hoc ipm nomen ualde synagogã denotat, habẽtẽ in se duo
contraria, teneq; in ore, acutũ in corde, testãte Psalmista: Molliti sunt (inquit) sermones eius Psalm. 54.
super oleũ, & ipsi sunt iacula. Iccirco puella mortua est. i. iccirco synagoga à deo deserta est
quia uidelicet de ieiunio iã dicto, siue de alia qualibet re uenisset occasio, loquebãtur pacem
cũ proximo suo Iesu Christo, mala aũt in cordib⁹ suis. Porrò Damascus eandẽ, quã & mu- Damascus.
lier quæ fluxũ sanguinis patiebatur, gentilitatẽ tam nomine q̃ re significat. Nomine, quia
Damascus sanguinẽ bibẽs interpretatur. Re, quia is locus esse perhibetur, ubi ab impio fra
tre, pius Abel est interfectus. Porrò, qđ apposuit requiei eius, q̃ ratione dixerit, protinus in- Gene. 4.
nuit, qa dñs ait, est oculus hois, & oim tribuũ Israhel. i. illuminatio non minus gẽtilis, q̃ Isra-
helitici populi, quos ambos significãt duo cæci, quoq; illuminationẽ post mulieris curatio-
nẽ, & puellæ resuscitationẽ, cõtinuo Matthæus Euãgelista subscribit. Inde Damascus re-
quies est dñi, inde in gẽtilitate p fidẽ reqescit, qa factus est oculus eius, qa illuminauit eã, ut
ab hoie gẽtili cognosceret, qa prius tantũ in Iudæa notus erat deus, tantũ in Israhel magnũ Psal. 75.
nomẽ eius. Veniã poscit sermo incultus, qm̃ ex magnitudine sensuũ difficultatẽ patitur, rẽ
q; clarissimã, claritatẽ iucundissimã, uersando et eloqui conando, dũ intendit sensibus fide-
lis aius, uocis et linguæ officio fraudatur. Nec em̃ uerbis ornare pfacile est, rem, cuius pro-
prio labore mentis reuerberat intuitus. Vere adoranda Christi filij dei diuinitas, et p̃dican-
da ueritatis sapientia, quæ dũ de ieiunio quæstionẽ obiectam accepisset à dicẽtibus, Quare Mat. 9
nos et pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli aũt tui nõ ieiunant, respexit ad hunc locum
propheticæ ueritatis, ubi quęstionẽ de ieiunio propositã acceperat, atq; responderat ipsum
uerbũ dñi. Nihil dulcius amatori, siue inquisitori ueritatis, ueritatẽ quæ ipse Chrũs est dili-
genti, nihil (inquã) dulcius, nihil iucundius in hac peregrinatione, q̃ claro intuitu scripturaq;
ueteris et nouæ, facies mutuo se respicientes agnoscere, quæ testimoniũ (inquit) perhibent
de me. ¶ Nunc ipm literæ cursum ac tramitẽ breuiter iterare, et attentius cõstruere licet. In Iohan. 5.
diebus illis (ait) in quibus apprehẽdent decẽ hoies ex omnibus linguis gentiũ, et apprehen-
dent fimbriã uiri Iudæi, dicentes: tibimus uobiscũ, audiuimus em̃, quoniã deus uobiscũ est.
Eclypsin hic sermo patitur, et subaudiendũ est, iam nõ celebrabitur à populis et gẽtibus ro-
bustis, quæ uenient ad quærendũ dñm exercituũ, non (inquã) celebrabitur aut celebrari de- Ne iudaizẽt
bebit ieiuniũ pro causis eiusmodi, pro qualibus uos celebratis, quia tabulæ priores fractæ Christiani
sunt irato Mose, propter reatũ uituli, quẽ fecit Aaron, quia propter exploratoꝝ detractio Exo. 32.
rem et populi seditionẽ iratus dñs, non uidebunt (ait) terram, pro qua iurauí patribus eorũ: Num. 14.
et filij uestri (ait) erunt uagi in deserto annis quadraginta, donec consumantur cadauera pa-
trum in deserto, quia Babylonij ciuitatẽ et tẽplũ succenderunt, et populũ captiuũ duxerũt, 4. Reg. vlt.
quia Ismahel Godoliã interfecit, et reliquiæ populi dispersæ sunt. Pro his et huiusmodi cau- Hiere. 41
sis in diebus illis nõ celebrabũt ieiuniũ, qui uenient ad quærendũ dñm. Quare? Quia nemo Matth. 9
(ait ipse dñs) immittit cõmissuram panni rudis in uestimẽtũ uetus. Tollit em̃ plenitudinem
eius à uestimento, et peior scissura fit. Neq; mittũt uinum nouum in utres ueteres, alioquin
rumpuntur utres, et uinum effunditur, et utres pereunt. Deniq; spem habere cœlestium si-
ue æternorum, et flere atq; ieiunare pro præterito detrimento terrenorum siue temporali-
um, hoc quodammodo est immittere commissuram panni rudis in uetus uestimentum, mit
tere in utres ueteres uinum nouum. Potius in utres nouos mittatur uinum nouum, id est no
ua spes cœlestium bonorum pro ipsis cœlestibus q̃ diu differũtur, et nõdum ea comprehẽ-
dit, fletum habeat atq; ieiunium, atq; ita ambo conseruãtur, quia et spes non confundetur, et
ieiunij labor abundantiori saturitate remunerabitur. Eodem modo pannus rudis nouo

uestimen

Cherintus

ueſtimẽto inſeratur, ne ueteri inſertus peiorẽ ſciſſurã faciat, qđ fecit Cherintus, qui fidẽ nou
ui euangelij miſcere uoluit legalibus cæremonijs, & ita neq; uetus neq; nouũ iuſtitiæ ueſti
Quæſtio. mentũ poſſidere potuit. De fimbria uiri Iudæi, quã apprehẽdent (inqt) decẽ uiri ex oĩbus
linguis, iã ſupra dictũ eſt. ¶ Verũ cũ credẽtes de gẽtibus multi & nobis innũerabiles ſint,
Reſponſio. cur dixit decẽ uiri, cũ dicere potui ſſet multi ex oĩbus linguis? Ad hæc breuiter dicẽdũ, qꝫ
tãtis miſericordia dei cõtẽta fuiſſet, et propter tãtos, i. propter decẽ pepercíſſet, ſi decẽ iuſtos
Gene. 18 in Sodomis inueniſſet. Nã uſq; ad hũc nũer; miſerator deſcẽdit, dimittã (inquiẽs) omni lo
co propter quinquaginta, nõ delebo ſi inuenero quadragintaquinq;, nõ pcutiã propter qua
draginta, nõ faciã ſi inuenero ibi triginta, nõ iterficiã propter uiginti, nõ delebo propter de
cẽ. Vlterius nõ deſcẽdit. Igitur dicẽdo: decẽ hoies apprehẽdẽt fimbriã uiri Iudæi, tãtos uult
intelligi, quãtos idẽ uir Ieſus Chriſtus ſecũdũ carnẽ Iudæus, ex oĩbus linguis gẽtiũ uocare, iuſti
Ro. 8 ficare & magnificare uenit, quãtos añ ſecula pſciuit & pdeſtinauit deus cõformes fieri ima
ginis filij ſui. Iuxta hũc ſenſum alibi q̃q; oĩs electio, decimatio, & oĩs electus ſiue iuſt⁹ rectẽ
Eſai. 6. dr decimus. Apud Eſaiã: & multiplicabitur, ait dñs, q̃ derelicta fuerat in medio terræ, & ad
huc in ea erit decimatio. Et in libro Machabæoꝝ ſecũdo ita ſcriptũ eſt. Iudas aũt Macha
2. Mach. 8 bæus qui fuerat decimus, ſeceſſerat in deſertũ locũ. Quod tandẽ uel quale eſt onus quod p
tinus ſubiungit: Onus uerbi dñi in terra Adrach & Damaſci requiei eius: Nã ante iã dictũ
eſt, quãobrẽ hic per Adrach & per Damaſcũ eadẽ recte intelligantur, quæ in euangelio p
Aliud eſt ieiu puellã mortuã, & per mulierẽ quæ fluxũ ſanguinis patiebatur. ¶ Ergo quoniã propter que
niũ Chriſtia ſtionẽ ieiunij factũ eſt hic ad prophetã uerbũ dñi, non aliud onus quærendũ eſt q̃ onus ieiu
ni q̃ Iudæi. nij, ſiue in terra Adrach, ſiue in terra Damaſci, id eſt, ſiue in populo Iudaico, ſiue in populo
gentili, ſed modis longe diuerſis. Nã in populo Iudaico ieiunij fames eſt audiendi uerbum
dñi, quia fame ieiunat, & mortua eſt puella iã dicta, id eſt, ſynagoga idẽ iubeat dare illi man
ducare, ſcilicet quãdo reliquiæ conuertentur eiuſdẽ populi, ſicut euangelica ueritas myſti
Matth. 9. ce ſignauit. Nã cũ reſuſcitaſſet puellã, iuſſit dari illi manducare. Porrò in populo qui ex gẽ
tibus credidit, ieiunij eſt & eſſe debet eſuries & ſitis iuſtitiæ. Vnde loco euangelij ſuperius
memorato, quãdo mulier acceſſit fimbriã ueſtimẽti eius tangere, dicebat ipſe, Venient aũt
dies cũ auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt &c. De eo quod protinus ait, quia do
minus eſt oculus hominis & omniũ tribuũ Iſrahel, iam ſupra dictũ eſt, Sequitur. Emath
quoq; in terminis eius, & Tyrus & Sidon aſſumpſerant quippe ſapientiã. Et ædi
ficauit Tyrus munitionem ſuã, & coaceruauit argentum quaſi humum, & aurum ſi
lutum plateaꝝ. Ecce dñs poſſidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem eius, &
hec igm deuorabitur. Videbit Aſcalon & timebit Gaza & dolebit nimis, & Acca
ron qz confuſa eſt ſpes eius, & peribit rex de Gaza, & Accaron non habitabitur, &
ſedebit ſeparator in Azoto, & diſperdã ſuperbiã Philiſtinoꝝ, & auferam ſanguinẽ
eoꝝ de ore eius, et abominationes eius de medio dentium eius, et relinquetur etiã
am ipſe deo noſtro, et erit quaſi dux in Juda, et Accaron quaſi Jebuſeus, et circum
dabo domum meã ex his qui militant mihi, euntes et reuertentes, et non tranſibit
ſuper eos vltra exactor, qz nunc vidi in oculis meis. ⌟ Septẽ hic percucurrit nomina
Septenario u gentiũ ſiue urbiũ gentiliũ, Emath, Tyrũ, Sidonẽ, Aſcalon, Gazam, Accaron, et Azotum
niuerſitas ſi pronunciãs eſſe in terminis dñi, propter qđ dixerat, quia dñs eſt oculus hominis & omniũ
gnificatur. tribuũ Iſrahel, itemq; paulo ante: apprehendẽt (ait) decẽ hoies ex omnibus linguis gentium
fimbriam uiri Iudæi. Porrò numero ſeptenario uniuerſitas deſignari ſolet. Ergo idẽ ualet,
ac ſi uniuerſas gentes in terminis dñi eſſe dixiſſet, uidelicet eodẽ ſpiritu & eadẽ intentione q̃
Roma. 3. Paulus Apl̃us diſceptantibus Iudæis & gentibus cõtra Iudæũ loquitur. Vbi eſt gloriatio
tua? Excluſa eſt, an Iudæoꝝ deus tantũ? Nónne & gentiũ? Imò & gentiũ. Quare aũt pro
pheta cũ eandem haberet intentionem potius q̃ cæteras gentes uel urbes iſtas nominauit,
Emath, Tyrũ, Sidonem, Aſcalon, Gazam, Accaron, & Azotũ? Nimiꝝ quia loco uel po
Emath. ſitione terræ Iudaicæ terræ uiciniores q̃ cæteræ ſunt. De Emath quod Iſraheliticæ terræ
3. Rgc. 8. uicina ſit, uel ex eo cõſtat, quia in libro Regũ ſcriptũ eſt. Fecit ergo Salomon in tẽpore illo
feſtiuitatẽ celebrẽ, & omnis Iſrahel cũ eo multitudo magna, ab introitu Emath, uſq; ad riu
um Aegypti. De Tyro & Sidone non dubiũ, ſimiliterq; de Aſcalon, Gaza, Accaron, &
Azoto,

Azoto, urbibusq; Philistinorũ, nõ incertũ quin terræ illi satis uicinæ sint. Volẽs ergo quasdam pro cunctis ponere gentibus, earũq; uniuersitatem septenario (ut iam dictũ est) defignare numero, cur longinquiores magis q̃ propinquiores, imò cur non magis uicinas q̃ remotas poneret gentes uel urbes? Igitur, ne qua tribus Israhel aduersus hominẽ gentilẽ glorietur, Emath quoq; (ait) in terminis eius, & Tyrus & Sidon, Ascalon, Gaza, Accaron, & Azotus, id est, nõ minus gentiũ q̃ Iudæorũ unus idemq; est deus. Assumpserant quippe si bi sapientiã olim uanã, nunc aũt uerã. Olim denicq; Tyrus, id est, quælibet gens ædificauit munitionẽ suã uidelicet decepta, & deinceps per inanẽ philosophiã, ecce aũt assumpsit uerã sapientiam, quando uel ex quo apprehendit (ut iam dictũ est) uiri Iudæi fimbriam. Olim (inquã) coaceruauit argentũ quasi humũ, & aurũ ut lutũ platearũ, ecce aũt ut comprobato quod aurũ sapientiæ eius lutũ, & argentũ eloquentiæ eius fuerit humus, dominus possidebit eam, & percutiet in mari fortitudinẽ eius, & hæc igni deuorabitur, id est, quicquid in ea prius uiuebat, occidet & destruet baptismo aquæ ac spũs. Nam per mare aqua baptismi, et per ignẽ spũs recte intelligitur, per quæ hominis siue gentis fortitudo percutitur atq; deuoratur, quãdo deposita superbia uetusti hominis in humilitate noui hominis Iesu Christi, id est, in morte eius baptizatur. Nã quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Videbit Ascalon, id est, quælibet gens, & timebit, & timendo sapiens incipiet fieri. Nã initiũ sapientiæ timor dñi. Videbit Gaza, id est, quælibet gens, & dolebit nimis, scilicet de peccatis & erroribus suis, dolebit (inquã) dolore pœnitentiæ, q̃ uidelicet dolor p̃paratio est lætitiæ sempiternæ, & Accaron, subauditur, uidebit & dolebit nimis, quia cõfusa est spes eius, nimirũ illa cõfusione, de qua Apl̃us loquitur. Quẽ ergo fructũ habuistis tunc in illis, in qbus nũc erubescitis? Et peribit rex de Gaza, subauditur, q̃ prius illic regnabat, & Accaron. i. quælibet gens nõ habitabitur, uidelicet ab illo rege, à quo prius habitabatur, q̃ erat princeps mũdi huius. Et sedebit separator in Azoto. i. in qualibet gẽte, ille nimirũ separator, q̃ iccirco butyrũ & mel comedet, ut sciat reprobare malũ & eligere bonum & ita sedebit tanquã in area sua, iubens eã uentilari ac separari triticũ & paleas. Et disperdã superbiam Philistinorũ, subauditur his modis, quibus iam dictũ est, quia uidelicet Ascalon, Gaza, Accaron, & Azotus, ciuitates sunt Philistinorũ, qualiũ superbia tũc bene dispergitur, quando qui erãt superbi, humiles efficiuntur. ¶ Fere cuncta hæc cũ significent gratiam tamen in litera uidenẽ sonare irã, q̃d nimirũ spũs propheticus per magnã procurauit sapiẽti am. Iudæos nanq; cõstat gentium semper odisse salutẽ, & iccirco utile tũc erat uerbis obscuris ac dubijs, salutis gentiũ promissiones inuolui, ne Iudæis ipsa scriptura propter gentes fieret odibilis, apud quos oportebat eã custodiri, profuturam uenturis seculis, ut nunc uidemus, quia custodita ab illis usq; ad nos peruenit. Et auferã (inquit) sanguinẽ eius de ore eius & abominationes eius de medio dentiũ eius, & relinquetur etiam ipse deo nostro. Cuius de ore sanguinẽ eius, & cuius de medio dentiũ auferam abominationes eius? Nimirũ cuiusq; credentis, quicunq; uidebit & dolebit nimis, agendo pœnitentiã de peccatis suis. De ore et de dentibus cuiuslibet eius modi auferam sanguinem & abominationes eius, ut iam non recorderis uel quod sacrificia dæmonũ comedit, uel quod etiam martyrũ sanguinem fudit. Hinc est illud. Non congregabo conuenticula eorũ de sanguibus, nec memor ero nominũ eorũ per labia mea. Est eñ hic sensus. Non cõgregabo eos qui pœnitentiã egerunt, ut iudicem eos uel uindicẽ in eos de peccatis præcedẽtibus, & nominũ eorũ qui impie gesserunt, pro quibus raptores, homicidæ, adulteri nominati sunt, nõ recordabor, nec pro his puniam eos. ¶ Considera cũcta hæc noia septẽ, Emath, Tyrus, Sydon, Ascalon, Gaza, Accaron, & Azotus, ualde acerba sunt, & talia, qualiũ dominũ nõ esse memorẽ, grãde sit beneficiũ. Emath nãq; indignatio, Tyrus angustia, Sidon uenatio, Ascalon ignis ignobilis, Gaza fortis, Accarõ sterilis, Azotus ignis generatiõis interpretat. Nõne hæc oĩa mala sunt, indigna tio & angustia, uenatio subauditur diabolica, ignis ignobilis, siue ignis homicida. i. homicidalis ira, fortitudo sine dubio q̃ deo repugnat, sterilitas subauditur aĩæ, & ignis generationis id est, luxuriæ? Sed nõ ero (inqt) memor nominũ taliũ, id est, cõuersum uel pœnitẽtẽ nõ puniã pro talibus, qualiũ noĩa hmõi significatiua sunt, Et relinquet (ait) etiam ipse deo nostro. Quãm bonũ est derelinqui deo nostro, ut uidelicet malis noibus abolitis, deo relinquat hõ, & ideo

Conuersio gentium.

Ro. 6

Psalm. 55.

Ro. 6

Separator Christus. Esai. 7 Mat. 3

Cur gentium salus obscuri usponitur in scripturis

Psal. 15.

Septem nomina urbiũ.

& ideo uiuat reſiduus hō deo, remaneat hūana, quā creauit ipſe, ſubſtātia bona, nec ulla ſu
perſint accidentia mala. Nec uacat quod dicit etiā ipſe, ſcilicet nō minus gentilis q̄ Iudæus,
Emathites, Tyrius, & Sidonius, Aſcolonites, & Gazeus, Accaronites, & Azoticus, non
minus q̄ Hieroſolymites, aut Effrateus, aut alia quacūq; ex tribu uel ciuitate Iſrahel deno
minatus. Et erit q̄ſi dux in Iuda, nimirū idē q̄ſi antiſtes aut uir aplicus in ſancta confeſſionis
Iebuſæus. Chriſti eccl'ia, & q erat Accaron, i. ſterilis, erit Iebuſæus, i. Hieroſolymitanus. Hæc eñ ci
uitas tribus noibus appellat, Iebus, Salem, & Hier'm, hoc illi dicto Apli cōſentit, nō ē eñ
Roma. 3 diſtinctio Iudæi, & Græci. Et circūdabo (ingt) domū meā, i. eccleſiā ex his q militant mihi
euntes & reuertētes. Non dixit, circūdabo domū meā ex Iudæis, ſiue cōgregabo ex Græ
cis, ſed abſq; diſtinctione ſiue acceptiōe pſonaꝝ, circūdabo (ait) ex his qui militāt mihi eun
Euntes & re uertentes. tes, i. obedienter operātes, & reuertētes, i. ipſum qđ operati ſunt, nō ſibi, ſed mihi attribuēte
nō ſuā, ſed dei iuſtitiā ſtatuere uolētes, iuſtitiæ dei p oīa ſeſe ſubñciētes. Nā in ueritate cōpe
Rom. 10. ri (ait Petrus) qa nō eſt pſonaꝝ acceptor deus, ſed in omni gēte q timet deū, & operat iuſti
Act. 10. tiā acceptus eſt illi. Et nō tranſibit ultra ſup eos exactor, ſc3 diabolus malus creditor & im
Exactor dia bolus. pius exactor q ſuadēdo peccatū ſub debitū retegit genus humanū, debitūq; exigit ab omni
hoīe q nō habet redemptorē Chriſtū dei filiū, patronū patrē deū aduocatū ſpm ſanctum.
Nō (inquā) ſup eos ille exactor ultra tranſibit, & nō eos cōculcabit aut ſuffocabit, qa nūc ui
di in oculis meis, i. uiſitaui eos in gratia ſeptiformi ſpūs ſancti, cuius oculi ſeptem oculi ſunt
Oculi ſeptem Eſa. 11. mei, oculus ſapiētiæ & oculus intellectus, oculus cōſilij, & oculus fortitudinis, oculus ſcien
tiæ, & oculus pietatis, & oculus timoris dñi. In iſtis oculis meis nūc uidi & uiolentiā exacto
ris, & miſeriā eoꝝ de qbus exigit. Nunc uidi dixit, pro eo ut diceret: nūc miſeratus ſum. Nā
uidere dei ſubuenire eſt, uiſus dei magnitudo benefici eſt. Exēpli gra. Vbi Abrahā magn
Gene. 22. nitudinē benefici pſenſit in hoc dicto: nō extēdas manū tuā ſup puerū, neq; facias illi quic
q̄, appellauit nomen loci illius dñs uidet. Vnde uſq; hodie dicitur in monte dñs uidebit.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER QVARTVS.

Supra. 7 EX his quæ hactenus dicta ſunt ab eo quod ait: Cum ieiunaretis & plange
retis in quinto & ſeptimo per hos ſeptuaginta annos, nunquid ieiuniū ieiu
naſtis mihi uſq; ad id: onus uerbi dñi in terra Adrach & Damaſci requiei e
ius, Satis demonſtratū eſt Ieſum Chriſtū dei filiū ſolū & unicū eſſe planctus
& ieiunij remediū, propter cuius morā, donec ueniret, recte fuerit ieiunādū,
propter cuius præſentiā, qm̄ ablatus eſt ſponſus filijs ſuis, nihilominus recte ſit ieiunādum.
Recte inquā, nā ipſe eſt riſus ſanctoꝝ, unicūq; gaudiū angeloꝝ, cuius in typum natus patri
Abrahæ filius unicus, iuſſus eſt uocari Iſaac, qđ interpretat riſus, dixitq; mater riſum feci
Gene. 21. mihi dñs. Fecitq; pater grāde cōuiuiū in die ablactatiōis eius. Iā q̄ ſequūtur melius patebūt,
ſi memoria teneat aīus iſtūd riſus æterni gaudiiq; ſempiterni capitulū. L Exulta ſatis filia
Sion, iubila filia Hier'm, ecce rex tuus uenit tibi iuſtus ⁊ ſaluator. Ipſe pauper
⁊ aſcēdens ſuper aſinā, ⁊ ſuper pullū filiū aſinę, ⁊ diſperdā quadrigā ex Effraim, ⁊
equū de Hieruſalē, ⁊ diſſipabitur arcus belli. Et loquet pacē cū gentibus, ⁊ pote
Mat. 21. ſtas eius a mari uſq; ad mare, ⁊ a flumine uſq; ad terminos orbis terrę. L De hoc E
uangeliſta cū diſſiſſet: Et cū appropinquaſſet Hieroſolymis, & uenſſet Bethphagę ad mōt
tē Oliueti &c. hoc aūt (ingt) totū factū eſt, ut impleret qđ dictū eſt p prophetā dicentē: Di
cite filiæ Sion, ecce rex tuus uenit tibi mānſuetus, ſedēs ſup aſinam, & pullū filiū ſubiugalis.
Quod ergo dicit: Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Hier'm, ecce rex tuus uenit tibi iuſtus &
ſaluator, ipſe pauper & aſcēdēs ſup aſinā, & ſup pullū filiū aſinæ, luce clarius eſt, expoſitiōe
nō indiget. Hoc tantū interim tenet nos, qđ dicit, exulta, & nō cōtentus diſſiſſe, exulta, addi
Exulta ſatis. dit, ſatis, & de uerbo quidē exulta, manifeſta ratio eſt, qa ſupra dixerat ieiunioꝝ ſolennitates
habēdas

habẽdas usq; quo uenirẽt ppli, & habitarẽt in ciuitatibus multis, & apphenderẽt gẽtes; fim
briã uiri Iudæi, quẽ uidelicet uirũ Iudæũ, qm̃ uenientẽ & quasi psentẽ uidet oculo ꝓphetali,
pulchre positus in cõtemplatõe psentiæ eius: exulta (ingt) filia Sion, iubila filia Hierlm, nimi
rũ iuxta qd hic loqtur: nõ possunt filij spõsi lugere q̃ diu cũ illis ẽ spõsus. Porrò qd addidit, sa Matth. 9
tis, modũ nõ qualẽcunq; uult eẽ exultatõis, qa uidelicet exultatio filioꝝ spõsi iam dicti, lõge
dissimilis exultatiõi filioꝝ huius seculi. Filij huius seculi erãt illi qbus dũ loquerẽt inter cæte
ra dixit. Vos misistis ad Iohannẽ, & testimoniũ phibuit ueritati. Ille erat lucerna ardẽs & lu Iohan. 5
cens: uos aũt uoluistis ad horã exultare in luce eius. Horꝝ idcirco meminerim, quia exultare
ad horã, & exultare satis, cõtraria sunt, & ex oppositio illius exultatõis, qua ad horã exultare
uolũerũt illi, dictũ est: filiæ Sion exulta satis. Quid em̃ est uoluisse exultare ad horã in luce Io Exultare ad
hãnis, nisi tẽporale quẽsisse uel sperasse gl'iam in ꝓdicatõe Iohãnis? Putãtes em̃ illũ eẽ Chm̃, horam.
quẽ audierãt fore uentuꝝ regẽ magnũ, iam uidere uolebãt sub tãto rege regnũ Iudæoꝝ mã
gnũ, & cũctis populis tremendũ, quale tũc erat regnũ Romanoꝝ, quale suo tpe regnũ Græ
coꝝ, suo tpe regnũ Persaꝝ & Medoꝝ, suo tpe fuerat regnum Babylonioꝝ, siue Assyrioꝝ.
Equidẽ maius uolebãt uel sperabãt regnũ fieri Iudæoꝝ, q̃ fuerat q̃dlibet eoꝝ: ueruntñ tem
porale & terrenũ, quia sciam nõ habebãt, nec hr̃e uolebãt regni Chri, regni dei, q̃d ẽ cœleste
& sempiternũ. Ergo exultare uolebãt ad horã: sed ita exultare nõ est exultare satis. Siqdẽ ex
ultatio talis, ad uerã beatitudinẽ nõ sufficit. Tu igit̃ ò filia Sion, paruã respuẽs exultationem
huius seculi: exulta satis. i. illa exultatõe exulta, quã ꝓdicat tibi habitus regis tui, ueniẽtis tibi
regis iusti, regis saluatoris tui. ¶ Qualis ẽ habit9 eius? ipe pauper & ascendẽs sup asinã, & sup Humilitas re
pullũ filiũ asinæ. Vere pauper. i. mitis & humilis sicut dicit ipe: Discite à me quia mitis sum, gis nostri
& humilis corde. Vere pauper, quia in hoc mundo de oñi terra nec passum pedis possedit, Matth. jj
aut possidere uoluit: & ascẽdẽs (ingt) sup asinã, & sup pullũ filiũ asinæ. Perpẽde q̃ tpe hæc fe Actu. 7
cerit pauper iste, hoc fecit tũc qñ ueniẽti Hierosolymã, occurrere illi habebãt turbæ q̃ uene Iohan. 12
rãt ad diẽ festũ, cũ ramis palmaꝝ, clamãtes: Benedictus rex q uenit in noie dñi, benedictũ qd Matth. 21
uenit regnũ pris nri Dauid, benedictus q uenit in noie dñi, rex Israhel. Illo in tpe sup asellũ Marc. 11
sedere uoluit, facto utiq; ꝓtestãs id qd postmodũ uerbis aperuit: Regnũ meũ (inquiẽs) non Iohã. 18
est de hoc mũdo, regnũ meũ non ẽ hinc, atq; ita sedẽdo satis Faciẽs insidiatoribus suis, calũni
antibus sibi de noie regis, & dicere uolẽtibus qd se regẽ faceret, cõtra maiestatẽ Romani im
perij. Deniq; satis factũ illis esse potuisset, nisi fuissent inimici, & odio magno illũ psequẽtes,
quia uidebãt illũ non grãdi equo, sed paruo sedentẽ asello & circa eum nõ splendores armo
rum, sed odorẽ & suauitatẽ oliuaꝝ. Hæc em̃ satis illũ excusabãt, qd nõ uellet ulli homini ter
renũ diripere regnũ. Et scdm literã qdem non sup utrũq; i. sup asinũ & sup pullũ sedebat, sed
scdm spirituale sensum fieri poterat & fit qa uidelicet sup hoies de Iudaico populo tanq̃ sup
asinã & sup hũiles de ppło gẽtiũ, tãq̃ sup pullũ sedet regnãdo, utroꝝq; rex, utroꝝq; saluator.
Igit̃ exulta satis. i gloriare nõ in honore uel potẽtia principũ huius seculi: sed in humilitate rẽ
gis tui, cui gloria sempiterna succedit. Et dispẽrdã (ait) quadrigã ex Effraim, & equũ de Hie
rusalẽ, & dissipabit̃ arcus belli. Vel pater uel spũs sanctus de filio dixerit ad Sion siue Hieru
salem: Ecce rex tuus, cui dicere cõueniat, & dispẽrdã quadrigã ex Effraim &c. rursumq; de Mystica expõ
filio, & loquet̃ pacẽ de gẽtibus. Hierlm electos de Iudæis, & Effraim electos significat ex gẽ sitio
tibus: quadriga aũt & equus quæ dispẽrdã (ingt) superbiã & uanitatẽ huius seculi. Vnde de
scendẽtes humiles, ad hũc regẽ Christum conuerti, dicũt aliꝫ in eadẽ supbia pseuerantibus.
Hi in curribus & hi in equis, nos aũt noie dñi dei nri inuocabimus Simul etiã scdm literã Ef Psal. 19
fraim & Hierlm pcutit: quia uidelicet tpibus illis quadrigas & equos sibi multiplicauerãt re
ges Samariæ, q̃ fuerãt ex tribu Effraim, & reges Iuda quoꝝ metropolis erat Hierlm, & fre
quẽter cõtra inuicẽ bella gesserãt. Et dissipabit̃ ait arcus belli, uidelicet in his q nõ contẽti prę Luce. 3
cepto regis pacifici, qd est nemini calũniã facere, neminẽ concutere, et unũquẽq; stipendijs Mat. 26.
suis contentũ esse: sequunt̃ etiã consiliũ, ut cũ Petro Apłο gladiũ suũ oñino conuertãt uel
recondãt in locũ suũ, de qualibus & Esaias loqtur: Et conflabũt gladios suos in uomeres, & Esa. 2
lanceas suas in falces & cætera. Qd protinus dicit: Et loquet̃ pacẽ gẽtibus, hoc ẽ qd Apłs di Ephe. 2
cit: Et ueniẽs pacẽ euãgelizauit uobis, q longe fuistis. & pacẽ his qui ꝓpe, q̃ uidelicet pax re
conciliatio est dei & hoim remissio ẽ peccatoꝝ, Et sicut hic ubi dixit: & loquet̃ pacem genti

bus continuo ſubiunxit, & ptās eius à mari uſq; ad mare, & à flumine uſq; ad terminos orbis terræ, ita & in Pſalmo ſpūs idem cum dixiſſet: Oriet in diebus eius iuſtitia, & abundantia
Pſal.71. pacis, ſtatim ſubiunxit: Et dñabit à mari uſq; ad mare, & à flumine uſq; terminos orbis terrarum. A mari Indico uſq; ad mare Britannicū, uel à mari orientali uſq; ad mare occidentale dñabitur: & poteſtas eius erit, & illa tñ dñatio ſiue poteſtas incipiet à flumine uſq; ad terminos orbis terræ, i. à tpe baptiſmi: & diffundet ubiq; terræ, uel à flumīe ſubaudit Iordanis. i.
Eſa.2 à Iudæis & diffundet in oēs gentes, qa de Sion (ait Eſaias) exibit lex, & uerbū dñi de Hieruſlm & iudicabit gētes, & arguet pplos multos. ¶ Nūc ad ipm de q̄ loquebat apoſtrophen facit, & dicit: ⌊Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti uinctos tuos de lacu in quo non ē aqua.⌋ Dicendo tu q̄q; admirationē nobis facit, qa reuera miræ dignatōis eſt qd nō legatus neq; angelus ueniſſet, tu per temetipſum deus homo factus, ad inferos deſcēdiſti, &
Iohan.15 hoc in ſanguine tuo, quod magnū & mirū eſt opus dilectōis: quia maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animā ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Sanguinē illū, ſanguinem dicimus teſtamēti tui: quia uidelicet teſtamētū tuū, teſtamentū æternæ hæreditatis, qđ ſcripſiſti hæreHeb.9 dibus tuis, tu ſanguine tuo, tu morte tua confirmaſti. In illo ſanguine tuo qui de latere tuo lā
Iohan.19 cea militis patefacto, cum aqua cucurrit, emiſiſti uinctos tuos de lacu, in quo nō eſt aqua, uinLacus in q̄ non eſt aqua. ctos (inquā) tuos, qui collecti ab origine mundi, per oīnes ætates ſiue generatōes uſq; in horā tuæ paſſiōis expectabāt te in lacu iferni, in quo nō eſt aqua, ſubauditur, quæ aliquē à peccatis abluat: & idcirco hinc illuc aquā manare, hinc uſq; illuc aquā cū ſanguine tuo, pfluere oportebat, quia illic nō erat, illic acquiri nō poterat. Et hoc mirū qd hic in iſta regiōe uiuētiū aqua & ſanguis de humano corpore exiuit & illic emundationē fecit. Vis nanq; illa, uis ſiue uirtus diuina quæ hoc efficit, ut & ſanguis & aqua exirēt de corpe iam exanimi, ipa hoc efficere potuit, ut mortui ſtatim carerēt oīni macula peccati, & cōtagiōe primæ ꝓuaricatiōis, queluti mari magno inundati. Emiſiſti illos, ſubauditur, dicens eis: ⌊Conuertimini ad munGene.3 tionem uincti ſpei.⌋ Id eſt, reuertimini in paradyſum uincti nō deſperati. Munitionē quip pe ſanguis teſtamenti uobis acceſſibilem fecit, extincto flammeo gladio, quem ſentētia uindex ante paradyſum collocauit, & eo paradyſum contra præuaricatores, muniuit. Sequitur,

⌊Hodie quoq; annuncians duplicia reddam tibi, quoniam extendi mihi Iudam, quaſi arcum, impleui Effraim, & ſuſcitabo filios tuos Sion, ſup filios tuos Græcia.⌋

Quanq̄ & aliter poſſit intelligi, nullo modo tñ libentius intelligerim, q̄ ut hæc quoq; uox patris ſiue ſpūs ſancti ad eūdē filiū cui dixerat: tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui &cætera. Hodie quoq;, hoc eſt, hoc ipo tēpore ſiue tertia die paſſionis uel mortis tuæ, annuntiās & di
Pſal.101 cens: Exurge gloria mea, exurge pſalteriū & cithara. Duplicia reddam tibi, uidelicet ꝓpter
Duplicia red damtib i quod obediens fuiſti uſq; ad mortē, mortē aūt crucis. ſ. ut omnē poteſtatē in cœlo & in terra
Philip.2 habeas, in diuina ſimul & humana natura, quā prius habebas tñ in diuia. Adhuc in eo quoq; duplicia reddā tibi, ut & tui q mortui fuerāt ab origine mundi, & ad inferos deſcenderat, reſtituant tibi, & alīn non ſolū de carne Abrahæ, ſed & de cūctis gentibus naſcant tibi, ſicut
Pſalm.2 ſignificaui dicēs: Poſtula à me & dabo tibi gētes hæreditatē tuā, & poſſeſſionē tuā terminos terræ: & hoc inde fiet: qm extendi mihi Iudam, quaſi arcū, impleui Effraim. i. qm & Apoſtolos de Iudæis, & Apoſtolicos uiros de gentibus præparaui, quæ uidelicet gentiū, multitudo ſignificat nomine Effraim, quod interpretat fructificans. Quoniā ſagittarius extendit ſibi arcum, & pharetrā ſuā implet ſagittis tpe ſuo ꝓferendis, ita extendi mihi, & impleui uiros eiuſmodi uerbo prædicatiōis, eruntq; uerba eor quaſi ſagittæ peruenientes ad cor, & pūgendo urentes, urendo pungentes, ut peccatores prius cōpungātur timore, deinde ardeant amo
Pſalm.119 re, quemadmodū Pſalmiſta dicit: Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis. Qđ
Carbones de ſolatorij eſt dicere: Sententię ſubtiles illius, q absolute potens ē. ſ. dñi ad modū ſagittar corda hoīm penetrāt, cum authoritate ſanctor patrū. Quæ uidelicet exempla cor cōpunctū ardentia uel tia deuaſtāt pœnitentis, & idcirco dicūtur carbones deſolatorij. In hoc primi ſunt Apoſtoli ex Iudæis, loco ſecundo Græci. Ait ergo: Et ſuſcitabo (ait) filios tuos Sion, ſup filios tuos Græcia. Sion pro Iudæo poſuit, & Græciā pro gentili. Apoſtolus quoq; uult intelligi, cum dicit:
Rom.2. Ira & indignatio in omnē aīam operātis malū, Iudæi primū & Græci. Gloria & honor & pax oīni operanti bonū, Iudæo primū & Græco. Igit ſuſcitabo filios tuos Sion, ſup filios tuos Græcia

Græcia, id est, confortabo Apostolos de Iudæa, quatenus ad gentes ire & gentibus prædicare nō timeāt. Poterat qdem sic dicere: suscitabo filios tuos Sion, sup filios Græciæ: sed maluit eo mō loqui, in quo est maior familiaritas, maiorq; sentitur affectus cōgratulatōis, p magnitudine gfæ uel beneficij, qd is ipe q loqtur utriscq; cōtulerit. ¶ Et ponam te quasi gladium fortium, & dns deus super eos uidebitur, & exibit vt fulgur iaculū eius. Et dns in tuba canet, & vadet in turbine austri. dns exercituū protegет eos, & deuorabunt & subijcient lapidibus fundę, & bibentes inebriabuntur quasi a vino, & replebūtur vt phialę, & quasi cornua altaris. Et saluabit eos dominus deus eor in die illa, vt gregem populi sui, quia lapides sancti eleuantur super terrā eius. Quid enim bonum est, & quid pulchrū eius, nisi frumentum elector & vinū germinās virgines. ¶ Quàm pulchra literæ superficies, quantā intus euāgelicæ gfæ pulchritudinē cōtinet? Nōne hoc est ipm quod credimus, qd scimus factū esse usq; ad nos, ex quo tu Christe fili dei in sanguine testamēti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo nō est aqua. i. ex quo mortuus infernum spoliasti, & cū tuis oībus uictor inde ascēdisti. Ex eo nanq; filios Sion. i. Aplos tuos suscitauit deus pater, suscitauit spūs sanctus sup filios Græciæ, te dicēte: Euntes docete oēs gētes, baptizātes eos in noīe patris, & filij, & spūs scti, & ex eo posuit te pf deus, posuit te spiritus sctūs q̄si gladiū fortiū uidelicet, ut fieret p te illd qd ē fortissimū, qd tu ipe significabas, dicēdo: Nō ueni pacē mittere, sed gladiū Veni em̄ separare hoiem aduersus patrē suū, & nurū aduersus socrū suā, & inimici hois domestici eius. Hoc per ministeriū filior Sion, hoc p prędicationē factū est Apostolor tuor. Vnde illor prędicationi tāta uis tantusq; effectus: Et dns deus ait, sup eos uidebitur, & exibit ut fulgur iaculū eius. Quod est dicere: Illis proficiscētibus & prædicantibus ubiq; dns cooperabitur, & sermonē confirmabit sequentibus signis. Nam exire ut fulgur iaculum eius, hoc est coruscare miraculis euangeliū eius. Et dns in tuba canet, & uadet in turbine austri. Quid est in tuba canere, nisi futur iudiciū audiente mundo uniuerso declamare? Exempli gratia: Dum dicit Aplus: Reuelat em̄ ira dei de cœlo sup omnē impietatē, & iniustitiā hoim &c. Nonne dns in tuba canit, & uadit in turbine austri. i. in impetu spūs sancti? Nam secundū similitudinē tubæ canentis, & magnæ tempestatis, terruit gentes uocibus huiuscemodi. Non erubescendū euangeliū Christi, qm̄ est uirtus Dei, qm̄ in eo reuelat iustitia dei. Et reuera dns exercituū ait, protegет eos, uidelicet nō ut timeāt, nō erubescant, dicatq; quilibet eor: nō em̄ erubesco euangeliū, uirtus em̄ dei est & cætera. Et deuorabunt (inquit) & subijcient lapidibus fundæ. Bona deuoratio qua trāsciunt in corpus ecclesiæ, & boni lapides fundæ, quæ sunt reuelata illis sacramenta sanctæ scripturæ, quibus auditis siue intellectis, Græcia se subiecit, gentilitas quasi lapidata conticuit, uicta ac quieuit. Vnde hoc illis ut tā fortes sint ad deuorandū, tam ualentes ad iaciendū, & lapidibus fundæ subijciendū? Et bibentes (ait) inebriabunt quasi à uino, & replebunt ut phialæ, & quasi cornua altaris Nōne ita factū est? Nōne Apostoli biberunt & inebriati sunt? An non ita dixerunt q eos uiderunt: Cum em̄ accepissent spiritū sanctū, & loquerent uarijs linguis, put spūs sanctus dabat eloqui illis, stupebant & mirabant, dicentes: Quid nam uult hoc ec? Alij irridentes dicebāt: Quia musto pleni sunt isti, & uere musto pleni sunt isti, & uere musto pleni, sed nō quali musto putabāt illi. Nunqd Petrus, quia dixit: nō enim, sicut uos æstimatis, hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia, prorsus illos ebrios esse negauit: Nō utiq; prorsus negauit sed quendā ebrietatis modū remouit, dicēdo: nō sicut uos æstimatis. Tanq; diceret: Sūt qdē inebriati, sed nō sicut uos existimastis. Igitur bibētes inebriabunt quasi à uino. i. spiritū sanctū accipientes, sic se habebūt ut dicant pleni esse musto. Et replebuni ut phialæ. i. plenam habebunt facultatē, non solū sciæ, uer etiam eloquentiæ. Phiala nāq; os patulū habet, & idcirco p huius similitudinē recte innuit linguar uniuersitas, quæ illis data est, ut & capere uel nosse & eloqui possent oibus gentibus magnalia dei. ¶ Et quia nō sufficit oris siue linguar abundantia, nisi adsit & zeli boni fortitudo sancta, cū dixisset, replebunt ut phialæ, addidit & quasi cornua altaris. Cornua altaris iussit dns quatuor fieri, dicens Moysi: Facies & altare de lignis Sethin, quod habebit quinq; cubitos in longitudine, & totidem in latitudine. i. quadrū, & tres cubitos in altitudine. Cornua aūt per quatuor angulos ex ipso erūt. Quō impleta sunt illa cornua altaris? Facies (ait) & uectes altaris de lignis Sethin duos, quos operies lam-

Filii Sion, Apostoli. Matth. ultio

Ibidem, Io.

Mar. ultimo

In tuba canere. Rom. 1

Ibidem.

Lapides fundæ

Inebriati apostoli. Actu. 2

Repleti ut phialæ

Apostoli, quasi cornua altaris. Exo. 27

æreis, & induces per circulos, eruntq; ex utroq; latere ad portandū. Scdm hāc ſilitudinē im-
pleti ſunt Apli ſcia utriuſq; teſtamenti, quaſi duobus uectibus de lignis Sethin per circulos
charitatis ad portandū altare qđ ē Chriſt⁹, cuius uidelicet altaris Apli quædā cornua fuerūt
& ſunt, uidelicet phibedo illi fortiſſimū corā regib⁹ & gētib⁹ teſtimoniū. Igit replebūt (ait) ut
phialæ, & q̄ſi cornua altaris. i. uno eodēq; ſpū & ſciētiſſimi fiēt, & fortiſſimi ad portādū. i. euā
gelizandū cūctis gētibus Chr̄m, ſcdm mysteriū illius altaris manufacti, qđ ut portari poſſet,
cornua eius circulis & uectibus iuſſa ſunt impleri. ¶ Et ſaluabit eos inq̄t dñs deus eor⁹ in die
illa, ut gregē ppli ſui, quia lapides ſancti eleuant ſup terrā eius. Sēſus hic ē. Sicut paſtor gre-
gem ſuū, ita ſaluabit multitudinē credentiū, & hoc inde ꝓueniet: quia ſicut lapides rotūdi fa
cile uolui poſſunt, & citius mouent ſcdm uolūtatē eius, q uſpiā illos ducere uult, ita illi ſalua
toris imperiū ſequunt, & ꝓ infirmitatē quidē carnis teneri, ut ouiū grex, ſed ꝓ patiētiæ uirtu
tem duri ut lapides, & ꝓ obediētiæ beneuolentiā ſemp uolubiles, & ad iuſſa pagenda curre-
tes. ¶ Quid em̄ bonū eius eſt, & qd pulchrū eius niſi frumentū elector⁹, & uinū germinās
uirgines? Hoc ita cū pręcedētibus cōtinuari pōt. Dixi, replebunt ut phialę, & quaſi cornua
altaris, & ſubaudiendū eſt bonis dñi pulcherrimis. ſ. fruméto & uino, quæ uere bona dñi ē
ſentit, quiſquis frumentū & uinū ſpiritualiter intelligit. Nā frumentū dñi, eſt uerbū dñi, &
uinū dñi eſt ſpūs dñi. Sicut fruméto uiſibili fames expellitur corpis, & uino nō ſolū extingui
tur ſitis, ſed & uegetat calor naturalis, ita uerbo dei aia uiuit, & dulcedine ſpūs ſancti prouo-
catur mens ad amorē dei. Hoc à tpe prædicatōis Euangelicæ ſic abundāter cœpit fieri, ut ſi
cut tpe meſſis ſolet apparere plenitudo agri frumētarij. Et ſicut in abundātia roris uel imbri-
tēporanei & ſerotini, germē arridet orti bene culti, uernātibus roſis & cādentibus liliis, ita ꝓ
orbē uniuerſum paſſim ſpectent, & electi ſexus uirilis, & uirgines ſexus fœminei. Quid ali-
ud beatā trinitatē magis q̄ hoc ſpectaculū in hoc mūdo delectet? Dicat ergo: Quid em̄ bo-
num eius eſt, & qd pulchrū eius, niſi frumētū elector⁹ & uinū germinās uirgines? Sequitur

Frumentum uinum ſpirituale

CAP. X. ¶ Petite a domino pluuiam in tempore ſerotino, & dominus faciet niues & pluuiā imbris, dabit eis ſingulis herbam in agro, quia ſimulachra locuta ſunt inutile, & di-
uini uiderunt mēdacium, & ſomniatores fruſtra locuti ſunt, uane conſolabantur. ¶ Optime ſciendum eſt, & enim ſcire ſapientis eſt: quia bonum hoc & pulchrum, de quo dixe-
rat. Quid bonum eius, & quid pulchrum eius eſt, niſi frumentum electorum & uinum ger-
minans uirgines, bonum (inquam) & puchrum, hoc ſolius dei donum eſt, & propter hoc ab
ipſo petendum eſt. Nam de germine uirginitatis, de frumento uerbi dei, quicunq; ſtudioſus
fuit, non ignorat: ſed experimento didicit, quod de terra carnis noſtræ ſurgere non poſſit, q̄
ſ. Cor. 3 uis plantet aut riget aliquis, niſi deus incrementum dederit. Qui ergo bonū hoc uel pulchrū
Remedium a domino, contra incendiū carnis oſtendit, recte & conſilium ſuggerit petendi illinc unde poteſt acquiri. Petite (inquit) à Do-
mino pluuiam in tempore ſerotino, & dominus faciet niues & pluuiam imbris. Ac ſi dicat:
Vbi deſideratur frumentum Domini, & uinum germinis uirginei, ubi conſilium eſt caſtita-
tis uel propoſitum uirginitatis, ibi ſentitur magis incendium carnis aduerſus ſpiritum concu
piſcentis. Sed nolite deficere, nolite deſperare. Petite à Domino, & Dominus dabit niues,
& pluuiam imbris. Niues quibus æſtum carnis refrigeret ac temperet. Pluuiam imbris,
quo terra cordis compluta, proferat herbam frumenti, quo uiuit homo. quod cor firmat cor
Iohan. 6 hominis. Nam nix interdum ſignificat ut illud beati Iob: Qui timent pruinam, irruet ſuper
eos nix, interdum uero bonum, ut illud de parabolis Salomonis. Sicut frigus niuis in die meſ
Prouer. 25 ſis, ita legatus fidelis ei qui miſit eum, animam illius requieſcere facit. Petite (ait) à Domino
in tempore ſerotino. Magna & uehemens eſt huiuſmodi exhortatio, & uniuſcuiuſq; conſci
entiam tangit hoc dicto: Quis enim gloriari poteſt qui huiuſmodi niues aut pluuiam petie-
rit, & impetrauerit tempore nimis maturo? Ferè omnis caro prius ſuo delectatur incendio,
quàm refrigerium petat à Domino. Ergo quaſi non auſus dicere: Petite in tempore matu-
no, petite (inquit) in tempore ſerotino. Si non mane, petite uel ſero. Petite (inquam) & nolite
attendere ſimulachris aut diuinis ſiue ſomniatoribus, quia ſimulachra locuta ſunt inutile, &
diuini uiderunt mendacium, & ſomniatores fruſtra locuti ſunt, uane conſolabantur. Quid
enim dixerunt? O homo qui dicis pulchrum dei eſſe uinum germinans uirgines, ad quid de
us in initio maſculum & fœminam creauit? Ad quid mēbra coeundi uſibus apta formauit?

Vide et

Vide ergo ne dum uirgines existimas uel prædicas bonum & pulchrũ esse dei, cõtrarius ex
istas cõstitutioni uel decreto dei. Sunt aũt plerique qui nõ audẽtes, sic obliqui, qm̃ potest eis
abundantius respondẽri. Aliter dicunt & nimis misericorditer blandiunt sibi. Ille uel illa po
tuit, sanctus ille Aplus, aut sancta illa quam deus assumpsit, ualuit proferre & custodire ger
men dei, germen uirginitatis, quia tẽpus bonũ fuit aut cõplexio frigidioris naturæ uiuit, tps
nunc fragilius est, nos ò soror aut ò frater naturæ sumus imbecillioris, melius est sic & sic face
re q̃ uri. Illa potuit, tu uirginitatem custodire uel continens esse non poteris. Nec defuerunt
qui dicerent nuptas in illo seculo uirginibus nõ imparis fore meriti. Cum hęc uel his similia
audieris, scito, quia simulachra sunt, & inutile loquunt, diuini sunt, & mendacium uident, so
mniatores sunt. & frustra loquendo uane consolãtur. ¶ Idcirco abducti sunt quasi grex
affligentur, quia non est eis pastor, Super pastores iratus est furor meus, & super
hircos uisitabo, quia uisitauit dominus exercituum gregem suum, domum Juda,
& posuit eos quasi equum glorię suę in bello. ¶ Idcirco ait, quia somniatores sunt, & fru
stra loquunt, quia diuini sunt & mendaciũ uiderũt, quia simulachra. i. deceptores sunt & in
utile locuti sunt ad subuertendũ bonũ dei, qđ frumentũ electoꝝ est, ad destruendũ pulchrũ
dei, qđ est uinũ germinans uirgines, idcirco & ipsi, & q consenserũt uane consolantibus eis,
idcirco (inquã) abducti sunt in diuersas uias libidinũ, & affligent quasi grex subauditur hir
coꝝ. quod animal nimis est libidinosum. Nam protinus dicit: & super hircos uisitabo. Ergo
quasi grex hircorum. i. bruti & insensati uelut hirci affligentur, subauditur multis & diuersis
ignominiæ passionibus. Nã qa ueritatem dei in mendaciũ cõmutauerũt, qđ est diuinoꝝ hu
iusmodi & somniatoꝝ. Idcirco ait Aplus: Tradidit illos deus in desideria cordis eoꝝ in im
mũdiciã, idcirco tradidit illos deus in passiões ignominiæ, idcirco tradidit illos deus in repro
bum sensum ut faciãt ea quæ nõ conueniũt. Iuxta hũc sensum cũ hic dicit: quia nõ est eis pa
stor, pariter subintelligẽdũ est, nec ipsi sunt pastori, uidelicet illi q dicit: Ego sum pastor oui
um: ego sum uia & ueritas, non qđ pastorẽ hmõi nõ audierint, aut uiam & ueritatẽ istã nõ co
gnouerint, sed quia cum cognouissent pastorẽ hunc, non sicut pastori obaudierunt, uel sicut
Apostolus dicit Cum cognouissent deum, nõ sicut deum glorificauerũt, aut gratias egerũt,
imò ueritatẽ in mendaciũ cõmutauerunt. Idcirco sup pastores iratus est furor meus, & super
hircos uisitabo. i. & magistros libidinũ, quia putidi pastores sunt, & auditores siue imitatores
illoꝝ: quia libidinosi hirci sunt, æque iudicabo, qm̃ pprio iam sunt condẽnati iudicio, pasto
res hircis libidinũ uias ostẽdendo, hirci pastoribus libẽter assentiẽdo. Et eim̃ inde iam inexcu
sabiles sunt: quia uisitauit dñs exercituũ domũ Iuda, & posuit eos quasi equũ gloriæ suæ in
bello. Vocabulo domus Iuda, qđ interpretatur cõfessio, cũctos illis cõtrarios significat, qm̃
illi, sicut iã dictũ ẽ, cũ cognouissent deũ nõ sicut deũ glorificaueŕt aut gras egerũt, & idcirco
passionibus traditi sunt, & idcirco nõ liberãtur, quia sibimet in ipsis complacent passiõibus,
isti autem ecõtra cognoscẽtes deum sicut deũ glorificauarũt, & gras egerũt, unde & domus
Iuda. i. domꝰ cõfessiõis & laudis dicti sunt. Hmõi gregẽ suũ, gregẽ nõ hircoꝝ, sed ouiũ, uisita
uit dñs exercituũ. Quo uisitauit? Posuit eos (ait) q̃si equũ gliæ suæ i bello. i. sicut equꝰ gliosus
in bello exultat audacter, & in occursum pgit armatis, contẽnit pauorẽ, nec cedit gladio,
ita isti fortes & cõstãtes sunt intus & foris, intus cõtra oẽm impetũ libidinis, foris contra gla
diũ psecutoris: hinc illi (ut iam dictũ est) inexcusabiles sunt, qa uidelicet ut illi, ita & isti hoies
sunt, caro sunt, & si uoluissent illi, æque ut isti habuissent adiutorẽ deũ. Vñ & ptinus sequtur.
¶ Ex ipso angulus, ex ipso paxillus, ex ipso arcus prælij, ex ipso egreditur om̃is ex
actor simul. Et erunt quasi fortes, quasi conculcantes lutum uiæ in prælio. Et bel
labunt quia dominus cum eis. Et confundentur ascensores equoꝝ. & confortabo
domũ Juda, & domũ Joseph saluabo. ¶ Bene scdm nomẽ suũ loqtur, & cõfitet domus
Juda, bene odorat & sentit, equus gloriæ dñi. Sic dicere, hoc nimiꝝ est deũ om̃ipotentẽ glo
rificare & gratias agere. Ex ipso (inqt) angulus, ex ipso paxillus, ex ipso arcus prælij, ex ipso
egreditur ois exactor simul. Quid nã hoc est? Omne bonũ ex ipso, pcedit, Angulus. i. fides,
paxillus. i. spes, arcus prælij. i. charitas. extra quã nulla est scia, nulla uirtus præliandi, ex ipso
est, ipsius donũ est. Simul ois exactor. i. ois operator quicũq; ex conscia boni opis iuste audet
mercedẽ exigere, ut ille q dixit: Bonũ certamen certaui, cursum cõsummaui, fidẽ seruaui, de

Attẽdãt uxo
rati monachi
ac maritatæ
Moniales,
grex hircorũ
Rom. j.

Iohã. jo. & j4

Rom. j

Tit. 3

Domus Iuda
quasi equus
gloriæ i bello

Ex ipso om̃e
bonũ nostrũ.

2. Timo. 4

reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi dñs in illũ diem. Omis(inquã) talis exactor ex ipso egreditur, ex ipso accepit hoc ipm qd est operatus, pro quo mercedẽ uel coronã exigere meret. Angulũ dixim⁹ fidẽ, qa uidel3 sicut angulo iũguñt duo parietes ediuerso ueniẽtes, ita p unã eãdẽq; fidẽ cõiuncta ẽ electio gẽtiũ, electioni quæ ex Iudæis est. Paxillũ spem, sicut q lapsus in prona si paxillũ firmiter fixum apprehẽderit, feliciter subsistit, & tenet atq; tenet, ne penitus decidat i ima præcipitñ, ita q uarijs tentatõibus poterat periclitari, & in barathrũ deuenire desperatõis, spe subleuat & ad diuinæ pietatis arcẽ resilit. Arcũ prẽlij charitatẽ, quia ,pfecto nihil tam forte cõtra diabolũ, nihil in omni armatura uirtutũ tam ualẽs, tã efficax cõtra pugnas libidinũ, q̃ est charitas, p quã fides operat, per quã spes roborat, & oñe animæ certamẽ iam in p̃senti quadã mercede remunerat, dum huius ueri boni suauitate mẽs bene cõscia quotidie pascitur. Exactorẽ diximus operatiũ fidelẽ, in fide stantẽ, in spe laborãtem, in charitate currentẽ, & ,ppter hoc mercedẽ aut coronã à deo fideli debitore exigentẽ. Hæc oñia ex ipso sunt, & hoc scire debẽt electi supradicti, maximeq; pulchrũ illud dei germen. s. uirgines: scire(inquã) hæc, & respõdere debẽt cõtra simulachra loquẽtia inutile, contra diuinos mendaciũ uidẽtes, cõtra somniatores frustra loquẽtes, & uane cõsolantes, ut supra iam dictũ est. Et erũt(ait) quasi fortes, quasi cõculcãtes lutũ uiaꝝ in prælio, & bellabunt, quia dñs cum eis. Quasi fortes(inqt) quasi cõculcãtes. i. uere fortes, uere cõculcãtes, ut illud. Facti sumus sicut cõsolati. i. uere cõsolati. Contra qd fortes? qd conculcãtes? fortes cõtra lutum uiaꝝ, conculcãtes lutũ uiaꝝ, siue stercus in medio plateaꝝ. Nam mulier fornicaria quasi stercus (ait Sapia) cõculcabitur in medio plateaꝝ. Duo dixit, quasi fortes, quasi conculcãtes. Nõ prius cõculcãtes, & deinde fortes, sed prius fortes, & deinde cõculcãtes. Prius enim anteq; uincãt libidines, pugnare oportet ut fortes, & deinde cõculcare possunt, utpote uictores, ita ut si uel motũ uicñ sentiãt indignent, contra qd prius cũ labore præliabant. Et notandũ quia prius tria reddidit, quia dixerat: ex ipso angulus, ex ipo paxillus, & ex ipo arcus prælij, & nũc dicit: Erũt quasi fortes, erunt quasi conculcãtes, & bellabũt, quia dñs cum eis: Ergo fortes in angulo fidei, conculcãtes cum paxillo spei, bellantes in arcu prælij, in fortitudine charitatis. Sed quid opus erit bellare, postq̃ licuit conculcare? Ad hoc sciendũ, quia postq̃ in semetipo quis uicerit, & conculcauerit lutũ uiaꝝ. i. stercus libidinũ, restat ut pugnet, & pro aliꝝs in arcu prælij, in fortitudine charitatis, cũ feruore zeli boni, arguẽdo, obsecrãdo, increpando, maxime illos q sibi sunt cõmissi, ut solet fieri, quia dignũ est, & ita expedit, ut regimen animaꝝ, non cuilibet sed probato & emerito cõmittat libidinũ uictori. ¶ Et confundent(ait) ascensores equoꝝ, & cõfortabo domũ Iuda, & domũ Ioseph saluabo. Manifestũ est tam de scripturis q̃ de exemplis quotidianis, quia elationẽ mentis sequtur cõfusio libidinis iusto iudicio dei. Porrò elati quo melius atq; conueniẽtius uocabulo denotarentur, q̃ hoc dicto. Ascensores equoꝝ, tanq̃ diceret: Humiles illa gloria sequet, ut conculcẽt lutũ uiaꝝ, superbos illa confusio, ut stercorent eodem luto uiaꝝ. Quid porrò sibi uult qd protinus dicit: Et cõfortabo domũ Iuda, & domũ Ioseph saluabo? De domo quidẽ Iudæ, iam supra dictũ est, qd ipsi sint cõfitentes, & deũ oñipotentẽ sicut deum glorificãtes, & gratias agentes, & propter hoc ipsum posuerit eos dñs quasi equum gloriæ suæ in bello, & hoc repetitur hic breui sententia, & cõfortabo domum Iuda. Sed de Ioseph cur mentionem fecit in præsenti negotio, dicens: & domum Ioseph saluabo? Ad hæc sciendum, quia Ioseph inter uictores libidinum notissimus atq; nobilissimus est, quia noluit acquiescere dominæ suæ dicenti: Dormi mecum, cum captiuus esset, & propter fidem castitatis, falsa circumuentus accusatione carceri mancipatus est. Domũ ergo Ioseph cunctos designare illos, qui ,p castitate laborant, non dubiũ est, quatenus qui hæc audiunt & recordantur laborum eiusdem Ioseph, & quomodo de eisdem laboribus saluauit eum dominus, prouocentur ad imitandum Ioseph, & ab experimento sciant, quia cunctis, qui pro fide & castitate agonizantur, magna merces parata, grandis honor apud deum repositus est. ⊥ Et conuertam eos, quia miserebor eorum ⁊ erunt sicut fuerunt, quando non proieceram eos. Ego enim dominus eorum, ⁊ exaudiam eos, ⁊ erunt quasi fortes Effraim, ⁊ lętabitur cor eorum quasi a uino, ⁊ filij eorum uidebunt, ⁊ lętabuntur, ⁊ exultabit cor eorum in domino. ⊥ Hoc assertione nostra non indiget, quod ut nunc ait, & conuertam eos quia miserebor eorum conuersionis, quia cõuersus

Angulus, fides

Paxillũ spem

Arcus prælij, charitas

Exactor, operarius fidelis.

Psal. lxxv

Ecci. xxv

Victores libidinum

Ascẽsores eq̃sum superbi.

Ioseph insignis uictor libidinum.

Gene. xxxix

mus, causa alia nulla est, nisi gratuita misericordia, siue misericors & miseratrix gratia. Quod deinde subiungit: & erunt sicut fuerunt, qñ nõ proiecerã eos, quo sensu melius intelligitur, q̃ ac si dixisset: & erunt sicut prædestinatione habui eos. Nam antequã in Adam & Eua, quos emisi de paradyso, proiecerat nos, imò & anteq̃ cœlum & terra fieret, eramus apud eum oẽs nos, quanto quisq; deberet accrescere merito, quanto uniuersitas electorum complenda fo ret numero. Et quia non ex semetipsis, sed ex sola fiet gratia liberatoris, recte dicit continuo. Ego enim deus eor̃, & exaudiam eos. Mox dicendo: & erunt quasi fortes Effraim. Ad sacram & mysticam nos mittit historiam, ubi Effraim, qui natu erat iunior, benedictione patris com mutantis manus, factus est prior: Scio (inquit) fili mi, scio quia hic Manasses primogenitus est, sed frater eius iunior, maior illo erit, & semen illius crescet in gentes, constituitq; Effraim ante Manassen. Erunt ergo (ait) quasi fortes Effraim, id ẽ, præferentur ex gentibus credẽtes, & Iudæis erunt multipliciores atq; fortiores sicut Effraim, qui natu erat iunior, prior prælatus est, & maior factus quàm is qui natu erat prior Manasses. Et lætabitur (ait) cor eorum quasi à uino, id est, lætitiam habebunt, non foris, sed intus: nam à seculo persecutionem patientur: sed intus consolatione spiritus sancti replebuntur. Quod deinde dicit: Et filij eorum uidebunt, & lætabuntur, & exultabit cor eorum in domino, res ipsa hodie ueracíter dictum esse comprobat: quia nos filij sanctorum, filij martyrum, quibus illi certitudinem fidei Christianæ suo sanguine pepererunt, gloriam illorum uidemus, & lætamur, uidentes & lætantes ueneramur, & exultat cor nostrum in domino, quia tales apud Christum habemus patres & patronos. ⊥ Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos, & multiplicabo eos sicut antea fuerant multiplicati, et seminabo eos in populis, et de longe recordabuntur mei, & viuent cum filijs suis. ⊥ Magis ac magis inculcat ac replicat, quod non meriti ipsorum, sed gratiæ suæ sint omnia quæcunque illis dicuntur, uel dici possunt gloriosa. Quid enim est sibilabo eis, nisi occulta inspiratione traham illos, quæ est quasi sibilus auræ tenuis? Ergo sibilabo eis, id est, quicquid boni ẽ eorũ uel esse poterit, de meo spiritu erit: & congregabo illos, scilicet eodem spiritu meo, in unitatẽ fidei quia redemi eos, quia idcirco mortuus sum, idcirco (ut ait Euãgelista) mori me oportebat, ut eos, qui dispersi erant, filios Dei congregentur in unum. Et multiplicabo eos, sicut ante fuerunt multiplicati, id est, non alij neq; pauciores credent, & conuertentur, quã fuerunt ante omnia secula præsciti & prædestinati. Quomodo uel quali incremento domine multiplicabis eos? Et seminabo (ait) eos in populis, & de longe recordabũtur mei. Hic illud occurrit, quod ipse in Euangelio de semetipso dicit: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Nam principaliter ipse quidem erat granum mortificandum & uiuificandum, mortificandum infidelitate Iudæorum, uiuificandum fide populorum, sed secundarie singuli quiq; sanctorum, uel martyrum grana frumenti fuerunt & sunt. Vnde superius dictum est, bonum & pulchrum dei esse frumentum electorum. Cum ergo in modum frumenti sanctificauerint sancti, ita ut per uerbum doctoris unius multi eruditi fint, & per passionem unius martyris persæpe multi occasionem credendi acceperint, qui à Deo longe erant remoti, nónne satis liquet, quàm ueraciter prophetico præconio dixerit hic, & seminabo eos in populis, & de longe recordabuntur mei, & uiuent cum filijs suis, subauditur, qui labore ipsorum Deo acquisiti & saluti æternæ sunt nati. ⊥ Et reuertentur & reducam eos de terra Aegypti, & de Assyrijs congregabo eos, & ad terram Galaad, & Libani adducam eos, & non inuenietur eis locus. ⊥ Aegyptum hunc mundum, Assur diabolum, & Assyrios dæmones, in scripturis significare notũ est. Hinc apud Esaiã dñs dicit: In Aegyptũ descendit ppls meus in principio, ut colonus esset ibi, & Assur absq; ulla causa calũniatus est eũ. Et est sensus: Sicut in istã localẽ Aegyptũ descenderũt filij Iacob, & ibi multiplicati gemuerũt subseruitio, & quasi in Ergastulo: & deinde carneus Assur, Sennacherib, & multitudo eius, & Salmanasar itidem rex Assur calũniatus est, & captiuũ duxit eũ sine causa quia nihil cõtra eũ fecerat, ita in principio quando non erant, nisi duo in paradyso, masculus & fœmina, Adam & Eua, descenditin illis duobus omnis electorum, & ad uitam prædestinatorum populus in tenebras huius seculi, ubi deus uer̃ lumen non uidet, & diabolus sub tributũ mortis redegit eũ, inuidẽs illi,

Prædestinati ante mũdi creationem.

Gene. 48.

Nos filii martyrum & sanctorum

Sibilabo eis. 3. Regũ. j.

Iohan. jj.

Iohã. jz. Granum frumenti.

Esaiæ. rz Aegyptus, p hoc mundo ponitur Exodi. j 4. Reg. 19 Ibidem. 17

& odio habens absque ulla causa, quia uidelicet hō diabolum de cœlo ruere non fecerat.

Terra ꝓmissionis.

¶ Porrō terra Galaad & Libani terra est ꝓmissionis, interpretaturq; Galaad acervus testimonij, Libanus aūt candidatio, quibus nominibus martyres. i. testes, & oēs candidæ confessionis sanctos significare perspicuū est. Igitur reuertent ait: Et reducam eos de terra Aegypti, & de Assyrijs congregabo eos, & ad terrā Galaad, & Libani adducam eos, & non inuenietur eis locus. i. ad me conuertent, sicut scriptū est: Reminiscent & conuertentur ad dñm omnes

Psal. xcj.

fines terræ, & ego de præsenti seculo nequam ereptos, de potestate malignoꝝ spirituum liberatos, cōgregabo eos, subauditur in unum (sicut Euangelista dicit) ut filios dei, qui dispersi erant, congregaret in unum, & adducam eos ad terram uiuentium, quæ terra est Galaad & Libani. i. martyrum & omnium sanctoꝝ, & tanta erit multitudo eoꝝ, ut æstimatione humana non possit inuenire, quis uel quantus sit locus, qui sufficere queat illis ad habitandum,

Iohā. ij

¶ Et transibit in maris freto, & percutiet in mari fluctus. Et confundentur omnia profunda fluminis, & humiliabitur superbia Assur, & sceptrum Aegypti recedet. Confortabo eos in domino, & in nomine eius ambulabunt dicit dominus. ¶ Adhuc detinet in cōtemplatōe mysterij quo miserat nos, dicendo: Et reducā eos de terra Aegypti. Nō obscura sed notissima est paruulis quoq; ecclesiæ filijs, illa spiritualis intelligētia, qđ sicut Israhel de Aegypto per mare rubrū, merso Pharaone cum curribus & equitibus eius, ascēdit ad possidendā terrā, quā dñs illi dare decreuerat, quod & fecit: ita electoꝝ uniuersitas, de præsenti seculo ascendēs, nō aliter q̄ per sacramentū baptismi ad illā terrā uiuentiū peuenit: dimerso. i. abnegato diabolo, & uniuersis pompis eius, in uirtute eius sacramēti. Cū ergo dicit: Et trāsibit i maris freto, subauditur dñs, & pcutiet in mari fluctus, & cōfundent oia

Mare, typus baptismi

ꝓfunda fluminis, & humiliabitur Assur supbia, & sceptrū Aegypti recedet. Pulchre cōclu-

Supra. 9

dit quasi narrationē prophetica, narrationē operis misericordiæ & miseratōis, quā fic incepe-
rat tu quoq; in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu in q̄ nō est aqua. Nam &
transibit in maris freto, & percutiet in mari fluctus, qđ aliud est nisi & perficiet illud, quod in

Exo. 14.

diuisione maris rubri significabat, quādo uirgā suā iubente dño Moyses eleuauit sup maris
fluctus, & recessit sceptrū Aegypti, subauditur pcussum uirga Moysi, nec potuit filios Isra-
hel persequi? Plura hinc dici poterant, nisi quia sicut iam dictū est, fere oīnibus notum est illi-
us facti mysterium, & qui nota diutius tractat, affert legēti fastidiū, ergo cætera pſequamur.

CAP. XI

¶ Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuos. Ululа abies, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici vastati sunt. Ululate quercus Basan, quia succisus est saltus munitus. Vox vlulatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum. Vox rugitus leonum, quoniam vastata est superbia Jordanis. ¶ Vniuersæ uiæ

Psal. 24
Psal. 100

dñi (ait Psalmista) misericordia & ueritas. Item: Misericordiā & iudiciū cantabo tibi dñe. Se-

Supra. 8

cundū hæc duo hic locus prophetiæ diuidit. Nam ab eo qđ ait lōge superius: & factū est uerbum dñi ad me dicēs: Ieiuniū quarti & ieiuniū quinti, & cætera usq; ad id, qđ nūc dicit: aperi Libane portas tuas, cūcta ferè ꝓmissa misericordiæ fuerūt, q̄ nūc ope impleta sunt, & ab eo qđ dicit: Aperi Libane portas tuas, usq; ad id qđ lōge inferius logtur: brachiū eius ariditate siccabit, & oculus eius dexter tenebrescēs obscurabit, cūcta hæc terribilia ueritatis edicta, iustiq; iudicij documēta sunt. Quantū dulcedinis, quantū suauitatis atq; iocūditatis illic est in

Supr. 9

hoc dicto: Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierlm. Et ecōtra quantū hic amaritudinis, quātum acerbitatis & calamitatis eoꝝ, qbus dicit: Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuos, ululа abies, ululate quercus Basan. Ergo sicut hactenus misericordiā in illis, q̄

Iudicium dei in reprobos.

crediderūt uel credūt, ita ex his q̄ sequunt iustū cōsideremus iudiciū sup illos, q̄ non crediderūt. Aperi (ingt) Libane portas tuas. Libanus q̄ mōte terra illa, nihil habuit uel habet excelsius, templū p̄senti loco significat. q̄ gēs illa nihil habet augustius. Aperi. i. claudere Roma-

Libanus pro templo ponit

nis ul' hostibus obserare nō ualeas, sed ingrediant secreta tua, & comedat ignis cedros tuas. i. tabulas cedrinas, tabulas deauratas. Puto ipm Libanū, hoc est, templū, ꝓphetice uocis series

Ioseph⁹ debel lo Iuda. lib. 7 cap. 17.

fisse imperiū, qm̄ ut Iosephus quoq; testat, imminente excidio portæ eius apertæ sunt absq; manu hoim. Orietalis (ingt) porta interioris tēpli, cū esset ænea atq; grauissima, & postmodiē uix à uiginti hoibus clauderet, seriscq; ferro iunctis obseraret, pessulosq; altos haberet in saxeū limē demissos, uno ꝓpetuo lapide fabricatū, uisa est noctis hora sexta spōte patefacta.

His aūt

His aũt curriculo p custodes tẽpli magistratui nũciatis, ascẽdit ille, uixq; eã potuit claudere. Nec mirũ. Imperabat em̃ hæc uox diuina, uox ꝓphetica: Aperi Libane portas tuas, & tali apertiõe protinus fore aperiẽdas hostibus portas suas significabat. Abies cui dicit ulula & cedrus quæ cecidit, illi principes, illi supbi fuerũt, qs aptius exprimit dicẽdo. Quoniam magnifici uastati sunt. Et pulchre sicut noie Libani tẽplũ, ita abietis & cedri noibus sũmos Iudæoꝝ, & prĩcipes designat sacerdotũ, q quõ abies & cedr⁹ in Libano ita se extollebãt & magnificabãt in tẽplo illo. Et qa p̃ magnitudie maloꝝ nõ sufficit semel dixisse, repetit ꝑbis paululũ diuersis: Vlulate (ingens) quercus Basan, qm̃ succisus est saltus munitus. Adhuc aũt magis ac magis inculcans, uox (inqt) ululatus pastorũ, qa uastata est magnificẽtia eorũ, uox rugitus leonũ, qa uastata est supbia Iordanis. Quos abietes, cedros et quercus dixerat, eos tandẽ pastores & leones nũcupat, qm̃ pastores erãt noie pro sacerdotali officio, leones ope, qa prædã faciebãt de ꝑplo. Nomine saltus muniti, quẽ succisum et uocabulo Iordanis cuius supbiã uastatã esse dicit, multitudinẽ atq; cõfidentiã designat ꝑpli Iudaici, in q̃ iã dicti principes sacerdotũ sic erãt feroces ut leones, sic rigidi atq; supbi siue elati, ut quercus cedri atq; abies. Quis eiusmõi cedroꝝ atq; abietũ casum, qs quercuũ succisionẽ nõ audiuit? Cui⁹ ad aures ululatus ille nõ puenit. Vsq; ad p̃sentẽ diẽ (ait beatus Hieronymus) perfidi coloni post interfectionẽ seruoꝝ, & ad exercitũ filij dei excepto planctu, prohibẽtur ingredi Hierusalẽ, & ut ruinã eis liceat suæ flere ciuitatis, ꝑcio redimũt, ut q quondã emerãt sanguinẽ Chri, emãt lachrimas suas, & ne fletus qdẽ eis gratuitus sit. Videas in die, q̃ capta est à Romanis, & diruta Hierlm, uenire populũ lugubrẽ, cõfluere decrepitas mulierculas, & senes pãnis annisq; obsitos in corpibus, et in habitu suo irã dñi demõstrãtes. Profecto q superius dixerat illis q ieiunauerãt & planxerant p̃ septuaginta annos ꝓpter exterminiũ qd fecerant Babylonij: Nũqd ieiuniũ ieiunastis mihi? idem dñs multo magis, multoq; sæuerius, istorũ ululatũ cõtenit. ¶ Hęc dicit dñs deus meus: Pasce pecora occisiõis quę qui possederãt, occidebãt: & nõ dolebãt, & vẽdebãt ea dicentes: Benedictus dñs, qm̃ diuites facti sumus. Et pastores eoꝝ nõ parcebãt eis, & ego nõ parcã vltra sup habitãtes terrã dicit dñs ¶ Memoriter tenẽdũ, qd añ iam diximus, qa sicut ea quę prius dicta sunt misericordiã sonãt regis Sion & saluatoris Hierlm, ita hæc iudiciũ prædicãt eiusdẽ regis et iudicis omniũ. Propheta dicit: Hęc dicit dñs deus meus, Pasce pecora occisiõis. Pauciq; interfectis dicit dñs: Ego non parcam ultra super habitantes terrã, qd idem est, ac si diceret, ego non pascã. Intellectu hic opus est, quomodo dñs dicat pasce, & dñs dicat nõ pascam. Nam si parum est, & si non uidetur idem esse, ego nõ parcã, ac si diceret, ego nõ pascã postmodum manifestius dicit: Non pascam uos. Quod moritur, moriatur, & quod succiditur, succidatur. Proinde integrã literæ portionẽ, quã postulat sensus, iã hic pscribere idoneum uidetur. Cũ dixisset dñs deus: pasce pecora occisionis, quæ qui possederãt, occidebãt & nõ dolebant, & uendebant ea dicentes: Benedictus dñs, diuites facti sumus, & pastores eorũ nõ parcebãt eis, cũ (inquam) hæc dixisset dñs, statim ecõtra dixit dñs: Et ego nõ parcã ultra super habitantes terram. ¶ Ecce trado homines vnũquẽq; in manu proximi sui, & in manu regis sui, & non eruam de manu eorum, & non pascam pecus occisionis & propter hoc o pauperes gregis. Et assumpsi mihi duas virgas, vnã vocaui decorem, & alteram vocaui funiculun & paui gregem. Et succidi tres pastores in mẽse vno, & contracta est anima mea in eis. Siquidem aĩa eoꝝ variauit in me: & dixi: Non pascam vos. Quod moritur moriatur, & quod succiditur, succidatur, & reliqui deuorent vnusquisque carnem proximi sui. ¶ Intellectu (inquam) ut iam diximus hic opus est, quia dominus deus ẽ, qui dicit: pasce pecora occisionis, & dominus deus est, q dicit: ego non parcam ultra super habitantes terram, itemque dominus est qui dicit: & pascam pecus occisionis, propter hoc ò pauperes gregis, & dominus est, qui subinde loquitur, non pascam uos, quod moritur, moriatur, & quod succiditur, succidatur. ¶ Vt ergo intelligentiæ melius pateat ostium, primo illud dicendum. Quia uidens dominus ciuitatem Hierusalem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses, & tu, & cætera. Porrò ciuitas illa populus ille, pecus erat occisionis, id est, populus destinatus sempiternæ morti, æternæ perditioni. Quid ergo erat homini Iesu Christo, quem propheta utiq; significat, dicens:

Abies & Cedrus principes sacerdotũ

Idem & pastores & leones dicuntur.

Vindicta in Iudæos. Mat. xj.

Supra. x.

Vnde hic in uerbis contradictio

Pecus occisionis.

Hæc dicis

In Chro duæ uoluntates

Hæc dicit dñs deus meus: quid (inquã) illi ſuper ciuitatem uel populũ eiuſmodi, niſi diceret paſce pecora occiſionis. Nam qm̃ in uno eodemq; Ieſu Chro, ſicut duas naturas, ita duas ſcimus eẽ uolũtates, nõ dubiũ, quin ſcdm naturæ humanæ uoluntatẽ, qua & ſup illos flere potuit, reſeruari eoſdem uoluerit. Sed quid eſſet illos reſeruare: niſi paſcere pecora occiſionis? Nam quãto plures ſcaturirẽt de illius multitudinis luxurioſa carne uermiculi, tãto plures peruenirẽt uictimæ morti ſiue occiſioni. Itaq; dicit idem dñs filius, ſiue dñs pater, ſiue dñs ſpũs ſanctus. Ego nõ parcã ultra ſup habitantes terrã. Sed quid? Ecce trado (ait) hoĩes unũquẽq; in manu proximi ſui, ut uidelicet à ſemetipſis cedant & dilacerent ſedit õibus inteſtinis: nimirum ſcdm electionẽ Barrabæ latronis & ſeditioſi, quem dãnato principe pacis Ieſu Chriſto, præelegerunt ſibi, & in manu regis ſui. ſ. Cæſaris, qui rex eorũ fuit, & eſſe debuit, ſcdm ſuam ipſorũ profeſſionẽ, dicentiũ: Non habemus regẽ niſi Cęſarẽ. Ioſephus ſcire uolentibus ſatiſ facere poteſt, q̃ uere in illa obſidione tradiderit eos, unũquenq; in manu proximi ſui, & in manu regis ſui, & q̃ uere dixerit: & concident terrã, quanq; ueraciter addiderit adhuc, & nõ eruam de manu eorũ. Attñ ne omnino uoluntatis humanæ, de qua iam dictũ eſt, fletus fruſtra prouenerit, qñ uidens ciuitatẽ ſup illam fleuit, & paſcã (ait) pecus occiſionis, ſubauditur quadraginta duobus annis, ut habeant tẽpus pœnitentiæ, q ex illis pœnitentiã agere uoluerint.

Mat. 27

Iohã. j6.

Excidii cauſa ſcribæ & phariſæi, ſacerdotes, Iudæi.

Nam tot anni tranſierunt à paſſione dñi, uſq; ad illud miſerabile excidium. Occiſionis illius cauſam in ſacerdotes ſiue pontifices, miro modo redundare demonſtrat, dũ præmiſſo: paſce pecora occiſionis ſubiungit. Quæ qui poſſiderãt, occidebãt & nõ dolebant, & uendebant ea dicentes: Benedictus dñs, diuites facti ſumus. Et ne dubiũ ſit quos tangat, continuo ſubdit: Et paſtores eorũ nõ parcebant eis. Ergo qui poſſederant, ſacerdotes fuerunt auariſſimi, & põtifices rapaciſſimi, & eiuſmodi paſtores animas occidebãt, & nõ dolebãt imò gaudebãt, qm̃ de occiſione animarũ illorũ, aliquod emolumentũ pecuniæ capiebãt, atq; hoc modo uendebant, infelicẽ populũ tanq̃ poſſeſſionẽ ſuã, præoptantes de pereũtibus lucellum aliquod cõtrahere, q̃ de uiuentibus & Chriſtum ſequentibus ſuorũ detrimentum ſacculorũ, quod timebant incurrere. O q̃ iniqui, q̃ impie deum exiſtimabãt eſſe ſimilem ſibi, dum ita uendẽtes pecora illa dicebant: Benedictus dñs, diuites facti ſumus. Talis illorũ benedictio, maledicta ſit, quoniã & ipſe dñs in alio Propheta dicit. Et maledicam benedictionibus ueſtris, & maledicam illis, quoniã non poſuiſtis ſuper cor.

Malach. 2.

Pauperes gregis Apoſtoli. Rom. 9

¶ Propter hoc ò pauperes gregis, qui propter hoc ipſum quod pauperes, id eſt, humiles eſtis, occiſionẽ euaſiſtis, & forte doletis ſup illa pecora occiſionis, ſicut quiſpiam ueſtrum dolens dicit: Veritatem dico in Chriſto, nõ mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in ſpiritu ſancto, quoniã triſtitia eſt mihi magna, & cõtinuus dolor cordi meo. O inquã pauperes eiuſmodi, ſubauditur adhuc attẽdite, q̃d uel quõ cum grege illo egerim, ut melius cognoſcatis q̃ iuſtum occiſionis illorum iudicium ſit. Et aſſumpſi mihi duas uirgas, unam uocaui decorẽ, & alterã uocaui funiculum, & pauigregem. Et ſuccidi tres paſtores in menſe uno, & cætera ut ſupra. Duas uirgas aſſumpſi mihi. i. bis cum hominibus, ut eſſem deus eorũ, fœdus pepigi. Primo cum Noe, & cum oñibus hominibus ſiue gentibus. Secundo, cum Abraham & ſemini eius. Ad Noe nanq; dixit: Ecce ego ſtatuam pactum meum uobiſcum, & cum ſemine ueſtro poſt uos. Ad Abraham uero: Ego ſum & pactum meũ tecum. Itemq;, & ſtatuã pactum meũ inter me & te, & inter ſemẽ tuũ poſt te in generatiõibus ſuis fœdere ſempiterno, ut ſim deus tuus, & ſeminis tui poſt te. Aſſumpſi ergo mihi duas uirgas. i. primo regimẽ oĩm gentiũ: quia oĩm creator ſum: deinde regimen ſeminis Abrahæ, quoniã gentes in uias ſuas abierunt. Vnã uirgã uocaui decorẽ, & alterã uocaui funiculũ, quia uidelicet gentes cæteræ q̃ddã decus meũ, decus & ornatus orbis terrarũ fuerẽt, ſemẽ aũt Abrahæ, pprius hæreditatis meæ funiculus eẽ habebat, ſicut illi à me dictũ eſt: Et in ſemie tuo benedicent oẽs gẽtes. In illa uirga quã uocaui funiculum, pauigregem. i. dedi illis legẽ, quos ſicut oues eduxi de Aegypto in manu Moyſi & Aaron, & ſuccidi tres paſtores in menſe uno. i. me ſententiã dante in menſe uno, menſe primo mortui ſunt Maria, Moyſes & Aaron, & contracta eſt anima mea in eis. i. iratus ſum eis, ita ut adiudicarem illos ſententiæ mortis. Quàm ob cauſam? Siqdẽ aĩa eorũ uariauit in me. i. nõ pfecta uel cõtinua dilectione glorificauerũt me, ſubauditur ad aquas contradictiõis. Dixitq; eis: Quia nõ credidiſtis mihi ut ſanctificaretis me corã filiis Iſrahel, nõ introducetis hos pplos in terrã, quam

Duæ uirgæ duo fœdera. Gene. 9

Genñ. jſ. &, j7

Gene. 22

Num̃. 20

quã dabo eis. Sciendũ (ut supra iã diximus) cũcta hæc ab eo qđ ait: Aperi Líbane portas tuas, usq; ad id qđ ifra dicit: Onus uerbi dñi sup Israhel, ad rõnes ptinet iudicij seu ueritatis dñi, cuius uniuersæ uiæ sunt misericordia & ueritas; & idcirco ptinuisse ad rẽ, ut nõ omitteret dicere, qđ succiderit iudicio sæuero illos q̃q; pastores eiusmodi q̃s multũ dilexit. Iam si q̃ras, qđ eũ alia uirga fecerit quã uocauit decorẽ, q in altera quã uocauit funiculũ, pauit gregẽ. i. gubernauit Israheliticã siue Iudaicã gentẽ, ꝓtinus ait: Et dixi: Nõ pascã uos. Qđ moriẽ, moriat, & qđ succidiẽ, succidat, & reliq deuorẽt unusq;sq; carnẽ ꝓximi sui. Et hæc dicẽs. ¶ Tuli (ait) uirgã meã, quę uocabaẽ decus, & abscidi eã, ut irritũ facerẽ fœdus meũ, quod pepegissem cũ oĩbus populis, & irritũ deductũ est in die illa. ¶ Vnum (ait) gregẽ paui. i. unam gentẽ regendã suscepi, cæteris aũt gẽtibus dicẽdo: Nõ pascã uos, abscidi uirgã siue absciendo uirgã: dixi, nõ pascã uos. Quid eñ, pdest pasci corpa, ubi mortuas esse cõstat aĩas. Quod moriẽ uel succidiẽ in aĩa, moriat & succidat in corpe. Hæc ubi dixi, nõ quieuit mors, nõ cessauit gladius, passimq; trucabãt gẽtes, & inuicẽ truncabant, & tñ miro mõ qui morerent & succiderent, certatim nascebant tãta insania, ut proletariꝰ quoq; in urbibus collocarent. Qđ ad qđ ualuit, nisi ut infernus impleret? Seqtur. ¶ Et cognouerũt se pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia uerbũ dñi est. Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis uestris afferte mercedẽ meã, & si nõ, quiescite. ¶ Pauperes gregis subaudiẽ, de quo supra dixi, & paui gregẽ. i. regendã suscepi Israheliticã gentẽ, & dedi eis legẽ. Qui sunt uel fuerũt illius gregis pauperes? Hoies sancti & humiles, quoꝝ nonnulli, & si censu diuites, affectu uel spũ fuerũt pauperes, ut ipse Dauid rex. Isti pauperes cognouerũt: quia uerbũ dñi ẽ. i. quia iustũ ẽ iudiciũ sup gẽtes. Qñ aũt uel qũo dixit ad eos iste pascens gregẽ: afferte mercedẽ meã? Nimirum qñ dedit eis regiones gentiũ, & labores ppl̃oꝝ possederũt, tũc dixit illis: Afferte mercedem meã, quã Psalmista, ptinꝰ exprimẽs: ut custodiãt (inqt) iustificatões eus, & legẽ eius requirãt. Nã hæc ẽ tota merces pastoris huius, & in hoc bene muneratũ se esse gratulaẽ, si grex quẽ pascit, requirat & custodiat legẽ, & iustificatões eius. Et qñ grex rõnalis liberꝝ habet arbitriũ, & pastor iste mercedẽ nõ coactã desiderat, sed spõtaneã, pulchre dixit: Si bonũ ẽ ĩ oculis uestris, afferte, & si nõ, quiescite. Sed qd illis? Qualem attulerũt mercedẽ tãto pastori? Ait: ¶ Et appenderunt mercedẽ meã triginta argenteis & dixit dñs ad me. Proijce illud ad statuarium decoꝝ precium quod appretiatus sum ab eis. ¶ Triginta argẽteos dederũt Iudæi siue Põtifices, & Pharisæi Iudæ proditori, ut eũ traderet illis. Argẽteos illos appellat mercedem suã, & decoꝝ preciũ. Quis digne uerbis ualeat cõsequi modũ facti, siue qualitatẽ tantæ rei? Pastor ille q duas habuerat uirgas, & una cõtẽtus, alterã abscidebat. i. unũ Israhelitici ppli gregẽ curãs, cunctaq; gentiũ tam multũ gregẽ à cura sua reiecerat, & istum unũ gregẽ tãta cura tamq; miris modis, ut in scripturis legim⁹, pauerat pastor talis ac tãtus. s. oim deus et dñs, homo factus, p semetipm mercedẽ suã requisiuit, et talẽ mercedẽ appendẽrũt ei, uidelicet triginta argẽteos in preciũ sanguinis eius dederũt proditori. Et hoc appellat decoꝝ preciũ, nimiꝝ cũ ironia grauissima, quia nõ fuit decoꝝ. Quis ergo rem huiuscemodi satis appẽdere uel digne ualeat eloqui? Vere nullus nisi solus statuarius, siue plastes deus. Idcirco proieci (inqt) illud ad statuariũ, et proieci illos in domũ dei ad statuariũ, subaudiẽ ut ipse q solus nouit dignũ ꝓferret sup hoc iudiciũ. Proieci. i. ut proꝛcerent effeci, uidelicet qđ iudas pœnitẽtia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotũ et senioribus, dicens. Peccaui, tradẽs sanguinẽ iustũ, et proiectis argẽteis abiẽs laqueo se suspẽdit: quis effecit nisi ipse q hic loqtur, et proieci illos in domũ dei. ¶ Interim in hac ira, qñ dñs est q dicit: Et appenderũt mercedẽ meã, atq; idẽ ipse loqtur, et dixit dñs ad me: Proieci illud ad statuarium, et hunc statuariũ siue plastem cõstat esse deũ, perpulchrũ est hic attendere, totius trinitatis colloquiũ, quia uidelicet res magna est, cuius magnitudinẽ istud quoq; insinuat, qđ cõtra illã cõmune diuinitas, nõ in una, sed in tribus suæ substãtiæ personis edicere molit iudiciũ, et qualis est sentẽtia iudicij. Seqtur. ¶ Et præcidi uirgã meã secundã, quę appellatur funiculus, ut dissoluerẽ germanitatẽ inter Judã & Israhel. ¶ Et est sensus: Sicut abscideraã uirgã primã, sic p̃cidi uirgã meã secundã. i. sicut olim gentiũ in idolatria defluentium uniuersogregi dixeram: non pascam uos, ita et multo acerbius dixi gregi Iudaicæ gentis, non pascam uos, atque ita effectum est, ut dissoluerem germanitatem inter Iudam et Israhel. i. ut compleretur

Psal. 24.

Pauperes gregis.

Psal. 104

Merces pastoris

Triginta denarij, decorũ precium, Ironice.

Statuarius deus ipse Mat. 27

3.Reg.12 pleretur malũ illud, cuius præsagiũ fuit, illa dissolutio qua olim dissoluta ẽ germanitas inter
Iudã et Israhel, qñ decẽ tribus sciderũt se à tribu Iuda, et à domo Dauid, et fecerunt sibi regẽ
Hieroboã de tribu Effraim, sciderũt se à sctõ & legitimo dei tẽplo, & aureos ꝓ deo coluerũt
uitulos. Scdm illud malo⁹ initiũ q̃ dissoluta ẽ germanitas inter Iudã & Israhel, ꝑcidi hãc uit
gã scdam, ut uidelicet sicut tũc decẽ trib⁹ q̃ uocabanť Israel, & Iudã cui regnabat dom⁹ Da
uid, nullus ite⁹ sociare potuit, siqdẽ nullus unq̃ regũ Israhel recessit à pctis Hieroboã. i. à cul
3.Regũ.18 tu uitulo⁹ q̃s ille fecit, q̃uis multa magnalia fierẽt ꝓ ꝓphetas, maximeq̃ ꝓ Heliã & Heliseũ,
nec fieri potuit ut rediret Israhel in regnũ dom⁹ Dauid, ita nemo possit sociare Iudæos cõsec
soribꝰ Chri, uel cõuertere ut subiṽci uelint regno filiꝰ Dauid, regno Iesu Chri, à q̃ se abscide
rũt negãdo illũ añ faciẽ Pilati, & crucifigẽdo apꝑciatũ (ut iã dictũ ẽ) triginta argẽteis. Sequr

Et dixit dñs ad me: Adhuc sume tibi uasa pastoris stulti, quia ecce suscitabo pasto
rẽ in terra, qui derelicta nõ uisitabit, & cõtritũ nõ saluabit, & id qd stat nõ enutriet,
& carnes pinguiũ comedet, & ungulas eo⁹ dissoluet. Qm̃ (inqt) assumpsi duas uirgas,
& taliter ut dictũ ẽ euenit, tanq̃ malã mercedẽ reddiderũt mihi q gregẽ paui, adhuc unũ est
q̃d faciã, sicut postulat ordo iustitiæ rõ iudicij. Sume tibi uasa pastoris stulti. s. perã, baculũ, fi
Esa.20 stulã, & sibilũ. Ad qd hæc? Quia ecce (inqt) ego suscitabo pastorẽ, &c. Qũo Esaias, ut capti
Hiere.38 uitatẽ ꝑpli demõstraret, nudus ambulauit, & Hieremias iuit ad domũ figuli, ut ex dissipatõe
uasis q̃d currebat in rota, & in manu fingebať artificis, & interitũ Israhelis, & dei potẽtiã ostẽ
Ezech.12 deret, & Ezechiel ut subuersionẽ Hierlm, & fugã Sedechiæ, & onera captiuo⁹ nõ solũ uo
ce, sed & habitu demõstraret, ꝓfodit parietẽ, & in humeris deportatus ẽ. Sic & tu habitũ pa
Pastor stultus Antichristus. storis assume, ut stultũ annũcies pastorẽ, q uẽturus ẽ. Pastor ãt stultus & iperitus haud dubiũ
quin Antichristꝰ sit, q in cõsummatõe mũdi dr esse uẽturus, & qualis futurus sit indicat. Iste
pastor ideo sup eos cõsurget: quia pastor bonus q pauerat eos, tam iniqua mercede munera
Iohan.5 tus, tã indecoro ab eis ꝑcio apꝑciatus est. Hinc & in euãgelio dicit: Ego ueni i noie pris mei,
& nõ suscepistis me. Si alius uenerit in noie suo, illũ accipietis, pastorẽ utique stultũ. i. scietem
mihi cõtrariũ, nõ ꝓ ignorantiã errantẽ, sed ꝓ malitiã repugnantẽ. Nã quia in Psalmo q̃q; scri
Psalm.48. ptũ est, simul insipiẽs & stultus peribũt. Sciendũ, quia stultꝰ & insipiẽs in hoc differũt, q̃d insi
piẽs dicať ille q nescit: stultꝰ aũt ille q scit, & nihilominus ait cõtra rõnem iustitiæ quã scit. Pa
stor ille nõ faciet, quod ego bonꝰ pastor feci. Ego derelicta uisitaui, ille derelicta nõ uisitauit.
Ego dispersa q̃siui, ille dispersa nõ q̃ret. Ego cõtritũ sanaui. i. peccatorẽ cõuerti, ille cõtritum
nõ sanabit. Ego id q̃d stat enutrio, dũ bonũ in melius ꝓueho, ille q̃d stat nõ enutriet imò fa
ciet q̃d cõtra est. Carnes pinguiũ comedet, & ungulas eo⁹ dissoluet. i. multos q uidebanť ẽ
Mat.24 sapiẽtes seducet, & rõnẽ discretõis auferet, ita ut si fieri possit, in errorꝫ inducaṫ etiam electi.

O pastor & idolũ, relinquẽs gregẽ, gladius sup brachiũ eius, & sup oculũ eius de
xtrũ. Brachiũ ei⁹ ariditate siccabiť, & oculꝰ ei⁹ dexter tenebrescẽs obscurabitur.
Hæc hostilis appellatio, ò pastor & idolũ, quã cõgrua ẽ utpote, sicut aduersariũ ꝓpriũ eius q
Antichristus, Idolum & mẽdacium. appellat eũ. Nam q appellat eũ ipe est Christꝰ, & ille tã propriꝰ Christi ẽ aduersarius, ut dicat
Antichristus. i. Christo cõtrarius. O inqt, pastor & idolum, falso pastor & uere idolũ: falso
(inq̃) pastor, qa relinquẽs gregẽ, & uere idolũ, quia mẽdaciũ. Sicut eñ filius dei ueritas dr &
est, ita tu fili diaboli mẽdaciũ recte diceris & es. Tu te oñdes tanq̃ fis deus, sed tu nõ dico ido
Iob.15. lorũ cultor, imò idolũ es & nõ deus. Tu teipm existimari uis de q̃ scriptũ est. Apud ipm est
fortitudo & sapia: sed nõ ita ẽ. Imò sup brachiũ tuũ. i. sup tuã quã iactas fortitudinẽ, & super
oculũ tuũ dextrũ. i. sup tuã quã tibi arrogas sapiam, fortioris & sapiẽtioris, imò solius fortis,
Apoca.13. & solius sapiẽtis euaginatus ẽ gladius: ille (inquã) gladi⁹, q̃ iam dudũ in cœlo diabolus pater
tuus, & tu cũ illo es plagatus, et mirũ q̃d plagatus adhuc uiuus. i. deũ uiuentẽ te dicere presu
Ibidem. mis, cũ plaga tua, plaga sit mortis. Hui⁹ rei admiratio ẽ in Apocalypsi sub his uerbis: Et uidi
de capitibus quasi occisum in mortẽ, & plaga mortis eius sanata ẽ. Itẽ dicẽs habitãtibus in ter
ra, ut faciãt imaginẽ bestiæ, quæ habet plagã gladij & uixit. Nõ uere plaga mortis tuæ sana
ta ẽ, nec uere uiuis, sed tu insane pastor, et idolũ mortuũ, ostentatõe tua sanus es et uiuus. Ta
le brachiũ tuũ, nõ uera fortitudo sed rebellio cõtra altissimũ, ariditate siccabitur, et talis ocu
lus tuus tibi dexter deo totus sinister, oculus nõ uere sapia, sed ueraciter malicia tenebrescens
obscurabitur, ut mittaris in profundũ inferni mancus & cæcus. ¶Libri quarti finis.

¶Ruper

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER QVINTVS.

VOlens deus (inquit) ostendere iram, & notã facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, uasa iræ apta in interitũ, ut ostenderet diuitias gloriæ suæ, quæ præparauit in gloriam. Huius sermonis uere apostolici reminisci p̃sens prophetiæ textus nos facit, qa reuera quales deus esset ostensurus gloriæ suæ diuitias in uasa misericordię, magnifica oris prophetici gratia, spũs sanctus cecinit, cum in anterioribus tũ maxime ab eo quod ait: Exulta satis filia Sion, usq; ad id. Aperi Libane portas tuas, & quantæ iræ uasa futuri essent Iudæi increduli, significauit ab eo loco, usq; ad inclamationẽ, super brachiũ & oculũ dextrũ pastoris stulti. i. Antichristi. Nimirũ cõgruebat eidẽ sancto prophetico spũi, ut illã quã dicebat uel intendebat exultationẽ filiæ Sion, siue iubilationẽ filiæ Hierl'm, denũciaret in hoc seculo nõ fore securã, multis pressuris hominũ esse premendã secundũ quorundã titulos Psalmorũ, qui inscribũtur, pro torcularibus, id est, pro tribulatiõibus, qbus sancta in hoc mũdo ecclesia premitur, iuxta illud: Omnes qui pie uolunt uiuere in Christo, persecutionẽ patiuntur. Sequitur ergo. L Onus verbi domini super Israhel: Dixit dominus extẽdens cœlum, ⁊ fundans terrã, ⁊ fingens spiritum hominis in eo. Ego ponã Hierusalẽ superliminare crapulę omnibus populis in circuitu, sed ⁊ Iudas erit in obsidionẽ contra Hierusalẽ. Et erit in die illa, ponã Hierusalẽ lapidẽ oneris cunctis populis. Omnes qui leuabũt eã concisione lacerabuntur, ⁊ colligentur ad eã omnes gentes terrę. ⌋ Superliminare crapulæ quid est, nisi domus saturitatis? Nimirũ hoc de illa terrena Hierl'm nullatenus uera citer dici potest, aut intelligi, quia postq̃ mercedẽ supradictã pastoris sui triginta argẽteos appendit, miserabil'r facta est domus famis, nõ solũmodo famis audiendi uerbũ dei, uerum etiã corporeę famis, q̃ cogeret matres quoq; carnibus filioꝝ uesci, iuxta maledictionẽ legis Mosi dicentis: Obsideberis intra portas tuas, & comedes fructus uteri tui, & carnes filiorũ tuoꝝ et filiaꝝ tuaꝝ, quas dederit tibi dñs deus tuus, in angustia & uastitate, qua opprimet te hostis tuus. Ergo Hierl'm hic, sicut & in plerisq; scripturaꝝ locis ecclesiã significat in hoc mundo peregrinantẽ, quæ q̃diu peregrinatur, & si nondũ re, tamen spe iã est cœlestis Hierusalẽ, & ista est quã posuit dñs supliminare crapulæ, iuxta illd: In loco pascue ibi me collocauit, sup aquã refectionis educauit me. Crapula nanq; nõ semp p̃dicatur de malo, cũ Psalmista dicat: Et excitatus est tanq̃ dormiens dñs, tanq̃ potens crapulatus à uino. Quare aũt pro tota domo hic placet intelligi superliminare, & pro domo saturitatis dictũ esse superliminare crapulæ? Videlicet quia ubi primũ figurata est refectio siue saturitas ecclesiæ, signum cõuiuij iussum est poni in superliminari, & in utroq; poste, ut uidens dñs sanguinem transcenderet ostiũ, & nõ sineret percussorẽ ingredi domos Israhel & lædere. Nẽpe agnus ille q intus comedebatur, illud significabat. Vnde Hierl'm. i. domus siue ecclesia Christi p̃senti loco superliminare crapulæ uocari meretur. Hoc ab oĩbus populis in circuitu persentitur. Dicit em̃ Apl'us: Quia Christi bonus odor sumus deo in omni loco in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt. Alijs quidẽ odor mortis in mortẽ, alijs aũt odor uitæ in uitã. Quibus crapula hæc extitit odor mortis in mortẽ, ipsi obsederunt Hierl'm. Quid aũt est qđ continuo dicit, sed & Iudas erit in obsidionẽ cõtra Hierl'm? Nimirũ idipsum qđ Apl'us cũ dixisset, periculis ex genere, periculis ex gentibus &c̃. Intulit etiã istud, periculis in falsis fratribus. Eiusmodi confessores q Christiano noĩe censentur, & cõfitent̃ se nosse deũ, factis autẽ negant, hoc loco per Iudã, qđ interpretatur confessio, recte intelliguntur, qm̃ dicunt̃ esse in obsidionẽ contra Hierl'm. At illa, uidelicet Hierl'm, non est talis, ut facile possit moueri, & omni uento circũferri, hoc est qđ ait: Et ponã Hierl'm lapidẽ oneris cunctis populis, omnes qui leuabũt eã, cõcisione lacerabuntur. Similitudinẽ hanc de cõsuetudine gentiũ assumpsit quæ hmõi erat, ut in uiculis, oppidis, & castellis, rotũdi ponerẽtur lapides grauissimi põderis, ad quos iuuenes se exercere solebãt, & eos pro uarietate uiriũ subleuare, alij usq; ad genua, alij

Ro. 9

Supra. 9

Psal. 8. 80. 83.

j. Tim. 2

CA. XII.

Superliminare crapulæ, ecclesia Christi.

Deut. 28.

Psal. 22.

Psal. 77.

Exo. j2.

2. Cor. 2

Per inuidiam falsi fratres designantur.

2. Corin. jj

Tit. j.

Lapis oneris.

nua, alij ad umbilicũ, alij ad humeros, & caput, nõnulli sup uerticẽ, erectis iunctisq; manibus, magnitudinẽ uiriũ demõstrantes. In arce Athenien sium iuxta simulachrũ Mineruæ uidi (ait beatus Hieronymus) sphærã æneam grauissimi põderis, quã ego pro imbecillitate corpusculi mouere uix poterã. Cum quærerẽ quid nã sibi uellet, responsum est ab urbis eius cultoribus. Athletæ in illa massa fortitudinẽ cõprobari, nec prius ad agonẽ quẽq; descẽdere, q̃ ex eleuatiõe ponderis sciatur: Sensus ergo iste est. Ponã Hierl'm, i. ecclesiam sicut lapidẽ oneris, cuius põderi cunctorũ populorũ seu omniũ gentiũ terræ, q colligũtur aduersus eam, uires nõ possunt cõparari quatinus eã agitãdo, à fide Chri dispellere, & circũferre queant quo uoluerint, quinimò ipsi qui conãtur eã agitare, cõcidantur, lacerẽtur, rũpant, & anhelo spũ discruciẽtur. ⌊In illa die dicit dñs, percutiã omnẽ equũ in stuporẽ, & ascẽsorem eius in amentiã, & sup domũ Juda aperiam oculos meos, & omnẽ equũ populorum percutiam in cęcitate. Et duces Juda dicent in corde suo. Confortentur mihi habitatores ‖Hierusalẽ in domino exercituum, deo eorum. ⌋Hoc loco domus Iuda non eodem sensu accipitur, quo supra. Nã illic dictũ est: sed & Iudas erit in obsidionẽ contra Hierusalem. Hic aũt dicitur, & duces Iuda dicẽt in corde suo: cõfortentur mihi habitatores Hierusalem in domino, itemq; & super domum Iuda aperiam oculos meos, quæ uidelicet oculorũ apertio, misericordiæ recordatio, gratiæ est effusio. Huius uidelicet Iudæ duces, quorũ singuli dicent (ait) in corde suo: confortentur habitatores Hierusalem in dño Apostoli fuerunt, & apostolici uiri sunt, quibus magnũ fuit, & magnũ est desideriũ, ut habitatores Hierusalem, i. filij ecclesiæ nõ deficerent, aut deficiant in tribulationibus, quæ ab omni equo & ascensore eius. i. ab omni potestate hũana, & ab omni superbiente in altitudine potestatis, inferunt eis. Quos ego percutiã (ait dñs) in stuporẽ & i amentiã, & in cæcitatẽ, & ut (ait Apl'us) primo Iudæũ, deinde Græcũ. i. gẽtilem. Primo nãq; Iudæi amẽtia & cæcitate pcussi sunt, iuxta prophetiã dicentẽ: Excæca cor ppli huius, & aures eius aggraua & oculos eius claude &c. Econtra sup domũ Iuda aperiã oculos meos. i. donis sancti spũs illustrabo duces. i. Apl'os meos. Isti duces in die pentecostes ignei facti sunt, dum in specie ignis spiritũ sanctũ acceperunt, sicut scriptũ est. Et apparuerũt illis dispertitæ linguæ tanq; ignis, seditq; sup singulos eorũ. Seqtur ergo. ⌊In die illa ponã duces Juda sicut caminũ ignis in lignis, & sicut facem ignis in fœno, & deuorabũt ad sinistrũ & ad dexterã omnes populos in circuitu. ⌋Fœnũ pctã leuiora, ligna peccata grauiora significant. Eiusmodi fœnũ & eiusmodi ligna cõsumpserũt Apli in his q cõuersi sunt ad fidẽ Christi, potestate quã acceperũt ab ipo, dicẽte illis: Quorũ remiseritis peccata, remittũtur eis. Quo cõsumpserũt ul'cõsumũt? Sicut ligna caminꝰ ignis, sicut fœnũ cõsumit facies ignis. Etem deus noster spũs sanctus, quẽ acceperũt, ignis cõsumẽs est, unde & cõgruũ signũ dedit, apparẽdo tãq; ignis & proinde remissio peccatorũ, quæ nõ ex hoibus, sed ex spũ sancto est, recte hic designat p caminũ faciẽq; ignis, ligna & fœnũ cõsumẽtis populos. i. pctã populorũ ad dexterã & ad sinistrã, & in circuitu deuorãtis. Ad dexterã Iudęus, ad sinistrã Græcus siue gẽtilis erat, & euãgelizãdo in utrãq; partẽ, pdicãdo remissionẽ pctorũ p Christi fidẽ, circuire oportebat, unde et Paulũ mũdi circuitorẽ nõnulli dicebãt. Quid multa? Factũ est id, qđ protinꝰ seqtur. ⌊Et habitabitur ‖Hierusalẽ, rursum in loco suo in ‖Hierusalẽ, & saluabit dñs tabernacula Juda sicut in principio, vt non magnifice glorietur domus Dauid, & gloria habitãtium ‖Hierusalẽ cõtra Judã. ⌋Quãuis uniuersitas electorum una sit Hierl'm, unus sit Iuda, & una domus Dauid, tñ hoc loco distinctionẽ Iudæ & Hierusalẽ siue domus Dauid, scriptura nos quærere cõpellit, & inuenire uel demõstrare, qñ, ubi, et qũo domus Dauid et gl'ia habitãtiũ Hierl'm, magnifice cõtra Iudã gloriata sit. Ergo domũ Dauid et habitãtes Hierl'm eos intelligimus, q ex Iudęis in Christũ crediderũt, Iudã aũt eos qui ex gẽtibus conuersi sunt. Nimirũ in Actibus Apl'orũ habemus qñ et qũo credẽtes ex Iudæis, cõtra illos qui ex gẽtibus crediderũt, magnifice gloriati sunt. Quare (inquiunt) introisti ad uiros præputiũ habentes, et mãducasti cũ eis? Introierat eñ ad Cornelĳ, et eos qui cum eo erãt, et qm̃ sup eos spũs sanctus ceciderat, iusserat eos baptizari in noĩe Iesu Christi. Itemq; descendẽtes quidã de Iudæa docebãt fratres apud Antiochiam, q̃ nisi circũcidamini secũdũ morẽ Moysi non potestis salui fieri, facta est seditio nõ minima Paulo & Barnabæ

Roma. 2. Esa. 6. Actu. 2. Remissio peccatorũ p spm̃ sanctũ, Qui ẽ ignis consumens. Iohan. 20. Deut. 4. Duces Iuda, Apostoli. Domus Dauid cõtra Iudam qũo gloriata est. Actu. 11. Actu. 15.

& Barnabæ aduersum illos. Nónne hoc erat domũ Dauid, & habitantes Hierlm cõtra Iudam, id est, credentes ex circũcisione contra credentes ex præputio magnifice gloriari? Paulus Apostolus in epistola ad Romanos in eo totus consistit, ut excludant eiusmodi gloriationẽ Iudæi, nõ per legem factorũ, sed p legẽ fidei, & ecce in hoc cõflictu, non domui David, sed Iudæ, i. nõ Iudæo credẽti, sed Græco fideli iustitia uictoriã concessit. Ait ergo: Et saluabit dominus tabernacula Iuda, sicut in principio, id est, ecclesiã confitentiũ sibi, saluabit, nõ per legẽ factorũ, uidelicet circũcisionis & cæremoniarũ, sed per legẽ fidei, per quam saluatus est & Abrahã in principio. Quid enĩ scriptura dicit? Credidit Abrahã deo, & reputatũ est illi ad iustitiã. Quomõ reputata est illi fides ad iustitiã? In circũcisione an in pputio? Nõ in circũcisione, sed in pputio, nondũ enĩ erat circũcisus. Hoc mõ fiet qđ ppmisit: & habitabitur Hierlm rursum in loco suo in Hierlm. Hierlm (inqt) habitabitur in Hierlm, id est, uniuersitas electorũ pacẽ habebit cũ deo, scilicet peccatorũ remissionẽ, quæ pax significatur noie Hierlm. Qđ aũt dicit rursus, nõ nihil attinet ad rẽ, ga uidelicet olim habitare cœperat in illo loco, parady so deliciarũ, uidelicet in Adã, in quo sicut oẽs peccauerũt, ita oĩes in eo positi illic, oẽs inde in eo proiecti sunt. Vnde apud Esaiã dr eidẽ Hierlm. Filij tui propatione dei tui. ¶ In die illa proteget dominꝰ habitatores Hierusalẽ, & erit qui offenderit ex eis in die illa quasi Dauid, & domus Dauid quasi domus dei, sicut angelus domini in conspectu eorũ. ¶ Dies quã hic tã sæpe pronũciat, tẽpus omne est à resurrectione Chri usq; ad diẽ iudicij, q dies erit resurrectiõis uniuersalis. Et eĩ hoc omne tẽpus idẽ dns apus Esaiã uno eodẽq; loco & diẽ nuncupat, & tẽpus dũ dicit: Tẽpore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Quod Apostolus breuiter exponẽs: Ecce nunc (inqt) tempus acceptabile, ecce nũc dies salutis. In hoc tẽpore, in ista die protegit dns habitatores Hierlm, id est, omnẽ in se credentiũ multitudinẽ, ita nimirũ, ut, sicut Aplus dicit: Nulla sit distinctio Iudæi & Græci. Nã hoc est quod dicit: & erit qui offenderit ex eis in die illa qua si Dauid. Quod ita cõgrue ualet intelligi. Gentilis, qui colendo idola offendit, erit quasi Iudæus, qui nõ nisi unũ coluit, unde & sibi confidit, & super Gentilẽ se extollit, in tantũ, ut, p lite sedanda, apostolũ fortissime disserere, scribendo epistolã ad Romanos, necesse fuerit. Nec ptereundũ, quod sensum Apostoli, ubi cõmemoratis Gentiliũ peccatis, conuersus ad Iudæum, dicit: In quo iudicas alterũ, teipsum condemnas, eadem enĩ agis quæ iudicas, illũ (inquã) sensum hic huiusce modi dictio subtiliter innuit, & erit q offenderit ex eis in die illa quasi Dauid. Nam & Dauid offendit. Igitur (sicut iam dictũ est) ut non magnifice gloriet domus Dauid, & gloria habitãtium Hierusalẽ contra Iudã; ita & nunc dicendũ, quod alter alteri, scilicet Iudæus Gentili non possit præferri, quoniam omnes peccauerunt & egent gloria dei, & ita Iudæi peccata sicut Gentilis, ita Gentilis peccata remittentur, sicut Iudæi per fidem Iesu Christi, & hoc est eũ, qui offenderit esse quasi Dauid, Dauid sicut eum qui offendit. Et ne forte dicas, quid magnũ est eũ qui offendit esse sicut Dauid, id est, Gentilẽ Iudæo p Iesum Christũ in gratia coæquari, protinus dicit: Et domus Dauid quasi domus dei, sicut angelus dñi in cõspectu eorũ. Gratulandũ igitur est ei qui offendit, q sit sicut Dauid. i. sicut Iudæus, eiusdẽ fidei cuius fuit Dauid, quia cõsequenter ipse æque ut ille est, quasi domus dei, sicut angelus dñi, ut uidelicet una & uniformis societas angelorũ & hoim, tam Gentilium q Iudæorũ una sit domus, una cœlestis Hierusalem, ciuitas dei uiuentis, & hoc in cõspectu eorũ, id est, in uisiõe qua oẽs pariter deũ uidebũt. ¶ Et erit in die illa, quę rã conterere oẽs gẽtes, quę ueniunt contra Hierusalẽ. ¶ Hoc expositiõe siue alicuius suauitatis aut lenitatis interpretatiõe nõ indiget, quia uidelicet, & si uerbũ hoc interdũ misericordiã significare potest, tamẽ nulli dubiũ aut ignotũ est, quin in illa die iudicij debeat dns cõterere omnes gentes, quæ ueniũt cõtra Hierusalem, quæ tantũ martyrũ sanguinem fuderunt & pœnitentiã nõ egerunt. Sed ante hoc reliquiæ ex Iudæis cõuertẽdæ sunt. Ait ergo ¶ Et effundam super domũ Dauid & super habitatores Hierusalẽ. spiritum gratię & precum. ¶ Nõ quidẽ modo sunt domus Dauid, siue habitatores Hierlm, quamdiu incredituli sunt, sed effundendo super reliquias eorũ spiritũ gratiæ & precũ, id est, spiritum remissionis peccatorũ, qđ primũ & magnũ est gratiæ donũ, fiet, ut sint domus Dauid, ut sint

Ro. 3. 4.

Gene. 15. Ro. 4

Esa. 5.

Dies illa, tempus gratię, in q nos sumus. Esai. 49. 2. Cor. 6.

Roma. 3.

Nõ debet Iudæus gloriari contra Gẽtilem.

Rom. 2.

Roma. 3.

habitatores Hierl'm. Post hoc erit illa dies iudicij, de qua dixit: In die illa quæram cõterere oẽs gentes, quæ ueniũt cõtra Hierl'm. Vnde protinus sequitur. ¶ Et aspicient ad me quẽ confixerunt, & planctu plangent eũ, quasi super vnigenitum, & dolebunt super eum vt dolet solet in morte primogeniti. In die illa magnus erit plãctus Adremmon in cãpo Maggedo, & plangent terræ familiæ, & familiæ seorsum. Familiæ dom⁹ Dauid seorsum, familiæ dom⁹ Nathan seorsum, & mulieres eor⁹ seorsum, familiæ dom⁹ Leui seorsum, & mulieres eorũ seorsum. Familiæ Semei seorsum, & mulieres eorũ seorsum. Et oẽs familiæ reliquæ familiæ & familiæ seorsum, & mulieres eorũ seorsum. ¶

Adremmon, urbs. 2. Para. 35.

At Adremmon urbs est iuxta Iezrahel, q̃ hoc olim uocabulo nuncupata est, & hodie uocatur Maximianopolis in cãpo Maggedo, in quo Iosias rex iustus à Pharaone, cognomẽto Nechao, vulneratus est, super quo lamẽtatiões scribit Hieremias, q̃ legũtur in ecclesia, & scripsisse eũ testat liber Paralipomenon. Sed nunqd quãdo fiet qd hic loquitur, & aspicient ad me quẽ cõfixerũt, & plãctu plangẽt quasi super unigenitũ, nunqd (inquã) nõ maior plãctus erit, q̃ fuit pro morte Iosiæ regis iusti? Fuerit quidẽ planctus ille grãdis & sapiẽter dispositus, ut familia domus Dauid, familia regalis: & familia domus Nathan, q̃ propheta fuit: & familia domus Leui, ex quo ortũ est sacerdotiũ: & familia domus Semei, ex q̃ doctorũ agmina pullularũt, & reliquiæ familiæ, quas, quia nõ habebãt aliquod priuilegiũ dignitatis, uniuersas absq; nomine cõprehendit, plagerent eũ uiri seorsum & mulieres seorsum: uerũ planctus illius magnitudo quantacunq; fuerit, nihil ad magnitudinẽ planctus futuri, quãdo ille quẽ confixerunt, aspiciendus apparebit. Tantũmodo propter aliquantulã similitudinẽ hic illius planctus meminit, ut solent interdũ res maximæ, ex minimarũ rerũ assimilatione melius intelligi. Minimũ fuit, q̃ hoies hominẽ plangentes, modũ uel habitũ sui plãctus ita deposuerũt, ut singulę familię seorsum, singularũq; familiarũ uiri seorsum, et mulieres eor⁹ seorsum, plãgerent seorsum: Maximũ aũt erit, q̃ in illo plãctu oẽs tribus terræ & maxie qui illũ cõfixerunt, oẽs omnino peccatores & impĳ, qui pœnitentiam nõ egerũt, plãgent seorsum, quãuis omnes ad unũ congregentur iudicium, omnes ad unũ descendant catcerem, id est infernũ, omnis aĩus ab omni animo erit seorsum, multũ occupatus apud semet ipsum, nec amicã respiciens nec amicũ. Item minimũ est quod in hoc seculo plangit mater super unigenitum, uel dolet in morte primogeniti, maximũ autẽ erit quod tunc plangẽt & dolebunt uere primogenitum, uere unigenitum. Quid eñ ò synagoga mater infelix? Vnigenitus dei filius, qui de carne tua natus est, mortuus est tibi, mortuus (inquã) est tibi, nõ solum pro eo quod tu illũ occidisti, uerũetiam pro eo, quod tu illũ resurrexisse nõ credis, quod sit uiuus scire non uis, audire non pateris. Et quidem utcũq; est tolerabile malũ, ubi mater in hoc seculo morientem amittit filium, quẽ habebat unigenitum, quamuis nullũ speret sibi nasci alium, sed illud edici non ualet, satis excogitari non potest, q̃ sit infelicissimum amisisse saluatorem unicũ & unigenitum, ita, ut iam nec ipsum liceat sperare nec alium. Segtur.

A longe maior erit planctus in die iud. cũ.

CA. XIII. ¶ In die illa erit fons patens domus Dauid & habitantibus Hierl'm, in ablutionem peccatoris & menstruatę. Et erit in die illa dicit dñs exercituũ: Disperdã nomina idolorũ de terra, & non memorabunt vltra. ¶

Recapitulatio.

Iterũ ad superiora tẽpora sermo recurrit, qui uidelicet recursus recapitulatio dr. & frequẽs est in scripturis propheticis. Ab eo

Sup. ⁹

qd dixerat, tu q̃q; in sanguine testamẽti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo nõ est aqua, usq; ad planctũ iam dictũ sermo processit, eodẽ ordine quo erant res gerendæ, à passione eiusdẽ domini usq; ad finẽ seculi, diemq; uniuersalis iudicij. Nunc ad tẽpus recurrit eiusdẽ domicæ passiõis, & unde loquat dicẽs: Tu quoq; in sanguine testamẽti tui emisisti uinctos tuos de lacu, inde nũc rursus loquitur: in die illa erit fons patẽs dom⁹ Dauid. Quis eñ ẽ iste fons dom⁹ Dauid, nisi baptismi sacr̃m, qd emanauit de latere filĳ Dauid patefacto lãceæ militis? Exiuit eñ sanguis & aqua. Sãguis, ut redimeremur: aqua, ut renasceremur. Extũc usq; ad cõsummationẽ seculi, toto hoc tpe accepto, toto hoc die salutis patẽs est fons ille domus Dauid, & habitãtib⁹ Hierl'm. i. Christianæ religioni, et oĩbus q̃ per fidẽ habitãt intra sanctã ecclesiã, In quod opus est illis fons patens? In ablutionẽ peccatoris & menstruatæ, id est, in remissionẽ peccator⁹ credentis ex circũcisione, credentis ex gentilitate, quæ sanguine fluxit idololatriæ. In omnium ablutionem fons patens est, nulli claudendus est. Et notandũ q̃ tantũ

Fons domus Dauid, baptismus est. Iohan. ĵ⁹

tantūmodo domui Dauid et habitātibus Hierl'm fons patens dicitur et est. Nā his qui cō- Fons patens.
tra domū Dauid & extra Hierl'm sunt, nō habēdo fidē, ortus cōclusus est, fons signatus ē.
Exbñ cōtinuo sequtur: In die illa dicit dñs exercituū, dispdā noīa Idolorꝝ de terra, qa nō me- Cant. 4.
morabunt ultra, qa vcꝫ fluxus Idolatriæ q̄ ē sanguis mēstruatę fonte baptismi abluit, ita ut
illo fideliter ablutus. Hinc apud Ezechielē idē dñs dicit: Et effundā sup uos aquā mūdā, & Ezech. 36.
mūdabimini ab oībus inquinamētis uestris, et ab uniuersis Idolis uestris mūdabo uos. ¶ Et
prophetas & spiritū immundū auferā de terra. Et erit cū pphetauerit quispiā vl-
tra, dicēt ei pater eius & mater eius qui genuerunt eum. Non uiues, qz mendaciū
locutus es in noīe dñi. Et cōfigent eū pater eius & mater eius, genitores eius cū
prophetauerit. Et erit in die illa, confundentur prophetę vnusquisque ex uisione
sua cum prophetauerint, nec operientur pallio saccino vt mentiātur, sed dicet, nō
sum propheta, homo agricola ego sum, qm̄ Adam exemplum meū ab adolescētia
mea. Et dicetur ei: Quid sunt plagę istę in medio manuū tuarum? Et dicet: His
plagatus sum in domo eorum qui diligebāt me, framea suscitare sup pastorē meū,
& sup virum cohærentē mihi dicit dñs exercituum: Percutite pastorē, & dispergē-
tur oues. ¶ Pulcherrimā atq; splēdidissimā prę sentis capituli literā ita tractare Christo in-
tentus cupit animus, ut ei qui tanq̄ fundamento non minoris res gestæ splendoris superę-
dificent. Dixerat & erit in die illa fons patēs domui Dauid, & habitātibus Hierusalē, in ab-
lutionē peccatoris & menstruatæ, & fontem illum haud dudum de latere suo Chrūs pro-
fudit in sua passione. Ergo quoniā et ita terminatur: Percute pastorē et dispergētur oues, q̄
similiter de passione eius dictū esse ipso auctore certū est. Longius ne abeamus, circa eius-
dem passionis sacramentū, hæc exponēdo cōmoremur. ¶ Quos ergo tāgit dicēdo: & pro- Prophetæ
phetas & spiritū immūdū illis copulat, & qui erāt tēpore illo prophetę mali habentes spm̄ mali ut Ca-
immūdū? Nimirꝝ illi qui malā sibi hanc prophetiā de corde suo prophetauerūt: Quid faci- iphas.
mus qa hic homo multa signa facit? Si dimittimus eū sic oēs credūt in eum, & uenient Ro- Iohan. 11.
mani et tollēt nostrū & locū & gentē. Nempe excepto quod præmiserūt, si dimittimus eū
sic, totū qđ dixerūt, in prophetiā reputatū est illis, ut omnes crederent in eū, illis aūt non cre-
dentibus, uenirent Romani & tollerent eorum & locum & gentē. Fuerat inter illos unus
Caiphas talium prophetarꝝ maximus, qui cum esset pontifex anni illius, auctoritatē habēs
ut proloqueretur: Vos (inqt) nescitis quicq̄, neq; cogitatis, qa expedit uobis, ut unus mori-
atur homo pro populo, & nō tota gens pereat. Hoc aūt (inqt) Euāgelista, à semetipso non
dixit, sed cū esset pontifex anni illius prophetauit, qa Iesus moriturus erat pro gente, & nō
tantū pro gente, sed ut filios dei qui erāt dispersi congregaret in unū. Eiusmodi prophetas
& spiritū immundū, qui nesciens sacramēta dei, talē eis prophetiā inspirat. Auferā (ait) de
terra, qa iustū est ut ueniāt Romani, et secūdū timorē, quē sibi finxerūt, illis eueniat. Et erit Chrūs ꝓphe
cum prophetauerit quispiā ultra &c. Propheta magnus de semetipso ultra prophetauit, qa tauit de seipo
illi & præcipue Caiphas prophetauerūt, qđ expediret eū mori, ipse aūt prophetauit, quod ultra.
oporteret eum etiā resurgere à mortuis. Hoc ultra fuit, uidelicet ultra prophetiam illorum
prophetiam mortis, quia prophetauit prophetiam resurrectionis. Dixit em̄: Soluite tem- Iohan. 2.
plū hoc, & post triduum excitabo illud. Hoc aūt dicebat de templo corporis sui. Cū ergo
prophetauerit ultra quispiā, quē nominare nolo, qa non expedit, dicent (inqt) ei pater eius,
& mater eius, qui genuerūt eū: Non uiues, qa mendaciū locutus es in noīe dñi. Pater eius
Iudaicus populus, & mater eius synagoga, qui sēdm carnē genuerunt eum, ita dixerunt ei:
Cum em̄ aliud non haberēt unde accusarent eū, nouissime submissis duobus falsis testibus
istud protulerunt. Hic dixit: Possum destruere templum dei, & in triduo reædificare illud. Matth. 26.
Cunctę principi sacerdotū dicēti. Adiuro te per deū uiuū, ut dicas nobis si tu es Chrūs filius
dei, respondisset, tu dixisti, & ammodo uidebitis filiū hoīs sedentē à dextris uirtutis, & ue-
nientē in nubibus cœli, clamauerunt, reus est mortis. Nōne hoc erat dicere: nō uiues, quia
locutus es in nomine domini? Et cōfigent eum pater & mater eius, qui genuerūt eum cum
prophetauerit. Vt dictum, ita & factum est. Cum prophetauerit, id est, nō ante, sed postq̄
propositum suæ prędicationis tempus impleuerit, tunc demū, quia ante non poterunt, cru-

cifigent eũ. Hoc (inquã) factũ est, quia crucifixerunt eũ, non qa mendaciũ locutus est, sed quia dixerũt, mendaciũ locutus es in nomine dñi, & iccirco nõ uiues. Et erit in die illa, cõfundentur prophetæ unusquisq; ex uisione sua cũ prophetauerint, & hoc itidem factũ est,

Confusio prophetarũ malorum.

Prophetæ illi de quibus iam dictũ est, qui dixerũt: Si dimittimus eũ sic, omnes credẽt in eũ, quoq; unus dixit: Expedit uobis ut unus moriatur homo pro populo. Ex ipsa uisione sua, ex ipso profundo consilio suo cõfusi sunt, qa miro modo cum nõ sit factũ qđ cogitauerũt, factũ est qđ dixerũt. Omnes eñ credẽt in eũ, & p mortẽ suã filios dei, qui erant dispersi cõgregauit in unũ. Et uenientes Romani locũ & gentẽ eorũ tulerunt, non quia dimiserũt eũ sic, sed qa non dimiserũt eũ sic. Hinc illis confusio magna, nobis autem credentibus honor.

Iohan. jj.

Nec operientur (inquit) pallio saccino ut mentiantur, subauditur, ut tunc operti fuerũt qñ taliter, ut iam dictum est, prophetauerunt, prophetando mentientes, mentiendo prophetãtes. Quomõ tunc fuerunt operti pallio saccino? Nimirũ sicut hypocritæ tristes, imõ plusq; hypocritæ, plusquam tristes, quia homicidæ, quia crudeles. Pauor ille quem coram populo simulauerunt dicendo: Venient Romani, & tollent nostrũ & locum & gentẽ. Dira necessitas illa tam magnũ faciendi homicidiũ, quã sibi assumpserũt, ad exasperandum populum, & concitandum ne dimitterent eũ. Pallium fuit saccinum, quo ita operti sunt simulatores & callidi, ut uiderẽtur multũ inuiti, multũq; coacti, & proinde tristes occidere illum.

Operti pallio saccino hypocritæ.

Sed dicet: Non sum propheta, homo agricola ego sum, quoniã Adam exemplũ meũ ab adolescentia mea. Et dicetur ei: Quid sunt plagæ istę in medio manuũ tuarũ? & dicet: His plagatus sum in domo eorũ qui diligebant me. Diligenter permutatio personarũ animaduertẽda est, qa nunc de pluribus prophetis, nũc de uno propheta sermo est. In primis dictũ est de pluribus: & prophetas, & spiritũ immũdũ auferã de terra, statimq; de uno subiunctũ est: & erit cũ prophetauerit quispiã ultra. Item de pluribus dictũ est, & erit in die illa cõfundẽtur prophetæ, nec operiẽtur pallio saccino ut mentiãtur, statimq; de uno subiunctũ est, sed dicet nõ sum ꝓpheta &c̃. Et hoc sciendũ qa plures illos ipa scriptura redarguit iniquitatis & spũs immũdi. Istũ aũt unũ nõ scriptura mẽdacij redarguit, sed patrem & matrẽ eius dixisse narrat, mendaciũ locutus es in noie dñi. Nunc qd iste dicat, & qd ei dicatur uigilanter audiamus. Sed dicet nõ sum propheta, & dicetur ei: quid sunt plagæ istæ in medio manuũ tuarũ, & dicet: his plagatus sum in domo eorũ qui diligebant me. Mirũ ualde, sed nõ incognitũ, qđ ille dicit: quẽ cõfixerunt pater & mater, & dixerũt, nõ uiues, quod ille dicet: ille loquetur qui mortuus fuit, qđ ille dicẽs siue loquẽs, plagas habebit in medio manuum suarũ, & dicet his plagatꝰ sum. Quid hic in litera ꝓphetica deest, nisi qđ manifeste dixit ille cõfixus et mortuus resurget, et stans in medio discipulorum suorum dicet. Videte manus meas et pedes meos, siue infer digitũ tuum huc, siue manũ tuã et cognosce loca clauorum.

Cur de resurrectione Christi hic tacuit propheta.

Iohan. xx.

Nimirũ in litera uel tantillum deesse oportebat, nam q portare posset, quotus tunc erat? Sẽ eñ Apostoli portare non poterant, anteq; Iesus glorificatus esset. Vnde dicebat illis: Adhuc multa uobis habeo dicere, sed nõ potestis portare modo, quãto minus nisi clausa et figurata fuissent hæc et similia portari possent tẽpore illo quo hæc scripta sunt? Vnde mirãda et laudanda spũs sancti sapientia, qui qđ necessariũ erat quãdoq; sciri, taliter locutus est per os prophetarũ, ut uerba eius nõ intelligerẽtur, quãdo nõ oportebat intelligi. Igitur non operientur (ait) pallio saccino prophetæ illi ut mẽtiantur, sed discooperto capite, sicut adultera mulieris caput lex sacra iubet denudari, discooperto (inquã) capite illorũ, id est sublata ciuitate et templo siue loco, qui erat ornatus eorũ, et pro quo pauorẽ simulando sese operuerũt: dicet ille qui cõfixus fuit, quiq; postq; confixus fuerit dicere et loqui poterit, qa resurget à mortuis. Non sum propheta, homo agricola ego sum. Hoc nimirũ insultabundus dicere potest, quoniã ipse est sapientia qui loqtur in parabolis. Ego quoq; in interitu uestro ridebo, et subsannabo, cũ uobis qđ timebatis aduenerit. Itaq; hoc sensu grauissime dictum

Iohan. ꝛ.

Ibidem.

Mat. xiij.

Christi insultatio contra Iudæos.

nõ sum ꝓpheta, homo agricola ego sum, qm̃ Adã exẽplũ meũ ab adolescentia mea, subauditur æstimatiõe uestra, qa sic uoluistis, sic dixistis falsi. Scrutare scripturas et uide, qa ꝓphẽta à Galilæa nõ surget. Item, Quomõ hic literas scit, cũ nõ didicerit? Et nõne hic est filius fabri? Dicat ergo: Non sum propheta, homo agricola, siue qđ eodem respectu dicere potest, homo faber ego sum, qm̃ Adam exemplũ meũ .i. homo peccator ego sum sicut Adã

ab adole-

ab adolescentia mea, id est, ex quo discretionẽ boni & mali habet natura humana, & itidem talis ego sum arbitratu uestro, quia dixistis quodã loco: Da gloriã deo. Nos scimus quia hic homo peccator est. Veruntamẽ quicquid uos dixeritis, nũc paret utrũ propheta à Galilæa surgere potuerit, saltẽ ex eo quod dixi de uobis: & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & ita factũ. Nunc (inquã) paret, utrũ ego tanq̃ homo agricola, aut faber lignarius scire non debuerim, cũ econtra tot prophetas, tot sapientes fecerim & miserim ad uos, & nunc paret utrũ ego peccator fuerim, secundũ exemplũ Adam, cũ uos talem ac tantam propter iustũ sanguinem meũ receperitis uindictã. Hic ironia grauissima est, id est sententia, per pronunciationẽ contrariũ habens intellectũ, aut etiam σαρκασμὸς, id est, hostilis irrisio, iuxta illud sapientiæ, quod iam supra memoratũ est. Ego quoq; in interitu uestro ridebo, & illud in psalmo. Qui habitat in cœlis irridebit eos. ¶ Alias aũt & reuera simpliciter, sicut litera sonat, intelligi cõgrue potest. Si em̃ Iohannes requisitus à dicentibus, propheta es tu, potuit sine mendacio respondere, non, quoniam erat plus q̃ propheta, siquidẽ prophetę est uentura nunciare, nõ etiã demonstrare. Quanto magis iste qui nõ quomodocunq; plus q̃ propheta, sed & propheta⁊ dominus est, & uentura nõ solum nunciauit aut demonstrauit, uerumetiã quæ nunciauit siue prædixit, ipse effecit. Et homo agricola ipse est. Nimirũ agricola talis ac tantus, cuius ager sit mundus? Nam qui seminat (inquit) bonũ semen est filius hominis, ager autẽ est mundus. Bonũ uero semen, hi sunt filij regni. Ergo non solũ propheta inquit, uerũ homo agricola ego sum, id est, tãto maior prophetis & omnibus filijs regni, quãto maior agricola, & melior semine est, quod ipse seminauit. ¶ Et uere, qm̃ Adam exemplũ meũ, nimirũ, quẽadmodũ Apostolus, cũ dixisset: Regnauit mors ab Adam usq; ad Mosen, etiã in eos qui non peccauerunt in similitudinẽ præuaricationis Adæ, protinus addidit, qui est forma futuri, & exponẽs quid dixerit. Si em̃ (inquit) unius delicto multi mortui sunt, & cætera usq;: sicut em̃ per inobedientiã unius hominis peccatores cõstituti multi, ita per unius obedientiã iusti constituentur multi. Igitur non sum propheta (inquit) sed ego sum homo, qui deus eram, & sum homo, atq; homo factus, & prophetas & omne bonũ semen, id est, omnes filios regni, tanq̃ agricola in agro mũdi huius seminaui, & seminare non desino, usq; ad cõsummationẽ seculi, quoniã Adã exemplũ meũ, uidelicet in eo quod sicut propter peccatũ eius, terra carnis, nõ filios regni, sed spinas & tribulos germinauit ei: ita propter iustitiã meã, terra spũs sancti, de qua scriptũ est: spũs tuus bonus deducet me in terrã rectã, nõ spinas & tribulos, sed filios regni germinet mihi. In hoc est Adã exemplũ meum, ab adolescentia mea, id est, à natura humana, ex qua uel in qua factus sum uisibilis, & uisibiliter laborãs agricola, cuius tota spiritualis est agricultura. ¶ Hæc (inqt) dicet cũ fixus fuerit, cũ mortuus fuerit & resurrexerit, & dicetur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuũ tuarũ? Q̃diu putas, & qũo hoc, & à quo uel à qbus dicet ei? Nimi⁊ in secula seculo⁊ sine cessatione dicet ei, & admirãdo admiratiõe ineffabili dicet, & à deo patre, cui factus est obediẽs usq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis, dicetur ei & à sanctis angelis, qui in eũ desiderant prospicere, dicet ei & ab hominibus quos morte sua redemit, dicetur ei. Quid sunt plagę istæ in medio manuũ tua⁊? O magnũ miraculũ, mirũ spectaculũ, præsertim in domino dominatore omniũ, plagas habere in medio manuũ sua⁊, & dicet: His plagatus sum in domo eorũ, qui diligebant me. O magnũ sacrilegiũ, sacrilegũ homicidiũ, plagas huiusmodi esse in domo illatas diligentiũ. Non dicet, his plagatus sum, ab his qui diligebãt me, sed in domo eorũ qui diligebant me. Nam qui plagas intulerũt, nõ dilexerũt me, erant aũt domus Abrahã, Isaac, & Iacob, & Dauid, & cæterorum taliũ qui diligebant me, qui promissum sibi, expectabant me. Veruntamen hoc dicere, nõ est respõdere ad hãc interrogationẽ, quid plagæ sint istæ. Aliud nãq; percunctãdo dicere: quid sunt plagæ istæ, & aliud dicere: ubi factæ sunt plagę istæ? Istud quæritur qd sint plagæ istæ. Ergo ex abundãti dicet, his plagatus sum in domo eo⁊ q diligebãt me, & tũc demũ dicet qd sint plagæ, dicet: calix est quẽ pater dedit mihi bibere. Nam quod protinus sequitur, æquipollẽs est, qa uox quã subiungit, patris calicẽ dantis uox est. Framea suscitare super pastorẽ meũ, & super uirũ cohærentẽ mihi, dicit dominus exercituũ. Percute pastorẽ, & dispergẽtur oues gregis. Ac si dicat: Quæritis qd sint plagæ istæ, & ego dico uobis, qa testimonia sunt obedictiæ, signa uolũtatis & iussiõis paternę.

Iohan. 9.

Luc. 21.

Prouer. 1.

Psam. 2

Iohan. 1.

Qũo Chr̃s agricola est.

Matth. 13

Qũo Adã exemplum est Christi.

Roma. 5

Psal. 142

Philip. 2

1. Pet. 1.

Mat. 26

Plagæ in manibus, qualia signa sunt.

Roma.8 Dominus exercituũ deus pater mihi proprio filio ſuo nõ pepercit, ſed pro uobis omnibus tradidit me. Et dixit: Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meũ, & ſuper uirum cohærentẽ mihi. Quod eſt dicere, O mors conualeſce ſuper filium meũ, paſtorem meũ bonum, ſuper uirum cohærẽtem mihi, id eſt, in unitate perſonæ coniunctũ uerbo, quod conſubſtantiale mihi eſt. Ad hoc dictũ, ac ſi framea quæreret dicens. Quomodo uel in quãtum ſuſcitabor ſuper hunc paſtorem tuũ, ita protinus edicit. Percute paſtorẽ, & diſpergentur oues. Hinc ipſe Matth.26. paſtor dũ percuteretur, ita locutus eſt. Omnes uos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. Sciptũ eſt enim: Percutiam paſtorẽ, & diſpergentur oues gregis. Igitur dicentibus quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarũ, congrue apponitur uox patris, dicentis: Framea ſuſcitare ſuper paſtorẽ meum & ſuper uirũ cohærentem mihi, percutite paſtorem, & diſpergẽtur oues gregis, ut ſit ſenſus, Monumenta ſunt paternæ charitatis, ſigna ſunt obedientiæ meæ, quia ille mihi proprio filio ſuo non pepercit, & ego factus ſum obediens illi pro omnibus uobis uſq; ad mortẽ, mortem aũt crucis. Sequitur. ⊥Et conuertam manum meam ad paruulos, ⁊ erunt in omni terra partes duę, ⁊ diſperdentur, ⁊ deficient, ⁊ tertia pars relinquetur in ea, ⁊ ducam tertiam partem per ignem, ⁊ uram eos ſicut uritur aurũ, ⁊ probabo ſicut probatur argẽtũ. ⊥Poſtq̃ percuſſus fuerit paſtor, & paſtore ipſo Iohan.8. uolente & dicente: Si ergo me quæritis, ſinite hos abire, diſperſæ fuerint oues, conuertã (ait) manũ meam ad paruulos, id eſt, reuelabo paruulis ſacramentũ percuſſionis, qua percuſſus Partes duæ, ſapiẽtium & prudentium. eſt paſtor. Erunt quidem in omni terra præter paruulos partes duæ, una pars ſapiẽtium, & una pars prudentium, id eſt, una pars Iudæorũ, & una pars gentiũ, in ſua ſapientia confidentium, in ſua prudentia ſibi placentium. Vnde & ipſe percuſſus paſtor ſiue paſtoris percuſſio Iudæis quidẽ ſcandalũ, gentibus autẽ ſtultitia erit. Duæ (inquam) partes erunt, una ſapien- 1.Cor.1. tium & una prudentiũ eiuſmodi, ſed ego & à ſapientibus & à prudentibus abſcondã hæc, Mat.11. & reuelabo paruulis, id eſt humilibus. Quid reuelabo eis? Nimirũ paſtorem percuſſum, id eſt, Chriſtũ Ieſum crucifixũ eſſe dei uirtutem & dei ſapientiam. Diſperdentur prudentes Iudæi in omnes gentes, corpore & anima captiui, deficient ſapientes Græci, contradicẽdo ſiue perſequendo fatigati, & tertia pars relinquetur in ea, pars Chriſtiana, pars paruulorum ad quos (utiã dixi) cõuertam manũ meam. Hinc eſt illa cõfeſſio eiuſdem paſtoris. Confiteor tibi domine pater cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & re- Mat.23. uelaſti ea paruulis. Equidẽ ſapientes & prudentes iam dicti i paruulos affligent, & ex eis flagellabunt, crucifigent & perſequentur de ciuitate in ciuitatẽ, nonnullos quoq; ignibus exurent, ſed hæc omnia paruulis cooperabuntur in bonũ. Etenim ego per hæc quę patientur, uram eos ſicut uritur aurũ, & probabo eos ſicut probatur argentũ. Secũdum hãc ſimilitudinẽ argẽti & auri, qđ per ignẽ probatur, omnia hæc illis in bonũ cooperabũtur. Vnde apud Iob.4 beatũ Iob: Eccleſia paruuloꝝ, ſiue unus aliquis eiuſmodi paruulorũ gaudet & dicit: Ipſe uero ſcit uiam meã, & probabit me quaſi aurũ, qđ per ignẽ trãſit. Veſtigia eius ſecutus eſt pes meus, uiam eius cuſtodiui, & à mandatis eius nõ receſſi. ⊥Ipſe vocabit nomen meum, ⁊ ego exaudiam eum. Bicã populus meus ⁊ ipſe dicet dominus deus meus. Et ecce venient dies domini mei, ⁊ diuidentur ſpolia in medio tui. ⊥Quis ipſe uocabit nomen meũ, niſi paruulus, ſiue populus paruuloꝝ? Vocabit nomẽ meũ, ſcilicet deũ & patrẽ 2.Cor.1. dñi ſui Ieſu Chriſti, patrẽ miſericordiaꝝ, & deũ totius cõſolationis, nã hoc eſt nomen meũ & ego in hoc noĩe exaudiã eũ, & conſolabor eũ in omni tribulatiõe ſua. Nónne magnũ eſt Pſal.32. quod dicã, populus meus es, & ipſe dicet, dñs deus meus? Nã beata gens, cuius eſt dñs deus eius, ppl'us quẽ elegit in hæreditatẽ ſibi. Dicat ergo, ppl'us meus es, dicã, ecce ueniẽt dies domini, & diuidã ſpolia in medio tui, ſcilicet diuiſiones gratiaꝝ ſpũs ſancti, reuelationes myſ Pſal.118 terioꝝ regni dei, quæ prectoſa ſpolia utiq; ſunt. Vnde Pſalmiſta: Lætabor ego ſuper eloPſal.67. quia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa. Item: Rex uirtutũ dilecti dilecti, & ſpeciei domꝰ diuidere ſpolia. Sequitur. ⊥Et congregabo omnes gentes ad Hieruſalem in pręlium, CA.XIIII. ⁊ capietur ciuitas, ⁊ vaſtabuntur domus, ⁊ mulieres violabuntur, ⁊ egredietur media pars ciuitatis in captiuitatem, ⁊ reliquũ populi non auferetur ex urbe. Et egredietur dñs, ⁊ pręliabitur contra gentes illas, ſicut pręliatus eſt in die certaminis. ⊥Vbi dixit: & cõuertã manũ meã ad paruulos, & erũt in omni terra duæ partes, &

tertia

tertia pars relinquet: hoc etiã locutus de duabus partibus, & diſperdentur et deficient. Nũc quo diſperdant & deficiant, ita manifeſte dicit, ſicut factũ eſſe uidemus oculis noſtris. Nam aduerſus Hierlm illã terrenã cõgregatæ ſunt in prælio oẽs gentes, ſcilicet Romani omniũ gentiũ principes, & capta eſt ciuitas, & uaſtatæ ſunt domus, & mulieres ſine dubio uiolatæ ſunt, ut ſolet fieri pro libitu uictorũ, & media pars ciuitatis, uidelicet, q̃ gladio ſupfuit, in captiuitatẽ egreſſa eſt. Et notandũ, q̃ nõ dixit media pars multitudinis, ſed media pars ciuitatis, qđ longe minus fuit. Nã qui ceciderũt in ore gladij, q̃ fame perierũt intus cõcluſi, multo plures fuerũt, q̃ q abducti ſunt captiui, ſed nõ oẽs fuerunt ppl'us ciuitatis. A totis em̃ regionibus, ut refert Ioſephus, ad azymorũ diem feſtũ congregati fuerãt, & bello ſubito circũfuſi ſunt. Et captiuorũ quidẽ numerus, qui in toto bello cõprehenſi ſunt, nonagintaſeptẽ milia collectus eſt, occiſorũ uero per omne tẽpus obſidionis undecies centũ milia. Multitudo q̃ à totis regionibus conuenerat ad diem feſtũ intus cõcluſa, ſumptus nõ habẽs, quos nec prouidit, nec obſidionẽ præuidit, citius tormẽto famis interius uitã finiet miſerabilẽ: ppl'us aũt ciuitatis diutius, quãuis in magna penuria durans, nõ totus intus fame interibit, ſed media pars ad manus peruenient uictoris, & egredietur in captiuitatẽ. Quid de reliqua parte ciuitatis uel populi? Nõ (inquit) auferetur ex urbe. Quare nõ auferetur ex urbe? Quia uictorinõ erit neceſſe. Mortua nanq̃ erit gladio, fame, igni, cũ cætera aduentitia multitudine. Hoc nanq̃ modo diſperdẽtur Iudei, qui erant pars una de partibus ſupradictis. Quomodo deficiet pars alia, ſcilicet Paganiꝰ Et egredietur (ait) dñs, & præliabitur contra gentes illas, ſubauditur, in gladio oris ſui, in fortitudine ſpũs ſui, ſicut præliatus eſt in die certaminis, id ẽ, ſecundũ ſimilitudinem myſticã prælij, quo Aegyptios in mare merſit. In hoc egredietur il lo nimirũ egreſſu, quẽ Eſaias præuidens: quia de Sion exibit lex, & uerbũ dñi de Hieruſalẽ. Factum eſt, & ſicut Pharao cũ curribus & equitibus ſuis in mare ſubmerſus eſt, ita gentes illæ, gentiumq̃ illarũ principes, reges, cæſares, conſules, præſides, ſacerdotes templorum & pontifices cũ idolis ſuis, & omni ritu phanatico defecerunt & ad nihilũ redacti ſunt, & ecce pars tertia ſupereſt, pars Chriſtiana relicta eſt. ¶ Et ſtabunt pedes eius in die illa ſup montes oliuarũ, qui eſt contra Hieruſalẽ ad orientẽ, & ſcindetur mons oliuarũ ex media parte ſui ad orientẽ & occidentẽ, prupto grandi valle. Et ſeparabitur medius montis ad aquilonẽ & mediũ eius ad orientẽ, & fugietis ad valle montium eorũ quoniã cõiungitur vallis montiũ uſq̃ ad proximũ, & fugietis ſicut fugiſtis a facie terræmotus in diebus Oziæ regis Juda, & uenient dñs deus meus, oẽſq̃ ſancti cum eo. ¶ Pedes dñi pedes ſpecioſi, Apoſtoli ſunt. Iſti pedes (ait) ſtabunt ſuper montẽ oliuarũ, id eſt, ſuper fidẽ patriarcharũ & prophetarũ, & in ſcripturis commorabunt, & ſecundũ auctoritatẽ loquentur ſcripturarũ, quæ ex illo ſunt. Et bene de illo monte dicit, qui eſt contra Hierlm ad orientẽ, quia uidelicet ſancta ſcriptura patriarcharũ & prophetarũ omnino eſt cõtra illam terrenam Hierlm, & omnino intendit ad illum orientem, de quo longe ſuperius in hoc eodem propheta. Ecce em̃ (inquit dominus) ego adducam ſeruum meũ orientem. Ita eſt contra illam Hieruſalem, ut interdum etiam uocet eã Sodomam ſiue Gomorrham, ut illic: Audite uerbũ domini principes Sodomorũ, percipe auribus legem dei mei populus Gomorrhæ. Ita eſt ad orientẽ, id eſt, ita intendit in Chriſtũ, ut à nullo ipſe cognoſci, uel ſenſus eius poſſit inueniri, niſi ab illo qui legendo uel audiendo reſpicit ad Chriſtũ: Et ſcindet (ait) mons oliuarũ ex media parte ſui ad orientẽ & occidentẽ, prupto grãdi ualle. Mons oliuarũ ſciſſus eſt ex media parte ſui, quia cor patrũ à filijs & cor filiorũ à patribus eorum receſſit. Pars montis ad orientem, & pars ad occidentem, quia uidelicet cor patrum ad Chriſtum & fidei reſpicit lumen, & cor filiorum ad Antichriſtum ſpectans, occiduam patitur cæcitatẽ. Rurſus ait: Et ſeparabitur medium ad aquilonem, et medium eius ad orientem. Quod ſeparatur ad aquilonem, idẽ eſt quod dixerat: ſcindi ad occidentem, ſed propterea repetijt, ut de reliquijs, quæ conuertentur, quando plenitudo gentium ſubintrauerit, inferret: et medium eius ad orientem. Inter patres, quia iamdudum ſciſſi ſunt à filijs (ut iam dictum eſt) ad orientem, et filios illos, qui tandem credendo ſeparabuntur ad orientem, ualde grande eſt præruptum, grande interuallũ, nimirum ſubintrantium grandem capiens gentiũ multitudinem. Huic ſenſui ueritas Apoſtolica conſonat, cum dicit: Aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autẽ cũ oleaſter

Media ps ciuitatis abiit ĩ captiuitatẽ.

Ioſe. de bello Iu. li. 7. ca. 27.

Eſa. 2.

Pedes dñi, apoſtoli ſunt.

Supra. 3

Eſa. 3.

Mons oliuarum ſciſſus.

Roma. 11.

Ibidem.

Iudæi tenebras suas amant.

oleaster esses, insertus es in illis, & socius pinguedinis oliuę factus es. Et fugietis (ait) ad uallem montiū eorum, quoniā coniungetur uallis montiū usq; ad proximū. Hodie uidemus, quia fugiunt Iudæi altitudinem montium, ubi ueritatis lumen est, & retrudunt se in uallem quæ sub montibus est, tenebras suas amantes, faciē solis, quæ in montibus patet, odientes, uidere nō sustinentes, fugietis ait, qm̄ coniungetur uallis montiū usq; ad proximū, id est, q̄ niam gentes uos supergredientes, locū uestrū supplebunt, & non erit uacuū præruptum, at q; ita & anterior mons patrū, & posterior pars filioꝝ insertis gentibus in medium, fiet unus mons oliuaꝝ, unus pplus sanctoꝝ. Et uos interim quomō fugietis? Sicut fugistis (ait) à facie terræmotus in diebus Oziæ regis Iuda, idem significatū est illo terræmotu, q factus est in diebus Oziæ regis Iuda, quo ille illicitū sibi sacerdotiū uendicare conatus est, in fronte percussus est lepra. Ergo uos ò Iudæi leprosi estis, quia secundū hanc assimilationē pro cōsciētia leprosæ frontis, uos ad uallē fugitis. Iā amplius sacerdotiū uestrū nō erit. In domo separata habitabitis secundū similitudinem (ut iam dictū est) Oziæ regis: & sacerdotium eorum est & erit, quos fugitis omnes frontes inclytæ & lucidæ, iuxta illud: Signatum est super nos lumen vultustui domine. Et ueniet (inquit) dominus deus meus, omnesq; sancti cum eo. ⌊Et erit in die illa, non erit lux, sed frigus & gelu, & erit dies una quę nota est dño deo, non dies neq; nox. ⌋Hic est finis cunctoꝝ. Sic ueniet (inquit) dñs deus meus, quēadmodū uiderunt eū euntē in cœlū, & impij fugientibus quidē, sed effugere non ualētib⁹, omnes sancti uenient cū eo, non erubescentes, leprā in fronte non habentes, & iccirco aperti one frontis cū lætitia cordis occurrentes, assistentes, circūsedentes. Et erit in die illa uobis ò fugaces, istud quod dico eueniet, Non erit lux, sed frigus & gelu. Quomō autē tūc effugietis qui nunc fugitis, si non erit lux, sed frigus & gelu? Quale est fugere in gelu & frigore, & sine luce? Igitur fiet uobis, sicut & in psalmo spūs iusto iudicio cōcedens dicit: Fiat uia illorum tenebræ & lubricū, & angelus domini persequens eos. Ecōtra, sanctis lux æterna, dies indeficiens erit. Hoc est qđ cōtinuo dicit, Et erit dies una quæ nota est dño deo. Quis ēm alius illam diē nouit, nisi dñs deus? Oculus non uidit, auris nō audiuit, & in cor hominis non ascendit, qualē diem sanctis suis p̄parauerit. Et quid dico diem? Non dies (inquit) neq; nox erit. Quod est dicere: Cū dico diem, vulgariter nomen hoc examinat aliquis, sed secūdū sensum illius nō dies neq; nox erit, id est, nō ortus neq; occasus solis erit. Sed quid? ⌊Et in tēpore vespere erit lux, ⌋Id est, post oia secula seculoꝝ, quantacūq; nūerari uel existimari possunt, lux erit, & lux expectabitur indeficiens. ⌊Et erit in die illa, exibunt aquę viuę de Hierusalē, medium earū ad mare orientale, & medium earū ad mare nouissimum. In æstate & in hyeme erunt, & erit dominꝰ rex sup oēm terrā. ⌋Credimus propter qđ et loqmur, qa dies ista dies est resurrectiōis, quā dicit proloquens & repetēs, & erit in die illa, & protenditur dies ista à custodia matutina dñicæ resurrectiōis usq; in resurrectionē uniuersalem & ultra: Exibunt (ait) aquæ uiuæ de Hierlm. Qua de Hierlm? Nimirum Hierlm cœlesti, Hierlm ciuitate dei uiuentis, ubi est uisio beatæ trinitatis. Inde (inqt) aquæ uiuæ exibunt, aquæ (inquā) uiuæ, i. aquæ resurrectionis mortuorum. At illa uidelicet resurrectio mortuorū gemina est. Est resurrectio animarum, resurrectio prima, quę est remissio peccatorum, est & resurrectio corporū, resurrectio secunda, qua procedent ad uocem filij dei, omnes qui in monumentis sunt. Bene ergo aquas uiuas diuisit mediū inquiens earū ad mare orientale, qđ iā factū est, qđ est baptisma in remissionē peccatorū, & hæc est resurrectio aiarum: & mediū earū ad mare nouissimū, quod in capite quidē, i. in Christo, iā factum est, sed in corpore. i. in nobis, in nouissimo die fiet, quod est regeneratio omniū, iuxta illud: In regeneratione cū sederit filius hois &c. & hæc est resurrectio corporū, remuneratio tam animarum, q̄ corporum. Istæ aquæ uiuæ in æstate (inquit) & in hyeme erūt, uidelicet, in æstate, quæ nūc est, quādo operari & fugere licet, erūt in resurrectionē animarum, in hyeme autē, scilicet in nouissimo iudicio, quādo nec operari nec fugere licebit, erunt in resurrectionem corporū, in remunerationem sanctis tam animarum q̄ corporum. Et tunc erit dominꝰ id est, tunc apparebit, quod sit dominus & non alius rex super omnē terrā: completo qđ dixit illi pater dñs: sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedū tuorum. ⌊In die illa erit dominꝰ vnꝰ, & erit nomen eius vnum, Et reuertetur omnis terra

Exibunt aquæ uiuæ.

Duplex resurrectio.

Ioh. 5

Mat. 19

Ibidē. 24

Psalm. 109

1. Para. 26

Psalm. 4

Act. 3.

Esai. 64. 1. Cor. 2.

Psal. 34.

2. Corin. 4

vique

vsq; ad desertū de colle Remmon ad austrū Hierl'm, & exaltabitur & habitabit in loco suo, a porta Beniamin vsq; ad locū portę prioris, vsq; ad portā angulor, & a turre Ananchel, vsq; ad torcularia regis, & habitabunt in ea, & anathema non erit amplius, sed sedebit Hierusalē secura. ¶ Erit (inqt) in die illa dñs unus, ac si dicat: Nūc qdē sunt multi, q dicant dñi, q dicant dñi. Sed sicut in psalmo scriptū est: Pereat memoria eor cū sonitu, & dñs in æternū pmanet, ita & hic dico, qa in die illa erit dñs unus, & explosis deor, & dñor noibus, erit & pmanebit unū & solū nomē eius. Et reuertet ois terra usq; ad desertū. Hæc litera ois ferè usq; ad finē uoluminis, talis est sine dubio ex industria spūs sancti, ut puer allicere possit ad fauorē sui, totiusq; uoluminis prophetici, scilicet ppl'm Iudaicū sensu puerili, qui talia libenter audit, & sic intelligit quod Messias, quādo in Hierusalē aurea at q; gemmata sederit, regnaturus, cuncta auferet idola, nec erit diuinitatis cultura diuersa, sed erit dñs unus, & reuertetur ois terra usq; ad desertū. i. ad antiquū statū, & quod secundū lo corū hæc uocabula, Hierl'm ædificanda sit, de colle Remmon ad austrū &c. Sciens quippe quales & quantas in hoc uolumie cōgesserit margaritas, claudendā thecā, signandūq; utili ter arbitratus est sacculū, ne porci maligni non solū conculcarent eas, uerūetiā cōuersi, pro phetā ipsum eliderent, qđ sine dubio factū fuisset, ita, ut nec scripturæ ipsæ ad nos peruenirent. Nihil utilius dicere possumus, q; intentionē istam sciendā esse in his & in cæteris quæ postmodū sequuntur, quæ huiusmodi sunt: & oēs qui reliqui fuerint de uniuersis gentibus quæ uenerunt cōtra Hierl'm, ascendent ab anno in annū, ut adorent regem dominū exercituū, & celebrent festiuitatē tabernaculor & c̄. Veruntamen ista seductio talis pueri nō fallit, sed sensum cōtinent ueritatis, quē cognoscere deceat uirū, qui euacuauit ea quæ sunt paruuli. Nā omnis terra, id est, omnis ecclesia, omnis ordo ecclesiasticus, qui nūc locis diuersis, & linguis dissonis disparatur. Omnis (inquā) usq; ad desertū, id est, usq; ad eos q in ecclesia magis cōtēptibiles sunt, minusq; spiritaliū uident habere donor, reuertet de colle Remmon, quod interpretatur excelsum, ad austrum Hierl'm, id est, de altitudine fidei, & propter ipsam fidē pueniet ad plenā supnæ uisionis claritatē, ut sit una ciuitas oīm, & sicut iā dictū ē, unus dñs omniū, & exaltabitur, & habitabit in loco suo, id est, in regno sibi ab origine mundi præparato, à porta Beniamin, usq; ad locū portæ prioris, quod idem esse uidetur, ac si dicatā fine mundi usq; ad originē mundi. Nā porta Beniamin, quod interpretatur filius dexterę, recte intelligitur illa uocatio, qua dicetur his q à dextris erunt. Venite benedicti patris mei, percipite regnū, quod uobis paratū est à constitutione mundi, & porta prior ipsa cōstitutionis mundi, scilicet benedictio, qua creatis hominibus prim's, crescite (ait) & multiplicamini. Nā extunc usq; ad iā dictā uocationē, qua uocabuntur à dextris constituti, colligū, tur omnes, quor de reuersione hic sermo est. Exaltabitur etiā usq; ad portā angulor, id est, usq; ad effectū promissionis, & spei patriarchar, ad quos post maledictionem, quæ subintroiuit per peccatū, factū est promissionis uerbū de semine benedictionis, quæ propalabitur in illa porta Beniamin, dicendo: Venite benedicti. Exaltabitur etiam, et habitabit à turre Ananehel usq; ad torcularia regis. Ananehel interpretat gratissimus dei. Et quis est gratissimus dei, ut filius dilectus deo patri? Et quis rex, nisi ille idē gratissim' dei? Porrò turris huius gratissimi, turris ædificata cū propugnaculis, ex qua mille clypei pendent, ois armatura fortiū, sancta scriptura est. Torcularia uero regis eiusdē, passiones eius fuerūt. Exaltabit ergo (ait) et habitabit Hierl'm à turre Ananehel, usq; ad torcularia regis, id est, gloriabitur tam in his qui sanctar uirtute scripturarū instructi & armati, destruere potuerunt omnem sermonem extollentē se aduersus scientiam dei, q; in illis, qui proficientes usq; ad illam dilectionem qua maiorem nemo habet, ut animā suam ponat quis pro amicis suis, non subterfugerūt tradere corpora sua propter fidem Christi. Et habitabunt (inquit) in ea, & anathema non erit amplius, sed sedebit Hierl'm secura. Hoc est quod & in Apocalypsi legimus. Ecce taberna culū dei cū hoibus & habitabit cū eis, & ipsi ppl'us eius erūt, & ipse dñs cū eis erit eorum deus. Et absterget deus omnē lachrymam ab oculis eorū, & mors ultra nō erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit ultra, quæ prima abierūt. Hæc oia hic anathematis uocabulo cōprehēdit, dicēdo: & anathema non erit amplius. ¶ Et hec erit plaga qua percutiet dñs oēs gentes, quę pugnauerunt aduersus Hierusalē. Tabescet caro uniuscuiusque

Pſal. 9

Sensus pueritis Iudeorum de Messia.

Cur mysteria texit ꝓpheta Mat. 7.

Sensus mysticus.

Porta Beniamin. Mat. 25 Gene. 1.

Porta angulorum.

Ananehel.

Cant. 4.

2. Cor. 10. Iohan. 15.

Apo. 21.

stantis

stantis super pedes suos, & oculi eius tabescent in foraminibus suis & lingua eorũ tabescet in ore suo. ⌊ Nunquid hæc erit tota plaga? Nũquid nõ in p̃senti quoq; seculo nõ nulli p̃secutores, qui afflixerũt eccleſiã dñi, talia receperunt? Legamus eccleſiasticas hiſtorias, quid Valerianus, quid Decius, qd Diocletianus, qd Maximianus, qd sæuiſſimus Maximinus, & apoſtata Iulianus paſſi ſunt, & tunc rebus probabimus, etiã iuxta literã prophetiæ ueritatẽ eſſe cõpletã, quod putruerũt carnes eorũ, & oculi cõtabuerunt & lingua in pe-
Apoca. j. dorẽ saniẽq; diſſoluta ſit. Nunqd oblitus eſt id qđ omnibus notũ eſt, qđ cruciabuntur igne & ſulphure, in cõſpectu angelorũ ſanctorũ, & ante conſpectũ agni, & fumus tormentorũ eorũ aſcendet in ſecula ſeculorũ, uel ſicut ipſemet ore ſuo loquitur, dñs: Ibunt in ſupplicium
Mat. xv æternum, ibunt in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Ergo ſecũdum
Tapinoſis. tropum, qui dicitur ταπεινωσις, id eſt, humilitas magnæ rei, non id aſſequente ſermone quod intendit, hic locutus eſt, non tam ſtatum rei magnæ dictis infirmans, quàm magnitudinem eius quenq; uerbis nõ poſſe conſequi, ſignificans. ⌊ In die illa erit tumultus domini magnus in eis, & apprehendet uir manum proximi ſui, & conſeretur manus eius ſuper manum proximi ſui. Sed & Judas pugnabit aduerſus Hieruſalem, & congregabuntur diuitiæ omnium gentium in circuitu, aurũ, & argentum, & veſtes multæ ſatis, & ſic erit ruina equi, & muli, & cameli, & aſini, & omnium iumẽtorum, quæ fuerunt in caſtris illis, ſicut ruina hec. Et omnes qui reliqui fuerint de vniuerſis gentibus, quæ venerint contra Hieruſalem, aſcendent ab anno in annum, vt adorent regẽ dominum exercituum, & celebrent feſtiuitatẽ tabernaculorũ. Et erit qui non aſcenderit de filijs terræ in Hieruſalẽ, vt adorent regẽ dominum exercituum, non erit ſuper eos imber. Quod ſi & familia Ægypti non aſcenderit, & non venerit, nec ſuper eos erit. Sed erit ruina, qua percutiet dominus omnes gentes, quæ non aſcenderunt ad celebrandã feſtiuitatẽ tabernaculorũ. Hoc erit peccatũ Ægypti, & hoc peccatum omnium gentium, quæ non aſcenderint ad celebrandã feſtiuitatem tabernaculorũ. In die illa erit, quod ſuper frenum eſt equi, ſanctum domino, & erunt lebetes in domo domini, quaſi phiale coram altare, & omnis lebes in Hieruſalem, & in aula ſanctificatus domino exercituum. Et venient omnes immolantes, & ſument ex eis, & coquent in eis, & non erit vltra mercator in domo domini exercituum in die illo. ⌊ Vltima hæc recapitulatio breuis quo tendat, iam ante dictum eſt. Ad claudendũ tendit, & ad ligandũ totius prophetiæ ſacramentũ, ut nõ intelligeretur uſq;
Dani. j. ad tẽpus ſtatutũ, ſicut & Danieli p̃cipiebatur: Tu aũt Daniel claude ſermões, & ſigna libruſq; ad tẽpus ſtatutũ, pertranſibũt plurimi, & multiplex erit ſcientia, & ſicut Eſaiæ diceba-
Eſai. 8 tur. Liga teſtimoniũ, ſigna legẽ in diſcipulis meis. Et tota quidẽ prophetia clauſa eſt, nec niſi in ipſo Chriſto reuelatur, ſed capitulũ hoc etiã clauſuræ ligamentũ eſt, nec tamẽ ſuſpicari poſſet paruulus inuidus, id eſt, Iudaicus pplus, quod in prophetis aliquid boni gẽtilibus deceret, aut quod carnalibus cæremoniis finis eſſet et aliquãdo ponẽdus. Fuerit illis quondã permiſſus carnalis et puerilis ſenſus, nũc aũt in Chriſto euacuatus, inexcuſabilis eſt error
Eſai. 65. ita ut de iſto ueraciter dicas, puer centũ annorũ maledictus erit, ſiue morietur. Nãqđ dicit: In die illa erit tumultus dñi magnus, & apprehendet uir manũ proximi ſui, & cõſeret manus eius ſup manũ proximi ſui, ſed & Iudas pugnabit aduerſus Hieruſalẽ, & cõgregabunt omniũ gentiũ diuitiæ in circuitu, aurũ, & argentũ, & ueſtes multæ ſatis: iã factũ eſt, nõ quomodo illi ſperauerunt & ſperãt, auariciã inſaciabilẽ ſpirantes, aureamq; & gemmatã in terris Hieruſalẽ expectantes, ſed qũo ſpm̃ ſanctũ feciſſe decet, cuius oĩs ciuitas nõ terrena, ſed
tumult⁹ dñi. Pſalm. 59. cœleſtis eſt, cuius oĩs pugna nõ contra hoĩes, ſed cõtra hominũ uitia eſt. Tumultus ergo domini magnus ille eſt, de quo Pſalmiſta: Cõmouiſti (inquit) dñe terrã, & conturbaſti eã, ſcilicet per p̃dicatores tuos, nos terrenos cõmouens ad pœnitentiã: Et apprehendit uir manũ proximi ſui, & cõſerta eſt manus eius ſuper manũ proximi ſui, ſcilicet taliter, ut dicerent illubriter contriti, tã Gentiles q̃ Iudæi, imò plures Gentiles q̃ Iudæi: qd faciemus uiri fratres
Act. 2 & reſponderetur eis: pœnitentiã agite, & baptizetur unuſquiſq; ueſtrũ in nomine dñi Ieſu Chriſti. Non ſolũ in hoc tumultus fuit, in quo bonũ erat tumultuari, & ad pœnitentiã conturbari, & quaſi manibus conſertis quærere & dare conſilium ſalutis, ſed et in hoc quod Iudas, id eſt

das.i. Iudæus siue Iudaicꝰ ppl'us,nõ qdẽ solus sed primꝰ pugnauit aduersus Hierl'm,aduersus euãgelicã fidẽ & eccleſiã in cęlis cõuersari, & ad uisionẽ pacis puenire cupientẽ. Nõ (inq̃) solꝰ sed primus pugnauit Iudæus: deinde etiã paganus. Sed qũo ,puenit? Cõgregatę sunt diuitię omniũ in circuitu, aurũ & argentũ & uestes multæ satis. Aurũ & argentũ & uestes multas satis habebat Iudæus. I. adoptionẽ filiorꝫ, & gloriã & testamenta, & legislationẽ & oſequiũ, & promissa. Itẽ aurũ ingenij, argentũ nitidi eloquij, artiũ studiorũq; utiliũ uestes multas paganus habebat. Oĩes istæ diuitiæ ad Hierl'm. i. ad Chri eccleſiã cõgregatæ sunt. Præterea materiale aurꝫ & materiale argentũ & uestes manufactæ oĩm gentiũ, iure ad istã Hierl'm cõgregatæ sunt: quia mortuis regibus uel principibus impijs, succeſſerũt reges uel principes pij qbus ista Hieruſalẽ, qm̃ sua spũalia seminauit, eorꝫ carnalia nõ indigne messuit. Illi q pugnauerũt aduersus eã ubi sunt? Perijt memoria eorꝫ cũ sonitu. Quæ cura de illis? Sic (inqt) erit ruina equi & muli, & cameli & asini, & oĩm iumentorꝫ, q̃ fuerũt in castris illis sicut ruina hæc. Ac si dicat: Nõ magis curat deus de ruina illorꝫ q̃ de ruina equorꝫ & mulorꝫ, qbus sedentes & equitãtes aduersus Hierl'm pugnauerũt, siue de ruina camelorꝫ & asinorꝫ, oĩmq; iumẽtorꝫ quæ illorꝫ cibaria poſt illos circũtulerũt. Et recte: Nã in uita sua cõparati sunt iumẽtis insipientibus, & sil'es facti sunt illis. Qũo & illud iam factũ est uel fit, qd dicit: Et oẽs q reliqui fuerint de uniuersis gẽtibus quæ uenerint cõtra Hierl'm, ascendẽt ab anno in annũ, ut adorẽt regem dñm exercituũ, & celebrẽt festiuitatẽ tabernaculorꝫ? Leuemus oculos nostros per uniuersum orbẽ terrarꝫ, & nũeremus si possumus tabernacula dñi uirtutũ, i. eccleſias siue Basilicas martyrꝫ sanctorꝫq; oĩm. Nõne cõsecratões earꝫ recolẽtes, ab anno in annũ celebramus festiuitatẽ tabernaculorꝫ, gratias agentes dño propter nostrũ de Aegypto huius seculi exitũ? Egreſsus quõdã Israhelis de Aegypto per uastã & terribilẽ ac latã ſolitudinẽ, in qua nõ erat domus, uilla, oppidũ, ſpecus, faciebat ſibi tabernacula atq; tentoria, quæ nunc à ſimilitudine paruulæ auis Papiliones uocant. Iussumq; est, ut in mense ſeptimo, in quintadecima die mẽtis fieret tabernaculorꝫ ſolennitas, ut beneficiorꝫ dei oĩm tpe recordarent, cum cœpiſſent habitare in urbibus. Nos qñ & qũo exierimus, quali de Aegypto, qbus de tenebris exierimus nõ incognitũ habemus, & illũ exitũ in cõſecratõibus eccleſiarꝫ myſticis ſacramẽtis ſignificatũ, ab anno in annũ celebramus aſcendẽtes in Hieruſalẽ. i. mente contẽplantes illã beatã patriã & ciuitatẽ cœleſtẽ, cuius in iſtis tabernaculis exiguã quidẽ, ſed ſanctã & cõſolatoriã tenemus imaginẽ. Et erit (inqt) q nõ aſcenderit de filijs terris in Hieruſalẽ, ut adoret regẽ dñm exercituũ, nõ erit ſup eos imber. Imber cœleſtis doctrina, ſcia dei est. Hinc est illud: Creſcat ut pluuia doctrina mea, fluat ut ros eloquiũ meũ. Quaſi imber ſup herbã, & quaſi ſtillæ ſup gramina. Magna igitur pœna, magnũ detrimentũ is q non aſcendũt ad feſtiuitatẽ hmõi tabernaculorꝫ, quia nõ est ſup eos imber, quia uerbũ dñi nõ audiũt. Nec ſemel hanc pœnã depoſſe cõtentus, denuo ac tertio repetit hoc ipſum. Qd ſi & familia Aegypti nõ aſcenderit, & nõ uenerit, nec ſup eos erit, ſubauditur imber, ſed erit ruina qua pcutiet dñs oẽs gẽtes q nõ aſcẽderint ad celebrãdã feſtiuitatẽ tabernaculorꝫ. Hæc ſcda repetitio, plus habet q prima dictio. Nam ibi tantũ dixit: Non erit ſup eos imber, hic aũt cũ dixiſſet: Nec ſup eos erit, primus addidit, ſed erit ruina qua pcutiet dñs oĩes gentes. Et est ſenſus: Inter paganos alienos à uerbo dei reputabunt hæretici, qui in Hieruſalem. i. in catholicã eccleſiã nolunt aſcendere, ut audiãt uerbum dei ſecundũ regulã fidei, quos hic intelligimus per familiã Aegypti. Quàm ob cauſam? Videlicet quia templum aliqñ fuit in terra Aegypti factũ ad ſimilitudinem templi quod erat in Hieroſolymis, quod fecit Pontifex Onias, putans ſe implere uatici niũ Eſaiæ dicẽtis: Et erit altare domini in medio terræ Aegypti. Temporibus Machabæorũ fecit Onias illud templũ, & cũ eo infinita examina Iudæorꝫ in Aegypto cõſederũt. Ad illos est illa ſcriptura ſecũdi libri Machabæorꝫ: Fratribus q ſunt per Aegyptũ Iudæis ſalutẽ, dicunt fratres q ſunt Hieroſolymis Iudæi, & q in regione Iudæa, & pacẽ bonã, hoc maxime intendens ſolum eſſe legitimũ templũ qd erat in Hieroſolymis, & illud eſſet cõtra legem qd habebant in terra Aegypti. Quàmdiu ſtetit uel ſtare debuit templũ illud in Hieroſolymis tam diu, q receſſerunt ab illo, templũ aliud tenentes in terra Aegypti, recte dicti ſunt familia Aegypti, & nihilominus ſecundum ſimilitudinẽ illorꝫ hæretici qui ſe ſciderunt ab eccleſia catholica, recte dicuntur familia Aegypti, & reputantur inter gentes, dicendo: nec ſup eos

Hier'm eccleſia Christi

Rom. 9

1. Corin. 9

Pſal. 9

Pſal. 48.

Feſtiuitas tabernaculorũ apud Christianos.

Leuit. 23
Deut. 16

Imber, doctrina cœleſtis
Deut. 32.

Hæretici inter Paganos reputabũtur
Videloſephũ de antiqui. li. 13. cap. 4.
Eſa. 19
2. Mach. 1

Hæretici dicuntur familia Aegypti

erit imber, sed ruina qua percutiet dñs oñes gentes: Tertia repetitione amplius adhuc facit dicendo sic: Hoc erit peccatum Aegypti, & hoc peccatum omniũ gentium, quæ nõ ascenderint ad celebrandã festiuitatẽ tabernaculoꝝ, Hoc eñ est dicere: Ignorantiã dei habentes, ex eo quod non erit super eos imber, erunt inexcusabiles. Quare nõ erit super eos imber? Nimiꝝ quia non ascendent ad celebrandã festiuitatẽ tabernaculoꝝ .i. idcirco nõ habebunt sciẽtiam dei: quia non acquiescent ire, ubi prædicatur dei uerbum. Ergo inexcusabiles erunt, propter hoc peccatum suũ, non quia nõ intellexerunt: sed quia intelligere noluerunt. Conuincentur noluisse intelligere, per hoc quod noluerunt illuc ascendere, quod noluerunt festiuitatem sanctam celebrare, quę festiuitas est scripturas sctãs libẽter legere uel audire, & paore illaꝝ à seruilibus seculi operibus aliquando uacare. Igitur super quem non erit imber non excusabitur, sed qui ignorat ignorabitur. ¶ In die illa erit quod super frenum est equi sanctũ dño. Vbi celebrãda est eiusmodi festiuitas tabernaculoꝝ, oportet celebratores & festiuos illos siue tabernaculoꝝ ædituos habere uictum & uestitũ. Vnde habebunt? Non serunt neq; metunt, sed semper in festiuitate occupati sunt, ad eruditionem & meditationem sanctaꝝ scripturaꝝ dispositi sunt. Ad hæc (inquam) satis habebunt: Inquirentes autem dominũ non minuentur oñi bono. Vnde hoc? Quod super frenum est equi, sanctum erit domino. Hoc est dicere: Diues fidelis, quod sibi superabũdat offeret domino. Equi frenum significat oñe necessarium. Quid enim inter cuncta equi ephippia, id est, stramenta magis uel tam necessarium q̃ frenum? Ergo quod super frenum est equi, sanctum erit domino, id est, quod sup̃ necessitatem abundabit sibi, diues fidelis offeret dño. Non frenum, sed quod super frenum est equi, id est, non illud quo carere non potest uir fidelis: sed quod sibi superabundat, docebitur offerre domino. Hinc Apostolus: Si enim uoluntas prompta est: scdm id quod habet accepta est, non secundum quod non habet. Non enim ut alijs sit remissio: uobis autem tribulatio: sed ex æqualitate in hoc præsenti tempore uestra abundantia illoꝝ inopiam suppleat, ut & illoꝝ abundantia uestræ sit inopiæ supplementum, ut fiat æqualitas. Itaq; quoniam frenum equi sui dare non poterit, sine tribulatione sua, cõtentus erit dominus illo tantillo quod super frenum est, ut sibi sanctificetur, id est, quoniam durũ erit homini expoliari se rebus necessarijs, tantum ea quæ superabundant quæret, ut sibi offerantur, & hæc proficient prædictam festiuitatẽ tabernaculoꝝ celebrantibus .i. religiosam & spiritualem uitam ducentibus. ¶ Et erunt (ait) lebetes in domo domini, quasi phialæ coram altari. Quicquid super frenum est equi (sicut iam dictum est) id est, oñis superabundantia, quæ sanctificat uel offertur dño, à diuitibus huius seculi, recte lebetum nomine significatur, quia uidelicet in lebete carnes coquuntur & carnalia sunt, quæcunq; domino ab huiusmodi offeruntur. Porrò per phialas quibus non carnes coquunt, sed uinum funditur, spiritualia significãtur. Igitur erunt (inquit) lebetes in domo domini, quasi phialæ coram altari .i. carnalia quæcunq; offeruntur Domino in usum seruientium sibi, sic erunt sacra, ut uasa altaris, siue quæcunq; res spiritualis ministerij, ita ut æque de carnalibus sicut de spiritualibus ecclesiæ rebus quicq̃ defraudare siue deprauare sacrilegium sit. Hoc itidem magis ac magis confirmat, dicendo sic: Et erit oñis lebes in Hierusalem, & in Iuda sanctificatus domino exercituum. Quod est dicere: Omne quod carnale oblatum erit dño exercituum in Hierusalem & in Iuda .i. in illis qui spiritualem uitã dicent, ita erit sanctificatum ut non dicat quisq̃ aliquid suum esse, sed sint oñia cõmunia. Vnde adhuc subditur: Et uenient oñes immolantes, & sument ex eis, & coquent in eis. Quod est dicere: Et uenient oñes seculo renuntiantes, & semetipsos dño offerentes, & sument ex eis quæ oblata sunt domino à diuitibus, quibus (ut iam dictum est) superabundauit, & in uictu & in uestitu utentur eis, diuidenturq; singulis prout opus erit. Et non erit ultrà mercator in domo domini exercituum in die illo. Nomine mercatoris grauiter denotãdum se esse nouerit à spiritu sancto, quisquis in domo domini .i. in proposito spirituali proprium quid possidere præsumpserit, & delectari huic uitio nequissimo. Non erit, id est, esse non debebit ultra talis mercator in domo domini exercituum, ne forte pœnam quam Ananias & Saphira in corpore pertulerunt, ipse in anima patiatur.

Quod super frenum est eq sanctum erit domino

Psal. 33

2. Cor. 8

Et erunt lebetes, quasi Phialæ.

Actu. 4

Mercator in domo domini

Actu. 5

¶ Commentariorum in Zachariam libri quinti, Finis.

Prologus

PROLOGVS IN MALACHIAM PROPHETAM·

MAlachiã ultimũ duodecimũ prophetaꝝ Hæbrei Esdrã æstimãt sacerdotem, quia om̃ia quæ in libro illius cõtinent, etiã hic ꝓpheta cõmemorat, & ꝓpterea titulũ uõ habere, quia liber iste ꝓ titulo sit. Igitur & Malachias. i. Esdras post Aggæũ & Zachariã, qui ꝓphetauerũt sub Dario credẽdus ẽ. Hinc de abiectione Iudæoꝝ, et uocatõe gentiũ: nõ ẽ (inqt) mihi uoluntas in uobis dicit dñs exercituũ, & munus nõ accipiã de manu uestra, ab ortu em̃ solis usq; ad occasum magnũ est nomen meũ in gentibus, & in om̃i loco sanctificat oblatio munda. Itaq; qm̃ Esdras Propheta erat, qm̃ idem est q & Malachias, nõ mirũ qd in libro eius, uidelicet Esdræ ita legimus. Accesserũt ad me principes, dicẽtes: Tulerũt sacerdotes & Leuitæ de filiabus populoꝝ terræ, & de filijs suis & cõmiscuerũt semen sanctũ cum populis terraꝝ. Cũq; audissem (inquit) sermonẽ istũ, scidi palliũ meũ & tunicã & euelli capillos capitis mei & barbæ, & sedi mœrens, & cætera. Nimiꝝ qm̃ (ut iam dictũ est) Propheta erat, nõ dubiũ, quin ꝓphetico spiritu intellexit, cuius uel quãti mali præsagiũ illa trãsgressio fuerit, qd ubi post captiuitatis absolutionẽ templũ reædificatũ est, talis in Iuda siue in Israhel præuaricatio reperta est. Inde nobis plenius erit dicendũ, ubi in hoc ꝓphetiæ suæ libro dicit: Transgressus est Iudas, & abominatio facta est in Israhel, & in Hierusalem: quia cõtaminauit Iudas sanctificationẽ dñi quã dilexit & habuit filiã dei alieni. Adsis ò sancte spũs, qui ꝑ os ꝓphetaꝝ locutus es, ut consummatio in duodecim ꝓphetis opusculo, tandẽ nos exigui inter filios Leui, quos dñator dñs ueniẽs ad templũ sanctũ suũ cõflabit quasi aurũ, & quasi argentũ, offeramus tibi sacrificia laudũ, placeatq; tibi sacrificium nostrũ, sicut illorum sacrificium, sicut dies seculi, & sicut anni antiqui, de quibus suo loco dicendum erit.

Malachiam, Esdram dici

Malach. j.

1. Esdr. 9

Malach. 2

Inuocatio.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN MALACHIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER VNICVS.

ONus verbi domini super Israhel in manu Malachię. Onus, id est, grauissimi iudicij põdus ista suꝑstitio pollicet, qd uidelicet scdm ꝓphetiã hãc infelix Iudaicus populus, similiter ut Cain, qui Abel fratrẽ suũ occidit, septẽplici reatu obnoxius, septẽpliciter puniendus. i. incorrigibilis ꝑmanẽdo, interminabilẽ irã dei foret subiturus. Numero nãq; septenario, q tam apud ecclesiasticos q̃ apud Ethnicos philosophos mas. i. fortis dicitur, insolubilisq; habet, & eo plerũq; uniuersitas significat, numero (inquã) septenario peccatum rebellionis, & duritia ceruicis eius in hac ꝓphetia designat. ¶ Ipsas uices hic iam ꝑstringere libet. Primo sic alloqtur. Dilexi uos dicit dñs. At illi ꝓcaciter. In quo dilexisti nos? Deide scdo: Despicitis nomẽ meũ. Statimq; illi: In quo despeximus nomen tuũ? Deinde tertio: Offertis sup altare meũ panẽ pollutũ. At illi. In q̃ polluimus te? Deinde quarto: Laborare fecistis dñm in sermonibus uestris. At hæc illi. In quo eũ fecimus laborare? Deinde quinto: Reuertimini ad me, & reuertar ad uos dicit dñs. Statimq; illi: In quo reuertemur? Quasi uero nõ audissent, qd dicebat, recessistis à legitimis meis, & nõ custodistis. Deinde sexto: Si affligit homo deũ, quia uos cõfigistis me. At illi: In quo cõfigimus? Deinde septimo: Inualuerunt sup me uerba uestra dicit dñs. At illi: Quid locuti sumus cõtra te? Ita septies conuẽti, & de septẽ reatus sui capitulis redarguti, septies excusserũt ceruicẽ durã, nullã reddẽdo uocẽ cõfessionis, sed in om̃ibus horrorẽ spirando ꝑpetuæ rebellionis. Per hæc (ut supra iam dictũ est) pœna eorũ significat interminabilis, quia culpa septẽplex. i. incorrigibilis est, atq; idcirco insolubilis (ut dictũ est) scdm exemplũ Cain, cuius peccati septenariũ incrementũ potest discerni, peccati irremissibilis, quia in deterius semp progrediẽs nusquã pœnitentiã egit. Primũ in eo fuit, qd non recte diuisit cũ scriptura dicat: Si recte offeras, & nõ recte diuidas, nõne malũ est? Recte qdem obtulit, quia cui debuit,

Onus contra Iudæos

Septenarius numerus

Septies obiicitur peccatũ rebellionis

Peccatũ Cain septuplex & irremissibile. Gene. 4

debuit, deo obtulit, sed non recte diuisit, quia rem suam offerẽs, semetipsum sibi retinuit, cor suum deo nõ præbuit. Secundũ fuit, qđ fratri recte offerenti, & recte diuidenti inuidit. Tertiũ, quod dolose egit, dicens: Egrediamur, foras. Quartum, quod interfecit. Quintum, quod procaciter negauit, dicens: Nescio. Nunquid custos fratris mei sum ego? Sextum, quod desperauit, maior est iniquitas mea, q̃ ut ueniam merear. Septimũ, quod nec damnatus pœnitentiã egit: sed usq; in finem cor impœnitens habuit. ¶ Lamech, qui occidit illum,

Peccatum Lamech remissibile

se & illum pulchre discernit, dũ reatum suũ confitẽs, & dicẽs: Occidi uirũ in uulnus meũ, & adolescentulum in liuorem meũ, eundem Cain & uirum propter ætatẽ, & adolescentulum nominans, ppter stultitiam protinus dicit: Septies ultio dabitur de Cain, de Lamech uero septuagies septies. Quod est dicere: Cain sicut peccatũ perpetuũ, & incorrigibile fuit, ita pœna interminabilis erit secũdũ significationẽ numeri septenarij, qui insolubilis ẽ, & præter unitates in alias partes æquas nõ ꝑt diuidi. Lamech uero sicut peccatum terminabile est siue remissibile, cõfitetur em̃ in occidendo uulnus suũ, & agnoscit liuorem suũ, ita & pœna solubilis erit secundũ significationẽ numeri septuagesimi septimi qui solubilis est, quia præter unitates etiã in alias diuidit æquas partes. Habet em̃ septies undecim, undecies septẽ. Porrò dñs dixerat: qui occiderit Cain septuplũ punietur. Quod ne cõtrariũ putetur ei qđ dictũ est: De Lamech uero septuagies septies. Sciendũ est, quia & hic ubi dñs dicit: Septuplũ punietur, et alias, ubicunq; loqtur qui hoc uel illud fecerit, morte moriat, subaudire oportet, nisi pœnitẽtiam egerit. Hoc aũt hic subaudiri nõ ualet, ubi dixit Lamech, septies ultio dabitur de Cain, quia cũ hæc diceret: iam tunc occisus Cain pœnitentiæ tẽpus perdiderat. ¶ Igitur onus uerbi dñi super Israhel in manu Malachiæ. i. grauissimũ iudiciũ uerbi dñi sup contẽptores eius

Malachias

Iudæos continet in hoc opere, in hac scriptura Malachiæ, qđ interpretat angelus meus. Est em̃ angelus. i. nuncius dñi. Sciendumq; qđ postq̃ abductus est in captiuitatẽ Israhel. i. decẽ tribus indifferentur pristino nomie, & duæ tribus Iudas & Beniamin appellantur Israhel.

Israhel.

L Dilexi uos dicit dñs. Et dixistis: In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Jacob dicit dominus, & dilexi Jacob, Esau odio habui: ⌊ Scientibus uel scire nolẽtibus ueritatẽ, perspicuũ est qđ uere Iacob, & genus eius dilexerit dñs. Etem̃ ista dilectio quã dicit: & dilexi Iacob, Esau aũt odio habui, de fructu suo cognoscitur. Quid multa cõmemorem? De genere eius Christũ nasci, fecit dilectio dñi. Cum fuisset Esau primogenitus, non illi, sed iuniori benedictionẽ istã cupiuit. Seruiant tibi populi, & adorẽt te tribus. Esto dñs fratrum tuorũ, & incuruent ante te filij matris tuæ: Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, & q benedixerit tibi, benedictõibus repleat. Benedictio hæc in Christo completur. Quis nesciat etiã Prophetas, & sanctos uel iustos innumeros de illo genere progenitos, & in hoc apparere fructũ dilectõis qua dilexit Iacob? Ego sum, ait ipse apud aliũ ꝓphetã, q̃ ascẽdere uos feci de terra Aegypti, & eduxi uos in deserto quadraginta annis, ut possideretis terrã Amorræi, & suscitaui de filijs uestris Prophetas, & de iuuenibus uestris Nazaræos. Nõne hic ẽ multũ dilectiõis fructus, multitudo Prophetarũ, exercitus Nazaræorũ. i. sanctorũ, & ipse Christus sanctus sanctorũ? Aplus hoc nescire nos nõ uult, dicens: quod eorũ adoptio est filiorũ, & gloria & testamentũ & legislatio, & obsequiũ & promissa, quorũ patres, ex qbus Christus secundum carnẽ, qui est super oĩa deus benedictus in secula, Amen. ¶ Si istis cõparesillos, qui de Esau nati sunt, & hæreditatẽ eius quã in hoc seculo potens hereditauit. Nõne hæreditas eius ueraciter solitudo siue desertũ, & genimina eius dracones deserti sunt? Bñ ergo ꝓtinus dicit

Deus dilexit Iacob.

Gene. 27

Amos. 2.

Rom. 9

Deus non sic dilexit Esau.

L Et posui Seir montes eius in solitudinẽ. & hereditatẽ eius in dracones deserti. ⌊ Nam ut secundũ literã ita factũ fuerit, notũ nõ habemus à scripturis, uidelicet, qđ Idumæa sic destructa fuerit, ut montes eius in solitudinẽ sempiternã, & hæreditas in dracones deserti redicta sit. Vnde & loqtur adhuc. L Quod si dixerit Jdumea, destructi sumus, sed reuertentes ędificabimus, quę deserta sunt. Hęc dicit dominus exercituum: Ipsi ędificabunt, & ego destruam, & uocabuntur termini impietatis, & populus cui iuratus est dominus usq; in ætternum, & oculi uestri uidebunt, & uos dicetis, magnificetur dominus super terminum Jsrahel. ⌊ Sicut iam dictũ est, hoc ex scripturis, ut litera sonat, factũ esse cõprobari nõ põt, sed scdm spiritũ ueꝛ est, scdm spiritualẽ gram manifestũ est, qa magnificatus est sup terminũ Israhel, & in cõparationẽ magnificẽtiæ eius, quã supraiã dixi-

mus,

mus, & Idumæa & omnis terrenitas cœlesti gratiæ, in qua dilectus est Iacob cõtraria, destructa & destruẽda est. Et isti (ait dñs) ædificabũt & ego destruã, & uocabunt termini impietatis, & pplus cui iratus est dñs usq; in æternũ. ¶ Vere hæc oĩa quæ iam diximus spiritualia bona Iacob, & generi eius collata, carnalibus Iudæis, cõtra quos hæc pphetia texitur, pnihilo sunt, & pcaciter dicunt, in quo dilexistis nos? Nimiq; sicut Psalmista loqtur: & in iracundia terræ loquẽtes dolos cogitabãt, irati sunt & irascunt propter terrã quã pdiderũt, & de qua in oẽs gentes captiui abducti sunt, nec reputant sibi ob suũ hoc euenisse peccatũ, ut cõfitentes culpã, cum uenia cœlestẽ recipiãt grãm, sed in iracundia dicunt. In quo dilexisti nos? Quod est dicere: Falsum ẽ, nõ dilexisti nos. Et dñs deinde loqtur. ¶ Filius honorat patrẽ, & seruus dominum suum. Si ergo pater ego sum ubi est honor meus, & si dominus ego sum, ubi est timor meus? ¶ Oportuna planè cõmemoratio cõtra illos qui patri dicẽti dilexisti nos, tanq; procaciter obiecerunt, in quo dilexisti nos? Est ergo sensus: Flagellantẽ patrẽ honorat filius, recipiendo disciplinã eius. Ego flagellaui uos flagellatõe, quali pater filios flagellare cõsueuit, quẽadmodũ Sapia dicit: flagellat aũt oẽm filiũ quẽ recipit. Flagellatio hæc est temporalis qua in hoc seculo flagellamini, à Romanis excidiũ passi, & ubiq; terraꝝ captiui. Disciplinã hanc uos obiicitis, nec me honoratis, ut reatũ confiteamini, & pœnitentiã agatis. Ergo filij nõ estis, ergo adulteri & nõ filij estis, quia extra disciplinã estis, animo rebelli, odio crudeli. Item seruus honorat dñm suũ, timendo cõminantem illum. Ergo quoniã non estis filij, quonam disciplinam abiicitis, id est propter temporalem afflictionem non respiscitis, tanq; seruis cõminor uobis pœnam sempiternam, gehennã ignis, nec saltẽ propter hoc timẽtes pœnitemini. Ergo nec saltem serui estis. Nõ filij, sed adulteri, non serui sed inimici estis. ¶ Dicit dominus exercituum ad uos o sacerdotes, qui despicitis nomẽ meum. Et dixistis In quo despeximus nomẽ tuum? Offertis sup altare meum panẽ pollutum. ¶ Dominus exercituum, cuius nomen sacerdotes Iudeoꝝ hodie despiciunt, unde & dicit, qui despicitis nomẽ meum, dñs deus est pater omnipotẽs, cuius nomen est ut inuocamus, deus & pater dñi nostri Iesu Christi, illi despiciunt. Procaciter interrogãtibus illis, in quo despeximus nomen tuum? offertis (ait) super altare meum panem pollutum. Vere ex quo in festiuitate azymoꝝ interfecistis Christũ, ex eo ò uos Iudæi offertis panem pollutũ. Extunc omnis quem offertis, panis uester pollutus est, omne qđ offertis, nõ sacrificiũ, sed sacrilegiũ: omne (inquã) qđ offertis, pollutũ & immundũ est. ¶ Et dicitis in quo polluimus te? In eo q̃ dicitis: Mensa domini despecta est. ¶ Quæ est hodie mensa dñi, nisi sacramentũ corporis & sanguinis dñi, sacrificiũ panis & uini? Nimiq; talis mensa domini uobis ò Iudæi despecta est; quia non sunt ibi carnes taurorum, & sanguis uitulorum & cætera huiusmodi. Propter hoc despecta est uobis illa, quæ ueraciter dicitur & est mensa domini, quia tauri nõ sunt ibi. nõ est hircus, aut uitulus illic, ouis aut columba, siue turtur non sacrificatur ibi. Sed dico. ¶ Si offeratis cæcum ad immolãdum, nõne malum ẽ? Et si offeratis claudum & languidũ, nõne malum ẽ? Offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciẽ tuã dicit dñs exercituũ. ¶ Sine dubio cæcũ, claudũ, & languidũ ad immolandũ offerre, si uos interrogem an malũ sit, respondetis, malum est, non solũ, quia ratio præsto est, uerũetiã quia lex prohibet. Est aũt cæcũ, claudũ, & languidũ omne qđ brutũ est in cõparatõe hominis, qui rationalis est. Quanto magis in cõparatõe Christi, qui & homo & deus est, q dei uirtus & dei sapia est? Male ergo dicitis, mẽsa domini despecta est. Mensam illã despiciẽtes, in qua sacrificiũ corpus & sanguis Christi est. Potius uestrũ sacrificiũ despicabile ẽ, quia sicut iã dictũ ẽ cæcũ, claudũ & languidũ est. Istud aũt sacrificiũ, qđ despicitis in mensa domini, propter exiguitatẽ eius, qđ uidet panis & uini, & uidet & bene graditur, & sanũ est. Offer (inqt) illud, offer cæcũ, claudũ, & languidũ duci tuo, & experire si placuerit ei, aut si susceperit faciẽ tuam, dicit dominus exercituũ. Nimiq; nõ placebit, nõ suscipiet illud, imò iniuriam sibi factam reputabit. Quare? Profecto quia cum haberes in promptu, & offerre posses illud quod & uidet, & bene graditur, & sanum est, illud obtulisti quod cæcum, & claudum, quod languidum ẽ. Sic profecto cum in promptu sit, quod possis offerre sacrificium ualens ad remissionem peccatorum, scilicet, Christi corpus & sanguinem uerũ, iniuriam mihi facis offerendo pecus brutũ, dicit dñs exercituũ. ¶ Et nũc deprecamini uultum domini, ut misereat̃ uestri, de

Ingrati Deo Iudæi

Psalm. 34.

Prouer. 3 Hebr. 12.

Iudæi nec filii nec serui, sed inimici dei sunt.

Quõ despiciunt Iudæi nomen dei

Mensa dñi sacrificium corporis & sanguinis Chri.

Leuit. 22

1. Corint. 1.

stri, de manu eni uestra factum ẽ hoc, si quõ suscipiat facies uestras, dicit dominus
Acto.2. exercituum. ¶ Hoc est, qd & Petrus in Actibus Aplõr dixit eis: Viri Israhelitæ audite uer
ba hæc: Iesum Nazarenũ uirũ approbatũ in uobis, & cætera usq; pœnitẽtiã agite, & saluami
ni à generatõe ista praua. De manu eñ (inqt) uestra factũ est hoc, uidelicet q; nõ solũmõ cæ
Mat.27 cũ uel claudũ aut languidũ: uerũ etiã latronẽ seditiosum, & homicidã obtulistis, qa Barraban
ppter honorẽ diei festi uitæ donastis? Iesum uero authorẽ uitæ interfecistis. Deprecamini uul
tum dñi, ut misereat uestri. ¶ Quis est in uobis q claudat ostia, & incẽdat altare meũ
gratuito? Nõ est mihi uolũtas in uobis dicit dominꝰ exercituũ, & munꝰ nõ suscipiã
de manu vra. Ab ortu eñ solis usq; ad occasum, magnũ est nomẽ meum in gẽtibus
dicit dominꝰ exercituũ, & in oĩ loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio mun
da, qz magnum nomẽ meum in gẽtibꝰ dicit dominꝰ exercituum, & vos polluistis illud
in eo qõ dicitis, mẽsa domini cõtaminata ẽ, & quod supponitur contẽptibile est cum
igni qui illud deuorat, & diristis: ecce de labore, & exufflastis illud dicit dominꝰ exer
cituum. ¶ Manifestissima de reprobatõe sacerdotũ Iudaici pphetia est, cũ exprobratõe ava
ritiæ cũ dicit. Quis est in uobis q claudat ostia, & incẽdat altare meũ gratuito: Omnia (inquit)
lucri cã facitis, & ne illud qdem qd exiguũ est, ut est ostia claudere, ignẽ altaris incẽdere siue
asflare, gratuito facitis, ad mercedẽ tpalẽ semp hiãtes, uacui à dilectõe dei. Nõ ẽ mihi (inqt)
Esaię.j uolũtas in uobis, imõ sicut p aliũ pphetã dixi: Nunq; quæsiui hæc de manibꝰ uestris. Holo
causta arietũ, & adipẽ pinguiũ, & sanguinẽ uitulorũ & agnorũ & hircorũ nolui. Itẽ per alium
Hiere.7. pphetã dixit Holocaustomata uestra, addite uictimis uestris, & comedite carnes, quia non
sum locutus cũ patribus uestris, & nõ præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de
uerbo holocaustomatũ & uictimarũ, sed hoc uerbũ pcepi eis, dicẽs: Audite uocẽ meã, & am
bulate in oñi uia quã mãdaui uobis. Quãto magis nũc minus suscipiam de manu uestra, qñ
manus uestræ plenæ sunt sanguine? Planè nõ suscipiã imõ auertã oculos meos à uobis. In
Esa.j censum uestrũ abominatio est mihi. Neomeniã & sabbatũ, & festiuitates alias non ferã, iniq
qui sunt cætus uestri. Calẽdas uestras & solẽnitates uestras odiuit anima mea. Facta sunt mi
hi molestia. Laboraui sustinẽs, subaudiẽ p annos quadragintaduos. Vix tãdiu sustinere po
tui, & differre qd oportebat fieri. s. ut Romani uenirẽt, & tollerẽt uñm & locũ & gẽtẽ. Nõ sus
cipiã munꝰ uestrũ: sed & reiectio meũris uñi nullũ ifert noĩ meo dãnũ. Ab ortu eñ solis usq;
ad occasum magnũ est nomẽ meũ in gẽtibus, & in oĩ loco sacrificaẽ & offerẽ nomi meo obla
Iohan.4 tio mũda. Nõ enim solus Hierosolymis mihi est locus ubi oporteat adorare, sed in oñi loco
Oblatio mũda ueri adoratores adorabũt patrẽ in spũ & ueritate. ¶ Et offerũt noĩ meo oblationẽ mũdã, ob
lationẽ panis panis & uini, sacrm corpis & sanguinis redẽptoris sui. Hæc oblatio sic est mũ
da, ut exterius nullũ habeat cruoris horrorẽ. Et interius siue inuisibiliter mũdet cruentã oĩs pec
cati pollutionẽ. Itaq; in gẽtibus talẽ oblationẽ offerẽtibꝰ, magnũ est nomẽ meũ: uos autẽ quõ
Psal.j7. dam meus pplus peculiaris polluistis illud, & cõplẽ illud. Populus quẽ nõ cognoui seruiuit
mihi, in auditu auris obediuit mihi: Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, &
claudicauerũt à semitis suis. In eo polluistis nomẽ meũ, qd cũ fit oblatio mũda, & emũdans
oĩa delicta. Vos dicitis, mẽsa dñi cõtaminata ẽ, & qd supponit contẽptibile ẽ, cũ igni q illud
deuorat, uidelicet qa ĩ cõmemorationẽ fit passiõis & mortis dñi, quẽ uos occidistis, cũ signa
culo crucis, in qua uos illũ suspẽdistis. Vñ & ipm signaculũ execramini, & torquemini con
scia crudeli, dicitis in cordibus uestris, cõtaminatã eẽ istã quã dicimus mẽsam dñi, & qd sup
ponit contẽptibile eẽ dicitis, nimirũ quia nõ carnes eiusmodi, qles offerre uos & comedere cõ
Hiere.7 sueuistis, addentes, ut paliũ pphetã dictũ est, holocaustomata uestra uictimis uestris. Simul
cũ dicit uobis: ignẽ huius mẽsæ dñi, ignẽ eẽ inuisibilẽ, ignẽ spũs sancti, contẽptibile hoc ẽ uo
bis, quia nõ apparet uisibiliter, nec deuorat sacrificiũ corporeus ignis. Et dixistis: Ecce de la
bore. Dixistis (inq;) hoc, & dicitis in cordibꝰ uestris, qa totũ ministeriũ mẽsæ dñi, qd celebrat
in gẽtibus, cũ sit (ut iã dictũ est) cõmemoratio passiõis dñicæ, magnus labor, magnũ ẽ tormẽ
tũ conscię uestræ. Proinde exufflastis. i, blasphemastis illud nequissimo flatu magnæ inui
In quos hæc pphetia scripta est diæ, magnæ iracũdiæ. Nescio qũo ex libro Esdræ possit itelligi, qd scdm hãc literã reuersus
de Babylone pplus, minorẽ putauerit eẽ cultũ religiõis, qa ornatus tẽpli deerat, & qd suppo
nebat, idcirco esse pollutũ, quoniã altare tantũ fortuitis & impolitis lapidibus erat extructũ,
absq; tem

absq; templo, absq; urbis ædificijs, absq; extructione murorũ, & qđ ppter paupertatẽ mũr
murãtes atq; inuiti offerẽtes dixerũt. Ecce de labore, Nã ibi taliter scriptũ est, qa spõte ob- 1 Esdr. 3.
tulerũt in domũ dñi ad extruendã eã in loco suo, & scđm uires suas dederũt, & qa cõgrega
tus est populus quasi uir unus, & ędificauerũt altare dei Israhel, ut offerẽt in eo holocausto
mata, sicut scriptũ est in lege Moysi uiri dei, & qa cõcinnebãt in hymnis & cõfessiõe dño
quoniã bonus, quoniã in æternũ misedia eius: omnis quoq; populus uociferabatur clamo
re magno laudãdo dominũ. Num ergo illius tẽporis Iudæi tali fuerũt digni exprobratiõe?
Sed uos ò Iudæi, uos ò sacerdotes, & põtifices tẽporis pessimi, qbus iuxta prophetã alium.
Væ qa separati fuistis in diem malũ, & appropinquastis solio iniquitatis, uos (inquã) sermo Amos. 6.
iste pcutit, qa sermo propheticus est, & enũciabat de futuris, dũ hæc loqueretur iste angel⁹
iste nũcius dñi. Proinde audiamus quid adhuc dicat. ¶ Et intulistis de rapinis claudũ,
& languidum & intulistis munus. Mũquid suscipiã illud de manu uestra dicit dñs
exercituũ. Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculũ, & votum faciẽs
immolat debile domino, quia rex magnus ego, dicit dominus exercituũ, & nomẽ
meum terribile in gentibus. Et nunc ad uos mandatum hoc o sacerdotes. Si no CAP. II.
lueritis audire, & si nolueritis ponere super cor, vt detis gloriam nomini meo (ait
dominus exercituum, mittã in uobis egestatẽ, & maledicã benedictiõibus uestris
& maledicã illis quoniã non posuistis super cor. Ecce ego proijciã uobis brachi-
um, & dispergã sup vultum uestrum stercus solennitatum uestrarũ & assumet uos
secum. ¶ Ad uos (inquit) mandatũ ò sacerdotes qui domũ patris, quæ debuit esse domus
orationis, fecistis speluncam latronũ, & inde, id est de latrocinio uestro, de rapinis quas de
populo rapiebatis, boues, & oues, & columbas & cætera, quæ oblata erant, uendendo his
qui de longe uenerant & qđ offerrent nõ habebãt, ad uos (inquã) mandatũ hoc. Quia sic fa
ciẽdo profecto intulistis de rapinis claudũ & lãguidũ, id est intulistis munus omni cõtẽptu
dignũ, nũqd suscipiã illud de manu uestra dicit dñs? Imò dicam, Maledictus dolosus q ha
bet in grege suo masculũ, & uotũ faciens debile immolat dño. Quis est q habet masculũ in Maledicti sa-
grege suo, & debile offert, & debile immolat domino, nisi uos ò sacerdotes Iudaicæ pfidiæ cerdotes Iu-
qui habetis Christũ incarnatũ iam de genere uestro, et adhuc brutũ pecus cõtenditis offer- dæorum.
re domino? Maledicti estis ò dolosi, qui illũ uenisse sciẽtes, uos scire dissimulatis, q iã ue-
nerit, & non qualẽcũq; claudũ, aut languidũ, nõ qualecũq; debile, qđ est omne pecus bru-
tũ, quia nõ ualet ad emundationẽ peccatorũ, uerũ etiam Barrabã latronẽ, homicidã sedici Hebr. 9.
osum domino obtulistis, dimittendo illum pro honore quasi domini, secundũ cõsuetudinẽ
dicti festi, & deinde nũq; masculũ illum gregis electi, dominũ offerre uoluistis, potius brutũ Psalm. 49
pecus ingerẽtes quasi placeat illi, quasi carnes taurorũ manducare & sanguinẽ hircorũ po-
tare uelit. Bene est quod ipe rex magnus dominus exercituũ nomen suũ terribile faciens in
gẽtibus quoniã noluistis audire, quoniã noluistis ponere super cor ueritatẽ, sed opposuistis
claritati eius perfidiæ uelamen, & non dedistis nomini eius gloriã & honorẽ, misit in uobis Esai. 5.
egestatem, mãdando nubibus suis, ne pluant super uos imbrem, sicut nunc paret, quia neq; Maledictio et
propheticam neq; quamlibet aliam habetis gratiam cœlestem, & maledixit benedictioni- duplex cõtri-
bus uestris, & iterum maledixit illis, id est, iuxta prophetã aliũ duplici cõtritione uos cõtri- tio Iudæorũ.
uit, ut nõ solũ Romani tollerẽt uestrũ & locũ & gentẽ, uerũ etiam maligni spiritus animas Hiere. 7.
auferrẽt, iuxta illud Psalmistæ ueriloquiũ: Tradẽtur in manus gladij, partes vulpiũ erũt. Be Psalm. 62.
ne (inquã) & iustæ maledixit benedictionibus uestris, qm uos benedictionibus eius maledi
cere uoluistis, & maledixistis quantũ potuistis. Nã qa spũs sanctus, qui est ipsa benedictio
domini, dixerat in Psalmo: Benedictus qui uenturus est in noie dñi, uos assumpsistis quasi Psalm. 117
patrociniũ legis dicentis, qa maledictus est à deo qui pendet in ligno, & dãnatione patibuli Deut. 21.
maledictũ uoluistis facere illũ, q uenerat benedictus in noie dñi. Bene omnino proiecit uo
bis brachiũ, & dispersi sup vultũ uestrũ stercus solẽnitatũ uestrarũ, & assumet uos (ait) ster-
cus illud secum. Nam quia brachiũ, id est, armũ dextrũ bruti pecoris, qđ ex lege uobis fie-
bat, secundũ ceremonias legis solum habere uoluistis, & fortissimũ brachiũ domini Chri-
stũ filiũ dei reiecistis & contẽptui habuistis. Recte brachiũ eiusmõi uobis tãq; canibus pro-
iecit, ne saltẽ intus in Hierosolymis porrigeretur uobis, sed foris piectũ uix assequi & rode

re possitis

re possitis captiui atq; dispersi, nō solēnitates meas sed uestras; solēnitatū stercus circūferētes, qđ & uos ita secū assumpsit, ut sitis possessio uel portio stercoris, nō habētes portionē in terra solēnitatis dñi. ¶ Et scietis, qz misi ad vos mādatū istud, vt esset pactū meū cum Leui dicit dñs exercituū. ¶ Pactū meū fuit cū eo vitę & pacis, & dedi ei timorē, & timuit me, & a facie nominis mei pauebat. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas nō est inuēta in labijs eius. In pace & in equitate ambulauit mecū, & multos auertit ab iniquitate. Labia sacerdotis custodiūt scientiā, & legē requirēt ex ore eius, qz angelus dñi exercituū est. Vos aūt recessistis de via, & scādalizastis plurimos in lege. Irritū fecistis pactū Leui, dicit dñs exercituum, ¶ Quorsum ista cōmemoratio Leui tā bona? Nimirū ut sacerdotes ꝗs culpa oīno degenerasse demōstret à fide uel iustitia

Ezech. 38. paterna, nec ad pñs ptinere filios; uituperationē, nec filijs utiq; malis, cōmunē esse paternę iustitiæ laudē. Ac si dicat: Quoniā ostia mea clauditis, & altare meū incēditis, decias à populo suscipiētes, hæreditario iure scđm carnē filij Leui, putatis uos mihi esse sicut fuit Leui sicut fuerūt Moyses & Aaron & Phinees, & cæteri tempoꝝ illorū hoīes siue sacerdotes, uestri maiores de tribu Leui, ꝗsi nō aliunde mihi placuerint, nisi ex eo, qđ uos tractatis, ministerio cruēti sacrificij. Nō ita est; Scietis & experimēto discetis, qa misi ad uos mandatū istud ut esset pactū meū cū Leui. Cuiusmōi pactū? Vticq; nō pactū ostia claudēdi & altare incēdendi, mactādi pecora & māducādi carnes, sed pactū uitæ & pacis, & hoc pactū meū

Sacerdotali officium. cū eo fuit. Quomō fuit? Dedi ei timorē & timuit me, à facie nois mei pauebat. Lex veritatis erat in ore eius, & iniqtas nō est inuēta in labijs eius. In pace & in æqtate ambulauit mecū, & multos auertit ab iniqtate. Hæc oīa sacerdotalia sunt, ꝗ uos nō habetis. Ergo sacerdotes nō estis. Labia sacerdotis custodiūt scientiā, & legē requirēt ex ore eius, qa angelus dñi exercituū est. Vestra aūt labia nō custodiūt scientiā, nō est lex in ore uestro, quā annūciare est angelicū officiū implere, imò recessistis de uia, quę ē dei scientia, et scādalizastis plurimos

Esai. 42. in lege. Etem̄ sicut per aliā prophetā dictū est, laqueus iuuenū oēs uos. Ergo sacerdotes nō estis. Irritū fecistis pactū Leui, irritū (inquā) nō ipsi Leui, sed uobismetipsis, ut nihil uobis

Pactū dei cū Leui. prosit esse scđm carnē filios Leui. ¶ Scire debemus qñ sit factū, qđ nūc dicit, pactū meū fuit cū Leui, uidelicet, qñ post egressum de Aegypto uenientes ad montē Sinai, ascenderūt

Exo. 24 Moyses & Aaron, Nadab & Abiu, q erāt de tribu Leui, & septuaginta de senioribus Israhel, & uiderūt deum Israhel. Dixitq; dñs ad Moysen: Ascende ad me in montē & esto ibi, daboq; tibi tabulas lapideas & legē ac mādata quæ scripsi, ut doceas filios Israhel. Hoc fuit pactū uitæ & pacis. Quæ aūt post uituli reatū mandauit, nō ptinent ad pactū uitæ & pacis.

Ezech. 20. Vnde apud Ezechielem hæc & alia taliter distinguit. Eieci ergo eos de terra Aegypti & eduxi in desertū, & dedi eis pcepta mea, & iudicia mea ostendi eis, quæ faciat homo & uiuat in eis. Deinde subsequtur. Et irritauerūt me domus Israhel in deserto, scilicet faciēdo uitulū & adorando illū. In præceptis meis (inqt) nō ambulauerūt & iudicia mea proiecerunt quæ faciēs homo uiuet in eis. Ergo & ego dedi eis præcepta nō bona, & iudicia in quibus nō uiuēt. Diligēter animaduertēda sunt hæc, qualia sint pcepta quæ dedit ante, & qualia quæ dedit post reatū uituli, & tūc certius parebit quātū distet illud, unde collaudatur Leui dicēdo: Pactū meū fuit cū eo uitæ & pacis, & illud in quo gloriātes sacerdotes impij, putabāt se apud deum sic esse ut fuit Leui. Sequtur. ¶ Propter quod & ego dedi vos contemptibiles & humiles omnibus populis, sicut nō seruastis vias meas & accepistis faciem in lege. Nūquid non pater vnus omniū nostrum? Nunquid non vnus deus creauit nos? Quare ergo vnusquisq; nostrum despicit proximū suum, violans pactum patrum nostrorū? ¶ Propter quod (inqt) quoniā irritū fecistis pactū Leui, & ego dedi uos contēptibiles & humiles omnibus populis, sicut supra testatus sum dicens,

Ecce ego proijciā uobis brachiū, & dispergā super vultū uestrū stercus solēnitatū uestrarū.

Accepistis faciem in lege. ¶ Et notandū quod inter omnia quæ fecerunt, non seruando uias domini, capitulum istud imputat pro magno crimine, & accepistis faciem in lege. Hanc etem̄ iniustitiā & iniquitatē illorū, ipse dñs omniū pro nobis pauper factus expertus cōtra semetipsum dicebat illis

Iohan. 7. Et in sabbato circūciditis hominē. Si circūcisionē accipit homo in sabbato, ut nō solua[t] lex Moysi, mihi indignamini, quia totum hominē sanū feci in sabbato. Nolite iudicare secundū faciem,

dū faciē, ſed iuſtū iudiciū iudicate, uidelicet, ut nō plus authoritatis in minori facto cōceda
tis Moſi, propter qđ dux fuit, & iudicē ſup uos illū deus cōſtituit, q̄ mihi in maiori facto, p
eo q̄ ego nō iudico quenq̄, imò dico, qs me cōſtituit iudicē aut diuiſorē ſup uos. Hoc em̄ e Lucæ. xij
rat accipere faciē in lege, propter humilitatē faciei eius, facta eius, quāuis p̄clara cōtēnere, et
alterius facta minora, ſcilicet Moſi, propter claritatē vultus eius, importuna adulatiōe ma
gnificare & dicere. Nos ſcimus qa Moſi locutus eſt deus, hūc aūt neſcimus unde ſit. In cō Iohan. ix.
munibus q̄q; rebus iniquū eſt faciē accipere. Hinc Iacob⁹ dicit: Si dixeritis diuiti, tu ſede hic Iaco. ij.
bene, pauperi aūt dicatis, tu ſta illic, aut ſede ſub ſcabello pedum meoꝝ, nōne iudicatis apud
uoſmetipſos, & facti eſtis iudices cogitationū iniquarū? Cōtra hmōi iniquitatē recte inue
hitur, dicēs: Nunqd nō pater unus oīm noſtrū? Nunqd non deus unus creauit nos? Quare
deſpicit unuſqſq; fratrē ſuū, uiolās pactū patrū noſtroꝝ, ſubauditur, q ex humilitate deo cō
placuerūt, q nō ex facie, ſed ex fide amici dei facti ſunt, q peregrinādo in pauptate ſpūs terrā Hebr. xj.
nobis poſſidendā acquiſierūt? Videte q̄ ſit incōgruū filios humiliū & peregrinoꝝ ſuphire
in acceptione p̄ſonaꝝ. Sequitur. ¶ Tranſgreſſus eſt Judas, & abominatio facta eſt in
Iſrahel & in Hieruſalē, qz contaminauit Judas ſanctificationē dñi quā dilexit, &
habuit filiā dei alieni. Biſperdat dñs uirū, qui fecerit hec, magiſtrū & diſcipulum
de tabernaculis Jacob, & offerentē munus dño. ¶ Parū eſt ad iſtā declamationē ſolū j. Eſdræ. vj.
illud reſpicere, qđ reuerſi de Babylone in eo tranſgreſſi ſunt, qđ quidā ſacerdotes & leuitę tu
lerūt de filiabus Chananęoꝝ cæterarūq; gētiū, & de filijs ſuis, & cōmiſcuerūt ſe cū populis
terrarū. Parū (inq̄) ē illud ſolū reſpicere, qm̄ hæc uerba ſunt authoritatis propheticæ uerba
ſunt ſpūs ſcti, ad ſpūalia ſp & cœleſtia tendētis. Itaq; ſicut decet maieſtatē loquētis de ſpūali
bus, cœptus ſermo totus ſpūalibus intētus ſit. Quo habuit Iudas filiā dei alieni? Quę ē illa fi Filia dei alie
lia dei alieni? Profecto lex cerimoniarū ſine lege fidei filia ē dei alieni. Vbi Iudas legē fidei ni, lex cæri
cōtēpſit, pquā prim⁹ Abrahā deo cōplacuit, & legē cerimoniaꝝ i cibis & potib⁹ & iuſtitijs monialium ſi
carnis retinuit, ibi trāſgreſſus eſt, & extūc habet filiā dei alieni, ex q̄ Chriſtū occidit, qa quic ne fide.
qđ extūc obſeruare uidet in cærimonijs eiuſmodi nō eſt religio ueri dei, ſed religio dei alie
ni, abominatio & cōtaminatio ſanctificatiōis dñi, quam dilexit puerſa dilectione, ut mallet
Chriſtū occidere, q̄ ſanctificationē loci uel gētis amittere ſecūdū timorē quē finxit dicens: Iohan. xj.
Si dimittimus eū ſic, uenient Romani & tollēt noſtrū & locū & gentē. Diſperdat (inqt) dñs
uirū q fecerit hoc, & ita factū eſt. Nā diſperſi ſunt, tā magiſter q̄ diſcipulus, & offerēs mun⁹
dño, i. tā ſeniores q̄ pp̄lus, tā phariſæus q̄ pontifex: diſpſi ſunt inquā, tā de terrenis q̄ de cœ
leſtibus tabernaculis Iacob. At audiamus adhuc incremētū ſceleris, exaggerationē crimi
nis. Ait. ¶ Et hoc rurſum feciſtis. Operiebatis lachrymis altare domini fletu &
mugitu, ita vt vltra non aſpiciā ad ſacrificiū, nec accipiā placabile quid de manu
veſtra, & dicitis: Quā ob cauſam? Quia dominus teſtificatus eſt inter te & vxorē
pubertatis tuę, quā deſpexiſti, & hęc particeps tua & vxor fœderis tui. ¶ O quāta ira,
quāti zeli dñi irecūdia. Hoc (inqt) rurſus feciſtis. Auſi fuiſtis flere in oculis meis, auſi fuiſtis
mugire in auribus meis, auſi fuiſtis operire lachrymis altare dñi. Quāta eſt hæc ira, clemen Ira dei in
tiſſimū dñm dicere: hoc feciſtis, flendo & mugiēdo me ad maiorē iracūdiā cōcitaſtis, & ita Iudæos.
cōcitaſtis ne ultra aſpiciā ad ſacrificiū, nec accipiā placabile qd de manu ueſtra? Quantum
eſt miraculū? Quales ſunt lachrymę, qualis fletus, qualis mugitus miſeroꝝ, q tā grauiter of
fendit miſericordiæ dñm? Sed nō miremur. Nā iſtoꝝ fletus ſceleratus & criminoſus eſt, qa Fletus Iudæo
uenit de amore p̄ſentis ſeculi, cōtemptū habēs futuri. Talis erat fletus & eiulatus Eſau, qp rū ſceleratus.
pe qtā diu fleuit & eiulauit, donec p̄ Iacob dixerat illi. In pinguedine terræ & in rore cœli Gene. 27
deſuper erit benedictio tua. Hinc eſt ira dei ira iuſta, cuius iuſtitiæ cauſam cōtinuo ſubtilē
inſinuat. Dicētibus em̄ quā ob cauſam lachrymis noſtris offenſus nō aſpicies ad ſacrificiū
nec accipies placabile qd de manu nr̄a, reſpōdet & dicit: Quia dñs teſtificatus eſt inter te &
uxorē pubertatis tuæ quā deſpexiſti, & hæc eſt particeps tua & uxor fœderis tui. Et eſt ſen Vxor puber
ſus. Vxorē pubertatis, uxorē quā prius nouiſti, tu deſpexiſti, qa fidē p quā p̄ tuus Abrahā tatis, fides A
deo cōplacuit, in q̄ deus patres nr̄os elegit & aſſumpſit, tu reliquiſti. Nōne inter te & hmōi brahæ.
uxorē tuā deus teſtificatus eſt? Nō em̄ p legem promiſſio Abrahæ & ſemini eius, ut hæres Rom. 4.
eſſet mūdi, ſed p iuſtitiā fidei. Siquidē qñ credidit Abrahā deo, & reputatū eſt ei ad iſtitiam Gene. jſ.

& sicut ibidē scriptū est, in die illo pepegit dñs fœdus cū Abrahā, dicēs: Semini tuo dabo terrā hāc, nōdū lex data erat, sed necdū ipse Abrahā circūcisus erat, & proinde recte dixerim, fidē fuisse uxorē pubertatis tuæ participē q̄ tuā, & uxorē fœderis tui, inter quā & te testificatus est dñs. i. testamētū fecit. Tu aūt illā despexisti, & cū p fidē in Abrahā iustificatus
Roma. 10. sis, tu p legē, cōtēpta fide, iustificari cōtendis, qđ est iustitiā tuā uelle statuere, & iustitiæ dei nolle subīci. Quō ergo audes operire lachrymis altare dñi, flere in oculis dñi, & mugire in auribus dñi, adulter legis, cōtēptor fidei? ¶ Nonne unus fecit, & reliduū spūs eius? Et quid unus quærit, nisi semen dei? ¶ Quod est dicere: Nōne unus idē q̄ est deus, q & cūilla iā dicta uxore pubertatis tuæ testificatus est, & testamētū fecit, & cuius spūs reliduū. i. nouū testamētū fecit? Et iste & spūs eius, cū sit deus unus, qđ quærit, nisi semē dei. i. nisi ut credas in filiū dei? Hoc q̄rit deus pr̄, q primū testamētū fecit, hoc q̄rit spūs sanctus, q reliduū, hoc est, q secūdū testamētū fecit, ut credas in filiū dei, fisq̄ cultor & amator unius individuæ trinitatis. ¶ Custodite ergo spūm uestrū, & uxorē adolescentię tuę noli spernere. Si
2. Cor. 3 Galat. 5. odio habueris dimitte, dicit dominus deus Israhel. Operiet aūt iniquitas uestimentū eius, dicit dominus exercituū. Custodite spūm uestrū, & nolite despicere. ¶ Spiritū uestrū ingt. i. fidē patrū uestrorū, q̄ tanto lege cærimoniaq; siue lra legis, quāto spūs carne melior est, custodite, si uultis uiuere: qa uidelicet lra occidit, spūs aūt uiuificat. Et uxorē hmōi, uxorē adolescētiæ tuæ, q̄ p dilectione operando parit filios uitæ, noli despicere. Quā tūc despicis, dū iustitiā tuā uoles statuere, iustitiā dei, q̄ est iustitia fidei, p nihilo ducis, & huic subīci nō uis, cū tñ hæc uxor adolescētiæ tuæ sit, qa p hāc adoleuisti placitā in patribus q̄dringētos & triginta annos anteq̄ fieret lex. Tot eīn anni fuerūt añ data legē, à uerbo promissiōis qđ Abrahæ creditū est. Noli ergo despicere, sed custodi. i. dilige. Cæterū, si
Mat. 19. Deut. 24 odio habueris, dimitte. Nā sicut de uxore carnis propter duritiā tuā cōcessum est tibi, ut dimittas eā si odio habueris, ne forte occidas si tenere cōpellaris, ita & de ista uxore spūs tui dicotibi, dimitte cū odio habueris, ut si in Christū credere nō uis, saltē credētes nō psequaris. Tolerabilius q̄q̄ est in Christū nō credere, q̄ ita fidē eius suscipere, ut seruituti uelis subīcere, eiq̄ circūcisiōnē & cæteras legis cærimonias supponere, qđ secūdū actus Aplōr quidā,
Actu. 15. quāuis pauci, q crediderāt, nō minima seditiōe facta aplis, psecutionē aplis conati sunt effi cere. Et cōcedēdo quidē dixit: Cū odio habueris, dimitte, sed ne ipsa cōcessio uideret odiētē excusare, cōuersus ad auditores: Operiet aūt (ait) iniqtas uestimētū eius. i. iniqtas odio habentis uxorē hmōi, manifesta fiet oīb⁹, & ab omni seculo denotabitur. Mox ad eosdē cōuersus, iculcat & replicat qđ dixerat. Custodite (inquiēs spm̄ uestrū, & nolite despicere potius despicite literā occidentē, segmini aūt et custodite spm̄ uiuificātē. Segtur. ¶ Laborare fecistis dñm in sermonibus uestris, & dixistis: In quo eīn fecimus eū laborare? In eo q̄ dicitis. Omnis qui facit malū, bonus est in conspectu domini, & tales ei placent. Aut certe ubi est deus iudicij? ¶ Multos fuisse in pplo Iudæorū, etiā ante hāc ultimā impietatē, q̄ Christū occiderūt, et aplos eius psequētes, uerbū eius repulerūt, q dicerent:
1. Macha. 1. Ois q facit malū, bonus in cōspectu dñi, et tales ei placēt, illud indicat de libro Machabæorū taliter dictū. In diebus illis exierūt ex Israhel filij iniqui, et suaserūt multis, dicētes: Eamus et disponamus testamētū cū gentibus q̄ circa nos sunt, qa ex quo recessimus ab eis, inuenerūt nos multa mala. Et abierūt ad regē, et dedit illis potestatē, ut facērēt iustitias gētiū. Secū dū illas siue ex psona taliū in. 72. psalmo dr̄. Quia zelaui sup iniquos, pacē pctōr uidēs. Ire, Quō scit deus, et si est sciētia in excelso? &c̄. Sic loqui & sic existimare & dicere, ubi est deus iudicij? eor est q oīno à fide sunt alieni. Nō est (aiūt) in rebus hūanis prouidētia. Oia casu fe
runt incerto, nec dei iudicio gubernant, qn potius mali ei placēt & boni displicēt. Quātum offendāt deū, sermo uel sensus hmōi uehemēter insinuat cū dicit: Laborare fecistis dñm in sermonibus uestris. Cū hæc & his silia deus pr̄, deus spūs sanctus diceret p prophetas ad sacerdotes, et carnes eor immolatitias reprobaret. Iādudū et interea loquebat ad opus saltis
Psalmo. 39 nræ pparans se filius unigenitus, et dicebat illud in psalmo. Holocaustū et pro pctō non postulasti, tūc dixi: Ecce uenio. Ad hoc dictū ualde cōgruit hoc responsum pris. ¶ Ecce ego
CAP. III. mitto angelum meum, & pparabit uiam tuā ante faciē tuā. ¶ Hūc angelū esse Iohannē testat ipse dñs, dicēs: Quid existis uidere? Prophetā? Etiā dico uobis, et plus q̄ prophetā?
Mat. 11. Hic est

Hic est enim de quo scriptū est: Ecce mitto angelū meū ante faciē tuā, qui ꝑparabit uiā tuā ante faciē tuā. Itaq; reprobato ueteri sacerdotio, dū sacerdotiū melius introducitur, homo genere sacerdos præmittitur præparare uiam sacerdotio uero, sacerdoti magno, de quo & protinus dicit: ¶ Et statim veniet ad templū suū dominator, quē vos quæritis, & angelus testamenti quē vos vultis. ¶ Et notandū qđ dicit statim: Nō em̄ longa mora interfuit, sed statim, sc̄z m̄sē sexto. i. sexto mense à cōceptōe Ioānis iste cōceptus, sexto mēse à natiuitate Ioannis iste natus est. Vterq; angelus, qa uterq; sacerdos, uterq; custodiēs sciē tiā, iuxta qđ supra dictū est. Labia sacerdotis custodiūt scientiā, et legē requirēt ex ore eius qa angelus dn̄i exercituū est. Vterq; (inquā) angelus, sed nō pari modo. Ille em̄ tātū homo sacerdos. Iste aūt & dominator & sacerdos, id est dn̄s & deus, & homo sacerdos. Vnde & litera modū utriusq; recte discernit, dū de illo dicit hoc tantū. Ecce ego mitto angelū meū, de isto aūt, & statim ueniet ad templū suum dominator quē uos quæritis, & angelus testamenti quē uos vultis. Ad quos aūt logtur dicēs: quē uos quæritis, nisi ad ueros filios Leui, quos; dulciter postmodū mentionē facit, ad eos qui expectabāt redemptionē, et consolationē Israhel, qualis illo tēpore Simeon iustus extitit? Quid porrò est, ueniet ad templū suū, nisi ueniet ad sacerdotiū suū? Hic em̄ primogenitus est. Primogenitos aūt erat sacerdotiū, & ante Moysen & ante Abrahā. Vnde & Melchisedech, qui sacerdos altissimi extitit, affirmatur, qđ ipse fuerit Sem, qui fuit primogenitus Noe. Iuxta hūc morē sacerdos esse debebat Esau, cū esset primogenitus, sed hæc primogenita supplātauit ei minor frater eius, & uestes illæ de quibus scriptū est: Et uestibus Esau ualde bonis, quas apd se habebat domi Rebecca, induit eū, uestes sacerdotales fuisse credūtur. At ubi lex uenit, primogenitia sacerdotio uacare iussit, & p̄cio redemi, qa sacerdotij functiōe nihil poterāt mūdo cōferre. Subintrauit aūt in sacerdotiū & in omne ministeriū cultus diuini tribus Leui, q̄ aliqd cōtulerat, qa ve3 Moses & Aaron de tribu Leui existētes, populū ab Aegyptiaca seruitute solutū eduxerāt ad immolādū dn̄o, qđ & p eos cōstitutionē facere cœperūt in deserto. Parū quidē cōtulerāt populū illū educēdo, & parū cōferebāt, carnes aut sanguinē hircorū animaliū sacrificādo, sed nō illo tēpore sacrificiū aliud fuerat qđ sufficere posset pro peccato. Vbi uenit sacrificiū ualens, rursus remoueri debuit sacrificiū carnis et sanguinis, cū sacerdotiū suscipe debuit, unus idēq; & primogenitus unus honorē primogeniti, sc̄z sacerdotiū suscipe debuit, unus idēq; & primogenitus oīm, & sacerdos & sacrificiū. Quod sciēs diuinus Euāgelista cū dixisset de illa, quā uirginē cōcepisse narrauerat. Factū est aūt, cū essent ibi, impleti sunt dies ut pareret, statim subiunxit. Et peperit filiū suū primogenitū. Igit primogenitū ante omnē creaturā primogenitū in multis fratribus, & ideo sacerdotē dignū uenientē ad templū suū, ad sacerdotiū suū. ¶ Ecce venit dicit dn̄s exercituū, & quis poterit cogitare diem aduētus eius. ¶ Vere nullus, nisi cui uel p angelū, uel p semetipsum reuelauerit spūs sanctus, sicut p angelū Ioseph filio Dauid, sicut p semetipsum iusto Simeoni reuelauit. Veniet em̄ occultus, ueniet sicut mitis & hūilis corde. Nulla sc̄z pompa prece dēte uel subsequēte, nulla clamoris uel cōtentiōis tuba psonāte. ¶ Et quis stabit ad uidē dñm eius? Ipse em̄ quasi ignis cōflans, aut quasi herba fullonū. Et sedebit conflans & emundās argētū, & purgabit filios Leui, Et colabit eos quasi aurū & quasi argētū, & erunt dn̄o offerētes sacrificia in iustitia. Et placebit dn̄o sacrificium Iuda & Hierusalē, sicut dies seculi, & sicut anni antiqui. ¶ Quis (inqt) stabit ad uidēdū eū. Vere nō sacerdotiū, nō ciuitas, nō templū eorū, q oculos nō habebūt ad uidēdū eū, q nequā habebūt, oculū, & totū corpus tenebrosum: Ipse em̄ quasi ignis cōflans, & q̄si herba fullonū .i. ignē mittēs in terrā, sc̄z spiritū sanctū q cōsumet incredulos, uelut ignis cōflatorium, credētes aūt uelut herba fullonū emūdabit gra remissiōis peccatorū, & uelut ignis cōflās zelo bono, feruētes amore cœlestiū bonorū faciet ardētes, ut deinde dicit, et sedebit conflans & emūdās argentū. Hoc repetit dicēdo, & purgabit filios Leui. Sicut em̄ argētū in manu artificis uel argētarij, sic filij Leui. i. oēs ministri dn̄i in manu huius dn̄atoris dn̄i. Quomō uel in q̄ purgabit eos? colabit eos (inqt) q̄si aurū et quasi argētū. Quod colat, nimirū iccirco colat, ut à bono liquore oīs feculētia separet. Et qđ erat sacerdotiū prius nisi liquor feculētus? De optimis sacerdotibus loq̄mur. Optimi sacerdotes Aaron & Phinees, & mūlti alij, nouissimusq;

Supra. 7.

Chr̄s dn̄ator

Luc. 1. Veniet ad templū, id ē, ad sacerdotiū prīmogenitorū.

Gene. 27

Exod. 33

Luc. 2

Roma. 8 Colloss. 1

Matth. 1

Luc. 3.

Matth. 4

Luc. 12.

Sacerdotium uetus, liquor feculentus.

uissimusq; Zacharias pater Ioannis extiterũt, eorũq; ministeriũ sic fuit q̃si aur̃, quasi argentũ, sed aur̃ nõ defecatũ, argẽtũ nõ feculẽtum. Ibi nãq; erat fidei aur̃, sciẽtæ uel boni sermonis argentũ, sed erãt admixtę feces ceremoniar̃ carnaliũ. Colabit igit aurũ, colabit argẽtũ

Ezech.20. suũ. i. reiectis ceremoniis carnis, & p̃ceptis non bonis, de qbus supius dictũ est, in qbus uita nõ fuit, reseruabit sacerdotio suo solũmõ fidei aurũ, & p̃ceptor̃ bonor̃ argentũ. Nõ solũ

Quid & qualiter offerunt sacerdotes Christi.

autẽ eiusmõi ceremoniar̃, sed et oĩm peccator̃ feces excolabit de cordibus sacerdotũ suorũ, & offerẽtes erunt dño sacrificia in iustitia, nõ in sua sed in dei iustitia, in corpe & sanguine Iesu Chri, q est ipsor̃ iustitia. Et placebit dño sacrificiũ Iuda & Hierl'm, sicut dies seculi, &

Roma.4. sicut anni antiq. i. nõ p legẽ factor̃, sed p legẽ fidei iustificabũt & glorificabunt sacerdotes noui testamenti, q Iuda & Hierl'm merebunt uocari. Per quã ue3 legẽ fidei, priusq; subintraret carnaliũ ceremoniar̃ lex, placuerũt dies seculi, & anni antiqui. i. hoies sancti & iusti di pres & patriarchæ splẽdidi, nõ solũ à Moyse usq; ad Abrahã, sed ab Abraham usq; ad Noe, usq; ad Abel, quor̃ ue3 dierũ siue annorũ. i. sanctorũ siue sanctissimorũ nũerus quãtus sit uel fuerit, deus scit. Hoc aũt scire debemus, qa sicut illi placuerunt, ita & nos placere debemus p legẽ fidei. Ecõtra quid uobis erit ò sacerdotes carnis, hostes spũs, inimici fidei?

Nimirũ id qd̃ sequitur. ⊥ Et accedã ad vos in iudicio, & ero testis, velox maleficis & adulteris & periuris & qui calumniãtur mercedẽ mercenarij, viduas & pupillos opprimunt, nec timuerũt me dicit dñs. ⊥ O q̃ dure sonat, accedam ad uos in iudicio. Non

Psalm.142. Iob .9 intres in iudiciũ cũ seruo tuo dñe, ait ille q orat in spũ et ueritate. Alius quoq; laudẽ ex deo & testimoniũ habẽs iustitiæ, sc3 beatus Iob, etiã si habuero (inqt) quippiã iustũ, nõ respon-

Ibidem. debo, sed meũ iudicẽ deprecabor. Item, Si uoluerit homo cõtẽdere cũ eo, nõ poterit ei respondere unũ pro mille. Si hoc dicũt & ueraciter dicũt hoies sancti, dies seculi, & anni antiqui, qd faciẽt malefici, & adulteri, & periuri, & qui calũniãtur mercedẽ mercenarij, uiduas & pupillos opprimũt, nec timuerũt me dicit dñs, qbus uel cõtra quos taliũ criminũ nõ solũ iudex, uerũ etiã testis ero uelox? Et uere testis qa uidi & audiui, qa sicut quõdã dixi: Des-

Testis uelox, Deus. Gene.38. Esai.7. cendã & uidebo, utrũ clamorẽ Sodomor̃ & Gomorrhæ, q uenit ad me, opẽ cõpleuerint, aut nõ est ita, ut sciã: ita & nunc, imò & magis nunc descẽdi, butyrũ & mel comedi, ut scirem cõprobare malũ & eligere bonũ, & talia comedẽdo. i. cũ hoibus cõuersando, iam didici, iam in me metipso expertus sum, uerũ etiã esse clamorẽ quẽ audiui, de sangrine iustorũ & prophetarũ, q̃s occidistis, & hinc ero testis uelox, qa uidi & audiui, qa portionẽ meã ego quoq; de manibus uestris accepi. ⊥ Ego enim dominus & nõ mutor, & vos filij Jacob non estis consumpti. ⊥ Et hoc est uerũ & iustũ iudiciũ, qa ego dñs de bono in malũ non possum mutari, & ecõtra uos de malo in bonũ nõ estis mutati. Sicut quæro nũc, ita & semper quæsiui iustitiã fidei, & ecõtra uos, sicut recessistis nunc, ita et semp spiritui sancto dura ceruice & incircũcisis auribus resistitis. Inde dico qa nõ estis cõsumpti, id est, nõ estis mutati

⊥ A diebus enim patrum vestror̃ recessistis a legittimis meis, & nõ custodistis. ⊥ Hoc idem Stephanus prothomartyr manifestius ac protpe & reacerbius dicit: Dura cer-

Actu.7. uice & incircũcisis cordib⁹ & auribus, uos spiritui sancto restitistis, sicut pres uestri & uos. Quẽ prophetarũ nõ sunt psecuti patres uestri? Et occiderũt eos qui prænũciabãt de aduẽtũ iusti, cuius uos nũc proditores & homicidæ fuistis, qui acepistis legẽ in dispositione angelorũ & nõ custodistis. Sequtur. ⊥ Reuertimini ad me, & reuertar ad vos dicit dominus. ⊥ Quale est hoc dicere iustis, dicere his qui in se confidũt, tanq̃ iustis? Nimirũ inius-

Iohan.8. ria uidetur eis qd̃ dicitur, reuertimini, quippe cũ propter carnẽ Abrahæ uidentur sibi esse peculiares & proprij, suosq; infantulos de carne luxuriosa scaturiẽtes uermiculos ostentantes, ridere sibi & nobis dicere solẽt. Isti sunt infantes filij dei. Sequtur ergo. ⊥ In quo reuertamur? ⊥ Subauditur, etenim subaudiri uolũt, nusq̃ diuertimus, deo proximi sumus. Filij Abrahæ sumus, unũ patrẽ habemus deum. Quomõ uel in quo magis appropinquare deo possumus? Ecõtra dñs. ⊥ Si affliget hõ deum, qr vos cõfligitis me? ⊥ Qd̃ dicere? imò nimis auersi atq; puersi, sine exẽplo uos auersi, & cõtra me uersi estis. Null⁹ em unq̃ hõpter Iudæũ, nulla unq̃ gẽs pter gẽtẽ Iudæã, dñm suũ affixit, deũ suũ ligno suspẽdit. Vos me affixistis uos me ligno affixistis. ⊥ Et dixist̃: In quo cõfixim⁹ te? In decimis & primitiis, & in penuria vos maledicti estis, & me vos configitis gens tota. ⊥ Et est sensus:

Quia uos

Quia uos redargui decimantes metam & rutam, & anetum, & ciminũ, & relinquentes quę grauiora sunt legis iudicium & charitatem dei, idcirco uos me deum uestrum confixistis, & propter penuriam, quam timuistis uel timere uos simulastis, dicentes: Ne forte ueniant Romani & tollant nostrum locum & gentem. Proinde uos maledicti estis, ita ut fere nemo sit qui nesciat uos esse Cain, ad quem dictũ est: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terrã, quæ aperuit os suũ, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris terrã, nõ dabit fructus suos. Vagus & ,,profugus eris super terrã. Mirum qđ ita uagi & ,,profugi sup terrã, ò maledicti adhuc me cõfigitis gens tota, gens quaũ diabolo cõiurata, & uno blasphemiæ spũ imbuta. Cum enim cõtra me quẽ cõfixerunt patres uestri, uos filij nequã simile & nõ minus odiũ spiratis, & blasphematis ubi audetis ,,profecto me configitis, nec minus q̃ patres uestri, q me præsentẽ & uisibilẽ cõfixerũt, crimẽ habetis ò desperati, & præ desperatõe insani, ut iam dictus ille Cain q dixit: Maior est iniqtas mea, q̃ ut ueniã merear. Ego uero ecõtra dico: & ueniæ ianuã, misericordiæ ostiũ aperio uobis, dicendo: ¶ Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea, & probate me super hoc dicit dominus: Si non aperuero uobis cataractas cœli, & effudero uobis benedictionem usq; ad abundantiam. Et increpabo pro uobis deuorante & non corrumpet fructum terrę uestrę, nec erit sterilis uitea in agro dicit dominus exercituum, & beatos uos dicent omnes gentes. Eritis enim uos terra desiderabilis dicit dominus exercituum. ¶ Dixi hoc & dico: Ne faciatis sicut hactenus feci Matth. 23. misericordiã & fidẽ. Hęc oportuit facere, & illa nõ omittere. Oẽm igitur decimã, oẽm (inq̃) inferte in horreũ, & sit cibus in domo mea nõ solus cibus corporalis ex rebus corpalibus quę debent uobis, uerũetiã qđ melius & qđ prius ẽ cibus spũalis ex rebus spũalibus, quas deo debetis iudicio, misericordia, & fide, & cæteris huiusmodi, & tunc probate me super hoc, imò & sicut per alium Prophetam dixi: Venite & arguite me dicit dominus, si non aperuero uobis cataractas cœli, si non fecero cætera quæ dixi, nisi ueraciter dixerim alibi. Primum quærite regnum dei, & iustitiã eius, & hęc omnia adhĩcientur uobis. Vos aũt regnũ dei nõ quæritis, & insuper ,,p temporalibus bonis impie murmuratis. Segtur. ¶ Inualuerunt super me uerba uestra dicit dominus, & dixistis: Quid locuti sumus contra te? & dixistis: Vanus est qui seruit deo, & qõ emolimentũ, quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram deo? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes, siquidem ędificati sunt facientes impietatem, & tentauerunt dominũ, & salui facti sunt. ¶ Notũ & manifestum est Iudæos salutem gentium semper odisse, & propter salutem gentium, pro pterea nobis, quia pœnitentiam nobis deus ad uitam donauit, indignatos esse illos, & nolle suscipere gratiam dei. Hoc uel ex illa parabola satis comprobatur cuiusdam hominis habentis duos filios, ex quibus adolescentiorem peregre profectum cum sua portione substantiæ & reuersum, postquàm dissipauit eam uiuendo luxuriose, cum suscepisset pater, & magnum pro reuersione eius conuiuiũ celebraret, indignatus senior frater nolebat introire, rogantiq; patri hæc respondit. Ecce tot annis seruio tibi, & nunq̃ mandatum tuum præteriui, & nunquàm dedisti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer. Sed postq̃ filius tuus hic qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus uenit, occidisti illi uitulum saginatum. Nõne uerba hæc similia sunt his, uanus est qui seruit deo, & quod emolimentum, quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram deo, ergo nunc beatos dicimus arrogantes, siquidem ædificati sunt facientes impietatem, & tentauerunt dominũ, & salui facti sunt? Hoc enim est dicere: Ecce nos filij Abrahæ, nos unum patrem habẽtes deum, tot annis seruiuimus deo patri nostro, & nunquàm mandatum eius præteriuimus, & nullum emolimentum inde nobis est: gentes autem quæ non seruierunt ei, ecce beatæ sunt, & cum impietatẽ fecerint, ecce ædificatæ sunt, & quocunq; pergimus, quocunq; nos uertimus, audimus symphoniam & chorum, uidemus celebrari cum illis magnum dei conuiuium, stolam primam, annulum & calciamenta, cuncta sacerdotalia, cuncta regalia populo alieno data sunt. Verba hæc uestra, uerba inuidiæ uestræ inualuerunt (inquit) super me, quæ locuti estis contra me, & ita inualuerunt super me, ut non possim uobiscum quicquàm facere, nisi

Matth. 23
Iohan. 11
Gene. 4
Iudæi sunt ut Cain.
Esaiæ 1 Matth. 6
Iudæi gentibus inuidentes salutem. Lucæ. 15.
Iohan. 8

Marc.6 qđ ex uobis pauciſſimos cõuerti (ſicut euangeliſta Marcus) utiq; diuinitus quodã loco dixit de me: Et nõ poterat ibi uirtutẽ ullã facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit, & mirabat, ppter incredulitatẽ illoꝝ. ¶ Tũc locuti ſunt timẽtes deũ vnuſquiſq; cũ pximo ſuo, & attẽdit dñs & audiuit, & ſcriptus ẽ liber monimẽti coꝝ eo timẽtibus deũ, & cogitãtibus nomẽ eius. ¶ Quid locuti ſunt timẽtes deũ? Nimiꝝ glorificauerũt deũ, dicentes Ergo & gẽtibus pœnitẽtiã dedit ad uitã, & laudauerũt clementiã & ſniam pfis irrepꝛ

Actu.11 Lucꝛ.15 henſibilẽ, dicentis: Manducemus & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuẽtus eſt. Quin etiã te ſeniorẽ fratrẽ pro reuerſiõe & ſuſceptõe iunioris indignã

Rom.2 tem, & murmurantẽ, & dicentẽ: Qđ nunq; mandatũ meũ præteriẽs, fortiter cõuincũt huiuſmodi uerbis. Propter qđ inexcuſabiles es ò oĩs qui iudicas. In quo eñ iudicas aliũ, teipſum condẽnas. Eadẽ eñ agis qꝫ iudicas. Et hoc certe ueriſſimũ eſt. Quæ eteñ peccata uel uitia de gẽtibus unq; audita ſunt, ut non etiã de Iudæis ſiue de pplo Iſrahel audita uel nota ſint ex ſanctaꝝ authoritate ſcripturaꝝ. Bene ergo & ueraciter locuti ſunt timẽtes deũ, unuſquiſq;

Rom.3 cũ pximo ſuo, qđ oẽs peccauerũt, & egent gꝛa dei, & quod nõ ſit deus Iudæoꝝ tñ imò & gentiũ. Et dñs attẽdit, & audiuit qũo & quid locuti ſunt, & ſcriptus eſt liber monimenti coram eo timẽtibus deum & cogitãtibus nomẽ eius, ut uidelicet cũcta in iudicio recitent, & ex

Eſa.66. uerbis ſuis iuſtificent, ſicut ecõtra: qui male locuti ſunt, ex uerbis ſuis condẽnabunt. Hinc & illud apud Eſaiã: Ego aũt opera eoꝝ, & cogitatões eoꝝ, uenio ut cõgregem cum oĩbus gentibus & linguis. In illo libro monimẽti, in illa cõgregatõe cogitationũ nequaq; deerit illa cõ-

Lucæ.15 feſſio pœnitẽtis populi gentilis, quæ patris pietatẽ concuſſit. Pater peccaui in cœlũ & coram te, & iam nõ ſum dignus uocari filius tuus. ¶ Et erũt mihi, ait dñs, in die qua ego facio in peculiũ & parcã eis & ſicut parcit uir filio ſuo ſeruiẽti ſibi, & cõuertimini, & uidebitis quid ſit inter iuſtũ & impiũ, inter ſeruientẽ deo, & nõ ſeruientẽ. ¶ Tunc illi (inquã) qbus inuidetis, cõtra quos liuore torquemini, quos aſpernamini, cõfidentes in uobiſmetipſis tanq; iuſti, erunt m. hi in peculiũ in die qua ego facio, idem ut faciã præfinitũ habeo, & parcam eis, q̃uis quondã peccatoribus, parcã (inquã) eis pœnitentibus & ſeruientibus mihi ſeruitio piæ confeſſionis, ſicut parcit uir filio ſuo ſeruienti ſibi quibuſlibet modis & conuertemini & uidebitis illud, quod modo non uidetis, neq; uidere uultis, toti auerſi, & dorſum habentes contra faciem ueritatis, uidebitis (inquam) quid ſit inter iuſtum & impium, inter ſeruientem deo & nõ ſeruientẽ, & ita certo ſcietis experimento, quod non ſit uanus qui ſeruit Deo.

CAP. IIII ¶ Ecce enim dies veniet ſuccenſa quaſi caminus, & erunt omnes ſuperbi, & omnes facientes impietatem ſtipula, & inflammabit eos dies veniens dicit dominus, quæ non relinquet eis radicem & germen. Et orietur vobis timentibus nomen meum, ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius. Egrediemini, & ſalietis ſicut vituli de armento & calcabitis impios, cum fuerit cinis ſub planta pedum veſtrorum, in die qua ego facio dicit dominus exercituum. ¶ Hoc erit inter iuſtũ & impiũ, inter ſeruientẽ deo, & nõ ſeruieutẽ, qđ eſt inter ſtipulã, quã profecto caminus cito cõſumit, & inter homines q̃s ſerenus ſol ortu ſuo lætificauit. Vnus enim idemq; dies dñi, unus idemq; ſol iuſtitiæ, cum in iudicio cũctis manifeſtus apparuerit ſupbis, & oĩbus facientibus impietatẽ, ita erit terribilis, ut nõ poſſint ſtare ante faciẽ eius, ſicut ſtare ſtipula nõ põt in flãma camini ardẽtis, uel ſicut fluit cera à facie ignis, & inflammabit eos in perditionẽ, ſicut inflãmatæ ſtipulæ non relinquit radix

Pſal.67 aut germẽ, timẽtibus aũt nomen meũ ſic erit, ut ſol inito uere, ſol non qualiſcunq; ſed ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius. His uerbis gemina timentiũ deũ felicitas pulchre exprimitur. Nam in eo quod dicit ſol iuſtitiæ, iuſtificationẽ ſignificat animaꝝ, qua timentes dominum, felices erunt in die illa, atq; dicendo: Et ſanitas in pennis eius, immortalitatẽ atq; incorruptibilitatem deſignat corpoꝝ, qua felices erunt, id eſt, timentes dominum in eadem & ex eadẽ die. Item hoc intererit inter iuſtum & impiũ, inter ſeruientem deo & non ſeruientem, quod eſt inter uitulum & à uinculo ſolutum, & cinerem quam uitulus calcans dum exilit, ſubtilẽ diſpergit in omnem uentum. Ait enim: Egrediemini, & ſalietis ſicut uituli de armẽto, & calcabitis impios in die qua ego facio dicit dominus deus exercituũ. His uerbis pulchre & æternæ ſignificatur iuuentus ſanctoꝝ renouanda ex reſurrectõe mortuoꝝ, & uetuſtas irrecuperabilis impioꝝ, q propter ſuperbiã omnis peccati, incẽdio cõflagrati cinis facti ſunt. Sequitur

Memẽ

LMemento legis Moſi ſerui mei quã mandaui in Oreb ad omnẽ Iſrahel præceptа ⁊ iudicia. ¶Quid hoc eſt dicere in tali negotio, niſi ac ſi dicat: Dominator iã dictus & angelus teſtamẽti eſt, q accuſet uos Moſes, in quo uos ſperatis, ſi eĩ crederetis Moſi, crederetis forſitan & mihi, de me eĩm ille ſcripſit, ſi eĩm illius lr̃is nõ creditis, qõo uerbis meis credetis? Igitur memẽtote (inqt) legis Moſi ſerui mei, quã mãdaui in Oreb ad oẽm Iſrahel p̃cepta & iudicia, uidelicet, ubi dicẽtibus ad Moſen: Loquere tu nobis et audiemus, nõ loquat nobis dñs, ne forte moriamur, Prophetã aũt ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuoꝝ ſimilem tui, & ponã uerba mea in ore eius, loquet̃q; ad eos oĩa q̃ p̃cepero illi. Qui autẽ uerba eius q̃ loquet̃ in noĩe meo, audire noluerit, ego ultor exiſtã. Tũc aũt dabant̃ p̃cepta decalogi bona, & iudicia, in ꝗbus eſt uita, q̃ ad carnales nõ ptinẽt cærimonias. Memẽto (inqt) ꝗa ſi memineris, inqt, illius legis, tpis, & loci, memores eritis etiã mei, ꝗa tũc & ibi de me ille ſcripſit. L Ecce ego mittã vobis Heliã prophetã, anteq̃ veniat dies dñi magnus ⁊ horribilis ⁊ conuertet cor patrũ ad filios, ⁊ cor filiorꝝ ad patres illorꝝ ne forte veniã ⁊ percutiam terrã anathemate. ¶De aduẽtu Heliæ quicq̃ diffinire nõ auſim, ꝗa uidelicet doctorũ alĩ, ꝗbus oẽs ferè cõſentimus, credũt eũ ad literã uenturũ, & reſtituturũ oĩa, ac mortis debitũ p̃ſolutuꝝ, alĩ uero nequaq̃, ꝗbus uir illuſtris beatus Hierony. conſentire uidet, dicens: Quanq̃ multi ſint etiã noſtrorꝝ q credũt eũ ad literã uenturꝝ, & reſtitutuꝝ oĩa, ac mortis debitũ p̃ſolutuꝝ. Cæterũ dñs interrogatus ab apl̃is de aduẽtu Heliæ reſpõdit, Helias iam uenit & nõ cognouerũt eũ, ſed fecerũt in eũ quæcũq; uoluerũt, Iohannẽ in Helia uolẽs intelligi. Vnde ſubſecutus adiunxit. Si vultis recipere, Iohãnes ipſe eſt Helias, q uẽturus eſt. Verumtamẽ ſiue ipſam Heliæ p̃ſonã, ſiue (ut alĩ uolũt) prophetiã promitti magis uerũ ſit in his uerbis: Ecce ego mitto uobis Heliã prophetã, illud cõſtat, ꝗa reliquiæ cõuertent̃ ex Iſrahel & dicẽte ſupradicto patre: Epulari aũt & gaudere oportebat, ꝗa frater tuus mortuus fuerat & reuixit, perierat, & inuẽtus eſt, acquieſcet ei filius ſenior q nunc indignatus eſt, & intrare nõ vult, atq; ita cõuertet̃ cor patrũ ad filios, & cor filiorũ ad patres eorũ, ut credãt filĩ hunc Ieſum Chriſtũ, q ſub Pontio Pilato paſſus eſt, illũ eſſe quẽ patres uenturũ expectauerũt, an teq̃ ueniat dies dñi magnus, & horribilis dies iudicĩ, in qua anathemate p̃cutiet terrã. i. eos, qui faciunt opera terrena, ueniens manifeſtus, qui quondam uenit occultus.

Iohan. 5.

Exo. 20. Deut. 18

De aduentu Heliæ duplex opinio.

Mat. 17.

Rom. 11. Luc. 3.

¶IMPRESSA SVNT NVNC PRIMVM EX INTEgro, luculentiſſima hæc Ruperti Abbatis Tuitienſis, ſummi Theologi, ſummiq; uiri, in. XII. prophetas minores, Commentaria. Quæ ante annos quadringentos, poſteris diligenter reuoluenda conſecrauit, Impenſis Fran. Byrckman. Anno. M.D.XXVII. Menſe Septembri.

¶Errata aliquot quæ paſſim legendo reperimus.

¶Primus numerus deſignat folium. Secũdus, faciem. Tertius, lineam.

¶Folio. j. Facie. 2. Linea 45. ob hoc. 2. j. 47. tumorẽ animi. 2. 2. jj. in Bethauen. 3. 2. 5. in Aylam & in Abor. 4. j. 36. in Iſaac uocabitur. Eod. fol. & fac. 40. fornicari. Eod. fo. fac. 44. Sed quomodo. 7. j. 16. odore ſalutẽ. 9. 2. 30. Exacerbauit. jo. j. 8 Dicunt. Eod. fol. 2. 26. temporalibus bonis. jj. 2. 28. ſeptam ſpinis. 17. 2. 41. redargui. 27. j. 40. latrunculus. 29. j. 19. quia nunc. 30. j. 4. ſecularẽ iuſtitiã. Eod. fol. j. 45. nullusq; Eod. fol. 2. 38. quaſi. 33. 2. 29. habitabo. 34. 1. 42. non ex me. Eod. fol. 2. 23. Namſi 35. 2. 43. araneæ. 36. j. 6. non pertimeſceret. 37. 2. 14. illius tẽporis. 38. j. jj. conſcriptæ ſunt. Eod. fol. & fac. 35. auerſus. Eod. fol. 2. 19. Aegyptĩ. 39. 2. 13. prophetis tuis. 40. j. 38. ſicomnes. Eod. fol. 2. 6. in Barraba. 42. 2. 23. generãt. 43. 2. 2j. prophetatis. 44. 1. 3. munus regi. Eod. fo. fa. 26. munus regi. Eo. fol. 2. 33. Zambri. Eod. fol. fac. 17. Iehu. 45. j. 7. in oẽs gentes. 47. j. 9. terra culta. 48. j. 7. Hieroboal. Eod. foli. faci. 9. Humeri eius. Eod. foli. faci. 5j. Sed per. 49. j. 28. & 3j. Nutritius. Eod. fol. 2. 4. & ignem. Eod. fol. &. fac. 22. cõminutus.


UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

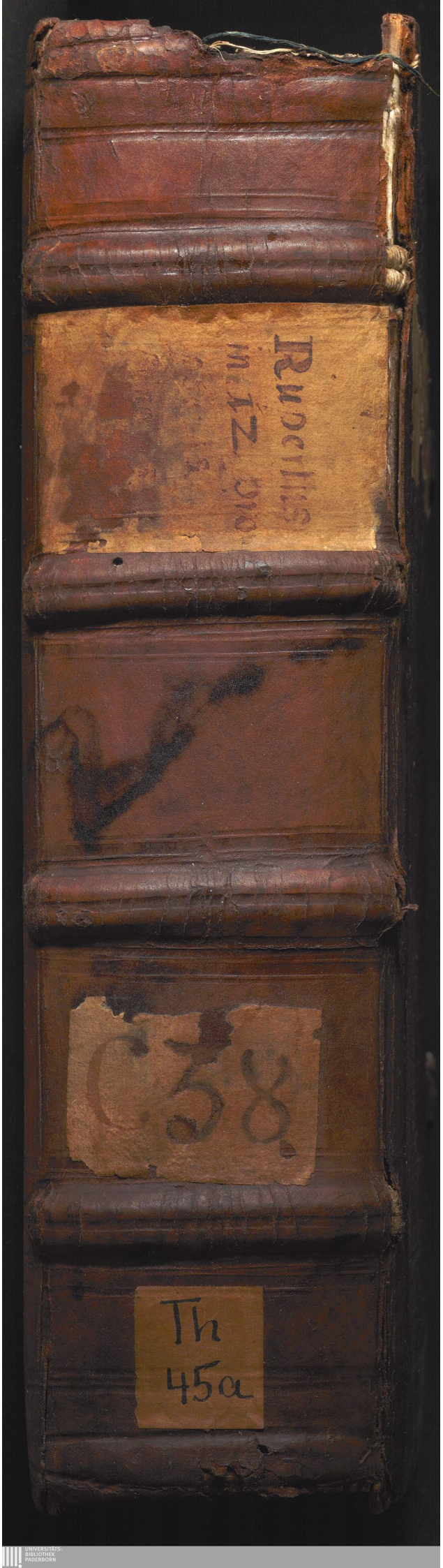

Ruperti
in IZ pro

C 58

Th
45a

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN